HLIDKA.

Měsíčník vědecký

se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii.

Ročník III. (XV.)

DR. JOSEF POSPÍŠIL,
kanovník v Brně.

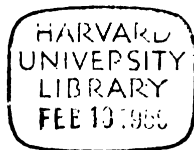
DR. JAKUB HODR,
professor theologie v Brně.

DR. PAVEL VYCHODIL,
ředitel knihtiskárny v Brně.

V Brně 1898.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

OBSAH.

Články.

Písemnictví a umění.

Ročník III. (XV.) Číslo 1.

HLÍDKA.

Divné proudy.

Dr. Pavel Vychodil.

I.

Napřed nějaké vzpomínky! Není tomu dávno, stala se v jednom odboru Matice školské tato příhoda. Posluchači bohosloveckého ústavu — na jméně nezáleží — složili, již po několikáté, značný dar Matici. Co to u studujících znamená, netřeba nikomu doličovati. Pán, jenž výkazy peněz měl na starosti, a neméně zajisté měl, aneb aspoň měl míti na starosti zdar Matice, ve veřejné zprávě onen dar prostě zamlčel. Jsa interpellován, vyznal, že mu na daru onom jakožto klerikalním opravdu nezáleželo, že jej ignoroval úmyslně. Čekalo se, že pán onen snad peníze vrátí a svým darem je nahradí. Nestalo se, a to mně připadalo jaksi divným vlastenectvím; bezpochyby je to to vlastenectví zásad, ale čistých zásad, čistých jako destillovaná voda, kterých se nikdo nenají.

Podobný případ stal se nám ve dnech právě minulých, ale pomlčím o něm, až kdyby bylo potřebí mluviti.

Nač to uvádím? Prozatím jen proto, abych doložil, jakou podobu může vlastenectví také na sebe vzíti. A také trochu proto, že v čele národních ústavů dobročinných mají státi lidé, kteří mají aspoň drobet taktu. Symptomatický význam další vysvitne brzy. Že Matici samé tím naprosto nechci uškoditi, nýbrž jen prospěti, nepotřebuji snad dokládati.

Rovněž není tomu dávno, ba ještě pořád se stává, že okřikováni bývají ti, kteří socialistům českým vyčítají snahy protinárodní, protivlastenecké, když ne vždy snahy na národnost českou útočící, tedy

aspoň nivellisující. Zdali se jim to vyčítá právem či neprávem, na tom tu nezáleží. Události posledních dnů, v Hamburku a ve Vídni na př., mluví dosti zřetelně.

Mne zajímala tu hlavně ta něžná starostlivost a taktuplná šetrnost jistých novinářů k socialistům, kteří prý neustálými výtkami nevlastenectví bývají uráženi a oháněni k tomu, by se skutečně nevlasteneckými stali, in concreto na př. posílali děti do německých škol. Pomyslil jsem si: tedy přece někomu z vlastenectví napadlo, neodpuzovati bez potřeby od pospolitosti a součinnosti národní těch, kteří v ní setrvati chtějí. O tom „chtějí“ namítaly se sice při socialistech mnohé pochybnosti, ale konečně zvítězil důvod: dejme tomu, že mnozí z nich budou lepší než jejich jméno a spolkové zásady, bylo by jich škoda.

Ale mezi tím panovala a dosud panuje taková vřava proti „klerikalům“ zvláště kněžím, že by je podle ní člověk pokládal za největší škůdce národu. „Klerikal“ stal se již nadávkou tak šťavnatou, že nezbude nám asi než přijmouti ji a učiniti úředním názvem strany (ať zatím neklerikalové přemýšlejí o nadávce jiné). Kromě klerikalních peněz, jež věnovány na účely čistě vlastenecké, t. j. také neklerikalům milé, neshledáno na klerikalech ani vlásku dobrého. Ba i ty peníze, jak jsme z počátku viděli, nepřímo odmítány, ne snad aby nebyly dány, nýbrž aby byl nový důvod výtky, že klerikalismus není národní, že klerikalové pro národ nic nečiní.

A tu jsem srovnával, a přiznám se, že se ve mně probudilo něco jako závist. Byly tu již různé strany, kterým s náramnou šetrností se šlo vstříc, aby se k národu přimknuly. V té chvíli napadli mně na př. t. ř. čeští židé. Jaké zlaté můstky se jim stavěly! Přední spisovatelé, kteří by zajisté s opovržením byli odmítli i sebe menší podezření sympathie s klerikaly, pomáhali příspěvky svými dělati reklamu produktům českožidovským. Neptal se českých židů nikdo, drží-li se Talmudu či ne, patří-li pod Alliance israélite, jsou-li pokrokoví a osvícení či ne, jedí-li vepřové či ne. Vlastenectví protektorů těch bylo dosti velké, aby všechny ty rozdíly zakrylo stejně velikou rouškou snášelivosti.

A také ti socialisté mně zas napadli, associací představ bezpochyby; myslím totiž associaci představ židův a socialistů, nikoli českých židův a českých socialistů, poněvadž českých židů je příliš málo, by si tolik socialistů mohli platiti — to a priori — a dále — a posteriori — poněvadž vůbec známá fakta dokazují, že socialisté berou peníze nejraději tam. kde jim je nejraději a nejvíce dávají, t. j. u židů nečeských.

Berou? Jen berou? Byla by to trochu slabá činnost vlastenecká v té příčině, ale — vždyť jsou to ubožáci, proletáři! To bychom však teprve byli na omylu, míti za to, že oni hmotných obětí nepřinášejí. Naopak, vůdcové jejich a trubci jsou vydatně krmeni shora i zdola. Zdola grošem věru krvavým, ale hojným. Jsou to zájmy strany, na které se vyhazuje. Jaké zájmy? Řekne se: organisace, činnost agitační, noviny. Dobrá. Organisace socialistů je ve svém způsobu výtečná, pokud jest bořivá. Jakmile dojde k činnosti kladné, třeba na to vlády a bourgeoisie. Ale budiž, organisace jest potřebná a vyžaduje, jako činnost agitační, mnoho peněz. Avšak lidumil, apoštol humanity, vzdálený jitření toho a snad rozumně uvažující — necítí on trochu soustrasti s tím davem vyssávaným a za své peníze znemravňovaným? Stojí ty podniky skutečně za to, aby se na dělníku mámily na ně peníze, kterých třebas rodina jeho těžce postrádá?

Řeknete, že to stanovisko nízké, buržoácké. Ale jde pouze o srovnávání; budiž i socialistům přáno, když je to vydírání těší. Nám jde zas jenom o srovnání, jak se tu s „národním majetkem" nakládá, a jak o tom soudí veřejnost, totiž ona část veřejnosti, která chce udávati ton a v poslední instanci o národních věcech rozhodovati, která po jidášsku oplakává každý krejcar věnovaný účelům náboženským, která zvláště kněžstvu pozobrací všecky kapsy. Komu prospěly ony massy národního majetku, nasbírané a věnované svedeným dělnictvem? Řekne se, že dělnictvu samému. Ale v čem? Odpověděti, že v lepší organisaci, jest velice pohodlné. Jest organisace neb agitace, zvláště ta socialistická, něco tak dobrého, že by se národ a příslušníci jeho, hlavně ti, jichž se týká, dělníci, měli z ní proč těšiti? Činí je lepšími? vzdělanějšími? zámožnějšími? Přispívá jim k opravdovému blahobytu? Díváme-li se na věc zdaleka, bude někdo hotov, k otázce té, aspoň pokud se týče blahobytu hmotného, přisvědčiti, maje na mysli rozličné ty vymoženosti, kterých se socialismus nátlakem a revolucí nepřímo dodělal. Ale přispěl aspoň v jediném případě k zásadnému a trvalému urovnání poměrů společenských? Neúspěch svede se ovšem snadno na silný odpor konservativních šosáků. Nesmíme však zapomínati, že zevnější úspěch je vždy velice náhodný, není-li založen v příčinách hlubších, jako jest pokrok mravní, vzdělání a trvalá úprava vzájemných poměrů, která se o ně opírá. Po svém vlastním, a myslím, že zcela důvodném přesvědčení položil bych na prvé místo upřímné smýšlení nábožné, živou víru, ale na tu ona veřejnost, o které tu mluvím, mnoho nedá; tedy budiž to podotčeno jen pro nás.

Kdekoli socialismus tento, ať vůdcův ať vedených, mohl se rozvinouti po chuti, všude vidíme jen okázalost, bouření a — korrupci. Při fanatismu se vůbec upřílišuje a pro vřavu hesel zapomíná na věc. Drobné poměry života nehodí se za agitační heslo, a proto musí vše jíti hezky s vysoka. Volnost, rovnost, bratrství, všeobecné volební právo a jak se všecky ty šibbolety jmenují. I „vzdělání" k nim přistoupilo. Halda časopisův a brošurek českých obstarává vzdělání prostého dělnictva. Pisatelé jsou vesměs až na výjimky zcela nepatrné „samoukové" nejhoršího druhu, t. j. nedoukové a namnoze duševní schátralci, nemající ani kusa vědění ani kusa svědomí. Jest-li obojího potřebí spisovateli každému, tedy zajisté především spisovateli pro obecenstvo nesoudné. Obsah listů dělnických je také podle toho. Co po nadávkách a šťavnatých historkách místa zbývá, vyplněno předarwinovanými nesmysly a oplzlostmi. Mně snad nikdo nebude vyčítati, že uznávám jen vědu in usum delphini, že by dělník nesměl nic více věděti, než právě potřebuje k práci. Ale ten „poučný" obsah listů dělnických je takový, že byl by k smíchu, nebýti následků tak smutných. Belletrie jejich je na stejném stupni.

Vše to repraesentuje ohromnou ztrátu hmotné i duševní jistiny národní. Vzdělání dělníku jako každému jinému může prospěti jen tím směrem, kterým jde jeho životní povolání. Kromě obecného zušlechtění názorův a povahy tedy mohou tu posloužiti jen vědomosti odborné, potřebné neb aspoň prospěšné. Toho většina listů dělnických, socialistických, nepěstuje neb jen měrou velmi skrovnou. Celá skoro činnost jejich vyčerpává se štvaním a fanatisováním. Snad je to zdravá kritika společenských chorob, vedoucí k uzdravení? Prosím vás, podívejte se na ty lidi, kteří kritiku tu vykonávají, a pak na ty, kteří se jí častují — a nemluvte nám o nápravě.

Snad je to bouřlivá doba přechodní, po které přijde klid a positivní výtěžek. Je to oblíbená theorie všech příznivců revoluce, ale na neštěstí ta želaná očista z bouří takových nikdy nenastala a nastati nemůže, jako není z ničeho nic. O tom, že není dovoleno, celá pokolení zkaziti, aby budoucí byla lepší, ani nemluvím.

A zase vtírá se srovnání. Ona rozhodčí část naší soudcovské veřejnosti, lidé vědou a pokrokem a vlastenectvím kypící, kterak zachovali se k tomuto promrhávání národního majetku, hmotného i duševného? Ta část, která ke klerikalům je tak přísně vědecká a mravní a vlastenecká? Která tolik stíhá naše pověry, naše chyby a naše nevlastenectví? Zvyk, předpisovati vlastenecké daně, není, pravda, jejím vynálezem ani její zvláštností. Ale kde pak je ta přísná kontrolla

národních příjmův a výdajův? Odkud pak najednou ta shovívavost k „vlastním zájmům“ socialistického dělnictva, mařícího majetek svůj hmotný i duševný na podniky bezprospěšné, ba škodlivé? Tu najednou ozvala se obava, že by snad socialismus, jen zdaleka třebas buda upomenut na své povinnosti národní, mohl si postaviti hlavu a říci: nuže, já nejsem vlastenecký, nechci býti národní.

Vlastenectvím nemíním tu ovšem pouhé heslo a chauvinismus, vždyť oni ho také tak nemyslí. Bezpočtukráte nám již opakovali, že mají na mysli drobnou práci o pokrok vzdělanosti národní a pod., nuže kde pak to tentokrát ostalo? Místo odpovědi házelo se po nás „černou internacionalou“, která prý je horší než internacionala socialistův. Oni dobře vědí, že tím jen matou pojmy, ale slova tu přicházejí tak hezky vhod, a drobná vlastenecká práce socialismu se zatím potichu vytratila. Mohou s ním směle kokettovati dále.

Nezbývá nám leč souditi: Buďto nás úřední zástupcové vlastenectví mezi sebou nechtí viděti aneb domnívají se, že naše vlastenectví jest příliš pevné, aby se odpuzováním jejich dalo zmařiti. Oboje jest pro nás velmi čestné. V onom případě — je to jenom nový, nepřímý a podloudný způsob zrádcování, u nás tak častého — projevena tou jistou stranou dobře cítěná pravda, že naše poctivé a účinné snahy s jejich zkázonosným působením sloučiti se nedají. K té tedy rozhodně nenáležíme a náležeti nechceme. Ale stejně rozhodně se také ohražujeme proti úloze, kterou si neprávem osobuje, zastupovati totiž národ, mluviti a jednati jménem národu, jehožto zájmy přese vše krásné řeči úskočnými skutky poškozuje. (P. d.)

Cesta Moabskem.

DR. FR. KYZLINK.

I.

Kdykoliv jsem si vyšel z Jerusalema na procházku směrem k Jerichu, vždy jsem se s touhou zahleděl na západ na hory Moabské, výpary Mrtvého moře stále zamlžené. Někdy jsem vystoupil na horu Olivetskou a pod vysokou ruskou věží jsem dlouhou dobu vyseděl, zalétaje duchem v ty daleké a dosud málo známé končiny, o nichž mluví nejstarší knihy Písma svatého. Poněvadž krajina za Jordanem je vyšší než před Jordanem, neviděti než holé skalnaté hory, za nimiž se Moabsko prostírá.

Cesta do těchto krajů je dlouhá, obtížná a nebezpečná, proto jsem se k ní odhodlal teprve po delším čase, až jsem se s jazykem a obyčeji arabskými trochu obeznámil. Zamýšlel jsem obejíti celé Zajordání od Keraku až k Derʿatu, navštíviti všecka čelnější místa biblická a poznati život i řeč beduinů.

Příležitost k cestě se mi naskytla v druhé polovici května r. 1894., kdy přišli do Jerusalema dva beduini z Madaby, jeden rozkolník jménem Sâlem, druhý mohammedan také Sâlem. Ti byli mými vůdci a průvodci.

Vzal jsem si do churže, t. j. dvojitého měcha, který se zavěsí přes sedlo, něco jídla, trochu vína, breviář a tlakoměr, který měl připojený teploměr a ukazoval i výšku nad mořem, vsedl jsem na pěknou arabskou kobylu, poprosil jsem slavného vůdce po východě, sv. Rafaela, za ochranu a vyjel jsem z Jerusalema.

V dlouhém žlebě, kterým se sestupuje do Jericha, byly žně v plném proudu. Polí však je tam poskrovnu. Všem žencům jsem přál, jak toho slušnost žádá, ṣaḥḥ badanom, t. j. zdraví jejich tělu. U chanu milosrdného Samaritána jsem sestoupil s koně, abych se trochu prošel, a Sâlem křesťan, který jechal pěšky, toho použil, aby se trochu projel. Náhodou se tudy vraceli vojáci z Jericha a vidouce mne jíti pěšky a mé průvodce na koních, myslili nejinak, nežli že mně koně vzali. „Kde máš koně?“ ptal se mne jusbáši a při tom tak vztekle na beduiny hleděl, že Sâlem byl strachem okamžitě dole a mne pro všecko prosil, abych si zase honem sedl.

Byl již večer, když jsem přijel do Jericha, bídné to vesnice s dvěma dřevěnými „hôtely“. Horko bylo k zadušení. Jordanská pláň čili Ǵôr leží hluboko pod hladinou mořskou a je se všech stran uzavřena

vysokými horami. Za dne se promění slunečním žárem v pravou výheň, jejíž žár člověka omamuje. Kolem čtvrté hodiny odpolední přichází od západu vítr, který odnáší rozpálený vzduch na východ a tím se krajina poněkud ochladí. Trvá-li vítr dlouho, bývá noc snesitelna, jinak následuje na parný den dusná, úmorná noc. Byl jsem v Jerichu několikrát a teplota byla v noci často za pozdější doby mírnější než za časného jara.

Za zimních dešťů se celá pláň pokryje bujnou travou, která skytá stádům beduinů vydatnou pastvu. Pouze u Mrtvého moře, kde je půda prosycena solí, je mrtvá pustina. Před Jordanem je vzdělána půda pouze blízko Jericha, za Jordanem počali v poslední době orbu pěstovati i beduini z kmene benî ʻAduân. Žně jsou koncem dubna, právě když přestávají zimní deště; pak půda vyprahne, sluneční žár trávu spálí, pastýři vyženou stáda na hory a celý kraj beztoho lidoprázdný úplně osamotní. Jsem přesvědčen, že by se široké lány Jordanské daly proměniti v úrodná pole, kdyby se uměle zavlažovaly. V Jordanu je k tomu vody dosti, že však jest jeho řečiště příliš hluboko, bylo by třeba vystavěti vysoké jezy, aby voda dostoupila výše roviny. Než kde pak v Turecku!

V hôtelu jsem marně čekal na spánek, byloť v něm jako v lázni, ačkoliv jsem pozotvíral vše, co se jen dalo otevříti. Začal-li jsem dřímati, přilítl krvežíznivý komár a bodl mne jako šidlem, zatáhnul-li jsem záclony u postele, dusil jsem se. Mimo to mne navštívila kde jaká blecha — a blechy na východě jsou plny života — a nějaká čtveračivá bleška mi vlezla dokonce i do ucha a ztropila v něm takový hřmot, že mne všecek spánek přešel. Sedl jsem si k oknu a hleděl jsem ven. Měsíček vysílal hustými parami mdlé světlo na tichou krajinu a v jeho záři se v dáli třpytila hladina Mrtvého moře. Vzduch v Ŕôru je stále přesycen výpary, ale nikdy se tak neochladí, aby se srazily v rosu.

Byly tři hodiny po půlnoci, když jsem opět vsedl na koně, abych za „chládku“ urazil hodný kus cesty. Před východem slunce jsem přijel k dřevěnému mostu, zaplatil mýtné (za koně 25 kr.) a vstoupil poprvé na půdu zajordanskou.

Jordan se nazývá arabsky eš-šerîʻa, t. j. nápojiště. Teče právě středem Ŕôru. V šíři asi půl hodiny na obou stranách je půda do hloubi několika sáhů rozryta a místy je plno kuželovitých, se všech stran vodou omletých vyvýšenin. Rozvodní-li se Jordan, naplní se tyto poboční výmoly vodou a přechod bývá velmi nesnadný. Před několika lety byl dřevěný most vodou odnesen, a kdo chtěl přejíti, musil, nechtěl-li se na bárce vydati v nebezpečí života, konati cestu k mostu kamennému z doby římské asi dva dni cesty výše.

Za řekou vedla cesta rákosím a tamarisky, dále pak nebylo viděti než sidry, trnité to keře s malými kulatými plody. Z větví sidru upletena byla trnová koruna Krista Pána. Místy byly celé plochy vypáleny a keře napolo ohořelé. Tím způsobem si opatřují Arabové suché dříví na topení. V houštinách na levém břehu Jordanu je mnoho divokých prasat.

Nedaleko za mostem jsme překročili říčku Nimrîn (srv. Isaj. 15, 6: vody Nimrîm budou opuštěny), zvanou na horním toku Šaʿeb, u chrbetu (zřízeniny) Kefrên říčku téhož jména a na úpatí hor Moabských říčku zvanou podle zříceniny starého Hesebonu, kde vzniká, Ḥesebonkou. Celou cestou až k Ḥesebonce jsme potkali dva jezdce z kmene ʿAduân. Tento kmen si osobuje právo provázeti — ovšem za dobrý bakšíš — cizince za Jordanem. Myslil jsem, že mi budou dělati obtíže, ale milí beduini dobře věděli, že chûri (kněz) nemá peněz jako bohatý konsul, a vyměnivše s námi pozdravy, nechali nás v pokoji jeti dále.

Beduini rozlišují Evropany, kteří k nim přicházejí, na ḳanâzel, t. j. konsuly, a chauârne, t. j. kněze. Kněze znají z missií a dobře vědí, že peněz nemají, za to každý jiný cizinec je podle jejich názoru konsulem, který má kapsy vycpány Napoleony (Napoleondory). Chce-li konsul za Jordan, musí míti ʿAduâny za průvodce, pokud sahá jejich území. Dokud bydlel v Madabě loupežný kmen Ḥažâja, bylo toho vskutku třeba, později se ʿAduâni cizincům vnucovali jen pro bakšíš, těžíce stále ještě ze strachu před loupeživými Ḥažâja. Před cizincem se ovšem tváří, jakoby za každým keřem číhal zlý loupežník a že je stále ještě jen jejich zásluhou, vyvázne-li se zdravou kůží. Tím způsobem hledí vymámiti větší bakšíš. Čiperné toto čtveráctví jim odkoukal tu a tam některý dragoman, t. j. průvodce cizinců, a by to bylo účinnější, zrovna si nebezpečenství — objednal.

V sedmdesátých letech přišli z Francie dva mladí šlechtici do Jerusalema se známým francouzským spisovatelem. Chtějíce do Madaby, vzali si v Jerusalemě dragomana. Tehdy byl právě v Jerusalemě missionář z Madaby P. Zefyrin Biever s několika katolickými beduiny. Patriarcha ho vybídnul, aby cizince pro lepší bezpečnost provázel. Dragoman se tomu tuze vzpíral, ale že jeho svěřenci tomu byli rádi, nezbývalo mu než přivoliti. K večeru přijeli k Jordanu a chtěli právě rozbiti stan, když pojednou z protějších houštin počaly hvízdati kulky. Dragoman vyskočil na koně a zmužile se hnal na nepřítele, křiče a stříleje až hrůza. Kulky hvízdaly dále, ale udatného dragomana, ač se jim za terč vydal, minula kde která. Avšak missionářovi beduini ne-

rozuměli žertům a počali střileti doopravdy. Utočníci viděli, že běží o život a prchli. Dragoman vynadal ubohým beduinům, co se do nich vlezlo, a teprve, když s ním missionář moudře promluvil, utichl.

Od Jordanu až k horám jsme jeli celé tři hodiny za vedra 41° C. Jsa již na jízdu zvyklý, říkal jsem si breviář v sedle, jako vůbec na všech ostatních cestách, a nerušilo mne nic, leda že tu a tam zašvitořil na chvilku skřivánek nebo zašustěla v suché trávě poděšená ještěrka. Na liduprázdných širých pláních Palestinských nejsou smysly ničím poutány a člověk se může nerušeně napřemýšleti a narozvažovati dosyta.

O půl deváté jsme přijeli k Ḥesebonce na úpatí hor Moabských. Koně se vrhly do vody a já jsem skryl rozpálenou hlavu ve stínu hustého sidru. Na jídlo jsem v tom horku chuti neměl, za to jsem tím více pil teplou vodu z říčky, která však žízeň jen ještě množila. Mohu říci, že jsem vůbec na všech cestách po Palestině vodou nikdy žízně neuhasil. Moji průvodci jedli tak dlouho, až snědli vše, co jsem měl s sebou, a pak zajídali syrovými okurkami.

O polednách jsme se vydali opět na cestu, právě když pastýři přiháněli k vodě stáda, která ještě spásala poslední zbytky trávy.

Cesta, lze-li vůbec o cestě mluviti, stoupala velmi příkře, tak že se zvířata v malé chvíli úplně spotila. A toto se stává velmi zřídka.

Nebyli jsme ještě tuze vysoko, když počal za mnou Sâlem křesťan srdcelomně naříkati: „Ana bamût, já umírám.“ Obrátím se, co se stalo, a tu vidím, jak Sâlem mohammedan klade svého soudruha na zem a tento si strká prst do úst. „Aha!“ myslím si, „následky hojné hostiny.“ Jel jsem dále a za chvíli za mnou oba Sâlemové přiklusali zdrávi a dobré mysli. Užil-li i Sâlem mohammedan tohoto radikalního prostředku nebo měl-li silnější žaludek, nevím.

Čím výše jsme postupovali, tím více ubývalo vedra. Na řídkých polích žali beduini Ḱanamât ječmen. Ve čtyřech hodinách jsme konečně vystoupili na rovinu Moabskou 900 metrů nad mořem. Jelikož pláň Jordanská leží přes 300 metrů pod mořem, vystoupili jsme do výše přes 1200 metrů. Pohlédne-li člověk shora dolů, nevidí než srázné svahy a divoké rokle.

Jaký to rozdíl dole a nahoře! Celá náhorní rovina, která tvořila kdysi říši Moabskou, vlnila se dozrávající pšenicí, jakou člověk sotva na Hané spatří, a bujný šestiřádkový ječmen zvonil pod velikými srpy belḳavských beduinů. Kraj byl skoro poset farîḳy, t. j. malými stanovými osadami rozličných rodin tohoto silného kmene.

Ze západu vál příjemný větřík a vzduch byl plný vůně a skřivánčího zpěvu, tak že jsem skoro zapomněl, že jsem v daleké zemi Moabské. Ač unaven, trvalať cesta přes jedenáct hodin, přece dobré mysli jsem dorazil do Madaby, kde mne missionář P. Josef Manfredi s bratrskou láskou přijal. (P. d.)

Symbolika dle praxe.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

X. Sekty mystické. Nejsou jednotného původu, ale některé společné znaky dovolují zařaditi je pod jedno záhlaví. Sem počítám:

a) Kvakery a odstíny jejich.

1. (?) Kvakeři vlastní, založení od Jana Jiřího Foxa asi r. 1649. Jsou rozšířeni v Anglii, Nizozemí, Německu, hlavně pak v severní Americe. Nemají učitelův a kazatelův ani organisace skutečné. Později pro pořádek zavedeny schůze starších a generalní roční synody v témdni svatodušním v Londýně. Jest jich asi 200.000 (v Anglii 17.977.[1])

2. (?) Kvakeři pokrokoví, hicksites (progressive friends.[2])

3. (?) Z Kvakerů vyšli Shakerové, vzniklí r. 1747. v Manchestru. Roku 1774. usadili se i v Americe na Libanu v Massachusettsu.[3])

b) (48.413) Darbysté nebo Plymouthští bratří založení v letech 1820.—1830. v Irsku Darbym. Nemají žádné církevní úpravy, tvoří jen jednotlivé malé sbory. Jsou rozšířeni v Anglii, Německu a hlavně ve Švycařích. Počítají: ve Švycařích přes 75 sborů, v Anglii 23 chrámů, v Německu?[4])

c) (?) Swedenborgiani, též církev Nového Jerusalema zvaní, ustavili se dle učení Swedenborga (z r. 1770.) r. 1788. ve Švedsku i v Anglii ve zvláštní náboženskou jednotu, kteráž také do severní Ameriky, Německa a Francie se rozšířila. V Anglii mají 64 obcí, 4987 členů, v Americe 115 obcí a 15.000 příslušníků.[5])

d) (48.414) Irwing v letech 1827.—1835. zřídil zvláštní theokratickou církev, po něm zvanou irwingianů, též apoštolsko-katolickou.

[1]) Kr. 4, 586., O. 2., 133., GA. 93. — [2]) GA. 232., 245. — [3]) Kr. 4, 588., O. 2, 134., SN. 8, 284. — [4]) O. 7, 41. — [5]) Kr. 4, 593., O. 2, 342., 134., GA. 93.

Kristus ustanovuje úřady této viditelné církve a sice: apoštoly, proroky, evangelisty a učitele pro veškerou církev; anděla nebo biskupa, starší čili kněze, jahny i jahenky pro jednotlivé osady. Počítá se jich: v Anglii 80 chrámů, v Německu 21.751, v Dansku 2609, v Norsku 170, ve Spojených Státech 3 neb 4 sbory věřících.[1])

e) (48.416) Sandemaniové nebo Glassité přijímají velebnou svátost jeden druhého objímajíce. Zakladatelem byl John Glass a hlavním šiřitelem jeho zeť Robert Sandeman. Mají biskupa, učitele a starší. Roku 1762. založena obec v Anglii, r. 1766. v Americe. Jsou posud v obou zemích.[2])

XI. Nad jiné četnou, ale velice rozkouskovanou sektou je t. zv. methodismus.[3]). Vzniklý v Anglii r. 1739. přičiněním Johna Wesleye zakusil rozmanitých proměn. Přes to celkem podobá se episkopalní církvi anglické. Roku 1741. rozštěpil se ve dvé, přívržence Wesleye a Whitefielda. Dle toho třeba rozeznávati:

a) Methodisty vlastní, též Wesleyovy zvané, držící se více méně zřízení Wesleyem daného Hlavní zásluhou jejich je péče o lid a mravní jeho chování, od státní episkopalní církve zanedbávané. Zřízení má toto: 10—12 osob pod jedním vůdcem tvoří třídu, více tříd společnost, více společností okres, 10—12 okresů .distrikt, distrikty pak tvoří konferenci, nejvyšší methodistické zřízení (100 kazatelů je nejvyšším správním úřadem konference pod správou superintendenta). Úřad biskupský a kněžský přísně nerozeznávají. V Evropě mají jen kněze, v Americe též biskupy (= superintendenty). Časem povstaly některé sekty, tak že třeba rozeznávati:[4])

1. (48.417) Právě uvedené vlastní methodisty (Wesleyan methodists). V Anglii mají 2206 duchovních a asi 3,000.000 duší, v Irsku 234 kazatelů, 25.960 duší, ve Francii 30 : 1541, v jižní Africe 173 : 36.876, v západní Indii 89 : 48.082, v Australii 605 : 78.060, v krajinách missijních 375 : 37.778, v severní Americe ve Spojených Státech (pod jménem „biskupské církve severu") 14.135 : 2,240.000, v Kanadě 1558 : 217.770.

2. (48.418) Jumpers (skákači) nebo barkers (štěkající), povstali ve Walesu r. 1760. Křečovitým skákáním a tancem dávají na jevo své nitro, často až tak daleko, že vydávají jakýsi štěkot.[5])

3. (48.419) Nové spojení (new connexion) od r. 1797. popřávající více práv laikům. Čítá 179 duchovních a 100.000 duší v Anglii,

[1]) Kr. 4, 914., KL. 6, 928., SL. O. 2, 134. — [2]) GA. 93., SN. 8, 93. — [3]) KL. 8, 1428. — [4]) O. 2, 342., KL. 8, 1433., SL. 4, 860., Prz. 1894 II. 216. — [5]) KL. 6, 2016.

8 duchovních a 1013 duší v Irsku a 7 duchovních a 1495 duší v missiích.[1])

4. (48.420) Spojení bratří, hlavně Němci, od r. 1880. Mají biskupy a roční konference. Obývají ve Spojených Státech. Čítají 195.278 členů a 1566 duchovních.

5. (48 422) Evangelická společnost nebo Albrechtovci z r. 1800. Od r. 1816. nejvyšším úřadem je „generalní konference" každého 4. roku. Mají biskupy a čítají 137.697 členův a 1121 duchovních.

6. (48.421) Původní methodisté (primitive meth.) od r. 1810., založení dělníkem Williamem Clowesem. Mají shromáždění pod širým nebem. Čítají v Anglii 1043 duchovních a 195.027 členů. Slují též Ranters (křiklouni.[2])

7. (48.422) Bibličtí křesťané (bible christians) nebo Bryanité v Cornwallis a západní Anglii od r. 1815., čítají v Anglii 179 duchovních, 26.646 duší, v Australii 89 duchovních, 5759 duší.

8. (48.423) Sionská církev pro černochy (Africká S. c.) od roku 1819. v Americe, čítá 314.000 členův o 2110 duchovních.

9. (48.423) Biskupská methodistická církev na jihu Spojených Států 1,210.000 členův, 4530 duchovních.

10. (48.424) Africká biskupská methodistická církev pro černochy od r. 1843. čítá 405.000 členů; sídlí ve Spojených Státech a má 2550 duchovních.

11. (48.425) Americká barevná církev (Methodists episcopal coloured) 165.000 členův a 1729 duchovních.

12. (48.426) Methodisticko-protestantská církev (bez biskupů) 129.263 členů; sídlí v Americe a má 1570 duchovních.

13. (48.427) Spojená svobodná církev methodistův od r. 1857. v Anglii čítá 354 duchovních, asi 200.000 duší.

14. (48.428) Spojená svobodná evangelická církev (United free gospel churches) čítá 6419 členů v Anglii.

15. (48.429) Wesleyanská reformovaná unie (Wesleyan reformers) od r. 1857. čítá v Anglii 14 duchovních a 8683 členů.

16. (48.430) Spojení americké biskupské církve má 40 duchovních a 3660 členů.

17. (?) Blíže neurčené methodistické církve ve Spojených Státech čítají 2502 duchovní a 61.314 členů.

b) (48.431) Whitefieldovy přívržence, směru kalvinského, počtem nepatrné ve Walesu.

---

[1]) O. 2, 342., KL. 8. 1433., SL. 4, 860., Prz. 1894 II. 216. — [2]) SN. 5, 280.

c) Armáda spásy.[1]) Dle způsobu vojenského zřízena je podivuhodným zjevem nové doby. Původcem jejím je Booth se svou manželkou, původně methodista z odvětví New connexion. Vznik spadá v r. 1861. Uspořádání nynější je z r. 1878. Hlavou celé armády je s plnou mocí general (nyní syn zakladatelův Bramwell Booth), jemu po ruce je generalní štáb asi o 100 štábních důstojnících; dále jsou zástupcové generala, plukovníci atd. až k prostým vojákům. Nejvíce členů je ženských; někde i z dětí jsou sbory vojenské. Všichni nosí zvláštní kroj. Věci duchovní nazývají se jmeny vojenskými. Neobyčejně rozšířena je u nich zvláštního druhu reklama skrze oznámení na rozích a inseraty v novinách. Členy mohou býti bez rozdílu křesťané, židé, mohammedané, pohané, aniž se svých názorů musejí vzdávati. Od r. 1886 šíří se v Americe, v Australii, v Asii, v Africe, v Evropě. Čítá se celkem asi 1,000.000 přívrženců.

Mezi křesťany vlastně ani nepatří, obnovují staré pohanství.

XII. Sekty ultrabiblické, vykládající příliš doslovně Písmo svaté starého i nového zákona, aneb alespoň jednoho. Dle toho jsou:

a) (48.434) Noví Israelité podrobovali se obřízce. Jsou stoupenci Johanny Southcotovy. Kteří se obřízce nepodrobili, sluli Johannité.[2])

b) (18.435) Noví Israelité, sabbatovci (sabbathariové) ke konci 16. a na počátku 17. století zavrhli nový zákon, řídíce se ve všem jen starým. Jsou hlavně v Sedmihradsku a v Uhrách (se jménem szombatosok), ale celkem podtají a v malém počtu.[3])

c) (48.436) Perfekcionisté vznikli r. 1831. podnětem Humphrey-Noyesa v New-Yorkském státě a chtěli zavésti biblický kommunismus dle stavu rajského beze všeho manželství o volné lásce. Dle toho slují též Free love society nebo Omnigamisté. Hlavní sídlo měli dříve v Oneidě, dle něhož někdy vůbec se nazývali. Roku 1874. se jich čítalo 238 členů.[4])

XIII. Na stejném základě biblickém stojí sekty, které očekávají blízký příchod Kristův k soudu, a které proto možno zváti adventistické (nebo snad ještě lépe eschatologické.[5]) Nejsou jednotného směru.

a) Adventisté. Zřízením jsou všichni adventisté (vyjma Seventhday Adventists) kongregacionalisté = jednotlivé obce jsou úplně samostatné, konference obcí z jednotlivých států mají jen poradní hlas. Dělí se takto:

1. (?) Evangelical Adventists založení Millerem 1844 (1855) jsou

[1]) KL. 5, 1632. — [2]) Kr. 4, 913. — [3]) QS. 1893, 375. — [4]) KL. 9, 1809. SN. 5, 1054. — [5]) RE. 1, 191.

ve státech Massachusetts, Pennsylvanie, Rhode Island, Vermont a čítají 1147 členů.

2. (?) Advent christians rozšířeni i mimo Spojené Státy (na př. v Anglii). Ve Spojených Státech čítají 25.816 členů.

3. (?) Od předcházejících r. 1864. se oddělilo sdružení zvané Life and Advent Union vzniklé v Massachusetts. Mimo Spojené Státy nejsou. Počítá se jich 1018 členů.

4. (48.439) Seventh-day Adventists od r. 1860.; slaví šábes a a mají mnoho zvláštních zvyků. Jsou mimo Asii všude rozšířeni; čítají 42.000 členů. Mají konference dle států (distriktů se superintendentem v čele) a pak generalní konferenci všech států. Distriktů je 6 v Americe, 7 je pro všechny ostatní země.

5. (?) Church of God, v r. 1864.—66. pro spor o platnosti některých zvykův od prvějších odtržení. Čítá 647 členů.

b) (?) Templaři nebo shromáždění lidu Božího, založení podnětem Hoffmannovým v Německu r. 1856. a v Palestině r. 1869., kdež mají asi 1000 osadníků.[1])

XIV. (48.437) Mormoni nebo Svatí posledních dnů založeni v Americe Josefem Smithem v letech 1822.—1834. Tohoto roku přijali název „křesťanská církev svatých soudného dne". Zřízením svým chce sekta znázorniti pravý stát Boží a má tudíž mnoho úřadů všeho druhu. Vrchní řízení má president a 2 radové. Sekta prodělala mnoho bojů s nepřáteli ve svém středu i s mocí státní, která nechtěla trpět mnohoženství jejího. Od Solného jezera ve státě Utah šířila se dále. Počítá se jich: v Americe (ve státech Utah, Jowa, Illinois) 144.000, v Anglii 3142, v Novém Zelandě 3000, v Dansku 941.[2])

XV. Sekty kommunistické směru velmi různého. Uvádím:

(48.439) Rappisté nebo Harmonisté, vznikli v Pennsylvanii r. 1805. podnětem Jiřího Rappa. Od r. 1824. jsou v osadě Economy u řeky Ohio. Žijí dle zásad společnosti majetku a neznají manželství. Jsou blízci vymření Roku 1880. bylo jich 1024, r. 1889. jen 75.[3])

XVI. Universalisté, učící, že všichni dojdou spasení. V novější době jedna strana kloní se silně k tak zv. svobodným náboženským obcím. Rozeznávají se tohoto směru tyto větve:[4])

1. (48.440) Držící se učení Hosea Ballou, že každý hned po smrti přijde do věčné blaženosti. Správu vede generalní konvent, jenž ročně

[1]) Kr. 4, 919. — [2]) KL. 8, 1923., SL. 4, 861. — [3]) O. 8, 366., SN. 7, 149. — [4]) SN. 9, 788., GA. 245.

v Massachusettsu se schází. Mají ve státech novoanglických v Americe asi 1200 kostelův a 600.000 věřících.

2. (48 441) Držící se učení, že jen spravedliví přijdou hned do nebe, hříšníci musí činiti pokání do soudného dne. Jsou méně četní.

XVII. (48.442) Ze zbytků českých bratří, pak z lutheranův a reformovaných z roku 1722. původem hraběte Zinzendorfa povstali v Sasku tak zv. Ochranovští (Herrnhuten.[1]) Ústava jejich pochází hlavně od biskupa Spangenberga. Vrchní správu všech bratrských osad vykonává konference o 13 členech. Ve 4 5 letech koná se generalní synoda, jejíž usnesení ve všech obcích platí za zákon. Mají biskupy, kněze a jahny. Sami se nazývají „Evangeličtí bratří augsburgské konfesse". Rozšířili se do Danska, Švedska, Anglie, Ruska, Indie, Afriky a Ameriky. Čítá se jich?

V Anglii a Americe mají jméno moravians (moravští bratří). Mají v Anglii 5727 členů v 38 sborech, v Americe 4 biskupy, 82 obcí a 16.256 příslušníků.

XVIII. Co u Ochranovských dobrovolně se stalo (spojení více konfessí v jedno), to se opakovalo nuceně r. 1817. v Prusku návodem státu v tak zv. Pruské unii.[2]) Králové pruští lutherany a reformované spojili v jedno pod jménem „evangelíkův" a učinili je státní církví. Od té doby se stoupajícím vlivem Pruska šířila se unie i do jiných států. Musíme tudíž dle názoru protestantského o vrchní právomoci v církev rozeznávati.

1. (48.443) Unie v Prusku od r. 1817. a v zemích králi pruskému později přivtělených. Správním nejvyšším úřadem ve starých provinciích je vrchní církevní rada, v nových ministr kultu. Čítá se zároveň s Helgolandem 19,234.522 duší.[3]) Mimo to patří pod vrchní právomoc Unie 2 osady v Nizozemí (v Haagu a Rotterdamě). 5 v Anglii, 1 v Portugalsku, 1 ve Španělsku, 1 ve Švycařích, 6 v Italii, 1 v Bulharsku, 1 v Srbsku, 1 v evropském Turecku, 8 v Rumunsku, 5 v asijském Turecku, 2 v Egyptě. 10 v Brasilii, 1 v Uruguay, 3 v Argentině, 3 v Chile, pak duchovní obce 1 v Rumunsku, 1 ve Španělsku, 1 v Brasilii, 2 v Italii a 2 v Anglii, konečně 6 osad v jižní Africe.[1])

2. (48.444) Unie ve Pfalci Bavorské od r. 1818. Vrchní konsistoř je ve Špýru. Čítá se tu 398.945 duší.[4])

3 (48 445) Unie v Badensku od r. 1821. Vrchní církevní rada sídlí v Karlsruhe. Čítá se 597.518 evangelíků.[5])

---

[1]) Ps. 10, SL. 3, 1462. — [2]) Kr. 4, 907. — [3]) SL. 4, 579. — [4]) RE. 2, 489. [5]) RE. 2, 348.

4. Unie ve Würtembersku od r. 1823. Evangelická konsistoř sídlí ve Stuttgartě. Věřících je 1,407.200.[1])

5. (48.447) Sachsen-Meiningen, čítá 219.000 evangelíků.[1])

6. (48.448) Velkovévodství Sachsen-Weimar 312.700 evangelíků. Mimo to 2 obce v Luxemburku a 2 v Japansku.[1])

7. (48.449) Unie v zemích anhaltských od roku 1820. až 1827. Konsistoř je v Dassavě. Počet evangelíků: 261.215.[2])

8. (48.450) Unie ve Waldecku a Pyrmontu. Konsistoř je v Arolsen. Evangelíků 54.700.[1])

9. (48.451) Hessy velkovévodství. Vrchní konsistoř je v Darmstadtě. Evangelíků 666.118.[1])

10. (48.451) V Bremenu je též unie zavedena.[3])

11. (—) V našich českých krajinách přijaly četné obce unii s agendou, aneb aspoň agendu. Čítáni jsou mezi reformovanými v Rakousku.[4])

XIX. Roku 1846. založena v Londýně Alliance evangelická. Účel její jest osvědčiti jednotu církví evangelických, staviti rozbroje tuto jednotu ohrožující, pěstovati bratrskou lásku, sledovati cíle všem evangelickým církvím společné. Čítá několik tisíc členů různých národností a všech evangelických církví. Unitáři a kvakeři jsou vyloučeni. Nedovolává se práv nad církvemi, nesahá na ústavu církví, není také alliancí církví, nýbrž osob. Zařízeny jsou současné společné modlitby na počátku roku po celý týden a pak každé pondělí ráno. Poboční alliance evangelické jsou zřízeny ve více zemích. Hlavní společné schůze pořádány bývají 3. nebo 4. roku střídavě v různých městech.[5]) Nejvíce o zájmy její pečují baptisté v Anglii a Americe. Avšak „náboženského nebo církevního významu nemá, alespoň ne v Německu; rozbila se o nejasný, nepraktický idealismus a o zneužívání moci náboženských idejí jednak ku cizorodým církevně politickým snahám jednotlivých stran, jednak k nepřátelské separatistické propagandě.“

XX. V Mainu v Americe od několika let dvě sekty baptistů, kongregacionalisté, methodisté a ještě hrstka menších sekt utvořily si stálý místní výbor „interdenominacionalní“, jenž rozhoduje v záležitostech a sporech týkajících se obyvatelstva bez rozdílu vyznání. Účinky jeho jsou již patrny.[6]) (Denominace = našemu: církev, náboženská společnost).

[1]) Ps. 9. — [2]) RE. 2, 548. — [3]) SL. 1, 1195. — [4]) Kr. 4, 909 — [5]) O. 1, 915., RE. 1, 376. — [6]) Prz. p. 1894, II. 344.

Mravouka Kristova a Senekova.

Dr. František Ehrmann.

Seneka křesťanem! Jak často čísti a podnes slýchati slova tato! A ne snad mužové nepatrného významu tak smýšleli. Vždyť i sám sv. Jarolím se vývody Senekovými dal tak unésti, že ve svém spise proti Jovinianovi často se odvolává na Senekovo nyní ztracené dílo „de matrimonio"; rovněž Beda Ctihodný mluví s největší vážností o zásadách a snahách Senekových; a jako ve středověku křesťanském legenda Seneku čítá mezi 70 učeníků Kristových, tak v novém věku Josef Hale, biskup Norwichský († 1656), anglickým Senekou zvaný, napsal: „žádný pohan nepsal božštěji, než Seneka." [1])

Ovšem nelze popříti, že Seneka místy čtenáře svého zrovna oslňuje vzácnými myšlenkami.

Ale všímáme-li sobě zevrubněji aspoň větší části spisů Senekových, probíráme se z okamžitého opojení a nabýváme přesvědčení, že Seneka nebyl ani „polovičním" křesťanem.

Věc je důležitější, než by se na pohled zdála. Vždyť v době naší kdy se učený svět snaží proniknouti až k prvním příčinám všech věcí a všude shledává „pokrok"; v době to, kdy falešné pokrokářství (progressismus) tvrdí, že i náboženství, jakkoli se od sebe různila a sobě odporovala, jsou toliko přirozené jevy svědomí náboženského nepřetržitě pokračujícího a se vyvíjejícího; v době, kdy za pravdu se hlásá, že pohanství od křesťanství se neliší podstatně, jako blud ode pravdy, nýbrž stupněm, jako náboženství nedokonalé od dokonalého, a Kristus od zakladatelův ostatních náboženství se liší nanejvýše jenom jako první mezi stejnými; v této době moderní pokrokářství i Senekových děl se chopilo a utvořilo sobě soud: „Jako křesťanství není nic jiného, nežli přirozeně vyvinuté pohanství: tak Senekovy názory jsou právě přechodné názory od pohanství ku křesťanství." [2])

Proto zajisté není bez významu, Senekovy názory poněkud srovnati s náboženstvím křesťanským a ukázati, co je pravdy na racionalistickém úsudku progressistů.

Seneka bývá nazýván „moralistou římským". Povšimneme sobě tedy hlavně mravouky jeho. Neobáváme se, že tak zanedbáme věrouku;

[1]) Srv. *Mich. Baumgarten*, »Seneka u. Christenthum«, Rostock 1895, str. 26. nn.
[2]) ib., str. 30.

vždyť mravouka na věrouce se zakládá, tak že o mravouce nelze si mysliti pojednání vylučujícího styk s věroukou.

Dříve však, nežli se dáme do úkolu vlastního, pokládáme za vhodno, předeslati náčrtek dějin stoicismu a několik slov ze životopisu Senekova.

Sokrates počal první z Řekův o mravovědě vědecky pojednávati. Kdežto jeho předchůdcové pozorovali především svět veškeren, jak se smyslům jeví, Sokrates za hlavní předmět své filosofie neobral si už celého světa, nýbrž toliko člověka a jeho mravní účel. Platon pak jediný filosofii svého učitele pojal v celém jejím rozsahu, kdežto ostatní žáci Sokratovi ji každý jinak i pochopili i o ní pojednávali; tak že po smrti Sokratově vzniklo více různých řeckých škol filosofických, z nichž pro nás nejdůležitější je škola cynická, protože jako most spojuje sokratismus se stoicismem. Školu cynickou založil Antisthenes, který, jakožto syn otrokyně, vykládal své učení toliko v Kynosarges, kterýmžto jménem se označoval chrám Herakleův s místem okolním; odtud také zdá se, že jméno cynický jest odvozeno. Antisthena následoval také Stilpon Megarský, který z mravouky cynické a názorův Eukleida Megarského novou soustavu filosofickou sestavil. Stilponovým žákem pak byl Zenon, první stoik, který se narodil v Citoně na ostrově Cypru kolem polovice IV. století př. Kr., a na konec téhož století přišel do Athen, kdežto, vzdělav se ve filosofii, přednášíval učení své ve sloupení στοὰ ποικίλη zvaném, odkudž i škola jím založená stoickou se jmenuje.

Stoicismus podlehl různým změnám. Obyčejně[1]) se rozděluje na starší čili řecký a novější čili římský. Předními zástupci staršího stoicismu jsou: Zenon a Chrysippus; novějšího pak Seneka, Epiktet a císař Marcus Aurelius Antoninus.

Lucius Annaeus *Seneca* narozen r. 751. po založení Říma čili 3. př. Kr. Otec jeho je znám jako spisovatel z doby Augusta, ač ceny podřízené; matka Helvia byla asi velmi vzdělaná, pokud souditi lze ze spisu *Consolatio ad Helviam,* jejž jí k útěše z vyhnanství poslal, usiluje stoicko-filosofickými důvody zmírniti její žal. Z mládí určen byl Seneka za řečníka, a v skutku také jako řečník několikráte vystoupil a dobyl prý sobě tolik uznání, že císař Kaligula, jenž mermomocí sám chtěl býti proslaveným řečníkem, jemu záviděl. Z tohoto původ-

[1]) *Stäudlin,* Gesch. d. philos.-hebr. u. christl. Moral, Hannover, Hahn, 1806. str. 16. nn. *Stöckl,* Gesch. d. Philosophie, I. Abth., Mainz 1888, str. 148., 161. nn.

ního zaměstnání, ač netrvalo dlouho, pochodí snad deklamatorský ton, s nímž se téměř veskrze ve spisech jeho opět a opět setkáváme. Povolání řečnické nebylo však přece Senekovi po chuti; záhy naň měli vliv filosofové římští. Samostatně pak počal se filosofií obírati ve vyhnanství na Korsice, k němuž byl odsouzen následkem žaloby císařovny Messaliny, jakoby choval neslušný poměr k Julii, dceři bratra císařova. Odtud poslal výše dotčenou *consolatio* matce Helvii a jinou Polybiovi. Teprve po osmi letech, po zavraždění Messaliny, byl povolán zpět z Korsiky, a to k úřadu velmi čestnému: svěřeno mu vychování budoucího nástupce trůnu, totiž Nerona. Byv nepřáteli svými obžalován ze spiknutí proti císaři, byl odsouzen na smrt a jako zvláštní milost mu povoleno, aby sobě zvolil smrt, která mu nejmilejší. I dal sobě podetít žíly, a jelikož slabému starci krev velmi loudavě vytékala, dal si připraviti teplou lázeň, osvědčiv až do poslední doby stoicky klidnou mysl. Filosofické spisy jeho jsou:

a) Epistolae ad Lucilium, jichž jest 124 ve 20 knihách, nejjadrnější to práce Senekova, spolu jakás encyklopedie jeho filosofie;

b) delší *pojednání* o věcech ethických, jimž nelze nevytýkati rozvláčnosti; jsou to: tři listy potěšné (consolatio): ad Helviam, ad Polybium, ad Marciam; rozpravy: de beneficiis, de ira, de clementia, de providentia, de constantia sapientis, de vita beata, de tranquillitate animi, de otio sapientis, de brevitate vitae;

c) sedm knih *naturalium quaestionum.*[1])

Po tomto úvodu přikročme ku thematu vlastnímu, ku srovnání mravouky Kristovy se Senekovou. Tu zajisté na prvním místě musíme pojednati

1. O pokoře.

Pokora je podle sv. Bernarda „ctnost, kterou kdo, v pravdě sebe poznávaje, uznává, že sám sebou ničím není“, protože všecko dobré, co má, jak v řádě přirozeném, tak nadpřirozeném, má od Boha, zlo však, které sám ze sebe má, nedostatkem dobra a proto ničím není.

V tomto významu pokora se odvozuje především od pravdy, Bůh všecko stvořil. Neboť jsme-li od Boha stvořeni a všecko, co jsme a co máme, od Boha jsme a máme, zřejmo jest, že na Bohu visíme, že Boha potřebujeme, že Boha musíme poslouchati, aby nám netoliko holý život zachoval, nýbrž aby řídil také jednání naše tak,

[1]) Srv. *Riegrův* »Slovník Naučný«, Praha 1870, heslo »Seneca«.

abychom došli účelu přirozenosti své, zkrátka, že vzhledem k Bohu musíme býti pokornými.

Křesťanské náboženství však nevymáhá pokory toliko důvodem stvoření; nýbrž k němu připojuje a sesiluje ho důvodem vykoupení. Připomínajíc totiž, že Bohu jsme vším povinni netoliko jako tvorové, nýbrž i jako tvorové bídně poklesli v otroctví hříchu a znova vyzdvižení k životu nadpřirozenému tajemstvím Boha-Vykupitele: přesvědčuje člověka, že je netoliko obmezenou bytostí, jakožto tvor, nýbrž i bytostí mdlou a slabou pro mdlobu, pocházející ze hříchu a od dogmatiků zraněním přirozenosti *(vulneratio naturae)* nazývanou.

Mimo stvoření a vykoupení má křesťan ještě jiný důvod ku pokořování sebe. Bůh pokořiv a sníživ se ke člověku, tímto svým pokořením a snížením jej ku pokoře a poníženosti pobádá. Či co je stvoření a vůbec všeliké obcování Boha se tvory jiného, než skutek největšího pokoření Božího? A nemusí-li ten, kdo si věci bedlivěji povšimne, uznati, že pokora je ctnost a dokonalost vlastně Boží? Zajisté. Vždyť v obcování se tvory jenom Bůh vlastně se pokořuje.[1]) Je-li však pokora ctnost a dokonalost vlastně božská, zajisté člověk pokorou Boha více napodobí.

Hle, tento je význam pokory křesťanské! Odtud poznáváme, proč v Písmě sv. tak často a tak vysoko se vynáší ctnost pokory, jak ve knihách Starého Zákona, tak ve knihách Nového Zákona.

Sama jitřenka Nového Zákona je označena skutkem pokory hluboké. Ze srdce pokorného vytryskla obdivuhodná odpověď Marie: „Aj, děvka Páně, staniž mi se podle slova tvého.“ (Luk. 1, 38). A chvalozpěv, který zanotila bl. Matka Boží, navštívivši Alžbětu, zdaliž i on nevelebí slavnou hymnou Boha, jenž „vzhlédl na ponížení děvky své“ (ib. 48.)?

Ježíš Kristus pokoru vždy a přede všemi odporučuje.[2]) Posluchači

---

[1]) Velmi případně tu dí *Salvatore Talamo*, jehož díla: »Le origini del Cristianesimo e il pensiero stoico«, Roma 1892, často v této práci následujeme: » . . . mentre l'umiltà nell'uomo e nel cristiano è un vero ascendere della creatura a Dio, l'umiltà divina è un certo discendere di Dio alla creatura: un discendere, per altro, che non abbassa o avvilisce Dio, non potendo egli sostanzialmente essere nè più in alto nè più in basso, di quello che è« (str. 112.).

[2]) »Blahoslavení chudí duchem; neboť jejich jest království nebeské« (Mat. 5, 3) pravil v kázaní horním; maličké pachole přivolav, dí: »Neobrátíte-li se, a nebudete-li jako maličcí, nevejdete do království nebeského« (ib. 18, 3); na dítky ruce vzkládaje rce: »Nechte dítek a nebraňte jim jíti ke mně: nebo takových je království nebeské« (ib. 19, 14); srv. také Luk. 4, 18 nn.; 7, 22; 17, 7 nn.; Io. 9, 39; 14, 5—11 a j.

Kristovými nejsou mocní boháči, učení mudrcové, mužové slavných činů, nýbrž davy lidu nízkého a sklíčeného: pokorní srdcem, chudí duchem, lidé prostí, kterých svět za nic nepokládá; posluchači Kristovými jsou lidé mdlí, slabí a nemocní, děti a opuštění nebožáci všeho druhu, kteří v tichosti snášeli strasti života, příkoří osudu, urážky a ukrutnosti lidí mocných. Ježíš navštěvuje publikany a hříšníky zkroušené srdcem, pokorné ženy a kající hříšnice svým oslovením potěšuje.[1])

Z pokory Kristus, Spasitel náš, těší všechny hříšníky tím, že prohlašuje, že přišel hledat a spasit, co zahynulo, povolat ne spravedlivých, nýbrž hříšníků, protože lékaře nepotřebují zdraví, nýbrž nemocní. I podobenství o ztracené ovci, nalezeném penízi a o marnotratném synu [2]) dokazují, že Bůh hledá člověka hříchem ztraceného.

Také řeči, které Pán Ježíš měl k lidu a jeho mluva v podobenstvích nejsou-li novým důkazem, kterak se Kristus pokořoval? Tento způsob mluvy, pokorným a prostým posluchačům nejvíce přizpůsobený, byl a jest jenom trestem lidí pyšných, kteří, naduti jsouce převysokou moudrostí svou, za nehodno sebe pokládají obcovati se zbědovaným lidem prostým.

A co mám říci o utrpení a smrti Kristově? Není-liž i to nejslavnějším projevem heroické statečnosti spojené s pokorou neméně heroickou? Příkladu svého Božského Učitele následovali věrní učeníci jeho, kteří se stali netoliko hlasateli pokory, nýbrž také upřímně a zmužile ve svém životě ctnost pokory osvědčovali.[3])

Věru, tolik a tak jasných výrokův a příkladů pokory nalézáme ve knihách Nového Zákona, že jasnějších a účinnějších a stálejších netřeba si žádati! Odtud patrno, že pokora ve mravouce křesťanské za základ je položena.

Obrátíme-li však pozornost svou na filosofické spisy Senekovy, přesvědčíme se, že v nich nenalezneme ani ponětí o pokoře ve významu křesťanském, ba shledáme, že Seneka právě opak její za základ mravouky položil.

Mudrc křesťanský musí býti pokorný, protože v Bohu poznává svého Stvořitele, Vykupitele — a, co mudrc stoický?

Rozevřeme-li spisy Senekovy, čteme v nich, že apathie, nevzrušitelnost řečená, působí, aby mudrc naprosto žádnou věcí

---

1) Srv. Luk. 7, 37; Io. 8, 3 nn.; 7, 7 n. a j.

2) Srv. Luk. 15, 3 nn.

3) Srv. Jak. 1, 9; 2, 5; 4, 10; I. Petr. 3, 8; 5, 5 n.; Řím. 11, 33; 13, 3; I. Kor. 8, 12; II. Kor. 12, 5 nn.; 13, 4 a j.

se nedal dojati, aby mu i život jeho byl lhostejným. Tak stalo se, že mudrc stoický octl se na takové výši, že cítí, že s ostatními lidmi nic nemá společného.

Na doklad stůjtež tu slova Senekova. Tak čteme v jeho pojednání *de const. sap.*: „Jej (mudrce stoického) ctnost jeho v jiné kraje postavila, nic s vámi (ostatními lidmi) nemá společného“ (hl. 15.[1]).

Mudrc stoický je tak dokonalý, že ničeho nabyti ani pozbyti nemůže: „Urážka mívá za účel, někomu něco zlého udělati: ale moudrosti nemůže se nic zlého státi. Moudrost zná jenom jedno zlo, hanbu, ale hanba nemá přístupu tam, kde ctnost a čest už panuje: urážka tedy nemůže zastihnouti mudrce.... Urážkou se jaksi zmenšuje ten, kdo jí bývá urážen, a nikdo nebývá uražen, aby neutrpěl škody na cti, nebo na svém těle, nebo na statcích zevnějších: mudrc však nemůže nic ztratiti, všecko v sobě skryl, nic nesvěřil štěstěně, on je se svými statky chráněn, obmezuje se na ctnost, která nahodilých případností nepotřebuje. A proto ani se množiti ani zmenšovati nemůže. Bytost, jež nejvyššího vrcholu dostoupila, nemůže již růsti. Osud nemůže sebrati, leč to, co dal. Ctnosti však nedává a proto ani z ní nic neubírá. Ctnost je svobodna, nezranitelna, neotřesitelna, proti nehodám tak opatřena, že ani nakloněna, ať nedím přemožena býti nemůže“ (hl. 5.[2]).

Mudrc stoický je tak dokonalý, že pořád totéž chce a nechce, jak se dovídáme z *listu* 20.:[3]) „Co je moudrost? vždy totéž chtíti a totéž nechtíti. Nedoplňuj těchto slov, jakože máme jen řádné věci chtíti. Neboť se nikomu nemůže pořád líbiti, leč co je řádno.“

Ale otázka důležitá: „Jakými prostředky se kdo stane takovým mudrcem?“ Právě jeho moudrost a ctnost, jak vysvítá ze slov na hoře uvedených, povznáší jej na takovou výši. A proto mudrc stoický nemá, co by od Boha doufal, nýbrž spoléhá úplně na sebe, tak že v hodince smrti může říci, že odevzdává Bohu duši lepší, než ji od něho přijal. Vždyť Seneka v *listu* 93.[4]) takto píše: „Tážeš se mne, která je nejdelší doba života? Žíti až do moudrosti. Kdo moudrosti dojde, dochází cíle, třeba ne nejvzdálenějšího, přece největšího: a chlub se směle a bohům díky vzdávej: a sobě a při-

[1]) Citováno podle vydání: L. Annaei Senecae... opuscula, Patavii, Manfrè 1728, sv. I., str. 257.

[2]) Ib., str. 246.

[3]) Ib., sv. II., str. 55.

[4]) Ib., sv. II., str. 348. n.

rodě připisuj (vyznamenání), žes byl mezi nimi (bohy). Neboť právem tak budeš připisovati; neboť jsi mu (Bohu) odevzdal život lepší, než jsi přijal.“

Takovému člověku, jak je tu popsán mudrc stoický, zajisté přináleží pocta Božská, kteroužto pro něj Seneka předpisuje výslovně v pojednání *de vita beata* [1]) slovy: „Ve váš prospěch vás napomínám: Važte si ctnosti; věřte těm, kdož se po ní dlouho sháněli a na vás volají, že se po čemsi velikém shánějí, co den ode dne větším se ukazuje. Ji (ctnost) pak ctěte jako bohy, a lidi, kteří se pro ni rozhodli jako představené!“ (Hl. 26.)

Hle, jaký rozdíl mezi nejhrdější figurou mudrce stoického a pokorným mudrcem křesťanským, kterýž vědom jsa sobě své vlastní obmezenosti a mdloby, v pohledu, skutcích i vůbec v celém chování svém jeví hlubokou upřímnou nedůvěru v sebe, ale úplnou v každé příčině důvěru v Boha, Stvořitele, Vykupitele a Odplatitele svého!

Bezbožná a nesnesitelná arrogance Senekova tak daleko pokročila, že se už ani nespokojila s tím, aby svého mudrce na roveň s Bohem stavěla, nýbrž se jej osmělila nad Boha samého vyvyšovati. Slyšme jen moralistu římského, jak káže: „Celou sem (k moudrosti) obrať mysl . . . .: ohromná mezera se rozevře mezi tebou a lidmi ostatními. Vynikneš daleko nade všecky lidi, bohové nebudou daleko nad tebou. Tážeš se, jaký rozdíl bude mezi tebou a nimi? Déle žíti budou. Než, věru, jen veliký umělec v krátkém čase všecko dokáže . . . Jistou věcí mudrc vyniká nad Boha. Bůh vlivem přírody se nebojí ničeho, mudrc svou (odvahou).“ (List 53.[2]) A v jeho listě 73.[3]) zase čteme: „Jako ze dvou mudrců není blaženější ten, který starší umřel, nad toho, jenž dovršil v méně letech ctnost: tak Bůh nepředstihuje mudrce blažeností, třeba jej předstihl věkem. Neníť ta ctnost větší, která je starší.“

Jak se pýchou nadýmá vylíčený tu mudrc stoický! Ale úplně logickým důsledkem; neboť nauka, která rozum lidský s Božím stotožňuje,[4]) která má ducha lidského za výron z ducha Bo-

[1]) Ib., sv. I., str. 354.

[2]) Ib., sv. II., str. 139. — Poslední věta zní v originale; »Ille (Deus) beneficio naturae non timet, suo sapiens.«

[3]) Ib., str. 217.

[4]) Tak Seneka v *listě* 31. ducha lidského zrovna Bohem nazývá, řka: »Quid aliud voces hunc (animum) quam Deum in humano corpore hospitantem?« Op. c., sv. II., str. 90.

žího,[1]) nemůže nezroditi arrogance, a to největší, již stoik svou moudrostí či ctností se cítí tak mocným, že staví trůn svůj co nejvýše, že se netoliko rovným, nýbrž i vyšším nad Boha prohlašuje.

Přesvědčení mudrce stoického o své rovnosti s Bohem a výtečnosti nad ostatní lidi nezapírá se v jeho životě, v žádném jeho skutku a jednání společenském. Jak se stoikové vyhýbali ostatním lidem, jak na povýšeném místě sedali, aby aspoň poněkud zmírnili nechutenství, které jim připravovalo obcování s lidmi, dovídáme se od Diogena Laertia (kn. 7., č. 183. nn.). Seneka pak nikdy nebyl přítelem lidu prostého, ba dokonce tvrdil, že i filosofové ostatních škol jsou jen filosofové nižšího druhu, než stoikové: „Takový je", dí ve svém pojednání *de const. sap.*[2]) „rozdíl mezi stoiky ..... a ostatními filosofy, jaký mezi muži a ženami: kdežto obojí stejně přispívají pro život společnosti, tyto se narodily k poslušnosti, onino k poroučení." (Hl. 1.)

Hle protivu mezi idealem moudrosti či ctnosti křesťanské a mezi idealem moudrosti či ctnosti stoické! Ona za základ celé stavby mravoučné klade pokoru: tato však káže, aby člověk po mravném zdokonalení bažící, především a jediné důvěřoval v sebe. Tak, člověka Bohem číníc, ba nad Boha stavějíc, ospravedlňuje a posvěcuje všecky jeho nezřízené žádosti a skutky z nich vyplynulé!

Ale namítne snad někdo, že Seneka, líče mudrce stoického, psal ve smyslu hyperbolickém. Než kterak by se srovnávala hyperbola s výslovnou poznámkou Senekovou: „Mudrce nehodlám pomyslnými čestnými frasemi vyzdobiti"?[3])

Spíše bychom řekli, že Seneka ne skutečného mudrce, nýbrž jen idealní typ jeho vylíčil; neboť jisto je, že stoikové neměli ani jednoho človíčka, který by byl podle nich skutečně moudrým.

Co pak se týká moderních velebitelů mravouky stoické, rovněž jisto je, že jim nevoní pokora křesťanská. Oni myslí, že pokora křesťanská člověka snižuje a ochromuje jeho lepší síly a vlohy mravní i socialní.

---

[1]) Seneka v *listu* 68. rozum lidský výslovně částí ducha Božího jmenuje: »Ratio autem nihil aliud est, quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa.« Ib. str. 179.

[2]) Ib., sv. I., str. 241.

[3]) *De const. sap.*, hl. 3. Místo to zní v originale: »Ego vero sapientem non imaginario honore verborum exornare constitui.« Op. c., sv. I., str. 244.

Proti tomu však právem namítáme, že křesťanství, třeba člověku ukládalo, aby v sebe nedůvěřoval a sílu svou v pokoře hledal, prokázalo život tak slavný a dalo světu od počátku svého už tolik a tak velikých příkladů statečnosti, kolik a jakých jak živ žádný ústav, ať světský ať náboženský. Křesťanství počítá na miliony mučeníků rekovných a svěžestí oživuje netoliko jednotlivce, nýbrž i celé společnosti, když jenom přikázaní jeho zachovávají.

Z toho, co jsme dosud napsali, patrno, že, jako křesťanství úplně jasnými slovy učí pokoře, tak Seneka stejně určitými výrazy pokoru zavrhuje: z toho pak také patrno, jak nerozumno je tvrditi, že křesťanství přijalo nauku svou o pokoře ze Seneky!

(P. d.)

O vzdělávání lidu.

Napsal J. HANÁK.

Byl jsem na několika schůzích lidu. Řečnili nejrůznější řečníci, namluvili toho dohromady tolik, až sluch přecházel Mluvili sice velmi často druh proti druhu, a v resoluci odporoval bod bodu, ale lid, ten náš uvědomělý, bodrý a kdo ví ještě jak bývá nazýván, tleskal všem, přijímal resoluce šmahem. Ale je ten lid sám vinen? Není tu vina na těch, kteří i svými studiemi i povoláním jsou tu k tomu, aby lid poučovali, kteří také na to mají i dosti času?

Ale což, vždyť přece byla na těch táborech také intelligence. Nu ano — a tleskala také všemu. A ti, kdož sestavovali resoluce, zda-li pak ti si byli vědomi odporů, protiv, jaké v nich skuli? Sotva. A odkud to: Je to jistě nedostatek vzdělání.

Kdo dává základ vzdělání? Škola zajisté po přednosti. Ale je to právě jen základ, na kterém teprve další život může budovati. „Životní škola“ jest potřebná a v jistém směru výtečná, ale sama již teď nestačí. Potřebí i dále skutečné školy vzdělávací, školy „pokračovací“.

O formě a zřízení jejich mohou býti spory. Pominouce toho, všimněme si, jaké formy u nás skutečně nabyly. Zakládali jsme spolky čtenářské, pěvecké, vzdělavací, sokolské, hasičské, veteranské, a tak

skoro do nekonečna. Zakládali jsme a zakládáme spolky hospodářské. Všecky měly a mají za účel vzdělávati lid.

Ale jak to vypadalo s prací? Čtenářské a pěvecké spolky, pokud co dělaly, odebíraly něco časopisů, koupily snad tu i tam nějakou knížku. Obyčejně však bývalo prvním „podpůrným“ skutkem pro literaturu, že p. jednatel napsal prosbu, aby časopisy, noviny, snad i knihy byly spolku — „vzhledem k ušlechtilému účelu a nepatrným prostředkům“ darovány. Konečně pořádaly se zábavy, ať už taneční, merendy, divadla, solové výstupy nebo jiné. Snad postaraly se dokonce jednou za uherský měsíc i o nějakou přednášku, ale to byly už ty „vzorné“. (Mluvím o venkovských spolcích celkově, ač uznávám, že semo tamo byla výjimka.) Tak asi bylo ve spolcích čtenářských, a tak je tomuponejvíce dodnes v lepších spolcích. V ostatních se buďto neodebírá pranic, a nebo kde se odebírá, čte se málo; za to se členové aspoň scházejí ve „spolku“, aby si pěkně nevyrušováni za větrem popili a zakarbanili. Také něco konečně, když není nic lepšího.

Spolky sokolské? Bylo v nich trochu tělocviku, a ostatně pomáhaly dělat štafáž při nejrůznějších slavnostech a mnohé z nich vrhly se na všelijakou kravalistiku. O vzdělání opravdové staraly se jenom některé.

A hospodářské? Jsou to obyčejně spolky okresní. Pokud jsou činny, pořádají jednou za čas besídky po svém okrese, kupují umělá hnojiva, obstarávají dobytčí sůl a podobné krámy. Nejlepší, nejčilejší zřídily snad i hospodářskou školu buď dvouletou nebo zimní, založily snad i některý průmyslový podnik. Ale to jen ty nejlepší. Vzdělávací činnost spolků těchto trpí tím, že jsou pro veliké obvody. Kolikrát pak se tak obejde na každou obec, když se besídky pořádají jednou tam, podruhé zas onde? Snad ani za dvě leta jednou. A to se ještě pořádají pro několik obcí. Kolik tu lidí zůstane doma, a právě těch, kterým by bylo nejvíce třeba, aby něco zvěděli.

O ostatních spolcích ani nemluvím. To byla tedy asi naše celá práce. A pak se divíme, že lid stále je neuvědomělý. Kolik pak je té uvědomělosti u tak zvané intelligence? A které že jsou příčiny toho nezdaru? Nesoustavnost a špatná dělba práce, nevhodné osoby v čele spolkův a namnoze i duch kastovnický, aspoň ve mnohých spolcích. Než vysvětleme blíže, co těmito chybami míníme a kde hledáme nápravy.

Nesoustavnost. Volí se přednášky dle potřeb lidu v tom neb onom kraji a pořádají se v určitém pořádku? Seznamují lid krok za krokem o všem, čeho jemu třeba?

Přednášívá se o hospodářské situaci, ale lid nyní nezná základů národního hospodářství. Řeční se o státním právu, o politické situaci, ale lid nezná základů pravé ústavnosti ani základů naší domácí ústavy. Mluví se hned o tom, hned zase o onom, jak se právě řečníci hlásí. A nehlásí-li se? Eh, však ono se něco najde. Z nouze Franta dobrej. Lid nerozumí přednáškám, nezajímají ho, unavují svou délkou, bezobrazností a frasovitostí. O rozpravách, o volných debatách nemůže býti ani řeči. A pak chceme, aby se lid naučil i o veřejných věcech samostatně myslit?

Práce drobná, v malých spolcích se nám nelíbí, za to ovšem „velkolepá“, „mohutná“ shromáždění, na nichž „zase jednou lid promluvil“. Jak, co — to nikdo nezkoumá hlouběji, dá se to změniti? Snad bylo by to možno tímto způsobem: Budiž vypracována osnova přednášek pro všecky předměty, které patří k obecnému vzdělání lidu: tedy o politice, nejprve o úkole státu, o podstatě ústavnosti vůbec, pak o ústavností naší, o našich zákonech, o sociologii, o právech i povinnostech člověka ke společnosti a společnosti k němu, pak teprve o podrobných otázkách. Z dějepisu, hlavně kulturní dějiny naše, ale i hlavní části dějin světových. A tak vůbec ve všech předmětech.

Jedině tak předešla by se spletenost pojmů, spletenost názorův o téže věci. Každý byl by nucen přemýšleti soustavně. Toho není tam, kde mluví se hned o tom, hned o onom, kde mluví se vždy jen o zájmech jednoho stavu, když se již soustavně něco probírá. Tak osvojil by si lid pevný celkový názor na svět.

Ale to ještě nestačí. Časem měla by se přečísti nějaká dobrá kniha, a o přečteném zaváděti rozpravy. Rozprav je třeba vůbec i o přednáškách. V malých spolcích je vlastně debata také nejlépe možna, a je zajímavější než přednáška. Z počátku by se ovšem musilo několik lidí připravovat na rozpravu. Jeden by ji začal a řídil, druzí by mu opponovali a dávali otázky. Tak projednala by se každá věc se všech možných stanovisk, tak prohlubovala by se vědění lidu a šířil jeho obzor. Ponenáhlu naučili by se i jiní súčastnit se rozprav. Tak připravoval by se lid náš na samostatné smýšlení a sebevědomé jednání. A jedině v malém lze se tomu přiučiti. Ve velkých shromážděních vzniká snadno z rozpravy vřava, a potom kolikrát se může takové shromáždění sejíti? Mezi svými má každý více smělosti než před širší veřejností. Tak naučili by se soudně číst noviny!

Mělo-li by k tomu dojíti, bylo by ovšem nutno změnit organisaci spolků. Hospodářské a vůbec všecky okresní spolky by se musily

decentralisovat. Ústřední vedení staralo by se jen o zastupování spolků před úřady atd., vůbec o věci všem spolkům společné. Ústřední vedení staralo by se i o osnovy přednášek, a pomáhalo by ostatním spolkům je provádět i mělo by také kontrolu, zda se skutečně provádí.

Vzdělávací činnost zůstala by odborům. Ty byly by, nebo měly by býti v každé vsi, kde je škola, nebo při nejmenším aspoň v každé farnosti. V těch pořádaly by se schůze, v zimě aspoň jednou za týden, v době pak pilnější práce aspoň za čtrnáct dní. V době, kdy není venku tak pilno, odporučovaly by se ovšem schůze pokud možná časté. A nebyly by nemožné. Kdyby tu byla nejen osnova přednášek, ale i vypracované již dle osnovy úvahy. A o ty by se měl postarat ústřední výbor. — Místní spolky, nebo odbory — a vůbec ať je nazveme již tak či onak, na tom nezáleží — potřebovaly by ovšem knihoven. Samy sotva na všecko postačí. Měly by tedy ústřední výbory okresní zakládati knihovny přenosné. Vždy určitá část byla by v jedné obci a postup přenosu určoval by ústřední výbor.

Tak asi představujeme si práci vzdělávací. K tomu by ovšem bylo třeba vhodnějších osob. U nás se myslí, že poslancům musí se navěsit všecky okresní hodnosti a starostům zase všecky místní. Jak pak je mají všecky řádně zastávati? Je to možné? Pak se nedivme, že mnoho a mnoho leží ladem. Měly by se volit vždy osoby nepřetížené jinou prací, osoby, které mají pro tu věc opravdu zájem. A pak musí se voliti osoby pevné povahy, bezúhonného života, aby se tak nepodkopávala důvěra ke spolku.

Konečně pryč s duchem kastovním, který řádí skoro ve všech čtenářských a všeobecně vzdělávacích spolcích. Všimnul jsem si spolků venkovských dobře. Ve většině jsou členy jen bohatší lidé. Výše příspěvků nebývá tu ani tak vinna jako pohrdání všemi, kteří mají méně, kteří se snad živí jen prací svých rukou. To není duch lásky, to není duch jednolitého národa. Pak se nedivme, že u odstrkovaných není snad vždy ducha vlasteneckého, když jisté třídy osobují si patent na „vlastenectví“.

Ale ještě něco vložil bych spolkům našim na srdce, aby se totiž staraly více o dorost, o mládež. Naříká se na ni, že probíjí prázdný čas ve všelijakých zábavách. Ale proč? Protože jí neposkytujeme nic ušlechtilejšího. Mládež měla by se bráti do spolků, mělo by se i pro ni vybírat, co se jí hodí. O takových schůzích, kde možno nejlépe mimo hostinec, musili by se ovšem dospělí odříci na tu chvíli i pití i kouření. A nebyla by to přece tak těžká obět pro tak dobrou věc.

Z činnosti vzdělávací nesmí se vylučovati ani ženy; pro ně kromě hospodářských věcí, mimo věci všeobecného vzdělání bylo by třeba přinášeti pokud možná, mnoho o výchově dětí. Vždyť v dobrých matkách je víc než půl budoucnosti!

Schválně nezmínil jsem se o katolicko-politických jednotách, jež tak utěšeně se vzmáhají a přes veliké překážky, které se jim činí, velikou činnost rozvinují. Ale na jedno upozorňuji. Ty četně navštívené schůze nemohou vyčerpati celého úkolu. To mají býti jaksi schůze slavnostní, mimořádné. Pravidelnou práci třeba, myslím, i zde zaříditi tak, jak jsem navrhl. Rozděliti práci a „rozdrobiti". Velice důležito jest při tom, aby členové byli upozorňováni na dobré časopisy a knihy, jež by se jim hodily. Ať aspoň katolicko-politické jednoty skutkem vyvrátí smutné ale pravdivé pořekadlo, že „spolky jsou největšími škůdci literatury", nejen pokud žádají míti knihy zadarmo, nýbrž také, pokud nestarají se, aby jednotlivci pro sebe knihy kupovali. Těch několik tuctů spolků neudrží své potřebné literatury, když každý spolek odebere jen jeden výtisk knihy neb časopisu. Spolková knihovna má býti jen sbírkou všeho členům prospěšného. Zvláště důležité věci a časopisy mají odbírati jednotliví členové zvlášť pro sebe, ovšem dle zámožnosti. A nejen co do literatury, ale vůbec ať skutkem vyvrátí katolicko-politické jednoty ještě smutnější, ale opět bohužel pravdivé pořekadlo, že „čert spolky miloval . . ."

Kdy se narodil Kristus Pán?

Na sklonku 19. století, kdy se někteří chystají slaviti 1900-leté „narozeniny“ Páně, zajímá chronologická záhada opět. K dřívějšímu článku „Kdy se narodil Kristus Pán?“ (srv. „Hlídka“ 1897) připojujeme dnes některé zprávy, kterými se chceme řešení přiblížiti s jiné strany, totiž vyšetřováním doby, kdy umřel král Herodes.

I.

Riess („Das Geburtsjahr Jesu Christi“, str. 21.—57.) řeší otázku, kdy Herodes od římského senatu za krále prohlášen, a přichází dle různých dat k tomu přesvědčení, že se tak stalo roku 715. od založení Říma (proto počítá rok 716. za první rok od panování Herodova). Flavius (Antiquitates 17, 8, 1.), že Herodes zemřel v 37. roce po svém povýšení na krále, zemřel tedy roku 753. od založení Říma.

Aby dokázal astronomicky své tvrzení, uvažuje o zatmění měsíce, které se událo před smrtí Herodovou (Antiquitates 17, 6, 7. 8.), mezi jiným asi následovně: Jedná se o to, zda se má počítati celých 37 roků panování Herodova nebo toliko 35 celých a dva necelé (srovnej níže u Didona); je třeba pozorovati zatmění měsíce v létech 750., 751., 752. a 753. od založení Říma. Po důkladné astronomické úvaze dojde přesvědčení, že by možná byla zatmění v roce 750. v noci z 12. na 13. březen, v roce 752. na dén 20. ledna a roku 753. v noci z 9. na 10. leden. Je dokázáno, že roku 751. žádné zatmění měsíce nebylo. Zatmění z roku 752. nebylo v Jerusalemě viditelno. Zbývají tedy zatmění z roku 750. a 753. a právě tato mají veliké důležitosti, protože se o ně nejvíce vede spor. V roce 750. připadá zatmění na noc ze 12. na 13. březen, svátky velikonoční pak asi na 7. dubna; musilo by vzrůstání nemoci Herodovy, cesta do Kallirroe, koupele, zpáteční cesta do Jericha, shánění vznešenějších židů do Jericha, smrt Herodova, smutek a slavení velikonoc za jeden měsíc (nanejvýš 33 dní) se přihoditi, což jest na tak mnoho událostí příliš málo času („Geburtsjahr“, str. 9.—11., 16.—20., „Nochmals“, str. 37.—42.) Za to r. 753. má rozhodně přednost, kde zmíněné události od 10. ledna až do 7. dubna přihoditi se mohly (88 dní). (Opraviti jest udání p. Kobzy [„Hlídka“ 1897, 131], že by zatmění měsíce roku 750. v noci ze 12. na 13. leden, velikonoce pak na 12. února připadaly; srovnej níže slova Didonova.)

Stangl píše: Učenci měli mnoho obtíží s udáním Josefa Flavia o smrti Herodově, která prý se roku 750. od založení Říma udála;

neboť Herodes žil ještě, když Ježíš se narodil; z toho ohledu chtějí mnozí narození Páně aspoň na rok 749. od založení Říma, ne-li dokonce na rok 747. stanoviti. Nejnovější spisovatelé nevěří, jak se zdá, příliš Josefu Flaviovi; to by se ovšem nestalo, kdyby Joefus zřejmě rok 750. jmenoval; on tak neučinil, a prolo musí se rok smrti Herodovy pomocí kombinací vypočítávati. Josefus píše o zatmění, jež předcházelo odpravení rabínův a jejich přívrženců, Herodovi nepřátelských. Byla tedy zatmění měsíce vypočítána počítáním zpátečním, a tu se seznalo, že jedno zatmění bylo roku 750. v noci z 12. na 13. březen, druhé pak roku 753. z 9. na 10. leden. Jsou-li epakty dobře vypočítány, tu nelze sice dle nich zatmění vypočítavati, ale může se tvrditi, zda na určitý den zatmění možno bylo čili nic. Prohlédneme-li náš přehled (str. 35.), seznáme, že roku 750. byly epakty 24., roku 753. epakty 27.; učiníme-li pak ještě nutné opravy, seznáme, že na dny svrchu zmíněné připadne vždy nový měsíc. (Nebylo tedy zatmění měsíce možno.) Za to seznáme, že dle přirozených epakt roku 754. dne 9. ledna úplněk byl. Z dějepisného vypravování Josefa Flavia následuje, že Herodes zemřel kolem velikonoc roku 754. od založení Říma, ve kterém roce dne 6. (9.) ledna zatmění měsíce se událo. (Dodati dlužno, že Stangl narození Páně na den 25. prosince 750 od založení Říma klade.)

P. Didon, „Jésus Christ" (str. 815.—816.):

Udání Josefa Flavia jsou velice určitá (Antiquitates 17. 8, 1, 6. 10. a Bellum iudaicum 1, 33, 8.); zemřel dle jeho udání Herodes 37 let po tom, když od římského senatu za krále vyhlášen a 34 let po vlastním uchváceni království.

Vyhlášení senatu státi se mohlo jen na vespolnou žádost Oktavia a Antonia; byli tedy oba asi smířeni, což se státi mohlo toliko při smrti Fulvie (roku 714. od založení Říma), dle Diona Kassia (48, 28). Toliko tento rok dlužno považovati za ten, ve kterém Herodes povýšen na trůn židovský. Ježto pak 37 let panoval, zemřel tedy 750—751 od založení Říma. Jsa Herodes od Římanů králem jmenován, musil dobývati si s pomocí jejich práva svého proti Antigonovi a jeho přívržencům. Antigonus pak a jeho přívrženci byli přemoženi a Jerusalem dobyt tři leta po jmenování Heroda za krále roku, tedy roku 717. od založení Říma, a jak Josefus zřejmě udává, v měsíci třetím Šivanu (červen nebo červenec). 34 let potom jest 750—751 od založení Říma.

Poznamenati dlužno k vůli přesnosti, že Josefus dle zvyku svého národa léta panování knížat počítá od měsíce Nisanu, a to vždy tak, že již jeden den před Nisanem se počítá za celý rok.

(Spisovatel počítá dále dle nástupců Herodových a praví): Herodes Antipas, tetrarcha galilejský, byl poslán do vyhnanství do města Vienne v Gallii po 43 letech své vlády v roce 793. od založení Říma. Byl tedy první rok jeho panování 750.—751. od založení Říma.

Hvězdářství pak přispívá k tomu, aby přesně určeno býti mohlo datum smrti Herodovy. Nějaký čas před smrtí Herodovou bylo dle svědectví Josefa (Antiqu. 17, 6, 4.) zatmění měsíce Výpočty hvězdářské určují úplně přesně (Ideler, „Handbuch der Chronol."), že bylo skutečně zatmění v Jerusalemě v noci ze 12. na 13. březen od 1 hodiny 8 minut až do 4 hodin 12 minut. Velikonoční úplněk v roce 750. připadá na 12. duben. Zemřel-li Herodes dle předcházející úvahy 7 nebo 8 dní před velikonocí, dlužno nastoupení Heroda Antipy ustanoviti na měsíce, které následují po velikonocích roku 750. od založení Říma.

F. de Saulcy, „Histoire d'Hérode, roi des Juifs" (Paris 1867, Hachette) str. 365.—366.:

Velekněz Matthias byl od Heroda přinucen zřeknouti se velekněžství; kromě toho byl jakožto původce vzbouření za živa upálen s několika ještě spoluvinníky (Bellum iudaicum 1, 33, 4.). V následující noci bylo zatmění měsíce (Antiquitates 17, 16, 4.). Toto tak důležité zatmění měsíce určeno jest od Whistona (Praelectiones astronomicae, vol. I. in fine). Událo se pak v Jerusalemě v noci ze 13. na 14. březen, 4. roku před Kristem (tedy 750. od založení Říma) ve 3 hodiny 15 minut po půlnoci, když slunce bylo na 21. stupni v souhvězdí ryb (20° 17′ 44″), 10 dní před jarním rovnodenním (23. března). Byla pak velikost zatmění 6 palců 14′ 49″. Fréret použil toho udání s dobrým výsledkem ve svém spise nazvaném: „Éclaircissements sur l'année et le temps précis de la mort d'Herode le Grand." (Ideler a Clinton udávají totéž datum pro zatmění jako Fréret, totiž noc ze 13. na 14. březen roku 4. před Kristem toliko s tím rozdílem, že Clinton nazývá je zatměním 13. března, Fréret zatměním 14. března.)

Str. 372.—373.: Datum smrti Herodovy jest udáno v Meghillath Tâanith (kap. 11. § 25. celého pojednání) následujícím způsobem: „Dne 2. měsíce Šebatu (v lednu nebo v únoru[1]) je svátek, na který se nemá nikdo rmoutiti; neboť, dodává scholie (poznámka), toho dne zemřel Herodes."

Výklad scholiasty odůvodňuje výraz יום טוב, totiž svátek, den sváteční (jour de fête), jehož se užívá pouze pro toto datum a pro den

[1]) Pokud se dovedu upamatovati, určuje Velický den 2. Šebatu na 20. leden.

7. Kisleva (kap. 9. tohoto kalendáře), kterýžto den jest upomínkou na krále Jannéa. Opisovatelé mátli si často obě data; ale datum smrti Herodovy v měsíci Šebatu jest aspoň přibližně potvrzeno od Josefa Flavia; mimo to bývá Salomé, sestra Herodova, stotožňována s královnou Salomé (Alexandrou), která přece jen byla slavnější. A skutečně jeden kommentator přidává k textu svrchu zmíněnému následující: „Vypravuje se, že když král Jannéus onemocněl a ulehnouti musil, dal schytati 700 starších z Israele, poručil je vrhnouti do vězení a strážci vězení dal rozkaz, aby všechny povraždil, umře-li on (král). Když by se rozradovali nad mou smrtí, pravil, zarmoutí se nad osudem svých předákův.“ Ale král Jannéus měl hodnou manželku jménem Salminon, která, když zemřel, stáhla prsten s ruky královy, poslala ho strážci vězňův a dala mu říci: „Tvůj pán ti poroučí, abys starší lidu pustil na svobodu.“ Když pak již byli propuštěni, oznámila královna smrt krále Jannéa. (Poznámka. Ve vypravování Talmudu užívá se jména Jannéus bez rozdílu pro všechna knížata z rodu Hasmonovců, tedy i pro Heroda, jako zde. Výklad svrchu podaný vzal jsem z výborné historické práce Derenbourgovy.)

Dr. Kellner (v časopise „Katholik“ 1887 II. str. 64.) dokazuje, že Herodes zemřel v prosinci roku 751. od založení Říma. [Nebylo nám možno dopíditi se bližších dat z toho článku, ale podle všeho vzal Dr. Kellner chybu opisovačů kalendáře Meghillath Tâanith za správné udání a klade smrt Herodovu do měsíce Kislev, našeho listopadu nebo prosince.]

F. Fryč.

Listy o dolno-lužické literatuře.[1])

Podává FRANT. ŽUNDÁLEK.

Mato Kósyk, básník, narodil se 18. června 1853[2]) ve Wjerbně v Błotách.[3]) Na přímluvu místního faráře byl dán na studia na gymnasium do Chotěbuzi r. 1867. Tam zůstal až do r. 1872., kdy jej zastihla hrudní choroba, tak že svých gymnasijních studií nedokončil. Odebral se domů, kde poněkud opět se uzdravil. I přijal místo úředníka saských drah a přebýval v této hodnosti v Grimmu, Riese, Hrodźišću a Lipsku.

Pět let trvala jeho služba u dráhy, avšak tu se vrátila jeho choroba znova, tak že byl nucen svoje postavení opustiti a odebral se opět ke svým rodičům r. 1877.

V Lipsku se seznámil s dolno-lužickým krajanem, s nímž rozmlouval srbsky a takto se zajímal o svoji národnost. Zájem jeho byl ještě zvýšen četbou Šafaříkových „Starožitností slovanských“, kterými nabyl poprvé jasného a hlubšího názoru o slovanském písemnictví. Tehdy psal Kósyk německé básně a spracoval týmže jazykem truchlohru, s kterou však neměl štěstí u ředitelů divadelních.

Doma se opět pozdravoval. Té doby dlel také u horno-lužického duchovního, jejž učil dolno-lužicky. Tam poprvé se jal psáti a básniti dolno-lužicky. Doma se mu vedlo sice dobře, avšak nelíbilo se mu, že žije beze všeho zaměstnání. Již od mládí se mu zamlouval stav duchovní. Doma však neměl naděje, že by se mu jeho přání vyplnilo, poněvadž nedokonal studií. Proto se obrátil na lutheranské missie v Berlíně stran té věci, které obstarávaly duchovní pro souvěrce v Americe. Ty mu také vyhledalo místo v „Concordia college“ ve Springfieldu ve státu Illinois v půlnoční Americe, aby se tam připravoval na své budoucí povolání.

Kósyk opustil tedy svoji domovinu a odebral se do Ameriky 1. listopadu 1883.

„My jsme si přáli a přejeme si do dnes“, píše „Łužica“ na uv. místě velmi charakteristicky, „aby při svých výborných darech obdržel a přijal místo duchovního ve svém rodném kraji, mezi svým lidem. Není u nás doma (v Dolní Lužici) jistě větší nouze o duchovní než v Americe?! A nebyly též u nás doby, kdy pro nedostatek studovaných duchovních zastávali místa farářův učitelé a dokonce kostelníci? A oč vzdělanějším je náš Kósyk! Jest opravdu trudno, že se tak málo

[1]) Srv. r. 1897.

[2]) Životopis jeho jest uveřejněn v »Łužici«, ročník 1884., str. 26. cf. též Schriftthum.

[3]) Błota jsou název bažinaté nížiny kolem Sprévy v Dolní Lužici (= Spreewald).

kdo stará o naše osiřelé srbské osady, jakoby nebyli Srbové hodni tak velké péče, jako černoši a lidožrouti v Africe a jinde."

Mato Kósyk nezapomněl sice na svůj dobrý lid ani v cizině, na svém působišti mezi Němci v Americe. Zasílá občas zdařilé básně ze své nové vlasti do lužických časopisů; ty jsou výronem jeho touhy po domovu.

Básně jeho uveřejněny jsou v „Bramborských Srbských Novinách" (tak přeměněn původní název „Casnika"), kde jako spoluredaktor podal též mnoho článkův a pojednání. Dále jsou obsaženy jeho básně v časopisu matice srbské v „Łužici" a v dolno-lužickém kalendáři „Pratyji". Sluší se vytknouti též jeho spolupracovnictví, když se pořizovaly a upravovaly nové dolno-srbské zpěvníky.

Jeho hlavní a nejlepší prací jest „Serbska svažba (svatba) v Błotach", která byla vydána samostatně roku 1880. vlastním nákladem a tištěna ve Wojerecích. Dílo toto jest poetickým obrazem věrně zachyceným ze života srbského lidu: psán šestiměrem ve třech zpěvích. Vzorem mu byla Vossova Luisa. Cizozemský znatel přirovnal dílo to k slavné známé básni litevského pěvce Donaleitisa.

Jinou větší prací Kósykovou jest píseň o 100 slokách o nešťastné události dějepisné „Přerada (zrada) markgrofy Gera". Nejprve vyšla v časopise matice srbské, po té ji vydal katolický farář a obětavý podporovatel literarních podniků, Michal Hórnik, svým nákladem r. 1881.

Zajímavým zjevem v dějinách písemnictví dolno-lužického je *Dr. Jiří (Jurij) Sauerwein*, který své jméno srbsky píše Surowin. Bohuvěr Pjech o něm píše: [1]) „Německý učenec Dr. Jiří Sauerwein, syn protestantského duchovního v Gronavě (Gronau) v Hannoversku, má vedle nadání básnického vzácné vlohy jazykozpytné . . . Studoval v Göttingách východní jazyky a sanskrit, žil pak v Anglii; r. 1870. vydal svazeček anglických básní, aby vybídl Anglii k podpoře Německa ve válce proti Francii. S Anglií udržel od té doby pravidelné spojení svými jazykozpytnými pracemi.

Od nejútlejšího mládí zamiloval si zvláště slovansko-litevské národy na východě Německa, an poznal zbytky osad srbských zajatců válečných, které za Jindřicha Lva byly založeny a zachovaly až do přítomné doby, když ne jazyk, tedy alespoň povahu, mravy a zvyky své domoviny.

Líbezné národní zpěvy slovansko-litevské, jichž studiu se následkem toho horlivě věnoval, dojaly jej hluboce a trvale, tak že šel konečně sám mezi tyto národy a žil s nimi i bojoval.

V Dolní Lužici sídlel delší dobu v Błotách, naučil se v podivuhodně krátké době řeči a jest jí lépe mocen v poesii i prose nežli mnohý domorodec. Jeho dolno-lužické písně pouze nepatrným dílem tištěné vyznívají pravým tonem národním a řadí se k nejlepším plodům, které tímto jazykem byly psány.

---

[1]) Das serbisch-wendische Schriftthum, str. 56.—57.

Jsou to hlavně „Serbske stucki“ uveřejněné nejdříve v časopise matičním r. 1877. a téhož léta o sobě.

Z Dolní Lužice odebral se Sauerwein na Litvu a k Mazurům ve východním Prusku a opět se naučil jich jazyku, psal a pěl, aby tak oživil národního ducha, avšak jak se zdá, způsobil si nepřátelství národovců domácích, zda z nenávisti neb jiných příčin, neznáme.

Konečně žil několik let na severu v Norsku, kde taktéž se zabýval básnictvím a sbíral zvyky a mravy. Pro chorobu zdržel se tam celou zimu. Norsko se mu zamlouvalo pro rázovitost lidu i přírody.

Ač Němec jsa rodem i smýšlením, přece je spravedlivým ke každému národu, jmenovitě k lidu slabšímu, utlačovanému. „Snad se někdo bude diviti, že já, rodem Němec, to píšu.[1]) Mnohým . . . bude křičeti, že je to nevlastenecké. Naopak, můj drahý! N e z n á m ž á d n é h o v l a s t e n e c t v í n e p r a v d y. Kdo opravdu miluje svoji německou zemi a svůj německý lid — ne však jak přepjatci, jichž láska k vlastnímu lidu není nic jiného než láska k sobě samému — ne tak, nýbrž o p r a v d o v ě, jako křesťan, miluje své bratry, ten musí jich chrániti od každého poklesku, od každé viny, která, jak dějiny učí, přivádí hněv Boží na každý nespravedlivý lid. Čím v í c e se najde t a k o v ý c h N ě m c ů, kteří se snaží ponechati i menším a slabším sousedům všecka práva božská a lidská a chrániti jich proti každé nesprávnosti; čím m é n ě bude lidí, kteří odnímají svým věrným a mírným sousedům jich nejlepší duchovní majetek a dědictví jich synův, jich řeč a zvyky buď násilně nebo lstí, tím méně bude trestán na veškerém nevinném lidu německém; ten, kdyby opravdu věděl, jak stojí mezi Srby a Litvany, nebyl by nikdy chtěl, aby se staly takové věci, které se staly v oněch stranách od více lidí a ještě beze studu se dějí a zapírají se i zamlčují. Proto se bude starati p r a v ý německý vlastenec, aby se ponechalo všem ostatním národům, ať jsou sebe menší, což jejich jest, poněvadž je to nejlepší cestou k záchraně toho, co je n a š e. Pravý a spravedlivý německý vlastenec bude se modliti, aby Bůh jeho lid zachoval od každé nemoudrosti, která probudí hněv Boží, a aby jej naplnil pravou moudrostí. Potom budou všichni národové — srbský, litevský, polský — s námi Němci ž í t i v j e d n o t ě, m í r u a p r a v é l á s c e. Jenom l á s k a a záchrana statků, které Bůh lidem i národům uložil do srdcí, může právě získati srdce. Svrchovaný Bůh chraniž Němcův od nespravedlnosti, a dej, nechť i časem se přesvědčíme, co jest k n a š e m u pokoji. K tomu dopomhaj Bóh na njebju!“

Hledě seznámiti svoje německé krajany se snahami lužických Srbův a uvarovati, aby násilně neničili zdravého národa, složil starořeckou báseň šestiměrnou: Zlomek ze starého kodexu nadepsaného „Błotský“ s metrickým německým překladem „Der Spreewald“ (Göttingy 1881), kterou předčítal na jedenácté schůzi německých anthropologů v Berlíně. Polo žertovně, polo vážně vyjadřuje tu svoje rady a pokyny,

[1]) Lužica 1893, str. 94., kde mluví o špatnosti snah poněmčiti národ srbský.

aby byl zachován lid srbský. Věnovací verše předsedovi sjezdu, slavnemu professoru Virchowovi, jsou směrodajnými pro celou báseň:

Rettet und schützt die Natur, es geziemt sich für Anthropologen . . .
Rettet und schützt, conservirt nur die Wasser, nur Wiesen und Menschen.

(Chraňte a zachovejte přírodu, sluší se na anthropology . . .
Chraňte a braňte, zachovejte jen vody, jen luka a lidi.)

Jiný příznivec Dolní Lužice jest *Dr. Alfons Parczewski* z Kališe v Ruském Polsku, který zároveň se stará též o snahy naše. Ovládá dokonale jazyk lužický, kterému se sám byl naučil bez cizí pomoci. Často cestoval po Lužici a dosud téměř každého roku koná dalekou cestu ke svým bratřím lužickým, aby je potěšil a posilnil v jich těžkém boji.

Jeho nemalou zásluhou jest, že vydával svým nákladem dolnolužické spisy, které by nebyly jinak vyšly na veřejnost. Dále pracoval o sjednocení práce. Podal návrh, aby se založil při budyšínské matici srbské literarní odbor dolno-lužický. Ten byl uveden ve skutek r. 1880. za předsednictví Tešnařova. Jeho úlohou jest vydávati spisy pro lid. Důležitým skutkem tohoto družstva bylo, že vydal svým nákladem opravený a dobře zpracovaný zpěvník.

V r. 1880. vyšel poprvé dolno-lužický kalendář s názvem „Pratyja". První tři ročníky byly pořízeny nákladem Dra. Parczewského.

Také „Bramborski Casnik" se stále zveleboval, zvláště od r. 1881., kdy vstoupil do redakce též vedle Šwjely i Handrij Jordan a Mato Kósyk. Téhož roku byl změněn název listu v „Bramborske Nowiny".

Polák *Alexander Petrów* vydal dolnolužické hláskosloví (Głosownia, v Krakově r. 1874.) a pořídil slovník tohoto jazyka, dosud však nevydaný.

Jordan a Nyčka podali vedle jiných v časopise matičním příspěvky k slovníku dolno-lužickému.

Také cizí, a to slovanské společnosti obrátily svoji pozornost ná tento zapomenutý kmen bratrský. Byla to hlavně polská společnost Jabloniowského v Lipsku, která vypsala cenu 1000 marek na nejlepší mluvnici.

Přehled veškerého písemnictví podal i s životopisy spisovatelů Horno-Lužičan *K. Jenč* r. 1881., čehož bylo velice potřebí, protože mladí Srbové neměli ponětí o této tak důležité věci.

Němečtí učenci *H. Lotze* a *A. Leskien* prozkoumali důležitý rukopis Jakubicův a dokázali, že jest psán nařečím dolno-lužickým, ač se tímto již nyní nemluví.

„Vůbec písemnictví Dolních Lužičanů", tak dovozuje Bohuvěr Pjech právem ve svých doplňcích, „jichž vlastní synové byli často největšími poněmčovateli v kostele i ve škole, děkuje nemálo činnosti německých mužů, kteří se nejprve naučili namáhavě srbské řeči, avšak potom se vřele ujali zájmů národa."

Mezi těmi vynikají ve staré době hlavně Fabricius Hauptmann, Wille, Lademann († 1809), který napsal dolno-srbské modlitební knihy

a německy dějiny města Chotěbuzi; dále se k nim řadí v nové době vedle jmenovaného Haussiga a Sauerweina též Mořic Albert *Ebert* (1832—1877), syn slavného bibliografa F A. Eberta. Z lásky k dolnolužické osadě, která neměla duchovního správce, naučil se jazyku dolno a později i horno-lužickému a zůstal na této faře až do své smrti. Zanechal v rukopise mluvnici jazyka dolno-srbského, která však má zřetel k překladu Písma sv.

Konečně sepsal *Handrij Jordan* na pobídku Dra. Parczewského „Cytanku" (1883).

Z literatury biblické.

Referuje Dr. Alois Musil v Bairutě v Syrii.

V těchto letech se nepracuje snad v žádném odvětví bohosloví tak, jako v oboru biblickém. Nesčetné objevy archeologické skýtají denně hojně látky, které se však až do nedávna používalo téměř proti Písmu sv.

Teprve neunavný kněz *Vigouroux,* jehož dílo „La Bible et les découvertes modernes" čtenářům známo z věrného překladu Dra. Podlahy, počal soustavně ukazovati, že staré nálezy pravdivost Písma sv. dotvrzují. Vytýká se sice jeho spisům mnohé, ale zásluha mu patří, že vzbudil všestranný zájem pro studium Písma sv., tuto „integralní část studia každého kněze."

Kdežto Vigouroux stojí úplně na základech tradicionelních, snažil se *Msgr. D'Hulst* ve svých přednáškách[1]) raziti zkoumání a výkladu Písma sv. nový směr moderní. Jeho názory, na pravou míru uvedené encyklikou „Providentissimus", kterou studium jazyků biblických a všech odvětví exegetických nejvřeleji doporučeno, se ujaly a biblický svět katolický se rozdělil ve dva tábory, které se navzájem mnohdy dosti příkře stíhají a tak přispívají k vyjasnění různých názorů.

Celý spor se otáčí hlavně o inspiraci, o výklad slov „Deus est auctor." Moderní strana domnívajíc se, že výklad dosavadní ponechává exegetům pramalou svobodu, snaží se podati jiný, což jest ovšem velmi nesnadno, tak že nelze z celého množství článků za tím účelem sepsaných vystihnouti určitého, jasného obrazu; ale zdá se, že se kloní k názoru, že Bůh skýtá pouze náboženskou ideu, ponechávaje vyvolenci úplnou volnost, jak ji podá. Tato zásada, všeobecně přijata, by ovšem způsobila úplný převrat ve světě biblickém, a proto se proti ní, a ještě více proti důsledkům, horlivě brojí a poukazuje, že nemáme proč upouštěti od zásad od počátku církve sv. platících.

Vůdcem moderního směru je vynikající exegeta, *P. Lagrange O. Pr.*, představený biblické školy v Jerusalemě, jenž jej obhajuje ve svých zajímavých přednáškách i v časopise „Revue biblique" jak v zásadě tak i v důsledcích (na př. Gen. 1—3 nejsou události historické, Pentateuch

---

[1]) Question biblique. 1893.

není dílem jednoho). Z jeho četných vědeckých odpůrců jmenujeme: *Brucker S. J.*, „Questions scripturaires“ a četné články v časopise „Études“.

Dílo posledně jmenované přeloženo též do vlaštiny „Questioni d'oggi sulla santa Scriptura“, by čelilo proti modernímu „Exaëmeron“ dell' Abbate Stoppani, jehož názory ostatně ostře potírá *Cereseto* ve svých „Istituzioni Bibliche“ I. II. a vědecká „Civiltà cattolica“.

Ve Španělsku zastupuje nový směr *P. Arintero O. P.* v časopise „La ciudad de Dios“ proti učenému kanovníku *Valbuenovi*, jenž odpovídá v „Correo español“.

Střední cestu se snaží nalézti *De Broglie* ve své v nejednom ohledu dobré knize „Les Questions bibliques“, kde se nám zvláště zamlouvá pojednání o významu proroků v dějinách israelských, ale snaha jeho není uznána ani od jedněch ani od druhých. Lépe přijata kniha *Dra. Schöpfera*, „Bibel und Wissenschaft“, v níž hájí své náhledy o Hexaemeru, potopě, seznamu národů, zmatení jazykův atd. proti *Dru. Kaulenovi*. Jak možno souditi z německých časopisů katolických, které sem docházejí, nalezly jeho umírněné, zdravé názory hojného ohlasu. Týmž duchem jest ostatně prodchnuto i monumentalní dílo „Cursus Scripturae Sacrae Completus“, vydávaný učenci S. J. — Tolik prozatím o směrech katolických.

U protestantů se pracuje velmi pilně a můžeme se od nich mnohému přiučiti. Neníť písmenky v Písmě sv., místečka v zemích biblických, o nichž by se s největší vědeckou přesností nerokovalo. Jen že — bohužel — veškerá tato neúmorná práce nebuduje, nýbrž ničí víru v božský původ, scházíť autorita církve sv., schází víra v inspiraci.

Po příkladu *Grafově* († 1869) „Die geschichtlichen Bücher des A. T.“ posuzují Písmo sv. na základě historického vývinu náboženství, jež prý se jeví jako polytheismus, načež přechází v monotheismus smíšený s modlářstvím v nejstarší knize S. Z. a vybudováno v čirý monotheismus Pentateuchu až teprv po zajetí babylonském. Toť názor přijatý od celé moderní školy kritické a prováděný v různých odstínech tří směrů. Nejvíce přívrženců má směr *Kuenen*[1])-*Wellhausenův*,[2]) úplně rationalistický, proti němuž se staví poměrně konservativní stoupenci *Strack*[3])-*Dillmannovi*,[4]) a mezi nimi hned k této, hned k oné straně se kloní nejmladší, ale mnohoslibná skupina *Drivers*[5])-*Koenigova*.[6])

Naznačivše tak několika tahy různé strany biblického světa, podíváme se na některé práce minulého roku.

Všeobecným výkladem vzniku S. Z. se zabývá *Wildeboer*: „Karakter

[1]) De Godsdienst van Israel.
[2]) Prolegomena zur Geschichte Israels.
[3]) Einleitung in das A. T.
[4]) Viz Kurzgefasstes exeg. Handbuch zum A. T.
[5]) Introduction to the literature of the Old Testament.
[6]) Einleitung in das A. T. mit Einschluss der Apokryphen und Pseudoepigraphen.

en beginselen van het historisch-kritisch Onderzoek des Oudem Verbonds“, stavě se úplně na stanovisko K. W. evolutionismu. Mnohé myšlenky, na př. o vzniku a významu proroků, jsou úplně nové. Týmž směrem se nese krátké, ale přehledné dílko: *Duhm,* „Die Entstehung des Alten Testaments“, jakož i *Kautsch:* „Abriss der Geschichte des alttestamentlichen Schrifttums.“

Nový směr chce ustáliti mnichovský universitní prof. *Dr. Hommel:* „Die Altisraelitische Überlieferung in inschriftlicher Beleuchtung“, ale nevíme, zda vrátí mladým lidem víru a lásku k Písmu sv., která jim moderní kritikou vyrvána, ač o to usiluje. Vždyť již přijímaje úplně rozlišování pramenů dle školy K. W., uznává dokončení jednotlivých knih i přepracování Pentateuchu až teprv po zajetí babylonském, a tu se velmi těžko rozlišuje, co jest v dějinách Abrahamových původního a co přidáno dle klínových dějin dynastie Hammurabiho v Babyloně, a podobně jest i s Mojžíšem jako spisovatelem některých částí Exodu. Dále jest nám nejasno, jak je možno, že se právě v dějinách Mojžíšových, které jsou přec dle spisovatele psány pod vlivem monotheismu arabského, upouští od arabského Ilâh a zavádí nový název Pána Boha Ja či Jahve, které přičítá vlivu babylonskému. Než kniha jest psána velmi poutavě, a návrat k původnosti monotheismu byl ve světě katolickém radostně přijat.

Více prospěje německý překlad: *Hoedemaker,* „Der mosaische Ursprung der Gesetze in den Büchern Exodus, Leviticus und Numeri. Vorlesungen über die moderne Schriftkritik des A. T.“, jenž mnohdy pádně potírá upřílišování moderní školy.

Kritice textu, této nutné přípravě dobré exegese, se věnuje zvláště v Anglii veliká péče. Tak z velikého díla *Hauptova:* „Critical Edition of the Hebrew Text“, kde dle směru K. W. barvotiskem jsou rozlišovány různé prameny, přidány četné masoretické poznámky a navrženy některé opravy, letos zaznamenáváme „The Book of Genesis, ed. by Ball“, a týmž způsobem vydali *Bacon and Macdonald:* „The Book of Daniel“.

Mnoho se mluví a píše o Ekklesiastiku, a vším právem; neboť nález několika kapitol původního textu této knihy patří bez odporu k nejdůležitějším objevům našeho století. „The original hebrew of a portion of Ecclesiasticus (XXXIX, 15 to XLIX, 11) ed. by A. E. Cowley and Neubauer“ podává nám vědecky zpracovaný text pocházející hlavně z Bodleian Library, kamž se listy dostaly pravděpodobně z Kahýry. Dosud pouze 10 kapitol, ale snad uvidíme brzy všechny.[1])

Rukopis zhotovený v 11. století v Persku jest až na některé řádky dobře čitelný. Veliká jeho důležitost spočívá v tom, že nám nepodává pouhý opis, nýbrž recensi původního textu hebrejského, a to dle dvou různých tříd rukopisů. Bylo to tudíž jakési kritické vydání hebr. Ekklesiastika s uvedením různých odchylných čtení na stranách,

[1]) Viz C. J. d. O. Procès Verbaux de la séance du Lundi 6. Sept. 1897 p. 15.; Rev. bibl. 97, p. 573.

kteréž nám ukazuje veškeré možné osudy, jimž byl podroben i text ostatních knih S. Z. před svým ustálením, a zároveň vybízí k veliké opatrnosti při opravě.

Mluva jest klassická, ale s nádechem aramaismu. Člen velmi řídký, vztažného *š* se neužívá. Právě mluva jeho skýtá kritické škole moderní nový důkaz proti stáří některých knih. Tak slyšíme, že připomíná hebrejština Ekklesiastika Přísloví, že tudíž i tato psána kolem 2. století před Kristem Pánem, že jest jeho řeč jadrnější než Paralipomenon s hebrejskou částí Daniele, následkem čehož že jsou tyto mladší. *Halévy* opět proti nim ukazuje na odvislost od 4.—5. knihy žalmů, z čehož plyne, že jsou tyto starší než jedno století před Kristem. Bychomť i nesouhlasili s Halévym (tímto nejrozhodnějším obhájcem jednotnosti Pentateuchu), že pochází Ekklesiastikus z roku 290. před Kristem, jsme mu vděčni za jeho důkaz o stáří zmíněných částí žalmů, kterýž úplně odpovídá názorům katolickým. Vždyť kolem 2. století před Kristem byla již hebrejština mrtva, a učený Šimon, syn Oniašův, ji znal z klassických děl svaté literatury, jako my latinu, a píše svou překrásnou, důmyslnou knihu, neužíval mluvy z doby úpadku, nýbrž ze zlaté doby svatého písemnictví, z idealního věku Šalomounova, z kteréž doby ostatně čerpal i své myšlenky. Nádech aramaismu jest pochopitelný, vždyť v něm žil a myslil.

Též z Tobiáše nalezen nový hebrejský text, o němž se rokuje, jestli to překlad nebo text původní, dle toho, zda se věří více Origenovi nebo sv. Jeronymovi. Škola kritická, kladouc sepsání Tobiáše do 1. století před Kristem, zavrhuje původnost hebr., a tím smyslem jest psáno: Two unknown Hebrew Version of the Thobit Legend by Dr. Gaster.[1])

V Anglii — a v Tov. Ježíše rovněž — se připravuje kritické vydání LXX, s kterým se však stále sečkává, neboť nálezy, jako na př. Mercatiho zbytky Hexaply, recense Hesychiovy, syrského překladu M. Lewisovy dávají novou a novou látku ke kritickému rozboru. Z přípravných prací vydali *Brooke and Mac Lean:* „The book of Judges according to the text of Codex Alexandrinus", z něhož patrno, že jest recense *A* zde lepší než *B,* kterýž ostatně utrpěl na vážnosti i srovnáním s nalezeným hebrejským textem Ekklesiastika.

Z katolických publikací zaznamenáváme v tomto oboru pouze *Dr. Bludau:* „Die Alexandrinische Übersetzung des Buches Daniel und ihr Verhältniss zum massor. Texte." Spisovatel této důkladné studie předpokládá recensi překladu LXX, které pak použil Theodotion, čímž by se nejlépe vysvětlilo, jak je možno, že byl překlad Theodotionův tak rychle přijat — ale jisto to ovšem není. Pro částky deuterokanonické připouští text aramejský nebo hebrejský, přiznávaje, že jest důkaz zvláště ve příběhu o Susanně (řecké hříčky slov 54. 55 a 58. 59) nesnadný. Jak nepravdivou se jeví „hebraica veritas" ve 2. století před Kristem Pánem, zřejmo z trudné práce překladatelovy,

[1]) Proceedings of the Society of Bibl. Archeol. I. vol. XIX. Nr. 142.

který, nevěda si rady s neustáleným a zkomoleným textem, hl. 4—6 pouze dle smyslu vykládá a též 1—5 a 7—12 si různě upravuje (proroctví o 70 téhodnech překládá, jakoby již bylo splněno).

Kdo chce nabýti povšechného přehledu v zajímavém oboru kritiky textu, poslouží mu znamenitě *Kenyon:* „Our Bible and the Ancient Manuscripts" (1897 3. vyd.), kdež stručně, ale jadrně podáno vše, co o textu původním, překladech, stavu rukopisův atd. věděti třeba, a pak veliké dílo *Copinger:* „The Bible and its Transmission."

Z konkordancí poznamenáváme 1897 2. vyd. příručné *Coornaert:* „Concordantiae librorum Veteris et Novi Testamenti" a zvláště znamenité dílo obrovské *Hatch and Redpath:* „Concordance of the Septuagint and the other Greek versions of the Old Testament."

Z jednotlivých knih S. Z. vysvětluje *Naumann:* „Das Deuteronomium" a snaží se dokázati, že bylo sepsáno pod vlivem velkých proroků.

Kent: „The Hebrew Poeple" objasňuje dle údajův assyrských, egyptských a jiných dějiny národa vyvoleného od rozdělení na dvě království až po pád Jerusalema 586 před K. P.

Koenigsberger vydal snůšku zajímavých myšlenek ve svých „Hiobstudien", kdežto *Duhm:* „Das Buch Hiob" důkladně vykládá tuto nejkrásnější báseň S. Z., nekončí však sporu o předmluvě a doslovu a řeči Elihu. Že neklade sepsání leda do posledních století před K. P., jest u žáka K. W. pochopitelno, jinak by náboženský a světový názor této knihy odporoval soustavě evolutionismu.

V téže době, možná poněkud dříve, byla uspořádána sbírka různých částí, z nichž sestává kniha Přísloví, dokazuje *Wildeboer:* „Die Sprüche". Byť jeho důkaz nepřesvědčoval, zamlouvá se výklad stručností, bohatstvím myšlenek a upozorňováním na zvláštnosti mluvnické.

Bohoslovecká fakulta berlínská poctila cenou: *Dr. Coblenz,* „Über das betende Ich in den Psalmen", kde se snaží dokázati, že se svatý básník stotožňuje až na nepatrné výminky s israelskou obcí.

Z proroků nebyl samostatně vykládán leda Joel a Amos od učeného anglikanského kněze *Drivera:* „The Books of Joel and Amos", který si svými vědomostmi a umírněností získává vážnost u všech — i u školy K. W., ač nepřijímá jejích názorů, na př. Joel až 4 století před K. P. a rozlišování pramenů, jen tak beze všeho za své.

H. Weiss: „Judas Makkabeus" líčí poutavě dějiny bojů za samostatnost od r. 175.—160. před K. P. Jeho náhled, že jest I. Makkab. sepsán dle díla Jasona z Kyreny, sotva se ujme. (O. p.)

Z písemnictví hollandského.

Sestavil ALOIS KOUDELKA.[1])

H. Robbers (Phocius), o jehož sbírce krátkých povídek referováno v předloňském ročníku vystoupil letos s romanem „De roman van Bernard Bandt", jímž osvědčil, že je schopen něčeho většího nežli krátkých povídek. V jistém smyslu lze i roman tento nazvati pokračováním jeho novel, totiž co do jednajících osob a po psychologické stránce zpracování látky. Robbers nepředvádí osob opravdu velikých — všeobecně řečeno, — nýbrž jakési mužíčky, prostřední lidi v každém směru, na oko k nerozpoznání od davů, nicméně přece z nich něco probleskuje. Hrdina Bernard Bandt jest mladík dobře vychovaný, způsobný, má dobré postavení a vládne normalním rozumem. Má zkrátka všecky vlastnosti, aby se něčím stal v naší střední společnosti. Ale schází mu energie k tomu. Rozpakuje stále a ve všem, tak i v otázce sňatku. Teprve když se ožení s dívkou, která ho upřímně miluje, nastupuje u něho změna, vzpružení, chuť k životu a jistota u vystupování. Autorovi nelze upříti jedné pěkné vlastnosti, totiž poctivosti, podává se tak, jakým skutečně jest; odtud ten vznešený klid v celé práci jeho.

W. A. Paap, jeden ze stoupencův a zakladatelů mladé školy, jež své plody ukládají v časopise „Nieuwe Gids", vydal skoro po desetiletém mlčení dvojsvazkový roman „Jeanne Collette". Po vyjití romanu tázali se na všech stranách: „Co vlastně s tou prací chce Paap? Je to čistě umělecký roman?" A odpověď zněla: „Ne!" Tedy satira? Ani ta ne výhradně! Obhájení antisemitismu? Trochu ano, a'e také ne výlučně. Charakterisovati lze jej zkrátka: potupnou ranou zasazenou nadutosti židovských Nabobů. To jest obsah zkrátka celého romanu. P. Collette jest amsterodamský bankéř. Na počátku vypravování nalézá se ve velikých finančních nesnázích, z nichž si pomůže úskokem. Dopomůže Moucheronovi, řediteli jistého finančního závodu v Amsterodamě, do nově zahájeného parlamentu, začež tento zaváže se pomoci mu z peněžných nesnází. Ježto sem a tam se šeptalo, že jednající osoby jsou vzaty ze skutečného života, nedá se zakřidovati tendenčnost celého romanu, ale také se nedá zapříti, že autor bystře nahlédl do amsterodamského světa politického a finančního. Po stránce umělecké všecka čest spisovateli za postavu, od níž roman titul vzal, za postavu dcery bankéřovy. Frants Netscher tvrdí, že Paap vytvořením postavy Jeanny podal hollandskému čtenářstvu nejkrásnější, krásné skutečnosti nejvíce se přibližující postavu ženskou z celé mladší literatury.

C. P. Brandta van Doorne roman „Twijfel" podobá se práci paní Lohmanové. I v tomto romaně různé nesrovnalosti, jež se zdají odporovat učení o Bohu nejvýše spravedlivém, podkopají u hrdiny, mladého faráře, víru. Duševní zápas není sice dopodrobna rozebrán, ale z knihy vyznívá soucit s těmi, kteří takto zmítáni jsou sem a tam. Roman vyznačuje se

[1]) Srv. »Hlídka« 1897. 12.

skvostnou formou a ladností. Kdežto pí. Lohmanová revoltuje proti osudu, van Doorne staví se na stanovisko útrpného pozorovatele.

Van Schendelův roman „Drogon" předvádí nám muže, jenž povrhuje světskou mocí a jehož idealem jest nalézti „prsten Kristův". Doufá, že sdělí se potom s pokolením lidským o moudrost, kterou prsten ten v sobě chová. Drogon snaží se jednati na základě zásady, že každý skutek je dovolený, z něhož plyne pro nás více štěstí, nežli křivdy našim spolubližním; avšak lidská přirozenost osvědčuje se silnější než ethické zásady a Drogon dochází jen hanby a konečně smrti. Ku konci setkáváme se s krásnou ukázkou symbolismu. Když lid, jejž Drogon svými nerozumnými činy roznítil k vzpouře, stojí před jeho zámkem, chce Drogon sníti se stěny obnovený meč svých předkův, ale při tom zvrtne se pod ním židle a Drogon se zabije. Moudrý muž nemohl dosíci ani výše svých předků!

Adriaan van Oordt napsal historický roman „Irmenlo", v němž s obzvláštní dramatickou silou líčí zápas pohanstva s křesťanstvím ve středověku, najmě za Karla Velkého s pohanskými Sasy. Kniha zůstavuje hluboký dojem v čtenáři. Nicméně charaktery — aspoň do jisté míry — obětoval spisovatel tragickému effektu, tak že čtenáře víc uchvacují a rozechvívají jednotlivé situace, nežli ho zajímá osud jednajících osob.

J. H. de Veer vzal si zase látku k svému romanu „Ende desespeeret niet" ze života Indů na ostrově Javě; pravil jsem k romanu, ale je to spíše ethnografická a historická studie o poměrech Javanců, jakož i o poměru politickém, ve kterém se nalézají k hollandské vládě; dotýká se též poměru Hollanďanů k Javajským ženám, v této poslední otázce dospívá konkluse, že láska a manželství možné jest — aspoň co do trvání a štěstí v nich — jen mezi stejnými raçami. Po stránce vědecké roman ten jest dosť pozoruhodný a významný, po stránce umělecké moc rozvleklý a na děj chudý a co do vypravování jednotvárný. Hrdina Villem Maas jest osoba příliš jednoduchá, nesložitá, by vás zaujal.

J. H. Ketelaar ve sbírce črt s nadpisem „Den-Appels" líčí venkovský život z okolí Zuthpenského, a to tamnějším dialektem, o němž professor Gallée upevňuje, že to v jádru sasština smíšena se živly francouzskými a nizozemskými. I tato práce více ceny má pro ethnografa, nežli pro umělce. Ketelaar vypravuje humoristicky, tu a tam projevuje romantické choutky, ale hlubšího porozumění pro duši a skutečný život nemá.

A. van Redichem napsal na základě pilného studia kronik a historických spisů roman „De Koning uit het Zuiden", jehož děj odehrává se v r. 769. ve Frýsku, tenorem pak zpracování připomíná na podobné práce německého spisovatele Felixa Dahna.

Z poetických prací na prvním místě vzpomenouti dlužno *Frederika van Eeden* dramatické básně: „Lioby", jež značí značný pokrok v jeho uměleckém vývoji, neboť práce ta jest více čistě poetickou než filosofickou, jako dřívější jeho díla. Děj jedná o věrnosti v lásce, kteroužto Lioba zachovává až do smrti svému starému manželovi, třebas zklamána byla ve svých nejdražších nadějích a tužbách a třebas chovala tajnou a

čistou lásku k mladému rytíři. Jeví se v zpracování látky té vliv anglických mistrů: Swinburnea a Shakespearea; líčení přírody jest místy tak znamenité, že van Eeden samého Vondela, největšího hollandského básníka ze 17. století, předčí.

Hélène Lapidoth-Swarth vydala sbírku svých intimních veršů s názvem „Diepe Wateren", z nichž nejlepšími jsou popěvky a sonety; co se týká tohoto druhu poesie nemá vůbec mezi hollandskými spisovateli druhého sobě rovného. *Albert Verwey* sebral ve sbírku „Aarde" své po různu uveřejněné básně, z nichž některé hloubkou myšlenky a dokonalostí formy oprávňují k nadějím, že napíše jednou veliké epos ceny trvalé, neboť k eposu kloní se jeho nadání. *Pol de Mont,* jenž pracuje o sloučení severních a jižních Nizozemanů, vydal anthologii z hollandských vlámských básníků z posledních dvou desítiletí s názvem „Na Potgieter's Dood".

Ku konci jen zajímavou zprávu. Když před několika lety vystoupli mladí proti starým, tu prorokoval *Albert Verwey,* jeden z nejčelnějších representantů mladé školy, že starý *Gids,* nejlepší to hollandský měsíčník, co nevidět dodělá. A nastojte! nejen že nezahynul, nýbrž přispívají do něho dnes předně reformatoři z posledního desítiletí, jako *Van Eeden* a *Van der Goes* a *L. van Deyssel* dokonce jest v něm velebсn! Za to pomstil se nynější vydavatel „Niewe Gidsa" tím, že hrubě napadl jeho zakladatele Verweyho a uveřejnil v něm některé z jeho básní, jež jsou tak slabé, že by se i na výrobky cukrářské sotva hodily. Šlechetná msta, co?!

Dobyl-li sobě císař Josef II. tím, že zrušil nevolnictví, nesmrtelné zásluhy o stav rolnický?

Minulého roku vyšla kniha velmi zajímavá, nadepsaná: „Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung" (1740—1848) vom weil. *Dr. Ignatz Beidtel,* k. k. Appellationsrathe, mit einer Biographie desselben, aus seinem Nachlasse herausgegeben von *Alfons Huber.* I. Bd. (1740 – 1792), Innsbruck, Wagner.

Ignát Beidtel narodil se ve St. Dvorci na Moravě r. 1783. Byl pak od r. 1807.—1816. professorem dějin na universitě v Olomouci. Roku 1824. jej shledáváme zase na Moravě jako radu appellačního soudu v Brně. Poslední dny života svého strávil v Brně a Opavě, kdež také umřel r. 1865. *Beidtel* zůstal vždy smýšlení konservativního. Poněvadž pak skoro celý život svůj věnoval studiu a mnoho z toho, co zanechal v rukopisech napsáno a co právě professor *Huber* uveřejnil, sám zažil, má i vypravování i úsudek jeho cenu zajisté vynikající.

Mohli bychom mnoho zajímavého[1]) uvésti z vypravování knihy zmíněné o přísnosti Josefově k úředníkům, o snahách jeho germanisačních, o obmezování církve a hlavně práv papežových, zvláště pak o cestě Pia VI. do Vídně; ale na tomto místě toliko na zajímavou a důležitou knihu upozorňujíce, podáváme čtenářům „Hlídky" důvody *Beidtlovy* pro jeho přesvědčení, že císař Josef II. si **nezjednal** právě nesmrtelné zásluhy o stav rolnický tím, že zrušil nevolnictví. Beidtel dříve než důvody své uvádí patent, jímž se zrušuje nevolnictví v Čechách. Zní tedy celé to místo takto:

„Nevolnictví, jež bylo v Čechách, na Moravě, v Kraňsku a Haliči valně rozšířeno, budilo velikou pozornost vlády. Mělo se za to, že se nevolnictví nesnáší s požadavky století osmnáctého. Proto vydány patenty zvláštním poměrům jednotlivých korunních zemí sice přesně přizpůsobené, ale ve hlavní věci navzájem shodné. Pro Čechy byl vydán dne 15. ledna 1782 patent, kterýž tuto doslovně uveřejňujeme, protože officielně poučuje o podstatě zrušeného právě nevolnictví. Zní pak následovně:

‚Nevolnictví se od nynějška pro Čechy úplně zrušuje; místo něho se zavádí zmírněné poddanství, o němž se zákonem stanoví toto:

1. Každý poddaný má právo se oženiti, když se jenom napřed ohlásí a prokáže opovědným listem (Meldzettel), jenž mu zdarma bude vydán.

2. Každému poddanému je dovoleno, pokud se zachovají okresní odvodní předpisy, z panství se odstěhovati a jinde ve své korunní zemi se usaditi nebo služby konati. Jenom si mají poddaní, kteří se stěhují z panství, aby se jinde buď ve svém domě nebo v podružství usadili, vymoci list propustný, který jim rovněž zdarma vydán bude, aby ho nové vrchnosti předložili a tak dokázali, že jsou sproštěni předešlé vrchnostenské povinnosti.

3. Poddaní mohou libovolně řemeslům a uměním se učiti a bez listu propustného (Losbrief), jenž se úplně zrušuje, svému živobytí tam, kde jaké naleznou, se věnovati.

4. Poddaní nebudou už zavázáni k některým dvorním službám, jenom jsou

5. ti, kdož po obou rodičích osiří, povinni, aby za služby vrchnoporučenské, které jim musí vrchnost bezplatně prokazovati, na (panském)

---

[1]) Jest asi méně obecně známo, co *Beidtel* vypravuje na str. 374. o smlouvě vlády Josefa II. se židovkou Dobruškou; proto aspoň v poznámce místo o ní jednající přeložíme. Zníť pak následovně: Poněvadž prodej církevních statků vládě nedostačoval, sáhla k novému prostředku. Vláda rozkázala, by jí bylo vydáno všecko stříbro kostelní. »Mezi vládou a českou židovkou Kateřinou Dobruškou i jejím synem byla uzavřena smlouva na dvanácte let, podle níž se tito zavazovali stříbro a drahocenné předměty kostelní, které jim vláda čas od času dodá, za určitou cenu budou kupovati. Této smlouvy se lid hrozil, protože šlo o liturgické nádoby, kterých se používalo při udělování svátostí; a nyní byly vydávány židům. Císař (Josef II.) poznal ze seznamů za tou příčinou pořízených, že kostely nemají tolik zlata a stříbra, kolik myslil. Poněvadž pak i rozčilení lidu vymáhalo zvláštních ohledů, bylo roku 1789. židům dodáno velmi málo a po smrti Josefa II. už vůbec nic.«

dvoře odsloužili obvyklá sirotčí léta, kterých nesmí býti více, než tři. Povinnost tato však platí jenom tam, kde byla zákonitým zvykem zavedena. Konečně poněvadž

6. všechny ostatní na poddanských statcích lpějící roboty, naturalní a peněžité dávky, ku kterým poddaní i **po zrušení nevolnictví** zůstávají zavázáni, urbarialními patenty bez toho jsou vymezeny, nemůže nikdo nad ně více od poddaných požadovati. Ostatek zůstávají poddaní také po zrušeném nevolnictví svým vrchnostem povinni poslušností, zákonem bez toho předepsanou.'

Z tohoto zrušení nevolnictví pokrokáři učinili nesmrtelnou zásluhu císaře, a v cizině, která si nevolníky představovala jak otroky černošské, tomu věřili. Než ze slov zákona **vidíme patrně**, že zrušením nevolnictva vlastně jenom rolníci nabyli práva,

oženit se, kdy chtějí,

z panství se odstěhovat, kdy chtějí,

dítky dáti na umění či řemeslo, jaké chtějí, a že

služby, které na panských dvorech podle potřeby a za stravu i mzdu konávali, byly velmi obmezeny.

Ve městech zvláště průmyslníky pranic netěšilo, že venkované nabyli práva, učiti se umění a řemeslu po své vůli, protože se následkem toho obávali velikého návalu k městskému průmyslu. Ale **ani venkované neměli z toho takové radosti,** jaké by se kdo byl nadál. Jenom zřídka bylo právo, odstěhovati se z panství, skutečně výhodno. Vrchnost pak nikdy nebránila, aby se oženil, kdo měl zajištěno živobytí. A právo, umění a řemeslo podle své vůle si zvoliti, zdálo se, že málo výhod poskytne, protože mu vadilo cechovní zřízení.

Mimo to lid venkovský očekával ještě více. Neboť bylo rozšířeno mínění, že všechna vrchnostenská práva vlastně spočívají na osobivosti, která se má novými zákony ponenáhlu zlomiti. Ale **patent**, zrušující nevolnictví, **výslovně potvrdil všecky závazky lpějící na statcích rolnických** tak, že nepřinesl rolníkovi peněžitých výhod, které mu obyčejně bývaly nejvítanější.

V následujících letech (1783—1789) vláda ještě mnoho vykonala ve prospěch rolníka, ale prospěch ten byl — mimo výhodné pro rolníka zrušení robot na mnohých statcích státních a duchovních i městských (1782—1788) — většinou místní toliko a nepatrný. Nejdůležitější bylo rozhodnutí, že rolník, jenž dotud byl nucen jisté plodiny a nápoje, jako víno či kořalku, kupovati jenom od vrchnosti, je smí budoucně kupovati úplně podle své vůle, kde chce.

Mimo očekávání císaře bylo patrno, že se ani tehdy hospodářské postavení rolníkovo nezlepšilo. Částečně pak připisovali vinu lenosti sedlákům vrozené a úplnému nedostatku ducha spekulativního. Ale hlavní příčinou bylo, že vojenská břemena, přípřeže, ubytování vojska, dodávky naturalií atd. pro armádu, Josefem II. rozmnoženou, velmi vysoko vystoupila, a že **rolníci,** vyjímajíc břemena feudalní za Marie Teresie pevně vymezená, ku **všem bývalým dávkám panským** byli ještě zavázáni.

Proto koncem roku 1784. vynořila se ve Vídni myšlenka, aby se zamýšleného katastrování všech pozemků ve hlavních zemích říšských použilo k úplnému odstranění soustavy feudalní. Ale soustavy feudalní nebylo lze odstraniti, dokud se neprovedl katastr. Za to byly vydány v letech 1784.—1789. některé jiné zákony, které postavení rolníkovo ve mnohé příčině zhoršily.

Aby se rolníkům zjednaly prostředky na melioraci pozemkův, usnadněn jim tam, kde už byli majetníky pozemků, knihovní vklad dluhů, následkem čehož se rolníci často lehkomyslně zadlužovali. Také dělení pozemků se stále podporovalo tak, že ho rok co rok přibývalo.

Konečně vyšel 11. května 1786 důležitý zákon o posloupnosti dědičné, který měl za základ rovné všech dítek právo dědičné. Tím statky selské pozbyly vlastnosti, která je činila jakýmsi druhem majoratův a po smrti rolníkově býval jeho statek velikými dluhy obřeměněn" (str. 315.—318.). DR. FR. EHRMANN.

Nová díla.

Ruská knihovna. XXVII. Spisy hraběte Lva N. Tolstého. Sv. 9. Pedagogické stati. Přeložil *V. Černý*. V Praze 1897. Nakl. J. Otto. Str. 290. Cena 1 zl. 20 kr.

Hrabě Lev N. Tolstoj proslaviv se již jako spisovatel belletristický, zatoužil koncem let padesátých po zásluhách pedagogických. I zařídil v Jasné Poljaně školu pro selské děti, jež sám vyučoval, a spolu vydával pedagogické statě, v nichž vykládal své názory a zkušenosti. Jak v celém životě, tak i v činnosti této usiloval Tolstoj o něco velkolepého; nechtěl pouze učiti čísti a psáti, nýbrž chtěl vychovávati lidské charaktery cestou lásky, svobody a vědění. Velevýznamný je pro názory jeho zvláště článek: „Kdo u koho se má učiti: selské děti u nás nebo my u nich?", kde vidíme, jak Tolstoj věřil v děti a vysoko cenil nadání jejich, často sám od nich se uče. Celkem v článcích těch vedle paradoxních myšlenek najdeme pěkné myšlenky o výchově a vzdělání. Však prozrazují většího umělce než pedagoga.

Dr. Hugo Hoegel: Straffälligkeit und Strafzumessung. Wien 1897. Str. 212.

Zkušený právník vyvrací tu modní, zdánlivě humanní theorii, která trest vůbec zavrhuje a myslí, že výchov jej úplně nahradí. Dále šíří se o trestním právnictví rakouském, opravuje mnohý úsudek ze statistiky zločinu, odmítá návrhy odsuzování podmíněného.

Emile Durkheim: Le Suicide, étude de Sociologie. Paris 1897.

Professor sociologie v Bordeaux, takto nevěrec, podává tu výsledky svých studií o sebevraždě. Ve mnohém odporuje hrubému determinismu

Lombrosovu a pod. Šílenství, dědičnost, podnebí atd. jsou do jisté míry spolupříčinami. ale nikoli nutnými. Hlavní příčiny jsou mravní a společenské, rovněž ovšem nikoli nutné. Náboženství našemu dostává se tu zase zadosťučinění. Není bez důležitosti skutek, že převraty hospodářské vedou k samovraždám ne právě proto, že ochuzují, nýbrž také jen proto, že vůbec přivádějí z rovnováhy. Posíliti vůli, očistiti vědomí o ceně a závazcích života a o ceně věcí pozemských bude nejlepším lékem choutek samovražedných.

Dr. Fr. Krejčí: **Zákon associační.** 1897. Rozpravy České Akademie, VI. 2.

Pan spisovatel vysvětluje associaci pojmem stopy v ústrojí čivním, zůstavené uvědoměným dojmem a vjemem. To jest základem reprodukce, jejíž zakony jsou: z. totožnosti, podobnosti, styku (contingence) a posobnosti. Se stanoviska empirismu odmítá se vysvětlování materialistické, ač není dosti jasno, proč. Konstatovati, že jevy fysiologické nejsou totéž, co duševné, je sice správno, ale schází ještě důvod. Pan spis. ovšem nemohl rozpravy své tolik rozšířiti — zahrnuta v ní beztoho již téměř celá psychologie — ale když tolik se brání proti dualismu a intellektualismu, byl by důsledný důvod jeho zajisté zajímavý.

Práce tato, jako předešlé rozbory nejpilnějšího psychologa tohoto u nás, vyznamenává se velikou akribií a poskytuje poučného rozhledu i tam, kde s ní nesouhlasíme.

D. Bagnickij: K voprosu o russko-polskich otnošenijach. Petrohrad 1897.

Bagnickij náleží k oněm polským publicistům, kteří energicky bojují za ideu smíření a splynutí Polska s Ruskem. Autor praví, že Rusko má povinnost spojiti v jeden celek všecky části polského národu pod žezlem ruským cestou politických kompensací. Ale uskutečnění takové ideje vadí mnoho překážek v praktickém životě, na něž ukazuje tisk ruský.

I. Ivanov: Pisemskij. Petrohrad 1897.

Je to řada kritických statí, jež druhdy jen zdaleka dotýkají se tvorby Pisemského a uměleckého talentu jeho. Ivanov zamýšlel spíše odhalit psychologickou a mravní podstatu tvůrčí povahy Pisemského, přivésti ve spojení s touto podstatou smysl plodů jeho. Ale to se mu nepodařilo: autor málo mluví o Pisemském a dílech jeho, více o šedesátých letech v Rusku.

M. Sokolov: Byliny, istoričeskija, vojennyja, razbojničji i vorovskija pěsni, zapisannyja v Saratovskoj guberniji. Petrovsk 1896.

Písně, vydané Sokolovem, jsou málo zajímavy: jsou to většinou varianty dávno známých písní. Se stránky vědecké podávají málo nového. Nepatrný obsah knihy své Sokolov chtěl doplniti úvodem, který není ničím jiným, než nepěkným útokem na ukrajinofilství.

V. Miller: Očerki russkoj narodnoj slovesnosti. Moskva 1897.

Je to 16 článkův o ruských „bylinách"; články ty jsou plny případných poznámek o slovesnosti národní a uvedeny jsou v jistý system Obsah kniby jest velice bohatý a osvětlení jednotlivých otázek, o nichž se tu jedná, jest originalní.

Zapiski A. O. Smirnovoj. (Iz zapisnych knižek 1826—1845 gg.) Část II. Petrohrad 1897.

Jak z prvního tak i z druhého dílu „Zápisek A. Smirnové" možno se přesvědčiti, že zápisky ty padělány, že tedy nejsou epochalním zjevem v literatuře ruské, za jakéž je vydával „Sěvernyj Věstnik". Všecky zápisky psány týmž tonem, ač vztahují se k různým dobám a podávají doslovně rozmluvy osob, jež vedly se celé večery. Rozmluvy ty vedou se podle určité šablony. Na každém kroku pozorovat lapsus memoriae, anachronismy Falsifikator užil asi vlastních nejasných vzpomínek, vlastních tendenčních výmyslův, ústního vypravování a písemných poznámek A. O. Smirnové, jež tendenčně zpracoval, aby obecenstvu ukázal, jak vypadal „pravý" Mikuláš I. a Puškin.

Williama Shakespearea **Julius Caesar.** Tragedie o 5 jedn. Přel. J. V. Sládek, pro školy upravil prof. J. Bartocha. Nakl. J. Otto v Praze. Str. 143. Cena 70 kr.

O veledíle samém netřeba psáti. Překlad Sládkův jest velmi pečlivý. Zkušený učitel pak velmi vhodně upravil dílo pro studující mládež, předeslav stručný, ale obsažný úvod o básníkovi i dílech jeho, zvláště o tomto, a připojiv na konci případné vysvětlivky. Nejen studujícím, nýbrž každému čtenáři vydání toto poslouží velice dobře.

Knihovna našeho lidu. Ročník I. Č. 1. *V. Kosmák:* Boj o mandát. — Č. 2. *Jan Třešťík:* Na slovanském jihu. — Č. 3. *Fr. Valoušek:* Vrstevnice a jiné povídky. V Brně 1897. Nákladem benediktinské knihtiskárny. Předplatné ročně 2 zl.

Původní název knihovny této („Zábavná Bibliotheka") změněn zároveň s úpravou; poučné spisy mají v ní míti více místa. Čísla dosud vydaná došla obliby čtenářstva.

Na příště uchystána díla V. Pittnerové, životopis Palackého, rolnická čítanka atd.

K. V. Rais: **Pantáta Bezoušek.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1897. Str. 335. Cena 1 zl. 80 kr.

„O jeho radostech i starostech" chtěl prý spisovatel vypravovati, aspoň dle nadpisu. Ale starostí je věru málo. Zavítal z venkova do Prahy na návštěvu ženatého syna advokata, tam je přijat jako u svých, děvčátka synova k němu přilnou, prohlédne si Prahu, ba i námluvčího šťastně zastane, a vrátí se opět do svého výměnku; nečinnost a dobré bydlo v Praze už jej pálilo.

Myslím, že každému čtenáři napadne při tom „Babička" Boženy Němcové, jinak ovšem příběhem a ovzduším úplně různá. Duch je však

podobný. Bohudík, jsou to zas jednou světlejší stránky rodinného života, co se nám tu předvádí. Jas a teplo jeho, blažící poslední leta dobrého venkovského člověka, snad i značně idealisované, rozlévá se i čtenáři do duše, ať cítí s městem či s venkovem. Oba protivní živlové mají jistou měrou pravdu — smíření jejich v povídce neprovedeno, ale v rodině doktorově naznačeno. Dětské postavy se zálibou kresleny, tak že snad někoho až omrzí. Celkem je to kniha vzácná.

T. E. Tisovský: **Na panství kmotra čápa.** Nakl. V. Kraus v Táboře. Str. 163. Cena 1 zl. 50 kr.

Obsah knihy skvostně vypravené naznačen v nadpise. Vykládá veselé příběhy ze života čápího. Přílišné anthropomorfisování jest při tomto způsobu bájkového psaní nezbytné; nevím, zdali se dětem více hodí, nežli vypravování zoologické.

Řička. Z francouzského od *Aylicson* přeložila J. Kuffnerová. V Praze 1897. Str. 154. Cena 45 kr. „Zábavy večerní", č. 4.

Jedináček, něžně vypěstovaný v blahobytu, osiří a octne se mezi lidmi spíše srdcem než rodem cizími. Bohaté zkušenosti vybrousí a otuží Jiřinku („Řičku") pro spokojený život.

Povídka jest velmi pěkná, tklivá, ne přesládlá. Duševní rozvoj dítěte zajímavě vystižen. Pro lid snad měla býti některá místa vysvětlena.

Obrázkové besedy pro českou mládež. Sv. 12. *Č. Tonder:* Z minulosti. Nakl. Alois Wiesner v Praze 1897. Str. 106.

Větší povídka vypravuje o bouřích za Jindřicha Korutanského v Čechách, kratší o zachránění sultana Selima z drápů lvových od zajatého křižáka, kterého právě byl dal sultan zbičovati. Místy pozorovati přílišnou sentimentalnost a pravděnepodobnost. Úprava je vkusná.

Sv. 13. *Juliusz Starkel:* Červená čepička. Pohádka. Přeložil Petr Skalický. Str. 45.

Byla to čepička, která činila Jeníka neviditelným. Pod její záštitou konal veliké skutky poctivosti a udatenství a domohl se blahobytu. Pohádka vypravována pěkným prostým slohem, končí mravoučně.

Časopisy.

Bogoslovskij Věstnik, organ duchovní akademie (bohoslovecké fakulty) moskevské. 1897. Sešit říjen-listopad. P. V. Tichomirov ve článku „Chudožestvennoje tvorčestvo i religioznoje poznanie" (Umělecké tvoření a náboženské vědomí) rozbírá přirozené prvky duše umělcovy, jenž v prvním stadiu kultury jest vším, knězem, učencem i umělcem. Umělecké tvoření není leč vyjádření přírody a Božství způsobem duchu lidskému přiměřeným. Leč umělecké tvoření je též způsob přirozeného Božího zjevení a tvoří jeho stránku — lidskou.

Voprosy filosofii i psichologii přinesly stať A. N. Giljarova o reformačním významu dekadentství, nadepsanou: „Predsmertnyja mysli našego věka vo Franciji." Prohlížeje dekadentskou literaturu, praví spis., že obraz její je tak nepěkný, že postavení zdá se bezvýchodným, zoufalým. Nicméně G. snaží se nalézti východ z postavení toho, který určuje se třemi příčinami současné duševní krise. První příčinu krise vidí v převládání theoretické mysli nad ostatními stránkami ducha. Z toho, že člověk vyniká rozumem nad zvířaty, soudí se, že člověk má žíti pouze rozumem, zapomíná se, že rozum je pouze částí složitého organismu duševního, že není pánem života, a že o panství má se rozděliti s citem. A toto uznání práv citu naznačuje dekadentství, jež tím nabývá hlubokého smyslu životního. — Druhou příčinou je těžké jho, jež na člověka klade kultura evropská. Kultura ta idealem člověka má co největší osvobození jeho pro čistě duševní činnost, povýšení nad přírodou, podrobení života formám, jež rozum vytvořil. Ale zdravá duševní činnost není možna bez obcování s přírodou; a proto dekadentství snaží se člověka opět nakloniti přírodě, prostotě, „oprostiti", ukazujíc na př. v romanech Theurietových, že pravé štěstí je možno pouze ve spojení s přírodou, ač spojení to nevede k životu zvířeckému, poněvadž nezavrhuje vší kultury, nýbrž jen její formalismus, který nám zastírá pravdu a poesii života. — Třetí příčinou krise je — vzdělaným lidem vlastní domýšlivost a důvěra v sebe sama. Člověk, maje se za jediného nositele rozumu, myslí, že je pánem přírody, že rozumu jeho všecko v přírodě má býti zřejmo. „Ze všech předsudků rozumu tento je politování nejhodnější." Vědomí lidské nedostatečnosti řešit rozumu nepochopitelné otázky vede ke skepticismu a pessimismu, zavrhování života. Positivní cit života jeví se nadějí „v něco lepšího", a protože toho lepšího není ve skutečnosti, třeba „víry v ideal", jež sílí v utrpení. Zkrátka příčinou krise je — zkažení prvotní přírody duše, a východ z krise — obnovení přírody této; historie pak učí, že změny v náladě dosahuje se ne rozumem, nýbrž citem, ne vědou, nýbrž náboženstvím a poesií.

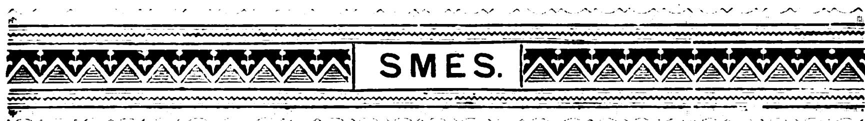
Rivista internazionale di Scienze sociali e discipline ausiliarie. (Roma. Anno V. 1897.) Listopadový sešit organu katolického spolku pro studium socialní přináší vedle pokračování referatu o sjezdu curyšském z péra professora Toniola („Un grande sperimento sociale") filosofické pojednání: „I pretesi articoli di fede dei moderni materialisti" (Domnělé články víry moderních materialistů) od G. Tuccimei. Autor probírá these „nevývratné" různých přírodozpytců, filosofů, Häckelem počínaje, jež svému filosofování předesílají jako neotřesná dogmata a jimiž i konec konců nic nedokázavše, končí. Zabývá se dále hlavně předpoklady a theorematy ovšem zase „nevývratnými" různých přírodozpytcův a fysiologů materialistu. Tu směřuje hlavně proti transformismu a přirozenému vývoji živé hmoty z hmoty neživé. Häckelovi věnována větší část polemiky. — V témže sešitě počíná historický článek Filipa Erminiho: „Michaele Cerulario e lo scisma d'Oriente."

Sociologie catholique. (Revue mensuelle de vulgarisation. Montpellier VI. année 1897. Listopad-prosinec.) E. Théron počíná v sešitech těchto široko založený a popularně, leč přece s velikým vědeckým apparatem psaný výklad křesťanské nacionalní ekonomie („Précis d'Economie politique chrétienne").

Články psány v rozdělení knihovém, a ovšem tvoří jen počátek díla, jež v ročníku 1898. bude následovati. Jak časopis tak autor stojí na moderním stanovisku křesťansko-socialním po našem řečeno, či křesťansko-demokratickém, jak říkají ve Francii. Dospěl dosud vedle předpravy a základních pojmů k pojednání „o prvcích výroby“ (Eléments de la production).

La Civiltà cattolica. (Anno XLVIII. Roma 1897.) Poslední sešity z 20. listopadu a 4. prosince zabývají se akutními otázkami italské politiky na prvém místě. „Boj proti klerikalům“, Rudinim zahájený v září, zní prvý článek, a druhý článek navazuje na spor abbé Brugidoua, vyvozuje, kdo po právu Božím i lidském jediný jest a může býti správcem a majetníkem kostelů (Di chi sono le chiese).

Natur und Offenbarung. (Münster 1897. 10. Heft.) Prof. W. J. van Bebber ve článku „Die Verbreitung der Wärmeextreme über Europa“ uvádí údaje ze srovnavací meteorologie, poukazuje na fysiologickou souvislost podnebních poměrů s poměry zvířeny a květeny v jednotlivých zemích. Nepravidelnost v té příčině Evropa jeví větší, než kterýkoli kontingent zemský. Spisovatel této rozmanitosti a nepravidelnosti evropských poměrů tepelných připisuje i — velikou schopnost kultury evropského člověka. Evropské podnebí nedá obyvateli Evropy, zvláště západní a střední, utonouti v lethargii, nýbrž neustále jej dráždí a povzbuzuje svou rychlou a náhlou střídou k úsilné reakci a tím i činnosti.

SMĚS.

Počet katolíků na světě udává se dosud podle nějakého starého ocenění stále stejně na 200 milionů. Hickmann ve svých tabulkách udává jej na 250 mil. duší. Leč „Osservatore Romano“ dle cenění Propagandy už před 10 lety páčil počet katolíků na 250—275 mil. duší. Od 10 let rozmohly se a zkvetly zámořské missie katolické nad obyčej a i mateřské země katolické vzrostly obyvatelstvem, není tudíž pochybeno dnes počet katolíkův udávat na 300 mil. duší — jistě s pravdou se nechybí počet 270—280 milionů.

Mše Bolsenská. Raynald vypravuje podle arcibiskupa Antonína Florenckého († 1459), že v Bolseně jistý kněz po proměňování z nepozornosti vylil kapku svaté krve z kalicha na korporal. Aby svou nedbalost zatajil, složil korporal; ale krev pronikla a vytiskla na korporale obrazy krvavé hostie. Tomuto výkladu odporuje Rafaelův obraz „Mše Bolsenská“. Na obraze Rafaelově totiž roní se krev z hostie, kterou kněz drží jednou rukou, zatím co ve druhé korporal krví se červená. Rafaelův obraz není uměleckou licencí, nýbrž shoduje se s pravdou. To dokázal Pastor ve své „Geschichte der Päpste“ z nápisu, který asi r. 1338. u zázračného oltáře v kostele sv. Kristiny v Bolseně, kde se zmíněný zázrak udál, při-

pevněn byl, dle něhož „jistý německý kněz (quidam sacerdos Theutonicus) býval trápen pochybnostmi o přepodstatnění. I prosil Boha vroucně, aby nějakým znamením zapudil jeho pochybnosti; prosba jeho se splnila, když na pouti do Říma (r. 1263.) ve chrámě sv. Kristiny v Bolseně sloužil mši svatou. Sotva vyřkl slova konsekrační, ronila se z hostie krev, tak že celý korporal na červeno zbarvila.“ (Podle „Hist.-polit. Blätter“ r. 1897. seš. 1194., str. 287.)

Platy herců̊v a zpěváků ve Vídni. Největší plat ve dvorní opeře vídeňské má tenorista Winkelmann. Má stálého platu 26.000 zl. ročně a obnos ten s honoráři za jednotlivá vystoupení doplňuje se na 28.000 zl. Tenorista Van Dyck dostává za 6 měsíců 24.000 zl., v nichž nevystupuje víc než 24krát, tak že každé jeho vystoupení stojí asi 1000 zl. Baryton Reichmann má plat o něco menší než Winkelmann. Primadonny mívají 18.000 zl. roční gáže, dále jsou zpěvačky s 12.000—16.000 zl. a nejmenší plat jest 4000 zl. — Ve dvorním divadle mají největší platy Sonnenthal a Kainz, oba po 24.000 zl. ročně. Při tak velikých platech není divu, že obě tato divadla přes ohromné příjmy mívají ročně značný schodek. — V lidovém divadle (Volkstheater) má největší plat 12.000 zl. pí. Odilonová. Komik Girardi, rozvedený s pí. Odilonovou, má v Raimundově divadle 100 zl. za večer. — V divadle na Vídeňce (Theater an der Wieden) mají měsíčně Streitmann 1500 zl., Josefy 1000 zl., Werner 800 zl. atd. Komik Blasel má zde 45 zl. za vystoupení. — V Karlově divadle sl. Stojanova má měsíčně 1200 zl. a komik Tewele 60 zl. za večer. — Členové sboru ve dvorní opeře mají měsíčně po 60—120 zl. Za to statisté odbýváni jsou všelijak. Dostávají za večer jen 30—50 kr. a z toho musí platit ještě dohazovačům 5—10 kr. Zajímavo je srovnání těchto platů s honoráři zpěváků ve zpěvních síních. Tak na př. Ronacher platil Loně Barrisonové 6000 franků měsíčně. Tato zpěvačka byla angažována do Bukurešti na 20 večerů za 20.000 franků. Francouzské zpěvačky tohoto oboru jsou nejdražší, nejlacinější pak jsou uherské. Také kus socialní otázky!

Nadace a stipendia v Rakousku roku 1896. Roku 1896. založeno 55 nadací se 135 stipendiemi (v celém Rakousku) s velkým počtem nadací menších na knihy, potřeby školní atd., jež se obyčejně nepočítají. Kapital v oněch 55 nadacích uložený obnáší 479.678 zl. — vesměs skoro v cenných papírech složen, málo v realitách (na př. 3 stipendia jedné nadace z činže pěti domů ve Vídni a pod.). Stipendia založená vydají roční summu 22.172 zl. U porovnání s lety minulými byl počet nadací a stipendií s kapitalem a výnosem příslušným takovýto: Průměrně každý rok pětiletí

					základní jistina	roční výnos
1876—1880	založeno nadací	26	o stip.	53	177.725 zl.	8675 zl.
1881—1885	„ „	28	„	63	240.022 „	9637 „
1886—1890	„ „	50	„	122	471.875 „	20332 „
1891—1895	„ „	52	„	95	365.701 „	16020 „

V posledním tříletí založeno:

r. 1894.	nadací	35	o stip.	47	s kapitalem	151.962 zl.,	roční výnos	6359 zl.
r. 1895.	„	51	„	91	„	345.260 „	„ „	14593 „
r. 1896.	„	55	„	135	„	479.678 „	„ „	22172 „

Je tedy v tomto směru rok 1896. nejpožehnanější, ač dá se doufati, že jubilejní roky 1897. a 1898. jej ještě převýší. — Průměrný výnos jednoho stipendia v různých obdobích kolísá od 135—168 zl., základní jistina jedné nadace od 4341—9437 zl. — Pokud se týká příslušenství zakladatelů, bylo v r. 1896. založeno: z Dolních Rakous 8 nadací o 12 stip. (kapital 89.000 zl., úroky 3966 zl.), z Moravy 7 nadací o 21 stip. (kapital 49.100 zl., úroky 1910 zl.), z Čech 8 nadací o 8 stip. (kapital 21.100 zl., úroky 876 zl.). V popředí však stojí Halič s 10 nadacemi o 51 stip. s kapitalem 183.008 zl. a výnosem 9077 zl. Vezmeme-li však pořadí rokův od 1892., tu shledáme stále na prvním místě Halič, za ní Dolní Rakousy. Na tyto dvě země připadá hlavní díl nadací a stipendií každoročně. Na Halič postupně 35·4%, 12·1%, 12%, 23·7%, 38·1% ze všeho složeného kapitalu. Na Dolní Rakousy item: 19·5%, 45·8%, 23·2%, 14·7%, 18·6%. Čechy a Morava sem tam se vyšinují též na větší výši podílu, ale jen někdy. Čechy přispěly k nadačnímu kapitalu v letech 1892.—1896. 3·9%, 11·9%, 23·6%, 1·6%, 4·4%, a Morava v témže postupu: 2·7%, 8.8%, 14·3%, 0.3%, 10·2%. Co se týká osoby zakladatelovy, založili nadací a stipendií:

	nadací	stipendií	základní kapital	roční výnos
soukromníci	23	83	310075 zl.	15647 zl.
sbory professorské	1	3	50000 „	2500 „
notáři a advokati	2	7	28100 „	1115 „
úředníci	7	9	22335 „	900 „
duchovní	5	5	14582 „	736 „
spolky	2	2	12000 „	582 „
statkáři	3	4	9136 „	368 „
domácí páni a rentíři	3	3	8200 „	370 „
obce	2	3	6000 „	292 „
obchodní komory	1	5	5900 „	250 „
professoři a učitelé	3	4	5300 „	250 „
vojsko	1	3	4000 „	126 „
obchodníci	2	2	4000 „	168 „

Stipendia tato obmezena na tyto školy: 19 na vysoké a střední, 35 jen střední vůbec, 28 jen na gymnasia, na vysoké školy vesměs 7, na university zvláště 8, na obchodní a průmyslové školy 10, na všecky školy od národních do vysokých 10, na akademie umění výtvarných 1, obchodní akademie 5, techniky 3, realky 4, zemědělskou vysokou školu 1, na obecné školy 3, lesnické školy 1. Výčet různých jiných omezení uváděť nebudeme; jen ještě dotkneme se omezení na žáky dle národnosti a dle vyznání. Dle národnosti vyhraženo jen Čechům 14 stipendií, jen Němcům 10 stip., Řekům 4 stip., Polákům 3 stip., Slovanům vůbec 3 stipendia. Dle náboženství na řecko-katolické vyznání omezeno 31 stipendií, na katolíky 10, na židovské 10, na řecko-východní 4 stipendia.

Recense Bílkových dějin řádu jesuitského od prof. Dra. Hodra vydána ve zvláštním otisku a poslána skoro všem českým časopisům a novinám. Pokud víme, málokterý ji zaznamenal mezi redakčními výtisky, o odpověď se nepokusil žádný. Je to konečně nejchytřejší, neboť kdyby čtenáři recensi tu poznali, nemohlo by se tak pohodlně lháti dále. Ba

brněnská „Rovnost“, osvěcovatelka socialistů, vybídla ještě čtenáře, aby si Bílka teprve teď právě koupili... No, tak vidíte. Pak že socialisté netouží po vzdělání!

Posel z Budče o Mommsenovi: „jakýsi šedý rab Mommsen, professor jedné z oněch universit německých, kde lze doktorství koupiti za pár marek... starý blázen...“ Ne, tak to není, milí páni! Mommsen je professorem university Berlínské, náleží i dnes ještě mezi nejlepší dějepisce starověku a mezi světové učence, ale je nesvědomitý a bezcitný chauvinista-liberal, tak jako vy, liberalní páni, třebas i učitelé. A při tom řídí se (nejen teď, i v dějepise Říma již!) touž theorií darwinskou, kterou také vy neustále opakujete, jen že tentokrát vyznívá náhodou proti nám — pěstním právem silnějšího. To je to všecko!

Katolické časopisectvo. Insertní kancelář H. Friedla ve Vídni vydala počátkem prosince 1897 seznam časopisův a kalendářů směru katolického, křesťansko-socialního a antisemitského ze všech dílů světa. Seznam, kniha ve 4° o 129 str., věnován je sv. Otci Leonu XIII. Má předmluvu (reklamní), pochvalné přípisy, ukázky písma a obrázkův, obrazárnu vynikajících mužů katolického tisku (praelata Dra. Šeb. Brunnera, barona Karla H. L. E. Vogelsanga, Dra. Fr. S. Gutjahra, Dra. Jiřího Jehlého, Dra. A. Kerschbaumera, Petra Kopala, Tomáše Šilingra, Dra. J. Kissa, hraběte Ferd. Zichyho, L. Kaczwinského, L. Gegenbauera, Fr. X. Bachema, K. Bolandena, F. Wasserburga, Juana M. Pidala a V. Schwarze) s příslušnými životopisnými daty, seznam časopisův a kalendářů. Pro klassifikaci časopisů sestavovatel nebral příliš přísného měřítka. Pojal do seznamu politické, odborné i zábavné časopisy, z nichž mnohé nemají přesně vytčeného směru. Ostatek seznamu je hodně neúplný a opírá se o material starší. O českých podnicích za posledních let tam aspoň není ani zmínky. Seznam uvádí úhrnem 1669 časopisů, z nichž připadá na Evropu 1453, na Afriku 12, na Ameriku 180, na Asii 15 a na Australii 9. V Evropě stojí na prvém místě Německo s 302, za ním Rakousko s 280, Francie se 162, Belgie se 138, Hollandsko se 121, Uhry se 107, Italie s 78, Španělsko a Portugalsko se 66, Anglie s 61 a Rusko s 57; ostatní státy mají: Švycary 39, Lucembursko 22. Dansko 2, státy na Balkaně 18 časopisů. V Rakousku dle zemí nejvíce časopisů mají Dolní a Horní Rakousy (74), Čechy (48, 33 českých a 15 německých), Morava (38, 25 č. a 15 n.) a Halič (35, 24 polských, 9 ruských a 2 německé). Jazyků zastoupeno je v Rakousku časopisy 8, v Uhrách 6, v Německu 4, v Belgii 3, v Hollandsku 3, v Rusku 5, na Balkaně 4, v severní Americe 12 (mezi nimi 7 polských, 3 české a 2 slovinské), z Asie a Australie uvedeny jsou jen časopisy anglické. Kalendářů seznam uvádí 649, z nichž na Evropu připadá 638, na Afriku 1 a na severní Ameriku 10. Na Rakousko připadá 239, na Uhry 129, na Německo 82, na Francii 75, na Rusko 56. Při některých uvádí se náklad. Vysokou číslicí vykazuje v té příčině Steinbrennerovo (!) nakladatelství ve Vimperce. Vydává své kalendáře nákladem 775.000 výtisků.

Z novinářské statistiky. Pražský denník „Pražská Politika“ sděluje o sobě v čísle z 8. prosince 1897, že docílila v neděli 5. prosince nákladu 106.000 výtisků. Je to největší dosud náklad u tohoto časopisu a jde patrně

na účet nepokojů v Praze. Jak list sám dále udává, nedělní jeho náklad delší dobu drží se při 100.000 výt., a proto může býti považován za ustálený. Srovná-li se s nákladem počet příslušníků českého národa, jest každý 60. Čech odběratelem. V novinářském katalogu insertní kanceláře „Reklama“ na r. 1897. uvedena je „Národní Politika“ s nákladem 40.000 výt. a kromě „Pražského Denníka“ (též 40.000) vykazuje největší náklad. Nyní ovšem je bez konkurence.

Matice polská (Macierz polska) od roku 1883., kdy byla založena, vydala 68 děl a spisů v počtu 372.000 výtisků. V druhém vydání vypravila 20 spisků v 118.000 výt., ve třetím vydání dvě dílka v počtu 10.000 výt., ve čtvrtém, pátém, šestém a sedmém vydání po 1 dílku, vždy o 5000 výt. Úhrnem vydala 520.000 výt., z nichž do 18. října 1897 vyprodáno bylo 430.489 výt. a na skladě zůstává 89.711 výtisků. Ze všech 68 děl úplně bylo rozebráno 27.

Shakespeare na jevišti. Dle zprávy ředitele Národního divadla v Praze, p. Fr. Ad. Šuberta, dáváno bylo v prošlém období 1896/7 pět Shakespeareových kusů celkem 17krát. Od otevření prozatímného divadla — tedy za 35 let — byl Shakespeare na jevišti 462krát. Data z ostatních českých jevišť chybí. V Německu v prošlém období dávány Shakespeareovy kusy celkem 910krát, z toho v Berlíně samém 196krát. Hrálo se úhrnem 23 kusů, z nichž nejčastěji „Othello“ (135krát).

O zachování znaků druhových jedná přednáška prof. Dra. Hupperta v Praze. Obraceje zřetel k chemické stránce dědičnosti na rozdíl od povrchních evolučních theorií mechanických a materialistických, podává cennou látku k důkazu, že chemické rozdíly zárodků jsou hlavní příčinou druhové rozdílnosti jejich. Vyrostlí jedinci různých druhů mají zvláštní chemické složení a vedou zvláštní chemický život. „Zvířecí organismus zřízen tak, že jeden typus ovládá celek, chemický ráz druhu ostává po celý život jeho nezměněn.“ Rozbory spisovatelovy jsou pozoruhodny vzhledem k obyčejným lehkomyslným spekulacím o bezmezné přeměně druhů.

Volný verš latinský. Remy de Gourmont, autor epochalního díla „Le Latin mystique“, studuje v časopise „Spectateur Catholique“ (9) verš latinské poesie středověké z oněch dob, kdy se verš latinský a s ním i prosa stávaly přízvučnými, a dospívá k tomu závěru, že latina v té době (kolem 9. století) měla již volný verš (vers libre). Vyskytuje se zvláště v sequencích a není v podstatě své nic jiného leč hudební věta, jež spojujíc se s ostatními v harmonický celek, může přec existovati sama pro sebe. Od pouhé prosy liší se veršovým akcentem a rythmem, rýmem anebo aspoň assonancí. Není však také veršem v obvyklém smyslu slova, protože postrádá určitého, pravidelného počtu slabik a přízvukův. Ostatně je těžko vymeziti tento volný verš od prosy s jedné a od pravého verše s druhé strany; rozdíl dá se spíše vycítiti zejména sluchem hudebním. — Řeči moderní dospívají teprve dnes po osmi stoletích k verši t. zv. volnému. M.

Pud zvířat jest důkazem účelnosti v přírodě, nikoli pouhého mechanismu. Dle pozorování Buttlerových ptáčata „bengali“ (žaponský druh pěnkav), která nikdy neviděla předků svých nebo sourodých ptáků stavěti hnízda, v zajetí vystavěla si stejná hnízda, jaká druh ten staví na svobodě.

H. Taine dle zpráv uveřejněných v „Revue blanche“ choval zvláště ku konci svého života značné sympathie ku katolicismu. Některým zdá se dokonce, že ho smrt zastavila uprostřed cesty a zamezila tak jeho obrácení. Dal se sice pohřbiti od protestantského pastora, ale to stalo se prý pouze z důvodů rodinných. Litoval také toho, že svými spisy v ohledu náboženském a mravním leckde uškodil a pravil k Mgr. d'Hulstovi: „Chybil jsem — ne že jsem napsal své spisy, ale že jsem jich nepsal latinsky. Uškodil jsem asi, mnohým zviklav v nich víru v dobro, v ctnost a obět, věci to nejnutnější, bez nichž se lidská společnost obejíti nemůže.“ M.

Nedávno zemřel **Fedor Iv. Buslajev** (1818—1897), ruský Jakub Grimm i podle obšírnosti vědeckého vzdělání svého i podle methody, jíž užíval ve vědeckých pracích svých. Ruský literarní historik Pypin vysoko cení jeho zásluhy o studium ruského jazyka, starého ruského písemnictví, národní poesie i starého ruského malířství a praví, že zřídka kdy činnost některého učence jest oduševněna takovým idealismem, jaký viděti u něho.

Vloni vyšel v Londýně spis **The Notables of Britain** (cena 5 sh.), obsahující podobizny, autografy a hesla mužův a žen, kteří v nynějším anglickém světě vynikající místo zaujímají. Královna jest ovšem na prvém místě; zajímavo jest poznati hesla různých anglických veličin, mezi kterými hesly známá se naleznou. John Burns má za heslo: „Svět jest mou vlastí a dobře činiti mým náboženstvím.“ Dr. Alfred Wallace: „Fiat iustitia, ruat caelum.“ George Newne: „Festina prudenter.“ George Lewis: „Mluviti stříbro, mlčeti zlato.“ Lord Ripon (dle Carlyle): „Všeobecná demokracie se prohlásila za nevyhnutelné faktum našich dnův, a proto musí každý, ať již o ní smýšlí jakkoli, má-li někoho poučovati nebo vésti, nejprve také demokracii připustiti.“ Dr. A. W. Dale (z Birminghamu): „Já jsem vinný kmen a vy jste ratolesti.“ (Pán Ježíš.) „Da quod iubes et iube quod vis.“ George du Maurier (autor romanu „Trilby“): „Les misères du jour font le bonheur du lendemain.“ (Dnešní neštěstí jsou často příčinou zítřejšího štěstí.) Donald Stewart a Lord Spencer: „Co činíš, čiň s chutí.“ H. G. Seeley: „Nejvíce možno pro život čerpati z evangelia Goetheova.“ Carlyle vykládá slova Goetheova: „Gedenke zu leben“ takto: „Nechválíme touhu po krásné smrti, ale chválíme žádostivost po mužném životě.“ Josefina Butler: „Ty pak, kteří tě soudili, souditi budu, a syny tvé já vysvobodím.“ (Isaiáš 49, 25.) „Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi. Protož jděte do celého světa, a hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání světa.“ H. Campbell-Bannerman: „Všecko jest mi dovoleno, ale ne všecko mi prospívá.“ (I. Kor. 6, 12.) Význačné jest, co odpověděl známý Cecil J. Rhodes, jsa o podpis s heslem požádán: „Jest mi líto, ale motto vám dáti nemohu; neboť nerád uveřejňuji své tajné myšlenky a není mi lhostejným, kterému bezvýznamnému epigramu by moje jméno bylo podepsáno.“ Č.

Zolovu romanu „Paříž“ ohromnou reklamu dělají noviny „Journal“, v nichž roman ten vychází. Několik dní před tím, než roman začal se tisknouti, na zdích pařížských ulic objevil se krásný plakat s kresbou jistého nadaného umělce. Dne 2. října ze dvoru redakce „Journal“ vyjelo ráno 30 reklamních vozů, na jejichž obou stranách viděti bylo týž plakat. Šest strážmistrů pod velitelstvím dvou dozorců vedlo kočí vozů, jež celý týden

objížděly pařížské čtvrti od šesti hodin ráno do pěti odpoledne. Dne 10. října vyjelo 100 vozů reklamních s 25 strážmistry a 6 dozorci;. vozy oblepeny třemi plakaty, z nichž na jednom namalována Paříž v podobě upíra, na druhém pak bylo oznámení, že „Journal“ začal tisknout roman Em. Zoly „Paříž“. Zatím na boulevardech, stanicích, před kavárnami a sklady stáli camelotti s velikými plakaty v rukou; na plakatech byly podobizny nejpopularnějších spisovatelů. Mimojdoucí přistupovali podívat se na podobizny, a camelotte obrátil rychle plakat na druhou stranu, kdež bylo vytištěno: „Journal“ tiskne roman Em. Zoly „Paříž“. Jiní camelotti na tramwayích a omnibusech podávali cestujícím program „Journalu“. V den, když vyšel roman, vyjelo opět 100 povozů, jež provázeli camelotti, roznášejíce vyhlášky také v okolních městečkách i vsích. Kolossalní organisace reklamy této stála vydavatelstvo „Journalu“ na 150.000 franků.

Vzdálenost stálic Velkého medvěda od naší sluneční soustavy (od země) vypočítal po dlouhých pokusech hvězdář německý, berlínský Höffler, jenž výsledek zkoumání svého sdělil v „Astronomische Nachrichten“. Výpočet vzdálenosti stálic zakládá se na určení poměru pohybu stálic těch a pohybu naší soustavy. Höffler přijal za hypothesi, že všech šest stálic Velkého medvěda náleží téže soustavě. A stanovil pozorováním jejich pohyb roční na $9^1/_2$ poloměrů dráhy zemské kolem slunce, což by se rovnalo ročnímu pohybu více než 1400 milionů kilometrů. Tato ohromná dráha ze země jeví se jako minimalní změna místa na obloze nebeské, tak že možno ji teprv dlouhým pozorováním vypátrati. Dle toho vzdálenost stálic od země vypadla též v číslech ohromná. Obnášíť $12^1/_2$ milionu poloměrů dráhy zemské kolem slunce, v kilometrech vyjádřeno 1859 bilionů kilom., čili jsou čtrnáctkrát vzdálenější než nejbližší stálice. Světlo potřebuje 200 let, než k nám dorazí. Při vzdálenosti jejich a při světlosti, s níž září, musí zářivost a velikost jejich býti ohromná.

Dle míry zavedli v Anglii, nejdřív v Londýně a pak i na venkově, přijímání uchazeček k poště a telegrafu. Kandidatka musí býti nejméně 5 stop 2 palce vysoká. Je-li o palec menší, sebe lepší vysvědčení a doporučení nic nepomůže. 5′ 2″ jest našich 157 centimetrů — tedy míra, jakou nemusí mít ani rekrut ani u nás, ani v Německu, ani ve Francii.

Model babylonské věže vystaven v národním museu ve Washingtoně v severní Americe. Zřízen velmi pečlivě na základě nejnovějších bádání archeologických, hlavně na výzkumech Henry Rawlinsona. Dle tohoto byla babylonská věž 176 stop anglických (= 53·62 metrů) vysoká, majíc základnu objímající do čtverce 272 stop. Dle nynější pokročilé techniky stavitelské by bylo hračkou takovou věž vystavět (Eiffelova věž = 990 9 angl. stop).

Stálost Eiffelovy věže dotvrdil v minulé schůzi (z 29. listopadu) „akademie věd“ v Paříži setník Bassot, jenž předsedal kommissi vyslané geografickým oddílem vojenským na prozkoumání změn na konstrukci věže, způsobených vlivem temperatury, tíže, větrův atd. Měření konána v době od srpna 1896 do srpna 1897. Bassot zcela vyvrátil popularní domněnku, že věž se nárazem větrů po čase k jedné straně nachýlí. Na věži neshledáno pražádné úchylky v tomto směru. Ale v jiném směru věž podléhá silně vlivu temperatury. Teplota času nočního, paprsky slunce žhoucí na železnou

konstrukci věže působí v postavení jejím změny: celá věž se stáčí k jedné straně následkem teploty. Stočení toto pozorovati ovšem teprv na vrcholku věže samé. Rozpon této contorse denní činí v maximu 8—10 centimetrů. Stočení počíná v létě ráno po východu slunce a rychle pokračuje k poledni; retorse počíná k večeru a pokračuje pomalu, jak železo chládne, za noci až zase k ránu. Věži samé toto stáčení neškodí, ale pozorovatel musí s tímto stáčením počítati. Pro vědecké výzkumy třeba tedy bráti potřebné opravy.

Oprava. V č. 12. m. r. na str. 918. ř. 4. zdola místo: † paní Barbora Bartošová má státi: pí. Bartošková; na str. 919. ř. 11. shora místo: i pse má státi: ipse.

V Brně, dne 20. prosince 1897.

Agitace pro rozdělení diecese vratislavské a odloučení od ní Těšínska došla výrazu i v minulém zasedání říšské rady v návrhu podaném Drem. Danielakem (stranou polsko-lidovou a stranou Stojałowského). Dotaz bohudíky s uzavřením říšské rady padne mezi starý papír. Proti návrhu polské strany lidové podati hodlá kněžstvo vikar. těšínského protest, jenž v podobě petice zaslán bude radě říšské, jenž i po pádě návrhu ipsa lege nastavším přece podrží svou moc a význam. V protestu osvědčuje se příchylnost k nynějšímu biskupu Vratislavskému, projevuje se důvěra v jeho spravedlivou a pečlivou správu a odmítá se cizí agitace do diecese vnášená. Ani kněžstvo ani lid v knížectví těšínském necítí potřebu odtrhnouti se od stálého svazku s mateřskou církví svou. — Církevní věci by jistě nebylo roztržením diecese pomoženo, a národní věci by se jen uškodilo. — Spor o obsazení místa generalního vikáře Těšínska rozřešen tak, že budou asi Češi i Poláci spokojeni. Odloučena totiž hodnost těšínského probošta od hodnosti vikařské: pro tuto jmenován Čech, pro onu Polák. V minulém generalním vikaři obě hodnosti byly spojeny.

Kongres pro katolickou samosprávu v Uhrách zahájený 11. listopadu kardinalem Vaszárym zatím, zvoliv 27člennou přípravnou kommissi, odročen. Jak bude práce schopen, dá se velmi pochybovati při jeho složení, když katolický list lidové strany „Alkotmány“ páčí počet zednářů do sněmu zvolených na 30—40. To jest čtvrtina světských delegatů. — Jak daleko ostatně vláda hodlá katolické církvi autonomii povoliti, prozradily vládní listy hned po zahájení sjezdu: poradní vliv při obsazování vyšších hodností církevních, a spoluúčast při správě katolických fondův a nadací. Zcela do rukou katolíkům tyto fondy vláda prý nikdy

nevydá. Také na střední školství nikdy nedopustí vláda nějakého vlivu církve katolické. Tedy samospráva taková, o jakou není proč tuze stát.

Za velkého odporu vlády uherské dosazený katolický biskup v Sedmihradech hr. Majláth dosáhl toho na posledním sněmování katol. statu sedmihradského, že jak z ředitelstva tak z členství ve statu vyloučeni jsou členové zednářských loží. Jak vyslanec do statu, tak do ředitelství statu zvolený musí složiti přísahu, že do žádné zednářské lože zapsán nebyl, není, ani dáti se zapsati nemíní.

Jak v Pešti, tak v Sedmihradech pomýšlejí na založení katolické university. V Sedmihradech za horlivosti nového biskupa a za samosprávy tamní církve bude možná zřízena dřív než v hlavním městě. Za sídlo její vyvolen Karlův Bělehrad.

„Congregatio de fide“ vydala 26. září dekret, jímž se prohlašují nepřípustnými veškeré pokusy Maďarů v diecesích prešovské a mukačovské v severovýchodních Uhrách zavésti pro Maďary sjednoceného vyznání (dle všeho pomaďařené Rusíny) bohoslužbu, zvláště mši svatou v jazyku maďarském. Řecko-katoličtí biskupové zmíněných diecesí nespokojivše se dekretem žádali svatou Stolici znovu o vyšetření věci a připuštění maďarské liturgie. Sv. Stolice žádosti vyhověla a šetření znovu zavedeno, ale s týmže výsledkem: remonstrantům vyslovena důtka a vydán přísný rozkaz maďarské knihy mešní spáliti. Tento nový zákaz vzbudil v liberalních kruzích uherských — neboť jejich to bylo machinací na větší slávu maďarské řeči — velmi pobouřené hlasy odporu a vzteku. Vyhrožováno zakročením u krále, oživením „juris placeti“ a pod. věcmi.

V „kongregaci rituum“ v sezení 23. listopadu a 7. prosince probráno několikero akt směřujících k beatifikacím. Provádějí se processy k beatifikaci potřebné stran: ctihodné Marie Magdaleny Martinengo, Bernardina da Calenzana, Eufrasie Peletier, zakladatelky kongregace dobrého pastýře a P. Ignace Jennaco. Blahoslavení Johanky z Arku, národní hrdinky francouzské, setkává prý se s námitkami pro politický ráz jejího života. — Diecese poznaňská zadala ke kongregaci ritův o zahájení processu o životě a skutcích v pověsti svatého zemřelého biskupa poznaňského Lubienského († 1652). — Kongregace ritův uznala starodávný kultus biskupa mučeníka Flaviana v Toulouse ve Francii. — Sv. Benedikt Labre prohlášen patronem poutníků.

V Římě odehrálo se nedávno krátké, ale trapné intermezzo kulturního boje. Kněz lyonské diecese l'abbé Brugidou, pojal myšlenku postaviti v nové čtvrti Říma „Prati del Castello“ chrám, a to na sbírku věřících celého světa katolického. Myšlenka se ujala, zvláště když prohlášen další plán: chrám zasvětiti ke cti sv. Joachyma na počest svatého Otce a věnovati jej věčnému klanění se Svátosti oltářní a darovati papeži k jeho biskupskému jubileu 18. února 1893. Papež nechtěl sice Brugidouovi svěřiti takové dílo, ale konečně na přímluvu mons. d'Hulsta mu to svěřil. Sbírky vynesly ½ milionu franků. Abbé Brugidou kostel vystavěl, vysvětil (splnomocněn) a věnoval slavnostně sv. Otci. Vedl však dále hospodářství kostelní a nehotový chrám ještě stále dohotovoval. Určený rozpočet překročil a dluhů nadělal. Věc vyšetřena, když už

o tom veřejně mluveno a papež k utišení dalších sporů zaplatil dluhy (přes 1 milion lir) a uvedl vše do pořádku. Abbé Brugidou však se od té doby na Vatikan rozhněval. K pořádku jíti odřekl a když žádáno na něm, aby odevzdal správu chrámovou, kladl různé podmínky. Mons. Costantini, almužník sv. Otce, jenž s ním vyjednával, pravil mu: nesluší se papeži klásti podmínky, ale běžte k němu sám a předneste mu svá přání. Na to Brugidou přistoupil a podepsal 22. listopadu 1896 cessační listinu, v níž bezpodmínečně kostel se vším všude a naprosto odstupuje v disposice sv. Stolice. Brugidou s urovnáním zatím byl spokojen. Když však sv. Otec v listě 23. ledna 1897 mu za vše děkoval a věc ještě jednou celou vyložil a na konec radil mu, aby teď, když dílo své v Římě dokonal, vrátil se do své diecese ve Francii — abbé Brugidou obrátil. Z Říma neodešel a začal najednou zapomínat na svou přísahu poslušnosti. Rada papežova změněna v rozkaz — konečně dána mu lhůta do 21. dubna 1897 zároveň s pohrůžkou suspense „a divinis". Leč Brugidou nešel a zažaloval papeže u soudu civilního pro neprávné držení chrámu sv. Joachyma a žádal opět vrácení správy jakožto jemu příslušné z titulu zakladatele. Soud civilní chopil se věci s pravou chutí. Správce papežem ustanovený monsignore Onesti do 15 dní měl správu vydat a zatím vedeno šetření o právním stavu držby. Druhá instance ihned poněkud zmírnila opatření první instance; zvláště výnos o obsazení správy chrámu i mocí po vytčené lhůtě. Od rozsudku první instance podána appellace k druhé instanci. A ta měla rozhodnouti 15. listopadu. Mezitím však abbé Brugidou nešel do krajnosti a dne 9. listopadu dobrovolně se podrobil, učiniv znovu dobrovolnou bezpodmínečnou cessi chrámu sv. Joachyma. — Za urážku tímto processem sv. Otci způsobenou podali francouzští kněží (asi 50) v Římě žijící sv. Otci adressu smiřovací.

Katolický střed podal opět na německém sněmu říšském návrh na zrušení zákona proti Jesuitům, jenž letos právě slavil své 25leté jubileum. Je to už po páté! Sněm návrh středu dosud přijímal, ale spolková rada usnesení sněmu neprovedla a neschválila.

Katolíci němečtí ve Spojených Státech v Americe měli nedávno opět nemilou srážku s „nativisty" americkými, a to srážku, jež odehrála se na katolické universitě ve Washingtoně. Vinu dávají známému „nativistskému" biskupu Irelandovi. Mohutnící stále německá církev, se svou řečí německou v kostelích svých a svých školách jest trnem v oku „národním" Amerikánům, kteří by rádi měli, jako na příklad Němci v Německu, v celé říši jednu jedinou řeč — anglicko-americkou. A tu „nativistské" (národní) prý to byly pikle, jimiž „národní" professoři Němce Dra. Schrödera z katolické university Washingtonské vykousali. Boje ty vedou se ne ode dneška. Už v r. 1894. odešel tam odtud pro podobné spory professor Dr. Pohle. Nedávné sesazení rektora téže university Keanea souvisí s těmiže aspiracemi. Vina vypuzení Schröderova zcela se ostatně připisuje témuž Keaneovi. Professor Schröder přijat jako národní mučeník v Německu a vláda mu dala místo professora na universitě v Münsteru. Třeba ovšem dodati, že katolická církev

německá v Americe katolíky ve Spojených Státech opravdu povznesla a přičinění jejich hlavně mužů, jak učenosti tak rozvážnosti jejich, mají katolíci američtí děkovati za svůj nynější rozkvět a vliv.

Francouzský národní sjezd katolíků skončený 5. prosince přijal hlavně určité stanovisko vůči budoucím volbám. Postavil se zcela na stanovisko hlásané papežem Lvem XIII.: tedy usnesl se 1. upřímně připojiti se k dnešní vládní formě; 2. pracovati o změnu zákonů katolíkům nepříznivých; 3. shodu a dorozumění se všemi, kdož chtějí vládu míru, svobody a spravedlnosti; 4. do budoucích voleb zasáhnouti co nejúčinněji, zříditi volební výbory a celou síť pevné volební organisace s ústředním vedením.

*

V senioratu lutheranské církve turčanské stále zuří boje a neshody mezi „panšlávy“ a biskupem od vlády vnuceným a maďarisujícím slováckou církev evangelickou. Starší se sesazují pro národní smýšlení a všecky protesty obcí nic nespomáhají. Konvent turčanský na posledním sjezdu církevním protestoval proti urážlivým výrokům nového biskupa, jenž nazval starší a duchovní „agitatory panšlávskými“.

Protesty konsistoří a synod protestantských církví v Německu proti Canisiově encyklice, urážkám Luthera a reformace v ní obsaženým, zahájené horno-hesskou konsistoří už v září, skončily snad už (?) anebo aspoň vrcholu dosáhly protestem přijatým na generalní synodě protestantské církve pruské 24. a 25. listopadu. Synoda protestuje čtyřmi resolucemi hlavně proti výrazům encykliky: „neblahý jed“, Luther „buřičem“, „revoluce“ ne reformace, a „spuštění mravů“ po reformaci. Protest ten usneseno přečísti s kazatelen v chrámích protestantských. Předseda synody, generalní superintendent Holtzheuer v řeči, jíž odůvodňoval protesty, na konec patheticky zvolal: „Generalní synoda pruské církve po takovéto opovážlivosti papežově cítí se nucena jej napomenouti, aby konečně slovu Božímu platnosti popřál. Všichni Jesuité světa, všichni Jesuité římské církve nemohou tu pomoci; Ježíš sám může pomoci též i římské církvi, jen když tato jej přijme. Bůh sám jest soudcem mezi námi a Římem! . . .“

V zasedání generalní synody pruské ze dne 9. prosince veden boj o dozor pastorský nad vyučováním ve škole Synoda přijala přes odpor některých liberalních deputatů (laiků) návrh školní kommisse, jenž protestuje proti zatlačování duchovních ze školy. Zároveň žádá v něm za odstranění paritetních škol (pro dítky katolické i protestantské) a rozdělení jich ve školy dle vyznání — Ejhle „klerikalní školu“! Nehrozí se naši svobodomyslní? I jejich zamilovaní protestanté ji chtějí! — Na schůzi dne 14. prosince přijata resoluce proti „socialním pastorům“.

„Eparchialní Vědomosti“ (Diecesní Věstník) ruských diecesí byly tos plny návrhů na zlepšení a povznesení sjezdů „blahočinných“. Sjezdy tyto dle „Vjatských Eparchialních Vědomostí“ jsou prosty živého ducha, suše officialní, obmezující se na účtování a pod. věci. Pastoralních věcí, otázek náboženského života, jež by především měly účastníky

sjezdů zajímati, si nevšímají. Tedy „blahočinné sjezdy“, jež zastupují naše pastoralní konference, mají v tomto směru také působit, jest přání „Eparchialních Vědomostí“. Zajímavé sdělení o těchto sjezdech přinášejí ony „Vědomosti“: účastníci přísně se od sebe odlučují: kněží zvláště, diakoni a psalmisté také zvláště. Kněží tvoří své učené kroužky a nižší duchovenstvo diakoni a psalmisté nečinně, bez užitku, bez podnětu se strany kněží tu stojí — stranou, jako by na sjezd ani nepatřili. — „Podolské Eparchialní Vědomosti“ přizvukují z plna srdce Vjatským. Irkutské (v Sibiři) rády by program pastoralní ještě víc rozšířily na všelikou působnost mravní a socialní duchovního správce v osadě. Leč nejen sjezdy. ale i činnost blahočinných (děkanů) samých doznává ostré kritiky. Nevisitují, nebo nedbale, chyby zatajují k vůli pokoji, sami nemají věci na svých farách v pořádku, účty špatně vedou, ba „bývají konečně i schodky v účtech, hraničící na zpronevěru“ (!).

Synoda bulharských biskupů, sešedší se koncem listopadu, jednala o upravení soustavy vyučovací malého prince Borisa, přísně po duchu pravoslavném.

V dubnu nastoupivší Cařihradský patriarcha řecké církve Konstantin V., začal prováděti nemilou očistu vlastní své diecese. Během času nahrnulo se do Cařihradu kněží řeckých z venkova i z cizích diecesí, bez dovolení a bez povolání, kteří v sídle patriarchově hledali lepšího a pohodlnějšího úřadu a mnozí sem tam něco uchytili, většina však nikde ničeho nepopadla a přece zůstávala v Cařihradě. Mnozí z kněží těch ovšem byli i takoví, jací po venkově řeckém mnohdy stádce své vedou: nevzdělaní, neumělí, nezběhlí ani v bohoslovných vědách, ani v Písmě, ani ve výkladu jeho — odbyvše pouze elementarní školu. Patriarcha nastoupiv zřídil kommissi, která měla stav jednotlivých kněží v Cařihradě vyšetřovat. Kněží zastávající dobře místo své a dostatečně na město vzdělaní ponecháni; bez místa kněžím, ale jinak hodným, však neučeným, kommisse dala lhůtu, v níž odpraví je do diecesí postarajíc se o jich vzdělání a usazení. Nehodné, potulné kněze krátkou cestou vyexpedovala ze stoličného města do jejich diecesí. — Ke konsistořím vydala kommisse oběžník, v němž jim radí, aby budoucně pro různá místa duchovní správy dbaly vzdělání žadatelův. Na důležitější, větší a víc od kněze vyžadující zvláště hlavní města a střediska, aby vybíráni byli kněží, absolvovavší bohoslovecký seminář, na místa méně důležitá kněží aspoň s gymnasialním vzděláním (v Turecku asi naše „měšťanské“). Žádá aspoň takové kněze ustanovovat, kteří by dovedli přece i kázat! Kněží cařihradské diecese podrobiti se musí všichni nové zkoušce z katechetiky, dějin církevních a obřadosloví. Dle výsledků zkoušky bude se upravovat příště postup na lepší místa. Konečně očistná kommisse založila ústřední svépomocnou pokladnu duchovenskou pro podporování ubohých nuzných příslušníků stavu. Kapital do fondu sbírá se příspěvky z duchovenstva samého (2% měsíčního důchodu) a pak pokutami, jež musí platit duchovní přestoupivší své povinnosti.

Velenutné a již zamýšlené opravy duchovenstva řeckého v Řecku samém, válkou řecko-tureckou namnoze přerušeny, zastaveny, ne-li do-

konce na dlouho znemožněny. Řecko samo laborovat bude tudíž dále, čím řecká církev hlavně trpí: nepořádností a nevědomostí svého duchovenstva.

Zevrubné statistiky vyznání v Anglii není. Sčítání se strany státu na vyznání ohledu nebere — dle staré tradice každý občan anglický patřil ku státní anglikanské církvi. Jinak statistikové udávají: anglikanské státní církve (episkopalní) 71·6%, katolíků 4·4% a sekt protestantských různého jména 24% všeho obyvatelstva. „Contemporary Rewiew" však soudí dle svého cenění, že čísla tato nejsou správná; že státní církev anglikanská spíše bude zahrnovati menšinu obyvatelstva anglického. Vždyť v r. 1895. mělo 9 hlavních sekt protestantských 1,807.723 komunikantů, státní církev jen 1,778.288 komunikantů. Sedadel kostelních bylo v kostelích státní církve 6,778.288, ve shromaždištích oněch 9 sekt však 7,000 600. — „Contemporary Rewiew" zároveň udává, že počet různých sekt a společenstev náboženských mimo státní církev existujících nejde do set, jak se za to mívá, nýbrž že je jich v Anglii jen 50 a mezi těmito 50 jen 9 hlavních denominací: baptisté, kongregacionalisté, presbyteriani, Wesleyani, čtyry sekty methodistův a konečně „bibličtí křesťané". Všecky tyto sekty a i ony ostatní menší zavrhují hierarchii. Čítají také jen 8369 ustanovených kazatelův a za to na 50.000 kazatelů laikův. Anglikanská církev však má na 20 000 duchovních.

* * *

Karel Tieftrunk, český spisovatel literarní a historický, zemřel 2. prosince 1897 v Kutné Hoře. Sepsal: Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. roku 1547. (r. 1872.) a Historii literatury české. — Dr. theologie Hendrych Jaromĕr Imiš, po Hórnikovi nejznamenitější spisovatel, buditel a vlastenec lužicko-srbský, zemřel 12. prosince 1897 (narozen 16. prosince 1819). Byl evangelíkem, a pro národní výchov mladého evangelického kněžstva činil, seč byl. Roku 1851.—1852. vydával evangelicko-náboženský časopis „Zerníčka" a r. 1862. založil knihovnu evangelickou, v níž sám vydal spisy: „Domjacy wołtař" a „Domjaca klětka".

Narodna Misao, časopis začatý letos akademiky jihoslovanskými v Praze, zanikl před ukončením prvního roku, ale vydavatelé místo něho ohlásili nový čtrnáctidenník „Novo Doba". — Myšlenka i titul listu „Narodna Misao" zatím odstěhovala se do Charvatska, kdež vychází jako týdenník s cílem smíření mezi Srby a Charvaty. — S novým směrem vystoupil Karol Salva v Ružomberku na Slovensku ve svém listě (týdenníku) „Slovenské Listy", proti posavadnímu planému politisování chce postavit plodnou práci hospodařskou.

Uměleckou výstavu hodlá uspořádati v salonu Topičově ru 1898 spolek „Manes".

Umělecká kommisse pro zachování starobylého rázu Prahy .a 19. listopadu v místnostech měšťanské besedy schůzi, na níž podán erat o činnosti kommisse, její úsudky o dohotovených plánech městské rady a různé návrhy v rámec činnosti kommisse spadající.

Žádost na zachování starobylého rázu Prahy při stavbě zamýšleného justičního paláce podal městské radě pražské a poslaneckému klubu spolek architektův a inženýrů českých. Žádá, aby se zmíněné korporace zasadily o to, aby stavba paláce nebyla zadána státem cizinci nevyrostlému v tradicích pražského umění a nechápajících malebnosti a krásy jejich, nýbrž umělci domácímu. Na podání návrhův ať stát vypíše konkurs.

Salon mladých čili „Conférence“ zařídil od 7. listopadu známý Herrmann Bahr ve Vídni. Pro společnost mladých scházejících se v kavárně na „Kohlmarktu“ měla to být jakási representace i škola. Konference první konána v Bösendorfrově sálu. Po přednášce úvodní Bahra samého předčítány dva literarní úryvky: novelka Marie von Ebner-Eschenbach a dva zpěvy z „Pincelliady“ Ferdinanda von Saar. Hlavní účel salonu či „konferencí, jež ho mají nahrazovat, dle slov samého Bahra jest, ukazovat širším kruhům, co je pěkného a nového, vésti jejich vkus a budit v nich zálibu pro — moderní věci.

Der Blaustrumpf má se nazývati odborný čtrnáctidenník pro spisovatelky německé, jenž počne vycházeti lednem 1898 ve Würzburgu. Má starati se o duševní, čestné i hmotné zájmy píšící „krásné pleti“. Není-li to reklamní nápad nakladatelův pro nějaký bezvýznamný časopis, tedy přeskočí německé spisovatelky své mužské kollegy. Tito na odborný svůj zájmový list ještě se nezmotali a tvoří přece mnohem mohutnější falanx.

Docela jiného druhu jest nedávno vzniklý v Paříži ženský list „La Fronde“. Jest to denník, založený pí. Margueritou Durandovou (de Valsère) a jí též vedený, za tím účelem, aby se ukázalo, že ženy vystačí samy na sepsání a vedení velkého denníku politicko-hospodářského. Vedle Durandové súčastněny na podniku spisovatelky: Mme. J. Marni s dcerou, Clémence Royer, Dr. Cathérine Schirmmacher, Sévérine a j.

Časopisův a novin v Berlíně vycházelo r. 1897.: 1227, o 177 víc než r. 1896.

Berlínská universita čítá v semestru zimním 1897. 5935 posluchačův a 363 professorův a docentů. Síly učitelské se dělí mezi jednotlivé fakulty takto: na theologické 19, na juristské 27, na medicinské 127, na filosofické 190.

Sjezd pro povznesení církevní hudby konán 2. prosince v Milaně — pro severní Italii ovšem hlavně uspořádaný. Kanovník Paolo Borroni přednášel o Ambrosianském zpěvu „cantus firmus“, P. Chauvin O. S. B. z Francie o vývoji církevní hudby ve Francii. Na to provedeno „oratorium“ P. Perosiho, mladého 25letého kněze benatského, jenž už dříve v trilogii své „La passione di Cristo“ vyšinul se v popředí skladatelův italských a podal nejlepší dílo hudební Italie z posledních let.

Ornithologický kongress konán v druhé polovici listopadu ve Francii v Aix-en-Provence. Usnesl se na ochraně ptactva užitečného, jež zvláště v Italii, Španělsku a jižní Francii nerozumným pronásledo-

váním zcela vyhubeno. Usnesení sjezdu vztahují se vesměs k této nutné ochraně ptactva: 1. Ať se sejde mezinárodní konference, aby uradila se o poměru jednotlivých států k zákonné ochraně ptactva. 2. Zvláštní zřetel třeba obrátiti k tomu. jak by se tažní ptáci, především křepelky, vlaštovky a drozdi měli chrániti před hromadným vražděním. 3 V mezinárodním usnesení ať se vezme ohled i na ochranu stálých ptákův; ať se vydá rozkaz políkati na ptáky na břehu řek za parných dnů. 4. Všecky spolky na ochranu zvířat a všecky honební spolky ať jsou vyzvány ku spolupůsobení. 5. Ve školách ať se poukazuje na užitečné ptactvo a sdělují prostředky k jeho ochraně a vývoji sloužící. 6. Komitety výstavní se žádají, aby z výstav (z premiování?) odmítaly všecky nástroje na hubení užitečného ptactva — ručnici vyjímajíc. 7. Zřídí se mezinárodní výbor ku studiu zákonů na ochranu ptactva a zvířeny v jednotlivých státech.

Cenu ctnosti, Monthyonem 1782 založenou, udělila 17. listopadu francouzská akademie (v obnosu 2500 fr.) slečně Eugenii Bonnefois — potulné učitelce. Eugenie Bonnefois narodila se r. 1831. jako dcera venkovského učitele, jenž učitelství později nechal a chodil s loutkami. Eugenie v růžových šatečkách stávala před boudou s bubnem a svolávala zvědavé k divadlu. Při všem tom tuláctví nikdy nepozbyla víry a zbožnosti, jsouc při tom pečlivou ošetřovatelkou svého starého otce, matky a později i macechy. Když otec zemřel (1880), věnovala se úplně svému zamilovanému zaměstnání, náboženské výchově dítek a založila si školu komunikantův a od roku 1892. s pomocí biskupa rouenského potulnou školu, přenosnou to dřevěnou boudu o dvou odděleních, s níž jezdí po trzích za potulnými obchodníky a vyučuje jejich dítky. Při udělení ceny byla právě se svou školou na Montmartru, kde konán velký výroční trh. Počet žáků minulý rok v její škole obnášel 207 všech vyznání. Cenu, již dostala, míní věnovat na zlepšení školy své. Stát připlácí jí ročně 600 franků.

* * *

Telegrafní kancelář ve dnech bouří a demonstrací českých fungovala nad obyčej horlivě: kde které „Hej Slované“ a každý výkřik proti Židům nebo Němcům, každá rozbitá tabulka zaznamenávána tak svědomitě, že světu jistě nic neušlo; nejmrzutější pro tutéž kancelář bylo, že při tom musila se zmíniti též o Žatci, Podmoklech a Jablonci n. Nisou. Ale tu činila to ještě velmi opatrně, aby snad mnoho nepověděla. „Stanné právo“ či staročeským terminem právnickým „náhlý soud“ dle § 430. tr. zák. zavedený nad Prahou dne 2. prosince jest dle „Nár. Listů“ zdravým opatřením proti bouřím pražským, které ve středu a ve čtvrtek už se zvrátily v klukovské běsnění. Píšíť v čísle dne 8. prosince: „A bylo dobře, že zakročeno úředně.“ — Vídeňský jeden list nazývá totéž stanné právo hanbou pro celou říši, že stát nevěděl nic jiného než stihnouti jím druhé své největší město! A když už vláda tentokrát v první chvíli a snad v rozčilení na nic jiného nepřipadla — do německého města by se bylo jednoduše vyslalo vojsko

bez stanného práva — bude povinností parlamentu toto středověké strašidelné ustanovení z trestního zákonníku vymýtiti. Dobře že až do této zkušenosti zůstala Schönbornova oprava tr. zák. nevyřízena. Pro moderní stát se jistě stanné právo nehodí: je to kanón na vrabce.

V bouřích pražských zaznamenávaly listy dvojí překvapení: s jedné strany, že dělnictvo se nesúčastnilo, s druhé strany, že se ho súčastnilo přece tolik, kolik dle voleb v V. kurii ani nečekáno. Česká socialní demokracie vydala heslo velmi rozhodné: zpátky! A zorganisované dělnictvo poslechlo. Dělnický tisk však až příliš zbytečně nadával pro celé ty bouře „mladočechům“ a ve svém odsuzování šel právě tak daleko, jak „chauvinistické“ listy německé. Rozhořčenost jeho vůči německému furoru bývala a byla i teď daleko menší, než věc zasloužila. A když český tisk socialně demokratický snažil se úzkostlivě ještě zachovati zásadu — německý už zřejmě a hodně se přikláněl na stranu Němců. Už to na př., že vídeňský „Arbeiter-Zeitung“ zprávy ze Žatce dle „Politik“ uveřejnil s poznámkou jako asi zbarvené a nepravděpodobné — při líčení pražských událostí už nikde takových pochybností nejevil! — Spolupůsobení německých socialních demokratů vesměs odmítají. Ale ne vždy po pravdě: „Právo Lidu“ dne 5. prosince samo doznalo víc než chtělo svým smutným povzdechem: „že je to mozolná práce vypuditi z hlavy lidu národnostní zášť a vzbuditi smysl pro mezinárodní solidaritu“ — vztahovalo se to hlavně na Němce v severních Čechách. Okresy německé v V. kurii šmahem volily socialisticky a nyní jsou jevištěm takových štvanic! Ta mozolná práce!

Čeští poslanci po skončení vlády Badenovy, začínají zase vylézat mezi lid a „vysvětlovat“ situaci. Přirozeno, že se začínají přiznávat: „příliš jsme se angažovali.“ Byl ten Badeni takový čaroděj: Slovan, upřímně a věrně snažící se nám vyhověti — škoda, že to popadl za nepravý konec! Hrabě Badeni by se měl brániti, neboť sotva bude pravda, že on vše zavinil. Na té formě jazykových nařízení, v jaké 5. dubna vydána, má zajisté i české poselstvo svůj díl viny. Shlédlo se ústupku jakémukoliv, jen když po dlouhé řadě hubených let mělo nějaký ústupek v kapse. Pokořujícím je už pro nás ta ochota, jakou ke konci český klub k vůli Badenimu projevil, přistoupiti na přistřižení jazykových nařízení. Najednou i Pferschova „trojdílnost“ připuštěna. Teď ji Němci odmítli. Chtějí víc. Jest jisto, že urovnání jazykových poměrů v říši tímto sporem česko-německým stalo se první otázkou říše a že konečně dříve později bude se nám musit dostat spravedlnosti. Už toto přiznání této nutnosti jest jakousi vymožeností celého toho vyvrcholeného do krajních možností zápasu.

Úřednická vláda Gautschova, jež však nenese jako Kielmanseggova v roku 1895. známku prozatímní vlády, nalezla ještě po 25., 26 a 27. listopadu takovou dávku zášti mezi stranami parlamentarními: většinou a menšinou, že nedovedla dosíci smíření a bez smíření parlament otevříti si netroufala. Chystá se tudíž říšskou radu uzavříti — bylo by to tedy druhé uzavření — a vládnouti zatím bez ní. Bude musit vypomáhat § 14., jehož bude v prosinci ještě třeba k zavedení čtyř

zákonů: zatímního vyrovnání a rozpočtu, podpory zatopeným a kontingentu branců. Kvotu určovat bude tentokrát — koruna, ježto jiné cesty nezbývá. Je to snad počátek absolutismu v Rakousku, celé sestavení ministerstva by tomu nasvědčovalo, ale vláda jistě už na rok všecko vynaloží, aby definitivní vyrovnání provedla cestou parlamentarní. Už proto, že k tomu bude doháněna vládou uherskou, která za nynějších parlamentarních poměrů v naší polovici má pravé potíže se svou obstrukcí — osmačtyřicátníků, kteří nastalé krise u nás chtějí využitkovat k dobytí plné neodvislosti Uher.

Frant. Košutovi, jehož názory o naší polovici říše minule jsme uvedli, musíme právě proto i teď zmínku věnovat. V řeči své proti zákonům upravujícím poměr Uher k celku monarchie, jež vláda v pondělí dne 6. prosince předložila, pravil dne 7. prosince Frant. Košut mezi jiným: „Víme dále, že tradice domu habsburského jsou německé a přece se mohlo státi, že po leta byly podporovány české pikle a že předseda ministerský nepropuštěn ihned, jakmile odvážil se sáhnouti k odporným násilnostem proti Němcům v Rakousku.“ Pan Košut má tedy možná pěkné theoretické zásady, ale při posuzování skutečnosti se jimi neřídí.

„Kölnische Volkszeitung“, pojednávaje o nedokonaném obratu v Rusku ve prospěch Poláků, těší se, že sjednocení Slovanů jest ještě daleko, aby trojspolku mohlo vyrvati — Rakousko. A nejenom to, že hlavní rána na těle Slovanstva, spor rusko-polský, nejen se nehojí, ale po starém znovu drásá, i obrat od Badeniho ke Gautschovi je kolínskému listu, katolickému známkou, že mohutnění Slovanstva či „nadržování Slovanstvu“ — přestane. A nad to „loupežné“ a krvavé činy češstva dokázaly úplnou neschopnost k vládě mladočeských elementů, za ony činy zodpovědných. Politikové velkoněmečtí mohou býti beze strachu: Rakousko nebude hned tak slovanským, a Poláci ne tak brzy s Rusy sbratřeni, aby Slovanstvo rakouské trhlo s Německem a připojilo se k jediné možné své opoře: Rusku s Francií. Gaudeamus igitur! — Tak tedy pohlíží největší list katolíků německých na situaci u nás — se stanoviska „Alldeutschlandu“. Pendant k minulému citatu z „Augsb. Postzeitungu“! — Dodáme-li k tomu poznámku německého poslance Richtera ze strany svobodomyslné, maně sic padlou, ale právě proto průkaznou, že takové mimovolné poznámky jen z ustáleného souboru myšlenek vyplývají, poznámku, již pronesl v řeči své při projednávání „námořní předlohy“ na říšském sněmu v úterý 7. prosince — měli bychom tak vzorný obraz, jak náš československý zápas způsobil na všech stranách v Německu jednostejný účinek: vřelé bratrské sympathie našim Němcům za německost svou a německost Rakouska bojujícím. Pravilť Richter, vyvraceje důvod vlády, že lodí potřebuje na ochranu Němců v zámoří a v cizině: „Nezakročili jsme svou mocí ve prospěch milionů Němců v Rakousku a v Rusku, a ti jsou také dobrými Němci.“ Strana Richterova je svobodomyslnou nejen v ohledu náboženském, ale opravdu i politickém. Naši svobodomyslní přečasto její náhledy o německých věcech za své přijímají. A ejhle i tato! —

Hlas krve slyšán tedy všude: nejen v kruzích velkoněmeckých, konservativních, národně-liberalních a pod., u nichž se to rozumělo samo sebou; ale i katolické svobodomyslné a socialně-demokratické (viz Pfannkuch na sjezdu v Hamburku) kruhy nakazil, do nichž bychom se toho nebyli nadáli. — Leč čestnou výjimku tvoří organ katolického středu „Germania“, jenž po celou dobu zápletek parlamentarních i mimoparlamentarních v Rakousku ani jediným slovem neurazil, nepřestávaje naopak odsuzovati obstrukci a zvláště poslední její kanibalismus ve schůzích od 24. do 27. listopadu.

Česká universita důsledně mlčí: mlčela vůči Mommsenovi; tu promluvit musil rektor polské university lvovské Balzer. Mlčela proti drzému velkoněmeckému prohlášení universitního sboru vídeňského; tu promluvit musil professor krakovské university Dr. Morawski. Mlčela i vůči vyzývavosti samé university německé v Praze, vůči vyzývavosti německé za installace vlastního jejího rektora Dra. Kadeřávka: bude asi mlčet i vůči chystanému projevu německé university pražské o událostech pražských a násilí na ní spáchaném! Inu: mlčeti zlato!

O mocném vlivu židovské žurnalistiky evropské svědčí nad jiné významně kampaň pro omytí zrádce Dreyfusa ve Francii podniknutá. „L'affaire Dreyfus“ zaměstnává už veřejné mínění po tři měsíce: houževnatost, smělost a vynalezavost, s jakou přes všecko odbytí od vlády francouzské stále obránci Dreyfusovi na svém trvají, jest opravdu — semitská. V popředí affairy stojí však protestant Scheurer-Kestner, senator francouzský. Po přečtení důvodů pro i proti těžko si utvořiti pevný úsudek. Proto francouzské mínění také rozčileno do krajností. Obránci Dreyfusovi doufají stále ve vítězství své věci. I na papeže se obrátili o zastání.

* * *

Brněnská obchodní komora vydala průmyslovou a tržní statistiku svého obvodu, jež podávajíc zároveň srovnávací číslice minulých sčítání a opatřena vysvětlivkami Dra. Bauera, ve mnohém poskytuje zajímavé obrázky hospodářského pohybu v okresu komorním. Dle sčítání ze dne 1. června 1897 bylo v obvodu komorním 47.305 živnostenských podniků samostatných; proti poslednímu sčítání z roku 1890. více o 2428. Tento přírůstek rozděluje se různě na různá odvětví živnosti. Nejmenší podíl na něm mají výrobní závody. Tyto naopak od r. 1851. počínajíc stále počtem klesají. V Brně samém ubylo jich o 3%, ve venkovském obvodu komorním o 12%. Je to důkaz, že výroba z malých četných roztroušených dílen stěhuje se do velkozávodů, do továren a do měst. Nejvíce v tomto oboru klesl počet samostatných podniků tkalcovských: z 2150 v roku 1851. na 1059 v r. 1897. Tento spád hlásá hotové zničení rukodělné výroby tkalcovské, a opanování velkozávodů mechanických. Výroba potravin a poživin v téže době (od r. 1851.) asi o $^1/_4$ vzrostla na počet. Výroba oděvní zůstala týmže počtem zastoupena jako před 50 lety. Taktéž zůstávají průmyslové odbory výroby chemické, kamenné a hliněné v témže asi

počtu; vzrůstají za to závody stavební, výroba v dřevu, kovu a strojní. Důkazem dělby práce ve výrobě jest vzrůstání nových odvětví výrobních, specialních, jež rozmnožily se od r. 1851. o 261%.

Za to živnost obchodní a živnost hostinská a výčepní od r. 1851. vykazuje v počtu svém vzrůst ohromný: 200%ový. Obchodů čítá se dnes 15.737 v celém obvodu komorním, z toho v Brně samém 2939. Výčepních a hostinských živností čítá se 5598, z toho v Brně 583 (r. 1851. 315) Leč při tomto vzrůstu hospod jest přece něco potěšitelného: přibývá hostinců, ale ubývá pouhých kořalen. Hostinských živností ještě v r. 1880. nebyla ani polovička počtu kořalen, dnes živnosti ony v počtu těch 5598 tvoří většinu.

Co se týká poměrné hustoty závodů vzhledem k obyvatelstvu zůstává stejnou: v r. 1880. připadlo 26 závodů průmyslových na 1000 obyvatelů, taktéž v r. 1897. Obchodní živnosti v městech poměrně k počtu obyvatelstva se zmnožily, na venkově zůstaly v témže poměru 11 na 1000 obyvatelů.

Klesání trhů zvláště obilních jest zjev známý nejen ve velkých městech, ale tím více v malých. Malá města vůbec ztrácí z trhové důležitosti čím dál více. V malých městech jsou ceny tržní také vždy menší než ve větších. Za to vzrůstají trhy dobytčí. Dobytka (všeho druhu) na trhy přihnáno a přineseno v r. 1892 222.200 kusů, v roku 1896. už 353.200 kusů; kdežto obilní trhy od r. 1894., kdy strženo celkem 17 mil. zl., v r. 1896. klesly na $11^1/_2$ mil. zl.

Rozpočty našich velkých měst na r. 1898.: Prahy, Vídně a Brna dostouply letos závratné výše: všecka ta tři města provádějí totiž velké stavby. Vídeň preliminovala 60,458.430 zl., Praha 10,110.280 zl., Brno 5,372.037 zl. Valná část těchto rozpočtů jsou investiční výlohy, zvláště v Brně a v Praze. Kurrentní rozpočty činí ve Vídni jen $37^1/_2$ mil. zl., v Praze 7·9 mil. zl., v Brně 1·5 mil. zl.

„C. k. moravská společnost pro zvelebení hospodářství, přírodoznalství a vlastivědy“ ve vydané své zprávě za rok 1896/7. loučí se se svou působností hospodářskou, již teď převezme zemědělská rada pro Moravu. Společnost, jejíž členstvo valně vzrůstalo od změny stanov v r. 1893., kdy z české strany zvláště opřeno se dosavadnímu hospodářství v ní a hnáno na ni útokem, čítá koncem r. 1897. 963 členů, z nich 901 skutečný. Spolků hospodářských nalezá se ve společnosti 100, z těch 67 českých a 33 německých. Listy společnosti: „Ústřední list rolnictva moravského“ a „Centralblatt für die mährische Landwirtschaft“ vydávány nákladem: český 3000, německý 7000! Se společností je ve spojení ústřední jednota založen Raiffeisenových (německá) čítající do konce června 1897 149 spolků. Roční vydání společnosti obnáší 32.867 zl. i se subvencemi 45.000 až 47.000 zl. Základní jmění společnosti obnáší 65.750 zl. (dle skutečné hodnoty 69.741 zl.).

Vývozní anketa, jež dne 22. listopadu ve Vídni zasedala a obeslána byla téměř všemi důležitými činiteli a korporacemi, majícími na starosti náš průmysl a obchod v různých otázkách, jež vzhledem

k povznesení našeho vývozu projednány, usnesla či vlastně neusnesla se na těchto opatřeních: výpravy znalců do zámořských končin k ohlédnutí tržiště mnohým se nelíbily, že takové pouze vědecké výpravy nestojí za ty peníze; lépe hned navázat obchodní styky. Zajímavé sdělení učinil vládní zástupce, když komerční rada Zucker žádal raději zřízení komercielních kanceláří v cizině, že takové kanceláře při konsulatech vláda už dávno zřídila, jen že se na ně nikdo neobracel. O vysílání obchodníků do ciziny, aby se tam usadili, rozcházela se rovněž mínění. Po referatě o zřízení vývozní a kolonialní akademie připomenuto v debattě, že hlavní nezdar našeho vývozu přičísti dlužno nedostatku obchodního vzdělání u nás. Zřízení vzorkových musei na cizích tržištích zamítnuto, že jsou příliš na svůj užitek nákladny a drahy. Nejživější ohlas vzbudil návrh na zřízení obchodní společnosti pro rakouský vývoz. Pro tento návrh byla jednomyslná většina, jen zástupci velkých firem exportních se mu protivili, že by jim přibylo konkurrence! Dle úsudků různých znalců při této otázce pronešených schází rakouskému vývozu dvojí: zruční sprostředkující obchodníci (průmyslník sám se musí starat u nás o odbyt svého zboží, jinde to obstarají exportní obchody) a kapital! Že proti vývozním premiím nikdo nebude, dalo se předvídat. Pronešeno v anketě též přání, aby paroplavební společnost Lloydova byla postátněna, že dnes nikterak nevyhovuje, třeba že dostávala roční podporu od státu

Co se u nás konají dlouhé porady, v Uhrách, ač z průmyslové výroby nemají dosud příliš mnoho co vyvážet, přikročují pomalu k hotovým pomocným institucím. Uhry nejen politicky chtějí ovládati Balkan, ony i hospodářsky se na něm zakořeňují. Až přijde čas, že budou moci dodati Balkanu potřebné zboží, budou míti cestu upravenu. My z Balkanu pomalu vytlačeni Německem a Anglií (!). Uhři nejen zřídili si vzorkové skladiště v Bulharsku, jejich agenty hemží se celý Balkan. Při „obchodním museu“ v Pešti hodlá ministr obchodu zřídit zvláštní dozorčí radu, která by byla zástupkyní průmyslových a obchodních zájmů země pro cizinu — tedy ona exportní společnost, či aspoň vývozní akademie, o jaké jednáno i na anketě ve Vídni.

Před zavedením nových daní v r. 1898. (výdělkové, příjmové, rentové a ze služného) nebudou se moci sněmy ani vyjádřiti, přijímají-li návrh ministrův (bývalého ministra financí Bilińského) místo přirážek k osobní dani z příjmův. Aspoň všechny sněmy sotva vláda svolá ještě v prosinci. Ministr k této osobní dani z příjmů nechtěl míti zemských přirážek, snad aby jako daň budoucnosti hned z počátku nebyla uvedena ve všeobecné „odium“, jaké na daních obyčejně lpí. Jsouť jak národní hospodářové tak celé strany, které tuto daň považují za jedině správnou, a spravedlivou: Každý nechť přispívá jistým dílem svých příjmů ročních na potřeby státní. Ovšem ne stejným dílem, ale díl tento ať postupně roste od malých příjmů k velkým. I u nás je příjmová tato daň vzestupná — ale ne tak, jak by chtěly strany socialní na příklad. Vláda zvláště v nařízeních svých, jimiž zavedení daně doprovází, postarala se tam nahoru o velmi jemné zacházení s pány velkorentiery. Daň tato

pro rok 1898. předepsána ve výši 15,624.400 zl., tedy zajisté v tak nepatrném procentu zvláště pro ty, kdož dosud zůstávali nezdaněni, že máme „chuť věřit, že p. ministr chtěl dokonce ty malé chránit odvrácením od nich zemských přirážek.“ Přirážky ty by zemím vynesly asi polovici té summy daně příjmové, ježto přirážky zemí pohybující se od 30% do 50%. Pan ministr zemím nabídl místo přirážek: 10% slevy z daně pozemkové, 10% slevy z daně domovní a 3 mil. zl. na rozdíl mezi jednotlivé země dle poměru jejich realních daní dosavadních. 10%ová sleva z pozemkové daně pro všecky země činí 3,484.828 zl. (dle kontingentu po opravě katastru), z daně domovní 3,623 425 zl. Dohromady s darem 3 mil. dává tedy ministr zemím 10,108 253 zl. Ale třebas on dával víc, než by země byly přirážkami k osobní dani vybraly, přece země a zemské finance nebudou z toho míti tolik, co z oněch přirážek, leda že by slevu státní pro sebe zabraly, což však žádná země vzhledem k nářkům na vysokou daň pozemkovou a domovní neučiní. Pro zemské finance jako hotová náhrada za ubylé přirážky zůstává jen podíl z daru tří milionů. Při tomto celém obchodě nejvíce vyzískají Dolní Rakousy: absolutně i relativně nejvíc — pro velkou výši domovní daně (Vídeň!), dle níž stoupá pro ně i sleva i kvota podílu hodně vysoko. Dolní Rakousy jsou tu v celkové své účasti na oněch 10 milionech první: dostaneť se jim slev a podílu: 2,724.331 zl. — samy Čechy přijdou teprv za nimi s 2,595.548 zl. Obyvatelstvem rovná, plochou větší Morava dostane 1,070.390 zl.

Nové daně preliminovány v rozpočtu na rok 1898. v této výši: dosavadní výdělková: 1,095 500 zl., dosavadní příjmová: 5,405 300 zl., nová všeobecná výdělková daň z podniku ku skládání účtů povinných: 18,275.000 zl; daň rentová: 3 100.000 zl.; osobní daň příjmová: 15,624.400 zl; daň ze služného vyšších tříd: 310.000 zl Dosud místo všech těchto položek v rozpočtě bývaly jen dvě: daň výdělková a daň z příjmů. Na rok 1897. tyto dvě položky preliminovány ve výši 44,779.000 zl.: místo nich vřaděných na r. 1898 osm oněch různých položek má vynésti: 59,213.800 zl. Tím také celá kapitola přímých daní obnáší větší summu rozpočtenou na rok 1898. skoro o 9 milionů (123·1 milionů až 114·3 milionů), ač daň pozemková i domovní položeny v obnosu značně sníženém: pozemková jen úhrnným obnosem 28,722.500 zl. (na rok 1897.: 32.750.000 zl.); daň domovní obnosem: 51,164 600 zl. (na rok 1897.: 33,357.000 zl.) Je v tom rozhodně obrat k lepšímu, že daně z věci začínají se převalovat víc a víc na osobu.

Dne 6. prosince 1897 předložený rozpočet uherský obnáší 498,240.570 zl. výdajů proti 498,316 191 zl. příjmů. Za 5 let od r. 1893. dospívá tedy uherský rozpočet zvýšení o 100 milionů zl. čili 27%. V r. 1893. ještě byly výdaje 392 444.000 zl. (př. 466,688.000 zl.). V téže době náš rozpočet ze 610.913 206 zl. výdajů vstoupl na 715,920.827 zl. (s investicemi na 745,100.607 zl.). U nás vstoupání to i v nejvyšším případě jest mírnější ještě 22·13% (bez investicí 17·21%), kdežto v Uhrách obnáší plných 27·04%. Není to známka skleslosti hospodářské, může-li rozpočet s takovým kvapem vzrůstat

bez — deficitu. Podle těchto rozpočtů vyměřená kvota na společné záležitosti by měla býti pro Rakousko (vzato z rozpočtu i s investicemi) 59·94%, pro Uhry 40·6%.

Rozpočet německé říše na rok 1898. vykazuje na obou stranách 1437,139.979 marek. Uvedeno na zlaté činí: 862,283.297 zl. U porovnání s rozpočtem naším říše 24milionové byl by rozpočet tento z říše 50milionové malý. Leč porovnávat se s naším právě nedá, ježto je to vlastně rozpočet několika samostatných a samosprávných zemí, jimž je víc společného, než nám s Uhrami.

V Německu rozbouřila kruhy kupecké i širší otázka petrolejová. Dle všeho dlouho popíraný kartel mezi majetníky petrolejových dolů ruských a amerických, kteří jediní zásobují celý svět, došel uskutečnění. A Německo tuší se vydáno celé v oblast odbytu americké „Standard Oil Company". Dosud soutěžily v Německu petrolej ruský a americký, něco málo haličský. Teď ruský petrolej dle smlouvy ustupuje s tržiště a německým kupcům vnucuje se petrolej americký Tak nabývá americká společnost „Standard Oil Company" v Německu petrolejový monopol. Je to opravdu na pováženou: býti tak vydánu na pospas jednomu jedinému výrobci, který ví, že ho nezbytně potřebujeme a bez něho se obejít nemůžeme. Němci obávají se důvodně zvýšení ceny petroleje a tak placení kontribuce zámořské americké společnosti. Ježto Německo spotřebuje ročně na 10 milionů metrických centů petroleje, činilo by zvýšení na kilu o 1 pf. už kontribuci na 10 milionů marek. Na dotaz nacionalními liberaly na říšském sněmu podaný (9. prosince) odvětil státní sekretář hrabě Posadowsky ne tuze potěšitelně: podporovat domácí kupecké společnosti, aby ony mohly podniknout boj s americkou společností, není prý záhodno; společnosti ty konečně by se přece za zády s americkým trustem domluvily. Posadowsky dle všeho v kartel světový nevěří. Proto navrhuje všemožnou podporu a ulehčení se strany státu pro ruský petrolej: snad zřízení raffinerií na domácí půdě, ale tu by třeba bylo differenčního cla: velkého na čistěný, malého na nečistěný petrolej. Raffineriemi však uškodí se domácím podnikům s odpadky hnědého uhlí pracujícím; differenčním clem vznikne státu úbytek finanční: tentýž prostředek Francii uškodil, užívání petroleje stížil. Ulehčení v prodeji (jen dle váhy: ruský je těžší) činilo by zas nesnáze jak pro obchodníky tak pro občanstvo. Ulehčení dopravy pro ruský petrolej a zvýšení cla na americký konečně přiznány jako jediné výhodné a možné a v případě drancování „St. Oil Comp." také i vydatné.

Kdy všecky téměř evropské říše konečně osazují země zámořské jako zálohy pro budoucnost ustařelých zemí mateřských, docházejí též všecky téměř státy osadní k poznání, anebo aspoň mohly by k němu dojíti, jak špatně se jim ty osady „odměňují". Španělsko dostává výprask, Anglie není si jista ani v Indii ani v jižní Africe a jen hromalným vražděním tam, piklemi a penězi tu se udržuje. Kanada a Australie hrozí osvobozením se ze jha mateřského. Italský pokus osazovací, jak známo, neméně špatně dopadl. Francie rok co rok při rozpočtovém jednání uvažuje, jak osady její ji — vyssávají. Zpravodaj osadního

rozpočtu na r. 1898. staví podle sebe výdaje a příjmy osad, pokud se likvidují ústřední pokladnou státní: výdajů jest na r. 1898. na osady 91·56 mil. franků, příjmů z osad 9·55 mil. franků. Mimo to Madagaskar za poslední tři leta i s válkou stál 124·79 mil. franků. A jak Leroy Beaulieu podotýká v „Journal des Débats“, není naděje při nynější politice osadní ve Francii, že by kdy se to změnilo. Francie pořád vodí své osady jako matka nebo chůva sama, nedovolujíc jim svobodného, dle jejich poměrů, vývoje. A tam, kde jakási samospráva zavedena a aspoň o některých věcech radí se a rozvrhují náklady domácí sněmy — vládne zase jen hospodářství stran obohacujících se na účet poplatníků — jako ve Francii samé, což p. Leroy Beaulieu nepraví. Tak i nejstarší osady francouzské pořád se nacházejí v tomtéž stavu „rozmazlených dětí“, neumějících samostatně choditi, nevyvinutých. Francie nemá ve svých osadách síly vychovavací, neumí jich povznésti k vývoji. Proto stále musí na ně dopláceti. — Za to německá osadní rada, jež od 18. listop. zasedala, jest plna nadějí do budoucnosti vzhledem na německé osady v Africe. Zvláště osada Togo (u zálivu Guinejského) jest prý „musterkolonií“ v každém ohledu.

Na Rusi chystají už po několik let opravu cechů. Cechy ruské jsou zvláštní útvar, který proti novému životu průmyslovému na Rus se deroucímu obstáti nemůže. Jako cechový život západní Evropy, tak i cechový život Rusi zahyne svou vlastní vinou, či vinou těch stanov a zákonův, o jichž změnu vláda dbá už dosti pozdě a jejichž změně i teď ještě se protiví členové cechů privilegovaní. Cechy se staly na Rusi výrazem „kasty“, ne řemeslnickým sdružením: jsou tím, čím třídní ohrada „dvorjanstva“ (šlechty) a „krestjanstva“ (rolnictva-venkovanů). Zapsaní v cechy zůstávají v ně zapsáni i když řemesla neprovozují a ani se mu třebas jakživ neučili. Za to nově se doplňující třída řemeslnická namnoze z cechů vyloučena, anebo připuštěna jen jako podřadné členstvo cechů. Velké cechy řemeslnické jsou v Petrohradě a Moskvě, mimo to ještě v 69 městech ruských. V petrohradském cechu je na př. zapsáno 21.000 tak zvaných „věčno-cechových“, z nichž jen 1500 je „mistrův“ a 4½ tisíce „podmistrů“ (tovaryšův), ostatní řemeslo neprovozují, ale všech práv cechovních požívají; za to je tu 7½ tisíce „mistrův“ a 17½ „podmistrů“, tedy 26.000 řemeslníků t. zv. „vremenno cechových“, dočasně jen do cechu zapsaných a téměř žádných práv nepožívajících. Plat na společné vedení cechové ovšem se vybírá od nich přísněji než od věčno-cechových. Podobně má se to v Moskvě: z 19.000 závodů řemeslnických jen 900 jich patří věčno cechovým, ostatní dočasně-cechovým. Věčno-cechových zapsáno v cechu 16.000, ale sotva 3000 se jich zabývá řemeslem. Mimo to cechy ani to neplní na ochranu řemesla, co by měly: dozor nad zkouškami i způsobilostí učňů tovaryšů není, zkoušky ty se obcházejí; není dozoru nad pořádkem v dílně mezi mistry a tovaryši a mezi mistry a učni. Starat se o to nemají kdy a nechtějí ani, mnohdy snad ani nedovedou úřadové a předsedové cechů z „věčno-cechových“ — jedině z nich — vybíraní. Rusko má při opravě cechů svých cestu usnadněnu. Nemusí se dopustiti chyby, jíž dopustil se

liberalismus západní Evropy naprostým zrušením organisace řemeslné a prohlášením naprosté svobody živností. Také k tomu se vláda asi neuchýlí. Dle „položenije“ vydaného ministerstvem financí a zaslaného všem schopným posudku k dobrozdání nastoupiti hodlá vláda ruská cestu moderně zařízených společenstev řemeslných a dle všeho povinných a rovnoprávných. Jak dalece též samosprávných, vysvitne z dalšího vývoje pro a proti opravě.

* * *

„Socialní úkoly naše“, jak je v přednášce své probral p. r. m. K. Vendulák v klubu svob. v Praze (26. listop.), vztahovaly se pouze na dvě otázky: sprostředkování práce a odstranění nezaměstnanosti. Byl to rozbor budoucího sděleného už minule úmyslu obce pražské, zříditi nějaké sprostředkování práce a řešiti tak pro obec i kus otázky chudinské. Ale k rozboru, osvětlenému všemožnými příklady z ciziny, připojeny jsou alternativní návrhy a možné zásady, jak úkol ten řešit. Praha i dosud úkolu tomu se nevyhýbala, ale zbývala se ho ovšem jen subvencemi, dávanými soukromým společenstvům: spolku „Bursa práce“ 500 zl., „Záštitě“ 400 zl.

Jednota rakouských vzájemných nemocenských a podporovacích pojišťoven dělnických konala koncem října a počátkem listopadu svůj osmý sjezd ve Vídni; zastoupeno bylo 36 pokladen 103 delegáty. Jednota čítá vůbec 47 pojišťoven s 297.143 členy. Jednáno o změně stanov pro jednotu, jež dosud byla ovládána jen členy vídeňské všeobecné nemocenské dělnické pokladny. Budoucně Vídeň má míti 6 členův a venkov 4 (Brno, Liberec, Neunkirchen a Linec). Pro úředníky pokladen usneseno vypracovati u všech pokladen služební pragmatiku a zříditi fond pensijní. Jednota zřídí mimo to místo společného inspektora, jenž by stále jen kontroloval vedení účtů ve všech pokladnách.

V květnu budoucího roku má se otevříti třetí ústav pro zotavenou uzdravujících se dělníků. První zřízen vídeňskou společenstevní nemocenskou pokladnou v Königstetten v Dolních Rakousích, druhý lineckou všeobecnou dělnickou nemocenskou pokladnou v Katsdorfě. Třetí, jenž přibude, je zotavovací ústav německé dělnické jednoty v Ústí nad Labem, zřízený v nedalekých Ryjicích, v krajině příjemné a zdravé pod Blankensteinem (hrad a hora „Blansko“). Ústavy na zotavenou, jež v cizině nejsou nic nového, jsou doplňkem nemocenského pojišťování a nemocenské podpory onemocnělých dělníků. Zvláště po těžší nemoci nastoupí stav u dělníka, kdy lékař prohlásí: teď už jste zdráv — dělník však přece do práce je sláb, a vehnati ho ihned do továrny, což by bylo samozřejmě nezbytné odřeknutím mu nemocenské podpory, znamená uvrhnouti jej v brzké době znova na lůžko, ne-li načisto zdraví jeho podkopati. Tak ani pokladně, která v brzku znova musí platit podporu, ani dělníkovi nebylo by spomoženo. Proto bohatší a prohlédavější pojišťovny dělnické zřizují v zájmu členů svých rekonvalescentní ústavy, do nichž dělníky zotavení potřebné na nějaký čas vysílají.

Jednota okresních nemocenských pokladen v Čechách konala svůj osmý valný sjezd dne 8. prosince v Praze u přítomnosti 170 delegatů. Tentokrát jednání sjezdu vyznělo opět jen v protest jako minulá leta. Jednota domáhajíc se protesty svými opravy nemocenského pojišťování, všecko jiné jednání zastavila. Sjezd žádal nejdřív vládního zástupce, aby podal zprávu, co vláda už učinila pro opravu nemocenského pojišťování. Zástupce vlády odvětil, že vláda právě zpracovává material v tom směru snešený. Odpověděno mu, že za 8 let už vláda dávno mohla opravu nemocenského pojišťování vypracovat. Na to navržena jen resoluce, v níž se praví: „Odpíráme jednati o předloženém nám programmu sjezdovém, pokud nebudou vládou splněny tolikrát už marně tlumočené podmínky životní okresních nemocenských pokladen, jichž bezodkladné splnění opětně dnes důtklivě reklamujeme.“ V resoluci odsouzeno též vystupování lékařských komor proti nemocenským pokladnám: „Vyslovujeme podiv a politování nad tím, že lékařské komory snaží se hmotnou tíseň, jaká vnikati počíná i v řady jejich příslušníků, léčiti na účet uhněteného, trudně živořícího lidu dělného, soustředěného v nemocenských pokladnách.“ Socialní demokraté, kteří měli na sjezdě převahu, resoluci přijali. Na konec strhla se ještě malá šarvátka národnostní.

V berlínském „Bundu der Industriellen“ podán nedávno továrníkem Weigertem návrh na zřízení podporovacího stávkového fondu pro zaměstnavatele (!) a zřízení pevné organisace stávkové. Referent doličoval, že zbraně stávky se užívá čím dál častěji a také se jí častěji úspěchu dosahuje. V letech 1890.—1895. bylo v Německu 723 stávek, z nichž jen 266 = 36·8% úspěšných pro dělnictvo, 196 = 27·1% částečně úspěšných a 261 = 36·1% bez úspěchu. V roce 1896. už však bylo 483 stávek, z těch 50·5% (255) úspěšných, 26·5% (122) poloúspěšných a jen 23% (106) bez úspěchu. Návrh na zřízení pojišťovacího ústavu proti stávkám dosud se rozbil o spor, koho z fondu podporovat, zda zaměstnavatele všecky, či jen stávkou nespravedlivou postižené. Weigert navrhuje tedy každý spor, jenž by mohl vésti ku stávce, nejdřív hledět odstraniti doma v továrně továrním výborem. Nepodaří-li se to, vznésti spor před smírčí soud. Před tento by se musily nutně obě strany dostaviti. Smírčí soudy ovšem by třeba bylo napřed zříditi; snad prý by bylo možno jen rozšířiti moc nynějších živnostenských soudů (v Německu) tím směrem. Rozsudku soudu by se strany podrobit nemusily. A tu v tom případě, když by přece vznikla stávka, náleželo by rozhodčímu soudu určit, zda stávka jest oprávněna či ne, a spor o to, koho z fondu protistávkového podporovat, by byl tím rozřešen.

Nejnovější statistika spolků konsumních dle pařížského „Bulletin de l'office du Travail“ (Věstník ministerstva práce) udává v r. 1897. počet spolků konsumních jen pečení chleba určených na 491, jiných různých spolků konsumních na 708. Spolky konsumní tedy dle toho ve Francii klesaj. Koncem roku 1895. bylo pekařských konsumních družstev 509 a různých jiných rovněž 708.

* * *

Školství. O duševním rozvoji soudobého učitelstva za rozháraných poměrů panujících neradno psáti. Sebe klidnější dobře míněný projev spůsobí nepochopitelnou bouři. Zdá se, jako by učitelstvo stálým rozčilením a drážděním bylo ztratilo všechnu klidnou rozvahu, a objektivní soudnost, bez nichž ani sebe ani své odpůrce nemůže přece správně posouditi a na pravou cestu uhoditi. Učitelstvo hrozí se strašáků, kde jich není, a nevidí nebezpečí, které nepopíratelně ohrožuje cenné vymoženosti stavovské. Učitelstvo zabořilo se do lichého liberalismu bajkou, že jenom liberalismus je upřímným jeho přítelem a zastancem a že jemu povinno jest vděčností za obstojnější hmotné zaopatření. Zaslepeno fikcí o zásluhách nesmírných postavilo se učitelstvo v čelo obranců liberalismu a zapomnělo v boji samo na sebe, zapomíná na vlastní své poslání v národě, odcizuje se samo sobě, odcizuje se idealům a vrhajíc se slepě v proudy chvilkové vydává se v nebezpečí, že v těch ne vždy nejčistších proudech denních neslavně utone. Na důkaz, že dobře míněný tento posudek není bezpodstatný, uvádíme několik myšlenek z přednášky odborného učitele Karla Kálala nedávno v Místku konané, o němž zajisté nikdo neodváží se tvrditi, že by snad byl „zpátečník“ anebo dokonce „klerikal“. Zkušený tento učitel a nadšený idealista svobodomyslný uvedl mezi jinými pozoruhodnými myšlenkami tuto správnou diagnosu nynější duševní úrovně mladého učitelstva a příčiny tohoto smutného úkazu socialně-psychologického: „Mohu ze své zkušenosti říci, že čím dál vycházejí ze škol učitelé vždy s menším a menším nadšením a že čím dál méně se mi přihází, aby se absolventi učitelští zeptali po knize. Pravil jistý učitel moravský, že stav se inspektorem, shledal nejmladší učitelstvo tuze nízko. Holba piva, fajka a milenka — to že je začátek jejich nadšení. Omezování učitelstva v občanských právech, ustavičný dozor a stálé poučování až do šedin a shrbených páteří, přísné a pohrdlivé jednání (s nimi) zapřičiňuje v učitelstvu sevšednělost, řemeslnost, omrzelost, zmalátnělost, ano přímo odpor k povolání. Za národopisné výstavy v Praze mluvil jsem s některými redaktory učitelských listův; i stěžovali si, že v posledních letech ubývá v učitelstvu nadšení a do redakcí že dochází méně a méně prací. Mluvil jsem též se dvěma nakladateli; ti si zase stěžovali, že učitelé čím dál méně knihy kupují, čím dál méně kolportují, časopisy vracejí a nesprávně je předplácejí. Připravuji k tisku vychovatelský časopis. Následkem toho mi mnozí učitelé dopisují. A tu jsem se teprv dověděl, co je trápení a pláče v rodinách učitelských! Neopomenu dáti nikomu útěchu, tu nedávno jsem docela léčil jednoho z úmyslu sebevražedného.“ („Opavský Týdenník“ č. 90.) Tím také vysvětlují se různé jinak nepochopitelné události, jež v nedávné minulosti překvapily širší veřejnost, zejména však neslušné útoky na příslušníky stavu učitelského, kteří dosud neodvykli mysliti samostatně.

Velmi zajímavý „strajk“ školácký vypukl na polytechnickém ústavě v Paříži. Velitel ústavu general Toulza potrestal některé žáky tím, že jim zakázal první volnou vycházku proto, že poněkud hrubým způsobem zasvěcovali nováčky do tajností ústavu a

nutili je zachovávati všechny zvyky v ústavu zakořeněné. Za to prohlásili všichni chovanci všeobecnou stávku. V neděli a v pondělí, kteréžto dny jsou určeny k volným vycházkám, ani jediný chovanec nevyšel. I nováčkové se přidali na stranu starších soudruhův a tak strajkuje statečně celá polytechnika přes to, že má úplně vojenské zřízení a disciplinu. Chovanci vzdorují dosud svým představeným přes to, že v čele ústavu stojí general, všichni učitelové jsou důstojníci a každý žák je zařaděn do čety a setniny, všechno obléká uniformu a nosí zbraň. Z ústavu toho vycházejí důstojníci dělostřelečtí, námořní a inženýři vojenští. Patrně moderní duch neleká se ani ovzduší kasarnického.

Školství Matice Ústřední v uplynulém období vykazuje rozvoj, jakého před 17 lety nikdo netušil. Až dosud zřídila Matice Ústřední celkem 122 škol, mezi nimiž české gymnasium hradištské, již dávno sestátněné, a české gymnasium opavské, jež budoucím rokem sestátněno bude. Z 65 obecných škol do správy obcí přešlo 25 škol. Dosud vydržuje Matice Ústřední 44 škol obecných, 45 školek mateřských a dává po 1000 zl. podpory českým středním školám v Hodoníně, Lipníku, Místku a Zábřehu po 1000 zl. na každou třídu. Rozpočet Matice Ústřední na r. 1898 činí 300.000 zl.

Bosenské školství obohaceno maďarštinou, již vláda zemská zavádí na vyšších školách tamnějších jako předmět závazný proto, že v zemích okupovaných žije 15.000 uherských státních občanů. Kolik mezi nimi Slováků, židů, Srbů, Rumunův a Němců, se nepraví.

Statistika obecného školství francouzského vykazuje v r. 1895.—1896. celkem 83.465 škol, z nichž je 67.556 veřejných čili státních a 15.909 soukromých. Během roku přibylo 86 veřejných a 137 soukromých škol. Z těch škol bylo světských 61.907 a 5649 konfessionalních z kategorie státních, kdežto z kategorie soukromých škol bylo světských jenom 2940, kdežto škol řízených kongregacemi náboženskými bylo 12.969. Školy obecné měly 144.893 tříd a sice veřejné 103.100, soukromé 41.793, z nichž 90% mělo méně než 50 žáků. Veřejné školy navštěvovalo 4,199.727 žáků, soukromé 1,333.784. Učitelů bylo ve školách veřejných 105.587, v soukromých 45.976, tak že na 36 žáků připadá jeden učitel.

Zajímavé zkoušení zraku provedeno bylo v Curychu. R. 1890. byly děti prohlédnuty lékařem při vstoupení do školy a r. 1896. opět zrak jejich prohlížen, když školu obecnou opouštěly. Z 212 dětí mělo 154 zrak normalní, 58 abnormalní. Mezi oněmi bylo 148, které měly zrak dobrý. Zrak porušený mělo při vstoupení do školy 25 dětí, po šesti letech 33, tak že počet krátkozrakých za šest roků z 3·4% vzrostl na 7·5%

Učitelstvo v Německu rozstoupilo se úplně dle vyznání ve dva tábory. V jednom stojí liberalové formalně k různým vyznáním příslušící, v druhém věřící katolíci, jejichž spolky velmi mohutní. Tak na příklad spolek katolických učitelek německých čítá nyní 3400 členů.

Ruční práce chlapecké zavádějí se do škol v Rusku. Na ústavech učitelských v Petrohradě a Moskvě ustanoveni odborníci,

kteří nejen kandidaty, ale i učitele mají vycvičiti. Rovněž na ústavech jiných ustanovují se učitelé ručních prací chlapeckých.

Statistika středních škol v Rusku vykazuje koncem roku 1895. celkem 177 škol, jež vydávají maturitní vysvědčení, a sice gubernia petrohradská 28, moskevská 26, varšavská 21, kyjevská 18, ryžská 10, vilenská 9, kazaňská 9, kavkazská 9, Sibiř západní 4, východní 2 a Turkestansko 1 školu střední. Abiturientů bylo úhrnem 3922, při maturitě propadlo 134 oktavanů, ponejvíce z ruštiny a klassických jazyků.

Na švedských školách obecných vyučovalo r. 1895. celkem 5167 učitelův a 8781 učitelek, tak že učitelek bylo tam o 26% více než učitelů. Všech dětí bylo tam 724.253, tak že na jednoho učitele (učitelku) připadá 52 žákův a máme-li zřetel k žákům doma neb v soukromých ústavech vychovávaných připadá na učitele jenom 35 žáků. Veškerý náklad na školy obnášel 15,599.136 korun (1 kor. = 70 kr. r. m.) Nejnižší služné učitele je 600 korun, po 5 letech 700 korun, a k tomu byt nejméně o dvou pokojích, kuchyni, palivo, pastvu, jednu krávu aneb 8·25 hl. obilí a jistou výměru půdy na zahradu. Učitelové v městech mají po 5leté službě nejméně 1200, nejvíce 2000 korun; po 10 letech nejméně 1400 korun, nejvíce 2400 korun služného. Po 30 letech dostanou výslužné.

Mezinárodní dopisování mezi žáky zavedeno ve Francii, Italii, Německu a Anglii. Žáci domácí dopisují si se žáky státu jiného za vedení svých učitelů. Této mezinárodní korrespondence velmi horlivě súčastňují se nejen četní žáci, ale i učitelé a školní inspektoři.

Kořalka a učitelé v podivném poměru jsou na Rusi. Od r. 1895. zaveden je tam kořaleční monopol. Následkem toho smí kořalku prodávati jenom zřízenec státní. Poněvadž místa prodavačů jsou daleko lépe placena než místa učitelská, opouštějí učitelé školy a věnují se prodeji kořalky. Tato sháňka po místech výnosnějších způsobila, že na venkově jest velký nedostatek učitelův a mnohé školy byly zavřeny.

Školní omnibusy zavedli praktičtí Američané ve státě Massachusetts. Zrušili malé školy jednotřídní, jež v řídce zalidněných krajích méně obyvatelům vyhovovaly a zřídili na vhodných místech školy vícetřídní. Do těchto škol dovážejí a zase domů odvážejí děti z osad a farem vzdálenějších zvláštními omnibusy školními. Toto zařízení, jež vyžaduje ročního nákladu 76.600 tolarů, je prý daleko lacinější a účelnější než bylo zrušené školství jednotřídné.

V Bulharsku jest celkem 4481 škol elementarních nákladem státu vydržovaných a 1295 škol tureckých. Gymnasia jsou tam zřízena pro obojí pohlaví. Gymnasia dívčí byla zreorganisována a zavedena uniforma, již všechny žákyně nositi jsou povinny. Šperky jsou ze školy vyloučeny.

Ročník III. (XV.) Číslo 2.

HLÍDKA.

Cesta Moabskem.

DR. FR. KYZLINK.

II.

Madaba (hebrejsky Mêdbâ, arabsky Mâdeba) je prastaré město, které stálo již tenkráte, když Mojžíš přitáhl s lidem Israelským do Moabska (Num. 21, 30), a možná dosti, hostilo ve svých zdích tohoto slavného zákonodárce (srv. Deut. 2, 36). U tohoto města se strhla bitva mezi Joabem a spojeným vojskem krále Ammonského, který Davida těžce potupil, oholiv poslům jeho bradu (I. Par. 17, 7 nn.). Po rozličných osudech zanikla Madaba podle všeho po vpádu Arabů do Palestiny a ležela v ssutinách přes 1000 let až do roku 1880. Na severozápadě u samého města jest mnoho jeskyní a v těch bydleli až do této doby zmínění loupežní Ḥažâja, nástupci to starých „lotříků moabských". Jmenovaného roku se tam přistěhovala z Keraku rodina nově obrácených beduinů ʿAzîzât. Tito totiž jsouce od mohammedanův a rozkolníků stále týráni, žádali prostřednictvím Jerusalemského patriarchy na sultanu nové sídlo, chtějíce za to býti jeho poddanými. Keračtí totiž byli do nedávna od vlády turecké úplně neodvislí. Sultan považuje všecek pozemek, který není nikomu připsán, za svůj, a že kmen benî Ṣachr čili Ṣchûr, na jehož území Madaba ležela, jí v knihách zapsané neměl, daroval ji sultan i s okolím katolíkům. Celá tři léta bydleli noví obyvatelé Madaby ve zmíněných jeskyních; v jedné byla škola, druhá upravena byla za kostel. Ḥažâja se odstěhovali na jihovýchod a usadili se kolem chrbetu Beṭra.

Na radu missionářovu počali Madabští pěstovati orbu, protože by jich byl nečetný dobytek nevyživil. Půda sama sebou úrodná hleděla

po tak dlouhém odpočinku nahraditi, co zameškala, a dávala úrodu stonásobnou. Po nich počali vzdělávati půdu i jejich sousedé, kteří se posud této práce štítili. I bylo by se Madabským dobře vedlo, kdyby jim nebyli škodili Schûrové, kteří je považovali za vetřelce a nepravé držitele půdy. Když bylo obilí v nejlepším vzrostu, přihnali velbloudy a koně a spásli je, Madabští pak byli příliš slábi, než aby se jim ubránili. Přišly sice za nimi nové dvě rodiny Karâži a Maʿâʿi, ale přes to jich bylo stále jen hrstka proti četným a divokým Schûrům.

Tu připadl missionář abûna Bûlos (P. Pavel) na myšlenku, rozmnožiti obyvatelstvo rozkolníky z Keraku, kteří konečně nabyli převahy, a Madaba původně úplně katolická jest nyní osadou nábožensky smíšenou. Katolíků je přes 300, rozkolníků na 700.

Po třech letech počali Madabští stavěti domky z kamení a hlíny na zříceninách starého města. Leželo skoro v podobě kruhu na mírném pahrbku a bylo asi deset minut dlouhé a široké. Z kamenných hradeb nezbyly než prahy bran; na východě byly dvě, na severu a jihozápadě po jedné. Jižně od města byl rybník 105 metrů dlouhý, v němž se stékala dešťová voda; pramenů na celé Moabské vysočině není. Rybník jest nyní proměněn v pole.

Nahoře byl postaven domek missionářův a vedle něho kaplička. Ale jaká kaplička! Zdi jsou, jako u všech beduinských domků, z kamenů netesaných, jen hlinou spojených, nízký strop je z větví hlinou pokrytých, místo oken jsou otvory ve zdi a oltář je tak primitivní, jak si ho jen lze mysliti. Bylo mně teskno, kdykoliv jsem v něm sloužil, a tak smutného Božího Těla jsem nikdy neslavil, jako v Madabě. Často se píše, že prý křesťané mají v Turecku úplnou svobodu náboženskou. Je to však nesprávno. Turci trpí křesťany jako nezbytné zlo, a kdyby se nebáli mocí evropských, nakládali by s nimi jako tehdy, kdy byli neobmezenými pány na východě. Chtějí-li křesťané vystavěti dům na maltu, musejí míti ferman z Cařihradu. Ten konečně za bakšíš dostanou, ale dostati ferman na školu nebo dokonce na kostel jest nyní skoro nemožno. Nynější sultan je rozhodným moslemem a křesťanům nepřeje. Má-li se kde zříditi budova, mající jez poněkud náboženský účel, třeba uplatiti kde kterého úředníka, jehož rukou žádost projde. V Madabě by byl patriarchat již dávno zřídil slušný kostel, ale nemohl pro překážky se strany vlády. Nynější missionář si konečně pomohl lstí. Přistavěl k svému domu nové křídlo a upravil je za pěkný kostelík. Když jsem byl v Madabě, byl právě ukončen a vyzdoben. Pak si došel do Keraku k pašovi a prosil ho, aby mu dovolil konati bohoslužbu ve svém domě,

jelikož kaple je k tomu příliš nedůstojna. Paša se vytáčel, jak mohl, ale konečně svolil, a nedlouho po mém odchodu počali katolíci konati bohoslužbu na místě důstojném.

Školou jest domek zrovna tak bídný jako kaplička. Učitel i žáci sedí na zemi; světlo přichází okny. Missionář se mi svěřil, že vystaví pěkný dům na jméno některého katolického osadníka a v něm pak si zřídí bez hluku školu a opatří dívkám za učitelky arabské Růžencové sestry. Byla totiž před lety zřízena v Jerusalemě kongregace sester sv. Růžence, která má za účel vyučovati s arabským jazykem — neboť sestry Evropanky ho skoro vesměs neznají — dívky v missiích literně i v ručních pracích a přivykati je čistotě a křesťanskému řádu a mravu. Kdo viděl dívky fellahův i beduinů, plné špíny a hmyzu, a čistotné, pěkně ošacené žačky sester, ten teprve pochopí, kolik je třeba námahy, aby se tito zanedbaní tvorové po lidsku zušlechtili. Sestry je umývají, češají, šatky jim upravují a vůbec vše konají samy, neboť matky na tyto věci nedbají.

V tomto i v nábožensko-mravním směru mohou sestry působiti i na ženy dospělé a jsou všude pro missii pravým pokladem. Za Jordanem jsou, pokud vím, jen v Ṣaltě. Jaké při svém obětíplném povolání mají zaopatření hmotné, posoudí každý snadno odtud, že dvěma sestrám se dává ročně na živobytí — 200 franků, tedy necelých 100 zlatých.

Učitelem hochů bývá buď missionář sám, nebo maronitský kněz, nebo některý mladý Arab, který vystudoval v Bejrutě u Jesuitů nebo v některé kolleji školních bratří.

Veliká škoda, že nebyly zříceniny aspoň zhruba prozkoumány, ještě než se počalo stavěti. Nyní, když jsou již úplně zastavěny, se to tak snadno provésti nedá. Byla by se asi nalezla mnohá historická památka, která by byla vrhla světlo v temnou historii zajordanských krajin. Co bylo objeveno, bylo objeveno pouhou náhodou. Při stavbě bylo vykopáno sedm křesťanských chrámů, šest v městě, sedmý západně u města na nejnižším katolickém hřbitově, počet to na nevelké město zajisté veliký. Ze zdí zbyly jen základy, z nichž lze poznati obrysy chrámův. Apsidy, pokud jsem je viděl, jsou obráceny na západ k Jerusalemu. Sloupův a hlavic bylo vykopáno značně mnoho. Turecká vláda si činí právo na všecky zříceniny a vykopané v nich starožitnosti. Proto i tyto sloupy si úředníci zabrali, později však je z veliké části ponechali za bakšíš missionáři.

Půda některých chrámů byla pokryta mosaikou. I soukromé domy, aspoň některé, byly mosaikou vyzdobeny. Na jihu v domě jistého

rozkolníka jsem viděl vypodobený koberec se stromy, lvem, pštrosy, gazelami a šakaly. Uprostřed je ženská hlava čistě řeckého rázu.

V mosaikové půdě chrámové byly objeveny tři řecké nápisy. Viděl jsem je ještě zachované a čitelné, ale dlouho asi nevydrží, poněvadž jsou v jednom domě a proto se po nich stále chodí. Byly sice pokryty rohožkou, ale to jich na dlouho neuchrání.

Nedlouho přede mnou byli v Madabě Dominikáni z Jerusalema (mezi nimi byl náš krajan dp. professor Zapletal), kteří nápisy opsali. Uveřejněny byly v časopise vydávaném dominikánskou školou biblickou v Jerusalemě, „Revue biblique“ 1892. Psány jsou majusculemi. První, v podobě kruhu, zní takto:

Παρθενι
κην Μαριην θεο
μητορα και ον ετικ
τεν Χ(ριστο)ν παμβασιληα θε
ου μονον υιεα μουνου
δερκομενος καθαρευ
ε νοον και σαρκα και ε
ργα ως καθαραις
ευχαις αυτον
θ(νητο)ν λαον

„Na panenskou Marii, matku Boží, a na Krista, jehož porodila, všekrále, jediného syna Boha jediného patře, očisť mysl a tělo a skutky, jakož i čistými prosbami sám smrtelný lid.“

Kdežto první nápis jest úplně zachován, jest druhý na předu poněkud porouchán. Nečitelná místa doplněná podle „Revue“ jsou v závorkách. Některé pravopisné chyby opravuji podle spisovné řeči.

(Τ)ο πανκαλον εργον τουτο τῆς ψηφωσ(εως του ιε)
(ρου του)του και σεπτου οικου της αγιας αχραντου Δεσποι
(νης θεο)τοκου σπουδῃ και προθυμιᾳ του φιλοχ(ριστο)υ λαου ταυ(τη)ς
(πολεως Με)δαβων υπερ σωτηριας και αντιληψεως αφε
(ιμενω)ν των καρποφορησαντων και καρποφο
(ρων εν) αγιῳ τοπῳ τουτῳ. Αμην Κ(υρι)ε. Ετελειω
(θη δια) θεου μηνι φεβρουαριῳ ετους χ'ο'δ' ινδ(ι)κ(τιωνος) ε'.

„Toto překrásné dílo mosaiky tohoto chrámu a posvátného domu svaté, neposkvrněné Paní Bohorodice péčí a ochotou Kristamilovného

lidu tohoto města Madaby pro spásu a odměnu dobrodinců zemřelých a živých na tomto svatém místě. Amen, Pane! Bylo dokončeno s Boží pomocí v měsíci únoru roku 674. indikce páté.“

Rok 674. podle ery Seleucidské jest dle „Revue“ rok 362. po Kristu.

Třetí nápis je kratičká modlitba za Ména, bezpochyby biskupa Madabského, bylať Madaba sídlem biskupským.

Αγια Μαρια βοηθι (m. βοηθει) Μηνα τωδ.

„Svatá Maria, pomáhej Ménovi čtvrtému.“ τωδ podle „Revue“ místo το δ′ znamená prý „čtvrtý“.

Jak patrno, převládal za doby křesťanské v Madabě živel řecký. Byli-li Madabané řeckými přistěhovalci či pořečtělými Semity, nesnadno rozhodnouti. Zajordanští křesťané, kteří jsou jejich potomky, mají ráz od arabského rozdílný.

V 1. století po Kristu drželi Madabu Nabatejští. Tomu nasvědčuje nabatejský nápis r. 1889. objevený. Jistý beduin vykopal při stavbě domu čedičový kámen a vida na něm písmo, oznámil svůj nález missionáři P. Bievrovi. Tento poslal zprávu o tom patriarchatu, který jej vyzval, aby kámen koupil a do Jerusalema dopravil. Missionář nabídnul beduinovi 100 frankův, ale milý beduin vida, že šel tak vysoko, si myslil, že dostane více, a kamene prodati nechtěl. Když však dlouho marně čekal na kupce, dal jej za podanou cenu.

Velbloudům a soumarům vůbec se náklady zavěšují ve stejné váze po stranách dřevěného sedla. Že byl kámen příliš těžký, nebylo možno, aby sebe silnější velbloud ještě jednou toliký náklad unesl. Proto byl kámen na ohni rozpálen, pak dlátem rozštípnut a dopraven do Jerusalema, odkud byl poslán darem sv. Otci a uložen ve Vatikanském museu. Přiložený jeho obraz je vzat z brošurky Giov. Rossiho: „Iscrizione in scrittura e lingua Nabatea trovata in Madaba.“ Roma 1893.

Písmo nápisu jest hebrejské, jen nepatrně pozměněné; některá písmena jest nesnadno určiti. Jazyk je čistě chaldejský, jak vysvítá:

1. ze zájmen: dâ tato; dî který; suff. hî v abûhî; dilêh jeho;
2. plural se končí na în: zimnîn časy;
3. číslovky t'rên, tartên = dva, dvě jsou chaldejské;
4. pe'îlové praet. 'abîdat se vyskytuje jen v chaldejštině;
5. zvláště pak to dosvědčuje status emphaticus: maḳbartâ, mašrîtâ a p.

Proto je třeba souhlásky spojiti se samohláskami, jaké mají v chaldejštině. Podáváme zde přepis latinkou se samohláskami.

Dâ makbartâ u tartê nafšâtâ[1]) dî
'alâ minnâh dî 'abad 'Âbêd 'Obadat itratigâ[2])
l' Ajtêbêl itratigâ abûhî u l' Ajtêbêl
rabb mašrîtâ dî b' Haitu u 'Obadtâ (?) bar 'Âbêd 'Obadat
itratigâ dîlêh b' bêt šiltônhom dî š'latû
zimnîn t'rên š'nîn t'lâtîn u šêt 'al š'nê Haratat
m'lak Nabatû râhêm 'ammêh u 'abîdta dî
'alâh 'abîdat bišn'at arba'în u šêt lêh.

Toto je pohřebiště a dva pomníky (?), které
jsou na něm, které učinil 'Âbêd 'Obadat vojevůdce
pro Ajtêbêla vojevůdce, svého otce, a pro Ajtêbêla,
velitele vojska (které je) v Hajtû a 'Obadtâ (?), syn 'Âbêd 'Obadata
vojevůdce, v domě (t. j. v sídle jejich vlády), kterou vykonávali
ve dvou časech třicet šest let za let Haratata,
krále Nabatejského, přítele lidu, a toto dílo, které
je na něm (na pohřebišti), bylo učiněno v jeho roce čtyřicátém šestém.

Nabatejští (Ναβαταῖοι I. Mach. 5, 25; 9, 35) jsou nazýváni od řeckých spisovatelův Araby. Týž II. Mach. 5, 8 nazývá Aretu, do jehož země zrádný Jason uprchl, králem Arabův. Užívalo-li se chaldejštiny jen v písmě jakožto řeči kulturní, nebo mluvil-li jí též nabatejský lid, s jistotou říci nelze. Jméno Ajtêbêl (t. j. Bêl přivedl, daroval) je čistě chaldejské. Zajímavo jest, že za doby Krista Pána se chaldejsky mluvilo před i za Jordanem.

Haratat či Aretas (II. Kor. 11, 32, 'Αρέτα), râhêm 'ammêh, φιλόδημος, přítel lidu, je král toho jména čtvrtý. Panoval 48 let, podle Gutschmida od r. 9. před Kristem do 39. po Kristu. Nápis pochází z r. 46. jeho panování, tedy z r. 37. po Kristu, právě v tom čase, kdy se stalo obrácení sv. Pavla. Byl to jeho vladař v Damašku, před nímž tento svatý Apoštol musil prchnouti, byv, jak známo, spuštěn v koši přes městskou hradbu. Místo toto mi v Damašku ukazovali.

V poslední době byl učiněn v Madabě nový důležitý objev, totiž mosaiková mapa Palestiny. Rozkolníci stavěli nový chrám a odstraňujíce

[1]) Čtení nafšâtâ (pl. od n'faš) považuji za jisté. N'faš znamená duši, pak i člověka. Bezpochyby byly na hrobě v kameni vytesány dvě sochy. Professor Guidi v uvedené brošuře Rossiho překládá »monumenti sepolcrali«, t. j. pomníky.

[2]) Čtení jest, jak myslím, jisté. Řecká slova počínající dvěma nebo více souhláskami, mívají v aramejštině alef prostheticum, na př.: σρατιώτης vojín zní v syrštině estratiûtô. Proč ve slově στρατηγός je s vynecháno, nesnadno určiti.

ssutiny starého chrámu, na jehož základech se mělo stavěti, objevili mosaikovou půdu, na níž jsou naznačena čelnější města Palestinská. Za mého pobytu byl chrám ještě v ssutinách. Poněvadž jsem obrazu ještě v rukou neměl, nemohu zde více pověděti. Nález tento je proto důležitý, že snad jím bude umožněno stanoviti polohu některých biblických míst, o nichž dosud jistoty nebylo, kde vlastně ležela.

Symbolika dle praxe.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

ch) Ruské sekty mystické.[1])

Zdá se, že jsou původu cizího, a ruský rozkol jen byl podnětem k rychlejšímu rozvití jejich učení. Tvoří tudíž vlastně samostatnou skupinu souřadnou, na př. nestorianismu, pravoslaví a pod. Původ a rozvoj jejich není dostatečně znám. Dělí se takto:

1. (?) Chlystové, lidé boží, siví holubi. Zdá se, že zárodkem učení jejich je středověký chiliasmus z jedné a učení bogomilské z druhé strany. Upomínají též velice na středověké adamity. Oni sami datují původ svůj od r. 1645. Věří ve vtělování boha v lidi, v kristy a bohorodice. Vlastní počátek sahá k roku 1700., do dob pobouřených opravami Nikona a Petra Velkého. Dělí se na koráby, řízené jako nejvyšší hlavou kormidelníkem. Páchali věci hrozné dříve, nyní již vymírají; vedou život asketický. Osudy jejich byly velmi pestré. Odtud také od r. 1752. různá jména její během času: podřešetníci, kupidoni, ljadové, meseliané, bogomolové, adamité, polzunové, skakunové, šaloputi, napoleonovci, trjasunové atd. Liší se od sebe jen nepatrnými odchylkami v obřadech. Dříve bývali mezi nimi i údové nejpřednějších šlechtických rodin.

2. (?) Skopci, bílí holubi, quintessence chlystovštiny, ač původně vyšli z odporu proti nemravnostem chlystů. Název mají od toho, že se zbavují mužství. Datují se od 2. polovice 18. století (okolo 1770).

---

[1]) Hý. 116.—161. Zeitschrift f. kath. Theologie 1890, 432.

Přední milionáři ruští patřili k nim. Středem je Sosnovka a Moršansko. Zvláštní větev jsou duchovní skopci, kteří zavrhují tělesné oskopení, a učí jen duchovnímu. — Nyní se čítá všech skopcův a chlystův asi 65.000. Nejznamenitější jich kristus je Kondratij Šelivanov a bohorodice Anna Rodionovna. Brzy vymizí. Zřízení mají chlystovské.

3. (48.453) Lazarevština, nazvaná dle Ariny Lazarevny († 1841). Nevěří v kristy a vtělené bohy, připisují však některým vyvolencům moc zázračnou a prorockou. V tajemnou smrt a vzkříšení věří jako všichni chlystové.

i) Jansenisté.

(48.454) Na základě spisu biskupa Jansenia (r. 1640.) po dlouhém kvašení myslí ustavilo se v Nizozemí r. 1723. zvláštní schima od církve katolické, známé jménem jansenismu. Přívrženci jeho sami však spojení s Jansenem popírají a nazývají se „stará biskupská církev". Dle sídla nejvyšší hlavy rozkolu, arcibiskupa v Utrechtě od r. 1723., slují též církev Utrechtská. Mimo arcibiskupa mají biskupa v Harlemu od r. 1742. a v Deventeru od roku 1752., asi 30 kněží a 4000—6000 věřících v 25 obcích.[1])

k) Duchovní křesťané.[2])

Od cara Petra Velikého, hlavně pak od sedmileté války počalo protestantství vnikati i na Rus. Lid ruský nepřestupoval však k němu. Přes to účinky mysticko-filosofických zásad protestantismu jsou patrny v nových sektách, v ty doby na Rusi vzniklých. Sekty ony representují hlavně 2 společnosti náboženské, z nichž každá objímá v sobě několik v nepatrnostech se lišících sekt: duchoborci a molokané, jak Rusové je nazývají. Sami se nazývají duchovními křesťany. Vyrostly z jedné půdy. Kněžstva a spořádané organisace nemají. Čítají celkem přes 1,000.000 vyznavačů.

I. (52.453) Duchoborci vznikli zároveň na několika místech a odtud různost jejich. Neklaní se obrazům. Knězem jest si každý člověk sám, hierarchii každou zamítají. Zavrhují všelikou vnější bohoslužbu. Zvou se boholidmi a neuznávají nad sebou vyšší moci leč Boha. Neznají rozdílu stavů. V r. 1841.—1843. vystěhovalo se jich asi 3000 na Kavkaz do Slavjanky, ostatní přestoupili k pravoslaví. Byli vždy omezeni na prostý lid a nikdy četni. Mimo Kavkaz vyskytují se po

[1]) KL. 6, 1235., SL. 3, 1461., SN. 11., 256., Kr. 4, 425. — [2]) Hý. 161.—182. 4. Zeitschrift 1890, 432.

různu ve všech jižních a východních guberniích ruských, ač nikde nedosahují značného počtu (celkem snad 4000—5000).

II. Koncem XVIII. století Uklejin sblížil duchoborství s pravoslavím, čímž dosáhlo se hojnějších přívrženců. Jmenují se opravdoví duchovní křesťané, nebo molokané dle přezdívky ruské (že požívají v postě mléko). Svým duchovním správcem uznávají toliko Krista. Ku konání modliteb a náboženských úkonů volí starce. Moralka jich je přísná. Velice ctí stáří. Nejvyšším tribunalem soudním je církevní shromáždění. Z jejich sekt jsou hlavní dvě (mnozí chlystové nyní k nim přistupují):

1. (?) Subbotníci nebo judejstvujuščije; nápodobují židy svěcením soboty, obřízkou atd. Nevěří v Trojici Boží. Žijí v Zakavkazí v osadě Novaja Saratovka. Sekta jakási subbotníků byla v Rusku již před rozkolem.

2. (?) Obščije, kommunisté od let 20. Původcem je Maxim Popov. Jsou z nich jen zbytky na Kavkaze v okolí Lenkorani. Odvádějí do společného skladiště desátek.

3. (?) Desnoje bratstvo = Sionská zvěst, odvětví molokanů, založená v letech padesátých našeho věku. Nemají se ani sami za Rusy.[1])

4. (?) S obščimi částečně splynula sekta Akinfjevščina, odvětví to molokanů, rozšířené v guberniích Samarské, Bakinské a Jenisejské.[2])

III. (?) Lukian Petrov spojil v letech 30. chlystický mysticismus s racionalistickým molokanstvím, s převahou prvého. Našel několik přívrženců, kteří se jmenují sopuni neb pryguni. Vystupují veřejně od r. 1853. Dělí se ve 2 třídy: děti Sionu, čekající na konec světa, a na kommunisty.

l) Němečtí katolíci.[3])

(?) Podnětem jich vzniku byla výstava roucha Páně v Trevíru r. 1844. Jan Ronge s Janem Czerskim, oba dříve kněží katoličtí, vystoupili proti výstavě a nalezli dosti přívrženců, tak že založili zvláštní náboženskou společnost „německých katolíků“ nebo „Rongeanů“ se zřízením presbytero-synodalním. Brzy však zápal přestal a nyní čítají asi 10.000 členův, a to v Prusku, Hessensku, Sasku. Dle jiných zpráv 4773.

m) Starokatolíci (novoprotestanti[4]).

Z odporu proti učení o neomylnosti papežově, prohlášenému na sněmě Vatikanském, vznikli r. 1871. „starokatolíci“, proto tak nazvaní,

[1]) O. 7, 385. — [2]) O. 1, 626. — [3]) Kr. 4, 896., KL. 3, 1603., 4, 1966. — [4]) Kr. 4, 899., KL. 1, 642., RE. 1, 415., SL. 2, 234.

že se domnívají representovati církev katolickou v pravé podobě, jak byla před sněmem. Později odpor se přenesl i na jiná učení a zřízení církve katolické. Mají od r. 1873. biskupy a synodalní zřízení. Rozeznávají se tu 3 větve:

1. (52.454) Starokatolíci vlastní (němečtí), obývají v Německu, biskup je v Bonnu, počtu asi 50.000, v Rakousku?

2. (52.455) Křesťansko-katolická církev ve Švycařích od r. 1874. Počet officielně neudávají. Biskup sídlí v Bernu.

3. (52.456) Vlašsko-katolická národní církev v Italii od r. 1873. Počet?

n) Křesťané Kristovi (novokřesťané[1]).

(?) Původcem jejich ve smyslu náboženském je známý hrabě Tolstoj. Pokud se řídí jeho zásadami náboženskými, tvoří s ním duchovní společnost a jmenují se též Tolstojevci. Hledají uskutečnění svého křesťanství mimo církev. Tolstoj odkryl jim prosté a nepochybné učení Kristovo. Váha jeho učení je v tom: jak máme žít. Sám jak učí, žije. Proto má vliv na duchoborce, štundisty, stranniky a jiné sektaře, na pravoslavné, na Angličany atd. Znovuzrození, o které Tolstoj usiluje, jest základním kamenem anglického evangelismu. Tolstoj pochopil a pomáhá jiným pochopit opravdový smysl velkého života Kristova, křesťanského života. Je to racionalismus, mající mnoho podobností s racionalismem 18. století.

Připravováno bylo křesťanství to Turgeněvem, Dostojevským, přenášeno hlavně dle Tolstého do Francie od de Wyzeva, de Vogüé, Desjardinsa, do Anglie nejnověji Kennworthym. Toto hnutí nezachovalo původního zbarvení, nýbrž dostalo zbarvení různé podle kulturních a ethnografických zvláštností a růzností té které země, toho kterého národu. Nyní ujímá se pojmenování „proud mystický“.

o) Bratrství jednoty křesťanské.[2])

Výsledkem náboženského sněmu v Chicagu v r. 1893. bylo, že 20 zástupců různých církví založilo k návrhu Sewarda z New-Yorku společnost „Bratrství jednoty křesťanské“. Tato jednota má účelem sloučiti všechny, kdo následují Krista, bez rozdílu jich „Creda“. Chce obnoviti ducha a methodu původního křesťanství, součinnost v duchu náboženském chce postaviti proti dosavadní řevnivosti a uspíšiti tak dobu všeobecné federace náboženské.

---

1) N. d. 4, 562.—563., Hl. I. 38, 304. — 2) N. d. 1, 855.

J. Unitarismus (protitrojičníci [1]).

Popírají nejsv. Trojici ve smyslu katolickém, učíce jednoosobnému Bohu.[2]) Pocházejí z humanistův italských. Jako zvláštní sbor ustavili se nejprve v Polště v Rakovci r. 1563. Po hlavním svém upraviteli Socinovi slují (od r. 1604.) též Sociniani. Další úpravu věrouky provedl Priestley. Z Polska rozšířili se do Sedmihradska (od r. 1571.), Nizozemí (?), Anglie (1651, 1773) a Škotska (1781), Ameriky (1794). Zřízení církevní: v Sedmihradsku mají superintendenty a synody, v Anglii a v Americe jsou kongregacionalisty. Dle toho třeba rozeznávati:

a) 1. (52.456) Sedmihradsko, počítající 61.778 věřících.

2. (52.804) V Anglii 348 obcí a 200.000 příslušníků.

3. (53.162) V Americe 358 obcí a 300.000 (?) příslušníků. Jsou rozšířeni hlavně ve východních státech. Mají celkem přes 25 různých liturgií. Nejvíce je rozšířena (více než ve 200 obcích) kniha Dra. Martineau, Book of common prayer for christian worship.

V roku 1825. spojilo se více kongregací anglických pod názvem: British and foreign unitarian association. Mimo to občas pořádají společné sjezdy k úradám o věcech náboženských. Oboje však pro jednotlivé kongregace nemá nijaké právní závaznosti.

b) K unitařům patří vlastně i Swedenborgiani, výše zmínění, a mnohé z rozmanitých sekt protestantských, hlavně baptistských, jako na př. christians.

c) (?) Christadelphians založení roku 1844. Johnem Thomasem v Americe. Nemají duchovních ani starších; ve shromážděních mluví „sloužící bratři“ nebo též „přednášející bratři“ zvaní. Jsou ve Spojených Státech o 1277 členech, v Kanadě a v Anglii.[3])

d) (?) Transcendentalismus.[4]) Východiskem jeho je Kantův idealismus. Chtěl býti doplňkem a korrektivou reformy unitařské a sblížením k německým illuminatům. Z počátku strhl k sobě většinu unitařův a měl mezi svými Emersona a Longfellowa. Brzy však (1838) Emerson postavil jej proti všem církvím i unitařským, vylučuje vše nadpřirozené. Po něm nejvíce proslul Theodor Parker, unitař (od r. 1841.). Učil výslovně všeobecné a věčné činnosti Boží. Osvobození otroků bylo jeho velkolepým dílem, avšak též počátkem rozkladu. Cílem jeho bylo učiniti

[1]) Kr. 4, 321., SN. 9, 788., 8, 747., KL. 1, 975., 7, 2069., 3, 228., GA. 8, 271., 113.—114., 228., 242., 244., 121., 123. — [2]) Nynější ovšem málokde, většinou patří nyní k tak zv. svobodným církvím. GA. 114. — [3]) RE. 1, 194.—195. — [4]) GA. 203.—226,, 264.

každého jednotlivce „samostatnou církví", a o to se ztroskotal. Někteří se vrátili k unitařům a s nimi přijali evoluční náboženství Spencerovo, nepatrná část živořila dále v jediné kongregaci Lynn v Massachusetts a nyní snad již ani dle jmena netrvá, nýbrž přešla i formalně (jako dříve věcně) k Spencerovi.

e) Od r. 1866. stává „Conference nationale des Églises unitaires et des autres Églises chrétiennes". Tím i formalně (jako dříve věcně) unitaři chtěli se blížiti k universalistům a k svobodným obcím náboženským.[1])

K) Synkretismus (eklekticismus).

Tak nazývám směry, dříve i nyní se jevící, ze všech předcházejících hlavních soustav a zřízení vybírající dle úplné libovůle hned to, hned ono; při tom však idea osobního Boha, ředitele všehomíra, odplatitele lidí, zůstává nejvyšším náboženským pomyslem. Směry sem spadající nejsóu původu jednotného, často ani příčinně nesouvisejí, ale k vůli přehledu možno je podati pod jedním heslem. Rozeznávají se tyto směry:

a) (53.163) Mondaeové, též Janoví křesťané, sabiové (zabiové), nasoreové subbové zvaní.[2]) Žijí na dolním Eufratě blíže Basry v tureckém i perském území v počtu asi 4000. Jsou nejvíce hodináři a hotovitelé skříní. Náboženství jejich je směsí z názorů polytheistických ze staré Babylonie, křesťanské gnose, nestorianismu, parsismu a snad i judaismu. Zřízení církevní: biskup, kněží, učňové.

b) (53.164) Druzové, zajímavý nárůdek syrsko-arabský na západním svahu Libanonu a na Antilibanonu a pak v Hauranu. Čítají asi 80.000 hlav. Sídlo velikého emíra je Deir-ul-kamar. Jsou velmi fanatičtí. Náboženství jejich je mohammedanský gnosticismus s jednotlivými názory přejatými z pohanství (syrský kult přírodní), židovství (Pentateuch), křesťanství, magismu a perského súfismu. Zakladatelem jeho je egyptský chalifa Fátimovec Hákim bi-amrilláh r. 1010. Uchýlil se po tom na Libanon, kde počal hlásati novou nauku, již ve vlastní system uvedl pak Peršan Hamza, stoupenec Hákimův. V Baklině koná se zemské shromáždění delegatů vyslaných po jednom ze župních shromáždění.[3])

c) (53.165) Nosairiové, Ansariové, obývají v počtu asi 75.000 na sever od Libanonu až k prorvě Orontu, jsou plémě divoké a ukrutné; víra jejich jest smíšenina pohanství (syrský kult přírodní), mohammedanského gnosticismu a křesťanství.[4])

[1]) GA. 229.—230. — [2]) KL. 8, 590. — [3]) O. 8, 52. — [4]) SN. 8, 1191., 5, 881.

d) (—) Někteří sem počítají i sikhy. (Viz u mohammedanismu *E*).

e) (?) Abcházové na Kavkazu, v počtu 13.000, po pádu Cařihradu (1364) přijali islam. Není však čistý u nich, nýbrž náboženství jejich je směs křesťanství a islamu s názory pohanskými.[1])

f) Obnovením a rozšířením nauky hlásané Mazdakem za Sásánovců je babismus. R. 1843. vystoupil v Šírázu v Persii Hadži Mohammed Ali jako reformator šiitův a nazval se báb = brána, vedoucí k Bohu. Nauka jeho je smíšenina idejí přijatých z islamu, parsismu a křesťanství. Medžed v Chorasanu byl středem hnutí. Od r. 1848.—1852. byli krutě pronásledováni, Báb sám zastřelen. Přes to se udrželi, a čítá se jich v Persii 400.000. Jsou však rozšířeni i v Tureckém Arabistanu a ostatním území islamu (potají) čítajíce přes veškero pronásledování miliony vyznavačů.[2])

g) Spiritismus.[3]) Povstal r. 1848. ve vsi Hydesville u Nového Yorku v rodině Foxově, náboženství methodistického. Od té doby rozšířil se jako záplava po celé severní Americe a pak i do jiných zemí, až i k nám do Čech. Proto od vylíčení dalšího jako věci známé upouštím. Jen o zřízení se zmíním a počtu přívrženců. Roku 1871. v Americe jich bylo asi 8,000.000.[4]) Hnutí má zřejmě ráz náboženský (kaple, katechismy atd.). Od r. 1875. jest v Londýně „Nová psychologická společnost pro Velkou Britanii“ a od r. 1879. tajný řád „bílý kříž“, který má za úlohu vyšší pravdy spiritismu hlásati. Ve Francii Allan Kardek dal celému spiritismu nátěr theologicko-filosofický. Jeho „Kniha duchů“ jest katechismem spiritismu (kanonická kniha). Učí reinkarnaci (znovuzrození, duch se znovu vtěluje v člověka) a tím se liší od spiritistův amerických a anglických, kteří učí, že duchové zemřelých lidí pokračují a zdokonalují se v říši duchové. Od r. 1853. silně se rozšířil v Německu a pak v Rakousku.

Spiritismus chce býti novou světovou církví, chce býti církví, která se všech církví nynějších setře jejich zvláštnosti, až zůstane čisté náboženství beze všech přímësků lidských, zvlášť bez kněží, obětí a kostelův. U spiritismu všechno všudy jest věřiti duchům. Výpovědi duchů jsou nová věda obnovující lidské pokolení, jsou čisté náboženství. O tyto výpovědi duchů vlastně jde spiritistům. Spiritisté jsou úhlavním nepřítelem náboženství křesťanského vůbec.

Zřízení jednotného, hierarchického, nemají. Každý kroužek pod svým předsedou je samostatný.

[1]) O. 1, 59. — [2]) SL. 4, 330., O. 3, 8. — [3]) Pastýř Duchovní ročník 12. a 13. — [4]) Goblet Aviella udává jen 3,000.000 (str. 247.).

Dle uvedeného dělím:

I. Spiritisté američtí a angličtí.

Počítají asi?

II. Spiritisté v ostatních zemích (v jižní Americe, ve Španělsku, Francii, Německu, Rakousku atd.) jsou Kardekovci.

Počítají asi?

h) (53.565) Moncure D. Convay 1864 založil církev, přístupnou všem, kteří chtějí uspokojiti své touhy náboženské bez ohledu na rozdíly theologické a metafysické, jen když věří v Boha. Shromáždiště je v Londýně, South Place. Posvátná anthologie (sacred anthology), jakýsi ritual této „církve“, čítající 400—500 věřících, je složena pestře: bible vedle koranu a véd; Confucius vedle sv. Pavla a Renana. Anthologie je zavedena též asi v 10 unitarských sborech.[1])

ch) (53.565) Voysey, bývalý anglikanský kazatel, 1. října 1871 založil novou „církev“, čítající nyní asi 500—600 věřících. R. 1880. dřívější název (congregace ctih. Voyseye) nahražen výrazem „církev theistická“. Shromáždění se konají v Londýně Langham Hall. Rozeznává články víry nezměnitelné (dogmata) a proměnlivé, pokroku schopné (domněnky.[2])

i) (53.831) Theosofismus. Nemíní se tím směr mystický dle křesťanství, jako u Böhma a jeho následovníků v 17. a 18. století, nýbrž „všeobecný názor světový, jenž je základem a výronem rozmanitých náboženských soustav Indů, Brahminů, Buddhistů, Sufis atd., jakož vůbec každého pravého náboženství, filosofie a vědy. Pravý názor světový je poznání pravdy ve všem, pravá theosofie je sebepoznání Boha v člověku, vnitřní světlo pravdy v duši s hůry přicházející každému, jestliže své illusorní ‚já‘ zapomene a jedině Bohu žije.“ Věří v metempsychosis. Učí všeobecnému bratrství.

„Theosofická společnost“ v Indii, ústřední to jednota tohoto světového názoru, čítá celkem 266 pobočných spolků: v Indii a Ceylonu 165, v Americe 63, v Evropě 25, v Australii 8 a pak některé v Africe, západní Indii, Barmě, Japanu a Číně. Vydává časopisy v 8 řečech mimo indické dialekty. (Uvedené zde věci jsou podány dle prospektu časopisu „Lotusblüthen“, vydávaného v Německu [v Lipsku u Viléma Friedricha] od r. 1893. za 10 marek ročně.)

Hlavní jich původkyně je (nyní již zemřelá, 26. dubna 1891) madame Blavatzki 1872 v New-Yorku. V Anglii apoštoluje v jejich směru hlavně Annie Besantová, ve Francii lady Caithnessová, vévodkyně

[1]) GA. 143.—146. — [2]) GA. 126.—133.

z Pomaru. Mají prý tajné učení z Tibetu, Vatikanu atd. Hned od počátku Blavatzké pomáhal „spoluzakladatel“ Olcott. V jediné Paříži je prý jich přes 100.000. Hlavní chrám jejich je v museu Guimet, velekněz Horiu-Toki. Theosofismus se již rozpadá na různé sekty.[1])

k) (53.832) Nava bidhân (new dispensation) nazývá se od dne 22. ledna 1880 strana Kešubova (viz Hinduismus a IV. 2). Účelem jejím je synthese všech kultů. Má nastoupiti v dědictví všech zjevení a všech náboženství. Čítá asi 30 kongregací.[2])

l) (?) Shermerhorn po 80. letech tohoto století založil v New-Yorku pod auspiciemi unitarianismu „církev eklektickou“ (Eglise théiste ou plutôt éclectique), přijímající, co „je rozumného v každém náboženství na světě“, přijímající všechny, kteří „bez ohledu na denominaci a plemeno ctí Boha a činí dobré“.[3])

m) (?) Ze sekty štundistů v Rusku asi před 5 lety vzniklo nové „světové“ náboženství, noví štundisté, mladoštundisté. Kvakerství, methodismus, irvingianismus, hypnotismus nalézají se tu spojeny. O nové rodičky messiáše à la Johanna Southcote není tu nouze. Jsou chiliasté a přívrženci páté světové říše, ruské; všichni ostatní lidé mimo ně nejsou nesmrtelní. V chování jsou z části buddhisté, z části brahmanisté. Se socialisty zavrhují majetek. Při tom má každý Ducha sv. a vždy jedná dle jeho návodu. Věru, co chceme ještě víc! To tu jistě na světě ještě nebylo! Co je proti této „světové“ církvi, proti tomuto „universalnímu světovému“ názoru církev katolická?![4])

[1]) N. d. 4, 295., GA. 370., Q. S. 1894, 983. — [2]) GA. 345.—349., 366. — [3]) GA. 366. — [4]) QS. 1893, 374.

Mravouka Kristova a Senekova.

Dr. František Ehrmann.

2. O lásce k Bohu.

Pokora je základem, na němž celá mravouka křesťanská stojí. Má však v úkolu svém družku nerozlučnou, a ta jest láska křesťanská: láska k Bohu, láska k sobě samému a láska k bližnímu.

Láska člověka k Bohu plyne z pokory. Pokorou totiž vystupuje člověk k Bohu, a Bůh, ať tak díme, sestupuje k člověku. S tohoto stanoviska člověk jeví se bytostí, která přijímá, které se dostává dobrodiní, Bůh však bytostí, která dobrodiní prokazuje a dává. Ale protože dar jest ovocem lásky právě tak, jako přijetí daru, dějíc se jakýmsi spojením obdarovaného s dárcem, protože dobrodiní z lásky pochodí a k lásce vede, právem díme, že pokora, jíž Bůh člověka stvořil a vykoupil, neliší se podstatně od nekonečné lásky Boží k člověku: a s druhé strany, že pokora, jíž člověk uznávaje svou konečnost a slabost, v Boha jakožto svého Stvořitele a Vykupitele důvěřuje, není nežli láska člověka k Bohu.

Z toho je patrno, že pokora vždy plodí lásku; a jako je pokora základem mravouky křesťanské, tak že mravouka křesťanská i na lásce spočívá. Odtud odpověď Kristova: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vší síly své i ze vší mysli své!“ (Luk. 10, 27.) Křesťan musí milovati Boha, milovati však netoliko z celého srdce svého, nýbrž i ze všech sil svých, t. j. každým skutkem osoby své, skutkem mravným, rozumovým i fysickým. To je první a největší přikázaní, a to právem; jsouc zajisté nejznamenitějším přikázaním, zároveň všecku ostatní lásku v sobě zahrnuje. Vždyť při pravé lásce není možná, aby láska k dobru nekonečnému nepředcházela lásky k dobru konečnému, které není, než příčastí na dobru nekonečném, z něhož vyplývá a života i výživy nabývá, jehož jest obrazem a podobou.

Tato láska k Bohu působí, že člověk ve všem se přizpůsobuje vůli Boží, aby všecky zákony Boží plnil. „Neboť ta jest láska Boží, abychom přikázaní jeho zachovávali.“[1]) Toť jest láska k Bohu, jejíž povahu sv. Pavel tak výborně líčí slovy: „Láska trpěliva jest, dobrotiva

[1]) I. Jan. 5, 3. Srv. Jan. 14, 21. nn.

jest; láska nezávidí, nejedná lehkovážně, nenadýmá se, není cti žádostiva, nehledá, co jejího jest, nezpouzí se, nemyslí zlého, neraduje se z nepravosti, ale raduje se v pravdě; všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká.“[1]) Této lásce učí také Spasitel,[2]) a proto od Petra, nastávajícího nejvyššího pastýře stádce nového, žádá trojnásobného vyznání lásky k Sobě, a to lásky horoucnější.[3])

Věc jest úplně přirozena. Neboť jak bych mohl nemilovati Boha, vím-li, že od Boha mám všecko: netoliko existenci svou, nýbrž i všecko ostatní dobro tělesné i duševní, ba že mě týž Bůh i po pádu svým vlastním Synem vykoupil?

Pohlédněme však, co Seneka učí o lásce k Bohu! Nauka Senekova nám jasně vysvitne z této úvahy: Milovati někoho znamená někomu dobře chtíti, buďto protože je v sobě dobrý, dokonalý a tak sám sebou lásky hodný, anebo protože je k nám dobrý a tak pro nás lásky hodný. Ale bůh Senekův není ani v sobě dobrý (dokonalý) ani k nám dobrý. Na snadě tedy je závěr: Proto bůh Senekův není lásky hodný, tak že u Seneky nelze mluviti o pravé lásce k Bohu.

Bůh Senekův není dobrý (dokonalý), neboť nemůže býti dokonalé, co v sobě spor zahrnuje, jako bůh Senekův.

Že pak bůh Senekův v sobě zahrnuje spor, vysvítá z těchto důvodů:

a) Bůh Senekův jest ovšem otcem vší přírody, protože všecko stvořil a ze sebe nezbytně zplodil: ale bůh ten není — jak bychom právem očekávali — pánem přírody svrchovaným, nýbrž, jako všecky ostatní bytosti, i on podléhá osudu *(fatum)*,[4]) tak že lidí nemohl učiniti nesmrtelnými, „protože mu hmota nedala“.[5]) Ostatek Seneka na jiném místě upírá bohu svému otcovství všech věcí tím, že je připisuje světu slovy: „unus omnium parens mundus est“, t. j. jediným všech bytostí otcem svět jest.[6])

b) Bůh Senekův se všemi bytostmi jest, všecky je poznává, o všecky pečuje a pokolení lidského chrání: ale ne vždycky tak;

---

[1]) I. Kor. 13, 4. nn.

[2]) Mat. 10, 37; Luk. 14, 26.

[3]) Jan 21, 15.

[4]) V pojednání De providentia, hl. 5. píše Seneka: »Quidquid est, quod (= fatum) nos sic vivere jussit, sic mori: eadem necessitate et deos alligat.« Op. c. sv. I., str. 202.

[5]) V listě 58. slovy: »quia materia prohibebat.« Ib. sv. II., str. 156.

[6]) V pojednání De benef. kn. 3., hl. 28. Ib. sv. I., str. 427.

neboť podle Senekova *listu* 95.[1]) bohové jen *ob čas* starají se o jednotlivce; ba bůh Senekův je tak nemožný a tvrdý, že v obecném utrpení jednotlivých lidí dobrých nemůže ušetřiti.[2])

c) Bůh Senekův nikomu nezávidí: ale hned Seneka zas píše o Syllovi, že nedbal „závisti bohů".[3])

Už tyto nesrovnalosti v bohu Senekově dokazují, že bůh Senekův není dokonalý, sám v sobě dobrý a proto lásky hodný.

A je snad k nám dobrým a proto lásky hodným bůh, jenž s největší rozkoší pozoruje člověka, když jest mu s nepříznivým osudem těžko zápasit? Či je dokonalý, k nám dobrý a proto milování hodný bůh, který spravedlivému člověku radí, by sebevraždou unikl osudu zlému?[4])

Jistě tedy u Seneky nelze mluviti o pravé lásce člověka k Bohu.

A proto také samozřejmo jest, že Seneka nemůže učiti pravé úctě k Bohu a vznešené bohoslužbě, jaké učí křesťanství.

Nejživějším výrazem úcty k Bohu je zajisté modlitba.

Když křesťan věrou osvícený vidí svět a všímá sobě jeho zákonův a podivuhodné harmonie, když pozoruje, jak celý svět volá k Bohu, jakožto nejvyšší své příčině účinkující, vzorné a účelné; a když kleče na kolenou s hlavou uctivě skloněnou tomuto hlasu němé přírody dá výraz řeči ducha rozumného a svobodného, slovy chvály a slávy, díkučinění a prosby: tehdy se v pravdě modlí. A modlitba jeho je tím vroucnější a srdečnější, čím více je přesvědčen o podivuhodné Boží kráse a dobrotě, o milování hodné Boží dobrotivosti a milosrdnosti.

A jako nás modlitba vyvyšuje nad přírodu němou, jež se nemůže povznésti k Bohu, jako my, tak nás neméně přesvědčuje o nízkosti naší vzhledem k Bohu, pravdě to a kráse a dobru nejsvrchovanějšímu.

[1]) Napsal tam Seneka, že bohové »humani generis tutelam agunt, interdum curiosi singulorum.« Ib. sv. II., str. 378.

[2]) Tak se dočítáme v pojednání De benef., kn. 4., hl. 28. slov: »Deus quoque quaedam in universum humano generi dedit, a quibus excluditur nemo. Nec enim fieri poterat, ut ventus bonis viris secundus esset, contrarius malis.« Ib. sv. I., str. 458.

[3]) V pojednání Consol. ad Marc. hl. 12. Ib., sv. I., str. 168.

[4]) Dokladův o takovém bohu dočítáme se více ve spisech Senekových. Stůjtež tu aspoň dva. Jeden z pojednání »De provid.« hl. 2. Ib. sv. I., str. 193., jenž zní: »Quidni libenter spectarent (dii) alumnum suum (Catonem), tam claro ac memorabili exitu (= suicidio) evadentem?« Druhý pak z téhož pojednání hl. 6. Ib. str. 264. n., kde bůh dí moudrým: »Vobis dedi bona certa, mansura . . . meliora, maioraque (= paupertatem voluntariam, infanticidium (!), suicidium (!) . . . Contemnite mortem (= suicidium): quae vos aut finit, aut aufert.«

Modlitba je stručným obsahem celého našeho života náboženského: modlitbou se člověk povznáší k Bohu a Bůh takořka sestupuje ke člověku. Modlitbou upravuje se tento svět pro svět onen, život přítomný pro život budoucí: a my se tu připravujeme, abychom **tam** došli svého nejvyššího dobra, své poslední dokonalosti. Proto také modlitba mimoděk vyvěrá ze srdce a po všecky věky mimoděk zaznívá na rtech pokolení lidského. Řekněte člověku, že modlitba je věc marná, protože mezi ním a Bohem je rozevřena propast nepřestupná: a člověk se přece bude modliti. Řekněte mu, že řád světový je nezměnitelný, namítněte mu, že se dopouští smělosti neslýchané, když jako nepatrný atom ztracený v nesmírném okrsku světa tak sebevědomě předstírá, jakoby celý tento svět byl pro něj stvořen, člověk se nepřestane modliti, protože cítí, že modlitbou mluví k Bohu, který jej slyší a dobré i svaté jeho prosby vyslyší!

A věru, kdyžtě Bůh od věčnosti ustanovil, že dá v čase našim prosbám něco dobrého, patrno, že modlitbou nezamýšlíme zaměniti úradků Božích, nýbrž spíše prosíme, aby se splnily tím, že nám Bůh udělí dobrodiní, která nám dáti ustanovil pod podmínkou, budeme-li za ně prositi. Tak Bůh své nezměnitelnosti podle našich proseb nemění, nýbrž chce toliko, aby se skrze proměnlivé skutky člověkovy zjevily věčné úradky jeho nezměněné dobroty. Ale nechce tak z nezbytnosti, nýbrž pro drahocenné ovoce, kterého se nám tím způsobem dostává, chce tak proto, abychom Boha poznali jako původce našeho dobra a následovně dobra toho více sobě vážili, i aby se tím způsobem stále více oživovala sladká vzájemnost mezi dítkami prosícími a laskavým i prozřetelným Otcem. Hle, to jest křesťanský názor o modlitbě!

Proto snadno pochopíme, proč knihy Nového Zákona oplývají spasitelnými pobídkami k modlitbě, abychom se modlili bez přestání, netoliko v radostech, nýbrž i ve strastech a žalostech, netoliko jako jednotlivci, nýbrž i jako společnost ve sboru; abychom se modlili se srdcem čistým[1]) vytrvale[2]) a s důvěrou;[3]) abychom se modlili netoliko za sebe, nýbrž i za svého bližního.[4])

Ano v týchže knihách[5]) se dočítáme i slov, kterými se nás naučil modliti sám Spasitel náš, Syn Boží; ba knihy Nového Zákona

[1]) Mat. 5, 21.; Luk. 18, 9. nn.
[2]) Luk. 11, 5.
[3]) Mat. 21, 22.; Mark. 11, 22.;
[4]) Mat. 5, 44. nn.; Luk. 6, 28.
[5]) Mat. 6, 9. nn.

nám před oči stavějí i příklad Ježíše Krista, jak vroucně a vytrvale se modlí.[1])

A Božského Učitele následovali sv. apoštolové i učenníci jeho slovem i skutkem, netoliko modlitbu přikazujíce, nýbrž také sami se modlíce, jak nám zase Nový Zákon mnohými příklady dokazuje.

Potud tedy stanovisko křesťanské.

Ale jak si vážil Seneka modlitby? Otázku tuto už napřed zkrátka můžeme zodpověděti: Seneka si modlitby vůbec nevážil. A kterak také člověk by mohl vzdávati chvály a čest bohu, a uznávati jeho povýšenost nad sebe, když podle Seneky sám je s bohem soupodstatný? Jak že by mohl děkovati jemu za život a jiná dobrodiní, když mu bůh života a jiného dobrodiní nemohl neuděliti? Jak že by mohl od boha něčeho žádati, když bůh je totéž, co osud (= *fatum*) neúprosný, ba dokonce osudu podléhá? Nač by pokání činil za skutky své, když je přece vykonal donucen byv touže nezbytností, která i boha ke skutkům nutí?

A vskutku čteme u Seneky slova, kterými důsledně podle základní nauky tvrdí, že klaněti se bohu není, leč z donucení se poddávati osudnému vývoji přírody a že modlitba nemůže míti účinku pražádného. Tak píše v *listě* 60., nazvav modlitby našich vychovatelů špatnými, ba pro nás zhoubnými: „Dokavadž budeme žádati za něco bohů, jako bychom sebe nemohli sami uživiti?“ A dále ještě jasněji učí: „Osud jde svou cestou, se hýbe svou silou..., marny jsou modlitby, marny všecky námahy.“ [2]) V *listě* pak 31.: „Nač třeba“, dí, „modlitby? Udělej sebe sám šťastným!“ [3]) Rovněž jasna jsou jeho slova v pojednání „*Natur. Quaest.*“: „Nač oběti smírné, když osud je nezměnitelný? Dovol, abych se přidal k sektě, kteří... oběti smírné... za nic jiného nepokládají, nežli za útěchu ducha churavého.“ A tamže: „Co vyrozumíváš ‚osudem‘? Nutnost věcí a skutků, které žádná moc nezlomí. Chtěl-li bys ji obětmi uprositi: neznáš věcí božských![4])

---

[1]) Mat. 11, 25.; 14, 23.; 26, 36. nn.; 27, 46.; Luk. 22, 31. nn.; 23, 34, 44.; Jan. 11, 41. nn.; 17, 1. nn.

[2]) V originale znějí ta místa takto: »Quousque poscemus aliquid deos, quasi nondum ipsi alere nos possimus?« (Ib. sv. II., str. 163.). »Eunt vi sua fata . . .: frustra vota et studia fiunt.« (Cons. ad Marc., hl. 20. Ib. sv. I., str. 180.)

[3]) V originale: »Quid votis opus est? Fac te ipse felicem!« Ib. sv. II., str. 89.

[4]) V originale: »Quid ergo expiationes, si immutabilia sunt fata? Permitte mihi illam ... sectam tueri, qui ... ista (sc. expiationes) ... nil aliud esse existimant, quam aegrae mentis solatia.« Kn. III., hl. 35. Ib. sv. I., str. 568. n. »Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis exorari iudicas: divina non nosti.« Ib. hl. 36., str. 569.

Seneka ovšem už v následující hlavě (37.) téhož pojednání jakž takž připouští prospěšnost obětí. Ale jaký a jak veliký jest rozdíl mezi jistým a vroucím přesvědčením křesťanským a mezi negacemi a temnými pochybnostmi i nesrovnalostmi nauky Senekovy! Zdali by se ten, kdo s této stránky Seneku zná, mohl odvážiti, by tvrdil, že Senekova nauka byla pramenem nauky křesťanské?

(P. d.)

Kdy se narodil Kristus Pán?

II.

Zdá se na první pohled, že rok úmrtí krále Heroda je doložen jedinou zprávou Josefa Flavia, jenž dí, že Herodes zemřel v roce 34. své skutečné vlády nad židy a v roce 37. svého povýšení na krále, v roce, kdy v Jerusalemě bylo pozorováno zatmění měsíce. (Ant. XVII. 7, 8. Bell jud. I. 33. 8.). A tu kritikové, chtějíce obhájiti roku 752. a. U. c. jako rok narození Páně, obracejí se proti Flaviovi, aby dokázali slabost jeho osamoceného údaje.

Počítání let vladařství jest prý měnivé a nelze zcela důvěřovati výpočtu na základě jeho zbudovaném. Jest pravda. Ale také pravdou jest, nelze úplně důvěřovati ani výpočtu oněch, kteří mají za možno, že by se Flavius v letech panování dvěma, k témuž cíli směřujícími údaji stejným způsobem byl přepočítal.

V linecké „Quartalschrift“ z r. 1896. str. 80. praví autor článku „Das Geburtsjahr Jesu Christi“ P. Hetzenauer: „Co samo slabý základ má, nemůže zvrátiti Písmo, Otce a církev.“ A dovolávaje se svědectví dějin a astronomie pokračuje: „Astronomie a dějiny svědčí roku 753. a. U. c., právě tak jak r. 750., totiž roku úmrtí Herodova. Ba co více. Porovnáme-li Josefa Flavia s římskými dějepisci, zdá se (scheint hervorzugehen), že Herodes nezemřel r. 750., ale r. 753.“

Kteří pak dějepisci — můžeme se tázati — dosvědčují smrt Herodovu v r. 753. a. U. c.? Neznáme jich. A známe-li, potom právě se jen zdají dosvědčovati, ale skutečně jí nedosvědčují.

Orosius Paulus píše sice (Histor. VI. 22.): „V roce 752. a. U. c. rozkázal Caesar Augustus, aby se konal census veškerých provincií (singularum ubique provinciarum) a censu aby podrobeni byli všichni lidé“, avšak tu tři věcí nesmíme ze zřetele pustiti: 1. Orosius psal ve století V. a ne ve století I. jako Jos. Flavius. 2. Do doby Orosia o censu konaném právě v r. 752. a. U. c. se nezmiňuje žádný spisovatel. 3. Jest patrno, že Orosius svým údajem nechtěl nic jiného, než o vlastní ujmě blíže určiti a objasniti slova sv. Lukáše (2, 1—2): Vyšel rozkaz od císaře Augusta, aby popsán byl všecken svět. Toto popsání první stalo se od vladaře Syrského Quirinia. Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Cyrino.

Odkud nabyl tedy Orosius své jistoty o r. 752. jako roku všeobecného censu? Z evangelia, z důvodů náboženských. Neb důvody náboženské jsou i, kterými svou zprávu uvádí. „V témže roce“, praví, t. j. v r. 752., „rozkázal Caesar, jejž Bůh tak velikými tajemstvími předurčil . . ., aby se census konal.“ Tajemstvími? Kterými? Panstvím nad celým světem a pokojem v celé říši.

Orosius nesvědčí tedy skutečně, ale jen zdánlivě roku 753. jako roku úmrtí krále Herodesa. Podkladem jeho zprávy jest přesvědčení, čerpané z evangelia. Svědčí snad roku tomu nápis, objevený Vlachem Orsato, dle kterého za prokuratury Quiriniovy Arabové se vzbouřili? Nebo věta: Plinio teste 752 Arabes tumultuati sunt (Noris. Cenot. II. c. 298.)? Ani v nejmenším.

Oba tyto údaje ve svém spojení dovedou jen svědčiti možnému vladařství Quiriniovu r. 752. v Syrii a censu, jako příčině vzbouření. Vímeť z Livia (Epit. libri CXXXVII.), že vypukly nepokoje za příčinou popsání v Gallii. O podobných nepokojích mezi židy r. 7. po Kr. píše Jos. Flavius (Ant. XVIII. 1.). Ale pro chronologii slov sv. Lukáše, že vyšel rozkaz od císaře Augusta, aby celý svět popsán byl, nemají tyto údaje ani nejmenší rozhodující moci.

Census zajisté protahoval se po delší dobu, ano po mnoho let. A rychlost tehdejší administrativní manipulace chtěli bychom přepínati?

Soudíme proto: Quirinius vladařem v Syrii r. 752. buďto byl anebo nebyl. Byl-li, mohl beze všech zlých následků pro slova Písma svatého Herodes i r. 750. zemříti a Quirinius teprve r. 752. dokončiti census, jenž proto pojmenován jest ἀπογραφή πρώτη, sčítání první za vladařství Quiriniova v Syrii, nebyl-li, také dobře. Potom přeložíme πρώτη co προτέρα, toto sčítání stalo se dříve, než Quirinius v Syrii vladařem byl.

A ostatně. Je základ svědectví Josefa Flavia skutečně tak slabým, že by mohl svržen býti ledakterým „zdá se“ nebo „prý“ římských dějepisců?

Ne, ne. Právě římští dějepiscové jsou, kteří svými údaji potvrzují váhu slov Josefa Flavia.

A Otcové a církev, jsou ti snad proti r. 750.? Také ne. Vždyť každý ví, že Otcům a církvi na rok 753. pro úmrtí krále Heroda jen proto tolik záleží, že se rok ten co nejpohodlněji srovnává se slovným smyslem Písma sv. A tu ovšem církev, která ani o vlas neustoupí od slova Písma, kde se jedná o článek víry, ustoupí vždy, kde se jedná o věc historickou, pokud toho potřeba žádá a žádati bude. Vizme tedy Písmo!

Sv. Lukáš (3, 1.) píše: Léta patnáctého císařství Tiberia císaře... stalo se slovo Páně k Janovi, synu Zachariašovu na poušti.

Patnáctý rok Tiberia svědčí po přímém rozumu pouze době od 19. srpna r. 781. do 19. srpna r. 782. a. U. c., t. j. r. 28./29. po Kr. Umřelť Augustus 19. srpna r. 14. po Kr. (767 a. U. c.).

Krátce po vystoupení Janově byl Kristus Pán pokřtěn. Tu však evangelista netvrdí, že se to stalo v témže 15. roku vlády Tiberiovy, mohlo se tak státi i na začátku r. 16. téže vlády. Snad na podzim r. 29. po Kr. nebo i o něco dříve snad 6. ledna r. 29., jak tomu chce podání. A tu hledí vykladatelé Písma sv. ke slovnému znění a dočítají se (Luk. 3, 23.), že „Ježíš počínal býti as (ὡσεί) ve třiciti letech“, když byl křtěn. Slůvko asi (ὡσεί) bere se za rozdíl nejnepatrnější ve smyslu několika dní[1]) a nehledí se k tomu, že týž sv. Lukáš v kap. 2. 42. o Kristu Pánu píše: καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα „a když mu bylo dvanáct let“ nebo když byl ve dvanácti letech — vzali ho rodiče s sebou do Jerusalema ke svátkům velikonočním. Tu o slůvku „asi“ (ὡσεί) není ani zmínky a přece jisto jest, že v den své pouti nebyl na den a hodinu dvanáctiletým. Narodil se v zimě a svátky velikonoční připadají z jara. A důslednost bychom upírati chtěli sv. Lukáši? Budiž nás daleko. Bližším jest, abychom přemýšleli, nelze-li slůvka ἀρχόμενος a ὡσεί vzíti ve smyslu poněkud volnějším a přece případnějším. O tom však sami rozhodovati nechceme.

A takovým právě podrobným uvažováním slovného znění Písma svatého dospěli sv. Otcové k názoru, že Kristus Pán se narodil r. 752. a. U. c. Od r. 782. odpočetli 30 rokův a rok narození Páně byl určen,

[1]) Viz zmíněný už článek »Das Geburtsjahr Jesu Christi« str. 74.

beze všech poptávek, zdali dříve nebo později zemřel i Herodes. A rokem určeným byl r. 752. a. U. c. neboli rok 2. před naší érou.

Otázka po roku smrti Herodově nezůstala však potřebnou.

Když se vyskytla, nezbývalo, než posunouti ji do prvního roku po narození Páně, do r. 753. a. U. c. A dosud nejhoroucnějším přáním nejkrajnějších zastanců doslovného smyslu Písem sv. jest, aby také jinak neúprosná smrt se podrobila jejich úvaze a skosila ukrutníka Heroda o 3 roky později. Vždyť by snad ani jediný ze synů jeho z rukou jeho životem nebyl vyvázl. A k těm přece ukrutnými býti nechceme.

Zdá se proto, že bude na místě, dokážeme-li, že o roku úmrtí Heroda lze souditi i způsobem jiným, nežli jest na začátku této črty uvedeným.

Činíme takto: Josefus Flavius udává (Ant. XVII. c. de Herodis morte), že nástupcem Herodovým se stal syn jeho Archelaus.

O Archelaovi dí: „V desátém roce vlády své obžalován byl nejpřednějšími muži (primatory) ze židův a Samaritanů, kteří ukrutnou vládu jeho (tyranství) snésti nemohli, u Caesara. . . . Caesar vyslyšev žalobce poslal ho jako vyhnance do Vienny . . ., zem pak přidělil k Syrii, kamž poslán byl Quirinius, konsular, aby konal census v Syrii."

Dotud konec knihy XVII. V knize XVIII. pokračuje Flavius takto: Quirinius, římský senator, jenž celou úřední stupnicí i konsulatu dosáhl . . ., poslán jest Caesarem do Syrie, aby národy po právu soudil a jmění všech odhadl. S ním přišel i Coponius . . ., který měl spravovati celé Judsko. Ano i sám Quirinius přišel do Judska, přiděleného již k provincii Syrské, aby odhadl jmění obyvatel oné krajiny . . . Ti pak, ač z počátku s nevolí nesli zmínku[1]) o popsání, neprotivili se, jsouce zcela poslušni velekněze Joazara.

Další spojení naši věci nalezáme poněkud dále v téže XVIII. knize v kapitole 3.

Quirinius . . ., dokončiv census, spadající v r. 37. po bitvě Aktické, Antoniem na Caesara ztracené . . ., z veleknězství Joazara sesadil, dosadiv na jeho místo Anana, syna Sethova.

Nyní počítejme: Bitva Aktická svedena byla 2. září r. 723. a. U. c. neboli v r. 31. před Kr. Rok 37. od doby té končí 2. zářím r. 760. a. U. c. neboli r. 7. po Kr.

Odpočítejme od r. 760. a. U. 10 roků vlády Archelaovy a dojdeme k r. 750. neboli k r. 4. před Kr., jako roku, kdy Archelaus

[1]) Zakusilit nepříjemnost popsání už za doby Herodovy.

nastoupil vládu. Vládu však nastoupil po smrti Herodově. Zemřel tedy Herodes nejméně v r. 750. a. U. c., t. j. v rocę 4. před naší érou.

Skutečnost tato sama sebou dosti pádnou jest, nabývá však větší váhy, uvážíme-li, že chronologickým udáním dle bitvy Aktické, vyjádřen jest údaj dle platného tehdy druhu skutečné éry.

Pravíť Dio Cassius o dni bitvy Aktické (LI. 1, 1.): „Od tohoto dne“, 2. září r. 723. a. U. c., „počítají se léta (Augustovy) samovlády“ (τῆς μοναρχίας).

Týž Dio Cassius praví roku 726. neboli 28. před Kr. (LIII.): (Augustus) s Agrippou súčastnil se slavností za příčinou aktického vítězství . . . Odtud slavnost ta každého 5. roku se konala.[1])

A Nikeforos ve „chronologia compendiaria“ u Scaligera str. 301. praví: „Po Juliovi kraloval (ἐβασίλευσεν) Římanům Caesar Σεβαστός Octavius Augustus po 57 roků a 6 měsíců. Odtud řídí se Antiochenští ve svém letopočtu (ἐντεῦθεν οἱ Ἀντιοχεῖς τοὺς χρόνους αὐτῶν ἀριθμοῦσιν).

Érou tedy základem letopočtu byla bitva Aktická. Josefus dle ní cituje.

Myslím, že uvedené důkazy stačí. Herodes zemřel r. 4. př. Kr.[2])

Poznámka o možných záměnách téhož číselně uváženého roku dle různých ér. Ač záměny takové jsou více chronologickou hrou než vážně vzatou skutečností, nebude od místa, položíme-li tuto jasně, dle kterého schematu se díti mohou a proto i díti mohly.

Éra od založení Říma, jak už na str. 132. m. r. praveno, jest dvojí. Autorem jedné jest M. Porcius Cato, kladoucí založení Říma do 1. roku 7. olympiady, t. j. do r. 752. před Kristem; autorem druhé jest M. Terentius Varro, kladoucí založení Říma do 3. roku 6. olympiady, t. j. do r. 754. před Kristem.

Na první pohled tu patrno, že v době, kdy způsob letopočtu nebyl ustálen, mohlo více početně různých údajů věcně se shodovati. Tak na př. údaj pouhého roku konsulatu Ciceronova 691., bez bližšího určení původce míněné éry mohl býti badateli řídícímu se a priori dle éry Catonovy rokem 61. před Kristem, badateli přejícímu éře Varronově

[1]) Mýlky v počtu nelze tedy připustiti.

[2]) Zdá se nejinak, než že Flavius se řídil dle předloženého sobě seznamu roků úřadování jednotlivých osob. Tak praví (Ant. XX.), kde jedná o prokuratuře Albinově: »Jest tedy těch, kteří velekněžství drželi od začátku vlády Herodovy až do dne, kdy chrám a město Titem byvši zapáleno, shořelo, úhrnem 28, doba ale jejich úřadování sto a sedm roků . . .« — Chrám shořel 8. srpna r. 70. po Kr. Počítáme-li 107 let nazpět, dojdeme k letní době r. 37. př. Kr., kdy Herodes svrhl Antigona. Neměl tedy ve zvyku Herodes přepočítávati se v tak důležitých věcech.

rokem 63. před Kristem. Podobně rok úmrtí krále Heroda 750. dal by se na náš letopočet převésti dle éry Catonovy jako rok 2. před Kristem nebo jako 4. rok před Kristem dle éry Varronovy.

Přibereme-li k uvedeným dvěma názorům o době založení Říma, téměř Catonovi přisuzovaný názor o založení Říma ve 4. roce 6. olympiady, budou o témže číselně uváženém roku, na př. o roku narození Páně 749., domněnky tři. Buď jest rok 749. dle Varrona rokem 5. před Kristem nebo dle éry Catonovy (B) rokem 4. před Kristem nebo dle éry Catonovy (A) rokem 3. před naší érou.

Pro dobu narození Páně je schema možných záměn toto:

Éra Olympijská	Varrona	Dionysia	Catona A)	Catona B)	Poznámka
	747. a. U.	7. př. Kr.	745. a. U.	746. a. U.	
193.	748. „	6. „	746. „	747. „	
	749. „	5. „	747. „	748. „	Rok narození Páně
	750. „	4. „	748. „	749. „	
	751. „	3. „	749. „	750. „	
194.	752. „	2. „	750. „	751. „	
	753. „	1. „	751. „	752. „	
	754. „	1. po Kr.	752. „	753. „	Začáteční rok naší éry
	755. „	2. „	753. „	754. „	

R. M. Kobza.

O vzdělanosti Slovanů.

Píše Dr. Fr. Nábělek.

I.

1. Láká, vábí nás pravda, krása a dobro a táhne nás k sobě, ale bez přičinění a práce brána k této říši nám se neotevírá. Komu poštěstilo se nabýti jisté míry pravdy, krásna a dobra, toho jmenujeme vzdělaným; vzdělanost ta bude míti ovšem stupně. Žádáme po vzdělaném člověku, aby si byl osvojil jistou míru vědomostí všeobecných, třebas nebyl učencem; hledáme u něho záliby v krásném umění, třebas by nebyl sám umělcem; zvláště však přejeme si, aby jeho vůle byla dobrá. Pro blaho člověka ve společnosti lidské a pro blaho společnosti samé nejdůležitější jest vůle jejích členů k sobě a ke společnosti. Dostaneme-li nového souseda, nebo je-li nám působiti ve společnosti, již ještě neznáme, tážeme se nejprve, jakým jest náš nový soused, zdaž jest dobrý, vyzvídáme, jaký duch vládne v naší nové společnosti. Dříve odpustíme nevědomost, menší zájem pro krásu, nežli zlou vůli, byť i moderní marnivost přirozený úsudek tento někdy převracela. Vůle teprv posvěcuje skutky naše, jí se rozhoduje, zdaž jsme živi pouhým chlebem, čili povznášíme se nad potřeby všední. Kdo by vědění a umění užíval jen k tomu, aby opatřil si potřeb a pohodlí pro tělo, ten žije pouhým chlebem, ať by byl učencem nebo umělcem: učíť a zpívá jen za peníze, z příčin sobeckých. V básni „Tři pěvci“ Jaroslav Vrchlický (Motýli všech barev) palmu vítězství podává pěvci, jenž pěl ve prospěch sirotkův a nuzných druhů. — Na dvoře kalifa tři pěvci pějí a všichni mistrně tak, že ani kalif neví, kterého z nich by měl odměniti nejvíce ani lid. Mudřec věhlasný povolán, aby rozhodl. I táže se, co který z nich žádal za odménu. První žádal meč damas enku s drahokamů svitem, byltě rek; druhý jsa výborným jezdcem, žádal sobě koně, s nímž by s vichry o závod se honil; třetí prosil za chléb pro sirotky a nuzné druhy práce neschopné, jež živil.

> Dosť, zvolal mudřec, z křesla vstávaje.
> Zde největším je ze všech pěvec třetí.
> Ať letí sláva jeho do kraje,
> buď živa ještě vnukům našich dětí!
> On jisté srdce vložil v zpěv svůj vždycky,
> neb kdykoli pěl, myslil potají,
> co jeho děti doma dělají,
> co staří druzi, — jeho zpěv byl lidský.

Ti dva snad rovněž velcí mistři byli,
však sobě hráli jen a sebe ctili,
ten třetí jiným srdce v oběť dal
a proto největší jest zpěvu král!

Hle, první dva nežádali chleba, a přece bych je čítal mezi ty, kteří živi jsou jen chlebem, ten třetí chleba žádal, a přece nežil chlebem.

Lidí vědoucích, na př. lékařův, advokatů . . . vyhledáváme ob čas z potřeby, lidí dobré vůle vždycky. Zastihneme-li koho při skutku zlé vůle, snad že týrá zvíře, že nelidsky nakládá s bližním, že utiskuje, nepomáhá kde by mohl pomoci, že má radost z neštěstí bližního, že popouzí k násilnostem proti slabším . . ., odvracíme se od něho s opovržením, jest nám surovcem, barbarem, i kdyby sebe byl učenějším a sebe větším umělcem a jest nám tím větším barbarem, čím více nároků činí, aby byl považován za vzdělaného. Soudíme správně takto: věda a umění zjemňují vůli, mravy, a nedopouštějí, aby zdivočely; pakli toho nedovedly u člověka, tož surovost, barbarismus jest u něho nepřemožitelný, jest v krvi a vrozený; té pak již neskrotí ani nejmocnější vášní krotitel, stáří.

2. Na dějišti světovém národy týmž časem shledáváme na různých stupních vzdělanosti, a opět týž národ v různých dobách ve vzdělanosti může státi výše nebo níže. Národové východní dříve proslavili se vzdělaností než národové západní, tito pak vynikli v době nové nad své učitele. Člověk obyčejně sebe cení nad bližního, tak i národové s patra pohlížejí na své sousedy: Řekům kromě Řeka každý byl barbarem, i sousedé naši na Slovany s patra hledí a křivě je posuzují upírajíce jim vzdělanost.

O vzdělanosti národa slovanského za dob pohanských zprávy čerpáme hlavě ze spisovatelů řeckých a římských. Jsou to zprávy velmi chudičké, poněvadž Slované Řekům a Římanům byli vzdáleni, výbojně nevystupovali válek nejsouce milovni, nýbrž života tichého, pracovitého. Jest přirozeností lidskou, že mysl člověka obrací se dříve tam, kde jest mnoho hluku a lomozu: tak o národech bojovných, již byli postrachem svým sousedům, kteréž přepadali a válkami hubili, více se psalo než o národech pokoje milovných. Zprávy Řekův a Římanův o Slovanech jsou sice velmi skrovné, ale nejsou v neprospěch Slovanů proti národům sousedním. Z dob pozdějších, kdy křesťanství zejména u Slovanů západních šířeno bylo ovšem i násilím, zprávy o Slovanech jsou hojnější, ale plynou z pramenů ponejvíce Slovanům nepřejících. Šiřitelé křesťanství již proto jen, že byli pokřtěni, sebe

cenili výše než pohany a považovali pohanské Slovany za barbary a zle s nimi nakládali, zvláště když protivili se přijati náboženství nové, jež hlásáno bylo jim způsobem nepřirozeným, jazykem, jemuž nerozuměli, vnucováno bylo jim násilím a z pohnutek patrně nekalých: pod záminkou, že šíří víru Kristovu, sousedé výbojní šířili svou moc a nadvládu, jařmili a otročili Slovany; že neběželo šiřitelům křesťanství o víru jen, vidno z toho, že neušetřili Slovanův i pokřtěných, až je i potlačili. Zaniklí Slované polabští jsou nám toho svědkem.

3. Povaha lidská celkem zůstává si stejna: z dějů současných můžeme si učiniti soud o dobách minulých. Je-li národ slabší napaden, utiskován, drážděn, až trpělivost třebas andělská by toho nesnesla, a on sáhne k obraně, k odvetě: tu rozkřičen bývá jako barbar od útočníka samého. Šafařík proto stěžuje si trpce ve svých dějinách o slovanské řeči a literatuře vydané v Pešti r. 1826.[1]) v ten rozum: Slovan aby jen s obavou a strachem sáhnul po knize psané cizím jazykem o národě slovanském, neboť musí býti připraven, že národ, k němuž patří, bude v ní tupen; dvě třetiny děl, pojednávají-li o Slovanech buď jako o celku nebo o jednotlivých kmenech, jen hyzdí a snižují povahu národní. Se žádným národem pod sluncem Božím nenakládáno tak nelidsky jako se Slovany.

Od těch dob, kdy Hunové, Gothové, Avaři, Frankové, Maďaři atd. vrhali se na Slovany zabývající se klidně orbou a obchodem, a je částečně i zničili, šíří se nenávist a pronásledování ze života do spisův [2]) a ze spisův opět do života. Kdyby šlo po vůli spisovatelů národů sousedních na počátku 19. století, byly by znova odehrály se údaje z dob Karla Velikého, Jindřicha Ptačníka, Lindřicha Lva, Albrechta Medvěda, Almusa, Arpáda, Zottana a j.

Ohlédněme se vůkol sebe, a to v nejbližším okolí, podívejme se mezi Poláky říše německé, zdaž slova Šafaříkova neplatí stejně i podnes? Dále praví tam Šafařík: Prozřetelnost Boží, kteráž mezi myriady listů jako mezi miliony lidí nestvořila ani dvou úplně stejných, nestvořila tím méně ani dvou úplně stejných národů; táž vševládnoucí Moc, kteráž vzpřímila člověka hlavou ke světlému nebi a přikovala jej nohama k temné zemi, dala i každému národu na zemi dvojí stránku, stránku světlou a stránku tmavou... Jako stránka světlá nebude ještě sluncem,

[1]) Geschichte der slavischen Sprache und Literatur. Pest 1826.

[2]) Na př. Grillparzer v tragedii »König Ottakar's Glück und Ende«, Wien 1825, vylil všechnu žluč a zášť proti Čechům na českého krále, jehož sami Němci nazývali králem zlatým. A co pak věk nynější, jak Čechové jsou tupeni časopisy a snižováni!

a stránka temná čirou nocí, tak také nemůže žádný národ na širé zemi býti ani tváří andělskou ani ďábelskou pitvorou bez některých paprskův obrazu Božího. Jen chabost lidská, domýšlivost a sveřepost smazuje přirozené rysy národní a přetvořuje chorou obrazivostí obraz původní v ohyzdu. Buďme spravedliví, milujme svůj národ, ale neopovrhujme jinými... Komu bude divno, najde-li v povaze Slovana některou temnou stránku. Ale ona nesmí, jsouc výjimkou nebo ojedinělou zvláštností, považována býti hned za pravidlo nebo za známku všeobecnou. Jakž by mohlo býti, aby národ tak rozšířený, s jinými národy tak propletený, po tolika válkách a pohromách byl všude na stejném stupni slávy, cti a vážnosti a prost vší úhony?

Dějiny zvláště Slovanů západních jsou dějinami mučenictví, pravé martyrologium Slovanů. Rohrer[1]) dobře praví, že národ slovanský od staletí zdál se býti určen jen k utrpení.

4. Jako není člověka beze vší chyby a slabosti, tak zajisté není národa bez temných stránek povahy; záleží zajisté na okolnostech, za jakých člověk vyrostl, a tak i povaha národa bude podmíněna okolnostmi, za jakých se vyvíjel: proto různé kmeny téhož národa nebudou stejné povahy, poněvadž stýkaly se s národy různými, jako na př. Slované severozápadní stýkající se s národem německým, a Slované jižní stýkající se s Turky, od nichž přijali mnohou nectnost.

Jak již podotknuto, zprávy o Slovanech starých u řeckých a latinských dějepisců a zeměpisců jsou velmi skoupé, ale cenné a pro nás velmi důležité; zprávy chronistův a dějepisců německých za dob šíření se víry Kristovy a později jsou hojnější, ale většinou strannické a nepřátelské. Gebhardi[2]) na př. o Slovanech píše potupně a přisuzuje jim ty nejhorší nectnosti. Ant. Linhart[3]) praví o něm: Nedávno opět p. Gebhardi v Lünneburku snesl všechnu žluč spisovatelů středověkých, jež vedla nenávist náboženská a pochlebenství ku knížatům, v šeredný obraz národní povahy slovanské. — Gebhardi strannictvím byl tak zaslepen, že i sám sobě místy odporuje. A přece ani on Slovanům mnohdy nemůže odepříti dobrých vlastností. To dodává jeho zprávám nátěr spravedlivého posuzovatele, jakoby byl nepodezřelým, a tím stává se

[1]) Josef Rohrer, statistik, 1769—1828, »Versuch über die slavischen Bewohner der österreichischen Monarchie.« Wien 1804.

[2]) Ludvík Albrecht Gebhardi, německý dějepisec, 1735—1802, nar. v Lünneburku. Zarytý nepřítel Slovanův a nad míru strannický. Ve velkém díle dějepisném pojednává o Slovanech v 50. a 51. oddílu: »Geschichte der Wenden und Slaven«, pak o sobě: »Geschichte aller nordisch-slavischen Staaten.« Hale 1790—1797. 4 Theile.

[3]) Linhart, »Geschichte von Krain.« B. 2., p. 27.

pak nebezpečnějším, protože se mu věří. — Ponechávajíce dějepiscům z povolání vyvrátiti výtky surovosti Slovanům činěné od strannických dějepisců, jako na př. od Gebhardiho — v jednotlivých případech, nebo je aspoň vysvětliti a uvésti na pravou míru z okolností, za jakých kdy který kmen dopustil se ukrutenství na nepříteli, na př. při dobytí města Topiru,[1]) chceme pokusiti se o to, abychom na základě zpráv zabezpečených a hlavně z toho, co posud u Slovanů nalézáme, ukázali, že sousedé Slovanů nemají práva ani dosť málo nazývati Slovany barbary.

II.

5. Ve vlasti Vindů již za Herodota kvetla orba a obchod v obilí. Tacitus poznamenal o Venedech, na rozdíl od kočovníků sarmatských, že jsou usedlí, domy stavějí a v nich přebývají; později Prokopios,[2]) Jornandes[3]) a jiní ty zprávy potvrdili. Sám Gebhardi chválí dovednost Slovanů starých v rolnictví, pro kterouž držitelé krajin Fuldy, Děvína, Würzburku, Lünneburku, Beureuthu, Falcka Slovanův užívali ku vzdělávání půdy. Proslavený Herder, spravedlivý posuzovatel Slovanů, praví,[4]) že nehlučná přítomnost pilných Slovanů zemím byla ve prospěch: milovali orbu, měli hojnost obilí, tkali plátno, sázeli ovocné stromy. Lützow[5]) píše, že pilní Vendové těžili v pokoji ze zemí nově nabytých, na jejichž vzdělání dali sobě velmi záležeti... že železnou vytrvalostí vysoušeli nesčetné bařiny, mýtili husté lesy... je s podivem, co Vendové vykonali jako rolníci v dobu, kdy germanští národové krvavými válkami šířili zhoubu zemí, smrt a porobu. J. C. Pfister praví:[6]) Když bojovní Germani rozdělili se o provincie římské, Slované přišli do opuštěných zemí německých jako mírumilovní rolníci...; jejich tichá pilnost byla blahodárnou; pro svou zkušenost v rolnictví byli rádi bráni za osadníky. O Slovanech jižních spisovatelé doznávají, že byli pilnými a dovednými rolníky. Štěpán Leška doznává,[7]) že Maďaři, zanechavše života kočovného a usadivše se v Panonii, rolnictví se naučili od Slovanův a přijali

[1]) Dobrovský, »Slavín« p. 209.

[2]) Prokopios Caesarejský, tajemník (527—547) Belisarův, ve svých dějinach popisuje též obyčeje a mravy Slovanu.

[3]) Jornandes, původem Goth, přijav víru křesťanskou, stal se mnichem. Sepsal dílo: »De Getarum cive Gothorum origine et rebus gestis« okolo r. 552.

[4]) Herder, »Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit.« Carlsruhe 1792.

[5]) Lützow, »Geschichte von Mecklenburg.« Berlin 1827, p. 15. (Dle Kollára, vysvětlivky ku »Slávy dceře«.)

[6]) J. C. Pfister, »Geschichte der Deutschen.« Hamburg 1829. B. I., p. 341.

[7]) Št. Leška, Slovák, evangelík, 1758—1818, »Elenchus vocabulorum Europaeorum imprimis Slavicorum Magyarici usus.«

názvosloví rolnické od nich. J. Csaplovits[1]) chválí obyvatele Karpat, Slováky, že i neúrodné stráně pilně vzdělávají. Zmíněný již Rohrer chválí Slovany krajinské pro jejich zálibu v rolnictví a že v něm vynikají nad Němce. Linhart[2]) praví, že Slované proměnili pustiny v jižním Německu, někdejší Karantanii, v úrodnou půdu. Professor J. F. Fallmerayer[3]) poznamenává, že Slované všude chápali se orby, provozovali obchod i plavbu; ale Slované jsou mu přece divočejšími, neušlechtilejšími Germanů (str. 227.). Kopitar[4]) správně k té výtce odvětil, že rolnictví Slovanů svědčí o řádném počátku vzdělanosti. Žíti z vlastní práce je zajisté šlechetnějším než žíti na úkor bližního.

Co vše nečiní předsudek: loupeživý rytíř středověký za vznešenějšího se pokládal než lid, jejž olupoval o výtěžek mozolné práce, a tak i podnes ručka hladká živící se třebas nepoctivě, za vznešenější se pokládá nad ruku od práce mozolovitou.

6. Ale kdyby i nebylo historických dokladův a svědků, že Slované od nejstarších dob byli hlavně národem rolnickým, řeč, názvosloví rolnické samo by o tom dávalo svědectví. Ve kterém odboru živnosti národ jest původním, v tom má i své názvosloví, a to přesné a jadrné. U našich rolníků máme od věci nejmenší až po největší názvosloví ryze slovanské: nářadí, výkony práce, výrobky i odpadky jsou pojmenovány ryze slovansky až k podivu přesně a pěkně, tak že by věc stála za důkladné studium, a názvosloví rolnické by mohlo býti vzorem názvosloví v průmyslu. Názvosloví u našich řemeslníků je zkaženo názvy zpotvořenými ze slov německých; ne snad že by Slované nebyli ode dávna provozovali řemesla sami a neměli svých názvův, ale proto, že naši řemeslníci chodívali a chodí dosud na zkušenou do německých krajin, a jména nástrojů, výkonův a výrobků přijímají a jako cizím věcem vůbec jim přednost dávají před domácími. Koho by věc zajímala, ať podívá se do dílny řemeslníka, jenž pracuje z kovu, na př. puškař,

---

[1]) J. Č. Csaplovits (Čaplovič), učený Slovák, 1780—1847, »Gemälde von Ungarn, Slavonien und zum Theil von Croatien.« T. I., p. 38.

[2]) Linhart, »Geschichte von Krain.« T. II., p. 330. (Kollár, výklad str. 87.)

[3]) J. F. Fallmerayer, německý historik a cestovatel, 1791—1861, »Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters.« Stuttgart 1830—1836.

[4]) Bartoloměj Kopitar, vynikající slavista, 1780—1854, »Jahrbücher der Literatur.« Wien 1830. B. 51, p. 115. (Kollár, výklad p. 88.) Vůbec doporučují se vysvětlivky Kollárovy ke čtení. — V. Surowiecki, Polák, 1769—1827, »Śledzenie początków narodów słowiańskich.« (1824.) — I. B. Rakowiecki, filolog a archeolog polský, 1782—1839, zabýval se po celý život bádáním o slovanštině, o mravech a obyčejích Slovanů starých. »Pravda ruska« (1820—1828) I. díl. Šafaříkovy »Starožitnosti«.

kovář, zámečník a j. Přes to, že jsou slovníky pro řemeslníky od Fr. Špatného vydané, řemeslníci naši užívají velmi mnoho zkomolených názvů německých. I kde jinak tvoříme nové názvy, již nedovedeme vždy tvořiti jich v tom duchu, jaký se jeví v názvosloví rolnickém, v němž názvy tvořeny jsou téměř výhradně příponami a předponami a nikoli skládáním. Názvosloví toto jest bohaté, původní, kmenové, neodvozené. Podobně jiné živnosti, s rolnictvím související, mají pěkné názvosloví původní, jako mlynářství, pivovarství, včelařství atd.

Názvosloví tak původní, hojné, případné a přesné nedá se přenésti z řeči do řeči, nemůže povstati v době krátké a od nikoho nemůže býti stvořeno než od toho, kdo v rolnictví jest původním. K utvoření takového názvosloví jest potřebí ducha čilého, řeči stojící na vysokém stupni tvořivosti.

Které jiné zaměstnání skýtá tolik rozmanitosti v práci ve čtveru ročních časů, ve kterém jiném zaměstnání plodí se v mysli tolik různých představ jako při rolnictví? Pokladem duševního života jsou představy: čím více představ, tím vyvinutější může býti život duševní a mnohostrannější. Představy se sdružují v řady a skupiny, tyto opět v řady vyšší, vztahy jejich k sobě jsou hojnější. Cestováním šíří se obzor duševní a jest proto velevýdatným prostředkem ku vzdělání, že poskytuje mnoho představ. Dělník v řemeslnické dílně koná den co den stejnou praci, dělník u stroje má práci ještě omezenější. Měří-li se bohatost ducha u znamenitých spisovatelů na př. u básníků hojností různých slov v jejich spisech — Shakespeare na př. ze souvěkých vyniká v té příčině nejvíc — tož rolníkův slovník bude bohatším než řemeslníkův. On jediný dovede státi na vlastních nohou, opatřiti se vším, čeho k živobytí potřeba, dovede si udělati i nářadí sám i oděv, ba i postaviti obydlí. V rolnictví jsou počátky mnohých řemesel. Nedivme se proto, že z rolníků pochází bezprostředně nebo prostředně tolik znamenitých mužů. Rolník ustavičně žije ve velechrámu Boží přírody, nad niž není nic krásnějšího; to působí v jeho cit. Povolání jeho žádá vytrvalosti a stálosti, rolník jest konservativcem. Co tu potřebí práce, otužilosti! Jest potřebí vzájemné pomoci, a ta lidi k sobě váže a sdružuje. Domácí zvířata jsou rolníkovi nezbytnými, jsou to jeho pomocníci, a on má se k nim přátelsky. Bez práce nejsou koláče, musí se přičiniti a přece chléb, jehož dobyl těžkou prací, jest dar Boží; rolník vidí, že jeho přičinění jest nezbytné sice, ale přece samo ještě že nepostačuje: Pán Bůh dává požehnání, ale do chléva sám nenahání. Rolník za Boží dar bude vděčen, kdežto dělník tovární

na př. stravu si zaplatí grošem těžce vydělaným a myslí, že nikomu není díky zavázán za pokrm.

8. Rolnictví pokládá se za velký pokrok k civilisaci od života loveckého a kočovného, jest základem spořádaného života, obce, státu. Toť široký a pevný základ, na němž teprv mohly býti stavěny chrámy bohům, vědám a uměnám, odkudž teprv vzdělanost mohla pokračovati. Známý jest mythus o Cereře, bohyni polních plodin, jak slitovala se nad člověkem skleslým v barbarství, sestoupila s Olympu mezi lid. Zástup žasnoucí krev jí přináší v oběť; s hrůzou bohyně odvrací se žádajíc oběti čisté. Drsnému lovci vyrvala kopí, jím zkypřila půdu a zasadila zrnko obilné. Zástup pocítiv v sobě ponejprv lidskost vrhá od sebe krvavé zbraně. Bohové a bohyně sestupují se svých trůnů mezi lidstvo, ustanovují práva. Bůh výhně učí je průmyslu. Minerva staví hrazená města. Mýtí se lesy, kupcům staví se lodě. Sestupuje mezi lid Apollon, bůh umění a osvěty, se svými družkami. Bohům staví se chrámy, slaví se snoubení; Ceres sama jest kněžkou.

9. Jestliže Slované byli mistry v rolnictví a učili své sousedy vzdělávati pole, kterak mohou tito vytýkati barbarství? — Vždyť války vésti Vendové učili se teprv od Němců, jak Gebhardi, zarytý Slovanů nepřítel, tvrdí. (P. d.)

Divné proudy.

Dr. Pavel Vychodil.

II.

Co jsme si minule připomněli o nápadném kokettování jisté naší strany národní se živly a zásadami národu věru velice málo prospěšnými, vybízí přemýšleti, na jakém asi základě spočívá, a proč jiní jsou z celku národního vylučováni. Je to snad humanita a tolerance? Skoro bychom tak soudili, slyšíce pořád slova ta opakovati. Ba ano, vždyť skutky také zdají se tomu nasvědčovati. Podívejme se jenom na ty zcela různorodé složky, které v dutých a veleobsažných dvou těch modlách mají dosti místa. Jak krásně tu provedena koncesse starého Kollára (přátelé, nesmějte se, že takový locus communis ještě nemá pokoje), že „cesty mohou býti rozličné!“ Provedena sice jaksi jednostranně,

neboť, jak jsme viděli, neplatí pro všecky, ale snad jsme tím sami vinni, že naše cesty tam místa nemají. Nějak přece platí, že mohou býti rozličné.

Ach ano, řekne se, cesty rozličné ano, ale jenom ta „rovná vůle“! Toť právě humanita a tolerance, která různým cestám dává jeden směr, jeden cíl — tolerance záporně, humanita kladně. Tolerance vylučuje nesnášelivost, humanita dává snahám určitý obsah, vyplňujíc prázdnotu pouhé tolerance.

S tolerancí je to šlakovitá věc. Snáší a přijímá všecko, a najednou, kde bychom ji měli nejraději, je sama proti sobě — v obsáhlé dutině její se cosi vzpříčí, a hliněná modla se rozpadá. Tedy jen až potud sahala obsažnost její. Nebyla tedy všeobsáhlá? Nebyla. Kam až tedy sahala? Jak to povídá známé úsloví o svobodě a volnosti? Je taková, jak si já ji myslím, ne jak druhý si ji představuje a jak by ji snad ode mne míti chtěl. Zcela souvisle s tím výkladem volá se po toleranci a svobodě tam, kde se od ní očekává vlastní prospěch, v područí. Jakmile dobyto převahy, zapomíná se na příkaz, nečiniti druhému, co dříve těžce neseno. Víme všichni dobře, že se také tímto důvodem posměšně odbývají naše snahy o rovnoprávnost národní. Ostatně zásada, využitkovati co nejvydatněji dobytou nadvládu, jest nejvlastnějším pravidlem moderní politické svobody, vtělené na př. v konstitutionalismu. Nedivme se tedy, že obrací se náhodou také proti nám všem, když nynější vedoucí strany národní řídí se jí na vlas naproti svým spolurodákům, kteří pro své staročešství nebo klerikalnost jim nejsou po chuti.

I nám je tolerance dobře známa, je zákonem lásky křesťanské, ale jen tolerance osobní, nikdy věcná, theoretická, neboť tato by byla obojetností a zradou pravdy. Hlasatelé tolerance vůbec nemají ovšem ani této, ani oné, neboť domnělá tolerance jejich je vlastně samolibost a povolnost k sobě samým. Pokud co jim jest po chuti a záměrům jejich slouží, potud jsou k tomu tolerantními. My ani žádné tolerance již od nich neočekáváme, a byl by bláhový, kdo by po všech zkušenostech asi padesátiletých doufal ještě v něco víc než jest ozbrojený modus vivendi.

Zbroj má dvojí úkol: obranný a útočný. Nám třeba bojovati obojím způsobem, ale ne pro pouhý boj a vřavu, pro dělání hluku, jak nyní sháňka po vyniknutí a udolání ostatních ve zvyku má, nýbrž pro výboj dobré věci, poučení a polepšení, pro potírání nepravdy, předsudku a špatnosti. Je to kladná práce, která na nás čeká, nikoli

rvačka na dělání effektu, třebas to bylo nyní v modě. A práce taková v duchu křesťanském a národním nejen vyplní to, co v prázdném jinak pojmu humanity je skutečně blahonosného, nýbrž učiní, jak již častěji učinila, zbytečným všechno plané mudrování o ní, které byť sebe důvtipněji bylo vedeno, pomoci nikomu nepřinese, leda právě drobet myslitelské reputace.

Není naším úkolem vyšetřovati obsah humanity; můžemeť čekati, až se v tom dohodnou ti, kteří na ni přísahají. Vytýkají nám, že s námi není řeči, nebo, moderněji pověděno, diskusse. Je pravda, že nemůžeme se dáti do žádného domlouvání opustíce půdu křesťanství historického, jež podstatně a integralně je také zjevem nadpřirozeným. Bez této stránky nám o humanitě jednati nelze, a není toho ani potřebí. Stačí úplně a je vždycky ještě idealem vznešeným upravovati humanitu křesťanstvím; naopak to nikdy nešlo a ani teď nepůjde.

„Ne jakobych již byl dosáhl“, vyznává sám apoštol, a tím více nás budiž daleka vypínavost, jež protivníkům věci naší jest vlastní a na chvíli také imponuje. Ale trochu více sebedůvěry a hrdosti ne tak osobní jako spíše hrdosti na velikou věc, kterou zastupujeme, neškodilo by nám. Jest sice pochopitelno, že sebevědomá a pohrdlivá arrogance, s jakou protivníci neustále nás a věc naši snižují, zaráží a činí malomyslnými i pracovníky nejpoctivější. Tím pak také roste smělost protivníkův a úspěchy v terrorisování; nemohu skutečně jinak než terrorisováním nazvati, jak se proti nám bojuje. Nemyslím nikterak, že by jich bylo v tom následovati, ačkoliv nelze mnohdy zazlívati, že se tatáž násadka obrátí také proti nim, neboť smělost jejich pod rouškou vědeckosti stává se často nesnesitelnou. Ale převésti mužně boj také na jejich území, zkoumati, co oni umějí a činí, co oni lepšího podávají, šlo by jim i nám velmi k duhu.

Kritika jejich, kterou vykonávají na věcech našich, jest čistě destruktivní, tak jako celý směr činnosti jejich. O dorozumění jim nejde, nýbrž o octroyování. Nám vyčítají slepou víru v autority, a odtud to pohrdání, žádají však, abychom nevědouce proč a zač přísahali na autoritu jejich. A přece společnost naše, k níž náležíme — když už by došlo na vážení autorit — není taková, že bychom se od ledakoho měli dáti poučovati a moudrost od něho přijímati. Ovšem u nich to nic neplatí: klerikal, konservativec atd. atd. nemůže býti než obmezenec a pod. Oni našich věcí neznají a znáti nechtí, slušnější z nich mluví na oko někdy také o diskussi, ale konec konců máte vždy přece jen zapříti celou tu, zajisté velečestnou řadu souvěrců, sice nejste osvícenými.

Bude se zdáti malicherným, že se tuto zmíním i o „taxirování“, jak se říká, autorit a učenců, kterak se u nás a myslím i jinde provádí. Ale malichernosti takové stávají se již významnými pro vztek a bezmezné záští, s jakým se odchylná mínění a hned ovšem také zastanci jejich pronásledují. Před několika lety byl spis jednoho z našich učenců mimo nadání v jistém časopise hodně nepříznivě posouzen; podotýkám, že ani spisovatel ani kritik nebyli klerikalové. Odpovědí bylo, že kritik jest jen soukromým docentem ... Mnohem hůře vede se nám. Jednou byla installace rektora university, kterým náhodou byl kněz, doktor filosofie a dlouholetý c. k. professor filologie. Povznešení referenti z liberalního tábora, mezi nimi doktoři téže fakulty, nemohli si odepříti dětinské věru pochoutky a s emfasí nazývali jej pouze páter N. Není to dávno, co několik nadějných mládenců z naší university odhlasovalo, že theologie není vědou a že fakulta její má býti z university vyloučena. Je to sice chlapecká ztřeštěnost, ale v životě se projevuje často, v rozmanitých podobách, tím odpornějších, čím větší intellektuelní ubožák ji provádí. Bývají mezi nimi obyčejně dlouholetí studenti práv, také mediciny; kněží, kteří jim ve studiích pomáhali, nyní jsou jim nevědomci; od nějaké doby zmoudřeli tak také jistí podučitelé...

Ale to jen tak mimochodem. Moralka celé té fabule jest zase ta, že přesvědčení smíš míti jakékoli, nemáš-li však toho, jaké oni mají neb míti se domnívají, (nemívajíť často žádného), neobstojíš před jejich soudem.

Zakoušíme to v těchto letech stále, a to sotva že jsme začali poněkud proti nevěře a příbuzným zlořádům se ozývati. Co den vystoupí nový prorok, s novou naukou, a hned také s nároky na neomezenou víru. Poplašný kult novoty zaujal bohužel i ve vědeckých a praktických otázkách dekadentské pokolení tak, že zkoumání pravého významu zjevů stává se nemožným. Ostří posměšku nade vším starým obrací se pak ovšem hlavně proti nám, ale bez rozlišování, bez ohledu. Novota sama sebou má právo existence, ergo staré jest eo ipso také zastaralé — jest veteší. Kolik „pravd“ se takto vystřídá! Ale nic platno. „Klerikalismus“ musí býti bit, a proto každá zbrklost je dobrá.

Opakuji: kritika protivníků našich jest čistě destruktivní, protože je zásadně nepřátelská. Čelíť proti podstatě, ne pouze proti nahodilým vadám. Ale způsob jejího boje není věcný, jak by dle toho měl býti, neboť věcí našich nezná a znáti nechce. Nemluví proto o věci, nýbrž jen o osobách a s nimi odsuzuje paušalně věc. Nevidí předností, ba nevidí ani chyb, jimž konečně každé dílo podrobeno; ona vidí samý

zúmyslný zločin. Totéž, co jinde by vychválila, u nás haní, a vždy jen s úmyslem snižovacím, nikoliv opravným. Není reformační, nemylme se! Nehledě k tomu, že sama ze sebe nemá, čím by reformovala, neboť všichni ti hanobitelé naši jsou jen v tomto jediném zaměstnání za jedno, nemajíce jinak mimo povšechné frase nic realního, leč právě, co snad ještě z našeho podrželi, a každý z nich nás chce míti podle své façony — ona ani nechce zkoumati, nemáme-li snad v něčem pravdu, aspoň relativní, a nechce věděti, že aspoň takto zasloužíme strpění a uznání vedle ní, nýbrž vede jen boj vyhlazovací.

Není v tom vespolek ani tolerance ani humanita, nýbrž vypočítavá opatrnost naproti možným spojencům, pokud ničeho nežádají a k ničemu nezavazují, mohouce vykonati v boji tom platné služby, práce totiž, kterých se „humanita" nechce zatím odvážiti. Je to prastará nota se stejně starým textem, co tu má davy přilákati a nepohodlného protivníka zničiti. Hesla taková vydávati je právě tak snadné jako dle nich odsuzovati. Podaří-li se dílo rozvratné, však zas nějak bude — nepodaří-li se, jest aspoň stálé pole činnosti a štvaní; neúspěchy — a z bezúčelného potírání se a štvaní nemohou vzejíti než neúspěchy — budou přičítány vždy jenom těm, kteří neuměli neb nechtěli plnými ústy jen hesla vydávati, hesla, která pranic nestojí a mnoho vynášejí — bohužel však ne těm, kteří za nimi jdou.

Na konec zase nějakou připomínku. V nedávném boji dvou neb více stran vmeteno jedněm ve tvář kruté slovo: Vás nezrodila česká matka... a z veřejných výkřiků bylo patrno, že hluboce ranilo. Nám se podobné a horšího druhu, řekl bych málem impertinence házejí na hlavu pořád, a to jménem tolerance a humanity. Odpověď naše již naznačena nahoře. Od protivníka se jí učiti nechceme. Ale bude dobře výzev jeho si zapamatovati! (O. p.)

Z literatury biblické.

Referuje Dr. Alois Musil v Bairutě v Syrii. (O.)

Mnohé zajímavé statě biblické uveřejněny v různých časopisech. Tak se obírá výhradně studiem biblickým svrchu jmenovaná „Revue biblique", kterou řídí členové řádu sv. Dominika, učitelé biblické školy v Jerusalemě. Dobré články biblické přináší občas „Revue du monde catholique" jakož i „Études", řízené členy Tov. Jež. *Vigourouxův* „Dictionnaire de la Bible" skýtá bohatý poklad vědomostí o Písmu svatém. Svazek 12. jde až po Diane a přináší delší článek o Davidovi, důkladný rozbor Daniele, kde se snaží vyvrátiti veškeré námitky jak historické tak filologické a náboženské, a jadrnou stať o potopě. Neuznává všeobecné potopy v ohledu zeměpisném a živočišném, ale neupírá jí při lidstvu. Praví, že dostačí oddáliti její dobu, a pak netřeba přijímati náhled omezující potopu pouze na část lidstva. Toto připouští, až bude opak určitě dokázán, neboť víra nebrání. Dokud není zřejmo, že byla část lidstva — mimo rodinu Noemovu — potopy uchována, jest rozumno, zůstati při názorech tradicionelních.

Listy vlašské a španělské jsme již jmenovali. Z amerických se těší největší oblibě „American Ecclesiastical Review", neboť se zde soustřeďují nejlepší práce ze všech oborů bohosloví. Nám se více zamlouvá anglická „Biblia", kde bývají krátce, ale vědecky pojednány nejdůležitější objevy, a pak „Biblical World", věnující se hlavně exegesi a náboženským dějinám. „The Expository Times" vyvrací často názory moderní kritiky a má mezi přispívateli přední učence.

Proti záplavě nevěrecké hájí zásady katolické v Hollandsku „Studien op Godsdienstig... gebied", kde ukládají své práce nejlepší hollandští znalci Písma sv., a jest jich v tak malé zemi hojně.

Z německých listů katolických neznáme žádného, jenž by se zabýval výhradně Písmem sv. Že přinášejí téměř veškeré listy občas články biblické, je čtenářům známo.

Z protestantských jest nejvíce vážen „Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft".

Veškeré jmenované listy zabývají se občas též místopisem a starovědou Písma sv., ale máme časopisy, věnující se výhradně těmto odvětvím biblistiky. Spojené spolky katolické v Kolíně vydávají „Organ des deutschen Vereins vom hl. Lande", kdežto vědecký a částečně protestantský „Palestina-Verein" má svůj „Zeitschrift des deutschen Palestina-Vereins" (ZDPV). Bohatším je „Quarterly Statement", majetek anglického „Palestine Exploration Fund", kde se uveřejňují — mimo jiné — též výsledky kopání prováděného nákladem jmenovaného

spolku na různých místech Svaté Země, vloni hlavně v Jerusalemě u rybníka Silvân Asi 10 *m* západně od tohoto nalezena stesaná skála se zbytky zdi, táhnoucí se po východním úpatí jihozápadního pahorku k severu a tak stavěná, že sloužila za obranu tohoto pahorku. Východně, hned při ní jde týmž směrem schodiště 7 *m* široké se 34 schody, které jsou v dolní části umělé a v horní přirozené; schody skalní místy tak vyšlapány, že bylo třeba je doplniti. Cesta tato se později rozšiřuje místy až na 14 *m* a ústí do ní mnohé dlážděné ulice. Zdá se býti jisto, že vede údolím ke chrámu, ale jsou-li to známé biblické schody královské vedoucí na Sion, dosud určiti nelze, ač o tom rokují i přívrženci Sionu tradicionelního i moderního.

Asi v polovici tohoto schodiště — k východu — nalezen rybník Siloe, vystavěný ke koupání a čištění kněží (Is. 22, 11 a II. Paral. 32, 30; II. Král. 20, 20; Eccl. 48, 19). Je stavěn v obdélníku, delší od východu k západu a obklíčen krytým sloupovím. Při jeho severní straně — vlastně nad ní — nalezena basilika z dob císaře Justiniana. Je třílodní s jedinou apsidou, správně orientována, ale pro ono schodiště — není vchod od západu, nýbrž od severu. Památný tento chrám (sv. Jan 9, 7) sotva bude vyrván z rukou mohammedanů ze Silvân, kteří si nyní z pravé lodi zřídili modlitebnu.

Kopání v údolí Tyropeon zavdalo látku k četným článkům o starém Sionu. Největší obhájce polohy Sionu na pahorku jihozápadním, katolický missionář v Gazze *G. Gatt,* vydal letos pěkné pojednání „Die Hügel von Jerusalem“, kde je zvláště zajímavo, že klade Akru na druhou stranu el-Wâd, severozápadně od chrámu, asi před návrší Kalvarské.

Z jiných objevů místopisných je nejznamenitějším zbytek mosaikové mapy v Madabě, ač není daleko té důležitosti, jaká se mu v prvé chvíli přičítala. Pocházíť dle všeho z konce 6. století a znázorňovala na dlažbě nádherné basiliky celý svět biblický od Nilu až k Eufratu a Cařihradu. Před 13 lety byla skoro ještě úplná, ale nevšímavostí řeckých představených zničena tak, že zbývá pouze Jerusalem s okolím, Mrtvé moře, jih Palestiny a část Egypta. Pracována pod vlivem Onomastika, nepodává nám mnoho nového, pokud se místopisu biblického týká. Též nedbá ani směru ani vzdálenosti, čímž se stává přesné určení jednotlivých míst velmi obtížným. První ji uveřejnil počátkem března m. r. řecký knihovník ΚΛΕΟΠΑ Μ. ΚΟΙΚΥΛΙΔΗΣ : Ο ΕΝ ΜΑΔΗΒᾼ Μωσαϊκός... (tiskem u Františkánů jerusalemských) a přidal seznam a výklad všech míst. Na to byla v dubnu uveřejněna v „Revue biblique“, v „Recueil D'Archéologie Orientale par *Ch. Clermont-Ganneau*“, v „Proceedings of the Society of Bibl. Arch.“ a pak ve všech možných listech [1])

Osm logií či výroků Krista Pána, pocházejících pravděpodobně z let 200 po Kristu Pánu, nemá s Logii Papiovými nic společného. Liší se značně od podobných výroků evangelických i od 5 authentických, mimo evangelia zachovaných (*Popes:* „Die Sprüche Jesu, die in

[1]) Srv. nah. str. 88.

den kanonischen Schriften nicht überliefert sind“) a zdá se, že byly upraveny od některé sekty.

Bude nám dovolena též krátká zmínka o biblických řečech. Tak v hebrejštině rokuje se pilně o přízvuku v metrice. Názory *Bickellovy* a *D. H. Müllerovy* jsou známy, ale myšlenky *Dra. Grimme:* „Grundzüge der hebraischen Akzent- und Vocallehre“, jenž navrhuje na základě fonetiky úplnou změnu nynějšího systemu, jsou úplně nové a sotva se ujmou.

Vloni vydána po šesté stručná a logicky zpracovaná kniha *Strack:* „Hebraische Grammatik und Übungsbuch.“ Nauka o dvou kmenových hláskách nabývá stále půdy. Týž spisovatel vydal vloni: „Grammatik des biblischen Aramäisch“ s texty a slovníkem, který znamenitě poslouží i pokročilejším.

Náš *Dr. Sedláček* četl při sjezdu orientalistů v Paříži obsah pojednání: „Classification des noms araméens“, které uvidíme celé ve zprávě o sjezdu, podobně jako důkladnou studii o dialektech hebrejských, již přednesl na katolickém sjezdě ve Frýburku.

Z ostatních spisů hebrejských *Buchanan Gray:* „Studies in Hebrew Proper Names“ snaží se dokázati, že vlastní jména Pentateuchu z Paralipomen nejsou — až na nepatrné výminky — starší než 300 před Kristem Pánem. Uvádíme jej, ponévadž podává seznam všech dosud známých, semitských vlastních jmen — vyjma z písma klínového, a je tudíž dobrou pomůckou.

Mnohem čilejší jest život v arabštině, která nabývá stále většího významu — jako řeč živá, pro pochopení ostatních nářečí semitských s tímtéž Písmem svatým.

Největším arabistou jest bez odporu *Th. Nöldeke,* jenž již od let padesátých v arabštině pracuje. Vloni vydal „Zur Grammatik des classischen Arabisch“, ovoce dlouholeté, bedlivé četby starých básníků, nápisů, korânu, jíž vysvětluje mnohou záhadu mluvnickou.

Jemu čestně po bok se staví starý Hollanďan *J. de Goeje,* jenž obohacuje literaturu klassickým vydáváním nejlepších arabských děl, jako na př. vloni „ʿArîb Ṭabari continuatus“, dílo důležité pro španělské dějiny v době 291—320 hežry. Též náš *Dr. Dvořák* požívá zvučného jména ve světě arabském, a jeho poslední, nám známá publikace arabská „Abû Firâs“ se zamlouvá zvláště jasnými výklady.

Velikou činnost rozvíjejí učení členové Tovaryšstva Ježíšova v Bairutě v Syrii. Jsouce ve středu arabského života a majíce bohatou knihovnu, skýtají svou knihtiskárnou dobrou četbu náboženskou i zábavně-poučnou katolickým východťanům a zasílají též do Evropy díla vzbuzující obdiv učenců.

Známý vydavatel „Aḫṭala“, P. Salḥânî, dokončuje 5. svazek a řídí týdenník „Al-Bašîr“.

P. Belot uspořádal vloni 4. vydání svého příručného a obsáhlého „Vocabulaire arabe-français“, ale nejčinnějším jest P. Cheikho. Vydal, opravil a doplnil „Ḥansâ Commentaires sur le Diwan d'al-Ḥansâ“, křesťanky a nejlepší arabské pěvkyně žalozpěvů. Podjal se úkolu, jenž

naplnil úžasem svět arabský — chce totiž dokázati, že byli nejlepší básníci arabští před islamem a v prvé jeho době — a později pravé poesie není — křesťany. Dílo se mu daří a přiřknul církvi sv. nejednoho pěvce, jenž byl i v učené Evropě pokládán za pohana. Vydává za tím účelem „Rijâḍu'-l-adabi fî marâtî šawâ'iri-l'arabi" a „Kitâbu šu'arâ'i-nuṣrânijjati" s pozměněným názvem na výtiscích určených pro země ottomanské, neboť dle názoru turecké censury nesmí býti žádný arabský básník křesťanem. Mimo to dokončil vloni veliké dílo mluvnické, vlastně lexikografické, upravené z prací většinou v Evropě neznámých Ibn al-sikkît: tahdîbu-l-alfâz.

Známější budou u Vás „Elementa Grammaticae Arabicae", které vydal společně s *P. Durandem S. J.*, a „Chrestomathia" se slovníkem, jež vypracoval sám. Mluvnice je psána v duchu arabském, jasně a stručně. Přidané arabské názvy různých částí mluvnických usnadní pochopení grammatikův arabských. V chrestomathii podal výběr z celé literatury arabské. Postupně uvádí do čtení textů nehláskovaných, pak do čtení rukopisů. Končí monumentalními nápisy kufickými. Při místech nesnadných přidán výklad a poukázáno na mluvnici. Odporučujeme tuto praktickou knihu nejvřeleji. Kdo ji důkladně pročte, může se směle chopiti i největšího grammatika arabského *Sîbawaihiho,* jejž právě překládá a vysvětluje *G. Jahn:* „Buch über die Grammatik", a porozumí lépe originalu než překladu.

Od nového roku vydávají arabisté Tovaryšstva Ježíšova s přispěním jiných čtrnáctidenník „Al-Mašrek", jenž bude jistě přinášeti články zajímavé Zvláště bychom si přáli hojně článkův, ale psaných v duchu katolickém, jako jsou *Jacob:* „Studien in arabischen Dichtern", kdež podává ze starých básníkův arabských parallely ke Starému Zákonu.

Konečně zmiňujeme se, že se chystá v Egyptě nákladem ḫudîwým vydání celého *Tabariho,* díla to pro náboženství mohammedanské tak důležitého jako u nás Migne: „Patrologia graeca et latina".

I syrština se počíná křísiti k novému životu. V Evropě se jí věnuje veliká pozornost, neboť se zachovaly ve starých rukopisech vzácné památky starých dějův, a na východě jsou sjednocené církve propagandou téměř nuceny. aby si osvojily lepší znalost svého jazyka liturgického. Tak vydává arcibiskup Chaldejský v Urmii, Tôma Audo, veliký slovník syrský (estrangelo), dílo monumentalní, které podá celé bohatství jazyka sv. Efrêma. Nám bude přístupnějším *Duvalovo* vydání slovníku *Bahluleova* „Lexicon syriacum", jenž jest nezbytným pro pochopení syrských básníků středověkých.

Pro Písmo sv. jest důležité *Barnes:* „An Apparatus Criticus to the Chronicles in the Peshitta Version", kde nahromaděno mnoho cenné látky k ocenění Pešitty, o níž se po nálezu M. Lewisovy tolik psalo. Též „Codex Ambrosianus" náležitě rozebrán.

„Ktobô d'tûnojê ed. by *E. A. Wallis Budge*" uvádíme pouze z piety ke spisovateli, Bar-Hebreovi. Má to býti „něco pro zasmání", ovšem ve smyslu orientalním.

Ze syrštiny máme jen krok do assyrštiny, tohoto nejstaršího a nejmladšího odvětví biblického, jehož počátky jsou sloučeny se jmény *Rawlinson, Oppert, Hincks, Delitzsch.* Slaví teď své 50leté jubileum, pročež jí věnuje *Lyon:* „A half Century of Assyriology" a vypisuje její vznik, rozvoj a důležitost. Důležitou jest velmi, zvláště pro Starý Zákon, proto se jí věnuje od katolíků značná pozornost. Tak patří mezi nejslavnější znatele assyrštiny *Dr. Strassmaier S. J.,* jenž právě vydává „Babylonische Texte" (sv. 12. má 128 textů z časů Daria 521—485), a *Dr. Scheil O. P.,* jenž se těší veliké přízni jak turecké, tak i francouzské vlády. Jeho „Correspondance de Hammurabi, roi de Babylon", listy z doby 2500 před Kristem Pánem, tedy z doby Abrahamovy, mají pro Genesi veliký význam.

Po Delitzschovi, který studoval assyrskou mluvnici i lexikografii, vydává též *Muss-Arnolt:* „Assyrisch-englisch-deutsches Handwörterbuch", který poskytne vydatné pomoci jak při srovnávacím jazykozpytu, tak při čtení *Delitzsch und Haupt:* „Assyriologische Bibliothek", nebo *Schrader:* „Keilinschriftliche Bibliothek". Při čtení textů původních jest nezbytným *Brünnovo:* „A classified list of all simple and compound cuneiform ideographs" s letos vydaným doplňkem.

Zajímavé texty vydává universita Pennsylvanská ve své „Babylonian Expedition". Památky nalezené v Niffaru-Nippuru podávají určité zprávy o králi Sarginovi, dobyvateli přední Asie z let 3800. před Kristem Pánem, o jehož historičnosti se dosud pochybovalo. Mnohé jiné nálezy se kladou až do 5700—6000 před Kristem Pánem, z čehož vysvítá, že nejsou rodokmeny biblické úplny, což jest v úplném souhlasu s rodokmeny arabskými, kde se osoby méně slavné vynechávají a „syn", „otec" se užívá ve smyslu mnohem širším. Ostatně byl nynější počet 4004 od stvoření světa zaveden od protestantského biskupa Ushera, kdežto odchylná čtení Písma sv. připouštějí i více než 6000 let od narození Krista Pána. (Srv. *Dr. Schanz:* „Das Alter des Menschengeschlechtes" a *Peters:* „Nippur, or Explorations and Adventures on the Eufrates", I.)

Mnoho cenného podávají *Wincklerovy* „Altorientalische Forschungen", a velké pozornosti se těší našeho krajana, *Dra. Práška:* „Forschungen zur Geschichte des Alterthums", kdež pojednává dobu Kambysovu. — Z časopisů se zabývají jazyky semitskými: „Zeitschrift für Assyriologie", znamenitý „Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft", jenž soustřeďuje práce největších učenců, „Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft", „Journal Asiatique" a jiné.

Toť nástin loňské činnosti v oboru Starého Zákona. Laskavý čtenář promine, že jsme nepodali obrazu úplného, neboť ví, že nejsou na východě knihovny tak hojně zásobeny jako v Evropě.

Otázka ženské emancipace.

Pod tímto názvem uveřejnil universitní professor v Tübingen Dr. A. Koch v tamním katolickém bohosloveckém čtvrtletníku pozoruhodnou stať, která se liší od jiných pojednání napsaných o témž předmětě jak svou umírněnou kritikou, tak obsáhlým apparátem literarně-historickým. Z této příčiny považuji za vhodno šíře o ní se zde zmíniti a ji čtenářům „Hlídky“ k bedlivé úvaze předložiti. Obsažena je v 3. sešitě r. 1897., str. 399—447.

Prof. Koch píše mezi jiným takto:

Mezi nejdůležitějšími problemy mravně-socialními v přítomné době je bez odporu na jednom z předních míst t. zv. otázka ženská, otázka, jakých účastí mohou se ženy právem domáhati při práci osvětové lidstva, jaká práva jim náležejí ve společnosti. Nesmíme si ovšem mysliti, že novodobá otázka ženská je teprve od té doby, kdy se začalo o ní jednati v popularních přednáškách, na „schůzích žen“ a na „mezinárodních ženských kongressech“, v brošurách a časopisech, v peticích a parlamentech, nikoli — již Řecko[1]) a Řím,[2]) jakož i středověk[3]) měly svou ženskou otázku. Avšak o jakémsi zvláštním hnutí ve významu emancipace,[4]) t. j. o úplné politické a společenské rovnocennosti a rovnoprávnosti ženy s mužem nemožno mluviti před 19. stoletím, neboť takováto emancipace je dítkem francouzské revoluce, jíž počalo naše století. Od té doby však myšlenka emancipační, byť i časem bývala poněkud zatlačována, tak pokročila a již celé vrstvy společenské zasáhla, že je téměř programem a heslem nynější společnosti[5]) A skutečně považujme problem tento jedině za otázku zaopatření, za otázku pokrmu a žaludku, či za otázku vzdělání a výchovu, anebo pohlížejme na ni jako na otázku mravní a právní dle její výlučně ethicko-náboženské a politicko-hospodářské stránky — moderní otázka ženská je vším tím a k tomu ještě něčím více, je zároveň otázkou mužskou, ano otázkou společenskou po přednosti. Neboť jestliže dle nezměnitelných zákonů pokolení lidské je představováno mužem *a* ženou, pak netýká se jen světa ženského jakožto větší polovičky lidstva, nýbrž týká se lidstva vesměs, v celku. K tomu přistupuje okolnost, že právě ve spořádaném poměru jednoho pohlaví k druhému jak v jednotlivci, tak v celku spočívá zdar lidstva. Kdokoli mění právní stanovisko muže ve společnosti, změní tím i postavení ženy

---

[1]) Srv. *Julius Bosch*, Griech. Gesch., Strassburg 1897, II. 443—446. — *Ed. Pfleiderer*, Sokrates und Plato, Tübingen 1897, str. 87. a n.; 238—247.

[2]) Srv. *Döllinger*, Heidenthum und Judenthum, Regensburg 1859, 698—704.

[3]) *Karl Bücher*, Die Frauenfrage im Mittelalter, Tübingen 1882. Srv. *M. A. Loeb*, Zur Frauenfrage, Frankfurt 1896, str. 2. a n.

[4]) »Ženská emancipace« vyskytuje se poprve u Saint-Simonistů, kteří chtěli manželství zrušiti a místo něho zavésti »volnou lásku«.

[5]) Historický přehled o hnutí ženském podávají *Jul. Pierstorff*, Handwörterbuch der Staatswissenschaften (von Conrad und Lexis) 1892, III. 641—642. (zároveň s udáním důležitější literatury dotud vyšlé), pak *Julius Duboc*, Fünfzig Jahre Frauenfrage in Deutschland, Leipzig 1896 a *Gustav Cohn*, Die deutsche Frauenbewegung, Berlin 1896.

a tím zároveň i rozvoj lidstva, a kdo rozšiřuje nebo súžuje přirozená práva a povinnosti ženy, nemůže nedotknouti se životního postavení mužova.[1]) Pohlížejme tedy s kteréhokoli stanoviska na moderní ženskou otázku, v každém případě máme v ní před sebou vážnou a důsažnou mravně-společenskou úlohu, úlohu takové váhy a důležitosti, že velitelsky žádá si rozluštění. Skutečně také tento problem je dnes ve všech kulturních státech v popředí diskusse a veřejného zájmu, na celé čáře rozvinul se boj. Jako však v každé polemice sporná stránka se upřílišuje, tak děje se i v ohni tohoto boje. Jak protivníci, tak přátelé ženské emancipace přitáčejí důvody, kterých správnost mnohdy dříve nezkoumají. Skutečná fakta někdy úplně se ignorují a pouhé zdánlivosti prohlašují se za ověřené události. Na to většinou považuje se hnutí ženské — zajisté jen ke škodě vlastní — jako jen výhradně politická otázka a dle toho dává se do vleku socialně-politi ké agita e. Největší škodu pro klidné a rozmyšlivé posuzování a požehnané rozřešení otázky o ženské emancipaci spatřujeme my v tom, že oba nynější směry ženské otázky jak směr v měšťanstvu, tak směr v dělnictvu, úplně zapomínají na Krista. Jen na základě, který Ježíš Kristus položil, resp. obnovil, možno očekávati úspěšné a vítězné rozluštění moderní ženské otázky. Dobré a zdravé hnutí ženské může se vyvinouti jediné na základě křesťanském. Neboť křesťanství to bylo, jež vyšší, správné ocenění pohlaví ženského začalo a provedlo, a je to podstatnou zásluhou, ano drahokamem v záslužné koruně křesťanského náboženství, že ženu z nedůstojného, otroctví podobného stavu ve starém antickém světě vymanilo, emancipovalo, t. j. navrátilo jí ona práva, jež jí náležejí jako manželce a matce, jež jí však nespravedlivým ponížením dle práva silnějšího byla odejmuta.

I.

Tato emancipace ženy, kdekoli pojem o mravní důstojnosti a určení ženy přešel do positivního práva, je v celku dokonaným faktem a třeba o něm zde tím důrazněji se zmíniti, poněvadž jednak tvoří jediné správné pravidlo a vzor pro řešení celé otázky ženské, jednak právě nyní prudce se popírá. Praví se totiž, že ne křesťanství, ale kulturnímu pokroku má žena děkovati své povýšenosti z otroctví. Abychom toto mínění skrze ověřená fakta vyvrátili dokořán, postačí pohleděti klidným, nepředpojatým zrakem na skutečné postavení ženy v dřívějších dobách u jednotlivých předkřesťanských a mimokřesťanských národů.

Zpráva starozákonního zjevení o stvoření člověka (1 Mojž. 1, 26; 2, 18; 22—24.) je smyslově-názorná, přiměřeně lidskému myšlení a představování upravena. Nechť si je tato biblická zpráva „mythem“, či jakkoli jinak upravenou zprávou, před forum vědy je a zůstane vždy zprávou, která se nemůže jen tak přejíti. Když z biblického vypravování vyloupneme historické jádro, dostaneme toto: Muž

[1]) *Riehl*, Die Familie, 10. A. 1898, str. 25. Srv. *Rösler*, Die Frauenfrage, Wien 1893, str. 2. a n.

a žena jak původem svým, tak svým určením jsou stejné důstojnosti lidské, jsou od Boha stvořitele spojeni k nejužšímu společenství života, avšak jak původem, tak určením svým nestojí žena samostatně vedle muže, nýbrž jest jeho pomocnicí a společnicí a při výkonech životních zájmů, mužovi vlastních, je s mužem, ale závisle na něm, spojena: muž je základem a autoritou manželského společenství, žena je mu sice společensky poddána, ale dle duchovně-mravní osobitostí a důstojností jemu rovna.

Tento prvotní, Bohem zřízený, idealní poměr obou pohlaví během času podstatně se změnil.[1]) Postavení žen ve starověku nebylo leckdy lepší než postavení otrokyň. Všude více méně zapomněl muž na své povinnosti k manželce své. Nebyla jeho přítelkyní, nebyla mravně stejně oprávněnou společnicí muže, nýbrž byla jeho otrokyní nebo jeho první služkou, kterou měl pro své vyražení a již mohl snadno odstrčiti, jestliže se mu již nelíbila. I u národů nejvzdělanějších, u Řeků a Římanův, úpěla často manželka v nejhlubším otroctví. Vyznačil sice Aristoteles (Pol. I. 1, 5) za hlavní rozdíl a velikou přednost řeckého života před východním barbarským, že žena v Řecku jest povýšena za skutečnou družku života mužova, že není na roveň postavena s otroky, ale týž Aristoteles s Hippokratem považoval a prohlašoval ženu za bytost nedokonalou, za jakébosi poločlověka, a kdežto ve své „Politice“ mluví o stu zásadách, jimiž mužové silnými a státy velkými se stávají nebo hynou, o jednom z nejmocnějších činitelů života, o ženě, neví nic. Platon zná všechny idealy, ideal člověka, moudrosti, státu, nesmrtelnosti, ale idealu ženy nezná. A lyrikové opěvají vše, až k olympijským hrám a vítězům, ale těch, kterým naposledy i tito vítězové se pokořili, žen, neznají. Mezi velkými i malými básníky dramatickými starého věku jediný Sofokles má Antigonu; všichni oni básníci neporozuměli a nepoužili motivu „žena“. Třebas bylo postavení žen u Řeků zákonem i mravem mnohdy zajištěno a jistými právy nadáno, třebas vládly uvnitř domu nad otroky a dětmi, tož přece bezstarostnost, pro kterou rostly dcery všeobecně, bez vlastního vzdělání a výchovu, ukazuje nejlépe, jak nízké postavení měla žena u Řeků. Jen hetery obdržely pečlivý výchov a byly ve spojení s uměním a literaturou, politikou, ano i s náboženstvím.[2])

---

[1]) O postavení ženy v dějinách viz *Döllinger*, na uv. m. 679. a n., 698. a n., 781. a n. — *Plosz-Bartels*, Das Weib in der Natur und Völkerkunde, Leipzig 1895, 4. vyd., II. 410—476. — Srv. *Deras-Baumgarten*, Das Familienleben in seiner Entwickelung. Paderborn 1896.

[2]) Srv. *Döllinger* na uv. m. 679 n. — *Lorenz v. Stein* u *Ploss-Bartelsa* I. 31. — *Karl Schmelzer*, Eine Verteidigung Platos, Bonn 1885 (toto pojednání dle našeho vědomí posud bohužel zůstalo nepovšimnuto), myslí, že Platonův »stát« jakožto »výtažek řecké ethiky může se postaviti po bok křesťanské mravouce« (str. 4.), vnáší však patrně v dobrém a uznání hodném vážení si Platona jednoduše křesťanské ponětí v jeho »stát«. Neboť Platon míní svou nauku o »společenství žen a dětí« zcela vážně. »Svaté sňatky«, jichž Platon se domáhá, nejsou sňatky soukromé, nýbrž dle idealu Platonova zákonitě (státem) uspořádané a slavně konané svatební slavnosti, »manželská spojení«, při nichž »k rozplemeňovací volbě« ustanovené strany dvou vyšších tříd občanů jsou sváděny. Jen tyto dle předpisu zákona ku jmenovanému cíli uzavřené »sňatky« považuje filosof za »bohu-

Postavení římské ženy a hospodyně po boku mužově bylo důstojné a ctné; řídila domácí práce, byla však, kde stávalo plné či přísné manželství, manželství s manus, úplně závislá na muži, úplně v jeho moci. A dle zákonodárství římského jmína žena za nižší, ustavičného poručnictví potřebné stvoření.[1])

Je známo, jak Tacitus v „Germanii“ vypisuje velikou vážnost, téměř bohupodobné uctění, jakéž prokazovali staří Germané ženě. Při tom nesmíme zapomenouti, že Tacitus jako v jiných spisech svých i v tomto sleduje vedle historického poučení zároveň ethicko-politickou tendenci: zrůdě svého překulturovaného a přezjemnělého národa chce proti postaviti obraz přirozeně silného a přece ne zdivočilého národa.[2])

Avšak nehledě k tomuto idealisovanému vypravování — týž Tacitus popisuje nám hospodářské postavení germanské ženy způsobem, že nutně musíme z něho uzavírati na veliké přetížení ženského pohlaví. Muž dbá jen o činnost meče. Líně leží v míru na kůži medvědí; spánek, nápoj a hra v kostky vyplňují u něho čas. Starost o pole, dům a stádo zůstavena ženám, které s dětmi, slabými a nevolníky obstarávají hospodářství. Žena vyživuje rodinu, jest dělnicí, hospodyní, vychovatelkou dětí najednou. Staří Germané nečiní tudíž výminky z řádu živností výtěžních, jak jej posud nalézáme u tak zv. divokých národů. Mimo to přecházela žena u starých Germanů koupí při sňatku do moci muže a byla úplně jemu poddána, tak že ji mohl týrati, prodati, ano i zabiti a při smrti muže byla s ním upálena nebo pohřbena.[3])

Nejpříznivější postavení mimo křesťanství měla žena — alespoň v theorii — u židův. Avšak ani Mojžíšovo právo právě tak jako pohanský nebo divoký národ nevědí nic o úplné socialní rovnoprávnosti ženy. Muž je rozený pán rodiny, jen on může dáti lístek propustní nebo žádati o rozvod. Cena a význam ženského pohlaví úplně byly

---

milé«, za »nejužitečnější«, a »divoká manželství«, jež Platon »nanejvýš jasnými slovy zakazuje«, jsou ta, v nichž »proti pořádku« (ἀτάκτως), t. j. proti předpisům zákona dítky jsou zplozeny, a které proto jako nezdařené třeba vysazovati, po případě vyháněti hned v plodu. I *Ed. Pfleiderer* na uv. m. 241 n. připisuje Platonovi příliš idealní pojetí o ženském pohlaví, neboť Platon, jenž »s mladistvou horlivostí co možno nejvýše cílí a ženám svých dvou vyšších vrstev občanských dává postavení, proti jehož oprávněnosti sám při prvém vyslovení své vlastní pochybnosti musí vyvraceti« (str 242.), »v jehož Rep. A. manželství vůbec odpadá« (str. 245.), není právě se svou theorií o společenství žen a dětí dvou vyšších vrstev a o výchovu těchto dětí dvou pohlaví dosti spravedliv pravé, křesťanstvím hlásané osobně-mravní důstojnosti každé ženské osoby. Nehledě k úplně příkrému zneuznání základních mravních pojmů, spočívá Platonova theorie výhradně na stanovisku nejčistšího utilitarismu. Ne pohlaví ženské o sobě, nýbrž jen pro přijetí do dvou vyšších stavů tělesně i duševně schopné ženy mají cenu »ethickou«, t. j. účelu státnímu sloužící. U Platona (a Aristotela) jakož při veškeré starověké filosofii nedoznává individualně-lidská osobitost svého výrazu náležitého.

[1]) *Döllinger* 698 n. — *Ploss-Bartels* II. 444 n.

[2]) *A. Baumstark*, Ausführliche Erläuterung des allg. Teiles der Germania des Tacitus, Leipzig 1865, XII. n. 611 n. — Kirchenlex. v. W. u. W. 2. A. V. 435.

[3]) Srv. *K. Bücher* str. 8. — *P. Norrenberg*, Frauenarbeit u. Arbeiterinnenerziehung in deutscher Vorzeit, Köln 1880, str. 4. — *J. Duboc* str. 89.

vystiženy (omezeny) manželstvím a mateřstvím, dcera i v otcovském domě měla cenu služky.[1])

Poněvadž postavení ženy u ostatních národů, jako u Egypťanů, Babyloňanův, Assyrův a p. nic podstatně nového nepodává, nebudeme se jím zde zvláště zabývati. Jen na jednu věc upozorníme. Mnozí národové nečítají totiž příbuzenství a rodinnou příslušnost dle muže, nýbrž dle ženy, tak že děti pravidelně ve všech občanských poměrech následují stav a rod matčin. Již Herodot našel tento zvyk, jejž považuje za zvláštní výjimku od všeobecného mravu národního, u Lyků. Později objeveny byly i u jiných národů. na př. u většiny Australanů. K tomu přistupuje, že ženě u mnohých národů, jako na př. u mnohých kmenů černošských jižní Afriky, přidělena jest ve všech společenských záležitostech veliká úloha, ano mnohdy spolurozhoduje o míru a válce.[2]) Na těchto událostech založena byla nedávno celá theorie o původním, mateřském právu (matriarchat). Ne otec, tak pravili, nýbrž matka jest původně krystalisačním bodem rodiny; prvotní rodina nebyla patriarchalní, nýbrž „matriarchalní“,[3]) na počátku byla vláda žen, gynekokratie. Zatím však ethnologové, jako Ratzel, O. Peschel a C. N. Starcke tuto hypothesu jako nedokázanou a nedokázatelnou zavrhli.[4]) My mohli bychom ještě poukázati na odpor, do jakého přicházejí sami se sebou přívrženci matriarchatu. Kdežto všude jinde dle jejich theorie právo silnějšího se uplatnilo, jen u člověka nepřišlo toto právo k platnosti, a právě u divokých, surových národů slabší pohlaví mělo na sebe strhnouti vládu! Skutečně, „mužové musí se státi zženštilými a slabými, mají-li ženy vládnouti.“ [5]) (P. d.)

---

[1]) Srv. *Rösler* na uv. m. 120—124. — *Döllinger* 780 n. — Srv. *P. Schanz*, Matth.-Evangel., Freibg. 1879, 191 n.

[2]) Viz *V. Cathrein*, Moralphilosophie, Freib. 1890, II. 318 n.

[3]) *Bachofen*, Das Mutterrecht, Stuttg. 1861. — *Giraud-Teulon*, Les origines du mariage et de la famille, Genève 1889. — *Dargue*, Mutterrecht u. Raubehe, Breslau 1883. — *A. Bebel*, Die Frau und der Sozialismus, Stuttg. 1885, 25. vyd. str. 22., chce nalézti právo mateřské i I. Mojž. 2, 24, po případě Mat. 19, 5 a Efes. 5, 31!

[4]) *Fr. Ratzel*, Völkerkunde, Leipzig 1885, I. 79; 2. vyd. 1894, I. 113, 425; II. 23, 168, 236. — *O. Peschel*, Völkerkunde, Leipzig 1875, 238 n., zvl. 244 n. — *Starcke*, Die primitive Familie, Leipzig 1888, 69, 101 n., 263. — Srv *A. Bertholet*, Die Stellung der Israeliten und der Juden zu den Fremden, Freiburg 1896, str. 57, a *G. A. Wilken*, Das Matriarchat bei den Arabern, Leipzig 1884.

[5]) *Linsenmann*, Lehrbuch der Moraltheologie, Freiburg 1878, str. 640.

Nová díla.

Dr. Otten: Apologie des göttlichen Selbstbewusstseins. Paderborn 1897.

Dílko čelí proti bezvědomé absolutní bytosti, která nám prý zůstala z německé spekulace. Spis. jedná o námitkách proti theismu vůbec, zvláště pak o sebevědomí konečném a nekonečném a upozorňuje na záměnu obou, které se protivníci dopouštějí.

Fr. Spielhagen: Neue Beiträge zur Theorie und Technik der Epik und Dramatik. Leipzig 1898.

Oblíbený básník tento rád píše o své činnosti básnické. Zaujímaje střední místo mezi idealismem a realismem, snaží se v obou ukázati, co tam oprávněno. Dle toho ovšem není nesmiřitelným stranníkem, nýbrž jest ochoten uznati každou snahu o pravou poesii; přemrštěnosti obojí strany odsuzuje.

R. Goldschmidt: Dunkler Drang nach einem guten Rechtswege. Leipzig 1897.

Spisovatel kritisuje novější právnictví a ukazuje, že mu chybí základní pravdy a zásady rozumového práva, spolupůsobení laiků a zvláště přesvědčení a výraz o zodpovědnosti a svobodné vůli. Navrhuje, by soudcové hlasovali veřejně.

Dr. Anton Weiss: Aeneas Sylvius Piccolomini als Papst Pius II. Graz 1897.

Aeneas Sylvius velmi různě a často nespravedlivě posuzován. Řeč tato, rozmnožená četnými listy dosud netištěnými, snaží se podati úplný a správný obraz života někdy trochu dobrodružného a snah úcty hodných, byť i zneuznávaných nebo křivě vykládaných.

Dr. A. Kranich: Die Ascetik in ihrer dogmatischen Grundlage bei Basilius dem Grossen. Paderborn 1896.

Známo, že od některých dějepisců křesťanství pokládá se ascetika a mnišství za živel křesťanství cizí. Na znamenitém tedy otci církevním, zakladateli mnišství, se spisem tímto objasňuje jednak pojem ascetiky, jednak souvislost s křesťanstvím.

P. J. Pacheu S. J.: De Dante à Verlaine. Paris 1897.

Spisovatel pojednává o řadě básníků, menších i větších, vzhledem k mystice. Že mezi nimi bude i Shelley, zajisté by málokdo čekal, ale je tam. „Důvěrné vztahy“ a styky mezi duší lidskou a Bohem k ní sestupujícím a k sobě ji povznášejícím, toť dle spis. „l'epopée mystique“, vniterná báseň života duchovního. A ty stopuje v dílech některých básníků.

Na konec rozbírá „l'âme contemporaine“ a dvojí potřebu její, společenskou a individuelní, jejíž ukojení vidí jen v náboženském, katolickém ukojení touhy po životě vniterném, bohumilém.

Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesa. (1797 $^{24}/_{10}$—1869 $^{5}/_{7}$.) Turč. Sv. Martin 1897. Str. 191. Cena 70 kr.

Jubileum za jubileem, tolik velikých mužů, taková minulost a přece taková přítomnost. Inu řekněme: nepřízeň doby! A opravdu, kde dílo tak šlechetné, jako bylo Moysesovo, může klesnouti skoro úplně, tu nelze mluviti o zbraních kulturních. Pěkný životopis zaslouží býti kupován co nejhojněji.

A. Šachov: Gete i jego vremja. 2. vydání. Petrohrad 1897.

Kniha A. Šachova užila historické methody Taineovy při vysvětlování podstaty uměleckých děl Goetheových a objasnění svazkem mezi uměleckými díly těmi a historickými okolnostmi, jež je zplodily. Autor velmi pěkně vylíčil epochu Goetheovu. Pouze se závěrkem knihy nesouhlasíme: autor tvrdí, že pouze positivní filosofie lidi učiní šťastny, ani lidé zavrhnouce blouznění o absolutní blaženosti, tím horlivěji budou pracovati o obmezeném, relativním štěstí pozemském.

K. K. Slučevskij: Po sěvero-zapadu Rossiji. 2. sv. Petrohrad 1897.

Ruský básník a belletrista Slučevskij cestoval jako průvodce velikého knížete Vladimíra Alexandroviče v letních měsících 1884—88 po severních i západních guberniích ruských, i vydal nyní o cestách těchto velmi důkladné, živé a poutavé vypravování. Nejprv podává popis každé místnosti, pak dějiny a podání její, dále popisuje památné budovy, zbytky starobylosti, školy, průmyslové závody, zaměstnání obyvatelstva a takto dotýká se i národohospodářského stavu kraje. Vydání cestopisu toho jest velice nádherné.

A. G. Timofejev: Istorija tělesnych nakazanij v russkom pravě. Petrohrad 1897.

Spisovatel nejprve dotýká se historie tělesných trestů v západní Evropě a pak podává dějiny tělesných trestů v Rusku, kdež tresty ty těšily se veliké oblibě a byly velmi rozšířeny. Lidumilný autor ukazuje na škodlivost trestů těch a dokazuje, že odporují pojmu o důstojnosti lidské.

V. D. Smirnov: Žizň i dějatelnosť A. Iv. Gercena. Petrohrad 1897.

Je to první dosti systematicky zpracovaný životopis i v západní Evropě známého publicisty Gercena. Hlavní nedostatek knihy záleží v tom, že autor věnuje málo místa životu Gercenovu v cizině, často mluví o filosofii, politice, zapomínaje na předmět knihy své. Charakteristika jeho je dosti správna. V bohatě nadané povaze jeho bylo mnoho sobě odporujících prvkův — odtud úsudky o něm tak se různí.

N. A. Bělogolovyj: Vospominanija i drugija stati. Moskva 1897.

Jsou to prostě a pravdivě napsané vzpomínky vzdělaného doktora, jenž na Sibiři seznámil se s mnohými dekabristy, jimž věnuje ve vzpomínkách čestnou památku. Zajímavy jsou jeho zprávy o hraběti M. T. Loris-Melikovu, o Saltykovu, S. P. Botkinovi, Gercenovi, hraběti L. Tolstém, Nekrasovu. Vůbec je to kniha velmi zajímavá.

J. M. Kadlčák: **Rádce hospodářský.** V Místku 1897. Stran 244. Cena 65 kr.

Velepilný spisovatel hospodářský i vychovatelský podává tu výběr krátkých, ale praktických rad a pokynů ze zahradnictví, zemědělství, domácího hospodářství atd. Mnohému přijde spisek zajisté velice vhod.

Fr. Valoušek: **Tři povídky.** Nákl. Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně 1897. Str. 526. Cena 1 zl. 20 kr.

Práce oblíbeného povídkáře a řečníka jsou sice staršího slohu, avšak obsahem týkají se také proudů nejnovějších, náboženských i socialních. První ze tří povídek těchto, „Z kláštera a vězení", líčí obrácení zločinné ženštiny milosrdnou sestrou, druhá, „Dvě cesty", osudy dvou rodin, katolické a protestantské, ve smíšené osadě, kterak člen oné přiženil se do této, od víry původní odpadl a pak zase kajicně se vrátil, a třetí konečně, „Kam spějeme", ve dvou dílech nastiňuje dílo zhouby provedené zásadami socialistickými a dílo záchrany způsobené zásadami katolickými.

Nejvíce se asi zalíbí povídka druhá, obratně sestrojeným dějem, případnou charakteristikou a ideovou obsažností. Spisovatel miluje silné, snad až příliš ostré rysy a obraty ve smyslu starší typičnosti a hrdinství. Myslím, že i tohoto druhu povídce může býti Kosmák vzorem ve vystihování střednosti a pozvolných přechodů, jak životnosti jsou přiměřenější. Uhlazený stilista, jakým p. spis. jest, rád se šíří v delších proslovech; postavy jeho skoro všecky jsou dobrými řečníky, zhusta až na ujmu pravděpodobnosti.

Třetí povídka, odehrávající se v živlu panu spisovateli očividně vlastním a sympathickém, jest velmi působivě osnována: reformy so ialní v boji mezi sebou a se zájmy soukromými. I zde pozorovati náklonnost k širokým výkladům, ale s tím rozdílem, že některé, programmové, jsou zcela na místě. Jinde by čilejší rozhovor byl přirozenější. Poněkud bude povídce této vaditi utopické dějiště a utopická katastrofa. Z poměrů zcela realních ocítáme se najednou v oblasti vybájené (zámek sídlem anarchistů, kněz vypuzen atd.). Důsledné provedení dle poměrů skutečných bylo by působivější, leč by se pro celou skladbu volilo dějiště jiné.

Pan spisovatel, jenž těmito a jinými, rovněž velice zdařilými povídkami, uveřejněnými v „Knihovně našeho lidu" („Vrstevnice a jiné povídky") vystupuje tuším poprvé samostatně na veřejnost, bude čtenářstvem naším zajisté vděčně uvítán. V oboru povídky socialní těšíme se ještě na hojné práce od něho.

P. Luis Coloma S. J.: **Maličkosti.** Přel. *A. Pikhart.* Nakl. F. Šimáček 1897. Str. 480.

Nepříliš lichotivou podobiznu aristokratické společnosti španělské a, možno vlastně říci, kterékoli velkoměstské podává tu spisovatel, společnosti té znalý a upřímný soucit s ní mající. Nehanobí ani neomlouvá, co toho nezasluhuje, avšak ani nerozšlapává zločinů, takto velikých a šeredných, které společnost ona za „maličkosti" pokládá. I při této šetrnosti však překvapuje někdy obratem, jenžto vkusu

našemu zdáti se bude trochu silným „Modernímu“ kritikovi ovšem bude to zase slabé, a celé dílo příliš „moralistní“.

Látka čerpána z politických zápasů mezi přívrženci různých nápadníků na trůn španělský. Ale velké události politické jen zdaleka zaznívají do těchto salonů, neboť spisovateli jde hlavně o soukromý život osob jeho, o domácí a společenské snahy a zápasy jejich, z nichž veřejné dějiny vznikají a sílu nebo porušení berou. Spisovatel nestaví na odiv rutiny, vypravuje prostě jako kronikář, ale s velikým uměním zjevovacím, pronikaje nehledaným slohem upřímnosti a zdravého úsudku k jádru tajů povahových. Pro vzdělaného čtenáře bude kniha pochoutkou.

Eliška Krásnohorská: **Do proudu žití.** Nakl. F. Topič v Praze. Str. 126.

Tři povídky určené pro dívky dospívající, hlavně pro městské. Krásnohorské vyčteno nedávno, že spisovatelkou pro mládež nebyla a nebude (teprv nyní na to přišli!); známá animosita jisté strany umí jen paušalně souditi, a to hned tak, hned jinak, podle kursu. Směr povídek těchto jest ušlechtilý, líčení věci znalé, pravdivé, ač místy trochu nadsazující.

Jaroslav Kvapil: **Padající hvězdy.** Básně. Druhé vydání. Nákladem J. Otty v Praze 1897.

Nezasvěcenec nemůže říci, čím způsobeno druhé vydání této knížky. Je z těch, kterými vděční epigoni Vrchlického dokumentují, jak vypadá kus toho bagatelisování Boha a věčnosti, trocha kultu přírodního s nezbytnou lunou, akáty, jasmínem a nočními fialami, kus adorace „věčného ženství . . .“, řada reflexí s hrotitými pointami i bez nich, — jak vše to vypadá, neslouží-li forma tak poddajně jako jejich mistru.

V neznámo kams pad' jsi, zahozen
za poznání tajuplný břeh . . .

pěje autor o mrtvém dědu; opovažte se cos podobného napsati o něčí básnické sbírce a Nemesis replicans sešlehá vás škorpiony.

E. Zola: **Paříž.** Nakl. J. R. Vilímek.

Dílo není ještě ukončeno v překladě, ale již dle dosavadních sešitů věříme úplně, že dílem tím Zola nejen celou bezhlavou trilogii (Lourdes, Řím. Paříž), nýbrž i svou reputaci dobil. Co zde podává, to již je praobyčejné podčárové povídání s krkolomnou psychologií. Abbé Froment, ten veliký hrdina, jde cestou všech jemu podobných smrtelníkův, odpadne. Atd. známou notou.

Časopisy.

Arbeiterwohl. (Organ des Verbandes katholischer Industrieller und Arbeiterfreunde. 1897. III. Quartal. Köln.) Seš. 6. a 7. věnovány z hlavní části spolkům křesťanských matek. Spolky tyto, tak rozvětvené po Francii a Německu, vzaly původ svůj ve Francii: z malých počátků r. 1850. ze spolku modlitby zbožných matek v Lille. Odtud přenesena myšlenka do Paříže, odkudž teprv doznala pravého rozmachu působením P. Theodora Ratisbonne (bratra proslulého konvertity Alf. Ratisbonne). P. T. Ratisbonne pracoval nejdřív úsilně v Paříži o zorganisování matek a žen vůbec ke zbožnému dílu, sepsal pro ně knihu „Manuel des mères chrétiennes.“ Spolek jím založený tak zdárně zkvétal, že brzy zraky celé církve katolické s potěšením naň se obracely. Papež Pius IX. povznesl jej na arcibratrstvo a nadal hojnými odpustky (11. března 1856). A už r. 1875. patřilo ke spolku matek křesťanských na 60.000 členek po celé Francii. — Biskup Mohučský Ketteler r. 1860. spolek matek křesťanských zařídil v Německu v Mohuči. Známá katolická spisovatelka hraběnka Ida Hahn-Hahnová byla dlouhou dobu jeho předsedkyní. Rok po roce pouštěl mohučský spolek odnože v jiných městech, tak že r. 1871. bylo už 27 podobných spolků ve větších městech krajin německých (v Rakousku: Vídeň 1864 a Št. Hradec 1866), jež čítaly 11.361 členek. — Dnes statistika spolků těch (německých) uvádí v Německu 833, v Rakousku 29 (v českých zemích: v diecési pražské 5, litoměřické 1, budějovické 1, olomoucké 7), ve Švycarsku 135. — Účel spolků, jež mají svou organisaci a samosprávu pevně stanovami a církví schválenou, jest mravně-socialní. Vztahuje se především ovšem k domácímu životu, jenž matce svěřen, a to ku všem poměrům jeho. Leč z domácnosti přechází úkol matky i do veřejného života — obstarávání péče a lásky i lidumilství i v této širé rodině společnosti a státu.

Dr. J. Markovič vydal v Záhřebě 1. svazek veledůležitého díla **Gli Slavi ed i Papi.** Pojednává tam o slovanském rozkolu, jeho původě, o snahách jednotivých, vůbec o stežejných otázkách slovanského křesťanství se týkajících. Ke spisu ještě se vrátíme.

Řemeslná společenstva v Berlíně. Roku 1897. bylo v Berlíně 68 společenstev, v nichž soustředěno 18.400 živnostníků. Mezi nimi bylo 1173 žen. Společenstvo obuvníků mělo 2311, krejčí 1403, stolaři 1355, holiči 1227, tkalci a pletaři 1055 členů. Nejmenší počet členů má společenstvo mečířův, a sice 8 členů; cinaři 5 a právní rádci mají 4 členy. Pokladny

těchto společenstev, v Berlíně „Innungen“ zvané, přijaly v minulém roce 274.000 marek, vydaly 276.780 m. Veškerého jmění mají 2,568.388 m. Nejzámožnější je cech masařský, jenž má kmenové jmění 224.000 m. Všech učňů bylo 8961. Nejvíce učňův, a sice 1135, má živnost zámečnická. Více učňů než členů mají cechy zednický a tesařský (438), knihtiskařský (573), slévačský (115), mistrů hudebních (285), pilnikářů (39), nožířů (41), kameníků (74), dlaždičů (86) a hrnčířů (227 učňů). x.

Kriminalní statistika říše německé. Pro zločiny a přestupky říšských zákonův odsouzeno bylo r. 1896. celkem 456.939 osob, z nichž méně než 18 let starých bylo 44.212 osob. Pro zločiny a přestupky proti zřízení státnímu, veřejnému pokoji, delikty proti náboženství odsouzeno 81.868 osob; zločinův a přestupků proti osobě 194.522 odsouzenců; proti majetku 179.132 deliktů; deliktů v úřadě 1417. Z mladistvých, t. j. 12—18letých provinilců bylo odsouzeno pro krádež 21.484 osob, pro poškození majetku 2912 osob, pro zpronevěření 2063, pro podvod 1704, pro urážku 1168, pro skrývání věcí kradených 1109, pro zpustlost 1088, pro rušení domácího pokoje 861, pro falšování listin 588, pro honební a rybářské přestupky 521, pro žhářství 334, pro delikty proti mravopočestnosti 206, pro loupež a vydírání 117 a pro vraždu 21 osob. x.

„**Potštýn,** práce a vzpomínky letních hostí a přátel zátiší potštýnského“ je sborník velmi pěkných, kratších i delších statí, jednajících o hradě i městečku Potštýně a jeho okolí, sepsaných od jeho letních hostí a bohatě illustrovaný.[1]) Mezi hostmi těmito a přispívateli do řečeného sborníku je také slavný spisovatel ruský Daniel Mordovcev. Jeho „Pozdrav Potštýnu“ je psán srdečně a čte se velmi pěkně, jenom úvod jeho nás poněkud zaráží. Spisovatel vypravuje, kterak stanuv na stanici potštýnské, nenašel tam ani izvozčíkův ani nosičů. „Jenom dva chlapci“, vypravuje dále, „v stáří asi mezi devíti až dvanácti lety zvědavě dívají se mi do očí a na šedivé moje vousy. Zkouším mluviti s nimi po německu. Hošíci vrtí hlavami. Vidím, že nerozumějí mému volapüku, nebo snad z českého vlastenectví stavějí se, jakoby nerozuměli. — Je to drobotina, myslím si, a již jsou lstivi — je vidět, že jsou Mladočechy už od kolébky.“

Myslíme, že „bratr Rus“ věděl, že osada, do které jede, je česká, neboť jel tam ke svým příbuzným Pervolfovým. Divno tedy, že na hošíky spouští po německu. Proč tu neoslovil hned „volapükem“ ruským? Byli by tuším spíše porozuměli a těšili se třeba z toho, že mluvili a dorozuměli se s „bratrem Rusem“, jako se z toho radovali naši krajané v Jiráskově „Věku“, že se dostali do ruského hovoru s ruskými vojáky. A pak co je s tou „lstivostí“? Je to skutečně vynikající vlastnost českého národního charakteru „už od kolébky“? Od „bratra Rusa“ bychom takové poklony neočekavali! Myslíme však, že líčená tu scena jest pouhý „stilistický vtip“, který se dle našeho citu a soudu valně nepodařil.

Článek náš **o vzdělání lidu** v před. čísle potkal se s ohlasem našich jednot. Jmenovitě katolicko-politická jednota v Rudíkově veřejně naň reagovala. Dobře tak! Měli bychom ještě dosti návrhů, nikoliv utopických,

---

[1]) Srv. oznámení ve »Hlídce« r. 1897. str. 861.

nýbrž docela uskutečnitelných, na př. ten, aby jednoty také vespolek úžeji se sorganisovaly a na př. v brněnské střed si ustanovily, prozatím aspoň v tom směru, by programm přednášek byl více sjednocen a dle požadavků časových zařízen. Ústřední jednota by jej nejsnáze mohla navrhovati a též látky k němu poskytovati, kterou, jak známo, na venkově mnohdy velice nesnadno opatřiti.

V redakci **„Živy"** .nastala vloni koncem roku (č. 10.) nápadná změna odchodem, vlastně trochu (moralním) vypuzením prof. Dra. Mareše. Je to událost dosti zajímavá, divíme se, že nebylo nikde, pokud víme, podáno zevrubnější vysvětlení. Bojíme se, že odchodem professora M. zvítězil směr materialistický; tak aspoň se podobá z polemik Dra. Mrázka a Dra. Němce proti prof. M. Nesouhlasili jsme sice ve všem se směrem prof. Dra. Mareše, ale boj jeho proti materialistickému „fetišismu, pohanské mystice, stotožňující jev s podstatou" byl veden se stanoviska fysiologie tak přesvědčivě a pádně, že tvořil nejlepší část celého časopisu. Odchodu jeho třeba jen litovati, tím více pak — neznámých nám — příčin, kterými k tomu byl donucen. Což materialismus ovládne celou naši přírodovědu?

Berlínské časopisectvo. Koncem roku 1897. vycházelo v Berlíně 1227 časopisův, o 177 více než roku 1896. Zájmům živnostenským slouží 179 listův, obchodu 103 listy. Politických novin je 85, lékařských a zdravotnických 80, juristických a státoprávních 75, náboženských 60. Cizích listů je v Berlíně zastoupených 33. x.

Lékařů v Německu podle „Medicinal-Kalender" bylo v září m. r. 24.393, z nich 2148 v Berlíně. V říši na 10.000 obyvatelů připadá 9·63, v Berlíně 12·81 lékařů. Zubních lékařů mají 1238. Lékáren jest 5254. Na každých 10.000 duší jest lékárna. x.

Továrna na pohanské bůžky. V anglickém Birminghamě objevena byla továrna, v níž vyráběli pohanské bůžky různých národův. Ačkoliv již dávno tušilo se, že podobný závod někde pracuje, nebylo možno přesvědčiti se, kolik pravdy jest na pověstech v učeném světě kolujících, protože nikomu nebyl přístup do továrny dovolen a zřízenci nechtěli nic prozraditi. Konečně podařilo se jistému novináři zjednati si přístup. Týž prohlédl si důkladně závod a vypravuje, že továrna zhotovuje nejrozmanitější bůžky pohanské a rozesílá je do celého světa. Od Tokia až po Timbuktu zaplavuje pohanské země svými výrobky, tak že většina bůžků, jež cestovatelé prohlašují za výrobek domorodců, pochází z této anglické továrny. Jednatelé obchodníků se starožitnostmi z bazarů kahýrských, damašských a jiných skupují výrobek anglický, dovážejí „památnosti" do skladišť obchodů se starožitnostmi a prodávají bůžky za velké peníze zase ponejvíce Angličanům. x.

ROZHLED.

V Brně, dne 25. ledna 1898.

„Jubilejní rok" 1898. i v naší užší vlasti přinesl nám dvě jubilea ovšem menšího významu: jest to 700letá památka založení cisterciackého Velehradu, moravským údělným knížetem Vladislavem Jindřichem r 1198. Velehradský chrám Páně vysvěcen 1228. — Také staroslavný Rajhrad slaví letos pamětní rok 850. svého založení (posvěcení chrámu Páně) od knížete Břetislava I. 1048.

Nový katechismus, jenž zaveden nejdřív v německých diecesích alpských, byl s díkem přijat nejenom ve škole, ale i v lidu. Aspoň solnohradský „Kirchenzeitung" přináší ohlas z lidu, kdež dává průchod radosti nad lehkostí a pochopitelností pouček v katechismu obsažených, těše se, že katechismus v takové formě stane se knihou opravdu popularní a rodinnou.

Spolek pro zřízení svobodné katolické university v Solnohradě měl 16. ledna svou 14. výroční valnou hromadu. Spolek má dnes jmění 450.000 zl. Schůzi zvláště oživil svou vzletnou a působivou řečí věhlasný řečník P. Benno Auracher. — Katolické university nazval nedávno P. B. Duhr S. J idealem blah. Petra Canisia. Staví zásadu: Bez velkých kvetoucích katolických universit není možným všeobecný rozkvět katolických věd všech oborů. — V Miláně otevřena počátkem tohoto roku katolická universita prozatím kusá, jež však se chystá ku stálému rozkvětu a rozvoji; má obsahovati stolice: apologetiky, národního hospodářství, veřejného práva a práva kanonického, jakož i dějin filosofie. — Katolická universita frýburská ve Švycařích má letos 417 studujících, v minulém letním semestru bylo jich jen 348. Immatrikulováno jest 331 studujících, a to na theologické 149, na právnické 74, na filosofické 46 a na přírodnické 62 studujících. Dle příslušenství dělí se studentstvo: 141 Švycarů, 110 Němců z říše, 23 z Bulharska, 19 z Ruska. 7 z Rakouska, z Lucemburska, Italie a Turecka po 5, z Francie a Nizozemí po 4, z Danska, Norska a Ameriky po 2, z Rumunska a Anglie po 1. Tu na universitě frýburské právě jako ve Washingtoně Němci professoři byli nemilým živlem. Ve Frýburku hlavně vláda švycarská jest to, jež činila německým professorům příslušníkům říše německé různé překážky, tak že s ukončením zimního semestru chystalo se jich k odchodu 9. Také kus „nativismu" jako v Americe. V Americe „nativistický" ruch vznikl v samém lůnu katolických mužů vědy. Angličané a Amerikáni hájí s nejlepším přesvědčením ruch tento — tak samy anglické „Catholic Times", jež zastávají se Irelandovy strany v Americe proti „Kölnische Volkszeitung",

že ruch ten není možná stavět na jeden stupeň s evropským liberalismem a nacionalismem.

U příležitosti 60letého jubilea kněžství a první mše svaté sv. Otce Lva XIII. vyhrabány z archivův a životopisných památek různé episody ze života sv. Otce. Zvláště zajímavý je výčet nových církevních provincií, stolic biskupských a arcibiskupských, za 20letého panování papeže Lva XIII. zřízených. V nich zajisté nejlépe zračí se zevnější rozkvět a rozšíření církve. Hned 14 dní po svém zvolení dne 4. března 1878 apoštolským listem „Ex supremo“ obnovil katolickou hierarchii ve Skotsku, jež rozděleno na 6 diecesí s metropolí v Edinburghu. — Dne 5. června 1881 vydána bulla „Ex hac augusta“, jíž apoštolský vikariat bosenský mění se v církevní provincii o 4 diecesích s metropolí ve Vrhbosně (Sarajevo). Dne 10. října 1884 v encyklice „Materna Ecclesiae charitas“ obnoveno arcibiskupství karthagské v Africe, druhdy „první po Římu metropole“, jak praví papež sv. Otec Lev I. Od roku 1842. stával v Karthagu apoštolský vikariat, jenž změněn v církevní provincii tuniskou, která po smrti kardinala Lavigerie, prvního nastoleného arcibiskupa, postavena pod protektorat francouzský, jako všecka jiná biskupství francouzská. — V r. 1886. bullou „Humanae salutis“ uspořádány poměry ve Vých. Indii. Až dotud patronatní právo nad biskupy indickými vykonával král portugalský. Metropolitou byl arcibiskup z Goy. Ježto však opanováním vlády anglické v Indii patronatní právo portugalského krále činilo mnohé obtíže církvi, proto smluven s ním konkordat. Král upustil od práva svého a metropolita goaský spokojil se, když bullou „Humanae salutis“ přiřčeni mu 4 suffragani a titul patriarchy. V ostatní oblasti Indie od Indického moře a Bengalského zálivu až k Himalajím, celá Indie přetvořena v novou církevní provincii. Z 20 apoštolských vikariatův a z prefektury bengalské utvořeno tolikéž 21 diecesí, z nich 7 arcidiecesí. — Tentýž rok ještě zřízeny pro katolíky syrského obřadu v Indii, tak zv. Tomášence, dva apoštolské vikariaty. — Apoštolským listem ze dne 15. června 1891 „Non majus“ zřízeny v Japansku 4 diecese; tokijský biskup jest metropolitou-arcibiskupem. Bullou „Christi Domini“ ze dne 26. listopadu 1895 obnoven patriarchat alexandrijský v Egyptě pro církev koptickou. Vedle patriarchatu v Alexandrii zřízeny v Horním Egyptě ještě dvě diecese v Minieh a v Luxoru. — Nejnovějším dílem sv. Otce toho druhu jest zřízení biskupství v království srbském, jež odloučeno tím od biskupství ďakovského v Charvatsku.

Vůbec v starých oblastech i v nově získaných církve katolické datuje se od počátku panování papeže Lva XIII až do roku 1897. takovýto přírůstek v církvi učící: zřízeny: 2 patriarchaty (Goa, Alexandria), 13 nových arcibiskupství, 16 biskupství povýšeno na arcibiskupství; 90 nových biskupství zřízeno; 2 opatství s právem jurisdikce biskupské (nullius dioec.), 2 apoštolské delegace, 46 apoštolských vikariatů, 10 prefektur povýšeno na vikariaty a nově zřízeno 25 apoštolských prefektur. Tak katolické hierarchii za panování papeže Lva XIII. přibylo 206 nových stolic apoštolských.

Blahoslavení Johanky z Arku leží Francouzům a zvláště biskupovi orleanskému velmi na srdci. Přičiňují se všemožně, aby co nejdříve process vyšetřující se vykonal a Johanka prohlášena za blahoslavenou. V roce minulém biskup orleanský zřídiv předběžnou vyšetřující komisi, co nejrychleji potřebná akta sestavil. Komise v půl roce konala 122 sezení a koncem roku 1897. osobně se dostaviv k audienci do Říma prosil sv. Otce, aby pro blaho církve francouzské dal process Johanky z Arku projednati před ostatními. V kongregaci ritu zažádáno o 271 beatifikačních processův, a kdyby šlo po řadě, nedostalo by se na process Johanky z Arku někdy až za 30 či 40 let v nejpříznivějším případě. Papež svolil k tomu, aby process francouzské národní hrdinky a mučenice provedl se tedy napřed přede všemi. I tak při tomto urychlení nebude process skončen dřív jak do 5 let a beatifikace sotva se bude moci konati před rokem 1903. Biskup orleanský pro žádost svou podával tyto důvody: „Naše ubohá Francie churaví, trpí hrozně bezbožectvím. Musíme jí opět Boha vrátiti. Toho však nedocílíme metafysickými důkazy. Vždyť národu francouzskému dokazovali metafysicky, že Bůh je, i že Boha není. Národ náš proto už metafysice nevěří. Nuže tedy ať se mu postaví na oči osobnost, jež je srdci jeho drahou, jež jej dovede uchopiti po všech stránkách ducha i citu jeho, osobnost, za níž by se nezbytně objevil Bůh, a francouzský národ opět uvěří v Boha, tak jako věřiti bude v onu dobrou milou osobnost. Ta osobnost, po níž voláme, ta bytost, za níž Bůh mé zemi v celé své slávě a velebnosti vysvitne, jest Johanka z Arku."

V neděli 19. prosince 1897 otevřena slavnostně rusínská kollej, od řecké oddělená a jen pro sjednocené Rusy ustanovená. Umožněna štědrostí císaře Františka Josefa i samého papeže. Je to šestá kollej, jež v Římě za papeže Lva XIII. zřízena. Tím dostoupil počet římských kollejí, čili alumnátů římských, téměř 30. Ostatní za papeže Lva XIII. zřízené kolleje jsou: česká, španělská, kanadská, armenská a maronitská. — Za papeže Pia IX. zřízeno bylo přes 10 kollejí: seminarium Pium pro alumny z církevního státu; seminarium Ss. Petri et Pauli r. 1867. zřízené, aby se tu římští a italští alumnové připravovali k missiím; seminář francouzský r. 1853. založený; severoamerická kollej r. 1859. založená; belgická kollej; jihoamerická kollej r. 1853. založená; slovanská či illyrská kollej sv. Cyrilla a Methoda r. 1863. založená; teutonicum; teutonicum dell' Anima a polská kollej r. 1864. založená. Starší kolleje jsou: „Collegium Urbanum" či kollej propagandy r. 1627. pro vychovávání missionářů založená; „Germanicum" od sv. Ignáce založené; kollej škotská, založená od Klementa VIII. kolem r. 1600.; kollej irská od Urbana VIII. založená. Papež Řehoř XIII. založil dvě kolleje: řeckou a anglickou ku konci 16. století. Nejstarší jest kollej Capranica, stávavší už za dob sněmu Tridentského. Mimo to několik seminářů výlučně určeno pro Římany a Italy. Z počátku 18. století pochází též „šlechtická akademie", jež vedle studií bohosloveckých vzdělává též ve vědách právnických a v diplomacii. Z ní vyšli na př. kardinal Schönborn, Hohenlohe, Ledóchowski, Manning, Steward, Vaughan, Rampolla a j.

Zavraždění missionářů německých v Číně vyvolalo velikou politickou akci Německa. Německo od r. 1891. vede protektorat nad missiemi v jižním Šantungu, a zasáhnutí jeho nyní jako protektora na obranu německých missionářů pobouřilo i katolickou i liberalní Francii, která dosud všude jako první a jediný ochrance katolíků fungovala. Tak v jižním Šantungu před Německem ona měla protektorat. Katolické listy francouzské vytýkají tu vládě, že svou liberalní politikou doma i v cizině ztrácí pověst, a zvláště katolíci v cizích zámořských zemích, i tam, kde dosud se k ní o ochranu obraceli, nyní se od ní odvracejí. Leč hlavní útok podniknut na apoštolského vikáře monsign. Anzera, jemuž vytýkána velkogermanská politika místo missijní působnosti, ba i propaganda obviňována, že nadržuje tu Německu. Němečtí katolíci po slovech císaře Viléma a jeho bratra, jenž v čele loďstva do Číny vyslán, nemají silnou posici v obraně. Ale tolik přece mohou dotvrdit, že žádné akce politické nebylo tu třeba, ježto bylo-li Francii co z vlivu jejího odňato, stalo se to už při přenesení protektoratu na Německo. A protektorat tento jest oprávněn, ježto missionáři v jižním Šantungu jsou vesměs Němci a oni provincii tu začali první vzdělávat. Monsignor Anzer v letošním novoročním pozdravu udává tuto církevní statistiku provincie jihošantunské z r. 1896./97. Křesťanů pokřtěných 9027 (od počátku missie r. 1882. pokřtěno vůbec dospělých 11.779). Katechumenů 16.531. V r. 1897. pokřtěno pohanů 2089. dítek křesťanských 117, dítek pohanských před smrtí 7236 (takovýchto náhlých křestů v nebezpečí smrti vykonáno dosud 95.589). Z pastorace uvádí: biřmováno 1279, vyzpovídáno 16.649, komunikováno 14.509, poslední pomazání obdrželo 130, pochováno 464, sezdáno 81. Kostely v evropském slohu jsou 3, kaplí je 58, modliteben 214, škol vyšších čínských 6 s 82 žáky, křesťanských škol pro lid 121 se 1256 žáky a 345 žákyněmi, sirotčince jsou 4 se 340 sirotky, semináře jsou 2 v Ziningu se 7 akolythy, v Puoly s 20 alumny, chorobince jsou 3 s 80 starci a stařenami. Missionářův evropských jest 31, kněží čínských 5, bratří řeholních 9; lékařův a lékárníků Číňanů je 9, učitelův a učitelek je 260.

Dne 17. ledna 1873 proneseno v Německu v bojích státu s církví poprvé slovo „Kulturkampf", a sice Drem. Virchowem. Slovo sic ne nové, ale o boji proti církvi poprvé užité. Slaví proto letos katolické Německo 25leté jubileum svého vítězného boje „kulturního".

Dne 8. prosince 1897 vydán apoštolský list sv. Otce Lva XIII. o tak zvané manitobské otázce školní. Jest boj o konfessionelní školu, vedený katolíky nejjižnějšího cípu Kanady nad jezery kanadskými. Manitoba v letech sedmdesátých připojena ke Kanadě. Tehdy měla většinu katolickou. Katolíci měli své náboženské školy a menšině protestantské dopřávali též náboženských škol. Stát dle úmluvy připlácel na tyto školy soukromé. Leč během dvou desítiletí protestanté přistěhováním zmohli se z menšiny na většinu. A tu najednou většina protestantská s několika liberalními katolíky na sněmu v Ottavě r. 1890. usnesli se školy postátnit a náboženské vyučování vůbec z nich vyloučit. Soukromým školám nadále měl býti každý příspěvek odepřen. Katolíci

se bránili, zdvihli protest, jenž také jak u státní rady kanadské, tak i v Londýně u královny anglické došel souhlasu. Ale samosprávné zákonodárny manitobské se tím nedaly mýlit. Při příštích po r. 1890. volbách liberalové katoličtí sice se zavazovali před voliči postarati se o zrušení zákona o školách státních, ale byvše zvoleni, začali pracovati právě naopak. Liberalní ministr Laurier zlepšil zákon o školách státních bezkonfessionelních jen tím, že dal přijati sněmem dodatek, jímž se zavádí po vyučovacích obyčejných hodinách fakultativní vyučování náboženství, udělované místním knězem. Sám také vyslal do Říma memorandum a konečně i osobně si zajel ke kurii, aby jí stav věcí v Manitobě vylíčil a na katolické stesky jako na prázdné štvaní malé frakce požaloval. Papež však nevěře, dokud sám svým delegatem by se nepřesvědčil, vyslal mons. Merryho de Val, aby po osobním poznání poměrů podal zprávu. A mons. Merry de Val podal o věci tedy zprávu takovou, že sv. Otec v listě 8. prosince vydaném vidí se nucena vybídnouti katolíky manitobské, aby v boji za školu náboženskou neupouštěli, aby však boj ten bojovali prostředky vhodnými a mírnými. Rozhodnutí sv. Otce padlo tedy proti liberalním odštěpencům katolickým, spojeným s protestanty.

Ruská vláda dohodnuvši se nedávno s Vatikanem o obsazení uprázdněných diecesí polsko-litevských, ihned jednoho z nově jmenovaných internovala do Oděsy. Je to František Symon, správce arcibiskupství Mohylevského a Minské diecese, jmenovaný biskupem v Plocku, ale pro rychle ho stihnuvší trest onen ani nenastoupil na biskupskou stolici svou. Trest stihl ho za korrektní jednání dle nové smlouvy. V ní totiž obsažena byla úmluva z r. 1877. dosud nezachovávaná, že ruština do katolických kostelů se nemá zavádět. Správce biskupství Minského svolal tedy konsistoř, aby upravil otázku tu v diecesi Minské. Tu několik kněží od guvernéra světského, bez svolení biskupova, když se uvolili, že ruskou bohoslužbu v katolických kostelích zavedou, bylo ustanoveno za duchovní správce. Bezprávně tedy drželi beneficium, a lid také si jich nevšímal a nechodil k nim. Biskup František Symon vyzval bezprávně dosazené kněze k resignaci a k pořádku, jinak jim pohrozil církevními tresty. Kněží uchýlili se zase ke guvernérovi. Tento čin konsistoře, po němž následovalo na různých místech vzrušení obyvatelstva katolického, přičetl Symonovi na vrub a udal ho jako buřiče lidu pracujícího proti ruskému státu. Dříve než nastoupil svůj biskupský úřad v Plocku, byl biskup Symon beze všeho vyšetřování internován v Oděse. Vláda ruská jako dostiučinění pro něho zřídila prý v Oděse katolické biskupství a jmenovala ho tam biskupem — vše to však proslýchá se jen v listech denních — o svolení a domluvě s Římem není nikde řeči a ta by jistě musila předcházeti: jak resignaci biskupa Symona na stolec plocký, tak zřízení biskupské stolice Oděské a nové Symonovo jmenování.

*

Dle protestantského „Theologisches Jahrbuch“ pruského přestoupilo v Prusku k církvím reformovaným 2866 katolíků, ke katolicismu však prý z protestantství přestoupilo jen na 300 osob. Kdyby to i pravda

bylo, podotýká „Germania“, ač o číslici 300 důvodně pochybuje, přece dlužno tu konverse také vážiti, nejen čítati: nerozhoduje o síle a přítažlivosti konfesse jen počet konversí, ale i jejich jakost.

Dle statistiky saské lutheranské zemské konsistoře vystoupilo tu z církve lutheranské 798 osob a přistoupilo k ní 327 osob. Z vystouplých přešlo ke katolictví jen 44 osob; za to z konversí k lutheranství bylo 186 konvertitů z církve katolické. Většina odpadlých od církve lutheranské přešla k sektám protestantským, z nichž konsistoř ve svých zprávách vypočítává v království saském tyto: němečtí katolíci, sekta Bergeltschova, odštěpení lutherani, apoštolské obce (několik sekt), methodisté, baptisté, templáři, mormoni, Thiendorfští theografové, gnosticko-theosofická sekta, armáda spásy, spiritisté, darbysté atd. Tedy na 20 různých vyznání při necelých 4 milionech obyvatelstva!

Ve Würtembersku dle „Staatsanzeigeru“ přestoupilo k protestantství 122 osob (49 katolíkův) a vystoupilo z církve protestantsko-lutheranské 188 osob, z těch 71 ku katolictví. Ze smíšených manželství narodilo se r. 1897. 3023 dítek, a z těch 1748 pokřtěno v lutheranské církvi. Mezi 50.501 porody z protestantských rodičů bylo jich 5450 nemanželských, čili 11%.

Od r. 1868. zřízeny na Rusi tak zvané „eparchialné ženské ústavy“, pensionaty to se školami dívčími spojené a hlavně pro dcerky pravoslavného duchovenstva určené. Chovanky také v málokterých ústavech přijímají se i z jiných tříd obyvatelstva (asi v 10 z 51). V r. 1872. bylo těchto diecesanních škol dívčích 16 s 1900 chovankami, v r. 1887. bylo už 41 ústavů s 9500 chovankami, v roce 1896. bylo 51 ústavů s 13.317 chovankami. Chovanky vycházejí z ústavů s právem učitelek. Ústavy jsou šestitřídné nebo v některých diecesích trojtřídné, třída o 2 ročnících. „Eparchialná ženská učiliště“ však jako pedagogické ústavy nemají v Rusku příliš valné pověsti. Někteří inspektoři národních škol nechtějí vůbec chovanky těchto duchovních ústavů přijímat. Vzdělání jejich, jak praví, je slabé a nedostatečné, zůstávají za učitelkami z ženských gymnasií, ženských seminářův a ženských pedagogických ústavů pozadu. „Cerkovnyj Věstnik“ petrohradský dává vinu starému zřízení, jež od 30 let se nezměnilo, mezitím co všecky jiné ústavy pokročily. Naléhá proto na opravu těchto ústavů jak ve směru vychovávacím tak učebném tak i materielním. Spočíváť v ústavech těch kus socialní otázky duchovenstva ruského.

* * *

Poslední doba byla hojna na úmrtí literarních a uměleckých osobností. Po Bendlovi, Tilleovi a Tieftrunkovi zaznamenáváme: Dne 9. prosince zemřel Josef Svátek, nejlepší z mladší generace historické po Palackém a Tomkovi (vedle Rezka vydával pokračování dějin Palackého). Narozen 24. února 1835 v Praze. Byl vrchním redaktorem úředního „Pražského Denníku“ (od r. 1866.) a „Pražských Novin“ (od r. 1895.), jejichž část belletristickou výtečně obstarával. Spisy jeho jsou obsahu kulturně-historického, vědecké i belletristické. Dobrou

pověst svou poskvrnil však některými romany skoro krvavými. — Dne 17. prosince zemřela česká spisovatelka pí. Sofie Podlipská (rozená Rottova 15. května 1833 v Praze). Vystoupila nejdřív s překlady (1860). Roku 1872. stala se redaktorkou „Ženské bibliotheky“, a tu vyšel r. 1873. první její větší roman „Osud a nadání“. Vedle spisovatelství belletristického věnovala se i činnosti humanitní, lidumilné: pérem, slovem i skutkem. — Dne 2. ledna 1898 zemřela v Praze pí. Marie Bittnerová, jedna z nejlepších hereček Národního divadla v Praze, od něhož před nedlouhým časem různými intrikami vykousána. — Dne 4. ledna zemřel v Praze František Pivoda, ředitel hudební školy, známý i svou spisovatelskou činností na poli hudebním a trvalým odporem proti směru Smetanovu, nyní ovšem vítěznému. — Dne 10. ledna zemřela hraběnka Eleonora Kounicová u věku 89 let, z nejhorlivějších vlastenek od mládí svého, vynikající lidumilností a širokým rozhledem; úmrtí a pohřeb její stejně sympathickými nekrology provázely všecky listy: katolické, staročeské, mladočeské radikalní i socialistické. Tyto zvláště vytýkaly, že ač šlechtična sympathi ovala s hnutím jejich a přispívala na fondy jejich. Synem jejím jest hr. Václav Kounic, bývalý poslanec mladočeský, z nejradikalnějších a nejpřímějších ve straně.

Dne 26. prosince dávána v Národním divadle pražském poprvé nová opera Zdeňka Fibicha se slovy Anežky Schulzové: Šárka. Námět je známá pověst o Ctiradu a Šárce z dívčí války: pro operu pozměněn vpletením milostného živlu a kollisí dvou citů (lásky a vojenské hrdinnosti) u hrdinky.

Muchova výstava z Vídně šla do Prahy, z Prahy do Brna, odkudž se odebere ještě do některých krajinských měst českých. Pro široké publikum to rozhodně není a tím snad se i vysvětlí veliká prázdnota, jež nás při návštěvách výstavy jak ve Vídni tak v Brně — zarazila. Více zájmu i u lidí prostého úsudku budí výstava Vereščaginova, jež vyložena v Rudolfinu v Praze v lednu. Zvláště velké historické obrazy „Napoleon na Rusi“ ohromí a zaujmou i vkus zcela nepěstěný. Nám se ovšem Vereščagin ve všech svých námětech zamlouvati nemůže. Jeho realističnost i na úkor citu náboženského jest známa.

Roku 1893. sestoupilo se v Praze družstvo přátel umění, jež vytklo si za úkol opatřiti českému národu historickou galerii domácí. Prvním v této galerii jest národem zakoupený a Prahou zatím přechovávaný „Mistr Jan Hus“ Brožíkův. Družstvo obrátilo se opět na Brožíka a objednalo u něho Jiříka z Poděbrad. Lhůta byla dána do 31. prosince 1898. Leč mistr Brožík hotov byl s obrazem o rok dřív: „Zvolení Jiřího Poděbradského za krále“ skončeno už vloni a odevzdáno družstvu. Družstvo čítá 158 členů, již upsali po 100 zl. Obraz bude vystavován na různých místech zemí českých i jinde a vstupné bude plynouti do fondu družstva.

V sezení české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění dne 30. listopadu zvoleno několik nových členů ve třídách I., II. a IV. Professor (malíř) Vojtěch Hynais jmenován

řádným členem IV. třídy. Za mimořádné členy zvoleni prof. Josef Smolík (I.), prof. Albert Velflík (II.), Karel V. Rais, spisovatel, Josef R. Rozkošný, hudební skladatel (IV.). Dopisujícími členy jmenováni: Th. Dr. Frant. Krásl, Ph. Dr. Čeněk Zíbrt (I.), prof. Vinc. Jarolímek (II.), Antonín Klášter ký, spisovatel, Karel Leger, spisovatel, Frant. X. Svoboda, spisovatel, J. B. Förster, hudební skladatel, prof. Jindř. Kàan z Albestu, hudební skladatel, K. Kovařovic, hud. skladatel (IV.).

Literarní ceny uděleny: I. 1000 zl. nikomu, II. 500 zl. Fr Heritesovi za „Bůh v lidu" a „Návštěvy", III. 250 zl. M. Havlovi za IV. a V. díl „Zápisků Phil. stud. Filipa Kořínka" a J. J. Arbesovi za novellu „Anna a Marie". — Umělecké výtvarné ceny I. 1000 zl. Mikuláši Alešovi za sbírky „Manesem" vydané, II. 400 zl. nikomu, III. 250 zl. malířům V. Bartoňkovi („V Pražské tržnici") a Vilému Trskovi („U ohniska"). Hudební ceny I. 1000 zl. Dru. A. Dvořákovi za skladby „Vodník", „Polednice", „Zlatý kolovrat", II. 400 zl. Josefu Sukovi, III. ceny nikomu. Mimořádné ceny uděleny mistru Brožíkovi 1000 zl. za obraz „Tu felix Austria nube" a Ad. Heydukovi 1000 zl. za básně „Nové cigánské melodie" a „Ptačí motivy".

Nejznámější z posledního svého vystoupení ve Vídni i za hranicemi své vlasti, slovinská „Glasbena Matica" slavila 8. prosince 25 let svého založení. Je to ne tak spolek pěvecký jako spíše akademie pěvecká, jež národu slovinskému už mnoho dobrých sil pěveckých a hudebních ve škole své (založena 15. listopadu 1880) uchránila a odchovala. Významno a památno jest, že spolek ten založen Čechem p. Vojtěchem Valentou, třeba že myšlenka vyšla od slovinského učitele Kuhara. Z prvních pracovníků ve spolku byl jiný krajan náš Antonín Nedvěd, jeden z prvních činitelů hudebních a pěveckých mezi Slovinci. Touto vzpomínkou našich lidí neupíráme ovšem, že Slovinci sami na spolku svém měli převážnou účast od počátku.

Polský spisovatel a žurnalista Adam Pług (Zenon Pietkiewicz), redaktor „Kuryra Varšavského", slavil 19. prosince 1897 padesátileté jubileum své činnosti spisovatelské. Roku 1847. vydal totiž Kraszewski ve svém „Ateneu" první jeho novellu „V předvečer svatého Jana". Svým rázem spisovatelským blíží se historické škole Kraszewského a Syrokomły.

Ruský spisovatel „narodnik" Nikolaj Nikolajevič Zlatovratskij slavil 28. listopadu (16. dle ruského) 30letí své činnosti v Moskvě za veliké účasti svých přátel. Na počest jeho sebrán malý fond na založení národní knihovny nebo národní školy na paměť jeho jména. Z „narodničeské školy" let 60tých Zlatovratskij v mnohém se vymkl. Nebyltě vším nadšen, nevelebil vše národní (lidové), nýbrž vnášel do naroda zvláštní mysticismus filosofický: jeho hrdinové hledají „pravdu života", žádají si „víry srdce" a končí často „odřeknutím se" kulturních ideálů svých otců. Kritik N. K. Michajlovskij praví za té příležitosti o Zlatovratském, že ve svých spisech sloužil „deo ignoto", neznámému Bohu, totiž neměl jasného názoru světa; hledal jako jeho hrdinové „pravdu života".

Ve vídeňském dvorním činoherním divadle nastala krise ředitelská, jejíž zákulisní proudy a pohony rozvířily vídeňský svět umělecký. Dosavadní ředitel Burckhard vyhovoval v ohledu uměleckém na všech stranách. Po něm zavolán kritik z „Vossische Zeitung“ Pavel Schlenther z Berlína.

Dne 28. a 29. prosince 1897 konána ve Vídni v ministerstvu vyučování porada o změně učebné osnovy škol realných. Ráz opravy má býti zjednodušen v realiích a částečné rozmnožení disciplin humanistních, zvláště zavedení povinného vyučování náboženství na vyšších třídách realných.

Papežská akademie věd a umění v Římě „Arcadia“, jež za nového kustoda svého mons. August. Bartoliniho rozvinula už minulý rok činnost velmi rozsáhlou a intensivní, zvláště přednáškami z oboru umění, literatury a vědy, odhodlala se letos opět vydávati zaniklý dříve organ svůj „Giornale Arcadico“, jenž má býti mezinárodní revuí po umění, literatuře a vědách katolických. Svatý Otec Lev XIII. přijal toto vzpružení činnosti v „Arcadii“ s velkým uspokojením.

Dne 16. prosince 1897 skonal raněn mrtvicí francouzský romanopisec Alfonse Daudet (narozen v Nimes 1840). Spisy jeho často odporují náboženství a mravnosti. Dle „Radik. L.“ měl zlatý mozek.

Dne 10. ledna utvořil se v Berlíně za porady věhlasných autorit vědeckých „Deutscher Volks-Hochschulverein“. Tento spolek pro lidové universitní vzdělání má pořádati přednášky souvislé o thematech vzdělavacích a pro život potřebných s pominutím vysokého učeného apparatu. Do přednášek bude se platit mírné vstupné. Spolek bude dělat stávající už Humboldt-Akademii konkurrenci. Vznikl právě proti ní, ježto Humboldt-Akademie se, jak jí vytýkáno, příliš roztylovala. Právě v soustavě přednášek má býti rozdíl. Dle všeho se zdá, že mezi oběma spolky jest politický rozdíl: Humboldt-Akademie jest staroliberalní, nový spolek „universitní extense“ jest asi skupen z nových směrů socialně-nacionalních.

Na počest plnoletí královny nizozemské Vileminy bude od 1. do 6. září uspořádán v Amsterodamu historický sjezd mezinárodní.

* * *

Zdá se, že z mraků na národnostním válečném obzoru, ač stále bouře nejprudší zuří, přece už slunko prosvítává. Prosvitne-li, pak jen sebezapření českému bude to třeba přičísti. Neboť Němci o smír se rozhodně nijak nepřičiňují. Ti, kdož od neblahých dnů 5. a 22. dubna stále couvají, jsme my Čechové. Dosud to sic není ztráta z hotové jistiny, pouze úvěr — prestige je poškozen. Ale v politice tento váží mnohdy víc než kapitalie.

Před zahájením sněmův uspořádala si vláda nové konference, teď už jim po tolika nezdarech neříká smiřovací, ale jen informační, návodné. Dne 3. ledna pozváni Němci, dne 7. Češi z království. Koncem ledna má dojíti ke konferenci zástupců německých a českých z Moravy. Výsledkem informačních konferencí pro Čechy bylo asi prohlášení vládní

podané pilným spěchem (mimo jednací řád sněmu) na českém sněmě dne 17. ledna. Vláda prohlásila tu ne zrušení sice, jak Němci chtějí, jazykového nařízení hr. Badeniho, ale zaměnění nařízení toho jiným. Ohlásila už základy jeho: Trojdílnost jazyková, ale jednota země, správy a úřadů jejich; úlevu dvojjazyčnosti v čistém území, ale spolu zásadu naprosté rovnoprávnosti všech občanů v celé zemi, domáhati se kdekoliv v Čechách úředního vyřízení ve svém jazyce. Upouští se tedy od vnitřní služební řeči české v německém území, od německé v českém (?) a od dvojjazyčnosti úředníků všech. Této dvojjazyčnosti úředníků hodlá vláda napomoci jiným způsobem: zavedením povinného vyučování druhému zemskému jazyku na všech středních školách.

Na českém sněmu navrženo sice hr. Buquoyem domácí vyrovnání jazykové a smíření národnostní, ale ani ještě návrh výboru neodkázán a v Praze propukly nové bouře, a na sněmu protivy národnostní srazily se v neztenčené síle. Pražské bouře pouliční vznikly pro buršácké cerevisky. Buršáci prý schválně vysláni nacionalní skupinou Wolfovou, aby dráždili lid pražský a dohnali jej k násilnostem. Tak to by se bylo podařilo. Ať už je to pravdou či výmluvou, český národ se této „statečnosti“ Pražanů tentokrát sotva bude mít proč obdivovat. Víc chladnokrevnosti jako horkosti by neškodilo. Jest to smutná věc, že mladočeské poselstvo nemá víc moci nad „svým“ lidem, tolik aspoň, co ho má socialní demokracie nad svým. Prohlášení k pokoji a tichosti a rozvážnému jednání, jež mladočeský klub vydal na počátku sněmování, nemělo mnoho účinku, jak výsledky ukázaly. „Pravá česká slova“, jak nazváno prohlášení Heroldovo v úterní schůzi sněmu dne 18. ledna, v němž vinu shlukův a bitek se studenty německými připisuje jen a jen provokacím německým, jsou sice přirozeným výrazem pochopitelného rozhořčení — ale jsme zvědavi, jaké by to byly ty české skutky, jež na konci řeči ohlášeny slovy: „bude-li v těchto provokacích pokračováno, nalezneme odpověď.“ — Jakou odpověď? Máme se bít pro cerevisky snad národ s národem, muž proti muži? Patřičná odpověď by byla bývala: Provokovat se nedáme, buršákům dovolíme chodit třeba po hlavách v čínském třeba obleku, protože jsme národem, který se od staletí bije za osobní svobodu svých synův a poněvadž takovéže svobody i my žádáme pro své krajany v „uzavřeném území“. A to ani lid, ani vůdcové nevzpomněli si tu na praprostý požadavek osobní svobody, ale jako v bouřích z konce listopadu a počátku prosince minulého roku prohlásili zase heslo „odvety“. To je za pronásledovaný kroj sokolský mezi Němci!

Intu vidět: děláme tu politiku, jak jsme ji od staletí dělávali: citem, bez zásad a bez rozumu. Jako pražský boj tabulkový, tak tento boj cereviskový zas dokazuje, že můžeme sic dokázati totéž, co Němci vyvádějí, ale že bychom měli víc a lepší zásady a rozum politický, toho nedokazují. A toho právě je nám třeba.

Zcela správně snahy českého národa prohledl známý — v poslední době nechvalně — professor Dr. Pfersche v „Zeitu“ ze dne 16. ledna. Pojednávaje o „agitaci“ Čechů dolnorakouských proti ná-

vrhu Koliskovu, jímž dolnorakouský sněm chce dekretovat pro Dolní Rakousy školství výlučně německé, praví, že Češi bojují za „individuelní rovnoprávnost národní a jazykovou“, Němci hájí „rovnoprávnosti ohraničené mezemi komuny a territorií“. Proto nechtějí dopustit stejného práva Čechům v „uzavřeném“ a v německých Dolních Rakousích a německé Vídni. Professor Pfersche vidí zcela správně: ano náš národní boj ve skutečnosti vede se takto, na základě požadavku „individuelní rovnoprávnosti“ — v theorii však máme něco podobného, co Němcům tu professor Pfersche přisuzuje — totiž své státní právo (podobného pravím, ne stejného). „Hlídka“ už jednou na nesrovnalost těchto snah našich: v životě a v programmu poukázala, totiž při posudku p. Masarykovy „České otázky“. Této nesrovnalosti první se vtípili socialisté a státní právo jednoduše odhodili, ježto hospodářský význam, jaký ono má pro ostatní naše strany, pro socialní demokraty při známém jejich programmu hospodářském, míti nemůže.

Praha v „bouřích cereviskových“ postavila se tedy na německé stanovisko, jaké proti českému národu šikovně vyvedl prof. Pfersche. Přes tuto stejnost zásad a postupu v Praze jako v Liberci, nebo jinde v „uzavíraném“, německé listy rakouské i zahraničné měrou nezpůsobnou obojích pražských bouří proti nám využitkovaly. Jest to až bolestno čísti, jak i listy jindy s obstojnou objektivností, jako na př. „Frankfurter Zeitung“ o nás píšící, teď nás odbývají. Katolické listy německé vyhýbají se aspoň paušalním rekriminacím.

Mezitím co ke sněmu českému obráceny zraky celého Rakouska i ciziny, jako hlavnímu ohnisku otázky česko-německé, na naší Moravě vede se na sněmě vyrovnávání a smiřování prostřednictvím dvou návrhů klidně a bez hluku. Jest to ovšem jiná, provede-li se. Neboť vůbec-li kde, na Moravě jsou právě stanoviska a dnešní posice obou národů protichůdní. Návrh na provedení úplné rovnoprávnosti a tím i vyrovnání s českým národem podal Dr. Žáček; je to souhrn požadavků týkající se: jazykové otázky v úřadech, kulturních ústavův a volebních řádů. Poslanec Dr. Parma navrhl zákon o vyřízení jazykové otázky samosprávných úřadů. — Proti Žáčkovu návrhu podali Němci svůj — vyrovnávací návrh. Shrnují v něm požadavky zase jen svoje: národní kurie s právem veta, rozdělení zemské školní rady a okresních školních rad dle národnosti, zřízení zemského fondu pro školy menšinové a pak doplnění německé techniky a zřízení či „restaurování“ university německé (jak oni praví 1857 v Olomouci zrušené) a doplnění i jiného školství a přímé právo volební. Přijmou-li Němci všecky požadavky naše, není proč bychom my nepřijali jejich.

Přes svou malou důležitost a interess, přece by moravský sněm, kdyby se tu strany upřímně dohodly, dal otázce národnostní v Rakousku mocný strk. Účinkovalo by to na mysli i jinde.

Historií české jazykové otázky společně důkladně zabývá se posl. Dr. Pacák, známý specialista toho oboru, v „Národních Listech“ číslem 16. počínaje. Klade tu vedle sebe různé návrhy od r. 1848. z české i německé strany podané a vývoj otázky té tím illustruje. —

Socialní demokracie začíná v boji našem s Němci teď obracet: jak česká tak i německá. Postupuje teď přísně dle svých zásad: Uznává, že Češi bojují za právo, Němci za nadvládu. Na obstrukci svou v poslanecké sněmovně však dosud s pýchou vzpomíná, domnívajíc se, že hájila zájmů lidu a svobody jeho. V Dolních Rakousích zvláště jako ostatní národní vrstvy i ona zahájila demonstrativní boj proti návrhu Dra. Kolisko. Zvláštní stanovisko zaujímají židé, kteří dnes jsou se všemi. Demonstrují na české straně, ale „provokují“ i na německé. V pražských provokacích aspoň mají oni hlavní díl. Vídeňský universitní „Freie Vereinigung“, spolek vesměs židovský, nedávno chtěl pořádat schůzi pro národnostní smír v universitní aule, ale nedovoleno mu to. „Česko-židovské Listy“ jsou teď plny hlasův a výzev a provolání k židům v Čechách, aby nechodili s Němci, zvláště židé po českém venkově zle se sápou na bohaté židy pražské, že svým němčením ničí jejich existenci.

Z jednání sněmu německého sluší uvésti návrh zákona Heinzova (lex Heinze). Návrh směřující na ochranu veřejné mravnosti vyšel z katol. středu. Má už návrh ten za sebou celou historii. Jmeno své ne od navrhovatele snad, ale od kuplíře Heinze, jenž se svou ženou v r. 1891. obžalován z kuplířství a při porotním přelíčení vyšly takové hrozné poměry mravní zkaženosti berlínské na jevo, že císař sám vlastnoručním dopisem na státního zástupce adressovaným do věci zasáhl. „Lex Heinze“ navržen katol. středem hned 29. února 1892 na sněmu říšském. Projednán v prvém čtení a odkázán výboru, dál to nedošlo. Nastalo nové období říšského sněmu a jednalo se o tak zv. „umsturzvorlage“ r. 1895. Katol. střed chtěl ustanovení z neuzákoněného „Lex Heinze“ pojati do předlohy proti snahám podvratným, ale vláda se protivila. Tím i předloha proti podvratu i lex Heinze znova pochovány. V loni počátkem prosince, když 30. listopadu sněm říšský znovu zahájen, katolický střed návrh zákona znovu podal. První čtení konáno 13. ledna. Všechny strany sněmu bez výjimky s duchem a hlavními ustanoveními návrhu souhlasily. Zdá se tedy, že návrh konečně stane se zákonem, ježto sněmovna tak zvaný „Schwerintag“ (den návrhů) jemu hlavně chce vyhradit. „Lex Heinze“ navrhuje změnu trestního zákona §§ 180, 181, 182 a 184, jakož i doplněk § 327. Paragrafy tyto vesměs týkají se kuplířství všeho druhu, jež má býti dle návrhu trestáno přísně a citelně. A nejen přechovávání, svádění a nucení osob ženského pohlaví k nemravnosti, ale i všeliké duševní svůdcovství má býti přísně trestáno. Tak § 184. trestati chce vězením až 6 měsíců a pokutou až 600 marek toho: 1. kdo nemravné spisy, obrazy prodává, rozdává, vykládá, na veřejnost vynáší, jakýmkolvěk způsobem, nebo jen na skladě má za účelem rozšíření, je ohlašuje, je chválí. 2. Kdo předměty k nemravnému upotřebení určené veřejně vykládá, ohlašuje (tedy na př. sem spadají „gumové“ inseráty našich novin!) a vychvaluje. 3. Kdo oznamuje a nabízí v novinách necudné a nemravné poměry a známosti. — Další § 184. a) nejen přímo necudné obrazy a spisy, a jejich prodávače a přechovávače, ale i takové spisy a obrazy, jež jsou „neslušné“ a útlocit urážejí, přísnými tresty stíhá! — § 184. b) namířen proti

necudným divadelním představením a veřejným produkcím všeho druhu, jež stud urážejí; trest vyměřuje se vězením až jednoho roku a pokutou až 1000 marek. Zvláštní odstavec namířen proti zaměstnavatelům a „pánům“ jako prácedárcům dělnic a služek, když je buď vyhrůžkami nebo sliby svádějí — trest neurčené blíže vězení. — Svedení děvčete (zachovalého) pod osmnácte let trestá se na žalobu rodičů nebo poručníka vězením až do 1 roku. — Doplněk § 327. obrací se proti příjičným: trest až 1 roku nebo 1000 marek pokuty, ať následovalo přenešení příjice nebo ne. Trestatelné i mezi manžely, ale jen na žalobu!

Ostrá tato opatření, kdyby se prováděla svědomitě, zajisté tak mnohé by z nemravnosti velkoměstské i venkovské zamezila. — Prostituce řemeslné se tato opatření netýkají (ale ovšem svádění a nucení k ní). Praví ť § 180., že opatření proti kuplířství netýkají se svobodného nijak jinak nekvalifikovaného pronajímání bytů prostitutkám.

V tomže oboru veřejné mravnosti, či vlastně nemravnosti, mnoho ruchu nadělal po Německu v prosinci v Berlíně se sběhší „Fall Köppen“. Byl to však více policejní případ než mravnostní. Policie zatkla totiž nevinné poctivé děvče na udání nějakého hejska a studem polomrtvé vlekla je na policii, vyšetřovala, hrubě s ním zacházela a konečně i lékařské prohlídce podrobila. Poznavši svůj omyl ovšem policie couvla, hejsek neprávem děvče udavší odsouzen a zavřen na 6 měsíců, strážmistr policejní, jenž celou záležitost svou hrubostí zavinil, propuštěn, ale veřejnost berlínská pře e případem tím nanejvýš rozčilena. Zvláště ženské spolky zahájily úsilnou protipolicejní akci. V tuto dobu všeobecného rozhořčení padla právě odmítavá odpověď ministra (prus.) vnitra na žádost „jednoty ženských spolků“. Jednota totiž před rokem podala žádost za ustanovení „policejních matron“. Policejní ředitelstvo ji zodpovědělo v polovici prosince 1897 na pokyn ministerstva vnitra zamítavě. Není prý žádných policejních matron třeba. Missijní úlohu u zatčených žen vykonává prý se zdarem pastor Ona-ch a mnohou mravně kleslou prý už přivedl na lepší cesty. Leč petici ihned zase za svou přijal „spolek na ochranu mládeže“ a podal novou žádost k ministerstvu vnitra, o ustanovení policejních matron, jež by chránily policií zatčené ženštiny, staraly se o ně, napomínaly je k lepšímu životu, o obrácené pečovaly hmotně i mravně, a zvláště chránily stud ženský, jenž pod mužským dohledem policejních zřízenců zajisté se nepovznese. Místo lékařů, žádá spolek lékařky na policii pro ženské a přísné oddělení ve všech místnostech policejních revírů prostitutek od ostatních ženštin. — Na poli praktické ochrany žen a dívek v Berlíně vyniká nejširší působností pod ochranou císařovny stojící „spolek na ochranu ženské mládeže“, jenž je částí protestantské „vnitrné missie“. Jeho „Mädchenhorte“, „Mädchenheime“, „Mädchen- und Frauen-Versammlungszimmer“, zvláště pro přišedší právě z venkova dívky a ženy, jakož i pro mladé dělnice bez ochrany rodiny stojící ve víru městském, působí vzorně a mnohému zabraňují. Dne 7. ledna konal spolek tento společnou konferenci, na níž usneseno se o účinnější a členitější organisaci celé působnosti.

„L'affaire Dreyfus“ víří po Francii stále v širších a širších kruzích. Všemoc židovstva přibírá stále nové a nové pomocníky. Mezi tyto dal se i Emil Zola, jenž už dříve, ale bez povšimnutí širší veřejnosti plaidoval veřejně pro odsouzeného Dreyfusa. Po osvobození majora Esterhazyho (11. prosince), kdy celé pletivo a osnova intrik chytře navlečených od Dreyfusova družstva, padly potrhány a usvědčeny ze lži — vytasil se Zola v listu „Aurore“ s fulminantním usvědčujícím listem k Faureovi. Rozhořčení Francie, zvláště mládeže, obrátilo se teď proti němu. Socialisté a anarchisté zasahují rovněž jako pomocníci, zvláště teď co propukají na různých místech bouře antisemitské, odpověď lidu na celou tu nečestnou kampaň židovstva. Ostatně Zola nestojí sám jako pomocník Dreyfusův. V „Rappelu“ hned na to vyšlo podobné prohlášení francouzských spisovatelů známých i méně známých, kdež dožadují se obnovení processu Dreyfusova. Jest mezi těmito i akademik Anatole France. Leč toto prohlášení není urážlivé, žádáť jen obnovení processu na zjištění pravdy. Ale Zola vystoupil jako žalobce celé veřejnosti a zvláště jako žalobce vojenského soudu a celého štábu; rozvinuje od počátku processu Dreyfusova domnělé pikle a nedbalost vyšetřujících proti Dreyfusovi, popírá vinu jeho, a to tak smělým a ostrým způsobem, jak se neodvážili toho prvější obranci Scheurer-Kestner, ani bratr odsouzeného Dreyfus. Norský radikal Björnstjerne Björnson z Říma 15. ledna poslal Zolovi pozdravný a blahopřejný dopis: „Jak Vám závidím v této chvíli... Postavil jste se proti milionům. Je na světě šlechetnější podívané?...“

Otázka čínská jest dnes nejprvnější otázkou evropskou. Jest to otázka, jež sice začíná v politice, ale není politickou, nýbrž hospodářskou. Anglie to zřejmě prohlašuje: já mám 80% obchodu čínského ve svých rukou a nedám se vytlačit novými přišelci, Němci a Rusy. Ale aby jí to přišlo výhodněji, navrhovala hned rozdělení Číny, a když to nepřijato, hájí zase svobodný obchod a svobodné zápolení všech v Číně. Není pochyby, že Anglie jako dominovala dosud, bude dominovati v tržbě čínské nadále dlouho ještě, třebas by ostatní evropské državy zabíráním přístavův a břehů čínských pro budoucnost se též zajišťovaly. Mezitím ostatně co Rusko a Německo zabírá část pobřeží, Anglie domlouvá s Čínou půjčku, jež by jí zajistila ohromný vliv na hospodářství celé říše.

Zajímavý jest vzhled na tuto otázku čínsko-evropskou, jaký na konci svého zajímavého cestopisu podává prof. charkovské univ. A. N. Krasnov. Učený ruský geolog a národohospodář vyslán ruskou vládou, aby sledoval způsob hospodaření v různých tropických krajích, zvláště pak čajové plantáže v Indii a Číně. Zkušenosti cesty své vylíčil ve dvou ročnících petrohradské „Neděle“. Uzavíraje cestopis v poslední „Knižce Neděle“ (prosinec 1897), rozepisuje se o významu kultury západní a východní a o přítomném boji obou. Tedy ne boj evropských držav o vliv ve stárnoucí, rozpadávající se Číně jest dnešní otázka čínská dle prof. Krasnova, ale boj dvou kultur, západní bílé a východní žluté, čili jak ještě jinak specifikuje p. prof. obě kultury, západní

výbojné, masožravé, vyssavatelské, s východní vegetarianskou, mírumilovnou. socialně vyrovnanou. Tato specifikace obou kultur naší západní i východní dovedně provedena: naše skoro je takovou, jak ji prof. Krasnov líčí; a čínská či východoasijská vůbec bude asi takovou, věříme zkušenému cestovateli a pozorovateli. Ale jedno tu vynecháno: p. prof. nemá žádného zřetele k momentu náboženskému obou kultur, posuzuje obě se stanoviska zhola materialistického: u nás kultura živočišná, založená na podmanění zvířete; na východě u žlutého plemene kultura rostlinná, založená na podmanění rostliny. A Rusko — náhled u Rusa už napřed skoro daný — bude hráti mezi oběma úlohu prostředníka; má z té i z té svůj díl, z kultury živočišné i z kultury rostlinné. Více se původně kloní k této. Dovede-li svůj sprostředkovací vliv udržet a udržet si i staré řády na této své mírné kultuře rostlinné vybudované, pak v této úloze sprostředkovací prokáže světu velkou službu a v budoucnosti vynikne v popředí dějinné úlohy. Přikloní-li se však ponenáhle a zcela ke kultuře západní, ztratí svou sprostředkující moc a boj mezi oběma kulturami se přiostří, pak půjde o zničení jedné nebo druhé. Povede-li Rusko úlohu sprostředkovatele, pak obě kultury se vyrovnají a dobré vymoženosti obou se slijí. Prof. Krasnov popírá, že by Čína byla polem, kam snad by Evropa musila zanášet civilisaci a prvky kulturní. Staví obě kultury jako rovnomocné, stejně oprávněné a stejně pokročilé — třebas každá kráčela jiným směrem: právě směrem jen a ne stupněm se liší. O stupni vůbec mluvit tu nemožná. Tyto názory jen k vůli zajímavosti podáváme, nevěříce, že by dějiny šly tímto směrem a hnány byly takovými zcela materielními proudy. Dle našeho mínění jinak, idealněji jest v dějinách lidstva budoucnost zapsána. Zápolí svět sic o hmotné statky, ale i tou cestou dere se stále k cíli, jenž mu naznačen v evangeliu.

* * *

V Praze zřízeny byly nedávno, jak už dříve jsme sdělili, konsuláty francouzský a anglický. Nejnověji přistupuje švycarský. Pražské bouře snad pohnuly vládu německou ku zřízení konsulátu německého. — O zrušení mlecího řízení a to neodkladné, upomínaly počátkem roku vládu sněmy, společenstva mlynářská, schůze rolníkův a jiných interessentů — kde kdo. A zatím co takto celý lonský i letoší rok jsme na zrušení jeho náhlili — v praksi dle všeho došlo i u nás hojnějšího použití. Mlecí zřízení neplatí jen pro Uhry ale i pro nás. Pro Uhry bylo ovšem výhodnější, že se ho chopili první a že snad uherská vláda dala svým mlýnům lepší dopravní podmínky než našim. Ale i naše mlýny pro dovoz obilí na zušlechtění byly by si vymohly jistě obstojné podmínky. Statistika minulého roku (za 11 měsíců) ukazuje, že pšenice dle mlecího řízení dovezeno do Rakousko-Uherska 1,303.793 metr. centů, o 240.647 metr. centů víc než r. 1896. za touž dobu. Z množství toho semleto v Uhrách 789.179 metr. centů, v Rakousku pak 514.614 metr. centů. Ježto v Uhrách zušlechťovací výroba klesla o 86.389 metr. centů, jeví se celé plus loňského dovozu

ještě i o uherské minus zvětšené jen na straně mlýnů našich. Dle toho naše mlýny začínají se chápat téhož, co v Uhrách se má potlačit. Jest to krok ze zoufalství, z opatrnosti, či náhodou? Či značí to totéž, co v Uhrách: naprosté zničení malých mlýnů a naprosté opanování velkomlýnů, jež už nemíní zmizet a nemajíce domácího meliva, nuceny jsou utíkat se k cizímu? Budou se naše velkomlýny bránit proti zrušení tak jako uherské, či projeví větší sebezapření vůči svým menším spoludruhům?

Vedle různých nařízení vládou vydaných podle § 14. a jež týkají se jen běžných a nejnutnějších věcí, vstoupily 1. ledna v platnost i dva zákony už dříve (v r. 1896.) usnesené a schválené. Jsou to: zákon o živnostenských soudech a nový občanský řád soudní, jenž doplněn nařízením o poplatcích a kolcích. Živnostenské soudy jsou dle zákona jen tam obligatní, kde už takové byly (Brno, Liberec, Bílsko atd.), jinak jsou fakultativní: zákon umožňuje jejich zřízení, ale nepřikazuje jich. Živnostenské soudy jsou u nás náhradou smírčích a dohodčích soudů mezi dělníky a zaměstnavateli zřízených, jaké jsou ve Francii a Anglii. Německo má rovněž živnostenské soudy, podle nichž upraveny i naše. Novým zákonem se dosavadní živnostenské soudy jinak upravují. Nejdůležitější změnou jest: úřední státní soudce, jehož poradním sborem vlastně jsou přísedící. Jen že poradní sbor tento má právo spolu rozhodovati.

Český „spolek pro povznešení průmyslu“ vypisuje soutěž pro vynálezce strojův a přístrojů, jež by sloužily k povznešení řemesla nebo průmyslu všeho druhu. První cena je 1000 korun ve zlatě. Vynálezce musí poslat vynález dosud v Čechách neznámý, nikde dosud v Čechách nevystavený. Výstava soutěžících strojů spojena bude s výstavou inženýrskou a stavitelskou, jež se chystá letos od 15. června do 15. září v Praze.

O solidnosti finančního hospodářství ruského státu svědčí rok co rok pravidelné rozpočty ohromné výše beze schodku a stále více se hromadící poklad zlatý, jenž letos dosáhl už výše 1 miliardy rublů, tedy výše, jaké nedosahuje poklad a hotovost žádné banky a žádné říše světa. Rozpočet na rok 1898 vykazuje billanci ve výši 1474,049.923 rublů čili 1873 mil. zl. V důchodech nejvyšší položku tvoří důchod ze státních železnic, statkův a státních peněz: 370 mil. rublů — tedy samy tyto státní statky vynášejí tolik, že by se tím zapravily na př. všecky roční výdaje státu uherského. Nepřímé daně už dnes v Rusku dosahují také veliké výše: plyne z nich důchod 543½ mil. rublů. Toť jsou také dvě nejhlavnější položky příjmové! Ve výdajích hlavní položky jsou vojsko: 289 milionů rublů (s námořnictvem 356 mil. rublů); úroky ze státních dluhů: 272 milionů rublů; železnice vyžadují roční náklad 264½ milionů rublů; správa finanční 211 milionů rublů. Nepatrný jest rozpočet ministerstva vyučování, nepatrný na ohromnou říši ruskou, neboť jinak spojený výdaj na vyučování i na kult tvoří asi právě takový podíl všeho rozpočtu, jako naše výdajová položka ministerstva kultu a vyučování. Investiční roz-

počet (mimořádný) činí 114 mil. rublů jen na stavbu samých železnic, čili tolik skoro, co v příjmech vykazuje vláda pokladní hotovosti. Pokladní hotovosti v Rusku tedy upotřebují mnohem prospěšněji než u nás. Na stavbu a zařízení sibiřské dráhy věnováno v rozpočtu přes 90 milionů rublů. Necelých, neboť část věnovaná na opatření voziva musí se odpočítati i k dobru ostatních drah ruských. Finanční síla Ruska i při těchto ohromných číslech přece ještě jest jen v plenkách a schopna rozvinutí ohromného. O dnešním počtu obyvatelstva, kdyby dosáhlo Rusko téže poplatné síly jako Francie, mohlo by míti rozpočet třikráte větší. Až téže síly poplatné na každého obyvatele dosáhne, vzroste zároveň i počet obyvatelstva víc než na dvojnásobnou výši a rozpočty ruské budou se blížiti 10 miliardám rublů, počítáno dle nynějšího poměru příjmův i výdajů.

Mladé, ale čilé Bulharsko dychtí po hospodářském osamostatnění a obohacení. Úmysly a snahy vlády nesou se účelně a velmi úsilně za rozmnožením domácího průmyslu. Nepodobný je ten spěch a chvat průmyslovému ruchu v Uhrách. Všemožnými výsadami a podporami vlády vydupávají se stále nové a nové závody. V r. 1894. mělo Bulharsko továren a průmyslových závodů 501, během r. 1895., 1896. a 1897. otevřeno nových 65 závodů průmyslových, čili za ta tři leta vzrostl jich počet o 13%. Závody stávající i množící se jsou druhů nejrůznějších: jak potřeba domácího trhu vybízí a jak úmysly vlády vedou. Dále udělena už koncesse ke dvěma cukrovarům, prvním v Bulharsku. Ve stavbě zatím se nachází jen jeden. Další koncesse povoleny 12 jiným novým závodům. Tak že počátkem letošího roku a jistě během jeho onen počet závodů doplní se na 600. Leč nejen o prvotní i druhotní výrobu domácí stará se vláda, ale pomáhati chce i odbytu domácích těchto ústavů. Proto zřídí letos v únoru obchodní a průmyslové museum ve Srědci, kdež by vyloženy byly vzorky a ukázky veškeré domácí výroby a sbírky ty všeobecně bezplatně přístupny učiněny byly, tak aby domácí konsumenti měli též stále v evidenci, co už doma dostati mohou a proč do ciziny jim chodit netřeba. Jak uboze pozadu vedle čilého Bulharska vypadá tu rozervané, vyssávané cizími kapitalisty — sousední Srbsko!

* * *

Dle zprávy úrazové pojišťovny pro Moravu a Slezsko ve správním roce 1896. bylo pojištěných závodů 58.238 (v tom hospodářských 47.869) a osob pojištěných 417.503 (v tom 154.862 žen). Úrazův ohlášeno vůbec 10.532, z nichž však 7380 mělo za následek jen kratší nemoc (do 4 neděl). Trvalé následky zůstavily úrazy 801 postiženým, a sice zmrzačení částečné 779, trvalé 22; smrt stihla po 110 úrazech. Odškodného zaplatila pojišťovna ten rok 347.145 zl. od počátku úrazového pojišťování vůbec 1,275.557 zl. Po zemřelých pozůstalým vdovám, sirotkům, rodičům, nedospělým osiřelým sourozencům plynulo v roce 1896. důchodů 1158 v obnosu 52.113 zl., zmrzačeným samým placeno 2210 důchodů v obnosu 150.035 zl. Tak tedy úrazovna

zaopatřovala důchodem 3368 osob úhrnnou summou 202.147 zl. Vůči lonsku jeví se značný přírůstek na důchodech i na vyplaceném obnosu: obnášíť + důchodů 408, + vyplacených peněz důchodníkům: 22 958 zl. Poněvadž základem úrazového pojišťování jest u nás soustava uhražovacího kapitálu, bylo proto třeba ku zajištění oněch 3368 důchodův uložiti kapitál 2,428.902 zl. Příspěvků členských sebrala úrazová pojišťovna roku 1896. 870.039 zl., fondy minulých let činily summu 3,052.055 zl Celkové jmění spravované r. 1896. tvoří 4,102.875 zl. 73½ kr. Ve správním roce 1896. skončila úrazovna naše opět přebytkem, nepatrným sice, jenž ani nenahradil úbytek vzatý z reservního fondu roku předminulého, ale i to je vůči ostatním pojišťovnám, jež končí ohromnými schodky (u dolnorakouské schodek vzrostl až na 4 mil. zl !) zjev potěšitelný, pro platící prácedárce aspoň. Ale ani dělnictvo nemůže říci, že by ten přebytek na něm byl uskrblen. Platíť úrazovna důchody takovéže výše, jako jiné rakouské úrazovny, poměrně dle vykázané mzdy.

Česká úrazovna pro své stálé schodky dostala nedávno od ministra vnitra výnos ze dne 21. prosince 1897, jenž se podobá dobré radě, ale ostré. Ministerstvo vnitra obviňuje pražskou úrazovnu, že poskytuje odškodné a důchody bez náležitého vyšetření asi, že kontrola její jest nedostatečná, zvláště že mnoho vydává na dočasné odškodné. Spotřebovalať v roce 1896. celých 68% příspěvků členských na běžné odškodnění, kdežto v jiných ústavech rakouských tato položka vyžaduje jen 40% příspěvků. Ministerstvo vnitra praví tudíž úrazovně, že takovým způsobem vede vlastně hospodářství rozvrhovací, jaké mají v Německu úrazovny, a ne uhražovací, jaké u nás platí. Jen že to rozvrhovací hospodářstvi její ještě i tak mnoho stojí. Vytýká tedy ministerstvo české úrazovně slovy sic nedostatečnost kontroly nad dočasnými úrazy, ale ve skutečnosti kárá její humannost k dělnictvu. Pokud tato humannost úrazovny jest neoprávněna, pokud se jí snad skutečně nadužívá, to jest nyní ctí a povinností úrazovny české vyšetřiti a v budoucí zprávě své podati vysvětlení a obhájení, nebo navrhnouti skutečnou reformu. — Na uhražení schodku pražské úrazovny vypsáno ministerstvem ihned zvýšení příspěvkův úrazových na letoší rok. Toto zvýšení stihlo ještě i některé jiné ústavy v Rakousku.

Odborová kommisse českoslovanské socialní demokracie vydala statistiku stávek za rok 1897. jí oznámených a její pomoci se dožadujících. Statistika tato pro naše země jest ovšem neúplná. Označujeť jen stávkové hnutí české socialní demokracie. Odborová kommisse podporovala celkem 14 stávek obnosem 892 zl. Pět z těchto stávek vypadlo příznivě, ostatní nepříznivě. Počet stávkujících dělníků byl 1911. Většina stávek těch byla velmi úporná a dlouhého trvání, 9 protáhlo se jich až na čtvrt i přes čtvrt roku. Postiženy byly jimi živnosti: kovové, dřevařské, textilní, obuvnické, keramické, jirchářské, barvířské, a pozlacovačské. Lepších podmínek hledělo dobýti 9 stávek (lepší zacházení 2, zkrácení doby pracovní 4, zvýšení mzdy 3), ostatní byly obranné: proti propouštění 2, proti zdloužení doby pracovní 3.

Doba vánoční a novoroční byla dobou sjezdů dělnických. Konánoť u nás 7 větších sjezdův odborných i politických, v Uhrách jeden sjezd. V Brně byly to sjezdy obchodního pomocnictva z Moravy a Slezska, a sjezd žen V Praze sjezd středočeské organisace a sjezd tak zvaného „potravodělnictva": totiž dělnictva pekařského, cukrářského, mlynářského, uzenářského a sladovnicko-pivovarského. Ve Vídni byly to odborné sjezdy jirchářů, koželuhův a pilnikářů. Důležité byly sjezdy pražský potravodělnický a brněnský obchodního pomocnictva, protože to byly sjezdy ustavující, vlastní odborné sdružení organisující. Potravodělnictvo jakožto z nejhůře dosud postavených činilo úsilné rozběhy k vlastní organisaci už několikrát, leč jednotlivé druhy jeho vždy zvlášť. Teď došlo to ke splynutí v odbor, jenž v počtu svých členů by měl silnou oporu, ale nebude ji míti v „uvědomění" jejich. Neboť s postavením hmotným obyčejně souvisí u dělníka i stupeň třídního jeho uvědomění. — Zajímavý snad více než důležitý byl brněnský sjezd žen, byl to rovněž sjezd ustavující, a máme tudíž od vánočních svátků také českoslovanskou organisaci žen socialně-demokratické strany. Na sjezdu bylo 17 delegatek, a sice z Brna, z Prahy, z Vídně, z Králova Pole, z Husovic a Židenic, z Prostějova, z Moravské Ostravy, z Vítkovic, z Michálkovic, z Plzně, z Kutné Hory a z Vídeňské Nové Vsi (Neudorf). Slovo vedly „soudružky" Krapková (Vídeň), Streitová (Brno), Šichová (Prostějov), Dvořáková (Plzeň). Že mluvily všecky, to se na ženském sjezdě rozumí samo sebou. Za organ žen prohlášen brněnský „Ženský List", jenž dostal novou redaktorku v soudružce Karle Máchové z Prahy. Vedle požadavkův o zlepšení postavení ženina v továrně a dílně, s nimiž vesměs možno souhlasiti, jsou tu ovšem i požadavky socialně-demokratické politiky a filosofie — úvodem resoluce je celá emancipační theorie socialních demokratek. Pro poznání chodu myšlenek této theorie uvádíme aspoň úvodní slova resoluce: „Soukromo-kapitalistické zřízení výroby nezměnilo ničeho na postavení ženy, která po mnoho století udržována byla násilně v porobě hospodářské, duševní i životní, ba stvrdilo ještě toto odvěké bezpráví. Žena zůstala i nadále otrokyní dvou bezohledných utlačovatelů — kapitalismu a muže, a stav tento učinil ze ženy loutku, jejíž jedinou snahou je, zalíbiti se muži a získati jej pro sebe a ploditi mu děti. Této snaze staví se však v cestu nepřekonatelné překážky hospodářské, a následkem všech těchto okolností stala se žena neschopnou opříti se všem těm různým násilím a příkořím. Veškeré snahy, vymanit ženu z tohoto nehodného postavení, míjely se přes všecky reformace svého účelu, protože reformatoři nepoznali hlavní příčiny odvislosti ženy, kotvící hluboko ve společenském zařízení, v soukromém vlastnictví výrobních prostředků..." Poznáním této příčiny dán tedy už i konečný cíl hnutí — českých proletářek.

Zemědělské dělnictvo uherské sešlo se o svátcích do Pešti v ohromném účastenství, aby pod dojmem chystaného zákona proti stávkám žňovým podalo mohutný protest a usneslo se na tužší a lepší organisaci své. Ale vláda brzy sjezd rozpustila. Socialní demokracie v Uhrách jediná dnes ze všech stran politických prohlašuje národní

rovnoprávnost, a jediná ze všech stran politických ujímá se práv širokých vrstev lidových. Strany parlamentní ani jedna nemají širokých požadavků dnešní socialní doby, vyjma stranu neodvislosti, jež však v té věci jest neupřímná, tak asi jako naši nacionalové němečtí nebo naši státoprávníci, a dále strana katolicko-lidová, jež bohužel požadavky ty nechává jen v programmu, neprovádějíc pro ně agitace ani ve sněmovně ani v lidu. Její agitace byla úsilnou jen při církevních předlohách, od té doby, jak zákony církevně-státní stárnou a pozbývají dráždivosti pro lid, její síla přitažlivá upadá. Na stranu křesťansko-socialní ve smyslu západním se přetvořit nemá síly, ježto by musila sáhnout dle uherských poměrů spíš k reformám zemědělské než tovární práce. Nechceme říci, že patronové strany té, většinou velkostatkáři (šlechtici), nemají k reformě té chuti, ale vzoru nemají na západě nikde, dle něhož by se řídili. Programm jejich socialní zařízen po vzoru západních socialních proudů, také hlavně k průmyslovému dělnictvu směřuje, a pro Uhry právě zemědělský směr je na místě, jako vůbec u všech našich sousedů na jih a východ.

* * *

Školství Školská statistika vykazuje v říši rakousko uherské tento rozvoj národního školství v číslech úhrnečných: v Cislajtanii bylo roku 1894. celkem 19.146 národních škol s 68.638 učiteli, již učili 3,312.530 dítek. Všech školou povinných dětí napočítáno 3,807.376. V Translajtanii měli 18 310 škol, 27.990 učitelův a 2,416.681 žáků ze 3,051.586 školou povinných dítek. V celé říši bylo tedy 37.456 škol, 96.028 učitelův a 5,729.211 žáků (žákyň) s 6,858.962 školou povinných dítek. Roku 1864 bylo v celé říši jenom 29.192 škol, 58.224 učitelův a 2,764.000 žáků (žákyň). Z 1000 dítek chodilo v Cislajtanii 870, v Translajtanii 809 dětí do školy. V Cislajtanii nejméně dětí chodí do školy v Bukovině — z 1000 jenom 586 — a v Haliči (653). V Horních Rakousích 99·3%, v Solnohradech 98·5, v Dol. Rakousích 98·4, ve Slezsku 98·3, v Čechách 98·2, v Tyrolích 97·5, na Moravě 97·3, v Korutanech 96·7, ve Štýrsku 94·4, v Dalmacii 86·5 a v Krajině 84·9% dětí školou povinných školu skutečně navštěvuje.

V zemích cizích chodí ze 100 dětí v procentech v Sasku 100, ve Virtemberku 99, v Badensku 98, v Prusku 96, ve Švycarech 85, v Bavořích 83, v Anglii a Francii 76, v Italii 37 a v Rusku jenom 5. Na jednoho učitele připadá žáků v Předlitavsku 47, v Zalitavsku 86, Hollandsku 40, ve Švycarsku 54, v Italii 59, v Bavořích 69, v Prusku 72, v Badensku 81, v Sasku 82. Na 10.000 obyvatelů mají národních škol v Předlitavsku 7·8, v Uhrách 8·2, v Sasku 6·9, v Bavořích 9·8, v Badensku 10·8, ve Virtemberku 11·4, v Rusku 11·7, ve Švycařích 16·4, ve Francii 20·9 a ve Švedsku a Norvežsku 24·2.

Podle jazyka vyučovacího bylo r. 1894. v Rakousku německých škol 7380, českých 4667, ruských 1961, polských 1850, italských 822, slovenských 650, chorvátských 362 a rumunských 100. Připadá tudíž jedna škola na 812 Italů, na 1145 Němců, na 1173 Čechů, na 1582

Rusínů, na 1781 Charvatův a Srbů, na 1810 Slovinců, na 2015 Polákův a na 2090 Rumunů.

Z 1000 obyvatelův umí čísti a psáti v Předlitavsku 578·6 mužův a 532·2 žen; jenom čísti 31·9 mužův a 54 žen; analfabetů je 389·5 mužův a 413·8 žen. V Zalitavsku 578·8 mužův a 438·9 žen umí čísti a psáti; jenom čísti umí 17 mužův a 59·3 žen, analfabetů je 404·2 můžův a 508·1 žen. V procentech zná čísti a psáti ve Vorarlberku 83·22 mužův a 83 34 žen, v Horních Rakousích 80 7 m. a 97·2 ž., v Dolních Rakousích 79·9 m. a 77 5. ž, v Čechách 79·7 m. a 76·7 ž., v Tyrolích 78·2 m. a 75·9 ž., na Moravě 77·2 m. a 72 2 ž., v Solnohradech 77·1 m. a 76·2 ž.; V Haliči mají 71% analfabetů mužských a 76·4% analfabetů ženských. V Istrii jest 63·8% mužských a 70·9% ženských analfabetů. V Bukovině 79·9% m. a 86·1% ž. a v Dalmacii 79·8% m. a 91·5%ž. analfabetů.

V cizině vykazuje analfabetů Švedsko 0·2%, Dansko 0·25, Norsko 0·3, Německo 0·82, Švýcary 1·2. Hollandsko a Luxenburk 4, Velká Britanie a Irsko 9·1, Francie 28, Belgie 32, Bulharsko 44, Řecko 45, Italie 46. Portugaly 56, Španěly 58, Rumunsko 68, Srbsko 70, Rusko 76, Černá Hora 84, kdežto v Rakousku průměrně 36% analfabetů.

Pokračovací školy hospodářské žádá učitelská jednota okresu sušického v Čechách. Obrátila se v té věci na tamnější hospodářský spolek, jehož předsedou jest Ferdinand hr. Chotek. Výbor spolku vyslovil se pro zřízení pokračovacích škol hospodářských a přijal většinou jednoho hlasu návrh, aby povinné školy pokračovací navštěvovali žáci 12—14letí. Menšina doporučovala, aby pokračovací školy hospodářské navštěvovali z povinnosti žáci 14—16letí.

Vliv alkoholu na potomstvo dle „Chr. paed. Bl.“ jest velmi zhoubný. Mezi 57 dětmi 10 rodin pití lihovin oddaných bylo jenom devět normalně vyvinutých dětí. Všechny ostatní byly slabomyslné, epileptické, hrbaté, hluchoněmé anebo zakrnělé. Za to bylo mezi 61 dětmi rovněž z 10 rodin, ale nepožívajících lihovin, 50 dětí zcela normalně vyvinutých a jenom 11 dětí méně silných. Toť nevývratný důkaz o zhoubném vlivu lihovin na potomstvo alkoholikův a zároveň pokyn rodičům, aby dětem lihovin za nápoj nedávali.

Zajímavý výkaz o dalším povolání žáků měšťanských škol přináší „Věstník škol.“ z r. 1896/97. Dle něho vyšlo ze 54 chlapeckých škol měšťanských 1198 žáků, z nichž odešlo na ústav učitelský 148, do škol průmyslových 88, do školy tkalcovské 23, do školy strojnické 19, do odborné školy pro zpracování hlíny 7, do školy pro umělecké zámečnictví 1, do kamenářské školy 1, na pivovarnictví 13, k podkovářství 1, na školy rolnické 33, do obchodních škol 68, do školy plavecké 1, do služby železniční 3, na varhanickou školu 1, na gymnasium 11, do škol realných 28, k živnosti řemeslné 267, k obchodu 141, k polnímu hospodářství 40, k zahradnictví 4, k lesnictví 15, do továren 12, k stavebnictví 11, na knihtiskařství 2, k elektrotechnice 7, k poštovnictví 1, dobrovolně opakuje 3. třídu 140, bez určitého zaměstnání je 48, k vojsku šli 2 a 15 jest nezvěstných.

Ústřední spolek katol. učitelů v Německu má 15 místních odborův a 302 místní spolky, v nichž soustředěno 7251 členů.

Školy indianské mají v reservacích indianských Spojené Státy, a to trojí druh: školy kontraktní, školy missionářské a školy veřejné. Celkem je pro Indiany 288 škol, z nichž je 234 pod státním dozorem. Průměrně chodí do nich denně 511 indianských dětí, jichž napočítáno 4768 školou povinných. Školní budovy opatřeny jsou vším pohodlím podle nejmodernějších vymožeností. Kromě obvyklých předmětův učí se mnohé děti různým řemeslným a domácím pracím.

Pedagogický odbor ethické společnosti vídeňské pořádá letos řadu přednášek o výchově dítek podle zásad psychologických a ethických. Lékaři dětských nemocí přednášejí o zdravotnictví, praktičtí učitelé a paní o duševním vývoji dítěte. Účelem těchto přednášek je soustavné poučení žen a dospělých dívek o výchově dítek. Účastníci platí za všechny přednášky korunu.

Kurs stenografický výhradně pro učitele národních škol zřídil odborný učitel Karel Prochaska ve Vídni. Kurs je bezplatný a trvá od 1. ledna do 1. června t. r., a to vždy 2 hodiny v sobotu odpoledne, kdy mají učitelé prázdno. Kurs bude tak řízen, aby účastníci byli uschopněni složiti státní zkoušku pro střední školy.

Vzorné sbírky mineralogické dodává všem školám vídeňským za náhradu výloh správních tamnější centralka učebných pomůcek (Lehrmittelcentrale XVII. Bez., Elsterleinplatz 15.) Pro Moravu chystá sbírky přírodovědecké nově založený přírodovědecký klub v Prostějově, kterýž zasluhuje proto veškeré podpory.

Výzdobu škol vytklo si za účel zvláštní sdružení učitelů v Hamburku podle příkladu Angličanů, kteří již dávno mají spolky podobné. V Anglii podobné spolky pečují o umělecké ozdobení škol i nemocnic malbami uměleckými. Holé stěny učíren, chodby, síně atd. chtějí vyzdobiti zdařilými obrazy ze života rolníků, dělníkův a z dějin biblických. Podobně i v Antverpách věnuje ministerská rada 3000 až 5000 franků ročně mladým a nadějným žákům malířské školy, kteří malbami pak ozdobují městské školy.

Veřejné zkoušky dosud obvyklé v Berlíně a Vratislavi po přání vlády na všech obecných školách zrušeny. Místo nich zavedeny slavnosti školní při propouštění žáků spojené s výstavou kreseb a ručních prací. K těmto slavnostem zvou i rodiče konfirmantů.

Že katolicismus není nepřítelem nacionalismu a že oprávněným tužbám národním plně všude vyhovuje, tohoť zářícím dokladem jest návrh zákona podaný katolickým ministrem Schollärtem v belgické sněmovně. Návrh ten žádá, aby na všech školách státních v provinciích: Brabant, Vlámy, Antwerpy a Limburk zavedl se jazyk vlámský za řeč vyučovací místo dosud panující frančiny. Universita v Gentech, dosud také francouzská, změniti se má v universitu vlámskou.

Důležitou novotu zavádějí na universitách v Prusku. Praktický učitel Dr. Vilém Fries, dosud ředitel ústavu Franckova v Halle povolán byl na hallskou universitu, kdež zřízena byla stolice pro praktickou

pedagogiku. Rovněž i na jiných universitách vynikající učitelé praktiky takové mají býti povoláni za universitní professory prakt. pedagogiky.

Hru na housle jako volný předmět vyučovací zavádí pruské ministerstvo na ústavech pro vzdělání učitelek.

Kursy pro lid pořádá spolek pro popularisování věd v Mnichově. První takový kurs pro lid počal 25. října a skončil 22. prosince 1897. Každá z 9 serií obsahovala 6hodinový kurs o dějinách vývoje země, o stavbě těla a způsobu života, o italských básnících od Danteho po Tassa, o bursách, o užitečných materialiích, o tělesné a duševní výchově dítek, o strojích vodních, o zákonníku občanském, o zdravotnictví Po Novém roce počne nový běh, a to přírodovědecký s demonstracemi.

Středištěm učenosti mohammedanské jest dosud Buchara, kdež již před 1000 lety kvetly vysoké školy, medressy zvané Dosud jsou tam 103 medressy s 10.000 žáky a 1000 professory. Posluchači studují 3—5 let na fakultě theologicko-juristické anebo filologické. Kromě čtvrtku a pátku každý den vyučují od slunce východu do 3. hodiny odpoledne. Professoři přednášejí buď ve svém obydlí anebo v některém zákoutí medress. Sedíce na kobercích s nohami skříženými, uvádějí své ponejvíce obstárlé žáky, kteří kolem nich dřepí na zemi, do tajností orientalních věd.

Pokračovací školy ve Francii a Anglii nabývají velikého významu jak počtem, tak i směrem. Přihlíží se v nich 1. ku všeobecnému zdokonalení vědomostí, 2. k rozšíření odborného vzdělání po stránce technické, 3. k zušlechtění mravův a společenských způsobů. Návštěva těchto škol je nezávazná. Přes to bylo v r. 1895. ve Francii 17.000 večerních škol pokračovacích se 400.000 žáky zapsaných, z nichž 270.000 žáků řádně školy ty absolvovalo; r. 1896. bylo takových škol již 24.040 se 700.000 zapsanými žáky. z nichž řádně absolvovalo 420 000 žáků. V Anglii podobných škol bylo r. 1893. celkem 2001 s 116.010 žáky; v r. 1894. bylo již 3750 škol s 270.000 žáky. Ve Francii je vyučování bezplatné, v Anglii platí se nepatrné školné. Vedle theoretického vyučování velmi se dbá též na praktické zdokonalování žákův a sice všude vzhledem k místním poměrům.

O pruském školství platí všude názor, že se mu na světě nevyrovná žádné jiné školství. Proto velmi se podivili návštěvníci lonské výstavy berlínské, když v oddělení školském nenašli nic, což by odůvodňovalo tento úsudek. Naopak odcházeli odborníci zklamáni a všeobecně uznáváno, že pruské školství nijak nevyniká nad všeobecný průměr, ba ve mnohém dokonce pokulhává za školstvím sousedů. Zprávy pak, které pronikají ob čas na veřejnost dokazují, že počíná za šranky černo-bílými úpadek školství obecného. V minulých úvahách již na některé takové symptomatické události jsme poukázali. Dnes opět uvádíme za doklad původní zprávu o školních budovách východního Pruska. Ve farnosti Willuhnen — polský název neznáme — zjistil krajský inspektor školní (náš zemský), že hospodářské stavení školní budovy je na rozpadnutí. Vepříci pana školmistra zcela pohodlně prorazili zeď a vycházejí nerušeně na procházku, kdy se jim zachce.

O časopisectvu učitelském nelze pronésti úsudku příznivého. Vyplňují sloupce své po většině polemikami nejhrubšího rázu a hanobí nepohodlné příslušníky stavu učitelského, kteří neplavou v proudech liberalních, způsobem tak neslušným, že tím budí odpor u všech slušných lidí. Všeobecně ujímá se přesvědčení, že sprostými nadávkami a neurvalým tonem školské časopisy liberalní nejvíce poškozují vážnost a úctu ku stavu učitelskému. Jak daleko pokročila v učitelstvu nesnášenlivost a hrubá nekollegialnost patrno z politování hodného terrorismu, jaký liberalové provádějí vůči učitelům smýšlení katolického. Inscenují proti nim pravidelný boykot a nešetrně je vylučují z jednot, v nichž mnozí zaujímali nedávno vynikající hodnosti a velikou i plodnou činností nemalých zásluh získali. Nedávno vyloučeni z kroměřížské jednoty slečna Hoffmanová, odborná učitelka měšťanské školy, nadučitel Frant. Drobný a odborný učitel B. Surma z Hulína. Ve čtvrtek dne 4. listopadu zase vyloučeni z místecko-novojičínské jednoty nadučitel a spisovatel J. M. Kadlčák, učitelé Adamec a Pospíšil Adolf, oba vynikající v každém ohledu mladší učitelé a snad i veteran učitelský, odborný učitel Frant Závada. Tímto brutalním terrorismem proti zcela bezúhonným příslušníkům stavu učitelského učitelé liberalní zajisté neprospívají ani sobě ani celému stavu a jeho zájmům.

Na konec citat z čísla 1. „Školského Obzoru“, organu to nejkrajnějšího křídla svobodomyslných učitelů českých: „Mnohé učitelské jednoty naříkají na mizerný spolkový život a zároveň kollegové poukazují na nekollegialnost, ramenářství, donášení a jiné nectnosti příslušníků stavu. Náprava: Proveďte očistu, bděte nad jednáním, poukažte na nectnosti. Po straně posuzovati nezpomáhá. Zaveďte do schůzí tajné dotazy a interpelace. Napište na lístek, co jste zaslechli a od koho, ať napadený se ospravedlní a vše objasní. Ať se každý chová tak, aby byl vzorem pevného charakteru svému okolí. Patolízaly, donášeče, ramenáře tepejte bez milosti. S lenivci, kteří v místě třeba jsouce, do schůzí nechodí, neobcujte. Ukažte a žádejte vždy povahu pevnou, neústupnou, vytrvalou. Takových lidí nám v dnešním boji třeba. Všecku slabost, nerozhodnost, chabost odhoďte. Odsuzujte i chameleonskou dvoubarevnost, prospěchářství etc. etc.“ Tento doslovný citat dostatečně illustruje poměry, jaké zavládly v učitelstvu a zároveň jsou dokladem, že jest na čase důkladný obrod duševní, nemá-li učitelstvo zcela utonouti v proudech bezmyšlenkovitého a planého pokrokářství socialního.

Ročník III. (XV.) Číslo 3.

HLÍDKA.

Cesta Moabskem.

Dr. Fr. Kyzlink.

III.

Historie nové Madaby byla dosud velmi bouřlivá, tak že se někdy zdálo, že sotva vyvstalé město upadne opět ve ssutiny.

Madaba jest jakoby malý ostrůvek křesťanský, obklíčený kolem dokola záplavou islamu. Na východě kočují benî Ṣachr, nejdivočejší to arabský kmen. Na severu jsou Belḳauîje, t. j. Belḳavští, t. j. tak nazvaní od Belḳy, krajiny to od řeky Môžebu (Arnonu) až k řece Zerḳa (Jabok), na západě a na jihu jsou benî Ḥamîde či kratčeji Ḥamâide. Všichni tito kmenové nevražili na své křesťanské sousedy a při každé příležitosti jim svou zášť dávali na jevo.

Nejvíce příkoří působili Madabským Ṣchûrové, kteří v nich, jak řečeno, viděli uchvatitele části svého území. Nejen jim škodili na polích a stádech, ale utratili i mnoho lidských životů. Když obilí dozrávalo, přihnali na ně své velbloudy a koně, a co tito nespásli, pošlapali a zdupali. Někdy si počkali, až bylo obilí vymláceno a pak si vzali násilím, co chtěli. Jistý Arab z Předjordání, jménem Šhâde, který byl později u nás v hospici zahradníkem, si najal od patriarchatu rozsáhlé pozemky u pahrbku Želûl východně od Madaby. Nakoupil si volů, najal čtvrtníky (murâbiʿîn), tak nazývané odtud, že dostávají čtvrtinu toho, co majetníci půdy zaseli a sklidili, a těšil se na hojnou úrodu. Že však byl Ṣchûrům první na ráně, trpěl od nich více než druzí. Jednou se mu podařilo obilí šťastně skliditi a vymlátiti. Právě se chystal

je zavézti do Jerusalema na trh, když k němu přišel zástup Ṣchûrů, majících tvář zahalenou mindîlem, t. j. tmavým šátkem, kterým pokrývají hlavu. Tak činí beduini, kdykoliv přijdou ve zlém úmyslu, a to proto, aby jich nebylo dobře poznati. Ani nepozdravivše, žádali zhurta, aby jim dal pšenice, jinak že ho na místě zabijí. Šhâde, že nedá, ať si ho zabijí. Lupiči ho sice nezabili, ale nabrali si, co mohli koně unésti, a odešli. Šhâde tím činem přišel úplně na mizinu.

Roku 1887. učinili Ṣchûrové řazu, t. j. loupežný vpád na území adabské právě ve žně. Madabští vidouce zástupy nepřátel, prchali do města. Jeden z nich vida za sebou nepřítele na koni, uchopil pušku, kterou cestou položenu spatřil — nosíť beduini s sebou zbraň i při práci — a stihatele zastřelil. Zdálo se, že následky tohoto činu sebeobrany budou pro Madabu osudny. Ṣchûrové město oblehli, rozbili kolem dokola své stany a šejchové přísahali, že budou pásti velbloudy na střechách madabských, t. j. že město úplně zboří. Několik mužů, kteří se neopatrně odvážili z města, bylo zastřeleno.

V této tísni se rozhodl missionář P. Biever jíti do Jerusalema pro pomoc. Pozdě večer vyjel s jedním průvodcem z Madaby, přiblížil se tiše ke stanům nepřátel a odvážným skokem pronikl stanovou ohradu. Ṣchûrové prachu nešetřili, ale na štěstí bez výsledku. Než pomoci se nedohledal, mohlať pomoci jen turecká vláda, a ta na blízku vojska neměla. Nezbývalo tedy, než aby si Madabští pomohli sami. P. Biever, který býval v Lucembursku důstojníkem, nakoupil prachu a olova a v noci se zase týmže způsobem vrátil. Za příprav k boji, kterým měli býti Ṣchûrové zapuzeni, napadlo missionáři, že kmen benî ʿAduân je znepřátelen se Ṣchûry, poněvadž šejch Ṣchûrů zapudil svou manželku ʿAlii, dceru šejcha ʿaduanského Diâba, která pro sličnost byla chloubou svého kmene. I poslal k němu následující noci posla se žádostí, aby obleženým přišel na pomoc. Šejch svolal ihned poradu (mašuara) stařešin a s jejich souhlasem vzkázal po poslu, že Ṣchûry napadne, jakmile počnou z Madaby střileti. A stál ve slovu. Sotva zahoukly z Madaby první rány, mířené jen na velbloudy, poněvadž missionář nechtěl zbytečně prolévati lidské krve, objevil se na severu celý mrak ʿAduanů. Ṣchûrové byli tak poděšeni, že sebrali v rychlosti stany a prchli do pouště.

Roku 1892. vypukla z podobné příčiny nová válka se Ṣchûry, v níž bylo několik křesťanů na poli zastřeleno. Ṣchûrové byli tak rozezleni, že zavraždili i jednoho mohammedanského hocha z Madaby domnívajíce se, že je křesťanem, ačkoliv byl pod ochranou jednoho z jejich mužů. Tentokráte zakročila vláda a donutila Ṣchûry k ústupu.

Roku 1886., když byl jakýs takýs mír, odvážili se Ṣchûrové do Madaby na samého missionáře. Jednou v neděli odpoledne přišel jich zástup do missijního domu. Missionář P. Biever odpočíval ve své světničce, když mu sluha jejich příchod oznámil pravě, že asi nemají dobrých úmyslů, protože mají tvář mindîlem zahalenou. Missionář mu řekl, aby je uvedl do školy, která byla zároveň divanem, t. j. přijímacím „sálem". Pak si vzal pro všecky případy s sebou revolver a vyšel za nimi.

„Salâm ʿalêkom, pokoj vám!"

Žádná odpověď, a to bylo zlým znamením. Ze zahalených tváří zíraly oči plné nenávisti. Missionář se chtěl posaditi, ale nikdo mu neudělal místa. To se mu zdálo ve vlastním domě přece trochu mnoho, proto jednoho z nich odstrčil a posadil se.

„Co na mně chcete?" táže se pak.

„A co ty zde chceš?" osopil se naň vůdce vetřelců.

„Já jsem ve svém domě a vy jste přišli ke mně, řekněte, jaká jest vaše vůle!"

V tom mluvčí Ṣchûrů vyskočil a chtěl se naň vrhnouti. Missionář však rychle vstal, opřel se o zeď, vytrhl z kapsy revolver a nasadil mu jej na čelo. Kdo ví, co by se bylo stalo, kdyby podivnou náhodou nebyl v tom okamžiku přišel jeden z Madabských. Spatřiv, co se děje, vyběhl několika skoky před missijní dům a učinil pokřik. Sotva zavzněla s návrší jeho poplašná slova: „Jâ aulâd eṣ-ṣalîb (děti kříže, křesťané), náš chûri je v nebezpečí!" sbíhali se muži v plné zbroji, a než by deset napočítal, byli na nádvoří a obklíčili školu se všech stran.

„Všichni zemřete!" zahřměl missionář na překvapené Ṣchûry, chtěje jim nahnati strachu, aby jim nenapadlo přijítí ještě jednou.

Ṣchûrové vidouce se se všech stran obklíčeni a na sto hlavní na sebe namířených, hrůzou strnuli. Jeden přes druhého se tlačil k missionáři, chápaje se jeho ruky nebo šatu a obvyklým beduinským „Ana dachîl ʿalêk, utíkám se k tobě" prosili, aby jich ušetřil.

Missionáři ovšem nenapadlo bráti svou hrozbu vážně, a když se dosti naprosili, oznámil jim, že jim odpustí, ale že mu musejí říci, proč přišli a kdo je poslal. A tu se dověděl, že jim jistý odpadlík slíbil 30 napoleonů, jestliže chûriho buď živého nebo mrtvého odstraní. Dostati 30 napoleonů za odstranění cizince, takovému pokušení beduin neodolá!

Missionář Ṣchûry pohostil, vyložil jim, proč opustil vlast a její výhody, že hledá jen dobro beduinského lidu, a pak se všichni v dobré vůli rozešli.

Onen odpadlík byl na to v Jerusalemě obžalován a vysláni vojáci, aby ho chytli. Ale ještě než přišli, prchl do Jerusalema k anglikanskému missionáři. Turecká vláda se o tom dověděla a žádala za jeho vydání. Anglický konsul však k tomu nepřivolil. Poněvadž turecká policie nesmí vkročiti do evropského domu bez svolení příslušného konsula, nezbývalo jí než dům střežiti a číhati, až by zločinec z něho vyšel. Ale nedostala ho. Přestrojiltě se za ženskou, zahalil si tvář hustým závojem a missionář ho jako nějakou evropskou damu vyvedl z domu. Uprchl šťastně do Egypta, ale tam brzy nešťastně skončil.

Poněvadž katolický missionář koná mnohé služby, zvláště lékařením, i mohammedanským beduinům, nabývá mezi nimi vždy více přízně a vážnosti.

V poslední době žijí Ṣchûrové s Madabskými v smíru. Nemálo k němu přispěly služby, které jim Madabští r. 1893. prokázali v jejich boji s benî Šaʿalân, v němž byli na hlavu poraženi a úplně vydrancováni. Madabští jim uschovali drahocennější věci a raněné i opuštěné ošetřovali s láskou v pravdě bratrskou. Když jsem navštívil šejcha katolíků, zastal jsem u něho dva šejchy Ṣchûrů pohostinnu.

Neméně urputné boje bylo Madabským podstoupiti se západními sousedy benî Ḥamîde. Příčinou jejich mimo jiné byla též návštěva oněch dvou francouzských šlechticův, o nichž jsem se dříve zmínil.

Přišli totiž na své cestě do Madaby a chtěli odtud navštíviti zříceninu M'kâuer (Machaerus), kde byl sv. Jan Křtitel sťat. Zřícenina tato leží na území Ḥamâidů. Chtějí-li cizinci vkročiti na území některého kmene, musejí se s ním dříve smluviti o bakšîš a vzíti si od něho průvodce. Jinak mohou svou odvahu zaplatiti i životem.

Proto missionář svým hostům domlouval, aby se dříve s Ḥamâidy domluvili. Ti však ve své národní domýšlivosti tvrdili, že jim francouzská vlajka k bezpečnosti úplně dostačí. Francouzská vlajka u beduinů! Vida, že žádná domluva nic nepořídí, žádal missionář, aby mu písemně stvrdili, že cestu podnikají proti jeho vůli a domluvám. Spisovatel, který je provázel, se přece bál odpovědnosti a nabídl se missionáři, že v nejhorším případě sám zaplatí, čeho třeba, aby tedy věc dříve s Ḥamâidy umluvil. Na domluvu přišel šejchův syn, jemuž missionář slíbil 100 franků bakšîše. Jelikož věc byla nyní urovnána, uvolil se missionář hosty s četou svých beduinů provázeti. Na hranicích byl rozbit stan, u něhož průvod zůstal; cizince s missionářem a dragomanem vedl syn šejchův ku zřícenině.

O jejich příchodu se zatím dověděl bratr šejchův, který žárlil na bratrovu moc a ještě více na jeho bakšîše, a zříceninu obsadil. Když

se cizinci blížili, počali na ně házeti kamením. Missionář vida, že je tu nějaké nedorozumění, nechal průvod za sebou a jel k beduinům, aby jim věc vysvětlil. Na jeho pozdrav mu odpověděli tím, že naň namířili pušky. Nedal se tím však zastrašiti a vykládal jim, že mají se šejchem za návštěvu umluvenou odměnu 100 franků, jak jeho přítomný syn dosvědčiti může, a že zajisté i jim se z toho něčeho dostane. Co s nimi vyjednává, slyší za sebou dusot a hned na to vidí oba jinochy i s dragomanem, jak bez pozdravu s puškou v ruce se staví proti Ḥamâidům. Ubohý trnul strachem, neboť jediný Ḥamîde dostačil, aby tyto hrdiny zprovodil ze světa. Zakřiknul na ně francouzsky, aby zbraň ihned zavěsili a pozdravili beduiny, tyto pak žádal, aby neměli cizincům za zlé jejich neslušné chování, poněvadž jsouce ze zemí západu, neznají mravů země.

Beduini se spokojili, dovolili všem zříceniny si prohlédnouti a pak žádali smluvený bakšíš. Bylo jim řečeno, že se jim vyplatí ve stanu na území madabském. Tři z nich je tedy provázeli ke stanu, kde byli pohostěni, ale bakšíše nedostali. Šlechtici pravili, že všecky výlohy platí podle úmluvy dragoman, a dragoman nechtěl o placení ani slyšeti. Spisovatel si myslil, že nyní, když jsou mimo nebezpečí, se to tak přísně bráti nemusí, a neplatil též. Dragoman daroval jednomu staré boty, druhému hrst kávy a třetímu také jakousi tretku.

Beduini odešli s hněvem v srdci, nemyslíce jinak, než že slíbený jim bakšíš dostali průvodci madabští, a místo na cizince zanevřeli na své sousedy smrtelnou záští.

Missionář se vracel z výpravy se smutnými předtuchami, a předtuchy ty se brzy vyplnily. Vypukloť nedlouho na to zjevné nepřátelství, které trvalo dvě leta a stálo mnoho lidských životů.

Cizinci se dali od Madabských zadarmo živiti a za poděkování jim zůstavili pomstu uražených Ḥamâidů.

Po nějakém čase dostal missionář francouzský list, v němž byla zpráva o vyznamenání, které dala francouzská vláda onomu dragomanovi za to, že s dvěma statečnými šlechtici zachoval Madabě — missionáře. Bez jejich hrdinného přispění byla by ubohá Madaba osiřela!

Napadá mi tu rozmarná historka z doby nepřátelství Ḥamâidů s Madabskými. Dva Madabští vezli na soumarech obilí do Jerusalema a byli na cestě od tří Ḥamâidův oloupeni o obilí i o soumary. U šejcha lupičů se marně dovolávali spravedlnosti. Následujícího roku vyčíhali, kdy oni lupiči jedou s obilím do Jerusalema a přepadli je. V Jerusalemě vyložili kavasovi v jednom křesťanském domě, co se jim přihodilo,

a prosili jej, aby jim pomohl ke svému. Kavas si dal lupiče popsati, a když přišli, oznámil jim, že mají jíti ihned k pašovi. Všichni poděšeni se ptali, co že jim paša chce. Vítě již předem každý Arab, že má-li co činiti s úřady, dobře to nedopadne. Kavas, že neví. Místo k pašovi je zavedl do svého domu a zavřel do komory. Po hodině se vrátil, jakoby od paše, a pravil, že věc je nesmírně zlá. Okradli prý dva Madabské, a protože tito jsou pod ochranou sultanovou, jest paša hrozně rozčertěn, a v nejlepším případě přijdou na šibenici. Milí Ḥamâidé strachem zkameněli. I prosili a zapřisahali, aby se za ně u paše přimluvil, že zaplatí, co bude žádati. Kavas krčil rameny, jako že to půjde ztěžka, a odešel. Po dlouhé době, v níž byli uvěznění strachem a hrůzou za svůj zločin citelně potrestáni, přišel kavas a oznámil jim, že pašu velikými prosbami ukrotil. Že však musejí zaplatiti, kolik požádá, a k tomu dostati karabáčem, kolik se do nich vleze. Ḥamâidé si oddechli, zaplatili bez reptání, nevím již, kolik mežídijí a ochotně se výprasku podrobili. Kavas bil, až se zapotil. Pak mu pěkně poděkovali a rychle z města odešli. Do dneška zajisté jsou vděčni kavasovi za jeho mocnou přímluvu, bez níž by je ukrutný paša byl poslal na šibenici. Kavas ovšem při výplatě pamatoval nejen na poškozené, nýbrž i na sebe, a tím činem byly dokonale uspokojeny všecky tři strany.

Sotva ustalo nepřátelství s Ḥamâidy, vypuklo nové s Belḳavskými r. 1891. Nevím již, z jaké příčiny se serval jeden rozkolník z Madaby s Belḳavským a zabil ho. Sotva se o tom roznesla zpráva, shlukli se Belḳavští dojednoho a táhli na Madabu. Tam vzniklo veliké zděšení. Muži se hotovili k boji, ženy bědovaly a snášely k missionáři své dítky: „Abûna (t. j. náš otče, tak oslovují křesťané své kněze), zachraň naše dítky, my budeme všichni pobiti, tebe Bůh bude chrániti a snad tě ti zuřivci ušetří. Zachraň aspoň naše dítky!“ Ubohé ženy, kdyby došlo k vraždění, nebude missionář poslední obětí!

Byl tehdy v Madabě mimo nynějšího missionáře P. Manfrediho ještě P. Alexander, missionář kerácký. Vidouce, že Madaba více než dvojnásobné přesile neodolá, odhodlali se k hrdinskému činu. Poručili se v ochranu Boží a vydali se sami dva beze zbraně ukrotit hněv nepřátel. Kdo neví, jak beduin mstí prolitou krev svých přátel, zvláště od opovržených a nenáviděných křesťanů, kdo neví, jak hrozné jest fôrat ed-dam, t. j. vření krve po spáchaném ubojstvu, ten nepochopí, v jaké nebezpečí se vydali. Z počátku Belḳavští hleděli s údivem na smělé příchozí, a když se přiblížili, namířili na ně pistole čekajíce jen rozkazu šejchova, aby jim prohnali kulkou hlavu. Než mimo nadání

věc dopadla jinak. Missionáři vyložili v krátkosti šejchům, že jest nespravedlivo, aby pro zločin jednoho byla trestána celá řada nevinných, jelikož vedle beduinského práva má jeden zmařený život trestán býti zase jen jedním životem. Chtějí-li výkupné, že jim Madabští dají, co je slušno a spravedlivo. Jinak že se budou bránili, a třebas byli všichni povražděni, že přece i z Belkavských mnozí zahynou.

Belkavští si dali říci a odešli. Tak zachránila statečnost missionářů Madabu od záhuby, kterou jinověrec zavinil.

Od r. 1893., kdy vláda obsadila Kerak značnou posádkou, mají Madabští pokoj. Beduini si již netroufají na poddané sultanovy a tito jim příčiny k nepřátelství nedávají. O pořádek v Madabě pečuje mudîr s několika vojáky.

S missionáři se úřady až na Kerak dosti dobře srovnávají. K tomuto přátelskému poměru přispívají rozličné bakšîše, které missionáři ob čas úředníkům dávají, a pak, čemu se asi mnohý podiví, častější zavdaná. Mnohý úředník totiž si rád pochutná na sklenici vína a jiný ho nemá než missionář. Že jest víno mohammedanům zakázáno, pijí je potají, neboť na venek chce býti každý horlivým stoupencem Mohammedovým. Kdo je tajně pije, ten na ně před lidmi nejvíce láteří. Missionáři již vědí, který si rád zavdá, a vína mu rádi dopřejí.

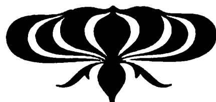
V Saltu byl jistý úředník častým hostem missionářovým, ovšem k vůli sklenici vína. Někdy však ho soudruzi provázeli, a tu to s pitím nešlo. Než missionář věděl pro něho radu. Zavolal ho do vedlejší světnice, aby se podíval na novou knihu, kterou právě dostal. Knihu mu sice ukázal, ale u ní již stála sklenice vína. Úředník honem vypil a s nadšenou tváří oznamoval svým soudruhům: „Mašallâ, jaká to kniha!“ Ti se z počátku divili, odkud se v něm vzala taková záliba v evropských knihách, ale za nedlouho přišli věci na kloub a stali se sami obdivovateli evropské literatury.

Katolíci madabští za krátký čas, co u nich missionáři působí, nemálo prospěli nejen ve vědomostech náboženských, nýbrž i světských. V každé missii je škola pro hochy a děvčata, a lid tento, dříve tolik duševně zanedbaný, se ponenáhlu obeznamuje s křesťanskou osvětou. Jsou však též missionářům vděčně oddáni připisujíce jim právem zásluhu, že se stali lidmi, kdyžtě byli dříve, jak sami říkají, hovady (bakar). Na katolické víře lpí s daleko větší láskou než fellahové v Předjordání. Jako zvláštnost uvádím, že malí ministranti nechtěli ode mne přijati bakšîše, kdežto jinde se oň hlásili sami. Katolická víra přispěla mnoho i na zmírnění bezcitné mstivosti, která jest význačnou vlastností beduinů.

Ve válce s Hamâidy se uchýlil jeden těžce raněný Hamîde do úžlabiny. Náhodou k němu přišla jedna katolička z Madaby, nesouc bojovníkům vodu. Raněný spatřiv ji prosil, aby se mu dala napiti. Plna útrpnosti složila měch a podala mu vody řkouc: „Napij se, bratře, aby tě Pán Bůh posilnil.“ Raněný se napil a poslední jeho slova byla slova díkův útrpné křesťance. Bez ušlechťujícího vlivu katolického náboženství by byla místo občerstvení zavolala muže, aby raněného nepřítele dobili, nebo by snad byla toto katanské dílo na něm vykonala sama.

Kdyby tak naši nevěrci a tupitelé katolické církve popatřili, jak tato naše svatá matka vychovává z divochů lidské tvory a jaké námahy a práce je třeba, aby se jejich tvrdá srdce zušlechtila, zajisté by si jí musili vážiti a nepomáhali by lidstvu se vraceti ve staré barbarství. Neboť tolik jest jisto, že kde není křesťanské víry, tam srdce divočí.

Právě co toto píši, dostal jsem z Madaby dopis od P. Manfrediho. Oznamuje mi, že školu již má, dívky že vyučují dvě Růžencové sestry a že by rád zbudoval svým věřícím chrám, protože kaple již pro ně nestačí. I prosí mne, abych mu byl v tomto díle nápomocen. Vím, že se činí mnoho požadavků na dobročinnost laskavých čtenářův, ale bylo-li by komu možno, prosím ho jménem těchto dalekých bratří ve víře, aby přispěl na toto dílo katolické víry a osvěty v krajinách, které sedí ještě ve tmách a ve stínu smrti. Jsem přesvědčen, že Madaba, kdysi tolik zbožná, proto vyvstala z tisíciletých zřícenin, aby byla sídlem katolické víry a vzdělanosti pro ony končiny. (P. d.)

Kdy se narodil Kristus Pán?

III.

Posléze třeba na chronologii (časozpytectví) celého Jeho života zřetel míti; z té příčiny jsou níže udány spisy, které jakýmkoli způsobem o chronologii života Páně jednají.

Z Písma svatého nutno udati ještě proroctví andělské u Daniela (9. kap. 1. 2., 24—27):

(1) Léta prvního Daria, syna Asverova ze semene medského, kterýž panoval nad královstvím chaldejským: (2) léta prvního kralování jeho, já Daniel porozuměl jsem v knihách počtu let, o němž stala se řeč Hospodinova k Jeremiášovi proroku, že se dokoná zpuštění Jerusalema za sedmdesáte let. A aj muž Gabriel učil mne a mluvil mi a řekl: (24) „Sedmdesáte téhodnův ukráceno jest nad lidem tvým a nad městem svatým tvým, aby se skonalo přestoupení, a konec vzal hřích, a shlazena byla nepravost, a přivedena byla spravedlnost věčná, a by se naplnilo vidění, i proroctví a pomazán byl Svatý svatých. (25) Věz tedy a pozoruj: Od vyjití řeči, aby zase vzdělán byl Jerusalem, až do Krista vévody, téhodnů sedm a téhodnů šedesát a dva budou: a zase vzdělána bude ulice, a zdi v úzkosti časů. (26) A po téhodnech šedesáti a dvou zabit bude Kristus: a nebude lid jeho, který ho zapře. A město i svatyni rozmece lid s vévodou, kterýž přijde; a konec jeho pohubení; a po konci boje uložené zpuštění. (27) Utvrdí pak smlouvu mnohým jedním téhodnem: a v polovici téhodne přestane oběť a obětování: a bude ve chrámě ohavnost zpuštění: a až do skonání a konce trvati bude zpuštění!“

Pozn. Slova Jeremiáše proroka, o nichž v textu zmíněno, nalézají se v kapitole 25. v. 11. a k. 29. v. 10. — Udání Danielovo je příliš přímé, než aby mohlo býti opomenuto. Počítáme-li týdnů 7 ($7 \times 7 = 49$) a týdnů 62, obdržíme 483 léta. Dle domnění vykladatelů nemůže se počítati od doby udané ve verších 1. a 2. ani dle 24. verše (70 týdnů), nýbrž říditi se dlužno dle slov verše 25., tedy počítati třeba od té doby, kdy dostalo se židům dovolení, aby směli Jerusalem znova vystavěti. To se prý nestalo ani za Kyra ani za Daria; stalo se to asi za Artaxerxa (I. kn. Esdrášova k. 7.; II. kn. Esdrášova 2, 7—9) v jeho 7. nebo 20. roce; při tom nejsou učenci sjednoceni na tom, zda se jedná o Artaxerxa I. nebo II. nebo Xerxa I. (Dle dějepisců panoval Xerxes 485—465, Artaxerxes I. Longimanus 464—425, Artaxerxes II. Mnemon 404—358 před Kristem; dlužno poznamenati, že letopočty ty nejsou úplně jisty, ježto dějepisci neshodují se ve všech letopočtech tak, jak zde jsou udány.) Má-li vše býti správně udáno, pak událo se povolení ku znovuzřízení Jerusalema mezi 453—457 před Kristem.

Srovnej o proroctví Danielově následující literaturu:

Fraidl, Die Exegese der 70 Wochen Daniels in der alten und mittleren Zeit. Graz 1883. (Posudek o tom v časopise „Zeitschrift für kathol. Theologie" 1884 od Bickella.)

Reinke, Die messianischen Weissagungen bei den grossen u. kleinen Propheten. Giessen 1859—1862. 4 Bände. [IV. S. 206—399.]

Rohling Dr. Aug., Das Buch des Propheten Daniel. Mainz (Kirchheim) 1876. [S. 254—302.)

Velický Martin, Quo anno Dominus noster mortuus sit. [S. 57—163.]

Protože udání Danielova tak určitá jsou, že každý počítající k tomu přesvědčení přijíti musí, že Messiáš dávno již přijíti měl, zapovídá Talmud hroznými kletbami vypočítávání týdnů Danielových; tak čteme v traktatě Sanhedrin fol. 97b: „Ať se kosti tomu rozpadnou, kdo týdny tyto vypočítává." „Prokleti buďtež, kdož čas Messiášův vypočítávají." (Srv. Lemann, „Messiasfrage". Mainz 1870. S. 28.)

Z časových udání o příchodu Messiáše možno zmíniti se poněkud o slovech Jakobových (I. kniha Mojžíšova 49, 10): „Nebude odňata berla od Judy a kníže z beder jeho, dokavadž nepřijde, který má poslán býti, a on bude očekávání národů." Slova „který má poslán býti" zní v textu hebrejském šiloa[h]; ačkoliv již ode dávna u židův i křesťanů se užívá místa toho tak, jak překladatelé alexandrijští (Septuaginta) a sv. Jeronym (Vulgata) přeložili, přece někteří z rationalistů chtějí zmíněné hebrejské slovo zeměpisně přeložiti asi následovně: „dokavadž nepřijde do Šilo (Silo) a národové ho budou poslouchati." (Delitzsch.) Většina vykladatelův i rationalistických zavrhuje takový překlad.

Messiáš měl přijíti, až berla od Judy odňata bude. Ovšem za doby babylonského zajetí neměli židé žádného vlastního království, ale přece i v zajetí mohli žíti právě tak dle svého theokratického (bohovládného) státního zřízení jako dříve. Mimo to dobyli si pod Makabejskými opět své neodvislosti. Vlastní samostatnost ve spravování svého státu ztratili pod panstvím Římanů (roku 63. př. Kr.). Vyplnilo se proroctví Jakobovo tedy dosti přesně. (Ovšem k jakémusi vypočítávání let Kristových, jako místo u proroka Daniele nelze slov Jakobových použiti.)

Podávám tuto další přehled literatury a doufám jej ještě doplniti:

Allix Petr, Dissertatio de anno et mense nativitatis Jesu Christi. London 1707.

Ammer Karl, Chronologie des Lebens Jesu Christi. Straubing 1855.

Baronius Caesar cardinalis, Annales ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198. 12 voll. Romae 1588—1607.

Berti Joannes L., Dissertationes historicae. Florentiae 1752—1755. (O narození Páně jedná hlavně dissertatio IV.)

Capellus Marcus Antonius, Dissertatio de anno Passionis Christi.
Cenaorinus, De die Natali.
Delsignore, Institutiones historiae ecclesiasticae. Romae 1837—1846. 4 svazky. [I. 107—120.]
Deyling Salomon, Observationes sacrae, t. I. obs. 48: De censu Augusti universe indicto.
Erdmann Mirus, Fragen von der Geburt und Jugend Christi. Dresden 1715.
Freret Nicôlas, Eclaircissements sur l'année et le temps precis de la mort d'Herode le Grand, roi de Iudée. (Memoires de l'Académie des inscriptions 1754 tom XXI. p. 278—298.)
Grammius Caeso, De stella Regis Judaeorum. Kiel 1670.
Graveson I. H. de, Tractatus de mysteriis et annis Christi. Romae 1711.
Greswell, Fasti temporis cath. and Orig. Calend. Oxoniae 1552.
Haeraeus Franciscus (Verhaer), Concordia historiae sacrae et profanae, per olympiades et fastos, a Roma condita usque ad Christum passum. Antverpiae 1614.
Hagen J., Was haben Keppler und Tycho de Brahe vom Stern der Weisen gehalten? (Stimmen aus Maria Laach 1895.)
Van der Hagen, Observationes in prologos paschales.
— Dissertationes de cyclis paschalibus.
Hamberger G. Alb., Dissertatio de epochae christianae ortu et autore. Jenae 1707.
Heineccius Joannes M., De genuina nativitatis Christi aera. Halle 1728.
Hess Johan Jacob, Lebensgeschichte Jesu. Zürich 1823. (8. Auflage.)
Heyns Johann, Sendschreiben, das der Stern der Weisen ein Comet gewesen. Brandenburg 1742.
Le Hir, Résumé chronologique de la vie du Sauveur (Université catholique 1889 p. 6—27.; 189—202.).
Janus Guilelmus Janus, Disputatio de censu Romanorum primo, recentiores quasdam controversias continens. Wittenberg 1715.
— Historia cycli Dionysiani (Migne, Patres latini tom 67., pak 454—484.) s poznámkami od Petavia a Bucheria.
Kellner Dr., Über die Regierungszeit des Herodes und ihre Dauer. (Katholik 1887. II. S. 64., 166.)
Keppler J., De Jesu Christi Servatoris nostri vero anno natalitio. Francofurti 1606.
— Eclogae chronicae ex epistolis doctissimorum virorum et suis mutuis, de temporibus Herodis, Herodiadumque, Baptismi et ministerii Christi, Passionis et Mortis etc. Francofurti 1615.
K. L. P., Forschungen über die Weltära. Tübingen 1880.
Knabenbauer Jos. S. J., Commentarius in evangelium sancti Matthaei. Parisiis 1892.
Knebel Johannes C., Dissertatio de anno et die nativitatis Christi. Halle 1728.
Lamy Bernardus, Apparatus chronologicus.
Leichner, De tempore Magorum. Würzburg 1650.
Lightfoot Joannes, Harmonia quattuor evangelistarum inter se et cum veteri Testamento. Londinii 1655.

Löscher V. E., Dissertatio de nativitatis Christi tempore. Dresden 1714.
Longius Guilelmus, De annis Christi.
Lupus Marius, Dissertatio de notis chronologicis anni mortis et nativitatis Christi. Romae 1745.
Lutteroth, Le recensement Quirinius en Iudée. Paris 1865.
Maldonat Joannes S. J., Commentarii in quatuor evangelistas. Mainz 1874.
Mangenot E. (Dictionnaire de la Bible par Vigouroux. 10. vol.)
Mann Nicol, De veris annis D. N. Jesu Christi natali et emortuali (in quibus tribus celebratissimis vaticiniis: Jacobi Patriarchae Gen. 49, 10., Jesaiae 7, 16. et Angeli apud Danielem 9, 24. nova lux effunditur). Londinii 1753.
Le Noble, Dissertitation chronologique sur les années de J. C. Paris 1693.
Norisius, Dissertationes de cyclo paschali Ravennatensi.
Obrechts Ulrich, Census Augusti. Strassburg 1675.
Osiander J. A., Dissertatio de stella insolita, duce et luce magorum. Tübingen 1665.
Pagi Ant., Critica historico-chronologica ad Annales Baronii. Antwerpen (Genf) 1705—1727. 4 svazky.
Palma J. B., Praelectiones de historia ecclesiastica. Romae 1838—1846. 4 svazky. [I. 1—16.]
Paschius Cornelius, Dissertatio astronomica de eclipsi solis tempore passionis Jesu Christi. Wittenberg 1683.
Perizonius Jac., Dissertatio de Augustea orbis terrarum descriptione et loco Lucae eam memorantis. Franeker 1692.
Petavii Dionysii S. J. Dissertationes ad Uranologion. Paris 1630.
— Rationarium temporum Paris 1633.
P. F., (nejspíše Palacký), O roku narození Krista Pána. (Časopis českého Musea 1828. II. 47. — Obsahuje pouhý referat o knize Münstera F., Der Stern der Weisen.)
Riccioli Joannes B., Chronologia reformata et ad certas conclusiones redacta. Boloniae 1669. 3 svazky. [I. liber 8.]
Richard B. Chr., Census Augusti universe indictus. Wittenberg 1704.
Seyffarth Gustav, Chronologia sacra. Untersuchungen über das Geburtsjahr Christi. Leipzig 1846.
Schelstratus, Antiquitates ecclesiasticae.
Schürer Emil, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. 1886—1890. 2 svazky.
Schuppius J. B., Deucalio Christianus. Marburg 1638.
Spiegel Daniel, Disputationes duae de Natali Christi. Wittenberg 1666.
Stolberg Friedrich u. Chr., Geschichte der Religion Jesu Christi. Hamburg und Wien 1807—1818. 15 svazků. [Sv. V.]
Strauch Aegydius, De tempore passionis et Morte Jesu Christi. Wittenberg 1666.
Von Til Salomon, Comment. paradoxa historico-chronologica de anno, mense et die nati Christi. Jenae 1740.
Tischendorf Friedrich K., Synopsis Evangelica. Lipsiae 1864. [Sv. 16.—19.]
Ubink Theodor, S. Heilands Geboorte door. Delft 1710.
Velický M., Domněnky o roku narození a smrti Páně. Brno 1896.

Des Vignoles, Chronologie de l'histoire sainte. Berlin 1738.
Vossius Gebhard, Dissertatio genuina de Jesu Christi genealogia et de annis, quibus natus, baptizatus etc. Amsterodam 1643. (Opera omnia, volumen sextum.)
Wallon H., L'Autorité de l'Evangile. Paris 1887. (3 ed.) [p. 329—413.]
Warmatsch Otto Dr. (Natur und Offenbarung. 1896. Nr. 2.)
Wellner Max Dr., O složení evangelií. Domažlice 1892.
— Das Leben Jesu. Prag 1888.
Weigel, Theologisch-chronologische Abhandlungen über das wahre Geburts- und Sterbejahr Jesu Christi. Sulzbach 1849.
Wouters M., In Historiam et concordiam evangelicam dilucidatae quaestiones. (Migne, Cursus scripturae sacrae, tom. 23. pag. 769—1008.)

Obraz různých dat o životě Páně je tento:

Jméno autora	Narození Páně	Smrt Herodova	Tiberius stal se caesarem	Pán Ježíš ve 30 letech	Smrt Páně	V jakém stáří zemřel Pán?	Z jakých ohledů povstává mínění autorů?
Bucher Jordan	$^{25}/_{12}$ 749	Velikonoce 750	$^{19}/_{8}$ 767	$^{6}/_{1}$ 783	$^{4}/_{4}$ 786	36 $^{1}/_{4}$	h.-a.
Calmet . . .	$^{25}/_{12}$ 749	750 v.	—	783	$^{4}/_{4}$ 786	36 $^{1}/_{4}$	h.
Caspari . . .	—	753 v.	—	—	—	—	—
Didon . . .	747 (749)	750 v.	—	779	$^{4}/_{4}$ 783	35 $^{1}/_{4}$ (33 $^{1}/_{4}$)	a.-h.
Grimm . . .	—	—	764	778	$^{4}/_{4}$ 783	—	h.
Riess . . .	$^{25}/_{12}$ 752	753 v.	$^{19}/_{8}$ 767	783	786	33 $^{1}/_{4}$	a.-h.
Sepp . . .	$^{25}/_{12}$ 747	—	—	—	782	34 $^{1}/_{4}$	h.
Schanz . . .	$^{25}/_{12}$ 749	750 v.	765	779	$^{4}/_{4}$ 783	33 $^{1}/_{4}$	h.
Schegg . . .	$^{25}/_{12}$ 748	750 v.	766	780	$^{4}/_{4}$ 783	34 $^{1}/_{4}$	h.
Stangl . . .	$^{25}/_{12}$ 750	754 v.	—	—	$^{1}/_{4}$ 785	34 $^{1}/_{4}$	a.-chr.
Tischendorf .	$^{25}/_{12}$ 750	—	—	780	$^{4}/_{4}$ 783	32 $^{1}/_{4}$	h.
Velický . . .	$^{25}/_{12}$ 746	2. Šebat 751	—	—	784	36 $^{1}/_{4}$	h.
Volkmar . .	751 (v létě)	—	—	—	786 (787)	35	h.
Wieseler . .	749	—	—	780	$^{4}/_{4}$ 783	33 $^{1}/_{4}$	h.-a.

(Důvody, z nichž autorové svých mínění se přidržují, jsou buď h. = historické, neb a. = astronomické nebo ch. = chronologické. Většina spisovatelů má za to, že Herodes umřel před svátky velikonočními toho kterého roku; Pán Ježíš zemřel 15. Nisanu toho kterého roku.)

K tomu dlužno dodati, že musí každého podivem naplniti způsob, jakým se Dionysovi nesprávnost jeho počtu dokazuje. Jak již ukázáno, děje se tak dle různých historických dat (sčítání za Quirinia, úmrtí krále Heroda, 30 let Pána Ježíše v 15. roce panování Tiberia atd.).

Ať někdo jen prohlédne spis Dionysiův „Liber de paschate"; o něčem podobném, jako o sestavení letopočtu dle historických dat, není ani zmínky. Dionysius neučinil nic jiného, než že na základě julianského kalendáře pokračování 95letého cyklu svatého Cyrilla Alexandrinského provedl (a to od r. 248. Diokletianovy éry [čili po Kristu 532] až do r. 626. včetně). Dionysius sám mluví o tom takto: „Protože tedy svatý Cyrill první svůj okruh od 153. roku Diokletianova počal a rokem 247. končil; já od 248. roku téhož samovládce (spíše než císaře) počav, nechtěl jsem své okruhy (cykly) s památkou na bezbožného pronásledovatele ve spojení přivésti, ale volil jsem spíše od vtělení Pána našeho Ježíše Krista léta předznamenati, aby počátek naší naděje nám tím známějším se stal a příčina obnovení lidstva (totiž umučení našeho Spasitele) zřetelněji vynikla." [1])

Proto je s podivem, že tak mnoho učených mužů, zvláště v době novější, vytýká Dionysiovi chybu dějepisnou; chybil-li vůbec, mohl chybiti jen v technické chronologii. Mimo to překvapuje chování mnohých katolických theologů k tradicím prvních dob křesťanských a podání svatých Otců; nehodí-li se co jejich domněnkám, bývá to prostě zavrženo.[2]) Ostatně jen ještě zaznamenávám slova protivníka stávajícího letopočtu, znamenitého theologa německého Dra. Schanze („Commentar über das Evangelium des hl. Lukas." Tübingen, str. 121.): „Nejjednodušší bylo by, kdybychom s Riessem rok narození Páně na 752 ab U. c. ustanovili."

Tolik chtěli jsme pověděti o způsobu boje proti Dionysiovi, nemajíce při tom úmyslu k té neb oné straně se stavěti.

Soubor spisův a článků ve „Hlídce" již uveřejněných (I. 900) dlužno následujícím způsobem opraviti a doplniti.

Aberle Moritz, Über den Tag des letzten Abendmahls. (Tübinger Quartalschrift 1863.)
— Über den Statthalter Quirinius. (T. Qu. 1865.)
— Exegetische Studien. (T. Qu. 1868.)
— Reichcensus des Augustus. (T. Qu. 1874.)
Borghesi B., Sul preside della Siria al tempo di N. S. Gesu Christo. Oeuvres complètes. Paris 1862—1879. 2. vol. [V. 79 n.)

---

[1]) Migne, »Patres latini«, tom. 67, col. 20 et 487. Doufáme, že budeme moci svého času překlad celé knihy »De paschate« českým čtenářům předložiti, aby každý mohl o celé věci úsudek si učiniti.

[2]) Srv. o tom Schegg, »Streitschrift« (citováno u Riesse, »Nochmals das Geburtsjahr« str. 60.) a Didon, »Jésus Christ« str. 820.; v obou těchto místech jest bez důvodu udání Orosiovo (VI. 22) odsouzeno.

Didon P., Jésus Christ. Paris 1891. [Str. 813.—839.: La chronologie générale de la vie de Jésus.]
Herwart J. G., Novae, verae et exacte ad calculum astronomicum revocatae chronologiae. München 1614.
Lardner N., Credibility of the Gospel History. London 1730—1757.
Patritii Fr. X. S. J., De Evangeliis. Friburgi 1853. [II. str. 388. n. Diss. 35. De anno et mense emortuali Herodis.)
Scaliger Joseph, Opus de emendatione temporum add. veterum Graecorum fragmentis selectis. Parisiis 1583.
Tillemont L. S. Le Nain de, Memoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles. Paris 1693—1712. 16. vol. [I. 1—108.]
Velický M., Quo anno Dominus noster mortuus sit, quaestionem instituit. Pragae 1892.

F. Fryč.

Mravouka Kristova a Senekova.

Dr. František Ehrmann.

3. Sebeláska křesťanská a sebevražda Senekova.

Sebeláska je přirozena. Každý živočich je přirozeným pudem pobádán, aby sebe miloval. Kdežto však u živočicha nerozumného sebeláska se prokazuje toliko péčí o zachování života: ve člověku myslícím se sebeláska zušlechťuje a stupňuje v sebevážnost. Člověk myslící zajisté, poznávaje, že nemusí slepě poslouchati pudu přirozeného, nýbrž že má svobodnou vůli, kterou se může rozhodnout pro to či ono, soudí, že jeho osoba je právě pro svou svobodnou vůli zvláštní úcty a vážnosti hodna.

Křesťan pak, uváděje sobě na mysl, že jest obrazem Božím, že jest údem těla Kristova a má býti příbytkem nejsvětější Trojice a chrámem Ducha svatého, nespokojuje se tím stupněm sebevážnosti, nýbrž ještě výše vystupuje a sebelásku ještě více zušlechťuje ve svrchované lásce Boží, pozdvihuje tak sebelásku na stupeň nejvyšší, na němž její skoro výlučnou snahou jest, aby se zdokonalovala a konáním ctností se blížila idealu, ke kterému nás povolal Pán, napomínaje nás, „abychom byli dokonali, jakož i Otec náš nebeský dokonalý jest.“ [1])

[1]) Mat. 5, 48.

Sebeláska, a zvláště sebeláska křesťanská nám ukládá více povinností; ale ze všech těch povinností jedna nad jiné vyniká, protože jest podmínkou, na které závisí i splnění jiných povinností, a to jest povinnost, zachovati život pozemský. Ovšem tu nesmíme zapomínati, že povinnost, zachovati život pozemský, třebas byla tak přirozena a závazna jako povinnost, blaženosti se domáhati, přece není absolutní, protože ani život pozemský není absolutním, posledním účelem člověka.

Život na tomto světě je pro křesťana ceny relativní: jestiť potud cenný, pokud je prostředkem k dosažení blaženosti věčné. Život na tomto světě jest pro křesťana namáhavou poutí k blaženosti věčné: tak že — vyjma věci, které se naprosto příčí dosažení nejvyššího účelu člověkova, vyjma mravní zlo — všecky věci na tomto světě mohou býti využitkovány pro poslední účel člověka, jak radosti tak žalosti, jak bohatství tak nouze, ba i obět života našeho pozemského. Ano i život svůj pozemský musí křesťan obětovati, je-li obět jeho nezbytna na dosažení života věčného.

To jest nauka evandělická, nauka, kterou Kristus také svým příkladem potvrdil, jak čteme u sv. Jana[1]): „Já jsem pastýř dobrý. Dobrý pastýř dává život svůj za ovce své.“ To jest nauka, kterou Kristus apoštolům odporučuje a přikazuje slovy: „Kdo miluje otce nebo matku více, nežli mne, není mne hoden: a kdož miluje syna nebo dceru více, nežli mne, není mne hoden. A kdo nebéře kříže svého a nenásleduje mne, neníť mne hoden. Kdo nalezne život svůj, ztratíť jej: a kdo ztratí život svůj pro mne, nalezneť jej“[2]); a na jiném místě[3]) slovy: „Totoť jest přikázaní mé, abyste se vespolek milovali, jakož jsem miloval vás. Většího milování nad to nikdo nemá, by duši svou (= život svůj) položil kdo za přátele své“; a zase: „Blahoslaveni jste, když vám budou zlořečiti a protivenství činiti... radujte se a veselte se; neb odplata vaše hojná jest v nebesích.“[4])

Radovati a veseliti se pro to, co se naší smyslnosti tolik příčí, bylo naukou světu pohanskému neznámou. A co se týká stoiků zvláště, jedni chtěli, abychom plakali pro nehody tohoto světa, jiní zase, abychom se jim smáli, a ještě jiní, abychom si jich vůbec nevšímali, nýbrž jimi raději opovrhovali: nikdo z nich však se nepovznesl tak vysoko, aby

[1]) 10, 11.
[2]) Mat. 10, 37 n.
[3]) Jan 15, 12 n.
[4]) Mat. 5, 11 n.

strasti tohoto života pokládal za záminku k radosti a veselosti; ba nikdo z nich se nemohl tak vysoko povznésti, protože neměl pravého a jasného ponětí o pravém účelu přirozenosti lidské.

V křesťanství za to jásavá radost ona má úplně vyrovnaný důvod v pojmu o životě pozemském, který jest nám dán na zkoušku a na pokání, tak že člověk čím více trpí a příkoří snáší pro své zdokonalení, tím hodnějším se stává dokonalosti a věčné blaženosti, pro niž jest určen.

Tuto vznešenou nauku o sebezapírání, o duchovní statečnosti a obětovnosti svrchované Ježíš sám potvrdil svým utrpením a svou smrtí, která podle evandělického vypravování zůstane událostí ojedinělou v dějinách heroismu lidského. Jako Ježíš, tak také apoštolové jeho i učili i příkladem nauku svou potvrdili. Sv. Pavel vyznává ve „Sk. ap.“: „Okovy a soužení očekávají mne v Jerusalemě. Ale nic se toho nešetřím: aniž činím život svůj dražší, nežli sebe, jen abych dokonal běh svůj a službu svou, kterouž jsem přijal od Pána Ježíše k osvědčování evandělia milosti Boží“ [1]); a v listě k Římanům [2]): „Chlubíme se také souženími, vědouce, že soužení trpělivost působí“; nejinak i v ostatních listech píše. Ba nauka Kristova přinesla takové ovoce, že apoštolové „šli ze shromáždění radujíce se, že hodni učiněni jsou trpěti pohanění pro jméno Ježíše.“ [3])

Jakož však ctno a slavno je křesťanství utrpení, ano i sama smrt pro věc tak vzácnou, jako jest život věčný: tak nectný a potupný jest mu skutek, jímž se člověk sám života pozemského zbavuje. Sebevrah ruší řád prozřetelnosti Boží, která každému z nás vykázala lhůtu na zkoušku a polepšení. Jako nezávisí na nás vkročení do tohoto života, tak ani nám není dovoleno, po libosti z něho vykročiti. Nemůžeme přerušiti svého povolání pozemského, leda bychom si chtěli osobovati právo, měniti řád Bohem samým na světě ustanovený.[4]) Člověk, jenž podle libovůle své z toho života vykročuje, protiví se skrytým úradkům Božím; zároveň hřeší proti sobě, protože jedná proti přirozenému pudu po sebezachování; ba i společnosti křivdu působí jak svým špatným příkladem tak tím, že ji zbavuje činnosti, kterou jí jest povinen.

Hle nauka křesťanská o pozemském životě člověka!

Pravým opakem této nauky je stoická apologie sebevraždy. Všichni stoici pokládají opovrhnutí životem pozemským, sebevraždu totiž, za

[1]) 20, 23 n.

[2]) 5. 3 n.

[3]) 5, 41.

[4]) Srv. Mat. 24, 42; Sk. ap. 17, 26; Řím. 14, 7 n.

znamení ducha statečného a mužného nejvýznačnější, za prostředek nejčistější na osvobozenou od jakéhokoli nedostatku pozemského, ba i na potvrzenou vůle svobodné. A Seneka v této smutné příčině nade všecky vyniká. Čemu také báti se smrti, když smrtí buď naprosto zničen budu, nebo přejdu ve stav méně stísněný, nežli jsem na světě?[1]) Proto opovrhujme smrtí, a to netoliko přirozenou, nýbrž i násilnou, kterou buď cizí lidé nás se světa sprovodí, buď sami života se zbavíme. Mudrc Senekův musí také míti vlastnost tu, aby dovedl život svůj skončiti,[2]) když mu tak vlast či přátelství, prudká bolest či ztráta některého údu, sešlost věkem či nevyléčitelná nemoc, ba i tehdy, když mu tak filosofie poroučí.[3]) Seneka pokládá sebevraždu za jedinou cestu, kterou nám příroda zanechala otevřenu, bychom skutkem dosvědčili svou svobodu.[4])

Věru ze srdce nám tu poznamenává *Talamo*[5]): „Námi, vychovanými ve sladkém a dobrodějném stínu civilisace křesťanské, prudce v duchu otřásá ponětí stoické o sebevraždě a nauka smělá, že čin tak smutný a ohavný je restitucí naší svobody!“

Odkud, tážeme se, tak nízký pojem o pozemském životě člověka?

Z pochybeného pojmu o ceně těla lidského. Seneka netoliko, že s Posidoniem tělo naše nazval „masem... schopným toliko přijímati v sebe pokrmy“, nýbrž také sám je velmi nízko cenil, nazvav je v témž listě „živočichem nehybným a shnilým“,[6]) a v jiném listě zase „břichem ohyzdným a smrdutým.“[7])

---

[1]) »Mors quid est? aut finis est, aut transitus. Nec desinere timeo, idem est enim quod non coepisse: nec transire, quia nusquam tam anguste ero.« *List* 65. Op. c. sv. II., str. 176.

[2]) »Si me quidem velis audire, hoc meditare: Exerce te, ut mortem et excipias, et si ita res suadebit, accersas.« *List* 69. Op. c. sv. II., str. 196.

[3]) »Si inutile ministeriis est corpus, quid ni oporteat educere animum laborantem? et fortasse paulo ante quam debet, faciendum est, ne cum fieri debeat, facere non possis: et cum maius periculum sit male vivendi, quam cito moriendi, stultus est qui non exigui temporis mercede, magnae rei aleam redimit... Si (senectus) coeperit concutere mentem, si partes eius convellere...: prosiliam ex aedificio putrido ac ruenti... (Morbum) si sciero perpetuo mihi esse patiendum, exibo. ...stultus est, qui doloris causa vivit.« *List* 58. Op. c. sv. II., str. 157. n.

[4]) »Invenies etiam professos sapientiam, qui vim afferendam vitae suae negent... Exspectandum esse exitum, quem natura decrevit. Hoc qui dicit, non videt se libertati viam claudere... Scalpello aperitur ad illam magnam libertatem via.« *List* 70. Op. c. sv. II., str. 199. (Srv. *Consol.* ad *Marc.* hl. 20.; *De ira*, kn. III., hl. 15.)

[5]) Op. c. str. 202.

[6]) *List* 92. Op. c. sv. II., str. 340.

[7]) *List* 102. Op. c. sv. II., str. 413. Srv. *Consol.* ad *Helv.*, hl. 11.; *list* 120.

Ovšem že Seneka místy napomíná k péči o zdraví tělesné, ale názor svůj o ceně těla lidského nejlépe vyjádřil slovy: „Pečujte o tělo co nejpilněji, ale tak, abyste, kdykoli rozum, kdykoli důstojnost (pozemská)... toho bude vymáhati, v oheň je vrhli.“[1])

Jak velice vzdálen jest pojem tento od pojmu křesťanského, obsaženého v Novém Zákoně! Od pojmu vyjádřeného ve větě: „Žádný zajisté nikdy těla svého neměl v nenávisti: ale krmí a chová je, jako Kristus církev“[2]); a ve verši: „Nevíte-li, že vaše těla jsou údové Kristovi? Což tehdy vezma údy Kristovy, učiním je údy nevěstky? Odstup to“[3]); a ve verši téže hlavy 19.: „Jelikož nevíte, že údové vaši jsou chrámem Ducha svatého?“

Podle nauky křesťanské život náš pozemský je tedy spíše povinností nežli právem, či nanejvýš právem z povinnosti plynoucím. Ale právo toto a povinnost není absolutní, — tak že křesťan může vydati život svůj na dosaženou účelu vznešenějšího, musí dáti život svůj na vyplněnou povinnosti vyšší; ale nesmí ho sobě vyrvati sám, protože tento skutek by byl bezbožný, nečestný a nespravedlivý.

Seneka však pravému opaku nauky křesťanské učí, řka, jak jsme slyšeli, že život náš pozemský je břemeno, kterého se mudrc může a musí zbaviti, kdy a kde se mu to shodí.

Ostatek Seneka i sám sobě šťastně, bychom řekli, odporuje. Nesrovnalost patrnou sám se sebou napsal v této příčině mimo jiná místa[4]) také ve hl. 34. pojednání „*De benef.*“ kn. II.,[5]) kde čteme: „Statečnost je ctnost, která povrhuje nebezpečím, do kterého se nevydává bez potřeby, čili umění, nebezpečí odrážeti, podstupovati, přivozovati.“ Z této definice následuje, že máme-li se osvědčiti statečnými, musí nám hroziti nebezpečí pravé, t. j. nějaké zlo, a hlavně zlo na zemi největší, smrt. Ale odkud hrozí nebezpečí sebevrahovi, který sám jediný sobě chce ukrátiti dny života? Kde je tu zápas, kterého třeba na prokázanou statečnosti? Kde je statný vítěz, kde nepřítel jeho porážkou sklesly? Je-li stejně statečným, kdo chce umříti, aby se zbavil strastí tohoto života, jakož i ten, kdo přese všecky strasti miluje život pozemský, ba miluje i samy strasti jeho? Věru sebevrah může dokázati svou

[1]) *List* 14. Op. c. sv. II., str. 36.

[2]) Ef. 5, 29.

[3]) I. Kor. 6, 15.

[4]) *List* 78., 82., 121.

[5]) Op. c. sv. I., str. 407. »Fortitudo est virtus, pericula iusta contemnens: aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, provocandorum.«

neústupnost v úmyslu a krutost mysli: ale vždycky zůstane co nejdále vzdálen od idealu ctnosti, kterou křesťan obdivuje ve člověku v pravdě statečném a šlechetném!

Nesrovnalost tato jakož i jiné jí podobné v nauce Senekově příznivěji poněkud illustruje smutný pojem Senekův o životě beznadějném; jeho blud o sebevraždě však zůstává přece nedotknutým, protože se zakládá na bludné ideji o statečnosti a na neznalosti či neuznání pravého účelu přirozenosti lidské.

Ze statě této zase patrno, že blud Senekův nikterak nemohl býti pramenem jasné a co nejvíce souladné nauky křesťanské. (O. p.)

Symbolika dle praxe.

Napsal JAN OLIVA. (Č. d.)

β) Deismus.

a) (53.972) Nazývá se tak onen názor světový a náboženský, jenž uznává sice stvoření světa od Boha, popírá však, že by Bůh nějak o stvořený svět se staral, běhy jeho řídil. Bůh po stvoření světa oddal se nečinnosti, svět je mu lhostejný. Deismus je vlastním náboženstvím zednářů;[1]) zjevení, křesťanství úplně zavrhují; postačuje jim náboženství rozumové, jež u některých přechází v materialismus a atheismus. Zednáři jsou hlavní oporou náboženského indifferentismu, chtějí býti církví ze všech církví, v tom smyslu, že po zaniknutí všech konfessí ovládne náboženství rozumové. Co je protestantismus jen z části, chce býti zednářstvo úplně. V katolicismu vidí svého největšího nepřítele.

Základ k zednářství položen r. 1717. v Londýně od 3 protestantů, z nich 2 byli pastoři. Poněvadž nemůže poskytnouti slibovaných věcí členům, jakož i že mnozí charlatani všeho druhu k němu přistupují, zakouší zednářstvo stálé vnitřní boje a rozvraty, system stojí proti systemu, lože proti loži, bratr proti bratru. Ústřední nějaké vlády pro celé zednářstvo není, jednotlivé země jsou na sobě úplně nezávislé. Nej-

[1]) KL. 4, 1969., SL. 2, 1247., QS. 1891., 769.

vyšší samostatné celky jmenují se: velkolože, velkoorienty nebo suprêmes conseils. Velkolože jmenují se svazky prvých 3 stupňů, suprêmes conseils nejvyšší úřady sestávající z účastníků nejvyšších řádův a velkoorienty jsou z obou předešlých rozmanitě složeny. Samostatných celků (velkoloží, suprêmes conseilsův a velkoorientů) čítá se asi 140, jimž je podřízeno asi 17.000 loží a 1,100.000 členů v Evropě, Americe, Asii, Australii, Africe.

b) V Indii jsou zastoupeny snahy deistické těmito sektami:[1])

(53.973) Satnâmi; podrželi mnoho ze svého původu, z višnuismu, zvláště filosofii (vedanta).

(53.974) Šiva Narajanis; pokročilejší deisté předešlých. Hlavní zásady jsou: pravda a střídmost, blahopřejnost. Povstali uprostřed 18. století.

c) Přechod jakýsi od deismu k následující skupině (humanismu) tvoří sekta[2])

(53.975) Šûnjabadis; je to skepticismus povznesený za náboženství.

γ) Humanismus (Agnosticismus).

A) Positivismus (altruismus.[3]) Jestliže zednáři alespoň Stvořitele uznávají, tož positivisté Augustem Comtem v letech 1830.—1852. založení, o Bohu vůbec již nemluví ve svém náboženství. Předmětem jejich náboženské úcty jsou: celé lidstvo celkovitě pojato (grand-être = veliká bytost), země jakožto sídlo lidstva (gran-fétiche = veliký fetiš) a světový prostor jakožto místo pohybu pro zemi (grand-milieu = veliké prostředí). To jmenuje Comte „positivní trojici“, „náboženský triumvirat“. Vrchním správcem všeho náboženství lidstva je „velekněz lidstva“ sídlící v Paříži, metropoli obrozeného západu. Nástupce si určuje sám. Pro ostatní vzdělané národy má k ruce vrchního představeného, zvláštního pro každý národ. Žíti pro druhého (altruismus) jest mu nejvyšší mravností.

Rozeznávají se v positivismu 2 směry:

a) (53.976) Positivismus přidržující se nástupce Comteova Laffittea v Paříži jako své vrchní hlavy. Je rozšířen ve Francii, Anglii, Švedsku, ve Spojených Státech, v Belgii, Uhrách, Španělsku, Řecku, Japansku atd. Ve Spojených Státech má málo přívrženců.

b) Positivismus přísnější observance (schisma positivistické) vzniklý r. 1877. odtržením od Laffitea. Je zastoupen ve Francii, v Anglii,

---

[1]) E. G. II. 17, 210. — [2]) E. G. II. 17, 210. — [3]) Gruber: Auguste Comte 101. Gruber: Positivismus. GA. 168., 177., 258.

Brasilii, Chile a chce ve všem přísně (přísněji než Laffitte, povolnější novomodním myšlenkám) držeti se původního positivismu Comteova.

Dělí se tedy:

1. (53.977) Skupina francouzská s Audiffrentem v čele.

2. (53.978) Skupina anglická s Congrevem v čele od r. 1878. Je málo četná, neboť vynikající členové zůstali spojeni s veleknězem humanity, Laffittem.

3. (53.979) Skupina brasilská s Lemosem v čele.

4. (53.980) Skupina chilská s Lagarriguem v čele.

B) 1. (?) Saecularismus.[1]) Je jaksi opak altruismu. Ostatně těžko mluviti v běžném významu o náboženství u této soustavy. Všechnu činnost lidskou soustřeďuje tato nauka na vezdejší život, na věci zkušenosti přístupné. O Bohu a životě budoucím nemůžeme nic vědět a proto k tomu jsme lhostejni. Účel života je dobro jednotlivce a teprve v druhé řadě dobro celku. Základem tu je věda a zkušenost. Původcem této „náboženské“ soustavy (máť i svůj ritual) byli r. 1846. bratří Holyoake založením National secular society. Ritual zní: The secularist's manual of songs and ceremonies. V Indii v Madrasu mezi domorodými svobodnými mysliteli čítá několik členů. Kolik členů, tolik církví, tolik náboženství.

2. (?) Proti ní r. 1874. založena z ohledu taktiky rivalní British secular union. Je četnější než výše uvedená. Patřily k ní Queensberry, Pastur, Renan, Victor Hugo a j.

Obě společnosti postupují ruku v ruce s unitařstvím; vyrostlyť z jedné půdy: praktické moralky.

C) Svobodné náboženské obce.[2]) Od r. 1846. zakládají se v Německu tu a tam „svobodné náboženské obce“ (freireligiöse Gemeinden), jenž roku 1859. spojily se v Gothě ve „spolek svobodných náboženských obcí Německa“. Bojují proti všemu církevnímu zřízení, popírají Boha a nesmrtelnost duše. Vesmír, čistě lidské, pokračující lidstvo jsou předmětem jich náboženství. Zřízení ústředního nemají, obec každá je samostatná. Spolek (Bund) každého druhého roku má společné shromáždění. Dělí se:

a) 1. (54.080) Vlastní svobodné náboženské obce, počtem asi 100 se 7087 členy.

2. (?) Tytéž v Americe jsou dosti četně zastoupeny.

3. (?) Svobodní protestanté (Freiprotestanten) v počtu 4621 (z toho v Hessích 4588) od r. 1875.

[1]) GA. XI., XIII., 132., 178.—374. — [2]) KL. 4, 1959., GA. 247.

b) 1. V Americe z unitarismu vyšla 30. května r. 1867. nová církev. Původcem jejím je Abbot. Jmenuje se Free religious association. Členem může býti křesťan, žid, budhista, mohammedan, positivista, atheista, jen když miluje pravdu a touží po dobrém. Není četná. Čítá asi 5 kongregací. I damy mohou býti vůdkyněmi. Od r. 1875. přijala většina theorii evoluční Herberta Spencera.[1])

2. Jedna frakce unitařů r. 1872. založila náboženskou společnost, „přístupnou všem, kteří věří, že není povinností člověka míti pravdu náboženskou, nýbrž jen vážně po ní se píditi, a kteří se věnují, chtějíce uskutečniti zlepšení náboženské života, citům synovské piety a bratrské lásky, a to buď ve shodě neb i v neshodě s otázkami učení theologického.“ Chtějí spojiti neodvislost myšlení jednotlivcova a úvazky společnosti náboženské. Jmenují se Free christians (svobodní křesťané). Přestoupily k nim některé kongregace unitařské.[2])

D) Hnutí ethické[3]) (meliorismus). Ze „svobodného náboženství“ v principu vyrostlo i hnutí ethické. Možno tu rozeznávati 2 směry:

a) (56.265) Felix Adler založil r. 1876. v New-Yorku „Společnost pro ethickou kulturu“ (náboženství humanity), jež pak rychle se šířila v Americe a později i v Evropě. Účelem jejím je život dle přirozeného náboženství. Toto přirozené náboženství je založeno na vědeckém názoru světovém a předmětem jeho je mravní a společenská obnova (altruismus) člověka, vyváznutí z nynějšího úpadku nábožensko-mravního. Náboženství má býti podřízeno ethice (tak chce Adler, kdežto druzí náboženství vůbec odvrhují). Vzdělaností ethickou dodělááváme se nového názoru světového, nového přesvědčení náboženského. Vzdělanost ethická je nezávislá na filosofii i na theologii. „Úkol společnosti (tedy) je podporovati mravní život, pěstovati zušlechtěné člověčenstvo, pracovati o vývoj pravé humanity, nehledíc k jakýmkoli náboženským nebo metafysickým představám ... lidskému umu a lidskému myšlení náleží rozhodující slovo. Existuje dobro člověku dosažitelné, které jest nám umem naším poznávati, které svou vůlí jsme s to uskutečniti, a toto snažení dovede a musí lidi opravdu sjednocovati. Kdo to výslovně anebo ve svém praktickém konání uznává, může se státi našincem. Atheista i mystik, theista i pantheista, katolík i protestant, žid i budhista, oni všichni jsou nám stejně vítáni a dojdou v našem kruhu téže úcty a šetrnosti, předpokládajíc, že přiznávají se k pojmu ethické kultury jakožto úkolu lidské rozumné vůle a že svoji víru nebo nevěru,

[1]) GA. 230.—235., 265 — [2]) GA. 119.—120. — [3]) GA. 237.—241., St. 1893 385., N. d. 1, 81., Vychovatel 10, 65., Gruber: Positivismus.

svoje blouznění i jeho negaci, své svátosti i svoji bibli, svoje Písma svatá i svoje tradice nechají doma; předpokládajíc, že nikdo v našem kruhu jiné autority nenásleduje anebo jiné autority se nedovolává než autority zkušenosti a praktického rozumu. O věrouce, o Bohu a božských věcech, o zjeveních a milosti, o onom světě, o životě věčném nechceme vésti sporů. Pokládáme to docela za soukromou záležitost jednotlivcovu, jak o tom chce souditi."

Mám za to, že se nemýlím, když na základě uvedených slov učiním důsledek v ten smysl, že v tomto „náboženství" o nějakém sdružení, třebas 2 osob, není možno mluvit. Kolik členů, tolik samostatných autorit „církevních" na sobě úplně nezávislých, tolik také „církví".[1] Dále jíti nemožno v rozkladu náboženském, počatém reformací, prohlášením autority jednotlivcovy. Z tohoto stanoviska je „ethismus" konečným, ale při tom důsledným článkem ve vývoji „reformace". Nic nevadí, že Boha ethismus neuznává, ani jeho zákonů, nahradil autoritu Písma, vykládaného jednotlivým člověkem dle své libovůle, autoritou vykladače samotného, který povrhnuv Bohem, prohlásil sebe za boha, za předmět svého „náboženství". Co ani kongregacionalismus netroufal si provésti, to provedl „ethismus". Nedá se ovšem upříti, že v kolébce své půdu měl připravenu na výsost.

Clenů tohoto sdružení jen dle jména stávajícího je přes 2180, tedy i tolik náboženství, tolik církví. Německý oddíl v říjnu nebo listopadu má valné shromáždění, ku kterému z jednotlivých skupin vysílají se delegati. — O rozkolu ve hnutí viz „Naše doba" II. 281.

b) (?) Stejného směru a stejných cílů jako Adlerovci, jsou přívrženci „Civic church" v Anglii (občanská církev".[2])

c) (?) Occultismus. Viz o něm „Hlídku" I. 460—461.

E) (?) Kosmismus. Úzce spřízněn se sekularismem je „kosmismus".[3]) Základem jeho jest evoluční učení Spencerovo, vycházející, opačně Comteovu positivismu, od štěstí jednotlivce ku štěstí společnému. Blaho individuelní je pružinou přímou nebo nepřímou činů lidských. Kosmismus se jmenuje proto, že člověk přebývá na zemi, části vesmíru, je živen sluncem, částí to vesmíru atd. Do Ameriky jej uvedl John Fiske, přítel Spencerův, v soustavu náboženskou pak hlavně uspořádali Potter, předseda Free religious association a Savage, kazatel unitařský, dílem Religion de l'évolution 1876. Savage je hlavní šiřitel kosmismu

---

[1]) Tomu neodporuje, že v Americe členové tvoří od roku 1887. »Union of the societies for ethical culture« a v Německu též jednotu spojenou s dřívější, neboť to jen zevnější spojení. — [2]) QS. 1893, 981. — [3]) GA. 171., 265.—274.

slovem i pérem. Proti Adlerovi a jeho ethismu popírá Savage jsoucnost absolutní, transcendentalní moralky. Tím i na poli moralky přišlo se k nejzazším koncům, k popření jakéhokoli poznatku moralního vážícího nějak jednání člověka. Člověk je prost jak dogmat, tak moralních pravidel, je na vše strany neobmezený.

Při vší převrácenosti přece je podivuhodno, že kosmismus přivádí nás po mnohonásobných změnách a kolotáních názorů náboženských ku stanovisku, kterým jsme začali, k uranismu. Viz *A) b)* výše.

F) (56.266) Ještě dále postupuje, až k osobnímu božství, ale zvláštnímu, k lidsko-božství, máme-li tak říci, „Církev Sokratova", založená r. 1890. Leonem Haasem. Je to skutečná jednota věřících, věřících v Sokrata. Credo jejich zní: „Muži dobrému není zla, ani v životě, ani v smrti." Heslo pak nových věřících zní: παιδιᾶς χάριν — k vůli hře: těmi slovy podstoupil Sokrates smrt mučenickou, slovem tím vyjadřují Novosokratovci ideal sokratický: svobodnou činnost, jarost ducha a pocit nezávislosti. Středisko je ve Vídni. Základy učení Sokratova a nové církve vykládá: Dr. H. Gomperz, Grundlegung der Neusokratischen Philosophie, 1897.

Zase tedy nezávislost! Kolik členů, tolik samostatných nezávislých církevních názorů, nota bene oprávněných.[1])

* * *

Tím jsem při třídění náboženských společností přišel až k nejkrajnějším výstřelkům, ku hranicím, kde o náboženství, o církvi stěží, ba nemožno mluviti. Práce má v podstatě ukončena.

Třeba se však přece zmíniti o některých věcech, které sice přímo „náboženskými" nejsou, ale na náboženství tam větší, tu menší, někdy i úplně směrodatný mají vliv. Různím tu tři hlavní proudy, theologický (alespoň svým původem), filosofický a umělecký.[2])

1. Boje německých císařů s papeži ve středověku, západní schisma, učení humanistů prakticky, reformace pak zavržením autority církevní a prohlášením principu, že každý jednotlivec má právo volného zkoumání náboženského, theoreticky vedly v důsledcích svých (skrze deismus, zednářství a učení Komenského, skrze gallikanismus a febronianismus) k nynějšímu liberalismu. Liberalismus odtrhl člověka od Boha a jeho zákonů, prohlásil člověka za úplně nezávislého v každém směru. Vůle lidská jest jediná nejvyšším zákonem a normou (zásada

[1]) N. d. 4, 565. — [2]) KL., SL., O. (příslušná hesla) N. d 2, 429., Kirchner: Wörterbuch 1890.

humanity), ač se neodporučuje stoupencům, aby takto zcela otevřeně se všude hlásalo. Zjevení Boží, autorita církve neplatí, jest jedno, k jaké společnosti náboženské se přiznávám (indifferentismus), neboť náboženství výlučně platného není, na nynějším stupni vývoje lidstva je dobré toliko náboženství národní. Náboženství národní jsou vespolek stejně cenna, stejně oprávněna (svoboda vyznání), náboženství nemůže tedy vázati svědomí (svoboda svědomí), nemůže vázati vyučování a života (svoboda učení, živností a spolčování), nemůže vázati státu (stát bezkonfessní). Dle různosti náboženství je i různé ponětí o mravnosti a proto není nějakého vyššího zákona vážícího člověka v jednání, lidstvo tvoří si zákony mravního jednání samo (moralka neodvislá), člověk mravně jednaje poslouchá sám sebe a sebe samého poslouchaje mravně jedná. Kdo nechce dobrovolně náhledy tyto přijati, může k nim býti donucen, neboť pokračovati je povinností, a liberalismus je pokrok ve všem.

Když zásady tyto velkopeněžníci učinili svým monopolem a jimi ovládali lid, nižší třídy vzepřely se tomu a chtějí je přivésti v původní platnost. Odtud vznik různých stran liberalních, jen taktikou se různících: demokraté (liberalové malého statku), socialisté (dělnictvo), kommunisté (obou předešlých), radikalové, anarchisté a nihilisté chtějí vyvoditi z liberalismu nejkrajnější důsledky (individualismus beze všeho společenského řádu). Úmyslem liberalismu v celém rozsahu, byť ne vždy na první pohled patrným, je: náboženství zničiti, prohlášením ho za věc úplně soukromou, oloupiti církev a vésti ji v područí státu, učiniti ji jednou stránkou všeovládající moci státní. V onom směru socialismus (se svými důsledky) a ethismus (výše popsaný), v tomto caesaropapismus (byzantinismus, státní církve) horlivě konají dílo své; oba pak spojuje a vede zednářstvo. Nebýti církve katolické, byli by již u cíle. Odtud nepřekonatelné zášti proti ní, jež všemožně (novinami, schůzemi, divadlem, obrázky, knihami atd.) dává se na jevo. Že náboženství velice tím trpí, nahledne každý.

2. Co liberalismus v nejširších vrstvách lidstva podniká, o to v učených kruzích se zdarem se pokouší f i l o s o f i e n o v o v ě k á. Větev empirická ve svém průběhu (sensualismus, materialismus [atheismus], positivismus, darwinismus), podobně jako větev rationalistická (idealismus, monismus, kriticismus, realismus) horlivě podkopávají víru ve zjevení Boží, v autoritu církve v „intelligentních" vrstvách. Co pak obě nezmohly, to skepticismus se svými důsledky (positivismus anglický, novokantiani, agnosticismus) obratně viklá, bourá a ničí.

Filosofie tato, podobně jako liberalismus, i mezi méně učenými a neučenými našla si pomocí knih „popularních" své ctitele a praktické vyznavače, zvláště v Anglii mezi dělnictvem. Směr tento jmenuje se tam „saecularismus" (viz o něm výše). Přívrženci jeho, poněvadž o věcech mimotělesných ničeho jistého nevíme (agnosticismus Spencerův), starají se toliko o tento svět, žijí v úplné nevěře, náboženství ve vlastním významu není už ani věcí soukromou. Pověstné „ignoramus et ignorabimus" du Bois-Reymonda (agnostika) nese tedy již praktické, zdatné ovoce. Theoretická věda má praktický význam. Náboženství i z této strany hrozí tedy úplný rozvrat, tím povážlivější, že jeho vyznavači v jednotlivých konfessích často k němu přináležejí jen dle jména, myslí, srdcem nikoli. Jak by dle toho vypadala skutečná statistika jednotlivých náboženství!

3. Oběma předešlým proudům nejvydatněji pomáhá „krásná literatura" a novověká hudební, malířská a výtvarná produkce. Nalezá-li si liberalismus a filosofie přívržence celkem přece jen ve vrstvách dospělejších, tož umění vniká do srdcí všech. Možno pak tu v posledních dobách (o které nám jde) rozeznávati několik význačnějších proudů.

Dekadence jako nejnovější zjev umělecký souvisí s dnešním obdobím kulturním a sociologickým. Naturalismus, vtěliv se ve slova: exaktní věda, darwinismus, positivismus, liberalismus a p. z jedné a svobodné umění, volná láska z druhé strany omamoval všecky mysli svobodomyslnými hesly a naivní skoro vírou ve vědu a samospasitelná fakta, ale čím dále tím připravoval větší zklamání. Tu vznikla reakce proti němu, dekadence. Dekadence je však také reakcí proti romantismu nebo parnassismu v lyrice a sluje tu obyčejně symbolismus. Ale reakce dekadentní neprospívá, nýbrž spíše škodí náboženství. Kult a analysa hrůzy a abnormalních stavů, satanismus, zvrhlá smyslnost, bezkrevná vegetace a rozklad těla, mystické extase, to vše nalezáme u dekadentů nakupeno a přeházeno. Dekadenti nesou na sobě všechny bolesti moderního člověka bez snahy je vyléčiti. Žijí bez idealův a nadějí jen v požitku přítomného okamžiku. Proto každý jde svou vlastní cestou pod rozličnými jmeny: symbolismus, romantismus, magnificismus, evoluční instrumentismus, magismus, satanismus, naturismus atd.

*

Veliké sny evoluční filosofie, veliké sny liberalismu a demokratismu, elektrisující písně bohy nadšených pěvců, nehynoucí díla nesmrtelných umělců neuasytily moderní duše, na jejichž dně již od počátků století

ryl červ pessimismu a skepticismu, jenž jim brání přijmouti důsledky toho všeho, socialismus.

Takovým způsobem vytvořil se mezi dnešní intelligencí středních a vyšších tříd stav resignace a všeobecné ochablosti. Ve všech pak vrstvách velice smutně proslavilo se naturalistické umění pěstované Zolou, Renanem, Chopinem, Vereščaginem a j.[1]) Tito a podobní jim umělcové rozšířili teprve zásady evoluční filosofie, agnosticismu, liberalismu s úspěchem a jistě trvale na delší dobu mezi lid. K nim řadí se jakožto nejvydatnější pomocníci všeho druhu populatoři vědy a umění. Takto ze všech stran, formou vědeckou i popularní, suchoparnou i vzletnou, rozvažující a unášející útočí se na mysli a srdce mladých, dospívajících i dospělých a to s tím úmyslem, aby kde jaký poznatek náboženský byl vytržen a odhozen. Z milosti jen citu popřává se dočasný příbytek, cit tvoří celé náboženství!

[1]) Tu musím opakovati slova z předešlého odstavce na konci: Náboženství hrozí tedy i od umění úplný rozvrat, tím povážlivější, že jeho vyznavači v jednotlivých konfessích často k němu přináležejí jen dle jména, myslí, srdcem nikoli, poněvadž jejich náboženský cit rozplývá se v neurčitostech, samých mlžinách a citlivůstkářství. Jak by teprve dle toho vypadala asi skutečná statistika jednotlivých náboženství! A tento cit a tato statistika ještě více by se scvrkla, kdyby leckde stát nechal na vůli jednotlivcům, jaké vyznání chtějí přijmouti, kdyby, jinak řečeno, příjemným pocitem naděje a rozradostněnou touhou po dosažení vyšších, pohodlnějších míst jejich »citové náboženství« nebylo udržováno v zevnější formě státní církve. Tato statistika byla by jistě nejzajímavější ze všech!

O vzdělanosti Slovanů.

Píše DR. FR. NÁBĚLEK.

III.[1])

10. Komenský jmenuje národ slovanský holubičím, an dí:[2]) „Kdyby všecky buď lsti a chytrosti, buď ukrutná s lidmi zacházení a jejich trápení vyčítány býti měly, subtýlnějšího k tomu vtipu, nežli holubičího národu našeho sprostnost to se sebou nese, potřebí bylo." J. B. Rakowiecki[3]) přičítá úpadek Slovanů tvrdosti Gothův a nejvíce dobráctví Slovanů. Surowiecki[4]) líčí povahu Slovanů starých jako krotkou; jestliže však jednali kdy proti této své povaze, buď to bylo na obranu nebo odvetou za křivdy na nich páchané.

Ale dovolávati se svědků slovanských o Slovanech nebude s takovým účinkem, jako tázati se svědků cizích. Prokopios[5]) praví, že mysl Slovanů není ani zlostná, ani lstivá. Mauritius[6]) dosvědčuje, že Slované zajatých na vždy nepodržují v porobě a nevolnictví jako národové jiní, nýbrž jen po jistý čas, ponechávajíce jim pak na vůli, aby vrátili se ku svým rodákům, anebo aby zůstali mezi nimi jako svobodní a přátelé. Toto svědectví váží velmi mnoho! Považme jen, jak jiní národové nakládali se zajatými, jež jmenujeme vzdělanými. — V životopise sv. Otty[7]) praví se o Slovanech v Pomoří, že panuje mezi nimi

[1]) Na str. 112. 7. ř. zdola v poznámkách místo cive stůj: sive.

[2]) V historii o protivenství církve, kap. 44., § 4., str. 128.

[3]) Ign. Benedikt Rakowiecki, filolog a archeolog polský, 1782—1839, věnoval všechen život a bádání o slovanštině; vydal mimo jiná díla: Prawda Ruska (1820 až 1828) ve dvou dílech. Viz I. 1. str. 253.

[4]) Sledzenie początków narodów słowiańskich. 1824.

[5]) Prokopios, De Bell. Goth. L. III. apud Stritter p. 29. »Ingenium ipsis nec malignum, nec fraudulentum.«

[6]) Mauritius, nar. r. 539., zeť Konstantina III., jakožto Flavius Tiberius M. následník na trůně cís. vých. po Tiberiovi. Strategicon Lib. II. »Qui sunt in captivitate apud Slavos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur, sed certum eis definitur tempus in arbitrio eorum relinquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici.«

[7]) Sv. Otto, apoštol Pomořanů, žil v letech 1069—1139.; ke Slovanům mluvil skrze tlumočníky. Víta S. Ottonis L. II. C. 40. p. 690. »Tanta vero fides et societas est inter eos (Slavos in Pomorania), ut furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas et scrinia non habeant serata: admodum mirati sunt quod clientellas episcopi et scrinia serata viderent. Vestes suas, pecuniam et omnia preciosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem nullam metuentes utpote inexperti.«

taková důvěra a společenskost, že naskrze zlodějství neznajíce, neuzavírají schránek. Nebylo u nich vídati zámkův a klíčů, nýbrž sami (Slované) velice se divili vidouce vaky a skříně biskupovy uzavřeny. Šatstvo, peníze a všechny své skvosty uschovávají prostě ve výklencích a schránkách nebojíce se lsti, ovšem neznajíce jí. — Linhart[1]) píše: Slované znali vlastnictví; aby je sobě pojistili, nepotřebovali trestních zákonů proti lsti a zlodějství. Nářadí před nikým nezamykali a velice divili se křesťanům, že měli potřebí šibenic, kol, ohně a mučidel, aby uchránili majetek.

Jestliže žili pospolitě v zádruhách, tož měli všichni údové rodu stejný podíl v majetku, nikdo nebyl chud, pracovali pro spolek a ne každý pro sebe. Za každého člena rodiny ručil celý rod a dbali proto, aby rodu nikdo nečinil hanby. Rolnictví je základem blahobytu; měli tedy, čeho potřebovali, a tím snadno dá se pochopiti, že nebylo mezi nimi zlodějství. Paupertas meretrix. Však u Jihoslovanův a u našich venkovanů, kam tak zvaná kultura ještě nevnikla, též vše se neuzavírá; ale „kultura" naučí je zavírati dvéře.

Helmhold[2]) praví, že mezi Slovany nebylo nuzných a žebráků. Slované přísahali velmi zřídka: „Iurationes dificillime admittunt, nam iurare apud Slavos quasi periurare est." (Helmhold.) Věřilo se tedy bez přísahy. Ani my nevěříme člověku, který ustavičně se dušuje a přísahá.

11. Slované staří k cizincům byli přívětivi a pohostinni. Vittekind,[3]) Dětmar,[4]) Adam Bremský[5]) chválí pohostinnost Slovanů. Zvláště Helmhold[6]) mluví s nadšením o pohostinství slovanském: Sám jsem

---

[1]) Linhart, Gesch. v. Krain, II. p. 233. (Cit. dle Kollára.)

[2]) Helmhold, německý letopisec 12. stol., farář v Bozově u Plonského jezera, sepsal po r. 1177. »Chronicon Slavorum« ve dvou knihách o 94 a 14 kapitolách; veledůležitý pramen k dějinám Slovanů polabských. — Lib. II. c. 12. »Nec aliquis egenus aut mendicus apud eos (Slavos) repertus est.«

[3]) Vittekind, mnich benediktinský, byl rodem Sas, v 10. stol. napsal dílo: Annales de rebus Saxonum gestis.

[4]) Ditmar č. Dětmar, biskup Merseburský, dějep. 976—1018, sepsal »Chronicon«, sahající od r. 919. do r. 1018.

[5]) Adamus Bremensis, letopisec německý, zemřel okolo r. 1076.; dílo jeho: »Gesta Hamburgensis ecclesiae Pontificum«, jest důležitým pramenem k dějinám severního Slovanstva. — »Moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri.«

[6]) Lib. I. c. 82. »Experimento didici, quod ante fama vulgante cognovi, quia nulla gens honestior Slavis in hospitalitatis gratia. In colligendis enim hospitibus omnes quasi ex sententia alacres sunt, ut nec hospitium quemquam postulare necesse sit. Quiquid enim agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitatis opus conferunt. Si quis vero, quod rarissimum est, peregrinum hospitio removisse deprehensus

zkusil, co dříve věděl jsem z doslechu, že nad Slovany není národa hostinnějšího. Hosty všichni přijímají ochotně a od srdce rádi, tak že není ani potřebí, aby kdo za pohostinství prosil. Snášejí vše, čeho jen dobyli rolnictvím, lovem ryb nebo honbou. Kdyby však někdo, což stane se velmi zřídka; byl postižen, že odepřel pohostinství, dům jeho i majetek směl býti zapálen; všichni mu přejí, aby byl bezectným vyvrhelem, protože se nebál odepříti část pohostinství. — Jinde:[1]) Pohostinství a úcta k rodičům náleží u Slovanů mezi nejpřednější ctnosti. — Životopisec sv. Otty podivuje se pohostinnosti slovanské:[2]) K podivu, se stola jejich (Slovanů v Pomoří) nikdy se neskllízí. Každý hospodář (hlava rodiny) má zvláštní čistý a slušný pokoj, sloužící jen ku zotavení. Tam stůl nikdy není prázden od všelikého jídla a pití, nýbrž když jedno se sní, druhé se postaví; ...s ubrusu co nejčistějšího na mísy se nakládá, což vzbuzuje chuť. Kdykoliv občerstviti se libo, ať hosté, ať domácí, ke stolu se připouštějí. V knize třetí, hlavě 6. píše:[3]) Kněz Udalrik a tlumočník Ottův, Albinus, přišli k velmi zámožné obci jménem Hologost, tam byli s úctou přijati od hospodyně, totiž ženy starostovy města, tak že jim sama s velmi pokornou uctivostí umyla nohy; hned přichystavši stůl, počastovala je pokrmy co nejhojnějšími, i divili se a žasli, že v říši ďáblově dostalo se jim přijetí tak pokorného a pohostinského. — Mauritius[4]) zaznamenává:

---

fuerit, huius domum vel facultates incendio consumere licitum est, atque in id omnium vota pariter conspirant, illum inglorium, illum vilem, et ab omnibus exibilandum dicentes, qui hospitii partem negare non timuisset.«

[1]) L. II. c. 42. »Hospitalitatis gratia et parentum cura primum apud Slavos virtutis locum obtinet.«

[2]) Vita S. Ottonis Lib. II. c. 40.; »Quod mirum dictu, mensa illorum (Slavorum in Pomerania) nunquam disarmatur, nunquam deferculatur, sed quilibet pater familias domum habet seorsum mundam et honestam, tantum refectioni vacantem. Illic mensa cum omnibus quae bibi ac mandi possunt, nunquam vacuatur, sed aliis absumptis alia subrogantur ...; de mapa mundissima fercula teguntur comesuros excitantia. Quacunque ergo hora reficere placuerit, hospites sint, domestici sint, omnia parata inveniunt, intromissi ad mensam.« Čistá, zvláštní jídelna, čistoučké ubrusy a kdokoli přijde, smí zasednouti k plnému stolu! Ó těch »barbarů«!

[3]) Vita S. Ottonis L. III. c. 6. »Udalricus presbyter et Albinus interpres Ottonis opulentissimam civitatem Hologost dictam, adierunt, ubi a matrefamilias, uxore scilicet praefecti urbis, honorifice suscepti sunt, ita ut pedes eorum summa humilitatis devotione lavaret, statimque mensa apposita, copiosissimis eos dapibus reficeret, mirantibus eis et admodum stupentibus, quod talem in regno diaboli humilitatis et hospitalitatis gratiam meruissent.«

[4]) Mauritius, Strategicon. L. II. c. 5. »Slavi sunt adversus peregrinos benigni magnoque studio servant, incolumes salvosque de uno loco in alium deducunt, quo ne-

Slované k cizincům jsou dobrotivi, s velikou horlivostí je chrání a doprovázejí s místa na místo, kamž jíti mají potřebí, tak že i soused vypovídá boj tomu, kdo je měl chrániti, jestliže nedbalostí tohoto cizinec vzal škodu, klada sobě za svatou povinnost takto pomstiti se za cizince. Lev Moudrý:[1]) Slované nad míru byli dbalí pohostinství, i nyní považují za neslušno porušiti je a zachovávají jako dříve i nyní ještě. — Ctihodný jesuita Bohuslav Balbín:[2]) Všechna Čechie jest pohostinná a takřka jedna velká hospoda. O Čechii dlužno říci, že jest Španělům, Francouzům, Vlachům a zvláště Němcům druhou matkou (vlastí), tak že, kdyby pozbyli oné první, v níž se zrodili, u této naší by nalezli bezpečné útočiště. — Dr. K. B. Anton[3]) praví, že (staří) Slované znali pohostinství tou měrou, že tato vyhlášená ctnost Germanů jí se nevyrovná, že i nyní ještě nacházíme tuto hostinnost u přemnohých kmenů slovanských, u Srbů hornolužických najdeme stůl téměř vždy přichystaný. — J. Gebhardi[4]) doznává, že spisovatelé všech časův od Mauritia až po životopisce sv. Otty užívají nejsilnějších výrazův, aby vylíčili pohostinnost Vendů. — Karamzin[5]) praví: Letopiscové jednohlasně chválí všeobecnou pohostinnost Slovanů, řídkou v jiných zemích a nyní ještě velmi obvyklou ve vsích slovanských. Každý poutník (pocestný) byl dle nich jako posvátným. Slovan vycházeje z domu, nezavíral dveří a nechával pokrm přichystaný pro poutníka. — Učený Slovák Čaplovič[6]) praví, že pohostinství jest národní ctí Slovákův

cesse habent, ut et, si per incuriam eius, qui servare talem debet, accidat, ut damno peregrinus afficiatur, bellum ipsi inferat vicinus eius, pietatem arbitraturus, sic ulcisci peregrinum.«

[1]) Leo Sapiens, syn a nástupce (r. 889.) císaře Basilia Macedonského, žák Photiův, zemřel r. 911. — Lib. Tactic. A. Fr. Kollar, amoenitates hist. Hung. Vindobonae 1783 pag. 67. »Erant autem Slavorum populi hospitalitatis supra modum studiosissimi; quam negligere neque nunc aequum ducunt, et pari ut ante, studio observant.«

[2]) B. Balbín narozen v Král. Hradci r. 1621., zemřel r. 1688. Disertatio de lingua slav. p. 7. Pragae 1775. »Bohemia tota hospitalis est et magnum quoddam Xenodochium et Hospitale. De Bohemia dicere licet eam esse Hispanis, Gallis, Italis ac praesertim Germanis alteram parentem: ut, si primam illam in qua nati sunt, seu voluntate seu etiam crimine amiserint, ad hanc nostram tutum perfugium ac receptum habere posint.«

[3]) Dr. K. B. Anton, 1751—1818, zakladatel učené spol. v Záhřebě. »Versuch über die alten Slaven.« 1783.

[4]) »Geschichte der Wenden«, I. p. 7.

[5]) Karamzin Nikolaj Michajlovič, otec novoruské literatury, 1766—1826, procestoval Německo, Anglii a Francii, věnoval se studiu dějepisnému. Mimo jiné vydal: Istorii gosudarstva rossijskago. Viz T. I., str. 60.

[6]) Čaplovič, »Hesperus« 1818. Č. 59.

uherských. Nevstoupíš do žádného domu, aby hospodyně nepřinesla chlebą a nepobízela ukrojiti si. — To děje se i u našich vesničanů, nedotknutých „kulturou“. — Rakowiecki:[1]) Nebyl-li chudý Slovan s to, aby náležitě uctil hosta, směl vše, čeho bylo potřebí k pohostění, ukrásti u bohatšího souseda. Povinnost pohostinství tak přísná omlouvala i sám přečin. — Dle Naruszewicze[2]) Slované vedeni jsouce ctností hostinnosti, samého boha nazvali Radihostem, jakožto ochotného ochránce milých hostů. — Surowiecki[3]) praví, že těžko bylo by nalézti národ poctivější, věrnější, lahodnější, mravnější a hostinnější nad Slovany, aby buď se svými nebo s cizinci ochotni byli děliti se o majetek. Hlasatelé víry Kristovy, kteří zúmyslně u Slovanů chtěli dojíti koruny mučenické, s žalem od nich se vraceli nemohouce dosáhnouti toho vyznamenání. Jestliže v horlivosti odvažovali se páliti jejich svatyně, káceti posvátné stromy (se včelami), lid místo hněvu a pomsty pouze s politováním nebo s hlasitým smíchem jich se zbavoval. Společnost, zábava, veselost, milé zacházení s hosty bylo, jakž po větší části jest i dosud ještě, hlavním rysem jejich povahy. Dle Gebhardiho[4]) pověstná kupecká Hansa[5]) měla svůj původ ve slovanském pohostinství. Píšeť Gebhardi: „Někteří křesťanští kupci odvážili se užiti neobmezeného pohostinství, jehož se dostalo každému, kdo přátelsky přišel k Vendům; zůstávali v zimě v místech, kde měli sklady, zřizovali tam konečně stálá bydliště, vybízeli některé Vendy, aby následovali jejich příkladu a položili pak základ ke stavu měšťanskému.“ — Becher[6]) píše: Vendové nebránili německým kupcům dříve i později přicházeti a usazovati se v jejich přístavištích, jen tu kladli jim podmínku, aby veřejně nevyznávali svého křesťanského náboženství; kdežto Němci toho již pokládali za bezectného, kdo vzal si za ženu Vendku a nepřikládali víry přísaze Vendově a svědectví před soudem. — O pohostinství Lužičanů Gebhardi připomíná:[7]) „Nynější Lužičané při vší své nuznosti jsou

[1]) »Prawda Ruska« I. p. 6.

[2]) Adam Naruszewicz, dějepisec polský, 1733—1796, jesuita, biskup Smolenský, posléze Lucký, proslavil se dílem: »Hystoria narodu polskiego od początku chrześciantwa« w Warszawie 1780—1786, pak v Lipsku 1836 v 10 dílech. Viz T. I. 3.

[3]) Sledzenie początków narodów slowiańskich, str. 125.

[4]) Gebh. I. p. 24.

[5]) Hansa, slavný spolek severo-německých měst obchodních, trval od 13. do 1'. století. Prvotním jádrem jeho byla slov. čili vendická města.

[6]) Siegfried Becher, statistik, professor dějepisu a zeměpisu na polytechnice vídeňské v letech 1835—1848. Geschichte der Stadt Lübeck. I. p. 23.

[7]) »Geschichte der Wenden«, B. II. p. 300.

náramně pohostinni a milosrdni i k německým žebrákům, ačkoli Němců nenávidí.“ — Tažme se starých řemeslníků, kteří byli na zkušené v cizině, jak jindy bylo zvykem, a museli jako pocestní pod okny prositi za kus chleba, oni povědí nám, jak byli naděleni mezi Němci a jak mezi Slovany.

12. Že domácnost starých Slovanů byla spořádaná, dá se souditi z toho, že nejstarší letopisové velice chválí slovanské ženy. Velebí jejich ženskost, něžnost, pracovitost, čistotnost a věrnost. — O dovednosti českých žen svědčila národopisná výstava, a sice kroje a vyšívání; v Náprstkově museu vzbudí v každém příchozím obdiv oddělení „Práce našich matek.“ — Uveďme některé doklady. Mauritius[1]) praví: Stydlivost ženy slovanské zachovávají nad míru. — Lev Moudrý[2]) praví, že slovanské ženy nad jiné slynou mravností. Mnohé smrt manželů tak těžce nesou, jakoby jejich byla. — Svatý Bonifác[3]) v listě psaném anglosaskému králi Ethibaldovi, žijícímu v neřádném manželství, chválí vzájemnou věrnost manželskou a mravopočestnost slovanských žen, kteréž i žíti se zdráhají, zemře-li muž; mají za chvály hodnou ženu, kteráž vlastní rukou sáhla si na život, aby pak shořela na jedné hranici s manželem. Památná je prostosrdečnost světcova, jenž po způsobě Němců, nepřátel Slovanů, nazývá Slovany národem nejohyzdnějším a nejhorším, ale přece ctnosti jejich chválí a králi anglosaskému za vzor klade. — Však do duše lidu, národa, nahlédnouti a povahu vystihnouti dovolují zvláště národní písně, báchorky a pověsti. O tom bude řeč později.

V příčině snášelivosti netřeba choditi do dávnověkosti pro příklady; samy německé menšiny, na př. v moravských a v českých městech, ano menšiny velmi nepatrné, mohly by svědčiti, že Slované jim nekřivdí, a jak se jim za to splácí, zvláště kde Slované jsou v menšině, ba co dím, i kde tvoří třebas většinu obyvatelstva, ale nemají moci v rukou, hlásí-li se ke svému právu a své národnosti. Jak daří se Čechům v německých městech (s českými jmény), jak

---

[1]) Mauritius, »Strateg.« L. II. c. 5.

[2]) Leo Sapiens. Tactica. C. 105. Foeminae Slavorum praeter ceteras modeste feruntur. Multae enim virorum suorum mortem tam graviter ferunt, ac si sua esset.

[3]) Sv. Bonifác, druhdy Vinfrid, rodilý Anglosas, apoštol Němců, narozen okolo roku 680. v Anglii z rodu šlechtického, od r. 732. arcibiskup v Mohuči, od r. 745. až 753. od Frisů blíže Dockumu usmrcen a pohřben ve Fuldě. — »... Et Venedi, quod est foedissimum et deterrimum genus hominum, tam magno zelo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset, et laudabilis mulier inter illas esse iudicatur, quae propria manu sibi mortem intulit, ut in una strue pariter ardeat cum viro suo.«

Polákům v Prusku! Zcela jinak Maďaři chovají se k Němcům než Slované, již maďarisují i jména německých (ovšem i slovanských) osad, ba i jména rodinná. Osadníci němečtí v Rusku požívali všech práv. Osadníci od českých králů z Němec v Čechách usazovaní požívali všech práv, ba i výsad zvláštních, třebas na úkor lidu domorodého. Ani různost náboženství, ani různost národnosti nesvádí slovanského lidu, aby choval se nepřátelsky k židům. Ve kterém národě žije tolik židů jako mezi Slovany? V našich vesničkách žijí obyčejně po jednom a bohužel dobře se jim daří.

13. Snášelivost, lidskost Slovanů pohanských jest svědky nejspolehlivějšími dokázána; došli snad za to uznání od svých sousedů? Jen nějaký příklad. Herder píše: Co začali Frankové, to dokončili Sasové; v celých provinciích Slované byli vyhubeni anebo učiněni robotáři a území jejich rozděleno mezi biskupy a šlechtice. — Schurzfleisch[1]) praví: Mohl bych mnohé věci ještě připojiti o slovanských Dalemilách, Srbech, Ukrech, Polabech a všech ostatních původu slovanského. Lituji aspoň lidu pro jeho osud. Předkové utrpěli velikou škodu ve příčině jak důvěry tak cti. Skvrna uvázla i na potomcích tou měrou, že do cechů řemeslníků německých nebyli přijímáni, a kdo omylem byli připuštěni, byli i vylučováni. — Krantz:[2]) Ač půda jest vandalská (vendická, slovanská!) na Rujaně, v Lubicku a v Roztocku, přece přistěhovalí Sasové všeliké jméno vandalské (vendické) měli v takové nenávisti, že nikoho nestrpěli ve svých cechách a spolcích, kdo by byl nepocházel od rodičů teutonských; to vynucují přísahami od těch, jež mají v podezření. Jaká křivda národu, jenž vyštván jsa z otcovské půdy, ani ve svých vlastních otcovských sídlech nesmí bydleti a žíti! — Henning:[3]) (Němci) Obotrity a jiné Vendy několikráte přemohše, tak

[1]) Konrad Samuel Schurzfleisch, narozen v Korbachu 1641, zemřel 1703. Vydal mimo jiné »Res slavicae«. Viteb. 1670. »Haberem multa quae adderem de Slavis Dalemincis, de Sorbis, Uchris, Polabis et reliquis omnibus, quibus sua a stirpe slavica propago. Saltem ingemisco sorti gentis. Cuius maiores ut fidei, ita existimationis magnam fecerunt iacturam. Macula etiam posteris haesit. Tanta quidem, ut in Collegia opificum Germanorum non admittantur, errore admissi excludantur quoque.«

[2]) Krantzii Vand. L. 7. c. 10. (Kollárovy vysvětlivky str. 418.) »Etsi fundus sit Vandalicus in Rugia, Lubica atque Rostokio, omne tamen nomen Vandalicum ita habuerunt advenae Saxones exosum, ut non paterentur in suis Collegiis et societatibus quemvis esse, qui non sit ortus parentibus Teutonicis, idque sacramentis extorquent ab iis quos suspiciunt. Magna gentis iniuria quae patrio solo exturbata, in ipsis suis nativis sedibus non sinitur habitare et vivere!«

[3]) Ch. H. Henning, pastor Vustrovský v Lünneburku okolo r. 1700., zůstavil sbírku slov a frasí nářečí Drevanů. Vorrede zum Vocab. Vend. v Dobrovského Slovance str. 6. (u Kollára 418).

snížili, že prohlásili je téměř za bezectné, vylučovali je ze všech čestných cechův a spolků, nepřipouštěli jich k žádným občanským hodnostem a bránili jim všemi způsoby a prostředky, aby se opět nepovznesli. — S. Grosser:[1]) Právě tak se dělo s potupováním. Pohanští (i křesťanští) Vendové byli vylučováni ze všech hodností, ba děti jejich nebyly považovány za způsobilé, aby učily se řemeslům, tím méně umění. Proto v listech rodních a v listech za vyučenou po dlouhý čas bývala připojena formule, že učeník takový pochází z dobré (pravé) krve německé a že není národnosti vendické. — Schwartner:[2]) Němci (v Německu) zdráhali se učiti řemeslu hocha, jenž nemohl se vykázati, že pochází ze svobodných německých rodičův, a nikoli z Vendů. Roku 1608. moudrý a spravedlivý zemský zákon dal Slovanům úplně rovné právo občanské a cechovní s Němci v městech uherské říše, a Báňská Bystřice odpykala svoji nespokojenost s tímto zákonem Slovanům příznivým pokutou 2000 zl. dle jiného zákona vydaného r. 1613.

Jakmile Němci v Báňské Bystřici (Neusohl, ve Zvoleňské župě) nabyli vrchu, připravovali všemožně Slováky o jejich svobodu. Přivedli to již v ty konce, že kdo neměl německého jména, směl sice ještě koupiti dům, ale neměl práva prodávati pivo, víno a kořalku.

Dobrovský:[3]) Hamburští ze staré nenávisti proti Vendům zavazovali přísahou nové občany, aby dosvědčili, že nejsou Vendové. — Gebhardi:[4]) Němečtí osadníci zacházeli s Vendy jako s úhlavními nepřáteli, nikoho z nich netrpěli ve svých vsích, vylučovali je ze všech cechů řemeslnických nebo dávali jim zvláštní pořádky (cechy), s kterými nedržel žádný Němec... — Pečlivě zaznamenávali ve svých rodních listech i v tak zvaných vendických městech Hansy (v Lubeku), kteráž nepovažovala jméno vendické za hanebné, že mezi jejich zástupci nebylo Venda. Nuže, to byli osadníci mezi většinami slovanskými! — Haquet:[5]) Mohl bych uvésti sta příkladů, jak často Němci v mé přítomnosti proti všemu rozumu slovy i bitím trýznili tento podmaněný lid (Slovany) jen proto, že nerozuměli jejich řeči. — Vizme, jak povaha národu se nemění i při vší kultuře, jíž se vychloubá; ta jeví se býti jen nátěrem zevnějším, pod nímž skrývá se a trvá, co původně v lidu

[1]) Sam. Grosser, »Lausitzer Merkwürdigkeiten«. Leipzig u. Budišin 1714.

[2]) Schwartners Statistik v. Ung. I. p. 126.

[3]) Jos. Dobrovský, »Reise nach Schweden«, p. 13.

[4]) Geschichte d. Wenden. I. p. 14.

[5]) Haquet, »Abbildung u. Beschreibung der südwestlichen und östlichen Wenden, Illyrier u. Slaven«. Leipzig I. Th. 1. H. p. 8., dílo císaři Františku I. věnované.

vězí a proskočí při každé příležitosti. — Však o bezpráví na Slovanech páchaném od nejstarších dob později. — Povaha Slovanů v dávných dobách, jak máme o ní zprávy od svatých a jejich životopisců a od císařů, přístupna byla vzdělanosti a zejména po stránce citové, jež kladena musí býti na místo první. Kdyby ti, kdo o Slovanech píší, nelenili zajíti si mezi ně, aby je poznali z vlastní zkušenosti a nepřijímali vše za pravdu, co zarytí nepřátelé o nich vyhlašují do světa, bohdá soudili by spravedlivěji. Snad by nezvedali nad hrobem již stojíce kyjů do třesoucích se stářím rukou [1]) — jak odporný obraz zaryté surovosti! — na lebky příslušníků národa, jehož velkou část již uhnětli a vyhubili, na jehož hrobech žijí. O čem pak svědčí slovanská jména měst, hor, řek na Polabí, o čem jména česká německých osad v Čechách? Kdo že komu křivdil, kde by byla příčina k pomstě? Náš slavný Kollár ve „Slávy dceře" vodě nás po hrobech někdejších Slovanů polabských, oplakává neblahý osud jejich, útisky a ukrutnosti na nich páchané a přece nevybízí k pomstě:

— — — — — — — —
sypu smírné kvítí na rumy
Slávy a zlost volím připláštkovat.
Jen ty křivdy péro moje líčí,
nad kterými samo zarděné
nebe lká a člověčenství křičí. (Zpěv II. 20.)

Ve znělce 84.:

— — — — — — — —
Děj ten smutný s jeho časy zlými
má nám sloužiti jen k silnému
podnětu, ne k pomstě nad jinými.

A my připojili bychom se rádi k jeho modlitbě ve znělce 58.:

— — — — — — — —
Chraň i dále, dárce požehnavý,
pole, města, dítky, příznivce,
dej nám štěstí, po čas rozsívce,
Němcům srdce lidské, rozum zdravý. (P. d.)

[1]) Mommsen!

Divné proudy.

DR. PAVEL VYCHODIL.

III.

Zkušenosti dosavadní jsou nám až příliš dostatečným důvodem, abychom vracejíce slovům jich pravý význam nedali se másti, když se jich zneužívá a takto jménem jejich proti nám se vystupuje. Všemu konečně člověk uvykne. Tím spíše přestane se rozčilovati, když pozná, kdo a s jakým úmyslem jej odsuzuje. Vyplýtváno proti nám již kde co. Byli jsme souzeni a odsouzeni jménem vlastenectví. Obrana naše byla velice snadná, ale nepomohla nám mnoho. Teprve když privilegovaní hlasatelé vlastenectví skutky svými slovo to diskretovali, odkládá se zbraň tato jako nepůsobivá. Samozvaní zástupcové národu, jakmile poznali, že se obrací proti nim, snažili se hrot jí ulomiti příhanou naivnosti a směšnosti; vlastenectví stává se jim pomalu jen vlastenčením, když není jim po chuti. Někdy ještě zabouří se hlučným slovem tím proti nám, když se jim to nějak pěkně hodí. Ale nesmějí se horšiti, že jsme si z nich vzali příklad a přes augurské rozhorlení jejich přecházíme s úsměvem k číslu dalšímu.

Podobně má se věc se svorností národní. Pořád my to byli, kteří jsme ji rušili, my byli věčnými kazimíry. Abychom k výčitce té, která zajistě zraňuje a bolí, ani stínu důvodu nedávali, ukrčovali jsme se před požadavky druhých stran, i neoprávněnými a bezohlednými, chtíce větší zlo předejíti. Nyní poznáváme, že jsme byli z velké části na omylu, že nešlo o svornost, takto potřebnou a svatou, ale o svévoli. Dnes ve shromáždění jednot nejnárodnějších smí se s cynickou ironií beztrestně vykřikovati posměšné: „ať žije svornost!“, jak se stalo nedávno ve velké repraesentační schůzi národní elity. Noví buditelé národního ruchu jakoby si kladli za ideal snažení svého variaci pěkného popěvku o rozbití všeho všudy; „půjdu tam a všecko rozsekám . . .“ — to je takhle tresť nového spásonosného programmu jejich. Úžas náš nad takovými konci dostavuje se sice trochu pozdě, ale vzpamatovat se není nikdy pozdě. Nebylo by nás ani důstojno, abychom takové projevy nechali rozhodovati o svém vlastním postupu, ale dobře bude, všímati si jich. Jestliže ti, kterým vše dálo se po vůli, kterým pro dobro svornosti tolik ustupováno, křičí najednou o shnilém míru, jest na nás tím více, abychom ho již nepodporovali se škodou dobré věci.

Býti více svými, stalo se již potřebou velice naléhavou; buďme ujištěni, že to celku nejlépe prospěje. Opačné deklamace protivníkův o zhoubném rušení jednoty a pod. nás nesmějí másti, neboť jsou již docela jistě usvědčeny z pokrytectví. Tohoto pak třeba se varovati i mezi námi samými. In necessariis unitas, ale též in dubiis libertas! Nechme se poučiti zkušeností dosavadní, že ne svornost sama o sobě jest naprostým dobrem, nýbrž jedná se o to, čeho ona se týká. „Necessaria“ naše jsou nám dána normami našeho náboženství, které nám dobrotu jejich zaručuje, „dubia“ naskytnou se vedle toho v hojnosti. Zde bude nejen dovoleno, nýbrž i potřebno, hledati a navrhovati nové cesty, nové způsoby, abychom vyhověli obecnému zákonu pokroku a zdokonalování.

Vypočítávati dále, co všechno proti nám v boj posláno, bylo by příliš obšírné a omrzelo by pisatele i čtenáře. Na konec té dlouhé řady vytáhla docela i — mravnost. I jejím jménem byli jsme kaceřováni. Ani by člověk nevěřil, od koho . . . Ale pochopí to, kdo měl čas a chuť sledovati našich nejnovějších průkopníků pokroku názory o mravnosti. A protož ani tato pohana nebudiž příliš akcentována. Kdo se učí od Tolstého pravému křesťanství, od Nietzsche pravé filosofii životní, od nejmodernějších básníků mravnosti, měj si je, ale nežádej, aby ho druzí následovali a měřítkem jeho se řídili. Výčitka nemravnosti z takových úst může působiti jen směšně. Na štěstí oni to ani tak přísně nemyslí. Byla a částečně ještě trvá doba, kdy každý, kdo chtěl něco hlubokého a rázného pověděti, spustil o mravnosti. Dozvuky mody této nalézáme ještě tu a tam v některém učitelském časopise, jehož redaktor neb dopisovatel by si rád schladil na páterech žáhu, a proto láteří opozdėnými a mnohdy velice zpozdilými citaty na nemravnost klerikalismu.

Tyto a podobné paušalní výčitky a urážky sypou se na nás ode všech stran. Sobě navzájem dají ony více pokoj, ač by to mnohem větším právem často mohly adressovati na sebe. Proč, ukázáno hned z počátku. Jsme my tedy docela nevinni? Toho nepravím, neboť každé dílo lidské je nedokonalé a vadné. Chybovati je lidské. Ale chyby naše, které uznáváme, jsou chyby proti našim vlastním zásadám, kterým se jakožto křehcí lidé někdy zpronevěřujeme. Boj však se vede proti nám nikoli pro tyto chyby, aby se napravily, nýbrž proti zásadám i osobám našim vůbec, a to ne boj rozumných důvodů, nýbrž osočování a znásilňování. A to jest nesnesitelné diktatorství a generalisování. Je na př. řeč o nekřesťanském, skoro nelidském odpírání českých služeb

Božích Čechům ve Vídni. Nikdo nemůže jednání takového ostřeji odsouditi než katolík, a to podle zásad církevních, nemluvě ani o zdravém rozumu. Co však slyšíme? Obviňuje se klerikalismus, katolicismus atd.; tedy právě ten názor, jenž káže slušnost a spravedlivost ke každému, jest obviňován od chauvinismu, který by třebas nic proti tomu neměl, kdyby český kněz byl právě takový proti jiné národnosti, jako ti nešťastní Opitzové, Scheicherové atd. jsou proti nám.

Podobně se má věc se všemi výtkami nahoře zmíněnými. Jest až příliš přirozeno, že pro chyby a zlořády jednotlivců trpí celek, avšak soustavně jej napadati, jak se činí v naší věci, přestává již býti bojem slušným. Klerikalismus jest nevlastenecký, rozsívá nesvornost, znemravňuje, zatemňuje atd. atd. Ale vždyť nemáme žádných tajných nauk klerikalních, spisy naše jsou veřejné. Ukažte tedy, kterými naukami, kterými zásadami se všechno to zlo tropí. Pak teprve může býti vážně mluveno o přežilém církevnictví a o potřebě náhrady. Důkaz takový ovšem veden nebude a vše zůstane jak bývalo. Pak ale neměj nikdo za zlé, že takové útoky se vůbec pokládají ne za výrony přesvědčení a časové potřeby, nýbrž jen zlé vůle a zarputilého nepřátelství. S tím pak se nelze dorozumívati, nýbrž nezbývá než je odmítati a činnost jeho všemi dovolenými prostředky paralysovati.

IV.

Snad vylíčena kritika na nás a naší činnosti vykonávaná příliš černě? Nemyslím. Nerád bych ostatně někomu ukřivdil, jako se činí nám. Ale všimněme si několika zcela všedních ukázek z našeho časopisectva, jaké se v různých způsobech opakují skoro denně.

„Výbojný klerikalismus“ je stereotypní úsloví, ovšem s významem nechvalným. Proč výbojný? a právě jen klerikalismus? Vždyť každý, kdo druhého poučuje, jest výbojný. Učitel ve škole je stejně výbojný, jako spisovatel u stolku. Ale arciť, to je něco jiného. Výbojný jest učitel a spisovatel jen klerikalní.

Zvláště obrací se přezdívka ta na kněze. Je to prazvláštní. Nepracuje-li kněz nic kromě povinností přísně úředních, je zle. Pracuje-li ve veřejnosti, je také zle. Je-li trochu ostřejší v polemice a v hájení svého, je „klerikalní kohout“. Nerozšiřuje-li knih mezi lidem, je zle. Rozšiřuje-li, je zase zle. Kdo zkusil, s jakou zuřivostí se vnucují lidu neznabožské knížky a letáky, dozná, že se s naší strany děje příliš málo. Ale i to je kamenem úrazu, protože jde o spisy klerikalní. Nuže

jaké tedy má kněz nebo jiný vzdělanec naší strany rozšiřovati? V jakém směru vůbec má působiti, ne-li ve svém?

Spolkový život po venkově, jak je nepříliš utěšený, přece zase ne zcela zavržení hodný, je nebo byl z pravidla dílem kněží. Známá praktika je, že když spolek poněkud zajištěn a hmotně opatřen, najde se nějaký „svobodomyslník“, ať už v postavě podučitele nebo koncipienta, by spolek z područí klerikalního, jak říkají, vyrval, t. j. aby lacino za cizí peníze ke svým oblíbeným liberalním spisům se dostal, a lid svým způsobem osvěcoval a kazil a duchovnímu správci půdu podrýval. Brání-li se tento, je zle. Nehledíc k osobním poměrům, kdož pak má dle slušného úsudku větší právo a povinnost, státi v této příčině na svém? A nehledíc ani k duchovnímu úřadu, nýbrž jen ku vzdělání a vědomostem a zkušenosti, kdož pak má — ceteris paribus — větší právo a povinnost, hájiti svého?

A toho snižování a bagatelisování! Ve vynikajícím časopise mladé strany posuzoval před časem jeden dosti známý spisovatel činnost jihomoravského kněžstva málo příznivě. Nehájím ho, nepatří to sem, ale předně literarní činnost není nejvyšším úkolem každého vzdělance, není každý pro ni rozpoložen, a bylo by konečně lépe, kdyby literatů bylo trochu méně; dále pak není uznalé, ba ani slušné, tak pohrdlivě odbývati lidi, z jejichžto knihoven se přiživujeme, jak onen pisatel činil a snad ještě činí.

Toto snižování provádí se na celé čáře, v literatuře i ve společnosti. Umlčovati a ignorovati náleží ovšem ke strannické taktice, ale vážná literatura by přece tak jednati neměla. A zvláště ta strana, která přece dle vlastní chlouby nemá nic jiného na mysli než pokrok a vzdělanost, měla by také beze všech vedlejších ohledův uznati každý kulturní čin, ať pochází od kohokoliv. Ale ve skutečnosti vidíme k nedochůdčatům vlastní strany šetrnost až nápadnou, k práci druhých ne tak přísnost — tu konečně třeba uznati a schváliti — ale nespravedlivost až křiklavou. A při tom podezírání a podkládání nekalých úmyslů! Jak už zde tuším uvedeno, zasadil se kněz v kterési učitelské schůzi, aby pověstné Bílkovy „Dějiny“ jesuitů nebyly do knihovny kupovány. Použil jen svého práva, které má každý člen, a vykonal zajisté záslužný čin kulturní, neboť dějepisné lži nemají se šířiti. Ale chyba lávky! Přebdělý jeden strážce pravé osvěty naší napadl jej za to velice ostře. Oč tu vlastně jde? O pravdu a osvětu či o něco jiného?

Bojím se, že o něco jiného. Jinak by titéž hlasatelé pokroku nebyli tak houževnatí a tvrdošijní v šíření nepříznivých nám nepravd.

Víme dobře všichni, jak velikou vzácností jsou případy, že by který z nich vědomou neb nevědomou nepravdu jsa z ní usvědčen opravil aneb odvolal. Nechci podezírati, jak oni, ale prozrazuje to tuším dosti jasně, že nepravda má ostati v platnosti i dále. Všichni čtenáři současní a tím méně budoucí neznají druhých časopisův — a náhodou je tentokrát poměr ten příliš nepříznivý, neboť my jejich projevů všímáme si mnohem více než oni našich,[1]) a tak se nepravda povleče dále.

Nejčastější je výtka, že kněžstvo veřejně pracující chce jenom nabýti vlivu na lid, podmaniti si jej. Ať se založí jednota toho neb onoho druhu, knihovna neb co jiného, ve všem hledá se nějaký nekalý záměr; nejnověji i ty ubohé Raiffeisenky vykřičeny za podloudný prostředek, aby kněží dostali obce ještě více do své moci, mravně i hmotně. Je to zase táž písnička. Kdyby se nic nečinilo, bude zle, když se něco podniká, — žel, že tak málo a pozdě! — zase je zle. Není tu kdy obhajovati jednotlivé katolické jednoty, nepotřebují toho ani. Ale táži se jen: kdo tedy je povolanější býti vůdcem lidu? A co je vůdce bez vlivu? A co je v tom tak strašného, bude-li lid pod vlivem církevním, náboženským? Káže mu náboženství naše snad něco zlého neb jinak škodlivého?

Nepatrných věcí takových napočítalo by se velice mnoho, ale nebudu tím unavovati. Jen ještě jednu poznámku o nejodpornějším snad hanobení, které se vyskytuje častěji a nedávno zase z jakéhosi socialistického listu brněnského našlo přístup i do časopisů, které si hrají na vážné. Týkalo se jistého katechety v Brně neb u Brna a přípravy dětí na zpověď, zvláště co do šestého přikázaní. Kdo jen trochu zná ovzduší brněnské a tu mládež právě oněch socialistů, nemůže než politovati učitelů jejích; jsou to opravdoví mučenníci. A co spáchal onen katecheta? Inu nic jiného, nežli že dle návodu skoro ve všech školách zavedeného děti vyučoval. Nevím, dopustil-li se jinak něčeho nepedagogického — ze zprávy to nevysvítalo, a konečně „Červánky“ a „Čas“ sotva chtí zaznamenávati pedagogická nedopatření učitelstva! — ale takto napadati člověka, jenž koná jen svou povinnost, hned s výčitkou znemravňování, je přece více než veřejné kritice dovoleno. A nota bene s druhé strany mají podle takových mravokárců gymnasisté, o dvě tři leta starší než ony děti, o nichž je řeč, poučováni býti o věcech fysiologických a sexuelních atd., a to prý v zájmu mravnosti. Nechci o tom rozhodovati ani tak ani onak, ale chtěl jsem jen podo-

[1]) Nedávno tvrdil našinec jeden, že my si jich všímáme málo. Myslím, že to není pravda, a nesouhlasím ani s vybídnutím opačným nýbrž mám právě za to, že se jimi obíráme příliš mnoho, svými pak příliš málo, že ve svých věcech jsme poměrně příliš málo doma!

tknouti, jak málo vybíravý člověk bývá ve zbrani, jak strannická vášnivost svádí k nerozvážným a přece tak těžkým obviněním bez kusa důvodu, jde-li o klerikalismus.

Kritika prý je zdravá, a která strana jí více snese, ta je silnější. Dle toho by naše měla býti Goliášem; ale jak praveno, netřeba se tím spokojovati, tím méně pak v práci a sebeopravách ustávati. Ty však bude třeba čerpati z vlastního jádra; kritika protivníků nám v tom dle podaných ukázek nepřispěje aneb jen velice málo. Nechceť nás míti lepší, nýbrž nechce nás vůbec — leč podle své façony; a to není možno. Kdyby šlo jen o taktiku a politiku, s radostí se přidáme tam, kde by o národ náš lépe bylo postaráno. Tyto věci však sahají hloub, v těch nám smlouvati nelze. Sint ut sunt aut non sint.

Nerád bych, aby řádky tyto vykládány byly za výraz nedůtklivosti. Kdyby ukázky zde uvedené byly ojedinělé, nestály by za řeč. Ale je v tom, jak se říká, celý system. Ovšem nežádá nikdo ani neočekává, že bude lépe, že bude s námi spravedlivěji nakládáno a stanovisku našemu přece trochu více oprávněnosti dopřáno. Píši více pro domo nostra, abychom byli více svými a ze svého fondu látku k pokroku a zdokonalení brali. Máme sice dle vůle apoštolovy také dobré vysvědčení míti od těch, již nejsou z nás, ale, jak viděti, sotva to půjde. Mohli bychom říci: oderint, dum metuant, ale to, aspoň jak se domnívám, nebylo by „po našem“ správné; naše věc musí se doporučovati ještě něčím vyšším, než je politická převaha nebo peněžní síla neb nějaká jiná okázalost. Království Kristovo je na tomto světě, ale není z něho. Ale nic nevadí, obrniti se proti nepřejné a nespravedlivé kritice té, bychom nezmalomyslněli pod neustálými ranami jejími, které věci sice zničiti nemohou, ale zdaru a úspěchu jejímu přece překážejí a i jednotlivce často osudně se dotýkají, abychom však také nenechali se másti ve vlastním úsudku a zakalovati si jasný i důvěřivý pohled na vlastní minulost a budoucnost. Autokritika naše, o níž ještě budoucně několik slov, projevuje tu a tam už poněkud mnoho povolnosti, nepotřebné a neoprávněné. Kde není stejného neb aspoň příbuzného stanoviska, tam jsou kompromissy jen zevnější, žádné shody. Cizími a různorodými živly se nic neušlechťuje, nýbrž mate a kazí. Reforma. rozvoj a pokrok může vzejíti jen z vlastní přiměřené půdy a z vlastního příbuzného semene. Této příbuznosti zásadní mezi našimi stranami není. Proto myslím, že jsem právem nazval kritiku jejich destruktivní, ne reformační. (P. d.)

Otázka ženské emancipace.

(Část další.)

Z řečeného jakožto důsledek dostaneme tento výsledek: Celý předkřesťanský a mimokřesťanský svět přiznává ženě jen tolik práva a tolik podílu na práci, pokud se líbí jednotlivému muži nebo mužskému dílu národa. Žena je proto, aby vychovávala děti, obstarávala práci domácí, u mnohých národů i proto, aby dobývala výživy, obdělávala pole. V ohledu právním je tak dlouho v neobmezené moci otcově, dokud nepřejde do stejně neobmezené moci mužovy. Žití a cíl životní ženy mimo rodinu neznali před Kristem ani nejpokročilejší národové.

Křesťanství však jedním rázem postavilo ženu na stupeň jí patřící, jelikož přiřklo každé duši bez ohledu na pohlaví stejnou cenu před Bohem.

Za základní podmínku křesťansko-náboženského života označil Kristus Pán znovuzrození ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος z vody a z Ducha svatého (Jan 3, 5) a dle této základní podmínky prohlašuje Pavel: „V Kristu Ježíši ani obřízka nic neplatí, ani neobřízka, ale nové stvoření“ (Gal. 6, 15 srov. 5, 6), t. j. nový, z Ducha Božího znovuzrozený člověk. To je jediné správné cenidlo v očích Božích, každý jiný rozdíl mezi „těmi, kteří v Kristu pokřtěni jsou a Krista oblekli“ (Gal. 3. 27), jest jen věcí vedlejší. Je-li člověk od narození Žid, Řek nebo Říman, je-li svobodným nebo otrokem, muž nebo žena, to vše proti hlavní věci je vedlejším (Gal. 3, 28). Vzdor všem rozdílům národnostním, stavovým a rodovým, všichni jsou jedno v Kristu a podstatou rovnocenné dítky Boží a tím i dědicové zaslíbení (Gal. 3. 29). Každý člověk dle toho má svou absolutní cenu. I žena proti muži má stejný samostatný význam. Vdá-li se čili nic, je-li ku sňatku způsobilou čili nic, je o sobě vedlejší věcí. Co do duchovně-mravní osobitosti a důstojnosti je mezi obojím pohlavím nepodmíněná rovnost, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, v Kristu není rozdílu mezi mužem a ženou (Gal. 3, 28).

Ačkoli však křesťanství tak důrazně vytýká nepodmíněnou mravní rovnost a rovnocennost ženy a muže, její rovnou individualní lidskou důstojnost, přece nezbavuje ženu v manželství podrobenosti mužovy. Klassicky krásně pojal Pavel křesťanské rodinné svazky v tyto věty: „Ženy poddány buďte mužům, jakž sluší, v Pánu. Muži, milujte manželky své, a nemějte se k nim trpce. Synové a dcery, poslouchejte rodičů ve všech věcech; nebo to jest libé Pánu“ (Koloss. 3, 18—20). Za důvod tohoto poměru, dle něhož „ženy mužům svým mají býti poddány jako Pánu“ (Efes. 5, 22) uvádí apoštol: „Nebo muž je hlava

ženy, jako jest Kristus hlava církve" (ib. 23). „Muž jest obraz a sláva Boží; žena pak jest sláva mužova. Nebo není muž ze ženy stvořen, ale žena z muže. Není zajisté muž stvořen pro ženu, ale žena pro muže. Ale však ani muž bez ženy, ani žena bez muže, v Pánu. Nebo jako jest žena z muže, tak jest i muž skrze ženu; všecky pak věci z Boha" (I. Kor. 11, 7—9, 11—12). Ve veřejném společenském životě je tedy od křesťanství ženě přiřknuta jen úloha, býti pomocnicí mužovou. Úplná rovnost ženy s mužem ve společensko-občanském, jakož i dle známého: „mulier taceat in ecclesia" (I. Kor. 14, 34[1]) v církevním společenském organismu jest zásadně vyloučena. Avšak i když v křesťanské církvi úřad učitelský a kněžský ženě je zamezen, přece ve spojení s její poddaností muži jest jí vykázán významuplný apoštolát: „Ženy buďte poddány mužům svým, aby i jestliže kteří nevěří slovu, skrze obcování žen bez slova získáni byli, spatřujíce v bázni čisté obcování vaše", piše Petr (I. 3, 1—2) a když poukázal „na pokojného a krotkého ducha vnitřního člověka" jakožto pravou ozdobu křesťanské paní, dodává: „Tak zajisté někdy i svaté ženy naději majíce v Bohu, ozdobovaly se, poddány jsouce vlastním mužům, jako Sára poslouchala Abrahama, pánem jej nazývajíc" (5, 6). Vůči tomuto Bohem samým ustanovenému pořádku poddanosti ženy muži neomeškává však apoštol hned také ukázati, v jakém duchu má muž svou úlohu v domácím společenství pochopovati a uskutečňovati. Za příklad mužům dává Krista v jeho lásce k církvi. „Vy mužové", píše Pavel, „milujte manželky své, jakož i Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni . . . Pakť i muži mají milovati manželky své, jako svá těla. Kdo miluje manželku svou, sebeť samého miluje. Žádný zajisté nikdy těla svého neměl v nenávisti: ale krmí a chová je, jako Kristus církev; neboť jsme údové těla jeho, z masa jeho a kostí jeho. Protož opustí člověk otce i matku svou, a přidrží se manželky své: a budou dva v jednom těle. Tajemství toto veliké jest, ale pravím v Kristu a v církvi. Avšak i vy jedenkaždý manželku svou jako sám sebe miluj" (Efes. 5, 25. 28—33). „Muži", napomíná Petr (I. 3, 7) „přebývajíce s nimi podle umění, jakožto mdlejší nádobě ženské udělujte cti jakožto

[1]) Srv. I. Tim. 211 násl ; Canon 99. domnělé čtvrté synody v Karthagině r. 398. (*Hefele*, Konziliengeschichte II. 76.) a Apošt. konstituce III. 9. — Míní-li *Otto Pfleiderer* (Die Frau und die Religion v časopisu »Die Frau« 1896, str. 65. a n.), že »druhé místo (I. Kor. 14, 34) vzhledem k I. Kor. 11, 5 není pro nerozluštitelný odpor — od Pavla, nýbrž od nějakého vrstevníka spisovatele 1. listu k Timotheovi« z I. Tim 2, 11 vepsáno, tu třeba uvážiti, že do opravdy není tu nijakého »nerozluštitelného odporu«, neboť na prvém místě není řeči o úřadě učitelském, nýbrž o mimořádných darech ducha a milosti (προσευχομένη ἢ προφητεύουσα). Zaměstnávaly se sice ženy hned z počátku katechetickým vyučováním, zvláště katechumenek (srv. Řím 16, 1—2; Tim. 5, 6; Titus 2, 3), avšak diakonat žen měl ráz služby, nikoli ráz veřejného úřadu se sv. mocí. Kristus ani jednu ženu nepovolal mezi své průvodčí, ani jedné ženě ze všech, které jej následovaly, nedal moci poslání ve své církvi. Ani matka jeho neobdržela kněžské moci, byla naopak svěřena sv. Janu (J. 19, 26). Učení Pavlovo je tím pozoruhodnější, an právě Pavel proti rozdílu, jaký byl v zákoně Mojžíšově, důrazně vytýkal rovnost všech před Bohem (Gal. 3, 28) a dle toho i jednal. — O dogmatickém ocenění různosti pohlavní srv. *H. Schell*, Kath Dogmatik, Paderb. 1893, III. 2, 666—669.

spoluděd'ičkám milosti života, aby neměly překážky modlitby vaše." K tomu ke všemu přistupuje, že dle učení křesťanského sňatek dle své duchovně-mravní podstaty jest monogamií a svazkem nerozlučitelným až do smrti (Mat. 19, 4—6; Efes. 5, 23—32; Mat. 5, 32; 19, 3—9; Řím. 7, 2—3; I. Kor. 7, 10; 11, 39), že práva a povinnosti manželského svátostním svěcením obdařeného společenství, jež jest obrazem spojení Krista s církví (Efes. 5, 32) jsou obapolné (I. Kor. 7, 3—4), jakož i že celé manželství má za svůj hlavní cíl (I. Tim. 2, 15) obapolné posvěcování a výchov dětí pro nebe, převelice zanedbávaný u národů předkřesťanských a mimokřesťanských.

Jak konečně mravně povznášivě ukazuje se křesťanství proti starověku vzhledem k ženě padlé! Sokrates docházel k Theodotě, obdivovat se její kráse, k Aspasii, učit se od ní výmluvnosti, k Diotimě, filosofovat s ní, ale o onom bolném soucitu, jehož žalost mravně zkaženou ženu očišťuje, jako učinil Kristus Marii Magdaleně, není u Sokrata ani potuchy. Srovnejme jen Platonův „Symposion" a Xenofontovy „Memorabilie" (III. 11) s Lukášem 7, 37—50. Hlavní pravidlo křesťanské církve, znějící: una lex est de viris et feminis, je známo, a že zvláště katolický kult marianský postavení ženy podstatně zlepšil, neodváží se žádný dějepisec popírati.[1])

Shrneme-li z řečeného důsledky, poznáme: Fysicky a společensky pod mužem stojíc, v říši milosti jakožto stejně k spasení oprávněna a stejně spasení potřebná (srv. Tim. 2, 15), je žena mužovi úplně rovná; kdekoli uvažujeme o ženě jakožto o soukromé osobě a vzhledem k jejímu nejvyššímu a poslednímu úkolu života pro onen svět, je s mužem, ať vdaná nebo svobodná, úplně rovnocenná a zvláště v manželském společenství není již otrokyní muže, jeho sobectví a náruživosti vystavená, není bez úcty jí náležité před světem, není bez patřičného právního postavení proti mužovi, jak tomu je v antickém a vůbec mimokřesťanském životě, žena je mužovi sice poddaná a muže poslušná, ale při tom rovnomocná pomocnice muže, milovaná matka a vychovatelkyně dětí k ctnosti a blaženosti a tím vnitřní opora a pevnost rodiny: to je pravá, ryzá křesťanská emancipace ženského pohlaví a touto křesťanskou emancipací ženy celá rodina a znenáhla celá společnost byla přeměněna.

Jak bylo již poukázáno, činí se pokusy, tuto zásluhu křesťanství popříti. Tak píše na př. August Bebel: „Co v tak zv. křesťanském světě postavení ženy pomalu zlepšilo, nebylo křesťanství nýbrž v boji proti křesťanskému názoru pokročilá osvěta západní. Křesťanstvím to není, jestliže postavení ženy dnes je vyšší než při vzniku křesťanství. Křesťanství jen s odporem a s donucením zapřelo svou pravou podstatu vzhledem k ženě." [2])

[1]) Viz *Rössler* 137—141. — Srv. *Fr. A. Hochstetter,* Maria in der deutschen Dichtung des Mittelalters, Frankfurt 1895.

[2]) Die Frau und der Socialismus (1895) str. 60. a n. Podobně *Havelock Ellis,* Mann und Weib (německy od *H. Kurelly*), Leipzig 1894, 384. a *O. Pfleiderer* str. 69.

Avšak mínění, že osvěta a ne křesťanství změnily postavení ženy, vyvrací se dostatečně tím jediným faktem, že právě v Římě a v Řecku, v těchto proslavených vzorech civilisace, postavení ženy tím nižší a a nedůstojnější se stávalo, čím více osvěta a civilisace rostla. Za časů Homerových[1]) a za časů římského království vážená ještě, sklesla později žena, když osvěta dosáhla svého vrcholu, k otrokyni. U starých Egypťanův a Číňanů rovněž pokrok osvěty znamenal zhoršení postavení ženina. Mimo to je světle patrnou věcí, že ještě dnes u všech národův a kmenů, jež jsou vzdáleny vychovávacího vlivu křesťanství, postavení ženy není lepší než ve starověkém pohanství. Zvláště islam to je, v němž celé pokolení ženské, vzdor vnější kultuře, jakou dříve ve Španělsku a Arabii ukázal, úpí všude v nejhnusnějším otroctví.[2])

Opravdový, nestranný dějepisec nemůže již zavříti očí před světodějnou událostí, změnou všech poměrův a tím i postavení ženy skrze křesťanství. Tomuto jedině má žena vděčna býti za uznání a vážnost své pravé důstojnosti. S vnitřní svobodou a samostatným přilnutím k Bohu dalo křesťanství ženě plnou mravní samostatnost. Jako v prvotním dějepise církve nalezáme stejně i později v celém rozvoji křesťanského náboženství ženy opravdu nábožné o podivuhodné samostatnosti. I když statistika mučeníkův a svatých mužského a ženského pohlaví je nemožna, je přece veleznámo, jak četně ženy jsou tu zastoupeny, jež nedbajíce rodičův a přátel a vrchnosti samostatně a svobodně jednaly dle svého rozhodnutí a svobodu svou zpečetily smrtí mučenickou nebo vzdavše se manželství a života rodinného, vedly život Bohu zasvěcený. Aniž bychom vážného odporu musili se báti, můžeme tedy prohlásiti, že křesťanství princip emancipace t. j. náboženské a mravní samostatnosti a svobody ženy v lidstvu přivedlo k uznání. Jako však křesťanství všechny občanské otázky nechalo otevřeny, ani národohospodářský ani politický system neschválilo, právě tak i socialní uspořádání

a n. Viz proti tomu *Ploss-Bartels* II. 450—454. Zajímavý a to příznivý úsudek slavného lékaře *Galena* o křesťanských mužích a ženách nalezá se u *A. Harnacka*, Medicinisches aus der ältesten Kirchengeschichte v »Texte und Untersuchungen« VIII. 42. Leipzig (1892). — *Anonymně* vydaný spis, že ženy plným právem nemohou slouti lidmi, »mulieres homines non esse«, nemožno přičítati církvi, zvláště když na synodě Maconské 585 byl zavržen. K námitkám *Beblovým* str. 59. položeným v ústa církevních otců a jejich projevech o manželství a ženách z nedostatku místa nemůžeme zde odpovídati. Bohužel není Beblova »věda« dosti mocnou, aby vynikala nad strannickost. Sám *Simon Katzenstein*, Kritische Bemerkungen zu Bebels Buch: »Die Frau und der Sozialismus« v časopise »Neue Zeit«, Stuttgart 1896 293—296 vidí se nucena, *Beblovu* »povrchnost« opětovně kárati a varuje, aby se Beblův material nepoužíval bez kritiky.

[1]) Viz *O. Pfleiderer* 248.

[2]) Srv. *Döllinger*, Mohammeds Religion nach ihrer inneren Entwicklung und ihrem Einflusse auf das Leben der Völker. München 1838, str. 26. a n.; *Rössler* 124 až 132. — I když je pravda, že »moslemský východ není žádným rájem pro muže« (*G. von Vincenti*, Die Ehe im Islam, Wien 1876, str. 4.) a musí-li se přiznati, že »u nás polygamie v jistém smyslu mnohem lehčeji projde než v moslemském východě« (str. 6.), tož přece v islamu mravní cena ženy mnohem méně dochází výrazu a platnosti, než její pohlavní úkol: žena je tu v každém i v náboženském ohledě bytost menší ceny a mimo manželství nemá vůbec ceny a významu.

pohlaví nechalo otázkou otevřenou. **Základní postavení ženy proti mužovi a zvláště mravně-náboženská samostatnost ženského pohlaví je a zůstává hlavní a základní myšlenkou křesťanství.** O otázce, zdali to či ono odvětví živnostenské nebo vědecké činnosti stejně otevřeno ženě jako mužovi býti má, na témže křesťanském základě možno býti různého mínění. (P. d.)

Došel nás tento dopis:

„Velectěný pane redaktore!

V zastoupení pana Dra Václava Řezníčka, skriptora musea král. Českého a spisovatele v Praze, dovoluji si Vás slušně požádati, abyste na základě §. 19. tiskového zákona způsobem v tomto zákoně předepsaným neobtěžoval si opraviti některá tvrzení obsažená v článku pana prof. Vincence Vávry „Božena Němcová a můj Meneklides“ na str. 954 a 916 v časopisu „Hlídka“ roč. II. č. 12. vytištěného a sice:

Není pravda, že list přiložený k výtisku, který pan prof. Vincenc Vávra „Svatoboru“ poslal, byl dán do musejní knihovny a není tedy pravda, že po tomto odevzdání knihy pana prof. Vávry českému museu objevil se první útok v Modré knihovně a opravy páně profesorovy v Alethei jakožto výtky proti němu.

Není pravda, že tu patrně kdosi z knihovny českého musea posloužil listem pana prof. Vávry a jeho knihou jeho Meneklidovi, že tento byl tak slušný přisvojiti si soukromé opravy pana prof. Vincence Vávry a zneužití jich.

Zjištěno jest zavedeným vyšetřováním věci, že ani kniha pana prof. Vincence Vávry „Božena Němcová, pokus životopisný a literarní“ ani list přiložený k výtisku této knihy do knihovny musea král. Českého a vůbec do musea ani dosud odevzdán nebyl a že tedy nikdo z knihovny českého musea listem pana prof. Vávry a jeho knihou Dru Václavu Řezníčkovi posloužiti nemohl a týž opravy soukromé tam obsažené si nepřisvojil a jich nezneužil.

S úctou veškerou

JUDr. Ladislav Klumpar.

V Praze dne 27. prosince 1897.“

Ruská literatura roku 1897.

Podává A. VRZAL.

I. Básnictví.

V minulém roce zemřel jeden z předních básníků ruských, *Apollon Nik. Majkov* (1821—1897). Pocházeje ze zámožné, vzdělané rodiny a obdržev skvělé klassické vzdělání, byl nadšen krásou klassických forem i stal se pěvcem svátku, radostí života. Krása tahů, barev a zvuků byla příbuzna umělecké povaze jeho. Hned v první básni jeho „Son“ Bělinskij zpozoroval „plastickou formu“; týž kritik, když 1841 vyšla první sbírka básní jeho, uznal za základní prvek poesie Ap. Majkova „hellenské nazírání“, řka, že básník na všecko hledí očima Řeka. Byla to sbírka popisů přírody, obrázků naivně-půvabného života v harmonickém spojení s přírodou, drobných milostných idyll. Za to básně Ap. Majkova na themata současná Bělinskij prohlásil za slabé obsahem i formou.

Majkov měl pohanský, materialistický názor světový, uznávaje pouze viditelný, hmotný svět; myšlenky na osudné, neviditelné síly v přírodě ho neznepokojovaly. Jemu bylo všecko jasno, prosto, průhledno, a v tom vidí mnozí kouzlo jeho antologických básní. Ale nám připadají básně takové cizí, umělkované, obrazy v básních těch námi nepohnou; neníť v nich krve, života. V nich Majkov je příliš umělcem, a umělec zaclání v něm člověka. Živější jsou „Očerki Rima“, k nimž obsah vzal ze života současného, ač jej zpracoval ve starobylé formě. Tu Majkov jeví se klassickým básníkem současnosti, předváděje místo mramorových soch živé lidi. Užívání radostí života, láska, nadšení krásou přírody, otázky umění — toť obsah básní těchto. Patrno z nich, že epikurský Majkov bral od života pouze radosti, požitkům lehké lásky smyslné dával přednost před vážným citem, u žen miloval pouze krásu těla, nevnikaje do duše ženské. Vůbec v době té na ženy hleděl s ironií na rtech, jak viděti z oddílu „Neapolitanskij albom“.

Upozorněn Bělinským na tragický prvek v životě antickém, dotkl se s nezdarem prvku toho v bledé básni „Olinf i Esfir“; za to s překvapující silou a hloubkou vystihl jej dále v lyrickém dramatě „Tři smrti“ (1852). Běží tu o vážnou otázku, poměr člověka k smrti. Majkov předvádí tři všelidské smrti: filosofa stoika Seneku, filosofa epikurovce Lucia i básníka Lukana, žijícího bezprostředními dojmy. Prvnímu je smrt apotheosou, dokonáním lidské činnosti; druhému — nevyhnutelným koncem, třetímu — hroznou katastrofou, ničící všecky naděje. Ale Majkov cítil, že tu podal pouze pohanské názory na smrt, a že ještě chybí názor křesťanský, podle něhož smrt není zničením života, nýbrž jen přechodem v život lepší. A tak doplňkem „Tří smrtí“ napsal lyrické drama „Smrt Luciova“, jež později přepracoval v tragedii „Dva mira“. Myšlenkový process v Majkovu ukončil se takto vítězstvím ducha křesťanského; z umělce plastických obrazů stal se tu umělec mysli; ale co získal myslitel, to ztratil básník.

Báseň „Dva světy“ má četné umělecké nedostatky. Hrdina básně, statečný římský měšťan Decius, jenž vtělil v sobě všecko, co starý řecko-římský svět provedl velikého a krásného, všecky dobré stránky starého života, vidí, že svět pohanský rozpadá se a že zástupcům jeho nezbývá než čestně umříti. Typ tento nakreslen výtečně. Ale „Tří smrtí“ Majkov v „Dvou světech“ nedoplnil, neopravil, neukázal, jak má umírati pravý křesťan. Křesťané jeho v „Dvou světech“ jsou bledí, nemohou se srovnati s Deciem ani s jiným z pohanů. Slyšeti slova křesťanská, ale cítiti v nich reflexi; chladná slova ta zní jaksi strojeně, zvláště mluví-li autor o něžné, měkké stránce učení křesťanského. Mužný talent Majkova zdařileji líčí asketický život, náboženský fanatismus, neoblomnou víru křesťanů. Velice živě vylíčena hostina u Decia a několika slovy výborně charakterisováni všichni hodující. Vůbec některé části tragedie jsou vysóce poetické.

Po periodě čtyřicátých let pozorovati přechodnou dobu v rozvoji tvorby Ap. Majkova, kdy básník opustiv obrazy italské přírody, maluje obrazy severní přírody ruské, jež však se mu tak nedaří. protože v severní přírodě mnoho mlhy, více měkkých tahův, on pak miluje tahy ostré, barvy jasné. V době reform za Alexandra II. Majkov obírá si současná themata, stojí na hranici slavjanofilského táboru. Ostatně třeba poznamenati, že Majkov, dotýkaje se současnosti, bral často falešnou notu a vybroušený, elegantní verš jeho hrubl. Pouze pád nevolnictví vyvolal u něho dvě tklivé básně. Ku konci života plastičnost, charakteristická mužnost poesie jeho začala se poněkud měkčiti, obrazy jeho byly lehčí, vzdušnější, barvy jemnější a rozmanitější. Básník počal i líčiti kouzlo sebeobětavé duše ženské, záhy zesnulé dceři své posvětil několik tklivých, graciosních básní, plných něžnosti. V básních z doby pozdější pomalu ochabuje materialismus, není v nich touhy po požitcích tělesných, je v nich více čistoty, důstojnosti, měkkosti a něžnosti.

Poslední jeho epické básně psány jsou v slohu romantickém; jest v nich sice všecko prosto, jasno, není v nich romantické mlhovitosti, ale obrazy jsou již lehky. Nejlepší z básní těch je „Brungilda“, v níž nalézáme dva krásné obrazy ženské, mužný, velebný obraz Brunhildy a tklivý, půvabný obraz něžné Gudruny.

Epikurství a bezstarostný život daly Majkovu také veselý humor, s nímž líčí zvláště život Řekův i Římanů, předváděje řadu živých, veselých výjevů.

Se staršími básníky ruskými, k nimž náleží Majkov, mladá poesie ruská nemá téměř nic společného a bezprostředně připojila se k literarnímu hnutí na západě, novoromantismu, mysticismu, symbolismu a dekadentství. Reakce v ruském politickém a společenském životě po bouřlivé době reform připravila dekadentství půdu příznivou. Ruská literatura, jež zvláště bděle odráží společenskou náladu, ihned ozvala se na nový proud, na náladu všeobecné unavenosti; nálada literatury klesla, zájmy literarní změlkly. Silné, mohutné vášně, mohutné typy, vysoké činy ducha i energie přestaly nalézati odraz svůj v literatuře. S úpadkem společenského života přišla nálada klidnější, city mělčí; ohnivá láska změnila se

ve smyslnost, něžnost v ochablost, zdrželivost v apathii, rozhorlenost v skepticismus, satira v lehký žert, i objevila se náklonnost smířiti se i s tím, k čemu dříve cítili odpor. Tato nálada položila pečet i na mladou poesii. Nedostatek politického života přivedl nedostatek společenských motivů, poesii učinil „čistou"; nedostatek silných vášní přinutil básníky obrátiti pozornost na mělké stránky života osobního. Současní básníci podávají pouze své osobní, individualní city a nálady, jsou subjektivní, sobečtí, nevšímají si ani občanských motivův, ani všelidských themat. Vykládajíce o náladách, přístupných pouze jim samým, nedbají o to, že čtenář jim neporozumí; proto nenalézají sympathie u obecenstva, teskní z neuspokojené touhy po lásce a účastenství okolních lidí. Básníci ztratili obecenstvo, a obecenstvo ztratilo básníky, a tato tesknota po lidech, po obecenstvu je základním motivem současné poesie ruské. V písních mladých básníků slyšeti žalostné, tesklivé volání člena obecenstva, zbaveného obecenstva toho a marně snažícího se znova připojiti se k němu. Odtud jejich smutná, tesklivá nálada, tesklivá nota, odtud jejich pessimismus a nechuť k životu, odtud vybledlé, nejasné tony, nedostatek energie ve verších, odtud měkká, mlhovitá atmosfera rozlita v básních jejich. (P. d.)

Nová díla.

Em. Dubois C. Ss. R.: De Exemplarismo divino seu doctrina de trino Ordine exemplari et de trino rerum omnium ordine exemplato. Romae 1898.

Dílo toto jest průpravou k dílu většímu. Obsah jest: Co jest „exemplarismus divinus?" Jeho předmět, podmět a nádhera. Kterak nejsv. Trojice jest všech věcí první příčinou účinkující, vzornou a účelnou. Kterak věci stvořené mohou a musí býti podobny nejvyšší Příčině trojjediné. O souhlasu učencův o učení božského exemplarismu. Spory a mýlky o něm. O trojím pořádku světovém. O vztahu a významu božského exemplarismu k vědám, uměním a mravům.

Jak z tohoto všeobecného přehledu viděti, jest látka knihy velmi obsáhlá. Bůh, svět a člověk; bohověda, filosofie a umění; pravda, krása a dobro je tu před čtenářem, ne jako v nějakém slovníku, bez ladu a skladu, ale jako strom, jehož kořeny, bych užil slov autorových, zapuštěny ve svazku prvém („statuitur doctrina Exemplarismi"), jehož peň a větve se rozkládají ve svazku druhém („evolvitur"), a jehož plody visí v třetím a čtvrtém („applicatur ad perfectionem scientiarum, artium et virtutum").

„Pravda a klam, dobro a zlo, církev Boží a církev ďáblova stojí od prvopočátku proti sobě v tuhém boji. Není dogmatu katolického náboženství, není zákona křesťanské mravouky, který by nebyl někdy napaden, byl však také bráněn svatými Učiteli, vzbuzenými v pravé

chvíli božskou Prozřetelností. Dnes pak všecky pravdy... všecky lidské povinnosti drze svět popírá; a tolik již od Boha odpadl, že všestranná všude panuje anarchie... Se zármutkem dnes pozorujeme, jak se světem rozežírá anarchie rozumová, t. j. svoboda myšlení nikomu nepodřízená, zamítajíc nejen články víry, ale zahazujíc i ve vědách a umění kdejaké pravidlo, a vyžadujíc svým rozumům, nebo lépe svým spozdilým smyšlenkám úctu všeobecnou. Pozorujeme také anarchii mravní, vůle totiž bezuzdnou volnost, která nezkroceným vášním vše dovoluje. Vidíme konečně anarchii společenskou; opovrhnuvši mocí svrchovanou, tím více opovrhuje mocí lidskou; ano má ji za neprávo páchané na lidské svobodě, bratrství a rovnosti; tak padá autorita otcovská i světská i církevní. Absolutní ta anarchie nezbytně hubí řád a blaho a pokoj; absolutní ta anarchie v cestu se staví pokroku, protože tak daleko vede člověka, že se domnívá tím více prospívati, čím více se vzdaluje od Boha, jenž pravého pokroku začátek, vzor a cíl. Která tudíž věda může dokonalou převrácenost účinněji napraviti, ne-li všeobecná synthese, přivádějící rozum a vůli člověka hierarchicky k Bohu, jako k prvnímu principu veškerého řádu rozumového i mravního? Nic zajisté nelze příměji a mocněji postaviti proti všeobecné anarchii, jak všeobecnou vědu hierarchickou..." (Z předmluvy.)

Veliký tento účel spisovatel uskuteční v hlavním díle, které jest již ukončeno, ale jehož vydání závisí na žádostech vzdělanců.

Ku kompendiu přidány jsou 4 veliké tabule, znázorňující celé učení velmi přehledně, tak že čtenář jedním pohledem vidí velikolepou jednotu světovou, vycházející z přemocného Tvůrce a k němu se vracející.

Kompendium samo jest dílem sice samostatným, ale poněvadž jen průpravným k dílu vlastnímu, neuspokojuje a budí toliko touhu, kéž by brzy vyšlo dílo úplné.

P. O. Hamerle: **Světlo pravé či bludné?** Přel. E. Kovář. Nakl. V. Kotrba v Praze 1898. Str. 212. Cena 80 kr.

V patnácti úvahách probírá spisovatel některé z důležitých otázek životních a náboženských. Předběžným pravdám o náboženství vůbec věnovány jen čtyři úvahy, aby tím zevrubněji mohly probrány býti pravdy náboženství katolického. Do nesnadných rozborů se spisovatel nepouští, chtě míti dílo v pravém slova smyslu popularní, totiž aspoň pro ty, kteří jen trochu čísti a přemýšleti dovedou.

H. Schiller a *Th. Ziehen* vydávají od loňska v Berlíně: Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie.

Chvalně známý *H. Schiller* v 1. sv. o rozdělení učiva („Stundenplan") naši gymnasijní a realní soustavu důkladně odsuzuje. Je pro soustředění učiva i předmětů jednotlivých, klade důraz na osvědčení učitelů ne zkouškami z university, nýbrž dle zkušenosti praktické, je proti četným odborným učitelům (gymnasia nejsou „malé university"!) atd. Zase ten rozdíl staré a nové školy! — *H. Gutzmann* ukazuje, jak lze fysiologii

mluvy využitkovati při cvičení ve čtení. *J. Baumann* však v nadšení svém pro fysiologii a přírodovědu chce „vůli a charakter“ vzdělávati způsobem až příliš materialistickým. Mnohé poznámky jeho, na př. o životě v rodině, o práci jsou docela případné, že by však devět hodin týdenních mathematiky a přírodovědy dělalo tak pěkné charaktery, jest více než pochybno.

Dr. J. Mausbach: Christenthum u. Weltmoral. Münster 1897. Str. 61.

Ve dvou přednáškách, četnými doklady doplněných, ukazuje spis. předně, kterak působilo křesťanství na novoplatonismus, méně na ostatní filosofické směry starověku, kterak naopak křesťanství z platonismu bralo jen formu a methodu vědeckou, nikoliv obsah. V druhé přednášce vyvrací předsudky o pessimismu křesťanství, protestantskou smyšlenku o prvotném optimismu jeho, který prý teprve středověkem změněn v pochmurný názor asketismu, a objasňuje opravdový katolický optimismus, jak trval v křesťanství po všechny věky ve smiřování radosti a sebezáporu.

Dr. J. Bilczewski: Eucharystya w świetle najdawniejszych pomników piśmennych, ikonograficznych, epigraficznych. Kraków 1898. Str. 328.

Důkladné, četnými obrazy nejen ozdobené, nýbrž opravdu doplněné dílo písemnými i monumentalními důkazy odůvodňuje katolickou nauku o Eucharistii jakožto apoštolskou. Důkazy monumentalní nabývají u spis. zvláštní ceny tím, že je sám na původních místech studoval.

S. A. Vengerov: Kritiko-biografičeskij slovar russkich pisatelej i učenych. Sv. 5. Cena 2 ruble 50 kop. — Týž: Russkija knigi. Seš. 19. (Bilbiliston-Blinov.) Cena seš. 35 kop. — Russkaja poezija. Sobranije proizvedenij russkich poetov s važnějšimi kritiko-biografičeskimi staťjami i portretami. Sv. I. 18. věk. Epocha klassicizma. Petrohrad 1897. Cena 8 rublů.

Literarní historik ruský Vengerov vydává současně tři díla, z nichž nejdůležitější pro literaturu je „Kriticko-životopisný slovník spisovatelův i učenců ruských“ od počátku ruské vzdělanosti až do doby naší. Vyšlo dosud 5 tlustých svazků, jejichž cena 15 rublů. Spisovatel v dřívějších sešitech podával kritické a životopisné statě o spisovatelích ruských v alfabetickém pořádku, jehož v posledním svazku zanechal zajisté ke škodě přehlednosti díla. V posledním svazku nalézáme výbornou stať S. Vengerova o ruském kritiku, belletristu i básníku Družininu: určeny tu skutečné zásluhy jeho o ruskou literaturu a objasněno, proč tak brzy zapomenuto naň v Rusku. Neméně cenna je společná stať prof. Kirpičnikova i Vengerova o znamenitém filologu Buslajevovi. Jaksi přípravnou prací k zmíněnému slovníku je vydání „Ruské knihy“. Je to všeobecný katalog všech knih, jež vyšly v Rusku od doby Petra Vel. Většina knih opsána dle originalů, vypsány všecky vnější známky knihy, jméno autora, záhlaví, kdy kniha vyšla, kdy byla vytištěna, format, knihtiskárna, počet stran. Při jmenech autorův uvedena stručně data životopisná.

„Ruské knihy“ vycházejí v sešitech o 48 str. po 35 kop. — V prvním svazku „Ruské poesie“ uveřejněno 1421 básní 116 básníků 18. století a kriticko-životopisné materialy, čerpané z 251 pramenů. Hlavním účelem „R. p.“ je historicko-literarní úplnost; pročež v ní uveřejněny básně všech básníků bez rozdílu významu básní, i básně zcela bezcenné. Pro širší vrstvy kniha významu nemá. Další tři svazky budou obsahovati básníky prvé polovice 19. století (sv. II.), básníky „čtyřicátých a šedesátých let“ (sv. III.) a básníky nejnovější (sv. IV.). — Kniha Vengerova činí dojem kvapné práce, odtud v ní tolik doplňků.

Iv. Popov: Jestestvennyj nravstvennyj zakon. Sergijev 1897.

„Přirozeným zákonem mravním“ autor rozumí psychologické základy mravnosti. Probrav základní ideal mravnosti jednotlivých filosofů, ukazuje, v čem záleží ideal tento po mínění jeho, totiž: v idei úplného spojení rozumných bytostí v mysli, citu a snahách i v lásce k Bohu a bližnímu. Základním cílem mravní činnosti je tedy spojení rozumných bytostí, uskutečněné v lásce. Názor spisovatelův blíží se názorům křesťanské mravouky; autor často cituje písmo svaté a sv. Otce.

Listí padá. Básně *Adolfa Brabce.* Nákladem F. Popelky v Poličce 1898.

„Ó obzory, ó úzké, děsné, stísněné!“ volá poeta a bezděky charakterisuje svou tvorbu. „Jdu světem, aniž bych měl klidu“; „jen smutek v duši, prázdno ve hrudi“; „můj život ztracená loď v bouři jest“: jistě se nalet orientujete; ovšem „dopité číše mládí“ plní se přes tu chvíli vším, co lze zrýmovati pod vokativem „lásky mojí krásná paní“! Litujete, co se mladá duše naprobředá chaotickou směsí zachycených frasí, hluchých slov, vidíte, jaké nesnáze v cestu staví prosodie, ba i skladba a mluvnice — —, konejšíte se však aspoň nadějí, že autoru bude ta knížečka očistou od básnických aspirací.

Bar-Kochba. Báseň *J. Vrchlického.* (1894—1897.) Nakl. J. R. Vilímek v Praze.

. . Jak houževnatý eklektik! Vylíčiti „poslední životní vzplanutí židovství jako samostatného státu“ proti Římu, kolik stálo vážných studií, co nesnadné práce! A básník podjímá se díla s nemenší vervou, než s jakou osnoval apotheosu pohanstva, s nemenší pílí, než s jakou překládal Danta... Pochybujeme, že se dojem knihy bude krýti s nadějemi, které v ni autor patrně klade. Obtíže tvorby učinily autoru každou novou součástku tak milou, že báseň rostla a rostla,... co zatím nad přibývající látkou čím dále pochmurněji vanulo chladno pravdivé věty: „In der Beschränkung zeigt sich der Meister.“ Odtud asi tolik lyrismu, tolik retoriky, zabíhající zavdy až v pouhé povídání, tolik scen k celku nepotřebných, tolik návěstí bez závěrův, odtud názorová a citová fluktuace jednajících osob, zejména Bar-Kochby samého, odtud ty legendarní a apokalyptické intervence: nelze si pomoci, kniha se rozráží v rozháraný nelad. — Spokojil-li se básník vůči křesťanům pouze tím, aby představil biskupa Jerusalemského, byl tušim povinen daleko solidněji stylisovati

jeho programmovou řeč; to, co podáno, vypadá nemile tendenčně. — Z Bar-Kochby udělal autor přímého nevěrce; nač? jaký je potom soulad se zpěvem III.? jak vysvětliti pak důvěru rabínů v něho? — Zauzliti katastrofu sporem o prvenství Betaru před Jerusalemem, jak naznačeno na počátku VII. zpěvu, oč by bývalo poetičtější, oč pak odůvodněnější odpad nejen rabínů vůbec, nýbrž i samého Akiby od Bar-Kochby. — Úkol ofitismu, ač invence dobrá, mohl se směle obmeziti. Všude to hýření rozsahu na úkor prohloubenosti. A přece positis ponendis jak účinná tu látka k tragedii! A na konec: cui bonum? Současné hořknoucí vavříny Zolovy namítají tuto otázku bezděky.

Fr. Herites: **Na niti humoru.** Nakl. Fr. Šimáček. 1898. Str. 416. Cena 2 zl. 10 kr.

Taková dlouhá řada humoresek, že je toho až přes moc. Ale některé jsou skutečně pěkné, takhle po domácku přítulné, jemné a přívětivé. Nejméně se mi líbí charakterní (na př. hned první „Pan Batka") a anekdotové; z oněch vyjímám toliko podařený kousek „Dobrá živnost". Oblíbené figurky Heritesovy, neobratní milovníci, novomanželé, tchyně, služky a pod. jsou i zde četně zastoupeny; kuchyň hrá důležitou úlohu. Celkem sbírka mile pobaví.

Al. Jiráska Sebrané spisy. Díl 23. U nás. Kniha prvá: Úhor. Str. 456. Nakl. J. Otto v Praze.

Děj „kroniky": „U nás" odehrává se v letech 1823—1825 na panství Náchodském, kdež jsme již jednou byli s Jiráskem v obraze z minulého století, nadepsaném „Na dvoře vévodském". Tam vidíme kraj ten ještě v úplné porobě, vrchnost je všemohoucí; zde vidíme sice dosud „úhor", který třeba teprve vzdělávat, ale pronikají již i sem tichým krokem novoty. Viděti ještě, že panuje vrchnost, rychtáři chodí na zámek o „amtstáku", ale nastali již přece první „světáci", národní vědomí počalo se probouzeti, a již se tak nebáli vrchnosti.

Postava hlavního hrdiny, buditele kraje toho, P. Havlovického, zámeckého kaplana v Náchodě, je v přítomné první knize kroniky dosud jen lehce načrtána. Je to mladý nadšený idealista, vychovaný lidumilnými zásadami šlechetného professora Bolzana; ale dosud neměl příležitosti, aby snahy, idealy své uvedl ve skutek. Dosud sleduje dále, přiučuje se hospodářství, fysice, pozoruje bídu a nouzi nevzdělaného, nepodnikavého lidu tkalcovského, a teprv na konci knihy po smrti faráře Zeidlera ubírá se do Padolí, aby pracoval mezi lidem, vzdělával zanedbaný „úhor". Chce více pracovati pro lid, než předchůdce jeho, jenž měl malicherné starosti o ptáky, nebo farář v Boušíně, jenž nevšímal si skoro ničeho než „včeliček dušiček": chce budit neuvědomělý lid, sám hodně čte a půjčuje knihy, chce vymanit český lid tkalcovský z rukou německých obchodníků z Broumova. Šťastně unikl nástrahám, které mu činila z dlouhé chvíle koketná paní důchodňová a jde statně do „praktické služby": „Práce" teprv naň čeká!

Hrdinkou milostného romanu je sličná a vlídná židovka Justina, jež zamilovavši se do katolíka, bratra učitelova, hodináře Antonína

Kaliny, uteče od bratra, přísného žida, dá se pokřtiti a sezdati s Kalinou, jenž ustanoven kostelníkem v Padolí.

Je to široko založený a jemně provedený obraz ze života v kraji Náchodském, jenž s „Věkem“ náleží k nejlepším pracím p. Jiráskovým.

P. Albieri: **Nevěsta za 50 dollarů.** Nakl. J. R. Vilímek.

Povídka zajímavá i poučná. 50 dollarů poslal dívce milý na cestu za ním z Čech do Ameriky, málem by byla s ním „sezdána“ od pověstného Zdrůbka, zatím ujal se jí řádný chasník a pojal ji za svou. Spisovatel nelichotí Čechům americkým, zvláště v Chicagu. „Svobodomyslnou obec“, která takto lidi kopuluje, ze šetrnosti, ovšem nemístné, ale u spisovatele pochopitelné, odbývá velice liberalně, katolictví, jež by divoké poměry ty spořádalo, není mu asi valně po chuti. Ale i tak ochlazuje nadšení pro českou Ameriku velmi důkladně.

A. Tašner: **Z venkovského zátiší.** Havránkovy Bibliotheky rodinné č. 17.

Pět povídek obyčejného výpravného rázu o venkovském milování a nevěrnosti, neštěstí a bídě. Nároků velikých asi nečiní, ač nejsou z nejhorších. Dosti obratnému vypravovateli přibude časem zajisté routiny a podaří se mu snad také příběhy svoje víc oduševniti.

Jiří Karásek: **Mimo život.** Vychází v Šaškově Moravské bibliothece.

Umělec, ženě své prý již nesnesitelný, a „domácí přítel“ Emanuel. Mezi tím mnoho uvažování a pedanterie, analyse a filosofování — slovem toho všeho, co spisovatel tak dobře umí vyprávěti o tom mase a hnusu a zápachu atd., duchaplně i ledabylo, tak promíchaně.

Josef Havlík: **Z menšího obzoru.** Str. 281. Ottovy Laciné knihovny č. 155.

Povídky Havlíkovy jsou rázem i cenou velice nestejné. Většinou jsou to rodinné tragedie ve způsobu nedorozumění, nevěrnosti a bídy. Spisovatel rád smiřuje, ale ne vždy se to daří. I dějištěm je brzy venkov, brzy město i velkoměsto. Spis. není všude jaksi svůj. Poslední obrázek, výstavní, tedy příležitostný, mohl býti vypuštěn. Jako povídka nemá ceny.

D. A. P. Valdés: **Idylla nemocného.** Ottovy Laciné knihovny č. 156.

Je to idylla v koncích málo idyllická: zmařený život nevinné dívky, svedené vyžilým umělcem, jenž vyjel si k příbuznému faráři na venkov na zotavenou, neposlouchaje rozumných domluv jeho. Příroda i lidé vylíčeni s drastickou názorností, některé postavy, jako farář nebo zlotřilý čekatel kněžství, až nemilosrdně a hrubě.

Nepíšeme z pravidla o německé belletrii, ale dnes činíme výjimku ve dvojím případě. Abychom totiž upozornili na výtečný roman *O. Leixnera:* „Also sprach Zarathustras Sohn...“ (Berlin, Janke), kde přemrštěné nietzscheovství v jeho prázdnotě znamenitě přivedeno ad absurdum a na „tendenční“ romany i spisovatele, jako je *Fritz Mauthner:* „Der letzte Deutsche in Blatna“ a „Die böhmische Handschrift“ (!).

Časopisy.

Sěvernyj Věstnik věnuje zvláštní pozornost novému písemnictví německému. V č. 11. přináší stať „Sovremennyja pisatelnicy“, v níž předně mluví o „rakouských spisovatelkách“, píšících německy. Praví se tu, že vynikající umělecké talenty ze současných spisovatelek německých náležejí Rakousku; díla spisovatelek v Německu jsou umělecky slabší, jsou pouze plodem účastenství žen v duševním i socialním boji současnosti, díla spisovatelek v Rakousku jsou positivním vkladem v uměleckou literaturu, ač typu současného člověka téměř nepředvádějí. Starým idealům věrna baronka *Marie Ebnerová z Eschenbachu* (nar. 1830 ve Zdislavicích na Moravě), vynikající silou uměleckého nadání, hloubkou humoru, s nímž předvádí zjevy života, čistě ženskou stydlivostí, jež jí brání vložit do děl svých nejzralejších plodů zkušenosti své, vyliti v ně celou duši. Originalnost *L. Kirschnerové,* píšící pod pseudon. *J. Schubin,* odráží se v živosti jejích nálad a puvabně rozmanité hře duševní fysiognomie její; líčí téměř výhradně život rakouské aristokracie a svět umělců, hudebníků. Charakteristickou známkou talentu jejího je také směs realní kresby skutečnosti se subjektivností nálady. Sujet zpracuje výborně, ale zřídka se jí podaří spojiti v celek sujet s náladou, jej pronikající. Bohužel volívá lehké, hravé sujety, nevniká v hloub látky, nepohlíží dosti vážně na úlohu spisovatelskou, podávajíc dojmy své ve formě graciosního povídání. Lepší práce její jsou: „Čest“, „Gloria victis“, „Asbein“ a „Boris Lenský“ (dva poslední romany vzaty ze života uměleckého). Vážněji na literarní činnost svou pohlíží *Emilie Matayová* (?), známá pod pseudon. *Emil Marriot,* jež plastickými tahy kreslí prostý, všední život rodinný střední třídy, předvádí a bičuje nepravosti a nedostatky jeho, zároveň pak ukazuje na veliký význam, jaký má pro jednotlivce láska v rodině. Nejlepším typem v romanech jejích jest obraz dobré, pravé matky, jež rodině dodává svatosti a pevnosti. Nedostatek rodinného života dělá podle jejího mínění katolické duchovenstvo politování hodným, bezdušným, časem však také vznešeným, jak viděti v romanech „Mit der Tonsur“ a „Der geistliche Tod“, jež náležejí k nejlepším dílům jejím vedle v podobě denníku napsaného romanu „Seine Gottheit“. Citelný jest u ní nedostatek širokého názoru světového a lyrismu. *Marie Janitschková* (nar. 1860) není také takovým lyrickým talentem, za jaký bývá vyhlašována. Její básně, romany a skizzy vynikají sice rozmanitostí barev, ale není v nich umělecké koloritnosti, nýbrž pouze effektní ohňostroj nabubřelých slov. Vybírá themata erotické povahy, jeví náklonnost k effektu, k ostrovtipu, k novým proudům filosofickým. Ještě méně uměleckosti jest v dílech baronessy *Berty Suttnerové,* jejíž nejlepší roman „Waffen nieder“ dotýká se zloby dne, otázky o válce. — A. Reinholdt velice shovívavě posuzuje zmíněnou básnířku a spisovatelku *M. Janitschkovou* v stejnojmenné stati. Poesie její není bez romanticko-mystických prvkův, a hlavním motivem jejím jest vítězství ženy v různé psychické momenty. Idealem jejím je žena čistá, hrdá, vědomá své důstojnosti a citu povinnosti. Lepší z básní její jsou: „Dies irae“, „Wer ist, wie ich“, „Burggewitter“ (vynikající úchvatnou krásou obrazů přírody) a „Liebesevangelium“.

Základním motivem jejích povídek a novell jest útěk ženy ze života hrubého, bezdušného a touha po světle, neuspokojená snaha po kráse bytí. — Týž A. Reinholdt skoro panegyricky mluví o poesii prince *Emila Schöneich-Karolata,* předního z německých „osmdesátníků“. R. ukazuje na jeho hlubokou subjektivnost a nezávislost na literarních stranách jako na hlavní příčinu, že básník tento není podle zásluhy znám a oceněn. Jeho básnická individualnost prošla všecky hlavní formy evropské tvůrčí individualnosti. V první době činnosti jeho pozorovati sentimentalnost, a hlavním motivem jeho poesie té doby jest — nešťastná láska. Ale ani v té době není pozorovat u něho rozvláčnosti; psalť i tehdy jazykem prostým, bez pathosu a nabubřelosti. V druhé době literarní činnosti jeho pozorovati silný vliv Heinea, Musseta a Byrona. V třetí době autor sprostil se byronismu, kypícího demonismu a od čisto subjektivní tvorby přešel k novějším formám literarním, k chladnokrevné, klidné náladě, jejímž motivem je cit socialní, soucit s cizím hořem, přešel k objektivnímu líčení všedního života, osudu maličkých lidí s velikým hořem Vysoký společenský význam mají povídky: „Der Freiherr“, „Regulus“ a „Heiland der Thiere“. Vedle plastičnosti popisů, stručnosti slohu, charakteristickou známkou tvorby jeho je těsný svazek mezi duševním světem jeho hrdinův a okolní přírodou. — Týž „Sévernyj Věstnik“ přináší „Očerk (nástin) istoriji romana XIX. stol.“ A. Kirpičnikova. Mluvě o pedagogickém významu romanu, autor neradí dávat do rukou studujícím Balzaca, Flauberta, Daudeta, Maupassanta, Zolu, protože „příliš objektivní představování špíny a nízkosti ubíjí u jedněch všelikou chuť k životu, u druhých pak otupuje mravní citlivost.“

Velmi pěkný, posud u nás nepovšimnutý příspěvek k **významu sv. Petra** a tím i k významu římského papeže přinesl „The American Ecclesiastical Review“ v srpnu r. 1895. od A. J. Maase S. J. Článek jedná o tak zv. synoptických evangeliích sv. Matouše, Marka a Lukáše a dochází těchto výsledků: 1. Evanglia synoptická jsou důkazy katechetického vyučování za doby apoštolské. Irenaeus, Papias, Tertullian, Klement Alexandrijský, Origenes, Eusebius tvrdí, že druhé evangelium, sv. Marka, bylo napsáno dle výkladů sv. Petra. První evangelium sv. Matouše obsahuje katechetické výklady konané od apoštolů k židům v Palestině. Totéž třeba říci o evangelium sv. Lukáše, obsahujícím výklady sv. Pavla, jako evangelium Markovo obsahuje výklady sv. Petra. To vysvítá z úvodu k evangeliu Lukášovu a ze slov Irenaeových, zachovaných u Eusebia. 2. Výklady katechetické ostatních apoštolů spočívaly na návodě sv. Petra, byly však formulovány a zpracovány dle potřeb katechumenů. Hypothesa tato dovolává se ve svůj prospěch fakta, že sv. Petr měl sídlo své postupně ve 3 prvotních hlavních církvích: v Jerusalemě, Antiochii a Římě, jakož i srovnání výkladů sv. Pavla v Pisidii, v Athenách a před Festem a Agrippou (Sk. ap. 13, 15; 17, 22; 26, 2) s výklady sv. Petra před židy a Korneliem pohanem (Sk. ap. 2, 14; 3, 12; 10, 34). Proto po pracných a přesvědčivých důkazech jednotlivých bodů celé otázky končí spisovatel takto: 1. Materialní (obsahová) shoda tří evangelií synoptických musí se připsati vlivu učitelského úřadu Petrova. 2. Shoda slovní zakládá se na tom, že jsou to výklady katechetické prvotní církve. 3. Různosti ve

výrazu třeba odvoditi z různých poměrů mravních, v nichž trvali různí národové, jimž nauka křesťanská byla hlásána; byla zajisté hlásána židům a pohanům s ohledem na jich víru, podání a duševní rozvoj. 4. Různosti slovné ve formě a výrazech musí se přičísti rovněž právě udané (3.) příčině a pak nutnosti přizpůsobiti řeč k chápavosti lidu. — Předešlé vývody o synoptických evangeliích jsou ověřeny autoritami učených mužů katolických, jako jsou: Cornely, Friedlieb, Schegg, Bisping, Knabenbauer, Heinrich, Le Camus. Z jinověrců jsou stejného mínění: Giesler, Ebrard, Schaff, Westcott, Hase, Wichelhaus, Kalchreuter, Lange a j.

Josef Texte v **Revue des deux mondes** obírá se vlivem, jaký měli Němci v tomto století na Francii a přichází k těmto výsledkům: Od roku 1813. do r. 1848. byla ve Francii oblíbena německá literatura, od r. 1848. do r. 1870. německá filosofie a od r. 1870. německá věda a pedagogika.

Případnou poznámku ku všem studiím socialním obsahuje stať Elie Blanca v časopise **Université catholique** 1897 č. 11. Praví: Až filosoficky se prozkoumá celá otázka socialní, ukáže se, že hlavní výsledky, jež tolik budou státi práce, vlastně již máme před sebou, totiž v evangeliu. Pak teprve se pozná, jakou nevyčerpatelnou studnicí pro správné luštění socialní otázky jest evangelium. Je tu tedy proslovená myšlenka, kterou Dr. Schneider v „Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie“ pronáší v ten rozum, že nejlepším základem pro studia socialní je dogmatika, a kterou známý učenec G. Ruhland prakticky provádí ve svém spise: „Wirtschaftspolitik des Vaterunser“.

V **Naturwissenschaftliche Wochenschrift**, svazek XII. číslo 44. podává Weissmann zprávu o brošuře professora Poultona z Oxfordu, dle níž J. C. Prichard, spisovatel anglický, již roku 1826. vyložil základní theorie Darwinovy. Professor Weissmann, známý pracemi o dědičnosti, celkem přidává se k tomuto mínění.

SMĚS.

Ve zvláštním stadiu nalézá se nyní **„kritická theologie“** v Německu. Stadium to jedním slovem možno vystihnouti: ústup. Význačným je v tomto ohledu nepokryté vyjádření předního zástupce kritické theologie, A. Harnacka, v úvodě k nejnovějšímu jeho spisu: „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius. II. Theil. Die Chronologie.“ Leipzig 1896. Ode dnů známého Baura kritika pomalu střízlivěla a vždy více uznávala podání dochované z dob prvotní církve. Čím více se studovalo, tím více se poznávalo, že podání církevní o knihách Nového Zákona je v celku úplně hodnověrné, po nějakém úmyslném falšování není stopy. Musí proto býti důvody nad míru závažné, má-li se od podání církevního ustoupiti. Označíme-li stanovisko starší kritiky v ten smysl, že věřila podání jen tenkráte, když pro ně byly nevývratné důkazy, zásadně však byla nedůvěřivou, nyní stojíme na stanovisku, že tak dlouho věříme podání, dokud důvody nepřinutí nás k mínění opačnému. To je zajisté zvláštní zjev. Nyní jen ztěžka odhodláme se prohlásiti nějaký spis za podvržený. Pseudonymy i v prvých dobách jen zřídka možno připustiti (v apokalypsích a v pojednáních církevně-právních), psaní pod falešným jménem vydávati nikomu nenapadlo. Výše uvedené dílo Harnackovo jest pozoruhodné ještě v jedné příčině. Upouští úplně od methody či spíše manie, dle níž duchovní prameny rozlišovaly se, takřka rozsekávaly na maličké částečky, z nichž každá měla býti jiného původu. Mnoho úsilí a namáhání na to věnováno; čím kdo lépe dovedl „tříditi“ prameny, tím považován byl za učenějšího a důmyslnějšího. Že při tom pohlíželo se na katolíky jakožto nevědomce hodně s vysoka, jest jisto. A nyní hlavní předák kritické theologie prohlašuje veřejně, že škoda drahého času na to věnovaného, že to není věda, ale pouhé, často zbytečné řemeslo. Většího fiaska věru nemohla se „kritika“ ona dočekati. „Kde jsou všichni“, tak volá „Theol. Rundschau“ I. 6, „kde jsou všichni ti pisatelé pramenů, předělavatelé, redaktoři, které kritika mermomocí v evangeliích, ve skutcích apoštolských, v apokalypsi, ba docela v listech sv. Pavla nalézti chtěla? Jsou zapomenuti, zmizeli. Bezohledně a vším právem Jülicher ve svém díle ‚Einleitung in das Neue Testament‘, Freiburg 1894, přešel tyto ‚hypothesy jednoho dne‘ úplným mlčením.“ Kdežto přísnější škola Baurova uznávala pravými jen 4 listy Pavelské, přibyly brzy I. Thessalonický a Filipenský k nim. Následoval list ku Kolossenským a k Filemonovi. Jülicher obhajuje ve výše označeném spise II. list k Thessalonickým a list k Efeským. O tak zvaných pastýřských listech Pavlových recensent v „Rundschau“ výslovně připouští, že hlavní myšlenky jsou Pavlovy, tedy jakési zastavení na půl cestě, které jistě povede dále, jako u předešlých listů, k uznání pravosti jejich úplné. To jen některé ukázky, jak „vědecké výsledky“ bývají „pevné“. — Čím více zkoumá se v prvé době křesťanstva, tím více přichází ku cti kdysi vědátory opovrhovaná katolická tradice. Tak opět Harnack ukazuje, že po prvém uvěznění a osvobození sv. Pavla v Římě

jest dosti místa pro cesty jeho missionářské, o nichž nám tradice vypravuje. Zajímavý to doklad, že církev činí dobře, když udržuje některé tradice, třebas by právě v přítomnosti nebyly „vědecky' odůvodněny; přijde doba, že se mnohé z nich znamenitě osvědčí. Tak na př. všeobecně se v církevních dějepisech učí, že Cletus a Anacletus jest vlastně jeden papež, ale v tradici římské se rozeznávají stále. V dějepisech se uvádí, že Konstantin dal se pokřtíti až na smrtelném loži, ale v Breviáři římském stojí, že jej pokřtil sv. Sylvestr, papež, brzy po vítězství jeho nad Maxentiem. Pevně doufám, že v obojím případě časem svým zvítězí tradice církevní.

Na **sjezdě vědeckém katolíků** vloni ve Fryburku přednášel baron v. Hertling o zajímavé zvláště pro mnohé naše „učence" otázce: Je-li nějaká katolická věda? Odpověděl na ni takto: Jde-li o obor věd zkumných, jako jsou mathematika, fysika, chemie, pak není zvláštní katolické vědy. Avšak v ostatních vědách, ve vědách, jež nezabývají se jen prostými fakty, nýbrž hledí dopátrati se neznámého pomocí hypothesí, pak je zřejmo, že v tomto směru katolické vědy jsou, neboť náboženství v těchto hypothesách nemůže zůstati nepovšimnuto. Tak v otázce po původu života, v otázkách jevů psychických, katolík vždy bude se různiti od stoupence Darwinova. Ve filosofii katolík uznává důkazy jsoucnosti Boží, nesmrtelnost duše atd. na základě pouhého rozumu, aniž by se dovolával sarkasmů filosofie nevěrecké. V dějepisu mimo shledávání pramenův a dokumentů náleží i oceniti příčiny a podněty událostí, což bývá obyčejně skryto, řízeno vyšším rozumem. Tu není divu, že se různí dějepis katolíkem sepsaný od dějepisu sepsaného jinověrcem. Z toho viděti, v jakém rozsahu je třeba uznati vědu katolickou, z čehož jako důsledek vyplývá, že nemůže býti sporu mezi vědou a vírou.

Danský učenec H. Larsen ve spise svém **o poměru křesťanství k vědám přírodním** (vyšel právě v německém překladě pod názvem: „Die Naturwissenschaft in ihrem Schuldverhältnis zum Christentum") dokazuje, jak má býti moderní přírodověda vděčná křesťanství, neboť bez tohoto by jí nebylo. Na důkaz uvádí hlavně ten fakt, že pohanští národové nikdy nemohli dospěti k nepředpojatému pozorování a zkoumání přírody, poněvadž tomu překážela nepřemožitelná bázeň náboženská. Pohané zajisté představovali si božstvo ve věcech přírodních bytující, a to vadilo veškerému zkoumání o těchto přírodních věcech. Náhled svůj rozvádí spisovatel obšírněji na řeckém a římském polytheismu. Avšak i když tento polytheismus byl rozvrácen, nebylo tím přírodovědě poslouženo, neboť kde nebyl nahražen něčím lepším, tam dle zákonů dějinných nastoupila pověra, pozvedl hlavu bývalý animismus, jenž zvláště ve 3. a 4. století po Kristu vítězil a na mysli zhoubně působil. Teprve křesťanství osvobodilo národy od klanění se tvorům, a tím otevřelo bránu k střízlivějšímu pozorování a poznávání světa. Tak dospěl autor ku stejnému výsledku s Du Bois-Reymondem, jenž pronesl okřídlený výrok: „Přírodní věda, ačkoli to zní paradoxně, děkuje za původ svůj křesťanství." A L. Schmidt ve svém spise „Ethik der Griechen" praví o bibli: „Kde tato mocná kniha neprojevila svých účinků, tam třebas byl jemnější smysl pro život přírody; ale jen zdráhavě a s třesením odvažoval se člověk do boje s ní."

Katolická universita ve Fryburku. Mladá universita ve Fryburku ve Švycařích dospěla již té znamenitosti, že nedávno vzniklé zdánlivě

národnostní mezi Němci a Francouzi proudy na universitě vzbudily po celém Německu neočekávanou pozornost. Litujeme, že proudů těch, které mají čistě osobní ráz a vznikly pouze z materielních motivův a ohledů, využitkovalo se právě proti katolické, mezinárodní universitě. Podivuhodnějším pak jest, že německé listy užily o událostech těch slov, jako: Nativismus, Nationalismus a p. Kdo vůbec zná život a poměry bodrých Švycarů, ví dobře, že se tu holduje až příliš mezinárodnosti, a že jedině příslovná láska k vlasti ochraňuje čilé obyvatele Alp od zavržení hodného kosmopolitismu. O nativismu ve Švycařích nemůže vůbec býti řeči, tím méně však ve fryburském kantonu, jehož správa věnovala Němcům a Francouzům (jest kanton z polovice německý, z polovice francouzský) vždy stejnou péči.

Díky mezinárodnímu, t. j. každého národa rovná práva uznávajícímu smýšlení, nepovstaly mezi studentstvem nikdy národní rozbroje a půtky, jak bohužel na jiných místech tak často spatřujeme. Důkazem budiž, že všichni posluchači university náležejí témuž akademickému spolku, t. zv. „Academia". Že tedy mezi studujícími není žádných třenic národnostních, jest děkovati pouze mezinárodnímu, mírumilovnému vzduchu švycarskému. Avšak mnohem méně možno mluviti o národních sporech mezi professory.

Fryburská vrchní správa odevzdala od začátku university moc povolávati professory pro všechny obory, vyjma bohoslovecký, slovutnému sociologu a národnímu radovi Dru. Decurtinsovi. Ten povolal s úplným dorozuměním vysoce zasloužilého zakladatele university Pythona po většině professory německé, totiž z německé říše, jichž počet neustále z Německa byl sesilován.. Z těch požádalo 8 o propuštění (jeden požádal již dříve ze příčin jiných). Celý process ten jest však příliš malým důkazem pro nativismus, a každému jest uznati, přečetl-li zprávy německých novin, že tu jde o čistě subjektivní zájmy, které nezasluhují ani onoho slovíčka „švycarského násilí". Skutky mluví.

Podnes je tu činno 20 professorů z německé a rakouské říše (mezi nimi 1 Čech), 14 ze Švycarska, 10 z Francie, 2 z Nizozemska, ze Španěl, Belgie, Italie a Luxemburska po jednom, a jak jsme se dověděli z authentického pramene, uprázdněná místa budou obsazena opět německými silami. — Když demisse professorů byla na universitě oznámena, sešli se ihned všichni studující v „akademii" a rokováno, jak se říditi. Jednomyslně usneseno, že budou odchod professorův ignorovati, a že k vůli nim university žádný neopustí. Důkaz tudíž, že pp. professoři nebyli právě ve veliké oblibě u svých posluchačů, ba ani u svých krajanů, jichž je tu 141.

Pravili jsme, že Dr. Decurtins povolává síly professorské na všechny fakulty, vyjma bohosloveckou. Příčiny slušno hledati ve výslovném přání papeže, protektora fryburské university, který si přál, aby stolice bohoslovecké byly obsazeny dominikany. Později byly jim svěřeny i dvě stolice filosofické.

Nyní působí na fryburské universitě 12 dominikanů;[1]) 4 Francouzové: známý spisovatel o hypnotismu a dušesloví, P. Coconier, professor spekulativní dogmatiky; genialní učenec a nyní vydavatel filosofického výkladu k Dantově „Božské komedii", P. Berthier, professor encyklopedie bohosloví; výborný znalec spisů bl. Alberta Velikého, P. Mandonnet, professor církevních dějin;

[1]) Na fryburské gymnasium byl povolán za professora filosofie rovněž dominikan P. Schlinker.

důkladný P. Rose, professor exegese Nového Zákona. Dále Vlach, P. Fei, professor dogmatiky; nejlepší thomista, Španěl, P. Del Prado, prof. spekulativní moralky (který znal již v 18. roce Summu sv. Tomáše nazpamět); ostrovtipný Nizozemec, P. Bartyin, professor filosofie. Z německé a rakouské říše je tu činno 5 dominikanů: znamenitý učenec evropský a apologeta P. Weiss, prof. církevního práva a apologetiky (P. Esser, předešlý professor církevního práva, byl povolán do Říma za konsultora congregationis indicis); hluboký, spekulativní P. Michel, professor vyšší filosofie a dějin filosofie; známý kazatel P. Frankenstein, professor praktické moralky; P. Mamsor, regens bohosloveckého konviktu, a — P. Vincenc, onen oblíbený P. Vincenc Zapletal, který učeností svou slouží k veliké cti naší vlasti moravské (pocházíť z Vilímova u Náměště), professor exegese Starého Zákona.

Bohumír Lipňanský.

Něco z poštovnictví. Poštovní doprava novin. Roku 1896. dodáno poštou známkou novinářskou opatřených časopisů celkem v tuzemsku (a Bosně s Hercegovinou) 87,592.600 čísel. Z toho připadá na Moravu v dopravě tuzemské 5,901.300 čísel, do Uher 62.100, z Uher 47.500, do zemí okupovaných 25.100, ze zemí okupovaných 6000, celkem 6,042.000 čísel novin. Prostřednictvím pošty bylo předplaceno 31.986 cizozemských časopisů za 311.068 zl. Z toho pro Moravu 853 čísel za 6884 zl. Tuzemských novin pro cizinu u poštovníc húřadů předplaceno 12.801 číslo za 155.192 zlatých, z toho na Moravě 28 čísel za 233 zl. Patrno tudíž, že předplácení časopisův u poštovních úřadů dosud je u nás v plenkách. Z ciziny u poštovních úřadů se předplatilo z Belgie 83, z okupovaných zemí 29, z Bulharska 15, z Danska 20, z Německa 27.679, z Francie 1120, z Řecka 39, z Anglie 836, z Italie 947, z Luxenburku 2, z Černé Hory 18, z Hollandska 21, z Norska 16, z Rumunska 59, z Ruska 534, ze Švycarska 387, ze Švedská 26, ze Srbska 44, ze Španěl 6, z Turecka 38 a z Ameriky 74 exemplarů. Z tuzemských časopisů bylo prostřednictvím pošty objednáno do Belgie 78 a zemí okupovaných 101, do Bulharska 245, do Danska 71, do Německa 8324, do Řecka 33, do Italie 267, do Luxenburku 60, do Černé Hory 10, do Hollandska 78, do Norska 54, do Rumunska 1168, do Ruska 960, do Švedska 82, do Švycar 470, do Srbska 269, do Turecka 483 a do Egypta 48 exemplarů.

Činnost rakouské pošty v r. 1896. Rakouská pošta listová dopravila v r. 1896. celkem 845,720.720 zásilek, a sice 560,031.260 listů, 180,872.800 dopisnic, 87,321,800 tiskopisů (vyjímaje noviny), 388.160 obchodních papírův a 17,106.700 vzorků zboží. Bez dopravy průvozní připadá z toho na vnitrozemskou dopravu 349,256.400 dopisů, 111,938.400 dopisnic, 38,850.800 tiskopisův a 7,589.700 vzorků. Na Uhry připadá 65,423.640 dopisů, 24,272.700 dopisnic, 10,616.500 tiskopisův a 2,940.900 vzorků. Na Bosnu a Hercegovinu připadá 6,445.600 dopisů, 1,766.600 dopisnic, 1,106.500 tiskopisův a 280.800 vzorků zboží. Mezinárodní doprava vykazuje 133,163.620 dopisů, 42,141.460 dopisnic, 33,822.100 tiskopisů, 356.160 papírův obchodních a 5,787.900 vzorků zboží. Na Moravu z toho připadá 39,497.100 dopisů vyplacených, 375.720 dopisů nevyplacených, 11,392.900 dopisnic jednoduchých, 180.960 dopisnic dvojitých, 5,929.100

tiskopisů, 12.400 obchodních papírů, 1,381.820 vzorků bez ceny, 5,718.440 úředních listů nefrankovaných, 83.820 úředních zásylek jiných, 4,042.240 rekomandovaných dopisů, 160.210 rekomandovaných zásilek, celkem tedy 68,774.710 zásylek, mezi nimiž 38.060 zásilek express a 250.620 zásilek rekomandovaných s lístkem recepisným.

V r. 1896. vydáno bylo celkem 672,184.300 kusů poštovních známek za 32,973.131 zl., a sice po 1 kr. 3,980.100 známek za 39.801 zl.; po 2 kr. 64,402.400 známek za 1,288.048 zl.; po 3 kr. 58,811.300 zn. za 1,764.339 zl.; po 5 kr. 220,179,100 zn. za 11,008.955 zl.; po 10 kr. 23,231.800 zn. za 2,323.180 zl.; po 12 kr. 2,925.100 zn. za 351.012 zl.; po 15 kr. 9,210.100 zn. za 1,381.515 zl.; po 20 kr. 5,075.300 zn. za 1,015.060 zl.; po 24 kr. 2,230.100 známek za 535.224 zl.; po 30 kr. 9,985.100 zn. za 2,995.530 zl.; po 50 kr. 980.400 zn. za 490.200 zl.; po 1 zl. 672.300 známek za 672.300 zl. a po 2 zl. 1,537.300 známek za 3,074.600 zl. Celkem 403,220.400 známek post franco za 26,939.764 zl. Post porto známek po 1, 2, 3, 5, 6, 7, 10, 20 a 50 kr. vydáno 6,328.200 za 319.819 zl. Zálepek po 3, 5 a 10 kr. vydáno celkem 16,858.300 kusů za 753.949 zl. Obálek s 5 kr. známkou 1,466.000 kusů za 80.630 zl. Dopisnic po 5 a 10 kr. 103,055.600 kusů za 2,120.577 zl. x.

Rakouská obchodní bilance. R. 1896. přiveženo do říše rakousko-uherské celkem za 705,787.000 zl. zboží,. vyveženo za 774,004.000 zl., je tudíž příjem o 68,217.000 větší zl. než vydání. Celkem však národohospodářská bilance stále se horší. Neboť r. 1892. převyšoval vývoz o 100,150.000 zl. tehdejší přívoz; r. 1893. převyšoval vývoz přívoz o 134,851.000 zl.; r. 1894. ještě o 95,483.000 zl. Za potraviny vydáno r. 1896. do ciziny 162,091.000 zl. přijato 264,434.000 zlatých. Za suroviny vydáno 261,560.000 zlatých, přijato 171,432.000 zl. Za polotovary vydáno 110,886.000 zl., přijato 82,961.000 zl. Za průmyslové výrobky vydáno 171.244.000 zl., přijato 249.177.000 zl. x.

Přívoz a vývoz obilnin. Roku 1896. celkem z říše rakousko-uherské vyveženo 5,085.747 *q* obilí v ceně 41,977.000 zl. a přiveženo 2,791.045 *q* v ceně 11,684.000 zl. Národohospodářská bilance rok po roku se horší, jak ukazují následující číslice. Vyveženo bylo roku 1892. 6,474.262 *q* v ceně 53,784.000 zl., roku 1883. 7,149.837 *q* v ceně 66,795.000 zl., roku 1894. 5,052.052 *q* v ceně 43,773.000 zl., r. 1895. 3,492.387 *q* v ceně 28,722.000 zl. K nám však bylo celkem přiveženo r. 1892. 1,017.449 *q* v ceně 5,908.000 zl., r. 1893. 2,032.748 *q* v ceně 9,942.000 zl., r. 1894. 5,954.254 *q* v ceně 23,961.000 zl., r. 1895. 3,954.254 *q* v ceně 18,900.000 zl. x.

Co dáme ročně za zboží osadnické. Roku 1896. k nám přiveženo 1,573.428 *q* zboží osadnického v ceně 72,123.000 zl., a to kávy 395.277 *q* za 31,913.000 zl. Ostatek hlavně koření, thé, tabák a jiné plodiny zámořské.

Sionisté (viz o nich „Hlídku“ II. 726) mají v úmyslu učiniti z Palestiny zase panství židovské. Konají za tou příčinou různé schůze, vydávají brošury a j. Avšak zdá se, že to nemyslí tuze doopravdy. Alespoň při své moci peněžní mohli již míti jiné výsledky. Dosud mají v Palestině 50.000 hektarů půdy a čítají tam 75.000 souvěrců. Mimo to předáci židovští myšlence té nejsou nakloněni. Patrně se jim lépe líbí v křesťanských krajinách pohodlně žíti, než v Palestině, byť i zemi „předků“, pracně polním hospodářstvím chleba

si dobývati. Již D'Alembert a Voltaire pracovali o to u sultana a Friedricha II., aby židé mohli se navrátiti do Palestiny a zříditi tam svůj stát; to však bylo více jen záminkou, hlavní věcí při tom bylo, aby navzdor slovům Páně postaven byl zase chrám jerusalemský.

Dopravní jistota na dráhách. Na 1 milion dopravních kilometrů připadá na pruských dráhách 10·7, na německých v celku 12·4, na rakousko-uherských 19·3 a na všech dráhách železničního svazu německého 12·6 neštěstí. Na 1 milion dopravních kilometrů jest poraněných osob v Prusku 0·015, v celém Německu 0·019, v Rakousko-Uhersku 0·025, v celém svazu železničním 0·022, ve Francii 0·039. x.

Úsudek o škole „staré a nové" přináší časopis „Národ a Škola", jenž zasluhuje povšimnutí. Citujeme jej doslovně: „Kdykoliv dočítám se kritiky staré školy a jejího učitelstva, obyčejně v ten rozum vyznívající, že nestála za mnoho, vždy rozhořčí se mysl má nad nespravedlností, s jakou vede si při tom nynější učitelstvo, zejména mladší, jemuž obé připadá asi tak, jako pokročilejšímu statkáři hospodářství chalupníkovo, jako městskému švihákovi vesnický čeledín. Neupírám, že vyučovací výsledky novodobé školy jsou značnější a trvalejší, vždyť její návštěva také jest ‚trvalejší' a ‚značně' se zlepšila, že by však stará škola, jež nám tolik charakterů ve všech vrstvách a tolik proslavených vlastenců odchovala, byla tak mizerná, jak se o ní povídá, — to znajíce ji z vlastního názoru — rozhodně popíráme. Klidný posuzovatel rád nám přisvědčí, že vyhovovala potřebám své doby, a že — byť i chtěla — nemohla jako předchůdkyně lepšího zřízení vyšinouti se nad úroveň poměrů, když tak skrovné byly její prostředky, fondy i duševní i hmotné. Jsme v té příčině za jedno s těmi, kdož praví o ní, že, kdyby byla nic jiného nevykonala, než jen nové škole půdu připravila, již tím dosť vykonala. Ale ona ještě dále se nesla za cílem svým. Její pedagogické výsledky, jichž tehdáž více dbáno, než nyní, kdy jen kvantum možných i nemožných vědomostí a pochybná dovednost učitelstva se posuzuje, její národní tendence, z níž snadno vysvětliti se dá nevšední ruch a čilý táborový život let šedesátých, nedají se tak dobře upříti, jako se nesmí nynější klásti na její vrub socialismus a jeho mezinárodní ráz. Vytýká se učitelstvu, jež stálo u kolébky nové školy, mrvařství v oné době, kdy národ byl v opposici proti školním zákonům. Jen, prosím vás, suďte nepředpojatě, lidsky, počítejte s danými poměry a nepodkládejte onomu obratu nepatrné části učitelstva, jejž na celý stav vztahujete, naivně nízký stupeň kultury, abyste nás nepřinutili ukázati prstem par excellence na tu nynější naději vlasti našeho vysokého učení pražského. Bývaly u všech stavův a budou vždy povahy chabé, slabé a zrádné, na nichž osvědčuje se rčení, že ctnost i neřest skrývá se v každém individuu, ale měřiti týmž metrem celý stav a při tom plvati do studny, z níž jsme se napili, jest — sit venia verbo — nerozvážné, ošklivé. Mělať, Bohu díky, i stará škola dosti pravých apoštolů, mužů charakterních, vzdělaných, pro dobro a krásno nadšených, mužů pokroku přejících, národní vědomí pěstujících, neboť jsouce tito skutečně národem placeni a nemajíce u věcech politiky křídla tak přistřižena, jako nyní učitelstvo, mohli volněji vylétati!"

Nám se zdá všechno to pomlouvání staré školy velice nechutným a zpozdilým již jen z té jednoduché příčiny, že nešetří známého pravidla, že

více očí více vidí. Byla by hanba naše, kdybychom nevěděli a neuměli více než naši předkové. Dále právě ti, kteří ve všem hlásají pokrok, pozastavují se nad ním, když jej vidí ve školství. A takových důvodů našlo by se mnoho. Při tom všem však nezapomínejme, čeho i citovaný výrok se dotýká, že pokrok naší školy není tak hrozný proti škole dřívější, že není ani takový, jaký by býti měl a mohl: a tu by bylo rozumnější se zastyděti, více pracovati a — mlčeti! Tím se škole nové lépe poslouží než hanobením staré.

V Těšíně zemřel 14. února t. r. notář **Ondřej Cinciala**, buditel a pracovník polský. Narodil se r. 1825. v Kozákovicích na Těšínsku a již r. 1848. vystoupil literarně. Napsal politickou brošuru „Nowości niesłychane dla śląskich chłopów“ a založil první polský politický list na Těšínsku, který napřed vycházel pod názvem „Tygodnik Cieszyński“ a později za redakce Pavla Stalmacha pod názvem „Gwiazdka Cieszyńska“ (a vychází dosud). Roku 1885. vyšel v Těšíně sešit jeho „Przysłowia, przypowieści i ciekawsze zwroty językowe ludu polskiego na Śląsku w księstwie Cieszyńskiem“ a v témž čase vydala lidopisná kommisse krakovské akademie jeho sbírku „Písní lidu slezského z okolí těšínského.“ Roku 1889. obdržel cenu Lindeho od akademie věd v Krakově za „Slovník provincialismů slezských.“ Kromě toho vydal dvě prostonárodní právnické knížky „Rádce právnický“ (1883) a „Rádce pro slezské obce“ (1889). Ve slovníku „Silesiaca“ vydal hojně látky pro dějiny hnutí národního a politického v knížectví těšínském od roku 1848. Kromě toho vydal ještě rodinný „Památník“, který není nezajímavý i pro širší veřejnost a obsahuje dosti věcí všeobecně důležitých.

Polský tisk v Americe. Ve Spojených Státech severní Ameriky počátkem roku 1898. vycházelo 38 časopisů, mezi nimi 3 denníky. Chicagská „Zgoda“, která uvádí tyto časopisy jménem, počítá na každý denník po 10.000 odběratelův a pro ostatní asi po 1000, tak že všecky polské časopisy tam měly by 65.000 odběratelů.

Z časopisecké statistiky. Francouzský katolický denník „La Croix“ tiskne se ve 200.000, týdenník v 505.000 výtiscích, časopis „Laboureur“ v 550.000 a zábavný list „Pélérin“ ve 160.000 výtiscích.

Purismus. Vyčistiti němčinu od cizích slov obral si za úkol všeobecný německý jazykový spolek (Allgemeiner deutscher Sprachverein), který čas od času vypisuje ceny na ztlumočení jisté serie cizích slov. Naposled v říjnu 1897 vypsal cenu na změnění těchto 10 slov: Cocon, Conditor a Conditorwaaren, Confituren, Galanteriewaaren, Materialwaaren, maculieren a Maculatur, Jet, Kinematograf, Parfum, Parfumerie a parfumieren a Quincaillerie. O cenu ucházelo se 540 puristův, ale cena udělena byla jen na 7 slov. Bez ceny zůstala slova Parfum, Maculatur a Quincaillerie. Ale ani z ostatních, které obdržely cenu, některá nezdají se zcela případná. Tak na př. slovo Kinematograf změněno na „Lebebilder“, což ovšem značí účinek přístroje kinematografického, ale nikoli přístroj sám. Brusičům zbude tedy pořád ještě pole hodně široké.

Literarní jubileum. Letos slaví 250leté jubileum pověstný „Norimberský trychtýř“, který zplodil celou řadu potomků v tomto a podobném rázu. Název sám sebou není nový; byltˇ už vydán r. 1627. H. Schickardův „Hebräischer Trichter“ a zmínka o trychtýři činí se už v Haynecciově hře latinské

„Almansor sive ludus literarius“ (r. 1578.). Norimberský trychtýř vydaný r. 1648. pod názvem „Poetischer Trichter die Teutsche Dicht- und Reimkunst, ohne Behuf der lateinischen Sprache, in VI Stunden einzugiessen.“ Spisovatelem jeho byl radní města Norimberka, Jiří Filip Harsdörfer, po němž trychtýř nazván norimberským. Došel záhy valné obliby a rozšíření. Již po 3 letech vyšlo druhé vydání.

Biblické společnosti. Saská (protestantská) biblická společnost dle svého výročního výkazu rozšířila v roce 1897. 30.519 výtisků biblí. Biblické společnosti zavádějí zrovna nové přehlédnuté texty, na které značný počet rozšířených biblí již r. 1897. připadá. Saská biblická společnost jich vydala 4600.

Pokrok v Turecku. Podle tureckých časopisů zřízeno bylo v Turecku za nynějšího sultana nových škol 9800, z nichž připadá na elementarní 9649. Celkem má nyní Turecko 29.106 škol elementarních s 896.000 dětmi ve školním věku. Tento počet zahrnuje v sobě jen školy mohammedanské, na které platí stát. Kromě nich jest ještě veliký počet škol soukromých, zřízených od různých národův a vyznání.

Vzorně rychlá manipulace. 9. listopadu 1895 oznámil „Svatobor“ prof. Vincenci Vávrovi, že jeho knihu „Božena Němcová“, „Svatoboru“ od autora poslanou, věnuje „Českému Museu“. Koncem r. 1897. neb začátkem 1898., tedy po více než dvou letech ještě prý kniha ta v „Českém Museu“ se nenalézá. Což koná cestu kolem světa? Bylo by zajisté zajímavo, kdyby p. Václav Vlček ze „Svatoboru“ věc vysvětlil.

ROZHLED.

V Brně, dne 25. února 1898.

Dne 20. února skončil papež Lev XIII. dvacátý rok své vlády. Dne 7. února 1878 zemřel papež Pius IX., dne 18. února zahájeno „konklave“. Teprv třetího dne, 20. února zvolen 44 ze 60 hlasujících kardinalů, kardinal Joachim Pecci papežem. Ze spolukandidatů papeže Lva XIII. jest už na živu jen kardinal Canossa, jenž tehdy v konklave dostal jeden hlas. Encyclica, již papež Lev XIII. ke světu katolickému poprvé promluvil, vydána 21. dubna 1878. „Inscrutabili Dei“ jedná o obrodu společnosti na základě obrodu rodiny křesťanské, jest i napotom základní myšlenka socialního programmu „papeže socialního“.

Oprava platů duchovenských v Prusku dle nedávného vyjádření ministra kultu Bosseho nachází se ve stavu vyjednávání s katolickými biskupy Návrh služného zaslán biskupům 22. listopadu 1897,

leč návrh byl toho druhu, že vyjednávání tak brzy skončeno býti nemohlo. Navrženo ročního platu ve službě

do	5	let	pro	katol.	faráře	1500	m.,	pro	pastory	1800	m.
„	10	„	„	„	„	1900	„	„	„	2300	„
„	15	„	„	„	„	2600	„	„	„	2800	„
„	20	„	„	„	„	2900	„	„	„	3300	„
„	25	„	„	„	„	3200	„	„	„	3800—4800	m.

Tak vysoko tedy až chce stát katolickým duchovním (farářům) služné doplnit. Beneficia nesoucí víc než 3200 m. zůstanou ovšem tak jak jsou. Za to pro beneficia nenesoucí 3200 m. jako nejvyšší služné katol. faráře utvoří se zvláštní doplňovací pokladna. Doplatek především ponesou obce samy, proto vydá se jim ve správu veškeré kostelní a farní jmění, ba i štolové poplatky a manualní stipendia má farář obci odváděti do doplňovací pokladny! Důvod, proč protestantští pastoři mají asi o třetinu větší plat než katoličtí faráři, udává vláda, že pastoři jako ženatí lidé více potřebují než svobodný katolický farář. Příplatek státu na doplnění služného obnášel by pro protestanty: 6,208.903 m., pro katolíky: 3.244.933 m.

Úpravu platů duchovenských, totiž nekatolického duchovenstva, chystá i vláda maďarská. Hodlá služné duchovních církve pravoslavné, srbské a rumunské, různých církví reformovaných a evangelických, unitařův i židovského rabínstva doplniti na 800 zl., po případě na 400 zl., nemá-li dotyčný žádné duchovní akademie. Oprava tato zasáhla by kněží: 1206 evang. reformovaných, 253 augsburského vyznání, 106 pravoslavných srbských, 1906 pravoslavných rumunských, 43 unitařův a 303 rabbíny. Leč maďarská vláda jako všude i tu projevila maďarisační zálusk. Tohoto přilepšení, jež ročně přijde státu na 1.577.917 zl., podmíněno v § 7. dobrým chováním, „protistátní smýšlení“ činí každého nehodným tohoto přilepšení. Neboť § 8. praví: „Může-li se žadateli, jenž žádá o doplnění svého služného, pro poklesek mravní nebo protistátní chování něco vytýkati, pak požádá ministr kultu příslušný úřad církevní, ač-li tento už sám dříve disciplinarní vyšetřování s oním žadatelem nezavedl, a podle výsledku vyšetřování ministr rozhodne o hodnosti nebo nehodnosti žadatelově. Rovněž, když úřední disciplinarní vyšetřování, přes to, že žaloba byla opodstatněna, duchovního bez trestu na místě ponechá, jest ministr oprávněn, doplnění platu přece odřeknouti.“ Takovou tedy milost chystá uherská vláda nekatolíkům. Katolickým duchovním má býti plat doplněn, až jak církev bude poslušna vlády na kongressu katol. autonomie, jehož přípravný výbor od listopadu dosud nic nepřipravil.

Badenští katolíci počátkem února přednesli na sněmu badenském opět své stížnosti stran otázky neobsazeného stolce arcibiskupského ve Frýburku v B. Byl to zvol. posl. a vůdce katol. badenských Wacker. Frýburská kapitola má právo svobodné volby. Jen tím je omezena, že listinu kandidátů musí zaslati králi, či vládě vlastně, která má právo nemilé jí osoby z listiny vyškrtnouti, ale jen tolik, aby zůstalo ještě kandidátů, z nichž by volba byla možná (tedy až na

dva v nejzazším případě). Při minulé volbě však vláda kandidátů neodmítla, listiny nevrátila, a vůbec nic kapitole nesdělila a volbu znemožnila.

Dne 23. května připadá 400letá památka smrti Jeronyma Savonaroly. Dominikán tento, jenž v dějinách dosud vyličován bývá více jako politický a přemrštěný agitator, jenž exkomunikaci papeže Alexandra VI. a násilnou smrt v obecním vězení florenském si zasloužil, má býti letošní slavností jaksi rehabilitován. Savonarola v tak mnohém osudy svými podobal se Husovi: charakterem i následky se ovšem rozcházejí. Slavnost Savonaroly církevními kruhy schválena. Kardinal arcibiskup Boloňský Svampa na př. se projádřil, že slavnost tu vítá v kruzích katolických z celého srdce, aby jednou už velký florentský asketa, jehož sv. Filip Neri a sv. Kateřina Ricci si tak vážili, vyňat byl z lichého protestantského osvětlení a postaven do světla katolického. Dle všeho však oslava Savonaroly bude hlavně taktickou obranou proti liberalům, kteří by ze Savonaroly vytloukali kapital proti církvi, jak praví vlašské listy, „z Girolama udělali opět Giordana“ (Bruno).

*

„Evangelischer Bund“ německých protestantů nemile nesl, že katolíci římští uspořádali si zvláštní slavnost na počest narozenin císaře Viléma II. (27. ledna) a že slavnosti přítomen byl vyslanec u papežské kurie v. Bülow, kterýž při pronášení přípitku několikrát spojil jméno Sv. Otce se jménem mocnáře svého a na konec provolal „Hoch“ císaři a papeži. Mimo to zpívána hymna papežská něm. katolíků „Greis an Jahren, jugendkräftig. lenkst du Leo Petri Kahn“ ... Vše to bylo v očích protestbundu, jenž jest ústředním spolkem náboženským pruských protestantů, zločinem velikým. Slavnost ta prý byla protiitalská, od katolíků na vzdor uspořádaná. Píseň „Greis an Jahren“ zvelebuje prý papežství způsobem, jenž se naprosto příčí evangelickému křesťanství. Proto a pro mnohé podobné jiné ještě výtky podal 14. února „Bund“ stížnost německému kancléři. Kancléř předložil stížnost císaři. A ježto Bund dal svou stížnost veřejně novinami k vůli agitaci vytisknout, vytisknuta 17. února veřejně pak i odpověď na stížnost. V odpovědi se praví nejdřív, že císař se s velikou nelibostí o stížnosti vyslovil. Sekretář zahraničního úřadu v. Bülow pak Bundu vysvětluje, že vyslanec Bülow choval se dle požadavků mezinárodní zdvořilosti a dle povinností svých jako diplomat docela správně. Je tak zvyklostí, že vyslanec při oslavě svého panovníka jmenuje vždy též svého suveréna, u něhož jest pověřen, a sice dle etiketních pravidel jméno suveréna vysloví napřed a pak teprve jméno svého panovníka. „Bylo by tedy hrubým porušením diplomatické zvyklosti, kdyby vyslanec u papežského dvora nebyl vzdal papeži jako suverénovi jemu příslušící poctu.“

Leč to vše Bund asi věděl a přece vydal se v možnost tak ostrého a tak zahanbujícího odmítnutí. Akce ta dle všeho, ač neobratně vedená, má být jen článkem celého toho řetězu snah, jež podnikají pruští protestanté, aby vyslanectví pruské u papežské kurie bylo zrušeno.

Dne 17. února zemřel v Bělehradě srbský metropolita Michal, známý i širšímu politickému světu od r. 1886., kdy vzepřel se vší silou rozvodu krále Milána s královnou Natalií. Metropolita Michal byl pravým tvůrcem a organisatorem dnešní pravoslavné církve srbské. Narozen 19./31. srpna 1826 jako syn malého řemeslníka Miloje Jovanoviče, v Sokô-Banji (Banja-Aleksinačka). Dán do bělehradského duchovního semináře, ale hned na to poslán do Ruska na duchovní akademii Kijevskou. Načež vstoupil do Pečerské lavry a tu přijal postřižiny a roucho mnicha, dostal též jméno Michal. Po třech letech vrátil se do Srbska a hned jmenován professorem na bělehradském semináři a brzy na to vysvěcen na biskupa (14. září 1856.) Po třech letech r. 1859 jako 33letý zvolen jednohlasně veškerým srbským duchovenstvem za metropolitu církve srbské. Byl církvi své všecko: učitelem, kazatelem, osvětitelem, organisatorem i jejím budovatelem. Zvláště vědecký život bohoslovný snažil se povznésti tak, jak jej seznal na Rusi. Rusi církevní i politické zůstal též vřele oddán *až do* smrti své. Rus též, když s metropolního stolce byl sesazen, přátelsky ho přijala; Michal za 3 léta (v r. 1889.) opětně dosazen na stolec svůj a je to zase Milan, jenž novou svou neplechou ukrátil život stařičkého šlechetného metropolity. Z jeho spisů důležitejší jsou: „Pastýřská naučení“, „Pravoslavný kazatel“, „O papežství a luteránství“, „Církevní bohosloví“, „Příroda a rozum“ a j.

* * *

Dne 4. února zesnul v Olomouci Emanuel hr. Pötting-Persing ve věku 79 let (narozen 25. října 1819 v Budišově). Theologii studoval v Brně, a byl též v brněnské diecési nejdříve v duchovní správě. Po roce (1844.) zvolen za kanovníka kapituly olomoucké, sídelním kanovníkem stal se až r. 1868. Mezi tím po těch 24 let prodlel v duchovní správě na různých místech: Komárově, Vel. Meziříčí na Brněnsku, Dolanech, Slavičíně a Švábenicích na Olomoucku. Zemřel oslaven jako mecenáš českého lidu, jemuž ač po rodě cizinec (on sám čítal se k české vlastenecké šlechtě) věnoval nejen všecky sympatie, ale převelkou část jmění svého. Olomoucká Matice Školská, olomoucké české gymnasium, ústavy duchovní i světské, české spolky doznaly od něho hojné podpory. Hlavní obětí jeho života byl dívčí ústav „Pöttingeum“ po něm přezvaný, jejž r. 1893. nadal a založil kapitalem 110.000 zl.

Dne 19. února dávána na pražském divadle premiera Vrchlického dramatu „Král a ptačník“, báje to z kruhu Artušova. Recensenti pražští je nazývají mrtvým pochybeným kusem.

Zeměvědná společnost pražská hodlá vydat zevrubný velký příruční atlas zeměpisný! Konečně! Cizí listy vědecké i noviny co chvíle přinášejí, buď k aktualním dějům, buď nově zpracované a zlepšené mapy, a to pravidelně. Kdyby naše listy a časopisy aspoň o tolik se byly staraly! Ale nebylo — zač a nebylo — z čeho! Aspoň ta druhá příčina kdyby teď pominula! Ale sotva pomine načisto. Až novinářská „zloba dne“ podtrhne jisté podrobnosti na tváři země —

zase to budou specialní podrobné mapy německé, jež budeme kupovat, jako to bylo s Kretou, řeckým bojištěm, Kubou, Habeší, čínskojaponským bojištěm atd. poslední leta.

Od letošího roku počne na Moravě pracovati nová vzpruha vzdělávací: „umělecké výstavky". Pořádá je komitet výstavní v Brně se utvořivší za pomoci „umělecké pražské besedy". Na letoší rok navrženy tři výstavky: v Letovicích, Bučovicích a Líšni. V každém z těchto míst zdrží se výstava měsíc; 14 dní věnuje se převozu a instalaci, tak že výstavní éra začne 15. dubna v Letovicích a skončí dne 15. srpna v Líšni. Nevíme, co naši „mladí" od těchto výstavek očekávají? Výstava obrazů, má-li působit vzdělatelně, ta musí být velmi pečlivě a přiměřeně svému okolí vybrána! Pro náš venkov, pro ten, jejž výstavami hodlají oblažiti, jak jej známe, nejvhodnější by byly jen dva druhy obrazů: náboženské a dějepisné, a snad genrové ještě. Na jiné se lid dívat neumí. Řeknou snad: naučí se i na jiné dívat. Nenaučí, zvláště na moderní ne! — A dle všeho páni pořadatelé obrazů pro výstavky ani nevybírají. Míní vystaviti, jak kdo co pošle! Neboť umělecká beseda pražská „upozorňuje ty umělce, kteří by výstavy zmíněné obeslati chtěli, aby zaslali svá díla nejdéle do konce března". Tedy kdo chce a co chce! Obešel-li si výbor umělce, aby zaslali právě nejlepší, vzdělavatelné pro lid!? A obešlou-li výstavku nejlepší právě!? Bojíme se, že právě nejlepší se nesúčastní a nikdo s nejlepším právě! A moderní, to ve špatném smyslu moderní, by zrovna mělo býti vyloučeno! Ač i to, co je ušlechtilejší v moderním, jako krajinky náladové, a i méně abstrusní allegorie a symboly rovněž se nehodí pro výstavku lidovou — aspoň pro začátek ne! Pořadatelé by měli býti pamětlivi, že malebná chápavost širokého lidu nejlépe stačí ještě na sujety dějů lidských, emočně však a tím i vzdělavatelně působit na ni mohou jen obrazy obsahu náboženského, sem tam některý genre ze života a sem tam dobrý obraz historický! Není snad už u nás lidí, kteří by tak jako děti na obrazy se vůbec dívati neuměli! Ale mnoho jich bude, co i na nejkrásnějším obrazu málo vidět budou! Pro největší část lidu třeba počít s výkladem malebné „abecedy", se „slabikováním" obrazů, sic mu jinak mnoho působivých prostředkův unikne nezpozorováno. Už jen na př. vycítit charakter zobrazených osob, vycítit, jaký cit, jakou vášeň které z nich umělec vdechl, potřebuje dlouhého cvičení apercepčního. Proto zdá se nám vedle dobrého výběru obrazů též býti podmínkou zdaru nezbytnou, aby výstavy provázel dobrý tlumočník, jenž by jak umělecky, tak methodicky byl dobře vyškolen. Tištěný průvodce nestačí, ten se může lidem prodávat na památku k uschování, ale na výstavku samu třeba živého tlumočníka.

Výstava spolku českých malířů „Manes" na oslavu 10letého trvání spolku uspořádaná, zahájena v Praze 5. února.

Tomská universita v Sibiři rozšířena o fakultu právnickou. Má teď dvě, medicinskou, jež založena 25. května (5. č.) 1888, a právnickou. Obě mají odchovat potřebný dorost intelligence lékařské a úřednické.

Polský věděcký spolek pro východní Prusy, čítající letos na 300 členů (ze 100 loni), hodlá příštím rokem vydávat důkladnou historii východních Prus (po polsku).

Od počátku r. 1898. vycházejí v Petrohradě „Žurnal žurnalov“ po způsobě francouzských „Revue des Revues“, a amer.-angl. „Review of Reviews“. Podobá se směrem nejvíc Finotově „Revue des Revues“.

V Bělehradě počal vycházet umělecký týdenník srbský „Jiskra“.

Výbor mezinárodního tiskového spolku měl 20. ledna v Paříži přípravnou schůzi pro zářijový sjezd letoší, jenž dle všeho konati se bude ve Vídni. Presidentem výboru zvolen vídeňský žurnalista Wilhelm Singer, místopředsedy jsou: Němec z říše, Francouz, Ital, Španěl; sekretáři Francouz, Šved, Portugal, pokladníkem Belgičan, censorem Hollanďan. Ne-li už ve výboru, aspoň na sjezdu samém rakouský slovanský tisk vystoupí snad onačeji než dosud. Snad budou mít do té doby Mladočeši svou tiskovou kancelář pro český národ a budou moci její služby už shromážděným evropským žurnalistům ohlásit.

Letoší IX. mezinárodní kongres pro hygienu a lidovou statistiku konán bude o velkonocích v Madridě.

Letoší první zatmění slunce 22. ledna v Indii viděné svedlo velký počet astronomů do Indie, kteří na různých místech tu zbudovali si své pozorovací stanice. Proslavený zkoumatel tohoto zjevu Normann Lockyer měl svou pozorovací stanici v Radžapuře. Indická a japonská společnost hvězdářská umístily se v Buxaře. Britická společnost hvězd. rozdělena byla na několika stanicích. Jesuité zařídili si pozorovací stanici v klášteře sv. Františka Xav. v Kalkutě. Použito i kinematografu, jenž bera 5 až 6 obrázků za sekundu, půl zatmění (až do maxima) cele zobrazil; druhou polovici už nezobrazil. Totalní zatmění trvalo 2 minuty. Počasí bylo vesměs pozorování co nejpříznivější.

Polarní výpravy začínají být už téměř sportem — učených lidí. K severnímu polu, co Nansen už tak daleko pronikl a celkem cenné vědecké objevy přinesl, jež sotva v dohledné době možná bude rozmnožiti, už tak mysli netáhnou. Za to několikerá výprava chystá se k jižnímu polu: německá, anglická, belgická. Oba poly jsou pravé protivy: jižní pevninou, severní mořem — dle dohadů; výpravy k jižnímu polu, kdež i vegetaci možno sledovat, budou tím zajímavější. — Severního polu už najisto dosáhnouti hodlá známý a osvědčený polarní cestovatel americký Peary. Tento sotva vrátiv se z jedné výpravy severní na severu Gronska, hodlá podniknouti novou. A američtí boháči už jej též založili potřebnými penězi. Peary hodlá se dát zásobovati od západního Gronska z fjordu šeradosbornského (82° sev. šíř.); sem má loď jej dopravit a dopravovat mu každoročně zásoby potravin. On sám pak odtud pouze s jedním lékařem a s jedním učencem bude se hledět dostati ze severního pobřeží gronského (o Gronsku je totiž přesvědčen, že na 84° sev. šířky končí) po polarním ledu až na severní pol. Kdy bude málo ledu, vyčká, až ho bude víc, aby přechod po něm byl možný, a kdyby prý i deset let měl v severním Gronsku na příhodnou chvíli čekat.

* * *

Exodem poslanců německých ze sněmu českého a zmařením záměrů ministerského předsedy barona Gautsche stran změnění jazykových nařízení, kterých žádným způsobem Němci nechtějí přijat, ač hodně hluboko zařezuje do našich tužeb a přání, dostala se politika k mrtvému bodu. Mluví se o nové změně ministerstva, ale i ten budoucí ministr musil by býti veliký čaroděj, aby napjaté naše poměry urovnal. Protivy stran dospěly tak daleko, že základ parlamentarismu, totiž klidné a stálé třeba sem tam i drsnější kompromissování stran, úplně znemožněn. Strany naše k sobě nechtějí a nechtějí vůbec jedna s druhou jednat a spolu žít ve sboru ať tom či onom. A zlost si vylévají na sobě i na vládě. Jednání říšské rady je nemožno, vyrovnání neproveditelno a tudíž přestává i veškeren důvod jejího zasedání. Jediné řečniště rakouských Slovanův, odkud svým steskům dávali zníti v sluch Evropy — zůstane dle všeho tedy letos pro ně nepřístupno!

Pro rakouské Slovanstvo je dobře, že si zas jednou odvěký neblahý boj mezi Němci a Slovany názorně uvědomilo! Zdá se, že uvědomění toto zůstane a zapustí trvalejší svazky vzájemnosti — dosud jsme tu vzájemnost pěstovali vždy idealně jen — na praktickou vzájemnost jsme nedošli. Panovala mezi námi Slovany vzájemnost srdcem a ústy, ale skutkem nejvzájemnější styky panovaly mezi námi a Němci. Teď se to má změnit. My jsme k Jihoslovanům sic už dříve vysílali svou přebytečnou intelligenci, a tak snad navazovány životní i hospodářské styky, ale jen nejtenšími nitkami; proudem se to nelilo!

A kdo začal životněji a praktičtěji, jsou Poláci. Od nich vyšel návrh hospodářského spojení a vyjednává se na obou stranách nyní o obchodní syndikat česko-polský. Domluvy chopily se kruhy, které mají schopnost i moc navázat spojení obchodní a hospodářské. Že k tomu dochází teď teprv a že zas ani tu my nebyli první, kdo začal, jest smutným znamením pohyblivosti našich hospodářských výrobců. Naše česká výroba, pokud jaká existuje, brala se ušlapanými německými cestičkami. Český výrobce šel tam, kam viděl chodit svého staršího kollegu Němce. A když vůbec rakouská výroba průmyslová a řemeslná jest nad míru nepohybliva a neschopna k vývozu, trpěl chybami těmi slovanský a český výrobce tím více. Dnes tedy přicházejí Poláci k nám s výzvou: dodávejte vy nám výlučně své zboží a my vám zase svoje. Leč jak daleko jest ještě k celému a plnému uskutečnění tohoto idealu! Co tu třeba všecko k tomu cíli zřídit, u nás doma i ve slovanských zemích! Jaké pracné a podrobné organisace tu třeba doma i venku. My doma jsme se o tuto organisaci pokoušeli už všemožným způsobem a pokaždé to selhalo. „Český vývozní spolek“ se sídlem v Praze, jako nejschopnější a nejsilnější organisace průmyslová pro vývoz, chodí také těmi ušlapanými cestičkami, a obchodní jeho kommisse za hranicemi jsou právě takové, jako rakouské kommissionářství vůbec.

A konečně a i když doma bude vzorná organisace vývozná — v Čechách jí možno bude docíliti dřív než na Moravě, tu jsme ještě stále „nesvoji“ — a i když venku u našich bratří slovanských bude

ochota kupovat naše zboží: jest tu ještě jeden háček: Budou je moci ti naši slovanští bratří skutečně kupovat? Mají oni svůj obchod ve svých rukou? Jsou ty komerciellní žíly, jimiž se ve formě zboží zlato od národa k národu přelévá, jsou ony v těle slovanském též slovanské? A poslechnou toho diktatu vzájemnosti slovanské? U nás v Rakousku musíme dáti rozhodně zápornou odpověď!

Ostatně v hospodářských stycích přestávají veškeré „idealy“: z idealismu sic lidé vyházejí tisíce na projevy, manifestace, slavnosti a jiné slovansko-národní „oběti“ — ale nikdy nevezmou za vděk se špatnějším nebo dražším nebo nepříhodným výrobkem. Ale jedná se o konkurenci výrobků stejných. A tu se tedy žádá dávati přednost práci slovanské. Leč zase, jak už jsme pravili, bude se jednati o proudy a cesty, jaké výměně zboží budou k úsluhám. A tyto cesty stvořiti, to je „punctum saliens“, to je, čeho jsme dosud nedovedli!

Česko-polské vzájemnosti mnoho nepřejí Rusíni. Do Badeniho éry poměr náš k Rusínům byl jako starších, silnějších, ale přece ne docela šťastných bratří k bratřím slabým a nešťastným. Přišel hlavní jejich mučitel a české poselstvo se s ním spojilo. Od té doby Rusíni počali vystupovati zrovna nepřátelsky proti nám: a právě radikalní, mající lid za sebou. Duše radikalní strany, Dr. Franko, posmívá se této česko-polské shodě ve 178. čísle „Zeitu“ a dobře asi praví, není to ještě shoda dvou národův, ale dvou politických stran, jež seznaly, že jedna druhé může pomáhati k politickým úspěchům a se jim dobře povede. U mladočechů zvláště je to vděčnost, neboť Poláci s Badenim jim dopomohli k úspěchu: jazykovým nařízením, jehož už jednou potřebovali k vůli lidu.

Leč nemožno na hnutí to takto pohlížet. O smiřování rozvaděných a odcizených větví slovanských mluví se poslední dvě leta na všech stranách: Poláci s Rusy — ač víc jen v novinách, a to v některých ještě, než v životě — se smiřují; smiřují se konečně Poláci s Rusíny, jak bylo vidět na letoším zasedání haličského sněmu; v Charvatsku probuzeny směry zračící se už dosti mohutným proudem v „Národní Mysli“ Potočnjakově; u nás se obnovují a znovu úsilno hlásají se styky se Slovenskem. Konečně znovu se vynořuje i myšlenka o společném jazyku slovanském: ruštině. Kdybychom aspoň společné místo měli, ale ani toho nemáme. Dvojím písmem píšeme a paterou abecedou! Pro devět více méně totožných „jazyků“ právě dosť, až nazbyt. V otázce jazykové se ostatně čím dál tím více vzdalujeme druh od druha, a kdož ví, bude-li slovanský jeden společný jazyk možný už pak tehdy, až se jeho výhodnost ukáže v lepším světle než jest tomu dnes. Dnes je to snem, ten společný jazyk, jenž nemá v životě důvodu. Němčina je společným jazykem všech německých kmenů, frančina všech francouzských kmenů, italština všech italských — poněvadž je to řeč od dávna pěstovaná ve všech školách, ve všech úřadech, ve všech písemních stycích, v celé literatuře. Jsou to nářečí povýšená na společný jazyk v době nekulturní, kdy lidu bylo jedno, jaké nářečí si učení páni vyberou a do škol a do knih je uvedou. Při vyvinuté kultuře už jednocení

jazykového nepozorovat, naopak spíše tříštění: provençalská literatura, katalonské snahy, Vlámové a Hollanďané, Norové a Švedové, Slováci, Rusíni atd. A vždy tu bude i početný poměr kmenů slovanských státi společnému jazyku na odpor. Jedna třetina, sic velmi různorodá, ale přece zase na 40 milionů četná, jest už příliš silna proti dvěma třetinám třebas jednolitým: a třetina ona celá jest na jednom konci, jihozápadě oné massy dvoutřetinové, neobklopuje jí, ani jí neprostupuje, jak by bylo pro sjednocení výhodněji. A mimo to je s ní nesouvisla, je od ní odtržena territorialně, a což váží nade všecko, je od ní odtržena — politicky. Sjednocení jazykového, a kdyby jen v intelligentních sferách, za takových okolností historie neviděla a asi ani neuzří — bylo by k němu u oné třetiny třeba ohromného sebezapření a ohromných obětí mravních i hmotných!

Politická Rus pěstuje nyní ostatně jinou vzájemnost všemi silami: vzájemnost francouzsko-ruskou. Zajímavý jest na př. poměr a smýšlení ruského tisku k affeře Dreyfusově. Ruský tisk vesměs považoval za politický příkaz sympathisovat s franc. lidem a stát proti Dreyfusovi; když Finnové snad z radikalnosti, či nepochopené demokratičnosti, či ještě lépe ze snahy ukázati se a zablýsknouti se před světem jako obranci potlačených zasílali telegramy Zolovi a paní Dreyfusové, ruský tisk přičtl to Finnům za protiříšské a protidvojspolkové agitační rejdy! Tisk německý zase naopak skoro výlučně stál na straně Dreyfusově, jen sem tam antisemitismus zvítězil nad politickým odporem. V německém tisku měl Dreyfus nejvíc obhájců.

Touto říšskou nutností donuceni protestovali i ruští — židé proti mele Dreyfusově. V „Přidněproském Kraji" napsal poslední neděli žid nějaký Herrmann Häcker takového obvinění proti Dreyfusovskému syndikatu: „Nám, jako židům, také jest milejším pomysliti si, že Dreyfus odsouzen omylem. Chápeme, že rodina Dreyfusova snaží se zachrániti svého muže a bratra a čest celé rodiny. Ale jaké právo mají oni lidé, kteří utvořili před celým světem „syndikat", „společnost", aby tak beze všech okolkův užívali jména a cti celého našeho israelského národa? Což nechápe ten příkrý ve svém vystupování, nevybíravý ve svých prostředcích syndikat, že jeho kampaň proti armádě, proti zákonům a proti usnesením celé sněmovny, jest víc než nepatriotickou! Což nechápe, že zájem přátelství, zájem rodiny, zájem kroužku, ba i celé strany musí ustoupit zájmům říše? Nechápe, že takové porušení základů všelidského života, vyzve ostré odsouzení a způsobí nám židům potupu a obvinění, že nedovedeme se povznésti na výši svých lidských a občanských povinností . . .!"

Na utužení vzájemnosti francouzsko-ruské vedle různých pozorností, jež stále jeden národ druhému prokazuje, pomýšlí se i na celou osnovu vztahův a styků. V museích ruských a na všech výstavách ruských hodlají vždy pravidelně přibírat účastenství francouzské, zvláště na výstavkách uměleckých má umění francouzské s ruským vystupovat vždy nerozlučně. — V týdenníku „Neděle" (č. 6.) obnoven opět návrh literarní výměny rusko-francouzské. Návrh ten před několika lety

Francouzy zamítnut, že na sněmu nebylo by možno provést usnesení, aby nakladatelé ku dvěma povinným exemplařům pro stát přidávali ještě třetí pro Rusko a pak ve Francii že rusky málokdo umí, tak na co že by jim byly ruské knihy: a Rusi když francouzsky umějí, že ať si francouzské knihy koupí! Rusko samo chtělo odvádět po exemplaru všech publikací a knih, jež v Rusku vyjdou a to v jakémkoliv jazyku, Francie by měla posílat jen naučné, vědecké knihy. Obchodní spojení tužší než dosud hodlají navázat sami Francouzi, doufajíce, že by při ruském nadšení a lásce pro Francii dělali dobré obchody. Zajímavá je v tom ohledu rada, již vyslanectvo francouzské v Petrohradě dává svým krajanům („Moniteur officiel du commerce"): „Lidem s vyšším technickým vzděláním Rusko může jistě poskytnouti zavidění hodné postavení. Důležitým však pro každého Francouze na Rus se ubírajícího jest, aby znal rusky. Neboť francouzsky nemluví tu leda lidé vzdělaní a pak hlavní obsluha hotelů. Ve stycích obchodních a průmyslových s frančinou mnoho nepořídí. Ve finančním a tržním světě více je rozšířen jazyk německý, ale ve všem styku třeba přece jen znáti jazyk lidu — ruský. Ostatně člověk-cizinec, který třeba s technickým nebo obchodním vzděláním přišel, nezbytně k samostatnému postavení potřebuje kapitalu."

* * *

Školství. Velmi časový a důležitý návrh učinil poslanec Kancnýř na sněmě moravském, o jehož provedení by se měl důrazně zasaditi národní klub poslanecký. Navrhujeť poslanec Kancnýř:

„Zemskému sněmu se ukládá, aby v zájmu zemědělství přípravné práce k provedení následujících zásad bez prodlení podniknul a o nich zemskému sněmu v příštím zasedání zprávu podal: 1. Při venkovských národních školách budiž mládež od 12. do 14. roku odborně rolnicky nebo živnostensky vzdělávána. 2. Učitelům a učitelkám na venkovských národních školách působícím budiž poskytnuta možnost, aby ve zvlášť zařízených kursech k takovémuto odbornému vyučování potřebné vědomosti si osvojiti mohli. 3. V obvodu každého okresního hejtmanství budiž zřízena nejméně jedna zimní hospodářská škola a buďtež při každé ustanoveny dvě učitelské síly na náklad zemský. 4. Při zimní hospodářské škole buďtež pořádány hospodyňské kursy pro děvčata. 5. Kočovné vyučování hospodářské budiž náležitě upraveno a odbornými kursy doplněno."

Vítáme tento projev a přejeme si, aby zásady v něm obsažené byly brzy uskutečněny jak v zájmu školství tak i v zájmu moravského rolnictva. Připomínáme, že z řad moravských agrarníků tyto požadavky byly vysloveny více než před 10 lety, nebylo však tenkráte pro ně porozumění. Za doklad připomínáme návrhy ve článcích „Pozora" (bývalého organu selské strany) „Organisace hospodářského školství na Moravě", v prvních letech osmdesátých z péra jednoho z našich spolupracovníkův uveřejněné.

Učitelstvo moravské domáhá se již delší doby změny disciplinarního řádu. Až dosud nebylo naděje, že tento požadavek oprávněný

bude vážně projednán. Návrhem posl. Hulky, Heimricha a soudruhů konečně otázkou hnuto a lze očekávati, že při známé přízni všech stran k učitelstvu bude v dozírné době přání učitelstva vyhověno a řád disciplinarní době přiměřeně opraven a doplněn tak, aby učitel ve svém úřadě byl poněkud více chráněn před zlobou lidskou než dosud.

Také moravské učitelky zahájily akci k rozšíření svých práv. Chtějí docíliti, aby učitelkám byla přístupna místa ředitelská na dívčích školách měšťanských tak, aby při stejné kvalifikaci též učitelky byly jmenovány ředitelkami uvedených škol.

Specialní kurs pro učitele kreslení na pokračovacích školách průmyslových konati se bude letos na české škole průmyslové v Brně. Započne 15. března a skončí 15. července.

Velmi zajisté se zavděčil poslanec P. Weber řečí sněmovní o učitelích vojácích, jichž se vřele zastal. Tlumočil tužby všech vojákův učitelů, ba tužby všech učitelův, aby se na vojně s učiteli zacházelo slušně a dán jim byl přiměřený stejnokroj čistý.

Školství české bylo jedním z hlavních předmětův, o nichž zemský náš sněm byl jednal. V první řadě jde o úpravu služného. Všechny strany sice ujišťují velmi ochotně, že rozhodně přejí učitelstvu a chtějí přispěti k úpravě služného, ale ve skutečnosti obcházejí — jak řekl poslanec P. Weber — okolo otázky té „jako kočka okolo horké kaše“. Na jedné straně poplatníci se mračí a žehrají na stále rostoucí zemské přirážky, na druhé straně učitelstvo nevrle žádá splnění daných (před volbami) slibův. A tu jak obyčejně spasili se všichni návrhem, aby zemský výbor dále počítal, jaký finanční effekt by „to“ mělo a dále má uvažovati, jak bylo by možno upraviti služné, aby poplatníkům se nepřitížilo a učitelům něco přibylo. Jak zemský výbor tento mathematický zázrak učiní, těžko uhodnouti.

Ve slezském Zhořelci zavedeno na zkoušku vaření jako řádný předmět vyučovací na tamnější dívčí škole, a sice ve vyšších třídách. Pokusné vyučování má trvati 5 let, načež bude rozhodnuto definitivně, má-li býti všeobecně zavedeno anebo snad zrušeno.

V témže městě rozhodla porota, že urážka učitele pokračovací školy má býti trestána vězením. Jistý zámečnický učeň pohaněl svého učitele. Učitel oznámil případ úřadu. Učeň pohnán před porotu, jež odsoudila ho k vězení na 8 dní a senat trest potvrdil. Státní zástupce navrhoval vězení 4 neděl.

Čepičková stávka německého studentstva rakouského, jejíž ostří bylo namířeno proti Čechům, neočekávaně skončena uzavřením I. semestru na všech vysokých školách německých a nařízením, že příště má každý student složiti zvláštní slib poslušnosti, čímž výsady vysokých škol patrně ztenčeny. Výsledek, jaký asi burši při zahájení stávky netušili.

Spory národnostní pronikají čím dále tím více i do škol národních. Na jisté škole německé (v české obci) vyučoval katecheta české děvče sv. náboženství česky, protože děvče německy nezná. Z toho učinil national Türk interpellaci ve sněmě českém. V Dolních

Rakousích je dosud několik českých obcí, kdež kněz poučuje o Bohu jazykem českým. Z toho „křesťanství“ poslanci Hofer, Kolisko atd. učinili otázku národnostní podavše interpellaci ostrou ve sněmě dolnorakouském. Půjde-li to tak dále, pak přestane býti škola ústavem vychovávacím a stane se politickým strojem k vyrábění německých třeštilů.

Návrh na snížení školské povinnosti byl učiněn ve sněmě štyrském od liberalních poslanců Pösche a Thundharta. Navrhovatelé žádají, aby na venkovských školách místo osmileté byla šestiletá návštěva školy uzákoněna a říšský zákon školský v tom směru změněn. Naši liberalní osvětáři jakoby nic, a katolické návrhy, které přece tolik nežádaly, jako tento, byly jim hned tmářstvím atd. O svobodomyslnosti, kdo tě nezná!

Na krakovském gymnasiu ženském zapsáno je v tomto roce školním v I. oddělení, jež odpovídá I.—V. třídě gymnasialní, 28 žákyň; do II. oddělení chodí 25 žákyň. Mezi žačkami je 18 dívek z rodin úřednických, 11 z rodin kupeckých a průmyslníků, 6 z rodin techniků, 4 z rodin professorů, 6 z rodin právníkův a lékařů, 3 z větších statkův a ostatní z různých stavů jiných. Židovek je mezi nimi 14, t. j. 26%. Na lvovské universitě je 45, na krakovské 85 žen zapsáno jako mimořádné posluchačky.

Katolickou universitu zřizují v Milaně. Počátkem příštího roku má býti vyučování započato. Zatím budou obsazeny stolice pro apologetiku, národní hospodářství, filosofii dějin a církevní právo. U nás pomýšlí se na zřízení katolické university v Solnohradě a v některém městě Sedmihradska.

Liberalní škola jest všude v nepopiratelném úpadku. V Italii prohlásil to zřejmě bývalý ministr vyučování, Villari, v řeči, jíž promluvil při uzavření kongressu „Dante Alighieri“ v Milaně. U přítomnosti starosty, prefekta a přemnohých osob čelných za všeobecného souhlasu pravil zástupce vlády, Paschal Villari, mezi jiným: „Započali jsme s obnovou Italie dělajíce si veliké naděje, ale takhle již to dále nejde. Proto bylo třeba vyučovati od r. 1860., abychom žasli nyní nad zkázou mládeže rok od roku vzrůstající? Učí se mnohému, učí se všemu, ale nedostává se víry, nedostává se ve školách Boha! Bez víry a bez Boha vyučování nezmůže nic.“ Rovněž v Luxemburku na konci minulého roku liberalní zákon školní z r. 1881. změněn po 14denní velmi prudké debatě. Zákonem tím každý farář stane se místním dozorcem školním, učitelům může býti uloženo, aby vyučovali náboženství a zároveň jim služné zvýšeno tak, že nejmenší služné jest 800 m. Ve Francii žádá katolické obyvatelstvo v Roubaix, v Loos (departement Nord) a jinde, aby školy katolické byly postaveny na roveň se školami státními. Za tím účelem podpisuje se všude tato petice: „My podepsaní voliči, poplatníci, otcové a matky rodin žádáme na základě svobody, bratrství a rovnosti a na základě spravedlnosti, která je svazkem každé společnosti, aby naše dítky, školu soukromou (katolickou) navštěvující, stejně braly podíl na podporách, které buď přímo neb nepřímo školním dítkám dává obecní úřad.“

Atheistka nemůže býti učitelkou. Tak rozhodnul školní úřad berlínský a ministr osvěty tento rozsudek potvrdil. Kterási učitelka prohlásila, že patří k berlínské obci „svobodného náboženství“, jež hlásá zásady atheistické. K tomu dodal příslušný úřad, že jí nelze vydati diplom učitelský také proto, poněvadž nemá mravní qualifikace, neboť prý se vzepřela nařízení představeného úřadu. Učitelku zastupoval advokat Dr. Bieber. Učitelka, jíž najednou odňato bylo právo vyučovati, jmenuje se Altmannová a vyučovala dříve po několik roků na školách berlínských.

Katolické učitelstvo anglické konalo koncem roku minulého valný sjezd v Newcastlu, kdež rokováno o nastávající opravě středních škol anglických. Učitelé vyslovili, že má býti zřízena ústřední státní kommisse reformní, do níž mají býti povoláni: úředníci vyučovací správy, odpovědný ministr a školní rada tohoto ministra a pak zástupci universit a středního školství. Pro soukromé školy jednotlivých církví žádá se úplná svoboda, pokud ovšem vyhovují požadavkům státu. Ústavům soukromým ať se dostává zdarma stavebních pozemkův a podpor obecních i státních právě tak jako školám státním.

Při volbách do školní rady londýnské zvítězila strana pokroková, k níž náleží stoupenci liberalů, zástupcové dělníků, katolíkův a neodvislí. Z 55 členů mají 34. Rozpočet rady obnáší ročně 3·5 mil. lib. (více než 40 mil. zl.) a pečuje o vyučování 800.000 dítek. Školní rada pokroková ponechává náboženským školám úplnou svobodu a chce zdokonaliti a rozšířiti školství.

Na sjezdě amerických učitelů dne 29. prosince m. r. ve Springfieldě konaném žádal předseda Brownovy university Andrews, by žákům pravidelně byly ve škole zdarma dávány zákusky, což jednomyslně schváleno.

Ochranný spolek anglický, o němž jsme se předešle zmínili, stojí pod protektoratem kardinala Vaughana, arcibiskupa Westminsterského. Spolek založen r. 1884. a obdržel po 11leté působnosti práva juristické osoby. Ročně má okolo 1 mil. zlatých příjmů, konal 180 schůzí a rozšířil několik milionů letákův účelných. Vydržuje 137 dozorců, kteří cestují neustále po Anglii a slídí po dětech, které propadají nemravnosti, jsou zanedbány aneb trýzněny. Zprávy těchto zřízenců mají před soudem takovou váhu jako úřední listiny. Dosud spolek pro ochranu dítek učinil 15.545 oznámení a více než čtvrt milionu dítek stojí pod ochranou tohoto obdivuhodného spolku.

Ve Francii patrný a nepopíratelný jest úpadek škol státních, jak nedávno dokázal ve sněmovně poslanec Bouge. Počet žáků státních škol klesl ze 13.499 na 12.813, kdežto počet žáků škol klášterních vzrostl z 80.243 na 84.564 žáků.

V Badensku zavedena do vyšších ústavů dívčích latina i řečtina jakožto řádný předmět vyučovací.

V Rusku chystá se ministerstvo orby k důležitému kroku. Hodlá v nejbližší době zříditi na vhodných místech specielní kursy rolnické pro ženy.

Praktičtí Rusové umějí využitkovati přátelství Francouzův i pro své děti. Vypravují ve zvláštních vozích děti churavé v průvodu služek a milosrdné sestry do jižní Francie, kdež tráví zimu v léčebných ústavech. Zejména ústav Juan les Pins hostí ruské pacienty dětské.

První řádnou professorkou stala se 36letá paní Marie Eschelsová na universitě v Upsale ve Švedsku. Moderní proud zajisté i na jiných universitách proraží dráhu ženám, tak že v nedaleké budoucnosti paní professorka nebude zjevem neobyčejným.

Školské poměry v Belgii jsou velmi neutěšené. Dokazuje to stálý vzrůst soukromých škol náboženských tamnějších katolíků. Jenom v Antverpách vydržují katolíci školy pro 10.000 po většině zcela chudých dětí. Příjmy roční škol těch, a sice dobrovolné dárky věřících, obnášeji průměrně 284.000 fr., vydání 319.000 franků, činí tedy tříroční deficit 105.000 fr. Farních škol je v Antverpách nyní 24 a navštěvují je 10.142 dítky, rozdělené na 181 tříd, v nichž vyučuje 198 učitelův a učitelek. V bezplatných školách kromě toho je 1421 žákův a žákyň. Považíme-li, že katolíci kromě toho platí veškeré příspěvky na školy veřejné, nelze odepříti obdivu tak velkolepé obětavosti katolického lidu.

V Belgii započal dalekosáhlý process. Od nějaké doby rozdávají tam liberalové a socialisté velmi nestydaté a rouhavě psané spisy školní mládeži. Mezi jinými přinesly takové knihy též děti hraběte Le Grelle, měšťana Alfonse Bellemanse, bar. de Vinck, doktora Schobbense a měšťana Edgarda Casteleyna. Pánové uvedení zažalovali, žádajíce náhradu za mravní škodu, která byla knihami způsobena jich dítkám, a odůvodňují žalobu tím, že knihami domácnosti jejich byly zneuctěny, na přesvědčení náboženské a lidskou důstojnost zákeřnické výpady činěny a vše, co jim nejdražšího a nejsvětějšího, na výsost zhanobeno a uraženo.

Čemu se mají učiti naše dcery? Na to odpovídá jeden americký list následovně: Především dejte jim dobrý výchov ve škole, potom učte je chutně vařiti, dobře práti a žehliti, šíti bílé prádlo a šaty. Vštěpujte jim zásadu, že dobrá kuchyně škodí lékárně. Učte je, že jen ten spoří, kdo méně vydává nežli přijímá. Učte je, že vlněná zaplacená sukně lépe jim sluší než hedbávná nezaplacená. Učte je, že plná tvář s ruměncem je krásnější než bledá třebas nejjemnější. Učte je, že šněrovačka hyzdí tělo. Učte je, že řádný dělník s vykasanými rukávy a v zástěře, třebas by groše neměl, je lepší než modně oblečený darmošlap. Učte je zahradnictví. Učte je, že manželské štěstí nezávisí na tom, je-li muž bohatý, ale jaký je člověk. Učte je milovati Boha, svůj národ a svou mateřskou řeč. Naučíte-li je tomu všemu, pak můžete spoléhati na jejich šťastnou budoucnost.

Ročník III. (XV.) Číslo 4.

HLÍDKA.

Cesta Moabskem.

Dr. Fr. Kyzlink.

IV.

Pobytu v Madabě jsem použil k tomu, abych se seznámil se životem a mravy beduinův, abych poznal jejich řeč a opatřil si lidové písně. Hlavním mým učitelem byl katolický beduin, který byl vychován v Betlemě, dokonale arabsky psal a mluvil dobře vlašsky a francouzsky. Nyní jest bezpochyby již muchtârem, t. j. starostou madabským. Písní hrdinských mi napsal několik — některé jsem uveřejnil v loňském ročníku „Vlasti" — ty si opatřil snadno, znátě jich dosti každý beduin, ale s písněmi pohřebními a svatebními to bylo obtížnější. Písně tyto zpívají pouze ženy, a ty se mu je říci styděly. Než několik jich přece dostal.

Později v Jerusalemě jsem si to narafičil jinak. Chtěje si opatřiti více beduinských písní, požádal jsem Růžencové sestry v Ṣaltu, aby mi jich opsaly, kolik budou moci. Jich se beduinky neostýchaly, a tím způsobem jsem získal řadu pěkných bêt ʿitâba, t. j. slok výčitky, žaloby.

Po písních jsem se pídil, kamkoliv jsem přišel, před i za Jordanem, a byl jsem proto všude postrachem svých hostitelův a Arabů, kteří nemohli pochopiti, proč se chûri po takových tretkách shání. Někde mi slíbili, že mi pošlou ještě jiné písně, a já jsem jim je napřed zaplatil, ale čekal jsem vždy nadarmo. Přes to však jich mám značnou sbírku, a dá-li Pán Bůh zdraví, promluvím o nich někdy zvlášť. Jako ze všech, tak i z arabských písní lidových lze poznati povahu a náboženský i mravní život národa. A mou hlavní snahou bylo poznati

kulturní život Arabův, a mohu říci, že mi to k porozumění Písma sv. velice prospělo.

Vedle toho jsem se snažil, pokud bylo možno, poznati Moabsko. Zříceniny biblických měst, které dosud nosí jejich jména, ovšem v arabské formě, jsem měl zvláště na zřeteli, a vskutku jsem jich většinu viděl.

Z počátku jsem chtěl navštíviti zříceninu M'kâuer (Machaerus), kde byl sv. Jan Křtitel sťat. Šejch Ḥamâidů, v jejichž území tato zřícenina leží, byl tehdy v Madabě internován, protože přijal pohostinnu několik uprchlých vojákův a nechtěl jich vydati. Jeho syn ho navštívil a jeho návratu jsem chtěl použiti, abych se na zříceninu podíval. Ten však žádal nestydatý bakšíš 12 mežîdijí, t. j. přes 26 zlatých. To byla čtvrtina celého mého cestovného, proto z výpravy sešlo. Z téže příčiny se mi nepodařilo navštíviti dvě zříceniny na východě od Madaby, Ḳasṭal (castellum = tvrz) a Mšatta, poněvadž tamější šejch ṣchûrský, který byl v Madabě návštěvou, mnoho žádal.

Nemoha tedy pro veliké bakšíše ku vzdáleným místům, snažil jsem se aspoň ta si prohlédnouti, která byla blíže a ku kterým mně bakšíš cesty nezavíral.

Bylo to v pátek dne 25. května, kdy jsem si s jedním beduinem vyjel ku pramenům Mojžíšovým (ʿujûn Mûsa). Cesta směrem severozápadním vedla stále širými lány pšeničnými a ječmennými. Na ladách se pásla stáda ovcí, koz a krav.

Ovce a kozy chovají beduini pro mléko a máslo, ovce pak mimo to pro vlnu, která činí hlavní příjem beduinů západních. Střih ovcí se koná s jara, když se otepli, t. j. asi v dubnu. Vlna s jedné ovce se prodává asi za 50 krejcarů. V téže době se stříhají i kozy, které mají lesklou, hodně dlouhou srst. Předou se z ní niti na provazy, pytle a stany.

Beránci a kozlíci se pasou zvlášť asi do roka a pak se prodají. Beduin sám jich málo pojí, stává se to obyčejně jen o slavnostech a při příchodu hosta.

Hovězí dobytek počali beduini pěstovati teprve s orbou, ku které se ho výhradně používá. Koně si beduin příliš váží, než aby jej zapřáhl do tvrdého dřevěného jha; koně užívá jen pro sebe k jízdě. Hovězího masa Arabové nejídali nechávajíce dobytče padnouti; nyní je prodávají Evropanům, jsou-li na blízku.

Na východě daleko v poušti chovají beduini skoro vesměs jen velbloudy požívajíce jejich mléka i masa, na západě se jich chová jen tolik, kolik jest jich třeba na nošení těžkých břemen.

Cestou jsme co chvíle přišli na nějaký faríķ, t. j. malou stanovou osadu, v níž si ve stínu stanů hověli belķavští beduini. Je to radost seděti pod modrým jižním nebem a hleděti dolů do širých plání Ŕôru.

Po dvouhodinné jízdě jsme počali sestupovati po příkré skalnaté stráni do hloubi více než 300 metrů. Jeti koňmo bylo nebezpečno, proto jsme sestupovali pěšky. Často jsme potkávali beduinky, které na oslech vezly nahoru vodu. Oslům se v horku do stráně nechtělo a ubohé ženy musily je i s nákladem nahoru zrovna vytlačiti. Byly chudery všecky uříceny.

Když jsme přicházeli k pramenům, přijel nám vstříc beduin na koni. Jak jsem hned seznal, byl to šejch malé rodiny belķavské Ulchân jménem Muḥammed.

„Kam jdeš?“ ptal se mne zostra.

„Ku pramenům.“

„A co tam?“

„Chci se napit.“

„Nepůjdeš tam!“

„Proč?“

„Protože ti nepatří.“

„No, to je o trochu vody.“

„Zde musí každý konsul platiti.“

„Ó šejchu této krajiny, podívej se na mne, vždyť já nejsem konsul, já jsem chûri.“

„Ó chûri je dobrý člověk, stokrát lepší než konsul, ale platiti musíš.“

„Ó šejchu, konsulové mají peníze, ale kde je mám já, chudobný chûri?“

„Já jsem také chudobný, buď zaplať, nebo tam nepůjdeš.“

„Ale po tobě, ó šejchu, přijdou druzí a budou chtíti také bakšíš.“

„Já jsem šejchem této krajiny a proto bakšíš patří jen mně.“

Vyškrabal jsem z kapsy čtvrt mežîdije (asi 52 kr.) a dal jsem mu ji. Před Arabem vůbec a před beduinem zvláště není radno vytahovati tobolku, poněvadž pohled na peníze jej jako každého Semitu připraví o rozum. Šejch poděkoval a my jsme po chvilce stanuli u pramenů. Jsou dva. Jeden, silnější, vychází z prostranné jeskyně, u níž jsou zříceniny několika poustevnických cell (kalâli). Druhý vytéká asi sto kroků východněji z pod skály. Voda je čistá jako křišťál a dosti chladná. Stéká do divoké rokle a za nedlouho se ztrácí v písku.

U pramenů jest několik fíkových stromů. Na celé širé rovině Moabské není stromečka, pouze u vod rostou oleandry a tu a tam

některý trnitý sidr. Spatří-li člověk ovocný strom, všecek okřeje. Divil jsem se dosti, že beduini fíků nevysekali, neboť žádný strom před nimi dlouho neobstojí, ale pochopil jsem to, když slunce před polednem skály skoro rozžhavilo a u pramenů bylo jako v peci. Ta troška stínu jest beduinům, kteří ku pramenům přijdou, zvláště pastýřům, když tam k poledni stáda napájejí, velikým dobrodiním.

Usedl jsem pod fík na kameni, vyndal z churže škatulku s rybami, k tomu kousek arabského chleba a obědval jsem. Po chvilce přihnal pasák stádo ovcí a sehnal je zrovna u mne kolem dokola. Já řku: „Dobrý den!“ Chlap nic. Můj průvodce mu podával kus chleba; zabručel cosi a odvrátil se.

„Když ty tak, tož tak“, myslil jsem si a již jsem si ho nevšímal.

Beduini říkají: „Pastva denní je hloupost roční“, jako že den pastvy dostačí, aby člověk zhloupl na celý rok. Jsou-li všichni jak onen, je tomu skutečně tak.

Když jsem pojedl, nalil jsem si do vody trochu vína. Sotva pastucha zočil, že tento zlořečený nápoj do sklenice liji, přiblížil se až na krok a tak zuřivě na mne hleděl, že jsem raději vstal a odešel.

„Prosím tě“, ptám se cestou svého průvodce, „co pak je to zde za nezdvořilý lid?“

„I vždyť to jsou bakar (hovada)“, odpověděl suše.

Od pramenů jsme vystupovali na západ na nedalekou horu Ṣijâra. Na půl cestě kde se vzal, tu se vzal milý šejch Muḥammed a jel s námi. Proč, jsem se za chvilku dověděl.

Na hoře jsou rozsáhlé zříceniny kláštera, který vypadal jako pevnost, bylo se mnichům stále obávati nájezdů divokých kočovníků. Klášter sv. Sávy (Mar Sâba) v roklině Cedronské, který dodneška stojí, je rovněž opevněn zděmi a věžmi. Kdy tento klášter, podle všeho řecký, zanikl, nelze určiti. Bezpochyby se neudržel dlouho po pádu měst moabských do rukou mohammedanských, neboť tím činem byli mniši donuceni klášter opustiti, který se pak časem rozpadl ve ssutiny. Na jižní straně zříceniny byl prostranný chrám. Apsidu a celé obrysy jeho jest ještě dobře viděti. Rozmetané sloupy chrámové hlásají, že tu od církve odštěpené křesťanství v boji s půlměsícem podlehlo. S hory na 800 metrů vysoké jest úchvatný pohled na Mrtvé moře a na jordanskou pláň, na západě jest viděti horu Olivetskou.

Zatím co jsem si zříceniny prohlížel, vykládal šejch Muḥammed o velikých pokladech, které prý jsou tam ukryty. Jednou prý krtek vyhrabal ze země několik zlatých penízů. Konsulové tam kopali a

vykopali veliký poklad. Nyní jsem zvěděl, proč šel s námi, obávalť se, abych mu pokladů neodnesl.

Beduini jsou přesvědčeni, že ve všech zříceninách jsou skryty poklady. Konsulové mají knihy, v nichž je zaznamenáno, kde lze poklady nalézti. Přijde-li tedy konsul navštívit zříceniny, jde tam pouze proto, aby beduinům poklady uloupil. Proto pozorují každý jeho krok, každý jeho pohled, jednak aby jim pokladů nevzal, jednak aby odtud nějak poznali, kde asi poklady hledati.

Šejch Muḥammed začal o pokladech mluviti schválně, aby se snad ode mne nějak dozvěděl o jejich skrýši. Když nic nezvěděl, chtěl aspoň z mých pokladů něco uloviti a žádal čtvrt mežîdije bakšíše. Dal jsem mu bišlík (asi 30 kr.) a nedbaje jeho protestů, že je to málo za tak vzácnou podívanou, jel jsem dále. Než jsem odjel, upozornil mne průvodce na rozsáhlý, úplně zachovaný klenutý sklep pod zříceninou, z něhož si beduini učinili sýpku.

Od zřícenin jsme vystupovali po hřbetě hory asi půl hodiny na horu Niba, která se považuje za horu Nebo, s níž Mojžíš vysílal poslední pohledy do zaslíbené země, do níž mu vkročiti nebylo souzeno. (Deut. 2, 5.) Tam byla ukryta archa úmluvy s oltářem zápalním a se svatostánkem, aby byla světu opět zjevena na konci věků. (II. Mach. 2, 5.)

Nedávno dal jakýsi Angličan na hoře kopati, aby archu vykopal. Když však neviděl všude než skálu, zanechal toho.

Na jižní straně Niba nad rovinu skoro nic nevyčnívá; na straně severní se pozvolna schyluje až k hoře Ṣijâřa a pak teprve spadá příkře v jordanskou planinu. Zřícenin na Nibě není.

Pokud se mne týče, myslil bych, že místo, na němž Mojžíš zemřel a na němž jest ukryta archa úmluvy, sluší spíše hledati na Ṣijâře než na Nibě. Jesti Ṣijâřa pokračováním a zakončením Niby, tak že se může jméno toto i na ni vztahovati, pak jest odtud daleko lepší výhled než s Niby a konečně zříceniny kláštera zdají se nasvědčovati, že stará tradice považovala Ṣijâřu za ono posvátné místo a proto na ní vybudovala velikolepý klášter. Když jsem po návratu do Madaby tento náhled pronesl, pravil mi můj beduinský učitel, že si totéž ode dávna myslel.

S Niby jsme jeli rovinou na jih ku zřícenině Maʿîn, biblickému Baal-Meonu. Nebylo sice horko, ale suchý vítr mně vysoušel hrdlo. Víno žízeň ještě množí a proto chtěje se napiti, musil jsem pod stany k beduinům, kteří mi vody, třebas špinavé, ochotně poskytli. Zvali mne, abych s nimi pojedl chleba. Já řku: „Můj chléb je se mnou, zaplať Pán Bůh“, a jel jsem dále.

Asi po třech hodinách jsme dorazili do Ma'înu. Leží jako Madaba na pahrbku a je značně větší. Kolem je mnoho jeskyní a každých patnáct kroků cisterna ze starých dob. Při obchůzce zřícenin jsem neviděl nic zvláštního, leč řecký kříž v kameni vytesaný, který hlásá, že tam byli kdysi křesťané.

Jako Madaba tak i Ma'în byla přes 1000 let zříceninou. Teprve tři leta před mou návštěvou se tam usadilo na 75 řeckých rodin z Keraku. Dověděli se, že se jejich souvěrcům v Madabě dobře vede, a že v Keraku třeli bídu s nouzí, chtěli si polepšiti jak onino a koupili si od šejcha kmene Auâzem zříceninu Ma'înu s třetinou okolních pozemků. Někteří si zbudovali bídné chatrče či lépe řečeno doupata, jiní bydleli v jeskyních nebo pod stany.

Přišed do osady, posadil jsem se na kámen, snědl jedno vejce a zapil zelenou či žlutou, již ani sám nevím jakou vodou, po níž jsem za chvíli dostal zimnici. Můj průvodce mně zatím vařil kávu. Po chvilce přišla ze sousední chatrče stařenka a vidouc chûriho, políbila ruku a prosila pro všecko na světě, abych zavítal pod její střechu. Při tom s neobyčejnou chutí oblizovala trubku od dýmky a vybírala si bez ostychu jistá šeredná zvířátka zabíjejíc je bez milosrdenství. Že mně při tom pohledu chut na návštěvu zašla, každý snadno pochopí. I vynaložil jsem všecku výmluvnost, abych se jí vyhnul.

Zatím se sešlo několik žen s dětmi a každá políbila uctivě ruku. Tuto úctu ke katolickému knězi si přinesli z Keraku, kde působí světec-missionář P. Alexander, o němž se později zmíním. Vyptával jsem se jich něco z náboženství; nevěděly nic. Děti, ač již hezky odrostlé, neznaly ani otčenáše. V těch nesnázích poslaly pro jakéhosi mladého muže, který se k mému podivu ve všem dobře vyznal, a jak jsem později seznal, i dobře arabsky psal. Ptal jsem se ho, kde se tomu všemu přiučil; že prý u latinského missionáře v Keraku. Řecký pop se o ně nestaral, přicházeje si jen vybírat povinné dávky. Platí totiž řečtí beduini svým popům prvotiny svého zboží. Z první hromady pšenice, ječmene a čočky přinesou měřici, která se jmenuje měřicí Abrahamovou (sâ-el-Chalîl.) První máslo a první jehně zase přinášejí popovi pro sv. Jiří (lil-Chaḍer). Při pohřbu dávají popovi mísu uvařené pšenice, hrozinkami a cukrem posypané a obložené chleby s vytlačenou formou. Pop to v kostele požehná, dá truchlícím po kousku a ostatek náleží jemu. I katoličtí beduini dávají missionářům podobné dárky, nejsou však k tomu nuceni. Od missionáře ostatně dostanou víc, než mu dají. Na mši sv. donesou missionáři — rukáv pšenice. Beduini mají

totiž rukávy na konci široké a dole mají dlouhé cípy, do nichž se dá svázati tak asi mírka obilí.

Při vší své nevědomosti náboženské jsou Ma'înští mravně velmi zachovalí. Asi týden před mým příchodem se nechala jistá dívka raději zabiti, než by se byla poskvrnila s jistým mohammedanským násilníkem. Po celý ten čas, co byli v Ma'înu, se snažili od latinského patriarchatu dostati missionáře, ale nadarmo. Zařízení missie mezi beduiny stojí veliké peníze, poněvadž se musí stavěti kostel, dům pro missionáře a škola, a vydržování kněze a učitele i učitelky stojí mnohem více než v Předjordání. Beduini sami na to nemohli dáti groše, bylit velmi chudobni. Mně si stěžovali, že jsou všichni Šararât, t. j. mrzáky. Je totiž jeden kmen beduinský, který slove Šararât, a že jest velmi chudobný, žije po částech u jiných bohatších kmenů pohostinnu. Chce-li tedy beduin říci, že jest chudákem, říká, že je Šarâri (množné číslo je Šararât). Než s důvěrou v Boží přispění byl by se patriarchat odhodlal ku zřízení missie, kdyby pobyt beduinů v Ma'înu byl pro budoucnost zajištěn. Tomu však tak nebylo, jak později se zmíním.

Ve své prostotě mne prosili, abych hned zůstal u nich, jídlo prý mně dají, jen aby nebyli jak ovce bez pastýře. Bylo mně toho dobrého, opuštěného lidu ze srdce líto.

Mezi rozmluvou přišel jeden beduin, vsedl na mého koně a chtěl uháněti ke svému stádu, aby mně na počest zabil beránka. Má domluva, že nemám kdy, že se chýlí k večeru, nic nepomáhala, teprve když jsem mu řekl, že jest pátek a že masa naprosto jísti nebudu, dal si říci a od úmyslu svého upustil.

Vypil jsem trochu kávy a ostatek jsem nechal svému průvodci, který se o ni tak štědře s přítomnými muži rozdělil, že naň nezbylo pranic. Pak jsem se se všemi rozloučil a za večera jsem se vrátil do Madaby, všecek se třesa zimnicí.

Tato úmorná nemoc mne za mého pobytu ve Svaté zemi skoro stále trápila a celý čas, co jsem byl v Moabsku, mne vůbec ani neopustila. Člověk je při ní všecek malátný, hlava div se nerozskočí a údy jsou jak olověné. Rozpálená hlava nedá člověku spáti, a ty okamžiky spánku, kterých by popřála unavenému tělu, mu uloupí jiní nepřátelé, totiž blechy a komáři. Blech jsem zkusil v Palestině všude dosti, zvláště v Tiberiadě, kde prý sídlí bleší sultan, ale proti Moabsku to bylo vše jen stínem. Hned první den v Madabě jsem od blech zčervenal jako rak. Na sta se jich stále po mně prohánělo a jedna štípala víc než druhá. Ve dne to člověk ještě snese, a když je toho trochu mnoho,

může jich na chvilku část vyhnati, ale v noci je člověku, jakoby ležel na kopřivách. Zamotávati se do pokrývek nic neprospělo, jednak že blechy byly již v nich, jednak že kdejakou skulinou docházel stále nový sukkurs.

Jediná hlava měla od blech pokoj, ale za to ji trápili ještě horší mučitelé — komáři. Poznal jsem ve Svaté zemi tři druhy komárů, jeden horší než druhý. Po každém bodnutí vznikne palčivá bolest a udělá se malá boule. Již pouhý bzukot krvežíznivého zvířátka zahání člověku všecek spánek, natož pak, když ho jich několik bodne. V Předjordání mají proti nim u postelí záclony z tenkého plátna, v Zajordání je člověk proti nim beze zbraně a ochrany. Odkud se na moabské vysočině berou, nevím. Líhnouť se na vlhkých místech, a na hoře nikde vody není, leda v cisternách.

Kde je vlhko, tam jsou komáři pravou ranou egyptskou. Tam lze poznati, že to nebyl malý trest, když Hospodin trestal faraona a jeho lid nesmírným množstvím těchto malých krvežíznivců.

V Samaří jest missie v osadě zvané Zababde, blízko níž jsou veliké močály. Tamnější missionář mi vykládal, že prvních několik dní po svém příchodu oka nezamhouřil a že byl následkem útrap, které mu komáři působili, blízek šílenství. Jednou jsa již na smrt jimi uštván, upadl ve dlouhý spánek, kterým se zase zotavil, a od té doby byl proti komářímu bodání jakoby necitelným. Já však jsem byl po celý svůj pobyt na východě stále citlivějším a milí komáři se mne nespustili, dokud jsem Svaté země neopustil. Neštěstí tomu chtělo, že jsem na svých potulkách jednou též nocoval v Zababde u missionáře a celou noc jsem se světlem v ruce zoufale se bránil těmto lotříkům, kteří v hejnech se na mne vrhali. Tloukl jsem je, mačkal, pálil, ale vše nic neprospělo, všecek vysílen jsem čekal, až se rozední, abych jen honem uniknul z toho komářího doupěte.

Zimnice, blechy a komáři byli mými nerozlučnými průvodci po Moabsku, ukrádali mně spánku a sil, ztrpčovali mně pobyt v těch končinách a cestování mně činili pravou mukou. Posilniti jsem se pokrmem nemohl, jednak že jsem neměl chuti, jednak že pokrmy byly pro beduinský žaludek. Polévky jsem po celý ten čas nejedl. Ráno bylo trochu černé kávy, v poledne rýže a kus skopového masa buď vařeného nebo na uhlí sušeného, či lépe napolo spáleného. Kuchařem missionářů jest obyčejný beduin, a beduinská kuchyně se Evropanu pramálo zamlouvá. Když missionář usedá k jídlu, děje se to více pro umrtvení než pro občerstvení. A což teprve v postě! Poněvadž řečtí

křesťané v postě nepožívají ani masa ani vajec ani mléka a másla, musí missionář, aby jich nepohoršil, se spokojiti jen rýží ve vodě uvařenou a kusem chleba, který si namáčí ve smrdutém oleji.

Mně nejlépe chutnalo podmáslí s kouskem chleba, poněvadž mně mírnilo zimniční horkosti, a když jsem vstoupil pod stany beduinů, sháněl jsem se jen po podmáslí. Pil jsem je z měcha z kozí kůže, který se stále potí a proto je uchovává příjemně chladné. Musil jsem však píti skrze zuby, poněvadž v něm bylo tolik neřádu, že jsem ho měl po několika doušcích plná ústa. Vůbec pokud se týče čistoty při jídle, musí člověk u beduinů ne snad jen přivříti oko, nýbrž obě nadobro zavříti, jinak by sousto stěží dostal do úst.

Symbolika dle praxe.

Napsal Jan Oliva. (O.)

Mimo církev katolickou uvedl jsem 56.266 různých **samostatných** společností, sborů, kruhův a kroužků náboženských. Neuvedených pak výslovně (naznačeny jsou ?) je jistě ještě jednou (ne-li docela **dvakrát**) tolik! Tak že možno počítat **150.000 církví**!! mimo církev.[1])

To jistě na první pohled zarazí. A přece je to jen logické provedení zásadního principu v třídění, principu, že dle nejvyšší uznávané autority, hlavy, třeba uznati i zvláštní společnost. Dle toho snadno možno poznat, jak velice chybuje se v dosavadních statistikách a výkazech o počtu vyznavačů jednotlivých náboženství! Tak na příklad v „Geographisches Handbuch zur 3. Auflage von Andree's Handatlas, herausgeg. v. A. Scobel" (1893) dělí se náboženství takto:[2]) I. 1. křesťané: evangelíci 154 milionů, katolíci 320 mil., dohromady 474 mil.; 2. mohammedané 170 mil.; 3. židé 7·5 mil.; II. 1. přívrženci náboženství s vlivem buddhistickým 450 mil.; 2. přívrženci hinduismu 207 mil.; III. pohané s nižším kultem 170 mil., celkem 1478·5 mil.

[1]) Ano, uznáme-li náhled pronesený o čínském konfucianismu, můžeme počítati asi **sedmkrát** tolik, tedy celkem asi 400.000. — [2]) Sl. 4, 858.

Podobně Spamer's Grosser Handatlas (1896) dělí takto (str. 10): protestanti 150 milionů, římští katolíci 224 mil., řečtí katolíci 98 mil., jiní křesťané 21 mil., židé 7 mil., mohammedané 206 mil., brahmanisté 207 mil., buddhisté a šintoisté 430 milionů, pohané 156 mil., celkem 1499 milionů.

Prof. A. L. Hickmann na mapě znázorňující rozšíření náboženství uvádí toto rozdělení: římští katolíci 225,000.000, koptičtí křesťané 3.000.000, Armenové, Melchitové 3,500 000, řecko-katoličtí 4,600.000, Řekové nesjednocení 95,000.000, evangelíci 145,000.000, sunnité 180,000.000, šiité 7,000.000, israelité 7,000.000, brahmani 150,000.000, buddhisté 550,000.000, pohané a bez náboženství 130,000.000, celkem 1500,100.000.

A. H. Keane vypočetl opět takto:[1]) římští katolíci 223,600.000, protestanté 149,900.000, pravoslavní 98,030.000, Armenové, Syrové 21,330.000, židé 6,500 000, mohammedané 205,800.000, hindové a sikhové 207,400.000, buddhisté, Laotse a Confucius 430,000.000, pohané 155,600.000, celkem 1497,760.000.

Z katolické strany pokusil se o sčítání professor G. Toniolo a dospěl k těmto výsledkům:[2]) křesťané: katolíci 230,863.000, protestanté 143,237.000, pravoslavní 98,000.000, ostatní sekty 5,000.000, celkem 477,090.000.

Kult předků a confucianismus 265,000.000, hinduismus 190,000.000, mohammedanismus 177,000.000, buddhismus 148,000.000, polytheismus 118,000.000, taoismus 43,000.000, šintoismus 14,000.000, judaismus 7,056.000.

Všechna tato rozdělení jsou logicky nesprávná, nedůsledná. Jakmile vezmu do počtu církev katolickou o sobě, pak nemohu s ní srovnávati na př. celý hinduismus, celý mohammedanismus atd., poněvadž je tu úplně různé dělidlo a stanovisko. S církví katolickou nemohu srovnávati než jen to, co jí je souřadné, a to jen právě společnosti, kruhy a kroužky náboženské v tom způsobě, jak jsem to v této práci provedl.

Něco jiného je ovšem, srovnávám-li celou skupinu zase s celou skupinou, tedy na př. křesťanství s hinduismem, křesťanství se židovstvím a p. Kdyby toto logické stanovisko náležitě se zachovávalo, pak teprve by vynikl význam a počet církve katolické a nemohlo by se nikdy říci, že na př. buddhismus je nejrozšířenějším náboženstvím, že islam téměř dostihuje církve katolické v počtu vyznavačů. Takové

[1]) C. Bl 1896, 421. — [2]) Riv. int. 1893 II. 232.

a podobné frase i ve vědeckých knihách tradičně pronášené ukazují, že vlastně spisovatelé ti nikdy náležitě si neuvědomili dělidlo jedině platné při třídění a statistickém vykazování jednotlivých náboženství.

*

Ačkoli převeliký počet jednotlivých „církví“ jsem uvedl, přece ve skutečnosti jest jich ještě o několik tisíc více. Jak snadno povstávají a zanikají „církve“, zvláště mezi protestanty, toho důkaz podává Goblet d'Alviella str. 68. Od 1. září 1881 do 31. srpna 1882 vzniklo v jediné Anglii 12 nových „církví“ (8 v armádě spásy, 2 evangelické, 1 racionalistická, 1 kalvinská). Drobení, rozpadání a tvoření nových církví však nejvíce je modou ve Spojených Státech. Tam jde dělení tak daleko, že jména již nevystačují a proto se vypomáhá číslicemi. Jako na př. u sekty „bratří“ v Americe. Bratří tvoří 7 denominací, z nichž 4 mají název Plymouth a dělí se dále tito Plymouthští jen číslicemi: Brethren Plymouth nr. I., nr. II., nr. III., nr. IV.[1]) Počítalo se tam v čas náboženského kongressu v Chicagu 143 denominací a 150 náboženských kongregací, ale od té doby, kdož ví, jak to již změněno. Stopovati to není naprosto možno! Jsouť církve s 21 a ještě méně vyznavači!

Na druhé straně zase třeba vzpomenouti té okolnosti, že leckterý věřící, zvláště když sám tvoří církev, počítán a s ním třebas i jeho církev dvakrát, ba i vícekrát. Tak z unitářů mnozí jsou zároveň ve sdružení ethickém, v kroužku spiritistickém, v církvi kosmismu a p.

Jestliže vzpomenuté dvě okolnosti statistiku znesnadňují, tož věc dopadá ještě hůře tím, že ve Spojených Státech při sčítání r. 1890. z 62,622.000 lidí 21,767172 přiznalo se ku křesťanství, o 40,845.829 lidech nevíme tedy v ohledu náboženském nic.[2]) Proto statistiky tak málo se shodují. Methodist oecumenical conference ve Washingtoně 1891 v říjnu udává počet všech methodistů na 30,000.000, Whitaker však na 18,000.000, v Chamber's encyclopedii o 5,000.000 méně. Podobně je s rozkolníky v Rusku. Úřední statistika udávala v r. 1863. nanejvýše 900.000, ve skutečnosti jich bylo nejméně 14,000.000.[3]) O buddhismu a confucianismu zmínil jsem se v pojednání samém.

Jiná obtíž je, že úřední statistiky jsou náramně nesouměrně sestaveny, neodpovídajíce skutečnému stavu. Norsko na př. uvádí 156 anglikanů, 137 reformovaných, 52 pravoslavných, 170 irvingianů, 8 svedenborgianů, 1 unitáře. Naproti tomu v Německu lutherani, re-

[1]) Prz. 1894 II. 214., 215. — [2]) SL. 4, 859. — [3]) SL. 4, 858.

formovaní a unionisté udávají se úhrnem v počtu 31,026.810 proti 17,671.929 katolíkům. Každý vidí logickou chybu, nedůsledné třídění. A což teprve říci o židech. Kdož vzpomene udati, kolik mají církevních samostatných obcí. Obyčejně se věc představuje, jako by židé byli jednolitou „církví" v počtu 7,000.000.

* * *

Rozumí se samozřejmě, že v následující praktické části nebudu moci srovnávati všech oněch 100.000—150.000 (400.000) náboženských společností, poněvadž by to byla práce jednak obrovská, jednak zbytečná. Vyberou-li se „církve" jaksi ustálenější, rozšířenější jak územím tak počtem vyznavačů, vezme-li se ohled i na společnosti náboženské byť menší, ale charakteristické v nějakém ohledu, vyberou-li se tedy, abych tak řekl, jakési typy církevní v jednom i druhém ohledu, pak bude dostatečně postaráno o dosažení cíle, práci této vytčeného.

Z tohoto stanoviska odporoučí se zejména srovnati tyto církve a náboženské společnosti:

	jednoduché:			složením z několika nebo mnohých vzniklé:	
1.	Vagandové	?	2.	Burjati	86.000
3.	Kanakové	?	4.	Barma (ctitelé natů)	143.581
6.	Marutsové	?	5.	Kafrové	?
8.	Usambarové	?	7.	Araukani	50.000
10.	Říše lundská	?	9	Národové N. Guinee	?
11.	Ašanti	2,000.000 (5,000.000)	12.	Eskimáci	4.000
13.	Sintoismus	14,000.000	14.	Konfucianismus v Číně	256,000.000
17.	Buddhisté ceylonští	8,621.632	15.	Taovci	43,000.000
18.	Lamoisté	12,370.000	16.	Brahmanisté (hindu)	207,654.407
19.	Parsové	95.000			
20.	Jezídové	200.000	21.	Rabbinisté (talmudisté = kahal)	7,000.000
22.	Sultanat turecký	20,500.000			
23.	Sultanat hauský	12,000.000	24.	Mohammedani v Indii	72,000.000
25.	Peršané šiité	9,000.000			
26.	Vahabité	1,000.000			
27.	Církev katolická	270,634.308			
28.	Koptové s Habeší	4,000.000			
29.	Řekové cařihradští	4,000.000			
30.	Ruská prav. církev	63,000.000			

jednoduché:		složením z několika nebo mnohých vzniklé:	
31. Anglikani	17,000.000		
32. Sasko	3,351.800		
33. Švedsko-Norsko	6,718.265	34. Švycarsko	1,716.348
35. Škotsko	2,000.000	36. Baptisté	5,793.234
37. Wesleyani	5,636.067		
38. Armáda spásy	1,000.000	39. Unie pruská	20,000.000
41. Starokatolíci	60.000	40. Skopci	63.000
42. Unitáři sedmihr.	61.778		
43. Druzové	80.000	44. Babismus	?
		45. Spiritismus	?
		46. Zednáři	1,100.000
47. Positivismus	?	48. Hnutí ethické	2.180
49. Nava bidhân	?	50. Kosmismus	?

Společnosti náboženské zde neuvedené, ale do roztřídění dřívějšího pojaté nebudou snad vůbec pominuty, nýbrž v třetím díle při celkových přehledech význačných jich stránek bylo vzpomenuto.

Při sestavování výše uvedené řady náboženské mimo ráz typický rozhodovaly též: zřetel, aby zastoupeny byly země různé co do podnebí; odrůdy čítající poměrně více přívrženců zastoupeny jsou též více jedinci srovnávanými; hleděno bylo k vyvinutosti hierarchické a státní; hleděno bylo k zvláštnímu směru života a konečně k tomu, aby se vzal zřetel i na krajiny, v nichž žije vedle sebe více různých náboženských společností (stránka po výtce srovnávací).

2.

Po vymezení a roztřídění jednotlivých sborů náboženských, jež se budou srovnávati, třeba jest nyní udati a roztříditi ony zjevy praktického života, na něž to které náboženství mívá větší nebo menší vliv.[1]) Zjevů těch je více, ba mnoho, neboť život praktický má mnohonásobné vztahy a připouští tudíž též mnohonásobné zasahání náboženství. Z té příčiny rozdělení a roztřídění těchto zjevů může býti různé, dle toho, jak se pohlíží na vážnost a důležitost jejich, dle toho, v jakém postupu a v jaké závislosti jeden z druhého plyne a jím je podmíněn a p.

Vyvolil jsem pro přítomnou práci rozdělení jednak přehledné, jednak uspořádané dle historické posloupnosti a tím i závislosti. Že

[1]) O oprávněnosti tohoto vlivu viz článek C. M. Schneidra v Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie XI. 216.

však i tu může býti více náhledů, je samozřejmo. Přehlednosti hledím docíliti rozdělením na 30 větších odstavců, závislosti pak tím, že zjevy základní (aspoň dle nynějšího stavu věcí) kladu dříve.

Tím dospěl jsem k rozdělení následujícímu:

Nejprve kladu zjevy základní, tvořící střed, jádro, z něhož činnost praktická vychází a k němuž pro své občerstvení a posilnění vždy se vrací. V přehledném schematě znamenám to písmenem *(A)*. Základní tyto zjevy počítám tři: rodinu (α), obec (β), stát (γ), které opět dále se dělí, jak schema ukáže.

Po vypsání působnosti toho kterého náboženství na tyto základní společenské útvary, následuje vylíčení působnosti náboženské na zjevy na prvých závislé, druhotné *(B)*. Ty pak zase možno roztříditi na zjevy vnitřní, týkající se života v nějaké společnosti samé (I.) a na zjevy zevnější, týkající se styků společností mezi sebou (II.). Zjevy vnitřní dělí se ve tři hlavnější: ekonomické (α), právní (β), idealní, osvětové (γ). Každá z těchto 3 skupin dá se pak uvažovati buď po stránce více rozumové *(a)*, nebo po stránce více citové, esthetické *(b)*.

Když takto upraveno bylo vrchní rozdělení, rozdělení podrobné každé jednotlivé skupiny jde již snadno. Proto je dávám až v schematě. — Missie se předpokládají, patříce více k vnitřní stránce náboženské, a kult se udává dle jednotlivých stránek svého projevování (dle subjektivní stránky, pokud se týká osob věřících).

Je tedy celé schema toto:

A) Zjevy základní:

α) Rodina a zjevy s ní související:

1. Život rodinný v celém rozsahu, manželství, narození, úmrtí a zjevy v to spadající (sebevražda . . .).

2. Poměry příbuzenské (pokrevenství, švakrovství, kmotrovství a p.).

3. Výživa těla a s ní souvislé poměry zdravotní.

β) Obec dle svých samosprávných projevů:

4. Hlava obce, správa její a samosprávné zastupování občanů.

5. Dohled na veřejnou bezpečnost a mravnost: policie.

6. Pohyb obyvatelstva stěhováním vznikajícím z různých příčin.

γ) Stát dle svých celkových projevů:

7. Hlava státu a účastnění se občanů v moci zákonodárné (práva ústavní, politické zastoupení).

8. Moc výkonná (administrativní [politická] a soudní).

9. Vojsko.

B) Zjevy druhotné, odvozené:

I. Vnitřní, života společnosti přímo se týkající:

α) Ekonomické:

a) Vlastní ekonomické, hospodaření v nejširším smyslu:

10. Živnosti výtěžné, jako jsou: lovení, zemědělství, ochrana pro budoucnost (zásobárny).

11. Živnosti výrobní = průmysl (řemesla a továrnictví).

12. Živnosti prostředičné, zprostředkující: doprava, obchod.

b) Moda v nejširším významu slova:

13. Lahůdkářství a vše s vybranou výživou souvislé.

14. Kosmetika: úprava oděvu, těla a p.

15. Ornamentika: umělecký průmysl, umělecké stavby a vše s nimi souvislé.

β) Poměry právní:

a) Vlastně tak zvané (otázka socialní):

16. Rozdělení majetku: mzda, daně, platy a pense, dobročinnost soukromá a veřejná.

17. Ochrana majetku: právo vlastnické, znamenání poměrů právních, výsady trestnictví a vězenství.

18. Zlepšování majetku: meliorace, pojišťování, úvěr, spolky jednotlivých tříd majetkových pro svou ochranu.

b) Blahomrav:

19. Veřejné obcování: společenská etiketa.

20. Zacházení se zvířaty.

21. Chování se ke stromům a květinám.

γ) Poměry idealní:

a) Osvěta (více rozumová stránka):

22. Školy obecné, střední a odborné, vysoké.

23. Tisk: knihy, časopisy, knihovny, půjčovny knih.

24. Spolky vědecké, odborné; výstavy, sjezdy; přednášky; oslava znamenitých vědatorů.

b) Vzdělanost (stránka více esthetická):

25. Hudba, zábavy, koncerty, tanec; divadlo.

26. Krásná literatura.

27. Spolky umělecké; výstava, sjezdy; oslava rozmanitých umělců.

II. Zevnější, týkající se poměrů mezi jednotlivými společnostmi:

α) 28. Poměry mezináboženské, interkonfessní.

β) 29. Poměry mezinárodní, internacionalní (mezistátní).

γ) 30. Poměry meziplemenné, všelidské, humanita.

Mám za to, že postavené schema připouští postihnouti v hlavních rysech působení náboženství na zjevy praktického života. Alespoň se dá do tohoto rámce vše podstatné zařaditi. V jednotlivostech bude ovšem mínění různé, někdo by třebas některé pododdělení učinil samostatným, něco dal dříve, něco později. Ostatně nejde nám zde tak o systematiku, jako spíše o data sama, a z té příčiny možno slušně přestati na schematu podaném.

Z dat uvádím jen ta, o nichž najisto postaveno, že vznikla působením náboženským.

3.

Nyní jde o to, jak spojiti odstavec 1. a 2., jinak řečeno, v jakém způsobu zaříditi srovnávání jednotlivých náboženství dle právě udaného schematu praktických zjevů. Možno si tu počínati dvojím způsobem: buď bráti jedno náboženství za druhým a u každého v oněch 30 odstavcích umístiti nalezená data, aneb opačně bráti číslice schematu jednu za druhou a u každé udati po řadě z jednotlivých náboženství srovnávaných, co pamětihodného. Obojí postup má své výhody a nehody, jak znalci netřeba dále dokazovat.[1])

Myslím, že k našemu účelu bude lépe, když se přidržím druhého způsobu. Jde nám zajisté zde více o zjevy, o fakta, než o nosiče těch zjevův, a proto dle zjevů, fakt, sociologicky řečeno dle funkcí společenských třeba postupovati.

Aby vylíčení bylo co možná objektivné, třeba zjevy vyrostlé v půdě, abych tak řekl, příbuznější, shodnější, umístiti též blíže k sobě, aby měřítka stejnoměrnějšího mohlo se užiti. Požadavku tomuto vyhověno tím, že ve srovnávání postupném jednotlivých společností náboženských zachována příbuznost jejich dolíčená v roztřídění jednot náboženských pod číslem 1.

Požadavek objektivnosti vede k tomu, aby při srovnávání jevů povstalých působením náboženství brán byl pečlivý zřetel k jevům, povstalým mimo úmysly a tendence náboženské, tedy na příklad fakta vzniklá liberalismem a p., aby se mohla srovnati jak vnitřní síla tak rozsah obou. Proto po vypsání dle hořejšího udání uspořádaném ná-

---

[1]) Viz o tom: René Worms, De natura et methodo sociologiae. Lutetiae Parisiorum 1896, str. 58.

sledovati bude souhrnné udání jevů mimonáboženských. Tím se učiní zadost moderní methodě srovnávací, zajisté velice oprávněné.[1])

4.

Zbývá zmíniti se ještě o době, o které má se srovnávání provésti. Již tříděním toliko současných náboženských společností s pominutím vyhynulých bylo naznačeno, že práce přítomná zabývá se nejvíce a hlavně přítomným stavem náboženství. Blíže pak určuji čas ku srovnávání určený rokem 1846.—1896., tedy uplynulé půlstoletí. Proč to asi?

Jednak proto, že by práce nad míru vzrostla, kdyby se snad mělo začíti od počátku té které církve, jednak proto, že půlstoletí úplně postačí k seznání působnosti církve jakékoli, a o tuto působnost a její seznání nám právě jde. Vždy více nahlížím oprávněnost slov Masarykových:[2]) „Studium sociologické zakládá se hlavně na pozorování a zpytování poměrů nových! ze přítomnosti sociolog vniká v minulost a v budoucnost. Kdo nerozumí společenskému žití nynějšímu, nerozumí společnostem starším a starým, neboť ‚die Menschen sind, was Menschen immer waren' (Seume). Proto sociologie zavrhuje učení těch filosofů, kteří studiem nejstarších projevů ducha lidského hledají poznání přirozenosti lidské; tak na př. nesprávné jest tvrzení jedněch, že o vzniku a podstatě náboženství nejlépe poučujeme se studiem indických starých knih, a tvrzení druhých, že toho jen studiem bible dokážeme a p.: kdo nedovede studovati náboženství na sobě a na jiných, kdo nevidí a necítí, v čem sám žije, neporozumí písmenám starým, a porozumí-li jim, neví, jak je vlastně vykládati."

Poslední půlstoletí je i proto dostatečné ku srovnávání, poněvadž od r. 1848. počínaje ve všech směrech nastalo uvolnění, církve mohly se volněji, samostatněji a tím mnohem přiměřeněji své povaze pohybovati, než tomu bylo do onoho roku.

Že však ne rokem 1848., nýbrž rokem 1846. počínám, děje se proto, že toho roku nastoupil papež Pius IX., jedna z nejvýznačnějších postav mezi papeži, mimo jiné i tím, že tak dlouho vedl správu církve. Jeho nástupce, Lev XIII., mimo netušené pevné řízení církve vzhledem k svému stáří snaží se hlavně o praktické projevy ducha církevního ve všech směrech, tudíž právě v tom, co je předmětem této monografie. Poněvadž pak nejvýznačnější člen v řetěze srovnávaných církví je církev katexochen (katolická), z té příčiny položil jsem rok 1846.

[1]) Masaryk: Konkretní logika str. 83. — [2]) Masaryk: Konkretní logika str. 85.

Slovo „monografie“ v moderním významu[1]) přivádí nás k poslednímu odstavci úvodu.

III.

Dle slov Masarykových „z nynějšího stavu sociologie plyne pravidlo, aby každý, kdo studiu tomu se oddává, vedle studia všeobecného co možná monograficky pracoval, jev společenský, kterýkoli, statisticky a dynamicky poznával a vyložil co nejpodrobněji a takto vnikal ve přeplný pojem společenského konsensu a historického vývoje.“ Takovouto monografií chce býti přítomný článek a v tom smyslu nebude snad zbytečný. Neníť, pokud mi známo, látka tímto způsobem posud zpracována, ačkoli rozběhy tu a tam učiněny.

Povaha monografie o předmětě veleobsáhlém podává sama sebou, že nejde hlavně o jednotlivosti, nýbrž o charakteristické znaky, celkový pojem a dojem, fakta jsou jen nezbytným stavivem k celkovému pojetí. Proto váha hlavní přítomné práce je v díle třetím filosoficko-apologetickém.

Slovo apologetický a ještě více filosofický leckoho naplní nedůvěrou v objektivní podání fakt a v objektivní jich zpracování v celkové charakteristiky. A stupňovati se asi bude nedůvěra, řeknu-li, že základní stanovisko celého posuzování je katolické.

Předsudky, a jinak nemohu to nazvati, předsudky tyto a podobné jiné zmizí bohdá při práci samé. Proto též dále o tom pomlčím, až teprve v závěrku k věci se vrátím. Výslovně jen podotýkám, že stanovisko je sice rozhodné, ale při tom irenické, urážeti nechci nikoho.

Doufám, že práce tato u lidí dobré vůle přispěje k utvrzení lásky a úcty k církvi katolické. Z té příčiny nelitoval jsem námahy veliké, s jakou byla spojena pro mne, vzdáleného větších středisk literarních a odkázaného na svou knihovnu.

Jestliže prvý článek „Srovnávací věda náboženská“ některým p. katechetům středních škol byl vítaným, snad ještě raději uvítají črty tyto. Kéž přinesou užitku věci dobré, pravdě, spravedlnosti a lásce. Pravdě, aby náboženství vůbec našlo lepšího oceňování, spravedlnosti, aby církev katolická byla posuzována očima nepředpojatýma, lásce, aby zavládla přilnulost a oddanost k sv. Otci, vůdci a řediteli největší společnosti náboženské a tím vůdci a řediteli nejvyšších, protože idealních statků lidstva!

[1]) Masaryk: Konkretní logika str. 85.

Mravouka Kristova a Senekova.

Dr. František Ehrmann.

4. Filanthropie stoická a křesťanská láska k bližnímu.

Člověk je přirozeností svou bytost společenská. Jako bez pomoci člověka jiného nemůže na tento svět přijíti, tak bez jeho podpory nemůže ani na světě žíti a růsti: všimneme-li však sobě potřeb jeho mravních, jisto jest, že člověk bez vůdce a učitele buďto ani nedojde sebevědomí o své osobě, nebo jenom nejnedokona'ejšího stupně toho sebevědomí nabude. Hypothese o člověku, který by byl vždy naprosto v samotě mimo společnost žil, jest bludna a příčí se dějinám. Vždyť dějiny dokazují, že člověk vždy více méně byl spolčen s člověkem jiným, a že více neb méně v dobrém prospíval podle toho, byly-li svazky jeho společenské tužší nebo volnější a zdali potřebám jeho skutečným více nebo méně vyhovovaly. Pohané ovšem tohoto fakta vždy jasně nepoznávali, tak že, všeobecně-li mluvíme, člověka spíše za občana, než za člověka pokládali, a zákony mravní s občanskými a politickými zmátli. Člověk mohl jenom jakožto občan nějakého práva nabýti. Zřídka jenom, velmi zřídka v pohanském světě ozval se hlas šlechetný, který žádal lásky pro člověka jakožto člověka: k řídkosti jeho pak se druží i přílišná malomocnost, aby napravil jak veřejné tak soukromé mravy společnosti lidské. Takového hlasu povznesla, ku chvále její budiž tu zaznamenáno, filosofie stoická, když mužně prohlásila, že celé pokolení lidské tvoří jedinou společnost, založenou na společných potřebách a na společných výsadách osoby lidské.[1])

Ale nový a obecný zákon lásky účinné první přede všemi dal a plnil Ježíš, jenž také na nejvyšší vrchol její vystoupil obětí na Golgotě. Jediné křesťanství učí, že Řek nemá vlasti toliko v Řecku, nýbrž že všichni lidé jsou jeho bratry, protože jsou synové jednoho Boha, spoludědici jedné blaženosti nebeské. Z lásky k Bohu a ze sebelásky křesťanství odvozuje lásku k bližnímu. Podle nauky křesťanské každý z nás musí uznati ve člověku každém obraz Boží, který jest nám rovný přirozeností, původem, účastí na výkupných zásluhách Kristových i účelem posledním. Tak přirozenost lidskou i v nás i ve svém bližním milujeme v Bohu a pro Boha. Proto jest naše sebeláska křesťanská

[1]) Srv. *Talamo* Op. c. str. 302. n.; Senekovo pojednání *De clem.* kn. I. hl. 3. a jeho *list* 95.

ustanovena měřítkem naší lásky k bližnímu. A tak láska, kterou milujeme Boha, sebe a bližního, není trojí láska, nýbrž vlastně láska jediná. Proto dí sv. Pavel: „Jestli které jiné (přikázání), v tomto slově se zavírá: ‚Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.'“ [1])

A Ježíš nespokojiv se tolikrát opakovaným příkazem lásky k bližnímu, před utrpením a smrtí svou ještě jedenkráte s důrazem ji poroučí řka: „Přikázání nové dávám vám: abyste se milovali vespolek, jakož jsem miloval vás, abyste se i vy milovali vespolek. Po tomť poznají všickni, že jste učenníci moji, budete-li míti lásku jedni ke druhým.“ [2]) Kristus neřekl: Po tom poznají, že jste učenníci moji, budete-li dlouhé modlitby říkati, budete-li se světa straniti, budete-li mrtviti tělo své, což ovšem přikazují ctnosti křesťanské, nýbrž řekl: „Budete-li míti lásku jedni ke druhým, budete-li se milovati vespolek.“

Namítl by snad někdo, že křesťanské přikázání lásky bliženské jest obmezeno jenom na souvěrce; ten však nechť nezapomíná na podobenství o milosrdném Samaritánovi, kterým nás Pán poučuje, že bližním naším je každý člověk; nechť si vzpomene na rozkaz Kristův, aby apoštolové šli do celého světa a učili všecky národy. Nebude-li pak ještě přesvědčen o všeobecnosti křesťanské lásky k bližnímu, nechť sobě připomene rozkaz Kristův, abychom i nepřátele své milovali!

Ovšem že křesťanství připouští různé stupně lásky k bližnímu: tu však nesmíme s paměti spouštěti pojmu lásky. Láska totiž jest jakési spojení milovaného s milujícím. Láska k bližnímu je tedy tím účinnější, čím blíže nám bližní jest, čím úžeji s námi spojen jest. Patrno však, že s některými lidmi nejsme spojeni toliko svazky všem společnými, nýbrž mimo to jistými zvláštními vztahy přirozenými, společenskými, náboženskými, odkudž zase vysvítá, že spravedlivo a přirozeno jest, rozlišovati různé stupně křesťanské lásky bliženské.

Láska k bližnímu něco zakazuje a něco zase poroučí. Zakazuje, abychom vůbec nikdy bližnímu zlého nečinili; poroučí, abychom bližnímu dobře činili, kdy, jak a pokud si přejeme sami, aby nám bližní dobře činil.

Známo je, kterak byly porušovány společenské povinnosti k bližnímu. Ale mezi všemi urážkami lásky bliženské vyniká otroctví ve vlastním slova významu. Otroctví jest negací osobní důstojnosti

[1]) Řím. 13, 9.

[2]) Jan 13, 34 n.

člověkovy, negací přirozené a mravní rovnosti lidí na vzájem. Otroctví snižuje člověka ve stav němé tváře.

A co dí stoikové o otroctví? Senekovi jest otroctví věcí lhostejnou; neboť pravá svoboda podle něho jest nezávislost ducha, spojená s konáním ctností a vládou rozumu nad nezřízenými žádostmi, tak že v pravdě svobodným může býti člověk nejnižšího stavu společenského, jako zase otrokem může býti člověk nejsvobodnějšího stavu občanského.

Takové pojmy o svobodě a otroctví jsou ovšem samy v sobě svatá pravda; ale málo užitečny jak na poli mravním, tak na poli společenském.

Pohleďme však na nauku Krista a apoštolů jeho!

Jako pohanství vůbec, tak také Seneka hlavně proto chybil, že nepoučuje svých žákův o svobodě pravé, mravní, základu to vší ostatní svobody. Jinak sobě vedlo náboženstvi nové: aby zjednalo lidem tuto cennější, pravou svobodu, hledělo především obnoviti a opraviti pojem o Bohu, nejvyšším to původci a účelu člověka, jak v řádě přirozeném, tak v řádě milosti; zároveň pak očistilo nauku o naší příčetnosti, tak velice poskvrněnou bludy materialistickými, fatalistickými a pantheistickými. Ve světle těchto dvou očistěných pravd řádu mravného mohlo pak už křesťanství lidem ukazovati přímou cestu na dosaženou účelu nejvyššího, cestu ode dávných věků pro lidské pokolení ztracenou. Tento hluboký význam má slovo Kristovo: „Zůstanete-li vy v řeči mé, právě učenníci moji budete; a poznáte pravdu a pravda osvobodí vás“;[1]) a slovo sv. Pavla: „Zdaliž nevíte, že komu se vydáváte za služebníky k poslušenství, toho jste služebníci, kohož posloucháte, buďto hříchu ke smrti, anebo poslušenstva ku spravedlnosti? Díky pak Bohu, že byvše služebníci hříchu, uposlechli jste ze srdce způsobu učení, ve kteréž uvedeni jste... Nyní pak vysvobozeni jsouce ode hříchu a učiněni služebníky Božími, máte užitek svůj k posvěcení, konec pak život věčný.“[2])

Touto naukou křesťan, nazývaný otrokem, nabyl svým spojením s Vykupitelem svobody daleko drahocennější, nežli svoboda, které by se mu bylo dostalo, kdyby se byl občansky svobodným stal.

Touto naukou v základech jest vyvráceno starodávné zřízení otrocké a na jeho ssutinách povstalo zřízení nové, vzácná rodina osvobozených otroků hříchu, kteří se stali otroky lásky, práva a spra-

[1]) Jan 8, 31 n.

[2]) Řím. 6, 16, 17 a 22.

vedlnosti; zřízení, v jehož čele jest Ježíš, kterýž hodlaje založiti království, „způsobu služebníka přijal.“ [1])

S naukou o svobodě mravní křesťanství obnovilo nauku o rovnosti všech lidí před Bohem co do podstaty a důstojnosti osobní, co do účelu a prostředků na dosaženou toho účelu potřebných; konečně i co do milostí, kterých Messiáš měl zemi přehojně zasloužiti. Neboť jako všichni lidé klesli v porobu hříchu dědičného, tak se Syn Boží pro všecky lidi stal člověkem, aby všecky lidi vykoupil svou krví a všem podal prostředky potřebné na dosaženou blaženosti věčné, ku které byli určeni hned při stvoření prvního otce svého. Myšlenka: „Bůh nepatří na osobu lidskou [2]) (προσωποληψία), často se v Novém Zákoně opakuje a znamená, že Bůh, kdykoli rozdává milosti nebo soudí lidi, nehledí na vlastnosti toho onoho člověka, jaké je totiž národnosti, z jaké rodiny, je-li bohatý, učený a p. A proto sv. Pavel Kolossenským [3]) napsal: „(U Boha) není pohan a žid, obřízka a neobřízka, cizozemec a Skytha, služebník a svobodný, nýbrž všecko a ve všem Kristus.“ Proto také Galatské [4]) upozorňuje, že u Boha není rozdílu mezi „židem a pohanem…, mužem a ženou.“ Tak potvrzena je v řádě mravném rovnost všech lidí všeho věku a stavu; tak obnovena jest důstojnost ženy v manželství, otroka v rodině i životě společenském. Všichni tedy jsme stejně lidé a hříšníci vykoupení, všichni bratří, všichni určeni pro blaženost věčnou. Hle, pravá svoboda (volnost), rovnost a bratrství lidí všech!

A nauka tato křesťanská nezůstala planá bez ovoce, nýbrž kamkoli pronikla do svědomí jednotlivcův i celých národů, bez násilí odstraňovala hanebné otrokářství. Příklad první a nejúčinnější vznešeného vlivu mravního, který nová víra měla na poměr pánů k otrokům, máme v listě Učitele národů k Filemonovi. Slova tak srdečná, prosby tak úpěnlivé, kterými se kníže apoštolské přimlouvá u Filemona za otroka Onesima, dýchají věru dechem obrozujícím úplně myšlenky a city i život lidský celý!

Láska k bližnímu však neukládá toliko povinnosti, neurážeti bližního, nýbrž i povinnost, jemu dobře činiti. [5]) Dobře činiti pak jest netoliko v potřebách těla, nýbrž i v potřebách duše. A tu

[1]) Filip. 2, 17.
[2]) Mat. 22, 16.
[3]) 3, 11.
[4]) 3, 28.
[5]) Srv. Mat. 7, 12. »Všecko, cokoli chcete, aby vám lidé činili, i vy čiňte jim.«

právě náboženství křesťanské jeví se v celé plnosti své účinnosti, tak že bys nemohl rozhodnouti, zdali jest účinnější v potřebách duše, či v potřebách těla. Sám Ježíš tu zase předchází dobrým příkladem. Nejinak i apoštolové učili a jednali.

Kristus ovšem kázal lidem všem, ale skutky dobré s obzvláštní zálibou konal pro lidi stavu nižšího, tak že jej pokrytcové přítelem publikánův a hříšníků nazývali.

Jak opovržený byl stav ženy v pohanství: jak laskavým a dobrým však se Ježíš prokazuje k ní! Vzkřísil dceru Jairovu, vzkřísil jediného syna vdovy naimské; pochválil živou víru ženy kananejské a ženy osm let krvotokem trpící; oslavil pravou zbožnost a obětivost vdovy, která do chrámové pokladnice poslední haléř svůj v obět vrhla. Jindy zase přelaskavě ženy napomínal: jako Samaritánku u studnice, protože nežila s mužem svým. Opět jindy se ujímal ženy postižené při cizoložství, a Maří Magdalské, hříšnici veřejné, rád odpustil, když zkroušeně hříchů litovala. A když Marie s Martou hlubokým žalem sklíčeny byly pro úmrtí svého bratra Lazara, potěšil je, jak jenom bytost všemohoucí těšiti může, totiž vzkříšením milovaného bratra jejich.

Ba i dítek sobě významně všímal, když napomínal apoštoly, aby se snažili býti podobni dítkám, chtějí-li vejíti do království Božího, a dodal: „Kdožkoli se poníží jako maličký tento, tenť jest větší v království nebeském. A kdo přijme jedno takové maličké ve jménn mém, mneť přijímá: ale kdo pohorší jedno z maličkých těchto,... tomu lépe by bylo, aby... byl pohřížen ve propast mořskou.“ [1]) Nemenší lásku prokázal dítkám, když „mu byly podávány, aby na ně ruce kladl a se modlil.“ [2])

Jako ženy a dětí v pohanství tak nízko ceněných si všímal a důstojnost po věky mnohé nebývalou jim zjednal, tak vůbec všecky sklíčené a obtížené k sobě volá, slibuje jim potěchy a posily. Nejsa pak spokojen s prací svého přičinění, přibral si dvanáct služebníků z opovržené země galilejské nejnižšího stavu společenského. A neřekl jim: „Čekejte, až přijdou národové k vám!“; ani: „V této neb oné krajině kažte!“; ani: „Těmto neb oněm lidem pravdu hlásejte!“, nýbrž do celého světa ke všem národům všech věků je poslal, hlásat evandělium spásy!

Jak velice pokulhává mudrc Senekův za touto všeobecností

[1]) Mat. 18, 4 nn.
[2]) Mat. 19, 13.

křesťanství! Seneka ovšem také projevil úmysl stoiků, že chtějí nauku svou rozšiřovati a zdokonalovati ji netoliko sebe, nýbrž i lidi jiné. Ale jak často se v jeho spisech opakuje nářek, že stoikové se neřídí podle nauky své, skutek že utek? Upjat jsa ve své zpupnosti mudrc Senekův, jak jsme nahoře viděli, se mnoho nestaral o lid, aniž všechny bez rozdílu do své školy přijímal. Jako prostým lidem vůbec pohrdal, neméně i ženou, dítkami, chudáky a bídáky opovrhoval. „Tak hloupi jsou někteří lidé, že myslí, jakoby je žena mohla potupiti... Žena je vždy nestoudným tvorem (živočichem, *impudens animal*) a nenabude-li mnoho vědomostí a vzdělání, zůstane divokým zvířetem *(ferum),* které nedovede vášní krotiti.“ [1]) Tak soudí o ženě Seneka v pojednání svém *„De const. sap.“;* a jak miloval lid, píše v *listě* 8.[2]): „Pravou cestu, kterou jsem pozdě a blouzením jsa už celý zemdlelý našel, jiným ukazuji a volám: ‚Varujte se toho, co se lidu líbí!‘“ A zásad, o jejichž správnosti je přesvědčen, nesděluje statně s veřejností, aby se jimi ostatní lidé řídili, nýbrž v tajnosti je mezi důvěrníky jenom skrývá; a to ne snad náhodou, nýbrž s rozmyslem a jasnou rozvahou; neboť píše na př. v *listě* 14.: „(Stoik) nebude vzbuzovati v lidu pozornosti novým životem“,[3]) a v *listě* 103.: „Filosofií se nesmíš chvástati, neboť mnohým byla příčinou nebezpečí... Filosofie nechť jenom tebe zbaví neřestí, jinému ať jich nevytýká: ať se neštítí mravů veřejných.“[4])

Jaký to rozdíl mezi Senekou a Ježíšem! Ježíš, třebas byl předvídal pronásledování apoštolů pro nauku a jméno své, přece jich nenabádal k pokrytectví, nýbrž spíše napomínal, aby netoliko slovy, nýbrž i skutky víru svou zmužile vyznávali, a kdyby třeba bylo, za ni i život svůj vydali. A oni, jak známo, nestali se nehodnými tak velikého učitele! Senekův mudrc žije podle své nauky jenom v ústraní; na veřejnost se s ní neosměluje!

Už z tohoto stručného srovnání mravouky Kristovy se Senekovou poznali jsme, že se namnoze netoliko neshodují, nýbrž naopak sobě odporují. Seneka nezná pokory, na níž přece Kristus jako na základě postavil budovu své mravouky. Seneka neuznává Boha za bytost svrchovanou, nýbrž spíše buď mudrce stoického s Bohem

[1]) V pojednaní *„De const. sap.“* hl. 14. Op. c. sv. I., str. 256.
[2]) Op. c. sv. II., str. 17.
[3]) Op. c. sv. II., str. 39.
[4]) Op. c. sv. II., str. 415.

stotožňuje nebo i osud nad Boha staví. Seneka netoliko že nemá pravé **sebelásky**, nýbrž spíše k **sebevraždě** radí a povzbuzuje. A jakož jsme z odstavce 4. se přesvědčili, nemá Seneka ani potuchy o Kristově **lásce bliženské**. Patrno tedy, že nauka Senekova nemohla býti pramenem nauky křesťanské.

O vzdělanosti Slovanů.

Píše Dr. Fr. Nábělek.

IV.

14. Slyšeli jsme svědky nepodezřelé o různých kmenech slovanských, a to z dob pohanských i pozdějších. Dle svědectví těchto již pohanští Slované byli národ krotký, pracovitý, mírný, k cizincům pohostinní, k nepřátelům zajatým lidsky se chovali; Slované vynikají v té příčině nad národy jiné. — Však kdyby nebylo i těchto důkazův o zvedenosti slovanské, národní písně, pověsti, báchorky, přísloví, v nichž duch národa jako v zrcadle se spatřuje, byly by samy o sobě dostatečným důkazem, že Slované — a míním tu obecný lid — mají svou kulturu a že jest u nich půda, na které může zkvétati pravá vzdělanost, zejména ušlechtilost srdce a vůle. Čím srdce přeplněno, tím ústa přetékají; jak kdo smýšlí, tak i mluví a — řekli bychom — tak i zpívá; po peří ptáka, po řeči člověka poznáš: z pověstí, báchorek, z přísloví a písní národních poznáš ducha národu.

Jak krásná ethika vyznívá z národních báchorek slovanských! Zlá vůle neujde konečně trestu; pravda, srdce dobré vítězí; kým bezprávně bylo pohrdáno, tomu dostává se náhrady. Jeví se v báchorkách jemný cit, útrpnost s nešťastnými, se zvířaty, ba i rostlinami, odměna za dobré srdce. Jiříkovi proto pomáhají vykonati nesnadné práce mravenci, rybka, moucha, havrani, nad nimiž se smiloval a zachránil jim životy; za to děvčeti závistivému a necitnému, když neví si rady, dostává se odpovědi: „Sama's jedla, sama's pila, sama sobě raď.“ Lid, jehož mravní cit je zkažený, nemohl by míti takových báchorek. Téhož

rázu jsou i národní pověsti. Pověst o Krokovi a jeho dcerách, zejména o Libuši, o dívčí válce v Čechách svědčí, že pohlaví ženské u Čechů nebylo v ponižujícím stavu, jak bývá u národů surových. Sbírky přísloví, již od Smila Flašky z Pardubic v druhé polovici 14. století až po sbírku Fr. L. Čelakovského „Mudrosloví národa slovanského", jež obsahuje na 18.000 průpovědí, jsou skvělým důkazem zdravého rozumu a vtipu Slovanů, jejich dobré filosofie. A věru z nich nevane duch barbarismu.

15. Pozastavíme se něco u národních písní. Co do krásy a ceny tohoto druhu umění Slované nestojí za žádným jiným národem sousedícím. Když objevily se první sbírky národních zpěvů, zvláště písní srbských, sebraných od Vuka Stefanoviče Karadžiče, svět nemohl naditi se jejich kráse. Slované nemají sice velkých jednotných eposů národních jako jest Iliada, Odyssea, Ramajana . . . ., ale mají Rusové svého Igora Sviatoslaviče a množství bohatýrů, Srbové Marka kraleviče, cara Lazara, kozáctvo má své dumy. Kde naskytovala se příležitost k činům hrdinným, tam Slované mají zpěvy bohatýrské krásy nevyrovnané, jinde převládá lyrika, a v ní vtělena všechna něha nezkaženého srdce a prostota mysli. Básnictví náleží k nejšlechetnějšímu umění. Kde umění vůbec se ujalo, jeví se lepší část člověka a ukazuje na jeho vznešenější původ. „Národy, u kterých žádné umění ani nevzniklo ani neudomácnělo, vidíme váznouti v surovosti a prostopáchati v světě nelidsky, ba ohavně, na př. všechny národy mongolské, ať jsou to již Tataři, Turci neb Čudi; naproti tomu u národův, u kterých se umění rozvilo a zdokonalilo, vidíme jak život lidštější tak i ustavičnou a nepřetrženou snahu po jeho zdokonalení a zvelebení", praví Ludevít Štúr ve svém pojednání o národních písních a pověstech plemen slovanských, jehož mimo jiné zde užito. Barvami na plátně, dřevem a kamenem nelze znázorniti ducha tak jako hudbou a dokonce jako řečí; ta jest nejschopnější vyčerpati všechnu hloubku ducha a proto i básnictví pokládá se za vrchol umění. Podivuhodné množství písní národních, více však jejich jakost svědčí o nadání básnickém i hudebním Slovanů. To nedá se vštípiti lidu jaksi zvenčí, a též nemůže povstati v době krátké: nadání básnické jest něco vniterného, vrozeného — poeta nascitur. Umění vůbec nesouc se nad všední potřeby života, nevzniká z bídy, ta umění jen dusí. „Stroj jen hody, a písně se najdou", praví přísloví. Slované staří, zabývajíce se hlavně rolnictvím, nouze neměli, u nich prý nebylo nuzáků, k cizincům byli pohostinni, mysli veselé, vnímavé, a tudíž není divu, že umění basnické u nich kvetlo.

16. Spravedlivý posuzovatel J. Grimm[1]) praví ve svém díle:[2]) „Všichni slovanští kmenové jeví od přírody básnické nadání a náklonnost ke zpěvu a tanci. Písně jejich vynikají klidným, hlubokým citem. Písně ženské (milostné) podávají poesii lyrickou, že tak jasně a vroucně neprýštila se u žádného mladšího národu. V čem záleží národní básnictvo výpravné, jak se utvářilo a šířilo, jak vládné přirozenou překypující silou tvůrčí, jíž nevystihne žádné umění, poznáme z písní mužských a hrdinských, jejichž obsahem jsou báchorky, pověsti a novější dějiny, upomínající na zvěsti národů vzdálených.“ Gerhard[3]) píše: „Poutá-li nepředpojatého čtenáře poesie arabská rázností a vznešeností, židovská posvátným nadšením, perská bohatstvím lesklých skvostů, květin a hvězd. tož snad již méně líbí se mu vypůjčený žár barev poesie turecké; diví se, že zřídka jen duch Anakreontův a Homerův probleskuje v poesii novořecké, ačkoli z ní zajiskří někdy starodávná krása. Žasne však, že jej (ducha) spatřuje živějšího v ženských (milostných) a hrdinných písních kmene slovanského.“ Jinde mluvě o ženských písních praví: „Jak Slované přišli k této výborné lyrice, zdaž na ně působila poesie řecká, aneb jestli stěhujíce se hned z Asie přinesli s sebou toho ducha básnického, což zdá se býti pravděpodobným, nebudeme rozhodovati.“ Jakub Glatz[4]) „Nadobyčejná láska ku zpěvu jest hlavním a ušlechtilým rysem v povaze Slovanů. Jest rozkoší procházeti se po polích ve žních. Všechno tu zpívá. Slovanské děvče sotva natrefíš, aby mlčelo; hovoří nebo zpívá. V německých místech, kde mají slovanské služky, vracejí se ráno s polí obyčejně pohromadě s nůšemi na zádech zpívajíce. Slované v této příčině mají rozhodně přednost před Němci, jež Reichard[5]) jmenuje dobře lidem beze zpěvu.“ V kalendáři na rok 1823., kde Glatz popisuje vinobraní, praví:

---

[1]) Jakub Ludvík Grimm, slavný filolog německý narozený dne 4. ledna 1785 v Hanavě, zemřelý dne 20. září 1863 v Berlíně, od r. 1831. bibliotekář v Gotingách, od r. 1841. professor v Berlíně. Mladší bratr jeho Vilém Karel Grimm narozen 1786 pracoval s ním o německé filologii a staré literatuře, † 1859. Nejmladší Ludvík Emil Grimm narozen 1790, malíř a rytec, professor na malířské akademii Kaselské, † 1863.

[2]) Serbische Grammatik p. 14. 20.

[3]) Edvard Gerhard, archeolog německý narozen dne 29. listopadu 1795 v Poznani, zemřel v Berlíně dne 12. května 1867. — Serbische Volkslieder, Vorwort p. 15.

[4]) J. Glatz, německý pedagogický spisovatel narozen 1776 v Popradě v Uhrách, evangelický konsistorialní rada, † 1831 v Prešpurku. — Freimüthige Bemerkungen eines Ungarn über sein Vaterland.

[5]) Reichard Johann Friedrich 1752—1814, skladatel a spisovatel hudební, dvorní kapelník v Berlíně.

„... Avšak nejčilejší život proudí ve skupinách Slováků, kteří z hornatých krajin přicházejí sem k vinobraní. Ani okamžiku slováčtí jinoši a děvy při práci nejsou beze zpěvu, aby nezpívali písní slovenských. A jsou slovenské písně národní velmi zajímavé dílem zvláštní zpěvností, jež bývá často velmi spanilá, zdobena jsouc ohebností řeči dílem svým obsahem. Elegické písně Slováci zpívají z plna hrdla křičíce. Písně národní poskytovaly by umělci látky dosti k nejkrásnějším variacím." Čaplovič:[1]) „V Charvatsku ženy pěkně vypadají. Přece však daleko nevyrovnají se ženskému pokolení turčanské župy půvabnému, pěkně vzrostlému a vkusně oděnému, jemuž bych dal přednost přede všemi druhy žen mně dosud známými. Zde v okolních župách pravý národní zpěv jest domácím. Spanilejší polovice lidu objevuje se na poli pokaždé právě tak pěkně a čistotně oděna, jako by šla do kostela. Za ustavičného zpěvu a žertování pilně se pracuje."

I u nás tak bývalo a ještě i jest, že v senoseč a ve žních děvčata a ženy téměř svátečně oblečené chodily do práce, a pole bylo plno zpěvu. Sušil: „Kde Slovanka, tam zpěv." Důkazem záliby ve zpěvu lidu slovanského na Moravě jest jeho velká sbírka národních písní, doplněná též sbírkou Fr. Bartoše. Sbíral též B. M. Kulda. Že tak bylo i v Čechách, svědčí sbírky národních písní od Fr. L. Čelakovského a sbírka K. J. Erbena a literarního řečnického spolku „Slavia". Čechové zpěvu milovní i do boje se zpěvem táhli, na př. Husité.

Maďarský časopis „Tudovanyos Gyüjteményu" roku 1827., sv. II. str. 104. píše:[2]) „Národ slavský jest sám v sobě obzvláště veselý, bystrovtipný a rozený básnický lid, tak že celý jeho život, jeho radosti, jeho strasti jsou samá poesie. I sám pospolitý lid básní a zpívá ve všech případnostech svého života, a to pronikavé a vznešené písně. U nich každé narození, každá svatba, každá hostina, každá kratochvíle, každá práce, každá neřest a nouze, ba právě i smrt a pohřeb sestávají z veršův a zpěvů; jak utěšené anakreontické písně o lásce skládají a zpívají, a to selské dívky!"

17. U všech slovanských národů v první polovici tohoto století písně národní sbírány a vyneseny na světlo netušené poklady básnictva. Písně Slováků sbíral P. J. Šafařík a později spolek milovníků národního básnictva.[3]) Polské písně sbírali Zaleski (Wacław z Oleska),

[1]) Slavonien und Kroatien, Pest 1819, I Th. p. 100—101.

[2]) Dle Kollárových vysvětlivek k Slávy Dceře str. 30.

[3]) Písně horno- a dolnolužických Srbů vydány od Leop. Haupta a Jana Arnošta Smolerja.

Wojcicki, Żegota Pauli, Czeczota, Zejsner, Oskar Kolberg, Dolęga-Chodakowski (Adam Czarnocki), Šalomoun Ščastny, F. Holovackij. Bodjanski postaral se o vydání veliké sbírky zpěvů Rusínů haličských a uherských. Písně Rusínů mezi písněmi slovanskými zaujímají nejčestnější místo vedle písní srbských. U Rusů písně národní sbírali kníže P. Cetelev (roku 1819.), Maximovič, Sreznevskij, Lukaševič, Kostomarov, A. Lisenko, J. Rudčenko, Antonovič, Dragomanov, Čubinski, Kuznecov. — Bulhaři mají veliké množství písní národních, jež vydávali Ivan A. Bogojev, V. Grigorovič, S. Palouzov, Najden Gerov, Slavejkov, Jovanovič, hlavně však P. Bezsonov, bratří Dimitrij a Konstantin Miladinovi, Štěpán Verkovič Milojevič. — Srbské písně sbíral Vuk Stefanovič Karadžič. Milutinovič sebral písně černohorské a hercegovské. Roku 1845. vydána v Bělehradě sbírka pode jménem „Ogledalo Srbsko“, černohorské to písně junácké, sebrané pod dozorem vladyky Petra II. Něguše, Štěpán Popovič vydal r. 1858. sbírku písní „Crnogorske gusle“. Téhož roku vyšly v Oseku „Narodne pjesme bosanske i hercegovačke“, sebrané od Ivana Fr. Jukiče z Baňaluky a od Ljubomira Hercegovce. Sbírali též Vuk Vrčevič, Milojevič, Bogoljub Petranovic, Filip Radinovic, Kosta Ristič, Jukič a Martič, pak zasluhuje jména sbírka písní srjemských neveliká sice, ale pěkná 1875 v Pančevě vydaná. Literatura o srbských písních národních jest velmi bohata: Slované i cizinci pilně studovali sbírky srbských písní; zejména sbírka Karadžičova vzbudila obdiv ve všem vzdělaném světě, a písně srbské překládány do všech evropských řečí vzdělaných národů. Činěny pokusy o sestrojení epopejí, na př. od Bezsonova „Lazarica“, od Novakoviče „Kosovo, srpske nar. pjesme o boju na Kosovu uredjene kao cjelina“, od Armina Paviče „Narodne pjesme o boju na Kosovu godine 1389“. Zvláště v Německu, kdež zájem pro písně národní vzbuzen byl slavným Herderem a jeho sbírkou, písně srbské, vešlé ve známost sbírkami Karadžičovými, nemohli dost nadiviti se kráse těch písní. Jenajská universita Karadžiče učinila čestným doktorem filosofie. J. Grimm, Vater, Bopp, Humboldt co největší chválu vzdávají národním zpěvům srbským. „Göttingische gelehrte Anzeigen“ (1823, č. 177.—178.) s nadšením uvítaly vydání Karadžičovy sbírky. Poznamenávají mimo jiné: „ . . . Písně německé vyznamenávají se co do formy jistou hrubostí, jež vlastní je nářečím prostonárodním, co do obsahu nesouvislostí a nemotorností, kteréžto vlastnosti vysvětlují se, uvedeme-li na paměť, jak dávno třídy vzdělanější vzdálily se z kruhu těch předmětův a pojmů. Naproti tomu písně srbské vynikají čistou, ušlechtilou řečí, jadrným,

nezmotaným a jasným vypravováním od začátku až ku konci . . ." [1]) Paní Talvj, jež s láskou obírala se národními písněmi srbskými, jest plna chvály o jejich kráse. Svědectví cizinců dalekých národní strannosti má váhu velikou. Do němčiny překládány od paní Talvj, od Gerharda, Kappera, Vogla a j.; do frančtiny překládal Charles Nodier, pí. Elise Voirtová, A. Dozon; do angličiny překládal Bowring, do vlaštiny Carrara. — Písně charvatské sbírali: Kukuljevič, Fr. Kurelec, Plohl-Herdvigov, Mikuličič, vydával Petranovič. Slovinské písně sbírány od Stanka Vraza a od Janežiče, do němčiny překládány od Anastasia Grüna (hraběte Auersperga).

Však tyto písně již liší se od písní srbských i cenou; vůbec národní písně slovanské tím jsou ryzejší a větší ceny básnické, čím lid cizinou méně byl dotknut. Že písně národní nejsou plodem teprv nové doby, nýbrž že Slované milovali zpěv a hudbu již za dob prastarých, o tom svědčí historie. Byzantští dějepiscové Theofylakt a Anastasius poznamenávají dle Karamzina [2]) při roku 590. zvláštní příhodu: „Ku konci šestého věku žili na březích moře Baltického mírní a štastní Slované, které chan tatarský darmo chtěl ozbrojiti proti Řekům. — Řekové, vypravují oni (byzantinští dějepiscové), zajali tři cizozemce, kteří místo zbroje kythary čili hůsle měli. Císař (Mauric) se tázal, kdo jsou? ‚Jsme Slované', odpověděli cizozemci, a bydlíme na nejvzdálenějším konci západního oceanu (Baltického moře). Se zbrojí zacházeti neumíme a toliko hráme na kytháře. Není železa v kraji našem, neznáme vojny a milujíce hudbu, vedeme život tichý a pokojný." — O starobylosti básnictva národního u Slovanů svědčí ruské „Slovo o pluku Igorevě" opěvující nešťastnou válku Igora Satolaviče, knížete Novgorodu Sěverského (1151—1202) proti Polovcům. Cestovatelé 14., 15. a 16. století zmiňují se, že Srbové mají mnoho písní. Písně některé národní, zejména obřadné ústním podáním zachovaly se nám z dob pradávných. Již jen toto množství sbírek národních písní — a nejsou všecky — samo o sobě, nehledě k vnitřní ceně, svědčí milovnosti zpěvu u Slovanů. Nebude ten lid zlý, jenž tak rád zpívá. Schiller praví:

»Wo man singt, da lass dich nieder;
Böse Menschen haben keine Lider.« (P. d.)

[1]) Citováno dle Historie literatur slovanských od Pypina a Spasoviče, I. p. 222.
[2]) Kollár, vysvětlivky ku Slávy Dceře str. 80

Divné proudy.

DR. PAVEL VYCHODIL. (Č. d.)

Řekne se, že my svým odpůrcům nezůstáváme pranic dlužni a že bojujeme proti nim právě tak jako oni proti nám: nepřátelstvím a křivdou. Možná, někdy. Chybiti jest velmi snadno. Pokud se skutečně tak stalo, toho nehájím a nikdy hájiti nechci. Nespravedlivost je spojenec nejenom nebezpečný, zákeřnický, ale vůbec nečestný. Nám právě by svědčila nejméně.

Avšak myslím, že u nás přece jest jen výjimkou, co na druhé straně jest pravidlem. Takové neuznalosti a podezřívání, s jakým setkávají se snahy naše, na naší straně zajisté nebývalo a není. Skutečné zásluhy a dobré skutky od nás ochotně uznávány, ať se vyskytly kdekoliv. Sami jsme toho zadostučinění nemívali a nemíváme. Namítne se ovšem hned zase ta zásadní otázka, co kdo nazývá skutkem záslužným a dobrým. Zdá se, jako by již i v těchto věcech nedogmatických bylo došlo na pověstnou nauku, že všechny skutky nevěrců, v tomto případě odpůrcův a jiné strany stoupenců jsou hříchem. Tak aspoň by člověk soudil o podnicích naší strany, čta ty zprávy žurnalistického davu českého.

Chápeme to a jakožto přirozený odpor přijímáme ve věcech náboženských a ostatních s nimi souvislých, slovem ve věcech, o něž právě se vede spor proti nám. Tuť rozumí se samo sebou, že každý názor odchylný potírá se jakožto chybný, podobně jako na př. mezi stranami politickými. Nešťastná věrnost a důslednost strannická tak velí. Jsou však věci, které takto spornými nejsou, kde všichni příslušníci téhož národu na př. by mohli býti za jedno, aneb konečně není-li obecného souhlasu, mohli by aspoň jedni druhých důvody věcněji oceňovati a snahy jejich vedle svých připouštěti. Vždyť lidumilné a kulturní snahy působí do jisté míry na půdě neutralní; řekl bych čistě humanní neb humanitní, ale slovo to od té doby, co postaveno proti křesťanství místo pod ně, nemá již té dobré pověsti, jaké pro svůj obsah zasluhovalo, a proto se mu raději vyhnu.

Vytýká se nám, že činíme všechno „konfessijním“ a „klerikalním“. A proto prý se boj proti podnikům našim vede na celé čáře. (Jakými zbraněmi, ukázáno minule.) Avšak, jest vůbec pravda, že „klerikalní“ ráz všemu vtiskujeme? Není pravdivější opak, že se s jiných stran kde co vyhledává, co by proti našemu náboženství čelilo a že se proti-

náboženská agitace do všeho vtírá, ať jsou to podniky dobročinné neb jakékoli podobné. Kdo s naším stanoviskem trochu jest obeznámen, nemohl by nám míti za zlé, kdybychom my toho rázu náboženského více si hleděli, poněvadž bylo by to dle životních názorů našich důslednější, a pranic, opravdu pranic by to dobrým podnikům neuškodilo. Ale býváme rádi, má-li náboženství naše aspoň pokoj, sneseme mlčky s resignací a dle zvyku i lecjakou urážku neb nešetrnost k němu, abychom vody nekalili a nezdáli se býti fanatiky. S druhé strany však na tuto ústupnost se tak hřeší, že kde jaký mluvka neb skribent nedoučený o nás se otře, maje ovšem příkladů s vrchu víc než dosť, a právě takovými urážkami triumfuje. Nepředvádí se sice všecko, co se takto mluví a píše, do života, lidé mají mnoho šťastné neb nešťastné, jak libo, nedůslednosti, ale mnoho tam přechází.

Jméno a výčitka „konfessijnosti" uvázla ovšem na nás. Ale pozorujeme-li protivné snahy ve školství, v literatuře, v dějepisectví atd., tedy se snadno přesvědčíme, a odpůrci naši to také dobře vědí, že protináboženské záměry vnášejí do všeho vlastně oni, a tím i podniky i z nás každému sympathické prazbytečně a zlomyslně porušují a zhanobují. Že se jich pak stranime, nad tím oni farisejsky žasnou a novou záminku k tupení našemu odtud si berou, jsouce zvyklí peníze a práci naši využitkovati bez ohledu na přesvědčení a oprávněný zájem náš. Týká se to sbírek a vůbec agitačních podniků národních, týká se to literatury, umění a vzdělávacích prostředků vůbec. Vizme na př. český dějepis! Ze samé prý snahy po spravedlivosti k národu a skvělé jeho minulosti, tupí se katolictví podle známé noty tak, že úsudkem poněkud střízlivým, ani ne v pravdě spravedlivým vydává se člověk v nebezpečí nadávky klerikalního stranníka. A toho se pak chopí, štvou a štvou, až člověka toho, který se opovážil říci, že v Církvi nebylo vše černé a u Bratří, husitů nebo protestantů vše bílé, ubijí, neb aspoň zastraší. Historie pak se fabrikuje svobodomyslně a humanitně dál. Pánové staví se sice velice uraženými, když se jim to vytkne, ale pravda je to. Zříkají se liberalismu, ale plovou pohodlně v jeho vodách. Beelzebub jako čert a naopak.

Něco dobrého arciť má odlišování takové do sebe: necháme jich, ať ukáží sami, co dovedou, a půjdeme svou, svou vlastní cestou. Pak teprve bude možný úsudek o práci jejich, neboť dosud vidíme jen psaní, kritiku a štvaní, práce ostávala dosud jiným, kteří mohli býti rádi, když byli za to necháni na pokoji. Ne, tak se s naší strany nekritisovalo a nesmí kritisovati ani budoucně, jak se dálo nám: neviděti

u protivníka nic než nekalé úmysly a nepoctivé prostředky. Že se proti nám tak postupuje, ukázal jsem několika příklady, kteréžto rozhojniti by nepůsobilo pražádné potíže. Naše strana zajisté loyalně působila při všech dobročinných a kulturních podnicích našeho národu, často i s nemalým sebezapřením, kdy při nich dosti zřejmě vystupovaly záměry protináboženské — jen „klerikalismus“ se říkalo a „náboženství“ se mínilo. Neodsuzovali jsme ani později šmahem všeho, co podnikáno od protivníků našich: naše podniky však již jen proto, že vymaňovaly se z područí liberalního, stíhány vesměs potupou a podezíráním, ať byly jakékoli. Manie protiklerikalní posedla některé lidi tou měrou, že každé opatření, každý projev, který jen poněkud ve prospěch náboženství směřovati se zdá, skutečně jen zdá, klerikalismem nazývají. Člověk se srdečně zasměje, slyší-li na př. El. Krásnohorskou (s výrobním spolkem), Z. Wintera, V. Brožíka atd. atd. viněny býti z klerikalismu. Vrcholem tragikomiky té však je, když v novinách protestanté protestantům a pastorům svým nadají — „klerikalů“, jak se nedávno stalo. Pěknější tableau sotva si lze představiti.

V.

„Kdybychom sami sebe soudili, nebyli bychom souzeni“ — napadlo již asi mnohému z nás, když takhle pozoroval tu vřavu proti katolictví a proti straně naší, ve které přece viděl lidi pro dobro národu našeho nadšené a činné, majetkem i silami osobními obětovné, poctivé a nezištné, nadané, pracovité, slovem lidi, kteří v ničem neustupují hlavním činitelům stran jiných. Rozhodují-li v součinnosti národní tyto a takové vlastnosti, proč tolik zarputilosti proti straně naší, která jimi zajisté vyniká? Bez nadsázky pravím: nad jiné vyniká.

Z části vysvětluje se to odporem proti zásadám našim náboženským, katolickým, které již déle nemohly ostati zanedbávány, odstrkovány. Dokázáno tu zajisté již dostatečně, že o ně se hraje a pro ně že trpí osobnosti i podniky naše,. kterým by jinak žádný poctivý stoupenec ať liberalismu, ať realismu, ať kteréhokoliv jiného směru nemohl nic nečestného vytýkati.

Ale tu zaráží přece jedna pochybnost. Přiznejme se zkrátka, že úspěch našich snah v obecné soutěži je poměrně skrovný. Kde je toho vina? — jest otázka zcela přirozená. Věc naše je dobrá. Smíme tak říci v plné důvěře, opírajíce se nejen o pevné přesvědčení své, nýbrž o záruku podávanou nám celou minulostí náboženství i národu našeho. Přesvědčení dobré konečně chceme předpokládati u každého, i protivníka

svého. Nám je sice upírají, podkládajíce nám jiné záměry. Ale vědomí naše nám rozhodně praví, že se nám křivdí. A bylo by zajisté vybranou již nepoctivostí, hájiti a zastávati něco, o čem by byl člověk přesvědčen, že je špatné, ať již v účelu nebo samo sebou jako prostředek k účelu jakémukoliv. Že by všichni odpůrcové naši takové otázky sobě kladli, nežli se v boj proti naší věci dají, lze právem pochybovati, neboť pokoutní záměry jsou u nich často až příliš průzračné. Ale budiž i to přičítáno jakési nevědomosti neb lehkomyslné bouřivosti, že nebývají v ničem vybíraví. Nám by nepoctivost taková nikterak nesvědčila.

Věci dobré jen dobrými prostředky se prospěti může. Je snad v těch u nás chyba? Tu a tam snad, a v tom bychom měli cizí kritice i autokritice býti povděčni, když na chyby ty upozorní. Myslím chyby ne pouze taktické — tyť konečně vymstí se brzy samy sebou a o lepším poučí — ale hlavně skutečné vady v provádění úkolu nám svěřeného neb námi převzatého, chyby proti vlastním dobrým zásadám, proti ideám, které zastupujeme.

Směr náš jest náboženský, křesťanskokatolický. Nelekej se slov těch nikdo, kdo o životě poněkud vážněji smýšlíš a někdy taký přemýšlíš a nalézáš, že je to něco více, než ta trocha vzdělání a zábavy a agitace. Nebude asi pro soukromý ani veřejný a národní život náš jiného léku než náboženství. Čím později se pravdě té dá průchod, tím hůř.

Je prazbytečno již, o programmu na tomto základě se více šířiti. Nemám ostatně ani poslání, abych něčím jménem programmové zásady přednášel; jsou to jen soukromé názory, co tuto pravím, jsa pevně přesvědčen, že nedostatky, které se v našem životě a působení vyskytují, docela dobře lze zameziti prováděním toho, co mezi námi vůbec je známo jakožto pravidlo života křesťanského. Tedy netřeba nových programmů, netřeba ani zásadně nových způsobů prováděcích, ale pilná potřeba jest, abychom zděděnému programmu byli věrni a v něm důsledni. Rozumí se samo sebou, že forma se mění a změněným okolnostem přizpůsobuje. O této stránce taktické mohou býti různé názory a také spory. Nemyslím a nechci svárův, ale nesnesitelno zdá se mi, narážeti všechny podniky naše na jedno kopyto a stíhati ty, kteří jinak smýšlejí a jinou cestou k cíli směřují, řídíce se danými okolnostmi a — silami. Svornost a jednota nežádá mrtvé jednotvárnosti.

Víme všichni dobře, jak pěkně se o všech těch a takových věcech v theorii vykládá, ale jak nesnadno se provádějí. Rozhodně třeba nám

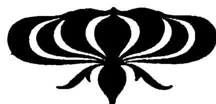
více se navzájem podporovati, i když v podřízených věcech různého jsme názoru. V tom snad chybuje se nejvíce, nesnášelivostí a neuznalostí. Mluvím z trpké zkušenosti vlastní. Osobivost a tvrdošíjnost lepší věci hodná vadí dorozumění a všestranné práci. Vždyť úkolů máme tolik, tolik jsme promeškali, tolik jest nám vlastní silou vykonati v oborech, kde proti nám stojí odpůrci státem a národem mravně i hmotně opatření a chránění, potřebí tedy se do jisté míry na velikém působišti tom rozptýliti a pracovati, jak každému schopností a okolnostmi dopřáno. Nevraživost a podezírání nejméně sluší nám, kteří právě tímto způsobem tolik stíháni jsme odjinud. Má-li býti pokoj všem lidem dobré vůle, sluší ho šetřiti především vůči těm, o jejichž dobré vůli vším právem můžeme býti přesvědčeni, ba u nichž ji svatě povinni jsme předpokládati, dokud jsme se o opaku nepřesvědčili. Neustálé útoky jiných stran učinily nás ovšem poněkud podrážděnými a nedůtklivými, a to tím více naproti projevům vlastní strany méně příznivým. Volného slova skoro nesneseme, ač týká se snad věcí, o nichž volno smýšleti různě. Vím, že je to jako s tou svobodou, každý chce míti volné slovo jen pro sebe, nikoli proti sobě. Avšak mám za to, že působnost naše a postup její nesmí býti určován jen ohledem na odpůrce a tedy stále jen po jednotě a svornosti voláno, nýbrž že třeba hleděti na požadavky naší věci samé, na potřeby naše vlastní, pro ně pracovati, svůj vlastní byt všestranně upevniti. A to bez různotvárných pokusů, třebas i zdánlivě zbytečných, nepůjde. Jinak se nad příležitostné a efemerní podniky nedostaneme a nevymaníme se z vleku cizího. Snad mi bude rozuměno. Kdo by rozuměti nechtěl, tomu dovoluji si poukázati na militaristický stát ve stálé defensivě, o nic jiného nedbající než jak by útoky odrážel; jaký by to byl život v něm? Činnost naši musí vésti především péče o náš vlastní vnitřní život, abychom sebe a své potřebným opatřili, ať v příčině kulturní, ať hmotné, ať mravní. Nanejvýš v jedné ruce meč!

K takovému zbudování vlastního pevného stánku, jehož obrana by pak byla velice snadná, potřebí nám ještě náramně mnoho práce a materialu lidského i věcného. Máme ho sice hojně, můžeme — a musíme také! — si vybírati, ale jen abychom „nepřebrali“, odmítajíce material zdravý a přijímajíce brak! Ať lidský nebo hmotný! Nevím, má-li kdo z nás výhradnou výsadu, aby jeho názor v těchto věcech byl jedině platný, ale pochybuji, aspoň není o tom nic známo. Myslím tedy, že každý vážný poradní hlas může býti jen vítaný. A když sneseme, jak viděti, tolik cizí nepřátelské kritiky a jde nám k duhu, sneseme zajisté tím více autokritiky, aniž nás zabije.

Když už v toto povídání vloženo tolik paběrků ze soudobé žurnalistiky, budiž dovoleno uvésti také tento, jeden z nejskvostnějších exemplarů. Ve Würzburku je professor dogmatiky, Dr. Herman Schell, jenž m. j. vydal dvě veliká díla dogmatická, duchaplná, originalní, hluboce spekulativní, místy trochu konfusní. Katolická kritika přijala je celkem příznivě, ač netajila se některými pochybnostmi. Jinak ovšem nebylo o milém Schellovi mnoho řeči, neboť německá theologie není na takováto díla právě chudá. Najednou však se stal slavným mužem. Hádejte čím? Vydal pětiarchovou brošurku o katolictví jakožto principu pokroku, kde vytýká rozpor mezi idealy katolickými a životem, brojí proti „einseitige Vorherrschaft“ jesuitů v církevních kruzích (srv. Kulturkampf a nyní pošetilou smyšlenku s Taxilem), ale výslovně praví, že není proti řádu samému, ačkoliv se animosita proti řádům vůbec z rozpravy jeho ozývá,[1]) podkuřuje trochu „německému duchu“ a protestantismu, jejž vidí v růžovém světle, snaží se ukázati příčiny katolických neúspěchův a pod. — vše to mluvou schellovskou, ostrou a vášnivou. Jak praveno, spiskem tím stal se najednou hrdinou dne, bohužel že jen dne; snad na to bude kdysi vzpomínati s radostí nevelikou. V dalších vydáních zmírnil některé ostré odsudky, omluvil a vysvětlil některé příkrosti, a co se stalo? Chvalořečníci z nadšené vřavy přešli do výsměchu: Ha ha, laudabiliter se subiecit! — ačkoli z věci skoro nic neodvolal, jen právě některé křiklavé nadsázky zmírnil. Varoval výslovně před generalisací obvinění svých, ale marně: chvalořečníci protikatoličtí chtěli všecko nebo nic, a když nechtěl všechno zatratiti, posmívají se mu. Sic transit gloria mundi.

Nepřipadá vám tato figura autokritika, o jehož nejlepších úmyslech nepochybuji, tak trochu známou, starou a častěji se objevující, v různých podobách, s různými osudy? Mně aspoň se zdá typickou a osud její velice poučným. (O. p.)

[1]) Je to jen jiné formulování delšího již sporu mezi bohoslovnými fakultami a biskupskými neb řádovými ústavy v Německu, věc docela interní, o níž liberalní chvalořečníci nemají jasného ponětí. — O spisku Schellově byla již v »Hlídce« řeč. V něčem má pravdu, většinou však přestřeluje, jak už vůbec bývá v takových náhlých výpadech. Pro naše poměry je brošurka téměř bezvýznamná, leda mutatis mutandis co se týče znalosti Písma v mateřské řeči.
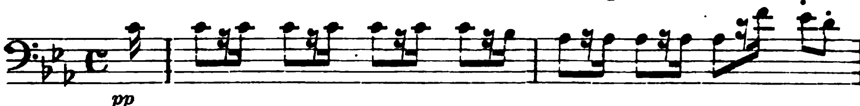

České proudy hudební.[1])

Píše Leoš Janáček.
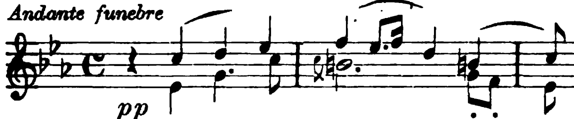
Holoubek. (Dle básně K. J. Erbena.) Symfonická báseň. Pro velký orchestr složil *Dr. Antonín Dvořák.*

Okolo hřbitova
cesta úvozová;
šla tudy, plakala
mladá, hezká vdova.

Vdova, „pěkná růže“, doprovází naposled svého manžela. — Cella a basy odměřují vážné kroky smutečního pochodu příznačným rythmem:
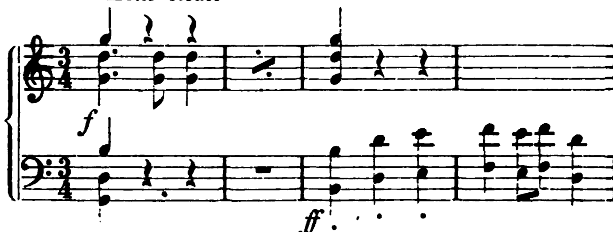

Nad tímto rythmem, ve dvoje svázán vypíná se lkavý nápěv v houslích a flautách, jehož počátek ve skladbě tolikrát pozměněn, že jest buď pravdivým výrazem nářku, nebo zase zdrobnělý, prozrazuje hříšné toužení krásné vdovy; tu zas upraven pro vířivý tanec a zase nad ním jiná hudba „pěkně“ při svatbě hraje. Poslyšme:

Truchlivá nálada prolamuje se však týmže motivem případně obměněným ve flautách:
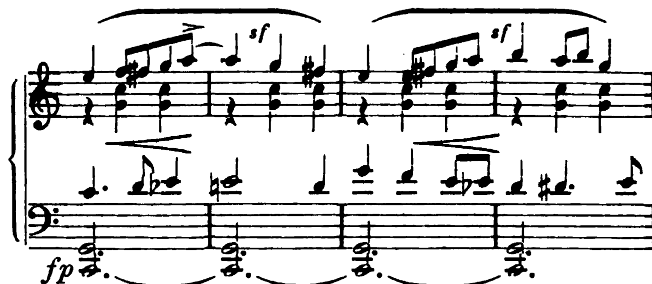

Teď jsme již na blízku novému výrazu téhož motivu v hezoučkém českém tanci
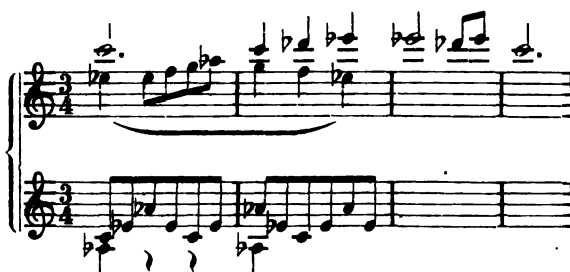

[1]) Dodatek k rozboru skladeb Dra. Ant. Dvořáka, podanému v loňském ročníku.

jak v úvodě, tak i v pokračování:
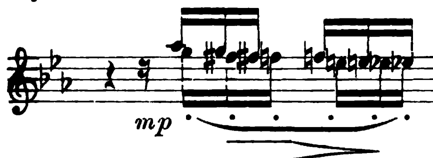

V triu ozve se nad týmže motivem „pěkná hudba“ svatební:

Tak z téhož jádra vypučí celá skladba, jejíž jednotě a souvislosti netřeba pak ani podpory textové; je to známou předností Dvořákových symfonických básní.

* * *

Však nevěřte vzlykotu krásné vdovy. Tušíme v křiklavém rozporu dissonancí sekundových

a tklivého nápěvu

do něhož se ony pronikavě vřezávají, co tu klamu a licoměrnosti v tom kvílení a naříkání!

Brzy zvíme pravdu.

Do pochmurné hudby pohřební zavzní najednou veselé trubky (ze vzdálí, za orchestrem) — a

Jede pěkný panic,
péro na klobouce.

Z lehké mysli vdoviny drobounkými tony flautového, dříve uvedeného motivu setřese se a spadne snadno smutek.
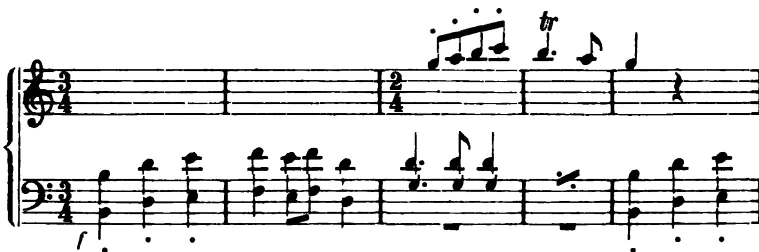
Jeden plakala,
druhý ticho minul,
třetího žal její
pomalu zahynul —

a plným orchestrem zavíří svatební veselí.

Snadno porozumíme, že vdova vzala si k srdci „rozumné slovo“ panicovo:
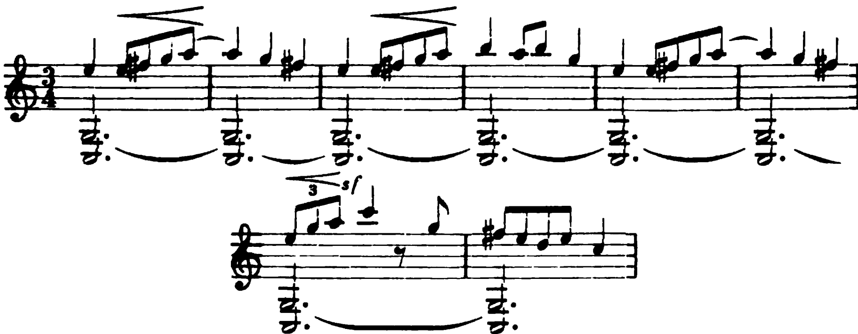
Když ti muž umřel,
vezmi mne za muže —

neboť proplétají se v úvodě motiv veselých trubek s motivem tance:
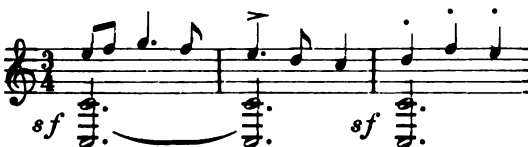

Tanec proveden v celé délce a uchvátí bujností.

Po snadno srozumitelné periodě, článkované vždy po dvou taktech $^3/_4$, s pichlavou zvětšenou kvartou,

zbujní přípěv rozpustilým článkováním nápěvu po dvou naproti jednomu taktu:

Skladatel stěstnává a zhušťuje myšlenkový obsah vždy v kratších a kratších útvarech, až, přesmyknuv se na novo z nové toniny do původní (z *C* do *H*, do *C*), v celé šířce ho zase rozvlní — a mysl posluchačstva po velkém napjetí ztiší. —

Směj se, směj, nevěsto!
pěkně ti to sluší;
nebožtík pod zemí,
ten má hluché uši!
— — — — —
Komu's namíchala,
neobživne více. —

K tichému nápěvu, jenž teď navrchu vyznívá, teď z cell uprostřed mluví, teď spadá do hloubky, aby tím větším vzmachem přešinul se do výše a na konec aby s původním ledovým klidem veplul

v časy, jež běží, co nebylo, přijde,
všecko sebou mění: co bývalo, není —

k tomu tichému nápěvu bylo by možno zpívati:

Jak těsně přiléhají nástrojové melodie ke slovu!

Tak bylo by možno podložiti i recitativné melodii basového klarinetu slova:
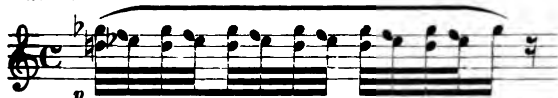
Nehoukej, nevolej, tvá píseň ukrutná
nehuč mi tak v uši: probodá mi duši!

Je to živě dramatická část skladby. Vidíme až, kterak vdova v zoufalství vrhá se v chladné vlny, jež jedna druhou stíhá, kterak mezi vlnami její bílý šat se míhá.

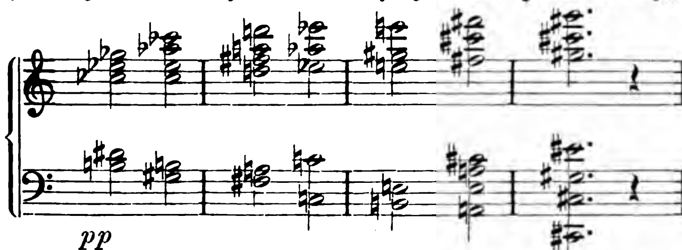
Žena nešťastnice
hrobu sobě hledala.

* * *

Zavznějí opětně truchlé tony pohřební, do nichž se mísí ukrutné houkání holoubka:

Duté tony flaut plní temná klarineta a nad *jes*² oboe třesavý ton *(jes*³*)* harfy. Pod těžkými souzvuky, jež tlačí jeden druhý,

cítíme bezmála tu tíhu, kterou kámen veliký tlačí tělo nešťastnice.

Však nelze kamenu
tak těžko ležeti,
jako jí na jménu
spočívá prokletí!

* * *

Proti ostatním symfonickým básním Dvořákovým, dle textův Erbenových, jest „Holoubek" v dramatické části stručnější. Nápěvy dospívají však složitějších a větších útvarů (ve smuteční a podobně ve svatební hudbě). Že živlem čistě hudebním skladatel chtěl větší měrou působiti, tomu nasvědčují i tiché tony pochodové hudby, ozývající se ještě jednou na konci skladby, ačkoli v básni se praví:

vytáhli ji na břeh,
zahrabali skrytě.

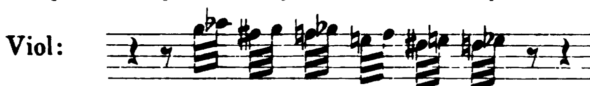
Skladatel svázal páskou vzpomínky pevněji celou skladbu, jež jednoty hudební tím nabyla větší.

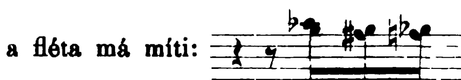
* * *

Doslovem sděluji výňatek z listu skladatelova.

Praha 18/8 98.

... Nahlédl jsem do svého rukopisu, ale i tam jsem našel tu samu chybu, tak jak o ní píšete. Zní to tedy následovně:

Viol:

a fléta má míti:

jak i podruhé, samy půltony.

Ten postup dissonancí v půltonech má asi naznačit pláč vdovy, aneb lépe „vzlykání".

Program Vám též zasílám, a sice udělal jsem program dle hudby, jak postupuje se vztahem na jednotlivé sceny a osoby v básni naznačené.

Se srdečným pozdravem . . .

* * *

Tento program sdělujeme.

HOLOUBEK.

Symfonická báseň pro velký orchestr dle ballady K. J. Erbena.

Andante, marcia funebre. (S pláčem a nářkem ubírá se za rakví mladá vdova.)

Allegro — lento. (Hezký panic potkávaje ji, domlouvá jí, aby žal pustila z mysli a vzala si jej za muže.)

Molto vivace. (Mladá vdova přestala brzy truchliti a slaví hlučnou, veselou svatbu s panicem.)
Andante. (Zatím hrob prvního muže, jejž byla otrávila, zarůstá travou, v hlavách mu roste doubek, odkud širým krajem nese se žalné vrkání holoubka. Nářek ten proniká až k srdci zrádné ženy, která podléhajíc výčitkám svědomí, v šílenství hledá smrt ve vlnách.)
Lento, tempo di marcia. (Epilog.)

Otázka ženské emancipace.

II.

Tato otázka je také východisko, předmět a cíl novodobé ženské emancipace. Musí se předem přiznati, že hnutí to není jen pouze touha emancipační, nýbrž že má celkem hlubší, šlechetnější podnět, totiž oprávněné přání, aby ženská činnost při nabývání živností byla rozšířena, jakož i nárok na existenci mravně a hospodářsky zajištěnou.

Je známo, že přes to, že více chlapců než děvčat se rodí, statistika všech téměř evropských států vykazuje značný přebytek obyvatelstva ženského, dospělého a sňatku schopného, nad obyvatelstvo mužské.[1]) Následkem toho značná část žen nikdy nedosáhne sňatku, nemůže nalézti rodinou zaopatření. Tento statistický nepoměr zvyšuje se ještě tím, že značný počet mužů, v Německu asi 10%, buď dobrovolně nebo nuceně zůstane svoboden. Mimo to počet dospělých mužů silně se ztenčuje válkami, vystěhováním, jakož i škodlivými následky mnohého povolání a životními zvyky.[2]) Konečně třeba k nevdaným připočísti velké číslo vdov, tak že nepoměrně převahuje obyvatelstvo ženské nad mužským, jako na př. ve Švycařích 60.000 a v Německu skoro milion. Tímto způsobem značný počet žen jest odkázán na existenci zajištěnou vlastní prací.

Kdežto pak ženy nižších tříd, t. zv. dělnického obyvatelstva, ve větším procentu doma a v rodině mohou nalézti výživu a při tom ještě v průmyslu nebo v práci za mzdu si mohou vydělávati, zůstávají ženy t. zv. tříd vzdělaných, středního a měšťanského stavu a stavů vyšších ve větším procentu svobodnými a při tom nenalézají v cizích domácnostech aneb v jiných povoláních dostatečné práce, ježto zvláště hospodářsko-technický rozvoj nové doby skrze stroje domácí hospodářství a domácí výrobní práci žen značně zmenšil. Schází tedy v tak zvaných vyšších stavech vhodných odvětví výživných pro ženy, kdežto opět ženy nižších tříd nadbytkem práce a povinností strádají. Ve stavu středním a ve světě dělnickém je citelná nouze o ženy, kterážto nouze však jeví se jinak u každého z nich.

---

[1]) Viz *Conrads* »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« II. 432; III. 642.

[2]) Opačně pro ženské výhodnější jsou poměry v zámořských zemích, jmenovitě v severní Americe a v Australii, a to právě pro stěhování se mužů v nejlepších letech.

Otázka ženská doby přítomné dělí se tedy ve dva směry vzájemně bojující. Tento zjev nekotví jen v novodobém boji tříd, v poměrech stran, mezi socialistickým hnutím proletariatu z jedné a aristokraticko-konservativním směrem měšťanstva z druhé strany, nýbrž má svůj specialní základ spočívající v samé otázce ženské. Ženy měšťanských kruhů žádají si nových povolání životních, jež by odpovídala jejich duševním schopnostem a jejich stupni vzdělání, tak aby život jejich stál skutečně za žití a společnosti prospěl. V kruzích dělnických směřuje však hnutí k tomu, aby svět ženský byl osvobozen od zaměstnání síly vyčerpávajících, život rodinný rozrušujících a povolání ženské znesnadňujících, a to ne snad v poslední příčině proto, že muž vidí v ženě konkurentku své práce a že v nynějším rozdělení práce není pro ni jednoduše místa. Ženy z měšťanstva bojují tedy pro právo na práci a tím i proti mužům, ale socialistická ženská otázka, či lépe řečeno socialistické dělnické hnutí směřuje proti nadmoci kapitalu.

Přesně dle těchto různých emancipačních snah jdou oba směry různou cestou.[1])

1. Nejvýstřednější radikalní směr ženské emancipace touží po vymícení jakéhokoli rozdílu pohlaví v socialním životě. Dle tohoto stanoviska jde o „plné uznání ženy za rovnocenný a stejně oprávněný podmět práva vedle muže a o odstranění všech výjimečných zákonů dosud platných.“[2]) Žena má tedy ve všech směrech míti stejná práva s mužem. Na poli hospodářském, ve všech ostatních poměrech životních, zvláště v manželství a v celém veřejném životě, jmenovitě v aktivním a passivním volebním právu má býti mezi oběma pohlavími úplná rovnost bez jakýchkoli předností. Okolnost, že někdo se narodil místo chlapce děvčetem, nesmí o tom rozhodovati, jaké postavení žena zaujímati má ve společnosti. Dosavadní podřízenost ženského pohlaví není nic jiného, než tisícileté křivdění na nepromlčitelných právech. Dříve jsme měli moralku otroctví, potom moralku rytířskosti, nyní přišel čas na moralku spravedlnosti. Jedině správný, pravidelný stav společnosti, i vzhledem na manželství, je rovnost.

Tento radikalní princip, jenž od polovičky minulého století častěji došel výrazu písemného, ve francouzské revoluci nabyl obecného rozšíření a objevil se znova v pozdějších revolucích, byť jen mimochodem.[3]) Dědictví první revoluce nastoupil i v tomto směru socialismus. Dle

[1]) Viz *Duboc* 94 n.

[2]) *A. Augspurg* v »Die Frauenbewegung« Nr. 1. Berlin 1895.

[3]) Touha po vymícení všech rozdílů pohlaví v moralním životě byla nejzazším důsledkem individualistického názoru světového, jenž dosáhl v předešlém století vlády. Srv. Rousseau, Saint-Simon, Charles Fourier, Louis Blanc, Ferd. Lasalle. Nejvýznačnější zastance tohoto radikalního principu v našem století jest *J. St. Mill* (1806—1873). Jeho kniha »The subjection of women« (5. vyd., Londýn 1895) stala se epochalní a ideje jeho slyšíme všude, kde jde o myšlenku ženské emancipace. Psychologický základ, proč Mill výlučně dával důraz na právní stanovisko co do rovnosti obou pohlaví, označuje sám (Autobiography by John Stuart Mill, 2. vyd. 1873, str. 184. n.; 240; 244 n.). Chtěl pojmouti za manželku paní provdanou, kterou pak po smrti muže jejího skutečně pojal. — O *Th. Gottl. v. Hippelovi* a *George Sandové* viz *Duboc* 36 sl., 67 sl.

svého celého základu a směru je socialismus téměř nucen, ujímati se stejného postavení obou pohlaví. Všechny skutečné i domnělé nedostatky a zlořády v postavení ženského pohlaví vyvozuje jedině z nedokonalosti stávajícího společenského řádu, z platného nyní manželství a z nadvlády soukromého majetku. Z toho jedině vychází hospodářská odvislost ženy, jež opět má za následek všeobecné politické i socialní uhnětení ženino.

Je samozřejmo, že dle učení socialistického na půdě nynější společnosti jest nemožno uspokojivě rozluštiti ženskou otázku. Jen úplné socialisování společnosti může tu osvoboditi pohlaví ženské z hospodářské odvislosti, a zříditi pro ně přeměnou manželství na svazek lásky svobodný, každého času rozvázatelný, úplnou rovnoprávnost ve všech odvětvích života a výchov stejnoměrný obou pohlaví ve všem důležitém povznésti ženu k rovnocennému činiteli pracovnímu.

Nemožno popříti, že socialismus může se pro náhled svůj o právní nerovnosti pohlaví opříti o jednotlivé skutečné údaje. V některých státech jsou totiž soukromoprávní ustanovení, jako na př. o tom, jaké právo má vdaná žena na jmění, o tom, jaké právní postavení má dítě nemanželské a matka jeho vzhledem k otci, ustanovení, jež namnoze cit slušnosti a spravedlnosti příliš urážejí a na dvojí moralku ukazovati se zdají.[1]) Ale podobná zákonitá ustanovení možno zlepšiti dle požadavků křesťanské moralky i za stávajících poměrů společenských. Rozvážné a při tom energické průkopnice ženských práv přiznávají samy, že na př. nový občanský zákonník pro Německo přinesl značný pokrok pro mravní a hospodářskou samostatnost ženinu, že jest požehnaným výtvorem i pro ženu.[2]) Mimo to skutečnost, že během času pohlaví mužské přisvojilo si některá práva nad pohlavím ženským, nespočívající v přirozeném řádu, neoprávňuje, leda s porušením logických zákonů, k úsudku, že všechny výsady mužů vůbec odporují přirozenému řádu a že každé podřízení ženy jest neprávem. Neboť sama přirozenost to je, jež rozlišila muže a ženu, již od přírody jest ustaven poměr nerovnosti a odvislosti mezi mužem a ženou. Proto každý pokus, toto přirozené rozlišení muže a ženy odčiniti, je protipřírodní. Sama příroda poskytuje nezměnitelné objektivní měřítko, kterého musí dbáti každý světový názor.

Jak známo, i moderní anthropologie prokázala se k ženě spravedlivou ve všech jejích tělesných i duševních vztazích plným uznáním věty, že žena nikterak netvoří přechod k nižším plemenům lidským, aniž že zůstala na dřívějším (nižším) vývojovém stupni, nýbrž

---

[1]) O anglickém a francouzském právu viz *Conrads* »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« III. 658.

[2]) Srv. *A. Gröber*, »Die Bedeutung des neuen bürgerlichen Gesetzbuches«, Stuttgart 1897, str. 29. n.; 32 n. — *Duboc* str. 163. n. — *J. Pierstorff* v »Deutsche Litteraturzeitung« 1896, str. 1615.—1622. (č. 51.). O velice těžkém problemu zákonodárném stran prostituce viz *Duboc*, »Die Behandlung der Prostitution im Reiche«, 3. vyd. Magdeburg 1897, a *B. Tarnowsky*, »Prostitution und Abolitionismus«, Hamburg 1890. — Míní-li *Havelock Ellis* str. 397.: »Dokud za jistých okolností mateřství považuje se za přečin, nemožno říci, že ženský živel zaujal ve společnosti náležité sobě místo«, pak opouští nejen půdu křesť. moralky, nýbrž je na sporu i s přirozeným, všeobecně lidským citem mravnostním

naopak právě tak dobře jako muž (proti zvířeti) nosí v sobě všechny přednosti lidského plodu.[1]) Avšak totéž **moderní anthropologicko-fysiologické stanovisko konstatovalo podstatný rozdíl mezi mužem a ženou.** Můžeme tudíž odmítnouti nanejvýš nepříznivé úsudky Rousseaua, Proudhona, Schopenhauera a E. v. Hartmanna[2]) o duchovní inferioritě žen načisto, a přece při tom důrazně označiti **patrné přirozené rozdíly** v duchovním a mravním vzdělání obou pohlaví, rozdíly, jež jdou ruku v ruce s ustrojením fysickým. Myslí sice a jednají muž i žena dle jedněch všeobecně lidských zákonů logických a mravních, následkem čehož nemluví se v logice o mužském a ženském svědomí, nýbrž v obojí vědě možno mluviti jen o lidech. Avšak anatomie a ještě více psychologie, fysiologie a pathologie různí přesně mezi mužem a ženou.[3]) Příroda sama ukazuje tedy tělesný a duševní rozdíl pohlaví a odkazuje tím oba díly, muže i ženu, k rozdělování práce. K tomu přistupuje, že přirozená povaha ženy v životě pohlavním vykazuje ženě pro všechny doby postavení v hospodářském a socialním organismu odchylné od postavení mužova. Kruh povinností uložený ženě přírodními zákony, čelícími k udržení a rozmnožení pokolení lidského, váže její postavení více, tak že jest vyloučena u ní činnost ve všech směrech s mužovou činností stejná, a následkem toho dáno jest na základě přirozenosti samé spočívající dělení práce mezi mužem a ženou v manželství a rodině.[4]) Proto z fysických a intellektualních příčin není možno domáhati se úplné rovnosti obou pohlaví, naopak všechny rozdíly, jež jsou dány fysickým určením pohlaví, musí zůstati. Jsou tedy možnými práva a dnes skutečně taková jsou, jež mohou a mají ženám se vrátiti, jsou však též práva, jichž si nemohou ženy osobovati, nechtějí-li porušiti své přirozené určení. Chceme-li tato práva pohlaví mužskému náležející jmenovati výsadami mužů, pak nesmíme zapomenouti, že ženy fakticky také požívají výsad ve společnosti, jež by hned ztratily, kdyby měly býti postaveny politicky a socialně na roveň mužům. Neboť úplná emancipace vedla by nejen k záporu manželství, k rozrušení rodiny a k veřejnému výchovu dětí, k stavu to, jejž možno nalézti toliko na nejnižším stupni kultury, nýbrž úplná právní rovnost pohlaví ve všech oborech veřejného života nezlepšila by postavení ženy, právě naopak zhoršila by je. Emancipovaná žena ve volném soutěžení s mužem musila by podlehnouti, poněvadž svou fysickou konstitucí a organisací není schopna k tomutéž počtu různých zaměstnání, jako muž.[5]) Formalní rovností pohlaví nemůže tedy uspokojivě vyřízeno býti socialní postavení ženského světa, a na základě radikalního socialismu postavení to jen by se zhoršilo. (P. d.)

[1]) Srv. *Ploss-Bartels* I. 4 n. — *Havelock Ellis* 387 n.

[2]) Viz *Ploss-Bartels* I. 38—40; tamtéž I. 35—38 mírné posouzení ženy *Lotzem.*

[3]) *Ploss-Bartels* I. 6—9; 30 n. — *Rössler* 17—20; 21—30 n.; 44. — *F. M. Wendt,* »Die Seele des Weibes«, 2. vyd. Regensburg 1892, str. 3.—14.

[4]) Srv. *J. Pierstorff* v Conrads »Handwörterbuch« III. 641 n.

[5]) Že při »volné lásce« právě žena by byla v nevýhodě a že by konečně jak při muži tak při ženě mravní úroveň sklesla nutně, jest nad slunce jasnější. Srv. *Duboc* 146 n.

Ruská literatura roku 1897.

Podává A. Vrzal. (Č. d.)

Nejtypičtějším zástupcem současné poesie je *K. M. Fofanov* (nar. 1862). Je to pravý básník nevšedního nadání, jenž mohl by postaviti se po bok lepším básníkům ruským, kdyby ve verších jeho nebylo toho rozladu mezi uměleckou formou a nanejvýš malicherným obsahem. V básních jeho není společenských prvků, není silných vášní, obsah není hluboký, vážný. Líčí-li přírodu, bere čistě individualní dojem vlastní nálady v určitý okamžik a vybírá nějakou nahodilou podrobnost a na ní soustřeďuje dojem, pozornost svou. Podobně jak od přírody, přijímá nahodilé dojmy i od ženy. Erotické básně jeho jsou druhdy ošklivy. Vůbec viděti nahodilost obsahu veršů, nevybíravost ve volbě sujetu. Na něho stejně účinkují živé dojmy, jako obrazy, vyčtené z knih: Fofanov jednoduše bere hotové obrazy, srovnání, nálady jiných básníků, hlavně Feta i Ťutčeva. Chorobnou citlivost a spěšnost práce znamenati na každém kroku. Nelze také mluviti u něho o určitém názoru světovém, o systemu mravnosti. Fofanov neví, o čem má pěti, nestará se o obsah, i kreslí v živých obrazích to, co vidí, ale cítí, že to, co pěje, nezajímá čtenáře, odtud písně jeho smutné, unylé, odtud jeho nervosní stísněnost a pochmurnost. Forma básní jehe není bezúhonna; ale verš jeho často bývá zvučný, rýmy bohaté, originalní, rozměr rozmanitý, obrazy živé, smělé, srovnání zdařilá. Vůbec Fofanovu daří se obrazy lehké, polotmavé, kresby předmětů v soumraku.

Do jisté míry opakem Fofanova je *V. L. Veličko* (nar. 1860). Fofanov je básník citu, u Veličku převládá rozjímání, rozum; u F. nalézáme vysoko poetické obrazy, u V. skvělý ostrovtip; Fofanov je nanejvýše subjektivní, Veličko hledá sujety mimo sebe, v pozorování okolního života; Fofanov nemá smyslu pro společenské zájmy, u Veličku nalézáme druhdy motivy občanské; Fofanov nachýlen k pessimismu, Veličko snáší nehody života se skeptickým úsměvem. Ale přes to poesie Veličkova vznikla také na půdě stagnace společenského života, a nejlepší básně jeho, „Východní motivy“, jsou čistou hrou ostrovtipu, jako básně Fofanova čistou hrou mimoletných nálad. Nejlepší básně v jeho „Východních motivech“ jsou básně čistě humoristické, napsané krásnými zvučnými verši, lehkým rozměrem. Méně sympatické jsou „volné“ básně, profanující lásku pohlavní. Zdařilé jsou některé satiry na všelidské slabosti, na př. „Sovět“, „Starcev bugor“. Veličko překládal také do ruštiny básně Saadiho, gruzinské legendy, verše knížete Cereteliho, knížete Čavčavadze, knížete Eristova. Ve svých lyrických básních Veličko jeví se zástupcem nálad oné části ruské společnosti, jež souhlasila s reakcí politickou a smířila se s panujícím proudem; tu jeví se Veličko politickým básníkem, ale smiřující básně jeho jsou bledy. V balladách z doby francouzské revoluce: „Monsiňor“ a „Amori de Frontiňjak“ Veličko objevil se výborným portretistou:

několika slovy podal případné charakteristiky jednotlivých osobností. Touž stránku básnického talentu jeho ukazují překrásné „Baltijskije očerki“; „Ženské silhouetty“ jsou slabší. V manyře V. Veličkа je málo prostoty; jej vábí všecko neočekávané, originalní, neobyčejné; básně jeho plny ostrovtipných aforismů, čerpaných ze světa praktických, životních vztahů. Jestiť Veličko umným, bystrým pozorovatelem okolí, a v tom záleží půvab veršů jeho.

Náhledy, analogické s náhledy západních dekadentů, provádějí v dílech svých *K. D. Balmont* a *F. Sologub*. Oba tito básníci nejen překládají, nýbrž i napodobují dekadenty, ale napodobování jejich nevylučuje originalosti, upřímnosti, bezprostřednosti nadšení jejich: oni pějí, co sami procítili. Pessimismus a nechuť k životu je základním motivem lyriky jejich. Balmont je vůbec básník pessimistický, stóná pod tíží nepěkné skutečnosti, touží po neznámém světě, po neznámé kráse. Nemaje víry v Boha, ani v život po smrti, nemá určitých, jasných snah, jaké měli staří romantikové, a přesycen pozemskými rozkošemi, touží po nových, dosud nevyzpytovaných požitcích. Jeho poesie je sobecká, a oslavování sobeckého života přivádí ho k nejasné touze po nekonečném, „bezbřezném“. Opěvuje krajiny, jichž nikdo neviděl, sny, jichž nikdo neměl, miluje přírodu němou, pustou. Chválu třeba vzdáti formě básní jeho, pravidelnosti, hudebnosti, virtuositě verše, uměleckosti obrazův. Ale srdečnosti není ve verších jeho, spíše hledanost, chladnost: je v nich víc fantasie než citu. — *Sologub* je povaha vášnivá, chorobná. Zlo, hrubé vášně, namířené ke škodě bližních, očarovaly ho, nízko smyslné obrazy zaujaly představu jeho. Mládí, v němž pustil uzdu pudům, omráčilo rozum jeho; světový názor jeho je dušný. Jej obklopuje neprůhledné tajemství, jež ho trápí a žene k mystickému blouznění. Zdá se mu, že opona, zastírající a zatemňující rozum jeho, odhrne se, i stane se zázrak, jaký, to on sám neví. Tohoto blouznění plny dvě knihy „Veršů“ jeho, originalních důsledností nálady a formou. V básních těch pozorovat chudobu básnických metafor a srovnávání, nedostatek obrazů z přírody; výrazy jsou všeobecny, neurčity, odevšad vane suchoparnost, mystická mlha a neurčitost. Ale Sologub neobmezil se těmito pochmurnými mystickými náladami, hledáním zázraku; napsalť dvě ballady, v nichž nakreslil světlé nadšení náboženské („V Kuzniсě“ a „Naslědije poběga“). Sologub překládá dosti zdařile P. Verlainea, jenž rovněž začal opojením vášněmi a skončil mystickými záchvaty, jako ruský přívrženec jeho.

Veleplodný básník okamžitých nálad *Apol. Korinfskij* po „Černých růžích“ vydal opět tlustý svazek básní z let 1895.—1897.: „Těni žizni“. I v nich převládá tesklivá nálada, vědomí osamělosti básníka uprostřed společnosti; není v nich účastenství k lidem, a proto také básníku nedostává se účastenství, lásky lidí. Spěšnost práce viděti všude. — *K. Ldov* ve svých básních („Liričeskija stichotvorenija“) nepodává nic původního; jsouť to parafrase Feta, Apuchtina i Nadsona. — *M. A. Lochvická (Žiber)* podává hrubě smyslné sonety a pěje příliš intimní hymny Afroditě. — *Sergěj Vereščagin* ve svých básních („V časy

razdumja") neuměle nadodobuje „občanské" básníky. — *V. V. Konšin* sbírkou milostných „Básní" dokázal, že není básníkem, nýbrž jen „veršovcem". Dekadent *Valerij Brjusov* vydal druhou knihu veršů, nadepsanou „Me eum esse".

Z charvatského písemnictví roku 1897.

V čísle 4. výborně redigovaného srbského časopisu „Brankovo Kolo" (směru a rázu našeho „Lumíra"), l. r. uveřejnil *Ivan Lorković* stať s hořejším nadpisem, již tuto, poněvadž celkem věcně a vážně psána, podáváme u volném překladu těm, kdož se zajímají o charvatskou literaturu.

Tři důležité a pozornosti zasluhující otázky namítají se literarnímu recensentovi, totiž: 1. Učinila charvatská literatura v minulém roce pokrok či pozorovati úpadek? 2. Rozvinuly charvatské knihy před svými čtenáři nové rozhledy, nové ideje, nový druh cítění? 3. Pozorovati na ní, co se týká idealního a uměleckého, sesílení či oslabení?

Pozornému oku nemohlo ujíti, že se jak charvatské písemnictví, tak i veřejný život nalézá ve stadiu, jenž je velice vážný pro její a jeho další rozvoj, že se nalézá v stadiu krise, jež chová v sobě mnohé zjevy, na oko nepozorovatelné, ale přece opět nikoliv bez účinku na směr, kterým se krise rozřeší.

Staré směry propadávají, jasnost jejich názorů se zatemňuje, barvy jejich blednou, dojem jejich na čtenáře je sláb, jakož ochabnutí sil pozorovati na jejich representantech. Nové proudy nemají dosud tolik síly, aby svou mladickou svěžestí prorazily, staré zatlačily a absolutně opanovaly. Boj ten mezi starou a novou školou (?) vede se ostatně dosud více ještě za kulisami. Jen tu a tam probleskne ze řady šablonovitých řádků nějaký silnější cit a nějaká smělejší myšlenka, protože se jí podařilo probíti se hřebenem ohledův a předsudků redaktorských nebo vydavatelských, obětovavši jim nicméně značné procento svých krás. Proto jeví se hladina literního příboje klidnou, ale pod ní vře, klíčí nový život, něco se kluje, rodí. Nové směry neutvořily školy, nemají na každém místě zdatných, a čehož, bohužel, tak jest potřebí, „uznaných" representantů, kteří by se směli opovážiti zahájiti boj s „reputací" starých spisovatelů. Staré směry drží v rukou úplně všecka čelnější zařízení kulturní organisace a provádějí v nich — vlasteneckou censuru nad všemi mladšími literními zjevy. (Tu si zdá spisovatel poněkud odporovati: Nemají-li mladí ještě zdatných representantů, nemohou chtíti, by se jejich pokusům vše do kořán otevíralo. Vidíme to u nás. Pozn. překladatele.)

Staré směry nezanikly, nové pak se dosud úplně nerozvinuly; ani na té ani na oné straně není výraznosti, není síly. Resultat: v charvatském písemnictví pozorovat dekadenci, úpadek v uměleckém,

citovém a myšlenkovém směru. Odtud legie malých talentů, kteří sem a tam poletují, kteří se chápou všeho, co kde zaslechnou nebo postřehnou, eklektiků bez důkladného, širokého, systematického vzdělání. Od konstatování toho smutného úkazu nemohou nás odvrátiti ni některé zjevy, které se vysoko povznášejí nad všeobecnou úroveň dnešní charvatské literatury. Ony toliko jako výjimky potvrzují pravidlo a dokazují, že Charvati mají spisovatele, ale ne literatury.

Rozumí se samo sebou, že za toho všeobecného stavu ani literarní kritika není s úlohu svou, že nemá na rozvoj písemnictví žádného vlivu. To je všeobecné charakteristikon charvatské literatury za několik posledních let, tedy i za rok 1897. Nicméně objevilo se minulého roku několik publikací, jež vtiskují pečet svou žádoucímu rozřešení nynější krise. Na ně tedy obraťme předem zřetel svůj.

* * *

V krásné literatuře r. 1897. zajímá nás na prvním místě práce národního učitele *Janka Leskovara.* Vyšla nákladem „Matice hrvatské" pod titulem „Propadlé dvory" (Propali dvori"). V romanu je Leskovar homo novus. Znám byl dosud jako spisovatel krátkých povídek neboli správněji řečeno obrázků. Než i ty učinily takový dojem, že nebylo lze jména autorova zapomenouti. Ta plastika, to pravdivé líčení, ta hluboká psychologie, vše to zůstavovalo v duši čtenářově nesmazatelné stopy. Roman Leskovarův poskytuje nám příležitost nahlédnouti hlouběji v duši spisovatelovu. Jaká to duše! Poněkud snivá, citlivá, jemná, něžná, pravá umělecká duše. Odtud ona poesie, jež obestírá celý roman něčím měkkým, blahým, světlým. V jeho poesii dýše tichá, měkká slovanská duše Turgenevova!

Leskovar je realista. Poesie, jíž se vyznačuje, neodvádí ho od skutečného života. Jeho osoby jsou skutečné bytosti, živí tvorové. Jest jemným pozorovatelem a psychologem, ale nevyhražuje psychologii prvního místa, nepíše psychologie u formě romanu. I v té příčině bližším jest Turgenevu, nežli svému učiteli — Bourgetovi. Jeho psychologie jest, abychom tak řekli, přirozená; prýští se z osob samých následkem přirozeného podání situací, duševních dojmův a obratův; není rozvleklá a naučená. Tak jsou i Leskovarovy osoby přirozené, z kostí i masa, s lidskými chybami i přednostmi. Pýcha, domýšlivost, slabost, něžnost, nerozhodnost charakterisují Leskovarovy lidi tak, jak se s nimi v obyčejném životě setkáváme. Praví, že povaha hlavního hrdiny, Pavla, jest temně, nejasně narýsována, ale dojem, jejž ten nárys na čtenáře činí, představuje mu člověka, jakých je v životě mnoho, a jak se zdá, zvláště mezi Slovany; taková individua předvedl nám opět — Turgenev.

„Propadlé dvory" líčí nám milostný rozpor, plný hlubokých, šlechetných citů, než nesou na sobě také ráz socialního romanu. Rozpor mezi „stavy", mezi vyššími a nižšími, vzat ze života charvatského Záhoří, propleten pak jest tolikerými reflexemi, jež prozrazují velikou znalost společenských poměrů.

Po stránce technické jest viděti na Leskovaru „hominem novum“. Zvláště vytýká se, že ani lásky rozpor není rozřešen ani socialní. „Dvory“ jsou šlechticky „propadlé“, ale Pavel, representant demokratického, socialního společenského směru, „neodešel do Celje“, nýbrž zůstal doma.

(Pro pochopení snažší a lepší oněm čtenářům, kteří romanu onoho nečetli, podáváme tuto krátce obsah jeho. Pavas Petrović zasnouben je s vdovou Marií. Před sňatkem přijde navštívit své rodiče, zámožné sedláky. Na blízku jest šlechtický dvůr Dobrovac, jenž patří šlechtici Borkovići, jenž má dceru Ludmilu. Pavel miloval kdysi Ludmilu, ale domnívaje se, že Ludmila lásky jeho neopětuje, odešel z domu do Slavonska, kde se zasnoubil s bohatou Marií. Vrátiv se domů, navštíví i panský dvorec, Ludmila se mu víc a více líbí. Když ho navštíví jeho nevěsta, srovnává obě, i rozhoduje se pro Ludmilu, od níž slyší, že ho vždy milovala. Ale dvorec má býti prodán následkem dluhů. Borković nechce svolit, aby jeho dcera se vdala za Pavla z toho důvodu, že se bojí o své dítě v tom nevzdělaném kruhu selském — „oh, quel peuple, dítě mé! c'est horrible!“ Nicméně na žádost dceřinu vydá se Borković k rodičům Pavlovým. Ale dojda stavení, slyší křik a hádku. Petrović, starý lakomec, byl všecek bez sebe, když zvěděl, že syn zříká se Marie s věnem 100.000 zl. a chce si vzíti schudlou Ludmilu. „Propala gospoda. Hoće da izjedu joś i moju muku!“ křičí. To když slyší venku stojící Borković, obrátí se a odejde. O sňatku ani řeči. Ludmila odebéře se s otcem do Celje, a Petrović zůstane ve svém hnízdu. „Po nešťastném zakončení své lásky chtěl něco učiniti pro zlepšení obecních poměrů.“ Když se později dověděl, kde Ludmila mešká, chtěl za ní, ale otec nedá mu peněz. „Ano, po mé smrti jest všecko tvým“, tak rozhodl otec vzniklou debatu. A Pavel zůstal doma. — Překladatelův dodatek.)

Shrneme-li zkrátka úsudek o Leskovarově romanu, můžeme říci, že „Propadlé dvory“ nejsou sice dílem dokonalým, ale jedním z nejlepších v charvatské literatuře z poslední doby.

Druhý z výtečných spisovatelů charvatských *Sandor Ks. Gjalski* uveřejnil r. 1897. v časopise „Věuci“ („Vienac“) povídku „Mors“. Gjalski připadl mi — pokračuje referent — vždy jako člověk, který více myslí a učí, než cítí. Jeho osoby jako by za tím cílem stvořeny, aby pronášely jeho filosofické názory, a ne jako by byly vyňaty ze skutečného života. To zvláště do očí padá v posledních jeho pracích. K těm dlužno připočísti i „Mors“. Mladý, zdravý člověk, plný životní síly a vědomý si toho, má děsný sen, jenž učinil i na jeho zdravý organismus dojem jakési předtuchy smrti. A skutečně stane se, že je vyzván na souboj, v němž je smrtelně raněn. Donesou ho do nemocnice; tam setká se s milosrdnou sestrou, sličnou mladou dívkou, která celé své mladí ztrávila v duševní porobě bez jakýchkoliv duševních požitků, bez radosti, bez lásky. Dívka ta churaví souchotinami v nejvyšším už stupni, a on stojí na prahu smrti. Zamilují se, a jak se zdá, oba celou silou mladistvé lásky.

Dvě třetiny povídky, celkem krátké, vyplněny jsou líčením citů, bolu, slasti muk a naděje, jaké se mohou zroditi v čistých srdcích,

jež ponejprv milují — a to na pokraji hrobu. Nedá se upříti, že v té malé práci je mnoho hlubokých myšlenek a silných citů, jak svědčí tomu strašnému konfliktu. Silnou rukou výtečného psychologa a dovedného vypravovatele dotýká se Gjalski velikých otázek o životu a smrti. Popisuje zápas mezi sladkou touhou po životě a lásce a mezi pocitem nicoty před smrtí. Vše to provedeno jest mistrně a práce ta má cenu trvalou.

Třeba litovati, že nelze pochváliti nejnovější roman *V. Novaka,* jejž vydala „Matica hrvatska“. Novak napsal krásné věci, a jeho „Podhorka“ zůstane skvostem charvatské knihy pro lid. (Po našemu až na některé trochu smělé místo. P. překladatel.) Kdyby nebylo v jeho poslední práci „Nikolovi Baretići“ prvních třicet stránek a potom ještě některých krásných tu a tam míst, nestála by ani za zmínku. Ale těch třicet prvních stránek, jež činí o sobě malý celek, má cenu nemalou. Může-li rozpor mezi manželem a ženou, mezi nimiž vládne i láska i lež, býti silněji, mohutněji a úžasněji nakreslen, než jak na těch 30 stránkách? Jinak je dílo slabé i po stránce technické i obsahem. (Můžeme však už nyní radostnou zprávu podati, že V. Novaka „Dvě povídky“, jež vyšly podílem za r. 1897. nákladem „Matice“, jsou pravé skvosty. O nich později. P. překladatel.)

Kromě právě dotčených děl nepřinesl rok minulý charvatskému písemnictví krásnému žádného pozoruhodnějšího obohacení.

Vydala sice „Matica“ ještě jednu původní povídku „Na prahu nové doby“ (Na pragu novoga doba) od *Osman-Azize* (Osman beg Hadžić a Ivan Miličević), ale na roman nestačí síly jejich. Vůbec je to spojení jaksi nepodařené. Osman je nadaným vypravovatelem, ale celkem málo bohaté obrazotvornosti, kdežto Azizovi schází obojí. Že s roman síly jejich nejsou, to dokázali prací „Bez nade“, již vydala „Matica“ r. 1896. Roman ten je řadou obrázků bez niterného spojení a beze vší psychologické analysy. Kratší povídky lépe se jim daří, v nichž líčí společenský život v Bosně.

Hermina Tomićova napsala pro „Matici“ divadelní kus „Ljubav i sjaj“ (Láska a lesk). Kus ten dáván také na divadle, ale jak čtenářstvo tak i divadelní obecenstvo jej odsoudilo. Je to jeden z nejmizernějších plodů starého směru rázu tendenčního; pln jak technických tak i uměleckých nejapností.

Z překladů vydala „Matica“ několik ruských povídek, a sice zastoupeni v knížce té tito spisovatelé ruští: *K. S. Barancevič* (Na severu pustém), *A. P. Čechov* (Tři leta), *V. G. Korolenko* (Stíny), *Z. Hippius* (Miss May) a *T. L. Ščepkinova-Kupernik* (Samota). Překlad pořízený *M. Lovsenčevičem* je celkem dobrý.

A jak dopadá bilance v charvatském básnictví? Velikých básníků vůbec není. Po mém soudu první místo náleží *Silvijovi Str. Kranjčevićovi.* Toť poeta natus, pln citů, hluboce vzdělaný a širokého rozhledu. Jeho písně jsou opravdu básněmi (poesií). Škoda, že nejsou jeho práce sebrány, by nám podaly celkový obraz o jeho tvorbě a rozvoji. Verš jeho plyne hladce, zvoní; myšlenky jeho jsou obsažny, mnohdy mystické.

Gj. Arnold je poetou reflexivním, humanistou a patriotou, filosofem hlubokým, přesných názorů, ač druhdy temného verše.

Sic je dost básníků, kteří opěvují „ji“ a „vlast“ v prázdných, hluchých, šablonských verších. Poesie jako belletristika: bez idejí, bez silných námětů a mocného pathosu.

Nedostatek ten přiměl „Matici“ vedle jiných pohnutek, že vydala souborně práce některých starších básníků, jako *A. Badaliće* a *Ivana Dežmana*. Onen jest básníkem prostředním, ač některé ideje a city podařilo se mu vyjádřiti celkem dobrou formou; totéž platí i o tomto, jen že verše jeho jsou poněkud těžkopádné.

Jedno dílo třeba zvláště vytknouti. Je to posmrtní práce krásného člověka, který velikou svou duší miloval celý národ charvatský neboli srbský; „Milovanka“ *(Vežićeva)* zove se báseň ta. Vežićevovy přednosti jsou: bujná, krásná, uhlazená retorika národní, jednostejná, bystrá mysl, žár a šlechetnost srdce. Vežićev mluví od srdce k srdci, přímo, úsečně, bez oklik, upřímně a vroucně jako pravý zastance národních ideálů.

Nebyl bych úplným, kdybych nevzpomněl překladu Danteova „Pekla“ od Buzoliće; třebas není dokonalým, přece lze jej nazvati dobrým.

A kam zařaditi vydání „Matičino“ „Charvatských národních písní“? Čítá první ta kniha 610 stránek a 82 písní — junáckých — s varianty a dodatky. Uspořádali pak knihu Dr. Ivan Broz a Dr. Stjepan Bosanac. (Kniha druhá vyšla jako podíl za r. 1897. tyto dni.) Význam publikace té, založené na nejširším podkladě, jest nedocenitelný. Z takových knih teprve pozná národ, co v něm bylo a čeho je schopen.

Charakteristiku, kterou jsem podal o charvatském písemnictví vůbec, potvrzují také jednotlivé „zábavné a poučné“ časopisy charvatské. Bylo jich dosud šest: „Vienac“, „Prosvieta“, „Nova Nada“, „Lovos“, „Novi Viek“ a „Dom i sviet“. Kolik slov, kolik stránek, a jak málo srdce, ducha, myšlenek! Starý, solidní „Vienac“ ocítá se na souši. Kromě zmíněné povídky Gjalského „Mors“ přinesl ještě několik pomenších cenných povídek a básní, ostatek — jalovina! — Z kritiků zmínky zasluhuje Katalinić Jeretov. Píše menší věci lehkým, elegantním slohem, a vždy s tendencí. Jaký jest „Vienac“, taková jest i „Prosvieta“. Vše tak šablonovité, staré, prázdné, že by člověk, soudě z charv. belletristiky, ani nevěřil, že žijeme v době velikých zápasů na poli myšlení. Při takových nedostatcích u listů předních osvědčil se „Lovos“ úplně zbytečným, a také brzy zanikl. „Novi Viek“ chtěl býti jakousi literarní revuí nového směru, ale kromě nadpisu nic v něm není nového. Všechny ty listy postonávají dvojí nemocí: duševní a materialní, toliko „škvár“ „Dom i sviet“ materialně prospívá, ale na škodu krásného, původního písemnictví charvatského. „Nova Nada“ jest listem omladiny a representuje v charvatské literatuře nové proudění, k němu přidružila se počátkem letošího roku „Mladost“, jež co nejradikalněji se přichytila modernismu.

Vědeckou část nalézáme pěstovánu v „Jihoslovanské akademii“. Z loňských publikací zasluhují zvláštní zmínky tři. Jedna z nich jest „Gradja za povjest hrvatske književnosti“ (Material k historii charvatské literatury). Redaktorem sborníku toho jest akademik a univ. professor

Dr. Milivoj Šrepel. Škoda jen, že se nebere zřetel také na Srbsko. Druhé dvě jsou: I. kniha „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena“ a „Osnova za sabiranie gradje“. Sborník vytkl si za účel předváděti a seznamovati čtenáře se živly vniterného života charvatského, jednotou národního organismu. Rovněž o „Osnově“, sestavené Drem. A. Radićem, vyslovily se všecky směrodatné kruhy jak domácí tak i zahraniční co nejpochvalněji.

Tři společnosti obírají se archeologií. „Hrvatsko arch. družtvo“ vydalo vloni „Viesnika“ jednu knihu s cennými prácemi, jež došly pozornosti za hranicemi. Hrv. kniž. starinarsko društvo uveřejnilo výsledky svého bádání v organu „Starohrvatska Prosvieta“, v níž jest dost materialu a nejedno cenné zrnko. Archeološko društvo „Bihač“ uveřejnilo výsledky svých archeologických bádání zvlášť.

„Matica hrvatska“ vydala druhý svazek III. díla: „Dějin středního věku“ od *Vally*. Je to jediná světská historie důstojná toho jména v charvatské literatuře, bohužel že dosud nedokončená.

Mladý professor *Gjurašin* napsal: „Iz bilinskoga svieta“ a *Adamović* „Francouzské drama“. Obě knihy vydala „Matice“. Činím však i vědecké literatuře výtku, že se zabývá příliš archeologií, filologií a velmi málo ekonomií a sociologií.

O „národní“ a „dětské“ literatuře, o které bych byl měl vlastně na prvním místě se rozepsati, musím — žel Bohu! — říci jen: Ubohý národ a ubohé děti! A jak je také mohou vzdělávati lidé, kteří jich neznají? Neboť to jsou dva světy, které třeba studovati, je pochopit a zamilovati si je celou duší, aby se mohlo také k jejím duším a srdcím mluviti. Jinak jest řeč takových spisovatelů jim cizí!

Skoro jak u nás!

O osudech filosofie v Rusku.

Ruský bohoslovný časopis „Cerkovnyj vjestnik“ v 7. čísle letošním zmiňuje se o prvém sezení nově založeného „Filosofického spolku“ při universitě v Petrohradě, jež se konalo dne 31. ledna, a podává stručný přehled úvodní přednášky professora Vvedënského „O osudech filosofie v Rusku“. Poučnou tuto stať podávám zde překladem. Prof. Vvedënskij především poukazal k tomu, že filosofie, jakož i věda vůbec, v Rusku nevyvinuly se samostatně, nýbrž uvedeny byly do Ruska ze západní Evropy. Po té doličoval, že počátek filosofie v Rusku datuje se od založení moskevské university. Avšak i mimo universitu ku konci minulého století rozšířeny byly ve vyšší společnosti náhledy filosofů francouzských, známých v Rusku souborným jménem „voltairianismus“. Přeměnou světských a duchovních učilišť za cara Alexandra I. i filosofii nadešel rozvoj, avšak netěšila se dlouho svobodě. Němečtí filosofové

Kant, Fichte, Schelling a Hegel byli v Rusku značně rozšířeni, zvláště dva poslední. Vveděnskij uvedl více známých jmen ruských filosofů, počínaje Malorusem Grigorijem Savičem Skorovodou, ačkoli všichni officielně nepřednášeli filosofii. Byli to: Galič a Vellanskij v Petrohradě, Šad v Charkově, Davydov, Pavlov mathematik, Maksimovič, výtečný kazaňský mathematik-filosof, proslavený i mimo Rusko, Lobačevskij, N. I. Naděždin a j. Hlavní však zřetel věnoval přednášející Vveděnskij pronásledování, jemuž nejednou vydána byla filosofie; v tom i spočívá cena jeho práce. Tak byla pronásledována filosofie v 20 a 30 letech, v druhé polovině panování cara Alexandra I., když změněna byla úplně vládní soustava a v čele vlády byly osoby, známé svým reakcionářstvím a pohlížející na filosofii jako na pramen všeho bezbožectví a všech nepokojův, ačkoli ve skutečnosti filosofie neznaly a jednotlivých jejích směrů přísně nelišily, nýbrž všeobecně propouštěly professory pro „Schellingianismus“ (Magnickij, Runič, kníže Širinskij-Šichmatov). Pronásledování se obnovilo v druhé polovině let 40., od času francouzské revoluce r. 1848., když byla v Rusku censura nad censurami, kdy filosofie, súžená jen na logiku a psychologii, přednášena byla na universitách od právníků, z nichž připomenul přednášející jakožto zvláštní výminku I. L. Janyševa na universitě v Petrohradě. Díky některým nahodilým překážkám, nepřístupným pronásledovatelům, filosofie v Rusku nevyhynula. Tak na př. Davydov, inspektor Dobročinného universitního pensionatu v Moskvě, míval s mládeží filosofické besedy. Mimo to v Moskvě, jež vůbec byla šťastnější ostatních universitních měst co do svobody učení, zřizovány byly kroužky, jež se zajímaly o učení západoevropské filosofie Spory slavjanofilův a západníků mnoho přispěly k osvěžení filosofických myšlenek. Slavjanofilé a zvláště Chomjakov hájili samostatnost filosofie na prospěch světového postavení Ruska. Se vznikem větší svobody ve všech oborech za panování Alexandra II. a s přeměnou universit věda dosáhla větší svobody; avšak s filosofií opakovalo se něco podobného jako ku konci 18. věku, jen že místo voltairianismu rozšířil se v Rusku německý materialismus, po němž přešli k positivismu a tím zájem pro filosofii na jistou dobu zanikl, smáli se jí, a protivníků materialismu, jako byli Strachov, Samarin, Jurkěvič, ani čísti kdysi nechtěli. Teprve, když tento proud přestal, začali je čísti a tím znovu obživl zájem pro filosofii idealismu, jak dokazují v tu dobu vzniklé spolky a schůze, a zřízení filosofických stolic na universitách. Vveděnskij ukončil s přáním, aby tento zájem vždy více mohutněl, aby mladé pokolení přilnulo rádo k filosofii a vydalo více učených ve významu Lobačevského, již by byli způsobilí síti jen pravdu, krásu a dobro.

K tomu připomíná referent A. Naděždin toto:

Bohužel, že tato přednáška vykazuje velikou a nepochopitelnou mezeru, jelikož autor téměř nic neřekl o filosofii v duchovních akademiích, kde filosofie vždy více byla pěstována a vždy více kvetla, než ve světských ústavech. Mluviti o thematě: „osudy filosofie v Rusku“ a nic neříci o duchovních akademiích, částečně i o seminářích, je tolik,

jako mluviti o osudech bohosloví v Rusku jen podle přednášek o něm na universitách. Aneb mluviti o dějích mediciny, a míti na paměti jen fakulty lékařské při universitách, a nevzpomenouti na lékařské akademie, bude menší mezerou, než mluviti o bězích filosofie a nevzpomenouti duchovních akademií, jež velkou většinou dodávaly učitele filosofie pro university (z dřívějších — vzpomenutí Galič, Vellanskij vyšli z duchovních žáků, pozdější — Novickij, Gogockij, Jurkěvič, Sidonskij, Vladislavlev, Trojickij a j. universitní professoři filosofie byli vzděláni na filosofy v akademiích). Autor uvedl několik jmen, málo význačných ve vědě filosofické, avšak ani slovem se nezmínil o mužích, jako byli na př. moskevští professoři filosofie: Golubinskij (proslavený i mimo Rus, známý i se Schellingem), 36 let professor filosofie, a Kudrjavcev, jenž již v mládí tak se proslavil jakožto myslitel, že byl roku 1861 zavolán ku dvoru přednášet filosofii následníku trůnu; dále petrohradští professoři: V. N. Karpov, jenž 35 let byl professorem filosofie a jenž zanechal originalní práce v logice a psychologii, a přeložil Platona v 5 svazcích s výkladem a úvodem [1]); dále I. A. Čistovič, jenž zanechal důkladné dějiny filosofie a dříve vydal učebnici psychologie; v kijevské akademii I. M Skvorcov, jehož žákem byl i Karpov; dále Gogockij, pisatel „Filosofického slovníku“ v 5 dílech a jiných filosofických děl; Jurkěvič povolaný na professuru filosofie při moskevské universitě v letech 60.

Vveděnskij zmínil se jen o tom, že v dřívějších akademiích do reformy Alexandra I. přednášená byla scholastická filosofie; k tomu ještě připomenul, že stav filosofie byl svobodnější v moskevské akademii, jež dávala professory i ostatním akademiím, na př. jeden z nejvážnějších professorů filosofie při petrohradské akademii byl z Moskvy: neudal však jména, věc týká se patrně M. I. Karinského. Neubírajíce cti moskevské akademii můžeme však říci, že i z ostatních akademií vycházeli znamenití filosofové, zvláště z kijevské, z níž vyšla většina výše uvedených professorů filosofie při universitách, a i Karpov. Nemalou zásluhu v tom ohledu má i akademie petrohradská, která přede všemi ostatními dala akademii moskevské Kutněviče, jenž první v originale seznámil žáky své s Kantem, Fichtem, Schellingem a Jacobim, a mezi těmito žáky byl i znamenitý Golubinskij; a akademii kievské dala Skvorcova (první student druhého kursu), jenž vyučoval ve filosofii i samého Karpova. Takým způsobem, vyjma snad kazaňskou, všechny ostatní akademie v ohledu filosofie měly větší menší, ale význačný vliv.

---

[1]) Letos je 100letá památka narození ruských akademických slavných filosofů F. A. Golubinského a V. N. Karpova (narozen tento 2. dubna 1798). V akademii moskevské již uctěna slavnostně tato památka; podle všeho i petrohradská akademie uspořádá čestnou vzpomínku na svého znamenitého filosofa V. N. Karpova.

Václav Kosmák †.

Mimořádně vkládáme v tento oddíl časopisu našeho nekrolog. Mimořádná ztráta písemnictví našeho k tomu vede.

Miláček lidu moravského, pro mnohé takořka mythická to postava sranečkem a kukátkem na zádech, dokončil pozemskou pouť a práci. Předčasně, příliš záhy všem, kteří uměli poněkud oceniti, co v něm máme a co v něm ztratíme. Delší doba sice již minula od nejlepších děl jeho, ale mohli jsme jistotně ještě dokonalejší očekávati, až by pominula zhoubná choroba, která skličovala mysl humoristovu a bývalou čilost její dusila. Není teď kdy psáti zevrubné ocenění práce a významu jeho, které snad nedá na sebe dlouho čekati. Zde jen několik dat ze života jeho.

Václav Kosmák narodil se v Martinkově 4. září 1843. Otec jeho byl kostelníkem. Syna dal na studie do Jihlavy. Málem by se nám byl milý Václav poněmčil a stal německým spisovatelem. Literatura německá, které si pilně hleděl, div ho mateřštině neodloudila. Brněnský alumnat však jako mnohého jiného i Kosmáka zas přivedl, kam patřil. Doba jihlavská ostatně nebyla ztracena. Jak ze vzpomínek Kosmákových známo, získal tam mnoho co do vzdělání i co do povahy.

Vysvěcen byv na kněžství (4. června 1866), kaplanoval v Mor. Budějovicích, v Hostimi, administroval Biskupice, Řeznovice, Moutnice. Farářem byl ve Tvarožné a konečně v německých Prostoměřicích, kde 15. března 1898 zemřel.

První práce uveřejnil v bohosloveckém časopise, od r. 1869. byl stálým spolupracovníkem „Hlasu“, jemuž příspěvky svými, zvláště kukátky, nemálo prospěl, kromě toho přispíval do kalendáře „Moravana“, do „Obzoru“ a j. Podnikavý P. Placid Mathon získal jej pro „Časové listy“, jež pro nepříznivé poměry politické se neudržely; v nich vyplnil Kosmák tři čísla, z nichž druhé a třetí („Likér de bluj“) šlo na dračku. Děl jeho je slušná řada. Dosud jsou roztroušena po různých nakladatelstvích. Nedlouho před smrtí odevzdal však Kosmák právo vydavatelské výhradně benediktinské knihtiskárně v Brně, jež postupně veškera díla Kosmákova souborně ve stejné úpravě vydá.

Oceněn byl Kosmák více skutkem nežli pérem, a to jenom na Moravě. Byl to zase jeden doklad, co umějí literarní činitelé pražští, když se jedná o spisovatele moravského a kněze. Pro českou literaturu jakoby Kosmáka ani nebylo. Ba přední žurnal pražský nestyděl se v době, kdy Kosmák byl na vrcholu činnosti své, mluviti o něm jako o jakémsi Komzákovi. Pánové z Čech vymlouvali a vymlouvají se na knihkupce, špatné spojení, slabou agitaci a pod. Avšak literaturu tak skrovnou mají a mohou řiditi odběratelé, kupci, ne prodavači!

Ignorování veřejné Kosmáka, jinak na takové věci málo choulostivého, časem přece mrzelo, tak že stal se naopak někdy nedůtklivý k upřímným a oprávněným kritickým pokynům i největších ctitelů svých. Jakožto hlavní nedostatek vytýkána mu nedokonalá komposice uměleckého celku v dílech jeho a tu a tam příliš násilné odbočky tendenční. Za to v drobnokresbě a plastice byl mistrem. Umělkovanosti neznal; proto zdají se díla jeho tak málo „uměleckými", jsouce prostá a upřímná. Byl realistou v nejušlechtilejším významu. Idealisování jeho neopouští pravděpodobnosti. Humor jeho jest jemný a věcný, celkem prostý šaškovitých nadsázek, jichž používá při postavách nenáviděných, na př. odrodilců, lidí zpanštělých a pod. Díla jeho netají se tím, že chtějí býti a jsou „příkladná", moralisující, ale jen kde se výslovně do moralisování dává, prozrazuje sám, že není ve svém živlu. Místa taková jsou obyčejně mrtvými body. V dialogu jest mistrem obratnosti a charakteristiky. Při popisech a líčeních nevydržel. Celá povaha jeho byla dramatická. Zmínky zasluhuje, že nepoužíval v dialogu podřečí.

Gallerie postav jeho je velice dlouhá a rozmanitá, ačkoliv obmezoval se na život našeho lidu venkovského, život v rodině a obci. Pramenem jeho byl život a pozorování. Themata z knih vzatá nedařila se mu valně. Podivuhodno, kterak dovedl se vžíti do příběhů jinými vypravovaných a je přetvořiti. Časové proudy nalézají v dílech jeho hojně ohlasu; slabosti jejich jej lákaly a dráždily. Nynější literatura naň málo působila. Snad byla by jej vedla k větší uhlazenosti slohu, ale snad na škodu rázovitosti. Nápadno jest, že často v příběhy vplétá motivy zpěvu a popěvky. Národního zpěvu byl velikým milovníkem.

Povahy byl milé a upřímné, ale až se obeznámil a jen mezi svými. Vzezření jeho bylo jinak mračné, zachmuřené, tak že napoprvé každý byl setkáním sklamán. O svých dílech jenom v nejužší společnosti rád hovořil. Z těchto poznámek teprve vysvítalo, jak případná jest autokritika jeho. Nejvíce radosti měl, jak pisateli častěji prozradil, z drobných obrázků dřívějších, na nichž opravdu pozorovati bezprostřednost dojmu a zálibu v tvoření, jak jsou psány, abych tak po domácku řekl, s „gustem". Jak psal, tak také vypravoval: živě a názorně.

Choroba Kosmákova trvala již delší dobu s malými jen úlevami. Poslední práce, v „Hlasu" a „Obzoru" z r. 1897. (nedokončené), psal již s námahou, ale těšil se, až nemoc úplně překoná, že vrátí se také dřívější svěžest Avšak nebylo již pomoci.

Díla jeho, ač ne tak rozšířená, jak zasluhují, náležejí přece mezi nejoblíbenější na Moravě a ve Slezsku, a dobře bude, dokud jimi zůstanou. Je to pravé umění pro lid. Smrtí Kosmákovou utrpělo velikou, myslím, že ne tak snadno nahraditelnou ztrátu. Napodobitele sice našel — on se jim sám nejvíc smával — ale na nástupce jeho bude nám asi počkati. Doufejme, že ne dlouho, neboť Kosmákův směr přese vše nedokonalosti jednotlivých děl hoden jest následování. Památka jeho u vděčných čtenářů zůstane zajisté v požehnání!

Nová díla.

A. M. Lépicier: Del miracolo. Roma 1897.

Obvyklým zp:sobem probírá učený sp sovatel pojem a význam ›ázraku, zvláště jaké místo zaujímá v nadpřirozené správě světa a naproti přírodě a přírodovědě.

Georges Goyau: Autour du Catholicisme social. Paris 1897.

Spisovatel otvírá pohled do budoucího století, a to, podivným způsobem, pohled celkem utěšený, soudě z rozličných proudů, které ovládají dokonávající století, že lidstvo vrátí se k lepším zásadám a k lepším skutkům.

Statě týkají se hlavně Francie a Italie, jednotlivých úkazů náboženských a společenských v obojí zemi, poučují však dobře o nynějších myšlenkových proudech vůbec.

H. Pesch: Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung. I. Der christliche Staatsbegriff. Freiburg i. Br. 1898. 2. vydání. Cena 1 m. 60 pf.

Chvalně známý jesuita vydává tu po druhé svoji křesťanskou sociologii, v níž jasně a přesně vymezeny hlavní příslušné pojmy, věrně podány cizí nauky a nauka naše. Jakkoli církvi samé forma státní je lhostejná, přece skutečné poměry vyžadují, aby zaujala určité stanovisko ke státu vůbec a k jednotlivým útvarům jeho. O tomto zvláště poučuje důkladně I. díl spisu Peschova.

K. v. Baer: Lebensgeschichte Cuviers. Braunschweig 1897.

Slavný přírodozpytec obhajuje důstojného předchůdce svého proti četným útokům darwinistů. Ve mnohém nedaly dějiny za pravdu Cuvierovi, ale zajisté methodicky správný byl boj jeho proti fantastickým novotám Geoffroye, an chtěl drobným zkoumáním, a ne bezuzdnou spekulací dáti přírodovědě pevný základ.

Ferd. Tadra: **Soudní akta konsistoře pražské.** Část III.

V této III. části vydán jest Manualník IX. a XII. soudu konsistorního, zahrnující leta 1392—1394 a 1396—1398. Zdali manualníky z let 1394—1396 se ztratily či nic, dosud se neví. Z věrohodného pramene dověděl se p. vydavatel, že některé jsou v knihovně Vatikanské. Odtamtud však obdržel zatím odpověď zápornou.

Dříve, než se zmíníme o celkovém rázu těchto akt, všimněme si zápisů Jana z Pomuku. Poslední zprávy za jeho generalního vikářství týkají se právě opata Kladrubského, Olena, jehož volba a potvrzení byly první příčinou, že Jan z Pomuku, Mikuláš Puchník a soudruzi byli uvězněni. Od 11. až do 24. března nastala přestávka v soudu. Mezitím byl dne 20. března 1893 Jan z Pomuku utracen. Nejde nám tu ani tak o uvedená data — nemajítě příliš veliké ceny — jak o to,

abychom poukázali na něco jiného. „Otázce svatojanské“ potřebí zajisté ještě některých vysvětlení. Z pramenů v Čechách dosud známých sotva lze co nového o ní uvésti. Kanonisační proces vyžaduje mnoha a mnoha dokladův. A mohly-li se do Říma dostati pražské manualníky, proč ne i ledacos jiného? Tak tedy by bylo třeba nasaditi všecky síly, aby se co možná nejdříve shledalo všecko.

V úvodě uvádí p. vydavatel nejdůležitější záznamy, jichž nelze zařaditi pod určité záhlaví, popisuje, jak manualníky vypadají a dokazuje, že listy, na něž ve Št. Hradci přišel Loserth, nejsou z manualníků scházejících, nýbrž že je to listina nějaká jednotlivá z roku 1394. Po úvodě je sestavení zápisů dle obsahu, jako v předešlých svazcích akt. Na konci přidán abecední rejstřík, tak že hledání je tím velice usnadněno. Ostatně vydavatelská péče Tadrova jest už dávno známa.

Zápisky soudu kons. z těchto posledních let století 14. ukazují už na ovzduší, v němž našla nespokojenost výtečnou půdu pro svoje símě. Ale napadají mně tu maně slova Fr. Palackého („Několik slov o náboženství a o víře“, 1873): „Historie připomíná ovšem vždy více o výtržnostech ve společnosti lidské a o hlučném rušení předepsaného právního i mravního pořádku, než o jeho zachovávání a o tichém obecenstva živobytí; ale tím nikoli nezapírá, nýbrž spíše potvrzuje nesmírnou tohoto převahu, pokládajíc je jako za pravidlo, ježto rozumí se samo sebou.“

Proto nepovažujeme sváry kněží s kněžími, jež se rozhodovaly někdy i zbraní nebo aspoň pěstí, sváry kněží s laiky za zjev příliš povážlivý. Jest jich také na tak veliký počet kněžstva poměrně málo. Rovněž málo jest aspoň v těchto letech případů, že by byl farářem muž s nižšími jen svěceními. Vůbec excessy jednotlivců, jež jsou přece jen výjimkou, nezdají se nám býti těžkou inkriminací doby.

Ale povážlivější jest, že se ustálily i v právu jisté zvyky, jež se vlastně příčí zásadám katolickým. A bohužel, tu se s nimi shledáváme. Je to zvláště časté pronajímání far — tak smutně proslulé — a potom zlehčení nejtěžšího církevního trestu. Ustanovovánať exkommunikace pravidelně na nájemníky a vůbec dlužníky, kteří nechtěli platiti, k čemu se zavázali na soudu konsistorním. I to zdá se nám býti neblahým znamením doby, že většina zápisů jedná — o penězích a sporech o beneficia. Spory s patrony nejsou nic zvláštního; jinak poněkud je tomu při sporech farářů s kláštery a stíhání kazatelů. Poměrně často vystupují už kazatelé, kteří prohřešují se i proti dogmatům i proti poslušnosti.

V aktech jest ovšem ještě mnoho zpráv o jiných věcech, jichž nechceme tu vypočítávati, protože jsou méně důležity než ty, o nichž se stala zmínka. Jen to snad ještě sluší podotknouti, že (v r. 1396. ponejprv) tou dobou klestí si čeština cestu již i do úředních knih církevních.

Bylo by si jen přáti, aby se dočkaly brzy vydání také ostatní důležité věci z archivu konsistorního, ale nejen v Praze, nýbrž také u nás doma; ovšem nejenom soudní akta, ale, a to především, památky, jež ukazují positivní práci církve, pokud se ovšem zachovaly. Kdo

by se o to postaral ať prací, ať hmotnou podporou, získal by si jistě veliké zásluhy. Pak teprve byly by možny důkladné a úplné církevní dějiny našich zemí.

Dr. Sernoff-Weinberg: Die Lehre Lombroso's und ihre anatomischen Grundlagen im Lichte moderner Forschung. Leipzig 1896.

Vracíme se k brošuře moskevského anatoma, přeložené Weinbergem, poněvadž Lombroso nepřestává u nás strašiti a, divno dosť, i v našich vrstvách došel souhlasného povšimnutí, jehož naprosto nezaslouží. Sernov vzal si na mušku hlavně Lombrosova „uomo delinquente", zločince, a vyvrací domněnky jeho o vrozeném typu z kořene. Dodatkem pak odsuzuje vůbec L. generalisaci o poruchách organismů a vloh. Nazývají-li tedy L. genialním, tedy je snad genialním fantastou, ale ne vědcem.

B. Grassi: Critica della filosofia zoologica. Roma 1898.

Je to inaugurační řeč professora anatomie na universitě římské o evolutionismu a materialismu. Spis. sám jest celým evolutionistou, a tím více padá na váhu, jak ostře odsuzuje evolutionismus materialistický, k němuž vede darwinismus a jeho domnělé zákony. Trvaje přes to dosti nedůsledně při evolutionismu nepřijatelném, odmítá ovšem důsledky nemravné a společensky zhoubné, k jakým vlastně evolutionismus vede, a jaké z něho lidé jako na př. Lombroso také vyvozují. Spis tedy má četné logické slabiny, ale skutkem jest, že zas jeden přírodovědec zvučného jména zříká se vulgarního transformismu, který tolik hlav zbytečně popletl.

Obrázkové listy pro školu a dům.

Vídeňská společnost pro rozmnožovací umění uvázala se v záslužný podnik, jejž možno i našincům, ač nám z Vídně málo co dobrého přijde, upřímně doporučiti. Obrázky jsou náboženské, dějepisné, přírodopisné atd., všem potřebám školy vyhovující, při tom úhledně provedené, dle dobrých vzorů. Listy černé jsou po 10, barevné po 20 hal.

Kapitan Maryat: **Příšerná loď.** Přeložil Jan Wagner. Nakl. J. R. Vilímek v Praze 1897. Str. 491.

Je to historie ve slohu Jules Vernea, plná nepřirozených zjevův a katastrof, ale podobně napínavá. Od Vernea liší se spis tento m. j. také exkursy o věcech katolických (na př. klášteřích, inkvisici a j.), a to způsobem nejen málo lichotivým, nýbrž i málo pravdivým.

O. Féré a *D. Saint-Ives:* **Baron Trenck.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze 1897. Str. 600.

Je řeč o příbuzném pověstného pandura. Byl v rakouském a pruském vojsku, v dlouhém a krutém zajetí Bedřicha II. pro lásku k jeho sestře a po mnohých dobrodružstvích skonal pod guillotinou. Příběhy jsou tak četné a napínavé, že až unavují.

„Matice lidu“ vydala nedávno zápisky pruské princezny **Na německém dvoře minulého věku** (str. 186), které jsou jako doplňkem předešlého díla, ač neodporují-li mu. Poměry na dvoře hohenzollernském a i jiných byly přímo děsné, možno-li klevetné a zlomyslné princezně věřiti, která též o katolických věcech píše velice nepříznivě.

Vlasta Pittnerová: **O našem lidu.** Knihovny našeho lidu č. 4. Nákladem benediktinské knihtiskárny v Brně. Str. 164. Cena 40 kr.

Z četných obrázků z kraje žďárského vybráno tu několik zdařilejších a zvláště rázovitých, jež lid a přátele jeho budou zajisté zajímati jak tklivými příběhy, tak pěkným a poutavým slohem.

A. E. Mužík: **Skvrny a paprsky.** Povídky a črty. Ottovy Laciné knihovny č. 156. Str. 304.

Slušná řada povídek vážného a sympathického básníka, vypravujících o vášních, neštěstích a zločinech lidu venkovského. Některé příběhy jsou zajímavé, některé by stručnějším zpracováním získaly, některé měly býti vůbec vypuštěny. Závadného nespozorovali jsme v knize nic, ač přílišná melancholie zaviňuje v některých obrázcích nezdravou náladu.

Al. Jiráska Sebrané spisy. Seš. 248.—258. po 15 kr. Díl 24. Domů a jiné obrázky. Nakl. J. Otto v Praze 1898. Str. 311.

Nejobšírnější z obrázků „Zemanka“ je dosti otřepaná historie manželské nevěrnosti mladé ženy k obstárlému muži, jenž nevšímal si ženy a více dbal koní a jiných věcí, pronásledování t. zv. Naháčů v 15. století. V celku je to málo charakteristické. Ostatní obrázky jsou vlastně povahopisné kresby a studie více méně zdařilé z různých dob. Tak „Husaři“ předvádějí typ vesnického hostinského, jenž z lásky k svobodě dopřává svobody i nenáviděným vojenským sběhům, uherským husarům. V obrázku „Domů“ nakreslen kancelista, jenž celý život se těšil na pensi ve svém domově, celý život spořil a dobře činil jiným, sám zemřel předčasně. V „Jiskrách v popelu“ dovedně nakreslen starý lakomec Lafar. V obrázku „Stromy“ vidíme faráře idealistu v odlehlém hnízdě venkovském a v obrázku „Sobota“ pěkný kontrast mezi nadšeným vlastencem Sobotou a odchovancem doby Bachovy, sudím Zaleským. Jsou to celkem práce podřízeného významu v tvorbě Jiráskově, ale pěkně se čtou.

K. Klostermann: **Domek v polední ulici. — Chuchláci. — Kochanovická epopeje.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze 1898. Str. 369.

Zcela různé náměty, jako nesnáze páně professorovy, než a když se stal domácím pánem, pak nenechavá osada troglodytů — Chuchláků, a nesmírná bída lidu donuceného opouštěti polnosti své, předvedeny tu prostým kronikářským způsobem, který však nepostrádá účinnosti, poněvadž to, co spisovatel vypráví a jak soudí, jde od srdce a má jakousi myšlenkovou i mravní podstatu. Potěšitelného ovšem postavy

jeho mají do sebe málo. I kdyby vypravování takovými úvahami nebylo propleteno, čtenář vycítil by je sám. Jinak by povídkám neuškodilo trochu více formalního zaokrouhlení a uhlazení, leckterá narážka působí rušivě. Nerádi čteme o „konsekrované hostii" srovnání, jako na str. 129. Není tam nic urážlivého, ale nám je to tajemství přeposvátné, jehož dotýkati se třeba jen co nejuctivěji a na patřičných místech.

Co má ten břicháč na obálce s obsahem knihy, nesnadno vyrozuměti. Kniha bude dospělému čtenáři vítána.

M. Jahn: **Nevzešlo ráno.** Obrazy z valašské dědiny. Ottovy Laciné knihovny č. 157. Str. 261.

Temné jsou skutečně tyto obrázky rodinného a obecního života na Valašsku. P. spisovatel je pozorovatelem bystrým, ale dobrým a soucitným, uměje soucit i vzbuditi pro tu bídu hmotnou a mravní, která lid náš tísní. Doufejme, že i světlé stránky jeho vzbudí ve spisovateli příslušný ohlas, aby nám je vylíčil a jimi po případě lid sám povzbudil. — Stilisticky pozorovati v pracích M. Jahnových značný pokrok. Závadného v knize není nic.

Ruská knihovna XIII. Spisy Alexěje Teof. Pisemského. Sv. 3. Hňup. Bojarština. Přeložil V. Mrštík. Nakl. J. Otto v Praze 1898.

V „Bojarštině", napsané r. 1847., Pisemskij přenesl na ruskou půdu otázku o svobodě srdce, jak to učinili v téže době Družinin v „Pavlince Saksové" a Hercen v romaně „Kdo je vinen". Všecky práce ty psány pod vlivem romanů G. Sandové, ale žádný nepodal určité odpovědi na předloženou otázku. Na „Bojarštinu" tehdejší censura pohlédla jako na protest proti manželství, a proto roman směl vyjíti teprve mnohem později. Běží zde o nešťastné manželství velice hrubého statkáře Zador-Manovského, a něžné sympathické Anny Pavlovny, jež z donucení stavši se ženou hrubého, tyranského muže, hledí mu ve všem vyhovovati, ale nemohouc snésti trýznění a úšklebků jeho, prchne k bezcharakternímu, ale vzdělanému Elčaninovu, jenž však brzy ji opustí, načež beztoho chorobná žena v zoufalství umírá v domě hodného malého statkáře. Svobodná láska neučinila ji šťastnou. Násilného sňatku, o jaký tu jde, nikdo neschvaluje, a manželství mezi tak různými povahami, jakými jsou manželství, nemůže být šťastné. Ale z toho vyvozovat už nepřirozenost manželství, je nesmyslno. Odporné jsou typy starého vilníka hraběte Sapěgy a koketné vdovy Kleopatry Nikolajevny. — O podobný sňatek jde v povídce „Hňup", uveřejněné roku 1850. „Hňupem" jest lenivý, bezcharakterní, studovaný statkář Bešmetev, jejž počestná sestra seznámila s lehkomyslnou dívkou, která mu podá ruku pouze proto, že si toho rodiče přejí, ač sama ho nenávidí, brzy muže podvádí, sama skoro nabízejíc se guberskému lvu Bachtiarovu, až ji muž z domu vyžene, sám pak náhle zemře na choleru.

Pisemskij mezi ruskými spisovateli nejvíc se blíží cynickým naturalistům francouzským. Zdravou četbou práce jeho nejsou. Divíme se, že p. Mrštík obral si za úkol překládat právě toto.

SMĚS.

Jak sděluje starokatolická Revue internationale de théologie, projádřil se jistý theolog z university athenské takto: „Všichni theologové křesťanského světa mají v úctě **německou protestantskou theologii,** a to vším právem: neboť ona drží nyní žezlo naší vědy v rukou. Většina theologů nejen Řecka, ale i Ruska, Rumunska, Srbska a ostatních pravoslavných zemí jsou žáci německé theologie. Milujeme protestanty, protože duch naší církve svobodnější jest než církve římské. Stojíme o mnoho blíže protestantismu, než jak obyčejně se myslí.“ V mnohém ohledu je přiznání toto zajímavé. Nehledě ku frasím, jakými se pronáší o kritické škole německé, která přece ústy mistra svého Harnacka nezakrytě vyznává své fiasko (viz o tom minulé číslo „Hlídky“), může pro nás katolíky v přiznání tom najíti se leckterý pokyn a vysvětlení některých současných zjevů. Především si můžeme tím vysvětliti onen podrážděný a jizlivý ton, jakým většina pravoslavných listů je přeplněna, jakmile jí přijde učiniti zmínku o papeži. Ani poctivého vlasu na něm nenechají, ať jedná tak či onak. Za druhé možno si z toho vysvětliti, alespoň částečně, povážlivé některé zjevy ze života současných pravoslavných kněží, zjevy, jež hraničí těsně se světoznámou nevěrou německé theologie. Za třetí pochopíme, proč myšlenka o sjednocení církví východních s církví katolickou je kněžím východním tak nepohodlná, aniž stává naděje dle výpočtu lidského, že by se mysli v dohledné době obrátily k lepšímu, spíše naopak. Úvahy zde krátce podané obšírněji probírá časopis katolický, v Athenách vycházející pod názvem Ἁρμονία, jenž si obral úkolem, odstraňovati překážky spojení církví východních s církví katolickou.

Zdá se, že výsledky „požehnaného působení“ **židů** mnohem lépe poznávají národové, nehonosící se vrcholem kultury evropské. Alespoň Christian World 2125 sděluje, že v Persii jsou židů již syti, a zvláště nynější šach že vystupuje proti nim se vší přísností. Dle panovníka vedou si i ministři, kteří nyní vydali nařízení, jehož cílem je vyhnání všech židů z Teheranu. „Utiskovaní“ pomýšlejí na osazení se v Palestině. Zvláště o to pracují „sionisté“. Aby spíše židy to do země předků táhlo, hledí znova roznítiti myšlenku o vystavění chrámu Jerusalemského. Jak to myslí se zemí „předků“ upřímně, viděti z toho, že bohatí židé peníze jim nabízejí na stavbu, ale s nimi do Jerusalema navrátiti se nemíní. Patrně se mají mezi křesťany lépe.

Mnozí i z katolíků často posmívají se **ceremoniím,** posvátným obřadům církevním. Takoví jednají proti přirozenosti lidské. Ta nutně požaduje, protože je smyslně-rozumová, k povznešení a povzbuzení rozumu představ z věcí smyslům přístupných. A byť i podařilo se jakýmkoli vlivům třebas na delší čas tuto nutnost jaksi utajiti, vyhubiti ji není možno a ona s tím větší silou pak propuká. Důkaz toho podává nyní církev anglikanská. Obřady z ní téměř načisto byly vyloučeny. Avšak srdce věřících si jich přálo a po dlouhé době nyní přání jejich na některých místech se vyplňuje.

V Christian World v čísle 2125. o tom se obšírněji rozepisuje jistý mimo církev státní stojící Angličan takto: Na kostelních dveřích v mém rodišti nalezá se tištěné oznámení, že páni faráři v jisté dni v témdni budou v kostele, aby „zpovídali“. Vnitřní ozdoba kostela je téměř stejná s kostelem katolickým. Po odzpívání litanií farář podává návod o jednotlivých otázkách anglikanského ritualu. Počal vykládati o pokloně oltáři, kterou věřící činí při vstoupení do kostela. Proč se pokloniti? Protože je oltář trůnem Božím. Každý loyalní člověk musí to uznati, tak jako dvořan se pokloní ve sněmovně lordů před trůnem královny, byť i byl prázdný. Když však „král nebeský sám na oltáři je přítomen pod způsobami chleba“, tu třeba se klaněti. Potom poučoval kněz o mši svaté, totiž o High mass, Missa cantata, a Low mass, kterak působí přepodstatnění chleba. Dopisovatel pozoroval, jak několik mladých dam pilně si činilo poznámky při kázaní. — Svícnů je na oltáři mnoho a „představují Krista ve svátosti žijícího jako světlo světa.“ Kněží mají vzácná roucha. I kadidla se užívá a dle slov kazatelových znamená zásluhy Kristovy, jež musí se připojiti k našim modlitbám a bohoslužbě, mají-li se Bohu líbiti. „Je velikou ztrátou pro církev, že kadidlo tak dlouho při naší bohoslužbě chybělo“, tak volal kazatel. A k tomu dodává dopisovatel: Farář navštěvoval přece universitu v Oxfordě.

Prof. Dr. Jan Janošík o Darwinově theorii. Bude snad mnohého čtenáře tohoto časopisu zajímati několik poznámek o hypothesi Darwinově, které napsal Dr. Janošík, professor anatomie na české lékařské fakultě, pojednávaje v 1. sv. své výborné „Anatomie člověka“ o dějinách anatomického bádání. Čteme na str. 35.: „Nelze ovšem popříti, že vývody Darwinovy jsou duchaplné, leč řídko kde mají skutečnou hlubší vědeckou basis, založeny jsouce více jen na zevním pozorování. Ony dožily se pak rovněž toho nepochopení, že zapomněli tak četní badatelé, že jedná se tu o theorii, která v detailu, alespoň co týká se postupného vývoje, daleko ještě není dokázána, nýbrž stále nových prací vyžaduje. Nechceme zde na to zacházeti, že doznala theorie tato i toho nehodného ústrku, že každý laik takřka cítil se povolaným spolu mluviti. Leč osudnějším pro nauku Darwinovu než soud laiků byly a jsou práce badatelů, kteří se neštítí i komolení a uvádění nepravdy za fakta, jako nechvalně v tom ohledu se proslavil Haeckel, který, aby jaksi vědecky také dokázal povolný postup vývoje, nakreslil věci, kterých viděti nemohl, poněvadž neexistují. Připomínám zde toliko jeho výkres embrya člověčího s volnou alantois (t. j. jedna z blan zárodkových); mystifikací se nikdy nepomohlo pravdě. Nauka Darwinova, o níž nesmíme zapomenouti, že je to jen theorie, na jejíž dokázání ve všech konsekvencích ještě nesmírně mnoho práce potřeba bude, vrcholí vlastně v tom, že děděním přenášejí se i získané vlastnosti rodičů na potomstvo a pak vítězství toho nejvhodnějšího v boji o život. V obou těchto větách jest implicite obsaženo, že mohou se měniti a skutečně se mění za různých podmínek jisté části celkové organisace. Leč direktní důkazy, které člověk ve své pídi času a malomocnosti síly podniknouti může, jsou příliš nepatrné, více lze získati pozorováním a srovnáváním skutečného vývoje, z čehož původ vzala porovnávací embryologie či porovnávací nauka o vývoji. Větší a skutečně znamenitou práci v tomto směru podnikl Balfour vydáním porovnávací embryologie. Leč právě na

tomto sebraném materialu lze viděti, jak daleko jsme od stanovení jednotného plánu, který descendenční theorie vyžaduje, lépe řečeno předpokládá.“ Slova střízlivého anatoma, který odkazuje učení Darwinovo tam, kam jedině náleží, mezi přírodovědecké hypothesy. sv.

Náboženský sněm. (Srv. „Hlídku“ II. 388 a 533.) Američtí rabíni měli jakýsi sjezd v Montrealu v Kanadě dne 10. července 1897. Rabín Stolz navrhoval, aby židé poslali dva své učené zástupce do všenáboženského sjezdu v Nashvillu (stát Tennesee). Návrh nebyl přijat, neboť se uvádělo, že to není nic náboženského, nýbrž bezbožeckého, svolávat sjezdy na každou výstavu, a židé že tam nemají co dělati. Jiný rabín zase soudil, čím více židovství bude stýkat se se světem, tím lépe že pro ně. V Německu vyšel o chicagském náboženském sněmu spis: „Die Welt-Religionen auf dem Kolumbia-Kongress von Chicago 1893. Von W. v. Zehender.“ (5 m.) č.

Beehringovo serum. Brzy po vynalezení a v počátcích praktického upotřebení Beehringova sera proti difterii sestoupila se ve Vídni vědecká kommisse, sestávající z předních professorův a dětských lékařů, s úkolem, přísně kontrolovati účinnost jmenovaného léčiva. Nedávno vydala tato kommisse první svoji zprávu, kterou na základně obšírných a přesných vyšetření zjištěno, že serum Beehringovo snížilo úmrtnost při difterii o 50%. Faktum toto, zajisté potěšitelné, dokazuje, že cesta, kterou v léčení chorob infekčních nastoupili prvně Pasteur a Koch — tento ovšem s výsledkem pouze theoreticky cenným — je cestou správnou, a zasluhuje všeobecně býti známo. sv.

Socialní otázka. Jules Huret, známý francouzský spisovatel, vydal spis s názvem „Enquête sur la Question sociale en Europe“ (Paříž, Perrin et Co.), t. j. dotazy o socialní otázce v Evropě. Spisovatel obrátil se na všechny možné druhy lidí a tázal se jich po mínění o socialní otázce. Nalézají se tam odpovědi Alfonsa Rotschilda, potom mínění soudruha Jaurèsa, odpověď Beblova, odpověď vévody z Rochefoucauld a mínění chudého slévače z Creuzot, který spisovatele o zatajení svého jména prosil, aby nepřišel o chléb. Ze všeho jde na jevo, že boháči se prozatím ničeho nebojí, a proto nářky ubohých slyšeti nechtějí. Poslechněme, co praví baron Rotschild, kterého p. Huret v jeho skvostné vile navštívil. Rotschild namáhal se, aby z doutníku, který si právě zapálil, mocné dýmy mohl vydávati, a při tom rozumoval: „Toho času není žádná krise; já aspoň tomu nijak nevěřím; poměry v Evropě nejsou právě nejhorší; proto nevěřím v nespokojené hnutí dělnictva. Jsem si jist, že dělníci většinou se svým osudem spokojeni jsou, že si nenaříkají a tak zvaný socialismus ani neznají. Jest ovšem dosti štváčů, kteří by rádi dělnictvo vzbouřili, ale ti nemají žádného vlivu na řádného, rozumného a pilného dělníka. Se štváči spojují se jen ti líní... Že by dělníci se domnívali, že jmění není stejně rozděleno? Nebo že jejich mzda není dosti veliká? Ať žádají více! Vždyť mají to právo. Boj proti kapitalismu jest hloupý a škodlivý, antisemitismus jest hloupý a nestydatý... Moje miliardy! Nedávno ukázal mi kdosi časopis, v němž stálo: Baron Rotschild má tři miliardy franků jmění. To je příliš hloupé... Zda bohatství oblažuje? Zajisté že ne. Jakousi přednost to do sebe má, býti bohatým, jinak by se lidé pro peníze tak nenamáhali; ale pravé štěstí je práce.“ Vévoda z Rochefoucauld pravil mezi jiným: „Nechci říci, že bych si mohl naříkati, ale můj ideal by byl tento: kdybych mohl býti

sedlákem s 2000 franků roční renty a pěkným hospodářstvím v úrodné rovině. Já bych sám hospodařil, mé dítky by pomáhaly na poli a ve stáji, neměl bych žádné zvláštní starosti, měl bych míru štěstí, jak si člověk přáti může.“ Když kniha byla vytištěna, ulekli se Rotschild i vévoda Rochefoucauld dětinských nápadů, které vyslovili a naříkali si, že jejich slova nejsou podána tak, jak oni je řekli. Ale p. Huret odpověděl výslovně, že ručí za správnost toho, co napsal. — Celá kniha je zajímavá, ježto hlasy všech stran v ní jsou obsaženy; a právě ze všeho poznáváme ta rozdílná mínění bohatých a chudých; vidíme, že rozdílné třídy společnosti lidské si nerozumějí, a že tedy ještě dlouho může trvati boj mezi členy společnosti, kteří na sebe s neláskou pohlíží.

Daň z vědeckých odměn. Jistá vědecká německá akademie dala kterémusi učenci za jeho práci cenu 10.000 marek. Berní úřad uznal za dobré cenu tuto sdaniti. Učenec se odvolal až k vrchnímu správnímu soudu, který rozhodl v jeho prospěch s následující asi odůvodněním: „Akademické ceny, které udělovány bývají za některé vědecké práce, nejsou příjmem ze zaměstnání ziskuchtivého. Neboť zde nemůže býti řeč o ucházení se, ježto ceny udíleny bývají čas od času za nejlepší práce; není tu poměr vzájemné smlouvy, jakož v jiných případech u spisovatelů bývá, kteří vydáním svých prací právo mají na honorář.“ č.

Jak se čte. Polský spolek „Szkoła ludowa“ v Haliči má celou řadu odborů po městech i venkově. Některé zabývají se výhradně půjčováním knih. Tak třetí odbor spolku v Krakově má půjčovny knih na 4 různých místech, v nichž úhrnem je 3960 děl. V roce 1897. půjčeno bylo z těchto půjčoven 56.803 knihy 28.393 čtenářům. Odbor měl 135 členův a 825 zl. příjmů. — Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku (rakouském) do konce roku 1897. založil 80 knihoven pro lid, které mají úhrnem asi 12.000 svazkův a 3000 čtenářů, kteří přečtou do roka na 30.000 knih, z pilnějších přečetli 50, 38, 25 knih. Nejčetnější jsou spisy Kosmákovy a Pravdovy. — Společnost pro vzdělání lidu v Německu r. 1897. měla 1170 spolkův a 3285 osob za členy, zřídila 96 a podporovala 69 knihoven rozdavši celkem 9118 svazků. R. 1898. chce založiti 200 knihoven s 15.000 svazky.

Jubileum. Danský spisovatel Henryk Ibsen slavil 20. března t. r. 70. narozeniny. Kodaňský časopis „Politiken“ při této příležitosti vydal slavnostní číslo v pěti jazycích: francouzském, anglickém, vlašském, německém a španělském. Celé číslo je věnováno posudkům a náhledům literatův a dramatických spisovatelův o Ibsenovi, jeho významu a vlivu na nynější tvorbu v oněch oborech, ve kterých Ibsen pracoval. Svými příspěvky zastoupeno je na 300 spisovatelů všech národů.

Rozšíření bible. Britská zahraničná společnost biblická (založená r. 1804.) v Londýně vydala do konce roku 1897. 141 mil. kusů biblí (celých i jednotlivých částí) ve 300 řečech, z nichž mnohé neměly ani tiskového písma. Nyní roční vydání ustálilo se na 3,888.000 výtisků. V jediném Londýně jde do světa z tamního skladu denně 6000 výtisků. Společnost má v 23 větších městech celého světa své tiskárny a sklady a průměrný roční příjem její dle posledních desíti let obnáší 412 mil. marek. Společnost vydala prospekt s ukázkami Otčenáše ve 320 jazycích, mezi nimiž zastoupeno je 56 jazyků afrických.

Veřejné knihovny v Anglii mají od r. 1850. Ve větších městech anglických vybírají 1 penny z každé libry sterlingu předepsaných daní jako přirážku na knihovnu lidovou, jichž bylo r. 1895. 297, z nichž nejznamenitější vykazují tento stav:

	Obyvatelstvo	Počet knih	Vypůjčeno
Londýn (Britské museum) .	4,200.000	1,600.000	1,200.000
Londýn (lidová)	4,200.000	230.000	2,500.000
Liverpool	250.000	150.000	980.000
Manchester	500.000	200.000	1,560.000
Birmingham	430.000	167.000	848.000
Leeds	370.000	157.000	782.000
Sheffield	320.000	95.000	426.000
Edinburg	260.000	110.000	780.000
Bristol	220.000	74.000	630.000
Bradford	220.000	66.000	517.000
Rottingham	200.000	66.000	260.000
Salford	200.000	90.000	318.000
Newcastle on Tyel . . .	190.000	67.000	300.000
Portsmouth	160.000	26.000	292.000
Dandee	160.000	57.000	290.000
Leicester	140.000	37.000	292.000
Oldham	130.000	36.000	115.000
Sunderland	130.000	18.000	124.000
Cardiff	130.000	35.000	137.000
Aberdeen	120.000	22.000	320.000
Blackburn	120.000	37.000	106.000
Brighton	110.000	33.000	136.000
Bolton	110.000	68.000	253.000
Preston	110.000	17.000	105.000
Croyden	100.000	18.000	162.000
Birkenhead	100.000	45.000	266.000.

Veřejné čítárny. Od r. 1850. zřizují se v Anglii veřejné knihovny a při nich čítárny. Za příkladem Anglie šly jiné země, najmě sjednocené státy severní Ameriky, Německo, v poslední době Rakousko a tu také země české. Veřejným knihovnám a čítárnám velikého významu upříti nelze, hlavně jsou-li dobře a svědomitě vedeny. Co však zaráží, je způsob, kterak opatřují se do veřejných čítáren časopisy. Redakce přímo zaplavovány jsou žádostmi správ veřejných čítáren, jichž právě nyní v našich zemích zakládá se větší počet, za bezplatné zasílání časopisu. Druží se tím věrně k četným a zbytečným spolkům, které po většině už dávno dožadují se téhož dobrodiní. Jak je to nebezpečné, pozná každý, kdo zná poměry našeho drobnějšího časopisectva, které zápasí šmahem o svou existenci, netone-li vůbec v dluzích. Odběratelé jsou liknaví stejně jako inserenti, dobrá třetina jich časopis neplatí a nyní ještě přijde spolek, aby se mu časopis posílal zdarma. Nevyhoví-li vydavatelstvo žádosti, je vyhlášeno za protivníka vzdělání lidu a jeho duševního pokroku, ne-li za něco horšího. Vyhoví-li stává se pravidelně, že měl-li časopis v místě spolku nějakého odběratele, i toho ztratí, protože ten přijde ve spolku k časopisu laciněji. Stejný účinek budou míti

i veřejné čítárny. Sluší tu vážně uvážiti, jak k tomu přijdou časopisy, aby takovým způsobem byly vykořisťovány a přímo — ubíjeny. Dokud pro čitárny není zajištěna státní nebo zemská podpora jako jinde, z níž by něk se podporoval, bude třeba obrátiti se v první řadě na zámožné vrstvy, které beztoho nepřispívají na písemnictví daleko tak, jak by mohly. A za druhé bude potřebí zvykati i méně majetné vrstvy, aby svou duševní zábavu a poučení zvykaly si platit, aspoň dle možnosti k ní přispívati. Každým způsobem musí vymizeti domněnka, že časopis ať politický či nepolitický jest jen proto, aby se ho vykořisťovalo od spolků, čítáren i nesvědomitých odběratelův a ustáliti názor, že časopis je věc dnes nezbytná, kterou dlužno také zaplatit.

Statistika vzdělanosti. Na 100 obyvatelů připadá v Cislajtanii 3100 dopisův a 419 novin; v Translajtanii 1273 d. 537 n; v Bosně a Hercegovině 526 d. a 92 n. V Německu 3646 d. a 2157 n. Velká Britanie 5528 d. a 3833 n. Francie 2344 d. a 1062 n Italie 622 d. a ? n. Rusko 294 d. a 151 n. Švedsko 1508 d. a 1714 n. Norsko 1864 d. a 1864 n. Dansko 3017 d. a 3054 n. Hollandsko 2695 d. a ? n Luxemburg 2940 d. a 1197 n. Belgie 2719 d. a 1562 n. Švycary 4355 d. a 3166 n. Španěly 888 d. a ? n. Portugaly 698 d. a 415 n. Rumunsko 379 d. a 318 n. Řecko 245 d. a ? n. Srbsko 381 d. a 143 n. Bulharsko 288 d. a 174 n. ročně. x.

Tolstoj o umění. Korrespondent „Tempsu" uveřejnil zprávu o své návštěvě hr. Lva N. Tolstého, jenž mu vyprávěl o svém novém literarním díle „Čto takoje iskusstvo", jež právě vychází ve „Voprosech filosofiji i psichologiji" a zároveň o sobě. Tolstoj pravil mezi jiným, že o knize té dlouho přemýšlel a pracoval o ní půldruhého roku. Nazval ji „vážnou prací" a vyslovil obavu, že budou na ni pohlížet jako na paradox. Zároveň litoval, že o ní nepřemýšlel dříve před 35 lety; kdyby byl tehdy řídil se pojmy o umění, jimiž řídí se nyní, nebyl by psal romanů svých, jimiž není spokojen. Nynější umění podle mínění jeho zahnulo na lživou cestu, umělci špatně rozumějí povolání svému. Tato převrácenost pojmův o umění jeví se hlavně ve Francii, kde v umění převládá dekadentství. Současní esthetikové ujišťují, že umění jest jen pro umění, což Tolstoj zavrhuje. Umělce nazývá „cizopasníky", poněvadž žijí na účet lidu a nepřinášejí mu žádného prospěchu; jejich umění je tak vybroušeno, že mu rozumějí jen zasvěcenci, kdežto umění nemá býti jen majetkem privilegovaných šťastlivců, nýbrž má býti národní, nemá býti jen zábavou požitky přesycených lidí, nýbrž má míti zájem všeobecný, kořeny zapouštět do skutečného života lidského, vyjadřovati to, co má každý člověk na duši. — Z uveřejněné části článku Tolstého „Co jest umění?" viděti, že jeho theorie umění jest daleko za jeho praktikou umění, jaká jeví se v dílech jeho. Tolstoj naříká na maření sil, času, talentův a peněz, jež vynakládají se na podporu umění. Jest mu divno, že umění nemá dosud bezsporné definice, že lidé dosud nevědí, co je podstatou umění, jaký úkol jeho a cíl. Zbytečně uvádí spoustu definicí umění z různých esthetik. Podle mínění jeho umění možno definovati pouze tehdy, odvrhneme-li celou věc pletoucí „pojem krásy"; umění není předmětem požitku krásna. Ve svém asketickém boji s požitkem Tolstoj ničí moment krásy a hlasá umění bez krásy, jež je contradictio in adiecto, umění, jemuž chybí duše.

Z literarního trhu. Podle časopisu „Buchhändlerwarte“ Rakousko-Uhersko r. 1896. odebralo z Německa knih za 28 mil. marek a vyvezlo do Německa knih za 7·2 mil. marek.

Jean Bourlier napsal spis: „Les Tchèques et la Bohême contemporaine“ (Paris 1897, Felix Alcan), který se ani Čechům ani Němcům nechce líbiti. Němcům se nelíbí proto, že příliš straní Čechům (srv. prof. Werner v „Bohemii“), Čechům se nelíbí proto, že obsahuje celkem dosti hrubých omylů, které knihu, jinak snad ne nejhorší, úplně kazí. č.

Vykupování polské půdy v Prusku pokračuje úžasně. Roku 1898. zakoupila kommisse pro německou kolonisaci polských krajů pruských 8 rytířských statků, 4 větší statky a 7 selských statků, celkem 1054 *ha* za 3·8 mil. marek. Dosud získáno pro němectví 97.689 *ha* polské půdy za 59·9 mil. marek. Od Němců pro Němce koupeno 24.970 *ha* za 10·6 mil. marek, od Poláků pro Němce zakoupeno 72.719 *ha* za 49·3 mil. marek a placeno průměrně 766 mil. marek za *ha*. Až dosud rozdáno německým kolonistům 43.300 *ha* polské půdy. Letos opět povoleno 100 mil. marek na zakupování, tedy vyvlastňování polské půdy. x.

Prof. A. P. Lopuchin 2. února v domě oberprokuratora sv. Synoda v Petrohradě přednášel novou theorii o původu **nestorianů** (viz „Hlídku“ II. 810). Silou historických citatův a analogií dokazoval, že nynější nestoriané nejsou nic jiného, než zbytky 10 pokolení israelských, zavlečených od Assyřanů do zajetí, z kterého již se nevrátily. Prozkoumav bohaté na převraty jejich dějiny a zmíniv se o nynějším jejich bídném postavení uprostřed nepřátel politických i náboženských, přednášející vybízel Rusy pomáhati hynoucímu národu poskytnutím podpor k osvětě a k ulehčení přechodu k pravoslaví. Stane-li se to, pravil autor, získáme v Syrochaldejcích účinný podklad pro své působení na pevnině asijské. Přednáška byla živě sledována a vyjde tiskem. Není pochyby, že najde ohlasu. Nový tu máme důkaz, jak Rusko v Asii postupuje politicky i nábožensky. Na jedné straně jeho cílem jest Indie, na druhé Palestina se svatými místy. Toto poslední by bylo pro nás katolíky, dle všech zpráv cestovatelů katolických, dosti nepříjemné.

H. E. Lanbeneck pojednává v časopise „Forum“ (sv. 8. č. 2., 1898) **o bohatství Spojených Států.** Každý měsíc vytěží se o 150 mil. dollarů více, než se spotřebuje. Kolikrátkoli slunce zapadne, jest národ Spojených Států vždy o 5 milionů dollarů bohatší. Průměrně připadalo na jednu osobu v r. 1870. 780 dollarů, v r. 1880. 870 dollarův a v r. 1890. 1000 dollarův. Avšak ve skutečnosti jmění to rozděleno jinak. 91% rodin vládne 29% bohatství, ostatních 9% rodin má tedy 71% bohatství. Celkem 20% bohatství je v rukou 3% rodin. Skoro polovička rodin nemá nic, sedm osmin rodin drží jen osminu národního jmění. Jedna stotina rodin má větší jmění než všechny ostatní rodiny.

Výnos včelařství v Evropě. Statistika včelařská vykazuje roční výtěžek medu 800.000 *q* a vosku 300.000 *q*, což rovná se asi hodnotě 1·7 mil. zl. V Rakousku počítá se 1,550.000, v Německu 1,910.000, ve Španělsku 1,690.000, ve Francii 950.000, v Hollandsku 240.000, v Belgii 200.000 a v Rusku 110.000 (?), celkem v uvedených státech 6,550.000 úlů včel, jež representují jmění nejméně 32,750.000 zl. x.

Evropské vystěhovalectvo do Ameriky. Podle washingtonského statistika Pocchose vystěhovalo se od roku 1896. z Německa 4,472.423, z Irska 3,763.618, z Anglie a Škotska 3,043.402, ze Skandinavie 1,378.677, z Rakousko-Uherska 781.369, z Italie 748.628, z Ruska 660.256, z Francie 394.822, ze Švycar 199.128, z Hollandska 128.269, ze Španěl a Portugal 61.698, z Belgie 60.303 a z Řecka 8863 osob. Celkem z Evropy do Ameriky se vystěhovalo v udané době 25,961.456 osob. x.

Deportace Prusů do Sibiře jest u nás po většině událost neznámá. Prováděna byla na počátku tohoto století, jak dokazuje královský rozkaz ze dne 6. července r. 1802. v „Südpreussische Zeitung" r. 1803. uveřejněný. Dle tohoto nařízení měli všichni zloději, loupežníci a jiní sprostí zločinci býti zlapáni a odvedeni do Narvy, kdež ruský komisař je měl převzíti a do Sibiře odeslati. První transport deportovaných byl odeslán dne 17. června, a sice bylo na Sibiř vypovězeno z Pruska 58 osob. x.

ROZHLED.

V Brně, dne 25. března 1898.

Církevní zprávy. S jubileem 20letého panování a 20. výroční korunovace papeže Lva XIII. padlo letos sestrojené schválně jubileum 50leté ústavy, jíž vyhlásil rod sardinský své zemi dne 4. března 1848 v Turině. Římané sami měli zajisté více příčin slaviti 50leté výročí své ústavy, jíž tehdejší papež Pius IX. už 14. února r. 1848. zvláštnímu výboru vypracovati dal. Den před tím povolav do ministerstva tři další laické ministry, tak že živel kněžský a laický v ministerstvě měl rovnováhu: 4 laikové a 4 prelátové církevní. Laikové měli odbory: spravedlnost, policii, obchod a veřejné práce.

V řeči dne 2. března sv. Otec Lev XIII. přijímaje blahopřání sboru kardinalského zmínil se jen o demonstraci studentské proti oslavě papežského jubilea uspořádané (13. února), a to jen krátkými slovy a mimochodem poukazuje na úctu k papežskému trůnu ve všech zemích se vzmáhající a vzrůstající, přes všecky útoky a ústrky.

Dva dny na to (4. března) promluvil při jubileu ústavním král Humbert. Z řeči jeho jsou významna slova, jež týkaly se církevně-římské otázky. Král pravil: „Pozval jsem vás na Kapitol, abychom odtud povznesli svá přání k Bohu v obdivu vznešenosti věčného města, díla to dvou dob civilisačních, jež svět osvítily, k Bohu, jenž jednotu Italie chtěl, aby naše vlast velika a šťastna byla. Vůči majestátním

právům bývalé velikosti nesmí se nám nynější velikost Říma jeviti nepatrnou. Stará sláva byla rázu všesvětového, dnešní jest rázu národního. Ona zplodila římskou Italii, tato pak italský Řím. Ona byla výplodem násilí, tato druhá ohlasem práva, a jako každé právo, tak jest i italský Řím neporušitelný.“ Král veřejně mluvil tu o starořímské době a době novoitalské, sardinské. Vždyť tato jen jako ohlas „práva“ vzplodila italský Řím. Ale ony epochy civilisační, jež z Říma Řím udělaly, jsou starořímská a křesťanská. „Nová Italie“ sjednocená k slávě Říma nepřidala nic! Řím nacionalní, bez rázu všesvětového není právě ani dnešní Řím a zajisté sám dnešní Řím a sám král italský si toho nepřeje, aby rázu toho všesvětového pozbyl.

Belgický biskup Gentský suspensí vynesenou nad farářem Daënsem, hlavním vůdcem a politikem krajního křídla strany křesťanských demokratů (křesť. socialů) vyvolal bezmála podobné boje, jaké zmítaly před rokem Haličí pro P. Stojałovského. Socialisté a liberalové belgičtí snažili se též abbé Daënsa vehnat v krajní vzdor a neposlušnost k biskupovi Stillemansovi. Abbé Daëns však mimo svou politickou činnost jsa vždy vzorným knězem podrobil se, vzdal se politické činnosti, ale — jak „Kölnische Zeitung“ sdělil, svou při o politický směr, jejž zastával, prý vznesl k sv. Otci, by on rozhodl. — Ježto starokonservativní strana Woestova loňského volání papežova po jednotě belgických katolíkův uposlechla aspoň na tolik, že vzdala se přemnohých svých antisocialních a antidemokratických nechutí v politice, jedná se nyní biskupům před nastávající volební kampaní, k níž liberalní, radikalní a socialistická strana se už napřed buntuje, zmírnění taktiky v radikalním křídle křesťansko-socialním.

Zvláštní spor vyskytl se poslední dobu mezi kněžstvem polských částí Slezska pruského a listem bytomským „Katolikem“. Na 267 kněží vydalo provolání proti listu tomu, odsuzujíce jeho způsob psaní. Vytýkají mu socialistům příznivé tendence a bouření lidu proti kněžstvu. „Katolik“ totiž začal letos novou toninu, mezi slezskými Poláky dosud nezvyklou: radikalně-nacionalní a socialní. Nespokojenost s vedením polské politiky nynějším poselstvem od dávna už živena mezi Poláky pruskými a není divu, že po tolika drakonských opatřeních se nespokojenost tato rozmáhá. Nespokojenost tuto dosud pěstovaly výhradně jen liberalní kruhy, nyní s ní vystupují i listy dosud aspoň dobře katolické. Tiché germanisaci, jaká prováděna v diecesi vratislavské buď vědomě na pokyn s hůry, či snad i mimovolně, dozrává kyselé ovoce.

O velkonocích měl býti zahájen v Ravenně druhý mezinárodní kongress křesťanského starožitnictví; leč odvolán. Výstava, jež 1. května v Turině má býti otevřena, a jež bude míti rozsáhlý církevní odbor, zdá se, že mu ubrala zájmu. Hlavní však příčinou je, že římská kommisse pro vykopaniny před nedávnem teprv počala s obsáhlými pracemi, a ráda by, aby před kongress předstoupiti mohla s celým výsledkem.

Vatikanský archiv ohrožen zničením. Rukopisy následkem preparování chemickými přípravkami doznaly velkého poškození a stávají se nečitelnými.

Otázka obsazení **arcibiskupství freiburského** v Badensku konečně vyřízena. Vláda dovolila, aby zvolen byl arcibiskup dle zákona svobodnou volbou kapitoly (z omezeného vládou počtu kandidátů). Po 17 měsících intrik a boje liberalní vlády, jež svobodnou volbu pomocí Římské kurie a pak i donucením chtěla odstranit — zvítězil zákon a svoboda církve na konkordatu založená.

*

Pruským protestantům nelíbí se snaha vlády německé domoci se protektoratu nad katolickými missiemi v Číně, totiž aspoň v *jižním* Santungu, kdež missionáři jsou z velké části Němci, biskup Anger též Němec. Francie podnikla rovněž celé diplomatické i novinářské tažení proti tomu, aby jí byl odňat protektorat nad křesťany na Východě. Německo však po posledním svém zasáhnutí v Číně cítí se k tomu obzvláště uschopněno. „Der Evangelische Bund“ ve svém prohlášení zcela správně podotýká, jak bude moci vláda většinou protestantského státu chrániti katolíky vůči protestantským missionářům na příklad. Prušti protestanté sami tu velmi otevřeně poukazují na neschopnost své vlády, dosud vždy protestantům více než katolíkům příznivé, k podobnému úkolu.

Srbský metropolitní stolec obsazen znovu 27. února. Zvolen Jakob Pavlović, řeholním jménem Innocenc, dosud biskup Nišský. Přes Vídeň o něm puštěna zvěst, že je to stvůra Milanova. Leč věrnější zprávy ze Srbska a zvláště ruské konservativní listy právě naopak vidí v něm ryzí charakter, jenž dostal se jako hodný nástupce Michajlův na stolec metropolitní proti vůli Milanově a jeho stoupenců. Jest rovněž duševní odkojenec ruských bohosloveckých akademií, a i politický věrný stoupenec Ruska. V Srbsku byl professorem semináře a do r. 1891. jeho rektorem. Roku 1891. ovdověv vstoupil do kláštera a stal se r. 1894. biskupem Nišským. Pověst vídenská povstala asi odtud, že byl vychovatelem krále Alexandra a biskupem v městě Milanovi věrném.

Papežský list vloni o „anglickém svěcení“ vydaný pohnul lambethskou konferenci, že na vzdor Římu vyslala delegáty k církvím schismatickým, žádajíc o společenství. O missi arcibiskupa Yorského ještě před konferencí na Rus jsme se vloni zmínili. Letos v únoru zavítal biskup Salisburyský jako emissar konference lambethské do Cařihradu k patriarchovi Konstantinovi V. Před tím už vykonal poslání své u patriarchy Jerusalemského, Alexandrijského a metropolity Cyperského církve východní. Leč v Cařihradě nepochodil. Řekové, kteří ve své orthodoxní rigorositě ani katolický křest neuznávají, nemohou se přece najednou spojit s církví anglikanskou, která ještě i z toho nedostatečného pro ně katolictví tolik toho odhodila. Společenství obou církví, dle žádosti anglikanské konference má ostatně zatím spočívati v tom, že by řecká církev uznala platnost anglikanského křtu a v případě nedostatku kněze té či oné církve by přisluhoval sv. přijímáním kněz jedné církve věřícím obojí církve. Řekové vyhradili si ještě čas na rozmyšlenou.

V Rusku po nabídce arcibiskupa Yorského poslali na oplátku návštěvy finského arcibiskupa Antonia do Anglie. Ale ruská církev, jež theologicky jest neskonale více vzdělána než církev řecká, postřehla ihned nemožnost vyhovět žádosti anglické po společenství obou církví. Církev sama se ovšem dosud nijak nevyslovila. Ale theologické žurnaly, zvláště významný a důležitý v církevních věcech theologických „Bogoslovskij Věstnik", organ duchovní akademie moskevské a „Pravoslavnyj Sobesědnik" o otázce té se šířeji rozhovořily. Hlavně ovšem vytkly tresť církevních učení anglikanské církve v oněch „39 článcích" uloženou, rozebraly učení to a srovnaly s učením své církve. Propast, jež se tu rozevřela mezi oběma církvemi, zdá se organům těm v dohledné době nepřeklenutelnou. A má-li obojí církev vstoupit ve vzájemné společenství, pak to musí být ovšem anglická církev, která se přizpůsobí, neboť „pravoslavná církev má jediná pravé učení". A „pravdy" se ovšem nesmí odstavit.

* * *

Osvěta. Zemřeli: dne 6. března professor Timothej Hrubý, spisovatel a překladatel klassické literatury; 15. března vdp. Václav Kosmák, náš moravský „Kukátkář"; 16. března Josef Lev. bývalý barytonista Národního divadla pražského (nar. 1. května 1832); dne 19. března JUDr. Hugo Toman, jenž v letech šedesátých byl gymnasialním učitelem na Moravě a súčastnil se tu s tehdejšími muži vlastenci práce buditelské. Psal v té době brošurky, články i větší spisy hlavně státoprávního obsahu. Větší díla jeho jsou: německé spisy 1870 „Osudy českého státního práva v letech 1620.—1627." a roku 1872. „České státní právo a vývoj rakouské státní idey od roku 1527. do r. 1848." Největší jeho spis jest česky psané a letos cenou vyznamenané dílo: „O válečnictví husitském". Toman byl též na slovo vzatým znalcem umění, vydal několik menších monografií o malířských mistrech (po německu). — Václav Vojáček zemřel 25. února (*1821), professor c. k. akad. gymnasia v Praze, spisovatel a slovanský znalec filologický. Sestavil školní slovník latinsko-česko-německý, uveřejnil mnohé jiné překlady z Tertulliana. — Josef Ratolíska zemřel 15. března, ředitel obchodní dívčí školy v Praze. Napsal několik knih pomocných pro školy pokračovací a odborné: „Živnostenské účetnictví", „Sbírka početních příkladů ze života řemeslnického". „Škola měřického rýsování" (veliké dílo česky i německy) a „O slohu různých národů se zřetelem k ornamentice". — Václav Jandečka narodil se 1820, zemřel 5. března, sepsal mimo jiné „Geometrii" a s J. Dastichem „Logiku" a byl professorem v Jičíně. — Dne 26. března 1898 slavila se dvoustoletá pamět narozenin Prokopa Diviše (narozen 26. března 1698) v Žamberku v Čechách.

Dne 24. února konána valná hromada Musea království českého. Ve zprávě jednatelské vypočteno opět rozmnožení sbírek všech odborův. Uspořádání ještě nedokončeno, částečně i následkem finanční tísně. Museum obrátilo se k vládě o podporu státní a říše na

rok 1898. poskytla 5000 zl. s podmínkou, aby vládě přiměřené zastoupení ve výboru povoleno bylo. Země věnuje ročně přes 50.000 zl. — Správa snaží se o získávání členů. Rozesláno vyzvání na 85 okr. zastupitelstev, 119 městských obcí, 394 záložen a 86 peněžních ústavův a na toto pozvání přihlásilo se 17 okresních zastupitelstev, 21 městských obcí, 8 záložen a jiných peněžních ústavů (?) čili z vyzvaných 6·72% přistoupilo za členy.

V únoru zasedavší ve Vídni státní archivní rada usnesla se, aby stará soudní akta, nepotřebná u soudů, dala se do místních městských archivů, požádají-li obce za to a zaručí-li se zároveň, že archiv budou i na dále vydržovat a v pořádku vésti. Soud má právo akta žádat kdykoliv nazpět. Věci jiné uloží se v zemských archivech.

Umělecká kommisse pražská složila svůj mandát, doručivši starostovi měst pražských dne 12. března pamětní spis, v němž si stěžuje na nešetření rad a návrhů svých se strany rady městské. V kommissi byli: J. Stibral, architekt, O. Materna, inženýr, V. Roštlapil, architekt, J. Koula, professor, Jan Herain, inženýr, J. Zítek, architekt, J. Mocker, architekt, C. Klouček, professor, Osvald Polívka, architekt, Josef Schulz, professor, Ant. Wiehl, architekt, K. Fanta, architekt a J. Ohmann, architekt, jména vesměs v životě uměleckém známá a vážená. Kommissi umělecké na její rady, dotazy, návrhy ani vůbec neodpovídáno. „Řada otázek, týkajících se úpravy města, vyřizována byla vůbec, aniž by městská rada byla uznala za nutno obrátit se v té příčině ke kommissi o radu. Umělecké kommissi nezbývalo než cestou, každému občanu mimo radnici stojícímu volnou podávati své námitky.“ Jednací a organisační řád umělecké kommisse městskou radou zamítnut, pomocných sil jí neposkytnuto žádných. Co vypracovala, pracovala na útraty svých vlastních členů. „Druhý rok jest tomu, co neúnavně pracujeme, ale výsledky práce této rozbily se o nepřízeň rady městské. Ale i jiný důvod vede nás k tomu, abychom se vzdali činnosti své. Členové umělecké kommisse povoláni byli v době, kdy snaha po zachování starobylých památek mocně žádala, aby od dosavadního postupu (assanace) bylo upuštěno a poskytnuta byla záruka, že ohledů starobylosti umělecké na příště bude šetřeno. Umělecká kommisse převzala před širokou veřejností odpovědnost, že postará se o nápravu a čím se může dnes vykázati? Veškeré její návrhy zůstaly buď neuskutečněny nebo zamítnuty. Hlas umělecké kommisse marně se ozýval. Budovy umělecky cenné se boří, průhledy se zastavují, na Malé Straně staví se čtyřpatrové domy, které hyzdí pohled na Malou Stranu a na hrad králů českých, na nějž s hrdostí jsme pohlíželi.“
Tedy umělecká kommisse skládá svou působnost, když tě jí dosud ničeho nedocílila. Městská rada za to pěstuje umělecký smysl svým způsobem. Husův pomník má dle ní státi blíže sochy P Marie! „Bestia triumphans“ řádí a bude řáditi tedy dále. Či by ji přec tato zoufalá resignace zarazila? Či by snad po tomto vzdání umělecké kommisse měl kdo odvahu ji zakřiknouti? Odvahu tu může a má míti celý národ český. Zvláště český venkov v Čechách a celá Morava měla by po-

zvednouti hlasu svého a postaví-li si „bestia triumphans“ v městské radě pražské hlavu i pak — nuž může se boykotem přivésti k rozumu.

Dne 18. března konána porada umělecká za účelem doplnění výzdoby Národního divadla pražského. Na doplnění této výzdoby dle původního plánu (postavení dvou vítězných trig na pilony průčelí) věnoval zemský sněm letos první splátku 5000 zl. Schválen už dříve návrh vypracovaný sochařem Bohu lavem Šnirchem. Menšina poradního sboru byla pro klidné skupení na pilonech, leč náhled vítězných trig konečně definitivně přijat.

Otázka druhého českého divadla v Praze došla konečně jakéhosi stadia blízkého uskutečnění. Když totiž výbor pro zřízení druhého českého divadla v lednu pohrozil družstvu Národního divadla, že přistoupí k jeho zřízení bez ohledu na jeho mínění a přání, družstvo si přispíšilo s vyhotovením a podáním plánů. Dle toho nové divadlo má státi naproti hypoteční bance v městském sadě, obec má plochu potřebnou dáti zdarma, divadlo nemá býti větší než pro 1400 osob a má býti ve vlastnictví městské rady. Má to býti městské pražské divadlo. K nákladu má přispěti nynější Národní divadlo, a mají se vydati akcie dvojího druhu. Tak výbor věc družstvu předložil, a toto dalo 27. února své schválení. Dne 15. března podána už žádost městské radě o postoupení plochy stavební v rozměru 3000 m^2.

Letos či co nejdříve má se započíti se stavbou umělecké akademie v Praze, jak místodržitel nedávno deputaci pravil. V rozpočtu státním na letošek položeno 50.000 zl

Na oslavu stoletých narozenin Palackého (14. června) vydal pražský slavnostní výbor provolání, v němž ohlašuje, že 14. červen uctí velkou slavností, spojenou s kladením základního kamene k jeho pomníku. Hlavní slavnostní dny mají býti 18.—20. června. — Moravsko-slezská Beseda v Praze vydala pak pro oslavu celý zvláštní programm, obsahující známé už „osvětné koníčky“ mladé Moravy. Má to býti celá dokonalá organisace. Předně tedy mnoho schůzí — po celý rok. Na nich vysvětlovat a poučovat o Palackém, jeho významu, dějepisu, politice, o r. 1848. Vydávat brošury popularní a laciné. Vybrati zvláštní sbor „polních kazatelův“ o Palackém (do sboru toho jen žádného kněze!). Na den 14. června vše, co se bude podnikat, koncerty, slavnosti a cokoliv jiného, věnovati oslavě Palackého (připadne to v úterý, tedy i v neděli před i v neděli po 14.) Starati se o rozšíření jeho děl co nejvíce, zvláště do knihoven. Noviny ať neustávají upozorňovat na slavnost. — Připomínáme, že první, kdož se systematicky chopil úkolu upozorňovati lid na význam Palackého v letoším roce slavnostním, byly naše katolicko-politické jednoty.

O zařízení lidových kursův universitních v Praze zažádal u senatu university české spolek učitelský pro Prahu a okolí. Tak prý nejlépe oslaví universita své 550leté trvání a památku stých narozenin Palackého.

Na carském divadle petrohradském studuje se — prý — Smetanův „Dalibor“. — Na drážďanském královském činoherním divadle hledali

„heroinu“. Vystoupila na zkoušku pí. Rénierová z Mnichova, ale nelíbila se. Druhá uchazečka byla poznovu „známá“ z nedávné doby u nás Marie Pospíšilova, engažovaná vloni u „berlínského divadla“. Pospíšilova hrála ve třech kusech a líbila se hrou svou dokonale. Leč hlavní chybou její byl dle jistého drážďanského kritika (z tábora „mladých“) její nezapřitelný slovanský akcent, vůči němuž v Drážďanech jsou prý velmi citliví. V Berlíně brali to jako „rakouskou zvláštnost“. Leč přes to Pospíšilova byla by bývala angažována, ale přijala lepší místo zatím v Hamburku, kde už ke „slovanskému přízvuku“ jsou jako štípy necitelni.

Na oslavu „Rakouska“ založen nedávno ve Vídni spolek „Vereinigung bildender Künstler Österreichs“ jehož členové jsou či mají býti vynikající rakouští umělci bez rozdílu národnosti. Ale členové se neberou svobodným přistupováním, nýbrž výběrem a jmenováním. Má už na 60 členů, z polovice německých, z polovice českých a polských. Je to smír národní jaksi na poli umění. Organem spolku je „Ver sacrum“ (Jaro posvátné).

Německé umělecké kruhy, literarní hlavně, ale i výtvarné, zvláště mladší, načichly jaksi za našich národních bojů tuze tím národně německým „nadčlověkem“. Mnichovská „Jugend“, od počátku silně nacionalní a svobodomyslná, kromě mravnosti psula též Francouze a sem tam méně významné národy. V posledních měsících začala házet i po Češích. Také jiný organ mladých, dříve lipský, od ledna berlínská „Gesellschaft“, ač redaktorem jejím jest Polák rodem, Dr. Jacobowski, začíná narážet. Ve svém masopustním čísle několik figurek s českým jménem má sloužit jako Hebbelovy „rozšklebené kariatidy“. Brněnský spisovatel Schaukal ku hloupě žertovné skizze vypůjčil si jméno „Nawratil“ — úplně bez potřeby.

Vídeňské jihoslovanské studentstvo závidělo svým pražským kollegům, že už druhý rok vydávají svůj zvláštní list, a to dosti ceněný. Letos po prázdninách uzrál v něm tedy úmysl vystoupiti též se svým listem. Pražská loňská „Hrvatska Misao“ a letoší „Novo Doba“ má obsah socialně-politický — vídeňská „Mladost“ založena jako moderní list literarně-umělecký.

Dne 20 března otevřeno v Petrohradě velikolepé museum na památku nebožtíka cara Alexandra III. — Letos chystá se na Rusi 50letá památka úmrtí Bělinského, znamenitého kritika literarního z let čtyřicátých.

V. V. Komarov, majetník lidového denníku (konservativního) „Svět“ v Petrohradě, vedl process s Radoslavovem, majetníkem a redaktorem bulharského listu „Narodni Prava“, za to, že nařkl ho z úplatnosti. Komarov měl prý od knížete Ferdinanda obdržeti při pomazání prince Borise na pravoslaví 60.000 lvů (franků), aby zastával zájmy knížete v Rusku. Komarov totiž jako žurnalista byl tehdy i s jinými přítomen. Komarov za klevetu tu žaloval. A Radoslavov po jednodenním přelíčení 14. března odsouzen na rok do žaláře a k pokutě 3000 lvů. Komarov, jeden z nejznámějších a nejváženějších žurnalistů

ruských, provázen nad to se všech stran se sympathiemi tisku ruského i bulharského.

Ruská „dobročinná společnost", po výtce ohniště slavjanofilů na Rusi, měla dne 25. února své slavnostní sezení. Leč společnost tato nedochází ani na Rusi porozumění. Honilať se za nemožnými idealy (chtěla na př. i Čechy popravoslavit), a ztratila tím půdu v široké veřejnosti. Za války rusko turecké, tedy v boji za osvobození Slovanů, byla její doba: ale i tu měla jen na 2000 členů. Dnes jich má i s čestnými členy 737. Jmění společnosti, o němž se mnohdy v protislovanských časopisech bájí, že jím zaplavuje společnost země slovanské, je také nevelické: vládneť společnost vším všudy asi čtvrt milionem rublů.

Dne 20. března slavil Henrik Ibsen, norský dramatik proslulý, své 70leté narozeniny. Nynější národně i literarně probudilé Norsko slavilo jej s enthusiasmem jako svého otce. — Dne 6. března zemřel v souboji vůdce politický (strany rad. monarch.) a spisovatel italský Cavalotti, takto známý sou-rváč. Jako spisovatel byl Cavalotti zapřisáhlým odpůrcem italského verismu (naturalismu).

Od 6. do 20. března uspořádána v Berlíně výstava acetylenová. Acetylen nazývá se světlem budoucnosti. Předčí svítivou silou dosud všecka známá svítidla světlem svým klidným a bílým. Acetylen jest plyn povstávající slučováním se kyslíku z vody s vápnem calciumcarbidu (sloučení uhlíku a vápeníku). Plyn obsahuje 92·3% uhlíku a 7·7% vodíku (z vody vyloučeného). Je to plyn velmi třaskavý. Pro tuto svou nebezpečnou vlastnost jakož dosud i pro obtíže opatřování tohoto plynu nemohlo se svícení acetylenem rozšířiti. Technikové všech národů se tudíž namáhali vynalézti přiměřené lampy acetylen vyrábějící a bezpečně spalující. Výstava berlínská byla výstavou těchto přístrojů továren německých, francouzských a anglických.

* * *

Z politiky. Ministerstvo Gautschovo vydavši jazyková nařízení zhoršená pro obě země Čechy i Moravu dne 5. března odstoupilo. Nastoupil dědictví po něm „der kommende Mann" — hrabě Thun, na něhož ve zmatcích parlamentarních pohlíženo jako na vhodného už za hr. Badena. Dnes rakouské ministerstvo nesmí míti programmu. Nemá ho tedy ani ministerstvo Thunovo. Programm tohoto ministerstva spočívá leda v jeho sestavení: český Kaizl vedle liberalního Němce velkostatkáře Bärnreithra. Prohlášení „programmu" v první schůzi říšské rady 21. března proto také strany na levici zasedající neuspokojilo. Strany ty cítí, že k vůli nim se programm vlastní zamlčuje a zastírá zatím rouškou bázně, vnadilství a lišáctví. Proto i silná vůle hr. Thuna je v pochybnostech, provede-li co.

Na stranách slovanských hlavně polské a české, jež byly nejvíc vystaveny v popředí v minulém období, pozorovati stále krok za krokem rozmrzelé couvání před Němci. Přes všecky dosavadní opačné frase vidět z toho nejlépe, pro koho je spořádaný stav věcí a celé to Rakousko důležitější. Němcům na něm nezáleží, a těm, co dnes už

ustupují, nejde o říši, ale o spokojené sinekury, jimiž si zbytečně otřásli. Na čele německých požadavků objevila se teď státní němčina. Nejen Wolf s ní jezdí po celém Rakousku, ale žádají ji už všecky strany německé levice: nacionalové, pokrokoví i antisemité. Z Funkeova návrhu podaného v první schůzi vysvítá, kam až chtějí Rakousko stlačit do zadu. Státní němčina má se vztahovat na celé vnitřní jednání a službu úřadů státních. Zevnější jednání pak jen na tolik nemusí být německé, kolik toho potřeba domluvy se stranami vyžaduje! Tak hluboko jsme všeobecně nebyli ani před rokem osmačtyřicátým!

Na boj náš s Němci pohlíží cizina pokud je neutralní jako na první záchvaty rozpadu „nemocné ženy". Rusko-francouzský „Nord" melu dnešní prohlašuje za způsobenou ať přímo či nepřímo z Pruska; toto touží po cestě k Jaderskému moři. A Rakousko, hlavně Čechy mu stojí v cestě. Čechy a alpské rakouské země jsou vyhlídnuty za nejbližší kořist „velkoněmecka", v němž tradice moralky Bismarkovy bují čím dál více. — „Nord" ovšem hrozí, že zabrání Čech nepůjde bez svolení Evropy, hlavně sousedů Německa. — Divno, že o eventualitě zabrání Čech velkoněmeckem pojednává český asi dopisovatel „N. E. Prorok" v „Contemporary Rewiew" (únorový sešit). P. „prorok" předpovídá, že nebude dlouho trvati a boje národnostní v Rakousku rozzuří se tak, že rozklad říše nezbytně nastane. Prvním aktem této katastrofy pak bude připojení království českého k Německu Němci, kteří si troufají spolknout tři miliony svých Poláků, budou míti kuráž i na tři miliony Čechů. — Kdy tento rozklad jistojistě nastane, předpověděl ruský „Svět" —: až se bude jednat o nástupníka trůnu v Rakousku. Tak „těšme se blahou nadějí . . ."

Pro návrh všeslovanského dorozumívacího jazyka v „Nár. L.", k němuž se přihlásil později Dr. Kramář, rozkohoutily se, jak se jinak nedalo očekávat — polské listy. Ty mají nejméně příčiny! Vždyť většina Poláků vůbec, Poláci ruští, tento jazyk už dávno mají zaveden jako úřední a dorozumívací jazyk. Ovšem s hůry. Ale v dohledné budoucnosti sotva se z toho vymaní. A jsou při tom ruští Poláci přece líp, než naši nebo pruští, jimž jako takový se mnohem násilněji, těmto zvláště, vnucuje němčina! Polákům pruským by vůbec nejspíše pomohlo, kdyby začali ať na oko, ať doopravdy klonit se k Rusku.

S návrhem na urovnání národnostní otázky v Rakousku přišel v druhém březnovém čísle stuttgartský socialně-demokratický „Neue Zeit". Tu redaktor jeho Kautský radí zřídit vedle centralistické správy co nejdůkladnější rozhraničení národních okresů místních: „národní kantony". „Národní Listy" se těmto kantonům vysmály. Socialní „Právo Lidu" jim podotýká, že to jednou byla i myšlenka Palackého! Národní programm socialních demokratů rozhodně není zlý, už proto ne, že jsou pro všeobecné volební právo, jež by musilo vynést na povrch slovanskou většinu v Rakousku. U nich hlavní obavou naplňuje ne tak národnostní jejich theorie, jako jejich prakse. A co hlavního, odvislost všech rakouských neněmeckých organisací socialní demokracie od socialní demokracie německé! To, co máme teď, měli bychom i za

provedení národního programmu socialně-demokratického. Jako celá naše státní, hospodářská i kulturní správa v říši závisla jest dosud na převaze živlu německého, a dlouho ještě bude i když my ostatní národové dospějem snad na týž stupeň s Němci, a bude to už pouhou silou setrvačnosti (či jak to přezvali „Besitzstand“) — tak ve všem je to i u socialní demokracie. A co nemůžeme my dosud převrátit, nepřevrátila ani ona ještě přes své tvrzení, že v jejím středu je vše vyrovnáno. Není a nebude, dlouho ještě nebude. Snad v české a polské straně dřív, ale na př. už socialní demokracie slovinská je hůř na tom, než Slovinci jako národ vůbec!

Nějaký neznámý pisatel v brošurce v Curychu letos vydané (Bosnische Streiflichter) posvítil ostrým světlem na království páně Kallayovo. A to: na politické, národní i hospodářské utlačování a ničení lidu v Bosně a Hercegovině, jež p. Kallay zastírá lázněmi v Ilidži úzkokolejnými strategickými železnicemi, jež nejsou nijak hodnotou v poměru k nákladu, a státními hospodářskými závody — „vzornými“ — z nichž ani jeden se nevyplácí! Naši čeští delegati v nedalekých delegacích mohou některých údajů dobře použit.

Dne 4. března slavil „svatoštěpánský mír“, na zakročení Anglie mezi vítězným Ruskem a zdrceným Tureckem uzavřený, své 20tileté trvání? ne — ale svou 20tiletou vzpomínku! Patřiť jen historii. Berlínský kongres jeho výhody pro Slovany makedonské smluvené oklestil. Bolestná vzpomínka! Za ty tisíce obětovaných bratrských životů, obětovaných za nadšení takové války, jaké nebyl by schopen ani jeden z dnešních národů evropských — dnes nezbylo nic než nové rozkvašení a roztrpčení. Po 20ti letech zvítězivší Turecko, Turecko vraždící křesťany své na třech stranách — je věru patřičným výsměchem osudu. Jen že evropská diplomacie toho výsměchu necítí!

* * *

„Vývozní politika“ jest pomalu nejen na západě, ale i u nás už hlavním heslem dne. Nejsme sic státem tak industrialním jako Anglie, Francie, Belgie, Německo — do nedávna ještě vyhlašováno národními hospodáři a finančníky, když se v Rakousko-Uhersku neurodí, je stát v koncích — ale přece začínáme už, aspoň my v Rakousku, a ještě lépe my v českých zemích s Dolními Rakousy, míti tytéž starosti jako na př. Angličané, Francouzi a Němci. Každý z těchto tří národů postaral se o přirozená odbytiště průmyslu svého: osady. My jich nemáme. A přece ony státy jeden druhého se bojí a jeden s druhým zápolí o kaž ý kousek tržní půdy. My dosud měli svá tržiště z Boží milosti. Leč začínají se nám v tom světovém zápolení ztrácet. Kus po kuse nám jich ubírá — Anglie, Německo, toto hlavně, Uhry i Rusko. Náš průmysl začíná klesat: jedno odvětví za druhým prožívá své krise. Vídeňské perleťářství, pražské rakavičkářství, severočeské sklářství, českomoravské cukrovarnictví, textilní průmysl atd. nedovedly a nedovedou se udržet na své bývalé výši.

A my v takovou dobu přicházíme se svou národohospodářskou emancipací! V době, kdy závod nový už napřed je zabit! Ovšem zbývá mnoho pole pro závody domácího odbytu, a ty jsme nejdřív měli na mysli, ale to k hospodářskému vymanění nestačí. Vzájemná výměna mezi členy téže společnosti neobohatí a nepovznese jich, leda že je v témže stavu zachová. Třeba jít ven a venku tržit.

Pozoruhodna jest v mnohém ohledu průmyslová anketa obchodní komorou pražskou od 14. do 19. března uspořádaná a zajímající se jediným zřetelem: co je příčinou úpadku průmyslového a jak pomoci. Příčiny udané průmyslníky pražského komorního obvodu jsou rázu povšechného, tak že platí i pro jiné kraje. Jsou to příčiny vnitřní i vnější. K vnitřním se továrníci tuze znáti nechtěli. Ale mnohý přece poukázal na nedostatek odborného vzdělání. I tu ovšem musí na pomoc přispěti vláda. Nejvíce viny svalováno na ty zevnitřní příčiny, mimo průmysl ležící. A ty jsou špatné, nepříznivé zákonodárství, byrokratismus tížící u nás na všem, špatné celní hospodářství, špatné dopravní poměry. Tyto vyvolávají nejvíce stížností. Pronášeny zvláště vůči námořní společnosti Lloydové takové případy, že je to až nepochopitelné, jak si smí společnost, od státu zachráněná před krachem, od státu stále podporovaná, státem kontrolovaná, něco takového dovolit! Také na zastupitelstva obchodní v cizině (konsuláty) si stěžováno: málo obchodníkům a průmyslníkům našim pomáhají.

Zajímavo bylo, jak se továrníci a průmyslníci ankety stavěli k otázce dělnické. Bylo to nářku na ten ždibec ochranného zákonodárství dělnického! Ovšem jen na to, jež přímo působí průmyslu výdaje. A tak nejvíc dopadaly výčitky na úrazové pojišťování, neboť na toto platí zaměstnavatelé skoro vše sami. Jest pravda proti dnešnímu stavu úrazového pojišťování možno mluvit, ale nejmenší výčitkou už při tom jest, že mnoho stojí! Je v tom vidět též malou prohlédavost továrníků v anketě zastoupených, když stěžují si jen na příspěvky, jež oni zpříma platí! Jako by ty příspěvky, jež platí přímo dělnictvo, na př. nemocenské a podpůrné, neplatili také vlastně oni! Anebo jako by úrazové pojišťování i kdyby je stát převzal celé na svůj náklad, je pak už nestálo nic! Konečně stěžováno si na normalní den pracovní, na tíži dostat povolení, aby se pracovalo přes čas — samé to věci, jež nesvědčí o velké socialní vyspělosti zaměstnavatelstva komorního obvodu pražského.

Ale jsou lidé, kteří velkou část viny za to, že náš vývoz do ciziny klesá, kladou na vrub výrobců samých. To vyčteno vloni brněnským továrníkům, když mluveno ve veřejnosti šíře o tísni textilníků brněnských, to konečně vyčítá každý trochu prohlédavější cestující obchodní našim výrobcům, že oni mnoho zaviňují; nesprávností svou, nedbanlivostí, nevědomostí a nehybností svou. Toho a podobných výčitek plny jsou i zprávy různých konsulů v cizině. V „Národohospodářském Obzoru“ v tom smyslu do duše mluví naší výrobě a obchodu našemu A. Stiller (čís. 4., 5. a 6.). — Londýnská komora obchodní pro Rakousko ve své zprávě za rok minulý, konstatujíc, že

vývoz naší výroby do Anglie stále klesá, vypočítává různé příčiny toho a jednou z nich udává lhostejnost samých továrníků: „Lhostejnost většiny továrníků, kteří vše na lehkou váhu kladou, pravého důvodu své tísně si nepřipouštějíce, jest hlavní příčinou toho, že vývozní tržba naše s Anglií poklesla.“

Zahraničný obchod říše naší měl roku minulého zcela odchylný ráz od let předešlých. Potřebné pro nás aktivum zase se scvrklo, úkaz od uzavření našich obchodních smluv s Německem a Italií už pravidelný. Vývoz náš obnášel méně dle ceny dokonce než r. 1896.; strženo 773·4 mil. zl. (— 0·6 mil. zl.), vydáno 760·3 mil. zl. Vývoz stoupl v ceně o 54·5 mil. zl. Aktivní přebytek naší tržby r. 1897. činí tedy jen 13·1 mil. zl. proti loňskému přebytku: 68·2 mil. zl. Od r. 1892. jest to nejmenší náš aktivní přebytek. Přes to, že cena dovozu k nám tak vstoupla a náš vývoz cenou zůstal nezměněn, váha dovozu nestoupla toutéž měrou. Za to vývoz náš při téže ceně stoupl váhou a objemem. Vyváželi jsme dle všeho potraviny a suroviny u větší míře než jindy a dováželi víc než kdy jindy výrobky hotové, cennou práci. Dle množství obnášeltě vývoz 153·5 mil. *q* (1796 : 145·1 mil. *q*) proti dovozu o 94·9 mil. *q* (1896 : 88·8 mil. *q*) o 56·8 mil. *q* více. Difference váhy naší tržby vstoupla proti r. 1896. (ze 56·2 mil. *q* na 58·6 mil. *q*), ač aktivní saldo skleslo na pětinu.

Uherské sněmovně předložen nedávno zákon, jenž obsahuje smlouvu naší říšské polovice s Uhrami ohledem na námořní cesty obou zámořských dopravních společností našich: terstského „Lloydu“ i rjecké „Adrie“. Okruh jízd rozdělen tak mezi obě společnosti, že naší společnosti „Lloydově“ ponechány plavby na východ: do východní Afriky, Indie, Číny a Japonska, „Adrii“ za to ponechán západ: Italie, Malta, Španěly, Francie, Velká Britanie, severní a západní Afrika a severní Amerika. Oboustranným zůstalo „Černé moře“ (z milosti zatím ponecháno „Lloydu“), Brasilie a Egypt. „Vyrovnání“ ne podle klíče 70 : 30! Spíše na naší straně zůstal menší podíl!

Dne 24. ledna (5. února) zahájen v Petrohradě sjezd pro vnitroplavbu ruskou, jež byla a jest dosud hlavním faktorem směny v Rusku, důležitějším dosud než ruské železnice. Vnitroplavba ruská po Volze, Oce, Kamě, Dněpru, Donu a jiných stižena poslední dobou velikým neštěstím: změlčením řek. Změlčení svádějí jedni na pouhé zanešení a tvrdí, že se dá pomoci úpravou, pilným baggerováním řek, jiní praví, že nejen zanešení řek nánosem jest hlavní příčinou, ale především úbytek vody v řekách ruských. Úbytek vody pak že nastal nerozumným vymýcením lesů. Je to tudíž neméně životní otázkou Ruska, jako jeho školství, jako jeho dráhy asijské. Vodní cesty dosud to byly, kteréž umožňovaly nejlépe odprodej a vývoz obilí, nafty, dřeva a pod. surovin bohaté země ruské. Kdyby zboží tomuto měly sloužiti dráhy, vývoz by byl z polovice skoro nemožný, nebo snížil by tržní ceny domácí měrou nebývalou. Důležitost vodní plavby povolžské zvýšena přímým spojením s Něvou a Petrohradem. Spojení toto připravil už car Petr Veliký, dav vyměřiti průplav tak zvaný Mariin, jenž by

použil od Rybinska říčky Šeksny a severních ruských jezer. Průplav však dokonán až roku 1808. Přestaven tento Mariin system průplavní minulá leta a roku 1896. znova otevřen nosnosti lodí na 40.000 pudů. Tím by se bylo docílilo, že v Rybinsku nebylo by se muselo z lodí z Volhy překládati zboží na lodi průplavní. Leč po nákladných opravách zamýšleného účinku nedocíleno. Tatáž stížnost: málo vody. Po vodách ruských převezlo se za rok 1895. 1.455,737.000 pudů nákladu (přes 90 mil. metrických centů, tolik tedy, co náš veškerý dovoz obnášívá!). Loďstvo čítá 2535 parníkův o 211.000 tunách nosnosti a 17.186 lodí obyčejných o nosnosti 8,640.000 tun, nepočítaje lodě pod 3000 pudů nosnosti.

Zprávy o zámyslu ruské vlády spojiti průplavem moře Černé s mořem Baltickým, dostaly se už sice dříve na veřejnost, ale dosud nevysvítá, jak dalek či blízek jest jeho uskutečnění. Belgický „Mouvement Géographique“ (Ruch zeměpisný) praví o tom v březnovém svém čísle: Vláda ruská plány k průplavu tomu má už hotovy. Průplav má býti nejen obchodní, ale i vojenskou cestou. Rozměry průplavu mají býti šířka 60 metrů nahoře, 35 metrův u dna. Hloubku má míti $8^1/_2$ metru, tak že by i velké válečné lodě se značným svým ponorem jím proplouti mohly. Průplav vyjde od Rigy a použije se k němu řeky Dviny až k městu Dvinsku. Odtud by se vedl umělý průplav až k Lepelu na Berezině. Dále by už šel průplav Berezinou a Dněprem až k Chersonu na Černém moři. Průplav byl by celkem 1600 kilometrů dlouhý. Na 200 kilometrů by bylo umělého průplavu, 1400 kilometrů by byl přirozený tok tří oněch řek. Na průplavě samém leželo by 15 větších přístavišť. Rižský a chersonský přístav už se pro budoucí svůj úkol jako východiska tohoto průplavu upravují.

Ruský úřad komunikací slavil 12. března stoletou památku svého založení. První obor ministerstva komunikačního byl tehdy vojenský. První železnice ruská (do Carského Sela z Petrohradu) otevřena roku 1838. za ministerstva hr. Tola. Od 1. ledna 1895 ministrem železničním jest M. M. Chilkov.

* * *

Velmi časté srážky vlaků v minulém roce přiměly ministerstvo železnic, že vydalo letos nařízení o úpravě doby pracovní pro zřízence nádražní a i průvodčí personal vlaku. Tedy zřejmě přiznává: přetížení zřízenců, ta 18—24 až 36hodinná služba je tím vinna. A uhozeno tím věru na pravou cestu. Hlavní ustanovení nařízení ministerského jest, že pracovní den 24hodinný zcela se zrušuje: na seřaďovacích stanicích a stanicích důležitějších nesmí pracovní den převyšovat 12 hodin a musí po něm následovat 24hodinný odpočinek. Průvodčí personal vlaku smí při rychlících a osobních vlacích být zaměstnán na lokomotivě jen 9 hodin nejdéle; při nákladních vlacích 12 hodin nejdéle. Nejdelší možná doba služební při vlaku nesmí býti delší 14 hodin. Za to po této zvýšené mimořádné době pracovní musí následovati přiměřený delší odpočinek.

Nebezpečenství úrazové na drahách dle pruské statistiky železniční největší jest v Anglii. Na délku 10 kilometrů připadá v Prusku 0·43, v Anglii 0·57 jednotlivých úrazů. Leč správný úsudek o nebezpečí tomto si učiníme, vezmeme-li v počet osoby jezdící a dráhu, již svou jízdou vykonají: tedy počet t. zv. „osobních kilometrů“ jízdy. A tu připadá na 1 miliardu osobních kilometrů (průměr z let 1884 až 1891) v Anglii 0·98 zabitých, v Prusku 0·95, v Rakousku 0·83 zabitých. Tedy poměr pro Prusko není daleko tak příznivý. Pro Rakousko byl příznivější v letech minulých, rokem posledním dle všeho se zhoršil nebývalou měrou.

Letoší sjezd česko-slovanské socialní demokracie konán bude o velkonoci v Brně. Také nová strana dělnická, totiž „národní“ bude konati o velkonocích v Praze svůj sjezd — první. — Na severu Čech pořádáno poslední dobu několik socialně-demokratických schůzí rolnických. Dělnictvo a z valné části i řemeslnictvo severočeské jest vesměs v rukou socialní demokracie. Proti nacionalní straně namáhala se socialní demokracie hlavně o získání rolnictva. Poslední schůze: v Úštěku, Teplicích a Děčíně, mají býti jak přehledem řad, tak zvláště volavkami v mladém a novém tomto hnutí. Programmu zemědělského socialní demokracie dosud nemá a kde si hnutí selského všímala, hojila je týmiž zásadami o sespolečnění prostředků výroby, jako industrialní nepoměry. Přihlížela také více k dělnictvu zemědělskému než k samostatnému rolnictvu. Ježto od druhé polovice roku vejde u nás v platnost zákon o živnostenských soudech, zahajuje dělnictvo po celé říši agitaci pro zřizování soudů těchto. Zákon totiž soudy ty nečiní nikde závaznými. Jen je umožňuje. Pouze stávající už soudy živnostenské musejí i dále trvati. A těm se těší pouze čtyři města v Rakousku: Liberec, Brno, Bílsko a Vídeň. Vláda však má právo soudy takové zřídit, když by toho někde viděla potřebu. Aby tedy vláda donucena byla k prohlédnutí, že potřeba ta jest už na mnoha místech, proto dělnictvo hromadně koná schůze, na nichž přijímána resoluce stejného znění, žádající o zřízení živnostenského soudu. Soudy pro dělnictvo budou velmi výhodny. Ač takové pravomoci snad přece nemají, jaké by si dělnictvo přálo.

Agrarní socialismus v Uhrách již propukl ve vážné bouře v únoru, ale sotva v tak vážné, za jaké je vykřičela vláda a vládní tisk uherský. Vláda úmyslně zveličovala, aby tím energičtěji mohla brannou mocí zasáhnout, a tak nenáviděné a ještě více obávané hnutí lidové najednou zlomit. Také začala persekucí socialistických agitatorů, ač právě hnutí vypuklo v těch místech, kdež se socialisté uherští veškeré ingerence zříkají. Sabolčská stolice nasáklá byla zvláštním socialním romantismem občana peštského Várkonyiho, jenž ze strany pravověrných byl vyloučen. Várkonyi založil na to vlastní stranu neodvislých socialistů s organem „Földmivelö“ a strana mezi sabolčskými rolníky zachytila nejpevněji. „Socialisté tito pořádali pravidelně schůze při měsíčku se slavnostními přísahami, zaklínajíce se, že budou jeden za všecky a všickni za jednoho a že poslušni a věrni budou krále i

úřadův“. — V uherské sněmovně „socialní hnutí“ sabolčské stolice došlo k řeči na několika schůzích a schůze až na prohlášení Rohoncyho nesvědčily o velkém pochopení socialních snah doby, zvláště ne u vlády. Její socialní léky jsou: četníci, vojsko, zavírání, omezení tisku a zákaz schůzí. Strana neodvislých (Bártova frakce) a strana katolicko-lidová plaidovaly za kolonisaci velkostatků, neboť toho už dnes popříti nemůže nikdo: v Uhrách proletariat zemědělský rozmohl se víc než spořádané poměry snesou. Latifundie pohltily a pohlcují každý rok tisíce malorolníkův; a ti, co ještě vlastní půdu mají, otročí lichvářům. Zvláště v dolních a středních Uhrách poměry jsou nejhorší. Vláda praví, že tu zemědělské dělnictvo právě dobře si stojí, výdělky jsou dobré, větší než jinde a nouze není. Ale tu právě též protivy mezi velkostatky a bezzemky jsou nejostřejší. — Po malých šarvátkách, jež si obětí vyžádaly, zatím hnutí potuchlo. Ale zprávy přicházejí, že dělnictvo odříká smlouvy na žně a na leto. Hotoví se pro žně letos všude k tužšímu boji stávkovému než vloni. — Zákon sněmovnami schválený proti žňovým stávkám musí ostatně považován býti letos za hlavní příčinu jak přítomného, tak i budoucího hnutí. Aspoň nejbližší příčinou je. A zákonu tomu chtěly strany — všecky!

Po mnohonásobných proměnách a toulkách ze sněmovny do senatu a nazpět — vyřízen konečně v Italii (12. března) zákon o úrazovém pojišťování dělnictva. Návrh zákona předložil už ministr Miceli v r. 1890., ale návrh zůstal ležet. Nástupce min. Chimirri r. 1892. znovu zákon předložil. Senát jej přijal — ale přišla ministerská krise a tu padl i zákon nedojednaný. R. 1895. předložen opět sněmovně od Brazzafuoliho, za Guiccardiniho konečně sněmovnou schválen, dostal se zase do senátu. Tu však najednou vzepřeli se všeobecné závaznosti pojišťování úrazového, ač ji r. 1892. jednomyslně schválili! Zákon v senátě tedy důkladně změněn. Na to ministr vzal návrh zpět, učinil některé změny dle vůle senátu, ale závaznost pojišťování ponechal a znovu 13. dubna 1897 návrh zákona předložil. A tento návrh tedy konečně přijat nejdřív senátem, potom sněmovnou. V Italii na ochranné zákonodárství dělnické tak chudé, je to pro dělnictvo značný krok do předu. Rozsah pojištění dělnického je dosti široký, vztahuje se na doly, lomy, všecky stavební podniky, továrny plynové, elektrické, výbušných látek, na arsenály, loděnice, telefonní zařizovače, na dopravní podniky po suchu i po vodě a konečně na všecky průmyslové závody se stroji, jež hnány neživými silami anebo zvířaty a zaměstnáno-li v nich víc než 5 dělníků.

Šíře a rozsah pojišťování není tedy tak velký jak u nás nebo v Německu. Zvláště zemědělství a lesnictví není v ně zahrnuto. — Povinnost odškodnění dělníka úrazem stiženého začíná po 10. dni nemoci. Italský zákon vyměřuje rentu úrazovou jen při trvalé a úplné zmrzačenosti a i tu může si dát dělník vyplatiti kapital po rozhodnutí praetorově. A tu kapital ten nesmí obnášeti méně 3000 lir (renta nejmenší tedy rovná se 120 až 150 lirám, čili 48 až 60 zlatým ročně!), nebo obnášeti musí pateronásobnou roční mzdu dělníkovu, činí-li to

více než 3000 lir. Dělník tedy musí míti víc než 600 lir ročního výdělku, aby dostal v případě úplné zmrzačenosti větší důchod než oněch 48 až 60 zlatých! Při částečné neschopnosti k práci doplácí se jen úbytek výdělku — je-li trvalá, tedy obnosem pateronásobného úbytku ročního, je-li dočasná, tedy celý úbytek po čas neschopnosti. — Toto ustanovení o „úbytku“ bude příčinou mnohých sporův a stížností a nespokojenosti na straně dělnictva.

Zaměstnavatel mimo to nemusí dát dělnictvo své pojistiti, zřídí-li pro ně (nejméně 2000 dělníků) svou vlastní závodní pojišťovnu, nebo i nezřídí-li ji, ale uvolí se v případě úrazu nésti sám veškeré risiko. — Příspěvky i jinak platí sám zaměstnavatel.

U státní pojišťovny úrazové, jež byla fakultativní pouze, a v níž dělník sám na své příspěvky se musil dát pojistit, ač-li to neučinil lidumilnější továrník za něho, bylo dosud pojištěno jen 10% veškerého dělnictva. — Při nynějším rozsahu úrazového pojišťování a při závaznosti jeho dostane se dobrodiní toho asi 2 milionům osob.

* * *

Školství. V časopisech pedagogických nastává celkem nepopiratelné vystřízlivění z liberalní horečky. Sem tam sice ještě ozve se hodně ostrý výbuch liberalní nesnášenlivosti k cizímu mínění a zvláště „klerikali“ ještě pořád straší v mozku liberalních redaktorů. Než to jsou poslední rány vojska na útěku. V učitelstvu již liberálové dohospodařili, proto i listy zvolna obracejí. Dnes již „klerikalní“ štvanice se přežily a hlavy myslící kladou si otázku: Kam nyní? V před? Tam se šklebí materialistický socialismus nečeský. Zpět? Hu! tam straší klerikalismus. Kam nyní? Učitelstvo z většiny stojí na rozcestí. Vidí, jak liberalismus topí se v socialismu beznárodním, bezidealním, a obrátiti zpět k jedinému možnému základu zdravého výchovu, k základům křesťanským, zpět ku katolickému výchovu, k živé víře nesnadná cesta trnitá. Kam nyní? Máme oprávněnou naději, že většina učitelstva našeho najde cestu — ku kříži. Pak bude zase smír, shoda, jednota skutečná mezi námi. Jednota snad nepsaná, ale proto neméně pevná, protože bude míti základy nejen v rozumu, ale i v srdci. Pak budeme spokojenější, klidnější a tím i silnější. Bude to zase doba setby, jež budoucím vydá požehnanou žeň.

Učitelů-vojáků velmi vřele a účinně zastal se v minulém zasedání zemského sněmu poslanec katolické strany národní P. Weber, farář milotický. Všechny stížnosti na hrubé, ano sprosté zacházení s učiteli-vojáky a nepřiměřené ošacení vytkl poslanec ten a vyzval vládu, aby se s učiteli-vojáky zacházelo slušně a dal se jim lidí důstojný stejnokroj. Řeč způsobila nejen ve sněmě zaslouženou pozornost, ale i mimo sněmovnu, zvláště v učitelstvu přijata s nelíčeným vděkem.

Polodenní vyučování místo různých úlev žádal v zasedání ze dne 11. února t. r. poslanec hr. Štolberk, a to pro venkovské školy 1—3třídné. Návrh svůj odůvodnil vývody pozoruhodnými. Vývody ty

zasluhují vážné pozornosti, neboť nelze popříti, že lid rolnický bude s nimi souhlasiti a učitelstvo v době dozírné bude nuceno pronésti určité mínění, dává-li přednost úlevám či polodennímu vyučování.

Snížení služebných let částečně přijato na sněmě haličském. Zemská školní rada tamnější předložila sněmu návrh, aby učitelé, kteří slouží přes 30 let a dosáhli 60 let svého věku, s plným služným mohli jíti do výslužby, nejsou-li již schopni řádně vyučovati. Po 35 letech služby má každý učitel k vyučování neschopný dán býti na odpočinek s plným služným. Učitelé, kteří neslouží plných 10 let, obdrží 1/4 služného za výslužné, stanou-li se k vyučování neschopnými. Sněm návrhy ty schválil.

Program školský přijala a prohlásila křesťansko-socialní strana polská ve Slezsku na sjezdě dne 20. února t. r. konaném v Těšíně. Strana žádá: 1. Učitelé mají míti volnost projevovati své politické názory slovem i písmem. 2. Osnovy a pomůcky sestavovati mají učitelové světští i duchovní. 3. C. k. knihosklad budiž zrušen a školní knihy nechť vydávají soukromí nakladatelé. 4. Pro všecky učitele zavedena budiž jediná platební třída. 5. Pro polské školy ustanoveni buďtež polští inspektoři z řad národního učitelstva na 5 let a úředním jazykem polských škol lidových ať je polština. 6. Školní plat budiž rozvržen na všechny daně a učitele ať volí obec. 7. Každý učitel má býti stabilisován a služební leta — maximum 30 — počítají se od prvního ustanovení. 8. Školy spravují školní rady z občanstva zvolené a nejsou podřízené politickým úřadům.

Volbu ředitelů měšťanských škol žádá část vídeňského učitelstva. Mladí pánové chtějí, aby sbor učitelský svobodně směl voliti a sesazovati ředitele, kterýž by neměl zvláštní odměny za svou funkci a nesměl by přijati nižádného čestného úřadu. Také illustrace, jaké divné proudy se uplatňují v učitelstvu zliberalisovaném.

O ústavech učitelských pronáší velmi nepříznivý úsudek organ slezských učitelů polských „Miesięcznik Pedagogiczny“. Praví mezi jiným, že pedagogika jako věda od několika let postupuje obrovskými kroky, má již velikou literaturu, o čemž však ústavy učitelské jakoby nevěděly. Nepostupují s duchem času, pojetí pedagogiky je na nich zastaralé. Zhusta cvičný nejmladší učitel, který opustil ústav, přednáší pedagogiku v 3. ročníku, a pak není divu, že vycházejí učitelé s mělkými základy.

Proti školským písním umělým vystupuje ostře týž časopis. Dokazuje zcela správně, že do školy se nejlépe hodí písně národní dětskému věku přiměřené. Případně tvrdí, že ku složení přiměřené písně dětské nestačí umět zformovat několik tonů v rytmický soulad, ale že tu třeba velkého nadání hudebního a hlubokého vzdělání pedagogického. Písně národní dětem se nejlépe zamlouvají a proto pořiditi výbor nejlepších písní lidových pro školu a dům a dáti výhost těm různým „zpěvníkům“.

O našich čítankách napsal jistý liberalní list učitelský, že jsou přeplněny realistickou látkou, kdežto látky ethické jest velký

nedostatek. Z uvedeného patrno, že konečně počíná svítat i v hlavách liberalních. Není doba daleká, kdy ještě mnohé jiné věci nyní za nesmírnou vymoženost prohlašované budou zcela správně tak posuzovány, jako ty čítanky, z nichž duch náboženský byl úzkostlivě vymýtěn k vůli planým liberalním frasím.

Svépomoc učitelská pěkné ovoce nese v Haliči. V Lancutě založen nedávno učitelský spolek, který nuzným členům poskytuje bezúročitelných půjček, nemocným členům potřebným opatřuje bezplatnou pomoc lékařskou a léky. Členové platí měsíčně příspěvek 25 kr. Jest to něco podobného, co zamýšlí v katolickém spolku učitelů moravských provésti zatímní předseda Kadlčák. Kromě sirotčího fondu má se zříditi podobná učitelská zádruha a pak cestovní fond. Zemský spolek německých učitelů v Čechách měl v roce 1896. v pokladně výpomocné 57.551 zl., z nichž rozpůjčeno 43.883 zl. Učitelstvo haličské má ve Lvově krásný dům svůj a v něm znamenité nakladatelství, knihkupectví a výpravnu časopisův. Učitelstvo moravské v ústředním spolku soustředěné sbírá již mnoho let na fond jubilejní, o němž veřejnost nic neví.

Proč potřebují Neněmci škol německých, velmi „německy“ odůvodnil na sněmě bukovinském president bar. Bourguignon, totiž aby prý Poláci, Rusíni a Rumuni mohli úspěšně studie konat na černovické universitě nemecké, třeba, aby na školách obecných i středních byl jazyk německý bedlivě pěstován. Toť zajisté klasický důkaz! A to si troufá veřejně prohlásiti president ve sněmě neněmecké země ku konci 19. století. Inu: fin de siècle.

Nové dějiny slezské budou se přednášeti na školách tamnějších. Zemská vláda opolská vydala totiž toto nařízení: Nařizujeme pro budoucnost, aby na horním stupni každé národní školy nejdůležitější události ze slezských dějin v živých obrazích a črtách byly projednávány. Zvláště v první řadě se mají probírati ony události, jež budí v žácích vědomí a posilňují ho, že Slezsko po mnoho set let s němectvem nejúžeji je spojeno a jeho veškerý kulturní vývoj zcela výhradně je zásluhou německých přistěhovalcův a zeměpanské péče německy smýšlejících knížat a pruských vladařů. — Budou tedy dějinné nepravdy pěstovány úmyslně ve školách zmíněných za tím účelem, aby slovanská minulost Slezska byla zatemněna. Také ukázka zářící kultury německé.

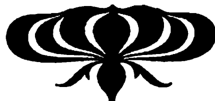
Ruský jazyk zaveden jakožto povinný předmět ve všech obchodních školách pruských. Zároveň uloženo odborníku ve věcech těch, Dru. Haasovi, aby prostudoval zřízení ruských škol obchodních. U nás úkosem se pohlíží na každého, kdo jenom zavadí o ruštinu.

Největší škola na světě je židovská škola ve Whitechapelu (Londýn). Má 3500 dítek a 100 učitelů. Školu vydržuje z většiny boháč Rotschild. Děti nejchudobnějších rodin židovských z Ostende chodí do ní. Snídaní dostávají zdarma ve škole a občas i nejpotřebnější oděv. Zářící příklad židovské solidarity.

Palác školní popisuje „Preussische Lehrerzeitung“ takto: „Nedávno zajel jsem si na kole do vesnice ‚Kreitzig‘ (?), v níž bydlel bývalý ředitel Pomořanska svob. p. Goltz. Úhledné, čisté domky dělnické mne

příjemně překvapily. V tom spatřím asi uprostřed vesnice trochu bokem od silnice na pěkné výšině mizernou chajdu dochem krytou. Nade dveřmi visí obromný štít. Zajisté je to kořalna. Ale tulák právě od chalupy přicházející mne poučuje, že to není putyka, nýbrž škola, pomořanský školní palác. Učírna jenom tenkou stěnou z vepřovic jest oddělena od záchodů, chlévův a chlívků. V malé jizbě sotva polovice žáků se směstná, proto jest polodenní vyučování. Strop je tak vysoko, že poněkud vyšší muž ho dosahuje hlavou. Uprostřed je podepřen sloupem. V síni jest pomořanská kuchyně s otevřeným komínem, kde sníh a déšť přímo padá do hrnců. Seno, sláma atd. uloženo nad učírnou..." Z ukázky patrno, že ani v Prusku není všecko zlato, co se třpytí.

Vzor bezkonfessijní školy mají v Missouri (Spojené Státy severoamerické). Na dotaz dozorce státních škol vydal generalní nádvladí onoho státu dne 12. února t. r. dobrozdání, že není zákonité, když učitel od žáků veřejné školy požaduje, aby se modlili „Otče náš" před početím vyučování. Rovněž nezákonitě jedná učitel, když ve škole veřejné dává čísti bibli. Takové jednání náleží prý k bohoslužbě a je to zakázáno státní i spolkovou ústavou. Pak se divíme, že páni kluci v takových školách uprostřed vyučování si zapálí cigarettu, a kárá-li učitel jejich allotrie, vypálí po něm z revolveru. Jaké ovoce roste z takových škol, patrno z této zprávy: V Sedali (Spojené Státy severoamerické) učitel James Allen ze školy státní ve Wheatlandu, okres Hickory, dne 5. listopadu m. r. nechal po škole několik nezbedných žáků. Kluci se na učitele dopálili, počíhali si na něho venku a když vyšel ze školy, přepadli ho a klacky i kamením strašně ho ztloukli, tak že s rozbitou hlavou zůstal ležeti na místě. Brzy na to skonal nešťastný učitel. Útočníci, vesměs synové vynikajících občanů z Wheatlandu, byli zatčeni a obžalováni pro sprostou vraždu. — V Paříži, kde také mají bezkonfessijní školy, bylo r. 1836.—1840. celkem 16 sebevrahů pod 16 let a do 21 let 128. Roku 1891.—1894. však bylo mladistvých sebevrahů 75 a do 21 let 450, což znamená přírůstek 166% sebevrahů nezletilých. Toť ovoce odkřesťanění mládeže ve školách bezkonfessijních.

Ročník III. (XV.) Číslo 5.

HLÍDKA.

O vzdělanosti Slovanů.

Píše Dr. Fr. Nábělek.

V.

18. Loučení třebas i od zvířat, ba i od neživých bytostí působí velkou žalost.

Keď sme sa my s milým rozlučovat mali,
Aj tá zem plakala, čo sme na něj stáli.
Keď sme sa lúčili pod zeleným stromom,
Tie ptáčky plakaly, čo sedely na ňom.

Kterak chová se nejslavnější hrdina srbský, Marko kralevič, ke svému věrnému oři Šaraci, jak obcuje Kozák se svým milým druhem, s koněm?

Rusínská:

Oj koniu, mij koniu smutny nevesely,
Čom ty do mene koniu ne hovoryš?
— — — — — — — — — — — —
Čy ja ti dokucio (znechutil se), kozak molodeňki?

Slovan jsa i s živoucí přírodou v ustavičném styku, s ní v jedno srůstá, v ní vidí svou vlastní náladu, ona s ním sdílí radosti i strasti, on proto jen s bolestí od ní se loučí, ovšem s oddaností ve svůj osud.

Ja som báča velmi starý,
Nedožijem do jary.
Nebudú mi kukučky kukať
Na tom našem košiari —

Dojemně loučí se pak s milými ovečkami.

Zoťali brezu, už ju vezú
— — — — — —
Plakali chlapci i děvčatá,
Že je tá breza zoťatá.
— — — — — —
Ej lúčka, lúčka, lúčka zelena!
Kdo ťa bude lúčka kosiť,
Keď já budem šablu nosit?
Ej lúčka, lúčka, lúčka zelena!

Však ani po smrti Slovan nechce býti odloučen úplně od přírody, jeho rakev, jeho hrob mají býti zdobeny kvítím.

Kozácká rusínská:

Sypte bratia, sypte vysoku mogylu
Nechaj každy o tom znaje, sčo z kochania hynu;
Posadiť my, moji sestry v holovach kalynu,
Nechaj každy o tom znaje, sčo z kochania hynu.

19. Loučí-li se Slovan hořce s bytostmi neživými, se stromy, poli, zvířaty, tím bolestněji loučí se se svými milými, nejbolestněji s rodinou. Rodina, základ lidské společnosti, u Slovanů měla význam předůležitý a založena byla na základech mravních a náboženských. Na prvním místě děti vzpomínají tatíčka, pak matičky, teprv bratrů, sester, milenky a milence. Provinil-li se syn, tak že byl z rodiny vyloučen, tu ovšem milenka opuštěného se ujímá a ona jest jonáku nad rodinu milejší.

Česká:

Bůh vás žehnej
Můj tatíčku, tenkrát!
Děkuju já vám,
Děkuju já vám
Tatíčku, na stokrát.

Bůh vás žehnej
Má matičko, tenkrát
Děkuju já vám,
Děkuju já vám
Matičko, na stokrát.

Jiná:

Už vás opouštím, tatíčku,
I mou rozmilou matičku,
Děkuju já vám za vaše vychování —

Děvče s pláčem naříká si (ruská):

Chorošo (krásně) tomu žiť na tom svietie
U kavo (u koho) jest otec i mať,
Otec i mať i brat i sestra,
Ach i brat, sestra, što i rod plemia (příbuzní).
U menia (mne) l', u krasnoj dievicy
Ni otca nietu, ni materi,

Kak ni brata, ni rodnoj sestry
Ni sestry ni rodnoj plemeni,
Ni toho li mila druga,
Mila druga, poljubovnika.

Opěvuje se často láska sestry k bratrovi, nejmladší bratr, nejmladší sestra požívají lásky největší a jeví též i největší lásku. Nedostalo-li se však nejmladším té lásky od starších, zajisté stihne je trest za nelásku. Sestra hořem nad bratrem v kukačku se proměňuje a bratra hledá, dcera do ciziny provdaná za muže, jehož nemiluje, kukačkou se vrací. Na doklad stůjtež některé ukázky.

Rusínská:

Oj krače, krače černenkij voron, to na hlubokoj dolyni,
Oj plače, plače molodyj Kozak po něsčalyvyj hodyni.
— — — — — — — — — — — — —
Oj jide Kozak dorožeńkoju, ta slozeńkamy umyvajet sia
— — — — — — — — — — — — —
Oj zhadaj mene, moja stara nene (matko), sidajuči ta obidaty
Deš moja detyna v čužij storoni bez vitcia (otce) i maty!

Jiná:

Oj mala vdova syna sokola
Vyhodovala, do vijska dala,
Nejstarša sestra konia vyvela,
A seredušca (prostřední) sidelce nesla
A najmolodša vyprovažala . . .

Jiná:

To starša sestra koneńka vyvodyt
Serednia zbroju s vybnuju vynosit,
Sčo najmeńša — rydaje (vzlyká),
Slovamy promlovaje:
I z jakoji tebe brate
Storonońki ždaty (čekati) . . .

Jiná:

Sestra z bratrom iz zdaleka rozmovlala
Bratyjku mij milyj,
Jak holubońko syzyj,
Pryjdy do mene z čužoj storony
Potišy mene pry lychoj hodini.

Slovenská:

Hory, hory, čierne hory,
Šak nad vami smutno stojí:
Sestra bratru hlavu myje,
Do vojny ho vypravuje:
Hoj braček mój premilený,
Kedy že ty prídeš z vojny?

Srbská: Měla matka dva syny Nenada a Predraga. Nenad když dorostl do koně a do bojovného kopí, odešel mezi Hajduky a stal se náčelníkem. Po třech letech zastesklo se mu po matce a rozděliv se se soudruhy o kořist rovným dílem přišel domů. Od rozradované matky dovídá se, že bratr jeho hajduči a jest náčelníkem družiny na hoře Gareviči. Jde ho vyhledat, dostává se s družinou v boj, všecky téměř pobil, náčelník přivolaný neznaje bratra, s jedle po něm střelí a raní jej do srdce. Poznává bratra teprv umírajícího. Vyprošuje si a dostává od něho odpuštění; sám pak žalem bodne se do srdce a padá vedle mrtvého bratra.

Náčelník hajducký:

Chvala Bogu, kad sam te video
Te me živa moje želja minu;
Ne mogu ti rane preboleti
Već ti prosta moja krvca bila
(Moje krev ti buď prominuta)
To izusti, pa dušica pusti.

Predrag:

Jo Nenade, moje jarko sunce (slunce)
Pa potrže nože od pojasa (pasu)
Te udara sebe u srdašče,
Mrtav pade pokraj brata svoga.

V jedné dumě kozácké tklivým způsobem líčí se nadobyčejná láska nejmladšího bratra ku starším, třebas jednali sobecky naproti nejmladšímu; však stihl je za to trest. Jest to píseň o útěku tří bratrů z Azova z vězení „Pobieh trech bratiev iz Azova“. Vysvobodili se z vězení tři bratří a utíkali, starší dva na koních, nejmladší pěšky. Nemoha stačiti, prosí, aby jeli pomaleji, ale oni dbají jen sebe. Prosí, aby jej zabili a pohřbili; prostřední nechce se poskvrniti krví bratrovou. Háže mu na cestu usekané větvičky, aby po nich našel bratry. Když ani těch na cestě nebylo, znamená mu cestu kousky ze svého šatu. Nejmladší vida kusy šatu bratrova, myslí, že bratří byli od stihatelů rozsekáni. Béře zbytky šatů v ruce, smáčí je slzami a prosí Boha, aby mohl těla bratrů najíti a pohřbiti. Žalostí, únavou, hladem, žízní a větrem jsa překonán, klesá a umírá. Prosí jen orlů sletujících se, aby neklovali mu očí živému a posečkali málo, až umře. Žalostný pohřeb mu strojí příroda. Však bratry nelítostné stíhá trest; nedaleko domova od stíhajících nepřátel dohoněni a posekáni.

Stane-li se, že sestra prohřeší se kladouc lásku pohlavní nad lásku k bratrovi, neujde trestu. Píseň „Sestra travička“

Ulijánka krásná panna
— — — — —
Ulijánce hlavu sťali.

jest toho svědkem mimo jiné.

20. Siroba již jest nejhorší, neboť

Kde siroba plače,
Ej všady voda teče;
Kde sluza upadne,
Tam kameň ostane.

Jiná:

Můj tatíčku, tvardo spíče
Mego głosu nesłyšíče,
Dybyšče go usłyšeli
Zaplakač byšče mušeli.

Pověl žijom mamulička,
Veselo je mo glovička,
Jak vos mamulko nebedže,
Kdo se o mě starać bedže?

Kým by nepohnula píseň: „Osiřelo dítě — o půl druhém létě"

Špendlíčkem kopalo,
Prstečkem hrabalo
— — — — —
Ach mámo, mamičko,
Promluvte slovíčko.

Děvče v písni české postěžovalo by si bratříčkovi, ale přece nebude jako tatíčkovi; postěžovalo by si svojí sestřičce, přece to nebude, jak milé matičce.

Matičky nejvíce se želí, i kdyby otec žil:

Aj u tej naši boži muky
Stoji tam syneček
Uplakany všecek,
Spina ruky.

Aj něstaraj se synku milý,
Ešče je tatiček
Sivy hołubeček
Tobě živy.

Ach kerak se mam něstarati,
Dyž mi už hnije,
Dyž mi už hnije
moja mati.

Slovenská:

Čierna zem, čierna zem, pusť moju mamku ven,
Nech sa mojej mamke horko požalujem.
Kebych sa začala nad hrobem žalovať,
Musela by ta zem nado mnou zaplakať.

21. Rodičové vědí, jak se vede sirotkům a proto bolestně od nich se jim umírá.

Ruská: Na pahrbku leží raněný vojín, přicházejí druhové jeho a zvou jej k návratu na svatou Rus. On však již nemůže a vzkazuje

pozdravy otci, příbuzným, ženě mladé dává svobodu, dětem požehnání. Nikoho, ani ženy mu není tak líto jako dětí:

Otcu, materi skažite čelobitice,
Rodu plemeni skažite po poklonu vsiem,
Molodoj ženie zkažite voljušku svoju,
Na vsie li na četyre na staronuški,
Malym dietuškam skažite blagoslovenice.
Ach ne žal' to mnie rodu, plemeni
Ne žal' to mnie molodoj ženy,
Mnie žal' to malych dietušek,
Ostalis dietuški, glupešeńki (nerozumkové),
Naterpjat sia choloda i gloda.

Hodné děti starají se o rodiče. U Slovanův úcta k rodičům a péče o ně byla svatou povinností. Kromě památek historických i národní písně o tom svědčí. Ve Skadru vězňové očekávajíce smrť vypravují si, čeho komu bude nejvíce líto opustiti. Jednomu ženu, druhému děti, třetímu nejlítostněji bude opustiti staré rodiče:

Meno, bratjo, jutroš najžalie
Na dom baba (otce) i staricu majku,
Jer nemaju do mene jednoga,
Neima ich ko chranit (chovati) do smrti.

22. Láska mateřská nad hrdinkou vítězí a hlásí se ku svému právu mocí neodolatelnou, až i smrt přivodí. Matka Jugovičův uslyševši, že manžel její Juga s devíti syny Jugoviči padl na Kosově v boji proti Turkům s carem Lazarem (1389), prosila Boha za oči sokola, za bílá křídla labutě, aby zaletěla podívat se na bojiště. Bůh dal jí, zač prosila:

Bog joj das (dal) oči sokolove,
I bijela krila labudova.
Ona leti na Kosovo ravno,
Mrtvih nadje (najde) dovet Jugovićah
I desetog star — juga Bogdana.

Vidí své miláčky, ale neslzí, vidí koně, jejich svědky to hrdinstva; vrátí se domů, slyší nářek devíti žen padlých synů, slyší o půlnoci řehtati koně svého Damiana, přiběhl s bojiště; matka ještě nepláče, jest hrdinkou. Ale když jí donesli uťatou ruku a po prstenu že ruka Damianova poznala ruku svého manžela, tu matka v ní se probouzí a ona hořem mrtva na zem padne.

Kružičeva Jela hostíc hosty tak hluboko se ranila, že krev nelze zastaviti; vidouc, že zemře, prosí, aby jí dovedli matku:

Pa dovedi milu moju majku!
To izusti (vysloví), pa dušicu pusti.

Poslové běží pro matku, předstírají, že dceři narodil se syn, aby honem k ni pospíšila. Přijíždějíc ke dvoru a vidouc sluhy smutny, tuší neštěstí. U mrtvé pak dcery naříká: Proč mlčíš, proč ke mně nemluvíš, či rozhněvala jsi se na mne, že jsem se těšila dítěti? Brzy jsi mne opustila, matku, ale tebe matka nechce opustiti. — To vypoví a vypustí duši.

A što čutiš, što mi ne besediš?
— — — - — — —
Ti si rano ostavila majku,
Al' bel' majka ostaviti ne će.
To izusti, pa dušu izpusti.

Janković Stojan vysvobodil se z tureckého zajetí. Vraceje se domů ke staré matce nachází ji na poli, ana ořezává révy a vzpomíná syna a

I suzama (slzami) lozicu (révu) zaliva
I spominje svog Stojana sina:
Oj Stojane, jabuko (jablko) od zlata...

Syn však nedává se jí ještě poznati. Když však přišedši domů matka od ženy Stojanovy uslyší, že syn její přišel a pozná ho, radostí umírá:

Mrtva majka na zemljicu pade.

Jediná sestra devíti bratrů provdala se k jejich radě za bana za moře. Bratří slíbili jí, že ji navštíví. Oni však pomřeli morovou ranou. Darmo sestra již tři leta čeká bratrův a proto si naříká velice. Bůh slitoval se a seslal anděla, aby oživil nejmladšího bratra a z hrobu udělal mu koně; on přijíždí potěšit sestry. Z daleka ho uhlídla, běžela mu vstříc, líbá jej, ale i vytýká, kde že byl tak dlouho a proč vypadá, jakoby býval pod zemí. Bratr vymlouvá se, že bratry ženil, domy jim stavěl, proto že tak osmahnul. Sestra rozradovaná vybírá se na cestu, béře s sebou dary pro švagrověnky a nedává se zdržeti. Když přijeli ke dvorům, kde bydlí matka, zastavuje Jovan pod záminkou, že musí za kostelem hledati prsten ztracený o svadbě, jde tam. Jelice nemohouc dočkati bratra, jde se podívat. Vidí devět hrobů čerstvých a poznává hroby svých devíti bratrů. Spěchá domů. Matka vidouc ženu běžeti do jejího domu, myslí, že jest to smrt, mor a volá: Jdi odtud...

Id odatle, od Boga morijo,
Devet si mi sinah umorila,
I men (mne) chčes ostarilu majku?

Když však dcera dává se jí poznati:

Zakukaše kako kukavice,
Rukama se bjelim zagrliše
(objaly se bílýma rukama)
Obje mrtve na zemlju padoše (padly).

Člen rodiny na onom světě od svých milých, kteří odebrali se dříve z života, mile bývá přijat a tím těší se pozůstalí. Srbská nenie jest toho důkazem. Vše bylo nebožtíku opustiti: dvory, bohatství, světlo, družstvo, stráže, vážený sbor, přízeň, přátele; jak si zvykne?

Avšak, bane, dá-li Pán Bůh,
Vše tam najdeš klenoty své,
Pokrevenců krásný vínek,
Otce, matku, sestry, bratry,
Které tam již čekají tě,
By tě pěkně uvítali,
Srdečně tě ojímali,
Stýská-li se ti, se ptali
Za zlatými s tebou stoly
Nebeskými zasedali,
Na vítanou podávali
Ten ti číši chladné vody,
Onen pohár ruda vína,
Třetí medně posilnění,
Abys pak jim odpovídal,
O nás milou zprávu dával.
(Přeložil S. Kapper.)

Láska rodinná opěvuje se jako mocnější nad lásku pohlavní. Dcera v písních často prosí otce, aby jí neprovdával (ruská):

Gosudar moj, rodnyj baťuška,
Ne vozmožno li tavo sdielati,
Menia (mne), dievicu, ne vydati?

Slzy otce a matky jsou mocnější než slzy sestry, tyto zas mocnější než slzy milenky:

De neneňka (matička) plače — krovavaja rička
De plače sestrycia — sliznaja kernyčka (mokrý potůček)
De plače mileňka — suchaja steženka.
Bo neneňka plače — vid (od) roku do roku,
A sestrycia plače — kilko si shadaje (kdy si smyslí)
A mileňka plače — inšu hadku maje
O jinym hadaje.

Jiná:

. . . tut rodna matuška,
Ona plačet, kak ručej (potok) tečet,
Moloda žena plačet, kak rosa padet,
Krasno solnyško vzojdet, rosu vysušit.

Moravská:

Leží Janko zabitý — Rozmarýnem zakrytý.
Pláče oňho, naříká — Otec, máti, milenka.
Otec, máti slzami — A milenka vzdychami . . .

Srbská:

Umre Jovo, žalosna mu majka:
Zakukaše do tri kukavice:
Jedna kuka, nikad neprestaje,
Druga kuka jutrom i večerom,
Tretia kuka, kad joj na um padne.

Ta první kukačka jest matka, druhá sestra, třetí jest mladá Jovova milá (žena).

23. Porušení povinnosti k dětem stiháno přísným trestem. Děti odcházejíce z domu, děkují za vychování; jestliže však zvláště matka nepřihlížela k dcerce a nechávala jí zvůli, dcera pozbývá věnečku, klesá až třeba na vražednici dítěte. Stíhána jsouc trestem, matce dává vinu, ba až proklíná ji. Otec shovívavý ke starším dcerám, přísný k nejmladší, sestárnuv a nejsa práce schopen, dostává od nejstarší provaz, od prostřední sotorek (mošnu), aby živil se žebrotou, u nejmladší však, chudé, mile přijat a to proto, že jí chyb neodpouštěl. Běda matce, která hněvem dala se popuditi, že zaklela dítě, dceru, nebo volala polednici na zlobící se dítě: přichází o ně nebo hyne s ním. „Běda máti, která klne děti".

Jestliže syn jest zlosynem, odříkají se ho otec i matka a neposkytují mu v nouzi pomoci, pak ovšem milenka nad rodinu jest milejší. V konopích leží na poli synek „porúbaný — volá vody studenej". Napsal první psaní otcovi, ale otec oral, dovlačoval, „voděnky nepodal". Druhé psaní matce napsal. Ona však len dopřádala, „voděnky nepodala". Třetí psaní napsal milence, a ona ač „zlatem šila, stříbrem vyšívala, voděnky mu podala" a proto:

Ó lepší je, lepší
Moja nejmilejší,
Nežli celá rodina:

Ona zlatem šila,
Stříbrem vyšívala,
Voděnky mi podala.

Z vězení pomáhají pak ne rodiče, nýbrž milenky, otec i matka odříkají se syna, prosícího za vykoupení.

Ruská:

Kak otec i mať odkazali sia
I ves rod plemia otrekali sia:
Kak u nas v rodu vorov (zlodějů) ne bylo,
Vorov ne bylo i razbojnikov.

24. Rodina slovanská založena na bohabojnosti, a svazek zločinem bývá přerván. Štěstí rodinné podmíněno jest věrností. Žena, která i proti vůli dostala se za muže, byloť jí poslechnout rodičů, přece jest mu věrnou, s pravým milým bolestně se rozloučivši:

Ti prosti (měj se dobře), prosti moj miloj drug,
Ty prosti duša oteckoj syn.
— — — — — — — — — —
Povezut menja (mne) v cerkov (kostel) božiju,
Ja dostanu sia jinomu drugu,
I vierna budu po smerť moju.

Ani hleděti nedopouštějí na sebe svodivým očím (slovenská):

Nepozeraj za mnú, oči ti vypadnú,
Bolo ti pozerať, keď som bola pannú.

Moravská:

Pověz ty mně, má panenko pověz,
Kedy bude našej lásce konec?

Až já umřu, a ty budeš vdovec,
Potom bude našej lásce konec.

Od ženy nežádá se bohatství, ale ctnosti. Bohaté, ale pyšné děvče nezalíbí se:

Kdybys měla, má panenko, sto ovec,
A já enom za kloboučkem jalovec:
Nebudeš má — — — — —

Kdybys měla, má panenko, celý lán,
A já enom zahrádenku jako dlaň:
Nebudeš má — — — — —

Kdybys měla, má panenko, sto dvorů,
A já enom roztrhanú stodolu;
Nebudeš má — — — — —

Pokora, přívětivost, mlčenlivost, snášelivost, láska k příbuzným má zdobiti ženu.

Ruská:

Dušeňka, Mašeňka,
Buď sama dobra!
Derži golovu (hlavu) poklonnoju
A serdce pokornoje.
Buď sama dobra!
Buď laskova, privietiva,
Vo vsiem dogadliva (ochotna), da smietliva (opatrna)
V čužich slovach nezamietliva (nevšímava,)
A v svoich prosta, da umietliva (pozorna).

Matce (mužově) nemá odmlouvati, k jeho bratrům a sestrám chovati se laskavě.

Žena nevěrná bídně končí život. Vina její vyjde na jevo, stihne ji trest časný, ale těžší než kámen hrobový jest zlé svědomí.

Chudým děvčetem mládenec nemá pohrdati, Bůh jej za to trestá. Šohaj brodí koně, padá do vody a topí se. Na výtku milenky, proč se koupal, odpovídá:

Já sem sa nekúpal,
Já sem koně brodil,
Snad mňa milý Pán Bůh
Do tej vody hodil.

Do tej vody hodil,
Do tej hlubočiny,
Že sem si nevšímal
Chudobnej děvčiny.

25. Nedostal-li děvče milované junák, nebo nastávají-li překážky nepřekonatelné, nelaje, neproklíná, nemstí se vraždou, nýbrž nese tiše obyčejně svůj žal a oddává se osudu, utíká se o pomoc k moci vyšší v písni: Aničko, děvičko, pověz mně věrně, jestli máš srdečko upřímné ke mně. Slovenská:

Nech že si ho trímajú
Bráni otec, bráni mať,
Bráni sestra, bráni brat.
Bráni celá rodina,
Preneščasná hodina!

Moravská:

Strojila bych sa, máti mně nedá,
Že si ty chudobný,
Nejsi ke mně rovný,
Di ode dveří.

Dyž nejsu roven, ostávej s Bohem,
Pomož si, možeš-li,
Moja nejmilejší,
Já si nemožem.

Já sem jedna taková,
Co sem milovala,
Panbů dál, Panbů vzál,
Ostala sem sama.

Jiná:

Milý ňa zanechal
Pro moju chudobu;
Já na to nic nedbám,
Poručeno Bohu.

Chudoba cti netratí. Děvče jest si toho povědomo a dokud jest poctivé, třebas bylo chudé, leckomu dveří neotevře.

Chudobná děvečka
Chudobnej mateři,
Přece neotevřu
Ledakomu dveři.

26. Poctivost nade vše se cení, té nelze vyvážiti zlatem:

Poctivosť, poctivosť,
Šak je to pekná cnosť
Do si ju zachová,
Trvá mu na věčnosť.

— — — — —

Ja tě sobě něvemu,
Vinka ti nevratim;
Radši ti děvečko,
Tvuj vinek zaplatim.

Aby si mi načital
Co pisku morskeho,
To mi nězaplatiš
Vinka zeleného.

Věneček pozbytý nijak se nevrátí, a nelze ho dosáhnout.

Aj dyby se zapřihlo
Aj štyry páry koní,
Tvůj věneček zelený
Aj žádný nedohoní.

Děvče, jež pozbyló věnečku, jest k politování; co to žalu a hoře, výsměchu, opovržení, málem nedivíme se, že stává se vražednicí; ovšem skončí pak bídně. „Pošla do smrti do kata". Dobře srbská píseň svedení dívky vyhlašuje za největší hřích. Sv. Nikola a sv. Ilia provázejí lidské duše na druhý svět, ale tři duší nižádným způsobem nemohou provoditi:

A tri duše nemogu:
Jedna duša griešna
Kuma (kmotra) na sud vodila.
Druga duša griešna

S komšijom se mrazila.
(se sousedem žila ve sváru)
Tretia duša najgrešnija,
Devojku je skudila.

Všimněme si též, za jak velké provinění pokládá se souditi s kmotrem a nesnášeti se se sousedem!

Stav politování hodný, ani nejmladší sestřička a nejmilejší nechce posloužiti svedené sestře:

Ty sestřičko nejmladší,
Tebe já mám nejradši:
Zakolébaj málo,
Aby neplakalo.

Já kolébat neumím,
Za kolébku sa stydím,
Kolébaj si sama,
Šak si jeho mama.

Pozdrželi jsme se u písní, jež týkají se rodinného života, abysme ukázali na posvátnost rodiny a jak Slovan ji pojímá; písně národní v té příčině jsou svědectvím o mravní zvedenosti Slovanů.

Poohlédněme se málo, jací jsou hrdinové slovanští, snad najdeme u nich vlastnosti čistě lidské, byť vynikali silou ohromnou a udatností neodolatelnou; nalezneme snad i těch bohatýrův i srdce něžné.

Cesta Moabskem.

Dr. Fr. Kyzlink.

V.

Asi rok před mou výpravou do Moabska jsem cestoval poušti Judskou východně od Betlema. Předním cílem mé cesty byla hora Franků či hora rajská, kde je pochován král Herodes. Byla kdysi rájem, který si na poušti tento král vykouzlil, nyní je opuštěnou pustinou, nad níž jenom ob čas krkavec zakrouží — smutný to hrob krále-vražedníka. S hory, na níž jsou zříceniny hradu, je krásný výhled na východ i jih. Daleko na jihovýchodě na zamlžených skalnatých horách moabských mi můj arabský průvodce ukazoval město — lze-li městem nazvati skupinu bídných chatrčí ovšem velmi rozsáhlou — jako hnízdo orlí na vysoké hoře položené — Kerak, bibl. Ḳîr-Moab. S úctou jsem se tedy zahleděl na tuto sešlou památku kvetoucí kdysi říše moabské. Všecka města moabská se rozpadla, jak proroci předpověděli (Isaj. 15—16; Jer. 48), Moab přestal býti národem, protože se pyšnil proti Hospodinu (Jer. 48, 42), jediný Kerak byl obydlen po všecky časy až podnes a možná dosti, že mezi obyvateli jeho jsou ještě někteří potomci Lotovi. Dlouho jsem hleděl na tento chatrný zbytek zaniklé říše a nenadál jsem se tehdy, že mi bude kdysi dopřáno octnouti se v jeho zdích. Byltě Kerak té doby od turecké vlády neodvislý a jíti tam bylo tolik, jako odvážiti se do lvího doupěte. Mimo missionáře tam byli přede mnou všeho všudy asi tři neb čtyři Evropané, samo sebou se rozumí — Angličané. Jeden, který byl lékařem, tam pobyl delší čas bez překážek, byloť mu na prospěch jeho umění. Ostatní dva či tři tam přišli asi rok přede mnou a sotva se v Keraku octli, byli mohammedany se vším činem skonfiskováni a musili se vykoupiti každý stem napoleonů. Turecká vláda se nechtěla přiznati, že v Keraku moci nemá, a proto na stížnost anglického vyslanectva poškozeným škodu nahradila.

Já jsem se tam mohl snáze odvážiti, jednak že byl již Kerak v rukou vlády, jednak že chûri nebudí u beduinů tolik lakoty jako bohatý konsul. Část Madabských má s Kerackými krevní mstu z příčiny, o níž se později zmíním, a proto do Keraku zřídka kdo jde. Nadělalo mi to tedy dosti obtíží, než jsem nalezl průvodce, bylyť mimo to žně v plném proudu.

Den před odjezdem přijel z Keraku do Madaby úředník s dvěma vojáky a spěchal přímo k missionáři. Vojáky nechal venku, dvéře opatrně zavřel a žádal bez ostychu sklenici vína. Jen se v něm ztratilo. Doptávali jsme se na cestu. Že prý je všecko v pořádku, vykládal se zářící tváří. Působilo mně vždycky tichou zábavu, když jsem viděl mohammedany, jak si hleděli pomoci k doušku vína. Utíkali se ovšem vždy ku křesťanům, neboť před souvěrci o víně nemluvili leda s největší ošklivostí. Vytýkali-li jim křesťané, že jednají proti zákazu prorokovu, konejšili své svědomí, jak mohli. Je prý to jen lék, z pouhé záliby by ho nepili za celý svět, ale pomoz si, když jsi churav. Jistý Arab, který na tento důvod nepřišel, pil víno se zavřenýma očima. Když se ho ptali proč, chlubil se s chytrou tváří, jak prý na proroka vyzrál: „Když zavru oči, vím co piji? Může mně tedy prorok co říci?“

Jiný na podobnou výtku odvětil: „Pán Bůh je veliký a víno je dobré!“ Prostý lid vína a jiných opojných nápojů nepije. A je to velmi dobře. Teplé podnebí lihovinám neslouží a při divoké povaze lidu by vedlo pití ku stálým vraždám. V Předjordání obyčejně, chtějí-li sobě nebo jinému zavdati, si nalejí do vody syrupu, v Zajordání hasí žízeň vodou nebo podmáslím. Révy, která se za starých dob v Moabsku hojně pěstovala (Isaj. 16, 10; Jerem. 48, 33), není nyní nikde spatřiti.

Z Madaby do Keraku je koňmo šestnáct hodin cesty. Že jsem chtěl cestu tuto vykonati v jednom dni, abych nemusil spáti pod stany, vyjel jsem již před čtvrtou hodinou ještě za tmy. Jel jsem na arabské kobyle, tichém a poslušném to zvířeti. Evropské sedlo, na němž jsem do Madaby přijel, jsem nechal doma a vzal jsem si sedlo arabské. Sedlo toto má v předu i v zadu nízká opěradla, mezi nimiž člověk sedí jako zaklíněn. Při dlouhé jízdě má to tu výhodu, že člověk nemusí se tolik namáhati, aby udržel rovnováhu a může si více všímati okolí. Arabské třmeny nejsou pouhé kruhy jako třmeny naše, nýbrž mají dole plechovou plochu pro celou šlapku, tak že se může jezdec o ně opírati celou nohou. Můj průvodce seděl na mezku. Místo sedla měl mezek na hřbetě dvě zakřivená dřeva v podobě úzké nully a v předu i v zadu připevněná provazy. Když jsem si vedle něho klusal na koniku, nemyslil jsem, že mi bude též okusiti, jak se jezdí na tomto primitivním sedle.

Jeli jsme stále cestou císařskou (darb sulṭâni), která vede ze severu Damaškem až do Egypta. Cesta tato existovala již v nejstarším dávnověku pode jmenem cesty královské (derech ham-melech; Num. 20, 17; 21, 22).

Ještě za tmy jsme minuli Maʿîn, a když se úplně rozednilo, viděl jsem na západě na výšinách dvě zříceniny ʿAṭṭârûs (bibl. ʿAṭârôt

Num. 32, 3. 34) a Ḳurêjât (bibl. Ḳirjâtajm Num. 32, 37; Jos. 13, 19; Jer. 48, 1; Ezech. 25, 9).

Blízko zříceniny Libb ležící na nevysokém pahrbku u císařské cesty — na mapě, kterou vydal něm. Palästina-Verein, je místo toto omylem pošinuto značně na severovýchod — mi můj průvodce ukazoval veliké okrouhlé místo, na němž prý stávala ohromná mísa, u níž hostíval Salâme Abû Zêd, šejch kmene benî Hilâl, četné své hosty.

Když jsme se blížili říčce Uâle, změnila se dosavadní mírně vlnitá rovina ve žleby a výmoly, v nichž se pásl hovězí a skopový dobytek. Celou cestou jsme nepotkali živé duše, teprve u říčky jsme viděli pastýře napájející stáda. Oba břehy říčky po celé délce lemovaly husté keře oleandrové, které jsouce právě v nejlepším květu, člověku ze zdálí připadaly jako červené pásy.

Kus za říčkou jsme potkali jednoho ze šejchů Ḥamâidských, který jel na koni a na rameně nesl dlouhánské beduinské kopí. Jako příchozí jsem ho pozdravil obvyklým: „Salâm 'alêk! Pokoj tobě!“ Jsou sice ještě jiné mnohé pozdravy, kterých lze užíti, ale u neznámého beduina je lépe užíti pozdravu tohoto, poněvadž podle toho, zda naň odpoví či ne, lze poznati, s jakou přichází. Odpoví-li: „U 'alêk es-salâm! I tobě pokoj!“ nemá nepřátelských zámyslů, neodpoví-li však, pak jistě smýšlí na něco zlého. Slovo „pokoj“ při pozdravu u beduinů má tedy důležitý význam.

„I tobě pokoj“! odpověděl šejch a pak se ptal mého průvodce: „Min hâda? Kdo je to?“

„Chûri ze zemí západu“, odvětil tento

„A co zde chce?“

„Vím já?“

Arab není zvyklý mnoho přemýšleti. Zeptáš-li se ho, proč je to neb ono tak nebo onak, uslyšíš skoro vždy: „Ana ba'raf? Vím já?“ A naopak, dáš-li mu na jeho otázku tuto odpověď, je s ní docela spokojen. Nemožných vědomostí nelze po jeho soudu na druhém žádati. I milý šejch se touto odpovědí spokojil a v pokoji odešel.

Vystoupivše křivolakými žleby z hlubiny říčky Uâle, jeli jsme stále rovinou, na níž, kam oko dohlédlo, se vše vlnilo v mírném vánku dozrávající pšenicí. Ještě před nedlouhým časem ležely tyto nepřehledné lány ladem sloužíce za pastviny stádům Ḥamâidův a nyní jsou přebohatým zdrojem nejkrásnějšího obilí. Dívaje se na tuto bohatou úrodu, kterou najdeš v celém Moabsku, snadno jsem pochopil, že, jak kniha Ruthina vypravuje, za doby hladu v Judsku hledal Elimelech se svou

rodinou záchranu v Moabsku. Jednoduchá tato historie se opakuje od té doby, co podle vzoru katolíků madabských i mohammedanští beduini orbu pěstují, rok co rok. Chudobní sedláci, kteří v Předjordání nemají co jísti, stěhují se do Moabska i s rodinou hledajíce a nalézajíce práce i chleba s dostatek. Beduini totiž zvláště mohammedanští sami půdy nevzdělávají jednak z lenosti, jednak, že práci tuto považují za ponižující. K tomu si najímají přišlé sedláky, kteří dostanou po jednom spřežení (faddân) a z toho co zorají, zasejí, sežnou a vymlátí, dostanou čtvrtinu výtěžku. Proto se nazývají čtvrtníky (murâbi'în). Při tom se s rodinou u svých prácedárcův obživí a ženské sbírají za ženci klasy, žnou totiž z pravidla jen muži. Jedna sběračka (lakkâṭa, ḳajjâfe) nasbírá za den, přeje-li jí štěstí — a ženci se již o to starají, aby jim štěstí přálo — až šest mírek (mírka, ṣâ' = asi 6 *kg*), t. j. 36 *kg* za den. Mlátí si buď sama holí, nebo jí vše, co sebrala, hospodář dá vymlátiti po svém. Přistěhovalcům se tedy v Moabsku vede dobře.

V těch končinách bylo přede žněmi, a proto ještě bylo všude mrtvo a pusto. Celou cestou až k Arnunu jsme potkali pouze dva vojáky, kteří nesli poštu z Keraku do Ṣaltu. A bylo mně to milejší, než kdybychom se byli setkávali s beduiny. Největším nepřítelem člověka je člověk, a mezi divokými národy, kde nevíš, s jakou člověk přichází, se ti po něm zajisté nezasteskne. Tísnivý pocit nejistoty mne neopustil, dokud jsme nevkročili na území kerackých katolíků.

Jinak byla cesta příjemna. Horko nebylo veliké a příjemný větřík vál celou cestou. Jesti Moabsko náhorní rovinou (campestria Moab), ležící průměrem asi 750 metrů nad hladinou mořskou, a že jest vyšší než Předjordání, vane ze západu od moře Středozemního stále osvěžující vánek.

Cestou mně bylo nápadno, že na místech neobdělaných byla suchá tráva spálena. Můj průvodce mi pravil, že tímto způsobem chtěli beduini zaplašiti blížící se hejna kobylek (žarâd). Než marně. Za rána, kdy jsou kobylky zalezlé, jsem si jich ani nevšimnul, ale když se vzduch oteplil, počalo se jimi všecko hemžiti, známé jejich skřípavé zvuky se ozývaly se všech stran. Obilí se pod jejich tíží klonilo k zemi a ve vzduchu jich poletovala nesmírná hejna. A to jich bylo přece ještě jen velice málo. Někdy přiletí jako hrozný mrak a pak zpustoší a zničí nejen obilí, nýbrž i stromoví a vůbec vše, co jejich silná kusadla zničiti mohou. Jsou pouze dva stromy, kterých se štítí, oleandr a svatojanský chléb (charrûb). Na štěstí bylo obilí již zralé a stébla stvrdlá, nicméně však sházely mnoho klasů. Tabák, který byl zelený, sežraly až na dřevnaté stonky.

Před desátou jsme dorazili ku zřícenině Ďibânu, bibl. Dîbôn. Bylo to jedno z předních měst staré Moabské říše. Soudě podle zřícenin, bylo vystavěno na třech nízkých pahorcích u samé císařské cesty. Tu a tam jest viděti ještě kus zdi vyčnívající z rozvalin. Okolních cisteren používají Ḥamâidé pro svá stáda.

Pamětihodným stal se Ďibân objevem vzácné památky historické, totiž nápisu krále Mêša'. Na konci let šedesátých objevil německý missionář Dr. Klein čedičový kámen dvě stopy široky a na čtyři stopy vysoký, fenickým písmem popsaný ve 34 řádcích. O nálezu podal zprávu německému konsulatu ve Svaté zemi, který chtěl kámen za 1600 marek koupiti pro berlínské museum.

Zatím se o něm dověděl dragoman francouzského konsulatu, Clermont-Ganneau, který si dal pořiditi papírový otisk, bohužel nedokonalý, a beduinům nabídnul přes 9000 franků. Sotva o tom zvěděl paša v Napluse (Sichem), požadoval kámen pro sebe, a rozlícení beduini, aby ho nemusili vydati nenáviděnému zástupci vlády, rozpálili jej na ohni, pak jej polili vodou a roztloukli na kusy, které si mezi sebe rozebrali. Kusy tyto Clermont-Ganneau pracně skoupil a podle otisku pak byly jednotlivé úlomky spojeny v celek, který jest uložen v museu Louvreském v Paříži. Zůstaly však v něm nevyplněné mezery, pro které některá místa s jistotou čísti nelze.

Písmena jsou dovedně vytesána; slova jsou oddělena bodem a na konci věty je kolmá čárka. Mimo ṯ lze v nápise nalézti všecka písmena hebrejské abecedy v jejich původní fenické formě, jakými bylo původně sepsáno Písmo svaté. Řeč je skoro úplně hebrejská.[1])

Podáváme tuto překlad tohoto zajímavého nápisu, pokud se dá čtení s jistotou stanoviti. Čtení, či výklad nejistý jest uzávorkován.

1. Já jsem Mêša', syn K'môš (gada?), krále moabského

2. z Dîbônu. Můj otec kraloval nad Moabskem 30 let a já jsem kraloval

[1]) Tak jsou v něm hebrejská zájmena: anî, anôk(i) = já; hû', hî' = on, ona; zô't = tato; ašer = který. Futurum apocopatum a conversum jest jako v hebrejštině. Formy slovesné lêk = jdi; fut. jikkaḥ od lakaḥ = bráti s připodobeným *l* jsou čistě hebrejské. Plural se končí na în (m. hebrejského îm), duál na ên (m. hebr. ajm, êm) podle aramejštiny a lidové arabštiny. Dlouhé samohlásky â, ô, î, û, ê (m. původního aj, jako v našich dialektech na př. dé m. dej = daj) se píší vesměs defektivně, t. j. bez prodlužující hlásky (až na vl. jméno Ḥôrônên a na slovo bêt = dům v řádku 25. jinde se všude píše bez *j*). Místo hebrejského hitpaelu je v moabštině hiftael ve slovese 'iltaḥem = bojovati, t. j. známka zvratná *t* se vesměs přesunula za počáteční souhlásku slovesa, což se v hebrejštině děje jen tehdy, počíná-li sloveso sykavkou. Zajímavo je, že hláska vau na konci slovesa zůstává (ve slovese 'anâ v pielu = utlačiti), kdežto v hebrejštině se místo ní píše nehlasné *h*

3. po svém otci. I učinil jsem tuto výšinu (t. j. svatyni) v Ḳirḥâ (?) za (záchranu?)
4. Mêšaʿ, poněvadž mne vysvobodil ode všech (králů?) a poněvadž mne učinil vítězně hleděti na všecky mé protivníky...
5. ʿOmrî, král israelský, i utlačoval Moabsko po dny mnohé, neboť se hněval K^{e}môš na svou zemi.
6. I nastoupil po něm jeho syn a pravil i on: „Potlačím Moabsko.“ Za dnů mých pravil (toto?).
7. I shlédl jsem vítězně naň i na jeho dům a Israel zahynul zahynutím věčným. I byl zabral ʿOmrî
8. ... Mêdabu a bydlel v ní... syn(a) jeho 40 let
9. ... K^{e}môš za dnů mých. I vystavěl jsem Baʿal-M^{e}ʿôn a učinil jsem v něm (rybník?) I vystavěl jsem
10. Ḳirjatên. A muž Gadský byl v zemi ode dávna. I vystavěl si král
11. israelský (ʿAṭarôt?). I bojoval jsem proti městu a vzal jsem je a pobil jsem všecek (lid?)
12. města na podívanou K^{e}môšovi a Moabským. A přestěhoval jsem odtud
13. před tvář K^{e}môše v Ḳirjat a usídlil jsem tam muže Šaron (?) a muže
14. Macherôt (?). I řekl mně K^{e}moš: „Jdi, odejmi Nebô Israelovi...“
15. I šel jsem v noci a bojoval jsem proti němu od úsvitu až do poledne a vzal jsem je
16. a pobil jsem... sedm tisíc...
17. ... neboť ʿIštar-K^{e}môšovi jsem je zasvětil; i vzal jsem odtud
18. (posvátné nádoby?) **Jehovovy** a (odvlekl jsem je?) před K^{e}môše. A král israelský vystavěl
19. Jahaṣ a bydlel v něm za války proti mně. I vypudil ho K^{e}môš přede mnou
20. a vzal jsem z Moabských 200 mužů, všecky jejich náčelníky a vedl jsem je proti Jahasu a vzal jsem je,
21. abych je připojil k Dîbônu. Já jsem vystavěl Ḳirḥâ, zeď lesů (?) a zeď
22. pahrbku (?) a já jsem vystavěl jeho brány a já jsem vystavěl jeho věže
23. a já jsem vystavěl dům královský a udělal jsem... uprostřed
24. města. A studně nebylo v prostřed města v Ḳirḥâ; i pravil jsem všemu lidu: „Učiňte
25. každý studni ve svém domě.“ I obětoval jsem oběti (?) pro Ḳirḥâ...
26. Israel(e). Já jsem vystavěl ʿArôʿêr. Já jsem učinil cestu v Arnônu.
27. Já jsem vystavěl Bêt-Bâmôt, neboť byl rozbořen. Já jsem vystavěl Beṣer, neboť...
28. Dîbôn padesát, neboť celý Dîbôn poslouchal. I já jsem kraloval (?)...

29. v městech, která jsem připojil k zemi. A já jsem vystavěl...
30. a Bêt-Diblâtên a Bêt Ba'al-m''ôn a dopravil jsem tam
31. ... země. A Ḥôrônên, v němž bydlel...
32. .. pravil mně K'môš: „... bojuj proti Ḥôrônênu..."
33. ... K'môš za mých dnů a...
34. Roku...?

Až posud tento vzácný nápis, nejstarší ze všech alfabetických nápisů semitských, který podle Kaulena byl vytesán kolem roku 896. před Kristem. Jako skoro každý objev na půdě biblické, tak i tento objasňuje a potvrzuje zprávy Písma sv. Spojíme-li oboje zprávy, jeví se nám poměr Israelských k Moabským za těch dob asi takto.

Bojovný 'Omrî, který z vojevůdce stal se králem israelským, dobyl Moabska. Severní města Madabu, 'Aṭarôt a Nebô, si ponechal a v Dîbôně ustanovil vasalem K'môšgada, otce Mêša'ova, za roční poplatek sto tisíc jehňat a tolikéž beranův i s vlnou. (4. Král. 3, 4.) Že 'Omrî Moabska dobyl, Písmo sv. výslovně nepraví, je to však naznačeno v 3. Král. 16, 27, kde se činí zmínka o jeho bojích, a pak odtud, že Moabsko bylo tehdy králům israelským poplatno. Poměr tento potrval i za syna 'Omrîova Achâba. Po smrti Achâbově vzbouřil se (4. Král. 1, 1) K'môšgadův syn Mêša', jsa k tomu ponoukán proroky K'môšovými, odepřel poplatek (4. Král. 3, 4) a proti městům israelským vystavěl, či lépe řečeno, opravil města Ba'al-m''ôn a Ḳirjatên. Na to dobyl města 'Aṭarôtu a Nebô, obyvatelstvo pobil na počest K'môšovu a z města Nebô odnesl posvátné nádoby Jehovovy. Je to zvláště zajímavo, že hebrejské jméno Jahue = „Jest", t. j. „Jsoucí", kterým zván byl pravý a jediný Bůh, na nápise tomto přichází úplně v téže formě jako v bibli (יהוה). Odtud je předně patrno, že jsou velmi na omylu, kdož původ tohoto jména kladou do doby daleko pozdější, kdy prý theologické pojmy teprve byly dokonaleji vytříbeny, a pak, že i za doby modloslužebných králů, jakým byl na prvním místě Achâb, pravý Bůh byl v jeho říši uctíván, třebas způsobem nezákonným na výšinách, t. j. na vyvýšených ohražených místech. I Josafatovi, vrstevníku Mêša'ovu, se vytýká, že ve své říši nezákonné bohopocty na výšinách neodstranil (3. Král. 22, 44; 2. Par. 20, 33).

S 'Aṭarôtem a Nebô padla bezpochyby do rukou Mêša'ových i Madaba.

Za doby války byl král israelský — bezpochyby Achazjâh (Ochoziáš) — v pevnosti, kterou si byl vystavěl, jménem Jahaṣ (řádek 18. nn.). Obávaje se bezpochyby, aby neupadl v ruce Mêša'ovy

(„zahnal ho K^emoš ode mne“), odešel zanechav v pevnosti posádku. Než i Jahaṣ padl v ruce Mêša'ovy, který se pak stal pánem celého Moabska a vládě králův israelských učinil konec.

Zmocniv se země, hleděl ji zvláště proti severu opevniti celou řadou měst, která obnovil a opevnil. Tak opevnil, zděmi, věžemi a studněmi opatřil Ḳirḥâ.

Čtení toto jest úplně jisté, co však znamená, nelze najisto určiti. Někteří překládají rovinu, jiní tržiště, jiní pevnost, jiní svatyni. Podle mého soudu je to jméno vlastní a značí bezpochyby jednu část Dîbônu.

Jak jsem se již zmínil, byl vystaven Dîbôn na třech pahrbcích. Cestovatelé, kteří zříceniny navštívili, mluví pouze o dvou na západě, já však jsem i na třetím pahrbku na východě u samé cesty císařské viděl zříceniny. Ovšem říci nemohu s jistotou, že i pahrbek tento byl pojat ve hradby města. Nejvyšší z těchto pahrbků je ze dvou západních onen, který leží na severu, a tam asi byla ona výšina, čili svatyně v Kirḥâ, o níž mluví Mêša' v řádku třetím. Mêša' byl Dîbôňan a v Dîbônu asi sídlel a jej nejvíce opevnil.

A o Ḳirḥâ mluví v pěti řádcích, že ji vystavěl, opatřil hradbami, branami, věžemi, že tam vystavěl královský palác a že dal v každém domě udělati cisternu. Náhled tento nejvíce potvrzují slova: „a studně nebylo uprostřed města v Ḳirḥâ.“ Městem (haḳ-ḳîr se členem) rozumí se jisté určité město, kterým lze rozuměti pouze sídelní město, a uprostřed města v Ḳirḥâ, tedy v části města mezi hradbami, nebylo studně.

Mimo to opevnil 'Arô'ẹr, Bêt-Bâmôt, Beṣer, Bêt-Diblâtên a j. Když byl krále israelského Ochoziáše ze země vypudil, chtěl i jeho přítele, krále judského Josafata (2. Par. 20, 37) ztrestati a spojiv se s Ammônskými i Edomity vpadl bezpochyby z jihu do Judska a přitáhl až k 'Êngaddi, chtěje odtud přes Thekue táhnouti proti Jerusalemu. Edomští byli bezpochyby k výpravě donuceni — podnikliť později sami výpravu proti Mêša'ovi — i vznikl boj mezi nimi a Moabskými i Ammônskými a tím celá výprava byla zmařena (2. Par. 20).

Po smrti Ochoziášově ujal se vlády v Samaří jeho bratr Joram. Chtěje pokořiti svého nepřítele krále Mêša', pozval si na pomoc krále Josafata, který mu z příčiny právě uvedené ochotně vyhověl, a pak Edomity, kteří se bezpochyby obávali svého mocného souseda na severu. Nechtějíce vpadnouti do Moabska od severu, kde jim stál v cestě celý řetěz pevností, pokusili se o vpád z jihu (4. Král 3, 8).

Na hranicích je očekával Mêša' se svým lidem. Ukvapený útok na spojené nepřátely skončil se porážkou jeho i musil ustoupiti do

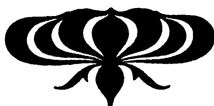
Ḳîr-ḥarešet, slovně do hradby hliněné, t. j. z cihel vystavené, zatím co nepřátelé vše kolem pustošili. Ḳîr-ḥarešet, o němž v Písmě svatém častěji se činí zmínka, mnozí považují za nynější Kerak. Bylo to buď ohražené město, nebo snad jen hradba proti nájezdům Edomitů na hranicích Moabska a Edomska. Poněvadž Kerak vskutku jakoby byl ochranným městem proti vpádům z jihu, možno jej důvodně považovati za Ḳîr-ḥarešet.

Nepřátelé oblehli město a bourali zeď práčaty. Mêša' vida, že města neudrží, chtěl se sedmi sty udatných bojovníků protlouci se do Edomska, než marně. Tu mu napadla zoufalá myšlenka. Měl syna, který měl býti jeho nástupcem. Na hradbách před očima oblehatelů ho zabil v oběť na usmířenou rozhněvaného K'môše a tento hrozný čin jej zachránil i jeho zemi. Nepřátelé se zděsili hrozného divadla, jak otec vlastního prvorozeného syna ubíjí, a rozešli se do svých zemí.

Škoda, že tato poslední událost vypravovaná v 4. Král. 3, 27 nápisem objasněna není. Buď je nápis starší než tato událost, nebo ji Mêša' zamlčel. Pravděpodobnější je, že je starší.

Než i přes to je vzácným pramenem historickým na potvrzenou zpráv biblických.

Jak řečeno, je nápis Mêša'ův nejstarší ze všech dosud známých nápisů semitských, psaných písmem hláskovým. Roku 1880. byl v podzemním průkopu, kterým se vede voda z tak zv. pramene P. Marie v údolí Josafatském u Jerusalema do rybníka Siloe, objeven neveliký nápis hebrejský, v němž se vypráví, jak se průkopníci z obou stran skálu tesající konečně v průkopu setkali a jak voda průkopem téci počala. Písmo je rovněž fenické a moabskému velice podobné, přece však některé hlásky svým tvarem svědčí, že nápis pochází z doby pozdější. Nějakého údaje, z něhož by se dal určiti čas, kdy průkop i nápis vznikl, v nápise není, bezpochyby pochází z doby krále Ezechiáše (srv. 4. Král. 20, 20). Byl by tedy více než o sto padesát let mladší než nápis Mêša'ův.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil.

Úvod.

František Palacký vypravuje ve spise německy vydaném: „Gedenkblätter", Prag 1874, že skončiv roku 1819. studium na prešpurkském lyceu, zanášel se úmyslem věnovati se službě české literatury. Za tím účelem mínil se zabývati zvláště esthetikou a pak zvláště studiem staré doby husitské. Ačkoli ve filosofii byl, jak sám se přiznává, rozhodným stoupencem Kantovým, přece prý mu názory mudrce královeckého o krásnu a umění nikterak nepostačovaly, poněvadž prý v nich pohřešoval náležitého ocenění důležitosti subjektivních schopností ducha lidského, z nichž prý přece jinak Kant svůj známý kategorický imperativ: „Du sollst" odvozoval. Tu prý byl studiem esthetiky Angličana Hugha Blaira († 1800) upozorněn na jistý výrok Bacona Verulamského v jeho slovutném díle: „De Augmentis scientiarum lib. IX.", kde tento filosof v knize II. al. 13.[1]) o básnické dějepravě (de poesi narrativa) praví, že jest jakousi účastí (participací) samého božstva.[2]) Na tomto výroku Baconově vzdělal Palacký, jak sám praví, svou theorii o kráse a krasoumě, která sice z Kanta vychází, ale přece v podstatné části nad Kantovu esthetickou nauku, obsaženou v jeho díle: „Kritika mohutnosti soudné" (Kritik der Urtheilskraft), se povznáší.

Celé dílo rozvrhl Palacký na pět knih, z nichž však vypracoval knihu jen první, větší část knihy druhé a počátek třetí. Počátek vytištěn v „Kroku" (dílu I. část 2. na str. 127.—140.) pod nadpisem: „Povšechné zkoumání ducha člověčího v jeho činnostech." Potom uveřejněna kniha první: „O krasovědě" v „Časopise Českého Musea" (I. 86—108 a II. 9—19), později r. 1829. tamže kniha druhá o krasocitu (I. 82—99), avšak necelá, protože mluva filosofická okazovala se, jak praví Palacký, tehdejšímu čtenářstvu býti ještě příliš obtížnou. Tyto rozpravy uveřejnil později v „Radhostu",[3]) a to v r. 1871. na

[1]) Dílo toto bylo častěji vydáno. Při této práci budeme citovati vydání amsterodamské z roku 1662.

[2]) op. cit. str. 145.

[3]) »Radhost«. Sbírka spisů drobných z oboru řeči a literatury české, krasovědy, historie a politiky. Vydal František Palacký. Praha 1871.

str. 333.—425., jimž předeslal: „Přehled dějin krasovědy a její literatury 1821.“ Str. 285.—332. Po svém přestěhování do Prahy r. 1823. oddav se cele studiím historickým, nepokračoval dále ve spisování krasovědy. Byv však dvěma sobě zvláště milými osobami, které si přály jeho esthetické názory poznati, ale nemohly se do jeho české vědecké terminologie vpraviti, požádán, aby jim českou svou práci částečně v „Kroku“ a v „Museu“ uveřejněnou německy zpracoval, napsal a ve spise „Gedenkblätter“ r. 1874. uveřejnil krátkou rozpravu pod názvem: „Das Schöne. Ein philosophischer Versuch (aus den Jahren 1821 bis 1822)“, do níž hlavní myšlenky české své práce pojal. Byl to však jen výtah první knihy jeho krasovědy v „Museu“ uveřejněné; dále již nepokračoval, poněvadž svými historickými pracemi jakožto historiograf království českého byl zcela zabrán a zaměstnán. Tato německá práce byla později prof. Drem Klem. Hankiewiczem ve Stanislavově v jeho spise: „Grundzüge der slavischen Philosophie (2. Aufl. Rzeszow 1873)“ uveřejněna. Ačkoliv i tato německá práce, podobně jako stať o kráse v „Kroku“ a později v „Radhostu“ česky uveřejněná, jest jen neúplná, přece lze z nich zcela jasně a určitě poznati hlavní a základní myšlenky, na kterých Palacký svou theorii krasovědnou snažil se zbudovati, a vytknouti zároveň její poměr k esthetice jak kantovské tak i thomistické.

I. Hlavní zásady Kantovy filosofie vůbec a esthetiky zvlášť.

Chceme-li správně porozuměti esthetickým názorům Palackého, jest nám připomenouti si aspoň hlavní principy filosofické soustavy Kantovy.

Podle Kanta jest v lidském poznání rozeznávati trojí mohutnost: rozum theoretický (čirý), praktický a soudnost, která stojí jaksi uprostřed mezi tímto dvojím rozumem.

Všechny vrozené formy myslicí jsou úplně prázdny a teprv když předměty vnějšího světa člověku se představují, mohou se obsahem vyplniti. To se však může státi toliko u těch prázdných forem, které může člověk na smyslné jevy vnějšího světa přenášeti. Jen tyto jevy poskytují člověku skutečný předmět, na které prázdné své poznávací formy prostoru, času atd. může přenášeti.

Proto poznává člověk skutečně jen hmotné předměty a to jen podle svých subjektivních poznávacích forem, které ve své duši a priori nosí. Co se týká pravd transcedentalních, idealních, podle Kanta má je člověk ve své duši apriorně, právě jako představy smyslné; ale poněvadž jich nemůže na příslušné konkretně se mu jevící předměty

přenášeti, zůstávají vždy jen prázdnými subjektivními poznávacími formami, o nichž nikdy nemůže podati důkazu, zdali jim nějaká skutečnost mimo rozum je subjektivně myslící jest přiměřena. Člověk má na příklad ve svém rozumu apriorní ideu jednoduché, nezměnitelné a nesmrtelné duše, ale poněvadž duše nevidí a nemůže na ni přenésti prázdnou formu své vrozené psychologické idey, zůstává tato idea čiře subjektivní beze všeho obsahu, a člověk nemůže nikdy nabýti vědeckého poznání, zdali mimo pouhou ideu duše v mysli své apriorně obsažené má také ve skutečnosti duši jednoduchou, nezrušitelnou a nesmrtelnou. Podobně se má s ideou o světě a o Bohu, s ideou kosmologickou a theologickou.

Podle Kanta jest vnější svět naprostou tmou zahalen. Žádný paprsek božské pravdy, dokonalosti, dobroty a krásy z něho nezáří. A proto vlastně o tomto světě ničeho nevíme, a nikdy také ničeho nezvíme. Má-li v sobě jakou dokonalost, krásu, účelnost atd., zůstane na věky duchu našemu tajemstvím nepronikn utelným. Jen potud svět jaksi poznáváme, pokud jej zařaďujeme do svých prázdných myslicích forem. Svět není duchu našemu než pouhá „camera obscura", než pouhá temnice. Jak v temnici jedna stěna jejího uzavřeného, temného prostoru na jedné stěně má malinký otvor, jímž paprky světelné do něho vnikají a na protější stěně obraz více méně jasný vytvořují, tak v temnici světové vše halí neprostupná tma, a do této černé tmy vniká jen otvorem ducha lidského jakési světlo, které však neosvětluje a duchu našemu nepředstavuje světových bytostí, jak v sobě jsou, nýbrž toliko, jak si je sám subjektivně myslí. Duch lidský nevidí světa v jeho, nýbrž ve svém světle, kteréž jaksi ze sebe na něj vyzařuje. Než nemá-li poznání světových bytostí v tomto subjektivním světle z ducha na ně promítaném býti úplně licho a bludno, musí i podle Kanta mezi našimi prázdnými myslicími formami a mezi vnějšími smyslnými jevy věcí, které do těchto forem vkládáme a zařaďujeme, býti nějaká vnitřní a proto nutná a bytná úměrnost. Jinak by mohl člověk jednu a touž prázdnou formu přenášeti na všechny možné smyslné jevy vnějších světových bytostí. Z čehož by nutně následovalo, že by i věci a zjevy sobě i nejprotivnější ve svém poznání musil stotožňovati. Co jest bílé, mohlo by býti také černým, co má kolikost malou, mohlo by ji míti v míře nekonečně větší atd. Než kde jest poslední důvod, že našim myslicím prázdným formám jsou ve vnějším světě jen určité zjevy přiměřeny, a že takto vládne úměrnost mezi naším duchem a vnějším světem při všem temnu, které jest po něm rozestřeno?

Na tuto otázku nemá Kant žádné odpovědi. Podle nauky svatého Tomáše září ve světových bytostech idealní plán, ve kterém je Bůh od věčnosti myslil a podle kterého je v čase z pouhé idealní možnosti do skutečnosti uvedl, a člověk jako obraz Ducha Božího jest již přirozeností svou k tomu určen, aby idealní plán ve světě zobrazený stopoval a poznával a podle něho pak k Bohu samému jakožto původu a zdroji tohoto plánu ve světě uskutečněného se povznášel. Svět není takto „camera obscura“, není temnicí, nýbrž jest „camera lucida“, jest světlicí, v níž z každé věci paprsek božského světla duchu našemu svítí a do něho vniká. Duch náš jest ohniskem, jest zářným bodem, v němž se záře božského světla každou bytost ve všemíru osvětlující schází a soustřeďuje. A čím více svým poznáním světelných paprsků ze stvořených bytostí vyzařujících v sebe vnímá, tím více se připodobňuje duchu božskému, jenž v sobě vši pravdu v naprosté jednotě a jednoduchosti obsahuje.

Tato všeobecná črta o theoretickém rozumu dle nauky Kantovy musí zde stačiti.[1]) O rozumu praktickém nemůžeme zde pro úzké meze práce této ani mluviti.

Podle theoretického rozumu pojímá Kant zcela analogicky také mohutnost soudnosti, kteréž připisuje vrozenou prázdnou ideu účelnosti. Zdali vnější svět a jeho jednotlivé bytosti jsou skutečně účelně zařízeny a uspořádány, o tom nemůže člověk nabýti žádné vědecké jistoty, ale maje ve své soudné mohutnosti tuto ideu vrozenu, jest uschopněn ony smyslné zjevy věcí, které se jeho poznání představují, jakožto účelně seřaděné a uspořádané sobě mysliti a představovati. A poněvadž něco může býti účelně zařízeno buď podle tvaru (formy) aneb podle látky (materie), proto jest také rozeznávati mezi soudnou mohutností (esthetickou, krasovědnou) a teleologickou (účeloslovnou.[2]) A na této mohutnosti esthetické buduje Kant svoji nauku o kráse. Krása jest toliko výplodem či resultatem pouhé esthetické soudnosti. A soud, jímž člověk nějaký předmět prohlašuje za krásný, není soudem logickým, nýbrž esthetickým a proto čiře a výhradně jen subjektivním. Krása tedy není ničím objektivním, není vlastností věcem samým bez našeho poznání immanentní. Věci nejsou krásny v sobě, podobně jak ani jiných nadsmyslných vlastností věcně v sobě nemají. Co krásou nazýváme, záleží pouze v subjektivním stavu naší mysli, který nás určuje, že ten

[1]) *Stöckl*, »Geschichte der neueren Philosophie«, Mainz 1883, II. Bd., S. 8. ff.

[2]) *Kant*, »Kritik der Urtheilskraft« (Ausg. Grätz 1797), I. Bd., S. 58. f.

neb onen předmět na naše smysly působící máme za krásný a v něm se zálibou se kocháme. Vzbuzuje-li v nás představa předmětu libou rozkoš, máme jej za krásný, působí-li nám však pocit nelibosti, pokládáme jej za ošklivý. Proto vše závisí na subjektivním dojmu, který představa nějakého předmětu na naši mysl činí. Jen my jsme, kteří předměty za krásné aneb ošklivé pokládáme podle toho, působí-li nám pocit libosti aneb nelibosti. A jen v nevlastním smyslu, pokud totiž svůj subjektivní dojem libosti neb nelibosti promítáme ze sebe na venek a přenášíme na předměty, které tento dojem v nás vzbudily, můžeme říci, že také předměty jsou krásny aneb ošklivy.[1])

Ale v čem záleží poslední důvod, že některé předměty v nás pocit libosti, jiné však pocit nelibosti vyluzují? Toť další otázka, kterou si Kant klade.

Podle názoru Kantova čerpáme z představy předmětu esthetickou zálibu o esthetickou rozkoš tím, že předmět podle jeho vnější formy za účelný pokládáme, nezkoumajíce ba ani nemyslíce při tom, je-li onen předmět také podle své vnitřní přirozenosti účelně zařízen a uspořádán. Abychom předmět měli za krásný, záleží jediné na tom, jak si jej představujeme; jediné tím, že si jej podle jeho vnějšího jevu představujeme subjektivně za účelný, pociťujeme v něm libost a rozkoš a máme jej za krásný. Poněvadž však představa účelnosti vnějšího jevu věci jest naší esthetické soudnosti jako apriorní prázdná forma vrozena a proto také zcela subjektivní, proto také i krása, která záleží právě v této apriorní formě vnější účelnosti věcí, jest rovněž jen něčím subjektivním.

Ze nauka Kantova o kráse je zcela licha, nebude nesnadno dokázati. Předně příčí se již všeobecnému přesvědčení veškerého člověčenstva, jež připisuje krásu věcem samým beze všeho vzhledu k tomu, zdali si je za krásné máme aneb nemáme představovati. Každý člověk jest nezvratně přesvědčen, že jeho esthetický soud, jímž nějaký předmět pokládá a prohlašuje za krásný, této krásy v předmět nevnáší, že ho nečiní teprv krásným, nýbrž že předmět sám určuje naši soudnost, a proto se nám líbí, že v sobě je krásný.

Kdyby nauka Kantova byla správná, pak by musil býti jeden a týž předmět zároveň a v témže vzhledu krásný a nekrásný, po případě i ošklivý, kdyby se jednomu člověku líbil a druhému nelíbil, jak se často při různosti a nevytříbenosti vkusu u mnohých lidí stává.

[1]) *Stöckl*, »Geschichte der neueren Philosophie«, l. c., S. 49.; »Lehrbuch der Aesthetik«, S. 11.

Mimo to není pravda, co dále Kant tvrdí, že subjektivní pojem krásy spadá v jedno s pojmem vnější účelnosti věci. Denní zkušenost učí, že každý člověk tyto dva pojmy přísně od sebe liší. Mohou býti věci co nejúčelněji zařízeny, a přece jich nikdo za krásné neprohlašuje, jak na př. na různých strojích pozorujeme; a naopak jsou zase předměty skutečně krásné, ale při tom velice nepraktické a proto neúčelné, jak o mnohých výrobcích nynějšího průmyslu vším právem tvrditi lze. A neméně absurdní je také Kantovo rozlišování účelnosti vnější formy a vnitřní přirozenosti věci, a s touto dvojí účelností související dvojí mohutnost soudná: esthetická a teleologická. Účelnost bez skutečného účelu jest pojem naprosto nepochopitelný. Podle Kanta nemá ani vnější jev věcí ani jejich vnitřní přirozenost účelu objektivního mimo naše myšlení ve věcech samých obsaženého, nýbrž tento účel jest pouze v naší soudné mohutnosti, tedy v našem subjektivním myšlení. Věci mimo nás jsou zde jen proto, aby prázdné myslicí formy apriorně nám vrozené v nás vzbuzovaly. Toto platí také o vnější účelnosti a o kráse v této účelnosti obsažené. Všecka účelnost a všecka krása jest jen v nás, jen v našich pouhých prázdných představách a pojmech, v pouhých schematech beze všeho objektivního obsahu. Mimo nás není krásy, všecka krása rozplývá se v našich subjektivních představách. A nemá-li krása žádné objektivní realnosti ve věcech, pak není krasověda vědou realní. A poněvadž není dvou lidí, kteří by v názorech svých subjektivních o kráse úplně se snášeli, musilo by býti tolik různých krasověd, kolik lidí. Každý člověk by musil míti svou vlastní krasovědu jen pro něho subjektivně platnou.

Než tento sousledek, k němuž nauka Kantova nutně pudí, odporuje samým principům, na nichž zbudována. Je-li představa formalní účelnosti věcí a tím také pojem krásy každému člověku již apriorně vrozen, jak lze vysvětliti, proč tyto vrozené představy u různých lidí, kteří mají přece tutéž přirozenost a proto také tytéž vrozené představy, pojmy a idey, jinak a jinak se jeví, a proto také co do posuzování krásy nejrozmanitějšími směry se rozcházejí? Kant ovšem tomuto sousledku tím se vyhýbá, že za krásné prohlašuje jen to, co všeobecně se líbí. Než tímto omezením krásy sám sobě a svým principům odporuje. Je-li poslední důvod krásy jen v subjektivní představě člověka obsažen, pak musí býti krásným vše, co jemu se líbí; zdali se to líbí také ještě jiným aneb všem lidem, jest úplně lhostejno, a kdyby i nebylo, nemá člověk žádného práva, aby svou subjektivní normu, podle které krásu posuzuje, také jiným za normu předpisoval a vnucoval.

A není-li společné objektivní normy, společného objektivního kriteria, podle kterého lze posuzovati a rozhodnouti, co v sobě je krásným, pak nelze vůbec také poznati a rozhodnouti, zdali se něco všeobecně líbí.

Jako vůbec Kant poznání nadsmyslnému, metafysickému svými apriorními poznávacími formami podkopal vši objektivní půdu a odňal vši objektivní cenu a platnost, tak také zničil objektivní vlastnost a povahu krásy a vložil ji jakožto prázdný tvar do myslící úsoby. Proto všecky důvody, které svědčí proti nauce Kantově vůbec, dokazují také lichost a absurdnost její theorie esthetické.

A na jakém stanovisku stojí proti této nauce Palacký? (P. d.)

Savonarola.

Dr. Jakub Hodr.[1])

Dne 23. května 1498 ve Florencii potupnou smrtí na šibenici dokončil běh života svého Fra Girolamo Savonarola, muž památný, syn věhlasného řádu sv. Dominika, jenž do dnešního dne zůstává předmětem živého sporu mezi dějepisci nejen nevěreckými a protestantskými, nýbrž i katolickými. Protestanti si jej ve Vormsu postavili k nohoum Lutherovým, nevěrci jej velebí, jako by byl jich přívržencem, a někteří katolíci za světce jej prohlašují, jehož prý třeba vyrvati z rukou protestantských i nevěreckých a navrátiti církvi katolické. Hlasy tyto zvláště nyní se ozvaly, kdy čtyrstá ročnice smrti Savonarolovy připadá.

Jak málo oprávněny jsou nároky protestantů a nevěrců na Savonarolu, jak málo však také jsou odůvodněny naděje některých katolíků, že by Savonarola za světce mohl býti prohlášen, o tom nás poučuje jen stručná úvaha o životě a působnosti jeho.

Savonarola narodil se dne 21. září r. 1452. ve Ferraře. Ve 22. roce věku svého odhodlal se rozechvěn jsa přísným kázaním světu výhost dáti; bez vědomí rodičů odebral se do Boloně a vstoupil do

[1]) Srv. »Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters«. III. Band. Freiburg im Breisgau 1895.

kláštera Dominikánů, k nimž jej vábila zvláštní úcta k věhlasnému sv. Tomáši Akvinskému. Rodiče po odchodu jeho nalezli spis: „O povrhování světa", ve kterém ohnivý mladík děsně líčí mravy své doby, všude vida jen samou Sodomu a Gomorrhu. Tatáž nálada zračí se v proslulé básni: „O úpadku církve", kterou složil v prvním roce klášterního života. Církev představuje se v ní jakožto panna čistá, ale mnohými ranami posetá. Savonarola táže se: „Kdo to zavinil?" Církev odpovídá: „Pýcha, žádost očí a těla". „Kéž bych mohl staviti takovou zlobu", volá nadšený mnich a vytknul slovy těmi cíl života svého, se kterého již očí nespustil.

V roce 1482. po prvé octnul se Savonarola ve Florencii, hlavním to sídle humanismu, onoho vzkříšení vzdělanosti staroklassické, které z počátku slibovalo obnovu vzdělanosti křesťanské, zde však se již zvrhlo ve zjevné nepřátelství k nauce křesťanské. Ovoce brzy se ukázalo; nastalať také obnova mravů pohanských nejvíce vlivem dvora Mediceovců. Vášnivý mnich ihned jal se potírati pokleslost mravní, ale prudká tato kázaní nikterak se nezamlouvala posluchačstvu zvyklému uhlazené řeči svých kazatelů.

Nezdar tento byl příčinou, že představení řádu Florencie jej odvolali, načež kázal v menším městě a v r. 1486. v Brescii vykládal Zjevení sv. Jana. Právě tato kniha prorocká byla příčinou, že zahloubal se vždy více v obrazy proroků Starého i Nového Zákona, až se v něm vyvinulo přesvědčení, že sám jest prorokem od Boha povolaným, aby zvěstoval nastávající tresty Boží. Toto přesvědčení o božském jeho poslání tak hluboce se vkořenilo ve vnímavou mysl jeho, že z něho již nikdy se nevymanil, a jest také jediným zdrojem, z něhož se prýští všechno pobloužení jeho.

V r. 1489. po druhé povolán jest do Florencie, kde již zůstal po život svůj v klášteře sv. Marka. Dne 1. srpna 1490 opět se objevil na kazatelně u sv. Marka; vykládal o Zjevení sv. Jana a potkal se tentokráte s úplným úspěchem. Nával k jeho kázaním byl tak ohromný, že v postě již mu postoupena kazatelna ve stoličném velechrámu. Celé hodiny lidu na tisíce očekávalo, až objeví se mnich drobné postavy, bledé tváře, s čelem vrásčitým, orlím nosem, zrakem ohnivým, tajemně pronikavým. Nejen osobnost, ale také obsah řeči jeho zajímaly posluchačstvo, jehož obrazivost uchvacoval smělými obrazy. Ačkoli prudce a nemírně káral veškeren život městský, lid přece drsným slovům naslouchal a hrozbami trestů Božích často tak pohnut býval, že do hlasitého pláče se dával.

Panující rodina Mediceův nemohla nepozorovati, jaké nebezpečenství jí hrozí se strany vášnivého mnicha, jehož vliv na lid den ode dne vzrůstal. Bohatému, umění i vědy milovnému rodu tomu zajisté Florencie byla povinována za svůj rozvoj jakožto města uměním i vědou proslulého. Ale byla to již věda, bylo to umění vždy více ze křesťanství se vymaňující, a proti této osvětě pohanské hlavně čelila kázaní Savonarolova. Lorenzo de' Medici, hlava rodiny, nedal se však strhnouti ani zjevnými útoky ani osobními urážkami ke krokům nepřátelským. Když Savonarola zvolen jsa převorem opomenul slušné návštěvy u knížete, zvláštního to dobrodince kláštera, Lorenzo sám do kláštera přišel a odevzdal tam bohatou almužnu. Než Savonarola nevšímaje si přítomnosti jeho, obětované zlato rozdal a hřímal dále proti Mediceovcům.

Že Lorenzo nebyl prost všeho ducha křesťanského, dokázal, když se blížila poslední jeho hodina v dubnu 1492. Dal k sobě zavolati přísného Savonarolu, dle některých historiků, aby dosáhl od něho rozhřešení, které Savonarola prý mu odepřel, když se zdráhal navrátiti Florencii starodávnou svobodu; dle jiných však toliko, aby pojistil synu svému ochranu mocného muže a sobě vyžádal jeho požehnání. I při této neshodě dějepisců tolik jisto jest, že Savonarola opatrnou umírněností na Lorenza mohl pro své záměry mnohém lépe působiti než bezohlednou příkrostí.

Upírati nikterak nelze, že by opravné snahy Savonarolovy nebyly dosud čiré a opravdivé. Začaltě opravy ve vlastním domě, an vymohl si u papeže Alexandra VI. přivolení, aby klášter sv. Marka s ostatními kláštery toskánskými odloučeny byly od kongregace lombardské. V nové kongregaci obnovena původní řehole sv. Dominika s celou svou přísností; statky klášterní navráceny věnovatelům, bratří laikové měli živiti řeholníky prací rukou svých, klerikům uloženo pilné studium vědy bohoslovné. Savonarola, ustanoven jsa generalním vikářem, sám byl vzorem přísné kázně, kterou ukládal jiným; jeho oděv býval z nejhrubší látky, jeho lože nejtvrdší, jeho komůrka nejmenší a nejchudší.

Zatím však s rostoucím vlivem přibývá Savonarolovy odvahy a smělosti; v adventě roku 1493. jal se bezohledně s kazatelny kárati nemravnosti duchovenstva a neřesti knížat světských na pohoršení lidu věřícího.

Osudný obrat nastal r. 1494., kdy s pole církevního pustil se do věcí politických. V postních kázaních zvěstoval udivenému lidu příchod nového Cyra, jenž prý přes Alpy přijde a Italií s vojskem svým bez odporu projede a svrhne vládu medicejskou. Již rozhlašovaly se zvěsti

o výpravě krále francouzského. Tu dne 21. září vystoupil na kazatelnu a počal slovy Písma sv.: „Hle já přivedu vody na zemi.“ [1]) Hrůza pojala posluchačstvo, že všichni odcházeli jako němí a bez ducha.

Na koho naději svou skládal, že spůsobí nápravu církevní i státní, mužem tím byl Karel VIII., dobrodružný král francouzský.

Byla to výprava, kterou Karel VIII. podniknul roku 1494. proti Italii, aby dobyl Neapolska jakožto dědictví rodu Anjouského. Když Francouzi se blížili, Petr Medici, nástupce Lorenzův, z Florencie byl vypuzen, a Savonarola vítal Karla jako posla Božího. Ten vtrhnuv do Florencie brzy osvědčil se metlou města, a Savonarola jen úpěnlivou prosbou jej pohnul k odchodu.

Ačkoli naděje v osobnost krále francouzského kladené tak směšně byly sklamány, Savonarola nepozbyl vážnosti u lidu; ba právě příchodem Francouzův a pádem rodu Medicejského moc jeho měrou netušenou získala. Lid pevně nyní věřil v jeho proroctví a přijímal ochotně jeho rady, když po pádu vlády dosavadní šlo o novou ústavu. S kazatelny takto hlásal lidu shromážděnému: „Nechtěli jste mi věřiti; nyní však jste viděli, že všechna má slova se vyplnila, že mi jich nevnukla vůle moje, ale že pocházejí od Boha. Poslouchejte tedy toho, jenž jiného nehledá než spásy vaší. Očisťte srdce svá, bděte nad obecným dobrem, zapomínajíce zájmů soukromých. Obnovíte-li v tomto duchu své město, stane se slavnějším, než kdykoli dříve. A tím, ó lide florentský, zahájíš obnovu celé Italie a letmo povzneseš se nad celým světem, všem národům přinášeje obnovu.“ Jestliže kdysi pravil Kosma Medici, že Otčenášem nelze spravovati státu, mluvil takto tyran; dobrá ústava musí se zakládati na Bohu. Za nejlepší způsobu vlády označil jim ústavu theokraticko-demokratickou. Kristus prohlášen králem Florencie, velká rada 2000 měšťanů měla představovati lid florentský, správu republiky obdržela signoria, menší rada 80 členů.

Z opravou politickou měla následovati obnova řádu společenského, vědy a umění. (P. d.)

[1]) Genes. 6, 17.

Divné proudy.

DR. PAVEL VYCHODIL. (O.)

Na Schellovi se především zas jednou osvědčilo, jak hluboko v našich dějepiscích a posuzovatelích veřejného života vězí zaujatost pro lomozivý effekt a plané bouření. Stěžují sobě sice stále, že dějiny lidstva napořád se píší tak, jakoby vyčerpány byly bitkami neb vojenskými a jinými parádami, ale sami pro kladnou a klidnou práci nemají mnohem více smyslu, než ten dav, který se ovšem nechává vésti okázalostí a projevy nápadnými. Schell, pokud jej ze spisů znám, jest vážný pracovník, hledá nové cesty a způsoby, jimiž by bylo lze vniknouti v taje nauky katolické, chce vyhnouti se tomu školskému suchoparu, který ve mnohých dílech theologických nepříjemně a se škodou věci převládá, snaží se zvláště ony stránky náboženství našeho odhaliti, které dle časových potřeb vytýkati a s myslí lidskou sbližovati třeba, slovem, provádí ve svém oboru, co v katolicismu provedeno míti žádá: pokrok. Doufejme, že jedná, jak nejlépe umí, ale že si snad neosobuje neomylnosti. Kritika snahy jeho uznala, k některým návrhům jeho zachovala se odmítavě, a to tuším právem. Že tu a tam akcentována při tom přespříliš ona školská methoda, nynějšímu věku méně záživná, je pravda. Schell bránil se dosti ostře, pokračuje jinak svou cestou, na které má nejlepší příležitost ukázati, zda návrhy jeho vedou k úspěšným výsledkům či ne. Zásadních stoupenců má dosti, byť ne slepých následovníků. Práce jeho uveřejňovány v časopise řízeném přísnými thomisty a řeholníky, proti kterým nyní tolik zbytečně bouří, kniha jeho zařazena do theologické bibliotheky, která je velice málo „pokroková" ve smyslu liberalním. Žáků zajisté odchoval si již také dosti, kteří směrem jeho myslí, učí a jednají.

Tyto a podobné práce zovu kladnými, hodnými pozornosti toho, kdo o nějakých krisích neb aspoň směrech v katolicismu mluviti a psáti chce. Všetečným již zdá mi se, když člověk, mimo příslušnou vědu ano i mimo církev stojící, nad směry těmi hned na soud zasedá a některému z nich přednost dává, jiné odsuzuje. Ale konečně nechat! Aspoň se takto širší obecenstvo seznámí poněkud s tím, co se děje, co se pracuje v krajích „slepé víry" — tak bychom si mohli ještě s povděkem pomysliti, jsouce v požadavcích už velmi skromni. Ale chyba lávky — to žurnalistiky nezajímá, pro ni Schell jakožto myslitel a vědecký pracovník není ničím, pro ni existuje pouze extrakt z něho

pro příruční potřebu, t. j. že není spokojen s taktikou německých katolíkův, jejich skrovnými úspěchy, nám věru ještě závidění hodnými, a s jesuity. Co pro věc pracoval, není ničím, co proti ní podnikl (byť i snad bona fide), učinilo jej na ráz slavným.

Nezdá se vám ten recept na slávu trochu známým? Takhle trochu à la Hus — jinak nepřirovnávajíc — et tutti quanti? Tisíce bylo a je těch, kteří poctivě pracují o pokroku nábožnosti a mravnosti, slovem i skutkem, ale jen jeden nalezen jest v Israeli, který milosti došel, a to teprve tenkrát, kdy se zaběhl!

Nedivím se, že teprve povyk tento obrátil k němu pozornost protivníků našich, neboť vždy a všude na světě nějaká výtržnost, nějaký škandálek budí více pozornosti než klidná pravidelnost, jež není uniformitou. I my konečně dříve všimneme si spíše toho, co se v zahradě sousedově mimořádného děje, ačkoliv se mu jinak do práce nepleteme a nechceme ho pokud není našincem podle této façony přepravovati. Nebylo by chvalno, nevšímati si více pilné a poctivé práce jeho a nepřiučovati se od něho, možno-li; toť jisto. Dobro třeba uznati a následovati, kdekoli je nalezneme, ze zla se radovati nepřísluší nám nikdy. Avšak tím více bych se divil, kdyby i pro nás mělo státi se zásadou, že teprve ten, kdo nás láním a spíláním vyburcuje a věc naši zostudí, jest povolaným vůdcem a učitelem naším. Pohlíží se sice na takové lidi jako na hrdiny — zase ta vojenská paráda! — ale jen tenkrát, když se postavili proti církvi; pokud pracovali s ní proti nepřátelům náboženství, a byť sebe vydatněji, neimponují. Dobrá. Ale ideal křesťanského hrdinství to rozhodně není, a nám alespoň nepřísluší, pojmy takto převraceti.

Namítne se, že kritika, po případě autokritika se podceňuje, když se klade na roveň s pouhou negací neb dokonce vzpourou. Odpovídám, že záleží na tom, jaká jest. V kritice může býti mnoho positivní práce a také prazádná — pouhé rýpalství bez zásady a bez cíle. Máme-li tu na mysli hlavně kritiku poměrů společenských, může kladná stránka její spočívati jen v určitých a uskutečnitelných návrzích. Před požadavkem tímto umlká mnohá jinak velice řízná kritika, a mnohý takový bravurní řez do mrtvoly společenské stává se jen bezúčelnou hračkou, ačkoli v očích davu jest ještě pořád činem hrdinným, skutkem mužné odvahy a rázným protestem. Vyhověno tím arciť esthetické formě síly, a odtud snad ten údiv nad hrdinnými velikány toho druhu, ale co je po formách, když obsah jejich za nic nestojí; pro reformy společenské je to podklad velice chatrný. Paráda!

Paráda a bravura, říkají tomu tuším také póza, je velice nákažlivá, a i nás hodně již nakazila, tak že nedíváme se na dějiny církevní a české zrakem čistým a nezkaleným, nýbrž vypůjčenými zbarvenými skly obyčejné parádní historie. Dle toho také dopadá autokritika naše, kterou chceme přispěti k nápravě našich katolickonárodních poměrů. Jest odkoukaná a vypůjčená. Nepravím, že jí vůbec není potřebí; o tom zajisté není mezi námi pochybnosti, že opravovati nám zbude vždycky dosť, třebas jenom na sobě samých, ale rozhodně nemyslím, že tato methoda, vypůjčená od protivníků, je správná, ano jen možná. Kde jest různé východisko a různý cíl, právě opačný, tam jest absurdní mysliti na touž cestu.

První, co z této mylné methody vyplývá, jest, že chtíce býti k sobě samým v soudě přísnými a nestrannými, stáváme se k vlastní věci nespravedlivými, a to ze samých neoprávněných ohledů na protivníky. Jestli pak již spravedlivá kritika nepříjemnou, nespravedlivá roztrpčuje tím více a odmítá se bez bližšího povšimnutí a zužitkování. Nespravedlivost tato jeví se již nešetrným a zlomyslným tonem diskusse nevěcné a sápavé, kdežto bychom očekávali aspoň jakousi shovívavost a blahovůli, která spíše lituje než by se posmívala a se utrhovala. Touž věc jinak pronese, komu jde skutečně o věc, o nápravu nedostatkův, a jinak zase ten, kdo svoji osobnost a svoji převahu nad nimi na odiv staví. Věc, jak pravím, ostává stejná, účinek však jest velice rozdílný.

V dějinách církevních na př. máme dokladů toho dosť, a i nynějším posuzovatelům dějin těch dány jsou tím pokyny zcela zřetelné. Náruživost a vášnivost jsou špatnými reformatorkami. Každý ovšem nespokojí se klidně úlohou volajícího na poušti, a neuznaná horlivost snadno se vemluví a vepíše do roztrpčenosti, vidí-li, že úmysly a snahy její nepotkávají se s výsledkem. Ale divno jest, že právě u nás končívá se rozhorlenost taková tak smutně, zradou ve vlastní věci. Psycholog odtud snadno odvodí rozdíl mezi těmi, kteří s heslem „dixi et salvavi animam meam“ pracují svým směrem dále, a těmi, kteří své umíněnosti posléze by v šanc vydali všechno, církev i stát.

Reformatoři tohoto druhu jsou protivníkům našim arciť velikým zadostučiněním, proti nám pak zdánlivě mocným protestem a odsouzením naším. Jak vítězně to zní: X Y, „učený a bezúhonný kněz, nad nějž katolicismus nemnoho lepších může vykázati“, řekl to a to, jednal tak a tak! Vlastně to pro protivníky nevždy mnoho znamená, neboť je tím jen řečeno, že X Y v tom neb onom postavil se proti nám. Neznamená to ještě nikterak, že jde s ostatními protivníky. Prostý obrazec

nám to znázorní. Kolem kruhu, jenžto představuje církev a katolicismus, hemží se jich mnoho, kteří naň útočí, a mezi sebou kromě tohoto útočení mají tak málo společného, že by se v nejbližší chvíli dali do sebe, kdyby jim všem vážně šlo o něco jiného než jest onen boj.

S tohoto stanoviska sluší oceňovati další nepříznivou okolnost autokritiky bezohledné, že totiž působí pohoršení a dává nepřátelům zbraň do rukou. Nepotřebuji se tuším ohražovati proti domněnce, jakobych důvodu tomu, jenž by veškero oceňování našich vlastních podnikův učinil nemožným, slepě se klaněl a neobmezenou platnost přisuzoval. Kde je všecko výtečné, tam není nic výtečné. A kdyby všecko, co pod štítem naší strany vystupuje, tím samým již bylo chráněno všelikého jiného posudku a ocenění než pochvalného, dopadalo by to s námi bledě. Ale že ten, kdo se svou stranou a věcí její dobře smýšlí, dobře si úsudek svůj rozmyslí, aby jím více neuškodil než prospěl, je samozřejmo. Děje se tak u sdružení mnohem volnějších než je naše. Hranice ovšem jest nesnadno určiti, a nesnadno také nezavaditi o nároky neoprávněné, jež kdo na šetrnost stoupenců své strany klade. Ale jako třeba odmítnouti požadavek, aby se veškera veřejná autokritika zamezila; tak také, ba tím více třeba na tom státi, aby věcně i formalně byla slušná a spravedlivá, k věci přejná, k osobám šetrná.

Důvody obojího požadavku vidím více v naší věci samé, nežli v možném pohoršení širšího obecenstva, jehož sice nepodceňuji, ale zase tolik se neobávám, jak se obyčejně děje. Podniky naše jsou veřejné; bude-li o nich soud spravedlivý, může jim u veřejnosti jen prospěti. A farisejství snad přece pěstovati nechceme! Navrhovati, jak by někomu prospěšnějším se zdálo, upozorňování soukromé, v dopisech a p., jest nejen úplně nepraktické, ale také z nejedné příčiny nebezpečné. S druhé strany vášnivost v bezohledném odsuzování, bez uznalosti a bez věcných důvodů neb návrhů nejen proto, že působí pohoršení, nýbrž také a hlavně proto, že je sama v sobě špatná a naší věci nedůstojná, nemůže býti dosti zavrhována, jsouc zvláště nepěknou, obrací-li se už takořka ve slepé hanobení a jednostranné osočování dobré věci samé, jak se stalo v případě Schellově, ovšem za příkladem četných předchůdců, jichžto další pokrok dosvědčil až příliš jasně, kam taková autokritika zavádí.

Jednoho předsudku bych se ještě dotkl. Souvisí s tím, o čem právě byla řeč. Mnohému as již napadlo, že bezohledným káráním vlastních vad vyrazíme protivníkům z rukou zbraň, zjednáme sobě a věci naší u nich respekt, ba snad je i získáme. Mohlo by tak býti.

Kdo se upřímně ke svým pochybením zná, jest na cestě k polepšení, podávaje důkaz, že ještě větší jest mravní síla jeho než bylo pochybení. Jako přísnou kritiku, tak také přísnou autokritiku snese jen to, co jest opravdu zdravé a silné. Může nám býti útěchou, že to platí o věci naší v plném rozsahu, ale naděje oné, že by tím i protivníci byli získáni, v obyčejných případech bude se nám již naprosto vzdáti. Nepochybuji, že i oni cítí imponující sílu takových sebeobžalob k nápravě směřujících, neboť i nejpříkřejšími a nespravedlivými výtkami kus očisty se provádí, ale veřejně nám toho k zásluze nepřičtou, nýbrž jenom novou záminku a látku k útokům si odtud vezmou. I v té věci případ Schellův, jinak malicherný, jest velice poučný. Co by to bylo posměchu, kdyby tu skutečně o nějaké závažné věci šlo!

Netřeba se tomu diviti, je to praobyčejný způsob agitační a argumentační ex confesso, ale bylo by se diviti, kdybychom byli tak naivní a domnívali se, že takovým způsobem příkré autokritiky předejdeme nepřátelské útoky. Právě naopak! Autokritiky blahovolné a spravedlivé si nevšimnou, příkrou a nespravedlivou využitkují směrem nepřátelským. A nepomůže vysvětlování, nepomůže odvolávání. Odpadnutí od víry — ať volím nejkrajnější příklad — jest osvíceností a hrdinstvím, vrátiti se k ní jest nedůsledností a slabošstvím. Všude, ve vědě, v politice, v „rukopisné otázce“ (sit venia verbo) může člověk se ctí se přiznati, že se mýlil, a omyl svůj napraviti — uznati omyl a křivdu spáchanou na katolictví, na náboženství, jest vrtkavostí, bezcharakterností. Proto takové projevy naše o naší věci jsou tak choulostivé.

Avšak, a tím končím svoje povídání, nějakou měrou mohli bychom sebe i svoje lidi proti pohoršením takovým obrniti. Nešilhejme tolik po cizině a hleďme si více svého. Měřme se dle slov apoštolských sami více svým vlastním měřítkem než tím, co cizina o nás řekne. Poznávejme více sebe a své vlastní věci. Jak jsem už minule podotkl, nesouhlasím s výzvou jednoho z našich přátel, bychom více četli a studovali cizí věci. Naopak vybídl bych docela rozhodně, bychom si jich všímali méně a svých více. Nemáme jich? Nadbytek snad ne, ale budeme-li je zanedbávati, tím ho nedosáhneme. Netřeba při tom se přelhávati a oči zastiňovati před pravdou, až by nás protivníci ze sna vyburcovali. Ale tím méně třeba na všecko nasazovati sobě brejle cizí, protestantské a nevěrecké, až co tam tomu řeknou. Jest už dosti nevýhodné pro nás, že mnoho sil jest nám mrhati prazbytečnými obranami a polemikami proti spisům, které, kdyby bylo trochu dobré vůle a studia na straně protivníků, vůbec by se na světě neobjevovaly. Tím zbytečnější, ba

škodlivé by bylo příliš se jimi zaměstnávati a ve vlastním domě ostávati cizinci. Mluvíme-li o positivní práci, třeba si ji doma vyhledati; potom zbude ještě času dosť poohlédnouti se také jinde. A bude-li třeba zasednouti na soud, bude to zajisté tím více oprávněno, čím větší účastenství v kladné práci kdo měl. Nemyslím sice, že „kritisovati je snadno“, jak se nepohodlným kritikům často namítá, aspoň dobře kritisovati není snadno, ale právě kladná práce k dobrému, rozumnému a prospěšnému kritisování pomáhá, chráníc od přemrštěnosti a neuznalosti. Čím lépe svou vlastní věc poznáme, tím více si ji zamilujeme, tím více nám bude imponovati. Není-li planou frasí velikost církve a jejího poslání, přesvědčíme se o tom jen solidním studiem vlastního života jejího a naučíme se též jiné o tom přesvědčovati. A v solidním poznání pravdy je též nejlepší základ obrany její. Důkladná znalost věci činí vyvracení mnohých námitek zbytečným a ozbrojuje proti nim nejjistěji.

Ruská literatura roku 1897.

Podává A. Vrzal. (Č. d.)

II. Výpravná prosa.

K nejzajímavějším zjevům literatury ruské náleží *Nik. S. Lěskov* (1831—1895), jehož „Polnoje sobranije sočinenij“ ve 12 sv. vydal 1897 A. Marks v Petrohradě. Lěskov začal literarní činnost v novinách krátkými články, jež upoutaly čtenáře zvláštním slohem v starém, církevně slovanském duchu a bojovným vystupováním proti mladým činitelům tehdejší společnosti. Ale Lěskov neměl povahy přímé, otevřené; nejsa ani duchem, ani temperamentem na straně ruského pokrokového hnutí, neměl zmužilosti, aby otevřeně postavil se proti liberalnímu tisku. Posmívaje se nihilismu, nerád byl by ztratil náklonnost ruských liberalů, doufaje, že časem sám octne se v proudu pokrokového hnutí; odtud publicistická činnost jeho nečiní jasného dojmu, dojmu mravní pevnosti, nýbrž spíše dojem vrtkavosti, neupřímnosti, duševní rozdvojenosti. Literarní popularnosti nabyl trochu beztaktní, lehkomyslnou statí v „Sěverné pčele“ dne 30. května 1862, v níž s dobrým sice úmyslem promluvil o požárech v Petrohradě, ale neopatrně uvedl tajemné pověsti, kolující mezi lidem, mající ráz těžkého

obvinění na adressu „politických demagogův“, o drzých proklamacích k mladému Rusku, vyzývajících k zničení státu, i přimlouvá se, aby policie, podporována dobrovolníky z dobře smýšlejících občanů, hleděla vypátrat a nešetřila darebáků, jež ohně zakládají. Liberalní tisk zastal se mladého Ruska proti pisateli článku v „Sěverné pčele“, vytýkaje mu, že lehkomyslně štve policii proti studentům. Bezděčně, lehkomyslně připraviv se o přízeň mladého Ruska, vylil svoji pomstychtivost v protinihilistických romanech: „Nekuda“ (1864), „Obojdennyje“ (Nepovšimnutí, 1865), „Ostroviťane“ a „Na nožach“ (1870—1871), jež podpisoval pseudonymem *Stebnickij*. Nejlepší ještě je roman „Není kam“, kdež v postavě idealního demokrata nakreslil svého šlechetného přítele Arthura Benni; ale i tato positivní postava, jakož i postavy sympathické Lizy Bacharevy, Ženi Glovacké, Pomady, Rozanova, zástupců zdravého Ruska, jsou bledy, bez života, namalovány banalními barvami. Mimo tyto postavy je v romaně celá galerie hrubě karrikaturních podobizen zástupců současné pokrokové společnosti, občanského směru, v nichž mnohé osoby poznaly sebe, poněvadž autor beztaktně nakreslil jednotlivé tahy duševního života jejich. Tak v postavě prostopášného Bělojarceva, zakladatele „Domu souhlasu“, poznali V. Slěpcova. Osobní podrážděnost proti nihilistům v nervosní a lstivé letoře Lěskova vzrůstala víc a více, usvědčování špatných stránek nihilistického hnutí přecházelo v hrubou karrikaturu, pitvoření. paskvil, klevetnictví: aby vylil mstu svou na nihilisty, Lěskov vnášel v romany své zlomyslné anekdoty, klepy a vlastní výmysly. Positivní postavy poctivých, prostých pracovníků v „Nepovšimnutých“, Anny i Dory Prochorových a Nestora Dolinského jsou mdlé a mrtvé, němečtí „Obyvatelé ostrova“ Vasiljevského nakresleni v duchu romanticko-sentimentalním, nihilisté pak neohrabanými barvami, zlostně, strannicky. Nejkřiklavější a nejodpornější je roman „Na nožích“, plný cynismu, složitých a nepěkných intrik, krvavých vražd, pravdě nepodobných milostných historií s melodramatickým zakončením, plný nudných vložek. Sprostí prostopášníci, „negilisti“ Gordanov, Vislenjev jsou hrubé karrikatury.

Poslední výbuchy zlosti na nihilisty pozorovati v překrásném jinak romaně „Soborjane“ (1872). V povaze Lěskova bylo pozorovati dva prvky: ohnivé, hrubé, demonické vášně a velebné ticho ruské národní víry a naivní zbožnosti. Povaha jeho byla nábožná v typu národním; krása a poesie lepších prací jeho záleží v národně primitivní, prvobytné zbožnosti a mystických náladách, v bezprostřední, nadchnuté tvorbě. Poutaly ho povahy nábožensky neporušené, zbožné. Podle talentu svého Lěskov byl povolán, aby zvelebil maličké lidi, malé hrdiny, jichž nevšímají si jiní pro veliké hrdiny. Vnikal v psychologii těchto maličkých hrdinů, prostých lidí, oblévá je měkkým světlem dojemného soucitu. Tak ve jmenované kronice ze života ruského duchovenstva „Soborjane“, proniknuté naivním citem prvobytné zbožnosti a milým humorem, se zbožným nadšením kreslí prostého, poctivého, zbožného protopopa ve venkovském městě Tuberozova, tklivě líčí jeho rodinný život s něžnou, naivně zbožnou manželkou, dojemnou smrt jejich, obrovského jáhna

s něžnou duší Achillu Desnicyna, pokorného, tichého kněze Benefaktova. Podobnou primitivní náboženskou extasí v čistě ruském slohu národním proniknuta povídka „Na kraju světa“, kde autor ústy vzdělaného biskupa kreslí obraz Krista podle ruské národní představy a předvádí zbožného missionáře Kiriaka s jeho zvláštním názorem, že netřeba kázati pohanům, poněvadž Kristus proniká i jejich duši. Ideu starého ruského malířského umění obrazů svatých a okouzlujícího vlivu jeho vyjádřil v povídce „Zapečatlěnnyj angel“ (1873), v níž Lěskov jeví se důkladným znalcem starého nadchnutého náboženského malířství v Rusku: je to nadšená chvalořeč starého malířství, proniknutá primitivní zbožností. Vedle postav prostých rozkolníků, zbožňujících obraz anděla, jenž jim odňat a zapečetěn, nalézáme tu zajímavou postavu nezlobivého poustevníka Pamvy. V půvabném „Očarovaném poutníku“ předvádí polodivokého kočího, jenž po mnohých pádech vnitřním processem došel k vysokému vnitřnímu osvícení. Tutéž myšlenku velice plasticky vyjádřil v povídce „Kotin Dojilec i Platonida“ a „Tomlenije ducha“. Vůbec Lěskov rád kreslil malinké hrdiny, „Boží lidi“, trpaslíky, v nichž třeba hledati a oceňovati duševní krásu, positivní typy, vábící svými duševními přednostmi mravní krásu. Předvádí-li hrdiny s velikými silami tělesnými, život, plný divokých výbuchů vášní, ukazuje, že v hlubině jejich skrývá se duše něžná, mystická dobrota. Typ tento stále opakuje se u něho ve více méně zdařilých náčrtcích, vyjadřujících tutéž myšlenku, totéž thema v novém osvětlení, často jednotvárně, rozvláčně. K méně zdařilým povídkám toho druhu náležejí: „Nesmertelnyj golovan“, „Odmodum“, „Pigmej“, „Šeramur“, „Skaz o Tulskom Lěvšě i o stalnoj blochě“. Lěskov předvádí tu různé „pravedníky“ (polosvaté), hrdiny ruské velikodušnosti, nezištnosti, sebeobětavosti.

Lěskov byl nadaným literarním malířem starobylého rázu s mohutným vzletem v oboru primitivní víry národní a náboženské extase. Pravým umělcem byl jen tehdy, kreslil-li positivní typy. Usvědčovací, satirické náčrtky ze současnosti zabíhaly v hrubou karrikaturu, jak o tom svědčí: „Meloči archijerejskoj žizni“, „Čas voli Božijej“, „Polunoščniki“, „Razskazy kstati“ a j. K lepším povídkám toho druhu náleží: „Judol“, „Duračok“, „Pustopljasy“ a „Improvizatory“. „Svjatoščyje razskazy“ Lěskova jsou málo poetické: není v nich uměleckého nadchnutí, slavnostního, radostného osvětlení.

V poslední době činnosti své Lěskov málo vyjížděl z Petrohradu, i ztratil živé spojení s národní vrstvou, jež vnukala mu nejlepší díla jeho. Fantasie jeho klesla, nadchnutí mizelo; i pozorovati v dílech poslední doby opakování starých motivů bez bezprostřední tvorby, bez poetického půvabu a úzce moralistický směr pod vlivem současného hnutí a idejí Tolstého, jimž časem podléhal, časem je napadal (vysmál se v „Zimním dni“ zastavatelům neprotivení se zlu). Nemaje bezprostředních dojmů, začal čerpati motivy ze starých podání, začal zpracovávati staré křesťanské pověsti a legendy, jež v originale chovají

svěžest a bezprostřednost, ale ve zpracování Lěskova svěžesti pozbývají, nevynikají ani psychologickými, ani dramatickými barvami, jsou rozvláčny, nudny, suchopárny, přeplněny zbytečnými episodami, nemají poetického půvabu, nepůsobí upokojivě, jako původní znění a jsou přesyceny mravoučnými poučeními. Takovy jsou: „Legenda o sověstnom Danilě", „Nevinnyj Prudencij", „Prekrasnaja Aza", „Skomoroch Pamfalon", „Askalonskij zloděj", egyptská pověst „Gora" a j. V „Legendarních charakterech", suchopárném a rozvláčném překladu staroslovanských „Prologů", líčí se pokušení zbožných lidí smyslnou láskou, ale „charakterů" ctnostných lidí a hlubokých záchvěvů duševního života lidí, již cestou pokleskův a utrpení přicházejí k očistě, v obrazech těch není. Nejsou to umělecká zpracování vděčných themat z „Prologů"; je tu mnoho prosaických podrobností, trivialností, banalních poučení.

Skoro všecky práce poslední doby jsou psány bez bezprostředního uměleckého nadšení kromě „Bílého orla". Neměl-li Lěskov nadšení, vynalezal podivínské anekdoty, druhdy i cynické, zkomoloval a překrucoval ruská slova, aby stylistickými podivnůstkami dodával dílům svým jisté originalnosti. Četba takých prací je nechutna. Vůbec Lěskov byl „bezměrným spisovatelem", neznal míry, neuměl držeti talent svůj v mezích, jimiž obmezuje se krása umělecké tvorby.

Až do poslední chvíle mrzelo Lěskova, že liberalní kritika nevšímá si ho, i přinesl liberalnímu tisku obět v neukončené pověsti „Čortovy kukly", kdež zastal se umění, věnovaného společenským otázkám; nicméně viděti, že byl v odporu sám se sebou, poddávaje se moderním proudům. (P. d.)

Otázka ženské emancipace.

2. Proto umírněnější zastanci ženské emancipace neodvažují se tak daleko. Liberalně-konservativní směr chce sice také politickému a občanskému osvobození pohlaví ženského, ale v mezích stávajícího společenského řádu. Především bojuje za nezkrácené účastenství ženy na právech politických, za přímé spolupůsobení ve veřejném politickém životě a za účinné společenství na správě státní.[1]) Dle toho má všem ženám, neb alespoň těm, jež nezávisle na muži samostatně řídí nějakou domácnost, propůjčeno býti aktivní a passivní volební právo, t. j. oprávnění, pomáhati voliti hlasováním zástupce lidu a možnost, za zástupce ty býti také volenu. Vše ostatní, co je žádoucí k praktickému provedení a projevení této účasti

[1]) Viz *Duboc* 39 n.; 80 n.; 137 sl. — *G. Gerok*, »Frauenabende«, Stuttg. 1896, str. 96. sl. — O anglickém zákoně a volebním právu žen ze dne 3. února 1897 viz »Sociale Praxis« (Jastrowa), VII. 1897, č. 20., str. 482. n. — O zkušenostech nabytých s volebním právem žen srv. *Bebel* 265 n. a »Sociale Praxis« VI. 1896, str. 319. (Nový Zeland.)

na státním životě, přijde samo. Zásadní hledisko, s něhož tento požadavek plyne, je stanovisko právní, totiž „přesvědčení o rovnosti muže a ženy, spočívající na rovnocennosti obou pohlaví, přesvědčení o rovnosti neomezené, se stanoviska mravního, lidského a národohospodářského všemi silami požadované.“ [1])

Říká se: politická práva byla posud ženě jen proto odpírána, poněvadž se předpokládala duševní inferiorita ženy, její neschopnost k politickým záležitostem. Takovéto inferiority však není anebo jest jen proto, že nebyla ženě posud popřána stejná s mužem politická práva. Ano, jest vůbec nedůsledností, chtíti odepříti ženě politická práva, když přece nejvyšší politické právo, souverenita, byť jen výminečně královnám se ponechávalo. Beztoho mají ženy jako mužové stejné právo, aby byly dobře vládně spravovány, musí též daně platit a proto jim náleží stejné právo na vládě. Konečně všeobecné hlasovací právo, již potvrzené a zavedené, zavírá v sebe alespoň dle své základní myšlenky i ženy.

Daleci jsme toho, abychom hlásali mravní nebo duševní inferioritu ženy, musíme však přes to upozorniti, že z rovnocennosti pohlaví neplyne ještě i jejich rovnoprávnost. Nerozhoduje zajisté rovnocennost, nýbrž schopnost, in thesi tedy schopnost muže nebo ženy pro politickou činnost. Že pak v politickém ohledu muž nad ženu velice předčí, ano přirozeností svou výhradně má vlastnosti potřebné k politickému životu, o tom nelze pochybovat. Především třeba uvážiti fysické ustrojení ženy. Politická práva souvisí totiž těsně s válečnictvím. První a nejdůležitější úlohou moci státní jest a zůstane ochrana právní, obrana celku proti vnitřním i zevním nepřátelům. Zcela přirozeně věsí se tedy politická práva na nosiče meče. K vedení války, k řemeslu válečnému je však žena, nehledě k jejím povinnostem jako manželky nebo matky, neschopná pro svou přirozenou slabost, proto také průměrně necítí v sobě povolání k vykonávání politické moci. Tomu nikterak neodporuje, že se neodpírá jak v šedém dávnověku [2]) tak v přítomnosti [3]) ženám nejvyšší politická a socialní moc, vladařství. Neboť to jsou výminky, a mimo to lze snadno srovnati povinnosti panovnické s povinnostmi manželky a matky, poněvadž královna může a musí v největším počtu případů jednati skrze své mužské rádce a zástupce. Mimo to právo ženám poskytnuté, že mohou v nedostatku mužských potomků nastoupiti na trůn, jest velikou výhodou pro veřejné blaho. Je v zájmu bezpečnosti a stálosti vlády, jestliže rodina panovnická často se nestřídá, čímž se předcházejí třenice při změně trůnu.

Praví-li se, že z práva, dobře býti vládně spravovánu, následuje též právo spoluvlády, jak by se měl spíše činiti tento závěrek: všichni mají stejné právo, dobře býti vládně spravováni, proto mají též všichni stejné právo, vlády se účastniti; musili bychom tedy za jedině správnou

[1]) U *Duboca* 123 n. — Srv. *Cathrein*, »Moralphilosophie« II. 352 n.

[2]) Příklady u *W. Waldeyer*, »Das Studium der Medizin u. die Frauen« v »Tageblatt der 61. Versammlung deutscher Naturforscher und Ärzte«, Köln 1889, str. 32.

[3]) Srv. *Havelock Ellis* 201 n.

vládní formu uznati výstředně demokratickou vládu, což ovšem se neodporučuje. Právo účasti ve veřejném politickém životě nevyplývá ani z povinnosti ženy, platiti daně. Neboť žena nemá týchž povinností jako muž, nemá na př. povinnosti branné. Zdánlivě velice výhodný je pro získání volebního práva ženám důvod, že všeobecné volební právo zahrnuje v sebe i ženy. Avšak důkaz postrádá vniterné pravdy a důslednosti, protože všeobecné volební právo není právo lidské, nýbrž ve skutečnosti svůj hlubší základ má ve všeobecné branné povinnosti, od níž je žena osvobozena.[1])

Hlavní překážku politické emancipace žen, zvláště co do práva hlasovacího a volebnosti, vidíme však v psychické přirozenosti žen, jež se nechávají vésti dojmy citovými a méně důvody rozumovými. Jak soudí žena, naznačil případně Schiller: „Mužové soudí na základě důvodů; úsudkem ženy jest její láska; kde žena nemiluje, již odsoudila.“ Co pak zvláště se týká manželky, účastenství její a politické činnosti muselo by téměř nutně poškoditi rodinu a tím celou společnost. Manželka odcizila by se svému domácímu povolání, rozrušil by se náležitý poměr mezi manžely. I kdyby stát skutečně politickou činností žen nabyl všech oněch výhod, jež se mu slibují,[2]) nic by nevážily proti škodám, vzešlým z poškození rodiny, této základní a nárožní budovy socialní. Když bychom pak politické právo popřáli jen nevdaným osobám, byla by z toho nespravedlivá nerovnost; byly by též lesk a síla, čistota a mravnost žen bez potřeby vysazeny divokým bouřím náruživého veřejného života.

Na druhém místě je emancipace socialně-občanská, těsně souvisící s politickou. Ženám má se otevříti přístup ke všem povoláním, jmenovitě ku studiu universitnímu a to na všech fakultách, zvláště na lékařské. Ženy nechť mohou býti kněžími, lékaři, lékárníky, chirurgy, professory, soudci, nadvládními, správními úředníky, úředníky při dráze, poště atd.[3]) Skutečně také buď zúplna nebo částečně dosaženo jest, že jsou ženy připuštěny k studiu na vysokých školách, jsou zřízeny přípravné k tomu ústavy pro děvčata, že jsou odstraněny zákonité meze pro vykonávání vědeckých povolání v severní Americe a ve většině evropských zemí, v Anglii. Francii, Hollandsku. Švycařích, Italii, Rusku, Švedsku, Norsku, Dansku a Rakousko-Uhersku. Jen Německo je dosud jediný evropský stát, ano jediná civilisovaná země, v němž ženy zpravidla jsou vyloučeny z universitního studia, a ukazování na „čínskou zeď“

---

[1]) Srv. *Fr. v. Holtzendorff*, »Die Verbesserungen in der gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Stellung der Frauen«, Berlin 1867, str. 18. n.

[2]) Viz *Fr. v. Holtzendorff* str. 19. — *Duboc* str. 126.

[3]) *G. Cohn*, »Die deutsche Frauenbewegung«, Berlin 1896, str. 161. n. — *Duboc* 113n. — *Herrmann Nestori*, »Van-li-čang-čeng« (Die chinesische Mauer), Wolfenbüttel 1895, žádá na místě různosti pohlaví v socialním oboru (= čínská zeď) úplnou rovnost obou, neboť jedna vůle Boží jeví se stejně jako v muži tak v ženě; různost tělesná načisto nic neznamená: »ani muž, ani žena, nýbrž člověk.« Tím však se stotožňuje osobně-mravní rovnocennost obou pohlaví se socialní rovností, po případě tato z oné vyvozuje. Skutečně však činí teprve muž a žena dle své přirozené různosti lidstvo.

v Německu, na „evropskou Čínu“ nezůstalo bez náležitého vlivu na veřejné mínění při agitaci ve prospěch žen.

Ve skutečnosti jsou tedy ženám vydány různé obory práce a mimo to jsou již před rukama ženské výkony, jež mohou se postaviti po bok pracím mužů jako rovnocenné. Avšak tato fakta, při vší své významnosti, nevylučují zásadního uvažování o naší otázce. Zkrátka řečeno: těmito fakty není problem ještě rozluštěn, zdali je žena tělesně i duševně také skutečně kvalifikována pro akademické studium a k vykonávání životních oborů studiem tím podmíněných.

Co se týká nejprve duševní kvalifikace ženy pro vědecké studium, tu máme předně za to, že nesmíme zapomenouti poznamenati, že do přítomné doby bezpečný neb docela konečný úsudek o této otázce ne-li nemožný, tož alespoň velice nesnadný jest — proto totiž, že žena dosavad vyloučena byla z vyšších učebních ústavů jakož i z ústavů k nim přípravných.[1]) Za druhé však tím důrazněji vytýkáme nepopíratelný fakt, že za všech časův až po dnešní — i proti dosavadnímu systemu zbraňovacímu — byly jednotlivé ženy, vynikající nadáním, duchem a silou vůle, jež ve všech směrech s muži držely krok a bez nesnází dospěly k témuž socialnímu postavení a vědeckému uznání jako mužové. Nehledíme li k postavám žen mythem a básnictvím zahaleným, jako byly Sapfo (c. 628 př Kr.), Korina (500 př. Kr.) a jiné pěvkyně lásky, zachoval nám starověk jména vynikajících žen jako lékařek, kněžek a filosofek. Kdo by neznal jméno Aspasie, duchaplné ženy Perikleovy a přítelkyně Sokratovy, stejně honěné v umění, filosofii, řečnictví a ve vědách státních? Koncem 4 věku po Kr. žila a učila v Alexandrii duchem i vědou proslavená Hypatia. A v dobách tak zv. temného středověku, zdali nekvetly namnoze v klášteřích ženských umění a věda? Připomínám jen učenou abatyši kláštera Otilien v Elsasku, Herradu von Landsperg a jí rovné sestry Roswithu von Gandersheim († c. 1002) a Hildegardu von Rupertsberg u Bingen († 1179). Ano, nebyly právě ve středověku po delší dobu ženy celkem lépe vyučeny? Rytíři a měšťané uměli lépe zacházeti s mečem a štítem a ručním náčiním, než s pérem; jen málokteří uměli čísti a psáti. Víme však, že ženy jejich v tom vynikaly. Rozuměly hudbě a řečem a provozovaly též lékařství, a jmenovitě ženský lékařský stav vykazuje v oboru pomoci při porodu od ranního středověku veliký počet zvučných jmen. Budiž jmenována jen uprostřed 11. století kvetoucí škola v Salermě a universita v Bologni, vykazující ku konci onoho a na počátku tohoto století ženy nejen jako doktorky lékařství, nýbrž i jako professorky. Jmenujeme-li ještě v Německu jména paní Dr. Erxleben a proslavenou rodinu

[1]) *Ludwig Heinrich-Wilhelmi*, »Das Recht der Frauen zum Studium und ihre Befähigung für alle Berufsarten«, Berlin, počínaje str. 6. vypočítává vynikající ženy na důkaz, že »od dob temného středověku až do naší doby nechybělo učených žen.« — O rozumových vlohách ženského pohlaví viz *Havelock Ellis* 169—202; *Wendt* 20—24; 94—102; *Helene Lange*, »Intellektuelle Grenzlinien zwischen Mann und Frau« v »Die Frau« 1897 (IV.) 321—334.

učencův a lékařů Sieboldovu, nesmíme zamlčeti, že až do nejnovější doby na různých universitách i na jiných fakultách, zvláště na filosofické, právnické a přírodovědecké dála se povýšení a že mimo to více žen v mathematice, astronomii a botanice i v nejnovější době získalo si vážného vědeckého jména. Jen v umění, zvláště v hudbě, zdá se, že žena nemá dosti nadání, neboť nemáme ženského Mozarta ani Beethovena, nemáme sochařek po způsobu Thorwaldsena nebo Canovy.[1])

Učiníme-li z řečeného opět důsledek, vidí se, že znamenité výtvory vědecké od žen skutečně jsou, jež se zdají dotvrzovati duševní kvalifikaci žen pro vědecké povolání. Než byť i tyto ženské výkony velice padaly na váhu, též musí se hned uvážiti, že jde jen o ojedinělé případy a že tudíž není dokázána všeobecná jsoucnost duševní kvalifikace. Chce-li však někdo přijmouti ale-poň postačitelnou průměrnou schopnosť, pak musíme tím více poukázati na tělesnou kvalifikaci ženského organismu.

K důkazu, že **průměrně** ženám nedostává se fysické síly a schopnosti pro vědecké povolání, budiž nám dovoleno uvésti doslovně vynikající lékaře a psychiatry.[2]) Professor von Krafft-Ebing naříká si na moderní výchov děvčat, že přílišným sezením a učením tělo souží a tím budoucí úkony matky poškozuje, a dodává: „I když žena virtuelně je schopná, vstoupiti v zápas s mužem ve mnohých oborech práce, tož přece dosavadní její určení po staletí bylo zcela jinačí. Jen zcela ojedinělá, neobyčejně silná a příznivě nadaná individua ženská vydrží dnes soutěž, vnucenou jim moderními socialními poměry, s mužem v oborech duševní práce. Velká většina žen přijímajících tento zápas ubíhá v nebezpečí, že při tom podlehne. Počet přemožených a mrtvých je přílišný.“ [3]) A gynaekolog J. Fehling praví: „Žena (při svých čtyřnedělních vlnitých pohybech) jest mnohem méně schopna odporu proti bouřím života než muž, zvláště to platí o slabých, nervosních povahách. Nejžádoucnější je pro ženu povolání, jehož naučení nevyžaduje delšího pobytu z domova a jež jí dovoluje zůstati v kruhu rodiny. Nechť nikdy nezapomene, že volbou

---

[1]) Viz *Wendt* 34—39. — *Ad. Philippi*, »Die Frauenfrage«, Bielefeld 1849, str. 25—40.

[2]) Jistě může gynaekolog, chirurg, psychiatr poznati ženu v tělesném i psychickém ohledu »až do nejtajnějších hlubin bez přetvářky«, z toho však nejde, že »jediný znalec a znatel, jež může o ženě souditi a posuzovati, zdali se hodí žena pro jistý obor ležící mimo její činnost« je lékař, a že ten jediný má dáti rozhodující slovo (*L. Kleinwächter*, »Zur Frage des Studiums der Medizin des Weibes«, Berlin 1896, str. 7. 28.), neboť otázka ženská má svou zcela určitou filosoficko-psychologickou, resp. ethicko-socialní a právní stránku. — *Arthur Kirchhoff*, »Die akademische Frau«. Gutachten hervorragender Universitätsprofessoren, Frauenlehrer und Schriftsteller über die Befähigung der Frau zum wissenschaftlichen Studium und Berufe, Berlin 1897, nenutí nás úsudek náš změniti. Ani socialní potřeba, ani skutečná schopnost mnohých žen k vyšším studiím, jichž vůbec popírati nemožno, nemohou podstatně změniti postavení ženy přírodou dané. Určení pohlaví zůstane vždy rozdílné, jejich různé úkoly mohou a mají se vzájemně doplňovati, ne však krýti nebo křižovati.

[3]) Über gesunde und kranke Nerven, 2. vyd. str. 41. u *Plosz-Bartelsa* I. 32. a n.

oboru dosud mužům vyhraženého vystupuje z mezí, jež jí příroda vytkla. Pak je ženskou formou muže, ne však ženou.“ [1])

Aniž konečně třeba uváděti další výroky odborníků, můžeme říci, že i ostatní klinikové, gynaekologové a psychiatrové, požívající v lékařsko-vědeckém světě zvučného jména, o tělesné kvalifikaci ženského organismu pro vědecké povolání téměř souhlasně se projadřují jako jmenovaní autoři.[2]) Dle toho je tedy ženské pohlaví vzhledem ke svému fysickému ustrojení pro vědecké studium a tím podmíněné druhy povolání, jmenovitě pro studium lékařství a pro odbor praktického lékaření **průměrně** méně schopno nežli muž.

I když rozumíme Juvenalovu: mens sana in corpore sano jen cum grano salis, hledíce k poměrům pozměňujícím, tož přece celkem vzato jest jisto, že jen na základě normalního tělesného zdraví možný je rozvoj pravý života duševního, tisícerými svazky k tělu připoutaného. A protože ženský organismus průměrně nemá dostatečné síly, aby mohl dostičiniti bez vlastní těžké škody požadavkům vědeckého studia a vykonávání učených povolání, pak může zásadní rozhodnutí naší otázky zníti jen v ten smysl, že zevšeobecnění vědecké životní dráhy a dle toho přiměřeného vyškolení pro ženské pohlaví není příhodným, není přiměřeným v zájmu ženského světa samého. Jakési výmineční postavení pro studium ženských lékařek nemůže ovšem se popříti. Neboť byť i závažné námitky, jež se vyvozují z fysické a psychické zvláštnosti ženského pohlaví proti připuštění žen ke studiu a praxi lékařské, nemohou se nedoceňovati, tož přece je s plným právem uznati požadavek žen, aby z mravních a na př. vzhledem k východu i náboženských důvodů nemocné ženy místo od mužů byly léčeny od lékařek. Avšak byť

[1]) Die Bestimmung der Frau, Stuttgart 1892, u *Duboca* 115. a n. — Všeobecně je dnes uznána důležitost periodických ženských výkonů, zvláště měsíčného, pro právnictví, zvláště kriminalogii. Avšak toto fysiologické faktum je veliké důležitosti i pro sociologa a nesmí se tedy opomíjeti při otázce o schopnosti ženského pohlaví pro život, jak bohužel dosud se dálo. Ovšem dosud výsledky praktických zkušeností byly jen nedostatečně pozorovány a zaznamenány, ale při správách pošt a jiných zaměstnáních, společných mužům i ženám, shledalo se, že ženy »pro lehkou nevolnost«, za »příčinou malé indisposice« častěji službu zanedbávají než muži, a ačkoli co do počtu služebních hodin šetrněji se s nimi nakládá, při stouplém napnutí dříve ochabnou, méně důvtipu jeví pro úkoly mimo běžnou práci ležící a zvláště méně chuti a schopnosti ukazují pro další sebevzdělání. (Srv. *Havelock Ellis* 187—191.) I když normalní ženy po čas měsíčného nepotřebují ulehnouti, je »přece pravda, že za našich napínavých socialních poměrů 46% žen po čas měsíčného více nebo méně trpí, a veliký jich počet musí se z ohledů lidskosti v tomto čase, jsou-li zaměstnány v průmyslových a jiných podnicích, co možná ušetřiti« (tamtéž 258). Srv. *W. Waldeyera* úsudek o tělesných rozdílech obou pohlaví v »Natur und Offenbarung« 1896, str. 113. a n. Dobrozdání od *H. Spitty* u *A. Kirchhoffa* »Die akademische Frau« str. 173. a n. a zvláště od *Ad. Kehrera*, tamtéž 112. a n. zvláště důrazně vytýkají »tento moment, při uvažování o ženské otázce z něžnosti ponejvíce opomíjený«.

[2]) Na př. *Zehender* (Rostock 1875), *Th. von Bischoff* (München 1877), *Waldeyer* (Köln 1889), *Albert* (Wien 1895). — Přátelé ženského studia jsou na př. *V. Böhmert*, Drážďany; *Brühl*, Vídeň; *Geützner*, Thübing; *Hohsten*, Heidelberg; *Meyer*, Curich; *Peter Müller*, Bern; *Rose*, Berlin; *Stieda*, Královec; *Winkel*, Mnichov. — Srv. ostatně nyní *A. Kirchhoff*, »Die akademische Frau«.

sebe více bylo si přáti, aby byly ženy lékařkami, mravní a zdravotní nutností dle našeho zdání to není. Ctnostné a mravné ženy při diskretním a slušném lékaři zapomenou, že jest mužem.[1]) (O. p.)

[1]) Žena jako lékařka není nikterak zjevem nové doby. V nejstarších dobách jakož i ve středověku vyskytují se lékařky. Srv. *Karl Bücher* str. 17.; *K. Weinhold*, »Die deutschen Frauen im Mittelalter, 2. vyd. Wien 1882, I. str. 170. a n. — Pro lékařskou praxi ženinu v jistých mezích mluví veliće závažné důvody, avšak o nutnosti, jak ji důrazně vytýká *J. B. Math. Weber* (»Aerztinnen für Frauenkrankheiten eine ethische und sanitäre Nothwendigkeit«, 4. vyd. Tübingen 1889) nemůže se mluviti, tím méně o tom, že »křesťanský mravní zákon nevyhnutelně žádá ženských lékařů pro ženy (»Aerzte, Aerztinnen und das sechste Gebot«, Berlin 1894). Stejným právem musili bychom pak požadovati i kněžky (jak již činí *Otto Pfleiderer* str. 75.), právkyně, zvláště kriminalistky pro ženské pohlaví. Qui nimium probat, nihil probat! Může býti velice žádoucno, při jistých nemocech dáti se konsultovati lékařce, avšak jednak nesmíme přeháněti »mravní trýzeň«, že se musí symptomy ženských nemocí dáti prohlížeti lékaři mužskému a za druhé nesmíme generalisovati politování hodné jednotlivé jednání od některých lékařů. Častokráte nemocná žena raději se dá léčiti lékařem mužem, pro vyšší důvěru v hlavní požadavek lékařský, diskretnost! — Na druhé straně je však rozhodně bezprávím, jestliže skutečné rozdíly psychické mezi mužem a ženou zveličujeme, jako učinil *E. Albert* (»Die Frauen und das Studium der Medizin«, Wien 1892), nebo chceme-li ženy ze studia a praxe lékařské vyloučiti proto, že nemohou vykázati se v tomto oboru nijakými »vynikajícími vědeckými pracemi«. Neboť předně dosud téměř všechny brány k tomu byly jim zavřeny, za druhé nejsou vynikající vědecké práce nutným požadavkem pro vykonávání lékařské praxe; tři čtvrtiny praktických lékařů neučinily nic pro vědu a pracují přece ku blahu a štěstí lidstva, a za třetí ze »skutečnosti, že ženy dosud nic vědecky dokonalého nepodaly« nikterak nenásleduje, že vůbec podati nemohou. Podává-li *M. Kronfeld* (»Die Frauen und die Medizin«, Wien 1895, str. 8.—27.) zajímavý rozhled o postavení a vyhlídkách lékařek v nejdůležitějších státech, z něhož jasně vysvítá, že mnohé ženy mohou se věnovati lékařství s prospěchem jsou tím ovšem nadsázky E. Albertovy vyvráceny, avšak není tím dokázána socialní rovnost ženy s mužem ve veřejném životě, zvláště vzhledem k lékařské praxi. Té oné ženě může se ovšem podařiti provésti umělecký lékařský kousek, ale průměrně žena ani tělesně ani duševně na nynější chirurgii, pomoc ku porodu a gynaekologii nedostačuje. Konečně není připuštění ženy zvláště k lékařství (a farmacii) i proto žádoucí, poněvadž není u nás nikterak nedostatek lékařův (a farmaceutů), nýbrž naopak, zvláště co se týká lékařství, je znamenati nadbytek sil, kdežto na př. v evropském Rusku na 8920 osob připadá jen 1 lékař a na 4000 jen 1 porodní bába (srv. (Academ. Revue 1896/7: číslo únorové a březnové). Proti tomu je velká poptávka po ženských silách ve vznešeném a důležitém oboru ošetřování nemocných (srv. *Bäumler*, »Über Krankenpflege«, Freiburg 1892). I ve stavu babičském, velice příbuzném stavu lékařskému, a nikterak nepoškozujícím čest i vzdělané ženy, velice je potřebí přimíšení lepší socialní krve (srv. *R. Dohre*, »Deutsche medizin. Wochenschrift« 1893 č. 8. — »Ein Wort zu Ehren eines vernachlässigten Frauenberufes, Gedanken und Erfahrungen einer Frau« v »Die Frau« 1897, číslo lednové str. 246.). Konečně považujeme za hodnou rozpravy otázku ženských lékárníků, po případě pomocníků na venkově, byť i »Rundschau für Pharmazie, Chemie, Hygiene und verwandte Fächer« 1895 čís. 23. a 24. a *A. Brestowski*, »Das Studium der Medizin und Pharmazie für Frauen« v »Acad. Revue«, únor 1896 str. 257.—261. rozhodně byli proti tomu. Právě tak *A. Philippi*, »Über Frauenstudium, insbes. Medizin«, »Acad. Revue« březen 1896 str. 321.—331. — O ostatních oborech životních pro ženu velice vhodných viz dále v poznámce.

Nová díla.

Frant. Drtina: **Myšlénková povaha středověku.** (Zvláštní otisk z „Naší Doby“, r. V.) V Praze 1898. Nákladem spisovatelovým.

Novou snahu pozorujeme na našem obzoru literarním. Naši světští filosofové z povolání počínají se odborně „zabývati otázkou náboženskou a církevní.“

Tak ve „Výboru nejlepších spisů poučných“ vychází překlad díla Keimova „Rom und das Christenthum“. Předmluvu k němu napsal Masaryk, „aby hlasem svým rozšířil počet odběratelstva“; praví tam, jakoby program stanově: „Po Keimovi následovati mohou spisy novější a snad i specialnější, jimiž by otázka náboženská náležitě byla osvětlena.“

Nemálo jsme byli překvapeni programem tímto.

Nestarají se snad dosti theologové o náležité osvětlení náboženství? Či nevšímáme sobě s dostatek literatury náboženské? Proč se laikové právě na toto pole odvažují? Podaří se jim, psáti o náboženství tak, aby „otázku náboženskou náležitě osvětlili?“ Takové asi myšlenky proběhly myslí naší, když jsme četli předmluvu Masarykovu.

Tyto myšlenky byly také příčinou, že jsme dychtivě sáhli po spise novém, nadepsaném: „Myšlénková povaha středověku“ od Fr. Drtiny; tušiliť jsme, že se snad směr snahy nahoře zmíněné v jasnějším světle objeví.

Čteme tedy, čteme — ale už první stránky (1.—7.) se nám nezdají, ohřívajíce staré, bludné, dávno už vyvrácené názory progressistické o docela přirozeném vývoji křesťanství ze synthese filosofie řecké s náboženstvím židovským. Obávali jsme se, že pan autor nezná asi křesťanství. A obava naše se čím dál tím více potvrzovala. Podivuhodné bludné pojmy autorovy o křesťanství se takořka hromadí na stranách následujících. Tak na př. na str. 8. čteme: „Zůstatky a kosti svatých a mučedníků, kteří za Krista zemřeli, jsou schovávány v oltářích na stálou upomínku (!) smrti tělesné“ (?). A dále: Kdo chce býti učenníkem (!) Kristovým, „kázal Spasitel, aby prvé prodal vše, co má, a peníze rozdal chudým“, kdežto Spasitel jest o mnoho mírnější, a tento rozkaz dává jenom tomu, kdo chce býti „dokonalým“. A na straně 9.: „Křesťanství“, prý, „zavrhuje (!) tělesnou krásu“; proto jest „v nejstarším umění křesťanském postava Spasitelova úmyslně (!) vyznačena jakožto nehezká.“ — Promluviv pak o radách evandělických, „o chudobě a panenství“, autor dí na str. 11., že tyto dvě rady „jsou podstata (!) křesťanství.“ A píše o duševních statcích člověka na str. 13., tvrdí, čeho by jakživ nikdo o křesťanství nepomyslil, „že nevědomost u věcech světských... byla skutečným idealem života křesťanského!“

Že Drtina křesťanství nerozumí, dokázal dále tím, že prozrazuje ve svém spise neustálenost pojmův a nedůslednost. Tak na př. na str. 15. píše: „A tak vše, co vztah mělo k životu vezdejšímu, nemělo v askesi středověké ceny“ (t. j. vůbec žádné); a na str. 17. už zase tvrdí mírnějšími slovy: „Vše, co vztah mělo k životu vezdejšímu, nemělo ceny absolutní“ a pod. nedůsledností více. Konstatovav pak, že práce u křesťana nemohla požívati úcty, protože „život křesťanský měl býti nápodobou života nebeského, rajského — ale člověk v ráji nepracoval“ (!), a, že „výtěžek práce, majetek, nemá pro křesťana ceny“ (vůbec), cituje sv. Tomáše Akv., který prý učí, „že majetek soukromý byl uveden na svět teprve lakotností“ (!). Myšlenku, tuto sv. Tomáši připsanou, marně jsme hledali tam, kam nás pro ni p. autor posílá (Summa II. 2, qu. 66, a. 2.).

Že pak skutečně pan autor nauky křesťanské nezná, potvrzují slova, jimiž se stanoviska prý křesťanského tvrdí toto: „Vláda světská má zaniknouti docela, celé lidstvo má utvořiti jeden ovčinec“ (21). Poněkud známější a pravdě bližší myšlenky Drtinovy na str. 23. nn. o hnutí křižáckém zdály se jakoby viklati naším úsudkem o p. autorovi, že by neznal křesťanství; ale, bohužel, už hned na str. 24. p. autor znova utvrdil úsudek náš výrokem: „Papež Jan XXII. uznal za vhodno prohlásiti za kacířství názor, že by Kristus a apoštolové jeho byli bývali bez majetku“, proto, že „ta původní chudoba Krista a apoštolů jeho počala býti“ církvi „nepohodlnou“ (!). Což pak jedinou příčinou dogmat katolických jest jenom nepohodlnost nauky protivné? —

Mimo nevědomost nás o veliké povrchnosti p. autorově přesvědčuje tvrzení beze vší poznámky uvedené, že Plato se prý znal s Mojžíšem, zákonodárcem israelským, osobně! — Drtina cituje sice pro tento výrok svůj sv. Justina, mučeníka; ale na místě citovaném (Obr. 1, 53) jsme nic podobného nenalezli, jakož vůbec o nesprávnosti ještě jiných citatů Drtinových jsme se přesvědčili.

Protož bychom byli už spis odložili; ale zvědavost, jak si dále vede p. Drtina, zdržovala nás při četbě. A tak jsme se dočetli sice, že Drtina uznává zásluhy církve katolické o vědy, že „nejstarší ústavy vzdělavací byly zřízeny církví“ (30), že „university vznikly z klášterů“ (31): ale zase na druhé straně překvapeni jsme byli „novými“ myšlenkami, jako: že křesťanství napřed bylo „učením“ a časem teprve se stalo náboženstvím; „že středověk znamená po stránce rozumové práci ohromnou, intensivní, vytrvalou — ale, bohužel, zároveň práci neplodnou a neúrodnou“! (32); že „pramenem“ vší „pravdy“ nejspolehlivějším a neklamným (!) bylo křesťanu „písmo svaté“ (33); „že člověk a osud jeho životní předurčen (!) jest... a není žádného (!) místa pro svobodnou vůli jednotlivých tvorů“ (35); že „hříchem prvotním člověk ztratil (!) svobodu svou a nemohl (!!) dále nic jiného nežli hřešiti“ (36 n.); že snad také andělé jsou zahrnuti v hierarchii církve (!) (38).

Bludy podobné svědčí jasně o naprosté neznalosti náboženství křesťanského.

Spisy, jako je „Myšlénková povaha středověku“, se otázka náboženská nejenom náležitě neosvětlí, nýbrž by se, pokud jasna jest, zatemnila na nemalou škodu ne tak svou, jako všech, kdož by ve spisech rázu stejného s „Myšl. pov. středov.“ *„náležité osvětlení otázky náboženské“* hledali.

Celkem učinil spisek na nás dojem neobratného výtahu z nějakého většího spisu, bezpochyby protestantského. Poněvadž „Naší Dobou“ i samostatným otiskem nesprávné názory jeho asi značně se rozšíří, třeba si jich bedlivěji všimnouti. (O. p.) EHR.

F. X. Funk: Kirchengeschichtliche Abhandlungen und Untersuchungen. I. Paderb. 1897. Str. 516.

Ve 24 statích, jednak úplně nových, jednak znova upravených, podává proslulý historik tübinské školy veledůležité kritické příspěvky ke starším dějinám církevní kázně a literatury, o primatě, o sněmech a volbách církevních, o bezženství atd. Co do starocírkevní kázně poenitentialní a katechumenské došel Funk výsledků překvapujících, že totiž nebylo ani různých tříd katechumenův ani kajicných stanic v latinské církvi. Funk jest badatelem tak přesným a bedlivým, že ve věcech katolické starožitnosti jest mezi prvními autoritami a že vývody jeho, ačkoli se někdy od obecné nauky odchylují, vymáhají si vždy bedlivou pozornost a důkladné studium.

Bitva u Slavkova. S mapkou bojiště. Napsal professor *Alois Slovák*. V Brně 1898. Tiskem benediktinské knihtiskárny. Nákladem vlastním.

Blíží se pro nás neslavné jubileum veliké bitvy slavkovské. Spis tento má poučiti lid o proslulé troj-, dle prof. Slováka správně čtyřcísařské bitvě, ježto František zastával toho času dvojí důstojnost císařskou, a to jako František II., císař římsko-německý, a jako František I., císař rakouský. Zároveň má se spisem přispěti na zbudování pomníku na velikém tom pohřebišti.

Aby obraz děje toho byl úplný a správný, použil autor všeho materialu, kterého se mu vůbec do rukou dostati mohlo. Některé části úchvatně jsou líčeny, jako na př. válečná rada před bitvou, líčení bitvy a j. v. Čtenář poznává příčiny, které zavinily nešťastnou porážku našich vojsk dne 2. prosince 1805, na druhé straně pak vypínavost císaře francouzského. Zajímavým jest odstavec: „Bajky o zahynulých v rybníku Začanském a Měnínském.“ Autor na základě listinných dokladů vyvrací přemrštěné zprávy o tom, že by se byla část vojska ruského na slabém ledě rybníků probořila a tam zahynula. Zprávy ty pocházejí z pramenů francouzských, které vítězství své chtěly ještě zvýšiti, a převzaty byly do děl německých a jiných. Tím prof. Slovák vyhladil zase jednu dějepisnou lež, která téměř celým stoletím se vlekla. Pěkným jest i článek: „Vyzvědač Napoleonův“. Byl to Němec

z Badenska, Karel Ludvík Schulmeister, jenž hlavně byl příčinou, že Napoleon lehce Ulmu na Dunaji se zmocnil, čímž měl otevřenou cestu do Rakouska. Skutek tento je tím zajímavějším, že poznáváme z něho, že i slavný Napoleon nekalých prostředků se neštítil, aby dosáhl vítězství, čímž mnohý znamenitý jeho úspěch považovati můžeme za pouhou náhodu a nikoliv za vojenskou taktiku. Takovou náhodou bylo i jeho slavné vítězství slavkovské!

Ke spisku přiložena jest mapka bojiště velmi instruktivní, v níž naznačena jsou různá položení vojsk za času bitvy.

Professor Slovák nalezl zase mnohé zajímavosti a chystá nové vydání „Bitvy u Slavkova“, na něž se opravdu těšíme, neboť jestli nás již vydání toto úplně uspokojilo, tím více překvapí nás druhé. — Cena objemné knížečky jest velice mírná, 25 kr. (113 stránek), tak že jest lehce přístupná a ve mnohém lid náš poučí a zájem pro uctění padlých rozmnoží. Úprava jest velice vkusná.

Česká mše pro lid. Na slova Boleslava Jablonského složil *Frant. Picka.* Op. 15b. Vydání pro jeden i dva hlasy s průvodem varhan nebo harmonia. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze.

V kostelích našich zahnízdily se bohužel až na skrovné výjimky popěvky bez ceny hudební i textové se sladkavými, mdlými nápěvy a s harmonií mělkou, všední. Veliké svátky oslavují zvláště venkovští naši ředitelé kůru obyčejně skladbami — ovšem s textem latinským aneb chatrným českým — buď ceny velice pochybné, buď převyšujícími schopnost sboru pěveckého i hudebního. Na skvosty naše, staré písně choralní, přes úsilnou a záslužnou námahu našich reformatorů stále se zapomíná. Jedni se vymlouvají, že písně choralní neodpovídají vkusu nynějších zpěváků, druzí, že prý vyžadují veliké námahy, velmi dobrých varhan, dobrého varhaníka atd. Ve skutečnosti však buď pohodlí, buď malé vzdělání pravými jsou příčinami. A přece již v zájmu vlasteneckém bylo by třeba opravdově si všímati starých těch pokladů. Lid náš by znenáhla odvykal planým, chatrným písním a uče se skvostům po předcích zděděným byl by veden k esthetické ušlechtilosti, k pravému umění. Práce namáhavá, ale záslužná!

Uznávajíce, že obrat od pokaženého vkusu moderního k ryzím starým skladbám našim jest poněkud náhlý a proto obtížný, podjali se Zvonař, Skuherský, Sychra a j. nesnadné, avšak uznání hodné práce a podali našemu lidu skladby, které založeny jsouce buď na choralních motivech krásy starých našich písní činí přístupnějšími, buď napsány jsouce slohem vážným, v pravdě církevním, mohutné naše choraly důstojně nahražují a do jisté míry jim připravují půdu. Toho rázu a významu je práce Pickova.

Celá skladba, přiléhající ku známým, vždy krásným veršům našeho Jablonského, nese se slohem jednoduchým, ale vážným. Pan skladatel nepouštěje s očí celistvost skladby vede si v melodii důsledně, v harmonii celkem obratně; výrazu myšlenkového a přízvuku slovního všude šetří. Nutným však požadavkem skladeb dvojhlasých jest, aby

také druhý hlas, pokud možno, vedl si samostatně a melodicky; v té příčině bychom odporučovali změnu v 5. taktu prvního čísla, v 7. a 8. taktu téhož čísla; ve 3. taktu jakož i ve 14. a 15. taktu části sedmé. Úplnou opravu bychom navrhovali v 8. taktu části třetí („zjevuje“ a na konci části čtvrté „svatého“). D-dur v Lentu na konci č. 9. mělo by býti připraveno; takto zaráží. Proč napsal vůbec p. skladatel poslední číslo v D? Proč ne v Es?

Poznámky tyto nemohou nám však býti nikterak závadou, abychom skladbu p. Pickovu neodporučili, zvláště našemu venkovu a našim školám co nejvřeleji. Úprava, jako u Urbánka vždy, jest velmi úhledná; cena — a to u Urbánka bývá jen zřídka — je dosti mírná. Partitura a hlasy za 1 zl. 30 kr., jednotlivé hlasy po 12 kr. PROF. AL. VLK.

Note sur le minimum de salaire dans les Travaux publics (en Angleterre, en Belgique, en Hollande, en Suisse, aux Etats-Unis et en France). Paris 1898. „Office du Travail“.

Úřad dělnické statistiky ve Francii vydal zajímavý spis hojnými a bezpečnými doklady úředními opatřený o minimalní mzdě a jiných pracovních podmínkách, pokud zavedeny kde buď zákonem státním nebo usnesením kommunalním, při zadávání stavby prací veřejných. V Anglii tato podmínka pracovní požaduje se od podnikatelův od 86 zdravotních rad obecních (městských), od školního úřadu londýnského, od městské rady londýnské, od ministerstva námořnictví, války a veřejných staveb. Parlament sám uspořádav anketu o věci, vyzval vládu, aby minimalní mzdu dala zavésti v tiskárnách a knihařstvích pracujících pro stát; ministři všichni jsou povinni, všem, komu práci státní nějakou zadávají, tuto podmínku nejmenší mzdy určiti. V Anglii ještě i jiné podmínky na ochranu dělnictva se kladou zaměstnavatelům při pracích pro veřejné účely. Tak maximalní den pracovní: 39 okresních rad zdravotních, školní rada londýnská a městský úřad londýnský. Druhotné zadávání prací (od podnikatele, jenž převzal státní nebo veřejnou práci) nesmí se díti při pracích pro 34 okresních rad zdravotních, pro školní radu londýnskou, pro městský úřad londýnský a také pro různá ministerstva. — V Belgii osm provincií (z devíti) při zadávání prací veřejných určují námezdní podmínky na ochranu dělnictva: minimalní mzdu šest provincií, dvě mzdu slíbenou; nabídka podnikatele zamítá se, neuvolí-li se platit mzdu průměrně obvyklou. Dvě provincie určují maximalní den pracovní, jedna zakazuje práci v neděli. Provincialní rada brabantská zavedši minimalní mzdu, nenašla, vypsavši konkurs na stavbu kasáren, žádného podnikatele. Teprv při opětovaném konkursu přihlásil se podnikatel, ale s rozpočtem větším, než určovala rada provincialní. Flanderská rada provincialní dotvrzuje, že po zavedení klausule ochranné náklady na veřejné práce se zvětšily o 2·70%. Příkladu provincialních rad následovalo 87 obcí čítajících více než 8000 obyvatelů. Vláda následovala příkladu toho na zkoušku při zadávání prací v ministerstvě orby a veřejných prací. — V Nizozemí osm měst s Amsterodamem v čele zavedlo klausuli ochrannou při za-

dávání prací. Provincialní rada frýsská zavedla minimalní mzdu a maximalní den pracovní a druhotné přejímatele prací zavázala k odpovědnosti. — Ve Švycarech, kanton ženevský, zákonem z 2. listopadu 1892 zavazují se podnikatelé k placení mzdy dle tarifu smluveného mezi spolky dělnickými a zaměstnavateli. Kde tarifu není, musí platiti průměrně obvyklou mzdu. Curyšská rada městská zavedla nejpřísnější podmínky v tom ohledu: maximalní dobu pracovní a minimalní mzdu. — Ve Spojených Státech od r. 1868. dělnictvo na podnicích státu pracuje nejvýš 8 hodin denně. Minimalní mzda platí se pouze ve státních tiskárnách. Jednotlivé státy rovněž zavedly při veřejných pracích maximalní 8hodinnou dobu pracovní. Mnohé i pro soukromé podniky. Jinak normalní doba pracovní jest 9 hodin. Jiné státy předpisují práci jen z domácího materialu a s domácími dělníky. — Ve Francii městská rada pařížská už v r. 1833. zavedla ve svých pracích podmínku určité mzdy. Roku 1888. zaveden klid (ne nedělní) týdenní, den maximalní 9hodinný a mzda dle „serie Morelovy“ (zákon o minimalní mzdě v r. 1833. usnešený) a mimo to podmínku nezaměstnávat víc než $^1/_{10}$ cizího dělnictva. Leč podnikatelé vymohli si od vlády zrušení těchto klausulí (v r. 1887. podobné usnesení městské rady zrušil už sám prefekt). Roku 1890. městská rada znova se pokusila o postavení pracovních klausulí. Ale zase marně. Tak má Paříž leda mzdu určenou dle „serie Morelovy“; mzdy této serie jsou vyšší než mzdy obyčejné. Vláda se ve Francii pracovním klausulím všude protiví ve jménu — „svobody“!

Karel Leger: **Emancipovaná.** Vilímkova Knihovna rodinná.

Pan spisovatel nazval práci svou satirou, pro kterýžto název asi mnohý čtenář bude zklamán. Uvědomělá dívka vdá se do městečka, jehožto ženské obyvatelstvo by ráda k nějaké veřejné činnosti probudila. Klevety, různé důvěrnosti a pod. věci otráví jí život na dobro. Zdali poměr k místnímu poetovi je právě satiricky vystižen, neb nemluví-li spíše proti ní, nechci rozhodovati, ale myslím, že spíše druhé je pravda.

James Lane Allen: **Sestra Dolorosa.** Přeložil O. S. Vetti. Nakl. Frant. Šimáček v Praze. Stran 120. Cena 40 kr.

Klid zbožné sestřičky přerušen návštěvníkem cizincem. Po děsných bojích, ve kterých již již podlehla, odebere se na ostrov malomocných, ale jen mrtvolu její vynesou vlny na břeh. Povídka, ač se zdá některé nemožnosti obsahovati, jest velmi pěkná.

Josef Flekáček: **Boje a vítězství.** „Hlasy katol. spolku tisk.“ Str. 249. Cena 90 kr.

Spisovatel míní, že máme v historii naší mnoho listů, ze kterých se učiti lze. Zcela správně. Naše listy alespoň jsou dosud velice zanedbávány. Tu třeba ještě pilného studia, spojeného ovšem s nadáním uměleckým, na něž p. spisovatel asi nároků nečiní, ač vypravuje pěkně a plynně různé příhody z našich bojů náboženských.

J. K. Slejhar: **Zátiší.** V Praze 1898. Nákl. J. Pelcla. Str. 167. Cena 1 zl.

Jest-li podivínství a neobratnost originalitou, pak jsou tyto povídky z odporného „zátiší“ originalní. Dočísti je vyžaduje značné sebezapření. Psychologie spisovatelova jest asi studována dle lidí na měsíci bydlících. Jeho „Lakomec“ na př. z tohoto světa rozhodně není.

Chválí se spisovatelův soucit s ubožáky; pokud jsem pozoroval, týká se to hlavně dobytka, k lidem tak tuze soucitný není, zvláště jsou-li ustaraní, „strašidelní“. Povznesená náladovost jeví se na př. ve slovech o kostele osamělém: „Jen jednou do týdne prováděny zde byly z nejbližší kolátury (!) jakési ceremonie, vždy v neděli dopoledne a odpůldne...“ Na Šlejhara působí náboženské výkony vůbec jako červená rouška.

Časopisy.

Ruská Mysl v únorovém sešitě t. r. přináší stať více ovšem povzněcující než líčící o „národních domech“ v Rusku. Spisovatel vybízí ku zřízení takového nebo takových „národních domů“ v Moskvě. Národní, vlastně lidové či dělnické domy mají býti dle příkladů západu střediskem lidu dělnického i řemeslného, kdež by se osvěžil, vzdělal, pobavil, po případě i lacino stravoval. Mají tudíž obsahovati: čítárny, divadla, sály ke schůzím a přednáškám, čajovny, jídelny, lázně, mistrovské a vzorné dílny atd. Myšlenku „lidových domův“ odporučilo samo ministerstvo vyučování postavivši na výstavě nižněnovgorodské r. 1896. takový vzorný lidový dům. I utvořily se po výstavě hned „spolky ku zřizování lidových domů“, jichž dnes jest pět v Petrohradě, jeden v Ivanově-Vozněsensku, v Kobeljakách, v Tambově, v Kolomně a jinde. „Národní domy“ zřízeny nebo jsou blízky zřízení svému v těchto městech: Nižním Novgorodě, Sevastopolu, Barnaule (tambovská gub.), Krásném (smolenská gub.), v Saratově, Charkově, Jekatěrinoslavě, Nižně-Tagilsku (permská gub.), Oděsse, Kremenčugu, Novémgradu-Volynsku, Jelci (orlov. gub.), na vsi Gorodci (nižněnovogorod. gub.), v Poltavě a v Petrohradě, tu tři takové domy umožněné dobročinností bohatých soukromníků.

V březnovém sešitě redakce za příležitosti listu Elizy Orzeszkowé rozvinuje znova své názory — zcela správné — o polské otázce. Eliza Orzeszkowá opravuje na posudku své spisovatelské činnosti výrok kritikův, že je první, která z polských aristokratických spisovatelů věnovala se lidu chudému a nešlechtickému. Spisovatelka dokazuje, to že je falešný názor ruské společnosti o Polácích, jakoby szlachta polská neměla citu pro chłopa. Dokazuje, že polští spisovatelé všímali si lidu od prvopočátku a vytvořili krásné postavy lidové, lidu se zastávajíce a jej hájíce. Redakce poukazujíc na svůj svobodomyslný a svobody všem přející programm, praví, že pomalu i v ruské společnosti falešné ty názory o Polácích mizí.

Nedělja v Knižce dubnové přináší velezajímavý článek hospodářský z Ameriky od ruského člověka (P. A. Tverskij) „Amerikanskije mečty (sny) o sibirskoj dorogě.“ Autor vyličuje vývoj dopravnictví ve Spojených Státech: boj transkontinentalních drah, jichž od východu k západu ve Spojených

Státech samých běží šest, v Kanadě britské jedna. Líčí úsilí britské vlády na kanadskou dráhu stáhnouti dopravu z východní Asie do Evropy, zvláště čaje. Úsilí toto se podařilo od několika let. Většina čaje jde z Číny a Japonska přes Tichý ocean do Viktorie a odtud kanadskou drahou k Atlantickému oceanu a pak teprv do Evropy. Leč severní dráha pacifická ve Spojených Státech pustivší se před krátkým časem v boj s kanadskou drahou, zdolala ji a většinu nákladu jejího stáhla na své koleje, zvláště když spojila se s japonskou akciovou paroplavební společností. Sibiřskou dráhu vítají proto Američané a hlavně dráhy transkontinentalní v Americe severní jako výborného pomocníka, jenž učiní severní Ameriku uzlem, kdež se budou sbíhati dopravní nitky s jedné strany z Asie, s druhé strany ze západní Evropy. Tichý ocean se stane „středozemním mořem" budoucnosti. Vyvinující se Japonsko, bohatá Sibiř a pracovitá Čína, jakož navzájem sama vyrůstající průmyslná severní Amerika — toť netrpělivě čekající interessenti na dokončení sibiřské dráhy. Ale Amerika severní má malou prosbu: Rusko ať laskavě si zabere bez dlouhého ptaní korejský přístav Hensan, jenž v zimě nezamrzá tak jako Vladivostok, a také už proto, že Amerika má do Hensanu asi o 1000 mil blíž než do Port Arturu a Taljenvanu. Anebo když by někdo dělal těžkosti při zabrání tohoto přístavu, ať se tedy zastaví úžina tatarská mezi východní Sibiří a severním Japonskem, jíž ženou se chladné vody z moře Ochotského a způsobují zamrzání přístavu ve Vladivostoku. Je prý to ohromný podnik, ale hodný, aby se připojil k podniku světové dráhy sibiřské.

Natur und Offenbarung přináší ve 3. a 4. sešitě článek z péra prof. Dra. Viléma Schneidra: „Die Hebung des Typus Mensch: das höchste sittliche Endziel und Gesetz nach Darwin und Nietzsche." Hlavně ze spisů darwinistů německých a anglických spis. sleduje zmatená učení neodarwinistův o tom, jakým způsobem dle nich člověk jedinečný a s ním celý druh (typus) se zdokonaluje či má zdokonalovati. Je to zajímavá procházka různými k absurdnostem vedoucími theoriemi o zanikání slabých a přetrvání silných: nadčlověka. V době socialního snažení po rovnosti, volnosti a bratrství, v době tolika různých humanitních snah ani by člověk nevěřil, jací jsou mezi dnešními učenci barbaři! Pro vysněnou theorii zavrhují se nejšlechetnější city lidskosti.

Revue des Revues (Paříž) v č. 8. z 15. dubna ve článku Dra. J. Héricourta „Les progrès récents de la médicine" (Nynější pokroky v lékařství) pojednává o objevech lékařských poslední doby směrem, jímž se tyto berou: o serotherapii. Je to therapie budoucnosti. Diagnostika a léčení samo začíná bráti se těmito cestami serotherapie: užívá se jí s vědecky zjištěnou methodou a dobrým výsledkem při tetanu, difterii, uštknutí hadem, při tyfu, při tuberkulose (tu hlavně po stránce serodiagnostické — rozpoznává se nemoc vstříknutím sera nebo tuberkulinu) a konečně při americké nemoci epidemické „vomitio negro". Také proti samému moru asijskému a choleře pokoušejí se bojovat serotherapií.

Boj o „Akademii“. Dvojjazyčný „vědecký“ organ socialně-demokratického studentstva, jenž od minulého roku vyplňuje mezeru v naší literatuře, byl na velkonočním sjezdě socialistů v Brně předmětem tuhé debaty. Jednáno v pondělí velikonoční o návrhu Jungrově, aby „Akademie“ byla uznána za organ strany, aby středočeská organisace byla splnomocněna zvoliti vydavatelstvo listu, vésti dozor nad správou listu, a aby dosavadní redaktor byl potvrzen (Dr. Meissner). Leč „Akademii“ počítáno ve zlé, že uveřejnila články nesouhlasící se zásadami strany (vůdců jejích) a zvláště článek kritisující protistátoprávní vystoupení poslanců socialně-demokratických z Čech, Moravy a Slezska na říšské radě. Prostí soudruhové a delegáti dělničtí „Akademii“ a její požadavek, aby byla organem „volné diskuse“ zastávali, ale vůdcové-redaktoři jí zazlívali: tak zvláště Smetana (z ústředního vedení) z Vídně, Němec a Soukup z Prahy (od „Práva Lidu“), poslanci Steiner a Hybeš, Job (z Prahy) a Vaněk (z Plzně). Hájili „Akademii“ dělníci Anděl (z Brna), Pokorný (z Boleslavi) a Zápotocký (?). Článkům vytýkáno, že stojí na zastaralém „měšťáckém“ stanovisku (mladočeském), že vpadlo se jím poslancům socialně-demokratickým v zad, že poškozena jím socialně-demokratická agitace právě v nejhorší době; metány na ni výčitky z vlastního tábora, kdy jich měla dosť z jiných stran. Poslanci zvláště se hájili, že své prohlášení dobře promyslili, že v něm nebylo nic unáhleného ani nevhodného. Zvláště poukazováno, že akce tímto prohlášením vzbuzená dala vznik socialně-demokratickému denníku „Právo Lidu“. Po více méně trpkých rekriminacích zmíněných vůdců přijato toto usnesení: 1. „Akademie“ uznává se za organ strany a sjezd očekává, že jako takový dle zásad strany socialně-demokratické říditi se bude (přijato proti 2 hlasům). 2. Sjezd splnomocňuje středočeskou organisaci v Čechách, aby zvolila nové vydavatelstvo pro „Akademii“, vedla dozor nad správou listu, jmenovala nového, nebo potvrdila dosavadního redaktora (jednohlasně přijato). 3. Časopis „Akademie“ nechť je nadále vydáván v dosavadním způsobu, t. j. v jazyku českém a německém (55 proti 36 hlasům). — O „volné diskusi“ sjezd se v resoluci nezmiňuje.

Socialně-demokratické časopisectvo české dle zprávy ke sjezdu strany vydané čítá tyto listy: vychází 18 listů politických a 14 odborných. Politické listy jsou: „Právo Lidu“ (Praha, denně 9000 exemplarů), „Rovnost“ (Brno, dvakrát týdně 3000), „Dělnické Listy“ (Vídeň, týdně 4600). „Západočeský Posel Lidu“ (Plzeň, třikrát měsíčně 5600), „Svoboda“ (Kladno, třikrát měsíčně 3100), „Nová Svoboda“ (Kladno, třikrát měsíčně 3100), „Zář“ (Praha, třikrát měsíčně 24.000), „Rudá Zář“ (Praha, třikrát měsíčně 24.000), „Kladenská Svoboda“ (Kladno, třikrát měsíčně 2000), „Severočeský Dělník“ (Teplice, třikrát měsíčně 2000), „Jihočeský Dělník“ (České Budějovice, třikrát měsíčně 2000), „Nová Doba“ (Plzeň, dvakrát měsíčně

4500), „Hlas Lidu“ (Prostějov, dvakrát měsíčně 1800), „Spravedlnost“ (Mor. Ostrava, dvakrát měsíčně 2000), „Akademie“ (Praha, měsíčně 1100), „Ženský List“ (Brno, dvakrát měsíčně 2500), „Rašple“ (Brno, měsíčně 9000—10.000), „Červánky“ (Brno, dvakrát měsíčně 9000 exemplarů). Listy tyto rozšíří se ročně dohromady asi v 5,900.000 číslech. - Tisk odborný čítá tyto listy: „Kovodělník“ (třikrát měsíčně), „Dřevodělník« (dvakrát měsíčně), „Oděvník“ (dvakrát měsíčně), „Textilník“ (Brno, dvakrát měsíčně), „Stavebník“ (dvakrát měsíčně), „Potravodělník“ (dvakrát měsíčně), „Na zdar“ (Mor. Ostrava, hornický list dvakrát měsíčně), „List železničních zřízenců“ (třikrát měsíčně), „Organ obchodního pomocnictva“ (dvojjazyčný dvakrát měsíčně), „Svépomoc“ (dvakrát měsíčně), „Knihařský Obzor“ (měsíčně), „Koželělník“, „Odborové Sdružení“, „Veleslavín“ (třikrát měs.). Listy odborové netěší se takovému odbytu, čítají nejvýš ke 3000 odběratelů („Kovodělník“), obyčejně sotva dosahují 1000. — Sjezd usnesl se, aby soudruzi založili v Praze nový humoristicko-satirický (!) list, podobný „ Rašpli“. List má vycházet obdobně s „Rašplí“. Tato 1. dne, on 15. dne v měsíci.

Horké léčení. V době studené vodové kury zajímavé jsou zprávy ze sjezdu lékařů německých ve Wiesbadenu a chirurgů německých v Berlíně, na nichž sdělovány výsledky při léčení horkem, horkou lázní a horkým vzduchem. Teplé vodové lázně odporučovány s dobrým výsledkem pro bledničku a chudokrevnost, ovšem ne samy, nýbrž se studenými sprchami a s třením těla spojené. Léčení horkým vzduchem, až na 120—140° dle Celsia zahřátým osvědčilo se velmi výhodným při chronickém revmatismu, dně a jiných nemocech kloubů. Tedy při nemocech, proti nimž dosud všemožně, ale marně bojováno. Na sjezdu chirurgův ukazovány přístroje ku stejnoměrnému vypouštění teplé vody na některou část těla, jakož i přístroje ku pouštění horkého vzduchu na nemocné údy. Vzduch i 120° horký nepůsobí spálenin na kůži. Ale nepouští se na tělo zpříma; mezi výronem vzduchu a kůží umístěna jest deska asbestová. Nemocný úd se takto vystavuje působnosti horkého vzduchu hodinu i dvě denně až do ozdravění.

Klemens Junosza Szaniawski, novinář a spisovatel polský, zemřel 22. března t. r. Narodil se r. 1849. v Lublíně v Ruském Polsku, od roku 1874. věnoval se literatuře a napsal mnoho dobrých popularních a humoristických novel, obrázkův a povídek, v nichž předváděny jsou hlavně postavy židů, sedlákův a malých statkářů s nevyrovnatelnou pravdivostí a plastikou. V roce 1884. vyšel ve Varšavě svazek jeho prací pod názvem „Z mazurskiej ziemi“. Nejoblíbenější jeho povídky jsou „Panowie bracia“, „Antropologia wiejska“ a „Pająki“. Byl z nejpopularnějších polských spisovatelů poslední doby. Pokoušel se i v dramatu a napsal lidový kus „Chłopski mecenas“. Cenné jsou jeho překlady z Coppéa. Posledním dílem Junoszovým byla humoreska „Fałszywa kuropatwa“ („Falešná koroptev). Vydána byla, když spisovatel ležel už na smrtelné posteli.

Těsnopis. Těsnopisná Gabelsbergrova škola v roce 1897. měla 1161 odborů (spolků) s 45.174 členy, kteří znají těsnopis a platí pravidelně příspěvky. Vyučováno bylo těsnopisu 54.184 osob. Z těsnopisných spolků připadá na Německo 974 s 35.448 členy a 32.548 žáky. Ze spolků v Německu připadá na Prusko 420 spolků s 10.378 členy a 8649 žáky.

Organisace československé strany socialně-demokratické obsahuje 36 spolků politických, 197 odborových a 272 vzdělavacích a to bez tří velkých středisk socialně-demokratických Prahy, Plzně a Prostějova, tyto nezaslaly sjezdu své zprávy. Členstva bylo v oněch spolcích 32.107. Roku 1896. bylo jen ke 300 spolků s 15.005 členy. Za dvě leta 1896 a 1897 spolky tyto uspořádaly 2528 přednášek, 478 spolkových schůzí a 1482 zábav.

Výnosný novinářský podnik. Rakouská novinářská akciová společnost (Journal-Actiengesellschaft) ve Vídni, která vydává „Neue Freie Presse", měla r. 1897. čistého zisku 345.376 zl.

O Ibsenovi do kodaňského časopisu „Politiken" řada spisovatelův a kritiků všech národů — kromě slovanských, kteří nebyli vyzváni — pronáší svůj úsudek. Z úsudků mnohé jsou pouhé poklony, jiné jsou aforismy rázu více povšechného. Z Francouzů literarní historik Emil Faquet soudí, že od smrti Racineovy (1699) nikdo nepochopil lidského srdce a že prvním velkým psychologem od r. 1699. jest Ibsen. François de Curel chválí Ibsena za to, že naučil Pařížany trpělivosti; v budoucnosti odváží se již pařížský spisovatel napsati vážný kus bez obavy, že by propadl. Alexis nazývá Ibsena Skandinavským Shakespearem. Skladatel Alfred Brunneau srovnává Ibsena s Wagnerem a vidí shodu jejich v tom, že oba jsou tak národními, avšak myslí, že francouzské jeviště nemůže se státi ani wagnerovským ani ibsenovským. Cherbuliez odvolává a přidržuje se úsudku Jiřího Brandesa, který řekl, že pro Francouze je věc nemožná, aby rozuměl Ibsenovi. Symbolista Remy de Gourmont chválí pěknou mluvu Ibsenovu a nazývá ho druhým Schillerem. Belgičan Jeny Eckhoud miluje Ibsena pro jeho smysl pro spravedlnost, slušnost a pravdu a miloval by ho ještě víc, kdyby byl méně prostý, jeho ctnost méně puritánská. Emil Verhaeren vidí v Ibsenu vliv všech velkých vzorů. Z angličanů M. T. Stead soudí, že Ibsen povzbudil lidi k přemýšlení a dokázal, že ženy jsou lidmi (!); za to mu přísluší dík. Justyn McCarthy nachází, že Ibsen vynalezl nové obrazy života a nový způsob myšlení; do světové literatury vlil hodně čerstvé krve. Holanďan Verweg v Ibsenovi vidí více učitele než básníka. Kallf vysoce váží si ho jako reformatora, který horlivě bojuje proti konvencionalní lži. Portugalec Teofilo Braga přeje si, aby Ibsen užil svého umění k nakreslení typu normalního člověka jako idealu pro budoucí pokolení. Řek Demetrius Bikelas opouštěl vždy mrzutě divadlo po vyslechnutí kusu Ibsenova, Španěl Perez Galdos tvrdí, že Ibsen v blízké budoucnosti jediným spisovatelem, který na východě dobude čelného místa. Maďarský lyrik Alexandr Endroedi praví: V Uhrách milujeme Ibsena, neboť ctíme především smělost a volnost (!) Nejčetněji vystoupili Němci. Pí. Suttnerové zamlouvá se u Ibsena dumná otevřenost, která ničeho nezamlčuje. Max Bernstein praví: Ibsena možno milovat, možno ho nenávidět, ale uznati ho musí každý. Adolf L'Arronge vynáší anatomické mistrovství Ibsenovo a myslí, že chirurg hrabe se toliko v chorých ústrojích, pečuje o to, aby krása přemohla břitkou pravdu. Natalie Eschtruthova v dílech Ibsenových pociťuje jako udeření kyjem; dává se do čtení Ibsena jako do války, která působí rány. Otto Höfer píše: Němci přisvojili si úplně dramaturga cizího národa; nyní mají dva: vedle Shakespeara mají Ibsena. Velmi nadšeně vy-

slovují se o Ibsenovi Julius Rodenberg, Arnošt Resmer a Arthur Schnitzler. Též pověstný Theodor Mommsen podal svůj úsudek. Soud tohoto dějepisce, který nerozumí kultuře jiných národů, zní i zde velice pohrdavě. Neuznává významu Ibsenova ve světové literatuře a tvrdí, že režie jest jedinou předností dramatických plodův Ibsenových.

Zola v cifrách. Podle výkazu nakladatele Zolových romanů Fasguellea vydáno bylo celkem 22 Zolových větších romanů v 1,955.000 výtiscích. Největšího počtu výtisků docílila „Zkáza" (190.000), „Nana" (182.000), „Lurdy" (143.000), „L'assomoir" (136.000), „Země" (123.000), „Řím" (117.000), „Paříž" (dosud 100.000). Nejmenší náklad byl při romanu „Jeho Excellence Eugen Rougon" (30.000).

Divadelní drobnosti. Spolek německých divadelních umělců (Bühnenkünstler) ve Vídni měl koncem sezony 1897/8 jmění 21.183 zl. Usnesl se zříditi útulnu pro neschopné (invalidní) herce a vypláceti členům od 60. roku věku pense. Podle výroční zprávy tohoto spolku bylo r. 1897. v Rakousku 109 kočovných společností s 1164 členy. Společnosti tyto hrají většinou tak, že vybrané vstupné se mezi účinkující rozdělí. Gáže herců obnášejí měsíčně 4—23 zl. v sezoně, v létě protlouká se každý na svou pěst. V roce 1887. dostali koncesse k založení kočovných divadelních společností bývalý veřejný posluha z Klosterneuburku (nazývá se nyní pyšně rytíř Kühne v. Schmal) a jedna porodní bába z Vídně. — Náčelník operních klakérů ve Vídni Jakub Schöntag zemřel v březnu 1898 a zanechal přes 100.000 zl. jmění. — Komik Maran, zaměstnaný nyní při Josefském divadle ve Vídni, slavil počátkem dubna 1898 své 25leté jubileum herecké činnosti. Za tu dobu vystoupil v 931 různých úlohách. — Spolek členů velké opery v Paříži měl 1. ledna t. r. 4,018.000 franků pensijního fondu. V běžném roce vyplácí 208 pensistům 201.000 franků pense.

Velké knihovny. British Museum v Londýně založené r. 1753. má 1,800.000 svazků tištěných knih, 200.000 map, 100.000 hudebních skladeb, 50.000 rukopisů, 45.000 listů. Zákonem jest určeno, že dostává každé dílo tištěné ve Velké Britanii. — Bibliothèque nationale v Paříži má 1,934.154 děl, 2,600.000 svazků, 250.000 map, 101.972 rukopisů, 250.000 obrazů, 150.000 kusů mincí a medajlí. — Publičnaja Biblioteka v Petrohradě má 1,155.000 svazků, 19.661 map, 80.000 obrazův a fotografií, 26.700 rukopisů, 42.900 autografů, 4800 listů. — Rumiancevský Muzej v Moskvě má tištěných knih 700.000 svazků, církevních děl 2300, rukopisů slovanských 6000, cizích 850, listin a autografů 4500. — Královská knihovna v Berlíně má 980.000 svazků, 30.000 rukopisů, dvorní knihovna ve Vídni 515.505 svazků, 23.000 rukopisův a 3000 map, universitní knihovna tamtéž má 373.982 svazků, 536 rukopisův, universitní knihovna v Moskvě 146.284 svazkův, universitní knihovna v Praze 284.979 svazků, 3857 rukopisů, knihovna musea království českého v Praze 196.500 svazků, 4427 rukopisův, universitní knihovna v Berlíně má 150.000 svazků. K.

Čeho socialisté nepovědí dělníkům. 1. Že vznikla socialní demokracie následkem podvratných názorů svobodných zednářův a že jest nepřítelkyní každé víry. 2. Že jest socialní demokracie zbraní v rukou Němcův

aby zničili slovanské národy (Marx-Kautsky). 3. Že materialistické názory a pojem společného majetku dohání v nejkrutější bídu a soužení. 4. Že chce socialní demokracie pod rouškou rovnoprávnosti ponížiti ženu na úroveň zvířat, tím že ji vydává společnému vlastnictví. 5. Že chce volnou láskou zničiti rodinný život. 6. Že chce odkliditi veškeru mravovědu, tím že se prohlásí vše za mravné. 7. Že neunavná práce jest agitačním prostředkem socialní demokracie, jinak pak hloupost (Bebel). 8. Že vůdci socialní demokracie jsou velikou většinou bohatí kapitalisté nevěrci a židovského pokolení. 9. Že zavládá v socialní demokracii neobmezená vůle vůdců. 10. Že vůdcové její sbírají při schůzích a zábavách pivní dávku z vypitého piva na své fondy čili pro sebe. K.

Sjednocení pravoslaví s katolictvím. Upozorňujeme znova na charvatský časopis „Balkan, jedinstvu i bratskoj slogi; izdao uz sudjelovanje mnogih priatelja sjedinjenja crkva Dr. Alex. pl. Bresztyenszky". Zagreb (Gajeva ulica br. 7.). Ročníky předešlé (2) jsou po 70 kr., předplatné na třetí (letoší, 4svazkový) ročník jest 2 zl. — Kapucín *Baur* (z koll. Budia u Smyrny) vydal vloni v Innsbrucku „Argumenta contra orientalem ecclesiam eiusque synodicam encyclicam anni 1895", vydanou, jak známo, proti okružníku papežskému („Praeclara") P. Baur probírá všechny sporné otázky stručně, ale dostatečně. Nejvíc ovšem jedná o primatě, který sám Leo XIII. naznačil za jedinou vážnější překážku sjednocení.

Co všechno Poláci v Prusku vytrpí. Probošt Schaal v Czarnikově byl policejním úřadem potrestán pokutou 60 marek proto, že dvě sestry řádové v jeho domě vyučovaly polské děti jazyku polskému. Totéž rozhodnutí dodáno i sestrám. Na stížnost k landrátovi (hejtmanovi okresnímu) bylo jim sděleno, že se na vyučování pohlíží jako na nedovolené usazení se řádu a stížnost zamítnuta s poukázáním na zákon ze dne 14. července 1880. Dva měsíce na to „postiženy" byly ony sestry při skutku „trestném". Dva policejní úředníci zjistili, že sestry vyučují 20 dítek jazyku polskému a katolickému náboženství. Poněvadž nemohly přisouzenou pokutu zaplatit, odsouzeny na 8 dní do vězení, kteréž si ubohé sestry také odseděly. Nejvyšší soud arciť zrušil později rozsudek na protest onoho probošta, ale sestrám nikdo nenahradí potupu a hrůzu. X.

Důležitý nález archeologický. V italské provincii Rovigo nedaleko Adrie kopali kanál k účelům zavodňovacím; asi 3 *m* pod ornicí přišli dělníci na dvě velké lodě. Podle stavby a síly stěn soudí znalci, že jsou to námořní lodě antické. Za časů Římanů byla, jak známo, Adria městem přístavním. Nánosem řek však přístav zanešen a dnes je přes 30 *km* od moře vzdálen. Jedna z vykopaných lodí jest již úplně volná. Měří 19 *m* délky $4^1/_2$ *m* šířky. Všechny hřeby jsou železné a mají široké, plochokulaté hlavy. Jiného kovu ku stavbě použito nebylo. Uvnitř lodě nalezeny hliněné vasy a nádoby nejrůznějších tvarů, kosti a jiné předměty. X.

Nový vynález. Felix Cotič, bratr redaktora slovinského denníka „Edinost" v Terstě, zaměstnaný ve vojenském arsenale v Pulji, vynalezl novou konstrukci pumpy na zhušťování vzduchu, která bude míti veliké následky v oboru průmyslovém. Správa c. k. vojenského námořnictví darovala mu za to 12.000 korun. K

Péče Prusův o své příslušníky. Když roku 1878. císař Vilém I. byl šťastně zachráněn před smrtí, vděčný lid německý složil na památku národní dar. 1,740.000 marek bylo odevzdáno císaři k volnému použití. Císař Vilém uložil tento národní dar jakožto základ fundace, z níž se vyplácí renta starým, k práci neschopným příslušníkům německé říše, zvláště takovým, již působí v cizině jako vychovatelky a učitelky. Členové toho ústavu nejsou nijak vázáni na určitý příspěvek. Každý platí kdy chce a kolik chce s výhradou splátky v případě úmrtí anebo bez ní. Když člen dosáhne 56. roku svého věku, obdrží určitou rentu anebo jistý kapitál. Stane-li se k práci dříve neschopným, obdrží taktéž podporu. x.

Piva se uvařilo minulého léta v Rakousku a Bosně bez Uher 19,239.995 hl. Daně pivní bylo 36,470.471 zl. K.

Prázdniny na italských universitách jsou asi unicum ve školním světě vůbec. Vyznamenávají se svou vleklostí a početností proti dnům studijním víc než všude jinde. Tak na universitě boloňské r. 1897. zahájen rok 5. listopadu. Přednášky začaly 21. listopadu. Vánoční prázdniny trvaly od 10. prosince do 9. ledna. Od 5. února do 9. března byly masopustní prázdniny, od 19. března do 18. dubna prázdniny velkonoční. Do konce těchto prázdnin (18. dubna) trval tedy učební rok už 164 dní. Ale z těchto 164 dní bylo prázdnin 108 dní a učebních přednáškových dní jen 56. V těchto dnech připadlo ještě 8 nedělí, tak že přednáškových dní zbývá celých 48!

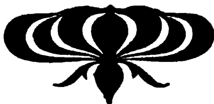
Úmrtnost evropských měst v letoším lednu popisuje zpráva říšského německého úřadu zdravotního takto. Na 1000 obyvatel připadlo úmrtí: v Augsburku 22·6, Mnichově 24·4, Norimberku 22·3, Würzburku 24·8, Altoně 17·8, Berlíně 16·8, Vratislavi 22·2, Frankfurtě n. M. 16·4, Kolíně 21·1, Děvíně 20·9, Wiesbadenu 14·5, Hamburku 16·2, Amsterodamě 14.0, Benátkách 29·0, Brusselu 20·3, Budapešti 19·5, Christianii 16·8, Edinburku 19·0, Glasgowě 20 5, Kodani 26·5, Krakově 29·3, Londýně 22·4, Lyoně 23·1, Moskvě 26·5, Oděse 20·0, Paříži 24·4, Petrohradě 33·2, Praze 23·0, Římě 19·2, Štokholmě 17·6, Terstě 32·9, Turině 16·0, Varšavě 20·4, Vídni 20·5, Yorku 15·6.

Dráhy asijské. Redaktor „Geographische Rundschau“ přináší v č. 7. přehled dosavadních drah železných v Asii, jakož i plán drah a spojení teprv navržených. Lví podíl na celé síti asijské — která ovšem teprv se má stát sítí železniční — zabírá anglická Indie. Z celé délky tratí asijských o 52.162 kilom. připadá na osady britské: přední a zadní Indii s Ceylonem 32.478 kilometrů. Rusko má dosud v Asii drah hotových 7282 km. Jsou to kavkazské dráhy délkou 1350 km. Zakaspijská dráha 1513 km. Z této odbočka od Mervu tak zvaná dráha murghabská 352 km. A konečně do konce r. 1897. hotová část sibiřské dráhy od Čeljabinska do Irkutska délkou 3289 km. a od Vladivostoku do Chabarovky délkou 778 km. Po Rusku přijde Japonsko, jež má drah 3785 km. Asijské Turecko, jež hlavně v Malé Asii má několikaramennou síť (tak zvané „anatolské dráhy“), měří délku drah svých na 2509 km. Nizozemské osady, hlavně Java, vykazují drah 2082 km. Ostatní země a státy už mají jen nepatrné drobty u porovnání s předešlými zeměmi a státy. Tak Čína 403 km. drah, španělský ostrov

Luzon (z Filipových ostrovů) 192 km., francouzské osady Kočinčina 82 km. a Tonkin 103 km., tedy dohromady 185 km., Siam 110 km., portugalské osady 82 km. a Persie 54 km. Projektované dráhy ovšem měří skoro tolik, co dráhy už hotové. Největší a nejdůležitější návrhy (mandžurské a sibiřskou dráhu nečítajíc, ty jsou už v práci) jsou: dráhy syrské: od Černého moře podle Tigridu a Eufratu do Basry, odtud přes poušť arabskou k Sinaji a od Sinaje podél západního pobřeží do Diarbekiru v Armenii. Jiné důležité projekce jsou v Sibiři: druhá dráha sibiřská z Orenburku do Udinska na Udě (přítok Jeniseje) a pak dráhy spojující dráhu zakaspijskou s indickými drahami. Velké projekty drah zamýšleny i v Číně: od francouzského Tonkinu napříč střední Čínou až k řece Hoangho a od Jankcekjanu až do Pekinu.

Britské žně. V horečce námořního zbrojení nejlepší výdělky má Anglie ve svých loděnicích. Tyto jsou nabídkami zahrnuty zrovna. Zvláště mnoho poplachu způsobily přípravy Španělska a Spojených Států k námořní válce. Není divu, vždyť vlastní loděnice, jež stačí pro domácí spotřebu, mají dosud jen Anglie, Francie a Německo. Ostatní všechny státy nestačí si válečné lodě stavět, jak je to najednou popadlo, anebo ani vlastních loděnic nemají. Anglické loděnice dosud vystavěly pro různé státy tyto lodě: pro Argentinu 42 lodí o 30.055 tunách nosnosti, pro Brasilii 22 lodí o 19.465 tunách, pro Čili 32 lodí o 33.965 tunách, pro Čínu 7 lodí o 10.620 tunách, pro Dansko 19 lodí o 1284 tunách, pro Haiti 1 dělovou lodici o 950 tunách, pro Italii 4 lodě a 40 torpedových lodic o 13.000 tunách, pro Liberii (!) dělovou lodici o 150 tunách, pro Mexiko 2 dělové lodice o 850 tunách, pro Německo 9 lodí nižšího řádu o 26.271 tunách, pro Nizozemí 21 lodí o 13.096 tunách, pro Norsko 3 lodě o 6840 tunách, pro Peru 1 křižáka o 420 tunách, pro Portugalsko 28 lodí o 21.016 tunách, pro Rakousko-Uhersko 32 lodí většinou nižšího řádu[1] o 4912 tunách, pro Rumunsko 10 lodí o 2275 tunách, pro Rusko 7 lodí o 4600 tunách, pro Řecko 23 lodí o 9906 tunách, pro San Domingo 3 dělové lodice o 1800 tunách, pro Siam 1 křižáka a 1 dělovou loď o 2278 tunách, pro Španělsko 43 lodí o 31.621 tunách, pro Švedsko 3 torpedové lodě o 110 tunách a konečně pro Turecko 17 lodí o 46.328 tunách. — Veškeré toto loďstvo pro cizí státy v Anglii zhotovené počtem 262 lodí o 377.815 tunách nosnosti rovná se teprve víc než jedné čtvrtině veškerého loďstva anglického. Anglické loďstvo v r. 1813. po válce s Francií ceněno na 10 milionů liber šterlingů, r. 1860. na 18 mil., r. 1878. na 28 milionů. V posledních 11 letech vystavěno za 52 milionů lodí válečných; dnes má válečné loďstvo anglické cenu 97 milionů liber šterlingů (přes 1160 mil. zl.!

[1]) totiž: 2 torpedové křižáky, 1 torpedovou dělovou lodici, 3 torpedové čluny prvního řádu a 26 torpedových lodí druhého řádu.

ROZHLED.

V Brně, dne 25. dubna 1898.

Církevní zprávy. Zavířila politika národnostní i v církevních sferách. Hnutí přepjaté národnosti v německých Čechách strhuje dávno ve víry své i německých kněží, zvláště diecese litoměřické, kdež spravedlivý a zbožný biskup jejich terrorem zrovna zotročen. Není divu, že rozeštvané obyvatelstvo německé nechce českých farářů. Pověstný Lanov nebyl v tom ohledu prvním ani posledním. Proti biskupu Královéhradeckému zahájeny už též štvanice německé. Tedy Němci královéhradecké diecese nejen už faráře české vyhánějí, Vrchlabí žádá i německého extra-biskupa. Český ať prý se neopováží k nim vkročit. — Také čeští kněží — prý kněží do sporu zasáhli zaslánem v „Nár. Listech" (čís. 85.), kdež obviňují biskupy, že holdují příliš starodávné nadvládě němčiny. Z biskupů obrátil se proti tomu jediný Královéhradecký.

Národnostní melu upravili též biskupu Terstskému jeho „věrné" ovečky židovsko-zednářské. Jednalo se o několik mimořádných slovinských kázaní. Městská rada zakročila ve Vídni i v Římě. Když nic nezpomohlo, uspořádala pouliční demonstrace, ale šikovně: napřed za jiným účelem, proti italským socialním řečem jesuity Pavišiče. Tu po tři dni řádili socialní demokraté spolu s nacionaly italskými, až oboje kázaní i italská i slovinská odvolána. Na 80 kněží diecese terstské postavilo se proti svému biskupovi. I tu kněžstvo vlašské načichlo šílenou národní nesnášelivostí. Do Říma povolán jako zpravodaj o celém ruchu biskup Porečský, jehož samého Slované istrijští viní z přemrštěného italianismu.

V německém Polsku zemřel biskup diecese pelplinsko-chlumecké, Dr. Leo Redner (2. dubna). Polský řečník nad hrobem jeho vydal mu svědectví, že ač Němec rodem, zachovával ve smíšené diecesi své vzornou spravedlnost a byl dobrým pastýřem i Poláků. Přes to nemožno upříti, že persekuce vlády pruské až do malichernosti jdoucí napodobí se, snad z vyšší nutnosti i v seminařích na příklad. Právě ze seminaře této diecese přinesly polsko-německé listy zprávu, že bohoslovcům zakázáno zpívati píseň marianskou národním nápěvem. Jsou totiž v Prusku nejen slova vlasteneckých písní polských proskribována, ale i nápěvy. Jak dalece tu musí duchovní vrchnosti v německém Polsku následovat úřadní pruskou politiku, těžko nám vzdáleným posoudit.

Úprava platů duchovenských poslední týdny projednávána ve dvou sousedních zákonodárných sborech, jak už minule praveno. V uherském a pruském. V obou narazila na odpor katolických stran.

V uherské sněmovně jednalo se o zlepšení platu duchovním nekatolickým, ale nespravedlivé podmínky, jež vláda k doplnění platu připjala, musily pobouřit všecky strany spravedlivě cítící. Sami protestanté a kalvíni, třeba že jejich Tisza celým svým vlivem se o vládní předlohu zasadil, s ní nesouhlasí. Samo kněžstvo nekatolických sekt vidí, že asi za $2^1/_2$ milionu zlatých jeho svoboda jest tu vládě prodána. — Katolický střed pruský při prvním čtení předlohy 30. a 31. března vyslovil svůj souhlas s předlohou, ale ne naprosto; zatím když i biskupové, s jejichž vědomím předloha pracována, spokojili se s tím, čeho dosáhnouti možno, i poslanci podrobí zákon úvaze. — Dle statistických tabulek ku předloze připojených vidno, že v celém Německu 4719 katolických farářů mělo dohromady ročně 12,290.497 marek a 9148 evangelických farářů mělo ročního příjmu 29,689.809 marek. Nejnižší plat katolických farářův určen předlohou na 1500 marek, nejnižší plat evangelických farářů na 1800 marek. Dosud mělo méně nežli tento minimalní plat obnáší 1227 katolických farářův a 1612 evangelických farářů. Tedy u katolíků celá $^1/_4$ (25%) duchovních správců byla dosud hůře postavena, než bude po zavedení kongruy, u evangelických farářů hůře byla postavena jen necelá pátá část ($17^1/_2$%). Od 1800 marek do 3300 marek mělo slušného 3720 evangelických farářů čili 40·6%, katolických farářův od 1500 do 3200 marek mělo 2214 čili 47%. Za to od 3300 marek do 7000 a výše mělo příjmů 3316 evangelických farářů čili 36%, z katolických farářův od 3200 do 5000 a výše mělo příjmů jen 1274 čili 27%.

Římskou otázku, čili otázku samostatnosti a pozemského panství papežova, uvažováno u příležitosti letoších obojstranných jubileí římských. Z umírněného liberalního tábora vyšla asi brošurka nazvaná: „Poměry státu a náboženský mír v Italii.“ Nejmenovaný spisovatel uznává, že stát italský se nejvyšší měrou diskreditoval ve všech oborech a že hlavně k tomu přispěla abstinence katolíků. Návrat spořádaných poměrů by uspíšilo, kdyby katolíci italští jako strana dobře sorganisovaná vstoupili na kolbiště politického státního života. Navrhuje proto, aby stát učinil jim ústupky, a sice tím, že by zanechal dosavadního zasahování do věcí církevních a mimo to ať se garanční zákon ze dne 13. května 1871, jímž totiž papeži zajištěno nynější „svobodné“ postavení, zruší a vypracuje zákon nový, jenž by papeži popřál úplné suverenity, ale zároveň hájil lépe a rozumněji suverenitu státní, než to činí zákon garanční. O tomto zákoně praví autor, že leda církev posílil a stát seslabil. — O vrácení odňatého panství papeži autor „uomo politico“ jak se podepsal, nemluví. Odpověděno mu tudíž v brošurce rovněž bezejmenné se strany katolické: za těchto podmínek nikdy není možno smíření („Cecilio“: „Smíření; poznámky k návrhům ‚politika‘“).

„Civiltà Cattolica“ za příležitosti studentských bouří proti papeži 16. února uspořádaných praví v čísle ze dne 5. března: „Pouliční škandály ze dne 16. února osvětlují nejlépe poměry, v jakých musí žíti v Římě hlava církve katolické.“ List odkazuje k zákonu garančnímu (legge delle guarentige), v němž praví se: „Osoba papeže jest posvátná

a nedotknutelná" (Art. I.). „Útoky na osobu papeže jakož i vyzývání k nim, trestají se týmiž tresty, jaké ustanoveny jsou na útoky a vyzývání k nim proti královĕ osobĕ. Urážky spáchané přímo proti osobĕ papeže buď slovem nebo skutkem, nebo tiskem, trestány jsou tresty určenými v čl. 19. zákona o urážkách majestátu" (Art. II.). „Vláda italská prokazuje papeži na území království italského pocty příslušné souverainovi a vyhražuje mu přednosti pocty uznané katolickými mocnáři" (Art. III.). Přes tato tedy velmi jasná ustanovení garančního zákona vláda italská nejen dopouští, ale dle všeho ráda dopouští a propouští urážky a útoky na osobu papežskou. O ochranĕ osoby papežské takovou mĕrou, jakou chránĕna jest osoba králova, není v Italii ani řeči. Ovšem dříve stávalo se, že vláda stíhala vinníky i pro urážku osoby papežovy — teď po 16. únoru se to nestalo, neučinĕno ani ničeho, aby se výstupům a bouřím spílajícího studentstva liberalního zabránilo.

Na sjezdu (V.) nĕmeckých historiků v Norimberku (od 13. do 16. dubna) professor Dr. Hansen, mĕstský archivář kolínský, mĕl referát o lepším využitkování vatikanského archivu. Není totiž dosud žádného vĕcného seznamu listin, není příručného ukazatele kde co v které bibliotece římské a po bibliotekách venkovských mĕst italských je roztroušeno. Každý badatel aby tedy znovu začínal a sám prodĕlal všecky potřebné bibliografické, informační práce a konec konců, ježto ani času ani příležitosti nemá probrat se sám vším tím, zůstávají tak mnohé prameny dosud nepoužity, neboť každý badatel excerpuje jen nĕco. Zpravodaj tímto úkolem povĕřuje pro rakousko-nĕmecké zemĕ tři ústavy historické doposud v Římĕ zřízené: rakouskou a pruskou a Görresovu společnost historickou. Druhý zpravodaj Dr. von Weech, archivář zemský v Karlsruhe vyzýval k jednotnosti v pojmenování a registrování dokumentů, podával sám i příhodné k tomu návrhy, až jednou k tomu archivalnímu ukazateli dojde.

Letoší eucharistický mezinárodní kongres bude se konati v Brusselu mezi 13. a 17. červencem pod předsednictvím mechlínského arcibiskupa kardinala Goossensa. Ty dny v Brusselu konají se zároveň velikolepé výroční průvody s nejsvĕtĕjší svátostí.

O Letnicích sejde se ve Vídni jubilejní generalní kapitula řádu sv. Dominika — totiž 250. generalní kapitula od počátku řádu. General řádu, Ondřej Frühwirth, Rakušan rodem, předsedá; kapituly se súčastní všichni provincialové a přísedící po jednom z každé provincie vyvolení. Generalní kapitula má se sic svolávati každá tři leta, ale ani dřív ani v poslední dobĕ se to tak pravidelnĕ nedálo. Provincií čítal řád v r. 1872. 52, od té doby přibyly asi tři, tak že počet jich dosáhl do dnešního dne kolem 55.

*

Vyjednávání starokatolíků s východními církvemi se dle všeho rozbilo. Usnesli si to na lonském vídeňském sjezdu svém přichýlit se k církvím tĕm a vyslali poselstvo k pravoslavné církvi ruské

a řecké. Ruská církev odpověděla dříve už, řecká teprv počátkem tohoto roku. Ovšem podmínky kladou, jaké každá církev klásti musí, natož pravoslavná: přijměte 7 oekumenických koncilův a vše to, co my odmítáme, odmítněte a pak můžeme teprv navázati společenství. Na ruský svátek Zvěstování Panny Marie (6. dubna dle našeho kalendáře) přestoupilo k ruské církvi 15.000 nestorianů syrochaldejských z Persie. Biskup syrochaldejský se 4 z kleru svého v klášterním chrámu petrohradském Alexandra Něvského odřekli se za sebe i své ovečky bludů svých a učinili vyznání víry dle pravoslavné církve. Žádající vstoupiti do církve stáli přede mší svatou před severními dveřmi chrámu oděni v jednoduché řízy kněžské: biskup Mar Jona, opat Ilja, kněží Georgius a Sergius a jáhen Jacob. Vstříc vyšel jim metropolita petrohradský Paladios, jenž přijal jejich odříkání se trojího bludu: 1. Odříkáš-li se učení Nestoria a Theodora a všech jejich přívrženců? 2. Odříkáš-li se nepravého svého učení, že v Pánu našem Ježíši Kristu nejsou toliko dvě přirozenosti božská a lidská, ale i dvě vůle božská a lidská? 3. Odříkáš-li se nepravého učení, že přesvatá Panna Maria, porodivší v pravdě Krista Boha našeho, nemá se nazývati Bohorodičkou, ale toliko Kristorodičkou? — Když všichni slavně se bludů těchto odřekli, dána jim otázka: „Chceš-li spojiti se se svatou pravoslavnou, ‚katolickou‘, východní církví a slibuješ-li býti jí poslušným?“ Dále tázáno se jich: „Věříš-li v jediného Boha, velebeného v Trojici a klaníš-li se mu?“ — Když i potvrdili, že ctí a vyznávají sedm prvních oekumenických koncilů, že ctí obrazy svaté dle způsobu církve pravoslavné, uvedeni do chrámu, kdež se nad nimi modleno, sloužena mše svatá a missionář Sinadskij, jemuž spojení to hlavně za zásluhu počísti lze, posvěcen ve stav mnišský a povýšen za arcikněze. Znamení, že povýšen bude na biskupa nově získané církve, až se příležitost vhodná udá zříditi nové biskupství v ní. Titul biskupa Mar Jony jest biskup urmijský a sufurhanský.

Dle posledního sčítání lidu v Prusku (ze dne 2. prosince 1895) bylo tu 128.069 smíšených manželství: muž evangelík a žena katolička a 150.365 takových, kde muž byl katolík a žena evangelička. Bylo tedy smíšených manželství vůbec 278.434, z těch bylo 59.181 bezdětných; dítky mělo 219.253 manželství. Počet dítek byl 597.921. Z těch bylo 332.974 evangelických a 264.648 katolických, 229 bylo jiných křesťanských vyznání, 2 židé a 95 neznámo. Tu nejlépe čísly těmi osvětlena ona tak zvaná propaganda, jakou prý církev katolická dělá při smíšených manželstvích. Dítek evangelických bylo ze smíšených manželství o 68.000 více než katolických. Není to obyčejně tak, že by se dítky řídily dle rodičů: chlapci dle otce, děvčata dle matky. Z evangelických otců 81.948 hochů bylo evangelických a 56.807 katolických. Naopak z katolických otců bylo 84.880 hochů katolických a 74.160 hochův evangelických. Děvčat bylo z katolických matek 73.402 evangelických a jen 65.251 katolických. Děvčat z evangelických matek bylo 92.704 evangelických a jen 68.430 katolických. Dle těchto čísel jest zřejmo nad slunce, že ve smíšeném manželství katolická

strana, ať muž či žena, jest vždycky slabší strany evangelické. Katolická církev nejen nečiní propagandu smíšenými manželstvími, ale trpí úbytek. Propaganda je tudíž na druhé straně spíš. Ostatně mnoho při takovém smíšeném manželství přijde na celé okolí: je-li okolí katolické, dítky ze smíšeného manželství jsou též katolické, je-li protestantské, řídí se zase tímto. A ve smíšených krajích, kde tedy právě přichází na zápolení obou stran, lví kořist si uchvacují protestanté! A to přes to, že katolická církev zavazuje při smíšeném sňatku, aby všecky dítky katolicky byly vychovávány.

* * *

Osvěta. Zemřeli v dubnu: 3. d. v Praze Fr. Šubert, ředitel realky na Žižkově, spisovatel francouzských učebnic pro střední školy; 7. d. Jiří Bulla v Dolním Kubíně na Slovensku, skladatel známých žalmů tatranského Slovana: „Bratislava, Bratislava, tam zapadla Slávov sláva.“ — Mladé kruhy literarní v Praze želí velmi smrti Ant. Váně († 22. února), jenž jako diurnista městský zemřel prý strádáním a bídou (?). Jen několika básničkami a překlady z Coppéea a výborem Verlainea ukázal svou mnohoslibnou sílu.

Mladý dramatik Hilbert, jenž počal před dvěma lety svou „Vinou“, sepsal nějaké nové drama, jež censura nepřipustila na jeviště, proč, vidno z titulu dramatu; zníť název jeho: „O Boha“. Snad to mají býti zápasy „o Boha“, jichž náš život dnešní mnoho skýtá. Jak je mladý básník pojal, nevíme. Ale i kdyby je byl pojal ve smyslu našem, věc může býti pro veřejnost přece choulostivou, totiž při způsobu moderní tvorby. — Dne 6. dubna dáváno poprvé na pražském Národním divadle Zayerovo drama: „Radúz a Mahulena“, již provází hudbou mladý skladatel hudební Josef Suk. Kritika pražská se tu dosti rozchází. Slovenská pohádka „Radúz a Mahulena“ vyniká poetickými krásami, ale je prý to „drama knihové“. Hudba p. Sukova se všeobecně chválí jako velice zdařile přiléhající ku snivému jemnému obsahu slovnému. „Problem melodramatu podařilo se p. Sukovi šťastně rozřešit. Nadechl jemné, luzné melodie a obestřel je instrumentalní nádherou, jež vzdušným féerickým kouzlem připomíná vybranou exotiku Goldmarkova orkestru“ (N. L. 98.). Kritik „Času“ p. J. o „rázu slovenském“ slovesné i hudební skladby praví, že stejně k sobě přiléhají: pohádka per nefas prý sluje slovenskou a skladatel hudební stejně rozumně a formalně hotově by prý dovedl zpracovat základní prvky písně irské, španělské jako slovanské.

Na Velký pátek mělo české herectvo svůj obvyklý výroční sjezd, valnou hromadu své jednoty. Šlo tenkrát o podpůrný fond pro stáří. Má-li jednota, jež má fond 60.000 zl., spojiti se s fondem zemským císaře Františka Josefa, či zůstati pojišťovnou pro stáří pro sebe samotnou. Vytýkáno hlavně, že jednota vyplácí větší podpory, než by vyplácel zemský fond. Z druhé strany zas tvrzeno, že vyplácení podpor a placení příspěvků není založeno na žádném solidním výpočtu techniky pojišťovací a že fond jednou selže. Prozatím věc odkázána dalšímu zkoumání.

Druhé české divadlo v Praze octlo se dne 2. a 15. dubna v poradní síni městské rady pražské. Pánové z družstva Nár. divadla řečnili silno proti samostatnému a vůbec proti divadlu čes. v Praze. To prý jen Němci dovedou si udržet tři divadla v Praze, česká společnost prý jich neudrží. Většina městské rady přijala však konečně návrh, aby žádaný pozemek v městském parku ve výměře 800 až 1200 čtver. sáhů ku stavbě druhého čes. divadla byl věnován a otázka zřízení jeho aby nebyla činěna závislou od rozhodnutí družstva Národního divadla. Poměr obou divadel k sobě ať upraví sbor pro zřízení druhého českého divadla sám. Usnesení to musí ještě schváliti celá obecní rada.

Zamýšlí se uspořádat ve slavnostní dny „Palackého" v Praze rakousko-slovanský sjezd žurnalistů. Pozvané slovanské listy vyslovily ochotu súčastnit se sjezdu. Český přípravný výbor (J. Holeček, František L. Hovorka, J. Kuffner, J. J. Toužimský a R. Cejnek) bližšího zatím o sjezdu nesděluje. Na programu sjezdu se zatím pracuje. Listů pozváno slovenské 2, polských 9, rusínské 2, slovinských 6 a srbských 11.

Vydána učebnice jazyka českého pro Francouze českým spisovatelem Hantichem, předmluvu k ní napsal francouzský slavista Louis Leger. — Dělnická „Akademie" má valnou hromadu 15. května. Za dlouholetého svého trvání mnoho hluku nenadělala. Ovšem nemá k tomu prostředků; duševní síly musí rovněž vypůjčovat hlavně z řad realisticko-pokrokových.

Dne 13. března konala výzkumná přírodovědecká kommisse pro království české svou výroční schůzi, v níž podáván přehled činnosti za rok 1897. Dr. A. Frič dokončil své studie z paleontografie o vrstvách chlomeckých. Vykonány přípravy pro nové zpracování peruckých vrstev. Dr. Perner zpracoval material z vrstev bělohorských. Dr. G. Laube zrevidoval geologickou mapu české Šumavy v okolí Kašperských Hor a Hartmanic. Dr. J. N. Woldřich ukončil své výzkumy geologické v jižní části vysočiny česko-moravské a a pokračoval v geologických výzkumech v Šumavě a oblasti Volynky. Dr. F. Počta prozkoumal v geologickém ohledu krajinu mezi Velvary a Panenskou Týnicí k Lounům a dále přes Kladno. Mineralogickými výzkumy z živcových lomů píseckých a z lomů u Vondřichovic zabýval se dr. A. Krejčí. Dr. Jindřich Barvíř zkoumal geologické složení okolí Nového Knína, srovnávaje je s některými zlatonosnými lokalitami Kalifornie. Botanické výzkumy podnikali: dr. Viktor Schiffner v severních Čechách (hlavně mechy); Dr. E. Bauer ve středních Čechách a Krušných Horách; assistent K. Tocl v Krkonoších a jinde. — Dr. Frič a Dr. Vávra zkoumali říční zvířenu labskou u Poděbrad na tamní letací stanici. Na stálé stanici v Dolních Počernicích pracoval assistent Fr. Švec o infusoriích.

Dne 27. března měla výroční valnou hromadu „společnost přátel starožitností českých." Zpráva vyličuje, co společnost v Čechách zachránila před zkázou. Společnost měla v roce 1897. 1448 členů: 1 zakládajícího (50 zl.), 21 příznivců (5 zl.), 138 členů

přispívajících (2 zl.) a 1288 členů činných (1 zl.). Příjmů roku 1897. bylo 2293 zl. 33 kr., vydání 1878 zl.

Pražská „Bestia triumphans“ nejlépe usvědčena historií o kostelíku sv. Václava na Zderaze. Páni z městské rady mají snahu ničím nezviklatelnou kostelík tento zbořit, ač celá umění milovná veřejnost zaň plaidovala. Jinde snad snaží se veřejné korporace všemožným způsobem umělecké památky zachovat i když to stojí oběti. U nás naopak. Městská rada se vynasnažila proti kostelíku rozeštvat poplatnictvo pražské schválně nešikovnými plány a předstíráním, že zachování kostelíka přijde obci skoro na 200.000 zlatých. Přes to obecní sbor na zákeřné plány městské rady nepřistoupil a její návrhy jí vrátil. Leč městská rada prý přes to nemyslí jinak než kostelík zbořit! Ministerstvo kultu marně se obci nabízelo, že jí dá subvenci na zachování a restaurování památky té. Městská rada vše učinila, aby ministerstvo subvenci dát nemohlo! V tomto stavu věcí jest důvodno pochybovat, že by město půjčilo kostelík bezplatně národopisné společnosti, aby se tam se svým národopisným museem umístila. Společnost ta požádala totiž městskou radu, aby jí buď kostelík navždy ponechala, anebo aspoň na 50 let bezplatně propůjčila.

V panské sněmovně učinil 5. dubna v. Helfert návrh na ochranu stavebních památek. Bylo by velmi žádoucno, kdyby nějaká říšská kommisse mohla přinutit autonomní pražské vlastence ještě před provedením assanace k citu pro českou historii. — Oprava Karlova Týnu na náklad státní i zemský prováděná dokonána. — „Umělecká Beseda“ pražská promluvila veřejně proti soustavnému podporování cizí práce na dostavbě svatovítského dómu pražského. Činí na nápravě závislou další svou podporu. Vinu dává „Umělecká Beseda“ vrchnímu vůdci celé dostavby architektu Josefu Mockrovi. Otevřený list „Umělecké Besedy“ (5. dubna v pražských listech) praví mezi jiným: Nejen stavba velechrámu našeho, ale i ostatní budovy rukoum architekta Josefa Mockra svěřené, jsou toho důkazem, že tento jinak úctyhodný odborník nemá lásky k českým umělcům a nemá jí také ani k české práci v oboru řemesel stavebních. Neboť kdyby pan architekt Josef Mocker choval v srdci svém patřičné uznání a lásku k výrobě domácí, pak byl by po více než 30leté umělecké působnosti své u nás zajisté už dávno vychoval sobě takové síly z oboru umění a řemesel, jak jich právě potřebuje . . . Vždyť bude umělecký historik příštích století, soudě dle staveb páně Mockrových, na rozpacích, bylo-li v XIX. století v Čechách nějaké umění samostatné . . .!“ Připomínáme: pan architekt Josef Mocker byl v „umělecké kommissi“, která měla zdržovat městskou radu pražskou v její ničivé manii a býti jí na ruku, jak by nové město vybudovala v duchu českého umění! Jinde bývá pod svícnem tma. U nás jak se zdá, na svícnu i pod svícnem!

Na podnět krátké zmínky „Volných Směrů“ (číslo březnové) o nové škole německého architekta vídeňského Wagnera rozhovořil se v čísle dubnovém nějaký architekt pražský (Balšánek?) o české moderně

v architektuře: o budoucím českém stavebním umění. Upírá Wagnerovi nějaký zvláštní význam velikého genialního novatora, vnesl jen to, co dávno před ním pěstováno na západě, i k nám, přilnul k renaissančnímu umění, vynikl v něm „velkostí rozvrhu, ovládáním největších mass, ale čerpal ze stejného zřídla, z něhož čerpali všichni současní mistři — z ‚Ecole des beaux arts' v Paříži.“ O českém umění stavitelském v budoucnu se praví: „Jako si ceníme Manesa, Aleše, Myslbeka, že dovedli uplatniti ráz národní, tak také v architektuře bude platiti rázovitost vlastní více než dokonalost získaná studiemi cizích vzorů. Rázovitost tuto nepřivodíme ovšem ani školou, ani články v novinách; ona za příznivých poměrů vyvine se sama sebou. Tolik jest jisto, že nevznikne jako sloh nový, nýbrž že se vyvine na základě historickém... Jako renaissance jest východištěm pro všecky ostatní slohy, i dnešní modernu, tak také renaissance česká může býti východištěm pro modernu českou.“ Autor spolu poukazuje na menší rozměry, v jakých český architekt pracovati může, neboť velikých staveb veřejných, jaké provádějí svobodné národy, český národ prováděti nemůže. Ale i v malém dá se provésti to, aby nám vyrostl svérázný sloh český.

Letoší výstava umělecká Krasoumnou jednotou v Rudolfinu pražském pořádaná měla politickou předehru. Porota nepřijala obraz německého malíře Lenbacha, představující podobiznu Mommsenovu. Ač to naši veřejnost zarazilo zprvu, přece brzy se „vlastenecký tisk“ náš utěšil tím, že jsme tu ukázali cizině, jak nás „beztrestně“ nesmí nikdo urážet! Ve Vídni se nám za to vymstili: nepřijali na výstavu secesse Schaffovo poprsí Dra. Kramáře. Leč tu najednou to vylezlo z pánů výborů Krasoumné jednoty: ne snad že by Mommsenovu podobiznu nebyli přijali z národní hrdosti! I tòto! ani jim nenapadlo! Ale báli se, aby jim ji čeští zuřiví vlastenci nepoškodili nebo dokonce neroztrhali! — „Mladí“ naši nedávno vystavovavší v salonu Topičově na oslavu 10letého trvání spolku „Manes“, uzavřeli bilanci velmi roztrpčeně. Z celé výstavky prodány obrazy — dva!

Rakouští průmyslníci dali zhotovit album nejznamenitějších závodů průmyslových v říši, aby skvostné to album podali císaři letos jako dar k jubileu jeho. Jest to monumentalní dílo, redakci jeho vede Dr. H. Bach. Pohledy pracovány vynikajícími umělci — vídeňskými. I pohledy na závody české! Originaly vystaveny byly nedávno ve sloupovém dvoře „rakouského musea“. Největší díl obrazů zhotoven Hugonem Charlemontem a Rudolfem Berndtem; oba malíři vídeňští.

Ze státních peněz vloni zřízený c. k. rakouský institut archeologický vstoupil počátkem letošího roku v život. Předsedou ústavu zatím jmenován Dr. Otto Benndorf, professor klassické archeologie na universitě vídeňské. Ústav má za účel odkrývat staré památky klassické doma i v cizině, a vykopaniny shromažďovat, nalezené zachovávat, a v cizině, v Řecku na př., závodit asi s Německem, Francií a Anglií, objevovat a vykopávat tu pohodlným domácím obyvatelům poklady starodávné kultury s podmínkou, že se vše nechá na místě, v domácí zemi, aby sloužilo jim za reklamu pro lákání cizinců. Čtyři

učenci rakouští z ústavu toho zabývají se aspoň archeologickým pátráním v Athenách, Smyrně a Cařihradě. Ústav vydává svůj věstník od nového roku: „Jahreshefte des k. k. österreichischen archaeologischen Institutes". Převzal spolu za pomoci min. kultu vydávání nádherného díla: „Antike Kunstindustrie in Österreich". — Další úlohou ústavu bude bohaté archeologické sbírky rakouské, vzácná klassická naleziště a vykopaniny na Istrii a v Dalmacii učiniti slovem i obrazem přístupnými širší veřejnosti — ovšem po německu.

V průmyslovém museu brněnském uspořádána v březnu a v dubnu výstavka knihopisu a knihotisku, znázorněn tu velmi zdařile vývoj knižný od prvních psaných exemplařů až po poslední knihotisky, většinou z Moravy vzatými vzory.

Vědecké sjíždění se o velkonoci letos vyplnili lékaři: v Madridě konán mezinárodní sjezd pro zdravotnictví a lidovědu (od 13. do 17. dubna). Národní sjezdy konali němečtí lékaři vnitřní mediciny ve Wiesbadenu (od 13. do 15.) a chirurgové v Berlíně (od 13. do 15. dubna). — Dříve konány: mezinárodní pro větroplavbu ve Štrassburgu (od 31. března do 4. dubna), sjezd učenců chemikův o světle acetylenovém spolu s výstavkou acetylenovou v Berlíně v polovici března. Květen v Německu zasvěcen bude dále samým lékařským specialním sjezdům psychiatrů, neurologův, otologů, dermatologův atd.

V Turině zahájena bude 1. května mezinárodní výstava církevní, připojená k místní výstavce na oslavu ústavy sardinské. Výstavka má úřední titul: „Mostra d'arte sacra". Leč nejen umění církevní bude tu vystaveno, nýbrž i život církevní vůbec dobře znázorněn. Tak missie katolické v zámořských zemích znázorněny v celé rozmanitosti života svého ve čtyrech pavilonech: americkém, asijském, tureckém a palestinském.

O tak zvaných „uměleckých církevních ústavech, kdež kostelní umění se vyrábí po-fabricku, praví kolínský Dr. Schnütgen ve svém „Zeitschrift für christliche Kunst": „Jak arrogantně a spolu bez ceny vypadají ta odporučení a vysvědčení, jimiž jakožto reklamními prostředky hledí tak zv. umělecké ústavy se vnutiti! Nebývát' mezi všemi těmito svědky a odporučovateli ani jediného vyškoleného znalce umění! Jaké je to znetvoření svatyně, jaké plýtvání penězi obyčejně ze zbožných nadací plynoucími, když se z ohledu na láci na takováto doporučení dá kdo ke koupi svésti . . .! I pro nejchudší kostelík musí se dbáti důstojného vyzdobení, to jest ze solidního materialu, dle správné kresby a uměleckého provedení: vždyť právě jen velkým umělcům se to podaří pro jednoduché rozluštění problemu výzdoby najíti též nejlepší formu, a tak uměleckost spolu s jednoduchostí a lácí sloučiti."

„Užité umění" stalo se dnes po příkladu Francie a Anglie heslem dne i v Německu. Poslední rok právě založeny dva listy, mající za účel cediti moderní umění do řemeslných dílen: „dekorative Kunst", „angewandte Kunst" v Drážďanech, Düsseldorfu a konečně i v nejumělečtějším městě, Mnichově, došly úsilného pěstění. Jsou-li to onde jen listy, jež umění přizpůsobují požadavkům života, založena v Mnichově hned „společnost pro umění v řemesle". Snad odtud z těchto snah

vyplyne nové povznesení řemesel, dají-li se vůbec povznésti: proměnění řemesel, pokud to jde, v umělecký průmysl, zvláště pracujících v kovu, dřevě, textilních, majolikových, sklářských atd.

Drem. Heinerem založené „Collegium sapientiae“ při universitě katolické ve Frýburku švycarském vyslalo tento rok do světa čtvrtého doktora. Tentokrát byl to doktor národního hospodářství. „Kollej moudrosti“ má za účel mladým schopným kněžím poskytovati příležitost v dalším soustavném vědeckém vzdělání. Dnes čítá kollej 17 kněží z různých diecesí katolických ve Švycarech, Německu i ve Francii. Jedná se tu o povznesení vědy katolické, o výchov mužů-vědců kněží, kteří by v každém oboru měřiti se mohli s odpůrci svými.

V Italii budí velký hudební zájem genialní oratoria mladého benátského kněze-skladatele Lorenza Perosiho. Vystoupil nejdřív s oratoriem „La passione“ (Umučení) a potom „La trasfigurazione di Cristo“ (Proměnění Páně). Všecka ta oratoria skládána na prostá slova evangelia, jež vzata tak, jak evangelistou sepsána. Oratoria mladého kněze řadí prý se k nejlepším skladbám toho druhu.

Historik italský Cesare Augusto Levi nalezl v archivě patricijské jedné rodiny benátské staré zápisky vyslance kandijského v Benátkách. Tyto obsahují věrnou historii Othella a jeho Desdemony. I černoch Othello i jeho žena, ale jménem Palma, byly skutečné osoby. Také Othellova žárlivost je historická; jen že skutečný Othello svou Desdemonu nezabil ze žárlivosti, ale kolikrát jí pořádně natloukl, když ji zastal v milostných pletkách s jinými. Rukopis má býti z r. 1542. Shakespeare mohl děj ke svému dramatu čerpati nejsnáze z ústního vypravování vyslance anglického v Benátkách. Ovšem řádně si námět přizpůsobil.

V egyptském městě Tounah (Tanis superior) nalezen „satirický papyrus“ 55×12 centimetrů, snad z časů 22. dynastie, v barvách pěkně provedený. Obsahuje malované satirické zvířecí epos, v němž myši a kočky si svou roli zaměnily. Totiž myši vypodobněny jako paní, jež dávají se obsluhovat svými otrokyněmi kočkami.

Velkolepé dílo o assyrsko-babylonských objevech: „The Babylonian expedition of the University of Pennsylvania“ (Babylonská výprava university pennsylvanské) dospělo za redakce H. V. Hilprechta k 9. dílu, v němž umístěno na 100 obchodních kontraktů starobabylonských z dob panování krále Artaxerxa I. Listiny kupní mají důležitost pro stará jména židovská a jiná, jež odjinud známa jsouce, tu nalézají obdobného potvrzení. Přichází tu také jedině z pror. Ezechiele známý průplav assyrský Kubar jako „Kabaru“.

V Berlíně sestavil se „spolek Röntgenův“ (Röntgen-Vereinigung) z lékařů, fysikův a elektrotechniků, jenž chce se dále věnovati zdokonalenému využití paprsků Röntgenových v lékařství, zdravovědě, biologii a jiných odvětvích vědy.

Americký hvězdář W. R. Brooks objevil při průzračném večerním soumraku, že stín země na východ vržený jest zřetelně viditelný. Objeví se asi půl hodiny po západu slunce jako temně červený pás na východním nebi. Ráno viděti jej obráceně na západním nebi před

východem slunce. Čím dál soumrak pokračuje, tím výše zvedá se a temná stín země, až splyne s temnotou noční.

Vědeckou akademií vídeňskou vyslaná loď „Pola“ na výzkumy přírodopisné do Černého moře vrátila se tyto dny vezouc na 100 beden sbírek a materialu ze všech tří říší přírodních. Teď s podobnou missí vyslána do východních čínských vod loď „Frundsberg“.

Němečtí říšští professoři universitní jednomyslně odřekli povolání švycarské vlády na katolickou universitu fryburskou, odkud tento semestr 8 německých professorů pro neshody s vládou odešlo. Vláda obrátila se na to do Rakouska, odkudž prý 4 docenti se dali — oblomit.

V Roztoku v Rusku zemřel 7. dubna prof Dr. G. Dragendorff, jenž založil r. 1869. první ruský lékárnický časopis v Petrohradě. Byl professorem na universitě dorpatské (jurjevské). Vydal též encyklopedii farmaceutickou.

Nové dva kovy-prvky objeveny pomocí spektralní theorie na slunci při fotografování zatmění slunečního letos v Indii. Jsou to „vanadium“ (objevené 1830) dosti často i na zemi se objevující kov (v chemické praxi k barvivům přidávaný). Druhý prvek jest „scandium“, na zemi velmi řídký a pro průmysl a techniku bezvýznamný, za to tím významnější pro vědu: byltě ruským chemikem Mendělejevem vypočítán a předpověděn, jako scházející člen prvkové soustavy a později teprv na zemi, teď i na slunci objeven.

* * *

Z politiky a národního hospodářství. Situace pro vládu i pro pravici je stále prekerní. Obstrukce už by byla ráda couvla, ale nesmí. Na konec dochází k tomu, čeho si Němci přáli: hlásá se všude povolnost a shovívavost k obstrukci. Svůj rozběh ke zlomení obstrukce na konec vlády Badenovy učiněný, pravice velmi žalostně odpykává. Obstrukce není spokojena v té věci ani tichými ústupky pravice, chce aby sebe samu veřejně odsoudila. – Před jarním zasedáním říšské rady zdálo se aspoň, že zvolení výboru jazykového ukonejší. Pravice už i tu k vůli levici popustila se svého zásadního stanoviska. Zvláště český a polský klub. Tyto už konečně odstavily své zásady, že jazyková otázka má se jedině vyřizovat na zemských sněmích. Obstrukce — jako na výsměch jim — nedovolí asi ani na říšské radě upravit jazykovou otázku, dokud se jí ve všem nestane po vůli! Pravice ostatně ve svých zásadách je co nejméně jednotna. Ukazuje se, že heslo autonomie, jež ji mělo spojovat, dávno již všechny strany nevyznávají. („Národní Listy“ číslo 85.) Byloť by toto heslo pro Jihoslovany zvláště sebevražedným pokusem! Co jim pomůže autonomie, když v pěti autonomních sborech oni právě jsou s největším násilím utloukáni! Jen dva autonomní celky: Krajina a Dalmacie jsou v jejich moci. Vždyť jejich jedinou nadějí nadějí jest právě říšská rada, jež musí čím dále tím více stávat se slovanskou. My se svým státním právem stojíme věru osamoceni — i řečník katol. lidové strany (baron di Pauli) nazval je illusí — spojenec autonomní! Jihoslované se usku-

tečnění tohoto práva bojí a báti musí z vytčených právě příčin. Zmenšení agendy říšské rady jest pro ně utužením poroby. Dosavadní jejich nesobětné podporování našeho požadavku zasluhuje skutečně většího ocenění, než se jim ho dostává. A jest oprávněnou otázkou, zda by české státní právo samo o sobě provedeno, prospělo nám předně samým a prospělo za druhé rakouskému Slovanstvu? Stojí to dobře za uvážení, zdaž my Čechové sami stačíme ubránit sebe! Nával na nás právě jest nejhroznější, a je to rozumné, aby ten, kdo stojí v nejkrutějším boji, samochtě se osamocoval? Autonomie jest zajisté moderní politická zásada — aspoň doposud ještě — ale pro Bůh což není to zrovna hříchem politickým, lepit tuto dobrou politickou snahu na naše správní celky, jak dnes Rakousko je z nich složeno!? Co pak není to sedmnácteré rozkouskování Rakouska politický nonsens, a jako naschvál upraveno proti nám Slovanům!? Je možno vyslovit požadavek svéprávnosti těchto zemí, těchto nešťastných pozůstatků našich nešťastných dějin rakouských! Což má se ten hřích historie na Slovanech rakouských vývést na politický raison!? A od nich samých ještě!?

Je velmi žádoucno dnešní českou politiku opravit. Je to tím spíše možno, že je theoretická. České státní právo máme na prvním místě, a když k čemu dojde, stále je musíme odstavovat. Už jsme podruhé ve většině rakouského parlamentu, ale od státního práva jsme tím právě vždy dále. Rozumné bylo, že si Mladočeši za Badena vynalezli 32 etapp, po nichž se mělo přijít k vyvrcholení české politiky státním právem. Možná však, že by po těch 32 stupincích byli vystoupili docela někam jinam.

Němci už se valně v budoucnosti o naše státní právo starat nebudou. Kdyby nevedli německou politiku rakouskou právě čeští Němci, kteří se dávají svádět k protičeskému justamentu ve všem, svou protičeskou rozvášněností, už by sama velká Germania byla musila pracovati k tomu, aby nám státní právo naše vydobyla. Vždyť vidíme už, co způsobil dualismus! Jak padl velkogermanským choutkám do noty! Maďarům jest osud naší polovice lhostejný, snad víc než lhostejný! Učinit jej lhostejným i nám: a Velkoněmecko sahá od Baltu do Adrie obratem ruky! A víc zatím nechce. To ostatní už by se pak poddalo samo. Nás by naši Němci, jichž by po hospodářských cestičkách, Čechami a Moravou ze severu na jih Velkoněmecka vedoucích, stále přibývalo, už dovedli držet stále v šachu. Zvláště při té plutarchii volebních řádů, jaká za nepochopitelné patronance všech našich dosavadních politických stran, ve všem zřízení zemí našich vládne, a lid český do područí hospodářsky vyspělejších Němců zrovna nutí!

Politické důvody pro spojení Rakouska s Německem rozmnožili si Němci o nové důvody: hospodářské. A učinila to strana tak zvaných socialních politiků vídeňských, do nichž kladeny z našich stran, zvláště realistické a pokrokově mladočeské, takové naděje! Prof. Philipovich při anketě exportní uspořádané ve Vídni tento měsíc tuto novou vzpruhu velkoněmeckých snah dobře odůvodnil! Odůvodnění to platí tím víc, že podáno ve zvonivé minci. Na to se mohou chytit i takoví z Němců

našich, kteří politicko-citovými deklamacemi zůstávali netknuti. Největším pak nebezpečím doby jest, že velkoněmecká propaganda povážlivě se ujímá ve věrných dosud alpských zemích.

Věru je třeba myslit dál než na české státní právo: dál myslit, ale blíž chápat se příležitosti k povznesení sebe. Na sjezdu radikálů českých v Praze o velkonoci ozvaly se slabé hlasy sympathie s požadavkem svéprávnosti národů, jak ji hlásá soc. demokracie od svého vystoupení proti mladočeskému programu. Leč slabé ty hlasy (Al. Hajn) umlčeny (a Al. Hajn ihned po sjezdu ze strany vyloučen), většina si radikalně zastátoprávnila, viníc Mladočechy ze zrady na státním právu! Socialistický sjezd v Brně zase naopak měl prý býti živým důkazem požadavku soc. demokratického: národ bez zemských hranic celý — tu vystoupil: z Čech, Moravy, Slezska, Dolních i Horních Rakous i Štyrska! — Na sjezdu národně-socialní strany, která napsala státní právo také na první místo svého programu, byli rovněž přítomni zástupci z Vídně a Dolních Rakous, ale neprotestovali proti odstrčení svému, proti vyloučení „největšího českého města“ — jak říkají Vídni — ze svéprávnosti národa českého!

Vedle české otázky v Rakousku co nevidět vystoupí — bezpochyby — hrozivě otázka srbská. Kolovala zpráva novinami, že v Berlině zamýšlejí navrhnout velmocím za příčinou letošího císařova jubilea dáti Bosnu a Hercegovinu jako jubilejní dar našemu mocnáři. Souzerainem jejím je dosud sultan turecký, jak dobře ví bosenskohercegovské obyvatelstvo vyhrožujíc co chvíle p. Kallayovi, že naň půjde žalovat do Cařihradu. (Ve Vídni totiž dosud nikdy nic nepořídilo.) I formalní toto odpoutání Bosny a Hercegoviny ze svazku zemí sultanových rozvinulo by celou řadu nových otázek a nevím, byly-li by tyto otázky zodpověděny všecky ke spokojenosti jak naší říšské polovice, tak rakouského Slovanstva vůbec! — Není třeba ještě těchto starostí si připouštět, neboť Rusko z celé této rakousko-slovanské otázky nejvíc si všímalo dosud věcí bosensko-hercegovských, a to s patrnou nevraživostí na vládu rakousko-uherskou. O jeho odpor by se nabídka berlínská asi rozbila.

Rusko spěchá mohutnými kroky k nebývalým úspěchům, ale bohužel že jen zevnějším! Razí si cestu na nejzazší východ, otvírá vrata starého světa k Tichému oceanu — ale jest velmi pochybno, komu to vše prospěje! Rusko nemá dosud té vnitřní hospodářské síly, aby to, co vykoná, samo pro sebe vykonalo. Už dnes na dalekém východě ne ono, ale Němci a Angličané s Američany mají na jeho území tepny hospodářského života ve své moci. A doma v evropském Rusku je to nejinak. Nejen kapital cizí, ale i lidé cizí zmocňují se všeho průmyslu a veškeré výnosné těžby. Finanční kruhy ruské jsou zcela v rukou německých. Ne bez důvodu se praví, že německá infiltrace jest největším nebezpečím Ruska v budoucnosti. Tak jako tato infiltrace[1])

[1]) u nás všude hospodářská a byrokratická šla ruku v ruce. Byla proto dvojnásob mocnou. Že tato infiltrace je zrovna systemem Německa, vidět z politiky pruské v Poznaňsku: 200milionový »ansiedlungsfond« a nejnovější úřednický výnos jsou zřetelné zjevy tohoto systemu.

podťala veškeré skoro životní síly západního Slovanstva: nás Čechů, Poláků, Slovinců i Charvatů částečně, tak snaží se rozplaziti se i po Rusku. A ač na Rusi jsou proti ní lépe na stráži, než my jsme bývali, přece nebyli dosud s to, aby ji zdolali.

Po evropském měřítku svádějí mnozí vypuklou mezi Španěly a Spojenými Státy válku na boj dvou raç, ale není jím. Na to jsou američtí Anglosasi příliš střízliví. U nich právě tak jako u Angličanů nerozhoduje raça, ale — obchod, zisk. Válka o Kubu jest v prvé řadě cukerní, Spojené Státy praví, že humanitní, že prý bojem za osvobození vyssávaných a nespokojených Kubanů. Bez své cukerní třtiny neměla by Kuba pro severní Ameriku více ceny nežli danské Gronsko! Spojené Státy bojují se Španělskem za své vymanění od cukerního průmyslu Evropy. Divná hra osudu! Rána míří na Německo, Francii a české země. ale odrážet ji musí Španělsko! Kdyby tyto země aspoň za to se Španělskem sympathisovaly! Ale ani toho se ubohé nemůže nadíti. Rakousko samo, největší dnes přítel Španělska, jest mu přítelem jen pro spřízněnost obou dvorů panovnických. A snad ještě katolictví obou říší jejich mysli sbližuje. Naše české svobodomyslné listy však rovněž se daly lapiti na hesla o humanitě Spojených Států a černém zpátečnictví a inkvisiční ukrutnosti katolického Španělska. Jak je to vše v tomto boji dnes vedlejší! Útraty války, ať vyhrá ta či ona strana, ponese v první řadě cukerní průmysl náš, německý a francouzský. I svou vlastní porážkou dosáhnou Spojené Státy pořádku a míru na Kubě a na j e j i c h plantážích třtinových počne v každém případě opět život. A 10 milionů metrických centů cukru, a počet tento bude stoupat co nevidět i nad spotřebu samé severní Ameriky, jest nečítaná náhrada válečná cukerních baronů severoamerických, ať vyhrá na moři kdo chce. Španělsko svou snahou získat pro sebe jihoamerické a středoamerické republiky španělské, ovšem by snad mohlo hospodářskou potyčku malého celkem rozsahu, jak se dá očekávat, změnit ve válku germanské raçy s romanskou v Americe. Ale tu by asi Spojené Státy brzy ucouvly. Neboť toho nejméně zamýšlejí pobouřit proti sobě severní Ameriku. Ostatně politikové Spojených Států předvídají toto soupeřnictví španělské Ameriky s Amerikou anglickou jednou v budoucnosti. Až se Brasilské Spojené Státy vyvinou, nastane ten okamžik. Tak zní aspoň prognostikon, jež G. L. Thompson uveřejňuje v březnovém čísle revue „Forum". Bohatěji nadána jest Brasilie než Spojené Státy severní Ameriky. Může býti celá obydlena. Kdyby měla obyvatelstvo tak husté jako Francie, směstnalo by se v ní a dobře i uživilo 320 milionův obyvatelů. Sama ze sebe ovšem Brasilie tak brzy toho počtu obyvatelstva nedospěje: čítáť dnes teprv 16 mil. obyv. A příliv vystěhovalců není tak mocný, jaký býval do Spojených Států severní Ameriky. V r. 1895. bylo jich 164.371, a to z dvou třetin Italové a Portugalci. Osudné pro budoucí Brasilii jest, že osídlena jest a i doplňována raçami romanskými, jež nejsou tak vytrvalé, pracovité a kultury schopné jako severní raçy. Z romanských raç jen Francouzi jako nejsevernější část se povznesli, a i ti dnes už daleko odstávají za sousedním Německem a

Anglií. Španělé a Italové, již tvoří hlavní kmen obyvatelstva brasilského, dnes a na dohlednou dobu jeví se neschopni hráti kdekoli v historii jakoukòliv úlohu.

*

Dva sjezdy dělnické o Velkonoci přivedly trochu k řeči zase socialní otázky v našem veřejném životě, jimž nezaslouženě a na škodu hospodářskou a mravní našeho lidu dosud tak malá se všude věnuje pozornost. Ale zase to nebyla hloubka nebo význam socialní obou sjezdův, ale politický, jenž působil. My se v té politice utápíme všude. Od voleb v páté kurii počalo na straně mladočeské úsilné snažení založiti si vlastní dělnickou stranu. Snažení toto bylo už i dříve pozorovati, ale bylo stále bezúspěšné a více v theorii než v praxi. I teď by asi bylo zůstalo přes všechnu námahu bez úspěchu, kdyby socialní demokraté nebyli vnutili straně mladočeské do rukou účinné agitační heslo „státního práva“, proti němuž na říšské radě vloni v březnu vystoupili. Pod čarovným proutkem tohoto hesla kupily se brzy po boku mladočeském „zástupy“. „Vydupali“ si svou dělnickou stranu, jak sami praví, a o Velkonoci dán této nové straně programm. Programm ten není jen „dělnickým“, nemáť pouhé socialně dělnické požadavky, ale obsahuje celou abecedu socialně-politických a hospodářských i národních požadavků vůbec. Chyba, jaká se pro začátek mohla státi, největší! A programm ještě i po sjezdě doplněn: odstavcem o socialní politice obcí. Touto socialní politikou se zabýval totiž sjezd socialních demokratů též, a možná tím přivedl i svou vyslovenou soupeřku stranu národně-socialní k doplnění programmu svého i v tomto směru. Pochybovati se může plným právem, že by národně-socialní strana mohla a směla přijíti s tímto svým obecním socialním programmem do městských a obecních rad našich měst českomoravských, kde vládnou její stoupenci a „otcové“ a předložit jim jej se žádostí, aby jej splnili. Socialní politika našich měst i zámožnějších leží ještě zcela ladem. Kdyby národně-socialní strana skutečně tolik moci vyvinula a naše kommuny obrátila v tomto ohledu, může se spokojeně pak rozpadnout, třebas že hlavního úkolu nedosáhla: potření socialní demokracie. Na to v sobě síly nemá a svrchu jí nepomohou. Na ten prvnější úkol však může se dožadovati podpory svrchu. Tu může zcela oprávněně svým „vydupatelům“ říci: „Když jste mě vyvolali, teď mě též zažehnejte dle vlastního svého receptu!“

Sjezd strany socialně-demokratické, tentokrát už třetí od ustavení se československé socialní demokracie jako samostatné organisace, konán v Brně a týkal se věcí vnitřních této organisace. Šíře zajímavé body byly: přijata mírnější taktika vůči stranám dělnickým. Třídní boj a boj politický proti příslušníkům vlastní třídy má se budoucně lišiti svou silou a jakostí. V boji se stranami dělnickými nemá se nikdy zapomenouti, že se bojuje se stejně porobenými a utlačovanými soudruhy, kteří však ještě „pravého poznání“ nedospěli. Proti těmto třeba více užívat: poučení, vysvětlení, a agitace více než boje. — Za zaznamenání stojí, že podán též návrh, aby vrchní vedení strany pře-

loženo bylo z Vídně do Prahy. Ale ton udávající vůdcové se proti tomuto následování mladočeského hesla: „Pryč od Vídně“ ohradili a snadně tentokrát zvítězili. — Na agitaci mezi rolnictvem, vydatnější než dosud, sice naléháno, ale strana, jak vidět, nemá k tomu ani síly ani chuti věnovat se jí vydatněji. Půda ještě není tak připravena, jako ji mají němečtí socialisté v severočeských rolnických okresích. Strana si netroufá založit ještě ani svůj zvláštní list zemědělský pro agitaci v těchto vrstvách. — Obecní programm socialní demokracie jest pouze zatimní. Zástupci dnešních obcí socialně-demokratických mají se v příležitou dobu sejíti a vypracovati si jej dle svých poměrů.

* * *

Školství. Nejdůležitější událostí posledních dnů jest ustavující valná hromada katolického spolku českého učitelstva na Moravě, jež konána v úterý velkonoční v Brně. Nejen katolický, ale i liberalní tisk věnoval jí náležitou pozornost, každý arciť svým způsobem. Katolické listy vesměs vítají nový spolek velmi sympaticky, liberalní buší do něho jako o závod. Zvláště „Lidové Noviny“ věnují mu úvodník přeplněný spoustou otřepaných frasí. Spolek čítá 130 členů, založil redakční odbor tiskový, jubilejní fond sirotčí, zakládá spolkovou knihovnu v Brně a chystá jiné podniky po stránce duševní i hmotné velmi významné. V čele postaven dosavadní zatímní starosta Kadlčák. Zajisté na tomto místě ještě častěji bude nám popřáno referovati o činnosti opravdově, činnosti plodné a obsáhlé.

Důležitou zprávu o Komenském přináší lvovská „Szkoła“. List dokazuje, že osvojil si důkladně jazyk polský a velmi zhusta ho užíval k dokladům při vyučování jazyku latinskému. Upozorňujeme na tento pozoruhodný článek Dra. A. Danysse ve 14. a 15. čísle I. roč. uveřejněný.

Dědictví Komenského v Praze vydalo právě účetní zprávu, dle níž aktiva obnášejí 10.877 zl. 54 kr., passiva 893 zl. 40 kr., má tedy jmění 9984 zl. 14 kr., v čemž arciť zahrnuty jsou nedoplatky 5217 zl. 91 kr. „Květy mládeže“ přestalo dědictví vydávati, poněvadž byly stále passivní. Také znamení doby! Z časopisů „pro mládež“ těží znamenitě známý nakladatel pražský přispěním učitelstva, které svého vlastního listu udržeti nedovede. V čem to vězí? „Pedagogické Rozhledy“ slušně representují české učitelstvo. Jsou sice veskrz prodchnuty „moderním“ duchem, ale berou se vážným směrem, vyhýbají se nízkým polemikám a proto i nám se zamlouvají. Zvláště doporučují se rozhledy svými.

Moravské učitelky odborné domáhají se rovnoprávnosti s odbornými učiteli v ten smysl, aby místa ředitelská na dívčích školách měšťanských nebyla monopolem učitelů, nýbrž aby byla připuštěna soutěž učitelek. V čele akce stojí odborná učitelka M. Hoffmannová z Hulína, kteráž vedla tříčlennou deputaci učitelek k rozhodujícím osobnostem v Brně. Deputaci dostalo se laskavého ujištění, že oprávnněný požadavek učitelek bude podporován. Zvláště c. k. zemský školdozorce

Royt a c. k. místodržitel bar. Spens-Booden ujistili deputaci, že se přičiní, aby umožněn byl učitelkám postup k ředitelským místům na školách měšťanských.

Jak škola konfessionelní jest ochranou národnosti, svědčí pamětní spis národnostního kongressu nemaďarských národův uherských letos v lednu v Budapešti konaného. Spis má býti podán J V. císaři jako projev utlačovaných národností a obsahuje o škole toto místo v původním slováckém originalu: „Ešte stávajúce konfessionálne školy u Rumunov a Srbov obmedzované sú lubovolnými prostriedkami štátnych školdozorcov v najvyššom stupni. a ich osud závisí od toho, či poddávajú sa maďarisačným snahám, alebo nie. V jednom meste južného Uhorska zabránili Srbom za vlastné peniaze kúpiť pozemek pre konfessionálne gymnásium. Rumuni v Arade a Lugoši shromáždili si potrebné fondy na založenie gymnásií a obrátili sa k vláde o povolenie založit gymnásia, ale to povolenie nedostali. Slováci chce-li založiť interkonfessionálne gymnásium, ale im nedovolili sbierať potrebné peniaze, a síce s tým dôvodením, že na slovenském území je stredných škôl nadostač; toto posledné je síce pravda, lenže ani na jednom z jestvujúcich gymnásií neprednáša sa slovenský jazyk povinovate, ani len ako predmet vyučovania. S konfessionálnými pomerami národností nestojí vec lepšie. Na severe Uhorska rozpúsťajú svevolne luteránské konventy Slovákov a svetských hednostárov pozbavujú úradov, ba ešte i „kanonický zločin" vynašli proti luteránskym Slovákom. U Rumunov a Srbov hierarchie vystavené sú vplyvu štátnej vlády v najvyššej miere. Odkedy bolo možné srbského patriarchu svevolne pensionovať, srbská hierarchia vystavená je neobmedzenému vplyvu uhorskej vlády a regulovanie srbskej církevnej autonomie je temer nemožné, proto, že protivy medzi srbskou, vláde bezpodmienečne oddanou hierarchiou a medzi srbským národným církevným kongressom nemožno vyrovnat. To miešanie sa do konfessionálných pomerov Uhorska zaujalo väčšie rozmery po utvorení tak zvaných církevno-politických zákonov." — Slováci, Rumuni i Charvati a Srbové domáhají se důrazně školy konfessionelní na obhájení národnosti a u nás bojí se jí, že by poškodila „vlastenecký" výchov. Co dosud nikde nemělo následků zlých, naopak u všech národů se osvědčuje a zavádí, konfessionelní škola totiž, ani lidu českému nemůže býti na škodu. Jest tudíž boj proti ní neodůvodněný a nevlastenecký, neboť zadržuje se lidu, co blahodárně působí na mravnost povšechnou a zdravý rozvoj duše i těla. Vývody své opíráme o čísla, jichž se odpůrci tak rádi dovolávají. Po odstranění konfessionelní školy a zavedení svobodné „ethiky" do škol přibylo mladistvých zločinců ve Francii od r. 1886.—1896. o 50%, v Italii od r. 1887.—1889. o 18%, ve Švycařích od r. 1883.—1892. o 13%, ve Švedsku od r. 1883.—1892. o 50%, v Dansku od r. 1881. až 1890. 35%, v Hollandsku od r. 1872.—1892. o 118%, v Německu od r. 1882.—1892. o 51%, v Rakousku od r. 1885.—1893. o 18%, v Uhrách od r. 1881.—1891 o 43%. Nepopíráme, že děsná tato čísla mají základ hlavně v soudobých poměrech socialních a z velké části

padají na vrub zvrhlého tisku, ale že moderní škola více méně bezkonfessionelní je zcela bez viny, to zajisté nikdo nedokáže.

Dosud za učitelské listy považované časopisy „Školský Obzor“, „Česká Škola“ a „Český Učitel“ prohlášeny byly na sjezdě radikalně pokrokové strany české v Praze o velikonočních svátcích konané za organy této strany, čímž vysvětluje se ton a obsah těchto listův, o nichž lze vším právem říci, že stojí na úrovni „Červánků“, „Rovnosti“ a p. listů.

Samostatná organisace měšťanských škol jako zvláštní druh školství zemskou konferencí německých učitelů v Čechách žádaná, byla ministerstvem vídeňským zamítnuta jako nepřípustna a zákonům školským neodpovídající. Zůstanou tedy i na dále školy měšťanské tím, čím až dosud byly: vrcholem školy obecné čili národní, v níž mají kořeny.

Útulny pro zanedbanou mládež jakožto ochranu před úplným spustnutím navrhují vídeňští učitelové podle vzoru anglických Industrial Schools a Reformatory Schools. Zvláště doporučují takové útulny pro děti, které nemají řádného výchovu rodinného; útulny ty i s české strany byly již před lety žádány pro místa průmyslová. Připomínáme zde návrhy řídící učitelky Marie Matulové z Mor. Ostravy, jež však bohužel dosud nenalezly oné pozornosti rozhodujících úřadů, jak toho zasluhují. Zřízením podobných útulen by Morava nejlépe oslavila jubileum panovnické svého markraběte a krále.

Frequence universit rakouských dle výkazu ministerstva osvěty za zimní semestr 1897/98 vykazuje celkem 16.995 posluchačů, proti minulému zimnímu semestru o 274 více. Z těch připadá na fakulty theologické 1502, na juristické 8335, na lékařské 4316 a na filosofické 2544 posluchačů. Vídeň vykazuje 6534, Innomostí 1008, Št. Hradec 1739, Praha česká 2839, německá 1321, Lvov 1726, Krakov 1443, Černovice 385 studentů. Po vídeňské je tedy česká v Praze nejvíce navštěvována, neboť má sama tolik posluchačů, jako university v Černovicích, Krakově a v Innomostí dohromady.

Služné učitelů bylo upraveno v Innomostí od 1. ledna t. r. Mají učitelové měšťanských škol 1100 zl. (dříve 900 zl.) a přídavek aktivní 100 zl. (50 zl.), učitelé národních škol 900 zl. (700 zl.), aktivní přídavek 200 zl. a quinquenia po 100 zl.

Vaření jako závazný předmět učebný byl zaveden do 8. třídy dívčí školy v Norimberce. Čtyřikráte do týdne v hodinách dopoledních konají žačky všechny kuchyňské práce ve vzorně zařízené kuchyni a prakticky se cvičí v umění kuchařském. Také v Mohuči chtěla městská rada zříditi podobnou školní kuchyň. Z té příčiny hledala schopnou učitelku, ale ani jediná z četných učitelek městských netroufala si převzíti správu kuchyně, a proto byli nuceni vyžádati si učitelku až z Kaselu, kdež jest odborná škola kuchařská.

Agitace pro některé učebnice byly výnosem ministerstva (30. ledna 1898) zakázány a zároveň pohroženo, že kniha již schválená ihned pozbude připustnosti do škol, jakmile by se dokázalo, že nakladatel neb autor uchází se o přízeň učitelů jakýmikoliv bonifikacemi.

Statistiku koktavých sestavuje zemská školní rada moravská k účelům školským i hygienickým. Správy škol mají sestaviti material dle určitých norem, okresní školní rady sestaví přehledy okresní do května t. r., z nichž pak zemská školní rada zpracuje zemskou statistiku.

Frequence technik rakouských za rok 1897/98. vykazuje celkem 4218 posluchačů, t. j. o 519 více než předešlého roku. Nejvíce posluchačů má technika vídeňská, a sice 1749, pak česká v Praze 961 posluchačů. Ve Lvově polská má 472, německá v Praze 463, německá v Brně 350 a ve St. Hradci 324. Z techniků věnuje se všeobecným vědám technickým 177, inženýrství 1591, stavebnictví 200, strojnictví 1228, lučebnictví 584.

Odborné školství ve Švycarech budí podiv všech, kdož měli příležitost z vlastního názoru poznat jeho účelné zařízení a praktické vedení. V hojném počtu jsou tam výborně zařízené školy zemědělské, sadařské, zahradnické i vinařské; školy kupecké, technické, průmyslové a řemeslnické; školy hodinářské, mechanické a kovodělnické; školy pro umělecký průmysl a pěkná umění; školy ženských ručních prací a hospodyňské; školy tkalcovské a krejčovské. Kromě toho mají Švycaři přečetné školy pokračovací, mezi nimiž zvláště budí zasloužeuou pozornost škola služebnická a škola pro hospodyňky dělnické, škola hospodyňská pro dívky rodin měšťanských.

Zručnostem, t. j. chlapeckým pracím ručním, jako stolařství, lepenkářství a p. vyučuje se v Německu na 600 školách. V Lipsku jest ústav, na němž vzdělávají se učitelé v zručnostech. Podle usnesení ústředního výboru spolku pro pěstování těchto zručností budoucně mají se tyto ruční práce řemeslné zaváděti do škol jenom k návrhu obce a po schválení dozorčích úřadův. O svatodušních svátcích koná se ve Vratislavě sjezd všeobecný, jenž má jednati o reorganisaci spolku a zreformovati učbu zručnostem po stránce pedagogické a hygienické a stanoviti jich poměr k řemeslu a umění. Zároveň pořádá jmenovaný spolek výstavu pomůcek a prací ručních.

Proti přepychu v dětských hračkách jeví se silný proud v rakouském učitelstvu německém. Poukazuje se na nepříznivé účinky přemrštěně drahocenných hraček jak po stránce hmotné, tak i v ohledu ethickém a pedagogickém a doporučuje se, aby zase místo drahých a přečetných hraček dětem dány byly prosté a jednoduché hračky laciné, na nichž může brousiti vtip i sílu. Jenom že němečtí učitelé při tom zapomněli na to hlavní: místo božského Jezulátka dětem dávají jakéhosi „Weihnachtsmanna“ a tím sami zbavují dětskou mysl čarovné poesie, jež i nejprostší hračku ozařuje leskem nebeské idylly. Vraťte dětem zase Jezulátko, a bude z veliké části zlo přemoženo.

Rozšíření ústavův učitelských na sedm ročníků chystá vláda saská. Do těchto ústavů by vstupovali chovanci ze škol nižších. Vzdělání všeobecného i odborného by jim poskytly takové sedmileté školy odborné.

Ročník III. (XV.) Číslo 6.

HLÍDKA.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil.

II. Poměr filosofické a esthetické nauky Kantovy k nauce Fr. Palackého.

Všeobecně můžeme říci, že Palacký ve své spekulaci řídí se zásadami filosofie Kantovy.[1]) Jako Kant učil, že všechny naše poznatky jsou nám dle formy vrozeny, tak praví i Palacký, že „což do sebe víme, cítíme nebo chceme, základ poslední v duchu jest“, a že „podle původního způsobu činnosti formuje se veškeren obor poznání našeho, vytvořují se všecka naše ponětí o pravdě, o kráse a dobru“.[2]) A dále praví: „Celý tedy poznatelný svět obráží se v mysli naší, jako v zrcadle; a od jakosti tohoto zrcadla závisí, v jaké podobě se nám předmětové ukazují.“ [3]) Dle Kanta můžeme skutečně poznati jen smyslné jevy věcí, poněvadž jen na tyto jevy můžeme přenášeti apriorní nazírací formy prostoru a času a smyslné představy kvantity, kvality atd. Co však tyto jevy v sobě kryjí — bytnost věcí (bytnost o sobě, das Ding an sich) — jest poznání našemu úplně nepřístupno. Že smyslné jevy musí míti nějakého nosiče (bytnost, podstatu), o tom nemůžeme býti ani v nejmenší pochybnosti. Nelzeť si mysliti jevu, v němž by se nic nejevilo. Ale v čem tento vnitřní nosič jevu záleží, toho poznati nemůžeme.

---

[1]) *Albert Stöckl*, »Lehrbuch der Aesthetik« S. 10. ff.

[2]) »Radhost« z r. 1871., díl II. Str. 133.

[3]) l. c. Str. 334.

Téhož názoru jest také Palacký: „Jedině v citu", praví, „té nejvnitrnější svatyni bytnosti své nachází člověk bezprostředně jestotu (das reale Sein) ... Mimo cit není pro nás jestoty, leč aneb jen tušená z podobnosti k životu našemu, aneb domyšlená, po zákonech rozumu; všecky výstřední (t. j. z nitra našeho na venek vycházející) působnosti jsou formalní a k formám se vztahují. A poněvadž jestota formami nikolikerými uchopiti ani vyměřiti se nedá: tedyť i jestoty mimopodmětné čili předmětné, jeliž jaká, jen citem docítiti se můžeme."[1])

Vůbec lze říci, že Palacký si úplně osvojil ony základní idey, ze kterých jak Kant, tak i idealisté vůbec nauku svou o vrozených, pokud se týče o subjektivních ideách dovozují. Kdyby prý neměl člověk idejí již apriorně v duchu svém, nemohl by vůbec poznati, poněvadž by vnější svět jakožto bytost hmotná nemohl působiti na duši, jež jest bytostí duchovou. A proto prý nezbývá, než že člověk všecky představy, pojmy a idey věcí má již a priori v duši své, a že je pouze na vnější, na jeho smysly působící předmětenstvo přenáší. Tuto myšlenku Kantovu vyjadřuje i Palacký zcela určitě, když praví: „Rozmanitost předmětenstva, vcházejíc do ducha bytnosti by svou jej naplnila i se sebou sestejnila, čili, co totéž jest, zničila by jej, kdyby v něm samém nebylo nějaké zásady, která by součinně, podrobíc rozmanitost tuto jednotě své, vnášela jednotu myslnou do světa poznání našeho."[2])

A poněvadž Palacký podobně jako Kant idejí našeho poznání neabstrahoval ze vnějšího předmětenstva, nýbrž je jako prázdné poznávací formy do duše apriorně vkládal, proto zcela důsledně také učil, že duch lidský při svém poznání nebývá určen vnějšími věcmi, nýbrž že tyto věci sám určuje a řídí. Duch náš nezávisí na věcech, nýbrž věci závisejí na duchu. Jak duch náš věci myslí, takové jsou. A duch musí věci tak mysliti, jak vrozené apriorní jejich formy toho žádají. Duch jest při svém poznání podroben naprosté nutnosti, ale tato nutnost není obsažena ve věcech poznatelných, nýbrž v něm samém, v jeho apriorních poznávacích prázdných formách. Při našem poznání neběží o to, abychom věci poznali, jak v sobě jsou, nýbrž pouze o to, abychom je pojali a zařadili do prázdných poznávacích forem ducha svého. V duchu našem jsou apriorně tak říkaje prázdné přihrádky, a naše poznání jen k tomu směřuje, abychom věci poznané do jejich příslušných a přiměřených přihrádek vložili a zařadili. Proto praví

[1]) l. c., str. 338; »Gedenkblätter« (Prag 1874). S. 8, 11.
[2]) Str. 341.

Palacký dle Kanta zcela důsledně, že náš rozum při všem svém poznání jest toliko pravitelský, t. j. regulativní,[1]) jelikož každou věc, kterou poznává, vkládá jen do prázdné myslicí formy: „Jako rolník hospodář", praví Palacký, „vládne plodinami přírody a podle vlastních účelů svých je spravuje a pořadá sice, ale tvorné síly života sám ode přírody s důvěrností očekávati musí: tak i rozum v duchu člověka hospodaří sice veškerou jestotou života našeho, ale jestoty této samé stvořiti aniž mohl, aniž kdy moci bude." Z té příčiny může člověk věcně poznati jen hmotné bytosti, a to jen podle jejich vnějších smyslných jevů.

Při ideách transcendentalních, které se našemu smyslnému poznání nejeví, nemá však člověk předmětu, který by do svých prázdných myslicích forem vkládal a zařaďoval, a proto zůstávají tyto formy vždy jen prázdny, bez obsahu. Že svět mimo nás jest takový, jaký jej ve svých apriorních formách myslíme, toho se jen domýšlíme, aneb jak Palacký praví, dověřujeme, důkazu o tom podati nemohouce. Člověk jen předpokládá, jen věří, „že celek ten jeho samoznání (totiž idea světa jakožto jednotného celku) vytvořený dozorně podle vlastních zákonů myslných bude tudíž i pravým. Zdaliž však toto dověřování neklamné jest, hádati se nelze ani netřeba: zde jsou meze vší jistoty v poznání lidském." [2])

Ačkoli Palacký celkem stojí na na stanovisku téhož subjektivismu, jenž jest vůdčí myšlenkou veškeré soustavy Kantovy, přece v některých bodech Kanta opouští a jde svou vlastní cestou. To platí jmenovitě o krasovědě, v níž se Kantovi opírá a svou theorii na jiném základním principu buduje. A princip tento, jak sám praví, nalezl v Baconově díle: „De augmentis scientiarum", kde Bacon o básnické dějepravě praví: „Poesis narrativa merito etiam divinitatis cuiuspiam particeps videri possit, quia animum erigit et in sublime rapit: rerum simulacra ad animi desideria accommodando, non animum rebus submittendo." [3]) Kdežto Bacon tu pouze o básnické dějepravě praví, že jest „divinitatis cuiuspiam particeps", že má v božstvu jakousi účast, poněvadž ducha povznáší a povyšuje, obrazy věcí jemu připodobňujíc, nikoliv však ducha věcem podrobujíc,

[1]) Str. 342. »Gedenkblätter«, S. 9, 11.

[2]) »Radhost«, l. c., str. 335.; srv. rozpravu *Leandra Čecha:* »Palacký jako filosof«, uveřejněnou v »Osvětě« z r. 1885., str. 1053. sldd.; Dr. *Alb. Stöckl,* »Geschichte der neueren Philosophie«. 2. Bd. Mainz 1883. S. 8. ff.

[3]) Op. cit. lib. II., p. 145.; »Gedenkblätter«, S. 1.; »Radhost«, l. c., str. 397. sld.

neobmezuje Palacký této účasti v božstvu pouhým básnictvím, nýbrž připisuje ji krásnému umění vůbec, a buduje na této krásné myšlence veškerou svou krasovědu. Abychom této jeho krasovědě správně a jasně porozuměli, jest nám zmíněnou účast umění v božstvu, jak ji Palacký pojímá, poněkud místněji uvážiti. Postavíme-li do výroku Baconova ve smyslu Palackého místo slova: „poesis" slovo: „ars", aneb ještě lépe slovo: „pulchrum", jež jest pojmem širším, než umění, pak bude onen výrok zníti: „pulchrum — merito etiam divinitatis cuiuspiam particeps videri potest, quia animum erigit et in sublime rapit: rerum simulacra ad animi desideria accommodando, non animum rebus submittendo."

Zastavme se při první nepodtržené části tohoto výroku.

Podle Palackého jest krásné umění, jest krása účastí v božstvu, a to proto, poněvadž ducha lidského „erigit et in sublime rapit". Krása nezáleží tedy, jak Kant učil, v pouhé subjektivní apriorní myšlence vnější účelnosti věci, kteroužto účelnost duch ze sebe jaksi na venek promítá a ve smyslný jev věcí vnějších vmýšlí, nýbrž jest účastí samého Boha.

Avšak krása jest jen proto účastí Boha, „quia animum erigit et in sublime rapit", poněvadž ducha našeho k Bohu povznáší, Bohu připodobňuje a přizpůsobuje. Povznáší-li však krása ducha našeho k Bohu, pak jej činí samého také Boha účastným.

Duch lidský, tak uvažuje Palacký, směřuje svou vnitřní přirozeností k činnosti. Poněvadž však činnost nedá se mysliti bez účelu, kterého se snaží dosíci, musí i duch lidský svou činností bráti se za jistým účelem. Duch lidský má různé mohutnosti a síly: má rozum, vůli a cit. Činnostmi rozumu směřuje k pravdě, činnostmi vůle k dobru a činnostmi citu ke kráse jakožto k účelům činností těchto. Ale poněvadž duch zůstává při vší různosti svých vloh a svých činností přece jen jednotným a jednoduchým, proto musí míti také jen jediný poslední účel, jenž však všecky částečné účely v sobě v naprosté jednotě zahrnuje.

Duch lidský je si vědom, tak dovozuje Palacký dále, že jest schopen snah a tužeb bezmezných, a proto musí míti také účel, jenž nemá žádných mezí a konců, jenž jest nekonečný. Účel tento musí v sobě zahrnovati vše, co duch lidský může vůbec jen mysliti, chtíti, cítiti, po čem může toužiti, a to v naprosté jednotě a plnosti. A účelem tímto posledním jest jedině Bůh. Je-li však Bůh posledním a naprostým účelem člověka, proto může jen připodobňování a při-

způsobování se Bohu vyhovovati jeho nekonečné a bezmezné snaze a tužbě. „Ačkoliv (člověk)“, jak překrásně praví, „zmítá se tytýž vlnobitím zevnějšího světa, vkořeněn jsa polovicí bytu svého v půdě hmotné: přeceť chová v sobě cosi zvláštního, nade všecky smyslné úkazy vznešeného a jim tudíž i panujícího. V nejvnitřnější svatyni bytu jeho svítí mu a zahřívá ho **jiskra božství**, původ jeho samostatné moci a působnosti. Jiskru tuto buditi, zárodkův jejích šetřiti a svatá tajemství plná zjevení jejích zkoumati jest povinnost člověka nejvyšší.“ [1])

Člověk má tedy jiskru božství již ve své čiré lidské přirozenosti, ale jiskra tato jest ještě nevyvinutá, jest nedokonalá, a úkolem člověka jest, aby tuto jiskru božství stále v sobě vyvíjel, pěstoval a tak všecku tu krásu projevoval, kterou dotčená jiskra začátečně a zárodečně v sobě již původně chová. Z této jiskry božství dovozuje Palacký vše, co má člověk v životě svém krásného a vznešeného. „Neb odkud jináče“, tak dále v této úvaze pokračuje, „má člověk onen zápal, ono ustavičné dychtění po dokonalosti, po šlechetnosti a důstojenství? Odkud onu nenasycenou žádost věděti a proniknouti do hlubiny moudrosti, ve spořádání všehomíra zjevené? Odkud ono toužení po kráse, ono zapírání sebe samého, ono spoléhání na nesmrtelnost? Zde, jak praveno, jiskra božství padla do duše jemné, a osvěcuje stezky putování jeho.“ [2])

Pohleďme na tuto jiskru božství podle Palackého do duše lidské vloženou a vizme, v jakém poměru k této myšlence stojí Kant.

Jako všecky transcendentalní, metafysické pojmy pokládá Kant i duši lidskou za pouhou subjektivní myšlenku, o níž nelze dokázati, zdali ve skutečnosti má nějakou realnost. Duše záleží jen v pouhé prázdné myslicí formě, beze všeho obsahu, a jen praktickým rozumem postulujeme její skutečnou realnost. Totéž platí podle Kanta také o Bohu a o vnějším světě jakožto jednotném, ku společnému účelu zřízeném celku. Palacký, ačkoliv užívá Kantovy terminologie, prohlašuje však duši, svět, Boha za tři samostatné, v sobě a o sobě existující mocnosti. Tím vylučuje jednak pantheismus, jednak také materialismus a staví se již, jak se zdá, proti Kantovi. Duch a svět, tento dualismus, žádá podle logických zákonů našeho myšlení vyššího jednotného principu, v němž má poslední důvod, a to jest Bůh. A tento jednotný princip dualismu mezi duchem a světem nikterak neruší, právě tak, jako neruší důvod svého následku. Každý tedy pokus, tyto tři realné, od sebe bytně rozdílné principy stotožniti, jest právě tak lichý, jako záhubný.

[1]) »Radhost«, str. 347.

[2]) »Radhost«, str. 348.

Všechny snahy skepticismu, pantheismu, idealismu a naturalismu nevedly dosud k žádnému cíli a nerozřešily úkolu, který ši vytkly, ano ještě více jej zatemnily a zmátly.[1])

A důvod podstatného rozdílu mezi Bohem a světem (člověkem a světem hmotným) klade Palacký zcela správně jednak do nekonečnosti božské, jednak do konečnosti bytostí světových, právě tak, jak i filosofie křesťanská činí.[2]) Z toho také zcela důsledně dovozuje rozdíl mezi duchem božským a duchem lidským. Kdežto duch božský chová v sobě nekonečnou náplň všech dokonalostí: vševědoucnosti, všemóhoucnosti, dobroty, spravedlnosti, svatosti atd., má duch lidský v sobě jen zárodky těchto dokonalostí. Ale poznávajíce tyto zárodky božstva v sobě jakožto podmíněné a konečné povznášíme se nutně k poznání jejich nekonečnosti a bezměrnosti v Bohu obsažené. Poněvadž Bůh sám vložil tyto zárodky svých dokonalostí do ducha našeho, není mezi ním a jeho dokonalostmi na jedné a mezi duchem naším a jeho dokonalostmi na druhé straně nejen žádné protivy, nýbrž vládne mezi nimi všestranná příbuznost. Duch náš je duchu božskému podoben.[3]) A tato podoba ducha našeho s Bohem, toť ona jiskra božstva v duchu našem, jejíž krásu a vznešenost Palacký, jak jsme viděli, tak nadšenými slovy velebí.

Ačkoliv Palacký svou nauku, že duch lidský jest participací či jiskrou božstva, povznáší se vysoko nad Kanta, přece poměru mezi duchem naším a vnějším světem správně nepojímá. Tím, že jiskru božstva klade jen do ducha lidského, halí ostatní svět v temno naprosto neprostupné, kterému svět jen potud jaksi uniká, pokud do ducha lidského vniká a v něm do svých přiměřených idealních forem se řadí. Poněvadž však svět sám v sobě jest prost všeho idealního světla, leží také realní vztah ducha ke tvorstvu a naopak mimo obor našeho vědeckého poznání. A totéž platí o vztahu mezi duchem naším a Bohem. Ačkoliv duch náš chová v sobě jiskru božstva, přece jest božstvo samo našemu duchovému zraku úplně zastřeno a zahaleno. Člověk může božstvo tušiti, v ně věřiti, ale poznati ho nemůže.[4]) Proto není podle Palackého žádného vzájemného vztahu a vlivu mezi duchem naším a vnějším světem. Duch lidský poznává a vidí vnější přírodu toliko ve světle ze sebe na ni vy-

[1]) »Gedenkblätter«, S. 8.

[2]) »Gedenkblätter«, S. 12 ff.

[3]) »Gedenkblätter«, S. 12 ff

[4]) »Gedenkblätter«, S. 8.

roněném. Tak se stává, že při svém poznání vnější přírody nepodrobuje a nepřizpůsobuje se přírodě, nýbrž naopak že přírodu podrobuje a přizpůsobuje sobě, jak Palacký zcela jasně již uvedeným výrokem Baconovým vyjadřuje, an v jeho druhé části výslovně dí: „rerum simulacra ad animi desideria accommodando, non animum rebus submittendo.“ Myšlenkou touto staví se Palacký zcela určitě na stanovisko Kantova subjektivismu se všemi důsledky jeho. Než tu jest poznamenati, že těchto důsledků, jak později uvidíme, v úplném jejich dosahu přece nepřipouští.

Poněvadž v duchu lidském jest obsažena jiskra božstva, záleží nejvyšší účel člověka ve všestranném rozvoji této jiskry, v božnosti. Božnost tato jest již obsažena v samé přirozenosti ducha lidského, ale jen zárodečně a začátečně. Úkolem však člověka jest, aby tuto jiskru božstva, tento zárodek božnosti, ze sebe úplně vyvinul, k úplnému rozkvětu přivedl a tak nejvyššího vrcholu božnosti dostoupil.[1]) V jiskře božstva v duchu lidském zářící jsou v zárodku všecky dokonalosti božské: božská dobrota, svoboda, pravda, krása atd. A zárodky tyto vyvíjeti a na nejvyšší stupeň dokonalosti povznášeti, toť poslední účel člověka, toť vrchol božnosti jeho. A tyto zárodečné do ducha našeho vložené dokonalosti božstva nejsou nic jiného, než jeho apriorně mu vrozené idey, jimiž jako různými paprsky světlo božské se v něm přerozmanitě láme a jeví.[2]) „Idey jsou nám ty obrazy svrchovanosti, ty účely, ku kterýmžto usilují moci naše, a kterýmiž se se řídí co hvězdami na obloze nebeské. Ony odkazujíce a vedouce nás nad jednotlivou smyslnost k obsahu světa, k velebnému celku živobytí a určení národův, šlakují šlepěje božské v celé přírodě a ve všech člověčenstva dějech. Idey jsou, co nás teprv člověky činí.“ [3]) Že Palacký z myšlenky o participaci ducha lidského v božstvu zabíhá tu zase do názoru Kantova o vrozených prázdných ideách, netřeba šíře dokazovati.

Ačkoliv člověk podle Palackého nemůže míti jiného účelu, než aby byl člověkem, přece tomuto jeho určení nestojí na odpor, pravíme-li, že jest božnost jeho nejvyšším účelem. Neboť člověkem býti a božným býti, toť v člověku jedna a táž věc. Tím, že člověk obraz čili jiskru božstva v sobě vyvíjí a zdokonaluje, vyvíjí a zdokonaluje v sobě také svou přirozenost, svou lidskost, a dochází tak cíle, k němuž určen jest.

[1]) »Radhost«, str. 371.
[2]) »Gedenkblätter«, S. 14.
[3]) »Radhost«, str. 347.

Božnost není tedy účelem, jenž by naproti duchu lidskému sám v sobě objektivně existoval a na něm nikterak nezávisel, nýbrž jest účelem jemu immanentním. Z jiskry božstva potřebuje člověk jen jednotlivé paprsky božských vlastností a dokonalostí, které jsou v ní jaksi v potenci soustředěny, vyvoditi a přivésti k jejich nejvyššímu rozvoji a rozkvětu, a dosahuje eo ipso svého účelu, své svrchované božnosti.

„Z tohoto vysvětlení“, praví Palacký, „již viděti se dává, že o božném člověku vlastně jen v ideji mluveno býti může: ve skutečnosti ale jen člověctví k božnosti usilující poznati se dává. Nikdo zajisté v božnosti tak nedospěl, aby byl dosáhl všech účelů života duchovního jestotně a nesl na sobě plný, dokonalý obraz bytu božského. Jest zajisté božnost pro člověka cosi neskonalého, k čemu my v neskonalém postupování se blížiti, ale nikdy dostihnouti nemůžeme, jsouce božské a zvířecí přírody zároveň účastni a tudíž ve svém postupování k božnosti člověctvím vůbec vázáni.“ [1])

Bůh jest nejvyšší objektivní, božnost ducha lidského nejvyšší subjektivní ideou. A pokrok a postup k této božnosti, toť obsah veškerých dějin, jak člověčenstva, tak i jednotlivce. A proto praví Palacký, záleží vše na tom, abychom správně poznali síly, které pokrok a postup lidského života k božnosti podmiňují a řídí. Člověk není bytostí čiře duchovou, nýbrž jest bytostí duchově smyslovou, a proto cítí v sobě nejen nekonečnou snahu k božnosti, nýbrž pociťuje v sobě též obmezené smyslné pudy. A k tomuto dvojímu směru v životě lidském jest tu obzvláště přihlédnouti. Jak jest možno, tyto dva zcela protivné směry v naší úsobě spojiti, toť prý se vymyká z našeho poznání. Spojení toto jest však původním dějem našeho sebevědomí a nedá se nikterak popírati. Či snad tuto záhadu rozřešili onino francouzští pseudofilosofové, kteří ducha našeho za pouhý výplod hmoty prohlásili? Pak by ovšem člověk nebyl, než sublimovanou opicí, a naše snaha po božnosti pouhým egoistickým pudem, jeho sebezapírání pošetilostí, jeho naděje smělou opovážlivostí. Pak by nebylo ani Boha, ani nesmrtelnosti, ani ctnosti, ani krásy; divoch na poušti, v jehož duši světlo idejí sotva se rozbřeskuje, byl by člověkem v pravdě dokonalým, a všecken náš vědecký zpyt a zkum byl by bezúčelný a marný. Než v nynější době, dokládá Palacký, není prý bohudíky již třeba o této jak záhubné, tak pošetilé soustavě materialismu dále se šířiti.[2])

[1]) »Radhost«, str. 350.

[2]) »Radhost«, str. 373.

Dvojí pól, k němuž život směřuje, jest rozum a smyslnost, onen jest principem duchového, tato principem tělesného života, onen jest důvodem duchové autonomie, tato důvodem smyslné nutnosti, onen má nekonečnou snahu po božnosti, která se nad časem a prostorem povznáší, tato jest podřízena konečným pudům, které jen v prostoru a času se jeví.[1]) A indifference či nelišnost těchto dvou pólů lidských jest cit. Cit spojuje v sobě takto oba principy, rozum a smyslnost, a jest středem, pákou a nosičem veškerého našeho života. Cit jest oním tajůplným ohniskem, kde jiskra nebeského světla v lidském duchu svítí. V citu se ohlašuje člověku jak jeho nekonečná touha po božnosti, tak i jeho podřízenost pod nutnost hmotné přírody. Úkolem lidského života jest stálý boj mezi samostatností či autonomií ducha a mezi nutností hmotné přírody, a konečný výsledek tohoto boje záleží v božnosti, t. j. v naprostém panství ducha nad hmotou.[2]) A tato božnost, jež zárodečně jest již obsažena v jiskře božstva v duchu našem rozsvícené, úplně však teprv se jeví v záři světla z této jiskry vyvedené, má v sobě dvojí stránku, jednu věcnou (realní), druhou formovou. Jestota či věcnost božnosti záleží podle Palackého v úplném rozvoji a rozkvětu božských dokonalostí: vševědoucnosti, všemohoucnosti, všespravedlnosti atd. zárodečně do ducha našeho vložených, kdežto forma či tvar božnosti není než zvláštním způsobem, kterým se tyto dokonalosti jeví v životě našem.[3])

Forma božnosti, praví Palacký, záleží ve způsobu bytování božného, čili ve způsobu, jakým se duch božný vůbec pronáší. A poněvadž na božnosti založeno svrchované člověctví vůbec, můžeme tudíž říci jinými slovy, že forma božnosti jest obraz svrchovaného člověckého bytu.[4]) Snaha naše po jestotě či realnost božnosti, aneb jak Palacký praví, usilování naše k jestotě božnosti (das Anstreben zum Göttlichen), obsahuje v sobě skutečný vývoj a pokrok naší s Bohem srodnosti a podobnosti; kdežto snaha po formě božnosti záleží jen v představě onoho idealního způsobu či tvaru, jímž božnost v životě našem se jeví. Snaha po jestotě božnosti uskutečňuje se rozumem a vůlí, a má za předmět pravdu a dobro; snaha po formě božnosti jeví se však citem a obrazností a směřuje ke kráse. Tak konečně jsme dospěli k pojmu krásy, jak Palacký si jej myslí.

---

[1]) »Gedenkblätter«, S. 16.

[2]) l. c.

[3]) l. c.

[4]) »Radhost«, str. 375.

Původ krásy jest podmíněn a určen svobodnou snahou člověka po formě božnosti, a bytná zákonnost její ujednocením citu a obraznosti.[1]) Těmito slovy vyjadřuje Palacký veškeren obsah svého filosofského pokusu a zkumu krásy, a proto jest důležito, abychom do jejich pravého a správného smyslu jak náleží vnikli.

Duch náš, praví Palacký, ovládá vnější přírodu jen potud, pokud ji poznává a předmětem své vůle činí. Toto poznávání a chtění jest však podmíněno myslicími formami či kategoriemi rozumu vrozenými. Kategorie rozumové obsahují v sobě nejen tvary, nýbrž i zákony našeho myšlení a poznání, a proto nepřipouštějí v tomto našem myšlení a poznání žádné svobody, žádné libovůle. Apriorními, duchu vrozenými formami jsme ve svém poznání bytostí vnější přírody úplně určeni, a proto můžeme tyto bytosti, jejich velikost, povahu, vzájemnou vztažnost, závislost atd. jen tak poznávati, jak nás apriorní myslicí kategorie nutí. „Činnosti rozumu všecky", praví Palacký, „jsou tak říkaje měřičné, postupující pokročně jako po řetězu závěrkův a spolkův, od počátku až do konce. A arci jen takovýmto postupem může člověk dokračovati a dosahovati k jestotě božnosti. V něm zajisté nachází se stálost moci a setrvání, v něm nabýváme opravdových známostí, a činíme platnou ducha vládu jestotnou nad předmětností. Tento jest tedy ten nejbytnější a nejvážnější směr ve člověku." [2]) V činnostech těchto čiře rozumových není nikde odchylky a výjimky, není nikde volnosti. Vše jest v nich vyměřeno, vše určeno, vše nutno.[3])

Protizávažím rozumnosti apriorními kategoriemi úplně vyměřené jest smyslnost, jež jest v životě lidském principem rozmanitosti, změny, volnosti. A poněvadž rozumnost a smyslnost jeví se směry právě opačnými, proto jsou mezi sebou ve stálém sporu.

Nicméně má život lidský také ještě stránku, ve které rozumnost a smyslnost, duch a příroda nestojí k sobě v odporu, nýbrž kde opačně v úplné rovnováze se jeví. A stojí-li duch a příroda v rovnováze, pak se podmět a předmět zestejňuje, stožňuje. A poněvadž se nám podmětnost v citu, předmětnost však v obraznosti co nejpřesněji před-

---

[1]) Die Genese des Schönen ist durch das freie Anstreben des Menschen zur Form des Göttlichen, seine ursprüngliche Gesetzmässigkeit aber durch die innige Durchdringung des Gefühles und der Phantasie bedingt und bestimmt. »Gedenkblätter«, S. 17. »Radhost«, str. 375. sld.

[2]) »Radhost«, str. 372.

[3]) l. c., str. 273.

stavuje, jeví se nám ona rovnováha mezi duchem a přírodou, mezi podmětem a předmětem v úplném ujednocení citu a obraznosti. Jakmile se však cit a obraznost ujednocuje, vylučuje toto ujednocení všechen spor ze života lidského. Duch lidský stává se nepodmíněným, nezávislým, volným. A tato nepodmíněnost, nezávislost a volnost povznáší ho k formě božnosti, která všechny spory mezi duchem a přírodou ruší a ve vyšší harmonii spojuje. A je-li duch lidský ve svém citu a své obraznosti úplně ujednocen a tím ujednocením tak říkaje sám nad sebe k vyšší harmonii povznesen, má-li, jak Palacký krásně praví, božné doby života, pak „v těchto dobách cítí se povýšena a zmocněna býti; meze jeho zdají se oddalovati, potřeby a snahy všecky vyplněny jsou; svrchovaného požívajíce blaženství, jako nově okřídlení proletujeme se po veškerenstvu světa, k němužto v novém a živém poměru se nacházíme.“ [1]) (P. d.)

Původ svátků.

Podává F. Fryč.

Svátky křesťanské nejsou ustanoveny tak, jak by se některému papeži uzdálo; ale, jako se všemu, co se za důležité pokládá, řádná péče věnuje, tak se dálo i svátkům. Svátky Páně a Panny Marie byly ustanoveny, pokud možno, na ty dny v roce, na které události samy připadaly, bylo-li to jen poněkud známo. Aby však věřící každoročně život Pána našeho a jeho svaté Matky dobře si představiti mohli, spojila církev svátky ty podle ducha svého k jedinému celku, k jediné soustavě, o níž mnozí protivníci [2]) svědčí, že jest důkladná a že odpovídá úplně duchu církve.

Celá soustava kalendářní obsahuje v sobě jakési kruhy; kruh svátků Páně, který vládne celému církevnímu roku; pak kruh svátků Bohorodičky, z nichž některé dle obsahu ke svátkům Páně počítány býti musí (Zvěstování Panny Marie = Početí Páně; Očišťování Panny Marie = Obětování Páně a p.); pak skupina svátků svatých a světic;

[1]) »Radhost«, str. 377.

[2]) *Hanuš*, Kalendář, str. 5. *Lippert*, »Deutsche Festbräuche«, str. 31.

skupina tato nemá však žádného středu. Svátek svatého nebo světice byl slaven nejprve na den úmrtí, čili, jak se to v praxi církve svaté nazývá, dies natalis,[1]) totiž narozeniny pro život věčný. A to byla zajisté praxe církve nejdříve; když pak se počet svatých množil, tu ustanovovala církev svátky svatých také na ten den, kdy za svaté prohlášeni byli. Ovšem nejsou tato pravidla bezvýminečná, ježto velice často přistoupily jiné okolnosti, které věc opět jinak zařídily.

Tím ukončili bychom všeobecnou studii o původu svátků; počneme výklady zvláštní, 'specialní a tu pojednáme nejprve o svátku zvaném hromnice.[2])

Hromnice.

I. Jméno.

Hromnice. Svátek Očišťování Panny Marie (Purificatio B. Mariae V.) nazývá se obyčejným jménem Hromnice (dříve též hromice). O slově „hromniece“ praví Erben (K. J.), že pochází od slova hrom a znamená svátek hromový, totiž svátek, kterým počíná hromová aneb letní polovice roku.[3]) K tomuto výkladu byl asi veden ruským a srbským názvem svátku Sretenje, Strětenje (o němž níže). Avšak výklad ten jest nucený a nepřirozený: těžko by asi bylo nalézti místa u starších spisovatelů, kde hromový čas s letním by stotožňovány byly. Přirozenějším zdá se, že jest následující výklad, kterému též slova Husova přisvědčují:[4])

---

[1]) *S. Augustin*, »Sermo de S. Cypriano«, 113. (Proprium Bohemicum, pars autumnalis, die 1. Octobris, lectio IV.).

[2]) Že zvolen k výkladu specielnímu nejprve svátek hromnic, stalo se z toho ohledu, že jsou hromnice jeden ze svátků nejvíce obtíží ve výkladu působících. Je-li někde citováno více spisův a pramenů, snad až nad potřebu, tím se má pozdějším badatelům dostatek látky poskytnouti.

[3]) »Riegrův Slovník naučný«, III. 941. a »Časopis českého Musea«, 1849. I. 165. Tomuto výkladu Erbenovu odporuje celé jeho pojednání v »Musejníku«; neboť tam rozdělil 12 měsíců tak, že celý únor mezi světlé, bílé, tedy zimní měsíce patří. Jak se může celý měsíc únor počítati mezi zimní měsíce, když na jeho počátku (2. dne) začínati má léto, nebo aspoň podletí, nemožno zajisté pochopiti. — Že únor zimní měsíc a hromnice polovic zimy jest, svědčí i Čelakovský (»Mudrosloví«, str. 442.): Hromnice, půl krajíce, půl píce. Rusové jsouce po starém kalendáři o 12 dní za námi, kladou tento počet do ledna a jmenují sv. Timothea (22. ledna u Rusů) polozimníkem (3. února u nás) a sv. Xenii poluchlebnicí.

[4]) *Hus*, spisy, vyd. Erben I. 474. (Citát u Zíbrta): »Hromnice« býva pravidelně nazýván den, kdy se světí svíce »hromničné«. Podobně čteme u Hanuše (Kalendář 72.) citát ze staročeského passionalu z r. 1495.: »Dnešního dne slavný jest hod sv. Královny, česky slove hromnic, a to jméno odtud jest počátek mělo, že za dávných časů v české zemi hřímání se báli, i tehdy postavník hromničný aneb svíci (svieczy) na čest svaté

Svící 2. února posvěcených užívalo se proti úmyslu a vůli církve pověrečně (k zaklínání zlého ducha, odvracení škody v čas hromobití a p.) Proto, že se jich tedy k zahnání hromu užívalo, nazývány jsou hromnice, hromice, hromičky a den, o kterém v chrámě svěceny, nazván den hromnic, nebo prostě hromnice. Podle toho by tedy slovo hromnice nepovstalo z pohanstva,[1]) ale z křesťanské pověry. K lepšímu porozumění poslouží ještě tato úvaha: U pohanských Slovanů byl bohem hromu Perun:[2]) ten stal se po pokřesťanění našich předků čertem[3]) a proto dána čertu v mysli lidu při hřmění jakási funkce; neboť Slované měli ten názor, že při bouřce Bůh aneb jeho služebníci zápasí s ďábly; doklady toho mínění jsou u Slovanů velmi hojné.[4]) Proti hromu (vlastně proti čertu) hledí křesťanští Slované bràniti se různými posvěcenými věcmi: zvoněním, kvítím svěceným o Božím Těle, uhlím z hranice Bílé soboty, kočičkami na květnou neděli svěcenými a hromnicí, kromě toho jinými nesvěcenými věcmi;[5]) nejsilnějším prostředkem proti hromu zdá se svíčka svěcená o slavnosti Očišťování Panny Marie; neboť té se čert ze jmenovaných věcí nejvíce bojí.[6]) Dala snad církev svatá svým výkladem nějakou pohnutku k tomu, aby se svíček 2. února posvěcených pověrečně proti hromu užívalo? K tomu odpovídá se:[7]) „Staří utvrzováni byli ve své důvěře k hromicím výkladem církve katolické. Obšírně o tom mluví Hoffmann (1642) a zvláště M. Šteyer.“ Připouštíme, že někteří kněží tak učinili; ale pro nás větší důležitosti a vážnosti jakožto hlas církve obsahující jsou církevní knihy; tu pak jen příliš volný výklad první církevní modlitby při svěcení svíček užívané by mohl k pověrečnému užívání hromniček vésti; zní pak modlitba ta takto: „Hospodine svatý, Otče všemohoucí .... pokorně prosíme Tebe, abys tyto svíce, by jich lidé ku zdraví těla i duše jak

Královny zažhli. Protož ty postavníky, kteréž toho dne svatého v kostele kněží světí, Čechové jsú hromnice nazvali, tím úmyslem, aby, kdež by ty postavníky a svíce svaté Královně na čest zažhli, hrom aby ten neměl co činiti.« (V musem českém chovaný pod známkou 60. D. 2.)

[1]) Tak se domnívá též *J. J. Kollár* (»Rozpravy«, str. 177.): Odtud se ještě tak mnoho dnův a svátků, pohanské jméno nosících u Slováků nalézá, u. př. Koleda, Smertná neděle, Hromnice . . . Srv. *Hanuš*, »Děva«, str. 8.

[2]) *Hanuš*, »Die Wissenschaft des slavischen Mythus«, str. 257.—260.

[3]) *Hanuš*, Kalendář bájeslovný, str. 79., 142., 173.

[4]) *Máchal*, »Nákres slovanského bájesloví«, str. 63.

[5]) *Máchal*, str. 66.

[6]) *Máchal*, str. 168.

[7]) *Zíbrt*, »Staročeské obyčeje«, str. 149.; zvláštní jest, že Zíbrt kněze i laiky, kteří proti pověrečnému užívání hromnic brojili, mravokárci nazval.

na zemi, tak na vodě užívati mohli ... ráčil požehnati a posvětiti: a abys vyslyšeti ráčil druhdy prosby lidu tohoto, jenž svíce ty zbožně nositi a Tobě chválu prozpěvovati sobě žádá. Buď milostiv všem volajícím k Tobě.“ [1]) Touto modlitbou žádá církev svatá, aby Pán ty věřící, kteří hromnic zbožně používají, vyslyšel a jim milostivým byl. Církev svatá svoluje, aby při bouřce a hromu hromnice byly rozsvíceny a modlitby zbožně pronášeny; zda uhodí nebo neuhodí, to záleží od milosti Boží, o tom nedovoluje si církev svatá rozhodovati. Církev tedy dovoluje, ba odporučuje zbožné a důvěrné používání svíček,[2]) za to však ty, kteří pověrečně jich užívají, již dávno odsuzuje, ba v prvních časech z obcování církve vylučovala.[3])

Zde nám nastává ještě jedna dosti důležitá otázka: Proč nenazývány svíčky svěcené na sv. Jana a Pavla (26. června) aneb týž den „Hromnice“? Tito svatí mučenníci bývají sice vzýváni, aby od nás krupobití zahnali,[4]) na mnohých místech v Čechách na ten den konají se processí,[5]) ba i v německých krajinách úcta jejich tak rozšířena, že na mnohých místech kaple k jejich úctě stavěné, na ten den hojně od věřících navštěvovány bývají; nazývajíť se tito svatí Wetterherrn, den sám pak Hagelfeier, Schauerfeier, ale kromě jediného dokladu[6])

---

[1]) Domine sancte, Pater Omnipotens ... humiliter deprecamur, ut has candelas ad usus hominum, et sanitatem corporum et animarum ... benedicere et sanctificare digneris: et huius plebis tuae, quae illas honorifice in manibus desiderat portare, teque cantando laudare, exaudias voces ... et propitius sis omnibus clamantibus ad te. České znění jest překlad Baudyšův.

[2]) *Skočdopole*, »Příruční kniha bohosloví pastýřského.« Praha 1890, str. 282.: »V plném souhlasu s významem svátku toho v úctě chová lid katolický posvěcenou na tento den svíci voskovou, hromničku, zažehá ji v čas bouře nebezpečné, čte při ní počátek Janova evangelia a modlí se důvěrně za ochranu, spoléhaje na zásluhy Ježíše Krista a mocnou přímluvu matky jeho.« — *J. S. Pavlík* (»Škola Božského Srdce Páně« 1898, str. 52.): »Není žádnou pověrou, hromničku rozsvítiti při bouři; jako se můžeme pokropiti svěcenou vodou, když odcházíme z domu, aby nás Pán Bůh na cestě chránil všeho zlého, tak i při bouři můžeme svěcenou svíci rozsvítiti a se modliti za odvrácení všelikého nebezpečenství.«

[3]) 34. kanon synody Elvirské z r. 360. — Srv. *Hefele*, »Conciliengeschichte«, 2. Aufl. I. B. 169. *Natalis Alexander*, »Historia ecclesiastica«, saeculum III. Diss. 21., art. I. (Tom IV., pag. 143.) *Gams Pius*, »Kirchengeschichte von Spanien«. Regensburg 1864. II. Bd. S. 85.—94. — Podobného smyslu zdá se býti Muraňský statut citovaný u Hanuše (Kalendář, str. 70.).

[4]) *Bílovský*, »Coelum vivum« 1724, str. 408. *Máchal*, »Bájesloví«, str. 66. *Pierer's* »Lexikon« IV., 1540.

[5]) *Zíbrt*, »Obyčeje«, 149, 242—243. *Hanuš*, Kalendář, 193.

[6]) *Zíbrt*, »Obyčeje«, 149—150.

nebylo možno nalézti ničeho o svěcení svíček toho dne; podle toho bylo toto svěcení místem i časem velice obmezené a významu velice podřízeného, kdežto hromnice (2. února) po celé církvi rozšířeny byly. — Tolik o slově hromnice.

S českým pojmenováním souvisí litavské, kdež hromnice svíčky slují grandulinne žvaké, svátek pak svent granduline.[1])

Na svíčky a světlo mají též vztah následující jména hromnic: svěckovnica Maria či Svječk-Maria (lužicky), svitlo Marinje (? srbsky), svéčna Marije (charvatsky), svěčenice (slovinsky), Kerzweihe, Lichtmess (německy), Candlemas (anglicky), Chandeleur (francouzsky), Candelaja (italsky), Candelaria (španělsky). Ze všech těch názvů mají hlavně slovanské význam: jako světlo, oheň, svíčky Marie (t. Panny), tedy názvy rázu úplně křesťanského; opomineme-li indifferentní názvy francouzské, italské a španělské, poznáme na německém i anglickém jménu hromnic znamení kříže (Mess, Weihe-Mas).

Staročeské jméno hromnic jest prý den svíček[2]) nebo jen svíčky, což by příbuzno bylo s řeckým názvem svátku tří králů (τὰ φῶτα, ἡμέρα τῶν φώτων). Svátek tří králů stojí jen potud ve spojení s hromnicemi, že tyto v dřívější době 40 dní po onom svátku slaveny byly (dne 6. ledna slaveno za starodávna na východě narození i zjevení Páně), připadly tedy asi 14. února; nazývány pak Quadragesima de Epiphania (Quadragesima τῶν φώτων); nějaká jiná příbuznost není dokázatelna, leč ta, že Xylander a Pamelius[3]) chybně název ἡμέρα τῶν φώτων (dies luminum) svátku hromnic přikládali.[4])

Potkání. Jiné jméno hromnic jest zmíněné ruské Srětenije gospodne (malorusky Strětenje) a srbské Stretenije. Slovo to vykládají folkloristé podle pořekadla: ježto se potkává zima s létem.[5]) Erben však dokládá, že tento výklad jest obzvláštní; nám třeba vyznati, že výklad ten nás toliko se strany učenců překvapuje, zvláště proto, že rusky hromnice slují Srětenije gospodne; jest druhé slovo úplně zbytečným, či se dá těžko neb lehko vyložiti? U Řeků nazýval se svátek

---

[1]) Granju = hřímám.

[2]) *Erben* v »Musejníku«, l. c. 164.

[3]) *Xylander* (Holtzman Vilém, 1532 - 1576); *Pamelius* (Jakub de Pamèle, 1536 1627); tento nejspíše ve spise: »Micrologus de ecclesiasticis observationibus«.

[4]) O této záležitosti srv. *Bingham*, »Origines eccl.« IX. 82.

[5]) Srbové praví: da se tada srete ljeto i zima; Rusíni: na Strětenje strětila sja zima s lětom. Erben a Hanuš locis citatis. *Čelakovský*, »»Mudrosloví«. Praha 1852, str. 443. Těmi příslovími má býti zajisté řečeno, že od hromnic zima už jaksi povoluje, ale o nějakém létu nemůže býti ani řeči; srovnej poznámku první k hromnicím.

hromnic ἑορτὴ τῆς ὑπαπάντης τοῦ κυρίου, podobně u některých západních církevních spisovatelů: Festum occursus, Festum Simeonis.[1]) A právě to jest nápadné, že u pravoslavných Slovanů (Srbův a Rusů), kteří po delší dobu s Řeckem církevní styk pěstovali, slovný překlad řeckého slova ὑπαπάντη, t. j. „potkání" nalézáme, u Rusů dokonce Srětenije gospodne (τοῦ κυρίου), tedy svátek potkání se Páně (totiž se Simeonem, který promluvil slova pro den hromnic tak význačná); ruské a srbské pojmenování hromnic jest tedy pouhým překladem z křesťanského (ne z pohanského) názvu; výklady pak jako: „da se tada srete ljeto i zima" jsou toliko prostonárodní pranostikou, jakých v příslovním kalendáříku značný počet nalézti možno.[2]) Dle Erbena nazývá se 2. únor též dnem Šimona a Anny, protože se s těmito dvěma starci Maria Panna, obětujíc dítě, setkala.

Dle naší zajisté úplně správné úvahy jsou prostonárodní pojmenování hromnic původu i rázu rozhodně nepohanského.[3])

Církevní názvy. U církevních názvů dlužno rozeznávati, zda církev svatá hromnice za svátek Páně či za svátek Bohorodičky pokládá; její praxe dokazuje, že hleděla v hromnicích oba momenty spojiti.[4]) Nynější církevní název označuje ovšem hromnice jakožto

---

[1]) *Nilles*, »Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis«. Innsbruck 1879—1885, II. 571, 643.

[2]) Srv. *Čelakovského* »Mudrosloví«, str. 444.: v březnu vítr z břízí fouká (české pořekadlo); str. 445.: jaro zvěstuje Zvěstování, ale zimu ještě nevyhání (č. p.); str. 449: Boris a Gleb sejí jarni chléb (ruské pořekadlo); str. 449.: mučedlníka Mokia den mokrý, celé léto mokré (r. p.); str. 450.: po sv. Tichonu ptactvo tichne (r. p.); str. 452.: Boris a Gleb, dozrál chléb (r. p.); str. 457.: o Mlaďátkách den se omlazuje (č. p.). — A přece nikdo nebude tvrditi, že jména svátků povstala z pořekadel, nýbrž pořekadla vznikla tím, že lid (zejména Rusové) jména svatých nebo svátků si rozložil, přizpůsobil a zrýmoval tak, aby mu některé přírodní proň významné zjevy zvláště ty, které každoročně se opakují, blíže vyložila. (Zvěstuje jaro, sejí chléb, dozrál chléb, celé léto mokré, ptactvo tichne a odejde a p.)

[3]) Nejsme zásadně proti tomu, aby se jména svátků dovozovala z pohanstva; kde tomu skutečně tak jest, vyznáme to zřejmě; musíme však rozhodně opříti se stereotypnímu, šablonovitému a při tom nepravdivému a neodůvodněnému odvozování mnoha křesťanského z pohanstva; srv. o hromnicích též *Joannes Gerson*, »Directio cordis«, pag. 472. consid. 21.

[4]) Žalmy nešpor, žalmy a antifony matutina, jakož i hymny jsou marianské, ostatní officium má po většině charakter svátků Páně; podobně nás poučují slova Durantova o dvojím rázu našeho svátku (Rationale divini offici 7, 7, 5): »Est hodie duplex festum: primo quoad partum, quod dicitur festum ὑπαπάντη . . ., secundum quoad parientem, et dicitur festum Purificationis. — Srv. »Linzer Quartalschrift« 1897, III. 552: Maria Lichtmess erinnert an zwei lehrreiche und wichtige Begebenheiten der heiligen

svátek Marianský: Očišťování Panny Marie (Purificatio Beatae Mariae Virginis, Mariä Reinigung); naproti tomu klonila se východní církev vždy více k náhledu, že hromnice dlužno za svátek Páně pokládati.[1])

II. Původ a dějiny.

Dle zákona Mojžíšova[2]) byla každá žena israelská porodivši pacholátko nečistou po sedm dní; po uplynutí sedmera dní mohla domácími věcmi se zanášeti, za nečistou v předešlé míře považována nejsouc, ale do svatyně nesměla, aniž věcí Bohu obětovaných (na př. při obětech pokojných) požívati se jí dovolovalo. Když 40 dní a tudy veškeren čas očisty přešel, byla matka israelská povinna ve svatyni očistnou obět přinésti a sice na obět smírnou holoubátko a na obět zápalnou jehně roční; byla-li chudobna, zastupovalo jiné holoubátko místo jehněte.[3]) Tomuto zákonu podrobila se Bohorodička i narozený Bohočlověk, nejsouce přece jakožto nejčistší povinni, očistě se podrobovati,[4]) aby nám dali příklad pokory a poslušnosti. O příhodě, vztahující se na svátek hromnic, vypravuje nám evangelium[5]) takto: „I přišel (Simeon) v duchu do chrámu. A když uváděli dítě Ježíše rodiče jeho, aby učinili za něj podle obyčeje zákona, tedy vzal jej on na lokty své a chválil Boha a řekl: ‚Nyní propouštíš, Pane, služebníka svého, podle slova svého v pokoji; nebo viděly oči mé spasení tvé, které jsi připravil před obličejem všech lidí, světlo k zjevení pohanům a k slávě lidu svého israelského.'"

Geschichte: an die Darstellung und Opferung des Heilandes im Tempel und an das gesetzliche Reinigungsopfer der Mutter des Herrn. Beide Begebenheiten, innig verbunden, lehren die nothwendige christliche Tugend der Demuth, von welcher der Abt Fritheim treffend sagt: »Die Liebe ist der Tugenden Königin; die Demuth ist der Tugenden Wächterin.«

[1]) Benedictus XIV., »Commentarius de D. N. J. Christi Matrisque eius festis«. Veteropragae 1756, pag. 259., col. 1. — Suarez tom I. de Religione lib. 2., cap. 5., num. 10. — *Azorius*, »Institutiones morales« partis 2., lib. 1., cap. 18. — U Řeků sluly hromnice ἑορτὴ τῆς ὑπαπάντης τοῦ κυρίου; u Armenů: Adventus filii Dei in templum; u Koptů: Ingressus seu praesentatio Domini in templo; někteří spisovatelé církve západní užívali podobných názvů: Festum praesentationis Domini, Oblatio Christi ad Templum, Festum occursus, Festum Simeonis.

[2]) III. Mojžíš 12, 1. [Lectio II. et III. officii 2. Febr.] II. Mojžíš 13, 12. [Lectio I.] a IV. Mojžíš 8, 16.

[3]) Dr. *M. Mlčoch*, »Starověda biblická«. Praha 1888, str. 111. a 175.

[4]) Thomas Aq., »Summa«, pars III. quaest. 37., art 3. ad quartum.

[5]) Lukáš 2, 27—32.

Zbožný stařec nazval Pána Ježíše světlem. Bůh zjevoval se již ve Starém Zákoně ve světle nebo ohni, a proto též světlem a ohněm nazýván;[1]) podobně i v Novém Zákoně.[2]) Pán Ježíš také velice často nazýván světlem, ba sám sebe tak jmenoval.[3])

Slova zbožného starce „světlo k zjevení pohanům" a symbolika obsažená v citovaných místech Písma svatého daly základ ke svátku Očišťování Panny Marie, který brzy po době apoštolské již dle různých martyrologií existoval.[4]) Roku 386. jest jeho existence v Jerusalemě[5]) nade vši pochybnost dokázána, nikoli však 2., nýbrž 14. února, a to z toho důvodu, že na východě svátek narození a zjevení Páně na jeden a týž den až do roku asi 370.,[6]) a to na den 6. ledna připadal; odtud počítáno podle svrchu zmíněného zákona židovského 40 dní; připadl tedy podle toho svátek hromnic na 14. února. My dovolujeme si tvrditi, že možnost našeho svátku do dob starších než konec 4. století sahá. Průvody náboženské (processí) nebyly křesťanům veřejně dovoleny; za to mohli křesťané slavné pohřby i za doby největšího pronásledování pořádati, a v křesťanských památkách nalézáme dosti zmínky o tom; tak byl na př. sv. Cyprian v září r. 258. pohřben po slavném průvodu se svícemi a pochodněmi.[7]) Pohané měli tolik citu, že křesťanům aspoň ty pohřby dovolovali. Ale právě ta okolnost nás ponouká k tomu, abychom se domnívali, že processí se svíčkami a pochodněmi byla i mimo pohřby v bohoslužebném užívání (o tom níže), a že tedy i náš svátek mohl existovati. Henschenius, badatel kritický a důkladný,[8]) praví, že svátek Očišťování nedlouho po době apoštolské ve Francii, Syrii, na Cypru a u Koptů všeobecným byl a dodává slovy svatého Augustina, že čeho se církev svatá drží, ačkoliv to nebylo na sněmech církevních ustanoveno, nýbrž od starodávna v obyčeji, o tom máme věřiti, že to pochází z ustavení svatých apoštolů.[9])

[1]) 2. Mojžíš 3, 2; 5. Mojžíš 4, 24; 9, 3. Žalm 103, 2.

[2]) K Židům 12, 29; I. Jan 1, 5.

[3]) Jan 1, 4. 9; 8, 12; 12, 46; I. Timoth. 6, 16; Židům 1, 3; Zjevení 4, 3; 21, 23; 22, 16.

[4]) Acta Sanctorum Boll. ad diem 2. Februarii (Henschenius).

[5]) »Peregrinatio Silviae« ed. Gamurini, Romae 1887, pag. 84.

[6]) *S. Chrysostomus*, »Homilia in diem Salvatoris« [Migne, P. P. Graeci t. 49. c. 551].

[7]) »Acta proconsularia sancti Cypriani, episcopi et martyris«. (Th. Ruinart, Acta Martyrum, Ratisbonae 1859, pag. 263. V.)

[8]) Charakteristiku Henscheniovu viz: »Kirchenlexikon« V. 17, 80.

[9]) *S. Augustinus*, »Liber de Baptismo contra Donatistas«, lib. IV., cap. 24.: Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.

Jak svrchu řečeno, jest dokázána možnost našeho svátku r. 258. (pouhým uvažováním historických fakt), jistota pak r. 386. po Kristu, a to v Jerusalemě; r. 494. zaveden prý od papeže Gelasia I.[1]) všeobecně na západě, r. 526. znám jistě v Antiochii;[2]) když pak v říjnu r. 542. v Cařihradě veliký mor zuřil, ustanovil císař Justinian I., aby od nejbližšího roku (543.) počínaje, v celé jeho říši (tedy nyní i v řecké jeho části) svátek Očišťování slaven byl, a to (počítaje 40 dní od 25. prosince) na den 2. února.[3]) V 7. století byly hromnice ve Španělsku, v 8. století ve Francii, Německu a snad i v Rakousku všeobecnými.[4])

III. Obřady chrámové.

(Dle římského missalu.)

Kněz oblečen v církevní roucha, přistoupí k oltáři, modlí se modlitby, při nichž žehná svíčky, obyčejně u oltáře na straně epištolní připravené, nejprve rukou, pak pokropením svěcenou vodou a kaděním. Pak rozdává posvěcené svíčky nejprve kněžím, pak laikům; mezi tím zpívají se slova zbožného Simeona. Po vyzvání diakonově jdou všichni processím (obyčejně jen v chrámě), držíce rozsvícené svíce v rukou. Po processí jest mše svatá; při evangeliu a od pozdvihování až do přijímání mají věřící držeti rozsvícené svíce v rukou.

Dlužno při obřadech chrámových pojednávati o svíčkách a jejich bohoslužebném užívání, o processích, o processích se svíčkami, o svěcení svíček, ovšem jen krátce a jen tolik, kolik potřebujeme k lepšímu porozumění celku.

Svíčky. Světlo je symbolem Ježíše Krista; o tom mluvili jsme již svrchu; proto mělo světlo již od počátku křesťanství veliký význam při bohoslužebných výkonech a pokládá se za jisté, že používáno bylo již od svatých apoštolů.[5]) V katakombách nabylo ovšem významu ještě většího; ale i jinak užívalo se vždy a užívá se doposud světla při bohoslužebných výkonech proto, že význam světla souhlasí úplně s podstatou liturgie a že světlo účel obřadů tak mocně podporuje. Světlo jest netoliko mocnou okrasou bohoslužby, ale též symbolem vznešených nadpřirozených tajemství.[6])

[1]) *Baronius*, »Notae ad Martyrologium, ad diem 2. Februarii«.

[2]) *Cedrenus Georgius*, »Synopsis historiarum« (Compendium historiae) pag. 366.

[3]) *Nicephorus Callisti*, »Historia Ecclesiastica«, L. 17., c. 28.

[4]) »Kirchenlexikon« VIII., 816.

[5]) »Münsterer Pastoralblatt«, Jahrgang 1870., S. 63 ff.; »Augsburger Pastoralblatt«, Jahrgang 1877, S. 265 ff.

[6]) »Das heilige Messopfer« von *N. Gihr*. Freiburg 1884., S. 299.

Dříve ovšem svítilo se ponejvíce lampami, ale již záhy svíčky byly známy; tak zmiňuje se Apulejus již ve 2. století po Kristu o voskových a lojových svících.[1]) A tu voskové svíčky pro svůj vznešený význam od té doby v užívání jsou.[2]) Značíť knot ve svíci skrytý lidskou duši Páně, vosk od panenských a čistotných včel připravený tělo Páně, světlo pak rozsvícené svíčky Božství Kristovo.[3])

Že církev záhy a v hojné míře svíček voskových užívati mohla a skutečně také užívala, to dokazují mnohá svědectví. V 2. století svíčky voskové existovaly; ve 3. století činí se zmínka o slavných průvodech pohřebních se svíčkami; ve 4. století bylo hned na počátku zapovídáno pověrečné zneužívání svíček (koncil v Elvíře); v tomtéž století, avšak později brání se sv. Jeronym proti výčitce Vigilantia, který se tomu smál, že křesťané i za nejlepšího dne množství svíček zapalují; odpovídáť sv. Jeronym, že křesťané na východě i na západě již ode dávna tak činí při čtení evangelia na znamení radosti.[4]) Z tohoto asi zvyku zůstalo o svátku Očišťování Panny Marie rozžehování svíček při evangeliu a pozdvihování. Ku konci 4. a na počátku 5. století bylo již svíček při bohoslužbě hojně užíváno.[5]) Existence svíček dovolovala by existenci našeho svátku již v polovici 2. století.

Processí. Veřejná processí nemohla ovšem v prvních dobách křesťanských vedena býti, tomu pohané nedovolili; proto však processí, nejspíše v katakombách, dokázána jsou od spisovatelů 2. století.[6]) Na počátku 4. století, kdy církev svatá úplné svobody dosáhla, shledáváme se s velikým množstvím processí,[7]) větším než za našich dob; odkud po-

[1]) Pierer's Lexikon VIII., 299; lojové svíčky nebyly nikdy v liturgickém užívání, jsouce obrazem hříšníka (Gihr 298.).

[2]) O svíčkách, hlavně vzhledem k našemu svátku viz Bäumer Suitbert v časopise »Katholik« 1890, I. 20. n., *Binterim Anton J.*, »Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christkatholischen Kirche«. Mainz 1825—1841 V., 1, 326. *Migne*, »Patres latini« tom 104., col. 493. sq v poznámkách. *Mühlbauer Wolfgang*, »Geschichte und Bedeutung der Wachslichter bei kirchlichen Funktionen«. Augsburg 1874, str. 147.

[3]) Recte cereus Christum significat propter tria, quae in eo sunt: lychnum namque animam, cera corpus et lumen divinitatem significat. Durandus Rationale l. VI., c. 80., n. 6.

[4]) Quando legendum est evangelium accenduntur luminaria, jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum. — Adversus Vigilantium 7. (Migne, Patres latini 23, 345.)

[5]) Kanon 6. koncilu Kartagského. — *S. Augustini*, »Sermo 215. de tempore«.

[6]) *Tertullian*, »Ad uxorem« 2, 4. (Migne, P. P. latini I. 1294.) De praescr. haer. 43. ib. II., 59.).

[7]) *Kraus*, »Real-Encyclopädie« II. 656 ff.

jednou takový počet processí, kdyby již dříve (aspoň skrytě) nebývala konána? Připouští tedy i processí existenci našeho svátku ve 2. století.

Processí se svíčkami. Byla-li veřejná processí prvním křesťanům zapovězena, byli nuceni v katakombách slavné průvody pořádati. V katakombách byly svíčky a pochodně při průvodu nutností, v chrámech pak pro svůj krásný význam okrasou, poučením a povzbuzením věřících,[1]) ačkoliv často též nutností.

Svěcení svíček. Svěcení svíček nepadá v naší záležitosti valně na váhu z více důvodův; uvádíme dva:

1. Nemáme žádných od církevní vrchnosti schválených sacramentářů (tedy ritualů), z kterých bychom způsob svěcení svíček seznati mohli.

2. I kdybychom způsob svěcení za prvních dob znali, rozhoduje přece u našeho svátku nošení svíček v processí (neboť je předmětem rozporu); zda svíčky jsou svěcené či nikoliv, jest lhostejno.

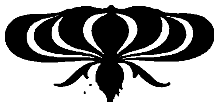
Svěcení svíček zdá se, že církevně bylo předepsáno teprve v 9. století; neboť Alkuin (735—804) praví toliko, že svíčky od papeže rozdávány byly (v sakramentáři Gelasianském a Řehořském není nic); teprve ve starodávném missalu chrámu tourského (pocházejícím z doby po Alkuinovi) nalézá se přede mší svatou 2. února souhrn modliteb: Ad Luminaria benedicenda.[2]) Podle jiných přišlo svěcení svíček teprve v 11. století do zvyku.[3])

Přehlédneme-li veškeré pojednání o obřadech chrámových, seznáme, že jistě koncem 4. století (386) svátek Očišťování Panny Marie v církvi slaven byl processím v Jerusalemě ke chrámu vzkříšení Páně konaným, při kterémž processí svíčky nošeny byly; dle svědectví Henscheniova a dle existence svíček a processí byl možným již ve 2. století.

[1]) Jan 8, 12; Matouš 5, 16.

[2]) *Kozma de Papi,* »Liturgia sacra catholica«. Ratisbonae 1863. Str. 313., pozn. 10.

[3]) »Kirchenlexikon« VIII. 816.

O vzdělanosti Slovanů.

Píše DR. FR. NÁBĚLEK.

VI.[1])

27. Hrdinové slovanští vynikají nadobyčejnou silou tělesní i duševní, srdnatostí a neohrožeností, ale při tom přece jeví srdce něžné, ovládané ideami čistě lidskými.. Pokud osobnost jejich jest i historickou, hrdinové v mysli v poesii lidové vlastnostmi ducha vynikají nad osoby historické, a právě to jest důkazem pojímání bohatýra se stanoviska vyššího, ušlechtilejšího. V mysli lidu nestačí na bohatýra pouhá síla, srdnatost, vášeň nezkrocená, nýbrž i cit, srdce má býti šlechetné; zbožnost není vlastností poslední. Bohatýrské národní písně jihoslovanské věru krásou nestojí za písněmi Homerovými. Proč my Slované těch skvostů tak málo si vážíme, že nám zůstávají většinou neznámy? Jako národní kroj lid nejlépe zdobí, tak by i nám bylo ke cti kochati se krásami národní poesie bohatýrských písní slovanských. Aspoň vzdělaná třída zpěvy ty by měla znáti, a když ne v originale, aspoň v překladě!

Mezi nejznamenitější bohatýry slovanské náleží v srbských písních národních Marko Kralevič, jehož sobě všimněme jako vzoru hrdiny. Jaká v něm síla tělesná! Buzoganem tři centy těžkým horu vysokou přehodí; z dřínu, jenž v podlaze devět let se sušil, v ruce vymačká vodu, šavlí kovadlinu na poly přesekne, přemáhá hrdinu, proti němuž celá vojska nemohou nic pořiditi, zahání na svém milém oři nazývaném Šarac, jsa (proti vůli, bylo mu to souzeno kletbou) ve službách tureckých, Araby, kteří potřeli 30.000, pak 60.000 a konečně až 100.000 vojska tureckého: jednu částku poseká šavlí, druhou pošlape koněm a třetí dožene před císaře. A bohatýr ten je přece skromným, ať byl prchlivým, však jest přístupným laskavé domluvě, zvláště matčině, jíž miluje horoucně. Nehledá svého zisku, ujímá se sirotkův, opuštěných a utiskovaných, odpouští i nepříteli, jenž stojí o jeho život a statek, dopustiv se přestupku, kaje se z něho i tam, kde jako v boji nehledí se života; pobil-li mnoho lidu, kaje se a odchází na svatou horu Athos v oděvu mnišském. Je spravedlivým nehledě na svazky rodinné a na přátelství. Padlému nepříteli se neposmívá a těla jeho nehanobí.

[1]) K této stati čerpáno ze sbírky srbských národních písní od Vuka Štefanoviče Karadžiče, vydané v Bělehradě roku 1887. Serpske narodne pjesme. I. Najstarie pjesme junačke. Z ohlasu písní ruských od Čelakovského. O národních písních a pověstech plemen slovanských od Lud. Štúra. Gusle. Ohlasy černohorské od Dra. Siegfr. Kappera.

28. Jsa zván od pobratima Kostadima na hostinu ve jmeniny, odmítá pozvání a vytýká mu trojí vinu, již u něho viděl jednou při hostině: odehnal sirotky přišlé v chatrném oděvu.

Id'te odatle (odtud) jedan ludski gade (luzo)
Ne gad'te (nešpiňte) mi před gospodom vina.

Markovi bylo líto sirotků:

A meni je žao vrlo bilo,
Žao bilo dveju sirotice.

Marko, co Kostadim neviděl, oděl sirotky skvostně a poslal ke Kostadimu, a nyní byli čestně přijati od Kostadima:

Jeďte, pijte, gospodski sinovi.

Jinou vinou bylo, že staré hospodáře v oděvu chatrnějším posadil dolů za stůl, mladé pak a lépe oděné na první místa; třetí a velikou vinou bylo, že starého otce a staré matky, kteří měli mu první připiti vína na zdraví, k hostině nevzal. Marko jinak si počíná. U něho na jmeniny častován každý, kdo přišel. Za jedním stolem sedí biskupové, za druhým hospodáři a za třetím žebráci a chudí.

Markovi žaluje dívka nemohoucí se vyplatiti třiceti dukáty, kteréž nevěsty musely odváděti „Arabu prekomorci“, kromě toho jemu a jeho sluhům býti po vůli, že chce raději se utopiti nebo oběsiti, než poddati se nepříteli země:

Il' ću jadna u vodu skočiti
Ili ću se mlada obesiti
Volim, brate, izgubiti glavu,
Neg' ljubiti svoj zemlji dušmana (nepřítele).

Marko dívku bohatě obdaruje, ihned sedá na Šarce a nedá se zdržeti výstrahou, že Arab-ten se svými sluhy již sedmasedmdesát junáků statných zahubil, neboť Marko nemůže prý snésti křivdy a žalosti cizí.

Roni suze (slzy) niz junačko lice.

— — — — — — — —

Ja sramote (hanbu) podneti nemogu,
Ni žalosti velike trpiti.

Arabovi srazil hlavu a sluhy pobil mečem.

Jiná dívka, držená v potupné nevoli ode dvanácti Arabů, přiběhši k Markovi do stanu, nazývá ho pobratimem, prosí ho za ochranu. Marko pojal ji za ruku a uhostil. Přiběhli ihned Arabové a

udeřili na Marka, kterýž je varuje, aby nic nepodnikali proti němu, aby nemusil obtížiti hříchem své duše. Když však přece počali trhati stan jeho, vyskočí na Šarce, dívku posadí za sebe a pobije všech dvanáct Arabů. Dívku dovezl k milené svojí matce, kázal přijmouti ji za dítě. Matka ji přijala a živila jako svou dceru.

Jevrosima, moja stara majko!
Moja majko, moja slatka rano (živitelko)
— — — — — — — — —
Udomi je, kano (jako) čedo (dítě) svoje.
Ranila (živila) je Jevrosima majka,
Ranila je i udomila je . . . .

29. Marko jest spravedlivý a nebojí se nikoho, kromě pravého Boha.

Jer se Marko' neboji nikoga,
Razma jednog' Boga istinoga.

Maje rozhodnouti, komu náleží carstvo po caru Dušanovi, u něhož Marko knihy psával a tedy prý věděl, kdo Dušanem ustanoven byl za nástupce, nepřiřknul carství ani otci, ani žádnému strýcovi, z nichž Ugleš Markovi slibuje, že bude s ním panovati, Gojko mu na mysl přivádí, že jej mladého choval jako zlaté jablko, nýbrž přiřknul carství Urošovi, synu Dušanovu, jak kniha kázala:

Knigia kaže, na Urošu carstvo
Od otca je ostanulo sinu.

Otec v naději zklamaný a rozpálený hněvem proklíná syna, útočí na Marka mečem. Mohl otci jsa hrdinou, nad nějž nebylo, postaviti se na odpor,

Bieži Marko ispred roditelja,
Jer (neboť) se njemu brate nepristoji
Da svojim se biti roditeljem,

on však utíká a maje býti již již dohoněn, vskočí do chrámu, brána se zavře, otec seká do ní, krev z ní teče, čímž otec se vzpamatoval, že hřeší. Za to Uroš blahoslaví jej a přeje mu, po čem slovanští hrdinové nejvíce touží, aby jména jeho všude dlouho bylo vzpomínáno. I splnilo se to přání.

Jme ti se svuda (všude) spomnjalo:
Dok (dokud) sunca (slunce), i dok je mieseca.
Što se reklo, tako mu se steklo (stalo).

Však milá matička, k níž se utíkal o radu, jej napomenula, než rozhodoval, aby dle práva Božího soudil, raději aby hlavy pozbyl, než aby zahubil duši.

Nemoj (nechtěj), sine, govoriti krivo,
Ni po babu (otce) ni po stričevima,
Već po pravdi Boga istinoga,
Nemoj, sine, izgubiti duše;
Bolje (lépe) ti je izgubiti glavu.

30. Marko nemstí se, i když by měl k tomu právo. Turek Alilaga vida, že Marko postonává, vyzýva jej na souboj tak, aby Marko, jestliže dál střelí z kuše, vzal si dvory, statky i ženu Alilagovu, jestliže však střelí dále Alilaga, aby dostal Markova Šarce a oběsil Marka. Marko jej varuje. Alilaga podplácí rozhodčí, aby mu přisoudili vítězství. Marko zpozorovav to, pohrozí sokovi, ten z toho dostal zimnici a nedostřelil tak daleko jako Marko. Se slzami v očích prosí Marka, aby ho nevěšel, že mu dá rád statky i ženu. Ale Marko odpouští, nežádaje po něm ničeho. Turek rozradovaný objímá Marka, líbá jej a častuje po tři dni.

Ctade (počal) Turčin suze prosipati:
Bogom brate, Kraljeviču Marko!
— — — — — — — —
Na čast tebe moji beli dvory
I kaduna moja věrna ljuba,
Tek me nemoj (nechtěj), brate obesiti!
A besedi kraljeviču Marko:
O Turčine, živ' te Bog ubio!
Bud' me bratiš, što li ženu daješ?
Mene tvoja žena netrebuje,
U nas nije kano (jako) u Turaka
— — — — — — — —
Ja na domu imam ljubu věrnu . . .

31. Marko ani pro urážky nemstí se, jest skromným. V hospodě sedí za stolem dvanáct vojvodů při víně a již podnapilí hádají se, kdo jest hrdinou nejstatnějším: vojvoda Janko pry jest nejlepším, Marko nejhorším. Marko neodpovídaje ani slovem vyjde ven, napájí Šarce vínem a uviděv blížiti se na koni bohatýra, jenž stínil si vytrhnutou jedlí v ruce, vejde do hospody a vybízí, aby takovému junákovi, až vstoupí k nim, poklonili se všichni. Tito však odpírají, ale přece, když junák vstoupil, hned hluboce se mu klaněli až na Banovič Sekulu. V souboji z toho povstalém junák Sekulou mrštil o zem; ten prosí marně vojvodu Janka o pomoc. Marko však přiskočí, junákovi udělá konec. Vojvody rozutíkané volá zpět do hospody a veselí se všichni opět velebíce Marka jako hrdinu nejstatnějšího.

32. Loupežníka Musu žádný junák, ba ani vojska nemohou zdolati. Vyslán Marko proti němu. Setkavše se bojují napřed koňmo a kopím, zlámavše kopí potýkají se meči, potom palcáty; seskočí pak s koní a zápasí pěší od rána dopoledne, až Musa bílou, Marko krvavou pěnou jest opěněný. Konečně Musa povalí Marka a již tasí nůž probodnout Marka, jenž na pomoc volá posestrimu vílu. Ta se zjeví v oblacích, vytýká Markovi, že pustil se v boj v neděli, kterouž měl světiti. Musa ohlédne se, Marko používá toho okamžiku, převalí Musu pod sebe, rozkůle Musu od slabin až do bílého hrdla. Bylať to práce: Musa měl troje prsa a troje žebra a tři junácká srdce! Na třetím spal bílý had. A dobře že spal, sic jinak, kdyby Musa ještě byl na živu, více než tři sta běd bylo by padlo na Marka.

Moli (děkuj) Boga, kraljeviču Marko!
Tje se nisam probudila bila,
Dok je Musa u životu bio,
Od tebe bi trista jada bilo.

Marko prohlížeje mrtvého Musu slzy prolévá nad hrdinou:

Kad to vide kraleviču Marko,
Proli suze niz bijelo lice;
Jaoch mene do Boga miloga!
Tje pogubi od sebe boljega (lepšího).

33. Kterak jednají bohatýrové národů jiných! „Božský" Achilles mstí se za padlého přítele, až i bohové odvracejí se nemohouce snésti hrozného zneuctění mrtvoly královského syna Hektora. V boji za otčinu Hektor zabil Patrokla, nejmilejšího druha Achillova. Achilles v souboji zabil Hektora, mrtvolu vláčí za nohy uvázanou k vozu dvoukolovému v prachu třikrát kolem hrobu Patroklova! Úchvatný zpěv dvacátý čtvrtý Iliady dojemně líčí žalost starého otce Hektorova, jenž přichází s dary nesmírné ceny vykoupit mrtvého syna. — Nemohu ubrániti se pocitu, kdykoli myslím na tento zpěv, jako bych viděl nějaký velechrám (lidskost) v plamenech. Byl by to pohled ovšem úchvatný, ale hořel a bořil by se přece jen chrám posvátný! A jak počínají sobě hrdinové a hrdinky Nibelung? Neukrotitelnou zášť a pomstychtivost ukojí jen úplná záhuba odpůrce. Děsné vraždění se navzájem, z něžné ženy stává se lítice. Povstávají ovšem též krvavé půtky i mezi příbuznými v národních zpěvích bohatýrských u Jihoslovanů jako na příklad v písni „Ženidba Maxima Crnojeviča". Ale po činu zlém dostavuje se lítost, hrdina Maxim, jenž se prohřešil v prchlivosti, všeho se zříká a odchází do služeb tureckých. Nemíním snad proto snižovati ceny těch zpěvů

hrdinských. Ukazuji jen na rozdíl pojímání hrdiny u Slovanův a u národů jiných. Marko kralevič patří ovšem době novější. Že by však křesťanství samo bylo vypěstilo u Slovanů onu lidskost, nemyslím; bylať u nich již dříve. Vždyť mějme jen na paměti, jak pokřtění Frankové zacházeli s krotkými Slovany pohanskými, a kterak tito lidsky chovali se ku svým sousedům!

34. Idealní život Markův končí se i smrtí krásnou. Věrný Šarac, jemuž Marko nebyl těžkým po sto šedesáte let, kloní smutkem hlavu. Víla, posestrima Markova, zvěstuje bohatýrovi blízkou smrt poslanou od Boha. Káže mu jíti na horu a tam pohlédnouti do studánky mezi dvěma vysokýma jedlema, aby sám poznal po bledých lících blízký svůj konec. Tak učinil a připravil se na smrt. Šarce, useknuv mu hlavu, aby se nedostal Turkům a nemusel jim nositi břemen, pohřbil líp než bratra, kopí zlámal a rozházel, buzovan s urvínské planiny zahodil až do siného moře. Zlatých dukátů navázal do třech opasků, v bilém psaní, jež pověsil na větev jedle, určuje jeden opasek s dukáty tomu, jenž Marka pohřbí, druhý na chrám, třetí chromému i slepému pěvci, aby po světě chodě písněmi vzpomínal Marka.

Jedan ću mu čemer chalatiti (opasek darovati)
Što će moje tjelo ukopati,
Drugi čemer nek se crkve (kostelu) krase,
Tretji čemer kljastu (chromému) i slijepu,
Nek slijepi po svietu chode,
Nek pievaju i spominju Marka.

Vydání srbských nár. písní 1887, str. 454. Vuk Štef. Karadžić.

Zlatou nádobku s inkoustem hodil do studně, posadil se u studnice k jedli, požehnal se, stáhl si kalpak na oči a usnul věčným spánkem. Mimojdoucí svatohorec Igumen Vasa se svým žákem našed Marka mrtvého, naložil na koně a ctivě pohřbil vprostřed chrámu Vilindarského, neoznačil však jeho hrobu, aby Turci ho nenašli a nemstili se na něm.

35. Hrdinové slovanští vyznamenávají se stálostí u víře a zbožností; ani hrozná muka, ani žalář, ani sliby, ani hrozbami nedávají se pohnouti, aby přijali (jsouce křesťany) víru jinou (tureckou). Jakšić Štěpán v zajetí sultanovi i pašům vybízejícím, aby se poturčil, vždy opakuje:

Nikda ti se neću (nechci) poturčiti,
Ni odreći krsta (kříže) mojega,
Ni Christovu vieru pochuliti (potupiti)
Da me siedneš (posadíš) u tvoje stolove (trůny)
Da mi podaš blago od svijeta (statky, zlato světa);
No (nýbrž) za vjeru choću poginuti.

Devět bratrů Jugovičů odchází na Kosovo pole do boje proti Turkům. Žádný z nich nedá se zdržeti sestrou Milicí, manželkou cara Lazara, nýbrž odpovídají na prosby sestřiny jeden po druhém:

Idem sejo (sestro) u Kosovo ravno,
Za krst (kříž) častni krvcu proljevati
I za vieru s braćom umrijeti.

Vladyka černohorský vyzývá k boji proti Turkům slovy:

— — — — — — —
Da mi našu krvcu prolijemo,
Da u robstvo Tursko nepademo,
Jer je bolje, braćo, poginuti,
No slobodu svoju izgubiti
I rištjansku vieru izpustiti.

Vojvoda Prijezda vida po nešťastném boji, že neujde tureckému zajetí táže se krásné ženy Jelice, co učiní. Ona roníc slzy praví, že raději s ním zhyne, než by Turku byla po vůli a pošpinila víru. Vzali se za ruce, rozloučili se a oba skočili do řeky Moravy.

Suze roni Jelica gospodja.
Volim s tobom častno poginuti,
Neg' ljubiti na sramotu (hanebnost) Turka;
Neću svoju vieru izgubiti
I častnoga krsta pogaziti (pošlapati).
Uzeše se (vzali se) oboja za ruke
— — — — — — — — — —
Pa skočiše u vodu Moravu.

Však tu jsme se octli již u stránky náboženské v národních písních, kteréž bude potřebí věnovati zvláště několik slov.

36. Kromě vlastností dosud vytčených, slovanské hrdiny zdobí láska k vlasti a touha, aby skutky jejich u potomkův oslavovány byly pěvci dlouho a dlouho. Marko kralevič, nejslavnější bohatýr srbských zpěvů bohatýrských, slouží sice i Turku, ale on byl k tomu odsouzen kletbou rozhněvaného otce, protože Marko mu nepřiřknul carství. — Poroba vlasti přivádí až k smrti zoufalé. V jedné národní písni srbské děvice Margita vytýká písní myslíc, že jí nikdo neslyší, vojvodovi srijemskému Rajkovi, že dokud žil vojvoda Mirko, o Turku nebylo nikde ani slechu ani vidu, a nyní že Turci na koňských kopytech roznesli jich srbskou půdu. Ale slyšel to Rajko a táže se, zdaž jsou Turci u Srijemu? Vede ji „na kamenu Slanu“ ukazuje kolem hrady a jmenuje bohatýry, kteří tam bydleli, dokud žil Mirko. Jest jich

mnoho: Kuzun-Janjo, žil tři sta tři léta, Obilić Miloš, Lazar, Jakšič Dmitar, Djurdje, Stevan, Todor, Jug Bogdan s devíti syny Jugoviči, Banovič Strachynja, Toplica Milan, Kosojčić Ivan, Staniša, Bjelič, Zlatnokošič, Vladisav ... až po kraljevičo Marka. Ale pohynuli, není jich a zbyl jen ve Srjemu Rajko jako strom na planině. Dobyv nože probodne se v srdce a padá mrtev na zem. Sestra Margita naříká: kam jste se pominuli srbští vojvodové, a zanechali jste dítky své Turkům za podnoží. Probodne se v srdce nožem Rajkovým a padá mrtva podle bratra Rajka.

Pa izvodi (vytáhne) nože od pojasa (pasu)
Udari se v prosred srdca živa,
Mrtav pade na zemljicu crnu.
— — — — — — — — —
Bračo moja, Srbske vojevode!
Kako biste, kako pominuste,
A kako li robje ostaviste!
Roblje vaše sve (všichni) turske podnožje.
Pa dovati Rajkove noževe,
Udari se prosred srdce živa;
Mrtva tužna (v hoři) pokraj Rajka pade.

Vlast však též truchlí nad zahynulým hrdinou. V rusínské písni kozák smutně kloní hlavu milému koni na hřivu a želí vlasti. Lapen od nepřátel, ruce mu svázány na zad; svlekli kozáka s hedvábné košile, posadili na vysokou mohylu. I loučí se s vlastí, s matkou, s milou. Ukrajina pláče za statným kozákem:

Proščaj (s Bohem) že my stara neni (matko) i ty lubija pričko!
Oj Moroze, Morozojku, ty slavnyj Kozače!
Za toboju (tebou) vsia Kraina plače.

37. Fr. L. Čelakovský v „Ohlase písní ruských“ vystihuje ducha národních zpěvů bohatýrských.[1]) Hrdinové básní milují slavné skutky, jsou věrni víře, vlasti a knížeti. Bohatýr Muromec pouští se na bujném oři za třemi Tatary, kteří ubili a oloupili dobrého mládce. Jednoho srazí šípem s koně, druhého rozpůlí mečem, třetího pošlape koněm. Ubohému mládci vykopal hrob v širém poli, pohřbil jej a za duši jeho se pomodliv, ujížděl „na svatou Rus“.

Ilija Volžanin zrádně řekou Volhou milé matičce Marfě Andrejevně

[1]) Hrdinové, jejich povahy, děje nejsou plody obrazotvornosti básníka Čelakovského, ty on béře z pověstí a písní lidu ruského. To platí též o díle Dra. Siegfrieda Kappera: »Gusle. Ohlasy černohorské«, vydané r. 1882., z nichž něco vyňato níže.

odňat. Když dorůstal v jinocha, již neměl záliby v dětských hrách u Volhy v křišťálových palácích a v zábavách s dcerami Volžinými. Bohatýrská mysl pudí jej do světa. Vlast svou vidí zpustošenu, rodné město svoje zbořeno; milá matička v hrobě. Uslyšev, že divoké hordy tatarské zemi ničí a národ chtějí vyhubiti:

Jak žalostí mu srdce překypělo,
On z překypění dvě slzy vypustil:
Jedna slza — slavnému městu (rodišti)
Druhá slza — rodné matičce

za nepřáteli se žene.

Vojsko tatarské bez počtu — vlny mořské,
Vojsko ruské do počtu — příkré skály.
— — — — — — — — —
(Ilija) Seče, bije, střely vypouští.
Travou přede vichrem Tataré k zemi,
Listím přede vichrem Tataré v útěk;
Pobil on mládec zlého Tatarstva
Ne více, ne méně do dvou tisíc.

Ale došlo hoře na Volžanina. Kůň jeho hrušák pod ním padá, rozsypal se ve žlutý písek; ostrý meč z ruky vypadává, byl to slzký úhoř; jeho ocelový šišák — jest kost želvy vodní a kalené střely jsou drobné rybičky — samy to dary podvodní matky, zrádné Volhy. Přihnali se Tataři, svázavše Iliju k caru Ugodaji přivedli, k sloupu dubovému přikovali, tři dni nadarmo mučili, aby se potatařil. Ugodaj pak slibuje přízeň, dává mu vlastní svou dceru; nadarmo. Hrozí, že po kusích tělo jeho dá rozřezati, ohněm jej páliti a po částkách zbaviti života. Ilija zůstává při svém. Úzkost jej přece pojme i modlí se se slzami v očích:

K Bohu se modlí se slzami,
Boha za pomoc sobě přizývá:
»Učiň, Bože, milost nade mnou,
Ty sešli posla, z bídy vytrhni,
Neb aspoň duši z rukou nevěrných.«

Čelakovský, »Ohlas písní ruských.«

Blesk, posel hněvu Božího, vězení prorazil, katy zabil, cara omráčil, pouta na Ilijovi sežehl, rekovi neublížil. Bohatýr vyskočil na carského oře, carovým mečem Tatary seče, bodá a dostihnuv širého pole, s koně skočil, Bohu se modlil za velikou milost, za divné zachování života.

Kdybychom mohli opírati se pevně o Rukopis Královédvorský (a ještě popíratelé pravosti nám neřekli, kdo ty básně skládal), tož

bychom se tu shledali opět s povahami čistě lidskými. A jsou-li ty básně falsifikaty, tož skladatel jich, aby básně ty hodily se v rámec národního básnictví, líčiti musel hrdiny po slovansku. V Záboji a Slavoji boj podniká se za vlast, svobodu a víru. Od bohů proto doufá se vítězství, bohům vzdávají se díky za vítězství dobyté. Bojuje se jen dotud, až nepřítel zahnán, ukrutnosti na něm se nepáchají. V Čestmíru a Vlaslavovi vzdává se slušná pocta bohům a vzácná obět. V básni o pobití Tatarů hrdina ne nadarmo obrací se o pomoc k Bohu.

28. Opěvuje se a velebí láska bratří a sester, láska k rodičům, a rodičů láska k dětem, věrnost manželská, a přece vyskytnou se i bratrovraždy a nevěrnost; ovšem v písních pachatele stíhá nejhlubší opovržení a hrozný trest: tak i v písních bohatýrských vyskytují se zrádcové vlasti a odpadlíci od víry, poturčenci; však stíhá je proklínání a opovržení, jak viděti z příběhu Maxima Crnojeviče a Ivana Obrenoviče. Maxim jde sloužit u sultana Bajazida, jenž mu nabízí moc, země a peníze, aby se poturčil. Ten mu odpovídá, že přišel mu sloužit a ne se poturčit; kdyby i trůn svůj mu dal, všecko zlato a drahokamy, že nezapře slova Božího a nebude líbati koranu. Uslyšev Obrenovič-Jan po devíti letech, že Maxim jest ve Štambule, vypravil se tam, potkal Maxima na mostě, dali se hned do sebe, ale nemohouce druh druha přemoci, šli k sultanovi a žalovali na sebe. Vyzváni, aby se poturčili. Obrenovič, aby se dostal nad Maxima, svolil, stal se Mahmud-begem a dostal panství. Maxim, aby nezůstal za Obrenovičem-Janem, svolil též a přijal jméno Skender-beg. Za hrdinské skutky sultan Obrenoviče učinil i vezírem a dal mu bohatou krajinu podle řeky Dryna. Však i Maxim vyznamenal se a dobyl sultanu Bagdadu, začež učiněn též vezírem a dostal krajinu na řece Bojaně neúrodnou, jako Bohem prokletou. Nepostačí-li mu, ať prý si dobude Černé Hory, panství otcova. A již s vojskem táhne na Černou Horu. Když zvěst o tom uslyšel jeho otec, Crnojevič Ivo, proklínal syna, proklínal sultana:

Běda, třikrát běda, zrádce tobě!
Cože tobě nedosť, zrado, na tom,
Že jsi zcizil roditeli syna,
Záhubné by milosti tvé za hrst
Prodal duše klid a věčnou spásu;
Cože nedosť na tom, že ho pudíš
Proti rodným ještě proti bratřím,
Za kořisť, jak zběsilému psovi,
Otčinu že rodnou jemu házíš,
By ji rozdral a pak zkrvácenou
Netvoro, ji pohodil ti k nohoum?
— — — — — — — —
Nebo není Černá Hora není,
Aby šlapal Moslimec jí na znak!
Malá je, však vydatná a stálá,
Chuda je, však srdnata a chrabra,
Opuštěná, avšak odvážliva,
Kamenitá, avšak každý kámen
Jako klenot krví svojí brání,
Víry od ní nečekej ni míru!

— — — — — — — —
Leč jen větší boj, až vyhlazeno
Moslimské z těch zemí bude jméno!

Řekl tak a od srdce si oddech',
Prorockou svou slavnou duši vydech'.
Gusle. Ohlasy černohorské od Siegfr. Kappera.

V bitvě mezi Srby a Turky na Kosově Vuk Brankovič zradil svého testě cara Lazara. Srbové ve zpěvu o té bitvě, v níž pozbyli volnosti, proklínají zrádce:

Bože, zabij Vuka Brankoviče!
Proklet budiž i ten, kdo ho zplodil,
Proklet budiž rod mu i potomstvo!
Překlad od A. Brejchy.

Jakým pak jsou nám svědectvím národní písně bohatýrské? Zajisté že na bohatýra nestačí, podle mysli lidu, síla svalův, odvážlivost, rozbouřená vášeň a neukrotitelná — to vše může míti i zvíře; hrdinu musí zdobiti ideje vyšší, čistě lidské. Vzdělanost lidu slovanského v této příčině věru nestojí za vzdělaností lidovou u jiných národů stejné doby.

Přistupme již k důležitější stránce pro vzdělanost národa, k náboženství.

Cesta Moabskem.

DR. FR. KYZLINK.

VI.

Tak asi půl hodiny za Ḋibânem leží zříceniny jiného biblického místa z nejstaršího dávnověku, totiž ʿArô-ʿêru (arabsky ʿArâʿer). Leží asi čtvrt hodiny východněji od cesty císařské na samém kraji rokle Arnonu, proto v Písmě sv. se blíže určuje slovy: „jenž jest nad řekou Arnonem“ (na př. Deut. 5, 12) nebo: „jenž jest na břehu řeky Arnonu“ (Deut. 2, 36).

Nyní bych ti přál, milý čtenáři, abys tak byl se mnou stanul na břehu řeky Arnonu. Vždy toho lituji, že mi nebylo možno si poříditi fotografický apparat, a kdykoliv si vzpomenu na Arnon, bývá mi toho líto dvojnásob. Jestiť naň pohled, který má sotva sobě rovný.

Ještě malý kus před Arnonem nevidí člověk než rozsáhlou rovinu. Pojednou člověku jakoby před nohama se otevřela bezedná propast, která jako ohromná brázda rozrývá moabskou rovinu na dvě části. Na východě se rozvětvuje na dvě větve a na západě se příkře kloní k Mrtvému moři.

Viděl jsem již dříve v Judsku dvě rokle nesmírně příkré a hluboké, které voda během věků byla ve skále vyhloubala, rokli Cedronskou a rokli sv. Chritona. Jsou za léta úplně bez vody, pouze za zimních dešťů se jimi divoké bystřiny příkře vrhají do Mrtvého moře. Když deště přestanou, vypráhnou tyto skalnaté žleby, nesporá zeleň, kterou vláha v nich vykouzlila, se spálí v rozžhavené vápencové kotlině na troud, a pohled na tyto mrtvé propasti působí na člověka mrazivě.

Velikolepější a příjemnější jest pohled na propast Arnonskou. Jest daleko hlubší než obě předešlé, ale břehy sestávající z drobivé skály nejsou tak příkré, nýbrž volněji padají ve hlubinu, která se tím činem nahoře široko rozevírá a oku celé své nitro rozhaluje. Šířka její nahoře je tak asi půl hodiny cesty. Půl hodiny je pouze druhý břeh vzdálen, a chce-li člověk ho dosáhnouti, potřebuje k tomu plné a pracné tři hodiny. Poněvadž propasti na východě obejíti nelze, leda nesmírnou oklikou, a na západě je to vůbec nemožno, nezbývalo a nezbývá až dosud tomu, kdo chce na jih, než hlubinu překročiti. Proto již za dob nejstarších se vládci v Moabsku snažili zříditi nějakou cestu k sestupu a výstupu. I král Mêšaʿ se chlubí, že učinil cestu Arnonem, zajisté však byla již dávno před ním a byla jím pouze lépe upravena.

Římané, kteří se všude starali o řádné silnice, upravili za své vlády v těch končinách i tuto cestu, jak je znáti až podnes. Z té asi doby pochází i název cesty císařské, darb sulṭâni, neboť císařové turečtí k tomu zajisté příčiny nedali, aby cesta ta byla nazvána po nich.

Poněvadž po celé věky se o ni nikdo nestaral, zbyl z ní nyní jen úzký chodník. Jen tu a tam stesané skály svědčí, že tu byla kdysi široká silnice.

Koňmo sestupovati nelze, jednak že se cesta místy silně sklání, jednak že by člověk na koni dostal závrať. Kdyby kůň cestou klopytnul, sletěl by i s jezdcem do propasti. Proto jsem odevzdal svého bělouše průvodci a sestupoval jsem pěšky.

Když člověk shora hledí do hlubiny, zdá se mu, že v malé půl hodině může býti dole. Sestup však trval dobré půl druhé hodiny. Cesta byla skalnatá, horko — byloť právě před polednem — bylo k zadušení, za nedlouho jsem byl tak vysílen, že jsem myslil, že dolů nedojdu. Tehdy jsem poznal, jak může chodec v těch končinách únavou snadno zahynouti.

Z duševní i tělesné zmalátnělosti mne vyburcoval zajímavý objev. Na neveliké prostoře asi uprostřed cesty jsem uviděl stranou několik dlouhých kamenů. Zaměřil jsem k nim a poznal jsem, že jsou to sloupy z pola v zemi ležící a k veliké radosti jsem na nich spatřil řecké písmo. Na neštěstí či na štěstí byla strana popsaná v zemi a vždy jen asi dvě písmena bylo lze spatřiti. Snažil jsem se sloupy zvednouti, než marně. I kdybych nebyl býval tak zmořen, nebylo by se mně to při jejich tíži podařilo, ba ani nám oběma.

S těžkým srdcem jsem odcházel těše se, že na zpáteční cestě se mně snad podaří, co se mi nyní nepovedlo. Bohužel to nešlo ani na zpáteční cestě z příčiny, kterou později uvedu.

Myslím, že sloupy ty byly mílníky, jaké Římané u silnic stavěli a kterých z této hlubiny nikdo odnésti si netroufal. Nahoře na rovině po nich nebylo již památky. Nápisy mají potud důležitost, že z nich by se asi dalo zjistiti, kdo a kdy silnici tuto zbudoval. Snad se někomu šťastnějšímu podaří nápisy opsati. Že by písmo tak brzy zvětralo, není se třeba obávati. Ležíť, jak řečeno, z největší části v zemi a přečkalo-li již dvě tisíciletí, dočká se asi také šťastného nálezce. Jediné, čeho se obávati třeba, jest, aby je beduini neroztloukli jako nápis Mêša'ův, neboť mou neprozřetelností so o nich v Keraku dověděli. Až do mého příchodu si jich nikdo nikdy nevšimnul.

Čím hlouběji jsme sestupovali, tím větší horko nám sálalo vstříc. Polední slunce pralo do holých strání, a že vánek do takové hlubiny nepronikal, rozpálil se vzduch do nesnesitelna.

Má-li kdo vážiti cestu Arnonem, činí tak záhy zrána; za dne tudy nejde živá duše. I živočišstvo, je-li tam jaké, se za denního vedra ukrývá do svých skrýší; celou cestou jsem spatřil jen dlouhánské načervenalé hádě, které mi líně uhnulo z cesty a ukrylo se ve vyschlé trávě.

Bylo k poledni, když jsem dorazil k Arnonu čili arabsky k Môžebu. Je to nepatrná říčka, která však ani za letního vedra nevysýchá skýtajíc po celý rok unavenému poutníku občerstvení. Voda je sice jako luh teplá, žízně jí člověk neuhasí, ale již pouhý pohled na tekoucí vodu, v těch končinách tolik vzácnou, potěší oko i srdce cestovatelovo.

Usednul jsem na písčitý břeh, ukryl se v nesporý stín oleandrových keřů, které oba břehy Arnonu vroubí, a obmýval jsem si rozpálenou hlavu i schvácené nohy. Jak řečeno, byla voda teplá, tak že jsem jí žízně nezahnal, ale umytí dodalo mým údům trochu pružnosti a osvěžilo otupenou mysl.

Jak jsem se již na počátku svého vypravování zmínil, vzal jsem s sebou na cesty tlakoměr, který udával i výšku nad mořem. Nahoře na rovině ukazoval průměrně 700 *m* nad mořem, dole ukazoval pouze 200 *m* nad mořem. Poněvadž v nižších polohách ukazoval vždy o něco výše, jak jsem se přesvědčil u Mrtvého moře, kde ukazoval více než o 150 *m* výše, možno s dobrým svědomím přidati ku hloubce 100 *m*, tak že by bylo dno propasti 100 *m* nad hladinou mořskou a hloubka její by dělala na 600 *m*.

Z řečiště vyčnívají ještě mohutné pilíře mostu, který tam Římané zbudovali. Za celé 2000 let, co most tento byl vystavěn, se řečiště o nic neprohloubilo. Jaké to asi věky uplynuly, než si nepatrná říčka takové koryto vyryla, nedá se ani určiti. Jest mi hádankou, kam se poděly ty hrozné massy odplavené země. Poněvadž Mrtvé moře, do něhož Arnon ústí, jest nesmírně hluboké, musilo by býti vskutku beze dna, aby v takové hlubině pohřbilo tolik milionů krychlových metrů štěrku.

U řeky jsme zůstali dobrou hodinu. Pojedl jsem kousek chleba a jedno vejce a zapil teplou vodou; to byl celý můj oběd, na více jsem chuti neměl. Upocená hovada se ihned vrhla do vody a občerstvovala se na další úmornou cestu osvěžující koupelí.

Na oleandrech sedělo nesčetné množství much, které jsem viděl pouze u zajordánských říček. Jsou trochu větší než naše mouchy domácí a mají tenké, špičaté břicho. Bodnutí jejich jest neobyčejně bolestné.

Všem mouchám se dává přívlastek dotěrných, ale pro tyto mouchy nestačí ani superlativ této vlastnosti. Kam usedne, tam se zrovna vpije. Odehnati jí nelze, ať děláš, co děláš. Stokrát-li ji rukou odstrčíš — neboť neodletí, i kdybys do ní tloukl — stokrát se ti zase vrátí. Protože jest jako z podešve, nelze ji ani utlouci, ani rozmačkati. Chtěl-li jsem ji zabiti, nešlo to jinak, než že jsem ji musil nehty roztrhnouti, a ani potom ještě nedala pokoje. My jsme si od nich přece ještě nějak pomohli, ale naše hovada jimi trpěla velice, usedlyť si jako naschvál na nejchoulostivější místa, kde jich zvíře nijak odehnati nemohlo. Nevím, jak je přírodopis nazývá, ale já sám pro sebe jsem je nazval mouchami ďábelskými. Za toto nepěkné jméno se mi na zpáteční cestě pomstily způsobem, který mi mohl býti osudným.

Po hodinném odpočinku jsme vstali k další cestě. S úzkostí jsem hleděl na strmou nebetyčnou stráň, kterou jsme měli slézti. Pěšky jíti nahoru nebylo ani pomyšlení, proto jsem musil použíti našich hovad, až mně jich bylo líto. Chtěl jsem vystoupiti na koně, ale milý beduin nechtěl ani slyšeti, že prý bych mu ho strhal. Chtěj, nechtěj musil jsem vsednouti na mezka s jeho primitivním sedlem. Nyní si, milý čtenáři, představ, že sedíš na dvou tvrdých dřevech bez třemenův a bez uzdy a vystupuješ jako do střechy. Sedával jsem sice již dosti pevně v sedle a rovnováhu jsem si udržel i bez třemenův, ale udržeti se na tomto sedle při tak příkrém výstupu, bylo vrcholem jezdecké dovednosti. Mezek zahýbal brzy v pravo, brzy v levo, vystupoval se skály na skálu hledaje, kam by mohl bezpečně nohu postaviti a mně nezbývalo než nahýbati se stále ve stranu opačnou, abych nespadl se strany. Abych se nesvezl nazad, musil jsem se pevně držeti dřev, na nichž jsem seděl, brzy ležel, podle toho šel-li na okamžik rovinou, či vystupoval-li do strmé stráně. A podle stezky hlubina, že se člověku až hlava točila. Dobře, že jsem měl tak výtečného průvodce, jakým se sv. Rafael již před několika tisíci lety na východě byl osvědčil.

Beduin šel za mnou kus pěšky, pak si pěkně sedl na koně a mne ponechal mému osudu.

Po pracné půl druhé hodině jsme se prodrali kupou balvanův a stanuli zase na rovině. Z hluboka jsem si oddechl, vykonalť jsem dílo k neuvěření obtížné a nebezpečné. Myslel jsem, že mne beduin vybídne, abychom si vyměnili hovada, ale v pohodlném sedle se mu tolik zalíbilo, že v něm zůstal až do Keraku. Že se nerad s kým hrdluji, zůstal jsem trpělivě na tvrdém sedadle těše se aspoň tím, že mému mezku se vede ještě hůře než mně.

Asi v půl hodině jsme minuli nevelikou zříceninu Rîha, kterou pod nesprávným jmenem Eríḥâ již dříve jmenovaná mapa klade daleko jižněji. Ve třech hodinách po výstupu z Arnonu jsme minuli území Ḥamâidův a vystoupili jsme na území keracké. Kdežto severně od Arnonu kmen tento všecky své pozemky vzdělává, ponechává rozsáhlé ještě ḍržavy jižně Arnonu za pastviny pro svá stáda. Byla tedy jízda jednotvárná, dokud našeho pohledu neupoutal vrch jménem Šîḥan, na němž jsou zříceniny staré tvrze. Území keracké bylo obděláno, a že počínaly právě žně, byli kerační beduini venku pod stany, aby úrodu sklidili. Pozemky blízko Keraku, který tam jmenovali „městem“ (el-medîne), si ponechali mohammedani, vzdálené a též méně úrodné dali křesťanům a ty nejzazší — katolíkům. Poněvadž je odtud do města dobrých šest hodin, ztráví katolíci celé žně pod stany a vymlácené obilí dovezou na soumarech domů.

Vstoupivše tedy na území keracké, octli jsme se na pozemcích kerackých katolíků. Můj průvodce odbočil z císařské cesty a za nedlouho jsme dorazili k prvnímu malému faríku, t. j. skupině stanů. Sotva nás beduini zočili, vyšli nám muži, ženy i děti vstříc. Poznavše ve mně chûriho, měli ze mne dětinnou radost. Muži mi podávali ruce, ženy jedna po druhé líbaly ruku kladouce si ji pak na čelo a matky snášely svá nemluvňata prosíce, abych jim požehnal. Živý to obraz oněch šťastnějších matek, jejichž dítkám žehnal sám Spasitel.

Dobří lidé! Často si vzpomínám na vaši přítulnou lásku, která mne tolik blažila v těchto dalekých neznámých končinách, protože mně svědčila, že jsem opět mezi křesťany-bratry. „Slovan všude bratry má“, ale katolík je má i tam, kde jeho rodná řeč nehlaholí.

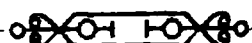
Hned po poledni jsem dostal silnou zimnici, kterou mé nitro vyprahlo do nesnesitelna. Můj průvodce měl s sebou vodu z Arnonu v koženém míšku, ale byla stále vlažná a žízně neuhasila. Vyžádal jsem si podmáslí. Byla ho v měchu hodná trocha. Bylo chladné a nákyslé a tak mně chutnalo, že jsem měch docela vyprázdnil. Že nebylo právě čisté, a že mně v ústech zůstalo po každém doušku plno neřádu, mi nevadilo. Na takové maličkosti člověk u beduinů nehledí.

Protože šejch katolíků bydlel v jiném faríku nedaleko odtud, a podle náhledu mých mlékodárců bylo slušno, aby chûri byl šejchem pohostěn, propustili mne dále bez dlouhého zdržování. Avšak jeden starý beduin nechtěl, aby mu ušla čest přispěti k mému pohostění a proto vzal z blízkého stáda půlroční kůzle a vzav si je na oslíka, klusal za námi. U faríku šejchova bylo uvítání zrovna tak vřelé, jako u předešlého. Šejch podržel mezka, abych pohodlně sestoupil a zavedl

mne do svého stanu. Tam snesli kde jakou přikrývku a všecky své pláště, aby mně připravili měkké sedadlo. Já jsem si usedl a muži z úcty k hostu stály. Ženy do stanu, v němž jsou muži, nesmějí. Jak je obyčejem, podali mi napřed kávy. Ač jsem před půl hodinou vypil tolik podmáslí, že by mně jindy stačilo na pětkrát, měl jsem již zase palčivou žízeň a nezbývalo mi než se do něho pustiti znova. Dopřáli mi ho hojnost. Podle jejich mínění se samo sebou rozumělo, že přenocuji pod stanem. Nechtěl jsem však, obávaje se blech a ještě horších zvířátek. Pod širým nebem totiž se blechám lépe daří než v uzavřených místnostech a množí se ne po dnech, ale po hodinách. Ve třech dnech již s nimi ani beduin neobstojí a je nucen strhnouti stany a jíti dále. Všecko pěkně vytřepe a rychle opustí místo, aby blechy za ním neskákaly. Než ta trocha, kterou nese s sebou, dostačí, aby se v nových třech dnech rozmohla na nesčetné potomstvo a beduin se trpělivě stěhuje znova, ponechávaje zbylé blechy jejich osudu. Běda pocestnému, který náhodou zabloudí na takové opuštěné stanoviště. Vyhladovělé blechy hledí dohnati, co zameškaly, a řádí hůře nežli pijavice.

Vida beduiny, jak se jeden přes druhého drbou a škrabají, myslil jsem, že již se asi blíží čas strhnouti stan a proto jsem se v něm nocovati bál. Že domněnka má byla pravdiva, poznal jsem po chvilce; bylo mně, jako bych byl v kopřivách, a pracoval jsem oběma rukama po celém těle. Beduini však nechtěli o odchodu ani slyšet. Hovada odvedli a přivázali opatřivše je hojně obrokem i vodou, rozdělali oheň a chystali se učiniti ďabîḥu, t. j. zabili mně přinesené kůzle. Vymlouval jsem se, jak jsem jen mohl. Ale nic platno, jsem prý již unaven, do města je ještě tuze daleko, hovada jsou umořena a p. Můj průvodce, který se těšil na kus masa, jim statečně přizvukoval. Trvalo skoro hodinu, nežli jsem se jim vymluvil slíbiv jim svatosvatě, že na zpáteční cestě jejich pohostinství přijmu. Mínil jsem to doopravdy, ale splniti jsem slibu nemohl a těch milých lidí jsem už nespatřil. Jak si srdečně přáli, abych u nich zůstal, je viděti odtud, že když již jsem byl hodný kus daleko, ještě za mnou dva přiběhli prosíce, abych se vrátil. Když jsem jim nevyhověl, vrátili se smutně ku stanům, přejíce mi na cestu všeho dobrého.

Seděl jsem zase na mezku, protože můj průvodce si hezky zrychla vsedl na koně. Nechal jsem ho a srovnal jsem si otlačené údy na tvrdém sedle, jak jsem mohl. Bylo již k páté hodině odpoledne, když jsme se vydali na další cestu. Cesta šla stále rovinou mezi polemi. Asi po dvou hodinách jsme dospěli ku zřícenině Rabba.

Savonarola.

DR. JAKUB HODR.[1]) (Č. d.)

Právě na poli vědy a umění opravné snahy Savonarolovy byly nejvíce oprávněny a také požehnány. Pokročilejším humanismem a renaissancí ve Florencii již se utvořil nový svět pohanský. Savonarolův duch vystřehnul nebezpečenství, které s této strany hrozilo osvětě křesťanské, a proto neohroženě postavil se proti novým těmto proudům.

Nepřítelem pravé vědy Savonarola nikdy nebyl. Ve svém klášteře naléhal na to, aby mnichové pilně pěstovali vědy bohoslovné a učili se také starým jazykům, řeckému i východním; jeho přičiněním vzácná knihovna Mediceův Florencii byla zachována. Že nebyl protivníkem básnictví, sám dosvědčuje, an píše: „Nikdy mi nenapadlo, abych zavrhoval umění básnické, nýbrž toliko zlý způsob, jakým mnozí je pěstují. Jsoutě básníci domnělí, kteří jiného neumějí nežli vždy jen po Řecích a Římanech se opičiti. Volí si tytéž tvary, tutéž míru veršovou, vzývají tytéž bohy a užívají výhradně jen týchže jmén a slov. My jsme tvory rozumnými právě takovými, jakými byli lidé staré doby, a máme také od Boha schopnost, abychom pojmenovali věci každý den proměnlivé. Ti však tou měrou otroky se učinili národů starověkých, že vůbec ani nechtějí ničeho pověděti, čeho tito již nepověděli. Tento způsob básnění nejen jest nepravým, ale také skutečným morem mládeži . . . Sám Plato, jehož zrovna zbožňujete, praví, že by bylo třeba zákona, kterým by z měst vyhnáni byli takoví básníci, kteří vážným příkladem zlořečených bohův a hanebnými básněmi nejnižší chtíče budí a zkázu mravní urychlují. Co. však činí naši panovníci křesťanští? Proč nevydají zákona, aby tito nepraví básníci z měst byli vypovězeni i se svými knihami a spisy starověkými, které jednají o věcech necudných a vychvalují bohy nepravé?“

Docela stejně choval se Savonarola také k umění výtvarnému. Vyspělá renaissance nespokojovala se půvabnými tvary umění klassického, ale počala brzy napodobiti také předměty jeho, postavy mythologie pohanské, a neštítila se vnášeti je do samých svatyň křesťanských, dle nich vypodobovati obrazy posvátné na pohoršení lidu věřícího. Proti tomuto pohoršení horlil Savonarola a zvláště káral nezpůsob, že přečasto obrazy svatých malovány dle známých podob živých osobností.

[1]) Na str. 356. pozn. 1. čti: Pastor, Geschichte atd.; na str. 359. ř. 30. čti: Za opravou atd.

„Jako své záletnice odíváte a zdobíte Matku Boží a dáváte jí tváře svých milenek“, takto vyčítá malířům a líčí dále pohoršení z toho se prýštící: „Potom si vypravují mladí lidé o té neb oné ženštině: ta je Magdalenou, ta sv. Janem, ta zase Pannou Marií. Vždyť jsou to jejich podobizny v kostelích malované, a takto se podkopává úcta k věcem posvátným. Neprávě tak si počínáte, umělci, a kdybyste věděli, jak já vím, kolik zla tím působíte, zajisté byste toho opomenuli. Či myslíte, že Panna Maria tak se nosila, jak vy ji vyobrazujete?“

Savonarolovi však nestačilo toliko kárati, ale také ne bez úspěchu se vynasnažil, aby bloudící umělce na lepší cestu přivedl. Důrazné slovo jeho pronikalo hluboko, že někteří malíři neváhali obrazy své necudné spáliti. V zahradě klášterní kolem něho shromažďoval se kruh umělců, kteří dychtivě naslouchali výkladům jeho o pravé kráse, o vznešeném úkolu umění. V dějinách umění zachovaly se stopy tohoto působení Savonarolova; Kristus na kříži, Spasitel s kříže sňatý na klíně mateřském, předměty to, o kterých tak dojemně kázal, nikdy ve Florencii tak často nebyly zobrazovány, jako právě tuto dobu. Fra Bartolomeo della Porta smrtí zbožňovaného mistra tak byl dojat, že vstoupil do kláštera sv. Marka a od té doby jiným předmětům umění svého nevěnoval než náboženským. Sám veleduch Michelangelův podléhal vlivu mnicha florentinského, jak dosvědčuje jeho Pieta ve chrámu sv. Petra v Římě.

Méně trvalými byly úspěchy Savonarolových snah o nápravu života občanského. Pro okamžik zdálo se, že řeči jeho mravokárné pravé divy působí.[1]) Florencie rázem byla jako proměněna. Ženy odložily skvostná roucha a šatily se prostě a cudně. Prostopášní mladíci najednou stali se skromnými a zbožnými. Úhlavní nepřátelé se objímali, peněžníci a kupci dobrovolně nahražovali zboží nespravedlivé. Slavnosti a hry zastaveny; místo nemravných písní masopustních ozývaly se zpěvy nábožné. Kostely byly přeplněny, ku sv. svátostem přistupovalo vždy více věřících, almužny udělovány hojněji než kdy jindy. Počet mnichů u sv. Marka z 50 rozhojnil se na 238, a mezi nimi byli synové nejpřednějších rodin, také muži pokročilejšího věku, proslulí vědou a uměním.

Savonarola však ani v tomto díle neznal pravé míry. Neznaje života světského přenášel názory své klášterní do života občanského, zapovídaje také věci dovolené. Nebylo bez důvodu, co protivníci vytýkali, že chce celou Florencii proměniti v klášter jediný. Nikdo také

[1]) Viz *Pastor*, l. c. str. 147. a n.

schvalovati nemůže, jakými prostředky přísnou kázeň udržoval. Tresty byly nad míru kruté; proti hráčům navrhoval skřipec, rouhačům měl se probodnouti jazyk. Zcela vážně požadoval, aby domácí čeleď podávala úřadům zprávy o životě svých pánů. Nejméně se zamlouvá jeho policie sestavená z hochů. Budoucím těmto občanům svěřil dozor nad životem veřejným i soukromým. Mladiství dozorci vnikali do domů, hráčům brali karty a kostky, odnášeli harfy, loutny, voňavky, zrcadla, škrabošky i spisy básnické: všechno pak se spalovalo na hranici, což nazýváno spalováním marností a dělo se se zvláštní slávou za hudby a tance. Není divu, že nevole mezi občanstvem se rozmáhala; odpůrci Savonarolovi tvořili již zvláštní stranu, jížto se říkalo Arrabiati, zuřivci, kdežto přívrženci jeho nazýváni Frateschi, od slova frate, t. j. mnich.

Chorobná přemrštěnost jeví se také v politické činnosti Savonarolově. I na tomto poli považoval se za proroka Bohem nadšeného, užívaje i slov Kristových: Jediná literka nepomine, až se všecko stane.[1]) Pastor právem vyčítá, že taková proroctví zrovna byla rouháním. Jeho působení v tomto směru bylo vášnivé a blouznivé. Obávaje se návratu vypuzených Mediceovcův s křížem v ruce na kazatelně vyzýval, aby trest smrti ustanoven byl proti každému, kdo by se pokusil o obnovu jejich samovlády. Poslušná signoria neměškala vydati tento zákon.

Doba Savonarolova byla trudnou zkouškou, kterou navštívena byla církev katolická. Očekávané nápravy nepřinesl ani sněm Kostnický ani Basilejský, a nyní pohanská renaissance dotkla se samého trůnu papežského, na kterém dosednul Alexander VI, jehož vláda jest nejsmutnější stránkou v dějinách papežských. Nejbolestnějším znamením, jak hluboce pokleslo v tu dobu mravní vědomí, zajisté jest, že vůbec možná bylo za papeže zvoliti muže skvělých sice vloh vladařských, ale prázdného všelikého citu pro mravnost křesťanskou. Není tedy divu, že po Savonarolovi počaly se obraceti zraky nejen Florencie, ale celé Italie, brzy také vzdálenějších končin křesťanských; vždyť kázal, že z Florencie nastane obnova Říma, Italie, celého světa křesťanského.

U dvora papežského z počátku ani si nevšímali mnicha florentského; nebyltě jediným, jenž slovem i písmem volal po nápravě církevní. Nad to nikdy se nedotýkal věrouky katolické, a proto s této strany nebezpečenství nehrozilo. Ale Savonarola vášnivostí ducha svého vrhnul se také na pole politické, a zde se podařilo protivníkům získati papeže Alexandra VI., aby proti němu zakročil.

---

[1]) Mat. 5, 18

Alexander VI. sjednotil téměř všechny státy italské proti Francouzům. Liga tato neměla však mocnějšího protivníka nad Savonarolu. Ačkoli sny jeho o nápravě církevní skrze krále francouzského tak směšně byly zklamány, neustal ani po nezdařené výpravě Karla VIII. s kazatelny hájiti spojenství Florencie s Francouzy. Vyslanci papežskému, jenž ve Florencii vyjednával, aby republika odstoupila od tohoto spojenství a přidala se k ostatním účastníkům ligy, označen byl Savonarola jakožto jediná překážka žádoucího spojení celé Italie proti vlivu Francouzů. Tu již odhodlal se Alexander VI. zakročiti, ale způsobem velmi mírným. Dne 25. července 1495 vydáno breve, jímžto Savonarola velmi vlídně se vyzýval, aby do Říma se odebral a počet vydal ze svých proroctví. Savonarola dne 31. července odepřel; uznával sice povinnost poslušnosti, ale vymlouval se na slabé zdraví a na úklady svých nepřátel. Na to následovalo druhé breve ze dne 8. září Františkánům u sv. Kříže; jakýsi prý Fra· Savonarola vydává se za proroka Božího, aniž se prokázal zázrakem nebo svědectvím Písma sv. Trpělivost papežova jest prý vyčerpána; Savonarola nemá dál kázati a klášter sv. Marka má opět příslušeti ku provincii lombardské, jejímuž představenému náleží ustanoviti, kam Savonarola má býti přesazen. Kdo by se protivil, upadá do klatby církevní.

Odpověď Savonarolova ze dne 29. září předně si stěžuje, že protivníci jeho papeže oklamali; v nauce podrobuje se církvi sv., co do proroctví nikdy prý zrovna za proroka Božího se nevydával. Proti nařízenému připojení kláštera ku provincii lombardské namítá, že by takto úhlavní nepřátelé stali se soudci jeho, a končí opětným ujištěním, že spisy své podrobuje soudu sv. církve římské. Alexander VI. novým brevem dne 16. října osvědčil velikou umírněnost; nařízení, aby klášter sv. Marka se spojil s provincií lombardskou, odvolává, ale trvá na tom, aby Savonarola dál nekázal ani veřejně ani soukromě, až bude mu možná, bezpečně do Říma se dostaviti a nebo až vyslána bude zvláštní kommisse k vyšetření věci jeho. (P. d.)

Otázka ženské emancipace.

(O.)

Kdežto přátelé ženské emancipace důvody, čerpané z tělesného ustrojení proti připuštění žen k učeným oborům, musejí uznati částečně za oprávněné, uvádějí naproti ten fakt, že žena jako muž jest ethicky svobodnou osobností a rovně má právo, užiti své individuelní svobody. Činí-li tak a specialně volí-li si takové povolání, jež škodí jejímu tělu, pak musí se prý jí samé ponechati, aby sama se sebou vyrovnala škodu, jak nejlépe umí. Otevřme tedy jen zápasiště, učiňme pokus a ponechme zodpovědnost ženě! Avšak tato námitka nedopadá. Neboť především osobně-individualní svoboda člověka není absolutní. Mimo to společnost má povinnost dbáti o to, aby celek nevzal škody. Z této nepopíratelné povinnosti společnosti vyplývá i právo, nečiniti neb nedovolovati nových zařízení, jež by takového důležitého nositele kultury a života společenského, jakým žena jest, nutně přivedla ku zkáze.[1]) Ještě neumlkly stížnosti na přetížení mužské mládeže, jaké výše by teprve dosáhly při návštěvnicích ženských gymnasií?[2]) Známy jsou též, zvláště od lékařů, pronesené žaloby na rozrušení, jaké přivodí soustavě nervové kandidatkám učitelství zkoušky.[3]) A přece je zkouška kandidatek zkouškou závěreční, kdežto zkouška abiturientní otvírá teprve dvéře k obsáhlejšímu studiu, na které následují dvě nebo tři těžší, dle okolností i nebezpečné zkoušky. Těmto požadavkům ženská nervová soustava konec konců jistě neučiní zadosť. Varovati tedy před všeobecným připuštěním žen ke studiu universitnímu neznamená potlačovati jejich ethickou svobodu, nýbrž snahu ochrániti celé ženské pohlaví před škodou tělesně-duševní. Uznáváme za úplně spravedlivý požadavek ženy po lepším vzdělání, ale od vysokých škol nečekáme pro ni spásy. Samostatnou se stane žena ne tehdy, jestliže její postup vzdělávání co nejvíce se přizpůsobí postupu mužskému, nýbrž jen tenkráte, obdrží-li vzdělání přiměřené své povaze.[4]) A jako není obavy pro konkurenci

[1]) Srv. *Duboc*, str. 120.

[2]) Srv. *E. v. Hartmann*, »Gesammelte Aufsätze«, Berlin 1880. — *Fr. Paulsen*, »System der Ethik«, 2. vydání. Berlin 1892. — *O. v. Leixner*, »Laienpredigten«, Berlin 1894.

[3]) *E. Pelmann*, »Nervosität und Erziehung«, Bonn 1888. — *Chr. Ufer*, »Nervosität und Mädchenerziehung«, Wiesbaden 1890. — *E. Kräpelin*, »Über geistige Arbeit«, Jena 1893. — *O. Sommer*, »Zur Frauenbewegung in Deutschland«, Wolfenbüttel 1894. — *W. Erb*, »Über die wachsende Nervosität unserer Zeit«, Heidelberg 1894.

[4]) Vychovávejme děvčata dle jejich vloh přirozených především k tomu, aby buď bezprostředně v manželství nebo prostředečně mimo ně mohla plniti povinnosti mateřské (srv. *Rössler* str. 64.—68.) a poskytněme jim příležitosti k takovému vzdělání, aby v případu, že by nemohla postarati se v manželství o své zaopatření, svou vlastní

s muži od té hrstky žen, jež nyní vykonávají akademická povolání, právě tak neodpomůže podstatně tísni ženského pohlaví těch několik procent žen, věnujících se učenému studiu. Tolik však jest jisto: všeobecné připuštění ženy k veřejným povoláním není ani v zájmu rodiny ani společnosti a veřejné mravnosti, ani v pravém prospěchu ženy samotné. Jenom ta emancipace ženy je rozumnou a mravně oprávněnou, jež nepřekročuje mezí pohlaví a mravu.[1])

Ruská literatura roku 1897.

Podává A. VRZAL. (Č. d.)

Nákladem Vatujeva v Petrohradě vyšlo „Sobranije sočinenij“ *Andreje Osipoviče Novodvorského* (1853—1882) s životopisným nástinem od M. Grodeckého. Povídky Novodvorského v časopisech koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let těšily se oblibě mladého pokolení, trpícího týmiž nehodami života, které autora předčasně sklátily do hrobu. N. snažil se vytvořiti typ „ani páva, ani vrány“ (tak nazvána jedna z povídek), ale typ ten není propracován, zůstal nejasný, splývá s kategorií lidí nešťastných, utrápených okolím, příliš slabých, stávajících se obětmi nemírných požadavků svých od života i pokusů dosáhnouti cíle, ne dosti určitého. Lidé takoví hledají práci i výdělek, touží po činnosti, jež pře-

---

silou a prací mohla si zaopatřiti existenci a udržeti ji v těch oborech života, jež jsou přiměřeny její povaze. K tomu však není třeba akademického vzdělání. Neboť nehledě k tomu, že vskutku jen některé ženy jsou schopny bez těžkého poškození zdraví svého od mládí až k počátku třetího desítiletí konati duševní namáhání a věnovati se přísně vědeckým studiím, je faktem zkušeností zajištěným, že právě obory činnosti ženské nejpřiměřenější nejsou náležitě pěstovány, tím méně přeplněny. — Přirozená a přiměřená zaměstnání ženám přehledně sestavila *Amalie Hautzingerová*, »Die weibliche Berufswahl. Ein Handbuch für Frauenbildung und Frauenerwerb«, Berlin 1896 a *Eliza Ichenhäuserová*, »Die Erwerbsmöglichkeiten für Frauen«, Berlin 1897. Srv. též »Die Frau« (Helene Lange) Berlin 1896 (říjen) str. 54. n.; (listopad) 119—122.; »Zeitschrift für gesammte Staatswissenschaft«, 1896 (52) str. 270. n.; »Neue Zeit«, Stuttgart 1896 str. 342.—347. Jak podnes kláštery ženské v Italii a ve Španělsku jsou příčinou, že otázka výživy ženské mnohem méně se jeví, než tomu je v zemích protestantských, zvláště v Anglii a Německu, ale i ve Francii, ukazuje sám *Fr. v. Holtzendorff* str. 25.

[1]) Budiž ještě připomenuto, že moralní či lépe legalní statistika rozhodně je příznivější ženám než mužům a nikterak nepotvrzuje úsudky na př. Schopenhauerovy nebo v. Hartmannovy o menší svědomitosti ženy. Neboť poměr zločinek k zločincům průměrně je všude 1 : 6; v městech někdy dostupuje 1 : 3; na vesnicích naproti tomu klesává na 1 : 10 (srv. *Wendt*, »Einleitung« str. 4.; *Plozs-Bartels* I. 42. n.). Při tom ovšem třeba uznati, že boj o život činí mnohem větší požadavky a rozčilení u mužů než u žen (srv. *Lombroso* a *Ferrero*, »Das Weib als Verbrecherin und Prostituirte«, Hamburg 1494; *Näcke*, »Verbrechen und Wahnsinn beim Weibe«, Wien 1894; *Havelock Elis* str. 364. n.). Je-li cit pravdivosti méně vyvinut u ženy? Jistě je tvrzení, že ženy milují lež, nesprávné, spíše *Lotze* přiblížil se nejvíce pravdě, praví-li, že pravda má pro ženský cit jiný význam než pro mužského ducha . . . »Ženy nejsou sice nakloněny ke lži, ale k mámení« Mikrokosmus, 2. vydání. Leipzig 1869 II. (382). Proto nepovažujeme za opodstatněné obavy *Brestovskiho* vzhledem k farmaceutkám (str. 259.—260.).

sahuje síly jejich, touží po štěstí, chtějí žíti, užitečně upotřebit síly své, ale nechtějí vzdáti se ani dílu idealův a přesvědčení svých; aby dosáhli štěstí života, aby si štěstí vydobyli, k tomu nemají sil a s okolnostmi smířiti se nemohou, i nenáležejí ani k pávům, silným nebo těm, kteří s okolnostmi do jisté míry se smířili a hrají úlohu v životě, ani nezmizeli v hejně vran, lidí, kteří ze slabosti úplně poddali se okolí. — Hlavním motivem náčrtků jeho jest: chudý hrdina nebo hrdinka chtějí vzdělati se a výdělkem z hodin soukromých podporovati ještě příbuzné; v tomto těžkém boji o existenci nemohou se smířiti s postavením „najatých lidí“, domácích učitelů, počínají všecko nemilosrdně posuzovat, bez potřeby s netajenou zlostí a zatvrzelostí vrhají se na všecko. — V době nynější úryvkovité, nesouvislé povídky Novodvorského, kde fabuly ztrácejí se v nakupení osobních dojmů, již nelíbí se jako dříve.

„Sobranije sočinenin“ *Nikolaje Iv. Naumova* vyšlo v Petrohradě ve dvou svazcích. Naumov narodil se v Sibiři 1838 a sloužil tam několik let i zná dobře život tamějších sedláků, lichvářů, vydřiduchů, vykořisťujících bohatý kraj, nalézající se v moci menších svévolných úředníků. Nájemci kořalečního monopolu zapletli do své „pavučiny“ (tak nazvána nejlepší novella N.) prostý, zanedbaný, nevzdělaný lid, jenž nikde nenalézá ochrany a nemůže protrhnouti tuto úřednicko-vydřidušskou pavučinu, spletenou věkovou praxí. Utiskovaného lidu nezastane se nižší podplacené úřednictvo, a vyšší úředníci neprohlédnou skrz uměle spletenou pavučinu pravý stav věcí. Naumov poukázal na zlořády, hubící obyvatelstvo Sibiře; na státu jest, aby užil všech prostředků k odstranění zlořádův a neplech podplaceného úřednictva.

Nakladatelství A. S. Suvorina vydalo novellu „Kornet Otletajev“ od knížete *G. Kuguševa,* jehož komedie a romany před 40 lety měly pěkný úspěch. Nyní je všecko, co spisovatel napsal, zapomenuto, kromě uvedené novelly, tklivé to historie nevolnické dívky Feni. Věrně nakreslen hrozně zhoubný vliv nevolnictví na statkářské synky, a v té příčině novella zachová svůj význam v literatuře.

Nákladem téhož vyšly „Pověsti i razskazy“ *S. N. Smirnové,* jež 1871 získala popularnost romanem „Ogonek“. Později spisovatelka méně psala, až v poslední době vydala tuto sbírku 2 novell a 4 povídek. V novellách („Chimera“ a „V ogoň i v vodu“) líčí petrohradský úřednicko-panský život, ale fabuly jejich nejsou tak zajímavy jako postavy a charaktery jednajících osob, na př. přímá a čestná povaha znamenitého cestovatele, postava větroplacha advokata Vadhovského, okouzlující Šury, s níž chtějí cestovatele oženiti („Chimera“), nebo postava stařeny, představitelky nevolnických dob („V ogoň i v vodu“), Spisovatelka kreslí postavy své objektivně, klidně, jemně a živě, v kresbě jeví bystrozrak i ostrou analysi. Pro množství osob základní thema není dosti propracováno. V drobných povídkách pozorovati buď humor i satiru („Petrohradská čeleď“), buď tklivý, dramatický obsah („Syn vojaččin“). I v nich charakteristika osob je hlavní předností.

Ilja Al. Salov (nar. 1834) vydal sbírku „Zabytyja kartinki“, obsahující dvě novelly a povídku „Lěšij“, živě a lehce psanou, ale

bezobsažnou. „Pavel Ogorodnikov“ (tak slove jedna z novell) je zajímavý typ rozšafného, světa znalého prostého sedláka, jenž poznal, že neštěstím sedláků vinna je nevzdělanost, i hledí šířiti vědomosti potřebné venkovanům, ale sám připraven o svůj majetek nesvědomitým vydřiduchem, nedostudovaným seminaristou. V novelle „Praktika žizni“ vidíme mladou dívku, dceru generalovu, milující vzdělaného, ale nebohatého mladého sousedního statkáře, ale zříkající se ho po vůli otcově, když požádá o ruku její starý karrierista, civilní general Kubrickij. V novelle hojně humoru.

Známý humoristický spisovatel *Nikolaj Al. Lejkin* (nar. 1841) podal čtenáři řadu genreových výjevů ze života duchovenstva pravoslavného s názvem „Sredi pričta“. Hlavní věcí je tu milostná intrika. Hrdinou jest vyloučený seminarista Blagolěpov, syn venkovského jáhna, jenž svedl selské děvče, Uljanu, ale než vstoupil do služby vojenské, přikryl hřích svůj počestným sňatkem s dívkou tou. Vypravování je trochu nudné, ale osoby jsou živy, sympathické pro svoji prostotu a pravdivost. Ještě nudnější jsou jiné dvě knihy jeho: „Susalnyja zvězdy“ a „Dačnyje stradalcy“.

Zajímavěji a věrněji život pravoslavného duchovenstva líčí *I. N. Potapenko* (* 1856), jenž proslavil se novellami („V praktické službě“, „Ponomar“) a povídkami („Šestero“) ze života duchovenstva. Nejnovější roman jeho „Sčasťje ponevojě“ a povídka „Suďba“ věrně a živě líčí, jak ruští bohoslovci, ukončivše studia, dříve než jsou vysvěceni za jáhny nebo kněze, musejí si na spěch, za velmi krátký čas najíti nevěstu, oženiti se a najíti si místo. Autor zná dobře druhdy smutné, druhdy zase zábavné, karrikaturní stránky tohoto hledání si nevěsty, a na tom založil obě své práce. V romaně „Bezděčné štěstí“ předvádí naivního hrdinu, sirotka, jenž skoro celý život strávil ve zdech semináře, a ukončiv kurs, ustanoven pastýřem na dobrou, bohatou faru, ale musí do 10 dní najíti si nevěstu, opatřiti si duchovní i světský oblek, a je téměř bez groše! Autor rozvinuje před námi řadu živých obrazů z rodinného života duchovenstva, předvádí typické postavy kněží, žen jejich i dcer, jež chtějí polapiti do svých sítí nezkušeného mladíka, nestarajíce se o to, jaký je tělesně i duševně, nýbrž jen o to, jaká je fara, kde bude pastýřem. Maně dostane se našemu hrdinovi bezděčného štěstí v dobré a milé dívce Věře, dceři dobrosrdečného ďáčka. V povídce „Osud“ hrdina má se ženiti, než dostane svěcení na jáhna; matka radí, aby si vzal dceru bohatého mužíka, ale otec i syn konečně rozhodnou jinak: „osud“ svedl hrdinu s milou dcerou jáhnovou, a byli šťastni. — Potapenko je spisovatel veleplodný a zajímavý pro výbor themat, je specialistou ve vyhledávání různých „světlých paprsků“ („Světlyj luč“ jest novella jeho v „Novém Slově“ 1897) v ruském životě; hledaje silnou vůli lidskou prostřed bezvolnosti, slabosti vůle ruské společnosti, hledaje duševní sílu v chabé společnosti a nenalézaje jí, druhdy (na př. v „Živém životě“ rom. v „Miru Božím“ 1897) pokládá za vůli, duševní sílu prostý psychopathický, chorobný stav duševní, nebo honí se za přeludy, jako v novelle „Smertnyj boj“.

Ale již i toto hledání dělá ho zajímavým spisovatelem: vyjadřuješ svým hledáním světlých paprsků vůle psychickou potřebu ruské společnosti současné. Ve zmíněném „Živém životě“ autor P. kreslí sílu ztracenou, vůli neživou, nemající vztahu k živému životu, sílu neužitečnou. Hrdina Lozovskij od mládí vynikal umem, neobyčejnými schopnostmi, pozoruhodnou vůlí, ale stál jako mrtvý vně života, pohrdal živými lidmi i sebou samým. Ukončiv kurs v semináři, blouzní o hrdém, mrtvém samotářství uprostřed mrtvých ve strážnici na hřbitově. Je to mrtvý, egoistický poustevník, zamilovaný v sebe, v ducha svého, v neoblomnou vůli svoji a po mnohých nepřirozených zápletkách umírající ve strážnici hřbitovní. Autor neukázal, jak mohl vzniknouti takový člověk uprostřed šlechetných, lidumilných osob, za jakých okolností a vlivů stal se takovým, a líčí ho ne jako nikomu neprospěšného střeštěnce, nýbrž jako zdravého, rozumného člověka, a tím prohřešil se proti uměleckosti. Velice pochmurna jest novella „Podvalnyj etaž“, napsaná jako na thesi: nouze je pramenem hříchů. Chudému rakváři uteče dcera k boháči a otec za krátký čas přijímá hříšné peníze její, smíří se se stavem jejím.

Vladimír Tichonov vydal sbírku novell a povídek „Razbityje kumiry“. Spisovatel tento na počátku let osmdesátých psal dramatické kusy, komedie a frašky, v nichž komposice šablonovitá, postavy nakresleny bledě, ale výjevy jsou živé, vtipné a situace zábavné. Totéž pozorovati i v jeho povídkách ze života středních vrstev petrohradských. Nepropracovanost sujetů, nejasnost postav jest hlavním nedostatkem jejich. Autor vypravuje zajímavě, ale nezahloubá se do podstaty, obsahu života, do duševního světa jednajících osob.

Nikolaj Jurovskij napsal nudný roman „Idealista“, v němž chtěl nakresliti typ malíře idealisty. Ale jeho blouznivý malíř Solskij nemá v duši žádného idealu, nýbrž jen touhu, vymysliti si něco neobyčejného, co vlastně, sám neví. Maluje obraz, zamiluje se do svého modelu, herečky Gorbové, jež ho opustí k vůli bohatšímu nápadníku, pak maluje nový obraz, užívá lásky nové a umírá, ničeho nenamalovav. Obrazy nejsou živy, a proto není ani živých scen.

Pavel Kruševan vydal zajímavý hrdelní roman „Dělo Artabanova“ i sbírku 23 povídek „Prizraki“. V romaně vypravuje se, jak mladá žena, chtějíc zachrániti miláčka srdce svého, jenž zavraždil muže jejího, když tento přistihl ho v pokoji ženy své, vzala vinu na sebe, že ona zavraždila muže, ale milenec její, trápen výčitkami svědomí, sám se udal, zjevil pravdu, a pak otrávil se. Roman dosti zdařile illustruje myšlenku, že zločin, byť i neúmyslný, bezděčný, nepotrestaný světem, vleče za sebou duševní následky, často těžší pro zločince, než lidské tresty. Povídky P. Kruševana, smutné i zábavné, působí dobrý dojem, napsány pěkným jazykem a proniknuty lidumilným citem lásky k nešťastným a hynoucím. Zvláště tklivá jest velikonoční povídka „Půjdeme k nim“.

Novella *N. Jurjina* „Iskatel novych vpečatlenij“ uvádí nás do zajímavé třídy moskevských milionářů, bankéřů, líčí bezobsažný a nudný život jejich, zvláště žen a dívek toho druhu, skvícího se

vnějším leskem evropské vzdělanosti. V týž kruh zbohatlých kupců moskevských uvádí nás novella „Osobyj mir“ od *Arsenije G.*, letopisce moskevských novin „Novosti dňa“. Autor líčí jen malý kroužek těchto boháčů, majících se za znalce hudby a vzavších do svých ruk jakousi hudební společnost. Postavy nakresleny dosti živě, ale G. chce, aby všichni divili se jeho duchu, učenosti; nadání, proto hřeší proti prostotě, honí se za effekty, jež bijí do očí, užívá hledaných slov. Střední a drobné kupce moskevské popisuje *M. A. Kozyrev* ve sbírce náčrtkův a povídek „Dnem i nočju, typy Zamoskvorěčja“, ale píše mdle, nudně, hrubě.

K. Litvin a *K. Pružanskij* uvádějí nás do života ruských židů. Prvý vydal sbírku 7 povídek, nazvanou podle první „Sredi jevrejev“, podávaje v belletristické formě udání očitého svědka. V povídce „Mezi Hebreji“ vykládá se, jak mladá křesťanka stala se vychovatelkou vnuků bohatého židovského milionáře, jenž zasvětil ji do tajností židovské kabbaly, svěřil jí dopisování s členy „velikého synedria“, ukázal jí dopisy z různých zemí, z nichž ona poznala ohromnou moc židovstva, jeho veliký, často rozhodující vliv na politiku a finance evropských států, poznala, jak „židovstvo podkopává mravnost, blahobyt a náboženství státův i národů“, jak provádí činy své „tajně“, tak že nikdo mu nemůže překážeti. Totéž thema v různých variacích ozývá se v ostatních povídkách. — Pružanskij, patrně žid rodem, v romaně „Nový Mojžíš“ ukazuje, že Israelité svým staletým přebýváním mezi národy pozbyli schopnosti, splynouti v národ, ve stát samostatný. Podle něho židům doufati jest v lepší budoucnost, než aby pracovali a vzdělávali nějaký kus země! Sbírka jeho povídek, nazvaná podle první z nich: „Otveržennyj“, jest nudným, odporně nesmyslným žvastem domýšlivého spisovatele. (O. p.)

Z vyznání Joergensenova.

Podává FR. JANOVSKÝ.

Dne 16. února 1896 vrátil se v Kodani do církve katolické Jan Joergensen, slovutný básník, spisovatel a učenec danský. Při té příležitosti napsal své vyznání, v němž líčí cesty, po nichž kráčel, až láskou Boží zaveden na cestu pravdy a ctnosti. Všimněme si alespoň několika statí spisu onoho.

* * *

„Že Ty, tak osvědčený darwinista, Ty, jenž jsi hlouběji než my všichni zakořenil se v teplé, plodné půdě přírody, že Ty se staneš křesťanem, toť mě plní zármutkem a jest mi nepochopitelno. Zármutek můj je tak veliký, skutek Tvůj jest mi tak protivný, že jen s těží a s velikým sebezapřením vyloudím z péra o Tobě protivné slovo

„křesťan“. Milý, přemilý příteli, proč pak Tys nemohl zůstati Tebou? Proč pak svatý život pozemský Tobě nepostačil? Proč pak jsi zatoužil po jiných bozích, proč Ti nestačí pravé božství, Tvé ‚já‘, Tvá duše?“

Tak čtu dnes ráno v listě, jejž mi napsal milý přítel. Psáno o mně mnoho tyto dni, psali lidé různých kategorií; Ty však, milý příteli, k jízlivcům oněm nepatříš, proto Ti vysvětlím své obrácení.

* * *

Právě že jsem byl darwinistou, stal jsem se křesťanem. Ptáš se, jak to možná? Takto:

Tato jest definice pravdy: Víra, kterou žijeme. Jestiť pravda takový soud o podstatě věcí, dle něhož nám možno uprostřed věcí těch žíti. Neníť pravda mrtvou theorií, kterouž možno měniti, nýbrž živou skutečností.

Vyboč z mezí pravdy, a skutečnost tě potrestá. Suď, že oheň nepálí, nebo že po vodě můžeš kráčeti, a popálenina, tonutí rychle tě přesvědčí, že nejsi pánem pravdy, nýbrž že pravda jest pánem tvým.

Toť základ, na němž buduji. To-li platí o pravdě fysické, platí též o pravdě moralní. Jestiť mravní pravda soud, víra, dle níž člověk dobře, poctivě žije. Mravní pravda je theorie dobrého života, a naobrat mravní lež je theorie špatné praxe, špatného života. Tím řečeno totéž, co praví Kristus o ovoci, podle něhož máme poznati strom. Je to věc jednoduchá, a jen proto vidí se mnohdy spletitou, že mravní smysl člověkův může býti spleten, tak spleten, že ovoce špatného stromu zdá se mu chutným, tak chutným, že pak velebí i špatný strom, strom smrti, že se mu pak ctnost jeví šerednou, zvadlou, kdežto hřích září mu půvabnou květinou.

* * *

Vzpomínám hvězdnaté noci ve své otčině před dávným časem. Stál jsem před domem a pozoroval zástupy těles nebeských; z mapy učil jsem se jejich jménům. Přišla za mnou matka. Vypravoval jsem jí nadšeně o ohromném všemmíru, o tisících, statisících sluncí, o mléčné dráze, o mlhovitých hvězdách. Tiše naslouchala mé učenosti, patřila na mne plna starosti a pravila úzkostlivě: „Jen zachraň svou duši, milý synu, Pán Bůh na tobě více nežádá!“

* * *

Přede třemi lety seděl jsem večer v kavárně s muži, na něž jsme oba patřívali s úctou pro slávu jejich umění. Víno otevřelo jim hlubiny duše, patřil jsem do nich, a víš, co jsem tam spatřil? Zlaté tele, paní Famu a babylonskou Venuši! Pamatuji se, že jsem jim tenkrát pravil, po mém soudě že umění má duše takřka přetvořovati. Vysmál se mi jeden z nich, vece: „Umění a přetvořovati? Snad nemyslíte, že poesie cos jiného než zábavná četba? Píšeme, abychom obecenstvo bavili; snažíme se, býti mu po chuti, a líbíme-li se mu, jsme rádi! Nežijeme? Nejíme? Nepijeme? Nemáme nad to i požitku —?“ při tom učinil posuněk, po němž ve „Faustu“ čarodějnice poznávají Mefista.

Brzy potom jiný večer. Byl jsem v divadle na novém kuse od mladého autora; hrál se poprvé; večer onen měl rozhodnouti o zdaru či nezdaru. A byl zdar. Po každém jednání nadšeně tleskáno. Ohlédl jsem se po tleskajících. Na všech tvářích, červených i bledých, hladkých i vrásčitých, na tvářích mužův i žen zračilo se milé rozčilení, ukojená touha po rozkoši.

Z toho zaměřil jsem myslí do prázdnoty svého života, do prázdnoty toho, o čem jsem pracoval. Byloť i mého života posledním, konečným, potřebným cílem získati pochvalu několika set pánův a dam. Bez této pochvaly viděla se mi má práce marnou; neboť co po umělci, není-li úrodné půdy obecenstva?

Jakoby se pode mnou země propadala! To-li pravá cena umění, když od jiných jest uznáno, — a věru nevěděl jsem v tu chvíli, kterak jinak umění ceniti — pak vynaložil jsem vše jen proto, abych byl šprymařem na dvoře publika, pestrým kejklířem, kterýž květinami svého života provozuje hru, aby se najedl, aby pil, aby měl i onu pochoutku, kterou naznačil posunkem náš kollega tenkrát v kavárně.

Po divadle dopřáno mi dlíti se šťastným autorem. Kde kdo mu blahopřál; také já. Hned psány kritiky, psány články, aby v zítřejších novinách byl světu oznámen zdar mladého básníka; ale nebylo jaksi volno v té rozradostněné společnosti. Odešel jsem. Byla zimní noc. Nebe plno hvězd. Šel jsem dále a dále z města. Patřil jsem na hvězdy jako na své poslední útočiště, poslední naději, kdyžtě nyní vše pozemské mně mizelo a síly pozbývalo.

Jakoby modle se pozvedl jsem rukou k nebi a zvolal: „Hvězdy! Vy jste čisty. Záříte a jste bez poskvrny. Jste pevny a neměníte se. Vy mne neklamete. Vy zůstanete vždy tam nahoře, i za mračny, i za mlhou; vy mne potěšíte, pozvednete, očistíte!“

Dlouho jsem chodil, očí s hvězd nespouštěje, a duše má se utišila.

* * *

Než co prospěje čistota hvězd tomu, jenž musí vezdejšího chleba dobývati na špinavé zemi? Když pomine noc, když pohasne zář hvězd, vyjde slunce, a den jede, vezen dvojspřeží: bledým hladem a žhavým žárem; a v patě člověkově pálí staré uštknutí hadovo; muž i žena klopotně chvátají po cestách denních, a nesetkají se, leč večer, plni prachu a únavy.

I zapomněl jsem nauky z oné hvězdnaté noci, žil jsem jako dříve, prázdnotu duše své vyplňoval jsem si mlžinami hříchu. Počal jsem milovati smrt, zpráchnivění jsem svatořečil. Stal jsem se cikánem mezi cikány, dekadentem mezi dekadenty, mužem, jenž si rozbil stan na kraji anarchie. Život můj stal se řetězem, v němž po článku radosti následuje deset článků starostí, po kroužku zlatém deset kroužkův olověných. Ovinul jsem duši svou poutem z přadének malých lží a opatrných podvodů, lehkomyslných pomluv a zúmyslné věrolomnosti. Byl jsem povolným pískem, zemí, na níž nikdo nemohl stavěti; avšak i kolem mne byl samý takový písek a půda nejistá. Stal jsem se

malým obíleným hrobem na velikém hřbitově, na němž odpočívaly i duše všech mých druhů — malým nepatrným mužem, jenž nikoho nemiloval, nikomu nepřál — malým vyschlým a sobeckým srdcem, olíčeným zdvořilostí. Takovým stal jsem se já, jenž jsem měl po přání matčině zachrániti duši svou!

* *
*

Snad se mi usměješ a řekneš: „Bože, toť přece není nic hrozného! Žiliť jsme všickni více neb méně nepořádně, a přes to si myslím, že můžeme býti dobrými muži a umělci!“

Milý, přemilý příteli, ano, to jsme myslili všichni, to nám vštěpovali, a my jsme tomu věřili na svou zkázu. Ale není to pravda. Starý Goldschmidt měl dobře, káže „zcela zpátečnickou moralku“ (tak o něm zesnulém napsal kdosi), že si člověk nemá poskvrniti bílé vesty. Ó bychom byli mu uvěřili, a nikoli moderním sofistům, kteří svádějí lehkověrný svět, aby jednal, jakoby nebylo zákona příčinnosti.

Věř mi, hřích je hříchem přes všecko mudrování, a odměnou hříchu je smrt. Běda nám, že jsme to tak pozdě a pozdě poznali, a běda těm, kdož nás k zlému sváděli. „Ani smilníci, ani opilci nebudou vládnouti královstvím Božím.“ A falešní proroci vypěstovali svým učením smilníky a opilce. Neuprou toho. Mnoho svědků proti nim. Mne už neoklamou zvučnými slovy, jimiž nemravnost prohlašují za svobodu ducha a nevázanost za zdvořilost. Viděl jsem je z blízka, vím, že za obyčejného hovoru neužívají tak jemných slov. Tu všecko nazýváno pravým, hnusným jménem. Tu se klátí hřích ve své hanebné nahotě a nikterak se nesnaží sebe přemluviti, že prý jest vlastně nejvyšší ctností, jak to dělá, když lepě nalíčen vyslán jest do města k lehkověrnému obecenstvu. Toť jen frase, pozlátko, básnické líčidlo na zvadlých hnátech nepravosti. Ó bychom nebyli věřili oněm podvodníkům! Nebyl bych se dožil dne, kdy můj hřích došel plnosti, kdy srdce mé zlobou přeteklo a utopilo moje štěstí.

* *
*

A zde, milý příteli, zbouřil se ve mně darwinista. Musíť pravda svou povahou vésti ku štěstí a lež k neštěstí a záhubě. Toť biologická zásada, nezvratná. Pravý názor světový jest podmínkou pravého jednání, a naobrat chybný názor světový je příčinou chybného jednání.

Jisto jest, že jestliže kdy které pokolení chtělo jednati podle svého přesvědčení, je to zajisté nejmladší pokolení, z něhož jsme my. Vštípili nám individualismus, duchovní i mravní suverenitu našeho „já“ — a my jsme věru po chuti a dokonale užili těchto našich královských práv. Skolili jsme kde jaký předsudek, odvrhli jsme kde jaké tížící pouto, roztrhli jsme kde jaký řetěz a zavedli nejdokonalejší svobodu. Nebyli jsme služebníky autority, nebyli jsme tmáři, všeho jsme se zhostili, co se nám nelíbilo; avšak přes všecku tuto volnost a svobodu nedařilo se nám. Zde onde cítili jsme, že skutečnost — a tu jsme přece nade všecko ctili a milovali — nás klame; proto vzdalovali

jsme se jí, vzdalovali jsme se všedního, zákony ještě spoutaného světa, a s lehkými zavazadly svých vrtochů brali jsme se jako fantastická karavana stepmi noci, kdež dosti místa pro tuláky a cikány celého světa; jestiť veliký rozdíl, jaký takovýto život skutečně jest a jak učitelé jeho jej líčí.

Když jsme se stali svobodáři, či když jsme se chtěli státi svobodáři, řekli jsme si: „Hledáme pravdy. Opouštíme křesťanství, protože není pravdivo.“ A když jsme se sešli s vrstevníky a spoludruhy, říkávali jsme opět společně: „Hledáme pravdy“; potkalo-li pak nás co zlého, těšili jsme se, že trpíme pro pravdu.

Avšak není možná, aby pravda koho učinila nešťastným.

Ovšem nemluvím o zevnějším neštěstí, nýbrž i o vnitřním, duševním. I pravím směle, opíraje se o svědectví celé biologie: Bytost, jejíž život souhlasí s pravdou, musí býti šťastna. Jestiť štěstí souhlas bytosti se svým okolím, zde tudíž: souhlas člověka se skutečností. Proto jest neštěstí srdce neklamným soudem o pochybení rozumu.

Protestuješ, milý příteli! Nechceš se dáti chytnouti tímto prožluklým syllogismem. Tvrdíš, že člověk třebas poctivě pravdy hledá, třebas pravdu nalezl, třebas doznává sílu pravdy, přece uvnitř v duši své může býti nešťastným.

Než toho zajisté nechtěli, kdož v sedmdesátých letech rozhlašovali nové nauky; slibovaliť nejen světlo, nýbrž též štěstí! Jen pomni nadšených slov Jakobsenových, jimiž ujišťoval, jak prý láska, která až dosud marně vstoupala k nebi, plodonosně se uhostí na zemi. Atheismus se u nás už znamenitě zmohl; zmohla se znamenitě také láska v srdcích lidských? Nikoliv. Marno odmlouvati. Všaktě už ani jméno „láska k bližnímu“ nezamlouvá se našim veleduchům; oni hlásají něco jiného. Jen když se jim podařilo prolomiti starý názor světový i životní. Říkali tenkrát: „Myť zajisté zachováme krásnou ctnost lidské lásky, my ji prohloubíme, zušlechtíme; dogmatické roucho její však se nám nelíbí; jestiť myslitelův a osvícenců nedůstojno; toť tedy odkládáme. Slupku sloupneme, aby se jádro lépe pojevilo.“

Stalo se. Slupku sloupli. A co má z toho lidstvo? Řady chytráckých sobců, nadutých dekadentů, drzých neurvalců, nelidů, kteří zpupně pohrdají moralkou.

„Já“, svéprávní, autonomní „já“ stalo se nejvyšší instancí, svrchovanou normou všeho života i jednání.

Ejhle, kterak se za dvacet let zvrhla pravda, v jejímžto jméně se útočilo na křesťanství, jež si uložila vypuditi křesťanství z duší lidských! Za druhých dvacet let objeví se pravda opět v nové tvářnosti? Což jest chameleonem? Vážně-li to tvrdí její hlasatelé? — Možná, že já i ty a mnoho jiných mysleli jsme tenkrát upřímně, že hledáme pravdy; možná; avšak nyní vidíme, že jsme pravdy nenalezli. Měliť jsme za krátkou dobu patero či šestero přesvědčení.

A což literatura! Napřed jsme byli přímými realisty, potom zrodil se rozplizlý naturalismus, následovala nová romantika a ohlašování

radosti životní, po té stali jsme se dekadenty, artisty, a na konec cosi neurčitého, nazvali jsme to symbolismem. Co pravda v tom ve všem?

Namítneš mi, že ti na pravdě nezáleží: možná. že se ti, jako Lessingovi, více zamlouvá věčné hledání pravdy, než její majetek. Avšak to nebyl začátek našeho svobodářství, tím jsme neodůvodnili svého odchodu z křesťanství; odešliť jsme ve jménu pravdy; a nyní říkáme, že nám na pravdě vůbec nezáleží!

Aj, toť bylo lépe zůstati ve staré víře! Byli bychom se alespoň ušetřili tolika marných evolucí. (O. p.)

Nová díla.

Frant. Drtina: **Myšlénková povaha středověku.** (Zvláštní otisk z „Naší Doby“, r. V.) V Praze 1898. Nákladem spisovatelovým. (O.)

V květnovém čísle „Hlídky“ jsme pronesli domněnku, že spisek Drtinův jest neobratným výtahem z nějakého většího spisu. A dnes můžeme s jistotou tvrditi, že větší spis, jenž byl Drtinovi autoritativním pramenem, je dílo: Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung von Dr. Heinrich v. Eicken. Stuttgart, Cotta. 1887. Na důkaz, že Drtina z tohoto díla „vytáhl“ „svůj“ spisek, dostačí srovnati dílo Drtinovo s Eickenem.

Drtina píše na str. 1., jak následuje: „Křesťanství samo zbudováno jest na třech základech: Řím měl ve vzniku jeho **účast politickou,** Řecko **filosofickou,** Židovství **náboženskou.**“

Eicken pak v úvodě na str. 2.: „Die christliche Lehre war das Gesammtergebnis... der römischen, griechischen und jüdischen Geschichte... der **Anteil** des Römertums an diesem gemeinsamen Ergebnisse war ein **politischer,** der des Griechentums ein **philosophischer,** der des Judentums ein **religiöser.**“

Drtina pokračuje takto: „Řím vytvořil pevný stát národní, jenž v postupu věků žezlu svému podmanil všechny národy sousední a znenáhla povznesl se na stát universální, který ovládl všechny země kolem středozemního moře rozložené.“

Eicken píše na str. 5.: „Die feste Grundlage der römischen Kultur war der nationale Staat... der Lebensgedanke der Römer war es, die benachbarten Völker in immer weiterem Umkreise sich zu unterwerfen... (und) eroberte... alle Länder, deren Ufer das Mittelmeer bespülte.“

V Drtinově brošurce čteme dále: „Bylo přirozeno, že rozvojem tímto Řím z omezenosti své národní myšlénky musil vystoupiti a přijati v sebe i připodobiti

A Eicken ještě na str. 5. pokračuje: „Je mehr aber das Römertum diesen Gedanken zu Ende führte,... desto mehr fremde Elemente musste es in sein politisches System

si mnoho elementů cizích. Řím přestal zneňáhla býti státem národním a stal se státem světovým. Idea státu národního proměnila se zneňáhla v ideu státního světoobčanství."	aufnehmen und in demselben Verhältnisse über seine eigene Nationalität hinausgehen. Die nationale Staatsidee setzte sich durch ihre eigene Steigerung in ihr Gegentheil, in die Idee eines allgemeinen Weltbürgertums um."
Na téže straně čteme pokračování: „Změna tato zasáhla hluboko ve veškerý život národa římského."	Eicken pak napsal o tom hned na str. 7.: „Der Entwickelungsprocess von der nationalen zur universalen Idee... wiederholte sich gleichmässig auf allen einzelnen Gebieten des römischen Lebens."

Shodu podobnou shledali jsme mezi str. 12. nn. spisu Drtinova a str. 128. nn. díla Eickenova; mezi str. 15. n. onoho a 317. n. tohoto. Tu jsme myslili, že Drtina aspoň Kosmu cituje samostatně; ale chyba lávky: přesvědčiliť jsme se, že Drtina i našeho starého letopisce Kosmu zná jenom z Eickena! Ano srovnávajíce spis Drtinův s dílem Eickenovým, shledali jsme tolik vzájemné shody mezi nimi, že můžeme 90% spisku Drtinova nazvati „výtahem" z Eickena — a snad bychom mu nemohli ani těch 10% ponechati, kdybychom ještě zevrubněji „dílo" „jeho" studovali. Než nechce se nám do práce tak mrzuté.

Abychom pak nezůstali dlužni důkazu, že Drtina „neobratně" z Eickena opisoval, uvedeme jenom dva příklady.

Předně citat Drtinův (str. 8.), že prý „sv. Pavel (Timoth. 6, 10) varuje před bohatstvím a lakotností jakožto kořeny všeho zla." Citat ten opsal Drtina ze str. 497. díla Eickenova, kde zní, jak následuje: „Desgleichen hatte Paulus vor dem Reichtum gewarnt und die Habgier als die Wurzel alles Übels bezeichnet." (1. Tim. 6, 10.) Neobratným se tu Drtina ukázal ve věci dvojí. Jednak neobratně a nesmyslně spojil slova uvedená Eickenem ve větu jednu, vypustiv nešikovně první výrok a připsav tak sv. Pavlovi názor, kterého sv. Pavel neměl a míti nemohl: jednak přehlédl, že Eicken cituje první list k Tim., a vypustiv jedničku — snad jako zbytečnou (?) — dokázal, že ani počtu listů sv. Pavla nezná.[1])

[1]) Výroky svědků křesťanských jsou skoro vesměs přejaty nekriticky z Eickena, tak že by vlastně bylo probrati veliké dílo toto, bychom úsudky Drtinovy na pravou míru uvedli. Všimněme si na př. jiných výroků o bohatství nebo jmění. Sv. Ambrož prý prohlašuje soukromý majetek za usurpaci, krádež — tedy ovšem za hřích. Přepodivno však je, že týž sv. Ambrož mohl napsati vedle toho (L. 8. in Luc.): »... nam divitiae ut impedimenta improbis, ita bonis sunt adiumenta virtutis.« Pozdější svědek, mnich (!) sv. Beda píše (Serm. in nat. s. Ben.) o těch, kteří sice všeho neopustili (jak dle Drtiny prý byla povinnost!), ale z toho, co měli, almužnu dávali, že na soudě uslyší: Pojďte, požehnaní atd. Podobně bychom mohli stopovati i dále, avšak víme, že proti jistým badatelům by to byla práce marná, protože by vynesla na jevo věci jim nepříjemné. Ukázky tyto stačí na důkaz, že k úsudku o věcech církevních potřebí trochu více než vytrhnouti si několik nesouvislých výroků, resp. vydrancovati nějaké německé a protestantské kompendium, že tu třeba důkladná práce a znalosti věci a především — lásky k pravdě! *R.*

Jiný příklad, o neobratnosti Drtinově svědčící, jest v „díle“ „jeho“ na str. 19. Drtina tam cituje sv. Tomáše Aqu. Summa II., 2, Qu. 66, art. 2., ovšem podle Eickena str. 496. Eicken, nerozumě způsobu, kterým sv. Tomáš v Summě píše, bludně pokládal „námitku“ (!) na citovaném místě uvedenou za názor sv. Tomáše; a Drtina nepřesvědčiv se o správnosti citatu jeho (snad proto, že Summě také nerozumí!), Eickena ve bludu následoval. — Důvodně se obáváme, že bychom Drtinovi podobných neobratností dokázali více; proto raději „dílo“ „jeho“ již odložíme. Doporučujeme je? Čtenáři „Hlídky“ asi poznali, že ne.

Takovými spisy, jako jest „Myšlénková povaha středověku“ od Drtiny, škola Masarykova „náboženské otázky náležitě neosvětlí.“ Chtějí-li pánové z cechu Masarykova „náboženskou otázku náležitě osvětliti“, ať napřed náboženství pilně prostudují! Nechce-li se jim však studovati, pak by se s lepší potázali, kdyby podobnými „výtahy“, jakým se objevila „M. p. stř.“ od Drtiny, světa nebalamutili! Vždyť by jim ani učitel a pán jejich nemohl za ně býti vděčným! Ehr.

Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské. Sepsal *Zikmund Winter.* V Praze 1897. Nákl. České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Str. 230.

Výborný historik kulturní, určiv si za hlavní úlohu literarní, „vylíčiti zevrubně život v našich městech století 15. a 16.“, po velikých svých pracích *a)* o městech a *b)* o životě církevním dospěl k tomu, aby vypsal poměry školské, a podává nejnovější bedlivé dílo své jakožto úvod do dějin školských. Kniha jeho obsahuje totiž pouze vnější dějiny university Pražské hlavně za dobu od r. 1409. do r. 1622.; vylíčeny jsou vnější osudy původního učení Otce vlasti Karla a pak děje nové, jesuitské kolleje Klementské od r. 1556. až po sloučení obou universit r. 1622. V obšírnějším díle pozdějším pojedná autor zevrubněji o vnitřním životě universitním, o učení, o professorech a studentech, o kollejích atd.

Přítomná práce je rozdělena na pět hlav.

V prvé hlavě (Universí husitská) po všeobecném rozhledě přechází autor k secessí Němců z university dne 16. května 1409 po vydání dekretu Kutnohorského, jímž národu českému v universitě dány tři hlasy a cizím národům hlas jediný; neboť „národ český je této země (České) pravý dědic“ dle mandatu krále Václava IV. Němci (asi 2000, sotva 5000, jak se jinde praví) opustili Prahu, chtějíce zničiti universitu, ale nezničili; neboť po několik let kvetla dále. Bouře husitské teprve rozplašily právníky, mediky i katolické theology. Ostala a živořila jen fakulta artistická s několika bakaláři theologickými, kteří byli zároveň mistry svobodných umění. A tito mistři byli po všechnu dobu války husitské ve všem veřejném jednání náčelníky husitského duchovenstva. Rčení „Inter arma silent Musae“ osvědčilo se měrou nejplnější; a úpadek učení Pražského byl téměř dokonalý. Přednášky,

promoce i návštěva školní byly jen sporadické, vědy hynuly; byla doba traktatův a polemik.

V hlavě druhé (Universí a humanismus) autor uvažuje o humanismu, a úsudky jeho jsou hodny pozoru a zřejmého citování. „Před vystoupením humanistů byli římští klassikové učencům scholastickým dobře povědomí“, znali Cicerona a Vergilia, ale „pro jich esthetickou a slovesnou formu neměli oka ani záliby“, kdežto humanisté od počátku „snažili se o Ciceronskou řeč; středověké latiny scholastické nenáviděli tou měrou, že byli druhdy až nespravedliví.“ „Druhá snaha humanistů nesla se ke klassickému slohu. Vnější forma, přesnost výrazů, rozmanitost látky v klassických auktorech oslňovala je. Vžili se do římských prací tak, že myšlenka je popadla ne právě skromná, že budou nyní sami pokračovati odtud, kde římská literatura před věky vpádem barbarů přestala. Ale při své literní produkci humanisté ustrnuli na holém napodobování produkce antické, mnohý pokládal se i byl pokládán za druhého Ovidia, Horatia, ale neměl jádra antických auktorů, měl jen formu druhdy i mistrně nápodobenou. Humanisté začali a zosobili sobě ozdobný sloh, plný klassických obratů, rčení, reminiscencí; i věc obyčejnou řádný humanista měl vyjádřiti neobyčejně, po anticku; tím stala se jich poetná produkce namnoze zbubřelou, nebyla pokračováním antiky; byla a zůstala exotickou a při tom nepravdivou.“ Humanisté byli řečníci a zasloužili se o vydávání klassikův a kommentářů k nim. „Středověká křesťanská skromnost v humanistech ustoupila velikému sebevědomí; oni snažili se o čest a slávu a uměli stavěti v popředí svou osobnost; humanism vyvolal silné jednotlivce, kteří razili mu další dráhy, kolem nich kupila se společnost, vznikl kult osoby.“ Zvláštním kusem činnosti humanistické byla epistolografie, která stala se jim uměním. „Kosmopolitický ráz humanistů byl již vlastně zakotven v jich společném Ciceronském jazyce. S kosmopolitismem humanistů přímo souvisela jich nešetrná nechuť k domácím věcem a lidem, jež pokládali ve své povýšenosti za barbary; toť jich nesmírné poblouzení, že schopností svých neobraceli k vzdělání svých jazyků.“ Souhlasíme úplně se slovy autorovými: „Že by byl humanism přičinil k mravnímu pozdvižení lidí, kteří ho přijali, toho nelze tvrditi. Humanism byl synthesí pohanstva s křesťanstvím, zvláště první italský humanism bylo pohanství oživené, z něhož do nové doby přenesen jen veselejší názor na svět, proti středověké mystice a zbožnosti odříkavé.“ Na obranu scholastiky autor na str. 22. praví: „Scholastika, jež byla po věky posuzována dle posměchů humanistických, teprv nověji dochází obrany; ukazují, že i scholastické disputy a nejsubtilnější pojmy žádaly i budily bystrost ducha, a že nejsou ani v poesii k zavržení ti, kteří vybásnili velikolepé Dies irae.“

Autor dotýká se počátků humanismu u nás. Universita Karlova vzpírala se humanismu, ale přece později někteří professoři již oddávali

se novému proudu jeho; a universita tehdy vůbec mařila své drahé síly ve sporech církevních, často osobních. Autor charakterisuje přední humanisty domácí i cizí. Vznikem reformace lutheranské humanismus byl proměněn; neboť „reformace náboženská byla silnější nežli bohové antičtí, a proto humanism zatlačen byv do škol a do učených společností, ulpěl na holých formách"; reformace učinila, že „byl humanism povrchním nátěrem" a že sražení humanismu s dráhy původní posloužilo literaturám národním.

Protestantismus záhy vtíral se na universitu Pražskou, a zmatky z toho vzniklé „zaplatila akademie Pražská dokonalým úpadkem svého života vědeckého." Ožila sice, ale nevalně; neboť protestantismus ji činil osamocenou; „kališní se od ní trhali, vláda držela katolíkům, a stavové protestantští v Čechách nebyli zákonitě uznáváni za korporaci, a tedy nestačili v každý čas s ochranou vysoké školy"; nestačili ani nebyli ochotni stačiti.

V hlavě třetí (Zápas dvou akademií Pražských) jsou vylíčeny počátky jesuitské školy Klementské r. 1556. a nastalý zápas Klementina s Karolinem. Klementská škola, horlivě a obětavě podporovaná králem i katolíky, rostla; vyučováno bylo zdarma, a zřízeny chudým studentům semináře. Klementská škola byla přístupna i nekatolíkům. Autor píše o jesuitech na str. 46.: „Ať soudí se o jesuitské činnosti celkové jakkoli, toho jim příti se nesmí, že ve školství byli čiperní; 16. století jest veliká epocha v školství, a jesuitům náleží v ní ten veliký význam, že katolické školství jimi se zvelebilo, stálo a prospívalo. Jesuity vedla k neúmorné činnosti školské idea nejprv zachrániti a pak rozšířiti katolické náboženství, jež v Němcích a u nás bylo v mdlobě skoro smrtelné. K té idei byli pečlivě vychováváni a za ní se brali krok za krokem s nevídaným sebezapřením i s opatrnou, chladnou vypočítavostí... Pokládáni za nejučenější a nejpilnější učitele v katolickém světě, a že svou věc celkem uměli, o tom svědčily konečné výsledky."

Na škole Klementské byl život velmi čilý, konány časté slavnosti veřejné, disputace, divadelní hry (na př. r. 1567. tragedie o sv. Václavovi). Také Karolinum počalo se zvelebovati a zápasem sesilovati; učilť na něm několik mistrů výborných, ale professorský coelibat a špatný plat nutil i nejlepší professory, aby z university vystupovali. Školy Klementské měly posilu i z Olomouce, kde kollej jesuitskou podporoval kardinal Dietrichštejn. (O. p.) FR. J. RYPÁČEK.

Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn mit steter Bezugnahme auf die Klöster desselben Ordens in Mähren. Von *P. Clemens d'Elpidio Janetschek,* O. S. A., Archivar des Stiftes S. Thomas. Erster Band. Im Commissionsverlage der k. k. Hofbuchhandlung C. Winiker. Brünn 1898. Str. 347. Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně.

V úpravě velmi pěkné vydává pilný autor prvý díl svých dějin Augustinského kláštera Svatotomského v Brně a věnuje památným jubileím papežskému, císařskému-královskému a

opatskému (J. M. vdp. P. Ans. Rambouska). Hojnými prameny byly mu klášterní archiv, jehož jest správcem, mor. archiv zemský, knížecí arcibiskupská knihovna v Kroměříži, Františkovo museum v Brně, c. k. dvorská bibliotheka ve Vídni a dvorská i státní knihovna v Mnichově. Práce autorova o klášteře líčeném jest první na širokém základě. Co bylo dosud psáno, nebylo mnoho a mnohdy i nesprávno.

V úvodě pojednává autor o počátcích řádu sv. Augustina, o místech a zemích, kde řád byl založen a přechází na Moravu k založení kláštera sv. Tomáše markrabětem Janem Jindřichem, bratrem Otce vlasti Karla, roku 1353. (blíže fary sv. Jakuba) v Brně. Klášter byl posvěcen roku 1356. za přítomnosti Karlovy na počest Panny Marie a sv. Tomáše, apoštola.

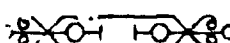
Autor rozdělil si dílo prvého svazku na čtyři oddělení. V prvém oddělení vypravuje o klášterních osudech od doby založení až po dobu husitskou, líče děje klášterní chronologicky dle postupu jednotlivých správců klášterních. Prvním převorem byl Jan Mikuláš (1357—1370), po něm Jan Rjecký, Augustin Čech, Filipp Brněnský, Jan Recký, Jan Korunský, jenž dožil se bouří husitských, klášteru velmi škodlivých a zhoubných. V oddělení druhém vypsána jest doba od bouří husitských po reformaci Lutherovu za převorů Vilíma Kolínského, Vavřince Ponnafiela, Jana Brněnského, Kristina, Václava, Oldřicha, Jana Bergmeistra, Ondřeje Bysmanna, Matěje Rubengansa, Zikmunda, Šimona a Mikuláše Schänderla. Třetí oddělení zabírá dobu od počátku reformace Lutherovy po válku třicetiletou za správy Ambrože Favorina, Kašpara Grassa, Jarolíma, Mikuláše, opětně Jarolíma, Filippa Geisweina, Jana Ev. Herra, Jana Frühwirtha, Martina (prvního králem potvrzeného převora), Jiřího Kollera, Bartoloměje a Frigidis, velebeného jako „restaurator monasterii quoad disciplinam et proventus“, Augustina Klementina, Basilia Karpinetského (comes Lateranus), Jana Vincence Barnabaea, z jehož doby jest do díla Janetschkova přidáno velmi pěkné vyobrazení kláštera. Oddělení čtvrté a poslední zabývá se dobou od války třicetileté až po rok 1685. Tehdy byli praelaty Jiří Gladič, Alfons Steinmoos, Jarolím Hufnagel a Adeodat Draodemský.

Po markraběti Janovi byl hlavním dobrodincem syn jeho Jošt. Praelati byli s velkou část cizinci. Autor v životopise převorův a praelatů vytýká vynikající vlastnosti a hodnosti jejich; na př. praví, že Augustin Čech byl suffraganem Aquilejským, Filipp Brněnský byl výborným stavitelem varhan, Jan Rjecký děkanem university ve Vídni, Ondřej Bysmann biskupem Nikopolským atd. Zároveň s osudy kláštera sv. Tomáše líčí autor události, vzrůst i klesání a zanikání jiných klášterův Augustinských na Moravě.

Práce Janetschkova jest nejen pilným, ale i dobrým a cenným příspěvkem k dějinám kulturním a církevním vůbec a na Moravě zvlášť.

FR. J. RYPÁČEK.

(Pro nával látky bylo nutno některé posudky odložiti do příštího čísla.)

SMĚS.

Právo jedince? Dle „Rozhledů pedagogických“ píše prý p. Kuffner v „Nár. Listech“ takto: Není práva v přírodě. Pojem práva je kulturou vychovaný, do poměrů přírodních uměle vnesený. Idea individualismu, sebeúčelnosti a práva na neodvislost je bludná, protože nepřirozená idea. Vidět to na majestátné krutosti, s jakou příroda životy individualní maří, miliony zárodků mrhavě ve víru živlův utápí, rozvoj jedinců s dravčí necitelností přerušuje, mrzačí, spaluje, otravuje a schorobuje — Podivná věc! Taková dračice ta „matka-příroda“, a přece neviděl p. Kuffner zajisté jaktěživ nic než individua, jedince. Příroda prý ničí jedince, a všude jich plno! Co pak je to za zákon, jehož opak se děje? Ono to bude asi jinak s tím individualismem, totiž tak, že příroda se stará o jedince jako o druh, dávajíc jedincům plodnost, zbraň, ochranu atd., ale ne absolutně, nýbrž také vzhledem k celku. Individualismus a sebeúčelnost není totéž!

Novou literaturu o jesuitech probírá v „Č. Časop. Historickém“ Boh. Navrátil a zmiňuje se též o T. Bílkovi a kritice Dra. J. Hodra. Rád by byl nestranný, ale neumí v tom jaksi choditi. I jej mrzí nesmrtelná blamáž, jakou si pražští vědci s Bílkem utržili, a proto hledí, jak ti ostatní, nějak aspoň krýti ústup. Vrchol úsudku jeho zní: „Hodr chyby Bílkovy postavil do ostrého světla, ale jak si měl vésti, aby se jich vystřehl, nepověděl.“ Na tohle skutečně již není odpovědi.[1])

Louis C. Tiffany, rodem Američan z Nového Yorku, mladý umělec žijící nyní v Paříži, zprvu věnoval se malířství ve skle. Umělecká technika sklářská doznala od něho netušeného povznešení — Tiffanyho technika jest dnes výší doby. Sklo v rukou Tiffanyho stává se zcela jinou, oživlou látkou, jež se sklem, jak jsme na ně uvykli nazírati, nemá nic společného. V jeho uměleckých nádobách jsou to květy a jiné součástky rostlinné jež v nejbujnějších tvarech jako překouzlené s nebývalou září a leskem před námi vyrůstají. Nejsou to nanešené barvy na povrch skla, ze skla samého ty barvy v nejjemnějších odstínech září, sklo samo různými ohyby zářivé odstíny barevné tvoří. Jeho sklo okenní uchyluje se zcela od dosavadního názoru, že by tu k tomu bylo aby jen světlo propouštělo: ne! Jeho sklo zároveň září různobarevným světlem, okno stává se ušlechtilou výzdobou pokoje. Technika Tiffanyho spočívá v uměleckém hnětení skla: barvení skla děje se tím, že horké sklo ovívá se parami z různých roztavených kovů, nebo na žhavou dosud bublinu skelnou nanášejí se v určitých proporcích nové zbarvené kousky skla, a znovu se vše dá do peci roztavit. To opětuje se 15- i 20krát, až barvy sklo prostoupí v poměru žádaném: vy-

[1]) V témže sešitě píše se o brošuře Fr. Drtinově: »Myšlenková povaha středověku«: »Jadrný, přehledný a střízlivý výklad může býti vítán zejména historiku.« Zda výklad je pravdivý, na tom nesejde. Přistupují-li naši historikové takovými průpravami ke studiu dějin náboženských, pak není divu, že výsledky jsou tak žalostné.

fukovač pak takto zbarvené bublině musí dáti přiměřený tvar, k němuž určena a na němž pak barvy zahrají v pravých obrazech, jak je duch umělcův předvídal: ve svých odstínech a přechodech s jemnými žilkami listův a květů protáhlé, rozprostřené, svinuté, zohýbané dle přírodních svých vzorů. Těmito dvěma prostředky s velikou uměleckou dovedností použitými povstává před námi zářící, ohnivé živé sklo Tiffanyho. Charakteristikou umělce Tiffanyho jest, že se neopakuje. Z jeho rukou nevyjde kopie žádné minulé práce jeho, tu nezmohou nic ani prosby ani objednávky sebe lákavější. Neníť právě řemeslník, ale umělec, umělec, jenž místo plátna vynašel si ke svým harmoniím malebným nový vděčnější substrat materielní. P.

Mzdy dřív a nyní, dle vicomta G. d'Avenela, aspoň pro Francii jeví neli stejný ráz, tedy aspoň obdobnost od věků. Počítáno dle kupní hodnoty peněz, dostával zedník v 13. století po celé Francii průměrně 4 franky; od r. 1250. do 1325. jen 3 fr. 45 cent.; koncem 14. století mzda stoupla opět na 4. fr. 16 cent. v první polovici 15. století na 4 fr. 60 cent. a od r. 1451. do 1475., dokonce na 5 fr. 20 cent. Kameník tehdy dostával 11 fr. denně, nádenník 3 fr. 25 cent. Toutéž dobou (1492) v Anglii mzda zedníka obnášela 5 fr. 20 cent., v Rakousku 4 fr. 70 cent. Od 16. stol. počíná opět mzda klesati: na 4 fr. 80 cent. za Ludvíka XII. a na 4 fr. za Františka I., až konečně za Karla XI. obnášela už jenom 2 fr. 85 cent. Dnes obnáší mzda zedníka ve Francii pruměrně 3 fr. 40 cent. — Dle toho roční výdělek dělníka (řemeslníka) byl v různých dobách ve Francii při 250 dnech pracovních takovýto: do 14. stol. 782 fr., ve 14. stol. v první polovici 860 fr., v druhé polovici 1040 fr. V 15. století kolísal od 1100 do 1240 franků; na to klesl počátkem 16. století na 980 fr., koncem 16. století obnášel už jen 750 fr. Po celý 17. a 18. věk zůstaly mzdy nízké. Dnes teprv dochází dělník té výše mzdy, jakou měl, koncem 13. století. Mzda z konce „temného" středověku (1451—1475) jest dnes dělníku a řemeslníku nedosažitelná. P.

Vítězství pravdy. Loňského roku zuřily maďarské listy proti biskupu Strossmayerovi. V Maradiku u Sriemu bydlí Charvati a něco přistěhovaných Maďarů. Do farního kostela bylo daleko, proto prosili o vlastního kněze. Biskup jim poslal Charvata Bertiće. Maďarští agitatoři pobouřili maďarské obyvatelstvo, aby protestovali a žádali maďarského kněze. Byly z toho velké bouře proti Strossmayerovi v novinách. Ale ten byl neoblomný. I rozhodli se, že přestoupí ke kalvinismu; a dostali též kalvínského pastora, a vláda jim dovolila používati ke službám Božím katolické školy (!). Strossmayer poslal tam v posledních dnech dva dominikany na missie. Těm se podařilo obrátiti odpadlíky, že přistoupili opět ke staré víře a missionářům byli za to velice vděčni. Tak tedy pravda zvítězila přece.

Zpověď u starých Egypťanů dála se vlastně po smrti. Na obraze, který nám představuje soud zemřelé duše, mají se nalézati 42 soudcové (pro úsporu místa bývá jich obyčejně 26). Každý soudce zastupuje jeden smrtelný hřích. Duše zemřelého, když přijde před soud, musí se zodpovídati, že žádného ze 42 hlavních hříchů se nedopustil; dle jedné staroegyptské listiny (turinský papyrus) musí se takto vyznávati: 1. Střežil jsem se bezbožně mluviti. 2. Střežil jsem se násilím se mstíti. 3. Střežil jsem se mstu ve svém

srdci živiti. 4. Střežil jsem se prostopášností. 5. Neškodil jsem nikomu záštiplnou lží. 6. Žádného žebráka nepropustil jsem bez almužny. 7. Střežil jsem se z nenávisti někoho podváděti. 8. Střežil jsem se zákony božské přestoupiti. 9. Nemluvil jsem z nenávisti žádnou lež. 10. Střežil jsem se kráčeti zapovězenými cestami. 11. Střežil jsem se, abych nikomu hoře nezpůsobil. 12. Střežil jsem se přihlížeti k tomu, když někomu bezpráví činěno bylo. 13. Střežil jsem se obětovati toliko k tomu cíli, abych u bližního nenávist vzbudil. 14. Střežil jsem se mstivosti, povstalé z hněvu. 15. Střežil jsem se někoho násilím k pádu přivésti. 16. Střežil jsem se zabíjeti posvátná zvířata. 17. Střežil jsem se nerozumné a děti klamati. 18. Střežil jsem se uší svých od prosících a napomínajících odvraceti. 20. Hleděl jsem, abych nikoho svou řečí neurazil. 21. Střežil jsem se to si osobovati, co jiným náleželo. 22. Střežil jsem se zarmoutiti svého otce nebo matku. 23. Střežil jsem se zmenšovati dobrou pověst svého otce. 24. Střežil jsem se před vraždou. 25. Střežil jsem se někoho znásilniti. 26. Střežil jsem se před tím, lež vymýšleti. 27. Střežil jsem se opovrhovati příkazy spravedlnosti a vzdorovati jejím zákonům. 28. Střežil jsem se někoho podrážditi. 29. Střežil jsem se nepracovati. 30. Střežil jsem se rozněcovati spory. 31. Střežil jsem se zanedbávati stvořitele svého srdce. 32. Střežil jsem se způsobiti násilnou smrt posvátným zvířatům. 33. Střežil jsem se před mnohomluvností. 34. Střežil jsem se před krádeží, loupeží a ošizením nerozumných. 35. Střežil jsem se někoho proti otci podněcovati. 36. Střežil jsem se před nečinností po celý svůj život. 37. Střežil jsem se božstva proti sobě popouzeti. 38. Střežil jsem se radost nepravými slovy rušiti. 39. Střežil jsem se opovrhovati svými bohy; střežil jsem se někoho zabíti nebo toho bíti, kdo mne zranil. 40. Střežil jsem se nemilosrdně opominouti utiskované, potřebné nebo žebráky; střežil jsem se žebráka od sebe odháněti. 41. Střežil jsem se býti zlým na ty, kteří bezpráví trpěli; střežil jsem se osvobozovati ty, kteří se loupeže dopustili a za to pykati měli. 42. Střežil jsem se jakkoliv se prohřešiti proti kterémukoli božstvu. (Lepsius, „Das Todtenbuch der alten Ägypter“, nach dem hieroglyphischen Papyrus in Turin, herausgegeben von L.... Berlin 1842. — Orcutti, „Catalogo illustrato dei monumenti Egizzii“ 1855. — Uhlemann, „Handbuch der ägyptischen Alterthumskunde“, IV. S. 191—194. — Weiss J., „Weltgeschichte“ Graz 1890. I. 208—209.) č.

O Bolsenské mši svaté („Hlídka“ III. 53) podává nám zprávu úplně authentickou papež Benedikt XIV. (Commentarius de D. N. Jesu Christi festis. Veteropragae 1776, str. 212.) takto: Jest městečko u jezera Bolsenského na úpatí vrchu na cestě, která Etrurskem do Říma vede, od Říma nepříliš daleko vzdálené; tam svého času dlel papež Urban IV. s celou kurií. Kdysi sloužil tam jakýsi kněz mši svatou; po konsekraci však pochyboval o přepodstatnění chleba a vína; tu pojednou vytryskla krev z hostie a pobarvila korporale. Někteří spisovatelé míní, že kapka nejsvětější Krve neopatrností kněžovou z kalichu se vylila; on pak aby svou neopatrnost zastřel, přeložil několikráte korporale, ale svatá Krev pronikala skrze plátno ustavičně. Byla pak na plátně tolikrát skvrna svaté krve v podobě hostie na korporalu znatelna, kolikrát byl přeložen. O zázraku tom dověděl se papež a dal si zázračný korporal ukázati; upomenul se při tom na prosby o ustanovení svátku Božího

Těla; upomenul se na heresi Berengariovu a proto vydal bullu, kterou ustanoven byl den svátku Božího Těla tak, jak jej nyní slavíme; v řečené bulle (datované na den 8. září 1264, nalézající se v bullariu Urbanově na prvém místě) mluví papež Urban o všech zjeveních, která měl o nejsvětější Svátosti dříve, než se papežem stal. (Pastor praví ve svém díle „Geschichte der Päpste“ dle nápisu u zázračného oltáře, že to byl jistý německý kněz [sacerdos quidam Theutonicus]; Baedeker [„Mittelitalien“, S. 67] praví, že prý svrchu řečený zázrak českému knězi se stal.) Při této příležitosti jest nutno zmíniti se o mínění přírodopisců o krvácející hostii. Žijeme v době elektřiny, páry, bacilův a bakterií. V r. 1843. byl ve Francii komisárek dosti často pokryt jakousi červenou vrstvou, tak že nazýván byl krvavým chlebem (úkaz ten byl již dříve znám, ale pokládán za něco zázračného); chemickým zkoumáním přišlo se na stopu jednomu druhu bakterií, zvanému micrococcus, který prý velice často pokrmy, škrob obsahující (chléb, brambory, hostie) kazí a je červenou, jako krvavou, huspenovitou, hlenovitou vrstvou pokrývá. Zvláště význačný jest Micrococcus prodigiosus, který dal podnět k víře o zázraku krvavé hostie. Tak aspoň tvrdí Ferd. Julius Cohn (nar. 1828), professor rostlinopisu na universitě ve Vratislavi a kapacita ve znalosti bakterií, a dodává, že proto byli židé velice často pronásledováni, že prý konsekrovanou hostii poranili, z které prý krev tekla. Zajímavo by bylo jeho spisy („Entwickelungsgeschichte“, Bonn 1854 a „Neue Untersuchungen“, Bonn 1872—1875) prohlédnouti, aby se jeho vlastní slova seznala, a pak na příklad dějiny židovské. (Pronásledování židů k vůli zneuctění viz: Depping, „Les Juifs dans le moyen âge“, Paris 1834, německý překlad vyšel ve Stuttgartě 1834 [str. 105., 107., 109.]). Jen že Cohn zapomněl, že hostie neměla žádnou skvrnu, nýbrž skvrna byla na korporale a korporale i se skvrnami možno ještě dnes ve velechrámu v Orvietě viděti. Co pak se týče zneuctění konsekrovaných hostií, to se nedá jen tak bakteriemi odbýti. Č.

„Kazuistika.“ Kniha, v níž jsou probrány mnohé případy moralní, pastoralní a právní. Napsal Dr. Martin Stiglić, univ. professor, 1898. Je to prvá kniha toho druhu v charvatském písemnictví. Kniha jest sepsána na základě nejvyššího rozhodnutí římské stolice. Tímto spisem se spisovatelovo „Pastirsko Bogoslovje“ před 12 lety vydané zdokonaluje a doplňuje měrou vydatnou. Jest v knize té 230 různých případů. Stran 479, vázaná stojí 2 zl. 80 kr.

Obecné školství v Charvatsku. Koncem školního roku 1896. a 1897. bylo v Charvatsku a Slavonii 1342 obecných škol, a to 1272 obecných veřejných, 40 veřejných konfessijních a 30 soukromých. Mezi nimi 823 jednotřídek, 309 dvojtřídek, 69 trojtřídních škol, 102 čtyřtřídních, 20 pětitřídních a 1 šestitřídní. Co do vyučovacího jazyka vyučovalo se charvatsky na 1215 školách, německy na 26, maďarsky na 7, slovácky na 3 a rusínsky na 2. Dle vyznání byly veřejné náboženské školy 4 římsko-katolické, řecko-východních 22, evangelických 14, židovské 4. Náklad na obecné školství byl 1,767.595 zl. Učitelův a učitelek bylo 2224. Do školy chodilo 143.112 hochův a 126.812 děvčat, do pokračovací školy pak docházelo 33.392 hochův a 26.703 dívek.

Spisovatel na odpočinek. Slavný spisovatel charvatský Ksaver Šandor Gjalski, pravým jménem Ljubomir Babić, který jest úředníkem v Záhřebě, zažádal pro nemoc o šestinedělní dovolenou. Bán Khuen Hedervary jej však přeložil do pense o své ujmě. Gjalski jest spisovatelem prvního řádu, a to se vůdčím kruhům nelíbilo. Proto nepostupoval také. Ačkoli se ho tento trest bolestně dojal, přece zajisté se raduje z toho písemnictví, poněvadž Gjalski se bude moci volně oddati spisovatelství. Záhřebský „Obzor“ píše: „Chtěli potrestati spisovatele a pomohli vzdělanosti a knize. Salutem ex inimicis nostris“. (Spásu od nepřátel našich.) Spisy Gjalského jsou přeloženy hlavně do ruštiny. Také u nás jsou jeho spisy známy.

Slovinský tisk v Terstě. V tomto sídle italské irredenty založen byl r. 1876. list „Edinost“ (Jednota), který byl národním organem všech terstských Slovinců. Zakladatelem tohoto listu byl Ivan Dolinar, který jej redigoval za spolupracovnictví zesnulého spilovatele Cegnara do roku 1879. Tehdy vycházel list druhou a čtvrtou sobotu v měsíci. Následujícího roku 1880. přešla „Edinost“ ve vlastnictví politického družstva téhož jména a stala se týdenníkem a vycházela ve středu. A tu se jevil opět pokrok. R. 1883. začala vycházeti dvakráte týdně, po dvou letech pak roku 1885. již byla proměněna v denník. Podnikala těžký boj za národní práva, politickou svobodu, za kulturní pokrok a hospodářskou neodvislost terstských Slovinců. List se časem rozšířil mezi lidem, tak že se ho loni v Terstu samém prodávalo 1200 výtisků denně. Počátkem pak měsíce dubna t. r. pokročilo družstvo ještě dále. Zakoupilo totiž vlastní dům a zřídilo v něm tiskárnu, tak že se postavilo nyní již na vlastní nohy. Od 2. pak dubna vychází dvakrát denně. Cena tohoto listu jest 21 zl., jednoho vydání pak 12 zl. Tento pokrok slovinského tisku mile překvapil nejen veškery Slovince, nýbrž i všecky Slovany, kteří sledují boj této národní menšiny. Obětaví vlastenci slovinští tím dokázali svým nepřátelům, že na břehu Adrie neutichl hovor slovinský, nýbrž že utěšeně se rozmáhá a rozkvétá slovinský národ nadšený za svoje práva v obraně za vlast a císaře.

Obyvatelstvo v Kraňsku roku 1897. Na konci minulého roku bylo v Kraňsku celkem 503.977 obyvatelů. Narodilo se toho roku 18 801, umřelo pak 13.613 lidí!

Zadlužené Uhry. Maďarský statistik vypočítal, že Uhry jsou nejzadluženější zemí v Evropě. Z veřejných i soukromých dluhů připadá na obyvatele v Dansku 35 zl., v Německu 52 zl., v Srbsku 71 zl., v Rumunsku 72 zl., v Rusku 80 zl., v Belgii 138 zl., ve Francii 242 zl. a v Uhrách 411 zlatých.

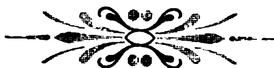
Úmrtnost evropských měst v únoru 1898 dle berlínského zdravotního úřadu byla příznivější než v lednu. V číslech vyjádřena na 1000 obnášela: v Amsterodamu 15·4, Benátkách 34·2, Berlíně 15·6, Brusselu 19·7, Budapešti 20·8, Děvíně 17·0, Drážďanech 16·3, Edinburgu 18·4, Frankfurtě 13·4, Glasgově 23·9, Hamburku 13·8, Christianii 15·3, Karlsruhe 14·8, Kodani 16·4, Kolíně 17·8, Krakově 32·9, Lipsku 16·2, Londýně 21·7, Lyoně 25·5, Mnichově 28·4, Moskvě 25·4, Novém Yorku 18·4, Oděse 17·8, Paříži 21·0, Petrohradě 33·7, Praze 23·4, Římě 23·7 (leden), Štokholmě 14·4, Štrasburku 22·5, Turině (leden) 25·3, Varšavě 18·4, Vídni 19·8, Vratislavi 22·3. Častější

než v lednu byly: spalničky, spála, záškrt, černý kašel, osýpky. Řidší: břišní tyfus a tetanus. O choleře sděluje se jen z Kalkutty (od 23. ledna do 13. února 52 úmrtí). Mor v Bombaji se rozšířil a zatažen do Džeudy v Egyptě.

Od obrysů k plochám. Toť postup, jakým pokročila dnešní moderna malířská — v ušlechtilém slova smyslu — vůči starým školám. Nazírání na přírodu jak jest, a ne jak jsme si na ni uvykli dívati. Myšlenky tyto zajímavě rozvádí a psychogenesi kresby a malby vyličuje Dr. Hans Schmidkunz v příloze mnichovského „Allegemeine Zeitungu“ (č. 92.). Nám předměty v přírodě jeví se nejdřív ve svých obrysech. Oko naše zvyklo si nejdřív na rozeznání předmětů sledovati jejich obrysy. Naše obrazy v oku jsou obrazy plošné a my okem svým nejdřív rozhraničení těchto různobarevných ploch si všímáme. Rozhraní, obrys vyniká nám při všem nejvíce. První dětské kresby a první historické vůbec jsou obrysové. Jest to „praevalence kontur“, jaká se nám všude jeví. Plochy mezi „konturami“ ustupují do pozadí. Těch se stáváme vědomi sobě teprv pozdějším pozorováním, pozdějším processem. Výplň kontur plošnou kresbou nebo malbou jest druhý stupeň. Toto vyplňování těchto kontur dosud uzavíralo v sobě celý vývoj a pokrok kresby a malby, jež autor různými fasemi historie provádí. („Tělesnost“ jak známo nevidíme, vidíme jen plochy v různém osvětlení, a malují a kreslí se tudíž také jen plochy s různým osvětlením.) — V přírodě však „kontur“ není, my si jich kol předmětů pouze myslíme. My předměty v přírodě takřka geometricky promítáme. Kresba a malba, jež této naší navyklosti hoví, zamlouvá se nám. Podává nám předměty a přírodu falešně, ale podává nám ji tak, jak jsme na ni zvykli hleděti. Nevyrušuje nás z pohodlí a zvyku — působí pocitem libosti akkomodace. — Jiný návyk našeho oka spočívá ve vynášení tak zv. „simultanního kontrastu“: čím věci barvou a jinými vlastnostmi odlišnější jsou, tím oko samo rozdíl vyjímá a zveličuje jej: bílé vedle černého jest bělší a lesklejší, a nejbělší právě ve styku s černým. Černé vedle bílého jest tmavší a sytější a nejtmavší právě na rozhraní s bílým. Malba a kresba také dosud sledujíc tento návyk oka nám kontrasty tyto zveličovala. Leč v přírodě opět tomu není tak. — Jiný návyk oka jest přehlédání prostředí. Oko se dívá až na obrysy předmětů samých a chce je viděti ostré. Každé prostředí, jež obrysy předmětů činí nezřetelnými, oku našemu, našemu způsobu nazírání jest odporno. Malba a kresba přehlížejí toto prostředí a vyhovují tak návyku nazírání našeho, byla nám vhod. „Pleinair“, jenž začal malovati i vzduch, vyvolal v nás zmatek, nerozuměno mu z počátku. Vždyť my jsme vždy prostředí přehlíželi a schválně přehlíželi, a když se nám vnucovalo samo, spojovali jsme je s viděnými předměty (modré hory, modrá obloha, zamlžené hory atd.) — Ještě jeden návyk v nazírání na kresbu a malbu máme: žádáme si „názornosti“. — Moderna tedy odezírá od těchto všech způsobů našeho nazírání, ona přechází od kresby a malby obrysův a kontrastů k malbě ploch tak jak v přírodě se jeví plynulé vedle sebe, pohlíží na ně i určitým prostředím. Proto nám moderní malba připadá tak cize. V očích našich neumějí malíři moderní „kreslit“ (nedělají „obrysů“), pomazávají svá plátna kaňkami. Ovšem ne každá „moderní“ malba už je také tímto pokrokem u vývoji

nazírání na přírodu. Nejčastěji setkáváme se jen s „manýrou“, skutečnými „kaňkovitými“ kresbami a ne s malbou „ploch“ bez ostrých „obrysů“, s malbou a kresbou přírody, podle nazírání „fotografické plotny“. Plotna fotografická reprodukuje zajisté přírodu správněji než naše oko, ona předmětů nerozkládá a neokresluje ostrými mathematickými obrysy, ona nevyznačuje kontrastů. Retušování fotografie není právě nic jiného leč přizpůsobování fotografického vidění k vidění oka našeho. Retušováním vystupují — obrysy: fotografie stává se ostrou. Moderní malbě a kresbě nejvíc prospívá dnes fotografie amaterů, neretušujících. Snímky těmito vyrobené opravují naše oko a učí nás novému vkusu, učí nás přecházeti od nazírání obrysů k nazírání čistých ploch. P.

Suezský průplav. Mnoho bylo slávy, když vystavěn průplav Suezský, a přece dílo to vykonáno již v šerém starověku; čtemeť u Herodota (II. 158): „Psammetichův pak syn a nástupce byl Nekos (Nechao 616—600), jenž se první pokusil o průplav k Červenému moři vedoucí, jejž později Dareios perský dokončil. Délka průplavu je čtyry dni plavby, šířka pak taková, že mohou vedle sebe spolu dvě triery, jsouce vesly hnány, plouti. Voda se do něho odvedla z Nilu, a sice nedaleko za městem Bubastou u Patumu, města arabského; druhým pak koncem vybíhá průplav do Červeného moře. Nejdříve kopáno v oné části egyptské roviny, která s Arabií hraničí; s touto rovinou se stýká opodále pohoří k Memfi se táhnoucí, v němž jsou kamenné lomy. Právě podle paty tohoto pohoří veden jest onen průplav od západu k východu, potom se táhne skalnatou úžlabinou, uchyluje se od pohoří k jihu a vniká do chobotu Arabského. Nejkratší a nejrovnější cesta od moře Severního (Středozemního) k Jižnímu, jež i Červeným sluje, totiž od Kasického pohoří, dělícího Egypt od Syrie až k Arabskému chobotu jest vzdélí právě tisíce honů (hon = asi 185 metrů). Tato cesta jest nejkratší; avšak průplav jest mnohem delší, jelikož jest křivolaký. Při kopání jeho za krále Nekoa zahynulo 120.000 lidí (palčivým vedrem slunečním). Však uprostřed kopání ustal Nekos; překazilať další práci věštba jemu daná, jež v ten smysl zněla, že král pracuje pro barbara. Barbary totiž slovou Egypťanům všichni, kdož nemají stejného s nimi jazyka.“ Č.

ROZHLED.

V Brně, dne 25. května 1898.

Církevní zprávy. S bolem spočítaly si německé listy dle katalogů diecesanních z Čech kněžstvo v Čechách dle národnosti: Ze 4411 katolických kněží je jich 3260 Čechů čili 74·4%, z 511 theologů 398 Čechů čili 76%. Tedy nepoměr dle národnostního procenta (63 : 37) vůbec.

V Uhrách od několika let začínají katolickému kněžstvu hrozit sekularisací církevních statků. Strašáci tito vycházejí asi z podnětu vlády samé. Kongress autonomie církevní má jimi rovněž změknout. Od 11. listopadu roku minulého svolán, dosud se k ničemu nedostal. Přípravný 27členný výbor dosud nic „nepřipravil". V červnu chystá se schůze v Pešti, na níž má spolek pro sekularisaci připravit příslušnou žádost vládě. Komité schůzi pořádající sestává z peštských obchodníků (židů?!) a předsedou je velkostatkář z vládního tábora.

Přes odpor svaté Stolice proti maďarské liturgii národní v uniatské diecesi mukačovské, vládní maďarské vlivy pracovaly asi přece dále ještě v Římě a konečně zdá se, dosáhnou jí. Aspoň biskup řeckosjednocený Julius Firczak při svěcení uniatského kostela v Hajdu-Dorag (8. května) před kněžstvem dekanatu pravil: „Sv. Otec není nepřístupným oprávněným našim požadavkům . . . Ale je třeba jistých příprav, abychom liturgii maďarskou v život uvésti mohli. Cestou násilí a časopiseckého hluku a nadávek se tu nic nedosáhne, třeba pomalu a klidně pracovati k cíli." Biskup Firczak musí míti tedy naději, ne-li hotové nějaké přislíbení.

Sv. Otec pomýšlí na sloučení všech odvětví řádu cisterciákův (a trappistů), podobně jako nedávno pod jedním generalem spojil různá odvětví karthusianův a františkanů. Cisterciácký řád počátkem jara letos slavil osmisetletou paměť svého založení. Reformovaní cisterciáci či trappisté, jak se jim všeobecně říká, měli počátkem května své generalní shromáždění v Římě. Sešlo se na 80 delegatů z celého světa. Dle katalogů řádových z roku 1894. čítá řád 57 konventův a 3216 mnichů. Mimo to 15 ženských klášterů. V Rakousku jsou 3, v Německu 4, ve Francii 33, v Italii 5, v Belgii 5, v Nizozemí 4, v Anglii 3 a v Irsku 3, ve Španělích 2, v Americe 6, v Africe 3, v Asii 4, v Australii 1 klášter trappistů.

Affére „abbé Brugidou" skoncována nadobro. Těch 250 tisíc nepersolvovaných intencí rozebráno nebo nahraženo, hlavně z italských a francouzských diecesí z lásky k sv. Otci. Abbé Brugidou sám nadobro smířen s církví. Když byl nějaký čas žil v Římě v ústraní klášterním, sňata s něho „suspensio a divinis" a v druhé polovici dubna poprvé opět sloužil mši svatou a přijat v audienci u sv. Otce. Podepsal listinu,

jíž se vzdává na vždy všech a jakýchkoliv nároků na kostel sv. Jáchyma. Smlouva tato podepsána na Veliký pátek. Mimo to abbé Brugidou uvolil se do tří měsíců vrátit se do své diecese (lyonské).

Diplomatické spojení Vatikanu s Cařihradem dosud nepřestalo býti heslem politických rozhovorů hlavně se strany francouzsko-německé. Francouzi obviňují Němce, že od nich vyšla pobídka ku zřízení diplomatického toho spojení, a pobídka ta že měla pozadí politicky zainteressované. Němci zase tvrdí, že Francouzi zmařili toto spojení z pohnutek politického a hospodářského egoismu. „Kölnische Volkszeitung“ tvrdil ze spolehlivého prý pramene jak proti podezřívání ze strany francouzské tak ruské („Petěrb. Vědomosti“), že podnět k diplomatickému spojení s Cařihradem vyšel z iniciativy samého sv. Otce. Cizího vměšování tu nebylo. V Cařihradě prý proto velmi nemile dojalo, že sv. Otec, který sám spojení toho si přál a sám vše nejdřív vyjednával, když v Cařihradě ke všemu s největší ochotou svolili, zase nyní od ujednaného ustupuje. Vidí v tom jak v Cařihradě tak v Německu, kdež už dávno na francouzský vliv jsou žárliví, prsty francouzské diplomacie. Tato bojí se tím o svůj patronat nad katolíky na východě. Francouzsko-německý antagonismus, jenž na východě má ovšem podklad hospodářské expanse a ne národně-politické odvety jako doma na Rýně — to je jisté, rozhodně tu římskou kurii uvedl do nesnází.

V Lucemburku 6. května definitivně vyřízena oprava školního liberalního zákona ve smyslu katolickém, o niž veden boj celý minulý rok, jenž už loni 8. prosince, při 1. čtení zákona vlastně byl rozhodnut. Zákon dosavadní v r. 1881. zavedený byl skoro souhlasný s naším školním zákonem. Náboženský moment spočívá v novelle zákona v ustanovení art. 20., jenž zní: Vyučování náboženství uděluje se v místnostech školních od duchovního a sice ve dnech a hodinách určených od obecního zastupitelstva ve srozumění s duchovním samým a s dozorcem školním.

Tyto hodiny náboženské mají býti buď na počátku nebo na konci školního vyučování umístěny. Na požádání biskupovo musí učitel při vyučování náboženství spolupůsobiti. V tom případě bude vyučovati biblické dějepravě a mimo to čtyřikrát týdně po $^1/_4$ hodině přezkouší dítky z katechismu.

Tím tedy uloženo učiteli spolupůsobit při vyučování náboženství; vyhraženo svolení (požádání) k tomu biskupovi samému, čili zavedena „missio canonica“ pro učitele, třebas ne bezprostřední a všeobecná. Hlavní zásluhu na tom, že novella dopadla ve smyslu katolíkům příznivém, má úsilná agitace poslanců monsg. Kriera, poslance za kanton Redingen, a Prüma, poslance za kanton Klerf.

Biskupství frýburské v Badensku s takovou námahou obsazené po 17měsíční vakanci opět úmrtím nového svého pastýře Kompa osiřelo. Biskup Fuldský Komp, když naň volba padla, chtěl pro své stáří resignovat, ale konečně na přání samého sv. Otce se uvolil hodnost přijati. Ještě než ji nastoupil, zemřel. Otázka obsazení bude tudíž dle všeho příčinou nových bojů mezi kapitulou a vládou

liberalní, která jistě ani teď se nevzdá nátlaku, aby prorazila se svým chráněncem. Možná, že povolnost sv. Stolice, jež tentokrát — ovšem s vyhražením jen pro tento případ — dovolila vládě seškrtání navržených od kapituly kandidátův až na dva, ač dle konkordatu nejmenší počet byl tři, ponese i zlé následky a liberalní vládu navnadí k novým restrikcím práv frýburské kapituly.

Historické instituty v Římě: rakouský, pruský i Görresovy společnosti protestují de dato 1. května 1898 proti usnesení norimberského sjezdu německých historiků stran vatikanského archivu, jež jsme minule přinesli. Předně zmíněné instituty konstatují, že onu otázku na sjezdu nejen samy nezapříčinily, ale že snažily se naopak z programu sjezdu ji vymýtiti; dále že nevidí se k tomu oprávněny, aby uspořádaly seznam pokladův archivních ve Vatikaně. — Páni historici z říše na sjezdu v Norimberce si totiž dovolili víc než měli. Archiv vatikanský třeba že jest z dobré vůle sv. Otce veřejně přístupným učiněn, a to bez kontroly, co kdo z něho čerpá, přece nepřestal býti ještě majetkem sv. Stolice. Nebylo tedy na místě, aby tímto cizím zcela soukromým majetkem dle své vůle rozpořizoval sjezd veleučených pánů, tím méně, aby dával nějakým ústavům pokyny, jak by dle přání sjezdu měly s archivem naložiti. Také snad odlesk mommsenismu!

Nějaký anonym, ale původem Rus, vydal u Herdera ve Frýburku spis rusky psaný, v němž láme kopí za spojení obou církví, latinské i řecko-pravoslavné, a s jistou znalostí bohoslovné literatury ruské doličuje pravoslavným jejich historické i dogmatické omyly, na nichž tak úporně trvají. Ke spisu se vrátíme.

Zavedení nového stylu v Bulharsku od 2./14. února letošího roku zle pobouřilo pravoslavnou ruskou církev. Těší ji ovšem to, že zákon přichystán jen světskou vládou, církev bulharská se změněním kalendáře nesouhlasila, také v zákoně ponechána církvi volnost řídití se dle starého stylu, kalendářem julianským. Na Rusi nebyli by bývali této přeměně na odpor, jen kdyby nebyla vyšla pobídka k ní z okolí kurie římské. Ale to je mrzí, že o změnu kalendáře právě tolik přičinil se učený dominikan boloňský Tondini di Quarenga. Snad kdyby byla k tomu Rusy vybídla francouzská Akademie, byla by dobře pochodila. Přijetí nového kalendáře na Balkaně jest urážka ruské církve; státy a národy východní církve měly prý se napřed pospolu uradit a společně jednat.

Nejvíc ovšem mrzí pravoslavnou církev učené vývody P. Tondiniho samého. Církev východní zůstala při starém stylu, ježto se bála, že dle nového by nemohla plnit usnesení sněmu Nikejského a vypočítávání velkonoce. Leč P. Tondini dokazuje ve svém pamětním spise, že právě podle starého stylu církev východní si znemožní plnění usnesení sněmu Nikejského.

Zákonem z r. 1864. po osvobození lidu selského zavedena v Rusku „Selskija prichodskija popečitelstva“ selská farní opatrovnictva, jimž svěřeno na starost to, co našim kostelním hospodářům, kostelním bratrstvům, ale i víc: starost o školy a o všecky dobročinné farní úřady. Z rozpočtu těchto opatrovnických spolků na rok 1893. vysvítá nejlíp,

jak se kterému z těchto úkolů „popečitelstva“ věnovala, oč „pečovala“ především: sešlo se dobrovolných příspěvků ve všech popečitelstvech 2,564.000 rublův a tento obnos rozdělen: na výzdobu a udržení chrámů 2,033.000 rublů — v této summě zahrnuty i výdaje už na všecky jiné ústavy dobročinné. Ruských pravoslavných far bylo v r. 1895. 35.269, „popečitelstev“ bylo však jen 13.653. Neznámý autor v brošurce z konce lonského roku důtklivými slovy upozorňuje na význam a důležitost těchto spolků zvláště v ohledu mravním a výchovném pro venkov, pro zapozdalé, ode všech opuštěné vsi, a vyzývá zvláště kněžstvo pravoslavné, aby spolky ty i v těch ostatních dvou třetinách farností ruských zřízeny byly. — Zvláštním zjevem pro našeho katolíka v ruském církevním životě jsou ruští missionáři a jich missie. Ruská církev pravoslavná rozežírána jsouc po staletí rozkolem a přerůznými sektami nucena byla na potírání tohoto odboje zříditi zvláštní sbory; zvláště farní duchovenstvo ve své dřívější zapozdalosti bylo bezmocno v boji se sektařstvím. Missionáři ruští mají a musejí tedy nahražovat, nač farní duchovenstvo nestačí. Boj ovšem veden nejen církví, ale i státní mocí, a ne vždy bez násilí a ukrutenství. Násilí minulých věků známa z historie — z novin posledních let známy persekuce na př. „duchoborců“, „molokanů“, „skopcův“ a jiných sekt, mnohdy ovšem velmi nesmyslných a podvratných. Po sjezdu missionářském minulého roku rozčililo mínění veřejné usnesení sjezdu, bráti dítky sektařům násilím a vychovávat je v duchu pravoslavné víry.

Kněží missionáři věnujíce se potírání bludů, stojí ovšem vzděláním svým výše než obyčejný duchovní správce, věnujíť se výhradně jen tomuto svému úkolu. Missionáři se sektanty pořádají usvědčovací a přesvědčovací disputy: přednášky a kázaní, při nichž vyzývají rozkolníky, aby podali proti vyloženému své námitky a své učení. Věděním ovšem takový obhájce, nejčastěji z lidu pochozí, nezmůže nic, ač trefnými nápady a horlivostí často vynikne. Tomuto svému missionářskému úkolu i farní kněžstvo víc a více se věnuje a proň se vzdělává; na tambovském sjezdě missionářském letos v lednu přítomno bylo i 20 členů z duchovní správy, kteří témuž úkolu slouží nebo sloužiti chtějí.

V Berlíně má se zříditi biskupský stolec pravoslavný pro všecky pravoslavné obce v Německu. — V Piacenze v Italii utvořil si odpadlý kněz don Paolo Miraglia Gullotti svou sektu a nechal se ovšem hned povýšiti za jejího biskupa. Ustavující schůze nové této církve konány 9. a 10. dubna. Sekta se přihlásila k učení původní církve, splyne tedy dle všeho brzy se starokatolíky, k nimž ostatně na loňském vídeňském sjezdu jejich se hlavní jádro sekty „kroužek Savonarolův“ z Piacenzy přihlásil.

* * *

Osvěta. Dne 28. dubna zemřel Adolf Brádka, major ve výslužbě, jenž značné jmění své odkázal vlasteneckým ústavům pražským: universalní dědičkou jmění na 50.000 se páčícího je spolek ženského gymnasia „Minerva“, legáty jiným ústavům činí summu 19.650 zl.: jsou to Ústřední Matice Školská 10.000 zl., Národní jednota pošu-

mavská a severočeská 1000 zl., Jednota k dostavění chrámu sv. Víta 1050 zl., Matice technická 1050 zl., Svatobor 1050 zl., akademický dům 3200 zl. a Olivova vychovatelna 3300 zl. Brádka narozen r. 1822. v Praze, v r. 1848. byl členem technické kohorty studentské legie, v r. 1849. povolán k vojsku, kdež setrval do r. 1884. — Dne 9. května zemřel v Praze František Scheda, professor na státní průmyslové škole pražské, jeden z předních organisatorů českého průmyslového školství. Narozen r. 1830. v Litomyšli.

Dne 15. května odhalena Sofii Podlipské na domě, kde zemřela, pamětní deska. — Spolek pro pomník Václava Beneše Třebízského oznamuje, že s přípravnými pracemi je hotov, pomník státi bude před kostelem klecanským na stráni, kdež se upraví sádek a uprostřed něho vztýčí na žulovém podstavci Šalounovo poprsí Třebízského. — Na slavnost Palackého věnovala obec pražská 20.000 zl. Výbor přípravný z toho vypisuje tyto dvě velkolepé ceny: na „skupinu“ do slavnostního průvodu 100 zl. a 50 zl., a na vydání brošurky o Palackém 50 zl.! — Ostatní se vlastenecky vynaloží na slavnost a na — banket!?

K výstavě inženýrské a technické v Praze pracuje výbor s nebývalým reklamním apparatem. Výstava však dle všeho, co se připravuje, bude opravdu zdařilou a bude činiti čest české práci technické. — Výstava „Krasoumné Jednoty“ („Kunstvereinu“) v Rudolfině obeslána byla 385 umělci; z těch bylo Čechů 92, Poláků 6, Slovinci 2, Němců z Rakouska bylo 87, z německé říše 111 — tedy Němců vůbec 54%. Z jiných národů bylo zastoupeno: Belgičanů a Hollanďanů 27. Angličanů 14, Francouzů 12. Italů 18, Maďarů 5 a jiných po jednom či po dvou. Česká mladá obec umělecká na výstavy Krasoumné Jednoty žehrá, právě pro jich ráz německý. Pokus Manesův před výstavou rudolfinskou měl býti pokusem vymanění se mladších ze jha Krasoumné Jednoty, jež českých prací si na výstavě nevážila tak, jak domácí tvorba by si toho byla přála a i zasloužila. Mladí umělci volají proto po mecenáších, kteří by postavili český dům umělců, kdež by české umění nemusilo se prosit a krčit v koutku.

Na Národním divadle pražském dne 24. dubna dávána poprvé opera Kovařovicova „Psohlavci“ (libretto od Josefa Pešky — pseud. Karla Šípka). Na nové opeře chválí se všeobecně jak hudební tak slovesná stránka. Kovařovic svou vyspělostí a národní rázovitostí své hudby všeobecně mile překvapil. Librettista i skladatel už jednou vystoupili spolu: při opeře Noc Šimona a Judy. — Dne 3. května poprvé dáváno drama Fr. X. Svobody „Odpoutané zlo“, jež všeobecně odsouzeno jako nehodící se směs scen psychologicky sic minuciesně nakreslených, ale na diváka odpuzujícím a nedivadelním dojmem působících. — Počátkem května vystoupil na pražském Národním divadle pohostinu člen záhřebského divadla Andrij Fijan (nar. r. 1851. v Záhřebu), jež byl zprvu učitelem, ale brzy přestoupil k divadlu a náleží k ozdobám záhřebského divadla.

Družstvo „Národního divadla v Brně“ ve své zprávě o minulé sezoně divadelní, žaluje, jak nevýhodno jest pro brněnské divadlo

za nynějších poměrů, když Družstvo samo bere na sebe režii divadla. Ředitel se pak nestará ani o nacvičení dobrého repertoiru, ani o udržení si dobrých sil přes leto, kdy se v Brně nehraje, anebo ani o znovuzískání jich na brněnskou zimní sezonu. Gážový etat v minulé sezoně byl měsíčně 3200 zl. jen pro členy činohry, opery a orchestru.

Pro zřízení druhého divadla českého v Praze vystoupil 21. dubna spolek českých spisovatelů belletr. „Máj“. V protestu svém praví: „S celým důrazem protestujeme proti tomu, aby osobní zájem několika osob vystupoval proti rozvoji českého umění dramatického a tvrdíme naproti tomu, že jedinou spásu nynějších činoherních poměrů shledáváme jen v rychlém a neodkladném zbudování samostatného divadla činoherního, do něhož by již neměly přístup dosavadní poměry Národního divadla, ohrožující na dobu nedohlednou vážně budoucnost české činohry.“ — O zřízení tohoto divadla rokovalo se 8. května v družstvu Národního divadla — ovšem s vyloučením veřejnosti. — Dne 20. května pak konána první schůze ankety pro zřízení divadla svolaná na podnět Národního divadla vyšlý. Do ankety pozvány přední osobnosti uměleckého, slovesného a společenského života pražského.

V anketě výbor pro zřízení druhého českého divadla podal protest proti ní, ale delegáti jeho se jí súčastnili. Došlo k výměně náhledů, jaké má být to druhé divadlo a v čí správě. Členové z družstva Národního divadla ukázali se velice smírnými a ochotnými, ale jednohlasně byli proto, aby obě divadla byla pod jednou správou.

Spolek „Svatobor“ v Praze měl 22. května výroční valnou schůzi, již zahájil Dr. Fr. L. Rieger. „Svatobor“ založený hlavně na podnět Palackého r. 1862. a letos připojuje se tudíž k oslavě prvního ze svých původců. Jmění jeho obnáší na hotovosti 61.225 zl., v papírech (fondy) 167.726 zl. Za rok 1897. povoleno podpory spisovatelům chorobným nebo nedostatkem stiženým 3680 zl., pozůstalým po spisovatelích poskytnuto podpory 1590 zl. Podpor cestovných určeno na letošek 1500 zl., o něž došlo 32 žádostí a povolena podpora 12 spisovatelům. „Svatobor“ má devět fondův ve správě a roku 1897. přibyl desátý (zemř. arch. Turka). Pro nespravedlivé útoky nezasvěcených lidí na ředitelstvo poděkovali se vloni z ředitelstva Vrchlický, Sládek, Jirásek a Thomayer.

Národopisná společnost českoslovanská měla 22. května v Praze valnou hromadu. Jednatelská zpráva vyznívá v žalobu na přednášky o neblahé okolnosti, jež se útokům společnosti v cestu staví. Společnosti přibylo za lonský rok 221 členů, tak že dnes má 37 členů zakladajících, 6 přispívajících a 269 činných. Museum navštíveno vloni 1480 osobami platícími a 12.377 osobami za návštěvy volné. Příjmy obnášely 6550 zl., výdaje 8830 zl. Společnost skládá fond na postavení svého domu.

Známá řvavá politika mladočeská zatažena následkem představení dělnického v předvečer 1. máje v Národním divadle i do vrstev spisovatelských a divadelních. Socialistické spolky pražské zamluvily si představení a ředitel Národního divadla, když marně byl vyjednával

s novopečenou stranou národně-socialní, aby se ona přičinila o představení nebo aspoň přidružila k ostatnímu dělnictvu, zadal divadlo socialistům. Tito dům zakoupili do posledního místečka. Už na jevišti uspořádána politickými dámami (pí. Laudovou, Hořicovou a pí. Benoniovou, snad prý i pí. Kvapilovou) národně protisocialistická demonstrace. A po představení to teprv začalo! Na ředitele Národního divadla útočeno, zaslána lítala sem a tam. Přidružil se i Svatopluk Čech se zasláním, že k přednášení básně o socialistickém představení (Práci čest) nedal své svolení. Socialisté, realisté, dekadenti a část pokrokových svolali na to schůzi dne 7. května: „Komu náleží Národní divadlo", kdež vyčinili Mladočechům. Národně-socialní strana svolala na to schůzi později (14. května) s programem „mladá intelligence a národní dělnictvo" jako protiozvuk ke schůzi intelligence v Typografické Besedě 7. května. Z té mladé intelligence, jíž asi myšleni spisovatelé — nepřišel nikdo, vyjma „vydupatele" strany p. red. Klofáče, který jest ovšem vedle svého otcovství hlavním řečníkem strany.

Několik zaslán a polemik způsobil též „slavnostní spis" k prvnímu máji vydaný národně-socialní stranou, kamž přispěli někteří spisovatelé čeští. Na schůzi v Typografické Besedě útočeno na tyto — z „míchané moderny" útočeno na redaktora spisu Václ. Hladíka. — „Posvěceným" pěvcem socialní demokracie české jest nyní J. S. Machar. Jeho báseň na oslavu revoluce vyzvala zvláště u těch, kdož „se vtípili", silné rozhořčení. Praví v ní totiž básník k socialistům: Vlast Vaše, stará zlá macecha, zhlíží se v opičí lásce — v lotrech svých, sobcích a darebech, — vybrané to chásce! Dejte jí s bohem, ó přátelé, — nač hlavy obracet zpátky? — V srdci Vám obraz je vtisknutý „— té pravé vlasti a matky!" Ne ta slova: „dejte jí s bohem", jež čtoucímu dělníku značí jistě ne to, co básník mínil říci — ale hlavně slova „lotrové, sobci a darebi" pobouřily vlastenecké kruhy mladočeské.

Kdyby to vše nebylo nevýslovně smutné a zahanbující, mohli bychom se my těšit, že za zradcování naší strany dáno konečně zadostučinění.

S velkým hlukem založená „dělnická akademie", jakási to socialistická „university-extension" v Praze, měla 15. května druhou svou výroční schůzi, na níž opět doznala se k svému fiasku. Zvláště příspěvky se menší, ač počet členů vzrůstá. Jediná činnost je: nedostatečná čítárna a knihovna a sem tam nějaká přednáška bez ladu a skladu. Skoro by člověk měl podezření, že celá tá „Akademie" zřízena k vůli té tisícovce ročních příjmů.

Otázka budoucí Prahy, při jejímž luštění tak neštastně pochodila umělecká kommisse pro zachování starobylého rázu Prahy — luští se ještě s jiné strany: „Odborem pro výstavu vzorných plánů regulačních", jenž se stará ne o to, aby starobylé a cenné zachováno bylo, ale aby nová na nezastavených dosud místech vynikající Praha měla přece ráz krásného moderního města, a nestala se nechutnou kupou činžáků a komínů jako Smíchov, Libeň a Karlín. Jest ovšem pochybno, pochodí-li tato kommisse se svými plány líp. — Ve „Volných Směrech" rozvíjí se dále rozprava o české moderně v architektuře. Nové náhledy vrcholí

v tom, že českost a národní ráz nemusí, ba nesmí, má-li to býti moderna, spočívat v kopírování starých slohů českých, třebas umělecky vyspělých.

Výzdoba českého Musea pokročí o dva krůčky dále: porota přisoudila nedávno ceny za konkurenční práce soch hr. Šternberka a Clam-Martinice, jež určeny pro výzdobu Pantheonu. — „Osvěta“ přináší v čísle 5. z péra J. V. Práška vřelý článek o restauraci uměleckých stavitelských památek kutnohorských. Obec kutnohorská podjala se oprav r. 1883. a po 15 letech většina drahocenných památek znovuvzkříšena: kaple sv. Barbory, chrám sv. Jakuba, Vlašský dvůr (královské sídlo), chrám Matky Boží na Náměti, kamenná kašna, Kamenný dům (úřadů dřív zeměpanských sídlo), chrám sv. Trojice a jiné. Nejvíce péče věnováno opravě veledíla chrámu svaté Barbory. R. 1897. započato též s opravou opatského chrámu kláštera Sedleckého, jenž už už skáze propadal. Opravy ještě čeká Kamenný dům sloužící nyní za úřadovny městské radě. Ale i s úpravou tohoto se začne. Kutná Hora touto restaurací stává se téměř nejbohatším městem koruny české na překrásné památky umění stavitelského — po Praze ovšem.

Z kruhů soukromých amatérů v Praze připravuje se výstava plakatová — nejmodernější raffinované umění dekadence, jež teď vešlo v modu. Komité stěžuje si, s jakými obtížemi zápasiti musilo — zvláště v Německu odmítány prosby z národnostních ohledu velice beztaktně. Po specielní výstavě Zvěřinově uspořádána v Praze posledně výstava malíře Karla Purkyně v pamět 30. výročí jeho úmrtí.

Dne 12. května zasvěcen polskému slavnému malíři J. Matejkovi památník ve chrámě Panny Marie v Krakově. Dne 20. května pak otevřeno tamtéž „museum Matejkovo“. — Dne 14. května slavila akademie krakovská své 25leté jubileum založení. — V neděli dne 22. května počaly ve Lvově slavnosti Mickiewiczovy, jehož stoleté narozeniny připadnou letos v prosinci (24. prosince 1798 až 28. listopadu 1855). Poslední týden května však zvolen jako Mickiewiczův týden k jeho oslavám. Velkolepé pomníky ve všech třech hlavních městech mají býti postaveny. — Polská literatura obohacena letos dvěma velkými literarně-historickými pracemi. Ve Vídni vydává se prací Henryka Biegeleisena velká „Illustrovaná historie literatury“ („Illustrowane dzieje literatury polskiej“) od počátků jejích počínajíc. Ve Varšavě pak vydal moderní polský kritik Dr. Piotr Chmielowski své „Dějiny nejnovější literatury polské“ od 1864 – 1897. V tom ohledu nám obojí scházelo a schází — leda, že by spěch v posledních letech, kdy Dr. Flajšhans s prof. Vlčkem pustil se o závod do historie literatury české, přinesl nápravu.

I Slovinci počátkem tohoto roku dovršili svůj úkol v tomto ohledu. Nákladem „Matice Slovenske“ vyšel poslední díl (III. dílu svazek 2.) Historie literatury slovenské od Dra. Karla Glasera. „Zgodovina slovenskega slovstva“ došla tu až k r. 1870. Historie Glaserova, jak se jí všeobecně vytýká, jest však jen sestavením monografickým o jednotlivých spisovatelích. Pragmatické souvislosti jako histor. hnutí tu není.

Velký slovník jazyka polského hodlají vydávati ve Varšavě Jan Karłowicz (folklorista), Adam Kryński (historik linguista) a Władysław Niedźwiedski. Ku spolupracovnictví vyzvány nejpřednější znalci jazyka a literatury. Dílo rozpočteno na 4 díly, každý skoro o 4000 stránkách, tak že by slovník obsáhl veškeré bohatství řeči polské, živé i spisovné, staré i nové, i odborné.

Dr. Levec ohlásil v „Ljublanskem Zvonu“ dokončení své práce uložené mu ministerstvem vnitra: opravy pravopisu slovinského. Školy dosud se po většině odchylovaly od všeobecně a nově zavládlého způsobu psaní, jenž je více fonetický. Dr. Levec praví rovněž, že drže se celkem slovníku Pleteršnikova, uchýlil se od něho v mnohém snahou přizpůsobit písmo více fonetice než etymologii. — Ve slovinských listech vydáno 7. května provolání výboru pro postavení pomníku Dru. Františku Prešernovi. Dne 8. února 1899 bude 25letá památka jeho úmrtí, dne 8. prosince 1900 stoletá jeho narozenin. Oba okamžiky byly by proto příhodné pro postavení pomníku „velikému pěvci“ v rozmilé jeho Lublani.

Sekretář černohorského knížete Dr. Vojnović nalezl prý v klášteře Gučetićském úplný rukopis Gundulićova „Osmana“, jehož 13. a 14. zpěv dosud scházel. V tomto rukopise z r. 1639. jest prý všech 20 zpěvů.

Antonín Foerster, syn známého slovinského skladatele v Lublani a výtečný virtuos na klavír v Berlíně, byl tamtéž jmenován professorem konservatoře.

Nová opera slovinského skladatele Parmy byla provozována na záhřebském jevišti ke konci března. Sluje pak opera tato: Stará píseň. Libreto napsal Quido Mogeani, který jest známým libretistou Mascagniovy opery „Cavalleria rusticana“. Do charvatštiny je převedl Harambašić. Opera byla velmi úspěšně kritikou i obecenstvem přijata.

Výstava Vereščaginových známých obrazů v Záhřebě konána byla v dubnu t. r. Výstava měla také hojnou návštěvu jmenovitě vzdělaných odborníkův. „Obzor“ přimlouvá se za to, aby některé obrazy byly zakoupeny pro Strossmayerovu galerii obrazů. Má se za to, že některý z mecenášů charvatských je zakoupí a daruje na tento účel.

Jovan Sundečić, slavný černohorský básník, bude letos slaviti 50letou památku své spisovatelské činnosti. Ačkoliv tento muž jest v jeseni života, zůstal přece doposud čilého ducha. Týž je stálým spolupracovníkem měsíčníku „Luča“, který vychází v Cetyni.

Milo Kresić: Autobiorafija. Záhřebský katolický denník „Obzor“ více měsícův uveřejňoval autobiografii spisovatele a vlastence charvatského Mila Kresiće. Nyní vydán byl tento životopis o sobě. Má 11 archův a stojí pouze korunu.

Nejstarší srbský divadelní ředitel Miha (Michal) Lazarić, přezdívali mu Strýc, zemřel počátkem dubna. Více než 35 let pořádal představení po srbských a charvatských městech a vychoval takto mnoho nadaných herců.

Prosvjeta, charvatský list pro zábavu, vědu a umění, má v březnovém čísle mezi jinými zajímavými články též črtu o mo-

ravských Charvatech z péra známého slovinského spisovatele Barlè, který je též spisovatelem charvatským.

Nový list charvatský. Dne 6. dubna t. r. počal vydávati Štěpán šl. Platzer ve Varaždíně nový týdenník s názvem „Hrvatska pošta", který se zaměstnává hlavně místními záležitostmi městskými a krajinskými. Na půl roku stojí 2 zl. 40 kr.

Mrtvá láska (Mrtva ljubav) jest nejoblíbenější a nejdokonalejší z charvatských skladeb. Složil ji prof Vilhar na slova nesmrtelného básníka generala Preradoviće. Skladatel převedl Mrtvou lásku též na na klavír v době poslední. (Stojí 80 kr u prof. Vilhara v Záhřebě.)

Cenné dílo umělecké P. P. Gnědiče „Istorija Iskusstva" „Dějiny umění" dokončeno právě vydaným třetím dílem. V tomto díle obsaženy i dějiny umění ruského.

Zajímavý případ nervosního nacionalismu v umění sdělují z Vídně. Týkal se konkursu mnichovského na pomník Guttenbergův. Porota první cenu usnesla se přisoudit návrhu slovanských umělců vídeňských Pletšnika a Šimkoviče. Ale tu vypisovatelé lekli se, že by cenu dostali Slované, a sbubnovali do poroty nových 28 členův ad hoc: ti nestarajíce se o umění umělce jury přehlasovali a tak první cena udělena návrhu německých umělců.

Dne 26. května připadlo stoleté jubileum narozenin Puškinových. Dne 20. března (8. března po starém) zemřel „poet russkago lěsa" Ivan Ivanovič Šiškin (narozen 1831) znamenitý ruský malíř-krajinář. Výstavka Šiškinových maleb r. 1891. obsahovala za 40 let jeho tvůrčí síly: 354 studií a 200 obrazů. — V polovici května zemřeli dále znamenitý malíř-krajinář ruský N. D. Dmitrijev Orenburgskij a v polovici dubna karrikaturista Alex. N Lebeděv. — V polovici dubna zemřel Leodnid Pavlovič Sabanějev, přírodopisec i za hranicemi vlasti, známý svými „Rybami Rossie", a bibliografií ruské lovecké literatury.

Německý katolický básník Josef Pape zemřel 14. května v Büreu ve Vestfalsku (*4. dubna 1831, † 14. května 1898). Jeho práce vyšly ponejvíce hned v letech 1854.—1859. (Der treue Eckart, Josephine, Schneewittchen vom Graal, epické básně; dramata: Friedrich von Spee, Herzog Konrad; sbírky básní lyrických).

Jeden z nejznamenitějších indologů, professor vídeňské university Jiří **Büller** utopil se 8. dubna v bodamském jezeře. Psal většinou anglicky, aby z jeho cenných objevův a bádání Indové sami hlavně prospěch měli. Narozen 19. července 1837.

Dne 25. dubna zemřel katolický žurnalista belgicko francouzský, z belgických nejznamenitější, Prosper de Haubleville. Založil liberalně-katolický „l'Univers", od roku 1878. redigoval „Revue Générale" a „Journal de Brusselle", odkud roku 1890. vystoupil. Patřil ke straně liberalně-katolické, proto při rozmachu katolického života let posledních pozbýval pomalu věhlasu i důvěry a bývalé moci. — Dne 1. května zemřel v Brusselu Alfonse Wauters, slovutný archaeolog a historik. — Dne 10. května zemřel Gaspard d'Eberville, francouzský spisovatel obrázků ze života venkovského hlavně zvířecího. V žanru zvířecím byl

mezi Francouzy poslední doby nejlepší („Les aventures d'un chien de chasse", „Les bêtes en robe de chambre").

Dne 19. května po dlouhé trapné nemoci zemřel veliký státník anglický — „the great old man" — William Ewart Gladstone. (* 29. prosince 1809.) Snad nejnadanější člověk století, z těch aspoň, kdož stáli v popředí veřejnosti. Byltě Gladstone skutečným polyhistorem. Jmín za nejlepšího vykladatele Homera, byl literarním kritikem, hlavně o Walteru Scottovi přednášíval veřejně, byl výtečným finančníkem znamenitým znalcem zahradnictví, byl výtečným hygienikem lidovým, uchvacujícím řečníkem, spisovatelem soustavným i essayistou po nejrůznějších odvětvích literatury. A nejen duchem vynikal i tělem, zdravím a silou. Jeho přítel Sidney Herbert jednou pravil: „Ale nemluvte mi o Gladstonově duchu! Jeho duch není nic proti jeho tělu!" O 23 letech už byl ministrem v konservativním tehdy ministerstvu. Ale už po dvou letech přešel k liberalům — liberalismu zůstal pak věren až do smrti, kloně se mnohdy až k radikalismu. Veškeré revoluce v Evropě za svobodu podnikané podporoval. Pro svůj idealistický zápal pro svobodu a lidskost nedodělal se také právě asi žádných úspěchů v politice zahraniční, co byl ministrem a předsedou čtyř ministerstev (1868—1874, 1880—1885, 1886—1887, 1892—1894). Morning Post (kons.) klade jej jako státníka mezi státníky druhého řádu; neměl dosti bezohlednosti pro úspěchy většího významu, zvláště v zahraniční politice; nebyl ani Richelieuem ani Bismarkem; jeho místo je prý po boku Ciceronově nebo z moderních Thiersově. „Catholic Times" praví o jeho liberalismu: „Jeho vášnivá láska ku spořádané svobodě byla hlavním rysem celé jeho povahy. Ta dodávala mu síly postaviti se tváří v tvář Herkulovým mnohdy úkolům a hrozným překážkám. Vůči katolíkům a vůči všem lidem jiného náboženského přesvědčení byl snášenlivým a přátelským. Jeho pověstný pamflet na Vatikan byl napsán v době časovéhc pobouření a rozčilení, ale tyto okamžité city a názory anglikana nikdy nenabyli převahy nad svobodymilovnými a šlechetnými zásadami jeho jako státníka." — V Americe zemřel v polovici května známý utopista socialní Edward Bellamy (* 1850), autor romanu „Looking backward". (Pohled nazpět z 2000. roku.)

Jak jsme minule pravili, zreorganisovaný archeologický ústav rakouský dává na své útraty kopati na nalezištích řeckých v Řecku a v Turecku. Athenští sekretáři tohoto ústavu (Dr. Wilhelm a Dr. Reichel) učinili nedávno první objev. V místě Lusoi v Arkadii na návrší 1500 metrů vysoko vykopali zbořený chrámek Artemidin — část ho vykopali, jen (propylaion) vlastní svatyni musili nechat neobjevenu, neboť stojí tu na zříceninách těch teď malý chrámek křesťanský. Stavba sama nemá mnoho zajímavosti, ale za to drobnosti tu nalezené, zvláště nápisy na dveřejích chrámu objevené ze 4. a 3. století před Kristem jsou znamenitým objevem. Vykopaniny dle řeckého zákona musily býti uloženy v řeckém národním museu.

Císař německý umožnil příspěvkem svým dlouho želavé přání německých egyptologů: vydání slovníku egyptského. Práci

převzaly akademie berlínská a mnichovská a hlavně professoři egyptologové: Ebers, Erman, Pietschman a Steindorff. Slovník má obsahovat všecka slova nacházející se v nalezených dosud nápisech hieroglyfických a hieratických s doklady a srovnáním s příbuznými řečmi. Práce rozpočtena na 11 let.

Vloni nalezený papyrus z polovice prvního století př. Kr. obsahující 20 básní řeckého lyrika Bakchylida (psány ve slohu Pindarově) přinesl též dvojí objasnění neznámých dosud mythologických momentů. Jeden týká se Thesea, kdy totiž na důkaz původu svého od Posejdona šel si k němu do moře pro dar (prsten) a z moře neporušen zase se vrátil (scena znázorněná na váse ve Florencii chované, dosud nevysvětlitelná). Druhý týká se smrti Kroesovy. Ne Kyros dal Kroesa upálit na hranici, ale přemožený Kroesus sám s rodinou na hranici vystoupil; ale Zeus oheň uhasil a Apollon přenesl Kroesa i s rodinou v bezpečí.

Z astronomie oznamují nám hvězdáři několik novinek zajímavých. Začneme nejhypothetičtější. Myšlenka intramerkurialní oběžnice došla došla opět oživení. Za výzkumů v Indii při posledním zatmění slunce, důstojníci angl. lodi „Melpomene", kteří ve Viziadrugu věnovali se pozorování zatmění slunce, spatřili při úplném zatmění mezi Marsem a Venuši světlý bod, jenž nedá se žádnou známou hvězdou stotožnit. Předseda Viziadrugské výzkumné stanice Norman Lockyer je toho náhledu, že je to nová ona nejvnitřnější planeta naší sluneční soustavy; jež pro blízkost svou ke slunci jest neviditelná. Tak by se došlo k obnovení pokusů Leverriera, jež už dávno tušil ještě za Merkurem nějakou planetu a nazval ji „Vulkanem".

Professor J. C. Kapteyn pokusil se opět pozorováním a výpočty zjistiti směr a rychlost pohybu naší sluneční soustavy. Dle staré domněnky celá naše sluneční soustava pohybuje se směrem ke hvězdě α Lyrae a sice prý rychlostí 16·7 kilom. za sekundu. Tedy roční tato dráha (rok náš ovšem s tím pohybem nemá pranic co činit, ale my si naň vše jako na naši jednotku časovou přepočítáváme) obnáší 525 milionů kilometrů.

O „kanálech" na Marsu, jež dosud byly velkou záhadou pro astronomii, vyslovuje se italský hvězdář v Teranu V. Cerulli, že kanály tyto jsou fikcí našeho oka. Díval se slabým dalekohledem na měsíc a ejhle skvrny měsíční kupily se mu v tomto dalekohledu ve světlé přímočárné a pravidelné linie, podobné „kanálům" Marsovým. Tak jako tedy operním kukátkem na měsíci povstávají nám ze skvrn měsíčních „kanály" a linie, tak při velké vzdálenosti Marsově nejsou i ty největší dalekohledy leda operní kukátka, totiž spojují skvrny na Marsu v linie, vlastně oko naše splývající skvrny promítá v pravidelné linie. Cerulli pro tuto slabě takto založenou domněnku přivádí i ten důvod, že prý kanály Marsovy, ať se na ně díval při jeho přízemnosti 11 mil. daleko a při jeho odzemí 27 mil. daleko, vždycky je viděl ve stejné velikosti. A to prý je nemyslitelno, aby v dálce víc než dvakrát tak velké jevily se stejně velikými, jsou-li to nějaké zjevy skutečné.

Ruský hvězdář A. Bělopolskij pozoroval pomocí spektora na hvězdárně pulkavské dvě hvězdy, jež mění svou světlost v určitých periodách a jež považovány jsou za dvojhvězdí a sice λ Tauri a β Lyrae. Spektrální analysí domněnka dosavadní potvrzena. Hvězda λ Tauri mění světlost svou v 3 dnech 13 hodinách 3·4 na 4·2 světlosti. Tato změna světlosti, jako i při jiných zjevech toho druhu vysvětlována blízkostí dvou stálic, jež se kolem sebe otáčejí a jež my pro velkou vzdálenost vidíme splynulé. Stojí-li vedle sebe, jest světlost největší, stojí-li za sebou jest nejmenší. A mezi těmito dvěma fasemi jsou stupně přechodní. K výpočtům a pozorování užito čárového vidma (vidma plynů a kovů), jež dle Dopplera má tu vlastnost, že vzdaluje-li se předmět svítící od lamače, vidmo postupuje k červenému konci vidma (slunečního), blíží-li se postupuje ke konci fialovému. Tento pohyb A. Bělopolskij skutečně zjistil: odchylka maximalní obnášela 413·3—451·6 μμ (miliontin milimetru). Ze svých pozorování usuzuje: λ Tauri sestává z dvou či spíše tří hvězd. Ústřední těleso má souputníka, jenž se kol něho otáčí s ohromnou rychlostí. Hlavní hvězda se pohybovala směrem k slunci s rychlostí 4·3 až 9·1 km. za sekundu, průvodčí její s rychlostí 78·5 km. k slunci a 87·5 km. od slunce Tento oběh ovšem není nic jiného než otáčení se kol ústředí. Bělopolskij zjistil ještě třetí menší stálici, jež se kol ústřední stálice otáčí a sice s rychlostí 163 km. za sekundu. Podobně o β Lyrae zjištěn pohyb dvojhvězdí toho. Obě hvězdy točí se kol společného těžiště svého a sice větší hvězda s průměrnou rychlostí 182·5 km. a menší hvězda 179·6 km. za sekundu. Dráha, již opisují kol svého středu, měří v průměru 32 milionů kilometrů. A přece i při této vzdálenosti vzájemné ohromné ty stálice splývají nám v jednu.

* * *

Z politiky a národního hospodářství. Přes to, že obstrukci se dosud všude ustupovalo, že pro ni pravice až k sebezapření a sebepohaně se snížila odsouzením své lex Falkenhayn většinou 8 hlasů, vyjasnění nenastalo. V delegacích, jež od 9. do 28. května zasedají, obstrukce prováděla svou politiku dávajíc výraz své nespokojenosti důsledným odmítáním všech položek rozpočtových a dovoláváním se mocného a osvědčeného vlivu hr. Gołuchowského, aby udělal ve vnitřní politice pořádek. Po skončení delegací začne 2. června pření jazykové v poslanecké sněmovně znova. Bude se mluviti v jazykovém výboru, jenž se asi nesejde, neboť obstrukce chce především zrušení jazykových nařízení. Už ani poloviční slib vlády, že při prvním slabém zákmitu dohody mezi Čechy a Němci ihned nařízení jazyková odvolá, Němcům nestačí. Chtějí, co chtěli dřív, bezpodmíněné, okamžité odvolání. Pravice ostatně má trhliny tak mocné, že jich dlouho nepřežije. Ať přijde mráz vládní nepřízně či zář vládní přízně, pravice asi brzy se roztrhne. Přes to ovšem všechny části její ujišťují, že ve spolku pravice nezměněně trvají. Rakouská politická situace vylučuje dnes všecky rozhledy a naděje do budoucnosti. Nikdo, ani jedna strana v celé sněmovně nemá určitého,

blízkého cíle. Dva mocní činitelé strkají jeden druhého — kam dojdou, neví oni aniž kdo jiný. Politika vydána v šanc živelním silám, jenž nejsou náchylny ke kompromissu, pravému živlu politiky.

O tom, že Mladočeši svým urgováním jazykových výnosů, jako první své parádní vymoženosti, dopustili se politické chyby, třebas nemohli jí v celém dosahu při tehdejší kolísavosti a nerozhodnosti Němců předvídat, sami asi teď nepochybují. Nazírají snad, jak by bylo bývalo výhodno, dřív, ne teď už, hodit tu vymoženost řvoucím Němcům pod nohy a dělat sami uražené a nesmiřitelné. Bylo by došlo snad dříve k tomu, k čemu teď dojíti má: ke smlouvání a smiřování.

Vládě ostatně záleží jako už druhý rok stále jen na tom, jak by provedla vyrovnání. Za vyrovnání obětovala by asi všecky Slovany kromě Polákův a polovičku Němců třebas též — jen kdyby se dali. Ale bojí se, že by obětovaní začali po Němcích znova.

Podané 20. února předlohy vyrovnací jsou zatím věru jen makulaturou. Není dohledu, kdy by na ně letos mohlo dojíti. A jsou mezi nimi i takové, jež mají platit od 1. září tohoto roku! Všecky ostatní pak mají vejíti v platnost 1. ledna 1899. Nejpříjemnější by tento průtah měl býti jejich hlavními podavateli ministrovi financí Dru. Kaizlovi. Neboť dle celé dosavadní jeho činnosti jako poslance a národohospodářského spisovatele je zřejmo, že nemůže s takovýmito předlohami souhlasit. Ovšem bolestnější snad bude pro něho, bude-li je je musit zavádět sám paragrafem 14. beze schválení parlamentu. Jest ostatně pochybno, zda by toto vyrovnání našlo většinu ve sněmovně poslancův, i kdyby se přestali kočkovat pro jazyková nařízení. Podobá se, že nikoliv. Vždyť i ta strana, jíž by mělo nejvíc na rakousko-uherském vyrovnání záležet, ať jest jaké jest, vyslala do boje proti němu, a to ne z obstrukční taktiky, ale ze zásadních a věcných důvodů — Dra. Lechera! Liberalní továrníci — textilní Brno! Jsou-li i ti proti vyrovnání s Uhrami a přejí-li si i ti snad rozluky, pak není možná, aby ještě někdo pro ně byl! Z hospodářských důvodův aspoň ne. Co na předloženém vyrovnání je špatného, to vše má napravit — nesmluvená dosud kvota. Deputace kvotové obou států sejdou se počátkem června, aby se ústně dohodly o tom, o čem se nemohly shodnout písemně. Kdyby došlo k narovnání při kvotě dle návrhů naší deputace 57:43, pak snad dalo by se i s touto vyrovnání jednat. Ale nedojde-li k tomuto dohodnutí — nezvýší-li se kvota, nebo zvýší-li se jen nepatrně — pak jsme hůře „vyrovnáni“ než po celých těch 30 minulých let.

V dnešních obtížích vlády vynalezly nový způsob vyrovnávání: ne dualistické, když to nejde v obou státech stejně hladce ústavně, ale samostatné, individuelní. Každá vláda podá samostatné zákony, jež by neměly klausule o platnosti s podmínkou přijetí v druhé polovici říšské. Zvláště to má platit o jedné třetině předložených zákonů vyrovnacích: o změně a zvýšení daní potravních, o zvýšení cla na petrolej. Tyto zákony měly vejít v platnost už 1. září 1898. Při viditelné nemožnosti projednat je parlamentarně vláda prý neužije § 14., aby je cestou nařízení v život uvedla. Potřebuje zvýšení daní na zvýšení platův

úřednických. Platy úřednické zvýší přece z jiného pramene, ale daní spotřebních nezvýší. Zvýšení toto mělo obnášet při cukru z 13 zl. na 19 zl. z metrického centu konsumního cukru. Při líhu z 35 a 45 zl. na 50 a 60 zl. za hektolitr čistého líhu (50 zl. za líh t. zv. kontingentovaný v určitém množství, totiž pro domácí trh určený, a 60 zl. za nekontingentovaný, přes to množství vyrobený). Při pivě ze 16·7 kr. za stupeň na 25 kr. za stupeň (naše světlá piva jsou 10—14stupňová, tedy daň z 1 hektolitru obnášela 1 zl. 67 kr. až 2 zl. 34 kr., má obnášet 2 zl. 50 kr. až 3 zl. 50 kr. z tohoto druhu piv). Výnos této zvýšené daně měl vynést u cukru + 15·4 mil. zl. (na r 1898. rozpočten výnos na 33·5 mil. zl.), při líhu + 14·5 mil. zl. (na r. 1898. 33·8 ml. zl.), při pivě + 17 mil. zl. (na r. 1898. 3·7 mil. zl.). Tím by daň potravní z těchto tří předmětů dle letošího rozpočtu obnášející 101·3 mil. zl. vstoupla na 150·2 mil. zl. Ježto pak výnos skutečný převyšuje rozpočet v posledních letech vždy až 1—3 mil. zl., možná, že by hned příští leta zvýšená daň vstoupla až na 160 mil. zl. místo dosavadních 100 mil. zl.

Zvýšení cla na surový petrolej z 2 zl. 40 kr. (ve zlatě) na 3 zl. 50 kr. (ve zlatě[1]) uvádí se ve spojení s nutnou ochranou domácí haličské těžby proti „špinavé konkurrenci“ ciziny. Tato pod clem 2 zl. 40 kr. dovážela petrolej skoro vyčištěný (106 *kg* surov. na 100 *kg* svítiva) a závodila tak čistým skoro zbožím s naší surovinou (175 *kg* surov. na 100 *kg* svítiva)! Daň spotřební per 6 zl. 50 kr. zůstává stejná. Rovněž clo na čištěný petrolej 4 zl. 60 kr. a 5 zl. ve zlatě zůstává nezměněno.

Spolu se zákony o zvýšení daně spotřební podány zákony o změně bonifikací při vývozu cukru, piva a líhu. Jest v těchto nových ustanoveních vložena ona tak popularní dnes ochrana malovýroby proti velkovýrobě. Při cukru se jí dociluje různým vracením z přebraného obnosu vývozních premií. Povinnost restituce počíná při 25.000 *q* vyveženého cukru, a sice po 1 kr. za metr. cent (nebo po 1 jedničce vůbec) a stoupá po krejcaru, až při 140.000 *q* činí 81 kr. za metr. cent. Tím se má vyrovnati rozdíl režijní mezi malými a velkými cukrovary. Rozdíl tento činí prý mezi malými a největšími cukrovary 80 kr. při výrobě 1 *q* cukru. — Při líhu se vývozní bonifikace jednoduše zvýší a mimo to se malým lihovarům odpustí část daně. Podobně malým pivovarům (až do 15.000 hektolitrů ročně vařícím) odpustí se 15, 10, 5% daně.

Ze summy zvýšení odkazuje se obnos 105 mil. zl. zemím, dle jejich roční spotřeby líhu a piva a některým zemím též jako náhrada za jejich samostatné zemské dávky konsumní z lihovin. Je to ironií, že k podání takovýchto předloh nucen byl právě Dr. Kaizl jako finanční ministr, jenž jako poslanec vystupoval jak proti daním konsumním, tak i proti vídeňským milostem, udělovaným z bohatého stolu zemím. Ostatně i ty druhé předlohy ku vlastnímu vyrovnání směřující nemohou býti po chuti historika a břitkého kritika vyrovnání rakousko-uherských let 1867 a 1877. Vždyť v předlohách

[1]) 1 zl. ve zlatě = 1 zl. 20 kr.

z r. 1898. není žádný pokrok v náš prospěch u porovnání s tím vyrovnáním, jež Dr. Kaizl jednou posuzoval a odsuzoval. Ale státní nutnost byla tu nad osobní přesvědčení. Dr. Kaizl musil podat předlohy, jak je po svém předchůdci nalezl zpracovány; a přijal raději předlohy finančního ministra Bilińského, než bezprostředního svého předchůdce. Za posledních konferencí s vládou uherskou ostatně prý si vyhradila jak naše, tak uherská vláda, že ministr smí zaujat stanovisko k podaným předlohám, jaké za dobré uzná.

Mezi zákony vyrovnávacími podána též předloha o zavedení společné statistiky tržní mezi Uhrami a Rakouskem. Uherská vláda statistiku tuto zavedla už zákonem z r. 1881., a měla tudíž rozhled po tržbě s námi. Rakouská vláda dosud používala těchto prací vlády uherské! Konečně na naléhání súčastněných kruhův i sněmovny dojde tu ku statistice s obou stran. Zavedou se pro zásilky zboží zvláštní statistické poukázky se známkami statistickými do 5 a do 15 kr. V obchodní a celní smlouvě samé ujednány některé změny. Týkají se 1. přípravy budoucích obchodních smluv s cizími státy. Vlády zavazují dohodnouti se o celním tarifu do konce r. 1902. a nedohodnou-li se, postaviti zatímní tarif. Mlecí řízení má se od 1. ledna 1899 zrušiti. 2. Jiná změna týká se drah a dopravy po nich. Dráhy jsou povinny pro dopravu zboží spojeného státu postaviti přímé dopravní sazby, při čemž dosavadní případné výhody na té které trati i pro budoucnost mají platit jako sazba maximalní. Tajné dopravní sazby nesmějí býti povolovány na žádné straně. Rakousko si vyhražuje pouze samostatnou tarifní politiku na svých drahách severních od Novosělice až do Moldavy (u Teplic) pro získání dopravy z Ruska do Německa. 3. Dovoluje se i ministrovi orby toho kterého státu pravomoc nad konsulatními úřady, vysílati své znalce hospodářské jako příruči konsulatu, ale zpříma ministerstvu orby podřízené (ústupek Uhrám). 4. Jiná změna týká se bonifikací a vývozních premií, jež budoucně každý stát svému průmyslu bude poskytovati úplně samostatně. 5. Menší změny učiněny při ochraně vynálezův a známek výrobních. 6. Nová ustanovení umluvena pro dovoz dobytka z jednoho státu do druhého a pro ochranu proti umělým a falšovaným potravinám a výrobkům. Tu státy po domluvě společné zavedou taková ustanovení, jež by vyhovovala dotyčnému zákonodárství obou polovin říše. 7. Zavádějí se pro budoucnost společné konferenční sbory, které pravidelně jednou za měsíc buď ve Vídni nebo v Pešti (střídavě) se budou scházeti k rokování o běžných celních a obchodních záležitostech společných.

O zbytku „vyrovnání“ (bankovních smlouvách) budoucně. Také k významu vyrovnání se ještě několikrát vrátíme.

Dne 9. května zahájila po příkladu pražské i plzeňská obchodní komora anketu průmyslovou o položení a prostředcích odpomoci krise průmyslové. Bilance ankety je skoro ještě smutnější než v Praze, a sice po stránce moralní i materielní. Žaloby na překážky, se strany státu, na obtíže konkurence zahraniční i domácí, na neurovnanost poměrů, nepořádky železniční dopravy atd. jako v Praze. Ale taktéž

jako v Praze žaloby na těžké jho socialního zákonodárství. Byli bychom vděčni zajisté takovým anketám průmyslníků, kdyby přicházely s návrhy na zlepšení tohoto zákonodárství, na odstranění těch ustanovení, jež byla snad pochybena a jež by se dala lepšími nahraditi. Ale nevolí musí naplniti každého, když slyší to škemrání průmyslníků na ochranné zákonodárství vůbec, když páni továrníci se projadřují proti každé a jakékoliv ochraně dělnictva: normalní den pracovní je jim příliš krátký, zákaz ženské noční práce je jim proti mysli, zákaz dětské práce, zákaz práce nedělní nerádi vidí, jsou proti pojišťování dělnictva, hlavně úrazovému (tu platí totiž příspěvky jen oni!), stěžují si na chikanování se strany továrních inspektorů, těch našich pp. inspektorů! Takovým způsobem si páni průmyslníci sympathií nezískají!

Vedle stávajícího už „Vývozního spolku" pro Čechy, Moravu a Slezsko v Praze pracuje se z Prahy o založení nové společnosti vývozní. Měla by název: „Rakouská vývozní a osadnická společnost v Praze". Nevíme, proč rakouská, kdyžtě proklamace patriotických mužů obrací se na zemědělství, průmysl a živnosti v první řadě z Čech samých. Myslíme, že by společnosti pomohl více název „česká" společnost. Vždyť český průmysl jest světoznámý, o rakouském se neví! Provolání uveřejňuje zároveň celý program, jímž by se společnost k cíli svému brala. Musil by to býti dobře sorganisovaný úřad, aby dosáhl toho, co předkládá.

Vídeňské obchodní museum podalo návrh s celým vypracovaným plánem ministrovi obchodu na zřízení vývozní akademie při museu tomto. Ministr Dr. Bärnreither s velmi pochvalným a důtklivým odporučením sděluje návrh obchodním komorám rakouským a vyzývá je ku podpoře myšlenky té. Vývozní akademie, jejíž myšlenka ovšem převzata z ciziny a po vzorech cizích osvědčených ústavů tohoto druhu má býti provedena, vstoupí v život od 1. října tohoto roku. Sestávati bude ze dvouletých kursů prakticko-theoretických ve všech těch vědách, jež obchodní agent, obchodní zástupce domácího průmyslu v cizině bude míti zapotřebí. Zřízena bude i přípravka pro ty, kdož nebudou míti předběžného vzdělání ke kursu akademickému. V programu nenalézáme jazyk ruský: jsou to jen čtyři obchodní řeči západní: angličina, frančina, italština a španělština. Naši vývozníci největšímu tržišti budoucnosti dosud tedy nepřikládají významu!

Dle vzoru Německa ustavily se i u nás už komisse pro přípravu budoucích obchodních soudů. Zvláště pro průmysl a zvláště pro zemědělství. Ústřední komisse pro hájení zájmů zemědělských, nenašla v tom ustanovení, jak vypracováno německými zástupci rak. zemědělství, na ustavující schůzi (17. března), souhlasu v českých zemích, na Moravě i v Čechách. Čeští delegáti v ústřední hosp. společnosti moravské i český odbor zemědělské rady pro král. české, ač souhlasili s přípravou pro budoucí obchodní smlouvy, přece žádali pro naše země volnější stanovisko. Stanovisko své vytkli už ostatně 7. března ve Vídni u ústřední komisse („Centralstelle"); proto se prohlásila za zatímní. Listem poslaným obchodním komorám dožaduje se jejich vzájemnosti a ohledu na požadavky obou stran.

Česká společnost národohospodářská hodlá od 3. do 8. října uspořádati v Praze učebné kursy národohospodářské a socialní pro široké obecenstvo z tříd intelligence české. Je to napodobení kursů socialních a národohospodářských, jaké od let jsou ve zvyku v sousedním Německu i u nás mezi Němci. V tom ohledu však strana křesťansko-socialní v Čechách první začala. Uspořádalať podobný učebný kurs v roce 1896., ač v rozměru menším, pro počátek přiměřeným.

Od dubna lomcuje Evropou panika hladu. Jest to předzvěst budoucnosti této průmyslové, bezcenné už z části končiny. Panika vyvolána ovšem spekulací americkou, která pocítila, že má najednou Evropu v rukou svých. Slabé loňské žně Evropu, jež ani všudy samu sebe svým vlastním chlebem neobživí, uvedly teprv do choulostivého postavení. Ceny od loňského podzimu byly vyšší než jiná leta a najednou na jaře stouply teprv do výše. Působily tu vedle malých — po případě i žádných zásob (na mnohých místech) zevnější okolnosti: válka španělsko-americká, hlad v 17 ruských guberniích spekulaci dodaly podnětu. V Rakousku samém, kdežto jindy při průměrné sklizni žita a pšenice o 31·5 mil. centů nedostává se 6 až 8 mil. centů na obživu obyvatelstva, vloni při úrodě pouhých $25^1/_2$ mil. metr. centů nedostalo se nám 14 mil. metr. centů. Čili měli jsme svého chleba jen na 8 měsíců. Tedy právě tak do dubna. Jindy vždy vypomáhají Uhry a i balkanské země, vloni neúroda i je postihla. Uhry sic vyvezly něco, ale za to mnohé balkanské země ještě dovážet musily. Tak nás stihla dvojí pohroma: obživa podražila a odbyt zboží našeho v nejpřirozenějších tržištích našich: Uhrách a zemích balkanských zůstal pozadu za odbytem let jiných. Nepěkný boj interessů při té příležitosti objevil se na naší říšské radě. Socialní demokraté podali návrh na zrušení cel, zatím na dobu hladu. Když návrh nedošel k okamžitému projednání pro odpor Schönerovců, podchytli jej Poláci interpellací a debattou na odpověď ministra Bärnreithera. Naše vláda byla ochotna navrhnouti zrušení cla (1·50 zl. ve zlatě = 1 zl. 80 kr.) na obilí, jen přivolí-li k tomu vláda uherská. Ochotu tuto projevila přes to, že v naší sněmovně vyskytly se ostré hlasy proti tomu (nacionalové, antisemité a mladočeši!). Ale uherská vláda nedovolila! Naše vláda tudíž aspoň nařízením o železniční dopravě obilí z ciziny do našich mlýnů hleděla pomoci — ale dle všeho bezvýsledně, a to pro nešikovnost nařízení samého, a pak pro vliv ciziny a hlavně Ameriky na úpravu cen obilních. Ceny i po zrušení cla v Italii, Španělsku a Francii v zemích těchto neklesly, mohly tím méně sklesnouti u nás po pouhém nařízení o zlevnění dopravy! Důvodem uherského odmítnutí i našich oponentů bylo: že by nám obilí z ciziny navezli přes potřebu a tím ceny budoucí sklizně, které dle všeho pro hojnost její budou beztoho nízky, ještě více stlačili. Jak se ukázalo na státech oněch, které clo zrušily, mnoho tento prostředek nepomohl. A naši obhájci laciného živobytí mohli poradit něco lepšího! V čem aspoň by stát nebyl odvislým od Uher. Uhry nám právě v takových případech to naše spojení s nimi opravdu tuze příjemným nečiní!

Hlad ruský byl ovšem původu jiného než hlad evropský. Místní první příčinou ovšem byla neúroda oněch 17 gubernií. Ale celé Rusko mělo obilí dosti a zvláště Sibiř měla vloni velikou sklizeň pšenice. Hlad rozmohl se až do takového skoro stupně, jako r. 1891. nevšímavostí „samosprávných“ úřadů, hlavně újezdných a i gubernialních zemstev někde a konečně i podceňováním bídy u úřadů centrálních. Tak se stalo, že rolníci na mnohých místech nedostali ani ze svých zásobních vkladů výpomoci v čas anebo vůbec ne. Nehybnost Rusi, jako je jejím hlavním vředem ve všem, byla i tentokrát příčinou rozmnožení se bídy. S výpomocí začali, až když rolnictvo postižených míst na jaře stálo tu s holýma rukama: bez dobytka, bez osiva, bez peněz, samo sotva se držíc hladem s rodinami — a z velké části sbíhajíc se statků po práci do šťastnějších gubernií. Tak černozemní jihoruské gubernie, jež ročně potřebují v čas polních prací mnoho dělnictva odjinud, zaplaveny nabídkou pracovitých rukou víc než kdy dříve.

Bezohlednost anglosaského či lépe germanského plemene v přítomné válce vyniká opět velmi zřejmě. Amerikáni od prvního svého kroku o slušnost, o mezinárodní práva a podobné věci se nestarali. Dosud válka neměla tragických srážek vyjma bitvu v zálivu manilském, jež však dosud zůstala pro vítěze bezvýslednou. Ač prohlášena ode všech téměř států a mocí přísná neutralita, přece oba válčící státy stěžují si na její porušování: Spojené Státy na Francii, Španělsko, a to s důvodem, na Anglii. Ministr zahraničí Chamberlain dne 13. května na své řeči v Birminghamu vykřikl do světa s plnou bezohledností válečné heslo spolku anglosaského. Anglie se všemi svými osadami a Amerika anglická spojeny zůstanou pány moří. Anglie při všech svých enunciacích má ovšem na mysli od dávných už let jen dva nepřátele: Rusko a Francii. Antagonismus s Německem dosud není tak živoucí. Chamberlain ve své řeči Německo dokonce vnadil pro spolek anglosaský. Rusko svou úspěšnou politikou dvou posledních let v Číně jest pro Anglii největším, jak ona se domnívá, soupeřem v Asii. Francie zase svými obromnými koloniemi v Africe jest tu jejím soupeřem Anglosaské plemeno zvyklo si všecky čtyři díly světa mimo Evropu za svou doménu výlučnou. Proto, kdo vedle tohoto panství, nebo proti němu se staví, křižuje anglosaské plány. Amerika i anglosaská dosud s Anglií byla vždy v křížkách: a pochybno jest, zda by Anglosasi američtí Anglosasy evropské v jejich africké a asijské politice podporovali, kdyžtě nemohou rukou jejich ani doma ze svých kapes vystrčiti a sami marně se brání stále přemoci anglického obchodu a anglických financí.

Anglie a Francie od loňského roku vedou boj o rozhraničení svých osad na Nigru v Africe. A spory ty, jež vloni vedly ku srážce zbraní na Nigru, teď doma v pařížské konferenci nemohou dojít porovnání. Francie od r. 1878. zabrala skoro celou severozápadní Afriku. Jen malé poměrně okrsky osad jiných států protrhávají na západě a u guinejského zálivu tuto francouzskou državu africkou. Tak jako Anglie z jihu Afriky, již teď skoro už celou ovládla, snaží

se proniknouti středem až k Egyptu, jež už ovšem sotva vydá ze své správy, k veliké zlosti Francie, tak zase Francie snaží se od západu proniknouti ze svého Sudana za Nil spřáteleným územím mahdistů a snad spřátelenou Habeší až do svého východoafrického Oboku. Anglie ve svém úsilí spojit své osady africké v jediný plášť jest ovšem hbitější a jihoegyptské výpravy od předminulého roku stále podnikané jí asi dříve k cíli pomohou, než Francie se přičiní přes Bahr el Džebel nebo Bahr el Abind překročiti na východ. Anglie také umí území získané lépe vtahovati do svých zájmů: za vojskem nebo i před vojskem jdou obchodníci, inženýři, staví se dráhy, města, zřizují plantáže, v několika letech jest zabrané území přetaženo sítí všech prostředků evropské těžby. Francie této obchodně kolonisatorské síly nemá. Její osady jsou tak divoky a „nekultivovány", jak je našla při zabrání. Železniční síť vyjma Alžír není žádná nebo minimalní. A první podmínka zabrání země jest učiniti si ji schůdnou. O to se dobře starají všude Angličané, Francouzové nikoli. Přece však při této své kolonialní „povýšenosti" Anglie žárlí a hledá založiti — anglosaský spolek!

Tato kolonisační smělost anglosaského plemene jest ovšem zdrojem bohatství mateřské země a kolonistův, ale zkázou domácího obyvatelstva. Dobře na tuto kolonisační sílu Anglosasů poukazuje ve vhodné chvíli „Kölnische Volkszeitung". Anglosasové Spojených Států sice zemi svou vyvedli k netušenému rozvoji průmyslovému a technickému, převýšili v mnohém svou učitelku Evropu. Ale domácí obyvatelstvo vyhubili! Z těch milionův obyvatelstva indianských kmenů široširé krajiny sev. Ameriky nachází se ve Spojených Obcích dnes v „Indianském území" a v „indianských reservách" 325.464 obyvatel! A tito se ztenčují ještě stále, rok co rok! Za to kolonisace romanských Španělův a Portugalců v jižní Americe! Opozdili se sice v povznešení osazených zemí na stupeň nejvyšší moderní kultury. Země španělsko-americké jsou sic stále polodivoké, a pořádku v nich není. Ale za to domácí obyvatelstvo žije vedle svých kolonisatorů téměř v neztenčené síle, žije s nimi v úplné rovnoprávnosti, ba namnoze nejvyšší moc a úřady v rukou svých drží. Tak na příklad v sousedství Spojených Států v Mexiku: indianského obyvatelstva je 37%, smíšenců 44%. Španělští bílí kreolští osadníci tvoří sotva 19% obyvatelstva, 12½ mil. čítajícího. Dnešní president jest — Indian Porfirio Diaz. A Mexiko nepatří dnes ke státům, jež by byly tak tuze zanedbané a opozdělé. Stojí snad dnes už výš než mateřská země — Španěly! A jako v Mexiku, tak jest tomu i v jiných středoamerických a jihoamerických republikách. V posledních zmatcích Urugayských často jmenovaný diktator president Cuesta jest rovněž „colorado" a s ním strana „colorados" právě zavádí v zemi — pořádek!

*

S t á v k o v é h n u t í od roku 1891. jest u nás předmětem vládní pozornosti. Vláda pořádá statistiku jeho, ale statistika tato teprv tři poslední leta stojí na výši statistik mimorakouských, pokud kde věnují stávkám pozornost (Německo, Belgie, Francie, Anglie, Spojené Státy). Zvláště letošní zpráva (o r. 1896.) je zevrubnější a podrobnější všech

předešlých. I zprávy za leta 1894. a 1895. byly už dle soustavného plánu pracovány, a za ta tři leta tedy statistika stávek je zpracována už jednotně. Názor, jaký ze zprávy statistické o tomto důležitém zjevu života socialního vyplývá, je tedy už teď obsažný a pro budoucí reformy socialní práce může býti dobrým základem. Ale důležitý moment v tomto zpracování statistiky přece postrádáme. Je to k doplnění obrazu bojů socialních nutně potřebí. Myslíme tím situační přehled, a to nejen povšechný, ale i specielní. Třeba totiž vědět nejen, čeho se týkaly, zdaž mzdy, či pracovní doby či řádu pracovního atd., ale i v jakém poměru požadavky ty stojí k průměru položení dělnictva v okrese, či lépe v odboru dotčeném! Tento socialní moment stávek bychom si přáli míti vytknutý. Vždyť tento je právě nejzajímavější: chce dělnictvo vyšinout se nad průměr, či teprv dobývá si toho průměru, dobývá si toho postavení, jaké ostatní dělnictvo téhož okresu, či lépe téhož odboru už má! Takovýmto ohledem daly by se ovšem srovnat jen dva požadavky: mzda a pracovní doba, neboť tu možno hlavně mluvit o průměru. Ale i povšechné socialní postavení dalo by se vzít namnoze průměrem: jako souhrn opatření a zařízení ve prospěch dělnictva.

Tak nám úřadní zpráva podává jen vnější popis stávky, stávky odtržené od svého základu v životě socialním. Rubrika obsahující „zevnější popud“, zdaž agitací či ze solidarity s druhou stávkou stávka vznikla, je zajisté také vedlejší a zevnitřní jen. — Stávek bylo r. 1896. 204 ve 1403 závodech, v nichž stávkovalo 36.114 dělníků, to jest 63.33% všeho dělnictva zaměstnaného v závodech těch. Stávkou promeškalo se 595.768 dní. Ze stávkového hnutí padá na Dolní Rakousy 38·44%, na Čechy 31·64%, na Moravu 9·86%, na Halič 6·46%. Ostatní země súčastnily se méně než 3%, Horní Rakousy, Krajina, Dalmacie, Korutany méně než 1%. Stávkové hnutí postihlo nejvíce průmysl textilní, na ten připadlo 27·11% všech stávkařův a 39·44% všech zameškaných dní; za ním v dosti veliké vzdálenosti jde dřevodělný průmysl s 16·54% stávkařův a 25·41% zameškaných dní. Stavební živnosti sice účastnily se ve stávkách 15·05% stávkařův, ale jen 4·14% zameškaných dní; stávky tu neměly dlouhého trvání. Průmysl zeminy obrábějící súčastněn 8·91% a 7·98%; průmysl kovový 8·23% a 7·33%. Do pěti dní skončilo 52·38% stávek, od pěti do deseti dní 13·27%. Dle tříletého srovnání dlouhotrvající stávky jsou čím dále četnější. Stávek s trváním od 6—30 dní bylo r. 1894. 40·25%, přes 30 dní 9·44%, r. 1895. do 30 dní 33·17%, přes 30 dní 15·13%, r. 1896. do 30 dní 31·28%, přes 30 dní 16·34%. Průměrné trvání stávky r. 1894. bylo 11·68 dní, r. 1895. 13·10 dní, r. 1896 15·18 dní. Byly to právě stávky domáhající se zvýšení mzdy a zkrácení doby pracovní, jež se r. 1896. zvláště protáhly až přes 30 dní. Počet stávek výbojných proti stávkám ochranným rovněž vzrůstá: za zvýšení mzdy a za zkrácení doby pracovní podniká se stávek čím dál větší percento, proti snížení mzdy a zdloužení doby pracovní čím dál menší percento. To by bylo znamením stálého zlepšování stavu dělnického. Výsledek stávek kolísá rok od roku. Neúspěšných však také ubývá: bylo jich postupem 3 let 48·43%, 42·29% a 41·84%.

Právě vydaná zpráva živnostenského inspektoratu za r. 1897. jeví pokrok — ve statistice i socialním významu inspektoratu. Vykazuje v prvním ohledu přehledně několik momentů továrního života, jichž minulé zprávy nevykazovaly. I tento pokrok za nové vrchní správy dvorního rady Fr. Kleina jest opravdu pokrokem. Pánům inspektorům asi přibylo kancelářské práce, ale záznamy v těchto několika nových bodech jsou opět obohacením našeho socialního rozhledu. Ostatně jako bývalý vrchní správce Dr. Migerka tak i nový klade hned p. ministrovi obchodu na srdce, že živnostenští inspektoři zavaleni jsou nutnou prací kancelářskou, a kdyby ani to nebyli, že nestačí vůbec na úkol svůj plně, nestačí ani na polovici, ba ani na čtvrtinu závodů, jež mají prohlédnouti. Vždyť r. 1897., ač prohlédnuto závodů víc než roku 1896., přece stačili páni inspektoři jen na jednu sedminu všech závodů jejich dohledu podřízených.

Personal úřednický rozmnožen o 4 assistenty; živnostenský inspektorat rakouský čítá nyní i s ústřední správou 49 osob, či 48, když dozorčí úřad na vodní dopravu odloučen od něho; roku 1896. čítal jen 45 osob. Po čtyřech úřednících mají inspektoraty vídeňský, víd.-novoměstský a lvovský; po třech pražský, liberecký, děčínský, brněnský, ostatní po dvou, terstský jednoho. Okresů (territorialních) jako předloni zůstalo 17, jeden inspektorat jest odborový (dopravní podniky). Nejdůležitější údaj (vedle počtu inspekcí) pro posouzení významu inspektoratu jest: kolikrát se naň obrátili zaměstnavatelé, kolikrát dělníci se záležitostmi svými. A tu snad pohyb těchto zjevů není nahodilý. Případy, kdy zaměstnavatelé se utíkají o radu k živnostenskému inspektoru, se tenčí, případy, kdy dělníci k němu o radu spějí, se množí. Za posledních pět let (od 1893 do 1897) počet dotazů se strany zaměstnavatelů kolísal takto (1893): 1978, 2704, 2739, 2540, 2283 : (1897). To značí tedy od čtyř let klesání. Je to zároveň klesání důvěry v kruzích zaměstnavatelstva vůči inspektorům? Či je to vliv jistých živlů v zaměstnavatelstvu, jež poslední leta z Vídně a ze severních Čech snažily se zaměstnavatelstvo „po štummovsku“ rozeštvati? Nechceme se toho na hanbu zaměstnavatelstva domnívat, nýbrž máme za to, že ochranné zákonodárství se stále více vžívá, poměry se urovnávají, zaměstnavatelstvo stává se socialně vyškolenější; ví si už porady samo. Jenom aby! — Vyhledávání živnostenských inspektorů se strany dělnictva za to stále se rozšiřuje a stupňuje. Případy, kdy dělník hledal rady nebo zastání u živnostenského inspektora, množily se v posledním pětiletí takto (1893): 5915, 5817, 6522, 6742, 7913 : (1897). Tu můžeme směle říci, že příčina je dvojí: inspektorat nabývá významu a vlivu právě u těch, pro něž hlavně zřízen, a dále dělnictvo stává se stále uvědomělejší, dbalejší svých práv a ví, jak a kde se má domáhat plnění aspoň těch zákonů ve svůj prospěch, jež právě v prospěch jeho sdělány. Zjev tento jest potěšitelný a proň právě inspektorat živnostenský v naší říši možno uznati za dobrou instituci socialní. S druhé strany však nelze zamlčeti, že dělníci nepoctiví zneužívají ochrany jim nabízené k ostouzení a chikanování zaměstnavatelů.

Dne 17. května projednávána v německém sněmu interpellace katolického středu ohledně **stávky piesbergské** a stanoviska vlády k ní. Stávka piesbergská má zajímavé pozadí náboženské. Těžařská společnost piesbergská (Piesberg v Hannoversku) byla po nějaký čas připravována o dividendu velkým návalem vody do dolů. Zvláště proto, že voda tato byla slaná a okolní obyvatelstvo se ohražovalo, aby byla voda z dolů vyčerpaná sváděna do okolních potoků. Společnost musila zřídit tudíž kanál 48 *km* dlouhý až do řeky Emže. Ale Emští také protestovali a společnost bála se nových výloh. Aby drahý náklad nějak zmenšila, umínila si dáti těžiti uhlí i o tak zvaných menších svátcích katolických, jež protestanté nesvětí, anebo jinak světí. Vymohla si k tomu dovolení úřední i dovolení duchovní (katol. biskupa). Úřady toto dovolení daly v domnění, že opatření to bude jen dočasné. Dělnictvo, jež mělo 6. ledna letos fárati poprvé, sjelo dolů, ale 2. února už zůstalo doma a vyzvání horní správy neposlechlo. Dne 25. března správa dolů poručila pod trestem propuštění znova fárati. Ale dělnictvo opět nešlo. Část ho tedy propuštěna. Ostatní však prohlásivši se solidarním s propuštěnými, začalo 12. dubna stávku. Obrátilo se na horní úřady i pruské ministerstvo o zastání. Ministerstvo odkázalo na horní úřady a tyto rozhodly ve prospěch správy dolů piesbergských. Ministr obchodu v odpovědi na interpellaci omlouval správu dolů, ujišťoval, že zákon jí k tomu dává právo, ale omlouval i dělnictvo. Spor že spočíval na vzájemném omylu. — Stávka trvá dosud, smíření nedocíleno.

* * *

Školství. Řadu let vede se spor o tom, žádoucno-li, aby známý § 24., kterýmž tělesný trest ze školy zcela odstraněn, byl změněn tak, aby za jistých okolností smělo býti užito i trestu tělesného. Liberalové v theorii jsou vesměs pro dosavadní znění onoho paragrafu, v praxi však zhusta provádějí opak svých theorií, jak o tom svědčí řízení soudní a disciplinarní. Tělesný trest není arciť zázračným arcanem, jímž lze všechnu rakovinu mravní vyléčiti. Že však u mnohých mravně zcela porušených jednotlivců, jeví daleko lepší účinky a intensivněji působí než moderní tresty „pedagogické“, to nepopře ani nejzarytější liberalní humanista. Jsou tudíž odůvodněny z praxe školní plynoucí snahy, aby § 24. školního zákona ze dne 20. srpna 1870. byl změněn tak, aby ani tělesný trest nebyl ze škol vylučován principielně, nýbrž aby toliko byl rozumně omezen, jak správně žádá vídeňská okresní školní rada v usnesení svém, aby § 24. místo: tělesný trest není ve škole přípustným, příště zněl: tělesného trestu ve škole má býti užíváno co nejméně a jen výjimečně.

Známkou doby jest usnešení učitelského sboru v Nové Pace v Čechách, že učitelstvo tamnější školy chlapecké neuvítá ndp. biskupa Brynycha, a děti že nesúčastní se také korporativně slavného uvítání. Při generalní visitaci té dozor vykonají učitelé, ale jenom v obyčejném obleku všedním. Usnešení stalo se po návrhu řídícího Nováka — všední smýšlení všedních lidí.

Školská anketa moravská po delší přestávce započala opět práce opravné. Zasedají v ní zástupcové zemského výboru, zemské školní rady a učitelstva českého i německého. Anketa radí se hlavně o úpravě hmotných poměrů moravského učitelstva.

Stávku zajímavou zahajuje liberalní učitelstvo v Čechách. Dokud prý v pastýřských listech a z kazatelen bude útočeno na školy — kdy a kým se to stalo, páni nepraví — dotud prý učitelé nebudou konati služeb varhanických. Jestli kdy která stávka byla strašákem na vrabce, tož jisto jest takovým nepodařeným strašákem ohlášená stávka učitelů-varhaníků, o níž zajisté se těmto ani nesnilo.[1])

Rozdělení škol dvojitých, t. j. takových škol, jež mají společnou správu (na př. dívčí a chlapecké školy měšťanské pod jedno ředitelství spojené, anebo dívčí a chlapeckou školu pod jednu správu společnou, anebo měšťanskou a obecnou školu pod společnou správou) žádají učitelé v Čechách za tím účelem, aby bylo více míst ředitelských.

Ředitelsví pošt dovolilo, aby kvitance na služné jakož i služné učitelů smělo býti zasíláno bez poštovného jako věc úřední. Tím ušetří mnohá rodina učitelská od sídla berního úřadu několik hodin vzdálená ročně několik zlatých, ale jenom v Dolních Rakousích, neboť u nás na Moravě o takovém ulehčení nikdo neví.

Pokrokové učitelstvo v Čechách klade tyto požadavky: 1. Plná práva občanská a spravedlivý řád disciplinarní. 2. Akademické vzdělání pro všechno učitelstvo. 3. Jednotné služné a zrušení kategorie podučitelské. 4. Zařadění učitelů do XI.—XIII. třídy úřednické, 35letou služební dobu a úpravu postupu. 5. Autonomii školství s rovnoprávným vlivem učitelstva v místní, okresní a zemské školní radě. Do schůzí učitelských mají býti zváni poslanci, aby vysvětlili stanovisko zástupců lidu.

Centralní spolek rakouských učitelů svolává velký sjezd německého učitelstva do Brna, a to 8. a 9. srpna t. r. Předměty rokování: 1. Vzdělání učitelů. 2. Naše zákony školní. 3. Služební pragmatika a zákony disciplinarní. 4. Zákon o výchovu, všechno arciť ze stanoviska německo-liberalního.

Jubilejní slavnosti chystají vídeňské školy v rozměrech velkolepých. Kromě jiných slavností je projektován velkolepý průvod dětí v historických krojích, za kterýmž účelem město věnovalo 35.000 zl. Proti tomuto průvodu brojí mladší učitelstvo; že prý děti by mohly přijíti k úrazu. Jakožto jubilejní dar zvýšeno výslužné na 300 zl. všem vdovám učitelským, které dosud měly menší výslužné.

[1]) Při této příležitosti nelze nevzpomenouti famosního »protestu«, který vloni někteří učitelé proti pastýřskému listu biskupů rakouských pustili do světa ke »svému lidu moravskému« (který, mimochodem řečeno, právě ty liberalní světlonoše by ze škol vypráskal, kdyby mohl). Nebude nezajímavo konstatovati nyní zjištěnou pravdu, že původcem »protestu« toho byl protestantský pastor a protestantský kantor, kterým jakýsi mladík, podučitel, šel na lep a protest napsal; rozumí se, že prohnaný pastor nechal pak pisatele v bryndě. Zevrubnější zprávy by mohl podati slovutný Al. Mrštík, jenž prý také tehda, když inspektor vytýkal učitelům těm beztaktnost a neoprávněnou všetečnost, silno zatínal protestní pěsti.

Opravu školních zákonů chystají ve Slezsku. Dne 3. května započaly porady zvláštní kommisse, v níž zasedají 2 členové zemského výboru, 3 členové zemské školní rady a 3 členové z učitelstva. Bude-li návrh kardinala Koppa, aby hodiny náboženství rozmnoženy, vzat také v úvahu, jest dosud nerozhodnuto.

Ferialní kurs hudební pro ředitele kůru, sbormistry a p. ze stavu učitelského pořádá letos v srpnu Arn. J. Černý na Král. Vinohradech za tím účelem, aby účastníci nabyli nižšího vzdělání varhanického a hudebního vůbec. Kurs takový jest i u nás potřebný. V Brně by zajisté bez obtíží mohl býti zařízen o prázdninách každého roku.

Učitelstvo české roztříštilo se na skupiny zájmové, jež dosti ostře se potírají. Venkovské učitelstvo těžce nese, že všechno školství upravuje se po přání učitelstva městského a na tužby venkovského učitelstva neberou rozhodní činitelé ohledu. Středištěm nespokojenců venkovských je měsíčník „Škola našeho venkova", až na útoky proti-„klerikalní" a přežilé frase o „tmářství" list dobře řízený. Ostatní časopisectvo jest v rukou „měšťákův" a snaží se odvrátiti pozornost „venkovanův" od palčivých otázek stavovských tím, že neurvale „kritisuje" snahy katolické a malují straky na vrbě o nebezpečí, jaké prý „škole" hrozí ze strany církve. Neméně ostrý jest rozpor mezi učitelstvem škol obecných a škol měšťanských, tak že vychvalovaná jednota a kollegialita v učitelstvu divně vypadá a ještě divnější bude míti ovoce, až jen odejdou poslední odchovanci starší doby, kteří nepohlíželi na svůj úřad jenom ze stanoviska materialistického, nýbrž po většině pojímali své poslání idealně.

Ve Vídni zapadá učitelstvo úplně do proudů socialistických. Do okresní školní rady zvoleni z učitelstva socialisté učitelé Karel Saitz (Zajíc?), Sig. Sonntag a učitelka Fanny Borschitzky (Bořická?). Totéž učitelstvo velmi důrazně odmítlo novou čítanku pro školy obecné jenom z té příčiny, že se v ní prý klade přílišný důraz na stanovisko konfessionelní (křesťanské).

Učitel je úřední osobou ve smyslu § 68. tr. zákona, tak rozhodl trestní senat pražský následkem zakročení státního návladního proti jistému otci, když odvedl dítě ze školy a při tom učitele potupil. Byl odsouzen na 14 dní do žaláře. Podle toho má tedy učitel ve výkony svého povolání ráz úřední osoby ve smyslu § 68. a požívá takové ochrany zákona jak ostatní tam výslovně jmenované osoby.

Vorarlberské školství je snad nejlepším v Rakousku. Ačkoliv země je velice hornatá a poměrně chudobná, má pro 17.837 žáků 186 škol veřejných a 14 soukromých. Z oněch jsou 2 měšťanské, 3 šestitřídní, 7 čtyřtřídních, 11 trojtřídních, 54 dvoutřídních a 111 škol jednotřídních. Ani jediné dítko nebylo bez vyučování přes to, že vysoké hory jsou vážnou překážkou školní návštěvy. Na jednu třídu obecné školy připadá průměrně 47, na školy měšťanské 20 žáků. Analfabetů tam téměř ani neznají. Důkaz, že země přísně katolická se školstvím „klerikalním" všeobecnou vzdělaností nepokulhává za „liberalními" zeměmi, v nichž mají školství ryze „moderní".

Byrokratickou nestvůru zavedly školní úřady v Čechách. Tamnější zemská školní rada nařídila, že každý měsíc mají býti oznámena všechna zameškání vyučování, ať již omluvena či neomluvena. Následkem tohoto podivného nařízení povstaly na všech stranách mrzutosti pochopitelné. Každý učitel by podle toho do roku opsal 10krát třídní knihu a správy škol by na tyto výkazy potřebovaly tolik papíru, že by náklad na kancelářské potřeby se zdvojnásobil.

Školské museum lublaňské učitelstvem slovinským založené, má zvláštní oddělení pro školství slovinské, v němž zařaděny zvláště věci české. Přátelé vzájemnosti slovanské poslouží věci, když předměty vhodné zašlou správě tohoto slovanského musea školského.

Školní plat zrušen v Pohořelicích u Napajedel na památku císařského jubilea, a za souhlasu největšího poplatníka hr. Leopolda ze Šternberku, v Rajhradě k návrhu předsedy místní školní rady opata Korčiana. Zajisté znamenitá a případná oslava jubilejní.

Učitel mecenáš zemřel nedávno v Horní Suché u Těšína. Jest to Ondřej Gaulas, kterýž v závěti veškeré krušně nastřádané jmění odporučil svému lidu. Věnoval 6000 zl. na účely církevní a chudině, polskému gymnasiu v Těšíně odporučil 1000 zl. Pravý šlechtic ducha a příklad věrného katolíka ze „staré“ školy.

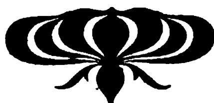
Nové učebné plány zavedeny na rakouských realkach. Na základě 20letých zkušeností ukázalo se, že vyučovací účel školy realné, totiž dosažení všeobecného vzdělání se zvláštním zřetelem na nauky matematicko-přírodovědecké, je sice správným, avšak že seznalo se také, že humanitní stránka vzdělání na školách těchto nesetkala se s oněmi nezbytnými výsledky, které se mohly očekávati. Také žaloby na přetížení žactva učební látkou v jednotlivých třídách a předmětech nahromaděnou jsou neoprávněny. V novém učebním plánu jest doba vyučování při některých realních předmětech zkrácena, ale přes to jest u nich 123 vyučovacích hodin proti 91 hodinám humanitním. Se zmenšením počtu hodin obmezena i vyučovací látka v těchto předmětech. Příště má se intensivnější péče věnovati řeči vyučovací a moderní jedné řeči (francouzské) a náboženství, které jest již téměř na všech realkách zavedeno i do vyšších tříd. Při řečech dbáti se má vyučování gramatice. Opatřením tímto se docílilo, že vyučovací úkol v jednotlivých předmětech na nižších realkách shoduje se úplně neb téměř úplně s tímto úkolem na nižších třídách gymnasialních. Zemské školní úřady se vybízejí, aby se ještě před koncem letošního roku vyslovily o modifikacích, které za příčinou zvláštních zákonních ustanovení a poměrů v zemi považují za odůvodněné a aby uvážily a navrhly potřebná přechodní ustanovení. Vycházeti se má při tom ze zásady, že nový revidovaný učební plán má, když to možno, nabýti platnosti v nižších třídách, počínaje školním rokem 1898.—99. v celém rozsahu, ve třídách vyšších však jenom postupně.

Bavorské ministertvo vnitra zakázalo bezvýjimečně používati hochů ne zplna 14letých k stavění kuželkův. U nás by takový zákaz byl neméně potřebný a účelný.

Prázdniny na školách. Bylo úřadně vyvráceno, že letošní prázdniny na školách budou prodlouženy. Za to se oznamuje z Vídně, že se pomýšlí na to, aby hlavní prázdniny pro letošek stanoveny byly na dobu od 1. července do 1. září.

„Mladé“ učitelstvo německé organisuje se dle zásad socialistických. Na sjezdě o velkonočních svátcích ve Vídni konaném přijalo tento program: Lidské vědomí je všeobecným majetkem lidstva a ne jen výsadou jistých tříd, proto společnost je povinna postarati se o dostatečné školství a o dokonale neodvislé vzdělané učitelstvo. Naproti tomu má společnost právo žádati od každého normalně nadaného člověka ono minimum vzdělání, jehož je k dobru celku nezbytně potřebí. Na základě těchto zásad kladou se tyto požadavky: *a)* Aby si každý mohl zjednati vědomosti, schopnostem jeho přiměřené, vyžaduje se toto: 1. Zřízení a udržování potřebných opatroven, škol obecných, odborných, pokračovacích, středních a vysokých státem a to tak, aby byly oběma pohlavím přístupny. 2. Zákaz dětské práce. 3. Bezplatnost vyučování a prostředkův učebných ve všech školách. 4. Naprosto bezplatné vydržování všech žáků, kteří toho pro chudobu potřebují. 5. Dokonalé odloučení školy od církve. 6. Nejvyšší školní zákonodárství vyšlé z parlamentu zvoleného na základě všeobecného, rovného a přímého hlasovacího práva. 7. Jako nejvyšší úřad školský říšská rada školní, do níž by byli učitelé a lékaři voleni členy svého stavu a jehož většina by byla volena z obyvatelstva všeobecným hlasovacím právem. Analogicky ustanovené zemské, okresní a místní školní rady jakožto nižší instance. 8. Počet 30 žáků jakožto nejvyšší pro jednu třídu. 9. Odstranění škol jednotřídních. 10. Důkladné vzdělání učitelstva. *b)* Aby si stát zajistil jisté minimum vědomostí u každého jednotlivce, budiž žádána: 11. Nejméně osmiletá nucená návštěva školní ve všech předmětech učebných mimo náboženství, čítaje do toho i nauku o mravnosti a právech. *c)* Aby se škole a učitelstvu zajistila neodvislost vůči všem třídám, vyznáním a stranám, vyžaduje se: 12. Stejný a slušný plat (s pensí) učitelů ze strany státu, při zachování práv obcím a zemím k poskytování přídavků. 13. Disciplinarní řád pro učitelstvo na základě zákona, odpovídajícího moderním zásadám právním. 14. Volba inspektorův a správců škol učitelstvem samým. 15. První jmenování učitelů dle pořadu, v jakém se o místa hlásili a další postup platů podle služebních let. 16. Veřejná kvalifikace. 17. Dokonalá volnost ve vyučovací methodě.

Oprava. Na str. 393. ř. 15. shora má zníti: Odříkáš-li se nepravého svého učení, že v Pánu našem Ježíši Kristu jsou toliko dvě přirozenosti, božská a lidská, a ne i dvě vůle, božská a lidská?

Ročník III. (XV.) Číslo 7.

HLÍDKA.

O smlouvě pracovní.

Jan Sedlák.

Doby, kdy i lidé dobré vůle neviděli ve vědě hospodářské nic než theorii nabývati a množiti bohatství, přešly; zásada, křesťanskými moralisty hlásaná od počátku, že věda ta jest a musí býti vědou mravně-právní, nabývá všude vrchu.[1])

Proto nutným se jeví jednotlivé útvary života národohospodářského pozorovati a posuzovati se stanoviska mravouky a práva.

S toho hlediska uvažujeme zde smlouvu pracovní.

Co jest smlouva pracovní?

Smlouva vůbec jest shodnutí se dvou neb více osob o téže věci.[2])

Smlouva pracovní tedy je shodnutí se dvou neb více osob o práci. Dle toho, v jakém smyslu bereme slovo „práce", má daný výměr slovný různý rozsah.

Práce v širším slova smyslu jest každé účelné užití mohutností lidských. Pravíme: účelné, neboť samovolné, spontanní užití sil nikdo

[1]) Poukazujeme tu jen na pěkný článek *Schönbergův* »Die Ethik und Volkswirtschaft« v díle, jeho péčí za spolupracovnictví vynikajících ekonomů nyní po čtvrté již vydaném: »Handbuch der politischen Ökonomie« (IV. vyd., Laupp, Tübingen 1896, 3 sv.), kde vědu hospodářskou přímo označuje jako vědu ethickou, ukazuje, jaký vliv již mravověda na vývoj theorie ekonomické měla, a přeje si, aby všichni spolupůsobili, »dass die Volkswirtschaft zu einem wahrhaft sittlichen Gebilde werde.« I., 63—65.

[2]) Srv. l. 1. § 2. D. de pactis II. 14.: »... Est pactio duorum pluriumve in idem placitum consensus.«

nenazve prací; díme: mohutností lidských, t. j. všech, tělesných i duševních. V tom smyslu ve smlouvu pracovní patří i práce vědecké, theoretické i praktické, a práce umělecké.

Práce v užším slova smyslu či práce národohospodářská jest účelné užití sil lidských k cíli hospodářskému.[1]) Zde jde především o užití sil fysických, hmotných. Především, pravíme, neboť i síly duševní jsou spolu činny, jakž později naznačíme, a vůbec rozdělení práce v duševní a tělesnou, s nímž rozdělení naše se nekryje, jest jen „a potiori". A na tuto práci ve smyslu národohospodářském myslíme obyčejně, mluvíme-li o pracovní smlouvě.

Co je tedy smlouva pracovní? Či, jinak řečeno: Jaký výměr věcný přísluší smlouvě pracovní?

Na odpovědi, již dá věda ekonomická na tuto otázku, záleží mnoho. Záleží na ní theorii, jež se nemůže spokojiti výměrem ledajakým; záleží na ní zvláště praxi, neboť ač theorie národohospodářská nesmí viseti ve vzduchu, nýbrž musí býti odvozena ze skutečného života, přece s druhé strany nelze pochybovati, že zase theorie má veliký vliv na život praktický. Připomeňme si tu „železný zákon mzdy", theorii mezdního fondu, zásadu egoismu atd. atd.[2])

Různé odpovědi na otázku naši nalézáme ve spisech národohospodářských. Jedni spisovatelé uvažují smlouvu pracovní jako smlouvu kupní a prodejovou, jiní jako smlouvu nájmovou, jiní spolkovou.

---

[1]) Rozlišením tím ovšem netvrdíme, že by práce vědecká, umělecká, vůbec duševní neměla pro život hospodářský významu, a neschvalujeme tím paradoxního Smithova rozdělení práce na výrobnou (produktivní) a nevýrobnou, kde prací nevýrobnou rozumí práci duševní. (Srv. *Périn*, »Die Lehren der Nationalökonomie seit einem Jahrhunderte.« Freib. 1882, Herder. S. 50 sll.)

[2]) Ve zkoumání národohospodářském dáváme přednost methodě empiricko-realistické, jež jednotlivé jevy pozoruje a zkoumá a z nich indukcí odvozuje zákony všeobecné. Nelze-li touto cestou dospěti k zákonům exaktním, je to důkazem, že takových zákonů pro život národohospodářský není. Obdoba se zákony přírodními, jíž se stoupenci Mengrovi (*K. Menger*, »Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der politischen Ökonomie insbesondere.« Leipzig 1883) dovolávají, tu neplatí, ba utíkati se k ní jest »circulus vitiosus«, ježto se tím předpokládá, že jest život lidský řízen zákony, jež působí nutností zákonů přírodních, což se přece teprve má dokázati. Přikládá-li se však »zákonům« těm povaha logická, jak Dr. Bráf v »Alethei« r. I. č. 7. a 9. pěkně rozvádí, nelze proti tomu nic namítati, když si věda konstruuje deduktivně zákony, které by v životě národohospodářském platily, kdyby se život ten nějakými zákony přírodními řídil, či kdyby tak vypadal, jak si jej věda konstruuje. Jenom ať si věda jest vždy té logické povahy vědoma a neusiluje svou theorii uváděti v život. Posud viděli jsme opak. Budiž tu mimochodem řečeno, že pokyny, jež dává Dr. Bráf ve článcích zmíněných, zvlášť v č. 2. a 11., jsou velecenné.

Proti nim stanovíme

I. thesi: Smlouva pracovní není ani smlouva kupní a prodejová, ani nájmová ani spolková.

1. Smlouva pracovní není smlouva kupní a prodejová.

Kup a prodej zajisté jest smlouva oboustranná, jíž věc nějaká (zboží) za cenu druhému v plný majetek se dává.[1])

Byla by tedy smlouva pracovní smlouvou kupní, kdyby buď dělník nebo jeho síla pracovní nebo práce podnikateli se dávala v plný majetek. Avšak ani dělník, ani dělníkova síla pracovní ani práce nedává se mistru nebo podnikateli v plný majetek. Tedy.

Návěst horní v syllogismu tomto jest patrně správna. Nelzeť si nic jiného mysleti, oč by se ve smlouvě pracovní jednalo. Výrobku, který prací svou dělník vytvoří, podnikatel zajisté nekupuje.

Dokázati je tedy správnost návěsti spodní.

a) Nedává, ba nemůže dáti dělník na sebe sama jinému právo majetkové.

Důvodem toho jest, že ani sám na sebe takového práva nemá. Dáváť plné právo majetkové majetníku moc, s předmětem, na který se vztahuje, dle vůle nakládati, jej i zničiti. Toho práva však člověk sám na sebe nemá — to patří jedině Bohu — i nemůže ho ani druhému dáti.

A kdyby se i právo zničiti vylučovalo, ani tak omezeného práva majetkového na člověka nelze jinému přiřknouti. Jest proti lidské přirozenosti, aby byl člověk pouhým prostředkem, nástrojem pro jiného. Neboť člověk v celé své bytnosti od Boha jsa odvislý, má od Boha vytčený cíl, k němuž spěti bytně jest zavázán. Aby k němu dospěti mohl, jsou mu jako prostředky k tomu cíli dána jistá práva, práva vrozená, z nichž právo osobnosti (ius personalitatis), t. j. právo vésti si jako osoba, jako bytost rozumem a svobodnou vůlí obdařená, samosprávná a samozákonná, určovati si cíle, cíli poslednímu podřízené, a voliti prostředky k nim vedoucí, první jest a nejpodstatnější, poněvadž z nejvyššího principu práva přirozeného: řádu společenského, přirozeně,

[1]) Někdy (per accidens) se může státi, že se nepřenáší plné právo majetkové (dominium perfectum) na kupce, na př. prodá-li někdo druhému věc cizí, a naopak prodavač nenabývá někdy plného dominia na cenu kupní, na př. koupí-li druhý věc za peníze cizí, ukradené, ale výměr (per se) proto nepozbývá platnosti. Srv. *de Lugo*, »De iustitia et iure« disp. 26. sect. 1. n. 4. Vyd. Vivès, Pař. Sv. VII. s. 319.

neprostředně plyne.[1]) Tomu právu pak že úplně jest na odpor, aby člověk byl pouhým prostředkem pro cíle jiného, jest očividno. Otroctví úplné jest proti lidské přirozenosti.[2]) O prodeji a kupu nemůže tu býti řeči.[3])

b) Ani pracovní síla dělníkova nedává se podnikateli v plné právo majetkové. Nesprávno tedy jest, mluví-li se o smlouvě pracovní jako prodeji síly pracovní.

Rčení to u některých spisovatelů národohospodářských dosti jest oblíbeno. Marx ho užíval jako zbraně na potírání kapitalismu,[4]) někteří novější je podržují z přílišné konservativnosti.[5]) Že však není správno, snadno poznáme, uvážíme-li, co jest síla pracovní.

Silou pracovní rozumíme princip práce, princip činnosti. Principem tím vzdáleně jest sama přirozenost, neprostředně pak mohutnosti, potence. Známa jest nauka scholastická (Aristotelova: kn. 2. O duši), že má člověk patero mohutností: výživné, hybné, smyslové, pochotné a po-

---

[1]) Zásada tato není kantovská. Kantovi jest svoboda jediným původním právem člověkovým, omezena jsouc jen všeobecným zákonem: »Jednej tak, aby svoboda tvoje mohla se svobodou každého druhého spolu trvati.« (»Freiheit, sofern sie mit jedes Anderen Freiheit nach einem allgemeinen Gesetze zusammen bestehen kann, ist dieses einzige ursprüngliche, jedem Menschen kraft seiner Menschheit zustehende Recht.« »Metaphysik der Sitten«, Opp. vyd. Hartensteinovo, V. 38.) Naproti tomu jest nám nejvyšším principem přirozeného práva řád společenský, přirozeně dle vůle Boží zřízený, z něhož pak ovšem plyne právo osobnosti a pravé svobody lidské, ale cíli poslednímu (resp. zákonu mravnímu) podřízené. Kant však z práva veškerý vyšší závazek mravní vylučuje: »Das stricte Recht, nämlich das, dem nichts Ethisches beigemischt sei.« Srv. *Th. Meyer S. J*, »Institutiones iuris naturalis.« Frib. 1885, Herder. S. 473—478.

[2]) Že i ze starých spisovatelův a moralistů někteří tvrdili opak, nemůže nás mýliti. Mnozí z nich myslili na otroctví, jak bylo tehdy, a to nebylo otroctví úplné, na jiné působily předsudky doby. Viz o otroctví: *J. Costa-Rosetti S. J.*, »Philosophia moralis.« Oenip. 1886, Rauch. S. 482—499.

[3]) Stůjtež zde slova *Baroliho*, jenž v díle »Diritto naturale« (Cremona 1837, 6 sv.) polokantovském sice, ale jinak velmi důkladném, o smlouvě pracovní píše: »Questo contratto è assolutamente invalido, se induce la schiavitù del locatore, cioè se accorda al conduttore di opera la proprietà sulla stessa persona di colui, che le deve prestare, talchè abbia questi la facoltà di disporre a suo piacimento della medesima, come se fosse una cosa od un semplice mezzo; perocchè in questa ipotesi l' oggetto del contratto (il diritto di personalità) è tale da non poter essere assolutamente in veruna maniera oggetto di un patto di alienazione.« (II., 152.)

[4]) Die »Waare« Arbeitskraft jest obyčejná frase, jíž Marx v díle svém »Das Kapital« užívá. Vydavatel II. a III. svazku díla toho *F. Engels* frasi zmíněnou v úvodě ke svazku II. (s. XXII) rozvádí.

[5]) Srv. *Mitthof* v Schönbergově »Handbuch...« vyd. jm. I. 695: »Die Arbeitskraft ist eine Waare, um die sich ein Preiskampf zwischen Käufer und Verkäufer entspinnt.«

znávací.[1]) Z nich vůle má vládu nad ostatními mohutnostmi, vyjímaje výživné, na vůli pak, jež o sobě jest mohutnost slepá, působí zase rozum, jehož úkolem jest poznati neb ustanoviti cíl a hledati prostředky k němu vedoucí.[2]) Údy těla pak, kterými práce hmotná se koná, jsou pouhé nástroje, jimiž vůle prostřednictvím mohutností hybných pohybuje.[3])

Z toho všeho vidno, že co nazýváme silou pracovní, není nějaká síla jednotná, nýbrž že tu spolupůsobí téměř všecky mohutnosti člověkovy. A že této síly nelze prodati, netřeba snad dokazovati. Kterak by mohl člověk dáti druhému plné právo majetkové na své mohutnosti, jež jsou jeho případnosti vlastní či podstatné (proprietates animi naturales)?[4]) To znamenalo by přece dáti plné právo majetkové na sebe samého!

c) Konečně nelze ani říci, že by se dávalo plné právo majetkové na činnost té síly pracovní, na práci samu. Neboť práce

α) není nějaký výrobek, o sobě bytující, nějaká bytost hmotná, věc, nýbrž, jak řečeno, činnost lidských mohutností, kteráž, ač na venek se jeví a na účin přechází, přece od svobodné vůle člověkovy se nedá odloučiti. Jde tu tedy o celou lidskou osobnost.

β) Jest nutným, z pravidla jediným prostředkem, jímž člověk potřeby životní si opatřuje.

γ) Následkem toho jest i ve zjevech ekonomických nemalý rozdíl mezi prací a zbožím.

Zboží může se přizpůsobiti poptávce; když jest menší poptávka, méně se vyrábí, a cena stoupne. U práce je to většinou nemožno. Zde poptávka směřuje na dělníka samého, jenž chce žíti, a chce-li žíti, musí pracovati a musí tedy v čas nouze práci svoji za každou

---

[1]) Viz zajímavé pojednání sv. Tomáše I. qu. 77—82.

[2]) Srv. I.—II. qu. 9. a. 1. in corp.: »Voluntas... eas movet ad suos actus; utimur enim aliis potentiis, cum volumus« a I. qu. 82. a. 3. in corp.: »Voluntas per modum agentis movet omnes animae potentias ad suos actus praeter vires naturales vegetativae partis.« O rozumu pak dí tamže: Per modum finis »intellectus movet voluntatem, quia bonum intellectum est obiectum voluntatis et movet ipsam ut finis.« Srv. také I.—II. qu. 17. a. 1. in corp.; a. 3. ad 1.

[3]) Srv. I.—II. qu. 17. a. 9. in corp.

[4]) Srv. I. qu. 77. a. 1. ad 5. Případnost vlastní, t. j. taková, bez níž bytnost fysická býti nemůže, jež z bytnosti věci nutně plyne. Scholastické rozdělení případnosti ve vlastní (accidens proprium nebo prostě proprium) a nahodilou či obecnou (accidens contingens, commune) pěkně objasňuje *T. Pesch S. J.* v »Institutiones logicales«, 3 sv., Frib. 1888—1890, Herder, ve sv. II. s. 474—482.

cenu dáti, která se mu nabízí, třebas i nevyhovovala jeho přání, nestačila jeho potřebám.[1])

Připouštíme ovšem, že jest mezi prací a zbožím podobnost. Nabízí se zajisté práce jako zboží, platí se mzda za práci jako cena za zboží, ale to daleko nestačí, aby se mohlo mluviti o kupu a prodeji práce. Rozdíly jsou tak velké, podstatné, podobnost tak zevnější, a s druhé strany nebezpečí, jež pro dělníka a lidskou důstojnost vůbec z toho pojmenování plyne, tak hrozivé, že rozumná věda národohospodářská je rozhodně musí zavrhnouti.

Mluviti tedy o smlouvě pracovní jako kupu a prodeji ať již dělníka samého nebo jeho síly pracovní nebo práce jest chybno a nesprávno.

(P. d.)

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

DR. JOSEF POSPÍŠIL. (Č. d.)

Kdekoliv věje čisté člověčenství, tam se stává člověk vědomým těchto dob božných. A způsob, jak tyto doby člověku se oznamují, a to buď v jeho vnitřním vědomí aneb ve vnějším předmětném jevu či úkazu, nazývá Palacký formou božných dob. Forma božnosti vůbec jest něčím všeobecným, záležejíc v povšechném způsobu, jak duch božný vůbec na venek se pronáší a jeví.

Všeobecnou formu božnosti nemůžeme však úplně ani cítiti, ani si představiti. V citu uvědomujeme si jen nějakou určitou a proto konečnou dobu božnosti, které pak obrazností dáváme výraz předmětnosti. Avšak jako rozum zahrnuje rozmanité předměty v jednotě pomyslné, tak i obraznost pojímá rozmanité tvary božnosti v ideální živé jednotě. Může tedy obraznost všeobecnou formu božnosti o sobě idealně pojímati a sobě představovati, ačkoliv tato (forma božnosti) jsouc neskonalá a neobmezená, nikdy úplně a dokonale ve skutečnosti se nejeví. A tato všeobecná idealní forma božnosti obrazností

[1]) Srv. *Schönbergův* článek »Arbeitslohn« v »Handwörterbuch für Staatswissenschaften«, 6 Bände. Jena, Fischer. (I. 676.)

vytvořená jest naší ideou krásy vůbec, a mohutnost ducha našeho, již po formě božnosti toužíme a v ní se kocháme, sluje krasocitem.[1])

Ačkoliv, jak patrno, krása majíc svůj původ jen v duchu lidském, jest povahy subjektivní, přece má svou vlastní zákonnost, a jest takto předmětem vědeckého zkumu a zpytu. Proto jest také krasověda skutečnou vědou. „Předně jest nepochybno", praví Palacký, „že ona jest idea ducha původní a základná, k nížto člověk ne zvenku pobuzen bývá, ale sebou sám se pobuzuje. Krasocit tedy, jako i jiné ducha úkazy, musí založen býti v původní ducha zákonnosti a míti zákony povšechně platné, ze přírody člověka se vyvíjející. A jakož ve vší rozličnosti lidstva, národův a osob přece jen jedno věje čisté člověčenství po věky: tak i ve vší rozmanitosti úkazův krasocitných jen jedna jest jistá krasocitná zákonnost."[2]) „A zajisté jakož jedna jest bytnost krásy, jedna její rozumu pochopná zákonnost vůbec: tak i jedno musí býti povšechné ponětí krásy, a sice tak jasné, jakož i onano zákonnost našemu rozumu vůbec jasná býti může; neboť ponětí to a zákonnost tato jsou jeden a týž pomysl."[3])

Tím že Palacký krásu podrobuje zákonnosti, která ačkoliv jen v duchu lidském má svůj původ, jest přece nezměnitelná a v tomto smyslu také objektivně platná, zbavuje ji do jisté míry čiré a naprosté subjektivnosti, kterou jedině Kant jí připisuje. Proto také Palacký připouští, ano rozhodně vytýká krasovědu jakožto vědu skutečnou.

Názor Palackého, že krása jistou zákonností se řídí a v tomto smyslu jest jestotou objektivní a nikoliv toliko představou subjektivní zcela libovolně vytvořenou, plyne nutně z hlavního principu, na němž svou theorii krasovědnou buduje. Záleží-li původ a zdroj vší krásy v participaci ducha našeho v Bohu, kteráž se jeví již v jiskře božstva v samé přirozenosti ducha našeho obsažené, a kteráž pak v úplném rozvoji této božské jiskry — v božnosti — dostupuje svého vrcholu, pak musí se krása říditi touž zákonností, kteráž veškeren náš život božný určuje a spravuje. A poněvadž jak v jiskře božstva již v přirozenosti ducha našeho obsažené — v čirém člověctví[4]) — tak i ve všestranném rozvoji této jiskry — v božnosti — jeví se nám Bůh sám, proto také zákonnost jak naší božnosti, tak i krásy jest jen projevem oné zákonnosti, kterým se sám Bůh ve svém životě řídí.

[1]) l. c.

[2]) »Radhost«, l. c. str. 358.

[3]) l. c., str. 259.

[4]) l. c., str. 369.

Než musíme-li rodiště krásy hledati v podmětnosti člověka a nikoli v předmětech samých, které krásnými nazýváme, je-li idea krásy cosi bytného jen v duchu člověka, je-li podstatou svézákonnou a nikoliv pouhou případností na předmětech zavěšenou, jak vysvětluje pak Palacký poměr ducha lidského k předmětům krásným jak vnější přírody, tak i lidského umění? Je-li duch lidský jediným zdrojem krásy, pak vše, co jest mimo ducha lidského, nemá v sobě žádné vlastní a bytné krásy, a krásným se nazývá, jen pokud duch lidský svou krásu ze sebe na ně vyroňuje. Ačkoliv Palacký v názoru o kráse neopouští stanoviska Kantova subjektivismu, ano výslovně praví, „zda-li krása i kromě člověčí přírody jestotně bytuje, či jen člověcká jest, o to že se příliš nestará“, přece vzájemný poměr mezi duchem a vnější přírodou líčí tak, že se zdá, jako by přírodě bytnou krásu připisoval.

„Jest jistá bezprostředná vespolnost“, tak vyličuje poměr mezi naším citem a zevnější přírodou, „aneb raději pospolnost naší podmětnosti se vším, co spatřujeme živého aneb ústrojného ve světě předmětův ... Ona jest, jakož já smýšlím, hnutí onoho jediného ducha života vanoucího po veškerenstvu světa ...“ „Obrazové zevnějška“, tak pokračuje, „budívají stejnorodé city v duši, a přítomný stav duše naší obaluje zevnější svět do tohoto světla, které jemu nejpříhodnější bývá; řekl bys, že svět vnitrný a zevnější jsou dva stejnoladní nástrojové hudební, z nichžto zavzní-li jeden, ozývá se i druhý. Patříce duchem nezkaleným na divadlo klidné přírody, nemůžeme nepocítiti jakéhosi citu lahody a spokojenosti, citu tichého požívání v duši své, který přechází v nábožnost a v tužbu jakousi nevyslovitelnou. Celá bytost naše hledá jakoby sjednotiti se s přírodou a pojíti do sebe život její, buď lahodný, buď i ohromný.“ [1]) „Tato jímavost, toto účastenství ale množí se tím více, čím živější a lahodných obrazů plodnější bývá předmět. Takto hrudy skřehlé písčiny a výmoly holé líbiti nikomu se nemohou. Cit zajisté jest život a zmrtvělého nic nemůže se zroditi s ním. Ale dej ať pokryjí se onyno útlým zelenem, ať plynou z těchto vody tokem živým, anobrž ať rozkvetou se tam poupata růžová, zde oživí se vody hravými rybami: a předmět před tím nemilý baviti bude tebe jasnou, čistou rozkoší...“ „U prsou matky přírody vykojen jsouce, známe se všude k duchu jejímu všepronikavému, tvořícímu stejnozákonně i srdce lidské, i květů korunečky. A blaze nám toho, neboť tu se nám otvírá nevyvážná studnice slastí nejnevinnějších

[1]) l. c., str. 385.

Účastenství ono počínající již v samých jednotlivých zvucích a barvách, pokud nám jsou známkami moci a povahy, roste podle stupňů dokonalosti životní u předmětův a završuje se v bytostech zrodných, stejného nám života, stejných potřeb a záměrů duchovních; nebo v nich cítíme takřka sebe sami. Člověk soucituje člověku ... on sdílí se s ním rozumem i citem i vůlí svou; sprovází v mysli bratří své do pouští Afriky, i do rájův Indie, cítí potřeby, účastňuje se smutku i radosti jejich. Vše, co dotýká se blaženosti života buď odporně, buď přívětivě, zaměstnává ducha ušlechtilého; on žije ve člověčenství a člověčenství v něm.“ [1])

Člověk má cit, jak dále dovozuje Palacký, celosvětský, má soucit k veškerenstvu bytostí, a soucit tento jest ohýbán oním duchem, jenž naplňuje obor všehomíra, a jenž činí přírodu v sobě samé shodnou a dokonalou. A kdykoliv duch tento, oživující nejen člověka, nýbrž i veškeru přírodu vnější, soustřeďuje se v citu našem jako ve svém zářném bodu, a z tohoto bodu vytryskuje na venek, jeví se životem básnickým, plynoucím klidně a čerstvě a blaženě životem, jejž nám obrazně znázorňuje a představuje zlatý věk, o němž staří národové dumali a básnili, životem, jehož sice v dějinstvu nikde nenalézáme, ale jehož zázvuky a zákmity měli bychom znamenati v každé básni a v každém díle uměleckém.[2])

Ale duch Boží proniká a oživuje nejen nitro věcí, nýbrž i vnější jejich tvary, a jeví se tu zvláštní útvarnou silou či mocí, jež jest příčinou, že život přírodní na venek se uskutečňuje všude v nekonečné rozmanitosti bytosti tvarů, barev atd., kteráž však zase v jednotě bytnosti věcí a jejich zákonnosti se sbíhá a soustřeďuje. „Jejím zajisté působením stává se“, jak krásně praví Palacký, „že kde jaké símě jest, pučí se v rozložité skladné lístečky, že panuje život a souměří v bylinách, že odívá se květina ve sličnou podobu; ona vyvinuje podivné tvary ze semena živočichův a uděluje jim v údech skladu a sličnosti, podle stejných neskonalé rozmanitosti zákonův.“ [3]) A tato útvarná síla přírody, jevící se všude jednotou v rozmanitosti, stojí rovněž s duchem naším a citem jeho v poměru přirozené sourodnosti a podobnosti.

I v citu našem ohlašuje se nám jednota, stálost, pokoj v nekonečné rozmanitosti ruchu života našeho. Jednotu vidí Palacký v podstatě ducha našeho a v jeho citu, v němž jako v ohnisku a plameništi všechny nesčetné projevy života jeho se sbíhají. Ruch a rozmanitost

[1]) t. č. str. 886 sld.
[2]) l. c. str. 488.
[3]) l. c. str. 489.

z ruchu pochodící dovozuje z nesčetných apriorních myslicích forem, jimiž se duch nejen ve svém poznání vnější přírody, nýbrž i ve svých činnostech řídí. Poněvadž však duch náš ve všem, co jest mu podobno a příbuzno, nalézá takořka sama sebe, kochá se v přírodě ve všem, v čem stálost v ruchu, jednota v rozmanitosti se mu představuje. Člověk se stává tu tak říkaje přírodou, a příroda se súčastní duchovosti. „My arci“, praví Palacký, „nebéřeme od přírody zákonův pokrásných, ale zákonové naší podmětnosti nemají-li shodni býti se zákony veškeré přírody? V ideji světa musí býti jednota. I jestliže harmonie v duchu potřebna, zdali ne také mezi duchem a světem? Kdož bude rozlučovati směle, co tak úzce jest spojeno? I může býti arci o to otázka, zda-li při harmonii této jest tělo zvučné, příroda pak ohlasná, či naopak. Posléze ale to vše jedno: v ideji světa musejí se jednotiti oba nástrojové a činí spolu jen jeden ton v souzvuku veškerenstva.“ [1])

Z toho, že Palacký vidí v duchu a přírodě jen dva nástroje, jejichž zvuky v harmonii světové v jeden ton splývají, jest souditi, že nehledá již krásy výhradně jen v duchu lidském, jak ze všeobecných jeho principů souditi jest. Proto také netvrdí, že bytosti vnější přírody jsou jen potud krásny, pokud je člověk subjektivně za krásné pokládá, jak Kant učil. Podle Palackého, jak se zdá, má svět svou vlastní krásu, která s krásou v duchu lidském v nejkrásnější stojí harmonii. Ačkoliv nelze nabýti jasného pojmu, jak si tuto harmonii myslil a odkud odvozoval její poslední důvod, přece jest tolik jisto, že v této příčině se opírá Kantovi a jemu zcela rozhodně vytýká, že „zavrhoval pravdu shody této, mněje, že bychom tudíž již ne duchem, a citem poznati, ale jen od přírody samé učiti se měli, co krásného.“ [2]) A jelikož vidí krásu nejen po duchu našem, nýbrž po veškeré vnější přírodě rozlitu, proto nepokládá ji za lahodný těla pokrm i nápoj, ani za výplod sil a pudů nutnosti fysické podrobených, jako jest umění včel, bobrův a mravencův, ani za účin funkce fysiologické mozku, jenž ji tak ze sebe vydává, jako poupata na stromě ze sebe vyvinují listí, nýbrž prohlašuje ji za cosi, s čím se potkává samo srdce naše v dílech krásného umění, prohlašuje ji za bytnost netělesnou, za ducha věčného, život oslavný a bezejmenný. A tento život bezejmenný jest ten, po kterém touží, ve kterém kochá se ušlechtilejší naše část vždy, a kterýž my v krasoumných dílech jako v zrcadle zobrazený s potěšením nacházíme.[3])

[1]) l. c. str. 394.
[2]) l. c.
[3]) l. c. str. 396.

A je-li cit oním zářným bodem, v němž se nejen všechen život lidský, nýbrž i život vnější přírody soustřeďuje, pak jest krasocit onou svatyní, chovající v sobě krásu, toto dítě nebes, „ježto tvary božskými a hlasem lásky nepřebrané upomíná člověka velebného i původu i určení jeho. Zde smrtelník, odlože břímě svého pozemství, připouštěn bývá ke stolování bohů, požiti na okamžik života nebeské pravdy a jasnosti, a zotaviti se jiskrou ohně božského, jenž působí všemocně, po veškerenstvu rozlit jsa. Není-li blaho, není-li jímavo, popatřiti blíže na obory tyto a vyznačiti, pokud stačí oko naše, rozmanité jeho prameny, květiny i háje?“ [1])

Podle toho určuje také Palacký ideal krásy, jenž není, než božnost obraznosti zpředmětěná. V tomto zpředmětění jest sice potřebí smyslné látky zákonům vnější přírody podrobené, ale látka ta jest jen nádobou, která v sobě chová ducha vysokého, jenž jen sám může míti platnost idealní.[2]) Všechny však idealy krásy, se kterými se člověk zde v životě potkává, nejsou absolutní, ale mají dokonalost vždy jen stupňovou, a proto se mohou vždy zvyšovati a zbožňovati. Idealem absolutním krásy jest jedině Bůh. Každý jiný ideal tím jest vyšší a dokonalejší, čím více se blíží k naprostému idealu, k Bohu.

Povaha idealu závisí však na vzdělanosti ducha lidského. Jiné idealy měla na zřeteli mysl Feidiova a Platonova, a jiné si představuje chudý Eskymák a divoký Indian. Není tudy bludem tvrditi, že s pokrokem a vývojem vzdělanosti těch a oněch národů také jejich idealové krásy se zveličují a zdůstojňují. Mezi člověkem a jeho idealy krásy jest vnitřní vespolnost a vzájemnost. Postupuje-li člověk v božnosti, zdokonaluje také své idealy, a idealy tyto zase navzájem podporují a zdokonalují vývoj a pokrok jeho božnosti. Ale jest tu přece jakási meze, které žádný člověk nepřestoupí. Bytnost a přirozenost člověka jest jedna a táž ve všech okolnostech času a místa. Srdce lidské jest stejně oddáno citům a náruživostem ve všech světa končinách.[3]) „Jest“ jak praví Palacký, „jistý prvotní základní ton v duši člověka, vyskytující se z jednoty ducha i těla, k jehožto zaznění každé srdce se ozývá, každá duše samovolně se pohybuje. Tento ton věje a zvučí od národu do pronárodu, tu jasněji a mocněji, tu méně, jsa tentýž vždy při vší neskonalé rozmanitosti, nabyté od zvláštnosti okolí toho, kde

[1]) l. c.
[2]) l. c. str. 397.
[3]) l. c. str. 400. sld.

zavěje. Na jednotě a síle spoléhá ono čisté člověčenství, pramen veškeré krásy a vzdělanosti.[1])

Abychom však poznali, v čem Palacký se sv. Tomášem se srovnává a v čem se od něho liší, jest nám nyní poněkud místněji vysvětliti scholastickou nauku o participaci tvorstva v Bohu a uvážiti hlavní principy esthetické, které scholastikové podle příkladu sv. Tomáše z této participace dovozovali.

III. Nauka sv. Tomáše o participaci tvorstva v Bohu.

Nejdůležitější rozdíl mezi Bohem a tvorstvem podle nauky scholastické záleží v tom, že Bůh jest bytostí „per essentiam", tvorové však bytostmi „per participationem". Bůh jest bytostí „per essentiam" znamená, že jest 1. bytostí od sebe (ens a se). Bůh vylučuje každou vnější příčinu, kterou, kterou by býval uveden z pouhé možnosti existence do existence skutečné. Bůh nebyl nikdy bytostí pouze možnou, nýbrž vždy bytostí skutečnou. Proto vylučuje každý vznik z pouhé možnosti, každý přechod z potence do konu (skutečnosti).

Bůh jest proto také bytostí věčnou. Bůh nemá v sobě žádné nevyvinuté potence, nýbrž jest pouhý čirý a jednoduchý kon. Nebyl nikdy v potenci, ze které by byl teprve vlivem a působností jiné vnější příčiny přišel do konu či skutečnosti. Ale Bůh nemá také v sobě žádných potencí, které by teprve průběhem svého života vyvíjel a uskutečňoval, jako na příklad činí člověk, jenž své vrozené vegetativní, animalní a duchové potence jen postupně a znenáhla k platnosti přivádí. Bůh je tedy ve dvojí příčině beze vší potence. Předně nebyl nikdy v potenci, z níž by byl přešel v kon, a pak nemá v sobě žádných nevyvinutých potencí, jako každá bytost stvořená; a proto nazývá jej křesťanská filosofie pouhým a čirým konem (simplicissimum et purissimum actum); bytosti však stvořené kony nečirými či smíšenými (actus impuros).

2. Poněvadž jest Bůh bytostí „per essentiam" a bytostí „a se", jest eo ipso také bytostí nutnou.

Žádná bytost nedá se mysliti beze své bytnosti, kterou jest právě tou bytostí, kterou jest a kterou se liší od každé jiné bytosti. Tak se nedá mysliti člověk bez animalnosti a duchovosti, kruh bez obvodu, jehož každý jednotlivý bod jest od společného středu stejně vzdálen atp.

[1]) l. c. str. 401.

Každá bytnost věci, myslíme-li ji sobě ve stavu čiré pomyslitelnosti čili idealnosti, jest věčná, nutná a nezměnitelná. U bytosti, která jest sama od sebe, která tedy nemá příčiny vnější, kterou by byla z pouhé možnosti do skutečnosti uvedena, která tedy nevznikla, nýbrž trvá od věčnosti, spadá bytnost s existencí v jednu a touže věc. A poněvadž bytnost její jest věčná, nutná a nezměnitelná, musí i její existence opatřena býti věčností, nutností a nezměnitelností. Bytost „per essentiam“ existuje tak nutně, že její neexistence jest podle zákona kontradikce úplně vyloučena, a proto se ani rozumně mysliti nedá. Kdo by si bytost tuto jakožto neexistující jen pomyslil, již tímto pomyslem by ji popíral. Kdežto každá bytost světová tak existuje, že mohla také neexistovati, a proto k existenci se chová úplně nelišně, má bytost „per essentiam“ existenci již v sobě a nedá se bez ní ani ani rozumně pomysliti.

3. Konečně jest bytost „per essentiam“ také nejdokonalejší, existujíc ve ve veškerém rozsahu a dosahu jestoty, pravdy, dobra, dokonalosti atd. Scholastikové definují ji, jakožto „ens determinatum tota plenitudine realitatis et perfectionis“. Každá věc světová má jestotu a dokonalost, náležející vždy jen k jistému určitému rodu a druhu. Jestota její jest vždy jistým kruhem omezena a ohraničena, a nemůže z tohoto kruhu vystoupiti a za jeho hranicemi se rozšířiti. Nerost jest jen nerostem a není rostlinou, rostlina jest jen rostlinou a není živočichem atd. Kdežto bytost „per essentiam“ jest bytostí κατ' ἐξοχήν, bytostí po výtce, zahrnujíc v sobě vši jestotu, vši pravdu, vši dokonalost, vši krásu, jest každá bytost světová buď nerostem aneb rostlinou, živočichem a člověkem. Proto právě bytost božská nazývá se bytostí per essentiam, že mocí a nutností své bytnosti musí existovati, existovati od věčnosti a existovati ve veškeré náplni jestoty a dokonalosti.

Od bytosti „per essentiam“ podstatně se liší „ens per participationem“, „ens participatum“. Bytost, jež jest bytostí jen „per participationem“, nemá existence sama od sebe, nýbrž má existenci sdělenou sobě od bytosti jiné, a proto není „ens a se“, nýbrž „ens ab alio“. A poněvadž jest bytostí „ab alio“, jest bytostí jen potud, pokud v jestotě bytosti jiné má jistou měrou účast a úděl. Praví-li sv. Tomáš, že „participare est quasi partem capere“,[1]) aneb jak na jiném místě [2]) praví, „participare

[1]) Kommentář jeho k Boethiovi: Liber de hebdomadibus. Opp. edit. Venet. 1747, tom. VIII. lib. I. p. 316.

[2]) 2. col. 18 g.

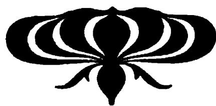
est ab alio partialiter accipere", nechce tím říci, že „ens per participationem" má část své jestoty od bytosti jiné. Smysl jest ten, že ta bytost, od které bytost „per participationem" pochází, se s ní nějakým způsobem sdílí o svou jestotu. „Ens per participationem" má tedy veškeru svou jestotu od bytosti jiné. Co má na př. žhavost, žhavostí však není, jako jest rozžhavené železo, má tuto žhavost jen „per participationem" od bytosti, která jest jako oheň, žhavostí samou.

Je-li však „ens per participationem" také vždy „ens ab alio", pak se má k existenci úplně nelišně, a jest takto bytostí pouze nahodilou. Existuje-li, mohlo neexistovati, a neexistuje-li, mohlo existovati, z čehož dále plyne, že bylo původně v pouhé potenci či možnosti, a z této potence či možnosti bylo od bytosti, od které jest, ve skutečnou existenci teprv uvedeno. A proto „ens per participationem" existuje-li, musilo teprve vzniknouti, a to v čase, a jest proto eo ipso ens temporaneum; bytostí časovou.

Je-li však „ens per participationem" zároveň vždy také „ens ab alio", nemělo původně své jestoty v sobě, nýbrž má jestotu jen sobě sdělenou, jestotu přijatou; a poněvadž nemá jestoty samo v sobě, mocí a nutností své bytnosti, proto má také vždy jestotu způsobenou a učiněnou, a to způsobenou a učiněnou od té bytosti, od které přijalo jestotu. Má-li však jestotu způsobenou, má také jestotu konečnou a obmezenou. Jest métafysicky nemožno, aby bytost nahodilá, která má jestotu jen přijatou, měla tuto jestotu beze vší omezenosti, měla jestotu nekonečnou. Takto jest „ens per participationem" zároveň vždy také „ens ab alio", „ens contingens" a „ens limitatum". Toť nutné sousledky, které z pojmu bytosti „per participationem", plynou.[1]

(P. d.)

[1]) Sv. Tomáš I. qu. 8. art. 1. in corp.; qu. 44. art. 1. in corp.; qu. 61. art. 1. in corp.; qu. 75. art. 5. atd.

Původ svátků.

Podává F. FRYČ.

IV. Lidové zvyky a obyčeje při hromnicích.

O nějakých obyčejích a zvycích, kterými by se lid o hromnicích těšil, není nám ničeho známo a sami folklorističtí spisovatelé (Hanuš a Zíbrt) žádných neuvádějí. Zmínky zasluhuje toliko pověrečné zneužívání svíček na den hromnic svěcených; podáváme o tom několik slov dle Zíbrta:[1]) „Na pověry s hromnicemi touží již Štítný. Hromnice bývá také pravidelně nazýván den, kdy se světí svíce hromničné. Jako Štítnému tak i rozhorlenému kazateli století 15. nelíbí se pověry na den hromnic: Řiekáte hromnice hromnice, že by hrom nic neudělal, kdož má tu svieci; pověry jsú to. Toť pak druhdy neudeří i na kostel z dopuštění Božieho? A co je tu svěc! Buďte múdři; sviece se proto požehnají, aby byly k poctivosti k tělu Božiemu, ne pro pověry. Hromnic často se užívalo proti kouzlům a proti ďábelské prý moci. Mat. Steyer praví: Rozsvěcuje se hromnice v čas zlého povětří, aby ďábel skrze očarované povětří nemohl nám tak, jak by chtěl, uškoditi. Slušíť pak přitom pilně se pánu Bohu modliti. Proto mívali v domácnostech staročeských svíce hromničné parunkovýho vosku a rozsvěcovali svíce, kterýmž my Čechové hromnice říkáme proti blýskání a hřímání."

V. Pochází svátek hromnic z pohanstva?

Podle všeobecného pravidla, již dříve vysloveného,[2]) nemohou hromnice pocházeti z nějakého slovanského nebo německého pohanského svátku;[3]) neboť na počátku 6. století byl již všeobecným v západní

[1]) »Staročeské výroční obyčeje«, str. 148.—149.

[2]) »Hlídka« II. 323.

[3]) Pro zajímavost podáváme zde některá mínění. *Hanuš* (»Kalendář« 72—76) odvozuje hromnice z »pozůstatku jakýchsi hodů ke cti ohně nebeského, jakož i hodů, při kterých oheň na duše zemřelé odkazoval.« [Hanuš chce svátek římský feralia v Čechách usaditi.] Perun byl namnoze bohem zemřelých. [Parallela boha Februa; viz níže.] Ve spise »Děva« (str. 8.) praví Hanuš, že hromnice zasvěceny Děvě (narážka na Cerealie). — *Lippert* (»Deutsche Festbräuche« str. 17.) odvozuje hromnice z germanského Julfestu. (Bebel praví, že z Julfestu se staly vánoce.) Kdo má pravdu? — Komicky téměř musí působiti postup myšlenek u *Erbena* (»Slovník naučný« l. c.): »Jinak slove tento den také den svíček i očišťování panny Marie... Původ svátku tohoto hledati dlužno v náboženství pohanském, kteréž v té době roční, jakožto na přechodu ze zimy v léto, vykonávalo jisté svěcení, nazvané očišťování nebo očista... Z této příčiny nazván

církvi; u Němců pak sv. Kolumban teprve koncem téhož století počal hlásati evangelium; u nás Čechů svatí zvěrozvěstové ještě později.

Hromnice bývají však ve spojení přiváděny, nebo dokonce odvozovány od pohanských svátků římských; činí tak spisovatelé církevní velice znamenití jako Ildefons z Toleda († 667), Beda Venerabilis († 735) a Benedikt XIV. (1740—1758). Že však mínění těchto úctyhodných mužů v naší záležitosti úplně správná nejsou hlavně pro nedokonalou znalost římských starožitností v jejich době, ukáže další pojednání.

Většina folkloristů má za to, a to zcela oprávněně, že únor byl u starých Římanů měsícem očišťování[1]) hlavně proto, že byl měsícem posledním[2]) a Římané nový rok jaksi bez hříchu počíti chtěli; v tom však chybují tvrdíce, že tato očista se děla ohněm.[3]) Ovid o tom nechce ničeho věděti, tvrdě, že očista děla se říčnou vodou[4]) nejprve u Řekův,[5]) odkud i římský obyčej pochází.[6]) Řekové měli v únoru měsíce γαμηλιών (svatební, asi jako náš masopust), ἀνθεστηριών (květný), nanejvýš ἐλαφηβολιών (myslivecký), z nichž žádný nemá ohnivou povahu. U Římanů samých připadaly na měsíc únor tyto svátky: Lupercalia, Quirinalia, Formacalia, Parentalia, Feralia, Caristia, Regifugium, Equirria. Z těchto svátků souvisí velice málo s ohněm svátek Formacalia zasvěcený bohyni pecí. Jest tedy podle všeho mínění folkloristův o únoru jakožto ohnivém (ohni zasvěceném) měsíci pouhou, ničím řádně neodůvodněnou domněnkou a pouhým jen přáním. Toto své přání hledí folkloristé i nefolkloristé podporovati důvodem, že svátky k poctě ohně byly u mnoha pohanských národů v té době slaveny, kdy náš měsíc únor připadá.

---

byl měsíc únor v staré Italii Februarius, t. Očistník« (sic!). — Toto odvozování jest právě tak směšné, jako když Kollár praví, že sanctus Vitus není nic jiného než Svantovít. (»Sláva bohyně« str. 14.)

[1]) Ovidi Nasonis Fastorum II. 19. Februa Romani dixere piamina patres... ib. (29—30): denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur, hoc apud intonsos nomen habebat avos.

[2]) Až do r. 709. po založení Říma (45. př. Kr.); viz *Stangl*, »Weltära« str. 22.

[3]) Riegrův »Slovník naučný« III. 941. »Čas. Č. Musea« 1849 I. 164. *Hanuš*, »Kalendář« 73. Týž, »Děva« 8—9.

[4]) O nimium faciles, quia tristia crimina caedis fluminea tolli posse putatis aqua. (Fasti II. 45—46.) Srv. »Musejník« 1849, etymologie února.

[5]) Ovidi v. 37. Graecia principium moris fuit.

[6]) ib. 31—34. mensis ab his dictus, secta quia pelle luperci
omne solum lustrant idque piamen habent:
aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris
tunc cum ferales praeteriere dies.

My projednáme v následujícím všechny svátky, z nichž prý hromnice povstaly, ať již jsou ohnivé či neohnivé povahy.

Čínské. U Číňanů, v Siamu a Ceylonu jest jakýsi svátek světla 15. dne prvého měsíce.[1]) Toho dne pálí se mnoho ohňostrojů, domy, ulice ve městech i vesnicích, zahrady, ba i lesy v blízkosti měst bývají ověšeny velikým množstvím lamp, které pak na večer zapáleny, téměř pohádkové vzezření celým krajinám dávají.[2])

U Číňanů jest styk s křesťanstvím dějepisně dokázán teprve v roku 636. (syrský kněz Olup.[3]) Nemohly tedy hromnice r. 386. již existující z Číny svůj původ vzíti.

Egypt. Egypťané slavili v čase našeho února[4]) slavnost v městě Sais k úctě bohyně Isis-Neith (Athene), slavnost svícení, o níž nám Herodot[5]) takto vypravuje: „Kdykoli pak se v Sai scházejí, vždy po oběti za noční doby všichni četné svítelnice pod širým nebem kolem příbytků rozžehují. Tyto svítelnice jsou mísky naplněné solí a olejem a nahoře plave knot, který celou noc hoří. Proto celá tato slavnost slove svícení. I ti Egypťané, kteří k této slavnosti nejdou, dbají o to, kdy tato noc přijde, a rozžehují též vesměs svítilny; tak se tedy nejen v Sai, nýbrž po celém Egyptě osvětlení děje. Proč se této noci osvětlení a slavení dostává, o tom vypravuje stará zvěst.“ [6])

Tato egyptská slavnost nemohla býti pohnutkou při ustanovení hromnic hlavně ze dvou důvodů:

1. Církevní rok pohanský byl u Egypťanů proměnlivým až do doby svatého Cyrilla Alexandrinského († 444), a to tak, že 1. Thot (při stálém kalendáři 29. srpen), začátek egyptského náboženského roku, po čtyřech letech o den dříve připadal než dle kalendáře julianského, až po julianských 1461 letech se s tímto zase shodoval. Protože po téže době (po době 1460 julianských nebo 1461 egyptských roků čili

[1]) U Číňanů jest novoročním (Yuan Dsji) ten den, který jest prvním dnem měsíce, ve kterém slunce vstupuje do znamení ryb (*Drechsler*, »Kalenderbüchlein«, Leipzig 1881, S. 73). Slunce vstoupí dle našich astronomů do znamení ryb dne 18. února.

[2]) *Sepp*, »Heidenthum und dessen Bedeutung fürs Christenthum« I., 221; Meiner's »Geschichte der Religion« II., 320 f. 666.

[3]) *Saint-Martin*, »Histoire du Bas-Empire« VI. 69. — *J. B. Weiss*, »Weltgesch.« I. 84.

[4]) *F. Nork*, »Vergleichende Mythologie«. Leipzig 1836, str. 86.

[5]) Herodotovy dějiny II. 62, přel. prof. Kvíčala, str. 187.

[6]) Slavnost tato je slavnost z mrtvých vstání Osirisa, tedy slavnost jarního počátku. Srv. *J. B. Weiss*, »Weltgeschichte« I. 223. — Dle jiných z mrtvých vstání Hora (Nork). — Nejlepšího poučení o tom podá asi *Brugsch*, »Festkalender Ägyptens«.

533.265 dní) hvězda Sirius (Sothis, psí hvězda) do svého dřívějšího postavení ke slunci se vracela, nazvána doba ta velký rok čili Sothiův okruh (annus canicularis, κύκλος κυνικός.[1]) Připadal-li svátek Saiský v jednom století na únor, připadal již za sto let na leden, za druhých sto let na prosinec atd.

2. Kdyby však okruh Sothisův opomenut byl, tedy musíme tuto okolnost v ohled vzíti: Dle svědectví Klementa Alexandrinského[2]) byla v Egyptě o dni narození Páně mínění velice různá: ponejvíc jmenovány dny 25. pachon (25. květen), 24. farnut (25. duben); čtyřicet dní od těchto dat nepřipadne nikdy na únor.

Persie. Peršané měli svátek Neiran (Rus-Neiran) k úctě ohně; někteří mínili, že tento svátek slaven byl v únoru;[3]) novější badatelé dokazují, že týž svátek na měsíc květen připadá.[4]) Proto není třeba více proti tomu svátku dokazovati.

Řecko. S hromnicemi bývá do styku přiváděna také řecká slavnost anthesterie, národní svátek jonsko-attický, slavený od 11. až do 13. dne měsíce anthesterionu[5]) k úctě boha Dionysa. V těchto dnech bylo nové víno načato; první den slul πιθοιγία (načatí sudu), druhý den χόες (svátek konvic), ježto každý účastník dostal svou konvici (χοῦς), třetí den slul χύτροι dle oběti, která přinášena bývala v hrncích (ἐν χύτροις) duším zemřelých (aneb dle mythu vlastně duším zemřelých po potopě deukalionské.[6]) — K vůli obětem zemřelých, které u římského svátku feralií s hromnicemi ve spojení přiváděny byly, odvozovány hromnice z anthesterií, s kterými pražádné podobnosti a souvislosti nemají.

Řím. Došli jsme až k římským slavnostem a tu nastává otázka, s kterým římským svátkem mají naše hromnice souviseti. Mínění zvláště křesťanských dějepisců jsou nejrůznější a vespolek velice často od-

---

[1]) *Drechsler*, »Kalenderbüchlein« 57. — Srv. *Faselius*, »Ägyptische Kalenderstudien«. Strassburg 1873.

[2]) Liber primus Stromatum.

[3]) Sláva Bohyně (J. Kollár), Pešť 1839, str. 305.: »Dle staroperského kalendáře připadal na měsíc únor, Rus-Neiran, t. j. svátek ohně, na jehož místo ustanoven v církvi křesťanské svátek hromnic.« V dalším chce Kollár dovozovati ohnivou povahu slovanského února. Proti tomu viz Hanuš, »Kalendář« str. 126. a Erben v »Musejníku« l. c. 162.)

[4]) *K. Faulmann*, »Geschichte der Schrift«. Wien 1880, S. 97: »Die um diese Zeit (15. Mai) gefeierten altpersischen Feste Neiran und Abrisegan waren die Feste des Feuer- und Wasserausgiessens . . .«

[5]) Anthesterion, osmý měsíc attického roku, který zaujímal konec ledna a začátek února, nebo část února a část března. (Srv. Lepařův řecký slovník))

[6]) *Sepp*, »Heidenthum« II., 431, *Kurts*, »Mythologie«, S. 478, Pierer's »Lexikon« I., 981.

porující. Svátky, ze kterých hromnice povstati měly, jsou: amburbalia, cerealie, luperkalie, februalie a feralie (parentalie).

Co jsou amburbalie?

Na to jest odpověď velice těžká; neboť i v novejší době nemožno něco určitého mezi učenci nalézti.[1]) Celkem může se tvrditi, že amburbalie dlužno rozlišovati od ambarvalií (ambire urbem — ambire arva,[2]) a že amburbalie žádným určitým svátkem nebyly, nýbrž toliko příležitostně podle potřeby nařízeny, asi jako u nás zvláštní processí prosebná (v čas sucha) nebo děkovná (za vyslyšení v potřebách obecných); o nějakých pochodních nebo svících není u novějších badatelů ani řeči; bylo prý obětováno bohům podzemním (Diis Inferis.[3]) — Jak

[1]) Benedicti XIV., »Commentarius«, pag. 261 coll. 2: Amburbalia sacrificium quoddam erat; quod faces Ethnici manu tenentes Urbem perlustrando celebrabant. Universum terrarum Orbem Romani subegerant, omnibusque censum seu tributum quinto quoque anno solvendum imposuerant; eo tributo accepto, Februario mense Diis Inferis sacrificabant, quorum ope partas sibi victorias arbitrabantur, facesque gestantes Urbem totam lustrabant. (Srv. Eligius, Menardus, Ad Sacramentarium S. Gregorii pag, 41 et 42; Henschenius ad diem 2. Februarii.) Podle papeže Benedikta vyslovuje své mínění též Erben l. c.; k citatu vrchnímu nutno několik slov na vysvětlenou. Zdá se, že několik pohanských svátkův u Benedikta sloučeno v jedno: na Amburbalie (slaveny v neurčitou dobu) naráží processí; na cerealie (12.—19. dubna) pochodně; na paganalie (24. ledna) census; na feralie (21. února) obět bohům podzemským. O Amburbaliích neví nic spis úplně specielní: *O. E. Hartmann*, »Der römische Kalender«, Leipzig, Februar 1882; podobně Riegrův i Ottův »Slovník naučný« a Brockhausův »Lexikon«. — Mayerův »Slovník« píše (I., 478): »Amburbium, in Rom feierlicher Umgang um die Stadtflur (daher auch der Name Ambarvalia von Arvum, Saatflur), den der Oberpriester mit der Priesterschaft, den Auguren, Vestalinnen etc., dem Volke und den Opferthieren hielt, um nach unglücklichen Erscheinungen oder schweren Heimsuchungen die Götter zu versöhnen und Schutz und Segen von ihnen zu erflehen. Den Schluss bildete ein Opfer. Diese Bittgänge haben sich bis in's Mittelalter hinein erhalten.« [Vgl. Usener, »Das Weihnachtsfest«, S. 306 ff. Bonn 1889.] Srv. Zíbrt, »Staročeské obyčeje« str. 117. pozn. 15. — Pierer's »Lexikon« I., 724: »Amburbium, feierlicher Umgang der Priesterschaft und des Volkes mit dem Opferthiere durch Rom und um die Mauern, mit darauf folgendem Opfer, wodurch man nach Unglücksfällen oder vor Gefahren die Götter versöhnen wollte.« — *Roscher*, »Lexikon der Mythologie« I., 969: »Nach Strabo wurden an vielen Grenzplätzen des ager publicus zwischen dem fünften und sechsten Meilenstein von Rom durch die ‚Priester' (ob alljährlich? ob in Mai?) ein Opfer dargebracht, welches ἀμβουρία (amburbia?) hiess. Dies war nothwendig ein sacrum publicum, also mit dem Privatfest der Dea dia (Ambarvalien) nur verwandt.«

[2]) O Ambarvaliích viz Ottův »Slovník naučný«, článek »Ambarvalie«.

[3]) Diis Inferis (či Manibus) bylo obětováno officielně (úředně a všeobecně) o těchto svátcích: feralia (21. února), rosaria (11., 21. nebo 23. května), dies violae (22. března); v některých krajinách o larentaliích (23. prosince, po různu též v dubnu). O Amburbaliích žádné zmínky. Srv. Roscher, »Lexikon der Mythologie« II. Bd., S. 237. a 239.

vidno, bylo to vůbec nemožno zjednati si přesvědčení, že by hromnice povstaly z amburbalií, když to, co o té slavnosti dnes známo, jest velice rozdílným od hromnic.[1]) Cerealie [2]) byly u Řeků buď v září slaveny [3]) (velké cerealie) nebo malé v březnu; [4]) u Římanů v srpnu [5]) a v dubnu) (od 12.—19.[6]) Cerealie v září, srpnu a dubnu [7]) opomíjíme vůbec, protože nemohou přeměněny býti na svátek na počátku února slavený; malé řecké cerealie záležely v jakémsi dramatickém představení ze života Demetry (Cerery): představení toto dálo se v ohromném chrámě Demetřině v Eleusině; [8]) okolnosti všechny od svěcení hromnic velmi rozdílné. Nehledíme-li tedy k času slavnosti, poznáme, že hromnice se svými obřady, jakož i celou soustavou od cerealií tak liší, že na nějakou jich spojitost nelze pomýšleti. Luperkalie byl svátek bohu Faunovi zasvěcený na den 15. února [9]) (dies februatus); jméno své má od jeskyně na severozápadním svahu vrchu palatinského, kterouž Euander prý dle Ovida Panovi (Faunovi či Luperkovi [10]) zasvětil. V této jeskyni prý i

[1]) Benedikt XIV. chce své mínění dotvrzovati tou okolností, že papež Sergius (687—701) ustanovil processí z chrámu sv. Hadriana do chrámu S. Maria Maggiore; tak prý dokazuje liber Pontificalis a píše o tom *Martène* ve spise »De antiqua Ecclesiae disciplina in Divinis celebrandis Officiis« cap. 15: »Constituit autem, ut diebus Annuntiationis, Nativitatis et Dormitionis S. Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae ac S. Simeonis, quod Hypapantem Graeci appellant, Litania (processio) exeat a S. Hadriano et ad S. Mariam Populus occurrat.« Processí toto jest jedno z mnohých v Římě tak obyčejných (Mabillon, In Ordinem Romanum commentarius praevius V.), že na žádný způsob nesouvisí než s církevním obyčejem; kdybychom však jeho zvláštnost připustili, tedy musíme uvážiti, že by pak bylo toliko obdobou processí jerusalemského svrchu zmíněného.

[2]) Innocentius III., Sermo 1. in Festo Purificationis. — Hospinianus, Festa christianorum, pag. 52: Institutum est autem festum hoc cum suis caeremoniis ad imitationem Festi ethnici, quo Ethnici memoriam raptus Proserpinae circumeundo celebrabant. (Citat u Benedikta XIV. p. 262.)

[3]) Seneca, Hercules furens. 844.

[4]) *Eckert*, »Die geheimen Gesellschaften«, S. 206.

[5]) Ovidi Metamorphoseon 10, 431, Plutarch, Fabius M. 18, Tertullianus, de monog. 17.

[6]) Ovidi Nasonis Fasti IV. 393—620 a 679—712.

[7]) O pochodních při dubnových cerealiích mluví Ovid l. c. 491—494, 681—682, 703—712.

[8]) Strabo, liber 131.

[9]) Lupercalia novější svěcena od r. 194. před Kristem dne 13. února ve zvláštním chrámě na tiberském ostrově. (Livi 33, 42; 34, 53. Ovidi, Fasti II., 193.)

[10]) Řecký Pan a římský Faunus, ačkoliv každý o sobě původní (onen v Řecku, druhý v Římě), přece od Ovidia často stotožňováni (Fasti IV., 650; V., 99). Srv. Kurts, »Mythologie« s. 539. — Faunus nazýval se vzhledem k luperkaliím lupercus (= lupus. H. Jordan, »Krit. Beiträge zur Geschichte der lateinischen Sprache« S. 164 f.) česky asi vlkodlak, tak aspoň tvrdí Hanuš, »Mythus« S. 27 a Kollár, »Sláva Bohyně« str. 57.

Martova Vlčice kojila Romula a Rema. V Římě pak byla dvoje bratrstva čili kollegia (z rodiny Fabiův a Quinctiů,[1]) později třetí z rodiny Juliů) jejímiž členy byli tedy mladí šlechtici římští zvaní Luperci; ti měli na starosti pořádati veškery obřady svátku. Shromáždili se tedy 15. února u Lupercalu a přinesli kozla v obět; pak byli přivedeni dva mladíci (z rodin zmíněných), jimž čela nožem ještě krvavým potřena byla; krev byla však ihned utřena látkou v mléku namočenou; při tom musili se oba hlasitě zasmáti. Na to rozřezány kože zabitých kozlů na řemeny: na to obdrželi všichni Luperci po řemeni a běhali skoro úplně nazí[2]) po městě, vlastně jen v části města okolo Palatina,[3]) bijíce těmi řemeny všechny, koho na ulici potkali, zvláště pak mladé ženy do cesty schválně jím vbíhající, aby (jak Ovid[4]) z dějin o únosu Sabinek vypravuje a vykládá) byly plodnými.[5]) Luperkalie byly tak oblíbeny u Římanů, že bylo jim nesnadno od nich se loučiti; císař Anthemius (467—472) poručil proti zákazu papežově, aby luperkalie slaveny byly.[6]) Tento vzdor byl jaksi posledním vzdechem pohanského ducha, neboť luperkalie trvaly jen ku konci 5. století.[7])

Dle mínění Baroniova[8]) zapověděl papež Gelasius křesťanům účast-

---

[1]) Obě rodiny jmenovány u Ovidia, Fasti II. 377—378.

[2]) Majíce přes vrchní část těla koži přehozenou k podobenství Faunově. Viz vyobrazení: Sacken, »Die antiken Bronzen zu Wien.« Taf. 30, Fig. 3.

[3]) *Marquardt*, »Römische Staatsverwaltung«, 32, 444.

[4]) Ovidi Fasti II. 425—455.

> Nupta, quid exspectas; non tu pollentibus herbis
> nec prece nec magico carmine mater eris.
> Excipe fecundae patienter verbera dextrae:
> iam socer optatum nomen habebit avi.
> — — — — iussuae sua terga puellae
> pellibus exsectis percutienda dabant.

Srv. Iuvenalis satira II. 137—142.

> Interea tormentum ingens nubentibus haeret,
> quod nequeant parere et partu retinere maritos.
> Nec prodest agili palmas praebere luperco.

[5]) Srovnej naši pomlázku, která též plodnost prý způsobuje; Sobotka, »Rostlinstvo« str. 134, Zíbrt, »Obyčeje« 77.

[6]) *Kurts*, »Mythologie« str. 541.

[7]) *M. Büdinger*, »Jahrbuch für Philologie«, Teubner, Leipzig 75, 1857, 201. — Popis luperkalií nalézáme u Ovidia, Fastorum II. 267—474. — Nejdůkladnější pojednání o luperkaliích podává Mannhardt, »Mythologische Forschungen«. Strassburg 1884, 72—155.

[8]) S Baroniem (Notae ad Martyrologium ad 2. Februarii) souhlasí: Thomassinus (De dierum festorum celebratione, II. 2), Florentinius (Exercitatio 3. ad diem 5. Ianuarii), Bailetus (Historia 2. Februarii), Honoratus a S. Maria (Animadversiones ad Regulas

niti se luperkalií a ustanovil na místo tohoto pohanského svátku slavnost Očišťování Panny Marie; jen že Baronius chybně se domýšlí, že náš svátek ještě neexistoval a teprve po ustanovení Gelasiově ze západní církve do východní se rozšiřoval; zatím však svátek v některých již krajinách na východě existující byl od Gelasia přijat ku potlačení tak oblíbeného svátku luperkalií. Toto mínění podporuje ta okolnost, že na východě v první době (až asi do roku 450.) Očišťování Panny Marie 14. února slaveno; Luperkalie slaveny 13. a 15. února; svátek křesťanský na 14. února připadající hodil se dobře k jejich potlačení. Symbolický význam obou svátků (požehnání prvého dítka plodné matky, jakožto dík za milost plození, šlehání, které plodnost působí) jakousi, třeba dosti vzdálenou a nucenou příbuznost obsahuje; luperkalie zanikly, když svátek Očišťování v Římě byl zaveden; to vše nás vede ku přesvědčení, že ono mínění jest pravdivé, které tvrdí, že Gelasius I. chtěje potlačiti pohanské luperkalie, použil k tomu již dlouho na východě existujícího svátku Hypapante, svěceného dne 14. února; na žádost císaře Justiniana byl pak svátek Očišťování určen pro den 2. února, což se se západním míněním o dnu narození Páně (25. prosince) úplně shodovalo.

Než přikročme dále. Asi 20. února byl prý slaven svátek ku poctě Plutona, kterému celý měsíc únor (februarius) zasvěcen byl; proto nazýván Pluto též februus. Při tom svátku prý bylo ve stavení vykuřováno, aby zlí duchové neměli v příštím roce (který počátkem března začínal) žádné moci; při tom celé město prý bylo očišťováno; mimo to prý božstvu podsvětí obětováno. Tyto všeliké obřady prý církev obrátila ve svátek Očišťování.[1])

Criticae, tom. II. lib. 3), Vertus (Explicationes Caeremoniarum Ecclesiae, tom. II. p. 17), Fronto (Notae ad Calend. Rom. ad diem 2. Februarii), Allatius (De Hebdomade Graecorum § 1, p. 1403), Bingam (Antiquitates Ecclesiasticae, lib. 20, cap. 8, § 5). Všichni tito jmenováni a citováni jsou ve spise papeže Benedikta XIV. Přidej k tomu ještě: Martène, De antiquis Ecclesiae ritibus, l. 4, c. 15, Marzohl et Schneller, Liturgia Sacra, t. 4, p. 226. Lippert (»Deutsche Festbräuche« S. 44—45) má za to, že na místě luperkalií ($^{15}/_{2}$) nebo Terminalií ($^{23}/_{2}$) nastoupil svátek: Sídlo sv. Petra v Antiochii, Cathedra S. Petri (eine Art dynastisches Fest ihrer eigener Herrschaft).

[1]) S. Ildephonsus Toletanus, Sermo 1. in Purificatione B. Mariae V.: »Agitur autem haec Festivitas mense Februario, quem Romani adhuc Pagani a Februo, id est Plutone sic vocaverunt: quem potentissimum purgationis credebant; februare enim purgare dicimus. Quo mense lustrabatur Civitas, et diis Manibus offerebant sacrificia, quorum auxilio et virtute totum Orbem se subiugasse putabant. Quam lustrandi consuetudinem congrue et religiose Christiana mutavit Religio; cum eodem mense, id est hodierna die — — — non solum clerus, sed et omnis Plebs Ecclesiarum loca cum Cereis et diversis Hymnis lustrantibus circumeunt.« — *Beda*, »Rationarium temporum«: »Secundum mensem

Tvrzení to jest mylné, neboť Februus v naznačeném smyslu objevuje se teprve ku konci čtvrtého století po Kristu,[1]) tedy v době, kdy svátek Očišťování se svými obřady již existoval. Beze vší pochyby měli badatelé, mluvící o svátku Februově, svátky parentalia a feralia na mysli,[2]) tomu svědčí hlavně oběti přinášené Diis Manibus. Toto mínění potvrzuje též úplné mlčení Ovidiovo o nějakém bohu Februovi, nebo pojmenování Plutonově, nebo nějakém svátku Februově. U něho, který nejvíce mohl a měl věděti, není o něčem podobném ani zmínky.

Zbývá nám svátek parentalií a feralií a tu nutno poznamenati, že podle všeho amburbalia a februalia (svátek Dita či Plutona Februa) nic jiného nejsou, než zkomolené zprávy o svátcích parentalia a hlavně feralia. Parentalia [3]) slavena od 13. až včetně do 20. února každého roku k poctě zemřelých (Diis Manibus [Ildephons, Beda], Diis Inferis [Benedikt XIV.]) a při tom snad později (za časův Ovidiových ještě nikoli) jejich králi Plutonovi (Februovi), ačkoliv nemožno dokladův o tom sehnati. Záležela pak parentalia ve přinášení obětí od jednotlivých rodin, tedy ne veřejně od kněží, nebo státních úředníků

Numa dicavit Februo i. e. Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrarique eo mense civitatem necesse est, quo statuit, ut iusta (sacrificia) Diis Manibus solverentur; sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutavit religio christiana, cum in eo mense eodem die S. Mariae plebs universa cum sacerdotibus ac ministris hymnis modulatae vocis per ecclesias perque congrua urbis loca procedit datosque a pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes.« — Srv. Sepp, »Heidenthum« I., 221, Pierer's »Lexikon« V., 743. — Riegrův »Slovník« III., 41: »Februus, očišťovatel, etruský bůh, totožný s Plutonem, jemuž ke cti konala se slavnost únorová Februalia, od 18. do 28., při níž se rozdávala očišťovadla (februa) záležející z pryskyřice, smoly, síry a p., jimiž se pak ve staveních vykuřovalo, načež se popel nazad zahodil. Slavnost tuto končila Feralia (Ovid však stanoví feralia na 21. únor), slavnost umrlčí, s obětmi za zesnulé, čehož stopy se v našich hromnicích zachovaly« (kde a jak, to zapomněl autor článku udati!). — Srv. Kurts, »Mythologie« S. 478.

[1]) U těchto spisovatelů: Servius (kolem r. 390.) ad Verg. Georg 1, 43. Macrobius (kolem r. 430), Saturnalia 1, 12, 3. Ioannes Laurentius Lydos (490—562), De mensibus 4, 20, S. 68. Isidorus Hispalensis († 636), Etymolog. 5, 33.

[2]) Srv. *Roscher*, »Mythologisches Lexikon« 1471, 19: »Ioannes L. Lydos identifiziert den Februus (Φέβρος) ebenso wie Myth. Vat. und Isidor. Hisp. geradezu mit Pluto, während ihm Serv. a. a. O. als Ditis Pater bezeichnet, weil im Februar die Sühnungen für die Seelen der Verstorbenen vorgenommen und diesem geopfert worden sei. Da die Sühnungsfeierlichkeiten dieses Monats die doppelte Beziehung auf die Fruchtbarkeit (Lupercalien) und die Unterwelt (Parentalien und Feralien) hatten, so tritt diese (sc. doppelte Beziehung) eben auch in Februus, der Personifikation des februare hervor.«

[3]) Důkladný popis svátků parentalia lze nalézti ve spise: *Marquardt*, »Römische Alterthümer« 4, S. 257.

neb i od celého lidu společně, zemřelým jejich rodiny (parentes — obětovati těmto duším parentare — svátek parentalia); oběti ty záležely v různých jídlech a nápojích, nanejvýše bylo obětováno kadidlo nebo maso; ponejvíce pak pokládány na hroby věnce[1]) a květiny; o nějakých světlech nebo svíčkách a pochodních není při parentaliích ani řeči.

Feralia jsouce veřejným, officielním zakončením parentalií, stála pod přímým vedením pontifika; o feraliích přinesena hlavní obět Diis Inferis; tato obět musila býti obětována, jinak by vyšli z hrobu a způsobili hrozné umírání, jak se jednou stalo, když pro válku si Římané času nedali;[2]) avšak i obět feralií nemusila býti zápalná, neboť o feraliích chrámy nebeských bohů zavřeny, na žádném oltáři nesmělo se zapalovati.[3]) Jaká příbuznost s hromnicemi? Žádná![4])

Tím ukončili jsme pout do labyrinthu, který nám různí spisovatelé svými domněnkami o původu svátku Očišťování Panny Marie vystavěli. Přehlédne-li čtenář všeliké ty různé pohanské svátky, které jsme podle pramenů nám přístupných uvedli, uzná, že všeliké odvozování našeho svátku z pohanstva nucené, nepřirozené, prazvláštní, ba často protirozumné jest pro spojování nejrůznějších pohanských svátků s hromnicemi; podivné jest kromě toho a podivuhodné, že dva autorové, pojednávající o témže svátku, obyčejně míněním svým od sebe se různí; nesnadno zjednati si přesvědčení, že by hromnice s některým pohanským svátkem mimo luperkalie (jak výše uvedeno) v nějaké spojení přivedeny

---

[1]) Zvyk darovati věnce na hroby jest úplně pohanský; tak dosvědčují místa u klassických spisovatelů: Plinius, Historia naturalis 21, 3, 11. Vergilius, Aeneis 5, 79; 6, 884. Ovidius, Fasti 2, 537. Tristium 3, 3, 82. Suetonius, Nero 5, 7. — Podobně nošení černých šatů na znamení smutku jest původu pohanského; protože hrob je tmavý, představovali si pohané duše zemřelých tmavé; tmavé, temné barvy zvířata jim obětována; při zaklínání používáno černých fazolí; při smutku oblečeny šaty černé barvy. Vergilius, Aeneis 2, 64. Propertius 4, 7, 28; srv. Horatii Carmina 4, 12, 26.

[2]) Ovidius, Fastorum II. 547.

[3]) Ovidi l. c. 561—566.

Conde tuas, Hymenaee, faces et ab ignibus atris
aufer! habent alias maesta sepulcra faces.
di quoque templorum foribus celentur opertis
ture vacent arae, stentque sine igne foci.
nunc animae tenues et corpora functa sepulcris
errant, nunc posito pascitur umbra cibo.

[4]) Někteří spisovatelé by rádi namluvili, že hromnice obsahují též jakousi památku na zemřelé. Probereme-li však celé officium toho dne, nenajdeme ani nejmenší stopy po úctě zemřelých na ten den.

býti mohly. Nezbývá tedy než vysloviti jakožto výsledek pojednání: Hromnice jest svátek původu úplně křesťanského, pocházející z doby mezi 100—386 po Kristu; tomu svědčí existence svíček, existence processí, existence processí se světly a pak výslovné svědectví současného spisu (Peregrinatio Silviae); svátek tento má svůj základ ve slovech zbožného Simeona a jest zařízen za pomocí symboliky Písma svatého; obřady jeho (až na svěcení svíček z počátku 9. století) pocházejí z doby svrchu zmíněné (od 2. až do konce 4. století); v r. 494. ustanovil papež Gelasius I. chtěje pohanské luperkalie, v životě římského lidu tak zakořeněné zahladiti, aby v celé západní církvi zavedena byla slavnost Očišťování Panny Marie se všemi svými obřady, jak v mnoha částech východní církve slavena byla; tomu svědčí i bádání spisovatelů dějepisných i starožitnických, neboť kolem r. 470. možno ještě luperkalie stopovati, ku konci 5. století však zanikly, zajisté že zavedením našeho svátku mezi křesťany. Tato slavnost byla roku 453. na žádost císaře Justiniana ze 14. na 2. únor přeložena. Ostatní pohanské svátky (mimo luperkalie), ať již se jakkoliv jmenují, nemožno s hromnicemi v žádný styk uváděti, pro veliký rozdíl ve všech okolnostech. Protož mějme tu vždy na mysli a v úctě nejsvětější jen světlo k zjevení pohanův a ku slávě lidu svého poslané!

O vzdělanosti Slovanů.

Píše DR. FR. NÁBĚLEK.

VII.

39. Mysl lidská ničím tak ušlechtěna býti nemůže jako náboženstvím, a naopak náboženství dobře může sloužiti za měřítko ušlechtilosti národu. Nebylo národu bez náboženství a neobstojí společnost lidská bez něho. Voltaire praví: Kdyby Boha nebylo, musel by býti vynalezen, ale všechna příroda k nám volá, že Bůh jest.[1]) On by nechtěl býti pánem ani malé vsi, v níž by nebylo víry v Boha.

Jestliže všechna příroda jest svědectvím o jsoucnosti Boží, kdož více bude proniknut věrou v Boha než lid rolnický, jakýmž jeví se býti Slované od nejstarších dob? a kdež i dosud nalézáme větší zbožnost než u rolníků? Máme svědectví o pohanských Slovanech, že věřili v bohy, věřili v Boha nejvyššího, odměnitele statků dobrých a mstitele nepravostí, věřili v nesmrtelnost duše, v život posmrtný, v odměnu za dobré i v tresty za zlé skutky po smrti. Již taková víra sama o sobě svědčí o kulturní pokročilosti a zvedenosti. Slované proniknuti jsouce ideou božstva, jakožto dárce všeho dobra a mstitele skutků zlých, přítomnost jeho ve zjevech přírodních pociťovali. Tím se vysvětluje ona velká uctivost a posvátná bázeň, s jakou konána bývala bohoslužba. Bohům stavěny byly nádherné chrámy a v nich ukládány drahocenné dary přinášené v obět; kněžstvo obstarávalo bohoslužbu s takovou uctivostí, že se jí podivujeme. Helmhold[2]) praví o Slovanech polabských: „Než konal bohoslužbu kněz slovanský, čistil co nejpečlivěji chvojím (košťaty) svatyni Svantovítovu s dechem zatajeným, a kdykoli chtěl dýchnouti, běžel k bráně, aby snad neurazil přítomnost božstva dechem lidským.“ Bylo-li v úctě božstvo, byli ctěni i sluhové božstva, kněží. To dosvědčuje též Helmhold, an dí,[3]) že větší úcty požívá kněz u Slovanů, než král. — Též přísahy velmi nesnadno se připouštějí, neboť u Slovanů přísahati jest jaksi jako křivě přísahati. — Gebhardi (I. p. 31) praví,

[1]) »Si Dieu n'existais pas, il faudrait l'inventer, mais toute la nature nous crie, qu'il existe.«

[2]) Helmhold, Lib. I. c. 6. Saxo Gramm. L. 14. Antequam rem divinam faceret sacerdos Slavorum, scopis quam diligentissime fanum Svanteviti purgabat, spiritu oris compresso, quem quotiens revocare opus erat, ad ostium decurrit, ne scilicet humano halitu numinis praesentia offenderetur.

[3]) »Maior flaminis quam regis veneratio apud ipsos (Slavos) est.« — »Iurationes difficillime admittuntur, nam iurare apud Slavos quasi periurare est.«

že nejstarší Vendové, kteří jen jednoho nejvyššího boha uctívali, přinášeli oběti na kamenech (balvanech) a označovali kameny místo, na kterémž (kromě kněží) nikdo se nesměl zdržovati. Jejich kněží starali se o náramně velké oltáře, stavěli balvany průměru až deseti loktů na vyvýšené kameny a tak pevně, že mohly vytrvati staletí. Není pochopitelno, jak neznajíce pomůcek mechaniky, mohli postaviti budovy, jež žádají sil nadlidských, aby tak ohromné a netvarné balvany mohly býti vytaženy do výšky. Snad dá se mysliti, že to dělali jako Egypťané stavějíce pyramidy z ohromných balvanů.

40. Nové poučení víry Kristovy Slované přijímali ochotně, kdekoliv jim podáváno bylo mírným způsobem a v jejich jazyku; vzpírali se však, když byli nuceni přijati novou víru, o níž nebyli poučeni řečí jim srozumitelnou; a to jest svědectvím o jejich rozumu: který rozumný člověk zachová se jinak ve věci nejdůležitější, že by zaměnil náboženství, v němž vyrostl on i jeho předkové, za učení, jemuž nerozumí? Že houževnatě stáli při svých bozích, nemělo by se přičítati nějaké zarytosti a nevěře, národům slovanským prý vrozené, nýbrž spíše slouží jim ku cti, povážíme-li, jakým způsobem křesťanství u nich bylo šířeno a z jakých příčin. Jednak to byla neznalost jazyka slovanského těch, kteří hlásali evangelium, než nedalo semeni nové víry vzklíčiti a vzrůsti u pohanských Slovanů, více však ještě byla to nenasytná hrabivost, lakota, ukrutenství a panovačnost šiřitelů víry Kristovy, víry to lásky. Jak měli ji přijímati národové svobody milovní, a jakou měli míti k ní důvěru, když viděli, že jest jen prostředkem k jich porobení a k ukojení hmotných, sobeckých prospěchů těch, kdož ji šířili! Jen lid otrockého ducha, nemyslící, mlčky přijme, co snad mocnější mu nabízí, nikoliv národ rozumný, svobody milovný. Kde Slované byli poučováni svým jazykem, kde nebylo nátlaku zbraní, kde lid viděl, že hlasatelům nové víry běží skutečně o spásu duší a ne o zisk hmotný, kde dobrý příklad ztvrzoval pravdu víry hlásané, lid byl povolným a přístupným víře Kristově. Pavel J. Šafařík praví:[1]) „Kdokoli nepředpojatou myslí sám ve knize dějin se poohlédne, toho nemůže zůstati tajno, proč tehdáž, když ostatní Slované v Bulhařích, Srbích, na Moravě, v Čechách, Polště a Rusi náboženství křesťanské, nevšudy-li bez odporu, přece všudy bez velikého krveprolití a vesměs dosti ochotně z rukou bezbranných, duchem pravého křesťanství puzených, domácích i cizích kněží přijímali, samojediní Zálabci, jmenovitě Bodrici a Lutici, pokaždé, kdykoli podmanitelé jejich, po přemožení jich, jho těžké poroby světské

[1]) »Slovanské starožitnosti«, oddíl dějepisný, str. 864.

se závazkem přijetí křesťanství na ně vložili, a je k novým robotám a poplatkům donutili, nabyvše síly, jho toto se sebe svrhli, a sice s takovou zoufalou zuřivostí a s provozováním takového ukrutenství, jakéž sobě připomínati mysl člověčí se užasá, aniž dříve šíji svou mírně sklonili, než poslední krév za vlast a národnost vycedili.“ Kde byl nátlak a utiskování menší, tam i křesťanství snáze se ujímalo, jako na př. u Srbů polabských; Srbové zálabští, Milčané i Lužičané, náležející po některý čas k Polště a k Čechám, přijímali dar víry mírnějšími prostředky. Srbové pak předlabští, Lutici, Rataři (r. 930.) a Bodrici (r. 932.) velmi záhy byli přemoženi a ku křesťanství dohnáni.

41. Jakým způsobem křesťanství bylo šířeno u Slovanů, dosvědčují nepodezřelí spisovatelé souvěcí a pozdější. Helmhold svaluje vinu neúspěchu na hrabivost a lakotu Sasů: Vůdce Sasů, Bernard, všechen proniklý lakotou, podmanil si Slovany ze sousedství válkami a smlouvami a obtížil takovými břemeny, že (Slované) nepamatovali ani Boha ani nechtěli býti kněžím v ničem po vůli.[1]) V kapitole 25. praví, že lakota Sasů množí nenávist k náboženství křesťanskému. Ozbrojeným ramenem jho poddanství se sebe střásli a hájili volnost s takovou houževnatostí ducha, že chtěli raději zemříti než přijati název křesťanstva a dávati poplatky knížatům Sasů. Tuto potupu způsobila nešťastná lakota Sasů, kteří národy slovanské tísnili tak velkými břemeny, že byli dohnáni trpkou nutností protiviti se zákonům božským i poddanství knížat. O nenasytné lakotě Sasů Helmhold mluví na mnoha místech. C. 87.: „I uložil vévoda (saský) Slovanům, kteří byli zůstávali v zemi Vaginů, Polabův, Obotritů, Kycinův, aby platili důchody biskupům, a sice z popluží (z jitra?) tři korce pšenice ozimé a dvanáct peníző běžné mince.“ [2]) To byl již pořádný desátek! Biskupu Bennovi po celém území Obotritů museli platiti z každého domu, ať chudého nebo zámožného po jedenácti denárech. Al. Krantzius píše: [3]) „Velmi kruté vybírání poplatků, jakéž Sasové ukládali Vandalům (Vendům, Slovanům), tak děsilo lid, že z toho pojal v nenávist křesťanství a pod-

[1]) Helmhold, L. I. c. 15. » . . . Dux quoque Saxonum Bernardus totus avaritia infectus, Slavos quos e vicino positos bellis sive pactionibus subegerat, tantis vectigalium pensionibus aggravavit, ut nec memores Dei, nec sacerdotibus ad quidquam essent benevoli.

[2]) Et praecepit dux Slavis qui remanserant in terra Vaginorum, Polaborum, Obotritorum, Kycinorum ut solverent reditus episcopales, h. e. de aratro tres modios siliginis et duodecim nummos monetae publicae

[3]) Krantzius, Vand. L. 3 c. 40. »Tributorum exactio gravissima quam solebant imponere victis Vandalis Saxones, adeo terruit gentem, ut Christianismi inde odium conciperent, et Saxonibus subesse morte gravius ducerent.«

danství Sasům horší smrti považoval.“ Adam Bremský též doznává, že lakota Sasů zavinila neúspěch víry Kristovy mezi Slovany polabskými.[1]) Samuel Grosser[2]) praví: „Markrabě Dětřich k Slovanům na víru křestanskou již obráceným velmi tvrdým byl a uložil jim nesnesitelné daně. Kněžstvo bylo s ním jedné mysli a tak nelidsky činilo se svými požadavky (důchody), jakoby tyto ovečky, které teprve byly přišly do jejich stáda, i z kůže chtěli sedříti. Slované proto byli roztrpčeni.“ Gebhardi:[3]) „Waldemar spojil se s některými saskými pány a spěchal s vojskem ještě v zimě na Rujanu. Rujaňané přiměli velekněze, aby žádal za mír. Toho se jim dostalo za velkou sumu stříbra. Kněz snesl všechny peníze, zlato a stříbro, jež choval ve chrámě, ale všechen ten poklad chrámový jakož i všechny drahé kovy, kteréž měli jednotliví obyvatelé a dáti museli, nestačily zapraviti dluh!“ A jak obraceli ty ubohé Slovany na víru! Saxo Grammaticus:[4]) „Trotho III. Slovany kázal jímati a věšeti rukou občanů na velmi vysoké kříže.“ Anton[5]) dí: „Jestliže Vendové nechtěli se pokořiti před křížem, usmrcovali je k poctě Ukřižovaného.“ O Jindřichu Lvovi se vypravuje, že násilím Vendy k víře nutil, houfně je vháněl do jezera Šverinského ke křestu. Četná sídla biskupů, jež se všech stran obklopovala území Vendů, kostely a kláštery více podobaly se zbrojnicím než chrámům Božím, biskupové pak a kněží dříve mocným krotitelům než mírným hlasatelům víry. Mnozí missionáři němečtí, až na některé výjimky, neměli té píle a obětivosti, aby naučili se řeči lidu, mluvili skrze tlumočníky; násilí bylo jim pomůckou vítanější než mírné slovo. Někteří zase dali si napsati řeči a články víry jazykem vendickým a četli je posluchačům, ovšem s takovou výslovností a s takovým přízvukem, že učinili směšnými i sebe i věc. K těm, kteří učili se řeči Slovanův, aby s větším úspěchem šířili víru Kristovu, náleží biskupové Meziborští: Boso před l. 971. a Werner před l. 1201., též Stargradský kněz Bruno okolo l. 1156. Dithmar, nástupce Bosův, od r. 1009. poznamenává o svém předchůdci, že slovanštině se učil a že učil lid zpívati Kyrie eleison, což prý lid

[1]) Adam Brem. L. 3. c. 25. ». . . Audivi . . . populos Slavorum iam dudum facile converti posse ad Christianitatem, nisi Saxonum obstitisset avaritia; quibus (inquit) mens pronior est ad pensiones vectigalium quam ad conversionem gentium.«

[2]) V díle »Lausitzer Merkwürdigkeiten«.

[3]) II. p. 8. 9,

[4]) S. Gr., otec danského dějepisu, probošt v Roeskildě, † 1204. L. 5. p. 77. »Trotho III. Slavos a lictoribus abripi iussos in altissimas cruces civium manu subfigendos curavit.«

[5]) Karel Bohumil Anton, »Über die alten Slaven« I. str. 64.

ve smích obracel, že jim velí zpívati „ve kri olša“ (ve kři olše). I Dithmar slovansky aspoň rozuměl, poněvadž ve svém „Chronicon“ jména slovanská, i když ne vždy případně, po latinsku vykládá. Že potkávali se s neúspěchy, není přičítati nějaké spurnosti, nepřístupnosti Slovanů. Nová víra byla jen zástěrou podmanitelů, za níž skrývala se hrabivost, panovačnost a útisky. Vždyť nešetřili ani pokřtěných. Obrátiti (na víru) znamenalo tehdy pokřtiti, t. j. pokropiti (políti) vodou. Každý národ, který dal se obrátiti, byl již tím podmaněn: subacta regi, populo, etiam nobis, jakž prostosrdečně poznamenává Dithmar čili Dětmar. — Za takových okolností nedivme se, že Slované na svých utiskovatelích se mstili, když nabyli moci, a že páchala se ukrutenství; vždyť bylo zřejmé, že běží o podmanění, ba o vyhubení Slovanů! To dokázala pak skutečnost. Však to náleží do statě o utrpení a strastech Slovanů.

Kde jste se octly milé zde bydlivších národy Slávů,
národy, jenž Pomoří tam, tuto Sálu pily?
Srbů větve tiché. Obotritské říše potomci,
kde kmenové Vilců, kde vnukové jste Ukrů?
Na pravo šíře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v Slavii Slávu hledá. (Kollár.)

42. Zcela jinak ujímala se víra Kristova, kde Slovanům zvěstována byla jazykem lidu srozumitelným a kde lid viděl, že není prostředkem k podmanění. S jakou slávou vítáni od Slovanů, zvláště Moravanů, svatí bratří Solunští! Jiní národové spokojili se při službách Božích s jazykem cizím, nesrozumitelným, jediní Slované vykonávali posvátné obřady svým jazykem; toť přirozené a rozumné. A podporovali snad němečtí biskupové eminentně kulturní snahy sv. Methoděje? Hermenrich Pasovský jezdeckým bičem mrská již šedivého starce, sv. Methoděje. Světec ten vězněn, zimou mořen a týrán v Pasově od německého biskupa!

43. Že mysl Slovanů původně je zbožná, vysvítá z mnohých okolností. Již ve chrámech pohanských, jakž nahoře bylo podotknuto, jevila se posvátná bázeň a úcta k božstvu. Tam byla nádhera a velké poklady přinášené za oběti bohům. Prohlédněme si pak naše stará města; co tu chrámů ze starších dob, na př. v Praze, v Krakově a j. a s jakou nádherou byly vyzdobeny! Nejsou-liž to pravé klenotnice, jež vzbuzují náš obdiv? Bible, Písmo sv. sotva u kterého jiného národa bylo v takové úctě jako u Slovanů. Národ český, ač počtem proti jiným národům nečetný, Písmo sv. přece vydal nepoměrně častěji, než stalo se jinde. Co jest vynaloženo umění na ozdobu biblí, obřadných knih, kancionálů, rouch kostelních, mohl každý s údivem viděti na národo-

písné výstavě v Praze: oddělení kostelní mohlo býti zároveň svědkem jak umělosti, dovednosti, tak i zbožnosti českého lidu. Pavel J. Šafařík dí ve svém díle „Geschichte der slavischen Literatur" str. 62.: „Slované mohou se honositi, že mají zvěsti křesťanského náboženství v takových překladech, kteréž slovo pravdy od staletí v původní čistotě a věčně mladistvé svěžesti a síle denně oživuje. Žádný národ nevynaložil tolik péče na zachování čistoty a na zušlechtění tohoto božského dobrodiní, jako Slované." Bible byla vždy ve velké úctě u Slovanů. Stěhující se Bratří čeští do vyhnanství biblí berou s sebou jako drahý poklad; Komenský jako dědictví ji odkazuje svému stádci: „Odkazuji tobě za dědictví knihu boží, Biblí Svatou, kterouž synové moji z původních jazyků do češtiny s pilností velikou, do patnácte let na té práci ztrávivše několik učených a věrných mužův, uvedli, a pán Bůh tomu tak požehnal, že málo ještě jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky i apoštoly ve svém jazyku mluvící slyšeli." [1]) Eneáš Sylvius, potomní papež Pius II., jenž počátkem druhé polovice 15. století meškal v Čechách, prý jednou vytýkal kněžím vlašským neznalost Písma svatého a pravil prý, že v Čechách ženy lépe znají Písmo svaté než onino kněží.

Slovanský národ čítá mnoho svatých, zejména národ český a polský. Staré legendy české jsou nám spolehlivým svědkem zbožnosti lidu českého; v nich jeví se nám upřímná, nelíčená, prostá zbožnost lidová, že se jí podivujeme; množství jejich svědčí o zálibě, s jakou bývaly čítány. Idea náboženská hýbala však i myslí učených a vzdělaných, že oddávali se jí cele. Důmyslný Tomáš Štítný ze Štítného píše díla o Bohu a jeho vlastnostech, Petr Chelčický jest duševním původcem Jednoty Bratrské, jejíž první stanovy jejich byly přísné. Jan Milič z Kroměříže vzdává se vysokého postavení a důchodů s ním spojených a věnuje se všechen kazatelství s takovou horlivostí, aby horlil proti mravní nákaze, že někdy i třikrát za den káže; vede život přísný, že nepožívá ani masa ani ryb ani nepije vína neb jakéhokoliv nápoje opojného. Výmluvností, učeností a vlastním příkladem bezúhonného života obrací lid ku pokání a k ctnostnému životu. Dům věnovaný hříchu zbořen a na místě jeho vystavěna kaple velmi krásná a zasvěcena kajicnici Maří Magdaleně. Přes tři sta nevěstek přivedl ku pokání a ku polepšení života!

Mistr Jan Hus původně vystupuje proti zlořádům.

Jestli Němci zakládají si mnoho na reformaci, Čechové pojali

[1]) Komenský, »Kšaft umírající matky«, v Berlíně 1757, p. 24.

myšlenku reformace dříve a jejich horlitelé o nápravu nepoměrně stojí vesměs výše nad Lutherem. Celá doba válek husitských dá se pochopiti jen ze zanícenosti náboženské a vlastenecké. V příčině této přesvědčivě poučuje spisek Dra. Jos. Pekaře „Čechové jako apoštolé barbarství", odpověď to na urážku Čechům učiněnou Mommsenem.

44. Slavní mužové čeští staré i nové doby proniknuti jsou duchem náboženským. Důmyslný Karel Starší ze Žerotína opatřuje celý sbor učených mužů vším, čeho potřebují, aby nerušeně překládali Písmo sv., zřizuje jim i tiskárnu. Čtěme jeho listy, zvláště listy soustrastné a potěšující paní Veroniku Waldštejnskou, když jí zemřel syn! Ba nemohli bychom vyjmouti žádného, ať již to byli vojevůdcové, politikové, učenci, umělci, básníci. Však i v době nové naši nejslavnější mužové jsou zbožné mysli. Jan Ev. Purkyně, zakladatel vědy fysiologické, varuje člověka, aby nepřekračoval mezí, Bohem jemu určených; jemu příroda jest lidstvu Bohem svěřena. P. Jos. Šafařík, jeden z nejslavnějších učenců českých, v dějinách vidí řízení Boží: „Zalíbilo se Prozřetelnosti ve významné době stěhování se národů postaviti tento národ (Slovany) tak, že jeho bezbranná mírumilovnost nemohla než obrácena býti v trosky nezkroceným příbojem divých hord." [1]) Frant. Palacký vrací paní Nině Zerdahely víru v Boha. Frant. Lad. Čelakovský v „Růži stolisté" jest zastancem ideje náboženské: člověk jemu není ani bohem, ani molem, osud jest Bohem uložený, v bouřích života chrání jej víra, naděje a láska:

Ať si jak chce moře zmítá
člunek mého života
ve tří hvězdí tajné moci
nade mnou se vznášejí
víra, láska s nadějí.

Oda jeho: „Buď vůle Tvá" jest citem náboženským tak proniknuta, že nikdo jí nepřečte bez hlubokého pohnutí. Stůj zde poslední sloha:

Buď vůle Tvá! a zákonů Tvých símě
v srdcích našich se stále rozmáhej,
buď od Tebe nám milé každé břímě,
je nésti Tvá milost nám pomáhej;
slabíť jsme; ty rač dáti setrvání,
Ty v pádu kroky naše podchycuj,
a jak v životě, tak i ve skonání
děj, Slitovníče náš, se rozkaz Tvůj:
buď věčně vůle Tvá!

---

[1]) Šaf., Geschichte der slav. Sprache und Literatur. Ofen 1826. § 5.

Museli bychom tu ctihodnou gardu, kteráž národ náš opět pozvedla a vzkřísila k novému životu, úd za údem vyjmenovati. Jen doba novější chce míti něco do sebe zvláštního, že zvedá odhazky národů západních a chce jich užívati k „osvícení“ lidu. Té „osvěty“ račiž Bůh chránit náš lid!

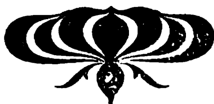
Slovanům jest vrozena jakási vroucnost náboženská a zachovala se tím čistěji, čím účinek cizoty byl a jest menší. Podívejme se do chrámův a pozorujme lid, jak se chová při službách Božích na našem venkově a jak v našich městech; projděme země od západu k východu a uvidíme v chrámech tím větší vroucnost, čím přicházíme hlouběji do Slovanstva: jak chovají se Rusové ve svém chrámě, pán nepán! Dějiny nám zaznamenávají krásné příklady zbožnosti slovanské. Dlugosz[1]) vypravuje o dvanácti velmi sličných mládencích polské šlechty, kteří po porážce křesťanův u Varny r. 1444. byli zajati a k sultanu Amuratovi do Adrianopole zavlečeni, kdež násilně byvše obřezáni, měli sloužiti choutkám sultanovým. Dověděvše se, k čemu jsou určeni, druh druha zaškrtil, aby neposkvrnili své nevinnosti. Tak zanechali příklad, že pečovati jest více o víru a mravopočestnost než o život: „Magis fidem et pudicitiam curae esse, quam vitam.“ Petr Veliký vojínům dovolil, ba naporučil i v jisté dny, kdy pravoslavní se postí, aby požívali masa. Vojíni však ani bitím nedali se přivésti k tomu a raději umírali. A považme, čím Rusovi je car!

45. Národní poesie jest dosud výmluvnou svědkyní o zbožnosti lidu. Kterak v té věci počínají si bohatýrové, zmíněno bylo v předešlém sešitě. Všimněme si některých ukázek z našich sbírek národních písní. Cestou přes hory doly za milou šohaj myslí na Boha:

. . . Chodníček mně ubýval,
když jsem si na Boha myslíval,
myslil jsem si v srdci na něho,
rozjímal jsem ty skutky Jeho.
Bože, jak jsi rozmilý,
slavný, dobrotivý, spanilý! atd. (Sušil.)

[1]) Hist. Pol. Lips. 1711, L. XII. p. 812.

(P. d.)

Savonarola.

Dr. Jakub Hodr. (O.)

Zatím však Savonarola dne 11. října 1495 opět objevil se na kazatelně, aby odvrátil připravovaný návrat Mediceovcův, vyzývaje s posvátného místa k nejkrajnější přísnosti hrdelního trestu: „Utni mu hlavu; i kdyby byl náčelníkem nejvznešenějšího rodu, utni mu hlavu.“ Takto kázal také ještě 18. a 25. října. Výprava se nezdařila. Ale Savonarola krvavou svou řečí zajisté se prohřešil proti posvátnosti chrámu Páně. Z výtky neposlušnosti zde obhájil ho Luotto, uveřejniv dosud neznámé breve papežské ze dne 9. září 1895 dané generalnímu vikáři lombardské kongregace dominikánské, poněvadž nelze prý věděti, jak tento vikář jsa ustanoveným soudcem ve věci rozhodnul.[1])

Nyní teprve doručeno Savonarolovi breve ze dne 16. října výše zmíněné, kterým zákaz kázání byl obnoven. Savonarola jen na krátko se podrobil; mezi tím však vyslanec florentský v Římě o to se zasazoval, aby zákaz byl odvolán. Obhájcové jeho nyní tvrdí, že prý odvolání stalo se ústně; ale ani jedinou listinou prokázati toho nemohou. Naproti tomu jisto jest, že signoria dne 11. února 1496 Savonarolovi přímo nařídila, aby opět kázal, a řeholník rozkazu světské moci ochotně vyhověl.

Dne 17. února počal kázati a hřímal po celou dobu postní proti papeži, proti neřestem římským takovými slovy, že ani Villari, největší jeho obhájce, neodvážil se jich opakovati; a takto mluvil veřejně v kostele, kde pro útlé dítky kolem stěn zvláštní tribuny byly zřízeny. Zakončil pak řeči tyto těmito slovy: „Nejsme povinni, abychom každého rozkazu poslušni byli. Je-li vydán na základě nepravých zpráv, rozkaz neplatí; odporuje-li křesťanské lásce v evangeliu obsažené, třeba jest rozkazu takovému se protiviti.“

Ale ani nyní ještě Alexander VI. se nepřenáhlil. Teprve 7. listopadu r. 1496. vydal nové breve, kterýmžto zřizovala se nová kongregace dominikánská, toskansko-římská; prvním vikářem ustanoven jest kardinal Caraffa, dosavadní příznivec Savonarolův, jemuž podřízen byl také klášter sv. Marka. Úmysl papežův jest zřejmý; Savonarola měl takto nenápadně odvolán býti z Florencie, kde mysli den ode dne více vášněmi se rozpalovaly.

---

[1]) Viz *Pastororu* odpověď na dílo Luottovo: Zur Beurtheilung Savonarolas. Freiburg 1898. Jestiť to jediná nová listina, kterou nový tento apologeta Savonarolův objevil.

Savonarola smírnému rozkazu papežovu odepřel naprosto poslušenství a kázal dále, odvolávaje se na své povolání prorocké.

Alexander VI. ještě se pokusil, aby jinou cestou dosáhl záměru svého, odvrátiti republiku florentskou od spojenství s Francouzi. Zahájeno nové jednání v březnu r. 1497. Vyslanci florentskému papež domlouval, aby signoria vzdala se politiky protinárodní, ale marna byla důtklivá slova jeho. Načež papež doložil, že dobře mu povědoma jest příčina odporu toho, že je to důvěra v proroctví žvastala; bolestno prý jest, že republika dopouští, aby papež stále byl od něho napadán a tupen.

Stížnost nebyla bez důvodu. Právě postní kázaní roku 1497. přesahovala všechnu míru i pouhé slušnosti. Savonarola dal se strhnouti až k těmto slovům: „Přistup sem, zlořečená církvi, a poslyš, co Hospodin tobě praví: Oděl jsem tě oděvem rozličných barev, a ty jsi v něm tropila modlářství[1])... Před celým světem odkryla jsi hanbu svou, a morový dech tvůj volá do nebe.“

Takové řeči odvracovaly od proroka florentského rozvážnější jeho příznivce; sám general řádu a kardinal Caraffa od něho již odstoupili, a takto pozbyl nejmocnějších obhájců v Římě. Ale také ve Florencii nastával obrat. Nepřátel přibývalo, rozčilení rostlo, a proto signoria vydala zákaz, že od Nanebevstoupení Páně nesmí mnichové kteréhokoli řádu již kázati. Savonarola však téhož dne přece vystoupil na kazatelnu chrámu stoličného a odvážil se až toho výroku, že prý Boha pronásleduje, kdo jeho pronásleduje. Z kázání povstalo vzbouření, mnoho nescházelo, a bylo by na ulici došlo k hotovému boji. Že nikdo proti původcům bouří nezakročil, z toho poznával Savonarola, že protivníci jeho nabývají vrchu, i odhodlal se listem ze dne 22. května papeže usmiřovati. List začíná se slovy: „Proč hněvá se pán můj na služebníka svého?“ Nikdy prý v kázaních neútočil na nikoho, tím méně na náměstka Kristova; jest prý ochoten podrobiti se soudu církevnímu a nikdy jiné nauky nehlásati nežli učení sv. Otců církevních.

V tu dobu u dvora papežského bylo však již rozhodnuto. Dne 12. května r. 1497. podepsal Alexander VI. breve, jímžto nařizovalo se všem klášterům florentským, aby s kazatelen veřejně se prohlásilo, že Fra Girolamo propadl klatbě církevní, a to proto, že nebyl poslušen napomenutí a rozkazův apoštolských. Prohlášení vykonáno teprve dne 18. června. Zatím však vyslanec florentský se vynasnažoval, aby klatba byla odvolána, a snaha jeho nebyla beznadějna. Papež Alexander VI.

[1]) Ezech. 16, 10—16.

dojat jsa tajemnou vraždou vévody z Gandie, ku smíru se klonil. Ale Savonarola již 19. června uveřejnil „epištolu proti klatbě podludné", ve které tvrdil, že klatba nad ním vyřknutá neplatí ani před Bohem ani před lidmi, poněvadž prý se zakládá na důvodech od jeho protivníků křivě smyšlených. Přece však zdržoval se všech úkonů posvátných, až najednou jinak se rozhodnul. O Narození Páně sloužil tři mše svaté a podával svým mnichům a věřícím Tělo Páně. Svatokrádežného počínání neschvalovali ani přátelé jeho.

Dne 11. února 1498 opět se octnul na kazatelně stoličného chrámu a jal se hájiti své neposlušnosti; klatba ona je prý proti lásce, proto prý nemůže a nesmí jí uznávati. „Ó Bože a Pane můj", volal na konci, „kdybych prosil o rozhřešení této klatby, uvrz mne do pekla; považoval bych to za hřích smrtelný." V následujících pak řečech napadal veškeré duchovenstvo měrou neslýchanou. O posledním masopustě zase sloužil mši svatou, podával mnichům i věřícím a na kazatelnu vystoupil s nejsvětější Svátostí Oltářní a zvolal: „Ó Pane, nejednám-li z nejhlubšího přesvědčení, nejsou-li slova má od Tebe, v tomto okamžiku mne ohromiž!"

Šílená vyzývavost mnichova nejlépe se hodila jeho protivníkům. Alexander VI. brevem ze dne 26. února 1498 nařídil, aby Fra Savonarola bezpečným průvodem dodán byl kurii papežské, a vyhrožoval interdiktem. Druhým brevem zakázal kanovníkům stoličného chrámu, aby Savonarolovi nebyl již povolen přístup na kazatelnu. Po delším otálení signoria zakázala sice Savonarolovi kázati, ale zdráhala se dále jej vydati.

Hrdý mnich nyní uveřejnil odpovědný list papežovi, jenž prý se spolčil s jeho nepřáteli a dravým vlkům dal moc, aby zuřili proti němu nevinnému. I jal se vyjednávati s čelnějšími panovníky křesťanskými, aby svolali všeobecný sněm církevní, na kterém by Alexander VI. byl sesazen.

Zatím však, co Savonarola připravoval převrat církevní skrze panovníky evropské, počala se mu půda pod nohama bořiti v samé Florencii. Po nezdařené výpravě Mediceovců r. 1497. bylo pět jejich přívrženců popraveno; pokrevenci jejich vyhledávali krevní msty. Arrabiati, dávní jeho nepřátelé, stále se vzmáhali. Na kazatelnách o jiném se nemluvilo nežli o vině nebo nevině Savonarolově. Františkáni u sv. Kříže ostře kárali vzpouru jeho; Dominikáni hájili mistra svého. Savonarola úplně byl přesvědčen o svém božském úřadě prorockém a častěji sliboval, že se prokáže zázrakem. Nejednou vypravoval věřícím o soudech Božích, dokládaje, že za pravdivost slov svých šel by do ohně. Myšlenky této se nyní uchopil František Apulský z řádu

sv. Františka; dne 25. března s kazatelny ohlásil, že ochoten jest podstoupiti zkoušku ohněm; vyjde-li Savonarola bez úrazu z ohně, ať si v něho věří jako v proroka Božího.

Rychlostí blesku rozšířila se zpráva tato městem; nabídnutý soud Boží zamlouval se oběma stranám. Protivníci Savonarolovi ihned vystřehli, že zde se jim naskytuje příležitost jisté zhouby jeho; přívrženci však pevně byli přesvědčeni, že Bůh zázrakem prokáže neplatnost klatby nad mistrem jejich vyřknuté. Nejen členové řádu sv. Dominika, ale také mnozí světského stavu ochotně se nabízeli, že místo Savonaroly do ohně půjdou. Přijat jest blouznivý Dominikán Fra Domenico da Pescia.

V městské radě rozvážnější sice odporovali opovážlivému pokoušení Boha; ale většina rozhodla pro to, aby soud Boží se konal. Papež Alexander VI. ostře káral záměr hříšný, nepořídil však ničeho.

Dne 7. dubna na náměstí před radnicí florentskou přichystány byly dvě hranice dříví olejem a smolou napuštěného, mezi nimi úzká ulička, kterou měli proběhnouti oba soupeřové, až hranice bude hořeti plným plamenem. Uhyne-li Dominikán v plamenech, musí Savonarola do tří hodin opustiti město, tak zněl nález signorie ze dne předcházejícího.

Nepočítaný zástup lidu shromáždil se k neobyčejnému divadlu. Františkáni již se dostavili v tichosti. Teprve v poledne blíží se slavný průvod Dominikánů za zpěvu žalmů; Savonarola nesl nejsvětější Svátost Oltářní. Napnutí lidu roste. Ale divadlo dosud nepočíná. V radnici vzniknul spor mezi oběma stranama; Fra Domenico chtěl s sebou vzíti svatý kříž, a když tomu odpíráno, prohlásil, že tedy půjde s nejsvětější Svátostí ulicí ohnivou. Z toho povstala houževnatá hádka dogmatická mezi mnichy; Františkáni nechtěli připustiti zneuctění nejsv. Svátosti, Dominikáni však jali se dokazovati, že by nebylo zneuctěním nejsvětější Svátosti, kdyby také uhořela, poněvadž by prý uhořely jenom způsoby, ale nikoli podstata Svátosti. Hádka trvala do samého večera; venku zatím prudký lijavec rozmočil hranice, ale neschladil vášní davu lidu; lid zbaven jsa vzácného divadla, najednou se rozzuřil proti Savonarolovi, jehož dosud zbožňoval. Osud jeho tímto obratem byl rozhodnut.

Následujícího dne byla květná neděle, a Savonarola ještě vystoupil na kazatelnu u sv. Marka. Tu signoria se usnesla, že na místě z města má býti vypovězen. Ale lid rozkacený již se bouřil; nastal boj zuřivý proti přívržencům Savonarolovým; klášter sv. Marka přepaden a vydrancován. Savonarolu a nejvěrnějšího druha jeho signoria odvedla do žaláře.

Zpráva o těchto událostech zaslána do Říma s prosbou, aby papež udělil signorii plnou moc souditi osoby duchovního stavu. Alexander VI. však žádal, aby zajatci dodáni byli do Říma k příslušnému soudu církevnímu. Opětovanému rozkazu papežskému signoria nevyhověla a toliko k tomu přivolila, že budou připuštěni k soudnímu dvoru dva vyslanci papežští. Když však tito dne 19. května se dostavili, soudní jednání již chýlilo se ku konci.

Sám Pastor[1]) doznává, že při soudu tomto nebylo šetřeno ani muk ani podvodu; výpovědi Savonarolovy na skřipci vynucené ještě také zkomoleny, tak že nebude nikdy možná s jistotou posouditi, bylo-li odsouzení jeho k smrti spravedlivo čili ne. Takové bylo jednání soudu světského.

Dne 22. května prohlášen rozsudek, jímžto Savonarola, Fra Domenico a Silvestro odsouzeni k smrti jakožto „kacíři, rozkolníci a hanobitelé Stolice Apoštolské“, a rozsudek již dne 23. května 1498 vykonán. Na témže náměstí před radnicí florentskou, kde slavnostně páleny byly „marnosti“, kde nedávno měl se konati osudný soud Boží ohněm, opět byla uchystána hranice, nad ní vyčnívala šibenice. Odsouzenci klidně na smrt se připravili svatými svátostmi a srdnatě kráčeli na popraviště. Cestou papežský plnomocník nabízel jim plnomocné odpustky, jaké se udělují umírajícím; pokorně je přijali. Když na šibenici ducha vypustili, zapálena hranice, a oheň brzy strávil mrtvoly jejich. Popel pak dle obyčeje vmetán jest do řeky Arna, aby nezbylo z nich ostatků.

Takto skončila truchlohra Savonarolova, o němž nejlépe pověděl kardinal Newman:[2]) „Savonarola byl věrným synem sv. Dominika statečností vůle, přísností mravův, odhodlanou horlivostí pro čest domu Božího a nápravu kázně církevní, — ale jeho pokora nerovnala se nevinnosti, upřímnosti a horlivosti jeho. Přeceňoval sebe sama, povstal proti mocnosti, na kterou nikdo nesahá, aniž sám si škodí. Opravovati nelze ničeho neposlušností; to nebyla pravá cesta, státi se apoštolem Florencii nebo Římu.“

Oslavovati Savonarolu nejméně příčiny má novověká nevěra; jsouc dítkem humanismu, nikdy neměla nad něj ohnivějšího protivníka. Ale ani protestantismus právem Savonaroly se nedovolává; Luther ničím jemu se nerovnal než odbojem proti Stolici Apoštolské, jmenovitě bezúhonností mravův ani stínem jeho nebyl. „Kacířství“, z něhož

[1]) Op. cit. str. 408.

[2]) *Weiss*, Lehrbuch der Weltgeschichte. IV. 1. (II. vyd. str. 329.)

Savonarolu vinil světský soud florentský, byla toliko tak zvaná „insordescentia in excommunicatione“, ona zatvrzelost a tvrdošíjnost, že nechtěl se podrobiti a prositi, aby klatba církevní s něho sňata byla.

Marny však jsou také všecky naděje některých katolíků, že by Savonarola mohl býti prohlášen za svatého. Přímo k tomuto cíli směřoval francouzský Dominikán Bayonne,[1]) na jehož důvody odpověděl Jesuita Grisar[2]) a ukázal, jak nepravě na př. papež Benedikt XIV. uvádí se za svědka svatosti Savonarolovy, jelikož citované místo jest toliko abecedním ukazatelem osob jmenovaných ve slavném díle: „De Servorum Dei beatificatione etc.“ a nikoli seznamem osob od něho za svaté prohlašovaných.

Pastor v III. svazku díla již uvedeného[3]) vylíčil Savonarolu tak, jak dosud jej pojímali nejlepší historikové katoličtí. Ačkoliv líčení jeho veskrz umírněné došlo souhlasu nejlepších kritiků nejen katolických, nýbrž i protestantských, ozvali se proti němu vratislavský professor Dr. Arn. Commer[4]) a Dominikáni J. Procter a Ludv. Ferretti. Hlavní spis tohoto směru vydal Pavel Luotto, professor ve Faenze.[5]) Pastor odpověděl spiskem: „Zur Beurtheilung Savonarolas“ (Freiburg 1898) tak důstojně a klidně, že sotva se podaří další obhajování věci ztracené.

[1]) Étude sur J. Savonarole. Paris 1879.

[2]) Zeitschrift für katholische Theologie. IV. Jahrg. Innsbruck 1880. Str. 391. n.

[3]) Geschichte der Päpste seit dem Ausgange des Mittelalters. Freiburg 1886 a n.

[4]) Jahrbuch für Philosophie und speculative Theologie, 1897.

[5]) Il vero Savonarola ed il Savonarola di L. Pastor. Firenze 1897.

Cesta Moabskem.

DR. FR. KYZLINK. (Č. d.)

Schylovalo se k večeru, když jsme se ubírali rozsáhlými zříceninami Rabby, které přeměněny byly v pole, z něhož vyčnívalo k mému velikému podivu několik úplně zachovaných sloupů. Byly to bezpochyby sloupy rozpadlého kostela. Protože, jak řečeno, se již svečeřívalo, nemohl jsem si jich blíže všimnouti. Těšil jsem se, že na zpáteční cestě tak učiním, nevěda, že se mi bude tudy vraceti za tmavé noci v průvodu vojenské eskorty.

Poznenáhlu se setmělo docela a zbytek cesty jsme vykonali za tmy. Při slabém svitu hvězd bylo viděti, že jedeme stále rovinou. Velebné ticho večerní přerušili na chvíli dva splašení koni, kteří nedaleko nás pádili divým chvatem do temné dálky.

K deváté hodině jsme stanuli na konci roviny před hlubokým žlebem, za nímž se zdvíhal temný pahrbek.

„Kerak", pravil krátce můj průvodce ukazuje naň.

„Konečně", pravím si, a byl vskutku již nejvyšší čas. Zimnice mnou jen lomcovala a nohy mi na tvrdém sedle za večerního citelného chladu úplně ztuhly. Kdybych byl věděl, že Kerak je tak daleko, byl bych zůstal přes noc pod stanem. Když mně to beduini říkali, myslel jsem, že to praví, jen aby mne u sebe zdrželi.

Unavená hovada rychle sestupovala do žlebu čijíce v něm vodu. Divím se do dneška, že jsem se při náhlém tom sestupu udržel na sedle. Když jsme dorazili ke korytu, z něhož hovada naše dychtivě pila, sestoupil jsem se svého tvrdého sedadla, abych si chůzí zahřál nohy. Než sotva jsem stanul na zemi, vypověděly mně nohy službu a klesl jsem jako bez vlády na kamenitou cestu. Průvodce mne vyzvedl na sedlo a pomalu jsme vystupovali do příkrého vrchu, na němž je Kerak zbudován. Trvalo hezky dlouho, než jsme dorazili k rozbořeným hradbám na východní straně města, nevedeť nahoru žádná aspoň trochu schůdná cesta. Malý kus od hradeb se průvodce zastavil u nízkého baráku, domku to missionářova — byli jsme u cíle. Missionář již spal, byloť již skoro deset hodin a nemálo se podivil, že tak pozdě přichází host a k tomu spolubratr kněz.

S bratrskou laskavostí, jakou jsem shledal u všech missionářů ve Sv. Zemi, mne přijal do svého chudičkého příbytku a uchystal mně na zemi lůžko. Než o spánku nebylo ani řeči. Smrtelná únava — ztráviltě

jsem dobrých čtrnáct hodin na sedle, a k tomu na jakém! — zimnice, blechy a komáři mi usnouti nedali. Ráno jsem vstal, možno-li, ještě zemdlenější, než jsem ulehl.

VII.

Kerak je vystavěn na pahrbku na hranicích Moabska a Edomska. Byl, jak řečeno, baštou, která měla brániti nájezdům bojovných a divokých Edomitů do Moabska. Za doby římské vlády byl k tomu účelu silně opevněn, jak dosvědčují zbytky silných hradeb na východě a nedobytná tvrz vystavěná na jihovýchodě města. Ostatní hradby bezpochyby rozebrali beduini, aby si vystavěli své chatrče. Na západě se město schyluje směrem k Mrtvému moři.

Obyvatel má Kerak prý na dvacet tisíc, z nichž asi přes tři tisíce byli rozkolní křesťané, ostatek jsou mohammedani. Tito tvoří šest silných kmenů: Mužalli, Maʿajte, Habâšne, Sarajre, Taraune a Ḍumûr.

Až do r. 1893. byl Kerak od turecké vlády úplně neodvislý. Vládu vykonával ten neb onen kmen, podle toho, který byl právě nejmocnější. V poslední době vládli v městě Mužalli. Křesťanům se po všecky ty doby vedlo zle. Mocní jejich páni mohammedanští je vyjídali, vymáhali na nich dary, nebo si brali, co se jim líbilo, a křesťané musili vše mlčky snášeti. Ještě štěstí, že se mohammedani stále hašteřili o vládu; potřebujíce při tom často pomoci křesťanů, trpěli je mezi sebou jako jakési nezbytné zlo, vykořisťujíce je, jak řečeno, vším možným způsobem.

Než tu a onde vyšlehla zášť proti křesťanům, která stále doutná v srdci každého mohammedana tak mocně, že hrozila křesťany úplně vyhubiti. Roku 1860. bylo, jak známo, v Syrii povražděno mnoho křesťanů. Po Damašku zahynulo nejvíce křesťanů v Zaḥle, ve městě to ležícím v Coelesyrii. Proto říkali mohammedani místo: „křesťany pobiti“, „učiniti křesťanům Zaḥle“. V mnohých krajích se zfanatisovaní mohammedani na křesťany strojili, ale přísný trest, kterým stihli Francouzi vrahy křesťanů v Damašku, je odstrašil. V dalekém Keraku se mohammedani Francouzů nebáli a čekali jen na příležitost, aby křesťanům připravili krvavé Zaḥle.

V r. 1861. zavítal do Keraku syn jednoho šejcha z kmene benî Šaʿalân. I vznikl spor mezi křesťany a mohammedany, protože obě strany chtěly vzácného hosta pohostiti. Napatrné této příčiny použili mohammedani za záminku, aby křesťany vyhubili. Tito sice dobře věděli, že se takové přesile neubrání, chtěli se však brániti do posledního

muže. Skupili se kolem svého chrámu a chystali se k obraně. Útok počali nepřátelé deštěm kamení a za divokého řevu se chystali napadnouti křesťany mečem. Než několik kamenů padlo na hliněné úly u blízkého domu stojící a rozbilo je. Rozzuřené včely se v celých rojích vrhly na útočníky, kteří se před těmito neočekávanými obránci křesťanů kvapem rozutíkali. Zuřivost jejich brzy ustoupila rozvaze. Zdálo se jim přece pošetilým vyhubiti křesťany, z nichž měli tolik zisku, a druhého dne se s nimi zase smířili.

Roku 1875. byla v Keraku založena katolická missie. Zádruha ʿAzazât prosila Jerusalemského patriarchu, aby jim poslal missionáře. Patriarcha jim vyhověl a poslal jim P. Alexandra, rodem Vlacha, který je tam až dosud. Jeho slovo provázené vzorným životem působilo tolik, že se v krátkém čase počet katolíků rozmnožil na šest set duší. Vedlo-li se křesťanům v Keraku vůbec zle, vedlo se katolíkům zle dvojnásob, byliť utlačováni nejen od mohammedanů, nýbrž i od rozkolníkův a proto pomýšleli na to, že Kerak opustí. Úmysl tento provedli nejdříve ʿAzazât. Byla jim jistým Maḥmûdem, oráčem mohammedanským z kmene Sarajre, unesena dívka. Únosce byl druhého dne dopaden a přiveden do Keraku. Křesťané žádali, aby únosce byl podle beduinského práva potrestán smrtí. Sarajre však Maḥmûda usmrtiti nechtěli, dokud prý nebude usmrcena unesená dívka. Ač na tuto podmínku práva neměli, byli by ji křesťané splnili, kdyby missionář dívku nebyl zavčas tajně odeslal do Naplusy; věděltě již napřed, jaký trest ji na jisto čeká. Padlá dívka bývá jako skvrna rodiny vlastními příbuznými utracena.

Křesťané se marně domáhali pomocí u Mužallův, aby jim pomohli ku právu, a proto žádali prostřednictvím patriarchy na sultanu nové sídlo, chtějíce se za to státi jeho poddanými. Sultan jim daroval Madabu, kam se r. 1880. odstěhovali. Na pomstu však nezapomněli. Jedné noci přišli tři příbuzní unesené dívky z Madaby do Keraku, doptali se, kde Maḥmûd bydlí, a dveřmi do něho vypálili tři rány. — Než Maḥmud zastřelený — byl muž docela jiný, než kterého hledali.

Druhého dne bylo zle a zle. Kdyby se dva mohammedanské kmeny nebyly ujaly křesťanů, byli by je ostatní rozlícení mohammedani pobili.

Nedlouho po ʿAzazâtech se vystěhovala zádruha Karâši, že jí byl od mohammedanů jeden muž omylem jako únosce v noci zastřelen, a zádruha Maʿâʿî, že jí Mužalli pobrali dobytek. Rozmíšky trvaly stále a r. 1883. Mužalli vyhnali všecky křesťany z města. Křesťané se sice zase vrátili, ale nechuť jejich proti mohammedanským sousedům vzrostla tou měrou, že jedna zádruha za druhou Kerak opouštěla. Odchodem křesťanů

klesala stále moc Mužallů, měliť v křesťanech s nimi spojených nemalou oporu, až vlivu svého pozbyli. Turecká vláda již po dlouhý čas pomýšlela, kterak by se Keraku zmocnila. Jesti město toto důležitým místem strategickým, z něhož lze ovládati veškero beduinstvo turecké vládě více jen podle jména poddané. Dokud byli Mužalli u vesla, nechtěli o turecké vládě ani slyšeti, nenávidíť jí každý beduin z té duše. Násilím pak si vláda na Kerak netroufala.

V roce 1893. přišel do Keraku anglický lékař, o němž jsem se již dříve zmínil. Vláda se lekla, že je to nějaký vyslanec Angličanů, chtějících se Keraku zmocniti, a vyzvala Kerácké znova, aby přijali do své pevnosti tureckou posádku a sultánovi se podrobili, slibujíc jim za to mnohé výhody. Uplacení šejchové mužallští vidouce, že se při vesle neudrží, působili k tomu, aby se všichni vládě podrobili. Do Keraku přitáhl nový paša se značnou posádkou a ujal se v něm vlády. Vojsko bylo umístěno v pevnosti, kterou hodlal paša dobře opraviti, paša pak bydlel u řeckého popa, než by se mu vystavěl nový dům. S Kerakem obsazeno území Žbâlu a Ma'ânu až k uâdi Mûsa (údolí Mojžíšovo).

Že se šejchové vládě podrobili, dostávají od ní ročně 5000 mežídijí (asi 11.000 zl.). Daní velikých dosud vláda nevymáhá a k vojenské službě ještě nenutí, ale až se v Keraku upevní, pak s beduiny tak zatočí, jako s fellahy (sedláky). Jisto jest, že obsazením Keraku byla beduinské svobodě zasazena smrtelná rána.

Poněvadž vláda potřebuje usedlých poddaných, aby z nich mohla vydírati daně z majetku a krve, bude se snažiti, aby jednotlivé kmeny se trvale usadily na zříceninách starých měst, kde jest dosud všude dostatek cisteren. Tak obsadila Madabu, 'Ammôn (bibl. Rabbat 'Amôn), který dala přistěhovalcům čerkesským, a v Ma'înu, jak řečeno, se usadila část Kerackých. Je tedy radno, aby ti, kdož se zabývají zkoumáním biblických míst, zavčas svůj zřetel obrátili na prozkoumání zřícenin zajordanských, kde se lze nadíti mnohých důležitých objevů historických. Budou-li tato místa jednou zalidněna, pak mnohá vzácná památka přijde v rukou barbarů na zmar a další zkoumání se znemožní. Poněvadž pak místa tato jsou v moci vlády, jest nyní zároveň nejpříhodnější na to čas.

Kerácký missionář bydlí v nuzné chatě, vystavěné po způsobu domků beduinských. Hodí se na ni doslova popis umrlčí komory ve „Svatebních košilích“, a na otevření závory zvenku by věru nebylo třeba rušiti smrtelný spánek umrlcův. Jediným nábytkem jest malý

stolek. Prosté lůžko jest ve vyvýšeném výklenku ve zdi, aby k němu blechy tolik nemohly. Pokrmy v pravdě beduinské vaří mu mladý beduin venku na kamenech.

Pravil jsem, že se nově obráceným katolíkům vedlo za vlády Mužallů zle. Co máme teprve říci o tom, jak se vedlo missionáři, na němž se soustřeďovala nenávist mohammedanův i rozkolníků?

Komu se zlíbilo, došel si k němu a žádal, co viděl. Čeho nedostal po dobrém, to vzal po zlém se šavlí v ruce. Krevních příbuzných, kteří by mstili jeho krev, ovšem neměl, a proto byl jeho život v rukou jeho náboženských protivníků. Jest v Keraku již přes dvacet let a celý jeho missionářský život byl jedinou řadou utrpení, ústrků, potupy a posměchu. Mimo to jest úplně odloučen ode všeho vzdělaného světa mezi surovými barbary, tak že se musí člověk diviti, že tento strastiplný život tak dlouho snesl. Byl to v pravdě krvavý pot, kterým kropil zaštípenou vinici Kristovu, a proto Pán Bůh jeho práci hojně požehnal. Katolíků přibývalo rok co rok, a když se jedni odstěhovali do lepších sídel, vyplnili mezery tím vzniklé noví obrácenci. Katolíků jest nyní 25 rodin, majících na 200 duší.

Missionář se těšil, že pod tureckou vládou mu nastanou lepší časy, než zklamal se, a to trpce. Paša jsa úplně v rukou řeckých popů, zakázal mu veřejnou bohoslužbu, zavřel mu školu a chtěl násilím katolíky donutiti, aby se vrátili k rozkolu. Dva jejich šejchové uvrženi do žaláře a ostatní byli od úředníků hrozbami a sliby přemlouváni k odpadu. Než vše bylo marné. Šejchové před pašou prohlásili, že se raději nechají na kusy rozsekati, než by se zřekli své víry, a ostatní lid se řídil jejich příkladem. Paša vida, že nic nepořídí, šejchy propustil a od dalších pokusů zatím ustál.

Takové byly poměry v Keraku, když jsem tam přišel. Zdali se od té doby něco změnilo, nevím.

První den v Keraku jsem strávil doma. Byltˇ jsem tak zemdlen, že na nějaké obchůzky nebylo ani pomyšlení. Vyptával jsem se na poměry v Keraku, na počet obyvatelstva, na jejich náboženství, na obsazení Keraku a zaznamenal jsem si dvě pohřební písně. Skoro celý den přicházeli, jak jest u všech missionářů zvykem, muži na návštěvu. Poseděli si na zemi kouříce, pověděli všecky noviny, zeptali se, co nového, a když se dosyta namluvili, odešli.

Zvyk tento působí missionáři veliké obtíže, že tím ztrácí mnoho vzácného času, ale má zase při tom příležitost působiti na rozum i srdce svých věřících. Ovšem když přišel na návštěvu chůri z dalekých

krajin, přivábila zvědavost více návštěv než obyčejně. Měli se ke mně všichni s velikou srdečností. Než byli mezi nimi i rozkolníci, kteří přišli na špehy, čehož si missionář ve své dobromyslnosti nevšimnul.

Mluvili jsme spolu vlašsky, tak že nám nikdo z nich nerozumněl, ale viděli, že si dělám poznámky, a při mých otázkách se missionář tu a tam na ně obrátil o vysvětlení, a tím poznali, co to vše zapisuji. Pak jsem se doptával na blízká místa, co tam lze viděti a zda se tam lze dostati. Tázal jsem se též na Petru, hlavní město říše edomsko-nabatejské, které učenci ztotožňují s nynějším uâdi Mûsa, které leží přes dva dni cesty na jih od Keraku v území kmene Sajâtine. Arabi znali sice toto jméno, které v jejich ústech zní Beṭra (poněvadž arabština hlásky *p* nemá), ale místo jím označené mně ukazovali na kopci asi tři hodiny na východ vzdáleném, který z Keraku jest velmi dobře viděti. Jsou prý tam zříceniny a jeskyně; jíti mi tam však neradili, protože tam nyní sídlí loupežní Ḥažâja. O jiné Petře Keračtí nevěděli. Je-li to bývalé hlavní město nabatejské či je-li to město jiné téhož jména, rozhodovati nechci. Na mapách tato Petra označena není — důkaz, že byla dosud Evropanům neznáma.

Nejvíce mne k sobě vábilo uâdi Mûsa, kde prý jest mnoho skalních příbytkův a četné nápisy. Do té doby tam žádný Evropan nepřišel. Měl jsem v kapse 100 frankův a lámal jsem si celý den hlavu, jak to zaonačiti, abych se tam dostal, neboť bez značnějšího průvodu jsem se tam odvážiti nemohl, a na ten by byla má celá hotovost sotva stačila. Starostí těchto jsem byl brzy zbaven.

Večer jsem seděl s missionářem v hovoru; přítomni byli asi dva beduini, kteří ještě si odbývali večerní návštěvu. V tom se otevrou dvéře a do jizby vstoupí jusbáši, t. j. poddůstojník; dva vojáci s nasazenými bajonety stáli venku u dveří. Ani nepozdraviv, sedl si milý jusbáši zhurta na lavici a spustil na mne: „Odkud jsi?"

„Z Jerusalema."

„Co zde chceš?"

„Cestuji pro zábavu."

„Máš teskere (turecký průvodní list)?"

„Nemám."

„Proč?"

„Nevěděl jsem, že je ho třeba."

„Půjdeš se mnou k effendimu (pašovi)?"

„I proč bych nešel."

Vzal jsem klobouk a šel jsem; missionář mne provázel. Jusbáši šel napřed, vojáci za námi. Za chvilku jsme došli k domu řeckého popa, v němž paša bydlel. Jusbáši nás nechal státi venku a vstoupil do domu. Po chvilce vyšel a osopil se na missionáře: „Zítra ať ho zde není!“

Odešli jsme domů. Rázem bylo po všech mých plánech. Tolikou cestu jsem vážil, a když jsem mohl proniknouti do krajin dosud neprozkoumaných, musil jsem všeho nechati. Že jsem tu noc dobře nespal, si každý snadno pomyslí. Kdybych se byl tehdy nadál, že šťastnější můj krajan Dr. Musil po čtyřech letech ony kraje, zvláště pak uâdi Mûsa, navštíví a nápisy tamnější si opatří, byl bych zajisté snáze usnul.[1]) Můžeme na to býti hrdi, že se našemu neohroženému krajanu podařilo, co se nepodařilo žádnému jinému Evropanu. (O. p.)

Cerkovnoje predanije i russkaja bogoslovskaja literatura.

Kritičeskoje sopostavlenije. (Po povodu kritiki na knigu »O cerkvi«.)

Nadpis této statě je titul knihy, vydané letos ve Frýburku u Herdra (str. 548). Roku 1888. vyšel totiž v Berlíně rusky psaný spis anonymního autora, nadepsaný „O cerkvi“ a hájící papežství. Proti spisu tomuto napsal professor petrohradské duchovní akademie *A. Katanskij* několik polemických článků („Pravoslavije i katol. poňatije o cerkvi“) do „Cerkovného Věstniku“; professor kazaňské duchovní akademie *N. Bělajev* rozebral spis tento v knize: „O katolicizmě. Kritičeskija zamětki po povodu apologiji papstva O cerkvi“ (Petrohrad, 1889). V téže době ruská theologicko-polemická literatura byla obohacena spisy *A. Lebedeva:* „O glavenstvě papy“ (Petrohrad 1887) a *Suškova:* „Protiv lžeučenija o vselenskom glavenstvě rimskoj cerkvi.“ (Petrohrad, 1890.)

Autor přítomné knihy, jež vydána teprve po smrti jeho, seznámiv se se spisy ruských theologů, přečetl také knihu „O církvi“ a srovnav citaty a prozkoumav prameny, přišel k přesvědčení, že půda, na níž

[1]) Viz jeho dopis z Keraku v »Hlasu« ze dne 9. června 1898.

stojí ruská theologická literatura, je velice vrtkavá, kolísavá. Přesvědčiv se, že smyslu historických událostí porozuměti lze pouze v jejich vzájemném svazku, bez něhož každou událost lze vyložiti libovolně podle účelu polemiky, nejmenovaný autor sleduje církevní ústní podání, drží se přísně historické methody, slova i výrazy, jež nalézá v pramenech, vykládá v tom smyslu, v jakém užívali jich vrstevníci.

Poukázav na to, nejmenovaný autor v prvních čtyřech hlavách knihy své obrací se proti obšírné knize N. Bělajeva. Bělajev vychází ze stanoviska, že „kdo přijímá theorii rozvoje dogmat (rozvoje učení o víře), musí souhlasiti se správností úvahy ruského apologety papežství“, ale nedokázal, že by theorie rozvoje dogmatického odporovala podstatě křesťanství, ba sám konečně musil uznati existenci rozvoje dogmatického, donucen fakty. Vyčítá-li B., že církev římská hlásá „objektivní rozvoj“, jako by církev „tvořila nové pravdy“, nové učení, jehož není ani ve zjevení Božím ani v ústním podání, vyvrací to nejmenovaný autor poukázáním na sněm Vatikanský, kdež v té věci definováno: „Svatý Duch byl slíben nástupcům sv. Petra nikoli proto, aby mohli hlásat učení nová, nýbrž proto, aby mohli svatě chrániti a pravidelně vykládati základ víry, podaný apoštoly.“

Zbytečně Bělajev potíraje učení „papistů“, polemisuje s dekretaliemi, jež církev římská dávno uznala za lživé; vždyť autor knihy „O církvi“ neopírá se o ně, nýbrž ve svých důvodech odvolává se pouze na fakta, na církevní praxi prvních 6 století, na ústní podání a sněmy církevní, jež jasně mluví pro „ideu papežskou“, k níž ho přivedla kolísavost protikatolických theorií před autoritou svědectví, na něž protikatoličtí spisovatelé se odvolávají a s nimiž se rozcházejí.

Snahou N. Bělajeva je dokázat, že Kristus neustanovil sv. Petra hlavou církve, že církev nebyla založena na Petrovi, ježto starobylost křesťanská nemá prý o tom pojmu. Uváděje slova Spasitelova (Mat. 16, 18), jimiž Kristus ustanovil sv. Petra základem církve, Bělajev dí, že πέτρος a πέτρα stejně sice zní, ale že slova ta nemají stejného významu, že tedy „skalou Kristus rozumí ne Petra, nýbrž docela něco jiného“,[1]) a že změna jména Šimonova v „Petr“ měla pranepatrný význam. Nejmenovaný autor dokazuje naopak, že slova ta mají stejný význam, jak viděti ze slov sv. Lva Vel., Řehoře Nyss., jenž dí, že Petr „se změnou jména byl přetvořen Pánem v něco božštějšího, místo Šimona byl pojmenován i učiněn Petrem“. Kristus Šimonovi dal nové, významné jméno „Petr“, aby označil zvláštnost povolání jeho, že má býti základem budovy, jež má obsáhnouti všecky národy, čehož B. nechce uznati, protože to odporuje předsevzatému jeho mínění. Z téhož důvodu B. marně snaží se snížiti neobyčejný význam slov Spasitelových: „Šimone, Šimone, aj satan . . .“ (Luk. 22, 31—32) i epithet, jež církev přikládala od počátku ke jménu Petrovu v písních: „základ pravosláví“, „skála víry“, „základ církve“ a j. To prý jsou bezobsažná slova, jež nic nedokazují. Sv. Jan Zlatoústý, na kterého

[1]) »Co«, toho B. nepraví.

i Bělajev se odvolává, nemluví v jeho prospěch, an dí, že Pán Petrovi „svěřil správu všeobecné církve“, „dal mu klíče království nebeského“. „založil církev na vyznání Petrově“, učinil „prostého rybáře pevnějším nad všelikou skálu“, „svěřil mu všecky“, že ho tudíž Pán ustanovil viditelnou hlavou církve, a že skutečně po seslání Ducha sv. apoštolé „ustupují prvenství Petrovi“.

Jakkoli B. snaží se dokázat, že učení o prvenství Petrově je cizí církevnímu podání, přece uznává, že sv. Cyprian a sv. Augustin mluví o prvenství Petrově v silných výrazích, ale snaží se oslabit výroky jejich tím, že tito sv. Otcové hleděli prý na prvenství Petrovo „toliko“ jako na symbol jednoty církve. Sv. Cyprian zřejmě dí, že „Pán založil církev svou na jediném (Petrovi) a ... aby ukázal jednotu církve, chtěl jedním naznačiti jednotu tu“, čímž dokazuje, že Petr má zvláštní význam mezi apoštoly, poněvadž podle ustanovení Božího jednota církve svázána s Petrem a beze svazku tohoto je nemyslitelna, neuskutečnitelna. Významu toho nezmenší ani slůvko „toliko“.

Bělajev dobře cítí, že božským ustanovením primatu v osobě Petrově uznávají se za oprávněny ony přednosti, jež katolické učení připisuje stolici Petrově; a poněvadž Písmo sv. jasně mluví o božském ustanovení primatu v osobě Petrově, překrucuje slova evangelia, seslabuje význam jejich a hledá oporu pro své výklady u sv. otců, kteří však svědčí ve prospěch učení katolíků, přikládajíce veliký význam primatu Petrovu. Pro ty, kdo uznávají, že církev založena Pánem na Petrovi, že stolice Petrova založena Pánem k naznačení jednoty církve, stolice ta jako hlava nerozrušitelného celku je rovněž nerozrušitelna. A tak učí sv. Otcové: mýlí-li se tedy svatí Otcové, učíce, že církev založena Pánem na Petrovi, a že stolice Petrova je pramenem jednoty církve, mýlí se i katolíci, protože názvy jejich souhlasí s názory sv. Otců. Věřiť se sv. Cyprianem, že stolice sv. Petra je hlavou církve, k níž kacířství nemá přístupu: nazýváť sv. Cyprian stolici Petrovu „ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est“, církví, k níž „perfidia habere non possit accessum“ (v listě k papeži Corneliovi). Podle učení sv. Cypriana význam stolice Petrovy nezakládá se na velikosti Říma, nýbrž na božském ustanovení církve na Petrovi a jednota hierarchie církve svázána se stolicí Petrovou svazky organického spojení. „Jeden je Bůh“, praví sv. Cyprian, „i jeden Kristus i církev jedna i stolice založená podle slova Páně na skále je jedna“. Původ papežství je tedy po mínění sv. Cypriana současný s původem církve: neníť papežství nic jiného než „stolice, místo Petra“.[1])

[1]) Protestantský theolog A. Harnack praví v té věci: »Aus den Briefen Cypr. geht hervor, dass die römische Gemeinde als die ecclesia principalis galt, als die eigentliche Hüterin der Einheit der Kirche.« Nazývá-li sv. Cyprian církev římskou matrix et radix, podle Harnacka nepronáší osobní mínění, nýbrž »die allgemeine Anschauung«. A dále dí Harnack: »Der Satz, das die unitas sacerdotalis von Rom ausgegangen sei, ist nur der... modificirte Ausdruck für die anerkannte Thatsache, dass die römische Gemeinde die Präsidentin im Kreise der Schwestergemeinde sei und als solche Recht und Pflicht gehabt habe und noch besitze, über die Einheit der Kirche zu wachen.«

Dále Bělajev snaží se zmenšiti význam Petrův při volbě apoštola Matěje, řka, že Petr jedná tu „nikoliv jako hlava apoštolů, nýbrž jako rovný jim, byť i první mezi nimi“ a odvolává se při tom na sv. Jana Zlatoústého. Ale sv. Jan Zlatoústý míní, že Petr nejednal při tom jako ten, jenž má nejvyšší moc, jenž je k tomu oprávněn, ani jako náčelník (οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲν ἀρχικῶς), nýbrž z pokory. Jindy sv. Jan Zlat. nazývá Petra tím, jemuž „Kristem svěřeno bylo stádo“, jemuž „svěřil Kristus vesmír“, nazývá Petra „vyvoleným z apoštolův, ústy učenníků, hlavou tohoto sboru“, „představeným celého všehomíra, základem církve“ uznává tedy všeobecné prvenství Petrovo. Ve slovech těch máme věrný ohlas podání církevního. Nadarmo B. bere za svědka proti učení o primatu Petrově sv. Basilia, podle něhož „Pán ustanovil po sobě pastýřem Petra“, t. j. vyvolil ho, aby zaujal po něm místo pastýřské, a pastýřství Kristovo lišilo se zajisté od pastýřství ostatních apoštolův, an byl hlavou svých učenníkův. A jindy sv. Basilius dí, že „Pán přislíbil, že na té skále založí církev svou“, a tento výrok sv. Basilia je živým ohlasem mínění křesťanského světa.[1])

Ano, starodávná církev měla tak vysoké mínění o prvenství Petrově, že pokládala to za drzost „vyvolené nadobě“, Pavlovi, že v Antiochii povstal proti sv. Petrovi, a proto někteří spisovatelé chtějíce omluviti Pavla, praví, že Pavel neodporoval sv. Petrovi, apoštolu, nýbrž jinému Petrovi. Ale správněji sv. Jan Zlatoústý, sv. Hieronymus a j. tvrdí, že sporu mezi předními apoštoly vlastně ani nebylo, a sv. Hieronymus drže se podání, nešetří ani sv. Augustina za to, že první opovážil se říci, že byl skutečný spor mezi apoštoly Petrem a Pavlem, a nikoli jen „zdánlivý“. Tak tedy podání církevní, výroky východních sv. Otců nemluví ve prospěch N. Bělajeva, jenž ve sporu tom vidí neuznání primatu Petrova se strany sv. Pavla.

Beze zdaru polemisuje B. s apologetou papežství, odvolávajícím se na titul „p o n t i f e x m a x i m u s, episcopus episcoporum“, který papeži Callixtovi dává Montanista Tertullian. Tertullian sice užil titulu toho s v ý č i t k o u papeži, jehož činy (shovívavost k hříšníkům) podle mínění jeho neodpovídaly vznešenosti úřadu, který zastával, spojeného s titulem „pontifex maximus“, ale z toho právě následuje, že moc a práva, úřadu pontificis maximi připisovaná, současníky vysoko se cenila.[2]) Vytýká-li B. katolíkům rouhání se Bohu, když papeže jmenují „n á m ě s t k e m

[1]) Ve spise proti Eunomiovi dí sv. Basilius: »Uslyšíme-li jméno Petrovo, (při slově tom) ihned představujeme si Petra, jenž dostal zaslíbení, že na něm založí se církev.« Tak obecný byl názor ten!

[2]) Vidí-li Bělajev, Suškov a j. v posměchu Tertullianově římskému biskupovi zřejmý důkaz nezákonitosti papežských nároků, naopak protestantský professor církevních dějin v Berlíně, K. Harnack (Lehrbuch der Dogmengeschichte) vidí v ediktu papeže Callixta, jenž vzbudil nevoli Tertullianovu, i ve výtce Tertullianově důkaz všeobecně uznané římské stolice, an dí: »Calixt (ist) hier ganz selbständig vorgegangen; ohne Vorbereitung (hat er) ein peremptorisches, d. h. ein die Sache entscheidende, sofort giltiges Edict erlassen . . . und sich für dieses Verfahren auf Math. XVI., 18 ff. berufen . . . und Tertullian behandelt dieses Edict nicht als ein localrömisches, sondern als ein solches, welches für die ganze Christenheit folgenschwer ist.« Callixt tedy vydal edikt o své ujmě a Tertullian uznává edikt jeho platným pro celou církev.

Kristovým", odpovídá mu nejmenovaný autor, že titulu toho užil již sv. Cyprian v listě k papeži Corneliovi.[1])

Přímým důkazem všeobecné autority stolice Petrovy i božského ustanovení jejího je výrok sv. Irenaea o římské církvi, jenž dí: „ad hanc ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam", a to proto, „poněvadž v ní apoštolské poznání vždycky zachovávalo se od věřících všude".[2]) Marně popírá to Bělajev.

Potvrzením učení katolického o přednosti stolice Petrovy je vměšování se papeže Klementa do záležitostí církve korintské. Klement mohl vmísiti se do záležitostí cizí církve, poněvadž nebyl vázán pravidlem, podle něhož nebylo dovoleno biskupu míchati se do záležitostí cizí církve; pravidlo to netýkalo se nástupce Petrova, jenž zakročil tu mocí svou, uznaným právem a vědomím povinnosti své starati se o všecky církve vůbec. (P. d.)

Z vyznání Joergensenova.

Podává FR. JANOVSKÝ. (O.)

Vlastně chtějíce pravdu chtěli jsme štěstí, a spatřovali jsme jeho podstatu ve svobodě. Výsledkem duševního vývinu za posledních dvacet let prohlášeno dogma o individualismu. Přibývá těch, kdož se chlubí svým svobodným myšlením, svobodnou, svéprávní mravností. Podle našeho soudu měl takto býti položen základ štěstí všeho světa. Není-li svět šťasten, chybili jsme; neboť z pravého jednání musí pravé štěstí pocházeti.

Všimněme si moderních šťastných lidí! Jest jich asi mnoho; vždyť co se napíší v knihách a novinách proti „ponurému, zakaboněnému křesťanskému názoru o světě"! Oniť zajisté rozmarněji a veseleji patří na svět než tmavá víra křesťanská, proti které vší silou útočí. Jak dojemně litoval nedávno jakýs citupln pisálek školáků, kteří mají ve škole na stěně napsány výroky biblické! Proč prý se jejich přirozená radost stavuje a kazí takovými středověkými příšerami?

Lehko posuzovati. Čím pak vy svět oblažíte, až bude všecka ta středověká tma zapuzena?

---

[1]) A nazývá-li pravoslavná církev biskupy »náměstky Kristovými« — to není rouhání?

[2]) Autor náš uvádí německého protestantského dogmatika Harnacka, jenž ve svém díle »Lehrbuch der Dogmengeschichte« praví: Irenäus hat ausdrücklich der römischen Kirche unter den von den Aposteln geschafften Kirchen den höchsten Rang beigelegt... weil ihr Votum in der Christenheit bereits als das entscheidende galt.« Dále dí, že podle učení sv. Irenea apoštolským církvím náležela jistá přednost (principalitas-Vorrang) před jinými, ale římské církvi zvláštní přednost (potior principalitas). A pokračuje: »Irenäus behauptet, dass jegliche Kirche, d. h. die Gläubigen in aller Welt, mit dieser Kirche übereinstimmen müsse ... die wörtliche Fassung, jegliche Kirche muss zur römischen Kirche kommen, ist kaum erträglich ... Wie der letzte Absatz beweist, ist für den Vorrang der römischen Gemeinde entscheidend, dass sie die Gemeinde ist, deren Zeugniss den Werth eines Zeugnisses aller Gemeinden besitzt.«

Mlčíte? Slyším hlas, jenž za vás odpovídá, slyším hlas Jindřicha Heineho: „Chceme champagnské, růže a tanec s rozkošnými nymfami!"

Bakchanalie bez konce, bakchanalie, při nichž plno růží, plno šumícího vína, plno povolných nymf!

A komu nebude už peněz na to, ať poodejde, co by nepokazil radosti ostatních, ať vytáhne revolver .... Padl člověk! Což na tom? Jest o atom méně! Příroda jest věčná, síla náruživosti nevyčerpatelná, slunce vychází denně, jeho přičiněním uzrají nové hrozny, noví mužové, nové růže, nové ženy.

Směsice atomů tančí vesele dále jako prach v paprscích slunečních.

* * *

Toť po tvém i tvých přátel soudě svrchovaný stav, svrchované štěstí lidstva. Také Stuart Mill (* 1806, † 1873) blouznil za mladých let o pokroku, jenž by přivodil lidstvu největší štěstí; ale vzpamatoval se v čas. Jsa už starcem napsal knížku „Theismus"; vroucně vede lidstvo k Bohu, otcovsky napomíná, by člověk zde na zemi věrně naplnil podmínky věčné blaženosti.

Proč jsme nedbali Milla? Proč jsme dali přednost dilettantskému materialismu a agnosticismu filosofických přírodozpytců?

* * *

Věrec, nevěrec — toť jen theoretická jména; praktický jest boj, boj duše s tělem, boj křesťanství s pohanstvím, boj Boha se světem, boj Krista s antikristem.

Toť tedy pravý protiklad: křesťan nebo pohan. Mnozí, kdož theoreticky patří k nevěrcům, žijí ještě v praxi z křesťanského výchovu, z křesťanských vzpomínek; avšak dočkej ještě jednoho pokolení! Uvidíš, jaké bujné pohanství vzejde z duševní půdy, jež jest sproštěna všech křesťanských látek.

* * *

„Ale věda, věda!" namítáš opět a opět. Věda není dopsaným, ukončeným kodexem, jejž celý bylo by možno postaviti ohražením proti víře. Jestiť věda, kteráž nikdy čehos takového neobmýšlela, a jest také věda, jíž jednotliví učenci protestují proti víře; avšak věda sama sebou jest nelišna.

Kdyby nebylo svornosti mezi vědou a křesťanstvím, musili by největší učenci býti nejhorlivějšími nevěrci; víš však, že tomu tak není, ba často spatřujeme na nich vzácnou, osvědčenou zbožnost. Jmenuji Koperníka, Newtona, Pascala atd. Či znáš větší velikány? Ani Darwin se jim nevyrovná. A za našich dnův umřel Pasteur jako křesťan, a Edison ještě žije. Chceš-li nalézti učence nevěrce, musíš sestoupiti s výšin oněch velikánů, musíš sestoupiti do všedních nižin, nad něž se lidé tací nemohou a neumějí vznésti. Dole, dole jsou nevěrci, ale také nejhorlivější pohrdači poesie; nejenom že se zjevené pravdě nekoří učená pýcha, nýbrž tupí též projev pravdy krásou. „Šťastná operace", pravil takový nadutec, „jest mi nad básně všeho světa."

Dvojí bod vymínilo křesťanství úkonu Boha Stvořitele: začátek života a začátek člověka. Nezvratně hlásá biologie pravdu: „Omne vivum ex vivo;“ [1]) i nesmyslna jest generatio aequivoca, nemohl život z neživota se vyvinouti. Odkud jest tedy? Jest stvořen od prazdroje života, od Boha.

* * *

A zkoumáš-li podstatu křesťanství, shledáš, že princip jeho duševního života souhlasí s biologickými zákony organického vývoje. Neboť čemu Kristus lidstvo učil a čeho je uschopnil, bylo: zapříti sebe sama. Toto sebezapření jest přirozenému člověku nemožno; příčí se mu, jeví se mu šeredným. Kristus však učinil je možným těm, kdož v něho věří, a stvořil takto v srdcích jejich život nadpřirozený. Tento nadpřirozený život, nesen milostí, spočívá na víře, podstatou mu láska. a trvá i živí se sebezapřením a pohynutím naší sobeckosti.

Což jiného tento postup, než co vždycky musí se díti v živoucí bytosti? Rostlina neroste, nevsává-li neorganických látek a v nové podobě-li jich v sobě neutváří. Zvíře nežije, nestráví-li rostliny. A tak všecek vyšší život jest podmíněn zánikem nižších forem.

Avšak život duše v člověku, věčný život od Krista duchu lidskému udělený, má-li růsti, žádá odúmrtí časného života. Příroda jest úrodnou půdou; musí býti vyssáta a přetvořena v květnici Kristovu. Starý Adam jest potravou, jež v novém člověku odumírá a strávena bývá. Vidíš tedy, milý příteli, kterak můj „darwinismus“, mé biologické zkušenosti pomáhají mně pochopiti základní pravdu křesťanství, že totiž Ježíš Kristus přijal kříž a zemřel, abychom my, s ním ukřižováni a odumřeli, s ním též ve slávě vstali. Pochopil jsem pravdu tu a pevně se jí držím.

* * *

A nyní, milý příteli, pověz mi, proč maje tytéž zkušenosti jako já, zůstáváš pohanem?

K vůli pravdě? Vždyť jest ti lhostejno, bude-li pravda nalezena.

K vůli štěstí? Vždyť zbožňování svého „já“ nečiní ani jednotlivce, ani celé společnosti šťastnými.

K vůli vědě? Vždyť jsme před chvilkou viděli, že toho netřeba.

Proč tedy?

Protože ti pozemský život postačuje, protože — jak mi píšeš — nikdo nemá míti jiných bohů, leč své „já“, svou duši.

Toť jediný skutečný důvod, a jest jím už od té doby, co v ráji řekl had Evě: „Budete jako Bůh.“

Věru bylo by s užitkem pokusiti se o to, co had Evě slibovaL Avšak cíle toho nedojdeme cestou sebezbožňování, což jest cesta vzpoury a hříchu, nýbrž cestou utrpení Kristova, via crucis, cestou kříže.

Toť úlohou duše za pozemského putování: rozhodnouti se pro tu či onu cestu, zvoliti cestu svého „já“ a světa, či cestu za Kristem a

[1]) Vše živé ze živého.

Bohem. Volba bude platiti na věky. Kdo zvolí Boha, nalezne Boha a po smrti bude věčně patřiti na Věčného. Kdo zvolí sebe sama, na věky bude zůstaven pustotě a prázdnotě své duše. Toť zajisté není nespravedlivo. Bůh dá, co kdo chtěl, žádal a zvolil.

* * *

Roku 1870. slibovány pravda a štěstí. Po čase slibována jenom pravda; řeklo se: „Štěstí musíme obětovati pravdě."

Ježto však přirozenost lidská chce štěstí, hledal si ho každý o své ujmě, pustil uzdu svému „já", vrhl se do proudu požitkářství. Ale když jsme procitli z opilosti, bolela nás hlava. I nadešla doba beznadějnosti a zoufalosti. Co nyní? „Utrpení zmírniti!"

Bylo to už poslední slovo? Nikoliv. Pojednou pravil Jindřich Ibsen: „Štěstí jest možno jenom lží." Nyní byla míra vrchovata. Pravdě se vysmíval drzý skepticismus, štěstí zničeno dekadentním egoismem.

Odkud to všechno? Že jsme uvěřili lháři, jenž na hoře pokušení se bleskotal slibuje všecku slávu světa; lháři, jenž nás všecky svedl zlatými sny o štěstí a světle, jenž však věru jest chudší a bídnější než žebrák, a jehož ráj jest jenom fata morgana nad neplodnou, neutěšenou pouští.

* * *

Na světě ještě nevídáno, aby která bytost byla potřebovala lži, by mohla žíti. Každá rostlina, každé zvíře, vše, co pod nebem žije a dýchá, žije a jest šťastno silou pravdy. Kdyby se pud sebe nepatrnějšího zvířátka nesl za něčím, čeho není, kdyby se přísně a dokonale nedržel jenom toho, co jest, bylo by odsouzeno na smrt, za krátko by zahynulo.

Tedy jen člověk by potřeboval lži? Tomu nevěřím. Jsem přesvědčen, že potřebujeme pravdy; bez pravdy nemůžeme žíti, bez pravdy nemůžeme býti šťastnými.

A ptáš se mne jako Pilát: „Co jest pravda?" Odpovídám ti: „Toť jest pravda: Každý, kdo v Krista věří, nezahyne, ale bude míti život věčný."

Dostali jsme tento dopis:

„Ctěné redakci „Hlídky" v Brně!

Zřetelem k druhé části posudku práce mé „Myšlénková povaha středověku" uveřejněné ve ctěném listě Vašem, v č. 6. r. III. (z června 1898) prosím na základě § 19. tiskového zákona za uveřejnění této opravy v čísle příštím:

1. Není pravda, že práce má „Myšlénková povaha středověku" jest pouhý výtah z díla Eickenova „Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung" (Stuttgart 1888). Celý rozvrh a postup

argumentace práce mé jsou od Eickenovy zcela odchylny, a pokud jsem díla Eickenova vědecky užil, cituji je svědomitě a poctivě.

2. Není pravda, že prací svou svět „balamutím".

K výtkám a námitkám proti práci své v kritice „Hlídky" odpovím zvláštním článkem v „Naší Době".

Dr. Fr. Drtina,
docent filosofie při české universitě v Praze.

Na Smíchově 25. června 1898."

S nepovinnou ochotou uveřejňujeme opravu tuto a přejeme panu zasílateli, aby slíbená obrana spisku jeho byla šťastnější než tento sám. Rozhodně by v ní nesměly státi laciné rekriminace, jaké napsal v „Naší Době", že totiž jsme se dopustili posudkem svým „vědomé nepravdy" a pod., sice bychom byli donuceni, vrátiti se k protestantskému výrobku tomu ještě jednou, a to by pak dopadlo pro p. pisatele mnohem hůře! Používati lži jakožto vědecké zbraně ponecháváme rádi škole Masarykovské, protože jde o záležitost náboženskou, katolickou; my toho nepotřebujeme. Také je nám docela lhostejno, uznává-li p. Dr. Drtina posudek náš za vážný a věcný či ne — neboť ukázal se tu naprosto nekompetentním a věci neznalým. Jemu třeba především poučení, jaké najde v jakémkoli kompendiu katolické theologie a jaké mu také pan Šrámek v „Novém Životě" milosrdně udělil; pak teprve by mohla s ním vedena býti nějaká diskusse „vážná a věcná".

Nová díla.

Gr. N. L. Tolstoj i Fridrich Nitcše. Očerk filosofsko-nravstvennago jich mirovozzrěnija od prof. *V. G. Ščeglova.* Jaroslav 1897.

Ščeglov zevrubně vykládá hlavní ideje obou filosofův a podrobuje je kritice; ale výklad jeho je bledý, kritika mělká. Autor prohřešuje se vůči oběma myslitelům, an na ně hledí jako na abstraktní, kabinetní filosofy, úplně pomíjeje duševní drama jejich. Nesprávně ukazuje na vliv Schopenhauera, Darwina i Spencera na theorii Tolstého; příliš nízce vykládá učení Nietzscheovo.

Maksim Kovalevskij: Proischoždenije sovremennoj demokratiji. Sv. 4. Moskva 1897.

V předmluvě dí autor, že Francie, napomáhajíc k pádu současných republik, řídila se snahou rozšířit základy vlády, pomoci rovnosti k vítězství. Zárodek současné demokracie jeví se nejen ve vítězství parlamentarismu, nýbrž i ve vymírání starých aristokracií; toto i ono byly pouze články téže evoluce, přenesení přednosti z ruk privilegované menšiny v ruce rovnoprávné většiny, což nejlépe jeví se na pádu republiky benátské, jejímiž osudy obírá se 4. svazek díla Kovalevského.

E. Dementjev: Fabrika, čto ona dajet naseleniju i čto ona u nego beret. Moskva 1897.

Ukázav velmi pěkně na svazek továrních dělníků s rolnictvím, na utvoření zvláštní třídy, kreslí neveselý obraz postavení dělníků v továrnách a ukazuje, že nejlepším prostředkem k zlepšení postavení dělnické třídy v Rusku je energické zasažení státní moci v obor průmyslové činnosti země cestou širokého zákonodárství, namířeného k ochraně obyvatelstva ve svazku s jinými společenskými reformami. Ke knize přiložen ukazatel knih a článků, týkajících se továrnického průmyslu.

Otčety i izslědovanija po kustarnoj promyšlennosti v Rossiji. Sv. 4. Petrohrad 1897. — Obzor dějatelnosti zemstv po kustarnoj promyšlennosti (1865—1897 gg.) Petrohrad 1897.

Jsou to zprávy osob, poslaných ministerstvem zemědělství ke sbírání zpráv o tom, co dělají zemské výbory ku zlepšení povznešení průmyslu „kustarnického“, t. j. různorodého průmyslu rolníků, kteří svobodnou, volnou chvíli obírají se různými řemesly. Ministerstvo zemědělství patrně chce povznésti techniku vyrábění, ale činnost jeho je kapka v moři v ruské přečetné armádě různorodých průmyslníků.

N. Družinin: Juridičeskoje položenije kresťjan. Petrohrad 1897.

Kniha pojmenována podle první statě, v níž podán nástin rozvoje práva selského zvláště od doby osvobození sedlákův, a ukázány nevyhnutelné prostředky k zlepšení právního postavení sedláků. Další články týkají se jednotlivých otázek právního bytu selského, otázky práv selské ženy, jíž autor přiznává rovná práva s mužem na účastenství v záležitostech společenských. Dále autor bojuje proti „trestání sedláků bez soudu“, ukazuje na nedostatky okresního soudu, zastaralého zákonodárství o sedlácích, jež by mělo být zdokonaleno dle potřeb doby.

K. Golovin: Russkij roman i russkoje obščestvo. Petrohrad 1897.

K. F. Golovin, známější pod pseudonymem Orlovskij, belletrista konservativního táboru, snaží se tu popříti progressivní, liberalní i demokratické proudy ruské literatury, láme kopí hlavně o roman Černyševského „Co dělati“, o kritické statě Pisareva, i vychvaluje tolik kaceřovaný roman Písemského „Vzbalamučennoje more“. Nesprávný je výklad Golovinův o romantismu, v němž nevidí romantického prvku, nezná hlavních tahů. Bojuje proti kritice a literatuře šedesátých let, vytýká liberalnímu táboru, že nemiloval lidu, že osvobození lidu stalo se bez přičinění progressivních lidí . . .

Al. Konisskij: Taras Ševčenko-Grušivskij. Sv. 1. Lvov 1897.

První svazek malorusky psaného obšírného životopisu zaujímá dobu života mnoho přetrpěvšího básníka maloruského ode dne narození (25. února 1814) až do dne, kdy přibyl do Orské pevnosti jako ruský prostý vojín. Životopis psán důkladně na základě nejnovějších zpráv o životě básníkově.

N. F. Sumcov: Etudy o Puškině. 4 sešity. Varšava 1896—1897.

S láskou a pozoruhodnou pečlivostí sbírá prof. Sumcov fakta i kombinace, objasňující jednotlivá díla Puškinova, jejichž text nebyl dosud nebyl náležitě ustanoven. Charakteristika osobnosti i činnosti Puškinovy založena zde na všestranném studiu všech biografických údajův a všech děl Puškinových. Jednotlivá díla osvětluje tím, že je srovnává s ostatními díly Puškinovými, s jeho životopisem i s životem současné společnosti, s daty ruské i evropské literatury. Cena nepatrných sešitů je trochu vysoká (4 ruble).

O. Peterson i *E. Balabanova:* Zapadno-evropejskij epos i srednevěkovyj roman v pereskazach i sokraščennych perevodach s podlinnych tekstov. Dva svazky. Petrohrad 1896—1898.

Balabanova i Peterson chtějí ruské obecenstvo seznámiti se středověkou literaturou, s jejími sujety, manyrou, slohem, rozvojem zápletky a charakterů, s duchem, idealy, jež se v ní odrazily, se světovým názorem středověku. V prvním svazku obsažena díla romanských národů, v druhém skandinavských, třetí pak obsahovati bude německá díla. Překlady zkráceny dovedně, překlad je lehký. Autoři neměli na mysli přísně vědeckého cíle, nýbrž chtěli posloužiti knihou všem, kdo zajímají se o středověkou literaturu. v.

Dr. Friedrich Ratzel: Politische Geographie. München und Leipzig 1897. R. Oldenbourg. Str. XX a 715 v 8°.

Znamenitý zeměpisec německý, professor lipské university Bedřich Ratzel, předložil koncem minulého roku veřejnosti před šesti lety slíbené dílo, za příležitosti vydání své „Anthropogeographie". Pracemi znamenitého vědátora Dra. Ratzla vyšinuje se zeměpis k filosofickému podkladu historie lidstva po své stránce, po stránce zeměpisné. Byla-li „Anthropogeographie" spíše biologií a fysiologií člověka, jak se jeví podmíněna prvky geografickými, jest „Politická geografie" Ratzlova geografickou filosofií, či spíše sociologií dějin lidstva. Naše věda katolická v mnohém s Ratzlem souhlasiti nebude a nemůže, neuznávát tolik determinismu přírodního, co ho vyžaduje Ratzel pro své státotvorné náhledy. Neuznává nad míru determinismu při jednotlivci a neuznává ho tudíž ani při massách, ani při kmenech, národech a státech. Ale proto přece vývody geografické sociologie Dra. Ratzla přinesou mnohý užitek, a do nazírání našeho na minulost i budoucnost vnesou nový prvek — zcela moderní, ale i zcela oprávněný. P.

Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy Bělohorské. Sepsal *Zikmund Winter.* (O.)

V hlavě čtvrté (Oprava Karlovy universí) vypsány jsou pokusy o reformu školy Karlovy. Bouřlivým rokem 1608. zaražen byl rozvoj školy jesuitské, a činěny různé návrhy na zvelebení Karlovy kolleje. Mistři prosili krále Rudolfa i sněm hned v lednu r. 1609., „aby fakulty byly obnoveny, kolleje opraveny, a stavové aby

poddané své studiím oddané propouštěli z člověčenství.“ Stavové protestantští žádali, aby jim kromě svobody náboženské konsistoř podobojí spolu s universitou do ochrany byly dány, čemuž vzpírali se katolíci. Nicméně majestatem Rudolfovým z 9. července t. r. konsistoř podobojí a universita vydány stavům, kterým zároveň bylo přiznáno právo, aby ze sebe vyvolili 24 defensory na obhájenou obou ústavův. Autor promlouvá o některých návrzích opravných a o ustanovení kommisse, jakož i o instrukci defensorům, aby byla vysoká škola vyzdvižena o čtyřech fakultách a defensorové aby ji osazovali „mužmi učenými a hodnými.“ Defensorové opanovali Karolinum úplně tak, že samospráva školy této poklesla nejníže, a pletli se do všeho, druhdy i nešetrně. Mluveny sice řeči „de instauranda universitate“, ale skutků nebylo. Vpád vojska pasovského r. 1611. odstavil skutečnou reformu universitní na čas; neboť stavové protestantští nebyli ochotni, aby přispěli penězi na reorganisaci akademie. Universita byla svědkem častých hádek a měla stálé finanční nesnáze. Proto konečně řízení hospodářství universitního bylo svěřeno kvestorovi a písaři (notáři), zrušena starodávná společnost kolleje Karlovy, a professoři měli bráti stejný podíl ze všech statkův universitních. Coelibat professorský, vázaný na pobyt v kolleji, zrušen. Dekanat a rektorat měl trvati jako za stara jen půl léta, a konány další návrhy reorganisační. Leč defensorové jich nedbali, a šlechta nic nevěnovala na zvelebení školy, jejíž správu si dala přiřknouti. Autor správně píše, že „věru nelze neviniti šlechtickou oligarchii českou; nemístné osudné skrblictví a netečnost z něho plynoucí byl těmi dobami již její ráz; jako teď chtěla opravovati universitu bez peněz, takž stejně prováděla i revoluce bez peněz; stále tvrdili páni, že nedají, že nemají, a když přišel vítěz trestat, bylo peněz dost.“ Slova věru případná a smutná!

Jedna věc roku 1613. jest hodna chvály, že mistři počali více pečovati o bibliotheku universitní a že zvolili ze sebe inspektory její. Toho roku také, aby universita došla větší podpory bohatých šlechticů, byl zvolen za rektora student hrabě Julius Šlik, syn předního protestanta v zemi. Ale marno. Bohatý otec rektorův nedal nic, ano později r. 1617. praeceptor rektora šlechtického Štěpána Střely z Rokyc choval se na universitě k vážným a starým professorům velmi pánovitě. Poměry hospodářské byly velmi neutěšeny. Začaly se hádky a rozbroje mezi Čechy a Němci a mezi Karolinem a Klementinem. Oprava Karolina byla vlastně pohřbena již dříve smrtí znamenitého Vavřince Benediktova z Nudožer († r. 1615.). Nový rektor r. 1617. zvolený, uherský šlechtic Jan Jesenský, ani neuměl česky!

Karolinum klesalo, ale Klementinum rostlo obětovnou podporou katol. pánů, vyššího duchovenstva a vlády. „Jesuité byli nad světské učitele vždycky čilejší, poněvadž byli zapáleni myšlenkou antireformační.“ Dne 27. srpna 1616 císař a král Matiáš povýšil Klementinum za universitu. Podpora Klementinu zevšad rostla. „Jesuitská universí, rozdělivši se na tři fakulty, ve fakultu jazyků, artistskou a theologickou, došla tedy k vrcholi svého rozvoje před českou revolucí, kdežto universí Karlova přes svůj reformační rozběh netečností stavů protestantských mdlela.“

V hlavě páté jest vypsán žalostný konec samostatné university Karlovy. Povstáním stavovským nastaly veliké proměny. Dne 23. května 1618 byla vykonána známá defenestrace, a již dne 8. června jesuité byli vyhnáni z Prahy i z ostatních míst, kde byli v zemích našich. Tím zašla jejich Klementská universita, a Karlovo učení mohlo míti naději na dědictví; vždyť mistři dovolili žákům katolickým, aby chodili do školy universitní. Nově zvolený rektor Jesenský dal se do služeb stavovských a byl poslán ke stavům uherským, což učení neprospělo. Autor líčí vojenské příběhy na statcích universitních, život za doby bouřlivé a nevalnou činnost rektora Jesenského de restauranda Pragensi academia r. 1619. Kollej Klementská nedostala se universitě Karlově, aby jí pomohla, nýbrž sněm „potáhnuv statky a důchody kolleje jesuitské k ruce komory královské, nasadil do kolleje vojáky, kteří v ní hospodařili po vojensku surově.“ Universitě množily se nesnáze finanční, žákův ubývalo, zmatkův a strachu přibývalo. Po katastrofě Bělohorské již třetího dne první jesuité přibyli do domu Pavla Michny na Malou Stranu, a Karel z Lichtenštejna nařídil, aby bez prodlení byli uvedeni do svého, což se stalo 23. listopadu 1620. Měli radost, že bibliotheka jim s dobrou část byla zachována. Knihy z jesuitské kolleje do akademie Karlovy vzaté jesuitům vráceny. Vyučovati počali jesuité hned počátkem r. 1621. s takovým návalem a zdarem, jakoby žádné bouře před tím nebylo; brzy měli 1500 žákův. Za to bývalý rektor Karolina Jesenský zajat, dán do vězení a krutě popraven 21. června t. r. Mistři z Karolina veršovně i prosaicky žádali mocných pánův o milost a pomoc, podali poníženou prosbu ke králi, žádali kurfiřta saského Jana Jiřího za přímluvu, vymlouvali a omlouvali se, ale nadarmo. Z bídy půjčovali sobě v Praze i na venkově, zastavovali stkvosty, a zatím na místech rozhodujících jednáno o konci školy Karlovy. Panovník rozhodl, že Karolina nezruší, a to na památku Karlovu, a že škola dána bude jesuitům. Dne 10. listopadu r. 1622. vydal Lichtenštejn dekret o vydání, a spojená universita nazvána Carolo-Ferdinandea. Prvním rektorem byl jesuita Petrus Ximenius.

Velmi cenný a poutavý spis Wintrův jest zakončen osudy posledních professorů původní školy Karlovy. Cenu díla zvyšuje podrobný rejstřík jmenný i věcný.

Práce Wintrova jest založena na původních pramenech a na tištěných pojednáních a dílech, hlavně na příslušných studiích Tomkových, a podává zřetelný a sytý obraz vnějších osudův university Pražské do roku 1622., jsouc dílem velmi pilným a přes smutné pozadí opravdu poutavým. Ani dobrého humoru není nedostatek. Poutavost díla jest také sesílena hojným citováním pramenů, čímž jí dodáno živosti a barvitosti neobyčejné. Můžeme se opravdu těšiti na další pokračování, v němž autor vylíčí vnitřní život školní, aby pak v dalším novém díle pojednal o latinských školách v různých městech mimo Prahu. — „Děje vysokých škol Pražských“ jsou novým a platným mezníkem ve Wintrově kulturně-historické činnosti i zasluhují plné chvály a skutečného uznání. FR. J. RYPÁČEK.

Museum Francisceum. Annales MDCCCXCV et MDCCCXCVI. V Brně 1896 a 1897. Nákladem Františkova musea. Stran 209 a 342.

V nové publikaci Františkova musea, v Annalech, které vyšly za rok 1895. a 1896. pod latinskou firmou, mimo zprávy spolkové, jsou různá vědecká pojednání psaná německy, několik také česky. V prvém ročníku (za rok 1895.) podává slovutný národopisec Frant. Bartoš Zprávu o rukopisných sbírkách národních písní moravských z r. 1819., chovaných ve Františkově Muzei v Brně, kteréžto sbírky byly konány dle nařízení gubernatora moravského Ant. Bedř. hr. Mitrovského z Nemyšle. Příspěvky byly zaslány z krajů Hradišťského, Přerovského, Znojemského, Jihlavského a z Těšínska; z Olomoucka ani z Opavska nedošlo nic. Písně jsou české i německé, a referent podává ukázky z nich. Dr. Frant. Dvorský referuje podrobně o moravských nerostech a horninách Františkova muzea a jich žádoucím doplnění, tedy o sbírce mineralogické a palaeontologické. — Ostatní práce jsou psány po německu. Ota Schier uveřejňuje svou přednášku „Über die Ausgestaltung des Franzens-Museums zum Landes-Museum"; A. Rzehak podává „Geologisch-paläontologische Mittheilungen aus dem Franzens-Museum" (s pěti obrazy); Alois Franz popisuje „Altartischplatte (Mensa) der mährischen Brüder (?) des Museum Francisceum" (s vyobrazeními); tabule má nápisy německé; Dr. B. Bretholz pojednává o rukopisné sbírce přepilného P. J. Cerrona „Die Cerronische Manuscriptensammlung des Franzens-Museums"; Dr. Vil. Schram píše o 35 prvotiscích „Die Incunabeln des Franzens-Museums"; Em. Kořistka v pojednání „Aus der Gemälde-Galerie des Franzens-Museums" podává zprávy o obrazích, z nichž dva výborně reprodukované (Lampova císařovna Kateřina II. a Bonifaziova Madonna) jsou na konci Annalů přidány. Na konci také jest německá „zpráva o činnosti odboru musejního od jeho založení až do konce roku 1895." a rovněž německá „účetní závěrka 1894". K oběma přidán jest český překlad málo přesný. — V druhém objemnějším ročníku (za rok 1896.) jsou tři česká popojednání. Dr. Frant. Dvorský podává seznam a referuje o ptactvu moravském ve Františkově museu (dravci, šplhavci, křikavy, pěvci, holubi, kury, bahňáči, ptáci vodní). Ředitel Josef Klvaňa popisuje kroj lidu slovenského na Moravě. Článek jeho jest psán se znalostí i láskou a jest velmi záslužným příspěvkem národopisným. Škoda, že nebylo možno, aby přidána byla příslušná vyobrazení! Autor rozeznává okrsky krojů ryze slováckých, hanácko-slováckých a valašsko-slováckých a popisuje kroj Hradišťský a Uhersko-ostrožský. V budoucích Annalech dočteme se dalších pokračování o poutavém thematě spisovatelově. Dr. František Kameníček dle archivních pramenů podává dobrý a přehledný příspěvek k vojenskému zřízení moravskému v 16. století; vojsko moravské bylo stavovské a žoldnéřské, vůdcové bývali voleni sněmem a byli vždy rodem Čechové, obyčejně ovšem moravští, vedle nich byli sněmem volení kommissaři. Autor líčí vojenské přehlídky, pojednává o zasobování a najímání a rozdělení vojska, o bezpečnostních opatřeních na hranicích, o výpravách mimo

zemi, o škodách vojskem způsobených atd. — Ostatní práce jsou psány německy. Dr. Vil. Schram podává přehledné dějiny „Geschichte der Bibliothek des Franzens-Museums“, dotýká se vzácnějších starších tiskův a knih dřevorytinami i mědirytinami opatřených a 39 českých tisků vzácnějších a starších. Pilný a pečlivý bibliothekář musejní článkem svým naznačuje nenáhlý, ale stálý vzrůst musejní knihovny, veřejné od r. 1883. Dr. Th. šl. Frimmel v referatě „Die Schenkungen Seiner Durchlaucht des Fürsten Liechtenstein an die Gemäldesammlung“ líčí vzácné obrazy darované kn. Janem Liechtensteinem do Františkova musea; do textu jest přidáno pět vyobrazení. A. Rzehak podává pojednání „Keramische Studien in der Sammlung des Franzens-Museums“ (s vyobrazeními). Dr. B. Bretholz napsal německé „Regesten der Originalurkunden im Archiv des Franzens-Museum“; listiny jsou ze 13. století do 19., latinských je 27, českých 53, německých 24. A. Franz v popise „Mittheilungen aus den kunsthistorischen Sammlungen des Franzens-Museums“ referuje o náhrobním kameni rektora Alberta Krosenského († 1399), o náhrobním kameni Barbory Černovské († 1605) a líčí umyvadlo krále polského Jana Soběského; přidány jsou obrazy obou náhrobků jakož i umyvadla (tohoto pěkným barvotiskem). Josef Žák (jako Fr. Bartoš v prvém ročníku) podává zprávu „Deutsche Volkslider in den Handschriften des Franzens-Museums in Brünn“ a referuje o německých písních sebraných r. 1819.; na konci jest přidáno několik ukázek nápěvových. Josef Matzura zevrubně popisuje Mollovu sbírku ve Františkově museu „Die ältesten und älteren Landkarten von Mähren“ a tím podává dějiny mapovnictví moravského; v naší literatuře jsou tu starší dobré práce Metelkova a Kameníčkova. Ota Schier zprávou „Über Landesmuseen“ referuje o museích ve Štyrském Hradci, v Iinomostí, v Linci a v Praze a srovnává je s museem Františkovým. — Z počátku tohoto ročníku Annalův jest „zpráva o činnosti musejního odboru v r. 1896.“, německá s českým překladem, málo správným, ano kostrbatým; v úvodě jejím jest životopis pilného K. d'Elverta (podobizna hned na prvém listě Annalů), pak jsou zprávy účetní a rozpočtové.

Z obou dosavadních Annalů poznáváme jednak ovšem skutečné bohatství, jednak také nedostatky jednotlivých oddělení a sbírek Františkova musea, jež, má-li dobře prospívati a míti budoucnost stálou, musí se státi majetkem zemským, úplně rovnoprávným oběma kmenům jazykovým na Moravě. Země Moravská, která náleží mezi první země státu našeho, zaslouží, aby měla své vlastní veliké museum zemské, oběma národům zemským úplně přístupné, a tištěné zprávy jeho mají stejně vyhovovati všem i jazykově; neboť překlady výročních zpráv a některá česká pojednání jsou jen stíny rovného práva. Leč dlužno říci, že vidíme aspoň poněkud dobrou vůli; i do knihovny posledním časem jsou kupovány české knihy (i z literatury krásné), a vyloženo několik českých (ovšem málo!) časopisův. — Třetí díl Annalů (za rok 1897.), jak slyšíme, bude míti stejný počet prací českých a německých, a redakce bude řízena učenci českým i německým. Úprava Annalů jakož i vyobrazení v nich jsou opravdu úhledné. Rk.

V Brně vydány dvě brošurky o **Palackém**, obě nejširším vrstvám určené, od prof. Fr. J. Rypáčka (nákladem Matice Moravské po 10 kr.) a od J. Svozila v „Knihovně našeho lidu", s některými vysvětlivkami a kritickými poznámkami redakce, na př. o Českých Bratřích, o odvolání po Husovi žádaném a pod. (Cena 20 kr.) Kromě životopisu mají obě dílka výňatky ze spisů Palackého, vyslovující jeho názory politické, vědecké a náboženské.

F. X. Svoboda: **Pavel Liška.** Báseň. Nakl. F. Šimáček v Praze. Cena 50 kr.

F. X. Svoboda — a epos z r. 1420. našich dějin: pochopitelno, že saháte po knize se zájmem mnohostranným. Četbu vám zpříjemňuje lehká technika, táž, jako v autorových „koketkách", ale záhy znepokojí vás vláčné tempo děje, jenž jakoby tonul pod rozplynulou drobnomalbou popisnou a náladovou; jste již hezky za polovicí, a pořád ještě máte dojem pouhého praeludia. Teprve v poslední třetině nabývá děj rázného spádu, za to však bezděky disgustuje několik rušivých okolností. Uvedeme některé. Výsledek porady hradeckých hejtmanů značně zmenšuje vinu starého Lišky a ubírá tak i ostří rozvleklé rozmluvě mezi otcem a Pavlem. Pokus Petrův, zavražditi syna, břitce odporuje jeho slovům na str. 69. nn. Kajicný obrat starého Lišky přece jen slabě motivován. Těžko si vysvětliti, že by rozeslané služebnictvo bylo nenašlo Pavla, kdyžtě byl v domácí zahradě; zvláště však — po tom, co předcházelo — jest přímo nemyslitelno, aby Zdenka nebyla intervenovala ve kritické chvíli Pavlovy otcovraždy. A nonchalance, s jakou líčen Pavlův zločin, jest přirozená, natož umělecká? Závěr byl by ovšem mohutný, kdyby jeho tragiky nepodlamovaly strukturní a ethické slabiny básně. Chválíme básníka, že se nikde nedal strhnouti ke stereotypním protikatolickým nájezdům (vyjma snad dva verše na str. 78.), též však nepopíráme, že specifický ráz děje slabě akcentován. Celkem myslíme, že těžiště tvorby p. Svobodovy jest a ostane v oblastech úplně jiných, než jest historická epika.

Bohdan Kaminský: **Zlomky románů.** Nakl. J. Otto v Praze.

Poesie Kaminského zdá se nám tu celkem vyrovnanější, uklidněnější, ač i tuto celou sbírku prochvívá pochmurný nádech tesknoty. Zhouba náruživosti, beznaděj nemoci, žal chudoby, nešťastné manželství a jeho resignace, skon milované bytosti, hoře smutné lásky: toť hlavní obsahové prvky knihy. Některá čísla jsou namítnuta opravdu jemně; na př. „Za těmi okny…", účinně kontrastovaný „Trojí odjezd", „Vyhlídka oknem", částečně „Ve chvíli rozloučení". Erotická lyrika oslabuje dojem celku; pokus o lehký útvar písně nevalně se daří. Jinak jest forma z největšího dílu pečliva a vkusna.

Karel Jans: **Básně.** Nakl. Emil Kořán v Praze.

Sešli se tu dva dobří, hodní lidé: p. nakladatel, že svému svěřenci vydal knížku opravdu elegantně, p. autor, že tak velice miluje svoje pokrevné, zvláště matku. Láska ta jest jediným a výhradným námětem

jeho veršů. Poesie p. Jansova zvedá se místy až k úrovni slušnějších gratulantů, jinde však se sploštuje nadobro. Na př.:

Matičko má, starosti Tvé
proč trápí i v oddechu?
Trojnásobně by zapráskal
bič k dalšímu pospěchu. (16.)

Když už jednou přišlo do mody debutovati literarními nonsensy, dobře ještě, děje-li se to tak neviňoučce, jak ve přítomném sešitku.

Julius Zeyer: **Radúz a Mahulena.** Slovenská pohádka o čtyřech jednáních. Nakl. F. Šimáček v Praze. Cena 50 kr.

Bella gerant alii! Za palčivého boje plemen, stran, osob zabírá se šťastný poeta se svou čistou vizí v tiché ústraní pohádkové; mohutný duch a hluboký cit taví prostonárodní prvky v čirý kov velikého umění a jímá pak srdce nejen krásou, nýbrž i milou dobrotou. Forma jest případna; iambický chod přiléhá tu dobře k citové subtilnosti, místy přímo převroucnělé, viz na př. bezpočetné exklamace, uváděné s důsledností až rušivou citoslovcem „Ó…“ Že dal básník Mahuleně obrátiti se ve strom, má ovšem důvodnou analogii, působí však, tuším, nicméně poněkud mdle. Vůbec počínajíc od dějové krise jakoby se zájem mimoděk prolamoval. Ostane-li drama tak jemně ciselované, těžko jest se dovírati do přítomné doby, ovládané pudy z konce protivnými. V básnické kytici Zeyerově ostane však naše pohádka vždy složkou velmi význačnou. Z krásného věnování Svetozaru Vajanskému vysvitá zřejmě ušlechtilá pohnutka přítomného díla.

H. Uden (Dr. Jaroslav Hruška): **Klára.** Veršem ve čtyřech listech. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Cena 80 kr.

Podivná věru theorie eposu. Drobounká očka dějových prvků plovou tu tak osamoceně nad rozlehlou hladinou slov a zase slov, že jste na rozpacích, do jaké přihrady byste zařadili čtvero těch odstavců vyšeptalé romantiky. Místem zachytíte kus opravdové poesie, z toho zase zeje na vás s těch elegantních stránek toliká prázdnota, že se bezděky pozastavíte nad liberalností básníkovy autokritiky. List čtvrtý jest poměrně nejzdařilejší, za to je tu zase onen nepříjemný deus ex machina, který velikému rozmachu připravuje tísnivě neumělecký konec. Přes to lze doufati, že autor „Kláry“ najde konečně způsob, jakým by svou básnickou individualnost přivedl k platnosti.

Růžena Svobodová: **V odlehlé dědině.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Cena 50 kr.

Po našem mínění knížka tato vydána býti neměla. Mají to býti „denníkové skizzy z moravské vesnice“, — zatím je to snůška urážlivého paskvilu, přese všecky quasi-turgeněvské rozběhy. Co to bylo rozhořčení proti fanatickému výroku Hebbelovu o českých karyatidách…! A paní Svobodová?! Vykrojte jen z knihy líčení osob, s kterými prý se spisovatelka setkala, od „malého děcka s vystouplým životem v dlouhé žluté košili“, až po toho „panáčka“ (str. 50.) a „řídícího“ (str. 72. n.),

nebo jen po tu matku, která prý „prala ve špinavém škopíčku u samého hnoje,... oblečena... v košili tak špinavou, že již i tkanivo pod špinou zmizelo“ (10). Zvláštní realismus, zvláštní zorný úhel, není-liž pravda? A teprve ty podrobnosti! Zcela zdvořile, ale neméně důrazně děkuje Morava za takový — sit venia — „folklor“. Nad předešlými pracemi autorčinými uvislo kus uznání, místy i obdivu, i trpčí pravdu dlužno říci beze lsti a obalu.

Z mlhavých dob. Historické povídky. Sepsal *Bedřich Moravec.* Frgalovy Obrázkové knihovny pro mládež č. 3. a 4. Str. 91. Cena 28 kr.

Je-li umění nad umění psáti historickou povídku pro lid, jak teprve nesnadno je psáti povídku historickou pro děti. Tu nestačí přečísti některý spis dějepisný; na to třeba vzácného nadání a umění velikého. Povídky historické pro mládež dosud nemáme a snad jí ani tak brzy míti nebudeme. Obrázečky „Z mlhavých dob“ zajisté nečiní nárokův, aby jim věnován byl rozbor jakožto povídkám historickým. Jsou to drobounké črty z české dávnověkosti pěkně v roucho povídkové obalené, jež dospělé mládeži budou vítány. Psány jsou trochu těžkopádně; více svižnosti by vypravování učinilo svižnějším. — Illustrator měl malér: 10letou Drahuši (str. 39.) vyobrazil jako dívku dospělou. Podobné nesrovnalosti i v textě sem tam nepříjemně zarážejí. Jinak knížečka dobře se hodí do školních knižnic žákovských.

Arthur Schnitzler: **Umírání.** Přeložil Josef Fr. Javůrek. V Praze 1898. Nákl. časopisu „Rozhledy“.

Potřeba tohoto překladu jest více než pochybna. Mladý nevyléčitelný bonvivant dohyřuje zbytek života po boku milenky (!) otrokyně, až do nedomyslitelna passivní, která jest napřed plna odhodlanosti, že umře s milencem, když však přijde do tuha, vší silou smrti se brání. Toť obsah knihy a spolu její ethická úroveň. Jistá část kritiky bude jistě u vytržení nad psychologickou prohloubeností a kdo ví, nad čím vším jiným; i gourmandi, kteří „chutnají umění“ leda pod způsobou kaviaru a koňaku, přichválí si dobré to sousto a vítaný doušek. My svůj dojem z toho černého sešitu zavíráme v — banalní snad — obraz: Atropa belladonna, šířící nezdravá svá miasmata ve stínu bizzarní zídky hřbitovní...[1])

[1]) O jiné knize Schnitzlerově (»Anatol«), přeložené v »Moderních knihách« u Vilímka, jsme ani nechtěli referovati. protože jest až tuze »moderní«.

Časopisy.

V časopise **Voprosy filosofiji i psichologiji** ukončen článek hraběte *Lva N. Tolstého* „Čto takoje umĕnije?“ Jakkoliv Tolstoj bojuje proti positivním i metafysickým esthetikům, přece sám pokouší se definovati umění vně zkušenosti, vně doby a místa, jako metafysik. „K tomu“, praví dále, „aby zevrubně definovalo se umění, třeba především přestat na umění hledět jako na prostředek požitku“; jestiť umění „jedním z prostředků obcování lidí mezi sebou.“ Zvláštnost prostředku tohoto záleží v tom, že uměním vyměňují lidé sobě vespolek city, a nikoliv myšlenky a zkušenosti. „Umění začíná tehdy, kdy člověk, chtěje sděliti se s jinými lidmi o pocit, který zažil, znovu vyvolává pocit ten v sobě a zvláštními vnějšími zraky jej vyjadřuje“, jiní lidé pak cit ten prožívají. Základem k ocenění citů lidských je náboženství, výraz zpolečného, lidem přístupného pojímání smyslu života v určité době. „Vždycky, v každý čas i v každé společnosti lidské jest obecné všem lidem společnosti této náboženské vědomí toho, co je dobré a co špatné, a toto náboženské vědomí určuje jednotu citů, jež podává umění.“ Byť i náboženské učení bylo lživé, umění, jež vzniká na tomto lživém učení, bude přece pravé, poněvadž odpovídá náboženskému názoru lidu. Jako je evoluce vědění, tak také je evoluce citů prostřednictvím umění, ano „city nižší, méně dobré a méně potřebné pro blaho lidí vytlačuje dobrými, potřebnějšími pro blaho to. V tom je určení umění.“ Kriterion je náboženství. Náboženské vědomí naší doby je křesťanství „v pravém významu toho slova“ (t. j. křesťanství, jak je vykládá Tolstoj). Idealem umění není tedy vznešenost faraona nebo císaře římského, není krása Řeka, nýbrž „pokora, čistota, soustrast, láska.“ Křesťanské umění musí býti všesvětové, všeobecné, t. j. musí spojovat všecky lidi v citech synovství Božího i bratrstva lidí, musí podávat city prosté, přístupné všem lidem bez rozdílu. Umění, podávající city, přístupné jen vyvolencům nemnohým, je špatné umění. V novém umění vzory náboženského umění jsou Hugovi „Bídníci“ Dickensova díla, „Chýže strýce Tomáše“, Dostojevského „Zápisky z mrtvého domu“, G. Eliotové „Adam Bede“, ač ani ty neodpovídají zcela požadavkům všeobecnosti, jsou zkaženy realismem či provincialismem, nepodávají citů všelidských, přístupných ruskému sedláku i Číňanu, dítěti i starci, vzdělanému i nevzdělanému. Většina nových spisů napsána bohatými a pro bohaté, kazí společnost i lid, hubí síly národa. Současné umění, jež zaměnilo ideal mravnosti idealem krásy, musí zahynouti; nové umění nebude míti nic společného s nynějším uměním vyšších tříd. Umělci budou všichni nadaní lidé z celého národu; místo složité techniky nynější bude v něm jasnost, prostota, stručnost; professionalních škol nebude ani umělců z povolání. Nový umělec o existenci svou postará se nějakou prací, platu za umělecká díla bráti nebude. „Umělec budoucnosti porozumí, že složit bajku, písničku, jež dojme, — pořekadlo, hádanku, jež pobaví, žert, jenž rozesměje, nakreslit obrázek, který potěší mnohá pokolení nebo miliony dětí i dospělých, je daleko důležitější a užitečnější než složit roman, symfonii, nakreslit obraz, jež pobaví na krátký čas několik lidí bohatých tříd a na věky budou zapomenuty. Obor pak tohoto umění prostých,

všem přístupných citů je veliký a téměř dosud nedotknutý." Aby umění dalo se novým směrem, třeba, aby poddalo se náboženskému vědomí a pravé křesťanské vědě, jež má lidem ukazovat, „jak by nejlépe žili mezi sebou." Úkolem nového umění bude: city bratrství a lásky k bližním, přístupné dosud jen lepším, učinit obecným majetkem, pudem všech lidí. Kriterion jeho bude přístupnost všem, srozumitelnost. — Toť obsah nového učení Tolstého, v němž mate úkol vědeckého bádání s úkoly nábožensko-mravního vychování, z oboru umění vyhání krásu, protože jí nelze definovat absolutně, viní umění bez rozdílu, že slouží bohatým (což není pravda), příliš idealisuje rozum lidí i dětí.

Russkaja Mysl přináší dva články o kritiku V. G. Bělinském, jenž zemřel před 50 lety: Skabičevského (Pamjati V. G. Běl.) a Iv. Ivanova (Bělinskij kak ruskij kulturno-istoričeskij tip). Skabičevskij pěkně vysvětluje význam Běl. pro ruskou lit. Běl., ač málo byl vzdělán, byl přece centralní osobností, literarním vůdcem, poněvadž kromě genialního kritického smyslu, uměleckého daru nadšení, enthusiasmu, vynikal bezúhonnou neporušeností povahy a mravní čistotou.

SMĚS.

Majetkem dle Nového Zákona obírá se brošurka pastora Chr. Rogge (Göttingen) a stanoví celkem správně příslušné zásady Kristovy a apoštolů, vyjímaje neoprávněné třídění a differencování mezi nimi. Mezi dobry pozemskými jest majetek hmotný Kristu nejmenším, ba stává se častěji překážkou na cestě k životu věčnému, ale může býti též pomocí k němu. Proti kommunistickým výkladům N. Z. svědčí skoro všechna místa o majetku jednající. Kdo vidí v N. Z. soukromý majetek úplně zavrhován, srovnej si místa, která jednají o mzdě.

O slavném symboliku **Möhlerovi** udržovala se dlouho zpráva, že za let kaplanských studiem spisů protestantských byl tak protestantismu nakloněn, že zaslal ev. konsistoriu ve Štuttgartě příslušné vyznání víry, které však úřadu onomu nedostačovalo. Prof. Funk zavedl nyní pátrání o věci té a prohlašuje po něm zprávu onu za nepravdivou. (Srv. Tübinger Quartalschr. 1898. 3.)

Knihovna dle indexu. Italská vláda majíc mnoho zbytečných peněz ustanovila, aby ve Florencii na státní útraty pořízena byla knihovna, která by obsahovala všechny v indexu (librorum prohibitorum) vyjmenované knihy. Katolíci proti tomu se brání dovozujíce, že mnohé knihy indexu v nejvyšším stupni nemravné jsou a že by tím nemravnost se strany vlády pěstována byla. To vládě italské nevadí. č.

Češi a Němci. Nynější národnostní boje působí na některé Němce, že se proti Čechům staví i v literatuře; jiní nechají národnostní boje stranou. Nakladatelská firma A. Köhler (Dresden-Leipzig) vydává sbírku vypravování pro mládež pod názvem „Aus unserer Väter Tagen". Svazek 6. téže sbírky sluje: „Im Morgenrot des deutschen Reiches" od W. C. Stephana.. Na str. 10. téhož spisku jest jakýsi vyzvědač popisován, dle popisu člověk odporný; charakteristika končí slovy: „Alle wichen von ihm zurück; denn er war ein Slave." Na str. 20. čteme: „Einhart erkannte den Tschechen, und er empfand einen Widerwillen gegen den Mann, der nun herangekommen war und in kriechender Demut grüsste." Má se tedy síti nepřátelství proti Čechům již v srdce mládeže. Avšak i vážnější spisy nepokládají si za hanbu aspoň nějakým štulcem na Čechy pamatovati. Tak Josef Langl (professor a k. k. Schulrath) ve svém spisku „Die Habsburg" (Wien. 1898, Hölzl. Zweite Auflage, S. 47) praví o Janovi Parricidovi Švábském: „Im Nichtsthun am Böhmens Hofe aufgewachsen..." Přečteme-li si v Tomkovi (Děje království českého. Praha 1885, str. 101) pojednání o době Václava II., u něhož zmíněný kníže byl, přijdeme k jinému přesvědčení. Naproti tomu přináší časopis „Aus fremden Zungen" ve svém sešitě vedle ukázek z čínské a turecké literatury překlad národní písně „Nad Berounkou pod Tetínem" a pojednání Vrchlického „Dilletantismus in der Literatur". č.

August Strindberg sní již dávno o tiché práci vědecké v klášteře; jedenkráte poslal přítele svého Leclercqa k otci Didonovi, aby vyslovil jeho přání, že se chce státi dominikánem; ctihodný kněz mu vzkázal, aby vše řádně uvážil a pak raději k benediktinům šel. Samo sebou se rozumí, že nervosní spisovatel a vědátor neučinil posud tak ani onak. č.

Vzrůst měst v pruském Slezsku. Kterak rychle vzrůstají města pruského Slezska, o tom svědčí město Králova Huť (Königshütte). R. 1847. nebylo o něm ani zmínky. Dvě leta na to již tam budován kostel, jež posvěcen r. 1852.; r. 1857. měla farnost několik osad zahrnující (Březina, Chropačov, Hajduky, Lagiewnik, Lipina a Świentochlowice), 1761 katolíků, 461 protestantův a 800 židů, celkem 2122 obyvatelů. Dnes město samo počítá přes 50.000 obyvatelův a ostatní obce bývalé farnosti jsou lidnatými osadami s vlastní duchovní správou. x.

Německé a francouzské novinářství. Zajímavé statistiky podjal se německý spisovatel Hjalmar Schacht. Podati statistiku novinářství, tedy ne časopisů vůbec, ale pouze novin v pravém slova smyslu, politických listův, ať už stranných nebo nestranných. Ze své statistiky vyloučil všecky listy odborné, vědecké i literarní, jakož i listy občasné, reklamní. V úvahu vzaty tedy politické noviny, a sice od týdenníků počínajíc. Statistika novinářstva německého uveřejněna v posledním čísle (květnovém) „Jahrbücher für National-ökonomie und Statistik" (Jena), statistika francouzského novinářstva vyšla ve vědecké příloze mnichovského „Allgemeine Zeitungu" (č. 129.). — Statistika novin v německé říši vzata z 1. července 1897. Tu vycházelo v Německu 3405 novin, a sice na 1884 místech. Na jednotlivé státy německé z toho počtu připadlo: 1039 na Prusko, 231 na Bavorsko, 155 na Sasko, 102 na Virtembersko, 71 na Badensko, 33 na Elsassko-Lotrynsko, 82 na Durynsko, 57 na Hessko, 7 na svobodná města, 49 na obojí Meklenbursko, 17 na

Brunšvik, 13 na Oldenburk, 15 na Anhalt, 13 na Lippsko a Waldek. Z oněch 1884 míst nákladu bylo 177 míst nemajících 2000 obyvatel. Na jedny noviny připadá čtenářstva: v celé říši 15.354. Pod tímto celoříšským průměrem (tedy sečtělejší) jsou Duryňsko (10.341), Anhalt (11270), obojí Lippe a Waldek (12.263), Hessko 12.370), Virtemberk (13.513), Brunšvik (13.562), Badensko (13.583), Bavorsko (14.584) a Sasko (14.797). Nad nimi jsou jen tři země: Prusko (16.039), Oldenbursko (16.261), Elsassko-Lotrynsko (29.836) a pak svobodná města, kdež pro hustotu obyvatelstva je to přirozené (31.032). Z těch 3405 novin jest jich 68 neněmeckých, totiž 39 polských, 19 danských, 7 francouzských a 3 litevské. Způsob vycházení týdenního byl: 367 novin vycházelo jedenkrát, 654 dvakrát. 1018 třikrát, 88 čtyřikrát, 13 pětkrát, 1024 šestkrát, 82 sedmkrát za týden. Vícekrát denně vycházelo 91 listů (dva- až třikrát denně). 98 novin sází se i v neděli. Průměrný náklad jedněch novin jest pro celou říši 3660. Čtvrtina všech listů nedosahuje nákladu 1000 exempl. Do 3000 (od 1000) má nákladu asi polovina všech listů. Nad 3000 nákladu má tedy jen čtvrtina všech novin. Nad 7000 nákladu má jen 10% všech novin. V jednotlivých státech je takový průměrný náklad: pod průměrem se slabším nákladem jsou Duryňsko (1751), Lippe-Waldek (2260), Hessy (2935), Badensko (3115), Brunšvik (3297), Bavory (3365). Nad průměrem, tedy s větším nákladem: Anhált (3674), Prusko (3766), Virtemberk (3911), Elsassy (4118), Sasko (4201), Oldenburk (4367), Meklenburk (15.555) a konečně svobodná města (16.867). Na jednotlivé strany připadá novin: vládních 486, liberalních 356, konservativních (protest.) 321, katolického středu 318, nacionalně-liberalních 300, socialně-demokratických 54, nestranných 900. — Francie má novin 2107 (r. 1897.). Připadá tudíž na 17.800 duší jeden list. Hlavní známkou francouzského novinářství jest: koncentrace listů. Všech těch 2107 novin vychází jen v 588 místech. Tedy jen 1·7% všech obcí francouzských jest sídlem novin. Paříž sama má 211 listů, tedy 10% všeho počtu (Berlín jen 71). Co se týká způsobu vycházení, udává jej statistik u 2065 novin. A z těch vychází: týdně jednou 1260 listů, týdně dvakrát 277, týdně třikrát 144 listů, 3 listy čtyřikrát, 33 šestkrát a 344 sedmkrát a vícekrát týdně. Veliký počet týdenníků jest význačný pro francouzské novinářství. Porovnáno s německým, jeví novinářství francouzské v tomto ohledu velikou různost. Vycházíť novin jednou týdně ve Francii 61·01%, v Německu 11·00%, dvakrát týdně ve Francii 13·40%, v Německu 19·59%, tři- až pětkrát týdně ve Francii 7·30, v Německu 33·53%, šestkrát týdně ve Francii 1·59%, v Německu 30·68%, sedmkrát a víckrát týdně ve Francii 16·70%, v Německu 5·20%. Denníčkářstvo v Německu vykazuje silnou třetinu 35·88%, ve Francii však ani ne pětinu 18·29%! Za to týdenníky v Německu zahrnují malou třetinu všeho počtu 30·59%, ve Francii celé tři čtvrtiny 74·41%! — Také v ceně jest rozdíl veliký. Francouzské noviny hledí si hlavně drobného prodeje, předplatné nerády přijímají a dávají při něm malé výhody, ba mnohdy i při předplatném list zdražují. A v drobném stojí 1133 novin číslo po 5 centimech, 781 à 10 cent., 111 à 15 cent. V Německu, kdež noviny odkázány jsou hlavně na předplatné, stojí průměrně cena jednoho čísla novin jen 2 pf. u denníků, týdenní průměr novinářské ceny v Německu jest 21 pf. — Zvláštnost, jíž některé

listy pařížské se vyznamenávají, stojí též za povšimnutí: ohlašují nákladu na 1, 2, ba i 4 miliony čísel! Čtyři miliony nákladu, ač-li možno tomu věřit, bylo by ovšem unikum v novinářském světě. P.

Bibliothek der Länderkunde. Berlin 1898. Schall und Grund. — Věru závist se v nás budí, pozorujeme-li u velkých národů západních velké ty bibliotheky jednotlivých disciplin, specialní to encyklopedie buď přísně vědecké, nebo spolu zpopularisované aspoň pro střední stupně intelligence. My ubozí zápasíme ve snaze a práci o jednotlivé zásadní rukověti! A ani těch nemáme ve všech vědách. Přibývá nám specialní vědecké literatury. Ale jak povolným krokem — a jak to vše nevyčerpá a nemůže vyčerpati! A ještě v posledních letech jsme stále svědky toho, že naši učenci své discipliny pěstují pro sebe, zcela pro sebe! Co tu už stížností bylo na českou Akademii. Když ono ale obojího je potřebí! Jsou učenci, kteří píšou suše jen pro vědce a jsou takoví, kteří píšou i pro vědce, ale spolu pro celý svět. Zdá se, že nám Pán Bůh uštědřil těch prvních. Náš národ je spokojen, že má vědátory, pamatuje si rok jejich narození a rok jejich úmrtí, vystaví jim pomník anebo zasadí desku a je spokojen. Co psali a co věděli, co vyzpytovali, po tom se neptá — netouží vědět to, co věděli oni, jakož ani oni netouží asi po tom povědět mu to, co vědí oni! Je to ta nešťastná malost národa — ale jednou budeme větší! Tu můžeme doufat jen v budoucnost. Leč je to i ta nešťastná nehybnost naší vědy. O naší české vědě neplatí: „bonum est diffusivum sui!“ Ale není tu všecka vina na našich vědátorech! Jako průmysl nemůže sám tržit se svými výrobky, nýbrž potřebuje tu prostředníka, obchodníka — tak i věda: ona sama zastává prvotní výrobu — popularisace přivádí odbyt. Někdy je k tomu třeba nových lidí, ale ne vždycky. Jsou výrobci — vědatoři, jež dovedou zastat oboje. Velký národ takových nepotřebuje; tím více malý náš! Nerodí se nám, či malou měrou? Nechceme nikomu nic vytýkat! Dej nám je, Bože.

Tyto myšlenky vířily hlavou naší při vstoupení v život sbírky zeměpisné: Bibliothek der Länderkunde. Je tu popularisace zeměpisu, ovšem jen do jisté míry, ale přece zároveň i přísně vědecká sbírka, zásobovaná výtečnými odborníky, jak první svazek (Autarktis) ukazuje nejen specialisty, nýbrž individualisty vědy. Němci v tomto ohledu: o systemisovaném vykládání discipliny jsou mistři. Tu se chystá asi ve 130 svazcích [1]) (Evropa 27, Asie 27, Afrika 34!, Amerika 26, Australie-Polynesie 7, polarní končiny a oceany 7) ohromná snůška geografického vědění dnešní doby. Takové specialní encyklopedie dosud ani Angličané si neopatřili, ač v ohledu tom aspoň pro svou rozsáhlou říši učinili mnoho.

Úmrtnost v měsíci březnu 1898 byla v důležitějších městech světových na 1000 lidí: Amsterodam 17·6, Benátky 21·7, Berlín 17·7, Brusel 20·6, Budapešť 23·9, Děvín 20·0, Drážďany 20·2, Edinburg 22·6, Frankfurt 15·5. Glasgow 25·7, Hamburg 16·3, Christiania 19·0, Karlsruhe 18·2, Kodaň 17·0, Kolín 20·7, Krakov 37·3, Lipsko 19·8, Londýn 21·1, Lyon 23·7, Mnichov 24·7, Moskva 28·8, Nový York 18·8, Oděsa 21·5, Paříž 21·6, Petrohrad 34·2, Praha 25·4, Řím v (únoru) 29·8, Štokholm 19·1.

[1]) Svazek vedle svazku pěkně vázaný 5 marek = 3 zl.

Štrassburk 27·0, Terst 32·6, Turin-Varšava 21·0, Vídeň 23·5, Vratislav 26·8. Zdravotní stav tedy vesměs dosti příznivý, ale úmrtnost u porovnání s únorem vykazuje přece zvýšení. Úmrtnost kojenců jen málo stoupla, více zvýšila se úmrtnost dospělých. Častější příčinou úmrtí byly akutní nemoci střevní. Následkem nepříznivějšího počasí také zachlazeniny a zápal dychadel častěji než v únoru staly se příčinou úmrtí. Velké lidové epidemie (mor a cholera) poněkud se umírnily. Za to četnější byly opět: spalničky, spála, záškrt, tyfus břišní a osýpky, řidší byl černý kašel. P.

ROZHLED.

V Brně, dne 20. června 1898.

Církevní zprávy. Roznítil se u nás boj o „Husův pomník“, vlastně ne oň sám, jak o sochu „Matky Boží“ na Staroměstském náměstí. Pražští katolíci pokládají za jisté, že přijde-li socha Husova na Staroměstské náměstí, bude stará socha Marianská musit uhnout. Učiněn již i sprostředkující návrh se strany druhé, kam by ji pak postavili. Výbor pomníkový popírá však, že by se o odstranění sochy Marianské jednalo a bylo kdy vůbec jednalo. Má za to, že obě sochy mohou státi na tomtéž náměstí. Komité pro vystavení Husova pomníku kolísalo zase zprvu, kam pomník dáti, zda na nějaké veliké náměstí nové, či na místo působiště Husova, na Betlemské náměstí, či konečně na historicky význačné náměstí Staroměstské. Naši „husité“ — nechať mi Žižkovi hrdinové toho názvu nezazlí — rozhodli se pro místo nejméně konvenující: Staroměstské náměstí. Na toto popravní místo luteránských pánů socha Husova rozhodně se nehodí. Je to zřejmý vliv protestantů v liberalismu, pokrokářství a realismu, a ve všech těch protikatolických směrech v Čechách, že tu oni rozhodli. Toto náměstí zapsané bolestně v historii protestantismu českého, on vybral pro pomník Husův. Čeští protestanté k tomuto Husovi se stále ostentativně hlásí a užívají jej za berana proti církvi katolické. Nebylo by těžko rozhodnout otázku, komu Hus vlastně stojí blíž: zda katolické či protestantské církvi? Ne na straně protestantské, naopak na druhém konci. Protestanté by k němu mohli jen přes katolický rigorismus! Odchýlil se Hus právě na druhou stranu od církve, než o sto let, později hnutí reformační. Společné oběma směrům jest jen, že se od mateřské církve odchýlily.

U nás na naší straně se proti Husovi hlásá zbytečně mnoho! Míň a opatrněji bylo by spíše taktické. Úcty a srdečné lítosti Husově osobnosti ostatně žádný katolický historik neupřel. Z naší katolické

strany se také Hus často hájívá proti profanaci našich nevěrců. Mezi námi asi místo Husovo v našich myslích bude nesporno — nevědomost vylučujíc — jedná se jen o to, nebylo-li by záhodno na venek zaujati jinaký taktický postup. Ovšem v zahájené akci za sochu Marianskou ustoupiti nemožno. Katolíci by musili sochy Marianské hájit proti každému odstrčení! Ani nejpravověrnějšímu muži naší historie nebylo by důstojno, aby uhýbala. Třeba však zaujati stanovisko nejen polemické a obranné, dobře by bylo, abychom my přišli s prostředkujícím návrhem. To jest ostatně věcí katolíků pražských. Na nich spočívá boj i vítězství. Z našich řad dostává se jim moralní podpory dosti. Zvláště moravské katolické jednoty se přičiňují na schůzích svých pozdvihnouti varovného hlasu na obranu sochy Matky Boží na Staroměstském náměstí. Taková resoluce na př. vynesla vdp. poslanci a faráři Fr. Webrovi přežalostné „Zasláno“ v „Nár. Listech“ jeho spolužáka řed. Em. Tonnera. Naše jednoty se přičiní svými resolucemi i nadále. Resoluce ty dobře by bylo zasílati výboru „pro postavení Husova pomníku“ nebo pražské radě městské. Stylisaci jim dávat co nejdůstojnější!

Nevíme, bude-li se našim ctitelům Schellovým od „Naší Doby“ a jiným líbit i nejnovější jeho brošurka, jíž otevřeně hlásá církevní germanismus! Ale možná dosť, že jim i toto nacionalní stanovisko v církvi a náboženství bude imponovat. Ale kdyby to bylo jen nacionalně-církevní stanovisko, jaké na př. na svém minulém „všesvětovém“ sjezdě vystrčil jako vějičku zvláště na nás Čechy starokatolicismus! Ale pan professor Schell už zašel dále: on budoucnost katolicismu spojuje s germanismem. Jen germanské raçy náboženství katolické opět povznesou. Romanské raçy, jež byly jeho představitelkami doposud, je jenom znešvařily a je i sebe zahubily!

Vedle této myšlenky jest v Schellově spisku („Die neue Zeit und der alte Glaube“, Würzburg, A. Göbel) ještě i mnoho jiných idei rozseto. Není divu, že autor rázu Schellova dovede povídati věci velmi zajímavé. Vedle obligatního u Schella odsuzování činnosti Jesuitů jsou to zvláště myšlenky o demokratismu a liberalismu. Ovšem pan professor Schell „liberalismem, tím pravým liberalismem nerozumí nic protikřesťanského. nýbrž s arcibiskupem Irelandem a P. Steckerem boj o princip opravdu křesťanský nezadatelného práva svobodné lidské osobnosti, za rovnost všech před zákonem, za právo národa ve státě, za ochranu osobní svobody svědomí proti zevnějšímu násilí, za vnitřní samostatnost společností náboženských, za neodvislost práva a oddělení jeho od správy státní. za odstranění všech nelidských prostředků vyšetřovacích a trestných. za všeobecnost vzdělání, za nejmožnější a nejsvobodnější rozvoj všech sil obecně prospěšných a pokrokových, ale při tom se silnou ochranou slabých proti sobeckosti silnějších, za všeobecnou podporu vnitřní i vnější kultury, obecného lidského vzdělání a všech duševních statků.“ To je tedy liberalismus p. prof. Schella, proti němuž by se nedalo nic namítat, kdyby takový byl i vně církve. Ale vně církve ho není, a v církvi se takový neuznavá od těch, kteří se dnes liberaly zovou. — Professor Schell táhne zároveň do boje proti t. zv. ultramontanismu a

proti světskému panství papežovu. Také hierarchie jest mu pochybené, ale také už k pádu se chystající zařízení církve, jež Schell nijak s církví nestotožňuje a nepokládá za podstatný zjev katol. církve. — Na konec předkládá prof. Schell svůj ideal katolicismu: katolicismus hlásá lidstvu životní úkol jeho: „království Boží tu i na onom světě úsilno a účinno uskutečňovati.“ — „Buď katolické křesťanství svou schopnost projeví vésti a oploditi mohutné hnutí novodobé, anebo se vydá podezření, že aspoň v některém ohledu se přežilo.“ — Spisek na 150 str. čítající jest ostatně knihou víc mystickou než polemickou nebo novatorskou.

Francouzští katolíci nedůvěřivým okem sledují budoucí cestu císaře německého Viléma do Palestiny. Bojí se o svůj protektorat. Teď najednou poznávají, že Německo skoro celou tureckou Asii má už v rukou. Zmocnilo se hospodářsky Malé Asie, zatím co Francouzové v nečinnosti chránili jen svůj politický prestiž. Teď už i ten začíná blednouti, „frank“ už neznačí v očích Turků tolik, co značíval dříve. Proto praví francouzský katolický list „Univers“ o této cestě mezi jiným: „Kiaočou a Jerusalem jsou dva cíle téže snahy a téže otázky. Francie musí poznati to nebezpečí, jež hrozí jejímu protektoratu a jejímu vlivu. Pro katolickou církev snad je nebezpečí ještě daleko, ale proto i toto nebezpečí jistě se dostaví.“ Myslí totiž poprotestantění Svaté země. Císař Vilém má totiž od sultana dostati darem „coenaculum“, „večeřadlo Páně“, jež Turci odňali roku 1551. Františkánům a dosud drží a za svou největší svatyni v okolí Jerusalema pokládají. „Univers“ vindikuje coenaculum tedy pro Františkány, jim se má vrátit, oni mají naň fermanem z r. 1309. právo.

Obyvatelstva Jerusalema dle vyznání cení „Univers“: Ze 73.000 obyvatelů je 55.000 židů; Turků je 7660 duší; schismatiků (pravoslavných, Řeků, Armenů, Koptův, Ethiopův a Syrů) je 5020 duší; katolíků 2470 (z toho 2300 latinského ritu) a protestantů jen 400 duší.

Alberschvilleské „živé sceny“, zvyk to lidových církevních slavností ve francouzských osadách Elsasko-Lotrynska, dostaly se koncem května před soud. Pastor saarburský Dr. Gerbert na veřejné schůzi evangelického spolku odsoudil tyto „živé sceny“ jako znemravňující, ježto prý kluk, který představoval Krista na kříži na oltáři stoje, byl zcela nahý, jen se šátkem ovinutým kolem pásu. Děvčata představující ženy pod křížem, byla prý tím pohoršena. Farář Alberschvilleský a farníci žalovali pastora pro urážku na cti. Dokázáno vývodními svědky, že věc se neměla tak, jak pastor vypravoval. Hoši (obyčejně kommunikanti) vždy při takových scenách oblečeni jsou v kalhoty, a tak byl i onen; pouze ruce a poprsí mají holé, aby bylo vidět naznačenou ránu v boku. Žalobci však odmítnuti se svou žalobou, ježto soud uznal, že pastor Gerbert to zle neminil a urážky žádné nepronesl

*

Francouzští protestanté slavili dne 31. května 300letou památku ediktu nanteského (vydán 31. května 1598). Od té doby, co jim dána volnost, nezmohli se ani tak počtem jako vlivem svým. Oni a

židé jsou nejvlivuplnější vrstvy Francie, hlavní rozdmychovatelé franc. radikalismu protikatolického. Mezi obojími jest velmi mnoho živlů německých — jest proto tento vliv jejich pro Francii tím zhoubnější.

Dne 26. srpna 1548 po válce šmalkaldské přišli první náboženští vypovězenci z Čech do Němec a Polska. Byli to čeští bratří, již usadili se v polském městečku Lešně, tam založili si jednotu a brzy nepatrné městečko povznesli svou pílí a vědomostmi svými k nebývalé slávě. Den ten oslaví prý letos lešenská tamní reformovaná „jednota" památnou slavností 350letí. Den ten má býti položen základ ku pomníku Komenského, jenž tu ve svém vyhnanství nějaký čas se zdržoval jako biskup jednoty.

V anglické protestantské církvi od letoší velkonoce roznícen boj proti „ritualistům". Ritualisté jsou stranou episkopalní anglikanské církve, jež zavádí úplně obřady latinské katolické církve ve všem. Strana tato je už tak mocná, že biskupové angličtí přes vyzvání své na minulé konferenci lambethské netroufají si proti ní zakročiti vší mocí. Ritualisté si ostatně zákazů primasa Kanterburyského ani ostatních biskupů mnoho nevšímají. Leč nejen římský ritus ritualistů bouří krev pravověrných anglikanů, více je mrzí, že ritualisté zavádějí též „řády", staví kláštery mužské i ženské a zavádějí katolický život klášterní se všemi jeho známkami. — Zaváděním života řádového však nejsou vinni jediní ritualisté. Vždyť poslední dobu právě v Oxfordě založili si „konformisté" kongregaci „bratří křesťanské vědy". Členové kongregace této skládají sliby jednoduché každá tři leta. — Proti „rapidnímu vzrůstání ritualismu" podala „Jednota protestantských žen" (Women's Protestant Union) nedávno obrněnou petici církevním úřadům. — Jeden z nejznamenitějších právníkův anglických soudce sir Hawkins přestoupil ku katolictví.

Koncem roku pořádané v pravoslavných eparchiích ruských diecesanní sjezdy „blahočinných" přicházejí teď v různých „Eparchialních Vědomostech" se svým rokováním v širší známost. Tak zajisté akutní otázky přetřásal sjezd „blahočinných" (děkanů) rozsáhlé diecese irkutské v Sibiři. Stavbou dráhy sibiřské najednou celý vzhled krajiny se změnil. Náplyv lidstva z různých krajů nepůsobil blahodárně na domácí Sibiřany zvláště ne v ohledu náboženském. Předně jednotlivé farnosti přídražné vzrostly tak, že nutno zřizovat nové. Lid ve všední den pracoval, neděli pak ztrávil celou v hojných při dráze otevřených bazarech a kantinách. Sjezd proto obrátil se na arcibiskupa, aby u civilní správy zprostředkoval omezení nedělního a svátečního prodeje vůbec, a lihových nápojů zvláště. Jmenovitě aby v dědinách při dráze takové trhy a prodeje nedělní nesměly se zřizovati a prováděti. — Tentýž sjezd usnesl se naléhati zvláště na podřízené kněžstvo, aby i mimokostelními řečmi a přednáškami snažilo se poučovati farníky. Také připomněl sjezd blahočinných, aby lépe se zachovávalo usnesení minulého sjezdu blahočinných, aby z každé kostelní kassy věnovalo se ročně 5 rublů na zakoupení spiskův a knih pro farní knihovny. Aby se spisky mimo to kupovaly lidu co nejpřístupnější a nejprospěšnější.

Kde jsou farní „popečitelstva“, ať se z peněz jejich vezme i více na zakupování knih, než je to možno z kostelní pokladny.

Společnost na rozšíření sv. Písma mezi lidem ruským měla 15. dubna (27. dubna) výroční valnou hromadu, na níž podána zpráva o činnosti. Společnost rozprodala r. 1897. exemplařů 74.456 Písma svatého. Od počátku trvání svého rozšířila 1,897.564 exemplarů Písma sv. Příjmy společnosti byly vloni 47.145 rublů, vydání 46.505 rublů. Členů má společnost 1381, z těch je 10 biskupův a 360 kněží. Na letoší rok ustanoveno za 150 rublů Písem sv. zdarma rozdati v těch plucích, jež nesou jméno carevny Marie Feodorovny.

* * *

Osvěta. Dne 31. května slaveny v Praze 80leté narozeniny V. Vladivoje Tomka, velikého historika našeho. — Dne 14. června připadly 100leté narozeniny Fr. Palackého, dne 15. června pak bikupa Valer. Jirsíka. — Dne 27. května dávána na pražském Nár. divadle poprve veselohra V. Štecha: „Ohnivá země“; obrázky to perné satiry na náš život politický na malém městě venkovském.

Za popularní (pro intelligenci) vydání staročeské literatury, přimlouvá se kdosi v „Nár. Listech“ (č. 151.): Vydána by měla býti význačná díla staročeských spisovatelů buď ve výtahu, a též dle řeči upravena pro nejširší čtenářstvo. Neboť dosud musíme říci, že kromě „Labyrintu světa“ široké publikum v rukou nemá opravdu nic. Nyní vycházející „světová“ biblioteka by se toho úkolu mohla zcela dobře podjati. Vždyť „Reklamka“ také si všímala staroněmecké literatury, ovšem ve výběru a překladu. U nás je třeba jen výběru a úpravy.

Ve Vídni ujímá se myšlenka, vládou podporovaná, vydati prameny k nové historii Rakouska uložené v dopisech panovníkův, úřadův a přátel jejich od r. 1526. počínajíc. Vyšly by napřed: „Korrespondence panovníků“, pak „Korrespondence státníků“, „Zprávy cizích vyslancův“ a konečně „Smlouvy státní“. Ministerstvo vyučování naznačilo už svou podporu a vybralo kommissi zatímní, do níž jmenováno 10 učenců (mezi nimi sekční předseda Dr. A. Rezek) a 3 referenti zemští historiografové Bretholz (z Moravy), Jaksch (z Korutan) a Ottenthal (z Tyrol).

O vyučování dějepisu na školách našich rozhovořil se v č. 5. „Nového Života“ P. J. Svozil. Vytýká tomuto vyučování, že se točí stále jenom kolem osob, a po výtce jen kolem osob válečníkův a císařů. Pan kritik klade důraz na kulturní a socialní ponětí dějin českých. — Podotýkáme, že socialní dějiny národa českého nám první píše — Němec, prof. Julius Lippert, který vydal letos u Tempského II. svazek své „Social-Geschichte Böhmens“. My přes své veliké dějepisce dosud moderně zpracovaných dějin nemáme. Není také divu! Vždyť dosud stále ještě se sbírá material. A Palackého „Dějiny“ dlouho byly ve všech směrech vším, co nám stačilo a dosud namnoze stačí.

Od vyučování historického, od těch různých způsobů, jakým se toto vyučování podává, praví Arnold Oxwell, v nedávno vy-

daném spisku, závisí celé uzpůsobení vývoje národního. Oxwell porovnává hlavně vyučování dějin ve Francii a v Anglii. Ve Francii se pěstují dějiny víc ve formě anekdot, v Anglii oceňují národy, ale hlavně svůj vlastní. Nechávají anekdoty stranou jak cizí tak domácí, ale za to vštěpují v mladé mysli celým učivem ideu o povýšenosti anglického plemene, o jeho povolání vládnout světem ne pomocí meče, ale pomocí vědění a práce. Anglické školy starají se málo o cizí dějiny, hlavní zřetel berou na děje vlastní země a neštítí se na vše domácí nanášet světlých barev co nejtlustěji. Tak oblíbená v ostatní Evropě historie římské dobyvačnosti pro anglické školy nemá významu — prý! — Tato historie takto pochopená (jen ve svém válečném významu) zničila Napoleona, zničila francouzský národ v revoluci a po ní. Lidé odkojení báchorkami o hrdinách a polobozích klassicismu, chtějí nemožné a to je přivádí k pádu. Angličan se pohybuje jen na realné půdě své historie a zná z ní odvoditi v každý čas praktické důsledky.

Jednota pro dostavění chrámu sv. Víta v Praze měla dne 2. června svou výroční valnou schůzi. Ze zprávy vysvítá, že Jednota rozšířila se opět, počet členů zvýšil se o 127. Má nyní všech členů (trojího druhu) 2048. Příjmy obnášely r. 1897. celkem 178.345 zl. — Starosta Prahy Dr. Podlipný, přimlouval se za výzdobu kaple sv. Václava. — Na konec ředitel Toner obhajoval výbor i stavitele Mockra proti nařknutí Umělecké Besedy, že se vše objednává v cizině. Není prý to pravda, jen to se v cizině objedná, co doma není možná dostati. Také z nákladu celkového, jenž do r. 1895. obnášel 2,325.724 zl., jsou prý to jen nepatrné obnosy poměrně, jež vyplaceny do ciziny.

„Matica Slovenska“, hlavní nakladatelský ústav Slovinců, má dle zprávy za loňský rok 2880 členů. Všeho jmění má 91.485 zl. — Tentýž ústav hodlá letos vydati mapu národnosti slovinské. Má obsáhnouti všechna sídla Slovinců, v nichž dnes pod osmerou zemskou správou a ve třech státech: Rakousku, Uhrách a Italii žijí roztroušeni a roztrháni. Cena mapy stanovena na 2 zl. — Professor záhřebský V. Klaić chystá historickou mapu Charvatska a přilehlých sousedních zemí slovanských. Ježto vydání bude umožněno jen za četných přihlášek, obrací se i na českou veřejnost, aby toto v pravdě kulturní dílo umožnila a subskribovala. Subskribční cena má obnášeti 10 zl. Při velikosti mapy a zevrubné propracovanosti není to cena veliká!

Charvatská veřejnost od mocného lidově politického vzplanutí za posledních násilných voleb utíká se ve svém probuzeném uvědomění k úsilnější podpoře listův a novin. Vedle ohlášených už dříve vědecko-uměleckých revuí („Mladost“, „Novo Doba“, „Narodna Misao“) jsou to i krajinské listy, jež četně počato zakládati, nebo jež se k vydání strojí. „Hrvatskou Poštu“ jsme oznámili už, mimo to počal vycházeti krajinský list „Hrvatski Planinar“, a zřizují se list „Bog i Hrvati“ na obranu Posáví a ve Volosce „Liburnija“. — Černá Hora má letos první svůj neodvislý list (neúřední) „Nevesinje“, vycházející týdně v Nikšićích.

Carská akademie věd v Petrohradě podala ministerstvu vyučování vypracovaný plán pro zřízení archaeologického ústavu ruského

v Římě. — Tatáž akademie chystá se využiti objevu dvou ruských cestovatelů, kteří ve východním Turkestaně v budhistickém klášteře objevili útržky starého historicky a kulturně důležitého rukopisu. Carská akademie hodlá tudíž do Turkestanu poblíž Tojok Mazaraku vyslati tohoto leta výzkumnou kommissi ku prohledání ssutin starého budhistického kláštera.

Nedlouho po Bühlerovi (24. května) ztratila vídeňská universita druhou vynikající osobnost na poli indologie a srovnávacího jazykozpytu vůbec, Dra. Bedřicha Müllera. Jako jazykozpytec hlásil se ve mnohém ku starší škole Schleichrově. Müller byl rodem Čech z Jemníků v Čechách (* 5. března 1834).

Nejlepší neofilologický časopis počal právě svůj 101. ročník: „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Litteraturen", založený r. 1798. Ludvíkem Herrigem. Vychází v Berlíně, ročně dva svazky o 4 sešitech každý. — Neofilologové němečtí a rakouští měli svůj sjezd letoší (VIII.) po letnicích ve Vídni.

Z jiných důležitějších, národních nebo mezinárodních kongressův uvádíme: německých dermatologů (31. května až 2. č.) ve Štrasburku; pro vnitroplavbu v Rakousku a Německu v Norimberku (od 31. května do 3. č.) a III. mezinárodní sjezd kriminalistův a ochranného zákonodárství v Antwerpách (2. června). Z Čech přítomen byl známý spisovatel kriminalistický prof. Dr. Zucker.

Frýburští professoři němečtí, již letos z katolické tamní university odešli, vydali v Mnichově brošurku, v níž vykládají příčiny svého odchodu. Hlavní příčinou má býti chikanování se strany kantonalní vlády, která prý si počínala k professorům jako k placeným svým sluhům; a pak dle všeho i čertovo kopýtko liberalismu. Páni secessionisté těžce nesli vliv a převahu řádu dominikanského, jemuž universita samým sv. Otcem dána pod ochranu.

Od 22. května do 25. června uspořádána v Berlíně výstava renaissance. Renaissanční umění co nejširšího použití seskupeno tu od milovníků umělecké starožitnosti samých. Celý ráz výstavy jest proto ráz musealní, umělecko-průmyslový. Obrazy zaujímají jen část vystavených předmětů, jsou jen doplňky ostatních uměleckých výrobků renaissance. Berlínští umělci se těší, že první připadli na tuto myšlenku pořádati takovéto výstavy specielní, vystavovati systematicky a se vkusem to, co jinak se kupí v museích, nebo roztroušeno v majetnictví soukromém.

Poslední volba do akademie francouzské místo zemřelého dramatika francouzského Meilhaca zůstala nerozhodnuta mezi třemi uchazeči: Hervieu, Lavedan a Becque.

„Umělecký průmysl" či umění v průmyslu zdá se v nové době býti heslem obou těchto činností ducha lidského. Kráčely dosud částečně odloučeně, nebo jen zřídka v ustálených formách vypůjčovaly si svých statků navzájem. Moderna má zásluhu, že stará se nyní víc než minulé všecky směry slíti se s životem. Manie přišla z Anglie, ale Němci jako vždy vynikají v ní nejopravdovější horlivostí a praktičností.

V továrním městě Krefeldu měl nedávno ředitel Vilémova musea Dr. Deneken přednášku o moderním umění užitém v průmyslu textilním, jíž chtěl tamní textilníky přivésti ku spojení svého průmyslu s aspiracemi mladého umění. Továrny krefeldské jsou známy svými tkaninami zvláště hedvábnými, hlavně atlasem, sametem a pod. Přednášející vložil na srdce továrníkům, aby pokusili se ve spojení s uměním staré vzorky své moderně upraviti a občerstviti. V umění nastal netušený převrat, a umění dnešní víc než kterékoliv předešlé stalo se opravdu ovladatelkou mody. Dnešní umění ovládlo úplně vkus ve všech oborech života lidského. Jsou to malíři, kteří obrat tento způsobili „svou snahou po světle, barvě a pravdě“. Při tomto vření mnoho sic vyvřelo, co jako neschopné života, nemůže se schvalovat, co budí leda úsměv. Ale při hledání nových cest a luštění nových problemů, není možná, aby každý nalezl to pravé. Slabší zabředli do nechutenství, silnější prorazili si neznámou poušti nové cesty. Malířství v tomto svém novém snažení skloniv̌si se k dekoraci, strhlo sebou řemesla a průmysl na dekorativní malby odkázané: jako hrnčířství a keramiku vůbec, knihařství a typografii, tepařství, pasířství a sklářství — vůbec veškeré širé pole dekorativního drobného průmyslu upravujícího „interieury“. Byl to maloprůmysl, byla to dílna uměleckého řemeslníka, kam umění nové vtáhlo a bylo přijato s nadšením. Divným způsobem však nezjednalo si dosud přístupu do továren, do uměleckého velkoprůmyslu, do hromadné velkovýroby. Tato z dnešní umělecké revoluce skoro nic dosud nepochytila. A přece, kde se pokusy takové staly, skončily velikým úspěchem. Tapetový průmysl a tiskařství látek v Anglii spojivši se s mohutným duchem dekorativním Waltera Cranea a Voyseye, doznaly úspěchu znamenitého. Jiný velkoprůmysl nezatoužil po zúrodnění. — Souhlasný průmysl v Německu také jen ojediněle dosud sáhl po pomocné ruce nového umění, továrna tapetová v Manheimu a pak manufaktura gobelinová. Jinak velké pole umění leží dosud nevyužito průmyslem. Ředitel Deneken obrátil se na mnohé továrníky textilní, ale ti mu odpověděli: Pracujeme pro vzdálené trhy s ustáleným vkusem, a nemůžeme přijít s ničím novým, zůstalo by to cizo a nepochopeno. Leč přes to někteří továrníci projevili ochotu zkusiti to. Vyzváni tedy umělci a podáno asi 30 vzorův od Ot. Eckmanna v Berlíně, Vil. Beckeratha v Düsseldorfě a van der Veldea a G. Lemmena, Belgičanů. Společno jest všem uměleckým vzorkům, že hlavní váhu kladou na barvu. Ale ne množstvím barev oslepit, nýbrž harmonií nemnoha barev oku se zavděčit. A takové vzorky s málo barvami umělecky seskupenými jsou právě výhodny pro průmysl textilní. Jistá manufaktura v Krefeldu učinila také už pokus s uměleckými vzory a vydařil se nad míru. — Stále upadající textilní industrie brněnská — pro vlastní nehybnost a zkostnatělost — by si mohla vzíti příklad z toho živoucího vření za hranicemi. Průmyslník spojuje se s umělcem, aby snáze soutěžili domácí svou prací nejen doma, ale hlavně za hranicemi.

Zajímavo je sledovat vliv moderního dekoračního umění na výstavách našich letos, v Praze a ve Vídni, jak v dekoracích

výstavních, tak na vystavených věcech. V Praze moderní dekorace sem tam hozena, ve dvoraně průmyslového paláce vítá vás sic okázale, ale vše to jest jen řídké, jako vedlejší, jakoby se tím chtělo říci: nu také to známe! Na vídeňské výstavě dobyla si moderní dekorace už skoro úplně půdy. Jak v rotundě, tak v pavillonech září nám vstříc. Ba i p. Kallay ve své bosenské výstavce národní umění bosenské dal zmodernisovat. — Ve vystavených předmětech samých moderní umění ještě málokde se jeví — v Praze na výstavce inženýrsko-stavitelské odbor průmyslu a řemesla, v němž by se mohla jevit, má vůbec malé pole, ve Vídni však, kde právě tohoto druhu výrobky ve velkém množství vystaveny, moderní umění ještě nijak nedominuje. Jest výjimkou.

Anglický „Journal of Philology“ podává (sešit 51.) obsah a ocenění tak zv. „Homerova papyrusu“, jenž obsahuje text Iliady zpěvů 13. a 14. necelých. Popis je z péra Art. Hunta.

K jubileu Savonarolově vydal antikvař florencký L. S. Olški (dle všeho žid polský) bibliografii Savonarolovy literatury. Katalog obsahuje 157 čísel.

* *
*

Z politiky a národního hospodářství. Jeden odstavec rakouské historie zase uložen ad acta. Sněmovna poslanecká, ač-li kdy s touto svou působností bude v historii vzpomínána, odročena pro bezvýslednost jednání a dle všeho zasedání ani ne tříměsíční bude uzavřeno. — Začne zase politika agitačních schůzí (na straně německých nacionalů) a politika smiřovacích konferencí se strany vlády svolávaných. Vše to dle předtuchy listů skončí prozatím regiminem § 14. ústavního zákona. Absolutistický tento paragraf bude tentokrát lidovější než lidoví zástupci sami aspoň na tolik, že přinese asi zrušení novinářského kolku. My se utápíme tento měsíc ve slavnostech Palackého. Naše politické položení bylo beztoho až mučivě zdrželivé po dobu poslední, zas jsme se jednou nadšením roztřásli. Práce to sic nebyla, ale snad to bylo sbírání a přehlížení šiků — snad! Pro veliké massy lidu konečně i toho je potřeba, toho slavnostního bubnování.

Se strany vážnější konečně učiněno dosti už tím, že lidu vystaven v nejširších rozměrech na oči obraz národního hrdiny práce. Osvědčí se nad tím vzhledem aspoň na každém tisícím účastníku a kdyby na rok, na měsíc, dosti by bylo, starodávné: „exempla trahunt“.

Politicky nevíme ovšem po slavnosti, co z ní vyplyne. Co zbude z té schůzky slovanských deputací v Praze a z toho sjezdu slovanských žurnalistů. Tento by byl povinen býti počátkem nového a lepšího způsobu sobu vzájemnosti slovanské, austroslovanské aspoň a při nejmenším aby literarní. Když budou ty západní a jižní drobty za jedno, snadněji půjde i kulturní sjednocení celého tělesa. O jiném se v době dohledné jednat ani nemůže. Na sjezdu žurnalistů nápadná je absence novinářů rusínských. Přihlásil se jediný, a to z Vídně! Z Haliče přihlášen nebyl ani jeden. Je to truc snad rusko-polský? Či odveta za mladočeskou politiku, jež oposiční Rusíny na říšské radě nechala stát v koutku a

chopila se silnější paže polské? Nám by zazlívat nemusili — konečně nemineme se s pravdou, řekneme-li, že částečná ta národní rovnoprávnost, jíž Rusíni se na Polácích letos domohli, byla dílem naším, odleskem ideje, jiš české poselstvo přineslo vloni do říšské rady. Konečně může býti i jiná příčina té absence, pouhá náhoda, vždyť aspoň officielní zástupci Rusínů se nevyhýbají, kdežto tisk absentoval offfcielní i oposiční.

Rakouské vyrovnání s Uhrami, jež odkázáno teď na vlády samy, aspoň pokud se naší poloviny týče, dospělo k naději i narovnání kvotového. Ústní jednání zahájené letos 11. června ve Vídni, poskytuje jakousi čáku na smírný konec. Vloni, když deputace kvotové 2. a 3. května za týmže účelem sešly se v Pešti, rozešly se právě tak umíněně, jako se rozešly při písemném jednání r. 1896.

Stadium dosavad bylo takové. Rakousko nespokojeno s poměrem kvoty 70 : 30, jež neurčena tak na věky (vždyť už r. 1877. a 1887. pokoušelo se ji Rakousko změniti), hledalo i letos nový poměr. Pro zvýšení uherského příspěvku, jež u nás se pokládá za nutné vzhledem ku zmohutnění Uher, hledán základ. Ježto společný příspěvek jest částí státního vydání, zajisté nejpřirozenější bylo vzíti základ proň hned z tohoto vydání. Mimo to statistikové i národohospodáři zvykli si sílu země posuzovat dle počtu hlav. Naše deputace kvotová navrhla tedy spojený tento základ: počet obyvatelstva a státní úhrnné příjmy, nebo výdaje. Ze základu toho vyplýval pro Uhry poměr zvýšený (58 : 42) a proto kvotová deputace uherská jej zamítla. Zamítla — ovšem zcela správně — počet obyvatelstva jako základ síly a poplatnosti. Ale ani státní vydání a příjem za známku síly a poplatnosti státu uznati nechtěla. Uhry prý napínají všecky síly, aby svého spojence dohonily, a aby nahradily macešské hospodářství vlády rakouské v letech 1849. až 1867. Proto vydání uherského státu jest nepřirozeně zvýšené, nemůže se vzíti za základ vysoké poplatnosti a síly: jest to ukládání kapitalu pro budoucí generace, není to vydání běžné. Uherská deputace za to podává jiné známky síly a bohatství národního pro Uhry a pro Rakousko, tak jak se od statistiků všeobecně berou za záruku blahobytu (spotřeba uhlí, daň rentová a z akciových podniků, spořitelny, majetnictví státních papírův a pod.).

Jen že uherská deputace tu rozhodně přestřelila: jednu složku bohatství, totiž druhou výrobu vzala za jediné bohatství, vyčítajíc všude Rakousku vyvinutý průmysl. Druhou složku bohatství, prvotní výrobu totiž, v níž Uhry jsou silnější než Rakousko, nechala nepovšimnutu. Z tohoto počínání národního bohatství vyplynul uherské deputaci všude menší podíl, než dnes Uhry platí (pod 30%). Takové počítání naše deputace rozhořčeně odmítla a prohlásila je za lapalii, jíž skutečně bylo. Také druhý základ počítání dle přímých a dle konsumních daní, naše deputace odmítla. Nejsouť základy zdanění v obou polovicích stejné, a uherská deputace mimo to ze své summy odpočítala si nepoměrně veliký obnos, jenž vyhlásila za jednostrannou berni, kdežto k rakouské summě připočítala ještě vedle jiného i zemské přirážky všech 17 autonomních celků zemských. Tak jí vyšla přibližně kvota 70 : 30 bez nějakých

setinek. S praecipuem za Voj. Hranici, jež obnáší 2% z celé summy, činilo to něco více než dnes (32·15, dnes 31·4%), ale uherská deputace navrhla zůstati při dnešním poměru 68·6 a 31·4. Když ani repliky r. 1896. ani ústní smlouvání r. 1897. nepřivodilo spor na bod obratu, zvláště když bylo zřejmo, že uherská deputace vyčkává návrhy od naší, přistoupila naše deputace letos na tuto politiku a podala nové návrhy k vypočítávání kvoty. Z předloženého materialu daňového vybrány daně konsumní a operováno jen s těmi. Navrženo, aby některá daň konsumní považovala se tak jako cla za společný příjem, aby tak nedílnou daní tou platilo se společné vydání. Dle všeho osobní tento návrh zpravodaje rak. dep. rady Beera nedošel přijetí a proto počítáno znova na základě daní. Dle nového seskupení daní vyplynul poměr pro Rakousko 61·5 a pro Uhry 38·5. Tedy z původního požadavku rakouského sleveno už tu 3·5%. Uherská deputace i tento výpočet zamítla, ale oznámila dodatečně, že jej přijímá za základ dalšího jednání. Jednání toto na zatím 13. června přerušeno.

Mezi posledními předlohami, jež sněmovně předloženy — teď ovšem budoucím uzavřením sněmovny jakoby nebyly bývaly předloženy — nalézá se i zajímavá předloha dlouho žádaného zákona (r. 1895. už jednou, ale v jiné formě předložen) o dělnické statistice. Ježto předloha tato bude asi v téže formě podávána i dále, dokud bude stále ji nevyřízenu předpokládat, zmíníme se o obsahu jejím krátce hned. Ústav dělnické statistiky by dle předlohy byl takový: Při ministerstvu obchodu zřídilo by se zvláštní oddělení pro dělnickou statistiku (francouzské „office du travail“). Úřad tento by byl ve svém všem konání samostatný a jen vrchní vedení a instanční pořad měl by v rukou obchodní ministr. Na pomoc tomuto úřadu zřídila by se statistická rada, jež by byla stálou a skládala by se: z předsedy statistického oddělení, ze zástupců ministra vnitra, financí, orby, železnic a obchodu, z předsedy ústřední kommisse statistické a 24 na tři leta ministrem obchodu jmenovaných členů. Těchto 24 členů vzato by bylo: 8 z podnikatelů, 8 z dělníků a 8 z odborných znalců vůbec. Dělničtí členové dostali by remuneraci. Úřad takto sestavený nejen by údaje statistické sbíral a systematicky upravoval a vydával, ale měl by právo o poměrech pojednaných podávati ministrovi obchodu svá dobrozdání a své návrhy. Při sbírání údajů členové rady požívají práva nahlédnouti z úřední moci do všech seznamů, knih a zápisů továrních a průmyslových, ovšem jsou na druhé straně vázáni zase úřední diskretností.

Úřady statistické pro dělnické poměry mají: Anglie, Belgie, Francie a Spojené Státy. Německo má sic kommissi pro dělnickou statistiku, ale ta není vyzbrojena vší mocí úřední. Bylo by tedy Rakousko pátým v řadě států s touto institucí, kdyby se přičinilo rychle ji zavésti.

Válka americko-španělská upozornila zase jednou jak státy tak právníky na neupravené dosud poměry mezinárodního mořského práva válečného. Pařížská smlouva z r. 1856. sic je také kusem tohoto práva, ale neupravuje ho ještě tak, jak na př. upraveno pozemní právo válečné. Námořní právo válečné podobá se dosud silno právu

pěstnímu, nebo aspoň se tak vždy praktikovalo. Stát se silným loďstvem proti slabšímu sousedu dovolí si vše, nebo podá aspoň vždy takový výklad stávajících a přijatých předpisů, jaký se jemu líbí. Hlavní ustanovení námořního práva z r. 1856. týká se tak zvaného lapačství. Lapačstvím také začala válka španělsko-americká, neboť ani Španěly ani Spojené Státy nejsou smlouvou z r. 1856. vázány, nepřistoupily k ní tehdy, a sice Spojené Státy proto, že se jim zdála smlouva ta tehdy příliš mnoho dovolující. Leč od počátečného lapačství oba státy brzy ustoupily a zachovávají smlouvu pařížskou ze svobodného rozhodnutí.

Válka námořní jest bojem pouze mezi válečnými loďmi obou států. Tak by to mělo býti totiž, jak je to při válce pozemní. To jest bojem dvou vojsk, civilní obyvatelstvo jest z obou stran šetřeno úplně: také majetku občanského šetří se, pokud možno, úplně. V námořní válce takové přísné zásady neplatí, i kdyžtě lapačství všeobecné smlouvou pařížskou odstraněno. Pozůstalo jen jako dovolené zajímání lodí s kontrabantem, totiž lodí vezoucích válečný material nebo vůbec pomoc nepříteli. Ve válce námořní tudíž se nesmí: zajati jakoukoliv loď cizího třetího státu, ať veze cokoliv (třebas i válečný material, jen když ho neveze do přístavů bojujících soupeřů); nesmí: zajati loď třetího cizího státu vezoucí zboží nelišné občanu státu nepřátelského náležející; nesmí skonfiskovati zboží cizího občana třetího státu na lodi nepřátelské vezené. Sobě navzájem poškozovat a zajímati lodi a konfiskovati, po případě i ničiti jejich náklad jest bojujícím dovoleno! Právo zajímati lodi i neutralních států dávno válčícím tehdy, vezou-li tyto lodi kontraband, čili válečnou výpomoc jednomu z bojujících; za válečnou výpomoc se čítá: zbroj, střelivo i surovina k dělání jich sloužící; výstroj vojska, uhlí, ba i peníze a konečně i lidi. To vše, dle libovolného výkladu válčících mocí i mnoho jiného, nesmí ani nepřátelská ani neutralní loď sokovi dovézti. Tedy šetření soukromého majetku je tu velmi malé i vůči nesúčastněným státům, mezi válčícími státy žádné.

Německý úřad pojišťovací zase od loňského roku, svého 10letého jubilea, vydává prameny a vylíčení dělnického pojišťování v různých státech evropských. Vyšel právě druhý svazek této historie a statistiky dělnického pojišťování.

Našim čtenářům. Do příštího čísla bylo odložiti rozpravy o díle »Gli Slavi ed i Papi«, o literatuře ruské, o školství, o sjezdě novinářů v Praze. Přes to, že letos již dvakráte rozšířili jsme přílohou objem »Hlídky«, nebylo lze veškeru danou látku do něho vměstnati. Na rozšíření trvalé nelze pro nedostatek účastenství prozatím pomýšleti.

Opravy. V »Rozhledu« v minulém čísle »Hlídky« na str. 477. 4. řádek shora místo pomlčky náleží tato věta: »174.000 rublů na přispění fondům pro duchovenstvo, a toliko 357.000 na školy a všeobecné úkoly popečitelstev, takže v této summě zahrnuty . . .«

Ročník III. (XV.) Číslo 8.

HLÍDKA.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého
se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil. (Č. d.)

Vysvětlivše pojem bytosti „per essentiam“ a „per participationem“, musíme dále uvážiti poměr, ve kterém tato (ens per participationem) k oné (ad ens per essentiam) stojí. O tomto poměru učí jednomyslně scholastika: „omne, quod est tale per participationem, causatur ab eo, quod est tale per essentiam.“ Bytost nahodilá může sice míti svůj neprostřední původ zase v bytosti nahodilé a tato zase v bytosti nahodilé atd. Ale jelikož nekonečná řada samých bytostí nahodilých nedá se rozumně mysliti, jest naprosto nutno, původu každé bytosti nahodilé (buď přímě aneb aspoň nepřímě) hledati konečně v bytosti nutné. A poněvadž pojmy bytosti nahodilé a bytosti „per participationem“ na jedné, a bytosti nutné a bytosti „per essentiam“ na druhé straně jsou věcně tožny, je také nezbytno, že bytost „per participationem“ musí pocházeti konečně od bytosti „per essentiam“.

Že bytosti stvořené jsou bez výjimky bytostmi „per participationem“, jest pravda tak zřejmá, že jí netřeba šíře dokazovati. Vždyť každá světová bytost má jak jestotu, tak i všechny vlastnosti a dokonalosti v této jestotě obsažené jen v míře konečné, obmezené, a proto svou nejvlastnější bytostí jest poměrna k bytosti té, která jest poslední příčinou jak její jestoty, tak i obmezenosti a konečnosti této jestoty, a to jest bytost „per essentiam“ = Bůh. A poněvadž všechny světové bytosti pocházejí od Boha, musí také míti od něho

svou jestotu, a to v míře více neb méně obmezené podle toho, jakou ideu božskou v sobě obrážejí. Z čehož dále plyne, že mají jestotu Bohem sobě sdělenou, jestotu, jež jest účastenstvím v samé jestotě božské.

Abychom tu však nenarazili na úskalí pantheismu, jest nám úměrnost jestoty tvorstva k jestotě Boží ještě určitěji vytknouti. Pantheismus prohlašuje také jestotu vnějšího světa za účastenství v jestotě božské, a přece se nauka jeho podstatně liší od nauky křesťanské o tomto účastenství. Poněvadž pantheismus stožňuje svět a Boha, podstatu světovou a podstatu božskou, pokládá svět v nejvlastnějším smyslu buď za výron z božstva a proto za fysickou část od božské podstaty oddělenou, aneb za pouhý jev Boha, který se pod tímto jevem jakožto jeho podstata a jeho nosič skrývá. Účastenství světa v jestotě božské béře takto pantheismus ve smyslu naprosté tožnosti.

Svatý Tomáš prohlašuje za jednu z nejstežejnějších pravd vší své spekulace, že zcela jiná jest jestota božská, a zcela jiná jestota tohoto světa. Proto také učí, že mezi jestotou božskou a světovou není přechodu (inter entitatem Dei et mundi non est transitus), t. j. že tato dvojí jestota — božská a světová — nepřipouští žádného společného měřítka, kterým by se dala vyměřiti. Kdyby prostor světový byl milionkráte větší, než skutečně jest, dalo by se přece vypočítati, kolikráte na př. krychlový metr jest v něm obsažen. Avšak kdyby se jestota a dokonalost světa i nesčíslněkráte množila, přece tímto množením nikdy nedospějeme k pojmu bytosti božské. Jestota božská jest nekonečná, jestota světa konečná. Nekonečnost a konečnost se však naprosto vylučuje. Co jest nekonečno, nemůže býti nikdy a za žádné podmínky konečno, a co jest konečno, nemůže býti rovněž nikdy nekonečno. Touto naukou jest pantheismus zcela vyloučen.

Mezi Bohem a světem není podle nauky křesťanské nic věcně společného. Ale že svět byl tvůrčí mocí božskou v existenci uveden, musí býti přece mezi ním a Bohem, mezi jeho dokonalostmi a božskými dokonalostmi jakási úměrnost. Quidquid est in effectu, debet prius praecontineri in causa, káže zákon příčinnosti. Než jak jest si tuto úměrnost mysliti? Poněvadž božská podstata a podstata věcí stvořených jest věcně různá — ona jest nekonečná, tato konečná — nenáleží Bůh a svět, dokonalosti božské a dokonalosti stvořené, do žádného společného druhu ani rodu. Proto není Bůh příčinou jednoznačnou (causa univoca) tohoto světa, jako na př. jest otec jednoznačnou příčinou svého syna. Ale jelikož Bůh stvořením světa poskytnul tvorům účastenství ve své vlastní podstatě, nemůže býti také

jen příčinou pouze různoznačnou (causa aequivoca) tohoto světa v tom asi smyslu, jako když mluvíme na př. o býku, kozorožci, štíru atd. v říši živočišné a v Zodiaku. Tu máme pouze stejná jména (nomina aequivoca), která však různé předměty značí. Jen tenkráte by Bůh byl příčinou různoznačnou světa, kdyby jej byl, jak Platon učil, vytvořil z lásky od věčnosti existující podle idejí, které rovněž od věčnosti mimo něj existovaly. V tomto případě by nebylo zhola a naprosto ani nejmenší podoby mezi ním a světem. Ale že Bůh měl idealní plán světa a jeho bytostí od věčnosti ve svém rozumu, a že tento svůj idealní plán ve světě uskutečnil, musí býti mezi tvorstvem a Tvůrcem jistá podoba či obdoba (analogie).

Tato analogie zahrnuje v sobě dva momenty. Předně jest svět na Bohu, jako účin na příčině, nejvnitřnější svou bytostí závislý. Svět závisel na Bohu v prvém okamžiku svého vzniku, když tvůrčím slovem Božím byl z ničeho v existenci uveden. Toť pravda samozřejmá. Ale svět závisí na Bohu také v každém okamžiku svého trvání, které po jeho stvoření následovalo. Jako byl v prvém okamžiku „ens ab alio", tak zůstává „ens ab alio" potud, pokud trvá; a poněvadž „ens ab alio" má příčinu své existence „in ente a se", musí Bůh svět v jeho existenci či v jeho trvání stále udržovati. Svět musil by se v niveč ihned obrátiti, kdyby Bůh svou zachovací činnost od něho jen na okamžik odvrátil. Proto jest svět venkoncem na Bohu závislý. A v této závislosti jest prvý důvod analogie mezi světem a Bohem obsažen.

Dále obsahuje v sobě analogie také ještě podobu mezi světovými bytostmi a jejich božskou tvůrčí příčinou. A podoba tato — což jest zde obzvláště na zřeteli míti — není pouhou vnější proporcí či úměrností mezi světem a Bohem, jako na př. když mluvíme o podobě udatného muže se lvem, nýbrž záleží ve vnitřní shodě samé bytnosti či jestoty stvořené a božské.[1]) Ačkoliv Bůh, bytost nekonečná, a svět, bytost konečná, nenáleží do žádného společného rodu nebo druhu, přece se Bůh o svou jestotu a své dokonalosti s bytostmi stvořenými nejrozmanitějším způsobem sdílí, a touto sdílností je sobě uvnitř připodobňuje. Veškerá jestota a dokonalost tvorstva je takto účastí a údělem dokonalosti božské.

Každá bytost světová jest proto o sobě bytostí jednotnou, že se v ní obráží jednota podstaty božské. Každá bytost světová jest v sobě myslitelna a tak předmětem našeho myšlení a poznání, že v sobě chová uskutečněnou nějakou ideu či myšlenku božskou. Každá

[1]) Sv. Tom. I. qu. 13. art. 5.; C. gent. lib. I. cap. 32 sqq.

stvořená bytost jest dobrá, že má účast v dobrotě božské. Každá věc má nějakou dokonalost, že jest účastí dokonalosti božské. Všechna lahoda a něha ve přírodě, která na srdce naše působí kouzlem neodolatelným, je takto jen účastí v lahodě a něžnosti božské.

Každá věc, která jeví nějakou činnost, jest projevem činnosti božské, jež jest pouhým, čirým konem beze vší potence. Bytosti, které jsou mimo to opatřeny životem, jsou jistou měrou účastny samého života božského. A život tento povznáší se u člověka k rozumnosti a svobodnosti. Člověk byv ve vlastnějším smyslu, než všechny ostatní světové bytosti, k obrazu Božímu stvořen, nápodobuje v sobě vrchol božského života, jeho totiž moudrost a svobodu. Všechny přednosti a důstojnosti, které člověka nad člověka povznášejí, jsou účastí předností a důstojností božských. Vládne-li otec rodině jako její hlava, jest jeho otcovství, na němž všechna práva jeho k rodině se zakládají, jen účastí otcovství božského. Vládne-li vladař svým poddaným, je tato vláda jeho rovněž jen účastí neobmezené vlády božské naproti tvorstvu. Každý královský majestat jest jen účastí v majestatu božském. Naše věda jest jen účastí ve vědě božské. Kdykoliv duch lidský novou nějakou pravdu objeví a tím obor lidského poznání rozšíří, pojal v sebe jen záblesk nějaké pravdy čili ideje božské, která mu byla dosud neznáma. Kdykoli nějakým novým vynálezem síly vnější přírody službě své podrobí, nápodobil poznovu proti přírodě jistou měrou moc a panství, které sám Bůh nad přírodou provozuje.

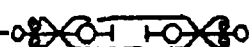
Každá ctnost, kterou plní člověk povinnosti své k Bohu, k bližnímu a k sobě samému, jest jen odleskem nějaké dokonalosti božské. Jeho věrnost, pravdomluvnost, spravedlnost, útrpnost, milosrdenství jsou účastí ve věrnosti, pravdomluvnosti, spravedlnosti, útrpnosti a milosrdenství božském. Lásku, kterou člověk člověka objímá, jest rovněž jen účastí lásky božské. Když otec, když matka z lásky ku svému dítěti život obětují, tato otcovská, tato mateřská láska jest jen účastí lásky božské. Vůbec není v celém všemmíru ani jediného zjevu, který by nebyl v nějaké příčině účastí, odleskem, obrazem a nápodobením jestoty božské a jejích vlastností. A poněvadž u Boha jestota a život jest věčně jedno, proto můžeme říci, že svět a všechny jeho jednotlivé bytosti mají netoliko účastenství v jestotě božské, nýbrž i v samém životě božském. Celý vesmír žije životem božským, dýchá dechem božským; čemuž ovšem nesmíme rozuměti ve smyslu pantheistickém, nýbrž jak se samo sebou rozumí, toliko dle obdoby či analogie. Jak velebný to názor, který křesťanská filosofie touto naukou jak o světě tak o Bohu hlásá! Svět

jsa účastí a obrazem Boha a jeho dokonalosti, je také účasten důstojnosti božské. To platí o každém tvoru, i o tom prášku hmotném, jenž jen ve třpytu slunečního světla jest oku našemu viditelný, i o tom červu, který po zemi se plazí a snad jen na krátkou chvilku ze života se těší; to platí obzvláště o člověku, jenž dokonaleji, než ostatní tvorové, obraz Boží v sobě obsahuje a jeví.

Podle tohoto názoru má každý tvor ve přírodě svou vlastní cenu, svůj zvláštní význam. Nic není bezúčelno, nic neužitečno. A uvážíme-li, že svět jak rozsažností svou o prostoru tak i množstvím bytostí, které v sobě zahrnuje, přesahuje všecky naše pojmy, tak že si o jeho ohromnosti nemůžeme učiniti ani přibližné představy, co jest teprve říci o Bohu a o dokonalostech jeho!? Kdyby svět v prostoru ještě milionkráte větším a širším se rozprostíral, kdyby ještě milionkráte více těles měl, než skutečně má, a i kdyby každé z nich ještě milionkrát bylo větší, než skutečně jest, přece by i tu byl svět bytostí konečnou, obmezenou a nahodilou, a proto by nám ani tu neposkytnul žádné míry, podle níž bychom mohli změřiti Boha, bytost nekonečnou.

Uváží-li člověk, že Bůh v duchu lidském velebněji se zrcadlí, než ve všech ostatních přírodních bytostech, jak vysoko musí ceniti svou důstojnost naproti ostatnímu tvorstvu! Připomene-li si však při tom, že všechna jeho vznešenost, i kdyby jí milionkrát ostatní tvorstvo převyšoval, jest jen nepatrným zábleskem a zákmitem nekonečné důstojnosti a velebnosti božské: pak zajisté nemůže, než padnouti na kolena a v prachu své nicoty kořiti se Tvůrci a Vládci všehomíra, naproti němuž mizí všecka sláva jeho, podobně jako hasne světlo i nejjasnější hvězdy, jakmile slunce na blankytu nebeském zasvitne.

A všechnu svou nekonečnou velikost, vznešenost a velebnost chová Bůh v sobě ve své naprostě jednoduché a proto nerozdílné podstatě! Jako bílé světlo sluneční chová v sobě v úplné jednotě a jednoduchosti nesčetný počet různobarevných paprskův, a v tyto paprsky ve světovém prostoru nejrozmanitějšími způsoby se rozkládá: podobně jeví Bůh svou nekonečnou a naprosto jednoduchou podstatu nesčetnými stvořenými bytostmi. A jako každý sluneční paprsek obráží v sobě sluneční bílé světlo, avšak jen jedním způsobem ze všech těch nekonečně mnohých způsobů, kterými se může ve světovém prostoru rozložiti: tak jeví v sobě každá bytost světová Boha, ale jen jedním směrem, jen jedním způsobem ze všech těch nesčetných jiných směrův a způsobů, kterými se ve tvorstvu jeviti může. (P. d.)

Cesta Moabskem.

DR. FR. KYZLINK. (O.)

Ráno — bylo to v pátek dne 1. června 1894 — jsem se chystal k návratu. O 9. hodině však zase přišel voják pro mne, abych prý šel k effendimu. Missionář šel se mnou. Voják nás zavedl do velikého stanu u domu, v němž paša bydlel. Seděl tam jusbáši a dva písaři, řecký pop a pak nějaký řecký inženýr, aspoň si tak říkal. Byl v Keraku k vůli tomu, aby vyšetřil, bylo-li by možno pořiditi spojení Keraku se západem plavbou po Mrtvém moři. Kerak totiž náleží k vilajetu damašskému. Spojení pozemní jest obtížné pro velikou vzdálenost a pro rokle, kterými cesta vede. Pomýšleno tedy na to, aby se dopravní spojení dělo z Damašku na Bejrût, Středozemním mořem do Jaffy, železnicí do Jerusalema, pak do Jericha a lodí po Mrtvém moři až k horám, na nichž je Kerak vystavěn. Od břehu Mrtvého moře bylo by třeba vystavěti silnici do Keraku, jejíž výstup by dělal přes 1300 *m*. Jak milý inženýr otázku tuto rozhodl, nevím. Nemýlím-li se, byl toho náhledu, že prý by parník, nevím již, z jaké příčiny, Mrtvým mořem plouti nemohl. Viděl jsem však u Mrtvého moře plachtovou lodici, která, jak se mi zdá, udržovala jakési spojení mezi Jerichem a Kerakem.

Ve stanu jsme se posadili, a z příprav, jež činili, jsem poznal, že chtějí mne podrobiti výslechu a učiniti o něm protokol. Výslech počal jeden z písařů. Jusbáši stál u něho. Hleděl s nevyslovitelnou zuřivostí na mne, jenž jsem podle jeho náhledu přišel poškodit říši padišáhovu, a kníry mu šlechetným hněvem stály jako hřebíky. Učiněný janičar.

Výslech počal otázkou, jak že prý se jmenuji a čím jsem. Podal jsem mu visitku vlašsky tištěnou. Jméno přeslabikovali a napsali a pak se chvíli radili, co to znamená vicerettore (vicerektor). Řekl jsem jim, že je to tolik jako rajjes et-tâni (druhý ředitel). Za výslechu jsem poznal, že věděli o každém mém hnutí a o všem, co jsem u missionáře mluvil. Otázky kladli podle toho myslíce, že mne přivedou do rozpaků. Neměl jsem co tajiti, a proto jsem jim vše zodpovídal.

„Umíš turecky?“ ptal se písař.

„Neumím.“

„Umíš arabsky?“

„Tak trochu.“

„Umíš arabsky psáti?“

„Umím.“

„Mohl bys se arabsky podepsati?“

„Ovšem.“

Další výslech vedl ve vlaštině inženýr se známou řeckou prohnaností. Mé odpovědi tlumočil do turečtiny a písař si vše zaznamenal.

„Proč prý nemám teskere?“

Řekl jsem jako dříve, že jsem nevěděl, že ho za Jordanem třeba. Že jsem se před svým odchodem na to výslovně ptal, a bylo mi řečeno, že se tam od nikoho teskere nežádalo.

„Jsem-li katolický chûri?“

„Jsem chûri, vždycky chûri.“

„Proč prý jsem přišel?“

„Pro zábavu a poučení, abych poznal lid beduinský a jeho mravy.“

„Nač že jest mi toho třeba?“

„Abych rozuměl Písmu svatému a mohl je hájiti proti nevěřícím.“

„Kdo že to jsou?“

„Rozliční lidé.“

„Byl-li jsem v Ma‘înu?“

„Byl.“

„Chci-li ještě dále cestovati?“

„Kdybych mohl, s radostí.“

V mých odpovědích nenalezli nic závadného. Důkazem toho bylo, že zraky jusbášiho se stále umírňovaly a kníry mu na konec úplně lehly.

„Kdyby měl ten kněz teskere“, pravil písař, „nic by proti němu nebylo.“

Protokol zanesen pašovi a po chvíli mně ohlášen rozsudek, že ze soboty na neděli o půlnoci musím s dvěma vojáky do Madaby a odtud do Jerusalema.

Jářku: „V neděli musím býti při bohoslužbě, tak mně to přikazuje mé náboženství.“

„Nic platno, musíš jíti, kdy určeno.“

„A nač ti vojáci, půjdou se mnou k vůli bezpečnosti?“

„Ne, nýbrž abychom měli jistotu, že jsi se vrátil do Jerusalema.“

Již tenkráte jsem měl úmysl si stěžovati na toto jednání pašovo v Cařihradě, a proto jsem tuto poslední otázku učinil, aby se pak paša nemohl vymlouvati, že mně dal vojenskou eskortu jen k vůli bezpečnosti.

Myslil jsem, že jest nyní věc u konce. Zatím však nás uvedli k pašovi. Tam jsme se posadili a paša počal s výslechem znova.

Jářku: „Co jsem měl říci, již jsem řekl, více říci nemám.“

Paša se tím spokojil, dal nám donésti kávu a pak nás propustil.

Rozumí se samo sebou, že ihned celý Kerak o té věci věděl. Katolíci se rmoutili, že jejich host má býti vyhnán, a naříkali trpce na pašu i na vládu.

„Ó kdy přijdou Francouzi nebo Moskovité, aby si naši zemi vzali!" bědoval jeden z nich, až jsme ho musili mírniti. Nebyl však tím ani paša tolik vinen, jako rozkolníci, kteří se báli, že přicházím jako vyslanec patriarchatu, abych jejich přívržence jim odloudil. Z té příčiny ta otázka strany mé návštěvy u Ma'înských, o nichž věděli, že by se rádi stali katolíky. Proto pašovi namluvili, že jsem rakouský špehoun, že přicházím dělat různice, a odtud jeho strohé jednání.

V sobotu jsem se připravil na zpáteční cestu. Můj průvodce se hned druhého dne po mém příchodu do Keraku vrátil s mezkem do Madaby, poněvadž byly, jak řečeno, žně, a koně mi nechal v Keraku. Aby se neřeklo, vypověděl paša se mnou jednoho Araba z Alžírska, který též neměl teskere, byl však již bez něho v Keraku dlouhý čas. Za sluhu cestou se mně nabídnul mladý Arab z Jerusalema, který chtěl této příležitosti použíti, aby se vrátil domů. Když totiž paša obsadil Kerak, přišlo tam z Předjordání mnoho Arabů, kteří tam chtěli kupčiti a provozovati řemesla. Že však ani to ani ono se jim nedařilo, vraceli se po krátkém čase zase na západ.

Bylo právě o půlnoci ze soboty na neděli, když pro mne přišli dva vojáci, abych se vydal na cestu. Rozžehnal jsem se s missionářem, vystoupil na klisnu a za tmy, jak jsem přišel, jsem zase odcházel. Měl jsem silnou zimnici, i měl jsem z dlouhé a namáhavé cesty strach. Vojáci a já jsme jeli na koních, zmínění dva Arabi a pak jeden vojenský sběh, který měl býti dodán ke svému pluku, šli podle nás pěšky. Jeli jsme asi tři hodiny, když jeden z vojákův u jakési zříceniny na mne volal, abych sestoupil.

Jářku: „Proč?"

„Budeme spáti."

Sestoupil jsem, zaobalil se do pokrývky, kterou jsem vozil s sebou, a ulehl jsem. Ale spi, když se třeseš zimnicí. Ostatně jsme po chvilce zase vstali, abychom ráno dorazili k Arnonu. Slunce však již bylo hodně vysoko, když jsme stanuli na jeho březích. Sestupovali jsme pěšky. Můj dočasný sluha mně vedl koně a při tom vykládal, co všecko se v Keraku děje za turecké vlády. U říčky jsme se zastavili. Vojáci snídali a já jsem opodál si koupal nohy a bavil jsem se pohledem na přečetné rybky, které se mi bez bázně kolem nohou proháněly.

Je zajímavo, že i v ostatních dvou říčkách, které ústí do Mrtvého moře, v Uâle totiž a v „bystřině keracké" (sîlet el-Kerak), je hojnost ryb. Jak se tam dostaly? Mrtvým mořem tam z Jordanu přijíti nemohly, poněvadž v jeho vodách každá ryba po chvilce zahyne. Okolnost tato vede k oprávněné domněnce, že říčky tyto byly kdysi ve spojení se sladkou vodou jordanskou, čili že Mrtvého moře aspoň v nynější jeho povaze vždy nebylo a že jeho všeliký život hubící vody mají původ z nějakého převratu za dob pozdějších.

Od Arnonu šli jsme stále císařskou silnicí. Tři pěšáci klusali stále vedle nás. Aby si trochu odpočali, brali je vojáci na chvilku za sebe do sedla. Za poledne jsme odpočívali u říčky Uâle, právě když tam Ḥamâidé napájeli svá přečetná stáda.

Odtud jsme se uhnuli s císařské cesty na lęvo. Vojáci si chtěli pochutnati na něčem teplém, a proto zamířili k jednomu farîḳu ḥamîdskému. Cestou se radili, mají-li mne beduinům představiti jako konsula nebo jako chûriho.

Jářku: „Žádného konsula, jen řekněte, že jsem chûri."

„Řekneme-li, že jsi konsul, bude ti to k větší cti a užitku."

„Lháti nesmíte, řekněte jen, že jsem chûri."

Vojáci neříkali nic a jeli dále. Neběželo čtverákům tak o mou čest a užitek, jako spíše o užitek vlastní; věděliť, že jsa stále týrán zimnicí, jsem celou cestou skoro nic nejedl a že proto o beduinskou hostinu nestojím. Když nás z farîḳu spatřili, vyšel nám šejch vstříc a podržel mi koně, abych pohodlně sestoupil. Pak nás uvedl do svého stanu, u něhož po chvilce se shromáždili všichni muži, kteří právě byli přítomni. Napřed uvařili kávy, ze které se mně, jakožto prvnímu z hostů, dostalo dvou porcí. Pak jsem si vyžádal podmáslí a napiv se dosyta ze špinavého měcha, seděl jsem mlčky, neboť mi do řeči nebylo.

Hostitelé by byli rádi věděli, kdo jsem. Poněvadž jest neslušno se hosta tázati, kdo jest, odkud a kam jde, mlčeli hodnou chvíli. Konečně však je zvědavost přemohla a počali si s vojáky šeptati. Z jejich šepotu jsem však přece tolik zaslechl, že mne vydávali za konsula ze zemí západu. Beduini v těchto odlehlých krajinách kněze, myslím, ještě neviděli a proto byli přesvědčeni, že hostí u sebe konsula. Nechtěje vojáků zahanbiti, nechal jsem jich při tom.

Za malou hodinu byla přinesena veliká dřevěná mísa s vařenou rýží. Na dně byly položeny tenké placky, obvyklý to chléb beduinův, a na nich byla narovnána hromada rýže v másle zrovna plovoucí a obložená ořechovými jádry. Moji průvodci nedbali, že je rýže horká.

S podivuhodnou obratností zabořovali do ní své špinavé ruce, udělali si z ní v ruce šišku, otevřeli ústa a již byla dole. Mne rýže pálila a se šiškami to také nešlo, donesli mně tedy dřevěnou lžíci. Zatím však již moji druhové byli na dně, a proto jsem z hostiny mnoho neměl. Ostatně jsem hladu neměl. Zbylý chléb snědli domácí. Po jídle jsme si utřeli ruce o okraj stanu, to jest beduinův ubrus; zbylá mastnota se utírá do pláště. To bylo jen na přivítanou, na večer měl se nám zabiti beránek. Do Madaby bylo ještě asi tři hodiny času a do večera bylo daleko. Proto jsem naléhal na to, abychom se vydali na cestu. Vojáci že ne a ne, koně že jsou umořeny a naši pěšáci schváceni na nohy. Hlavní však překážkou u nich byla hostina, na niž se těšili.

Jářku: „Pěšáci ať zůstanou zde, když nemohou dále, naše koně jízdu do Madaby vydrží.

„Nepůjdeme."

„Když nepůjdete, půjdu sám."

Poděkoval jsem se hostiteli a žádal jsem za koně. Chtěl sice také, abych zůstal, ale vida, že jinak nedám, dal koně přivésti. Vojákům nezbývalo, než jíti se mnou; ostatní šli ovšem též.

Foukal studený vítr a k večeru slabě rosilo; vzácná to věc v těch krajinách 3. června, neboť deště přestávají koncem dubna. Obilí bylo zatím již sklizeno. Za soumraku jsme dorazili do Madaby. Podle nařízení měli vojáci mne i vojenského sběha dodati v Madabě mudîrovi. Nechali nás však jíti každého svou cestou. Já jsem šel k missionáři a sběh do rána zmizel. Mudîr se zlobil velice, měltě druhý den přijíti do Madaby keracký paša, aby tam Ṣchûrům a Ḥamâidům vyměřil daň. Abych já mu neutekl, musil se za mne missionář zaručiti. Mně však ani nenapadlo utíkati, jednak že jsem neměl proč, jednak že jsem si chtěl po těch úmorných námahách odpočinouti a doplniti své zápisky. Proto jsem mudîrovi vzkázal, že v Madabě zůstanu tři dni, před tím že mu nepůjdu, později též ne, ať si tedy vojáky nachystá na třetí den dopoledne.

Druhého dne přišel paša a o mne se nestaral. Maʿînským nařídil, aby se hned po žních vrátili do Keraku. Učinil tak jistě pod nátlakem rozkolníků, kteří se obávali, že by se Maʿînští, kdyby zůstali, kde jsou, stali katolíky. V Keraku se již o to postarají, aby jim takové myšlenky z hlavy vyhnali.

Třetího dne přišli dva vojáci vedouce s sebou zase jiného sběha, kterého jim musili vydati Ḥamâidé. Aby jim neutekl, měl ho jeden z vojáků přivázaného za ruku u sedla. Rozloučil jsem se s missionářem

a s ostatními známými, sedl jsem na klisnu, která mne nesla do Keraku, a vydal jsem se na cestu do Jerusalema. Hleděl jsem cestou smutně na sever k Ḥasbânu, kudy jsem chtěl konati cestu do středního a severního Zajordání, jehož snad nespatřím již nikdy. Než těšil jsem se tím, že co Pán Bůh činí, dobře činí. Kdož ví, co by se mně samotnému poutníku v těch divokých končinách bylo stalo?

Sestupujíce s moabských hor, dohonili jsme šejcha Moḥammeda od pramenů Mojžíšových. Seděl na ušlechtilém arabském koni s dlouhánským kopím na rameně a vezl na soumarech pšenici do Jerusalema.

„Pokoj tobě, ó šejchu!“

„I tobě pokoj, ó chûri!“

„Jak se máš, ó šejchu?“

„Dobře; a ty, chûri, jak se máš?“

„Díky Bohu, dobře, ó šejchu!“

Pak jsme ho předejeli. Dohonil nás zase až u říčky Ḥesebonky, kde jsme po namáhavém sestupu odpočívali. Po půlhodinné zastávce jsme jeli dále, chtělť jsem doraziti do Jericha dobrých šest hodin vzdáleného, a bylo již tři hodiny odpoledne.

U Ḥesebonky bylo, jako všude u říček zajordánských, plno „much ďábelských“. Ubohá klisna byla jimi jen poseta. Sotva jsem s ní popojel několik kroků, dala se mi pojednou, nemohouc snésti palčivých bolestí, do běhu. Na hrozný tento běh, či lépe řečeno let, nezapomenu do smrti. S nozdrami daleko roztaženými pádila šíleným chvatem cesta necesta, příkop nepříkop. Na neštěstí jsem neměl uzdy, nýbrž jen provázek, který byl koni kolem huby uvázán. Tím činem jsem koně ani říditi, ani zadržeti nemohl; táhna provaz, abych koně zadržel, jsem se nezbytně klonil na stranu, na které provaz byl, a nemohl jsem si udržeti v sedle rovnováhu. U příkopu se kůň na okamžik zastavil, učinil mohutný skok a pádil dále s takovou rychlostí, že jsem nemohl ani dechu popadati. Co jsem měl s sebou v měchu na sedle, všecko cestou vylítalo. Při jednom skoku přes příkop se mi sedlo nedosti pevně přivázané převrhlo a já jsem s koně sletěl, maje pravou nohu uvázlou v třemenu. Kůň učinil ještě skok, ale cítě, že jezdce nenese, stanul jako přibitý z hluboka oddychuje. První má starost byla vyprostiti nohu z třemene, což se mi po chvíli podařilo. Kůň se zatím úplně spokojil. Vstal jsem se země a mimo nepatrnou odřeninu na ruce, způsobenou bodlákím, jsem, chvála Pánu Bohu, neutrpěl žádného úrazu. Moji průvodci spěchali za mnou sbírajíce cestou ztracené věci. První mne dohonil šejch Moḥammed.

„Bůh a Mohammed, jeho apoštol, já jsem myslil, že se stane neštěstí!“

„Díky Bohu, neštěstí se, ó šejchu, nestalo.“

Sedlo bylo zase upevněno, sebrané věci uloženy do měcha a jeli jsme pak dále k Jordanu. Když jsmě dojeli k podrostu, který v délce asi půl hodiny břehy Jordanu pokrývá, slunce zapadlo a po malé chvíli se setmělo. Cestou jsem přijel k malé bažině, do níž si kůň vstoupiti netroufal. Podal jsem beduinovi provaz, aby mi koně převedl. Beduin pak provaz podržel v ruce a koně mi vedl. A to mne zachránilo od druhé nehody, která mohla dopadnouti hůře. V houští totiž zachrochtal divoký kanec. Kůň strachem zařičel a okamžitě stál na zadních nohou. Beduin ho strhnul k zemi a křikem i domluvou ho upokojil. Nebýti toho, byl by se splašil zase a byl by snad mne i sebe pochoval v hlubokých vírech jordanských.

Most přes Jordan byl již uzamčen, když jsme k němu dojeli. Na druhém břehu mýtný již ve své boudě spal. Křikem jsme ho vzbudili, zaplatili mýto a pak jsem chtěl jeti dále. Vojáci že nepojedou, abychom zůstali v boudě u mýtného. Komáry se tam vše jen hemžilo, to by byla bývala pěkná noc!

Jářku: „Chcete-li zůstati, zůstaňte, já pojedu dále.“

A jel jsem. Vojáci za chvíli přiklusali za námi. Po dvou hodinách jsme šťastně dorazili do Jericha, kde jsem přenocoval v hotýlku, v němž jsem byl nocoval na své první cestě. Že byl toho dne silný vítr odpolední, byla noc dosti příjemna, tak že jsem obstojně spal. Nemaje druhého dne naspěch, odpočinul jsem si hezky dlouho a pak jsem nastoupil poslední pochod k Jerusalemu. U konsulatu jsem podal stížnost na pašu kerackého. Z Cařihradu bylo odpověděno, že turecká vláda uznala chování pašovo za nepřístojné a že nařídila vyšetřování. Jak dopadlo, nevím, neboť jsem po třech měsících Svatou Zemi opustil. Bezpochyby se na věc zapomnělo, kdyžtě nebylo pak nikoho, kdo by ji poháněl.

Co jsem v zápiskách opomenul, to jsem si doplnil, ovšem za dobrý plat, zprávami beduinů madabských, kteří docházeli do Jerusalema.

Tajemné Zajordání, které jsi mělo pro mne tolik vábivého kouzla, zdali tě ještě kdy uvidím?

O vzdělanosti Slovanů.

Píše DR. FR. NÁBĚLEK.

V chudobě obrací se lid k Bohu, nemalomyslní a nezoufá si.

Jsi-li postaven v chudobě,
hledej Boha v každé době. (Kollár.)

Kdo v Boha doufá,
ten si nezoufá;
chudobu a zboží,
přijímá za dar Boží. (Erben.)

Ach Bože dobrý, mám děti drobny,
núza veliká a chléb nižádný!
— — — — — — — —
Půjdu já k Otci, on je všemocný,
On mně spomůže v této úzkosti. (Sušil.)

Těžko je děvčeti, tíže než kameni pod vodou, miluje-li; pro chudobu milého nedostane, ale poručeno Pánu Bohu:

A jo sem je sama ta,
Coch sě milovala.
Pan Bug dal, Pan Bug vzal,
Joch zůstała sama. (Bartoš.)

Dívku plačící, že nedostane, koho miluje, milý těší, že se dostanou:

Ej budeš, budeš, děvčino moja,
rodiča dajú,
ty kveteš růžů, a já malinů,
dá milý Pánbů. (Bartoš.)

Bůh má více než rozdal a neopouští těch, kdož s důvěrou obracejí se k němu:

Staral se chudej s chudou,
jak spolu živi budou.
Pán Bůh jim povídal,
že víc má než rozdal,
že jim dá pytel mouky,
aby si pekli dolky. (Erben.)

Bůh vyslyší věrně se milující, aby se dostali za sebe, když i nerovnost majetku překáží sňatku. Však i Panna Maria se přimluví. Jestliže jsou bezúhonní, postará se o ně Bůh a přebývá s nimi i Panna Maria.

Ežli ci zbraňujú rodiče tvoji,
že se mé bohatství nesrovná s tvojím,
sprav že mi to Bože,
že to všechno može
dostać se.
— — — — — — — —
Budeme se modlić k Panně Marii
jak ve dne tak v noci a v každé chvíli,
by ona svolila
ta Panna Maria
dostać se. (Sušil.)

O choć ty dževucho statků nemáš,
naj se mi jen pěkně chováš:
Pán Bůh statky má, on nám jeden dá,
a ty budeš má. (Sušil.)

Kde se, můj milý,
chudobní seberů,
tam Pán Bůh přebývá
s Pannenků Mariju. (Sušil.)

Bůh jest vládcem osudů lidských, na něm vše závisí, on všecko řídí, k němu dlužno ve všem utíkati se; nestane-li se nám po naši vůli, jemu dlužno vše poručiti a nereptati, jemu náleží souditi a pomstiti křivdu.

Zazpívej, slavíčku, vesele
na tej naší dolině;
co je nám od Boha souzeno,
však nás to nemine. (Erben.)

Ty si smutná, já su smutný,
my zme smutní obá dvá,
dáł by ně to milý Pámbů,
kebys byla žena má! (Bartoš.)

Milý ňa zanechál
pro moju chudobu;
já na to nic nedbám,
poručeno Bohu.

Milý ňa zanechál
pro mrchavých ludí;
já na to nic nedbám,
nech ich Pámbů súdí.
(Bartoš.)

Slibu danému dlužno dostáti, sic Bůh slib zrušený pokárá a nedá požehnání.

Aničko milá, co's učinila?
Slib jsi zrušila, mňa's oklamala.
Oklamala jsi svého milého,
rozhněvala jsi Boha živého!
Pán Bůh tě kárej za tu přísahu,
kterú's mi dala stojac na prahu. (Kollár.)

Rozpomeň se nejmilejší
na svoje slibování,
že tě bude Pán Bůh trestat,
nedá požehnání! (Erben.)

Rozumí se samo sebou, že milý, milá musí býti stejného náboženství, sic jinak milejší jest smrt. „Fraštacký rybnikar“ zaprodal krásnou dceru Turku pohanovi. Když ji vezou již, pod záminkou, že chce se napiti, vrhá se do Dunaje.

K Dunaju si klekla, do něho se smekla:
Jezte ňa tu, jezte, vy morské rybičky,
lež (než) by ňa měly mět Turkovy ručičky. (Bartoš.)

Bůh jest ochráncem a utěšitelem sirotků, opuštěných, křivdu trpících.

Ach, ach, mám já ještě otca nebeského,
ten ma neopustí nikdá, a já Jeho!

Už mne opustili, kteří byli se mnú,
ene mne ty neopušćaj, který jsi nade mnú. (Kollár.)

V modlitbě, v práci, v písni a v myšlení na Boha spočívá útěcha v trampotách, strastech a tesknosti.

Už mně vezou
za hory, za lesy;
kdož pak mně tam samou
smutnou, zarmoucenou,
kdož mně tam potěší?

Má dceruško!
vždyť je Pán Pán Bůh všude
jenom se modlívej
a pracuj a zpívej,
On tě těšit bude. (Erben.)

Modlitbami nábožnými
a písněmi veselými
všudy se těšit budem
zármutky zabudem (zapomenu). (Kollár.)

Ale trampoty přece doléhají s takovou tíží, že mysl i klesá až k zoufalství; přece však Slovan žádá Boha, aby on životu nešťastnému učinil konec, ne zoufalý sám.

Bože muoj, otče muoj,
šak si mňa zarmútił,
rodinu's mně pobrał,
s milú's mňa rozłúčił.

Keď si mňa rozłúčił
s tým děvčetem švarným,
teda mňa aj rozłuč
s cełým světem marným.
(Erben.)

Den Slovana počíná se i končí modlitbou, práce jakákoliv aspoň zbožným veršíkem počíná a končí zbožnou průpovědí nebo chvalořečením jako: Pane Bože všemohoucí, rač mně přispět ku pomoci. — Chvála Bohu!

Co rolník se nalopotí, zajisté jí chléb „v potu tváře“ a zasloužil si ho pernou prací; nicméně jest to přece jen dar Boží, a nebýti Božího požehnání, všechna lidská práce byla by marna: Bůh dává déšť i slunce, jemu, když obilí jest sklizeno, náleží děkovati.

Daj, Bože, daždíčka
na ty obilíčka,
aby hojně bolo
nového chlebíčka.

Bože nás požehnaj,
všecko nám dobré daj,
daj zdravia a chleba,
šak nám viac nětreba. (Kollár.)

Buď pochválen Pán Bůh náš,
že pomáhal v tento čas
žitko sežať, poviazať,
do stodolky pozvažat. (Kollár.)

Zdraví a chleba zdravá mysl lidská si přeje, to postačí pro vezdejší život, po smrti přeje si nebeské slávy.

Daj nám Pán Bůh zdravíčka,
daj nám Pán Bůh zdraví,
abychom se dostali
do nebeské slávy.

Aby nás Pán Bůh miloval, miloval,
hříchy odpustil, nebe dal, nebe dal,
Nic nežádáme jenom to samé:
aby nás Pán Bůh miloval, miloval... (Sušil)

A co otvírá bránu do nebe, do té krásné zahrádky Boží?

Vím já zahrádku, místečko krásné,
svítí tam slunce převelmi jasné.
Pravda a víra, láska, pokora
do té zahrádky dvéře otvírá. (Sušil.)

Jak povznáší klesajícího člověka Bůh dobrotivý, tak zdržuje ho myšlenka na Boha spravedlivého, aby nedopustil se hříchu, třebas dohnán až i k zoufalství.

Život bych si vzala,
však jsem si ho nedala,
věčnost větší než celý svět
toho jsem se lekala. (Erben.)

To jsou ovšem jen některé ukázky z písní světských. Písní „svatých“, jak lid je jmenuje, jest úžasně mnoho. V nich tají se hluboký

cit náboženský, jím lid jest proniknut naskrz a naskrz. Může-li býti větší vroucnosti a srdečnosti než ji vidíme v koledách valašských, slováckých. Ten chudý, prostý lid snáší za dárky Ježíškovi, co má nejlepšího, kolíbá jej, zpívá a hraje mu. Jestliže cena daru měří se tím, z jaké mysli pochází, tož dary těch chudičkých lidí jsou nejcennějšími! A již ne pouhé písně, až i dramatické hry skládají a provozují.

— — — — — — — —
Nedbajte nic na psotu,
Bůh miluje chudobu,
Připravte jen srdce čisté, máte jistotu.
— — — — — — — —
Vem ty Juro łahvicu,
Naplň ju hned žinčicú
A urdy do ní přimíchej druhú łáhvicu.
Ty Jene vem hrudu syra na desce
— — — — — — — —
Vem ty Tomšu jahničku,
A ty Macku kozičku,
A bača mu flajstr medu dá na kašičku. (Bartoš.)

Berou pak všecky nástroje hudební: píšťaly, dudy, gajdy, trúby, husličky, basu, cimbál, ba i fagot, fujaru a hrají pak Ježíškovi. Kromě jmenovaných již darů přinášejí i jablíčka, ořechy, z pohanky krupičku, smetanu, mléko, lískovce, husy, slepice, vajíčka, mastné oplatky i dříví, zatopit Ježíškovi, aby mu nebylo zima; nemohou-li mu dáti pro chudobu ničeho, tož mu aspoň zadudají a zazpívají.

A co my ti nuzní dáme?
Darovati co nemáme;
My ti zadudáme,
Písně zazpíváme. (Bartoš.)

Klečíce podávají Ježíškovi dary, líbají mu ruce i nohy a přednášejí konečně své prosby: za ochranu salaší, ovec, včeliček a nikdy nezapomínají na život věčný.

Ó Ježíšku, králi náš,
Přijmi nás na svůj salaš
Mezi svoje vyvolené a nás věčně spas. (Bartoš.)

46. Tak vroucího citu náboženského jest lid prostý, „kulturou“ nepokažený. Naši slavní mužové, z nichž někteří tuto jmenováni, pošli z chaloupek, po většině z lidu venkovského. Že v boji vnitřním o víru zvítězili nad pochybovačností, kdož by v tom neviděl i účinek vychování domácího, příklad rodičův a okolí. Dojmy z mládí z duše nevymizí a působí i tehdy, když toho sobě nejsme povědomi.

Přihlížíme-li jen k ethické stránce našich písní národních, co tu nalézáme pravých skvostů, co pravého vroucího citu; ale i po stránce esthetické, co krásného umění tají se v nich jak básnického tak hudebního! Přál bych i sousedům našim, aby lid jejich měl takovou poesii jako má lid náš — nebyli by tak bez citu — ale nechť nám nevytýkají barbarismus. Odkud barbarismus nám hrozí, ukážeme v příštím čísle. Zde stůjtež zatím jen slova Kollárova:

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte;
jakž? Vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid. (O. p.)

O smlouvě pracovní.

JAN SEDLÁK.

2. Smlouva pracovní není smlouva nájmová.

Věta tato staví se proti všeobecnému téměř mínění nebo aspoň rčení minulosti a většinou i přítomnosti.

Již římský C. I. Civ. hledí na pracovní smlouvu jako na smlouvu nájmovou. „Jako kup je tam, kde se dva nebo více shodnou o cenu, tak nájem, kde se shodnou o mzdu", praví se v „Pandektách".[1]) Dělníkovi se platí mzda, tedy: je to smlouva nájmová.[2]) Odtud běžný latinský název pro smlouvu pracovní: locatio conductio operarum.[3])

[1]) l. 2. D. locati conducti XIX., 2: ...ut emptio et venditio contrahitur, si de pretio convenerit, sic locatio et conductio contrahi intelligitur, si de mercede convenerit.

[2]) Srv. l. 36. 38. 42. 48. 51. § 1. a jj. eod., kde v tom smyslu se mluví o smlouvě pracovní.

[3]) nebo operae, od níž se liší locatio conductio operis. Kdežto totiž v případě prvém dělník se zavazuje na určitý nebo neurčitý čas pracovati pro pána, či jak se dnes obyčejně říká, pro prácedárce, na jeho nebezpečí (risiko), bere v druhém případě na sebe povinnost vykonati jisté dílo (opus) na nebezpečí vlastní: tam běží o práci, zde o nějaký výrobek práce. První má ráz poměru služebního, proto užívají Němci názvu: Dienstvertrag, druhý jmenujíce Werkvertrag. Srv. *Dr. K. Schreiber*, »Der Arbeitsvertrag nach heutigem österreichischem Privatrecht«. Wien 1887, Manz. S. 6—10, 36 sl.; též zajímavou rozpravu: »Die locatio conductio operis« od *Dra. H. Dankwardta* v »Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechtes«. Herausgegeben von Dr. R. v. Ihering und Dr. J. Unger. XIII. Band. S. 303 ff., a od téhož spisovatele »Der Arbeitsvertrag« ve sv. XIV. téhož časopisu str. 239 sl. Jasně o otázce

Že právo kanonické s téhož hlediska patří na smlouvu pracovní, snadno si lze vysvětliti ze vlivu, jejž na ně mělo právo římské.

Téhož rčení pak ovšem užívají i kanonisté.[1])

Spisovatelé mravovědní, kteří ve středověku a zvláště Jesuité počátkem věku nového v kasuistických svých rozpravách bedlivě si všímali života skutečného,[2]) neodchylují se též od starého již obyčeje, jednajíce o mzdě v titulu: de locatione conductione. Ba, sám výměr nájmu tomu rčení přizpůsoben. Je-li totiž nájem dle římského práva tam, kde se smlouvá mzda, a dává-li se mzda dle téhož práva za užití věci (usus neb ususfructus), jako cena za majetek věci, pak zcela důsledně se vyměřuje smlouva nájmová: „contractus, quo res vel persona ad usum vel ad fructum conceditur.“ [3])

Odtud oblíbený výklad smlouvy pracovní, že se v ní dává pánovi (prácedárci) právo, ne sice majetkové (dominium), ale užitné (usus neb ususfructus) na dělníka..

V době nejnovější, kdy o důstojnosti lidské osoby tolik se mluví a píše, nemohly ovšem spisovatelům mravovědným a národohospodářským ujíti veliké rozdíly, jež jsou mezi smlouvou pracovní a nájmovou, zvláště chybnost názoru o „užití osoby“, ale chtějíce zachovati staré rozdělení smlouvy, hleděli se vyhnouti jen úskalí druhému; i nemluví již o „usus vel ususfructus personae“, nýbrž vyměřují smlouvu nájmovou jako smlouvu, „jíž buď užití věci nebo práce lidská za mzdu se zadává“,[4]) naznačujíce tak, že lidská práce není nějaké užití osoby

té jedná také *Stubenrauch* ve výtečném »Commentar zum österr. a. b. Gesetzbuche«. 2 Bände, 6. Auflage. Wien 1894, Manz. (II. k §§ 1150 sll.) Určení obvyklé dle mzdy časové a mzdy od kusu, obyčejně s uvedeným spadá v jedno, ale ne vždy. (Viz Schreiber d. jm. s. 10.)

[1]) Srv. *W. Endemann*, »Studien in der romanisch-canonistischen Wirthschafts- und Rechtslehre«. 2 Bände (1. Bd. 1874, 2. Bd. 1883), I. S. 365 f.

[2]) Směle můžeme je zváti jedinými pěstiteli theoretických otázek národohospodářských té doby. V jejich spisech jsou pravé poklady pro poznání tehdejších názorův i poměrův ekonomických a kulturních vůbec. Že pisatelé kulturních dějin nic nebo příliš málo si jich všímají, jest práce jejich ztížena a výsledky mnohdy chybny.

[3]) Tak *de Lugo*, »De iustitia et iure«, disp. 29. s. 1. n. 1. vyd. uv. sv. VII. str. 533.; *Paul. Laymannus S. J.* mluví jen o věci: »est contractus, quo quis rem aliquam alteri utendam vel fruendam concedit certo pretio sive mercede constituta«, dodává však: »haec res aut mobilis ... item opera hominis« (Theol. mor., ed. III. Monaci 1630, lib. 3. de iust. tract. 4. cap. 22); *Lacroix S. J.* užívá sice téže definice, ale vkládá již do ní: personam vel rem (Theol. mor., Colon. 1729, lib. 3. p. 2. dub. 11.). Podobně *L. Lessius S. J.*, »De iust. et iure«, Paris 1613, lib. 2. cap. 24. dub. 1, a jiní.

[4]) Výměr ten podal již Jesuita *Paul. Gabr. Antoine* v »Theol. mor. univ.«, Augustae Vind. 1755, kde v tract. de contractibus cap. 6. qu. 1. dí: »Locatio est contractus, quo

dělníkovy, rovné užití věci. Však zdá se nám, že ani tato změna nestačí, že ani tento výměr povaze smlouvy pracovní neodpovídá.

Tvrdíme, že výměr označující smlouvu pracovní jako nájmovou jest buď chybný, neb aspoň nevhodný.

α) Chybný jest, mluví-li se o smlouvě pracovní jako smlouvě nájmové v pravém slova smyslu, jakoby se v ní totiž zadávalo druhému právo užitné na osobu dělníkovu.

Právo užitné zajisté spočívá v tom, že může, kdo takové právo má, nakládati s věcí dle vůle ke svému prospěchu, šetře toliko věci samé, již musí vrátiti.

Může v takovém smyslu míti člověk právo užitné na člověka? Myslíme, že nemůže. Neboť: v čem záleží to užití věci? V tom, že ji applikuje k nějaké činnosti: koně k jízdě, pole ke zorání atd.[1]) Patrno tedy, že na sebe právo užitné mám, neboť mohu svých mohutností užívati, je k činnosti applikovati. Mohu tedy i jinému to právo na sebe prodati, sebe pronajati? Nikoliv! To by bylo tolik, jako dáti jinému právo, aby mých mohutností užíval, k činnosti je applikoval, což jest, jak již nahoře naznačeno, nemožno. Vždyť vůle má — ona jediná — je to, jež mohutnostmi hýbá, je uvádí

rei usus vel fructus vel personae opera certo pretio conceditur ad tempus.« A toho výměru užívají i moralisté novější. Srv. *Schenkl*, »Ethica christ.«, ed. IV. Viennae 1826, sv. II. str. 326; *Scavini*, »Theol. mor. univ.«, ed. VI. Neap. 1855, sv. II. str. 335; *Pruner*, »Lehrbuch der kath. Moralth.«, Freib. 1875, str. 624; *Müller*, »Theol. mor.«, ed. IV. Vind. 1889, sv. II. str. 363; *Gury-Ballerini-Palmieri*, »Theol. mor.«, Frib., Herder, sv. I. str. 755; *Lehmkuhl*, »Theol. mor.«, Frib., Herder, sv. I. č. 1125. (jenž však klade práci na místo prvé: »... aut opera hominis aut usus vel fructus rei...«). Též *Cathrein*, »Moralphil.«, Frib., 2. vyd. 1893, nazývá smlouvu pracovní »eine Art Miethe«, ač v následujícím pak rozdíly dosti jasně naznačuje (sv. II. str. 327). Tím podivnější, že veledinný katolický sociolog švycarský *Dr. C. Eberle*, jenž toto místo z Cathreina cituje, pak nicméně dodává· »...dass der Arbeitgeber durch den Lohnpreis... die Bethätigung der Arbeitskraft sich gewissermassen zum Eigenthum erwirbt... Wir sagen ‚gewissermassen', weil von einem vollkommenen Eigenthum (dominium perfectum) keine Rede sein kann, da der Besitz der Arbeitskraft schliesslich doch vom Arbeiter nicht auf den Arbeitgeber übertragen werden kann, sondern nur das Verfügungs- und Nutzniessungsrecht (fructus et ususfructus).« »Arbeit und Lohn«, Uznach 1894. Oberholzer. Tak objevuje se tedy zase na povrchu stará frase o »užití osoby«, jež vlastně ani u moderních moralistů nechybí. Viz *Linsenmann*, »Lehrbuch der Moralth.«, Freib. 1878, str. 552; *de Varceno*, »Comp. theol. mor.«, Augustae Taur. 1887, sv. I. str. 566.

[1]) Srv. sv. Tom. I.—II. qu. 16. a. 1. in cap.: »usus rei alicuius importat applicationem illius ad aliquam operationem; unde et operatio, ad quam applicamus rem aliquam, dicitur usus eius.«

v činnost; síly tělesné jsou pouze nástroje její.[1]) Mohu tedy sice se zavázati, že budu já užívati mohutností svých, v činnost je uváděti ve prospěch druhého a dáti mu tak právo, aby toho po mně žádal, mne, nechtěl-li bych tak činiti, trestal, ale dáti mu právo, aby on v činnost uváděl mohutnosti moje, jich užíval, to věru nemohu. Nejsem pouhá věc neživá, nejsem nerozumný tvor, jsem obdařen svobodnou vůlí, která se může každou chvíli vzepříti a jíž nepohne žádný princip vnější.

Mluví-li se tedy o smlouvě pracovní jako o zadávání práva užitného na osobu dělníkovu, je to chybno a ukazuje názor o práci lidské a člověku samém značně materialistický, pohanský.

V pohanství zajisté byla práce ruční, práce tělesná nečestna. Svobodný se jí nezabýval přenechávaje ji otrokům. A ti, kdo za mzdu práci takovou přejímali, jmíni jsou otrokům rovni. Cicero aspoň bez obalu dí, že mzda sama již jest závazkem k otroctví,[2]) a Aristoteles řemeslníky zove jistou měrou otroky, a díla, v nichž nejvíce těla se užívá, jmenuje nejotročtějšími.[3]) Když tak soudili největší myslitelé starověku, jaké asi bylo mínění ostatních![4])

Že pak otrok od věci neživé nebo zvířete nemnoho byl rozlišován, všeobecně je známo. Připomínáme tu jen výrok Varronův:[5]) Tres

[1]) Srv. s. Thom. l. c.: »...voluntas est, quae movet potentias animae ad suos actus et hoc est applicare eas ad operationem; unde manifestum est, quod uti primo et principaliter est voluntatis, ... aliarum potentiarum tamquam exsequentium, quae comparantur ad voluntatem ... sicut instrumenta ad principale agens.«

[2]) De officiis I., 42: »Illiberales — et sordidi quaestus mercennariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur; est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis.« A dále: »Opificesque omnes in sordida arte versantur; nec enim quicquam ingenuum habere potest officina.«

[3]) V I. knize Politiky. Srv. Tomáše Aqu. »Commentarius in Aristotelis Politicorum libros VIII.« na př. l. I. lect. 9: »Sunt autem ea opera... servilissima, in quibus corporum plurimus est usus.«

[4]) Sama terminologie latinská to pěkně naznačuje: Práce obsahuje v sobě společenské snížení, slove ministerium (od minus, minuere); svobodný nemá se jí podjati, má ji přenechati otroku: operae illiberales, opera servilia; práce svobodného muže není tělesná, nýbrž duševní, není ministerium, nýbrž munus, nekoná se za mzdu, nýbrž gratis: munificentia, beneficium, officium; je svobodného člověka důstojna: opera libera, operae liberales; a od druhého se za ni čeká jen dík: gratificatio. Toto »munus« může sice s druhé strany býti opětováno: remunerari, ale to není pak mzda (merces), nýbrž čestný dar (honos, honorarium), který cti nečiní ujmy. (Srv. »Monatschrift für christliche Social-Reform« 1896, str. 294 sl.)

[5]) Agric. I., 17.

partes instrumenti, genus vocale, semivocale et mutum, servi, boves, plaustra. A sám veleduch starověku, Aristoteles, neváhá tvrditi: „Užití otrokův a zvířat neživých málo se od sebe liší; neboť obojí přispívají k věcem potřebným tělem svým.“ [1]) Je-li tedy otrok roven věci, je-li pouhý živý nástroj, lze pánovi s ním nakládati úplně dle vůle, lze jej i jako věc nějakou prodati a tím spíše pronajati. Což tedy divu, že neshledává v tom pohanský názor nic urážlivého, nic člověka nedůstojného, mluví-li se o „užití otroka“, o nájmu otroka? Římské právo činí tak velmi často.[2])

A je-li práce tělesná otroku vlastní, je zcela přirozeno a důsledno, že se i na člověka svobodného, na dělníka, který se k takové práci za mzdu zavazuje, nepohlíží jinak než jako na živý nástroj, a že se i jeho práce označuje jako užití jeho osoby, pánu pak že se připisuje právo užitné na něho!

Tak vyvinul se názor ten z pohanského ponětí práce a člověka. Díme „názor“ — správněji: rčení; neboť práva kanonického a moralistů, kteří je z pohanských právníků přejali, byl takový materialistický pojem o člověku zajisté dalek. Mluví-li o „usus personae“, je to u nich pouhé rčení. Rčení to však je rozhodně chybno.[3])

---

[1]) Srv. ve vyd. jm. XXI., str. 373.: »Et vero servorum et animantium mutorum usus parum inter se differt; ab utrisque enim: a servis et a bestiis cicuribus, ad res necessarias adiumenta corpore afferuntur.« Zajímava je tu také Aristotelova definice otroka, již dává v »Polit.« I., 2., kde píše: »Qui non est suus natura, sed alterius, praeterea vero homo est, hic est servus natura. Alterius porro homo est, qui quum homo sit, res possessa est. Iamvero res possessa instrumentum est« (tamže str. 372), či, jak ji sv. Tomáš z toho odvozuje: »Servus est organum animatum activum separatum alterius, homo existens.« (Tamže str. 374.) Tedy: nástroj, od jiných se lišící tím, že jest člověk.

[2]) Tak praví se v »Institucích«: »Constituitur autem ususfructus non tantum in fundo et aedibus, verum etiam in servis et iumentis« (§ 2. J. de usufructu II. 24); srv. také § 3. J. de usu et habitatione II. 5. Podobně v »Digestech«, na př. l. 4. Dig. de operis servorum VII. 7: »Fructus hominis in operis consistit... Et ut in ceteris rebus fructus deductis necessariis impensis intelligitur, ita et in operis servorum.« Tak i v knize XIX. Dig. tit. 2. porůznu (l. 19. § 4., l. 22. § 1., l. 36—43) a v l. 21. a zvláště 25. Dig. de usufructu VII. 1.

[3]) Mohlo by se nám namítnouti, že potírajíce názor o smlouvě pracovní jako nájmové, přihlížíme jen k právní formě, zvané »usus«, ostatních dvou pak: ususfructus a fructus zanedbáváme. Odpovídáme: »Ususfructus« předpokládá jednoduché užití (usus), a poněvadž o tomto mluviti nelze, nemůže ani o onom býti řeči. »Fructus« pak starým právníkům znamenalo tolik jako ususfructus. Srv. § 1. l. 14. Dig. de usu et habit. VII. 8: »Ususfructus an fructus legatur, nihil interest, nam fructui et usus inest, usui fructus deest. Kdo však slovem »fructus« rozumí pouze prospěch, užitek, patří již ke třídě druhé, o níž mluvíme sub β).

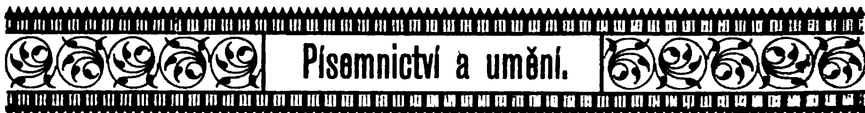
β) Nevhodný jest výměr smlouvy pracovní jako smlouvy nájmové, nemyslí-li se na skutečné užití osoby, nýbrž pouze na jakousi podobnost, jak to naznačují, kdož praví ve výměru po Antoinovi: „Užití věci nebo práce lidská.“

Nepopíráme podobnosti mezi právem na lidskou práci a na užití věci. Kdo má právo na užití věci, tomu věc jest v moc dána, a bere z ní užitek. Tak i dělník ve smlouvě pracovní pánu se podrobuje, a pán z práce jeho má užitek. V užitku, prospěchu, jaký z věci i osoby člověk míti může, je tedy podobnost. Ale jak velký spolu rozdíl ve způsobu, jakým se ten užitek z věci a z osoby přijímá! Tam libovolným nakládáním s věcí, zde dobrovolným užíváním sil se strany dělníkovy. Ač tedy nějaký podklad toho obdobného názvu ve věci samé jest, přece rozdíl tak jest velký jako mezi osobou a věcí. Právem tudíž řečený výměr, i když v tomto smyslu se ho užívá, zveme nevhodným.

Důstojnost lidské osoby sama žádá od vědy právní a národohospodářské, aby smlouvu pracovní smlouvě nájmové nepodřaďovala, nýbrž jí vytkla ve smlouvách oboustranných místo vlastní.[1]) (P. d.)

[1]) Tak učinil již genialní *Dr. Karel Werner* v »System der christlichen Ethik«, Regensburg 1852, Manz, v III. sv. str. 381, důrazně to vyslovil *Vogelsang* v programmu haidském (srv. »Monatschrift für christliche Social-Reform« 1883, str. 346) a nejnověji würzburský professor *Fr. A. Göpfert* ve své »Moralth.«, Paderborn 1897, Schöningh, II., 168.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozgleda« AL. MALEC.

Zabývaje se lidovědnými studiemi v působišti svém, bral jsem ovšem pilně v potaz vše, co dosud o krajině naší napsáno. Uvedený článek byl mi také pramenem příslušných vědomostí, avšak, jak jsem se přesvědčil, nedosti spolehlivým. Poněvadž obnovená pozornost obrací se k ostrůvku našemu, chci tu na některé věci upozorniti, aby se dále nepřepisovaly.

„Jižní Morava vypadá jako pestrá mosaika.“ [1]) Do ní zasazen vzácný drahokam, vzatý z pobratimského nám Čechům národa hrvátského. „Nechť přijdou naši básníci a poznají; nechť přijdou naši malíři a vidí; nechť přijdou naši hudebníci a slyší; nechť přijdou konečně i vůdcové naši a učí se...“ [2]) Pojďme tedy, a vizme!

„Byl jsem mezi svými“,[3]) jásá p. spis. se svými soudruhy, když z mrtvých osad německých jako z těžkého sna trapně probravše se, octli se v prvé osadě hrvátské: v Gutfjeldě. Cítíme, že ples ten jde mu od srdce; p. spis. mluví slova ta i nám z té duše. Proto pobyli jsme si tu plných sedm let, a za tu dobu často brali článek p. spis. do ruky, pozorovali, srovnávali, přesvědčovali se. V úvodě p. spis. vystihl celkem správně povahu lidu německého kolem hor Palavských. Sami němečtí spisovatelé, z toho lidu pošlí, nemluví o něm mnoho jinak, než p. spisovatel. „Im allgemeinen sind sie aufrichtig mit gerader Derbheit, offenherzig und mittheilsam; ... dagegen fehlt ihnen so ziemlich jeder Zug für das Poetische; ... gesungen wird gerne, jedoch fehlt den Gesängen jene Innigkeit, wie sie in den Alpenländern zu finden ist.“ [4]) Nikde tam nespatřili veselého oka, neuslyšeli vlídného slova, za to jak poskočilo jim srdce radostí, když přivítáni byli v hrvátském Gutfjeldě srdečným, zbožným „pohvâlen“, jímž stařenka po domácku, uctivě jich pozdravila. Ani netušila, jak milým citem vzrušila jim nedočkavou mysl, vzedmuté nitro! A právě toto vzrušení asi zavinilo, že p. spis. ve chvíli té, u mocném vznětu citovém, přeslechl se, a napsal, čeho stařenka neřekla. Jak zněl její pozdrav? Pan spis. praví: „Pohvalem pan Ježuš.“ [5]) Ale tak Hrvátka nepozdravila a nemohla ani pozdraviti. Hrvát pozdraví buď hrvátsky nebo německy. Němce a každého, koho považuje za Němce neb o němž předpokládá, že neumí hrvátsky, po-

[1]) p. spis. na str. 22.
[2]) str. 4.
[3]) str. 5.
[4]) »Der politische Bezirk Nikolsburg« von Schwetter u. Kern. 1884. I. S. 98—99.
[5]) str. 4.

zdraví německy, Hrváta a Neněmce známé pozdravuje hrvátsky. Pana pisatele jako cizince neznámého měla tedy dle řečeného pozdraviti německy; buď že však slyšela hovor jeho se soudruhy český, nebo že ani hrubě si nevšimla, koho pozdravuje, ze starého zvyku, bezděky pozdravila hrvátsky. Ale pozdrav její nezněl tak, jak píše p. spis. Neboť

1. Hrváti neznají ve své mateřštině a nikdy, ani v pozdravu, neužívají slova: pán. Z úst jejich, mluví-li mateřštinou, nikdy ho neslyšeti. Slovo to slýchají v češtině, ale v jejich jazyku mateřském jim naprosto neznámo.

2. Nepřirozeno, aby snad byla zúmyslně slovo to tehdy v pozdrav svůj vložila. Hrvátský pozdrav v ústech tak ustálen, že by se byla spíše zakoktala, než nový, jí neznámý pozdrav ze sebe vypravila. Hrvátský její pozdrav sestaral s ní a jí v ústech tak, že jí nebylo snadno z čista jasna jej změniti a cizí slovo v ustálené rčení vsunouti.

3. Kde by byla nabrala času, pozdrav nový si na potkanou zosnovati? Ne, pozdravila, jako pozdravovala vždy, zbožně, měkce, uctivě, vroucně, a pozdrav ten zněl, jak dosud zní a nikdy se nemění: „Pohvâlen Ježuš Krištuš.“ Úplný by zněl: „Pohvâlen budi Ježuš Krištuš“, ale „budi“ se vždy vypouští. Pan spis. zvyklý jsa slýchati český pozdrav, v němž přichází slovo „pán“, přeslechl se a slyšel, čeho stařenka neřekla, poněvadž hrvátsky pozdravila. Slovo „pán“ Hrvátům tak cizo, že neznají a neužívají ani obecné, v českém i slováckém lidu všude užívané zdrobněliny jeho: „panáček“, říkajíce každému knězi bez rozdílu svým hrvátským: „gospuôdin“.

Překvapuje-li nás slovo „pán“ v hrvátském pozdravu, tedy přímo zaráží nás, co jiní Hrváti na potkanou do kostela připojovali dle pana spisovatele ku svému pozdravu: „Vítajte na služby Boží“ (str. 5.). Tu se Hrváti načisto zapomněli, vyšli ze svého zvyku, ztratili svou řeč a rázem stali se Slováky! Neboť jdouce dopoledne neb odpoledne do kostela, Hrváti nevítají se nikdy na služby Boží, jako Češi, Slováci atd., ani tak, jak píše p. spis., se vítati nemohou, poněvadž rčení: „služby Boží“ ve své řeči neznají, majíce jen „svietu mâšu“,[1]) „prôdigu“,[2]) „križni pût“,[3]) „krûnicu“[4]) a „nešpori“. Jdouce do kostela, pozdravují se navzájem obyčejným: „Pohvâlen Ježuš Krištuš“, a nic více nepřipojují. Za to jest jiný mezi nimi překrásný zvyk, o němž p. spis. ničím se nezmiňuje. Když totiž jdou z kostela domů, děti obyčejně spěchají rodičům vstříc a pozdravují: „Vitajte od sviete mâše“, a rodiče jim odpovídají berouce je za ruku: „Buôg ti daj diev sviete mâše.“ [5]) A kdyby nakrásně Hrváti byli chtěli zúmyslně připojiti k pozdravu slova p. spisovatelova: „Vítajte na služby Boží“, nebyli by se při tom vyhnuli své mateřštině, a byli by nevědomky skloňovali po hrvátsku slova: „služba Božja“ a řekli: „Vitajte na službe Božje.“

[1]) mše svatá.
[2]) kázaní.
[3]) křížová cesta.
[4]) nešpory.
[5]) Bůh ti dej díl mše svaté (podíl na mši svaté).

Kdyby p. spis. takto byl slova ta napsal, zněla by věrohodně, ale co on napsal, není ani české, ani hrvátské, **ani tu v obyčeji**, a ostává načisto nevysvětlitelno. Či snad slova ta nepocházela od Hrvátů, nýbrž od jiných obyvatelů gutfjeldských? Od kterých? Od Němců? Jistě ne. Od Čechů nebo Slováků? Také ne. Od Slováka býti nemohou, poněvadž jich v Gutfjeldě není (jediná Slovačka sem přivdaná, jak jest rok dlouhý, do kostela nejde jsouc slabomyslná), a Češi neříkají: „Vitajte na službý Boží", ale: „Vítám vás na slovo Boží, na mši svatou."

Dříve než p. spis. počíná popisovati život našich Hrvátů, vyličuje na str. 5.—7., jak a kdy se dostali na Moravu, ohlíží se po psaných památkách, pátrá, kdy školy založeny, jak poněmčeny byly, a připomíná ku konci jiné ještě podrobnosti o Hrvátech. Nepraví tu nic nového. Všeho toho dočísti se možno jinde, jak sám udává, na př. v Šemberových článcích v „Časopise Českého Musea" a v „Týdenníku" Ohéralově z r. 1843. atd., a co sám vynáší na jisto a prohlašuje za pravdu nezvratnou: rok 1584., že téhož roku Krištof z Teuffenbachu, pán na Drnoholci, přivedl osadníky do Gutenfelda, Přerova a Fröllersdorfu „z chorvátsko-slavonského pomezí, kteří stále ohrožováni byli od Turků", je tak málo zajištěno a pravděpodobno, že ani zprávou, „kterou chová škola fröllersdorfská" a o kterou p. spis. své tvrzení s takou jistotou opírá, rok ten nikterak zaručen není. Zpráva ta nespolehliva jest. „Domácí protokoll školní ve Fröllersdorfě počíná" teprve „rokem 1804.", a není v něm udán pramen, z něhož zpráva o roku 1584. byla čerpána. Krištof z Teuffenbachu povolal Hrváty na Moravu jiného roku, jak svým časem v „Českém Lidu" bude dokázáno. Také jich nepovolal z „chorvátsko-slavonského pomezí" — tomu odporuje řeč našich Hrvátů, kteří slyšíce dialekt v pomezí onom obecný, říkají: „Tâko mi negovorime." Povolal jich z krajiny jiné, v níž Hrváti dosud mluví tak, jako mluví Hrváti naši.

Pan spisovatel nemůže si vysvětliti, proč Volný ve své „Topografii Moravy" nazývá naše Hrváty „Podlužáky".[1]) Píše: „Názvu toho jsme nikde neslyšeli, aniž víme, jaký by mohl míti význam. Že by Chorváti bydleli pod lukami? Či by to snad byla nějaká zpomínka na jich původní jméno v chorvátsko-slavonské hranici?" Ani to, ani ono mínění není ničím odůvodněno. Volný připojil naše Hrváty ku Slovákům v okolí Břeclavy, o nichž slovutný Bartoš píše: „Podlužáky slove maličký úlomek velikého kmene slováckého v nejjižnějším cípě Moravy, vtěsnaném mezi Rakousy a Uhrami." [2]) Bartoš počítá k nim: Břeclavu, Lanžhot, Kostice, Tvrdonice, Týnec, Hrušky, Novou Ves, Prušánky, Mikulčice, Těšice a Lužice. Volný přibral i moravské Hrváty. „Sami říkají si Hrváti".[3]) správně podotýká p. spis., a mělo by se tak i v češtině psáti místo obvyklého Chorváti. Ale nesprávně píše o nich p. spisovatel, že „*h* vyslovují pouze tam, kde zatrhují do slovenčiny." Žádný Hrvát,

[1]) str. 7.
[2]) *Bartoš*, »Lid a národ«. 1885, II., 7.
[3]) str. 7.

mluví-li mateřštinou, nezatrhuje do slovenčiny, ale, jak níže dokážeme, mluví pravou řečí hrvátskou, nářečím čakavským, beze všeho zatrhování do slovenčiny; proto také má všude hlásku *h,* kde ve stejných slovech s češtinou my máme: *ch.* Doklad p. spisovatelův: „chodí vyslovují hody",[1]) není nejšťastnější; právě toho slova Hrváti zřídka užívají majíce: „pojti", „ići" a „grjesti"; lepším by dokladem bylo slovo jiné, na př. chléb, hrv. hlîb.

Vhodný den zvolil p. spis. ku své návštěvě Hrvátů: neděli. Dala mu nejlepší příležitost nahlédnouti do života jejich, poznati jejich živou řeč, sváteční kroj, tělesnou i duševní povahu a nabýti rozmanitých zkušeností v jednotlivých osadách, když obyvatelstvo světíc neděli, nebylo roztroušeno po polích. Neděle zavedla jej do kostela (str. 7.). Tam našel pořádek služeb Božích, jako bývá všude jinde. Hned však na počátku jich upoutala pozornost jeho slova, jež Hrváti říkají dělajíce kříž: „Va jime otca i sina i duha svétoga, amĕn."[2]) Ale jedno slovo nenapsal tu pan spisovatel správně; píše: „svétoga". Hrváti říkají: svietoga, a nikdy jinak. Pravili tedy: „Va jime Oca i Sina i Duha Svietoga. Amjen." To však nepadá tolik na váhu; více litovati jest, že p. spis. nevšiml si, jak Hrváti dělají kříž. Způsob ten liší je od Čechův i Němců zdejších, jest jim charakteristickým, a tak srůstá s bytostí jejich, že Hrvát, i když odloží kroj, zachová až do hrobu způsob, jak „mâja" jej učila dělati kříž. Všichni Hrváti dělají velký kříž neznamenajíce čela, úst a prsou, ale takměř nenapodobitelně žehnají se od čela k prsoum a od ramene levého k pravému. Zvyk ten není s to ani škola aby předělala; v ní jest drobným Hrvátům dělati s dítky německými kříž malý, ale žádné dítko hrvátské se nezapomene, aby tak kříž dělalo také mimo školu. Ve škole podrobí se kázni učitelově, doma a všude jinde dělá, jak je učil učitel všech učitelů: matka.[3])

Při mši sv. nebylo p. spis. nic pozoruhodno. Za to po ní „modlili se několik modliteb vesměs chorvátských" (str. 8.). škoda jen, že jich p. spis. nepoznamenal; byly by podaly pěkný obrázek živé řeči Hrvátův a ukázaly, jak mluví, správněji a názorněji, než všechny výpisky páně spisovatelovy z „Hiže zlate" na téže straně obsažené; co p. spis. ze všech těch modliteb zachytil na papír: „svét, svét, svét, gospodin bog nebéski, Sabaoth", není ani správno, ani úplno. Má státi: „Sviêt, sviêt, sviêt, sam gòspuodin Buôg[4]) nebjèski, Sabaot." Neváhám tu p. spisovatele doplniti přiznávaje, že mu nebylo snadno hned na první poslechnutí všechny ty modlitby pochytiti a jim všem rozuměti. Modlí se „po mâši" v neděli a ve svátek:

1. „Andjev Gospodinev[5]) je nazvistiv divici Marii i ona je prijela

---

[1]) str. 7.

[2]) str. 7.

[3]) Že správně, viz »Hlídku« 1897, str. 703.

[4]) *u* se tratí, modlí-li se; také přízvuk dávají na první slabiku ve slově: gòspodin.

[5]) Anděl Páně.

od Duha Svietoga. Zdrava si Maria, milosti si božje puna. Gospodin je Bog s tobu, ti si blâžena med ženami, blâžen je sad utrobe tvoje sviete, Ježuš. Svieta Diva Maria, Mati božja, moli Boga za nas za grišnike sada i va uru smrti naši. Amjen.“ Pan spis. podávaje tento „zdravas“ na str. 11., vynechává slovo: je, zde podtrhnuté, píše „světě“ a má psáti: sviete, a po slově Ježuš přidává: Krištuš, čehož Hrváti neříkají.

„Ovo ja služebnica Gospodinova, budi meni polag riči tvoje. Zdrava si...“

„I rič je tielom postâla i med nami je prebivala. Zdrava si...“

2. „Oče naš k'jesi na nebesih. Svieti se ime tvoje. Pridi k nam kraljestvo tvoje. Budi volja tvoja kako nâ nebi tako *i* nâ zemli. Kruh naš sakdani daj nam ga Bog danas. *I* odpusti nam duge naše, kot i mi je odpušćame dužnikom našim. Neuvedi nas v napast, zbavi ti nas Bog od sjega zla. Amjen. Zdrava si Maria...“ Pan spis. podávaje Otče náš jejich na str. 10., chybuje, an píše: „tako na zemi“ místo: tako i na zemli, a vynechává: *i* před slovem: „odpusti“, je před „odpušćame“ a „Bog“ před „od sjega zla“.

3. „Zdrávas Královno...“ česky. Následující modlitbu modlí se i po „nešporách“ a ve všední dny:

4. „Pozdraven budi presvieti oltarski Sakramjent i prečisto prijeće preblâžene divice Marie, Mâtere Božje. Sviêt, Sviêt, Sviêt sam Gospodin Bog nebjeski. Sabaot. Ča su: nebesa, sa okrugla zemla, se su njegove sviete Božje milošće puna.[1]) Slâva Ocu i Sinu i Duhu Svietomu, kot je bilo od početka, neka bude až na veke vekov. Amjen.“ Slova: „Ča su: nebesa...“ modlí se tak plynně a nejasně, že jim nelze rozuměti, až jich několikráte slyšíme.

O modlitebních knížkách: „Hisa zlata“, z níž p. spis. klade na str. 10. výpisky, píše, že, „jak se přesvědčil“, je mají v každé rodině. Nemají; p. spis. se snad přesvědčil, že je má několik rodin, ale ne „každá rodina chorvatská.“ V Gutfjeldě jich jest jen asi 7 exemplářů! „Kupují je v Železnu (Eisenstadt) v Uhrách, kamž chodívají každoročně na pouť“,[2]) napsal p. spis. Bylo tak do let 1868.—1870., ale od té doby bohužel, přestali tam choditi. Vůdcem býval jim „Ive Suparić z Gutfjelda“; sestárnul, a nástupců po něm se nenašlo. Ztráta pro moravské Hrváty veliká! Neboť poutě ty byly jim jediným pojítkem s národem hrvátským, mocnou, nenahraditelnou vzpružinou ducha i vědomí národního, neustálou obnovou paměti na starou vlast a bohatým pramenem duchovního chleba vezdejšího, knížek modlitebních. Všeho toho Hrváti pozbyli oněmi poutěmi. Smutné následky brzy se dostavily. Modlitební knihy řeči cizí (německé) počaly raziti sobě cestu do rodin na velikou škodu života mravního i národního, přibývalo jich očividně: mladší generace navykala jim odvykajíc více

[1]) Pozdravena buď přesvatá oltářní Svátost a přečisté početí přeblažené Panny Marie, Matky Boží. Svatý, Svatý, Svatý jedině Pán Bůh nebeský, Sabaot. Co jsou: nebesa, celá okrouhlá země, všechny jsou jeho svaté, Boží milosti plny.

[2]) str. 8.

a více domácím, starým, cenným a nadšeným proslovem hrvátským opatřeným knížkám „Hisa zlata“ od Lovra Bogovića. Již se v nich ani nevyznala! Hošík hrvátský nahlédnuv do nich, pravil otci: „Ale tjatja, to je čudnovato, mi velime žitak, a ovde stoji ‚sitak‘“ [1]) (život).

A tomu-li tak, možno, aby pravda bylo, co p. spis. napsal na str. 9.: „Děti zpovídají se chorvátsky (moravsky), děvčata a staří lidé taktéž, jen někteří výrostkové německy. Staří lidé nechtějí a ženy neumějí jinak.“ Není přirozenější dle toho, co pověděno, že mládež a mladší generace ze škol německých vyšlá, majíc většinou modlitební knížky německé, neznajíc vlastní hrvátské formule zpovědní, že zpovídala se německy, a starší dle svého zvyku starého: hrvátsky, česky nebo německy? Vskutku p. spis. neinformoval se o té věci s dostatek, aniž na patřičném místě. Kdyby sobě p. spis. nebyl obtěžoval zeptati se některého z duchovních správců zdejších, nebyl by, chtěje pravdu psáti, nikdy slov těch napsal! Bezmála opak toho jest pravdou, co on tvrdí. Děti zpovídaly se německy, mládež převážnou většinou německy, jen starší generace hrvátsky, německy, někdo i česky. I staří někteří říkali formuli zpovědní „njemćki“ a pomodlivše se ji, připomínali: „Sada ću se zpovidat po hrvatsku“,[2]) a říkali hříchy hrvátsky. — Od r. 1885. nastal obrat k lepšímu v Preravě, kde přičiněním nynějšího p. faráře učíce se českému katechismu, zpovídají se česky, mládež rovněž česky a starší lidé hrvátsky nebo česky, zřídka německy. V Gutfjeldě jest rok 1885. mezníkem mezi neutěšenými v té příčině lety minulými a lepšími časy nynějšími; toho času dostali totiž Hrváti nové, dle Bogovića zpracované modlitební knížky hrvátské; záhy rozebralo se jich 150, a od té doby zpovídají se hrvátské dítky hrvátsky, mládež dobrou většinou, ženatí a staří téměř napořád hrvátsky. Ve Frjelištorfě ostalo vše, jak bývalo.

O koncovce vlastních jmén: *ić* (Suparić, Jandrešić, Sić....) píše p. spis., že vyslovují ji s pazvukem po *č*. Hrváti říkají: „Mi velime: Slavić, Drobilić, Kulešić, ale v školi nam veliju: Slavič, Drobilič, Kulešič...“; dobře tedy vědí, kde se u nich vzalo to cizí *č*. „Ve škole a matrice píšou je *ch* (Mikulich)“, tvrdí p. spis., což s pravdou se nesrovnává. V Gutfjeldě a Preravě je nikdy tak nepsali, ve Frjelištorfě jen v nejstarších matrikách z r. 1686.—1688.; psali je německým *tsch, tz* nebo českým *č*.

(P. d.)

[1]) »Ale, tatínku, to je podivno, my pravíme ...«

[2]) »Nyní se budu zpovídat hrvátsky.«

Giov. Marković: Gli Slavi ed i Papi.

Ref. Dr. Al. Dvořák.

Nikdo neupře, že dnes na veliké Rusko upřeny jsou zraky celé Evropy, což ovšem na předním místě odůvodněno jest jeho velmocenským postavením. Než, jak již často se přihází, vzrůstá ve fantasii mnohých, zvláště však Rusů samých a jich přízniveův u nás, význam této kolossalní slovanské říše v rozměry nepoměrné, jež potom slouží za podklad všelikých až přímo báječných domněnek. V té příčině uvádíme jen ideu tak zvaných slavofilů tvrdících, že prozřetelností Boží Rusku svěřena jest úloha, aby hynoucí Evropu zachránilo nábožensky svou orthodoxií a svou občinou socialně, a založivších za účelem tím „slovanskou společnost dobročinnou“, jež má rozšiřovati zatím jen ruskou orthodoxii mezi slovanskými národy. Ti, kterým na Rusi říkají „zapadniki“, domnívají se zase, že Rusko sice tu očistu a obnovu západní společnosti provede, ale jen tenkráte, navrátí-li se v lůno církve katolické a tím způsobem napřed se samo obrodí. Toho poslání však Petr Čadajev, veliký duch ruský, upírá své vlasti úplně, ježto prý zůstala velmi pozadu v rozvoji nábožensko-kulturním a hluboko trčí v hnilobě řecké orthodoxie; Rusko ho za to ovšem hned proskribovalo a bláznem prohlásilo. Při takové různosti mínění nechceme zde nikterak o velké budoucnosti ruského kolossu rozhodovati, ale toho přesvědčení jsme my katolíci všichni, že by Rusku v každém ohledu nad míru prospělo, kdyby se vrátilo k víře otců svých, k víře sv. Cyrilla a Methoděje. Toho si všichni přejeme a doufáme, že se to velkolepé dílo podaří. Než kdy a jakým způsobem?

Jako jinde tak i zde to byli a jsou papežové, kteří úsilovně pracovali a pracují o tom, aby odtrženci se zase spojili s pravou a jedinou církví. A právě tyto styky slovanských národů rozkolných s Římem nám v jasném přehledu podává nově vyšlý spis Jana Markoviće, nadepsaný: „Gli Slavi ed i Papi“: spis v mnohém směru zajímavý a v otázce smíru carského Petrohradu s Římem papežským velice poučný. Spisovatele charakterisují dvě věci: přesvědčení, že hodina touženého smíru ještě daleko, a doznání chyby, pro kterou se nezdařily zvláště nejnovější pokusy v tom směru. Byly to pokusy tyto: Ku koncilu Vatikanskému měly býti pozvány také rozkolné církve východní. Monsignor Valerga, tehdejší patriarcha latinský v Jerusalemě, poměrů tamních velmi znalý, s toho zrazoval předvídaje, že pozvání nepříznivě odmítnuto bude. Než v Římě viděli vše růžověji a pozvání bylo posláno. A jak se tu vyplnila výstražná slova Valergova! Patriarchové Cařihradský, Jerusalemský a Alexandrinský nechtěli psaní Piova vůbec ani přijmouti; Antiochenský je sice přijal, ale hned odpoledne vrátil; metropolita Chalcedonský napsal na obálku: „nepřijímá se“ a podobně učinilo na 80 biskupů patriarchatu Cařihradského. Z Ruska nepřišla odpověď žádná.

Něco podobného stalo se v r. 1893. a 1894. Dominikan Vannutelli byl poslán do Ruska, aby poznal, přejí-li vysoké kruhy státní i církevní

smíru se západem. Obdržev několik dobrých slov, vrátil se spokojen a ujišťoval, že blízka je shoda. Téhož roku odbýval se v Jerusalemě eucharistický kongres za předsednictví kardinala Langénieux. V dojmu slavností kongresových psalo se do Říma, že na východě mnoho předsudků proti církvi katolické padlo, a většina se domnívali, že nadešla doba smíření. Zase to byl latinský patriarcha Jerusalemský, monsign. Piavi, jenž ty domněnky prohlásil za optimistické a před ukvapením varoval. Kardinal Langénieux se vrátil do Říma, a když prozkoumány byly všechny spisy o spojení církví východních, vydal sv. Otec Leo XIII. památnou encykliku „Praeclara gratulationis", kdež se obrací přímo na všecka knížata a národy světa volaje a povzbuzuje je, aby sjednotili se s církví katolickou, zvláště pak k tomu vyzývá východní církev a národy slovanské. Tato encyklika však byla velmi nepříznivě u slovanských bratří přijata a způsobila hroznou bouři nepřátelských projevů proti církvi a proti Římu. A příčina? Zase velký optimismus, domněnka, že pravoslavní jsou smíru nakloněni. Tak soudí Marković. K tomu přesvědčení zajisté přivedlo jej studium, jehož výsledky nám v knize své podává, a věru že i nám jeho spis mnoho objasní a vysvětlí. Dílo své rozdělil Marković na dvě části. První majíc býti základem pro vylíčení styků „Slovanů s papeži", pojednává o obrácení slovanských národů (1—5), o hierarchii v Rusku (6—7), o rozkolu a postupu řecké orthodoxie mezi Slovany a zvláště u Rusů (8—12). V druhé části nám líčí spisovatel vzájemné styky římských papežů s Ruskem (1—10), Srbskem (11—13), Černou Horou (14—15) a Bulharskem (16—19).

Cerkovnoje predanije i russkaja bogoslovskaja literatura.

(Č. d.)

Známkou všeobecné autority stolice Petrovy jest účastenství Římských papežů v řešení otázek o svěcení velikonoc a o křtu kacířů. Jestiť to známkou všeobecné vážnosti církve římské, že apoštolský muž, biskup ve Smyrně, sv. Polykarp, odebral se na poradu k papeži Anicetovi o různých záležitostech církevních nikoli, že by tento požíval osobní vážnosti, nýbrž, poněvadž těšil se vážnosti pro místo, jež zaujímal. A když papež Viktor, chtěje zavésti jednotu ve svěcení velikonoc, nařídil, aby všude konaly se sněmy na vyjasnění otázky té a pak biskupy, již nechtěli slaviti velikonoce v neděli, chtěl z církve vyloučiti, nebyl skutek ten pokládán za nezákonitý, přesahující právo a moc papeže Římského. Bělajev líčí přání Viktorovo, zavésti oslavování velikonočního hodu v neděli, jako ctižádostivý pokus Římského biskupa podrobiti jiné církve výlučně (prý) římským obyčejům.

Bělajev hledí na protest Firmiliana, biskupa Caesarejského, proti papeži Štěpánovi, jenž zavrhoval nový zvyk křtíti kacíře bez rozdílu,

poněvadž zvyk ten nesouhlasí s apoštolským podáním, jako na důkaz proti primatu papeže Římského; ale církev netupila Štěpána za to, že hájil starého obyčeje, založeného na podání apoštolském (nekřestit kacířů), nýbrž uznala jednání jeho za správné a souhlasila s ním. Ve sporu tom biskupové východní, kteří chlubili se, že zachovají staré podání. opustili starou praxi církevní, jíž zastal se biskup Římský, ač Firmilian praxi tu nazval bludem. A co se týče sv. Cypriana, jenž také odporoval papeži ve sporu tomto, nezapřel tím primatu „stolice Petrovy založené po slovu Páně na skále", neboť jindy primat slovy i skutky vyznával; v tomto případě měl za to, že se nejedná o záležitost víry, nýbrž o kázeň církevní, pro niž nemá se rušit jednota církve. Ba ani Firmilian v hrubém listu svém k papeži nevyvrací faktu, že církev založena na Petrovi, a že církev římská je stolicí Petrovou, nýbrž potvrzuje faktum to.

V II. hlavě (89—163) Bělajev uvádí protest afrických biskupů, poslání k papeži Coelestinovi (422—432) jako velice vážný důkaz proti „domnělým" právům stolice apoštolské. Když totiž vyobcovaný kněz Apiarius appeloval k papeži, biskupi afričtí zakázali nižšímu duchovenstvu posílat appelace k papeži, což prý dokazuje, že biskupi afričtí neuznávali autority apoštolské stolice. Ale poslání to nemělo vlivu na praxi církevní, protest ten nezanechal žádných stop v životě církevním: appelace k apoštolskému stolci nepřestaly. Obraceliť se i dále pravověřící i kacíři k nástupci Petrovu jako k vrchnímu soudci, pastýři a učiteli. A zjev ten vyplývá z vědomí církve, že nejužší moc v církvi náleží stolici Petrově a že „ve stolici této náleží všem zachovávati jednotu", jak dí sv. Optat, jeden z oněch biskupův afrických.

Sám sv. Basilius psal v době schismatu v Antiochii sv. Athanasiovi, by snažil se naklonit Římského biskupa, aby potvrdil Meletia za biskupa, čímž uznal právo stolice římské potvrzovat biskupy. A biskupové na východě v církevních záležitostech obracejí se k papeži a dovolávají se pomoci jeho, aby věřící uvědomil o odpuštění kajícím a vyloučení zatvrzelých kacířů, což důkazem vážnosti stolice Petrovy, jestliže rozhodnutí její platila za výraz nepopíratelného učení církve. Taková byla praxe církevní, že pravověrní i kacíři obraceli se k papeži, aby dosáhli uznání svého učení jako pravoslavného, protože každý chtěl si zajistiti schválení učení svého od římské církve; spojení s apoštolskou stolicí bylo důkazem pravoslaví. Tak k papeži obrátili se Marcion, Montanisté z Asie, Praxeas, oba Theodoti (koželník a penězoměnec) i jiní. Dějiny vůbec dokazují, že papeži měli rozhodující vliv v boji s kacíři, jež vylučovali z jednoty církve, což Bělajev marně popírá.

Historii s Montanem Bělajev nazývá prvním, ale nezdařilým debutem papežů na jevišti vládychtivých pokusův, an dí: „Snaha po absolutismu ovládá papeže a jeví se v činnosti jejich už v druhém a třetím století"; papeži prý žili a jednali v okolnostech, jež v nich vychovávaly „ducha hrdosti a nadutosti", a běh dějin nutil je k usurpaci, budil v nich pud despotismu. Autor náš naopak ukazuje, že nikoliv následkem tehdejších okolností, nýbrž okolnostem těm na vzdor v jednání Římských papežů viděti onu pečeť moci a vážnosti, již uznává i Bělajev.

Otázka nejvyšší moci v církvi organicky souvisí s otázkou o neomylnosti církve: nejvyšší moc církve musí býti prosta možnosti pobloudíti v učení víry. Katolické učení, uznávajíc nástupce sv. Petra za hlavu církve, uznává jej zároveň za nástroj zvláštní božské pomoci, daru neomylnosti, kdežto pravoslavná církev uznává za nástroj neomylnosti všeobecné sněmy církevní. Bělajev zavrhuje učení o neomylnosti stolice Petrovy a praví: „Uznati, že papež může býti oklamán i uveden v blud nesprávným domáháním se, přijati přenáhlené rozhodnutí", znamená, vzdáti se římského učení o neomylnosti v samém principu jeho. Nemožnost učení katolického podle Bělajeva jeví se již tím, že papeži upadali v chyby, dali se oklamati, uvésti v blud, zastávali se nehodných. Při tom ukazuje, jak papež Julius zastával se Marcella a Zosimus Pelagia i Caelestia, již je oklamali pokryteckým vyznáním víry. Náš autor ptá se Bělajeva, zda první sněm církevní pozbyl proto neomylnosti, že jej oklamal Eusebius z Caesarei? Zajisté odvětil by Bělajev, že dar božské pomoci, následkem kterého církev nemůže mýliti se, hlásati lež místo pravdy, dán církvi k hájení pravd zjevených a že dar ten netýká se jednání církve v oboru přirozeného řádu, nechrání církve před omyly v souzení o lidech, srdcích a činech jejich; neboť neomylnost není znalostí srdcí lidských, ostrovtipem. A tak i papež je neomylný, když předkládá věčné pravdy učení víry a mravů se týkající, ač může mýliti se v otázkách přirozeného řádu, mimo obor víry. Bělajev plete neomylnost s ostrovtipem, pronikavostí ducha, vůbec s přirozenými vlastnostmi lidskými a tak převrací pojem neomylnosti, nadpřirozené pomoci a rozchází se i s učením pravoslavným v samém základě.

Ale Bělajev tvrdí, že papeži (Liberius, Zosimus, Vigilius a Honorius) pobloudili i ve víře. Ale autor náš poukazuje na to, podepsal-li Liberius některou formuli sirmijskou, že podpis ten nebyl činem svobodné vůle, nýbrž byl vynucen násilím; nebylo to pobloužení ve víře, nýbrž osobní křehkost, mravní pád, před kterým papeže nechrání dar neomylnosti. Tak o činu Liberiovu smýšlí sv. Athanasius; ani současní, ani pozdější spisovatelé církevní nevědí o pobloužení Liberia ve víře. — Zosima B. obviňuje z přátelství ke kacířům. Ale Z. neschválil bludů jejich, nepobloudil ve víře, byť i byl od nich oklamán ve své důvěřivosti. Poslání jeho nehájí lživého učení, nýbrž jen osoby, jež před ním zapřísahaly se, že zavrhují učení, jež nesouhlasí s učením církve.

V III. hlavě (164—273) jedná se o Vigiliovi i Honoriovi, již prý také pobloudili ve víře. Za zřejmý důkaz nemožnosti katolického učení o neomylnosti apoštolské stolice v definování pravd zjevení Božího Bělajev pokládá nestálé a vrtkavé chování papeže Vigilia ve sporu „o třech hlavách", v němž prý Vig. vydal několik definicí sobě odporujících, an jednou spisy Theodora Mops., Theodoreta i Iby uznal za pravoslavné, podruhé za kacířské. Ale autor náš dokazuje, že Vigilius si neodporoval, spisův oněch spisovatelů nikdy neschválil, nýbrž kolísal pouze v tom, je-li vhodný čas, aby byly jako kacířské jmenovitě, výslovně zavrženy spisy, jež Chalcedonský církevní sněm přešel mlčením.

Ostatně definice strany otázky „o třech hlavách“ netýkaly se otázek víry, nýbrž otázek přirozeného řádu, v němž církev sv. řídí se prostředky přirozeného rozumu; z toho nelze vyvozovati neschopnosti církve, definovati smysl zjevených pravd. Kolísání Vigiliovo strany odsouzení „tří hlav“ lze si vysvětliti těžkými okolnostmi doby, ale v učení víry papež nepobloudil, kolísal pouze v otázce právnické.

Papeže Honoria Bělajev nazývá kacířem, že užil výrazu „una voluntas et una operatio.“ Ale Honorius přikládal jiný smysl výrazu, jehož užil, než myslí Běl. Věc, o niž jde, měla se takto: Cařihradský patriarcha Sergius pobídl císaře Heraklia, aby hleděl získati pro spojení s církví formulí, že Kristus po spojení přirozeností měl „ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν.“ Poněvadž učený a zbožný mnich a později patriarcha Jerusalemský Sofronius vytýkal formuli kacířský smysl, Sergius napsal list papeži Honoriovi, v němž chytře mu oznámil, že vyskytli se lidé, milující prázdné slovní spory, učící, že v Kristu byly dvě odporující si vůle, jakoby Kristus měl hříšnou vůli padlého člověka, odporující vůli Boží. On však myslí, že „Spasitel neměl dvou vůlí sobě odporujících“, tak že lidská vůle jeho nikdy neodporovala vůli spojeného s Ním Syna Božího. Honorius falešně spraven o sporu strany dvou vůlí v Kristu, odpověděl Sergiovi, že lidská vůle v Bohočlověku byla úplně poddána vůli Boží, že Kristus neměl zkažené vůle člověka po pádu, odporující vůli Boží. „Naše přirozenost“, psal Hon., „byla přijata božstvím (Kristem) nikoliv ona, jež byla zkažena (hříchem), nýbrž přirozenost stvořená před pádem.“ Uznav tedy dvojí přirozenost i dvojí činnost, vlastní dvěma přirozenostem, a mluvě o mravní jednotě nebo mravní harmonii dvou přirozených vůlí v osobě Bohočlověka, H. nepokládal za lživé učení o dvou přirozených vůlích a činnostech v Kristu, nýbrž učení o dvou lidských vůlích, sobě odporujících, jak podle listu Sergiova prý učí Sofronius. Ovšem chybil Honorius, že neopatrně užil slov, jichž zneužili kacíři, napomínal, aby neužívalo se výrazů „jedna činnost“ nebo „dvojí činnost“ z bázně, aby výrazů těch nezneužívalo se ve špatném smyslu o dvou lidských vůlích, sobě odporujících; chybil, že radil k nečinnosti, kdy bylo na čase jednat, radil mlčeti, nedotýkati se sporné otázky, kdy měl proti heslu kacířův: „jedna vůle“ postaviti silou a jasností odpovídající heslo pravověrné, jež by názorně ukázalo na učení církve, mlčením chtěl odvrátiti bouři, mlčením chtěl obejíti otázku spornou, jakoby ani nebylo, o čem se mlčí. Pro tuto svou nečinnost zasloužil názvu „zrádce, lenivého, nedbalého pastýře“, právem odsouzen byl na 6. všeobecném sněmu církevním, poněvadž, jak dí papež Lev II.: „hanc apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit“ (v listě, potvrzuje sněm Cařihradský), nebo poněvadž „flammam haeretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit“ (v listě k biskupům španělským), nebo poněvadž „immaculatam apostolicae sedis regulam... maculari consensit“ (v listě ke králi Ervigovi). Ale z celé záležitosti Honoriovy, na niž B. pohlíží jako na nejpádnější důkaz proti katolickému učení o neomylnosti stolice

římské, nedá se nic odvozovati proti učení tomu: nebylať to ani definice dogmatická, ani „ex cathedra“, nýbrž prosté napomenutí k mlčení, kterým H. posloužil k šíření se kacířství, ač sám kacířem nebyl a kacířství nešířil jako patriarchové Cařihradští Sergius, Pyrrhus, Pavel. Pravoslaví Honoriova nebrali v pochybnost vrstevníci, jak svědčí o tom opat Jan, pisatel listu Honoriova, podle zprávy sv. Maxima: „Unam voluntatem Domini diximus non divinitatis eius et humanitatis, sed solius humanitatis“, a papež Jan IV.: „Confitemur unam voluntatem sanctae Ipsius dispensationis humanitate et non duas contrarias mentis et carnis [secundum modum hunc praedecessor (Honorius) scripsisse dignoscitur].“ Tak tedy současníci papeže Hon. tvrdí, jak rozuměti slovu H. o „jedné vůli“, totiž, že v lidské podstatě Kristově jako v Adamovi před pádem byla jen jedna vůle přirozená, a nikoli dvě vůle sobě odporující jako v nás po hříchu Adamově. V tomto smyslu moralním, a nikoli číselném napsal H., že Kristus, jsa prost hříchu prvopočátečného, měl „jednu vůli“. Ani sv. Sofronius, obdržev list od Honoria, nepřerušil s ním obcování, což by jistě byl učinil, kdyby H. byl hlásal kacířství, nýbrž pohlížel na stolici apošt. jako na skálu víry v boji s kacířstvím. Ani sv. Maximus, ani sv. Jan Dam. a jiní otcové východní neviní Honoria z kacířství. A pozdější papež Agatho, jejž i východní církev uznala za svatého, v listě k císaři Constantinovi IV. dí, že „církev římská milostí všemohoucího Boha nikdy neuchýlila se od cesty apoštolského podání a nepoddala se zkáze kacířských novot“, z čehož patrno, že nic nevěděl o poblouzení Honoriově. A otcové 6. všeobecného sněmu církevního schválili toto učení pap. Agathona, „jakoby učení to bylo hlásáno z vnuknutí Ducha sv., ústy apoštola Petra i napsáno prstem Agathonovým.“ Tak tedy záležitost pap. Hon. nikterak nesvědčí proti katolickému učení o neomylnosti papežově, jak myslí B.

(P. d.)

Z francouzského písemnictví.

A. Koudelka.

Bez odporu spisovatelem, jenž teď nejvíce intelligenci francouzskou zaměstnává, jest *Anatole France,* a to nejen proto, že píše zajímavě a s espritem, ale také — či vlastně proto, že udává směr evropského cítění, že vyjadřuje způsob evropského myšlení. A. France jest Pyrronistou v tom smyslu, jak slovo to pojímáno v 17. věku, skeptikem, t. j. člověkem pochybujícím o tom, stojí-li to za to bojovati vášnivě a nerozumně proti duchu času. Ideal svého zvláštního skepticismu hledal po celou dobu své literarní činnosti; hledal ho v životě starověku („Thaïs“), v ironické naivnosti středověku („Balthasar“ a „Le Puits de tainte Claire“), v humoristickém deismu 18. věku („La Rôtisserie de la Reine Pédauque“ a „M. Jérôme Coignard“), v kriticismu současných děl („La Vie Littéraire“) a v čistě filosofickém paradoxu („Le

Jardin d'Epicure".) Výjimku snad činí „Le Lys Rouge". Prostředí své nalezl v tom nejmenovaném městě severní Francie, kde bystrým okem pozoruje a vnímavým uchem naslouchá tlukotu dnešního života a pak postřehy své podává svým čtenářům naivním a zlomyslným způsobem zároveň. Poslední práce jeho „Le Mannequin d'Osier" je pokračováním jeho romanu „L'Orme du Mail". V tomto romaně bez vlastní zápletky seznamoval čtenáře se všemi zákulisními piklemi maloměstského života; celý děj točil se hlavně kolem dvou osob či vlastně kolem jejich snažení po dosažení biskupské mitry, totiž kolem abbého Lantaignea a abbého Guitrela. V onom romaně („Le Mannequin d'Osier") vystupuje do popředí pan Bergeret, professor latiny, jenž v dřívější práci toliko podružnou byl osobou. France líčí trampoty a nehody jeho domácího života. Mnohé reflexe stojí věru za uvážení.

Paul Bourget vydal sebraně své studie analytické a metafysické o srdci ženském ve svazku nadepsaném „Voyageuses". Tenkráte však odvádí čtenáře z Paříže na jiná místa, na Korfu, do Floridy atd. Všecky ty povídky, počtem šest, jsou smutné kromě „Néptunevale". Nejkrásnější a nejcennější co do ethické krásy jest „Antigone". V kollekci pak Lemerreově, jež přináší jenom povídky o 150 strankách, uveřejnil týž spisovatel malé chef-d'oeuvre analyse moralní „Deuxième Amour". Emile Faguet vytýká práci této toliko, že rozuzlení jest příliš jednoduché a prostinké proti tomu, než jakého čtenář po napjetí očekával. Tu máte krátce děj: Elie Laurens, bytost sentimentalní a křehoučká, povahy poněkud ženské, potká v Paříži, kamž po delší době zavítá, starého a důvěrného přítele svého, Gérarda Lairessa. Ten pozve ho k sobě řka: „Paní Veldeová bude velice potěšena z vaší návštěvy." Elie si vzpomíná, že paní Veldeová či vlastně paní Audryová byla přítelem jeho před pěti lety z Anglie unesena. I učiní jí návštěvu, a — zamiluje se do ní, a ona do něho. A rozuzlení? Madame de Velde podává je v listě, který posílá Eliemu po vyznání lásky z jeho strany. Ponejprv byla provdána proti své vůli; rozumí se, že nebyla šťastna; podruhé dala se unésti Lairessem, následujíc ho z lásky, ale — zase se povahy jejich k sobě nehodily, tedy opět byla nešťastna; a teď konečně, když nalezá milující srdce, nemůže ho následovati. Paní Veldeová zmizí. — Snaží se tedy Bourget v tomto romanku vylíčiti bolest a tragičnost, která spočívá v poznání, že jsme se dopustili kroku chybného, kterého nelze napraviti.

René Boylesve, žák M. Barrèsa, vydal u Ollendorfa roman, jejž lze, což ve francouzské literatuře moderní pravý jest zázrak, dáti ke čtení každé dívce. Nápis romanu „Sainte Marie des Fleures". Je to povídka nešťastné lásky, která však končí přece jenom láskou šťastnou, třebas ne mezi milenci.

Jean Rameau překonal sama sebe v „L'Ensorceleuse", v bretaňské romanci jednající o mladém šlechtici, jenž se dal upoutati či okouzliti, a to beznadějně, selskou děvčicí. — *André Lichtenberger* vydal svazek vojenských povídek z doby revoluce, jednajících o dobrodružstvích vyhnaných aristokratů s nápisem „Contes Héroïques".

Mystickou povídku „Les Reflets du Miroir“, poněkud přeplněnou sentimentalismem vydal *Gaston Danville* a úvod k ní napsal norský basník Björnstjer — ne Björnson.

M. Barrès způsobil nemalý rozruch svou knihou „Les Déracinés“, jež jest protestem proti systemu státního vychování, jak se teď ve Francii praktikuje. Líčí v romanu tom osudy sedmi mladých Lorraiňanů, kteří následkem vychování, kterého se jim dostalo na lycei v Nancy, zatouží po Paříži, kdež bídně hynou. Barrès prohlašuje, že lycea odchovávají jenom učený proletariat, že odcizují mládež jejich kraji a ženou je z kořenů vytržené (déracinés) do hlavního města, kde hynou.

Pierre Loti napsal malou knížku „Figures et choses, qui passaient“. Jsou to vzpomínky z dětských let a studentských. Zkrátka: album črt, z nichž jsou některé velice pěkné a vzácné.

Poslední roman *Gypův* (vlastně paní) „Joies d'Amour“ je méně šťastný než poslední „Bijou“. Je poněkud rozvleklý a postrádá určité charakteristiky. Jako většina romanů této spisovatelky jest i tento sdělán z jistého počtu silhuet, dosť živých, ale málo zajímavých.

Kdo četl Zolův roman „Le Débâcle“, ten ať neopomene si přečísti také pp. *P.* a *Viktora Marguerittea* „Le Désastre“. Není sice v této práci tolik šířky ani taková spousta epické poesie jako v oné, ale je to věrné za to vylíčení osudů francouzské armády u Met r. 1870., a psáno s láskou k vlasti.

Emile Zola dokončil „Paříží“ svou trilogii „Tři města“. Upříti dílu všech zásluh se nedá, ale nedostatkův a vad má více, než dobrých stránek. Chtíti podati v jedné knize, byť byla sebe tlustší, úplný a správný názor a pojem o městě takovém, jako je Paříž, toť naprosto nemožno. Nesouhlasíme však s úsudkem Zolovým o pařížském kněžstvu, že je mezi nimi mnoho nevěrců. Rádi bychom věděli, kde mají páni toho důkazy. Že i my kněží jsme křehkými a chybujícími, žádný z nás nepopírá, ale to vyčítání stálé, že mnozí z nás tomu, čemu učí a co konají, nevěří, je přece jenom až příliš opovážlivé posuzování. Část romanová „Paříže“ je praskrovna. Líčí konec pověstného hrdiny: abbého Fromenta z „Lourd“ a „Říma“. Po ztrátě víry — žena![1]) Tendence pak všech těch šesti set stránek? Nenávist křesťanství a víra ve spasnou vědu. Tvrdí-li však Zola, že křesťanství udělalo bankrot, poněvadž za svého trvání po 19 věků nedovedlo odstraniti bídy mezi lidským pokolením, tážeme se: Jest snad věda teprve od včerejška? Nebyla věda již před křesťanstvím a netrvala a netrvá až dosud? A co učinila věda k odstranění bídy mezi lidstvem? Její produkty byly a jsou, se stanoviska moralního na ně pohlíženo, samy v sobě neutralními. Užitečnými, ale i škodlivými činí je lidé. A co hlásalo a co dosud hlásá křesťanství? Křesťanství učilo: „Chcete-li býti šťastnými, mějte lásku jedni k druhým!“ A kdyby lidé skutečně hlasu jejího dbali, nezavládla by pravá mezi nimi spravedlnost a nebyla by tak mnohá bída odstraněna? Že však nedbají, je tím vinno křesťanství? A co může věda místo oné

[1]) Reflexe jeho jsou jakoby opsány z pamětí — Renanových. Tím řečeno o »hloubce« Zolově všechno. *R.*

lásky podati lidstvu? Na to ať p. Zola napřed odpoví, a potom ať teprve láme hůl nad křesťanstvím.

Zajímavý příspěvek k poznání Goetheho podal *Ed. Rod* v „Essai sur Goethe“. V Německu asi vzbudí studie ta nemalou bouři, neboť Rod strhl ho hezky dolů z toho prestolu, na který jej mnozí slepí zbožňovatelé postavili. Rod uznává jeho zásluhy, ale neobdivuje se mu slepě a bezměrně.

„L'Ame nègre“ jest nadpis sbírky povídek (pěti) *Jeana Hessa*, v nichž zajímavě líčí duši černošskou, zdali věrně, nesnadno říci tomu, kdo mezi nimi nebyl. Z líčení toho jeví se nám hroznými dětmi prosté a cudné duše, jimž však třeba velice, by chráněny byly samy proti sobě. Bohužel! Evropané jsou špatnými vychovateli dětí.

Rogera Dombreho roman „Les Demoiselles Danaïdes“ lze opět doporučiti ke čtení všem, zejména mladým dívkám. Psán jest s humorem, zápalem a poutavě. Autor je vtipný, třebas ne hluboký, a umí kreslit zajímavé obrázky, byť tu a tam trochu nejisté a neurčité. Řekli bychom, že to chutná jako občerstvující limonada s několika kapkami Gypových citronů.

Sbírka básní *Marcela Rouffa* „Les Hautains“ jest sbírkou milostných elegií napsaných dle moderní manýry veršovací — aspoň mnohých současných také poetů — totiž u verších nevázaných, jež se nezřídka podobají rythmické prose. (Máme podezření, a to silné, že tento způsob veršování i u katolických dekadentistů jest známkou impotence básnické, třebas se proto sebe více zlobili.) Poznámka ta sice neplatí o Rouffovi, neboť on dovede, když chce, psáti v krásných alexandrinech (dokladem „Věnování“), a potom též proto, že z celé knihy jeho, třebas ne všude, vyzírá nadání a poetický duch. Vytýkáme mu krátký dech. Debutuje šťastně, a na jednou — bác! Dále opičí se moc po Verlaineovi (zejména co do spodoby hláskové příliš rychle po sobě jdoucí, moderní básníci arci pokládají to za jakousi přednost.)

Henry Berenger napsal roman „La Proie“, k jehož však správnému posouzení třeba počkati na pokračování, neboť na to celá práce poukazuje. Hrdina, Raoul Rozel, je mladý talentovaný člověk, jenž prvním vystoupením svým na všech stranách sklízí vavříny. Kořistí jeho (la proie) jest společnost. Stává se otrokem svých úspěchů, své ctižádosti, svých kompromisů. Okamžik jeho zdánlivého největšího triumfu jest Pyrrovým vítězstvím. Zabije v sobě všecek život moralní. Co se s ním stane? Odpověď podá příští svazek.

Pierre Louys, jehož enervující „Afroditu“ honem i u nás překládají, vydal „Les chansons de Bililis“. Je to překlad smyslných básní starořeckých. Více netřeba podotýkati. Poslouží-li se takovými publikacemi čtenářstvu, jest jiná otázka. Zcela jiným čtením jest *J. Thorela* „Devant le Bonheur“. Je to prostinká a subtilní historie dvou srdcí, jež se dávají bouřemi života odvraceti od jediného pravého štěstí svého, ale konečně ho přece docházejí. Intimní tato tragedie rozvíjí se v půvabných idylických líčeních. Knihu lze každému do ruky dáti. (P. d.)

Ještě jednou: Drtinova Myšlénková povaha středověku.

Motto: Tu l'as voulu!
Kdo chce kam, pomozme mu tam!

Pan Dr. Drtina tedy mermomocí chce býti dorażen. Že se bude nějak brániti, bylo lze předvídati, neboť takovouhle blamáži inaugurovati svou docenturu filosofie při české universitě neměl by asi chuti ani člověk méně renommovaný než je p. Dr. Dr. Ale že napíše obranu tak úžasně mizernou a při tom tak urážlivě zpupnou a vyzývavou, jako je v posledním sešitě „Naší Doby", toho jsem se od vědomostí a chytrosti p. Dra. Drtiny a redaktora „Naší Doby" p. Dra. Masaryka přece nenadál. Nuže, pollice verso! Pan Dr. sice praví, že se mnou domluvil, a já mu na slovo rád věřím, že by velice rád byl se mnou již domluvil, neboť rozhovor náš je pro něj šlakovitě ostudný. Ale poněvadž k „domluvení" náležejí vždy dva, po případě tři, tentokrát p. Dr., já a veřejnost, tedy to nejde tak zlehka, jak p. Dr. myslí.

Především kvituji panu Dr. maličkosti, jako že se nepočítám k dokonalým, že bojím se nejvíce názorů křesťanských o dobrovolné (tedy d o b r o v o l n é, pane Drtino!) chudobě, že křesťanství mé není nevšímavé ku kráse tělesné atd. Osobní narážky a nadávky ty visí intellektuelně a ethicky tak nízko, že nesahají ani k mému opovržení a mne ovšem uraziti nemohou. Charakterisují jen „myšlenkovou povahu" svého původce, o kterém jsem dosud byl přesvědčen, že něco chytřejšího svede. Nyní se již ani nedivím, že opovážil se vydati „dílo", jako jest „Myšlénková povaha středověku".

Ale **k** věci!

Napsal jsem: „Chtějí-li pánové z cechu Masarykova náboženskou otázku náležitě osvětliti, ať napřed náboženství pilně prostudují." Důvodů věty té podal mi p. Dr. až příliš mnoho, a tím, co napsal v posledním čísle „Naší Doby" o náboženství, požadavek můj spečetil: sutor ne ultra crepidam. Douška pak pro p. Dr. zní: n i k o l i laikům vůbec, nýbrž laikům-ignorantům upíráme právo poučovati o náboženství. Kam p. Dr. náleží, ať si každý rozhodne dle toho, co p. Dr. napsal o podstatě náboženství a křesťanství v uvedeném čísle „N. D." Zabývati se tím dále, na to škoda času. Ale výtku „zlomyslnosti" a „vědomé nepravdy", kterou mně učinil, smím dle překroucení jeho jemu v celém rozsahu vrátiti.

Pan Dr. píše: „*Uvádím-li* (na str. 27.), *jak středověk historicky nebyl orientován a na doklad dovolávám se sv. Justina, jenž věřil, že Plato se znal s Mojžíšem aneb aspoň z něho čerpal* — p. Ehrmann krátce hlásá, že to m ů j názor."

Ale na str. 27. „Myšl. pov. stř." *nikterak neuvádí, jak středověk historicky nebyl orientován,* nýbrž, jak „m n o z í (o t c o v é c í r k e v n í) v e l m i z á h y u z n á v a l i, že m y š l e n k y k ř e s ť a n s k é b y l y o b s a-ž e n y j i ž v m y t h o l o g i i a f i l o s o f i i p o h a n s k é." Hle „ú m y s l n á n e p r a v d a", hle „p ř e k r u c o v á n í"!

A dále na str. 27. „Myšl. pov. stř." p. D r t i n a *nikterak nedovolává se sv. Justina, jenž věřil, že Platon se znal s Mojžíšem* **aneb aspoň**

z něho čerpal, nýbrž dí: „...nejvíce božským Logem byl dle něho (sv. Just.) osvícen Sokrates, rovněž Platon, jenž však **mnohé myšlénky čerpal od Mojžíše, s nímž prý se osobně znal**"; při slovese „znal" odkazuje na Just. Ap. I., 53., jako že vědomosti o osobní známosti Platonově s Mojžíšem nemá ze sebe, nýbrž z Just. Ap. I., 53. A my jsme se chtěli přesvědčiti, zdali už bez toho podezřelý p. Drtina je pravdomluvný, a ta jeho vědomost skutečně pochodí z Just. Ap. I., 53. a dočetli jsme se v Just. Ap. I., 53. o Mojžíšovi jenom tohoto: „Sodoma a Gomorha, jak vypravuje Mojžíš, byla města bezbožníků." (Sušil, „Spisy sv. Otcův ap." Str. 285.)

Pan Drtina tu zkrátka chybil, připsav sv. Justinovi v Ap. I., 53. zprávu o osobní známosti Pl. a Mojž. My jsme tuto chybu připsali prostě jeho povrchnosti, nenapsavše ve „Hlídce" č. 5. (str. 376.) o věci té nic více ani méně, než slova následující: „Mimo nevědomost nás o veliké povrchnosti p. autorově přesvědčuje tvrzení beze vší poznámky uvedené, že Plato se prý znal s Mojžíšem, zákonodárcem israelským, osobně! Drtina cituje sice pro tento výrok svůj sv. Justina, mučeníka, ale na místě citovaném (Obr. I., 53) jsme nic podobného nenalezli."

Kdo tedy pomlouvá, kdo překrucuje, p. Drtino? Sypati písek do očí řeckými citaty nic nepomůže, zde běží jen o to, co Vy jste v brošuře napsal a co jsem já o tom napsal. Že nyní jste se o věci lépe poučil, o tom nepochybuji, ale to jste měl učiniti dříve.

Pan Dr. píše: „Popisuji-li v II. části podrobně podstatu křesťanství evangelického a na konci resumuji slovy ‚toť podstata křesťanského supernaturalismu' — vztahuje p. E. slova *má* úmyslně k poslednímu odstavci, a předělá si smysl bez dlouhých okolků, že prý ‚chudoba a panenství' jsou mi podstatou křesťanství."

Dobře tedy. Snad jenom sazeč nespojil na 11. str. „Myšl. pov. stř." vět tak, jak si přál p. Drtina. Pan Drtina sám však do resumé nepojal toliko dvou posledních odstavců, nýbrž všecky předešlé odstavce II. části „Myšl. pov. stř." Pak ovšem podle něho tvoří podstatu náboženství křesťanského netoliko: „chudoba a panenství", nýbrž i učení, že „mužnost a statečnost jsou projevy zpupnosti", že „tělesnou krásu jest zavrhovati", že „každý věřící křesťan musí prodati vše, co má, a rozdati chudým" atd.

Soudný čtenář vidí znova, že p. Drtina by sobě byl lépe posloužil, kdyby svoji nevědomost o náboženství křesťanském nebyl znova ještě potvrdil v úvodníku Masarykovy „N. D."

Pan Dr. píše: „Pravím-li, že svět vezdejší pro křesťana neměl ceny, a po druhé, že neměl ceny absolutní — je to p. Ehrmannovi hrozná nedůslednost."

Což je p. Drtina skutečně tak naivní a i v logice tak pozadu, že myslí, jakoby jedno bylo „cena" a „cena absolutní"?

Pan Dr. píše: „Křesťanství původně... majetku soukromého neuznávalo." Mohl bych pro správný názor opačný uvésti celou řadu důvodův i ze sv. Lukáše, v němž snad p. Drtina

nebude pochybovati o pravosti původního křesťanství evandělického; ale odpověď má p. Drtinovi byla by příliš dlouhá. Proto jenom radím p. Drtinovi, aby si přečetl str. 26. nn. nového díla Wintersteinova „Die christl. L. v. Erdengut“, Mainz 1898, Kirchheim; tam se přesvědčí o skutečné pravdě, že křesťanství původně majetek soukromý uznávalo.

A jdu dále, a tu na nejbližším kroku znamenám, že p. Drtina vztekem tak daleko se nechal unésti, že už ani čísti nedovedl a art. 1. v Summě sv. Tomáše měl za art. 2.

Mohl bych ovšem ještě déle při tomto místě p. Drtinově se zdržeti a s potěšením konstatovati, že p. Drtina aspoň poněkud se pokořil a opravil chybu svou, nepřipsav výroku „lakotnosti následkem jest majetek soukromý“ sv. Tomáši Aqu.; a dokázati, že p. Drtina skutečně Summě sv. Tomáše nerozumí — *vždyť námitek před hlavními vývody (corpus) uvedených navzdjem neliší* —, ale toto stačí. Toliko projevuji soustrast p. Drtinovi nad tím, že smělou a sprostou výtku mně učiněnou na posledních dvou řádcích pozn. 1. na str. 871. „N. D.“ musí na nejméně za přenáhlení uznati a s bolestí připsati sobě. Milý brachu, my tady, ačkoliv nemáme universitní ani jiných velikých knihoven, nejsme zvyklí drancovati německo-protestantské odvary, abychom sv. Tomáše mohli citovati; to se o naše thomistické vědomosti bohoslovný ústav brněnský lépe postaral, než o p. Dra. Drtinu jeho „autor“.

Příliš makavé hlouposti onoho článku, na př. že nerozumím tomu, co je kacířství a opak jeho, o Písmě sv. jakožto prý nejspolehlivějším a neklamném prameni vší pravdy a pod. přičítám na vrub slepého vzteku a prostě je zaznamenávám, lituje upřímně p. pisatele, že tak nekavalírsky kolem sebe seká hlava nehlava, tak že pokaždé sekne mimo. Popřel jsem a popírám na př. jeho větu o vývoji křesťanském docela přirozeném. Jen vrtohlavost může odtud usuzovati, že tedy chci míti vývoj docela nadpřirozený. A takovou logikou se spravuje docent filosofie!

P. Šrámek v „Novém Životě“, **ne já**, učinil zmínku o universalnosti křesťanství. Pan Drtina (hádáte, proč) v obsahu napsal: „universalnost křesťanství Ehrmannovského“ a končí odstavec: „Ovšem, Ehrmannovské křesťanství jest universalní a to snese i nepravdu.“ Víte, pane Drtino, čemu se říká ničemnost a kde jest universalní?

Redakce, jejímiž členy jsou též benediktini, napsala o sv. Bedovi, mnichu (!), že dle jeho nauky za správné užívání soukromého majetku dostane se odplaty věčné atd., kdež každý normalní člověk vysvětlí si ono „(!)“ jakožto upozornění, že sv. Beda, **ačkoli** mnich a tedy slibem chudoby vázán, nezavrhuje soukromého majetku atd. Ve slepém vzteku odpovídá se nám na to, že prý nevíme (!!), že sv. Beda byl padesát let mnichem. Člověk nevěřil by svému zraku, že taková bláznovství mohou býti na úvodním místě „Naší Doby“.

Na konec ještě poměr brošurky Drtinovy k velikému dílu Eickenovu. Vysvítá z celého posudku našeho, že nám jde více o věcnou nežli formalní stránku brošury, a tedy že není hlavní částkou výtky naší

to, že brošura jest výtahem z díla Eickenova, nýbrž to, že katolík poučuje katolíky o církvi a periodě katolické výtahem z díla duchem protestantského. To jest nám hlavní; lovci plagiatů nejsme, nemáme na to kdy. Ale když p. Drtina mermomocí tolik láteří o své poctivosti a opovážlivě nás viní z nepravdy, tedy mu tuto nepravdu vrháme nazpět v jeho vlastní tvář a pravíme, že citování takové jest podloudné a úskočné, nikoli svědomité a poctivé. Cituje totiž Eickena tu a tam, aby vzbudil domněnku, že to ostatní jest jeho majetkem. Ale právě tam, kde jsem mu ukázal, že celou stránku pokud jen možno vytáhl ze sedmi Eickenových, citatu vůbec není. To je to poctivé a svědomité citování. Vtipkování, že můj (ostatně vůbec obvyklý) způsob, udávati poměr originalu a plagiatu na %, jest orientalní (totiž asi: židovský) — vtipkování to jest vůbec tak hloupé, jako vše ostatní, čím mi p. Dr. chtěl čeliti. Pan Dr. měl vůbec Eickena udati jakožto předlohu svou na titul neb na začátek, chtěl-li už vůbec z něho tolik čerpati, a měl jej drancovati pozorněji. Vymlouvati se teď na tiskové chyby, na různé nadpisy kapitol a pod. věci, je sice pochopitelná, ale zcela marná vytáčka. V drobné brošurce nemůže přece býti vše, co jest ve velikém díle, ale naopak ano! Není-liž pravda, pane Dre. Drtino?

Mohl bych také říci, že jsem s ním „domluvil“, ale možná, že ještě ne. Tedy raději naopak ubezpečuji, že jakmile se ještě ozve, dostane zase výprask, a to tím větší, čím opovážlivěji bude překrucovati. Za to mu zároveň s redakcí ručí EHR.

SMĚS.

Slavný veřejný projev víry. Svatý Otec vyznamenal statečného a zbožného člena čilského parlamentu Makaria Ossu, jmenovav jej „rytířem řádu Piova“. „Civiltà Cattolica“ podotýká k tomu, že málokdy kdo byl jmenován rytířem pro spravedlivější a statečnější zásluhy. Když totiž letos v zimě projednával se v čilském parlamentě rozpočet ministerstva kultu, tu radikalní poslanec Pleitado útočil ostře proti tomuto rozpočtu a ve svém rozběsnění skončil zuřivými nadávkami a rouháním proklínaje veškerý kult i Boha, jemuž se vzdává. Po jeho řeči povstal katolický poslanec Makarius Ossa a odmítal útoky Pleitadovy, protestuje vznešenými a pohnutými slovy za účastenství skoro celé sněmovny i posluchačstva proti rouhání předřečníkově. Na konec své ohnivé obrany náboženství a Boha samého Makarius Ossa poklekl uprostřed sněmovny a sepjav ruce, zvolal povýšeným hlasem: „Vzývám a klaním se Pánu Našemu Ježíši Kristu, prohlašuji Ho Pánem, Králem veškeré bytosti a Vládcem nade všemi národy.“ Tento hrdinný

veřejný projev víry způsobil nevypsatelné nadšení ve sněmovně i v celé zemi. — Vypsání tohoto výjevu kolovalo veškerým tiskem světa a konečně sv. Otec dočet se toho, sám umínil si odměniti a vyznamenati hrdinného poslance. Řád s odznaky a diplomem poslán arcibiskupovi v Santiagu (hl. město Čile vedle Valparaisa), kterýž připjal statečnému rytíři řád u přítomnosti vlády, nesčetných zástupců veřejného tisku, úřadův a spolkův a nesčetného zástupu lidu.

Fysiognomie a psychologický stav alkoholikův. Od několika let vzmáhá se v Německu a Rusku hnutí, směřující proti nemírnému požívání lihových nápojů. Strašlivé zpustošení jednotlivců jako následek alkoholu známo je všeobecně a nelze popříti, že tam, kde jednotlivci četně zlu propadají, i celá společnost nutně trpí. Nemůžeme se sice těšiti, že by u nás bylo lépe než jinde, a přece čilejšího ruchu proti lihovinám nikde nepozorujeme. Sem tam ozve se hlas volající na poušti. A přece měly by aspoň kruhy vzdělancův ujmouti se zbloudilého lidu, a zajisté i povinností státu jest přistoupiti k záchranné akci. Bohužel, marno dotud k intelligenci o pomoc volati, pokud tato sama vězí ve spárech alkoholismu, považujíc hlavně nemírné pití piva za nutnost neškodnou, ač by věděti mohla, že ve vážných knihách lékařských mezi příčinami těžkých chorob nervových, míšních, žaludečních, srdečních, jaterních i ledvinových namnoze na prvním místě alkohol se uvádí, a sice i čistý alkohol aethylnatý ve víně a pivě, nikoliv jen přiboudlina, t. j. směs vyšších alkoholů ve sprostých kořalkách, jak by leckdo rád se domníval. Ostatně to vše jsou stará známá fakta, a již Dr. M. Borbonius, český lékař z doby pobělohorské, zaznamenal r. 1622. do svého Denníku o jistém hosti lázní teplických, že „nemnoho zdraví svýmu prospěl pro mokrý korbel a pěknou skleničku.“ — V ruském časopise, zvaném „Otázky neuropsychické mediciny“ podává známý professor Sikorski zajímavou stať o fysiognomice a psychickém stavu alkoholiků. Jelikož alkoholismus rozšířen u nás i mezi intelligencí, není snad nemístno stručný referat z práce Sikorského se širším publikem sděliti. Zběžně dotknu se nejdřív fysiologických resultatů; shodují se vesměs v tom, že alkohol prodlužuje dobu mezi zevním podrážděním a reaktivnou samočinností. Zajímavé jsou změny fysiognomie alkoholika. Sikorski studoval exaktně fysiognomii kijevských pijákův a zjistil konstantní změny v činnosti obličejového svalstva. Tak na př. abnormní zkrácení svalu čelního, tudíž čelo svraštěné; vrásky probíhají rovnoběžně s oblouky obočními. Zkrácením malých svalíků nosních povstávají vertikalné vrásky u kořene nosu. Vlákna svalová dolního víčka jsou seslabena, resultatem toho jsou široce rozevřené oči. Povšechně seslabenou činností všech lícních svalů nabývá obličej výraz znavenosti, zvadlosti, slabosti. Vůbec lze zjistiti ochablost svalových pohybů, vyrážejících úsilné hloubání, dále ztrátu různých mimických příznaků volného a neporušeného vnímání. Poněkud šíře rozvedu, co Sikorski tvrdí o vlivu alkoholu po stránce duševní. Kladu mu na vrub: 1. Podrážděnost povahy. Jednotlivá hnutí mysli vznikají u alkoholikův isolovaně, kdežto u normalních lidí taková hnutí bývají vždy složitá: zároveň s hlavním pocitem, zachvátivším duši, pozorujeme vždy jiné pocity, na př. strach nevylučuje naděje; hněv doprovázen jest pocitem nebezpečenství z výsledku hněvu a pod. Tedy vybavení slabých associačních pocitů zamezeno

jest paralysujícím vlivem alkoholu. Sem náležejí též rychlé, nenadálé přechody od jednoho hnutí mysli k jinému, příčící se normalním podmínkám associace; na př. hněv u alkoholiků bere rychle na sebe formu zlosti; strach téměř vždy se jeví v podobě úplného zmatku; stud očividně, vždycky a najednou se mění ve smutek nebo hněv; čistého pocitu studu, nejvyššího a nejjemnějšího pocitu člověka, pozbývají alkoholikové brzy a úplně: příčina mnohých mravních poklesků. 2. Fysiognomickými změnami dá se často vysvětliti zjev, u alkoholiků velmi běžný — časté nedorozumění mezi nimi, jež vede k hádkám a pranicím. Jednou příčinou těchto nedorozumění jest, že abnormalní změnou výrazu tváře u alkoholiků nelze se orientovati o jejich náladě duševní. Besedujíce s kýmkoli, soudíme o jeho duševní náladě (hněvivé, příznivé) dle výrazu fysiognomie, tím jsme do jisté míry připraveni na příhody, jež nás očekávati mohou se strany společníka. Soudíme dle tonu hlasu, dle gestikulace o vlivu našich slov. U alkoholiků, změnou mimiky a tonu hlasu, posouzení jejich nálady jest velice nesnadné i vede k častým nedorozuměním. Zajímavo jest, že prý i zvířata, na př. psi, pozorují tyto zvláštnosti fysiognomiky alkoholikův a hněvají se více na ně než na střízlivé. 3. Radost pozbývá svého čistého rázu měníc se v neodůvodněnou lehkomyslnost, dětskou lehkomyslnost. 4. Pocit cti a osobní důstojnosti ztrácí svůj vznešený ráz a téměř bez výjimky přijímá podobu hrdosti a domýšlivosti, která se formuluje známým nápadem alkoholiků: „Piják, ale rozumnější střízlivých.“ 5. Přízeň, láska, laskavost lehko se mění v cynické i hnusné projevy. 6. Hněv nezřídka přijímá formu zvířecí zuřivosti a zlosti. Změna toho způsobu nálady zračí se obyčejně i v mimice zkrácením svalíkův u kořene nosu. Zvrhnutí hněvu ve zlost u alkoholikův ukazuje na chorobnou změnu jejich povahy, na vznikající a hromadící se v nich fysiologickou podrážděnost, nezávislou na zevnějších zjevech. S objevením tohoto pocitu dostavuje se zároveň pro alkoholiky tak charakteristická nevolnost. 7. Cynismus přijímá u alkoholiků podobu hnusnou. Sbližování pohlaví v noclehárnách, kořalnách děje se lehko, bez nejmenší stísněnosti, před zraky všech. 8. Samovražda a vysoká předčasná úmrtnost jest pravidelným zjevem. 9. Lenost jest význačna pro alkoholiky; o kijevských praví Sikorski, že nejraději zahálejí, platí to i o našich; pracují jen pro denní potřebu, a jestli prací jednoho dne pojištěna výživa pro zítřek, alkoholik nejde do práce zabíjeje čas spánkem, besedou v hospodě a pod. 10. Způsobilost ku práci je značně snížena následkem omezení rozumových processův a seslabení vůle. Stálé odkládání práce jeví se jako typický příznak únavy psychického organu vlivem alkoholu. Alkoholiku těžší jest než práce sama — pustiti se do práce. Práce pak sama po stránce technické jeví se nedosti jemnou. Známo, že práce mechaniků po neděli nebo po výplatě bývá nedokonalá, chybná. Nade vši pochybnost zjištěno, že především trpí způsobilost k práci duševní. Dovolte malou poznámku: velká část naší intelligence hoví nemírnému pití piva; nepochází odtud též ona netečnost a povrchnost v nazírání na účel života? Závažné životní otázky hravě se přeskakují, „po nás přijde potopa“, těší se líný mozek, alkoholem po leta otravovaný. A naše mládež akademická! Kolik nešťastných existencí bylo by zachráněno, kdyby zavčas byli se odřekli nočního vysedání v pražských

pivnicích, kde chuť k práci a smysl pro idealní statky mořem piva se utápí. Dále uvádí Sikorski některé odchylky podřízenějšího významu. V publikaci shora uvedené nachází se též stať docenta Nečaje, z které cituji některé návody, jak lze bojovati proti zhoubnému a nakažlivému moru, alkoholismu: *a)* Neužívati v rodině alkoholických nápojův. (U nás prof. Thomayer již po leta kojuje proti podávání lihovin dětem a nedospělým.) *b)* Dozor státu nad výrobou alkoholických nápojů, zejména vymýtění vyšších alkoholů, t. zv. přiboudliny, kteráž zejména ničí organismus strašlivě. *c)* Přísné nakládání s opilci, kteří se zjeví na veřejnosti (v úřadech, při práci). *d)* Místo žalařování — léčebné ústavy pro alkoholiky. (V Rakousku dosud není jediného. V Německu existují.) *e)* Nahrazování alkoholu čajem. *f)* Vzdělávání národa a úsilné poučování o zhoubných následcích požívání alkoholu. Uvarovati lze ovšem pouze ty, kteří dosud zlu nepropadli. V tomto směru měl by pracovat každý, komu blaho lidu na srdci leží a komu vzdělání národa svěřeno. — Dodávám, že veškeré zlo, které působí alkohol jako nápoj a pokrm, nelze ovšem vztahovati na alkohol lék. Minimalní dávky v ruce rozumného lékaře působí zdárně při nemocech horečnatých, při všeobecné skleslosti sil a jinde, pročež alkoholu jako léku netřeba se obávati. Farmakopoia naše neobejde se bez léků, kteréž jsou jedy horšími alkoholu — a přece jsou namnoze nenahraditelnými. MUDr. J. Svítil.

Fr. Coppée vydal nedávno pozoruhodné dílo, zabývající se otázkami náboženskými: La bonne soufrance. Vrátíme se k němu v příštím čísle, podotýkajíce pouze, že dle zpráv francouzských mezi projevy „novokřesťanskými“ tento zaujímá přední místo jednak významem pisatele, jednak vážností a hloubkou myšlenek.

Německých hnih se vyvezlo do ciziny v r. 1889. za 37·4 miliony marek, r. 1897. už za 64·5 mil. marek. Hlavní odbyště německých knih jsou: Rakousko-Uhersko, jež pokoupí jich nejvíc, daleko za Rakouskem následují Švycary, Rusko, severní Amerika, Anglie, Nizozemí atd. Jaký je poměr v tomto exportu do oněch jednotlivých zemí vidno z těchto čísel za první půlrok letoší: do Rakouska 21.347 *q*, do Švycar 5771 *q*, do Spoj. Států 3964 *q*, do Ruska 4578 *q*, do Vel. Britanie 2846 *q*, do Nizozemí 1937 *q*.

Katolická církev v Prusku a Němcích. V Prusku je nyní celkem 4719 katolických farních úřadů. S různými duchovními správami v diasporách a kaplích jest tam na 5000 náboženských obcí katolických, tak že při 11 milionech katolíků na 1 duchovní správu připadne 2200 duší. Jest však okolo 2000 far méně než s 2000, ano mnohé venkovské nemají ani 1000 duší. Za to však jsou četné fary zvláště ve Slezsku, Poznaňsku a Prusích západních více než se 4000 dušemi, ve městě na jednoho faráře připadá 8000—10.000 duší. Vypomáhají tam arciť kaplani a kněží řádoví. V Berlíně je 160.000 v 8 farnostech, ve Vratislavi 140.000 katolíků v 9 farnostech. V Bavořích je 2800 farností se 4,115.000 katolíky. Mnichov má 360.000 katolíků v 16 farnostech, Norimberk má ve 3 farnostech 40.000 duší. Wirtemberk má okolo 500 farností pro 620.000 katolíků, Badensko okolo 900 farností pro 1,650.000 duší. Někde až 20.000 katolíků přináleží k jedné farnosti. Sasy mají 30 farností pro 140.000 katolíků, Hessensko 180 farností pro 300.000, Elsasy a Lothrinsko 1100 farností pro 1,300.000,

Oldenburg 36 farností pro 70.000 katolíků, celkem pro 20 mil. katolíků německé říše 11.000 farností, tak že průměrně na jednu farnost počítá se 2000 duší. x.

Pensijní fond novinářův a spisovatelů v Německu měl r. 1897. celkem 600 členův a 330.000 marek jmění, jež za tento rok vzrostlo na 367.000 marek. V srpnu letošího roku počne vypláceti výslužné. Toto roztříděno na rentu doživotní, rentu invalidní a příplatek invalidní. x.

Základní služné učitelův obnáší dle zákona německého pro učitele nejméně 900, pro učitelky nejméně 700 marek. Přídavky na stáří jsou nejméně na 100 (80) marek určeny. Toto nejmenší služné zavedeno jenom v Prusku, Bavorsku a Pomořanech a sice na venkově a menších městečkách. Kdežto v osadách lidnatějších obnáší základní služné 1100—1200 marek. V Prusku západním je základní služné 1000—1300 marek, v Poznaňsku 1000—1200, ve Slezsku 950—1200, v Sasích 1000—1050, Šlesvik-Holštýn 1100—1300, Hanover 1000—1200, Vestfalsko 1050—1300, Hessen-Nasavsko 1000—1400, rýnské provincie 1150—1300 marek základního čili nejnižšího služného. x.

Ambulantní redakci má znamenitě zorganisovaný tisk švedský. Některé štokholmské noviny zřídily si redakční písárnu na palubě lodí, které udržují spojení mezi Sasnicí a Trelleborgem. Ambulantní redaktoři přijímají o půlnoci, když parník opouští Sasnici, berlínské noviny večerní s poledními zprávami. Mezi tříhodinnou jízdou rozstřihají, přeloží a zpracují zprávy a informace. Ráno o 3. hod., jakmile přistanou na švedský břeh, telegrafují celý text svým novinám, tak že o 6. hod. ráno uveřejní tytéž články, které se čtou v tutéž dobu v Berlíně a ostatních veleměstech evropských. Redakce při této manipulaci ještě mají značné úspory, neboť ve Švedsku mají novinářské telegramy velmi nízkou sazbu. Stojíť telegram celého článku z Trelleborgu do Štokholmu daleko méně než informace z Berlína přímo zaslaná. x.

Co snese lidský žaludek. V St. Louis (severní Amerika) operován jistý umělec v polykání nezáživných věcí a dle „Ob. Volkszeitung" vyňato ze žaludku jeho 25 hřebíků drátěných, 15 menších šroubků, 6 podkováků, 30 krátkých a 16 delších hřebíčků, 16 menších a 5 větších patron revolverových, 2 želízka z nožíku, 2 cole řetízku mosazného a něco skla rozdrceného, a pacient prý vyzdravěl. x.

Sokolský obrázek. „Věstník Sokolský" píše v čísle 12.: Byl jsem nedávno návštěvou u jednoho z předních spisovatelů českých. Sdílíme si různá mínění a názory o vadách našeho veřejného života společenského, až hovor náš přenesl se na diskretní pole. Slyšte: „Vracel jsem se jednou se svou ženou a neteří z malého výletu a vstoupil jsem v jedné stanici u Slaného do vlaku. Ve vagonu byli Sokolové. Vlak se hnul, veselí Sokolové zpívali. Bavíme se v rodinném kroužku pohromadě mezi zpěvem tím, když tu náhle zahlaholí pranestoudné oplzlé písně ze řad sokolských bez ohledu na to, že přítomny jsou tu damy a že neť má je sotva 16 let stará. Snažil jsem se vypravováním a humorem svým baviti společnost, abych pozornost dam odvrátil od sledování textu písně, ale můj hlas tonul v bouři tolikera hrdel zpívajících unisono onu píseň. Konečně jsem vstal a pravil: ‚Pánové, nestydíte se ve společnosti dam zpívati takové písně? To jste Sokolové, to

znáte hesla Fügnerova a Tyršova a jich příkazy'? Vynadali mi ještě za to. „Jsem také Sokol', pravím, ,ale neoslovují Vás a nepravím Vám ,bratří', proto, poněvadž nemohu Vás za bratry uznati.'"

Sensační proces porotní chystal Dr. Václav Řezníček české veřejnosti. Stíhal totiž — dle známého zvyku, volati soudy na pomoc při literarních kotrmelcích svých — p. prof. Vincence Vávru za to, že se v „Hlídce" (1897 č. 12.) ozval proti nadávkám o jeho spise „Božena Němcová" uveřejněným, a jako „spoluvinného" prý redaktora Dra. P. Vychodila. Professor Vincenc Vávra nazval Řezníčka, prý vydavatele spisů Barákových, „t. č. katolíkem". Aby pomluvu tuto vyvrátil, přičinil se p. Řezníček při vyšetřování znamenitě. Kde jakého církevního hodnostáře, který jen trochu mohl s „Hlídkou" býti ve spojení přiveden, dal skrze soudy vyslýchati a „spoluvinníka" hledati; tak J. M. p. opata Rajhradského jakožto „spoluvinného" majetníka knihtiskárny (!!), msgry. Dra. Pospíšila a Dra. Hodra. Dle nezaručené zprávy chtěl citovati i sv. Otce z Říma do Brna, jelikož benediktinská kniktiskárna je „papežská"; ale konečně od toho i od žaloby upustil. Sensační špektákl tedy odpadl, brněnští bodří porotci připraveni o vzácnou příležitost, vrátiti českému kritikovi à la Řezníček pošramocenou čest.

Na konec této „afféry" nelze nám nevzdati díků vldp. vikáři Václavu Uhlířovi v Jesenici, jenž jako prý přítel Řezníčkův „poctil" Dra. Pavla Vychodila s horlivostí lepší věci hodnou dvěma tak „vybranými" listy, že adressat nevěděl nic lepšího než mu je vrátiti. Pomlčeli bychom o tom ze šetrnosti, ale poněvadž podobné listy přicházejí dosti často, budiž to uvedeno na výstrahu.

ROZHLED.

V Brně, dne 20. července 1898.

Církevní zprávy. Po čtyřleté přestávce svolán nový česko-slovanský sjezd katolíků, tentokrát do Prahy. Nebylo jistě zazamýšleno na I. sjezdu, konávati všeobecné sjezdy katolíků českých vždy v období olympiad. První sjezd přinesl v řady katolické nečekané nadšení a bylo v úmyslu I. sjezdu, aby druhý a ostatní konaly se častěji, ale od r. 1894. nedošlo ke splnění tohoto přání, nedošlo ke druhému všeobecnému sjezdu až letos. U nás byla toho jiná příčina než na př. u katolíků německých v Rakousku, kteří také ve svém „sjíždění se" učinili druhdy přestávku pro neshodu mínění v táboře svém. V našem československém táboře katol. neshody mínění nebylo. U nás se starokonservativní a mladé křesťansko-sociální hnutí nerozlišovalo, poněvadž u nás směr první neměl pravých vyslovených zástupců. Zvláště na Moravě prvního směru nestávalo. V Čechách pak, pokud se naň usuzovati dalo mnohdy z projevů konservativní šlechty a jiných starokonservativních živlů, jež zvláště ze strany staročeské přešly do hnutí novokatolického, byl to vždy jen reservovaný projev, jenž neútočil proti mladému proudu, ale dával se, třebas ne s chutí, jím unášeti. Působil-li přec na celé hnutí zdržovací silou, činil tak přirozeným vlivem osobností, mnohdy snad i tichým nátlakem shora. Ostatně v Čechách ve svém hnutí každá diecese měla svůj jistý ráz. — Tedy příčinou odkladu neshody v lůně strany nebyly. Druhý sjezd určený už napřed do Prahy, musil si v Čechách teprv upravovati půdu, jak čeští katolíci za to měli. Proto tři minulé sjezdy diecesanní: v Příbrami, Táboře a Hradci Králové měly býti přípravami k budoucímu všeobecnému sjezdu v Čechách. Dle těchto příprav čtyřletých čekáme tedy aspoň takovou práci jako v Brně. Mysli v Čechách se sice mezi stranami poněkud uklidnily za ta čtyry leta, ale nezdá se nám, že by hnutí katolické bylo od té doby v Čechách též vzrostlo rozsahem — expansí. Zvláště poslední dvě leta zdá se ochabovati. Jakoby rozmach při volbách do všeobecné kurie je byl sklamáním tehdejším podťal, zmalomyslnělo, ochablo. Ztratilo mnoho z té ohnivosti, jíž my u nás na Moravě jsme se tak obdivovali.

Od sjezdu r. 1894. strana katolická v našich zemích bohužel nezískala leč 1 říšský a 4 zemské mandáty a všecky na Moravě. Jak jinak by se byl stavěl politický programm strany, kdyby se byla mohla při II. sjezdu už vykázati početnějším zastupitelstvem ve sborech zákonodárných! Leč přece i tak politický program bude možno rozvíjeti dále. Zásadně dále, myslíme, neboť zaujati stanovisko k akutním otázkám politickým a hospodářským, jež se ovšem stane i tentokrát, jesť jen

doložením programmu, ne jeho prohloubením. V socialní otázce nebude možno u porovnání se sjezdem r. 1894. pověděti nic nového, ale bude možno přece programm šíře rozvinouti. Za to řemeslnická otázka, jež v politickém životě našem není akutní, měla by se propracovati důkladně, ježto na prvním sjezdu odbyta jen povrchně. Myslíme si ji rozřešenu ovšem v duchu moderní průmyslové evoluce, jež se bere dvěma cestami hlavně: associací a odborným vzděláním.

Ježto pak po prvním sjezdu přes všechen mravní jeho úspěch a přes všechno nadšení zbyl pro trvalou dobu přece jen potištěný papír, bylo by záhodno, aby druhý sjezd dal počin zvláště k potřebným životním výsledkům: náš katolický život v mnohém ohledu jest ještě pozadu za životem katolíků národů jiných a doufáme, že praktické výsledky, potřebné ústavy, zařízení, spolky a korporace, jichž v ohledu charitativním, socialním, mravním, hospodářském atd. život náš postrádá, aspoň z části budou druhému sjezdu katolíků československých děkovati svůj vznik.

Němečtí katolíci pořádají svůj letoší 45. sjezd od 21. do 25. srpna v porýnském průmyslovém městě Krefeldu (na 120.000 obyv., z nichž 4 pětiny katolíků, 1 pětina evangelíků). Letoší shromáždění jest zároveň jubilejním. Vzalyť počátek svůj katolické sjezdy německé v roku 1848. Příležitostí k prvnímu tehdejšímu sjezdu byla tehdy dobytá svoboda shromažďovací. Před r. 1848. začal život katolický v Německu probouzeti se k novému vzpružení. Boj vlády proti církvi, zatčení a uvěznění kolínského biskupa (r. 1837.) Klementa Augusta, znovuoživlé uctívání „svatého roucha“ v Trevíru r. 1845., zakládání katolických tovaryšských spolků (r. 1846.) a zvláště Piových spolkův (od r. 1841.) a jiné dějiny byly dobrou průpravou. Téhož r. 1848. vzchopil se i episkopat k mohutnému projevu. Uspořádána totiž schůze německého episkopatu od 22. října do 16. listopadu ve Würzburgu. Požadavky katolíků německých od biskupů tu sestavené, podány ve formě memoranda vládám německých států: v Rakousku (v červnu 1849), v Prusku (v červenci 1849), v Bavorsku (20. října 1850) a za horní Porýní (v březnu 1851). Těmto požadavkům, jež sjezd biskupů postavil, mělo se dostati opory z dola, jednomyslným voláním lidu. Při kolínské dómské slavnosti (dostavění dómu) v létě 1848 uraděno se svolati k tomu cíli generalní shromáždění Piových spolků, jež se byly za dobu 7 let zatím po všech německých krajích velmi rozšířily. A tak sešel se první sjezd, jenž představoval celé katolické Německo mezi 3. a 5. říjnem 1848 do Mohuče. Účastníků bylo 1367. Na sjezd přibylo na 20 účastníků „frankfurtského parlamentu“, mezi nimi i vídeňský vyslanec Knoodt. První sjezd a následující zahrnovaly veškeré Němectvo ze všech států spolkových (tehdy i s Rakouskem) a ze Švycar. Název měly generalní shromáždění „katolického spolku Německa“, později generalní shromáždění katolických spolků Německa (až do r. 1871.) Po spojení Německa v jediné císařství konají se nyní sjezdy ty jako generalní sjezdy katolíků německých, ježto zákon sjezd spolků nedovoloval. Do té doby také katolíci němečtí byli spojeni na sjezdech s katolíky

spolkových států nynějšího Německa. Po r. 1871. se odtrhli a první svůj sjezd měli samostatný r. 1877., od té doby však konali jen 4 své generalní sjezdy, vedle sjezdů diecesanních a krajinských.

III. sjezd charitativní a zároveň valné shromáždění spolků charitativních v Německu konati se bude 30. a 31. srpna ve Wiesbadenu. Z otázek na programu sjezdu vyjímáme: vychování opuštěné mládeže, organisace dobročinnosti, péče o italské dělníky v Německu, hnutí střídmosti, výchov venkovských ošetřovatelek nemocných a pod.

Dne 13. července zahájen v Brusselu IX. mezinárodní kongres eucharistický za účastenství víc než 4000 účastníků z Belgie i z ciziny. V Belgii samé už je to třetí kongres eucharistický. Konán tamže r. 1883. kongres eucharistický v Lutychu a r. 1890. v Antverpách. Sjezd uzavřen v neděli 17. července všeobecným společným sv. přijímáním a processím na usmíření, jež se toho dne v Brusselu každý rok konává s nejsvětější Svátostí (na usmíření Sacrilegia židem nějakým v 16. stoleti spáchaného).

Mezinárodní sjezd spolku „pro dobrou přípravu mládeže k prvnímu sv. přijímání a ku setrvání v dobrém“ konati se bude 2. až 6. srpna ve Švycarsku. Předmětem jednání budou tyto důležité vychovatelské otázky: 1. Prostředky zajistiti křesťanský výchov dítek vlivem na rodiče a na opatrovny. 2. Prostředky, jichž používají nepřátelé církve, aby se hned z počátku ducha a mysli dítěte zmocnili. Jak se těmto snahám má čeliti. 3. Katechetická a mravní příprava na první sv. přijímání. 4. Duchovní a hmotné prostředky pro setrvání v dobrém.

V „congregatio indicis“ utvořil se zvláštní odbor pod předsednictvím kardinala Steinhubera, jenž má za účel opraviti index čili seznam knih zakázaných z ohledu víry a mravů. Jednati se bude o vymazání ze seznamu takových starých knih, které dnes mají cenu jen historickou, jež dnes pro svou zastaralost nebo nedostupnost přestaly býti takovými, u nichž by třeba bylo zvláštního zákazu anebo konečně těch knih, které třeba že nejsou bludné anebo nemravné, přece druhdy dány na index, zvláště v době reformace, proto, že se protestanté na ně odvolávali. Má se tím vyhověti otázce časovosti indexu; v novém vydání po úpravě bude index tedy seznamem spisů navždy zakázaných pro své hrubé bludy, a spisů, jejichž nebezpečnost jest nebo nepřestala býti aktuelní.

Dne 15. července zemřel v Münsteru P. Ferd. Stenstrup S. J. (narozen 18. července 1831), jeden z největších theologů katolických přítomné chvíle. Byl členem řádu z provincie rakouské. První leta vrátiv se z Říma ze studií, byl v Prešpurku direktorem klerikův, od r. 1867. pak byl professorem na universitě inšprucké (jako nástupce kardinala Steinhubra), kdež setrval až do r. 1893. Své veliké dílo, dogmatiku latinsky psanou a zvláště filosofickou hloubkou vynikající nechal nedokončenu.

Ve volbě biskupa Pelplinsko-Chlumského činí vláda pruská obtíže. Z listiny kandidátův od kapituly navržených vyškrtala

skoro všecka jména, tak že volba stala se illusorní. Kapitula obrátila se tudíž do Říma, zda má ještě volit — při dvou ponechaných kandidátech. Pruská vláda z nacionalismu činí tedy totéž, co nedávno při frýburské volbě činila z liberalismu vláda badenská.

Pro nedávný případ novokřestu v Brunšviku se sběhší, kdy při konversi protestanta naskytla se pochybnost, že je platně pokřtěn a křest tedy znovu pod podmínkou vykonán býti musil, zdvihly protestantské listy německé celou bouři proti církvi katolické, vytýkajíce jí nesnášelivost, dogmatickou zabedněnost atd. a hájíce při tom správnost křtů protestantských. Toť se ví, že to byly jen listy z povolání politické a agitatorské, jež takto začaly. Vážné listy, listy církevně a nábožensky protestantské, katolíkům daly za pravdu. Tak na př. pastor Schall (z Bahrdorfu) ve svém „Neue luther. Kirchenzeitung“ píše: „Případ ten měl nás pohnouti k zpytování sebe a ku sebepoznání. Což není to známo s dostatek, že v lutheranské církvi tu a tam takové hrozné bludy se zakořeňují a trpěny jsou, a i při křtu svatém se jeví, takže mnohý rozumný luterán právem musí uveden býti v pochybnost, je-li vůbec ještě pokřtěn. Tak na př. vážení kmotři z Hamburku mně povídali věci, jichž bych nikdy neuvěřil, kdyby svědkové nebyli tak důvěry hodni; často musili před oltářem bouřlivými výstupy domáhati se na pastoru toho, aby křest konal, jak se patří dle lutheranského formularu.“ Jako v případě pochybnosti o platnosti křtu luterani sami často se nechávají znovu křtíti — praví pastor Schall — tímtéž plným právem musí církev katolická znovukřtíti v případě pochybnosti. Tu obě církve se ve své praxi zcela shodují.

Za dnešní španělsko-americké války oživlo staré heslo protestantské: katolicismus je nepřítelem státu a blahobytu jeho. Idea tato vznikla v Anglii, která ve své mohutnosti začala jako příčinu této mohutnosti hlásati svůj odpad od víry, své odtržení se od stolice římské. Dle této nové „státotvorné“ filosofie je tedy „papismus“, jak ona praví, vinen úpadkem všech států: Španělska, Italie a Portugalska. Snad i Řecka, Turecka...? to už oni ti filosofové netvrdí. Tato idea ozvala se v posledním dílku Schellově, jak jsme minule pravili; ovšem v obrácené formě: germanstvo samojediné zachrání katolicismus. Ani tu Dr. Schell není sám, a proti jeho proroctví nedá se zatím nic namítat, třeba počkat, až jak to dopadne. Ale protestantští chauvinové jsou při svém tvrzení na štíru jak s logikou, tak historií, tak konečně nacionalní ekonomií, a zvláště s posledním směrem historie — právě v jejich zemích rozpučevším — s materialistickým evolucionismem v historii. Tento směr rozhodně zamítá jedinou složku života jako směrodatnou v přetváření státův a společností. Také historie tvrdí opak. Vždyť Španělsko jednou už bylo katolické a na vrchol papistické a přece bylo mohutnou říší. Podobně Portugalsko, podobně i Francie. Anglie má všecky počátky své velikosti a své poměrně výtečné správy státní z dob katolické Anglie. Na povznešení Německa v mohutnou říši bere účast třetina katolíkův a právě katolické nebo smíšené země, Sasko vyjímaje, jsou středem mohutnosti německé říše. Konečně Rakousko, jež dnes zváno

jest par excellence katolickým státem, není přece také z posledních, a jistě velmi prospěšně se liší od sousedního méně katolického nepapistického Uherska. Konečně Italii snad přece neničí papismus! Ovšem že ničí, praví titéž filosofové, ale ne svým zasahováním, nýbrž svou abstinencí, jíž pomáhá prý rozvraceti život státu. Tedy tu by papismus činnou podporou života státního mohl zjednati nápravu zbědovaných poměrů? Proti onomu principu? — Vyvracením této lživé, dnes tak běžné liberalní zásady, že téměř v každém listě, referujícím o španělsko-americké válce, se s ní potkáváme, zabýval se nedávno kardinal Vaughan nedávno na schůzi „katolického spolku pravdy“ ve Viganu v Anglii. Důvody své řeči na konec shrnul kardinal Vaughan v toto resumé: 1. Hmotné štěstí a časný dar Kristus nikde nepostavil jako známku Boží přízně. 2. Pokud se Kristus kdy časným blahobytem zabýval v řečech svých, spíše o opaku ze slov jeho souditi můžeme. 3. Omezíme-li pohled svůj jen na Anglii, doznati musíme, že vše, co nejlepšího a největšího jest v její ústavě a správě státní, že všecko zdědila z časů katolických svých panovníků z doby, kdy byla pod vedením katolické církve. 4. Pouze hmotný blahobyt, štěstí obchodní a světská velikost nejsou výsledky ze změny víry vyplynulé, ale spíše z přirozeného vývoje průmyslu, objevení nových a bohatých rudních a uhelných dolů, vynalezení parního stroje, přirozeného rozmnožení obyvatelstva a pak výhodné, chráněné námořní polohy Anglie. 5. Konečně doznati musíme, že tato vnější velikost a skvělost jest na druhé straně vyvážena beznáboženským, nemravným stavem velkého množství obyvatelstva, bídou a špínou, zkažeností a zrůdností velké většiny lidu anglického. 6. Ježto pak náboženství prvního, největšího, nejučenějšího a nejnadanějšího národu světa nebylo vždy protestantské, ale v častých případech katolické a ještě častěji buď pohanské nebo modlářské, proto buď musíme vzdáti se zásady, že materielní blahobyt jest známkou pravdivosti a Božího potvrzení toho kterého náboženství, anebo musíme přijmouti pak rouhavou myšlenku, že Bůh věčný a nezměnitelný jest velmi vrtkavý jako nejvrtkavější mysl lidská, ježto svou přízní brzy to brzy ono náboženství zahrnuje.

*

V srbské pravoslavné církvi odehrává se všude zvláštní církevně-politický boj. To, co uherské vlády a Bánffy v Uhrách a Charvatsku, co správce Kallay v Bosně a Hercegovině, to konečně doma nikým nevyzván a nepřinucen podniká nově zvolený metropolita Innokentij proti církvi své: jedná se tu všude o omezení církevní samosprávy lidu pravoslavného; vynětí určité části církevní pravomoci z rukou lidu a odevzdání jí do rukou kněží a vyšší hierarchie. Za jakým účelem to činí Bánffy a Kallay, jest na bíledni. Prvotní jejich úmysl zajisté není zhojit opravdové nedostatky pravoslavné církve, jež veliká samospráva církevních obcí pravoslavných nedopouští, aspoň dosti rychle ne, zažehnati. Srbský metropolita podal však z docela jiné příčiny nynější skupštině srbské návrh zákona, jímž pravoslavné kněžstvo má se státi neodvislým od obcí, ale za to tím odvislejším od biskupa. Tedy

opravná snaha, jíž v Srbsku podkládají docela katolickou konkordatní smlouvu za první a hlavní podnět.

Řecká církev po nešťastném výsledku války řecko-turecké, kdy celé státní zřízení začalo se podrobovat revisi a důkladným opravám v evropském duchu, přišla též i se svými opravami. Náboženský i církevní život řecký vyznamenával se dosud bolestným spuštěním: nebylo kněží, nebylo ústavův, a na bohosloveckém ústavě athenském nebylo professorů. Na stolcích biskupských nedosazováni biskupi — z úspory, místo jich nazatím zastávali stále archimandrité z místních klášterů. Jmění klášterní, odváděné na potřeby církve, stát bral ročně na své účely; zatím lid zůstával bez výchovu a vyučování náboženského, bez škol, školy bez dětí a učitelů, chrámy bez kněží, život náboženský bez vůdců. První letošní synod biskupů řeckých usnesl se ve všeobecném opravném hnutí také na patřičných opravách v životě a výchovu náboženském. Ve všem ovšem závislý na vládě, musil k vládě teprve s pokornou prosbou. Leč něčeho dosáhnuto. Od ministra války dosaženo povolení, aby od kněží (jerokiriksů) konány byly ve svátky a neděle duchovní cvičení v dobu od vojenských úřadův určenou. Na městské radě athenské a v jiných městech rovněž dosaženo zákazu nedělní a sváteční práce v dílnách a obchodech. Tato teď smí se konati aspoň až po službách Božích; krčmy na větší svátky vůbec musejí zůstati zavřeny. Zažádáno u ministerstva, aby zakázalo konati ve chrámech veřejná shromáždění všeho druhu, jimiž se chrám Boží zneuctívá, jelikož nezřídka při nich k bitkám a bouřím dochází a mnohdy i účel a příčina schůzí těch nekalá bývá. O školství, o vzdělání kněžstva potřebného ovšem synod musí se postarati vlastními silami, vyžádal si tedy od vlády, aby aspoň peníze plynoucí z daní a statků klášterních vláda dávala církvi na její účely, jimž prvotně i určeny. Také požádáno vládu o pravidelné obsazování biskupských uprázdněných stolic. Všecko to vláda — přislíbila zatím.

Církevně-filosofický spisovatel ruský A. A. Kirějev ve 4. sešitě „Bogoslovského Věstniku“, organu moskevské duchovní akademie, hájí starokatolické církve a jejích snah po obrození pravé víry a po přimknutí k církvi východní proti nepříznivým nebo nedosti příznivým hlasům ruských theologů, jež ozvaly se po loňské nabídce na všeobecném sjezdě starokatolíků ve Vídni učiněném. Hájí starokatolíky zvláště v tom ohledu, že mnohými změnami odtrhli se načisto od ducha církve katolické a přiblížili se církvi pravoslavné. Tak zvláště v obřadech a při mši svaté přibrali v aktivní účast i lid, kdežto v církvi katolické lid bere pouze účast passivní. Setřeli prý se své církve výlučně klerikalní ráz absolutismu římského, sblíživše klerus opět s lidem. Zřekli prý se konečně i vložky „Filioque“ (o pocházení Ducha z Otce „i Syna“) a snaží se ve všem přibrati více ducha východní církve než církví protestantských. Právě z pravoslavné církve toto protestantění jim nejčastěji vytýkali. A. Kirějev hájí starokatolíky proti tomuto nařčení protestantismu tvrdě, že některé zvyky, které se zdají pravoslavným příliš „volné“, nejsou výronem protestantského rationalismu, ale jsou zjevem západního života vůbec.

Poukazuje na to, že východ a západ vždycky míval své zvláštní, každý svoje vlastní, i když jednou věrou a jedním společenstvím ještě spojeny byly. Život západu nese už sebou jiný ráz a jiný způsob chování při bohoslužbě, než jej možno viděti na východě. Kirějev podotýká, že ve mnohém západ mohl by býti vzorem i východu. — Dle obrany Kirějeva, jenž sám byl vloni účastníkem sjezdu, zdá se, že by tedy nic nepřekáželo společenství mezi oběma církvemi. Zatím ruská pravoslavná církev nabídkou starokatolíků se nerozehřívá.

* *
*

Osvěta. Dne 15. června 1898 zemřel Karel Hlaváček v Libni u Prahy, jeden z nadanějších z moderní naší školy. — Dne 14. července zemřel Dr. Emanuel Kovář (nar. 12. ledna 1861 ve Vlašimi), jeden z prvních našich filologův a ethnografů. Za nejdůležitější spis jeho dlužno počísti „O původu lidské mluvy", dále „Nákres mluvnice starobulharské" a „Českou mluvnici" spolu s „Úvodem do mluvnice". Článků jeho roztroušena veliká řada po všech časopisech téměř. Při pořádání národopisné výstavy byl jedním z nejčinnějších členů výboru. Nejnověji věnoval svou píli museu a „Národopisnému sborníku", museem národopisným vydávaného.

V literarní části „Národních Listů" přetřásala se poslední týdny otázka sestavení úplné české bibliografie. S pohotovým plánem a slibem částečně už hotové práce přišel p. Konrád Brunner (v Paračově v Čechách). Potřebu bibliografie uznávají víc literarní historici než ti, jichž zájmů se vlastně ona nejvíc týká — knihkupci a nakladatelé. Úplná bibliografie česká, tak jak navržena p. Brunnerem, má ovšem význam hlavně literarní. Bude také dílem po výtce jen knihovním.

Leč čeho jest vedle ročních nebo obdobných bibliografických úplných katalogů ještě třeba, to je zvláště periodicky a nejlépe co rok na konci sesony vydávaný seznam literatury pomocné, vědecké: instruktivní i informační. Stává se velice často, že člověk nahonem něco potřebuje. Nesleduje-li sám velmi pozorně rozvoj vědecké naší literatury, pak jistě neví si vzpomenouti, máme-li to už v naší literatuře či nemáme a jaké je to, může-li to vyhovět. Poradit se s knihkupcem nebo odborníkem buď je zdlouhavé nebo nemožné pro tu chvíli a často i bezúčelné; knihkupec u nás velmi často sám rady neví. Naše vědecká, vážná i lehčí pomocná literatura leží věru jako zakletá princezna pod sedmi zámky nakladatelskými — a my venku zatím nejčastěji chápeme pak po známé, všemi možnými prostředky reklamy do světa rozhlášené literatuře německé. Co pomocných knih německých se skrývá v regalech kanceláří i soukromníků, to představuje věru tak značnou část národního bohatství, že je hříchem ji z pohodlnosti nechat plynouti jinam. Bude-li člověk vědět aspoň, že by se mohl přece někde žádaného českého díla dohledat, už přece s tak lehkým svědomím neobrátí se ke zdrojům cizím. Snad ani tehdy ne, když český stejnojmenný pramen bude o něco dražší. Jest dosti na tom, že vše ještě nemáme ve své literatuře, a že scházející věci člověk často musí dokoupit německé; škodou nekonečnou

by bylo zvláště pro budoucí rozvoj tohoto druhu literatury naší, když se člověk k tomu, co už máme, nedostane. Tu nestačí, aby jedenkaždý nakladatel vydával svůj seznam zvláštní, ročně či častěji, tu třeba, aby se všichni spojili — nejen pražští, ale i mimopražští — a aspoň rok od roku vydali společným nákladem seznam českých spisů tohoto druhu nejen za poslední rok, ale všech, jež ještě lze dostati. Dá-li se stará sazba stereotypovat, mohou se snadno rok co rok vydávati celé seznamy s dodatky. Seznam však musí býti dobře a kriticky poctivě zpracován (u děl samých nejlépe udávati plný obsah jejich), aby člověk se z něho mohl dobře informovati. Tento návrh předkládáme nakladatelům v jejich prospěchu, neboť je to dosud jen jejich vinou, že se tolik knih vědeckých, pomocných kupuje u nás — německých. (Vydávání seznamů z jednotlivých odborů věd jest sice výhodné, ale nestačí, protože i odborníci potřebují často informace z jiných a mnohdy velmi vzdálených odborů.)

V září počne prý vycházet na Moravě „Moravská Revue“, následkyně už tolika zaniklých moravských organů, které chtěly razit cestu novým směrům nebo aspoň konkurrovat s belletristickými či revualními listy z Čech, a především, jak každá měla v čele programmu, představovat „duševní život“ Moravy. Kdyby to bylo pravda, že všecky ty zaniklé organy duševní život Moravy representovaly, pak by to s tím životem u nás špatně dopadalo. Pánové ovšem za zdárnou representaci duševního života na Moravě neuznávají ani „Obzoru“, ani „Hlídky“, ani „Našeho Domova“, ani „Nového Života“, jež přece mohou o sobě tvrditi, že ony jediné z podobných listů moravských se udržují, a udržují s prospěchem (po 21, 15, 7, 3 leta) — víc ovšem mravním než hmotným — ale to není „moravismus“, to je všeobecný „čechismus“ v naší literatuře. Dle tohoto výsledku různého a těch stále selhávajících pokusů přece snad už je s dostatek zřejmo, jaký je vlastně ten duševní život na Moravě a kdo ho representuje! Zpráva do světa puštěná, že „Moravská Revue“ založena proti „Hlídce“, prozrazuje ostatně sama sebou dosť, a jméno, které se tu znova na povrchu vyskytuje, Jaroslav Tůna, ještě více než dosť!

Na 27. a 28. srpna svolávají přední naši mužové přátelé starožitností, palaeonthologové, archaeologové, ethnografové a folkloristé český sjezd archaeologický do Kutné Hory, této klenotnici uměleckých památek historie české. Sjezd má být poctou Fr. Palackého.

Ve dnech 17. a 18. července konán sjezd českých těsnopisců v Praze. Českým těsnopiscům jedná se o přimknutí stenografie více k duchu české řeči, čemuž soustava Gabelsbergova dosud nedosti vyhovovala. Myslíme, že by bylo záhodno svolat těsnopisecký sjezd všeslovanský a tu ustanovit se na jedné soustavě pro všecky jazyky slovanské, aby mluvnické a jazykové obměny ve všech slovanských jazycích se těsnopisně stejně značily, třebas o poznání se zvukem svým se liší. Myslíme, že by to bylo zcela dobře možno, aby na základě elaboratu jazykozpytců slovanských a za vedení jejich, těsnopisci slovanští založili svou jednotnou soustavu pro všecky řeči

slovanské, takže tam, kde není lexikalního rozdílu, mohl by těsnopisné značky čísti stejně dobře každý Slovan, kteréhokoliv nářečí, aspoň z velké většiny!

Umělecká kommisse pražská, jež 12. března svým přípisem městské radě (viz 4. sešit „Hlídky") oznámila, že se vzdává své činnosti, přece zase znovu hodlá započíti činnost svou. Přejeme jí lepšího zdaru v druhém tom období její činnosti, než ho dosáhla v prvním svém období. — Jedenkrát necitelnost k umělecké a situační kráse Prahy vychází prý i odjinud než ze slavné rady městské, z místodržitelské kanceláře totiž. Aspoň soupisná kommisse městská podala (?) protest proti plánu schválenému vládou zemskou pro stavbu skladiště zemského českého divadla, jímž by se zakryl malebný pohled na kostelík svatého Apollináře s okolím.

*

Zemřeli: ve Lvově Dr. Kazimierz Kleczowski (1850 až 1898), polský spisovatel esthetický a umělecký, Mons. Jak. Kućank, spisovatel srbsko-lužický ($^{27}/_{7}$ 1818—$^{28}/_{6}$ 1898), ruský hudební skladatel N. J. Afanasjev (opery: „Amalat Rek", „Steňka Razin") (1820 až 1898), vynikající malíři ruští N. G. Sverčkov, nevyrovnatelný v malbě honebních scen a koní, a N. A. Jarošenko.

Jihoslovanské zájmy ve Vídni v jazyku německém počal hájiti v červnu nový týdenník „Der Süden". — Srbský spisovatel Milan Savić sebral své po časopisech, hlavně v „Letopise Matice Srbské" uveřejňované práce kritické z literatury srbské a vydal je pod názvem „Iz srpske književnosti". Je to soubor monografií o 11 srbských předních literarních zjevech z poslední a nedávné doby.

Letos slaví Jovan Sundečić, slavný srbský básník, 50leté jubileum své básnické činnosti, již jako bohoslovec zahájil v Zadru v létě 1848. Narozen 6. července 1825, studoval bohosloví, byl pravoslavným farářem, professorem, odtud svržen r. 1863., načež opět přešel v duchovní správu, načež r. 1864. přijal na Černé Hoře od knížete mu nabídnuté místo knížecího sekretáře. Roku 1867. opustil, ale znova r. 1873. se uchýlil na Černou Horu a tam dosud v pokoji tráví. Činnost básnickou zahájil jako bohoslovec básní uveřejněnou v Zadru: „Ananija i Safira". Jeho sbírky dalších básní jsou „Niz dragocjenoga bitera", „Cvijeće", „Ljubav i cvijeće", „Tužna knjiga", „Idilične elegije", „Sjetva" a j.

Dne 17. června zemřel slavný anglický malíř Edward Burne-Jones (nar. 1833), „básník andělů, soucitu a nadzemské lásky". — Dne 19. července zemřel děkan Norbert Purschka (farář linecké diecese, nar. 6. června 1813 v Linci), lidový básník německý.

Stoleté jubileum vedle Čechův a Poláků slaví letos i Francouzi: narozen 21. srpna 1798 francouzský demokratický historik Jules Michelet († 9. února 1874). Slavnost Micheletova slavena však už 13. července. Při slavnosti té volí se vždy tak zv. „Musa pařížská", nejhodnější a nejhezčí děvče z dělnické a umělecké čtvrti Montmartreu. Letos jí zvolena nějaká šička Eugenie Belinova.

V roce budoucím 1898/99. zařízena bude na vídeňské universitě stolice pro pojišťování a matematickou statistiku. Souvisí to asi s nedávným opatřením státní kontroly nad pojišťovacími ústavy a se zřízením ústředního pojišťovacího úřadu říšského. — Na americké universitě v Minnesottě budoucím rokem zřídí se na medicinské fakultě kuchařský kurs pro lékaře, aby mladí medikové vlastnoručně naučili se připravovat co nejpřiměřeněji pokrmy různých diet pro nemocné.

Po nejnovějším prvku „kryptonu“ ve vzduchu objeveném, dostavil se nejnovější objevený prof. Nasinim v Padově, a sice ve vulkanických plynech. Nazván „coronium“, protože vidmo jeho souhlasí s jistou čárkou ve vidmu „corony“ sluneční. — Telegrafii bez drátu, již letos na jaře na mnoha místech zdařile demonstroval Marconi, zdokonalil prý brněnský professor na technice Karel Zickler. Působení do dálky, jež u Marconiho šlo od vysílače na vše strany, omezil pouze jedním směrem od vysílacího přístroje k přijímacímu a sice pomocí světelných paprsků. Paprsky vysílané přístrojem budí v přijímacím stroji vlny elektrické, jež se dají regulovat po vůli vysílače. Slouží tu tudíž místo drátu — paprsky světelné. Prozatím činil prof. Zickler pokusy na dálku 200 metrů.

Novoyorský časopis „World“ překvapil svět sdělením prof. E. D. Prestona, člena „pobřežní kommisse geodetické“, jenž prý dlouhým studiem a měřením šířky zemské zvláště kyvadlovými pokusy došel k tomu přesvědčení, že naše země nemá takovou podobu, jakou jí dosud připisovali: totiž od rovníku mírně a stejnoměrně k polům sploštělou. Rovník, totiž nejširší rovnoběžný kruh, nenalezá se prý tam, kam ho geografové a hvězdáři kladou, ale o 66 stupňů výše. Země má nejširší rovnoběžku v místech polarního severního kruhu! Odtud nahoru k severnímu polu jest mírně zakulacený sklon, dolů k jižnímu polu se však země nepoměrně súžuje; vypadá tudíž jako vlk (čamrda), nebo jako podlouhlá hruška. — „World“ jest ovšem jedním z nejbáchorkovitějších listů novoyorských. Na takovou myšlenku mohl ostatně p. prof. Preston nebo „World“ připadnouti jednoduchým pohledem na mapu zeměkoule. Všecky pevniny na jih vybíhají ve špici, zvláště Amerika i Afrika a podobně i komplex asijský. Kdežto pevniny tyto na sever právě ve výši polarního kruhu rozšiřují se v široké krejzlíkovité massy. Ergo: pevniny ty jsou obrazem samé podoby zemské.

* * *

Z politiky a národního hospodářství. Nové konference a po nich starý stav intransigence! Jsou to už během jednoho roku třetí. K prvním (za Badena) Němci zhola odmítli se dostavit, druhými (za Gautsche) nic nepořízeno, třetí konaly se konečně za účastenství Němcův, ale s výsledkem negativním. Vláda přišla teď už s návrhem jazykového zákona, s návrhem takovým, „že jsme se divili“ — praví Dr. Ebenhoch ve svém lineckém listu — „že konference zástupců levice nepřivolila aspoň k diskussi návrhů těch.“ — Návrhy vlády Thunovy jsou opět

restrikcí „vymožeností“ mladočeských. Po tříleté tahanici na konec asi z nich velmi málo zůstane, až nastane to „smíření“ a „vyrovnání“. Ale hlavní vymožeností zůstává přece ta mravní síla, jíž jsme dobyli svému postulatu rovnoprávnosti. A tuto sílu snad požadavky tyto podrží i v budoucnosti. Spor v jazykové otázce úřadů točí se stále jen o úřadování v tak zv. uzavřeném území: aspoň na venek tak se jeví. Řešení Badenovo bylo jednoduché: česká věc česky, německá německy, smíšená tak či onak nebo obojjazyčně: proto všichni úředníci v Čechách i na Moravě musejí umět česky. Toto jednoduché řešení Němci tedy nepřipustili. Badeni padl a Gautsch se přidal k názorům Němců. Místo jednoduchosti položena složitost. Uznán trojí druh úřadů: české, německé a smíšené. Ale zůstávala všeobecná potřeba obou jazyků v úřadech: znalost obou jazyků žádána „dle potřeby“. Návrh Thunův přibližuje se ještě více přáním Němcům. Nezřetelné ustanovení o znalosti druhého jazyka „dle potřeby“, vymezeno či omezeno přesně na nejmenší míru: pro případ potřeby, že by se úřadem měla vyříditi věc jiného jazyka, bude se hleděti k tomu, aby takových úřadů byl aspoň jeden úředník obou jazyků mocný. Roztrojení úřadů zůstalo. Na Moravě prý, kdež před tím i dle Gautsche jen smíšené území uznáno, teď věc změněna: snad rozdělena Morava na území české a smíšené, což ovšem Němci chtějí naopak: německé a smíšené. V Čechách žádají pro případ potřeby ne konceptního úředníka druhého jazyka znalého, ale jen takového manipulačního úředníka (bez odborného vzdělání).

Podmínky Němců vyznívají tedy na konec k pokoření a odstrčení češtiny horšímu, než jakého zakoušela od Badenových nařízení. Od Thunovy nabídky nemůže se už jíti dále zpět na náš úkor. Beztoho i tu už rovnoprávnost jest jen zdánlivá, ve skutečnosti by návrh Thunův rovnoprávnoprávnosti u úřadů nezavedl. Neboť něco docela jiného než rovnost obou jazyků před úřadem to znamená, řekne-li se: u každého (?) jednojazyčného úřadu musí býti jeden úředník konceptní jazyka druhého mocný. To znamená omezení češtiny sice při německých úřadech, ale ne rovnou měrou omezení němčiny při českých úřadech. Neboť do takového omezení němčiny by ve skutečnosti nikdy nedošlo, už proto ne, že pozůstávají v říši a v zemích našich úřady, pro něž toto ustanovení neplatí, a pak proto, že není myslitelno, že by kdy český intelligent neznal německy, aspoň obstojně. Na omezení češtiny však by asi došlo ve skutečnosti nejskutečnější, leda že by pravdou byla nebo se stala ta česká expanse, o níž tolik v posledních letech Němci křičí.

Po slavnostech Palackého vznikl zajímavý boj — o Palackého. Všecky slavnosti do popředí postavily Palackého-politika, Palackého-státoprávníka. Professor Bráf připomněl však v „Aléthei“ před početím slavnosti už, že Palacký nejen dnešního státoprávního programmu není původcem, ba naopak že byl proti státnímu právu na historickém základě. Jeho myšlenkou, třebas později pozměněnou asi, ne-li opuštěnou, bylo federativní zřízení říše na základě národně-právním. Původcem historického státního práva jest prý Brauner, jenž je vyslovil r. 1848. v programmu, jejž pro tehdejší hnutí vypracoval, a později, když státo-

právní hnutí stalo se programmem politiky českých vedoucích stran, prvenství v postavení tohoto historického státního práva do popředí náleží hraběti Clam-Martinicovi a Riegrovi.

Tato historická reminiscence nehodila se slavnostem ani slavnostním řečníkům, a proto ji úplně pominuli, snad schválně, snad z neznalosti, ježto uveřejněna v listě, jaké se „směrodatnou" společností nečtou. Po slavnostech však socialisté touto vzpomínkou podepřeli své odmítavé úsudky o Palackém-politiku a chování své ke slavnostem samým, a několik menších listů zapředlo se v polemiku. Větší listy české vůbec o této reminiscenci mlčely. Mohly to učiniti ovšem tím spíše, ježto se jí zásluh Palackému neubírá; jeho význam se nezmenšuje, ba ani nemění. Ironií osudu by bylo jen při tom, že přímými nástupci federalistické politiky Palackého by byli teď — socialní demokraté.

Pražské „slovanské slavnosti" dozněly, dozněly i hlasy německých útočníkův a chrličů zášti na projevy ty. A kromě pěkné vzpomínky snad už, zdá se, po nich nezbylo nic. Hosté domů rozešedší se z Prahy, ještě sem tam vytasí se s reminiscencemi. V tisku slovanském i neslovanském však buď přímo nebo nepřímo přece vyhlásili jakýsi veliký úspěch jejich: sbratření načaté mezi Poláky a Rusy. Snad slavnosti ty k něčemu přispěly i v této slovanské vzájemnosti: vzájemné pocty, vzájemné schůzky jsou milá, příjemná věc, a dobře i takové příjemnosti působí; vzpomíná se na ně, dělají se plány a při příležitosti snad i v životě nějaký ten plán se provede v malém, u jednotlivce, ale provésti plány takové ve velkém celá generace nepostačí: plány a programmy na takových schůzkách, jak známo, dělají se vždy hodně veliké, hodně idealní a v první chvíli i neuskutečnitelné. Leč po tom sbratření rusko-polském kromě řečí, návrhů, vybídek a snad i přiznání možnosti jeho víc nezůstalo. Polské strany zůstaly jako před tím, ruská politika jako před tím. To je to právě: poměry celých vrstev nemění se jedním nadšeným slovem. K tomu třeba dlouhé práce života. Na sjezdě si Poláci a Rusi „na půl kola", jak se říká, přiznali, že by se mohli smířit. Zavedena „theoretická" rozprava, ba míň než „theoretická" — leč naše i jiné slovanské listy, i když schválně nenadsazují, usoudily, že i to jest velký výsledek.

My přes své všecko nadšení slovanské s lítostí projevujeme, že se tolik přece jen nestalo. Zmírnily-li se protivy, těžko ocenit a vypočítat, ale že k tomu smíření jest ještě tuze, tuze daleko, že sta takových tak nadšených sjezdů je nepřivodí, soudíme z toho, že v polském národě se začíná smiřovat strana, jež odumírá: jak v ruském Polsku, tak v naší Haliči. A na její místo derou se mladé lidové strany se stejnou v prsou nenávistí proti všemu ruskému, jakou dříve jevila dnes se už smiřující strana šlechtická. I socialní demokraté polští ve všech třech částech Polsky, kteří jinak vyznávají sbratření národů, tu v citech protiruských napodobují, ba přepínají ještě projevy starých stran „měšťáckošlechtických". Socialisté vůbec protiruskou zášť dědí se dvou stran: doma, takřka po krvi, ale i v nemalé míře od otcův a vůdců svých: od socialismu německého. Socialismus německý v tomto ohledu nezapírá

ani porušení politických principův. Ovšem aspoň vymlouvá je, že ne národ, ale car a absolutismus jsou předmětem jeho útoků, podobně, jak to vymlouvají naši i polští socialní demokraté. Ale tato výmluva jest lichá. Tolik zášti, tolik hněvu a odporu v celých massách nebudí a přirozeně ani nemůže buditi abstraktní pojmy o vládě, k tomu ještě u německého socialismu vzdálené, nestýkající se se zájmy „soudruhů" — to jest jen výron dlouhého historického výchovu, je to národní, po krvi zděděná nervosa, u polských stejně jako u německých socialistů; je to zkrátka nesocialistická plemenná nenávist. A tam, kde taková antagonie zasáhne i nejnižší vrstvy lidové, nic nespraví a nemůže spravit jeden nadšený okamžik, prožitý několika příslušníky. Jen dlouhé utišení a uklidnění vzájemných poměrův, odstranění dráždidel a přeměna života, jako mnohou jinou nervosu dovede snad jednou vyhojit i tuto nervosu rusko-polskou.

Sjezd slovanských novinářů jevil účast nad očekávání silnou: dostavilotť se 138 účastníků, mezi nimi přes 70 slovanských zástupců. Nejčetněji zastoupeni byli Poláci. Nejopravdovějšími úmysly provázeni na sjezd přijeli Jihoslované: Slovinci a Charvaté. Pro ty sjezd měl význam největší. Ze všech řečí jejich to bylo patrno, i ze všech snah. Oni také věcnost sjezdu povznesli. Kdož ví, jak by byl bez nich dopadl. Přípravné komité sjezdu chybilo, že ho udělalo přílepkem pražských slavností. Jihoslovanští zástupcové také to tušili a na své cestě do Prahy umlouvali se vynutiti si po případě ze sjezdu víc, než pouhou representaci slovanského novinářstva. Že sjezd byl tak nově neobyčejným shromážděním, tak nejistým vlastně pokusem, nemožno nikomu, ani přípravnému komitetu dávati vinu, že ho lépe nepřipravil. Ukázalo se hned po zahájení sjezdu, že pořádek navržený je nepraktický. Bylo na snadě, že zvoleny referaty o tisku národů slovanských v Rakousku. Ale chybou bylo, že referaty tyto měly se teprv na sjezdu přednášeti! Tu zdlouhavost a fádnost tohoto bodu programmu si páni pořadatelé asi nepředstavili. Hned na počátku pro nedostatek času uloženo zpravodajům své referaty krátiti. Nová těžká otázka: jak vypracované sic, ale nememorované věci zkrátit! Zvláště v takových referatech! Bylo vidět: referenti pozbyli chuti referovat a referaty zkrácené, rychle čtené, trhané a nesouvislé staly se pro posluchačstvo tím osudnějšími. Kdyby byly referaty bývaly dány do tisku před sjezdem tak jako resoluce a rozdávány účastníkům už vytištěné, bylo by se sjezdu mnohem více prospělo. Největší odpor proti referatům ozýval se z řad polských novinářů. Bylo na všem tom odporu i na debattě k němu se vížící vidět, že Poláci dle všeho nejméně jsou obeznalí v jazycích slovanských. Rozdělili se konečně na dvě strany, jedna byla pro čtení nezkrácené z piety k referentům a národům, o jejichž tisku se jednalo, a pro snahu trpělivě vyslechnout vše, abychom se tím lépe navzájem poznali. Druhá strana chtěla vynechání nebo aspoň co největší zkrácení referatů. Důvodem bylo víc, že páni nerozuměli, než, že jim šlo o čas. Polské zástupitelstvo počínalo si tu velmi nedisciplinovaně. Konečně pro neporozumění charvatské řeči referenta Dra. Š. Mazzury, který z počátku řeči

konejšil Poláky a pak ihned pustil se do ohnivého referatu svého, tuto ohnivost vztahovali také na sebe a už už chtěli protestovat. Konečně tato skupina intransigentních polských novinářů vyšla ze sálu a vrátila se až při polském referatu a vydržela tu ovšem pak i při českém.

Ostatně tato věc byla celkem malým nedorozuměním, které se mohlo snadno předejít přijetím návrhu, aby se referaty bez čtení odevzdaly do tisku a čas se vyhradil pouze debattě o resolucích a návrhům. Nestalo se to, ježto většina sjezdu byla víc idealně než prakticky naladěna.

Při resolucích nejvíce práce dalo zredigování resoluce první. Tato vyšla z komitétu skutečně v divném znění. Snad znění toho dostalo se jí z respektu výboru před Poláky, neboť protivilo se jak českému, tak slovinskému, tak rusínskému a zvláště charvatskému programmu politickému. Ovšem po vyslechnutí přání jednotlivých zástupců národních skupin bez těžkostí resoluce opravena. Těžkosti stále byly jen formalní. První resoluce hlásá federaci národně-historickou v říši habsburské. Tedy nové upravení celé té dualistické skupiny. Název říše „rakousko-uherské“ všude vymýtěn a dosazeno buď „naše“ či „tato říše“, nebo „říše habsburská“. Resoluce ta přijata jednohlasně. Po přijetí prvého odstavce ty ostatní jen šmahem odhlasovány s malými dodatky navrženými ze strany slovinské, charvatské a polské.

Na konec zástupci srbského novinářstva z postulatu resoluce, aby dovoz novin srbských a charvatských do Bosny a Hercegoviny nebyl omezován, vzali si záminku oživit sjezd svým sporem srbsko-charvatským. Žádali, aby se vynechala zmínka o charvatských listech, těm prý se doprava neomezuje. Aby se to žádalo jen pro srbské listy. Navrhli konečně svou resoluci, o které nemohli a nechtěli se s Charvaty nijak dohodnouti a kdy předseda přijal návrh charvatský, aby se tedy sporný odstavec vůbec škrtl, protestovali, že se zkracovat nedají a za protestu, že se policii takové nepodrobí, v síle 4 mužův odešli ze sjezdu. (Na druhý den se jakž takž smířili — pro Prahu aspoň.). Jednání už beztoho bylo u konce. A formalitami, zvolením Krakova za místo příštího sjezdu, sjezd ukončen.

Výsledek sjezdu je především mravní: povznesení a utužení vzájemnosti slovanské, nalezení nejpřístupnější půdy pro tuto vzájemnost. Bohužel, že nemožno se pochlubiti, s jiným mravním výsledkem: smířením všech rozvaděných bratří slovanských. — Rusíni, jak praveno, ti, které za lidové zástupce dlužno především uznávat, ani nepřišli — schválně nepřišli; pro ně měl sjezd pečet mladočeské strany, na niž se zlobí pro spojenství s polskou šlechtou. V té věci pravdu nemají. Sjezd sic officielní stranou politickou připraven (ale ne jí samou!), ale ráz její neměl, vždyť o osoby se na sjezdu konečně nejednalo. Přece však i české menší novinářstvo nebylo spokojeno, že bylo zcela při všem stranou, — netázáno a nevšimnuto. Nebylo by bývalo jistě bez prospěchu, svolat před sjezdem slovanským napřed český sjezd novinářský. Bylo sjezdu ovšem s prospěchem, že nezváni vůbec socialní demokraté. Tisk jejich nezastoupen a ani k účastenství nevyzván. Nepřikládáme sic přijatým resolucím velké ceny, ale s nimi ani ty by nebyly bývaly přijaty.

Konečně nejpravděpodobnější jest, že by socialní demokraté nebyli vůbec přišli. Ale taková „quantité negligeable“ se svým časopisectvem nejsou, za jakou je asi považovali všichni referenti!

Vedle mravního výsledku snad bude i nějaký praktický výsledek: bude-li — to závisí na pracích přípravného komitetu, jenž zůstal v permanenci i po sjezdu. V intencích sjezdu bylo: zřídit buď ústřední slovanský list ve Vídni, nebo ústřední zpravodajskou kancelář; založit spolek spisovatelův a žurnalistů slovanských v Rakousku a vydati konečně seznam místních jmen v zemích slovanských v původním slovanském znění, abychom čerpajíce často z německých překroucených zpráv, mohli je ihned opraviti. I tyto tři věci by byly prozatím dost.

Svého času uveřejněná tajná smlouva mezi Rakouskem a Ruskem (ve „Frankf. Ztg.“ 16. května) vyvrácena se všech stran jako pouhý výmysl. Dohodnutí mezi oběma říšemi o Balkaně, o sfeře vlivu „entente cartographique“, jak to nazváno už před tím objevem s jiné strany, tedy prý nestává. Přes to však rakouská politika, ta německo- (či maďarsko-) rakouská má zřejmě, třebas ne oficielně vyslovený cíl — do Soluně. Západ po Timok a Strumici — to by tak byla dle přání Němcův a Maďarů sfera vlivu rakouského na Balkaně. Maďaři ostatně nejsou na tak málo zvaní: zabírají i Rumunsko a zvláště Bulharsko, jako mohutnější stát budoucnosti na Balkaně, do sfery své.

Leč na tyto „krásné snahy své“ mají páni officiosní i neofficiosní politikové za i před Litavou soka: soka nebezpečného, protože odjakživa tam tíhne a dnes tím víc. Není to Italie, jež si dělá zálusk na Albanii, ta by našim officiosům snad ani těžké hlavy nedělala. Je to sok, proti němuž oni nikdy ještě nevyhráli: náš spojenec Německo. Uveřejněná v květnu tajná smlouva v Německu rozčilila mysli. Takového úspěchu Německo Rakousku nepřeje, protože ho přeje sobě. Německé usrkování při zmínce o balkanské politice je špatně zatajenou upejpavostí. Nač by strašilo předem lidi a zvláště až tak hloupě důvěřivé lidi u nás, kdy ještě nemá hotovou cestičku, aspoň tak pěkně ne, jak by si přálo, k Jadru a za Sávu. Ale pracuje přece vším uměním dobrého válečnictví k dobytí této ne pevnosti, ale trochu leda nejisté rachotiny. Zaskakuje, obkličuje. Německo usadilo se v Turecku a v Malé Asii. Na rozpadávajícím se tělese říše v budoucnosti nemožné zarazili Němci nejlépe a nejpevněji vliv svůj: ovládají dnes Turecko vojensky i hospodářsky. Francie a Anglie sice tu mají ještě poměrně velké slovo, ale Francie už jest v defensivě a podlehne, Anglie postrašena křičí, a nekřičí bez důvodu. Dosud jest Anglie ve výhodě svou poměrně větší blízkostí. Vzdálenost se musí měřit po moři. Blízkost Německa po souši mnoho sice vydá, na Terst spojení je sice zpola i po moři, ale to vše jest nepřímé, prostřednictvím cizích rukou. A to v expansi hospodářské i politické vadí. Svým bližším přímým spojením, podporovaným několika stanicemi (Gibraltar, Malta, Cypr, Egypt) Anglie jest ve velké výhodě. Německo drží však už z polovice svou kořist a nepustí ji. Je to jeho nejbližší cíl. Obavy francouzské, jež se připínají k podzimní cestě císaře německého do Palestiny, nejsou bezdůvodny. Ba Francie nejen

pozdě prohlédla, ale i špatně prohlédla. Ani teď nevidí vše. Známý „Drang nach Osten“ pokročil už až do Cařihradu, do Malé Asie a chystá se až k Bagdadu a Basře, a není proč pochybovati, že by toho cíle v brzku nedospěl. Tento „Drang nach Osten“ zatím na své cestě něco přeskočil. Přeskočil balkanské státy slovanské. I ty však leží ve sféře tohoto „Drangu“. Nezbytnou podmínkou zdárného dosažení cíle jest spojení Německa s Jaderským mořem. Dosud pobřeží tohoto moře drží Italie a Rakousko. Na italském pobřeží nebude Německo hledati přímého východiště a opory své říše. Zbývá jedině Rakousko. A Rakousko je, jak známo, „Hinterland“ — pozadím německé říše. Němci domáhají se aspoň celní jednoty s naší říší. Leč ani touto celní jednotou nedosáhli by úplně svého cíle. Velkoněmecké snahy, jež od času nabývají i u nás takového rozšíření, nesou se dále: nejen celní smlouva, ale spojení Rakouska s Německem v jeden „bund“ státní, tak jako na příklad Bavorsko je v bundu s ostatním Německem spojeno. Ovšem ne celé Rakousko. Není třeba východní kraje Rakousko-Uherska zabírat, co s nimi! Halič a Uhry ať si zůstanou vně hranic budoucího „Německa od moře do moře“. Jen české a alpské země, to stačí, aby Německo mohlo i druhou ruku protáhnout, právě tu ruku, která je kořisti balkanskoasijské bližší. — Dobře nedávno připomenul prof. Tarnowski z krakovské university v jednom svém článku, že zuřivost rak. Němců proti Slovanům, boj jejich za hegomonii vyrostl do nynější síly až po loňské „domluvě“ s Ruskem na císařově cestě do Petrohradu. Německo nemůže vytrpět vedle sebe souseda zmohutnělého ve směru slovanském, jak by Rakousko, zahájivši dobrou balkanskou politiku, státi se musilo! V prospěchu Německa leží nemohoucné bořící se Rakousko. Pracuje-li k tomu Německo už dnes, či čeká ještě, až co a jak bude dále, nevíme. Ale hospodářské aspirace německé nutí k tomu a donutí snad brzy k boji otevřenému za jaderské pomoří.

Vedle hospodářské expanse, která vede Německo nezbytně směrem k Terstu, mají Němci ovšem ještě i jiné příčiny pro svůj „Drang nach Osten“: národní a kulturní. Filosofický podklad „Drangu“ tomu dodává velkoněmecký spisovatel Karel Hron (!) ve svých článcích, uveřejněných v mnichovském „Allgemeine Zeitung“ (Beilage 149—151.). Tu se Německu připisuje dějinné poslání kulturní. V Evropě prý se vede boj mezi dvěma kulturami: křesťansko-germanskou a slovansko-orientalní. Boj ten vedl se sice už od staletí na pomezí obou plemen, ale dějinné rozhodnutí teprv boji tomuto připadne, na troskách rozpadávající se kultury: asijsko-mohammedanské. Rusko jako nositel slovansko-orientalní kultury bude hledět ve svůj vliv dostati — za záminkou pravoslavného souvěrství — i srbské území. Ale Německo musí se tu opříti. Až po Timok a Strumici, nic dál nesmí sahat na západ vliv ruský. Na východě balkanského území, v Bulharsku a v Cařihradě a třebas i v Řecku, ať si se zařídí po libosti. Srbstvo však nesmí podlehnouti vlivu slovansko-orientalní kultury. Srbstvo zasahá až do Uher a spřízněno jest národně s Charvaty a Slovinci, až do starorakouských zemí. A toto území nikdy nesmí vyrváno býti vlivu kultury křesťansko-germanské.

Proč tuto krásnou „křesťansko"-germanskou kulturu Německo chce vnucovati Jihoslovanům proti jejich vůli, toho důvodem je jeho — dějinné poslání. A proč toto poslání sahá tak daleko, toho důvodem je — boj obou kultur. „Sic volo sic iubeo — stat pro ratione voluntas", známé heslo císařské, je i vůdčí moralkou „Drangu nach Osten", moralkou toho boje kultur. Aby tedy Rusko nemohlo pod záminkou pravoslaví za Timok (řeka na hranicích srbsko-bulharských), nutno zlomit moc pravoslaví v srbském národě, nutno náboženský život rozvrátit, zracionalisovat, jako na západě je zracionalisován. Rakousko tomuto poslání nehoví. To jen stále hromadí chybu na chybu: Kallay svým pronásledováním pravoslaví a zaváděním katolictví jen zbytečně dráždí, a místo co by lid od církve odlučoval, spojuje obojí. Maďaři svým chauvinismem Srbstvo odpuzují, Rakousko svou známou slabostí, kolísavostí a dobromyslností k vybojování toho boje obou kultur se nehodí! Nastoupit a uvázat se v úlohu tu musí tedy Německo. Leč to Rakousko nejen musí ustoupit od úlohy své, nýbrž zmizet z jeviště dějinného. Vždyť křesťansko-germanská kultura chce právě na nejzazší hranici jeho táhnouti čáru pomezní mezi Evropou a Asií, mezi oblastí kultury křesťansko-germanské a slovansko-orientalní.[1])

*

Otázka vyrovnání rakousko-uherského po tolika těžkostech aspoň u nás přichází k velmi jednoduchému rozhodnutí. Má se všeobecně za to, že vláda pomocí § 14. je zavede bez sněmovny. Zdaž zase na rok jen či, jak jiná pověst praví, do roku 1903., do vypršení smluv obchodních, to ovšem dnes jest neurčito. Uhři budou asi pro druhý způsob. To by zatím však i znamenalo, že od r. 1903. nastane celní rozluka mezi oběma státy. Dnes konečně o ní mluví na obou stranách bez rozčilení, jako o věci, která rozumí se sama sebou. Na obou stranách zahájeny k rozluce přípravy. Uherská vláda předčasně už vydala hotový tarif celní, který vysokými sazbami vzbudil podivení na obou stranách. Po uveřejnění tarifového návrhu svolána anketa celní v Pešti, která vládní nemožný pokus maximalního tarifu většinou expertův odsoudila. Jen někteří z nich vypovídali v ten smysl, že Uhry by mohly maximalní tarif už si dovolit vůči Rakousku aspoň jako hrozbu. Smírné vyřízení celních sazeb mezi oběma říšemi na základě oboustranných výhod pro každý případ zdá se zajištěno. Po celní anketě uherské (od 14. do 19. července), jež určitého návrhu nevypracovala, vstoupila v naší polovici v život (20. července) instituce, jejímž úkolem vedle jiných věcí má rovněž býti příprava celních sazeb pro případnou rozluku celního území naší říše. Je to z počinu ministra obchodu Dra. Bärnreithera vyšlá „Průmyslová rada". Tato skládá se z 75 členů, z nichž 34 vysílají obchodní komory, 21 volí družstva a spolky různých průmyslových odborův a 20 jmenuje ministr obchodu.

[1]) Rozličné známky obou kultur prý jsou: germanský individualismus, svoboda a nezávislost osobní a slovanský moskovitský »heerdentrieb« — osobní i hospodářsko-socialní pospolitost, nesvoboda a odvislost!

Rada dělí se na tři oddělení: obchodně-politické, vývozní a průmyslové (pro otázky výroby průmyslové). Průmyslové radě po bok postaví se (28. července) rada zemědělsko-báňská, rovněž ze 75 členů (ze 17 zástupců zemských výborů, z 20 členů volených zemědělskými radami zemskými a hospodářskými, 9 lesnickými společnostmi, z 9 členů báňskými družstvy a z 20 členů jmenovaných ministrem orby) sestávající. Má rovněž tři odbory: zemědělský, lesnický a báňský. Obě rady jsou vlastně jen sekcemi jednoho a téhož ústavu, rady průmyslově-zemědělsko-báňské. Také mohou konati společné porady. Ale styků velikých asi mezi oběma ústavy nebude. Vůbec o životnosti této druhé sekce pochybujeme. Vstoupiť v život proti vůli a přání interessentů. Je to triumf ministrem orby vyhozený proti zamýšlené centralní kommissi pro přípravu obchodních smluv, již dne 7. a 8. března na schůzi zástupců všech hospodářských společností zemských navrhla vídeňská hospodářská společnost. Ale i kdyby pustila se s ochotou do úkolů sobě svěřených, po vykonání přípravných prací pro obchodní smlouvu a případnou celní rozluku s Uhrami, nastanou v ní asi proudy centrifugalní — jež sotva dovolí, aby dlouho se udržela pohromadě. Známtě jest s dostatek požadavek zemědělstva českých zemí i Haliče i jižních zemí, aby zemědělské záležitosti byly decentralisovány a ministerstvo orby vůbec zrušeno. Zařízení ústřední zemědělské rady znamená však utužení této centralisace. Čeští zástupci obnoví asi ihned v první schůzi své reserváty autonomistické. Rada průmyslová však jistě se osvědčí, jestiť ústavem, jejž si němečtí průmyslníci už dávno přáli, a jej též navrhovali. Oba ústavy jako vše centralistické u nás, budou silno německé v ohledu národním, průmyslová sekce víc než zemědělská, a zastupitelkami zájmův velkovýrobních a velkostatkářských v ohledu hospodářském.

Mluví se mnoho poslední dobou o změně akciového práva u nás. Kommisse dosud stávající při ministerstvu vnitra, jež každý jednotlivý případ podniku nějakého zkoumala a koncessi udělovala, pracovala našim kapitalistům příliš zdlouhavě a těžko. Chtějí tudíž uvolnění koncessního práva a uvolnění všech těch ustanovení, jež pokládali za tížící při zřizování nových podniků. Ježto stížnosti vycházely i ze stran zcela solidních, jest možno opravu zmíněnou vítati — na návrhu nového zákona však bude záležet, na kolik zůstane ještě i na dále potřebná kontrola, jež by nedovolovala z větší volnosti kořistiti hamižné spekulaci.

Dne 1. července vešel v život zákon o živnostenských soudech. Dosud takové soudy byly na základě staršího zákona zřízeny na čtyřech místech: v Brně (textilní a metallurgický), Liberci, Vídni a Bílsku. Poněvadž však nový zákon zase neukládá zřizování nových soudů živnostenských, nýbrž jen umožňuje a splnomocňuje vládu, aby kde vidí potřebu toho, soud zřídila, proto doposud zákon dalších následků neměl, leč že čtyři stávající soudy znovu konstitutoval a přeměnil. Socialní demokraté zahájili sic úsilnou agitaci, zvláště v Čechách, aby vládu přiměli k návrhům nových soudů; ale slyšíme

zatím jen o přípravách na dvou místech: v Plzni a v Hradci Králové. Ani matička českých měst se zatím nehýbá. Ta ukazuje v poslední době stále novými a novými případy, jak málo chápe dobu a její socialní požadavky.

Dle zprávy obchodní a živnostenské komory brněnské ve schůzi dne 1. dubna, bylo u obou soudů živnostenských v Brně od r. 1888. vyřízeno 1488 sporných případů, 237 u soudu pro průmysl kovový a 1251 u soudu pro průmysl textilní. Komora odpověděla na otázky předložené počátkem roku od ministerstva obchodu (stran živnostenských soudů) celkem příznivě pro tuto novou instituci. Komora navrhla také zřízení zvláštního živnostenského soudu v Brně pro obchodní živnosti, jichž jest v místě 2855, tak že by soud měl dosti věcí k vyřizování.

Obchodní komora olomucká nedávno v přípise k ministerstvu vnitra a obchodu a v přípise ke „Svazu rakouských průmyslníků“ vyličuje hroznou bídu tkalců na severní Moravě. Tkalcovská živnost stále menšího dochází výdělku, ježto celou výrobu na sebe strhují továrny s lacinou mechanickou prací. Horské dědiny severní Moravy, v nichž lid při malém hospodářství přiživoval se tkalcovinou, dnes, kdy tkadlec nic přivydělati nemůže, pustnou a bědnou, obyvatelstvo valem stěhuje se z domova, a co doma zůstává, bídně živoří. Komora navrhuje vládě k odpomoci podporu ručního tkalcovství na severní Moravě, zadáváním vojenských dodávek a zřízením státní tkalcovské školy v Červené Vodě. — Svaz rakouských průmyslníků slíbil podporu zbědnělých krajů zakládáním závodů v místech nejpotřebnějších.

Po olomoucké komoře stejné šetření zahájila vídeňská obchodní komora v dolnorakouském polesí (Waldviertel). Liberecká počátkem července pořádala anketu o postavení sklářův a brusičů skla v sev. Čechách a zprávy o bídě i mezi tímto pracujícím lidem byly děsné.

Dne 3. až 5. července konalo rakouské socialně-demokratické hornictvo a hutnictvo svůj IV. sjezd v Praze. Přítomno bylo 80 delegátů z Čech, Moravy a Slezska, Štyrska a Krajiny. Jednáno o vyřízení ústřední organisace říšské, která by, jak české hornictvo žádalo, ponechávala každé národnosti přece dosti volnosti a práva sebeurčení. Sporná otázka centralisace, jež minulý sjezd rozbila, protože čeští zástupci tehdy pro ni právě odešli, letos vyřízena hladce, ač ne dokonce ještě. Českým požadavkům vyšlo se totiž vstříc, vedle centralisačního ústředí ponechána i federační zásada v plné platnosti. Sjezd usnesl se zahájiti veliké hnutí za osmihodinnou dobu pracovní, za určení minimalní mzdy a za týdenní výplatu. Palčivá otázka socialní. úprava bratrských pokladen, proměnění odděleného pojišťování závodního v ústřední společné rovněž letos vyřízena beze sporu, kdežto na minulém sjezdě rozbila se rovněž o odpor členů českých.

Rokováno zajímavě i o mezinárodním hornickém sjezdu, položeném na dny 1. až 5. srpna do Vídně. Ježto ohromnou většinu všeho hornictva naší říše tvoří československé hornictvo, tázali se jeho

delegáti, zdaž budou moci ve Vídni rokovati i česky. Sděleno jim vídeňským členem přípravného výboru, že sic rokovací řeči dopouštěny bývaly jen tři: německá, francouzská a anglická. Ale že ústřednímu výboru v Paříži přednesena bude žádost, aby tentokrát i česká řeč byla přijata za řeč rokovací. poněvadž rakouské hornictvo je většinou české a jen české řeči mocné. Čeští delegáti hrozili pro případ nepovolení toho požadavku, že na sjezd nepůjdou. Nebude-li ústřední pařížský výbor klásti odporu, bude to první mezinárodní sjezd, na němž by se mluvilo česky.

* * *

Školství. Čím více učitelstvo odchyluje se od tradic minulosti, tím více mizí v řadách jeho klidná rozvaha, objektivnost a idealní nadšení. Hrubý materialismus uchvacuje mysli a zavádí učitele do proudů, jichž do nedávna byl by se každý učitel zhrozil. Dosud na venek sice tají se tento rozvrat, ale nedaleká budoucnost ukáže, jak správná byla naše diagnosa, když jsme na počátku tohoto roku prohlásili, že v učitelstvu nastal všeobecný rozvrat, z něhož ani škole, ani lidu českému, ani učitelstvu prospěch nekyne. Dnes jenom malý, ale nad míru pádný k tomu doklad uvádíme. Vídeňská „Österreichische Volkszeitung“, list liberalně-nacionalní, přináší zprávu, že české učitelstvo vyzvalo německé, aby na společném sjezdě dohodli se o společném hájení stavovských zájmů bez ohledu na národnost. Po dělnictvu přichází tedy naše učitelstvo s čistě materialistickým programem stavovským, maskuje tím přechod do tábora mezinárodních socialistů. Čím dříve se tento přechod nepokrytě a veřejně provede, tím lépe, neboť pak nastane konečné třídění duchů v učitelstvu. I tento stav za nedlouho se rozdvojí ve dvě skupiny: zastance křesťanství a stoupence mezinárodního socialismu. Třetí cesty není.

Bouře proti českým školám vysokým pořádané německými nacionaly po celé Moravě nezůstaly bez účinku. Novinami trousí se zpráva, že prý zřízena bude zatím jenom česká technika. Optimisté však těší se, že bude také universita zřízena, ale utraquistická.

Moravské školství chválí se vším právem. Že však ani u nás ještě není dosažen vrchol rozvoje ani v ohledu quantity, dokazují zprávy o počtu žáků v jednotlivých školách. Tak má na příklad jednotřídka v Kladně u Brodu 113 žáků, v Bečně 160, v Chlebovicích 180, v Jesence 159, v Hovězí 212 a v Halenkově dvoutřídní škola 224 žáků. Za to však počítá židovská škola v Ivančicích 10, v Lošticích 11 a v Přerově 24 žáků.

Zástupcové moravského učitelstva usjednotili se na těchto požadavcích: 1. Zrušení názvu podučitel a změna míst podučitelských v místa zatímních učitelů. 2. Po určité době budiž každý zatímní učitel jmenován skutečným učitelem definitivním. 3. Přiměřené zvýšení základního služného a kvinkvenalek všem kategoriím. 4. Kvinkvenalky počítány buďtež od zkoušky způsobilosti. 5. Každý učitel má aktivní příplatek dle velikosti místa. 6. Postup do vyšších platebních

tříd budiž přiměřeně urychlen. 7. Všechna leta služebná počítají se do pense, jež budiž upravena dle norem pro státní úředníky platných. 8. Déle sloužícím učitelům přísluší příplatek na stáří. 9. Učitel, který po 20leté službě nestal se nadučitelem (ředitelem) přísluší 100 zl. přídavek do pense vpočítatelný. 10. Oprava řízení disciplinarního. Dle zprávy zemského výboru třeba ku splnění těchto požadavkův, aby náklad na školství zvýšen byl ze 4,155.000 zl. na 6,268.440 zl.

Proud „reakční" razí si cestu v nejednom směru v učitelstvu českém. Do nedávna nesměl se veřejně nikdo ozvati pro tělesný trest ve škole a dnes již učitelské jednoty směle žádají, aby zase byl do škol připuštěn. Nedávno jednota brněnská, vyškovská a mirovická (Čechy) vyslovily se pro tělesné tresty za hlučného souhlasu všech přítomných členů. Po čase bude snad i o jiných otázkách, nyní „nedotknutelných", věcně uvažováno a pak mnohý strašák rozplyne se jako mlha.

Nové osnovy učebné vydala zemská školní rada česká letos v únoru a zrušila tím osnovy z roku 1888. V návodu pro zpracování podrobných osnov, kteréž v každém okresu bude samostatně vykonáno, nařizuje, aby vynecháno bylo všechno, co je zbytečno a pro život praktický nepotřebno.

Studentským bytům věnuje se vším právem zvýšená pozornost. Vždyť nejeden mladík buď vynikl anebo zanikl podle toho, na jaký se dostal byt. Ministr kultu a vyučování vydal nařízení, jímž ředitelům i professorům ukládá za povinnost bdíti nad byty studentův a jim stále věnovati zvláštní pozornost. Výnos ten doporučuje zřizování konviktů s dozorci pedagogicky vzdělanými — jaké to zadostučinění řádům katolickým! — nařizuje vydání zvláštního poučení pro stravovatele, zavádí hygienický dozor lékařův a ředitelům ukládá, aby měli po ruce seznamy vhodných bytů, nad nimiž stále vykonávati mají přísný dozor.

Zrušení místních školních rad navrhují mladí ve „Freie Schulzeitung". Tato instituce moderní ani u nás netěší se velké přízni a jest dosti možno, že se k návrhu brzo připojí také české učitelstvo, kteréž místní školní rady nepovažuje za nejlepší vymoženost nové éry.

Pro školu novodobou velmi rozhodně vyslovil se hospodářský spolek novopacký v petici sněmu českému zaslané, v níž žádá: osmiletou školní návštěvu; zřízení měšťanských škol v určitých okrscích tak, aby každé dítě po 5leté návštěvě národní školy bez obtíží mohlo choditi do školy měšťanské; akademické vzdělání pro učitele. Autonomii školství se zřetelem k samosprávě učitelstva; reformu škol na základech lidových za spolupůsobení odborných pedagogů z řad učitelstva; potírání všech snah, jimiž by zamýšlelo se, ať již pod jakoukoliv slibnou a vábivou formou, by školství bylo v duchu zpátečnickém reformováno a učitelstv učiněno závislé na činitelích osvětě a pokroku nepřejících; vrácen všech politických práv učitelstvu a účinné podporování jeho snah p vyšším vzdělání žádá hospodářská besídka v Lipolticích (Čechy).

Reformu škol měšťanských v „Pedagogických Rozhledech' navrhuje a odůvodňuje J. Mrazík. Zejména žádá pro ně IV. ročník jenž by sloužil odbornému vzdělání žáků se zvláštním zřetelem k místnín

potřebám. Někde by se přihlíželo k převládajícím v kraji řemeslům a živnostem, jinde by měly více ráz obchodní, technologický, rolnický, strojnický a p. Ročník IV. byl by nepovinný a vyučování ve 3 předcházejících třídách přizpůsobilo se tomuto odbornému směru bez újmy všeobecného vzdělání, jehož poskytuje měšťanská škola dosavadní.

Okrskovou organisaci zavádějí učitelské spolky české v Čechach i na Moravě. Má se tím oživiti činnost nápadně ochabující a vzpružiti učitelstvo k práci razu vědeckého.

Bezplatné vydávání školních potřeb všem dětem bez ohledu na stav a jmění rodičů žádá pražské učitelstvo odůvodňujíc to obtížemi, jaké způsobuje učiteli ustanovení meze, kdy dítě je chudobno. Věci mají obce zakupovati z důchodů svých všeobecných. Myšlenka tato není ostatně nová a v cizině po většině dávno provedena. Vždyť v některých státech nejen věcné potřeby školní, ale i stravu mají děti ve škole.

Polskou školu pro analfabety a pak národní školy zřizuje nově založený „Spolek lidové školy“ v Mor. Ostravě za pomoci příbuzných spolků haličských. Vítaje zřízení školy jízlivě poznamenává těšínský organ polských liberalů „Miesięcznik Pedagogiczny“, že tím budou polské děti ochráněny před „sczechizowaním“. O hrozné germanisaci Poláků a polských dětí, jimiž německé školy okolí ostravského jsou přecpány, liberali polští neví.

Svépomoc polského učitelstva v Haliči i ve Slezsku nese pěkné ovoce. Ve Lvově mají své nakladatelství ve vlastním domě. Vydávají knihy a tiskopisy školní, kalendář učitelský, knihy pro mládež, knihy příruční, pomůcky atd. Nyní chopilo se pojišťování na život, jež také převzalo „Towarzystwo pedagogiczne“. Za rok 1897. již mělo 174 zl. čistého zisku. Na uctění památky pěvce Mickiewicze založilo „Towarzystwo“ podpůrný fond pro siroty a vdovy po národních učitelích, jemuž věnuje spolek 5% čistého zisku z nakladatelství, 10% z příspěvků členských, čistý výnos slavností a zábav za tím účelem pořádaných. Podobně i těšínské „Towarzystwo“ zakládá fond podpůrný.

Katolické spolky učitelské vzrůstají nepopíratelně. Česká jednota katolická konala dne 31. května valnou hromadu v Hradci Králové, kdež usnešeno, že sídlo bude v Praze, ale v Hradci a jinde zřídí se odbory. Také přijat návrh na zřízení podpůrného fondu. Již dříve založil katolický spolek českých učitelů na Moravě sirotčí fondy, jenž má již přes 1200 zl. jmění. O zřízení učitelské zádruhy a cestovního fondu se jedná. K fondu sirotčímu položil pevný základ ndp. arcibiskup Olomucký darem 1000 zl. Ve Vídni jsou 4 spolky katolické, a sice „Katholischer Lehrerbund“ (předseda odb. uč. Kundy), „Katholischer Lehrer-Verein für Wien u. Niederösterreich“ (předseda odb. uč. Moser) „Wiener Christlicher Paedagogenclub“ (předseda Hasellbrunner) a „Katholischer Lehrerinnen-Verein“. Kromě těch je marianská kongregace učitelů. Moser bude vydávati „Christliche Schul- und Elternzeitung“ (Wien, V. Wehrgasse 7). V severních Čechách je katolický spolek německých učitelů. Svazek katolických učitelů rakouských svolává letos

velký sjezd do Innomostí počátkem měsíce srpna, katolický spolek český sjezd do Prahy v druhé polovici srpna a v témže měsíci koná valnou hromadu moravský spolek na Velehradě.

Matura „Minervy" v Praze nedopadla příznivě. S vyznamenáním neprošla žádná abiturientka, prostě prošla jen polovice. Vinou toho není prý nedostatek píle, jak snadno uvěříme, ani nedostatek vloh. ale nedostatek zvyku a routiny, zvláště v řečech.

Katolická universita ženská založena ve Washingtoně (Trinity College), jejíž řízení svěřeno sestrám kongregace de Notre Dame de Namur. Ústav může navštěvovati každá žena neb dívka, jež absolvovala vyšší dívčí školu. Přijetí podmíněno je přijímací zkouškou. Ústav má vlastní pensionat, v němž chovanky obdrží celé zaopatření.

Odbornou školu fiakristickou žádají vídeňští fiakristé. Požadavek takový vysloven a zcela vážně byl schválen na schůzi „pomocníků" v noci dne 17. dubna ve Vídni konané.

Stenografie jako nepovinný předmět povolena na měšťanských školách vídeňských, a sice na pokus zavedeno vyučování v jedné chlapecké a v jedné dívčí škole v každém okresu v letech 1898 až 1900. Vyučovati smí učitelé náležitě qualifikovaní ve II. a III. třídě, avšak jenom žáky zvláště nadané. Nejvíce 40 žáků smí býti přiděleno jednomu učiteli a ku konci roku má se podati obšírná zpráva. Konference sboru rozhoduje, smí-li žák býti připuštěn. Na českých školách měšťanských vyučování těsnopisu zakázáno výnosem ministerským ddto 12. ledna 1898 č. 1901. Klademe zde obě zprávy bez poznámky. Mluví zajisté samy za sebe dosti zřetelně.

Učitelské ústavy v Rakousku mají celkem 9882 chovanců, 6923 mužských a 2959 ženských ve 44 mužských a 18 ženských pedagogiích. Z těch je německých 21, českých 10, polské 4, polsko-ruských 5, německo-slovinský 1, (Lublaň), slovinsko-charvatsko-vlašský 1. Z ústavů ženských je 9 německých, 2 české, 3 polské, 1 německo-slovinský, 1 německo-vlašsko-slovinský (Gorice), 1 vlašský (Trident), 1 charvatský (Dubrovník).

Učitelský spolek v Horním Hollabruně rozpuštěn proto, že překročil meze své působnosti. V okresu mistelbašském jest česká obec Dolní Temenov. Nedávno vypsáno místo nadučitelky na tamnější škole s podmínkou, že uchazečka musí vykázati úplnou znalost české řeči. Tento konkurs šeredně dopálil liberalní učitelstvo dolnorakouské. Je to prý „Eingriff" na německou ryzost Rakous. A kde zůstala pánům pedagogika? Kde nechali jindy oslavovaného Komenského?

Upravení učitelských platů žádá také korutanský „Lehrerbund", jenž má 414 členů. Žádá povýšení učitelů do XI.—VIII.[1]) třídy úřednické a úplné sestátnění školy.

Soukromé vyučování žáků třídním učitelem zakázáno zvláštním výnosem v Dolních Rakousích.

[1]) V čísle 6. vytištěno omylem XI.—XIII. třídy úřednické, což pozorný čtenář zajisté si opravil.

Zlo velmi nebezpečné, ale dosud nepovšimnuté nepozorovaně se zahnízdilo v okolí větších měst. Stalo se totiž všeobecným zvykem, že hoši i dívky z míst při dráze ležících jezdívají denně do škol městských. Časně z rána opouštějí domov vracejíce se až pozdě na večer. Den ze dne slyší v čekárnách i ve vozech nejnestoudnější hovory, řeči oplzlé, slyší a vidí skutky neméně pohoršlivé. K tomu jsou bez dozoru, bez rádce, sami na sebe odkázáni. Nikdo nedbá na cestách, že jedou také děti nedospělé, nikdo nenapomene jich, když napodobujíce to, co vidí, mluví, zpívají a jednají tak, jak to vidí na starších „vzorech". Dívky sotva 12leté a hoši ne starší baví se a žertují tak „důvěrně", že starý světák by se zapálil studem. Nejedno dítě na těchto cestách úplně se zkazí nejen na duši, ale i na těle; proto jest na čase, aby zlořád ten úplně byl zamezen anebo alespoň zařízeno „cestování" nedospělých dětí tak, že by se pro ně poukázaly v nádražích i vozech zvláštní oddělení, školní úřady pak aby postaraly se o příslušný k nim dozor.

Sjezd italských učitelů hluchoněmých konán letos v Milaně. V Italii školy pro hluchoněmé jsou velmi četné, jakož vůbec péče o hluchoněmé zásluhou církve je znamenitá. Italie má v tomto odvětví lidumilnosti slavné tradice. První, kdo pro nešťastníky hluchoněmé zřídil ústav a je vyučoval, byl katolický kněz P. Terzi v Brescii r. 1670., tedy dávno před Francií (abbé de l'Epée † 1770); největší zásluhy o výchov a vzdělání hluchoněmých v Italii rovněž má katolický kněz Tomáš Silvestri, jenž r. 1784. zřídil ústav v Římě. Teď jest v Italii 47 ústavův a škol pro hluchoněmé, a ty skoro vesměs založili katoličtí kněží; oni je řídí a v nich vyučují.

Školství francouzské vykazuje v roce 1897. všech škol obecných 83.465, t. j. o 223 více než r. 1896. Z těch je 16.000 škol soukromých, ponejvíce katolických, kdežto 61.000 škol státních je zcela bezkonfessijních, vlastně beznáboženských; jeť jakékoliv náboženství ze státních škol těch naprosto vymýtěno. Za to 5649 škol řídí kongregace sester katolických, a školy ty jsou vesměs přeplněny dítkami nejpřednějších rodin. Všech žáků 6—13letých bylo 4,580.000.

Proti připuštění žen k lékařskému studiu, eventuelně proti ulehčení studia mediciny jednohlasně se vyslovil sjezd německých lékařů dne 30. června t. r. ve Wiesbaden konaný. Za to v Curychu odhlasováno, že mohou ženy v plném rozsahu se věnovati advokacii a hájiti kohokoliv u všech instancí. Na vídeňském dívčím gymnasiu letos konána první zkouška maturitní.

Školství v Syrii jest v rukou ponejvíce církevních, alespoň pokud se týká škol křesťanských. Řídí je milosrdné sestry sv. Vincence a Paulo a Jesuité. Zajímavo jest, že školy ty mají vesměs ráz francouzský, neboť v Syrii dosud katolické a francouzské jest pojem totožný. Celkem mají tyto řády 980 škol s 32.000 žáky. Nejlépe vyvinuto jest školství v hlavních městech Syrie, v Damašku a Bajrutě. Damašek má 346 škol tureckých s 8830 žáky; křesťanských škol je tam 15 s 2270 žáky. Bajrut, kdež sídlí asi 40.000 katolíků, 37.000

pravoslavných a protestantů, je 370 škol mohammedanských, 150 katolických, 12 pravoslavných, 38 protestantských a 7 židovských. Od r. 1883. v Bajrutě mají Jesuité znamenitou školu lékařskou, na níž učí 6 francouzských lékařů 120 žáků. Zároveň zřídili tiskárnu pro hebrejská a syrská díla.

Změna prázdnin. Dle některých zpráv stane se změna prázdnin v příštím školním roce. Prázdniny na školách středních a na školách národních v městech, kde jsou školy střední, mají počínati již 1. červencem a končiti posledním srpnem. Vedřinky v červnu mají býti zrušeny.

Podpůrný fond učitelský. „K našemu návrhu na zřízení podpůrného fondu učitelského, píše Beseda Učitelská, došel naší redakci tento přípis: Ústřední spolek jednot učitelských v království Českém. Velectěnému předsednictvu Besedy Učitelské v Praze! Podepsaný dočetl se v „Nár. Politice“, že spolek uč. „Beseda Uč.“ chce věnovati větší obnos na podpůrný fond uč. — Má-li s věcí tak velikého dosahu začíti se akce, je potřebí počítati s určitými číslicemi. Račte laskavě podepsanému sděliti, jak velký obnos byla by „B. U.“ ochotna k tomuto fondu složiti. $^{16}/_{6}$98. Uč. V. Beneš, Vršovice. — Dopis ten jest novou illustrací k našim poměrům. Pan V. Beneš, jenž jest redaktorem „Českého Učitele“,[1]) ve kterémž časopise „Besedu Učitelskou“ stále napadá, káže nyní: „Bes. Uč.“ dej návrh a peníze na jeho provedení nám, a — my tě pak budeme dále hanobiti! měl ještě doložiti.“

Počet učitelů národních jest v Předlitavsku 66.000, v Zalitavsku 26.000, professorů na středních školách jest 5000 + 3200, na učitelských ústavech 1070 + 680, na universitách 1630 + 580, na bohosloveckých ústavech 230 + 260, na různých odborných školách 6370 + 1480. Celkem jest v naší říši 112.500 učitelů; dle toho připadá 1 učitel na 397 obyvatelů.

[1]) Je to týž časopis, který hned v 1. čísle napadl »Hlídku« hodně surově a zcela bez příčiny, jen aby dobře protiklerikalně debutoval.

Dodatek redakce. Při závěrce čísla dostala se nám do ruky brošurka pana Dra. Drtiny »Středověk a křesťanství«, otisk to oné statě »Naší Doby«, o níž nahoře mluvíme, i s dokončením, jež má teprve vyjíti. Zde polemisuje hlavně s p. Šrámkem z »Nového Života«. Jak jsme předvídali, bylo škoda s panem Drtinou do nějaké věcné rozpravy se dále pouštěti, neboť on neměl o věci pojetí, vyznával jen svého Eickena a nyní teprve vyrazil s několika prskavkami, jimiž jako dříve má býti obecenstvo naladěno. O »Hlídce« píše ještě na konci, že klesla dnes (aha!) na jakousi úroveň. Inu, p. Drtino, my jsme byli nuceni sestoupiti k Vám; že Vaše úroveň je taková, kdo pak za to může?! Kam musejí hlídky kolikrát sestoupiti!

Ročník III. (XV.) Číslo 9.

HLÍDKA.

O vzdělanosti Slovanů.

Píše Dr. Fr. Nábělek.

47. Nepodezřelí svědkové, ne Slované, doznávají, že pohanští Slované bohy měli ve veliké úctě; o Germanech však píše Caesar ve svých pamětech de bello gallico: Germani nemají ani druidů (zvláštní třídy kněžské), kteří by měli na péči bohoslužbu, ani se nestarají o oběti.[1]) Mezi bohy počítají jen ty, které vidí a z jejichž mocného působení zřejmě těží, Slunce, Oheň (Vulkana) a Měsíc, ostatní ani dle jména neznají. Všechen život jejich záleží v honbě a ve výcviku válečném; hned od malička hledí si námahy a otužení... Orbě nevěnují péče... aby nezaměnili umění válečnického s orbou, aby nestavěli příbytků k ochraně před mrazy a parnem... Obcím slouží k převeliké cti míti kolem sebe pustiny co nejrozsáhlejší. To přičítají si ku statečnosti, aby sousedy sehnavše s polí přinutili k ústupu, aniž dopouštějí, aby kdo se odvážil usaditi se na blízku... Loupeže nic nepokládají za hanebné, pokud se provozují mimo území (jejich) obcí a praví, že dějí se pro výcvik mládeže a pro zamezení nečinnosti.[2]) Odívali se

[1]) Germani... neque druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacrificiis student. VI. C. 21 n.

[2]) Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit; a parvulis labori ac duritiae student... Agri culturae non student...: ne... studium belli gerendi agri cultura commutent...; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent... Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium

kožemi nebo malými kožíšky ze sobí kůže, velká část těla byla nepokryta.[1])

To je tak pravý opak toho, co dovídáme se o Slovanech od Tacita ve příčině zaměstnání, způsobu života a mravů. Kdož mohl odolati národu tak otužilému, bojovnému? Přemáhali své sousedy silou těla vycvičeni jsouce ve zbrani, zmužilostí, ale nikoli silou ducha a vzdělaností a dovedností v nějakém umění, kromě umění válečného. Ležíť v tom krátkém povahopise Caesarově o Germanech, že byli bezohlednými ku svým sousedům a výbojnými, jakýmiž jsou až dosud.

Křesťanství u nich zahájilo — jako i jinde — novou dobu, počátek nové kultury: písemnictví, umění; „temný" středověk, pak první doba po něm podnes vydává toho svědectví nebetyčnými chrámy, jejichž kráse podivujeme se podnes.

48. Filosofie předešlého a tohoto století, až i doby nejnovější, cesta od skepticismu, kriticismu až k negaci, zejména ve příčině náboženské, postavila člověka na místě Boha, učinivši z něho bytost nejsvrchovanější nadlidskou (Übermensch) po stránce jedné, a po stránce druhé snížila jej na pouhou oživenou hmotu, stroj nejvyvinutější, nejjemněji sorganisovaný, jehož trvání však jest jen dočasné. Jsa bytostí nejvyšší, smí užiti všech prostředků k ukojení tělesných potřeb a choutek, ba má k tomu právo, ano i povinnost, aby, pokud jest dokonalejším organismem a vyvinutějším než ostatní tvorové nižšího řádu, ba i jiní lidé, všech tvorův i lidí užíval jen za nástroj a prostředek ku zvýšení vlastního blahobytu. Smí užiti svobody, své vůle, má-li jen k tomu dosti moci a chytrosti. Je tedy člověk úplně svoboden, kde běží o jeho hmotný prospěch; ale nemá býti trestán, kde sobeckost jeho jest na úkor jiného člověka, jenž také chce býti živ — vždyť prý člověk nemá svobodné vůle jsa pouhým strojem. On prý tak jednati musí, jako stroj nic za to nemůže, když by i nekonal práci tak, jak by se očekávalo od něho. Nese-li strom špatné ovoce, on za to nemůže, a kdo by jej chtěl za to trestati, byl by nemoudrým.

Jaké to pohodlí pro ty, kteří mají moc, chytrost, odvahu, pro lidi bez srdce, a jak smutné pro ty, jimž toho všeho se nedostává! Buď palice nebo špalek! Mluví ještě o ctnosti, o zušlechtění člověka a staví za nejvyšší princip humanitu.

---

virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere consistere ... Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant.

[1]) ... pellibus aut parvis renonum tegimentis utuntur magna corporis parte nuda.

49. Rozprava tato nemá za úkol poukazovati na to, jak nesmyslný a nerozumný, ducha lidského nedůstojný jest atheismus; zde budiž jen poukázáno, k jakému barbarství vede ve skutečnosti, v praktickém životě, ať obal toho atheismu jest sebe lákavější etiketou.

Je-li člověk jen organisovanou hmotou, nad níž není pána, tož má pravdu Max Stirner: „Já“ jmenuje se ten jediný bůh, jemuž mám sloužiti. Ti, kdož ještě věří v nějaké idealy lidstva, v nějaké pravdy a je ukládají člověku za zákon, jemuž má obětovati sobecké požitky svého života a svou neobmezenou svrchovanost, ti všichni náleží ještě mezi kněžoury (Pfaffen), ať by byli filosofy, a to svobodomyslnými druhu nejosvícenějšího. Lidstvo bude teprv tehdy dokonale svobodno, až nebude uznávati nad sebou (svým „Já“), nad tímto jediným a svým majetkem nějaké vyšší moci, nýbrž až každý bude považovati sebe sama za svého jediného boha a pána a své požitky za jediné povolání svého života. Pro mne není žádné pravdy, neboť nade mne není. Směšno jest činiti rozdíl mezi mnou, člověkem skutečným, a mezi „pravým člověkem“, t. j. výtvarem obrazotvornosti, jakým člověk by měl a mohl býti. Jindy hrozili se zbožní hříchu, nyní lidští (humanní) děsí se sobectví; to jest táž starofrancká protiva mezi dobrem a zlem. Nemám-li komu se vděčiti, tož bezuzdné sobectví jest jedině správno. Jinde praví: „Pryč s věcí, jež není skrz na skrz mojí věcí! Myslíte, že moje věc musí býti aspoň ‚dobrou věcí?‘ Co dobrou, zlou! Já jsem si sám jediný svou věcí, a nejsem ani dobrým ani zlým. Ani to (dobré) ani ono (zlé) nemá pro mne smyslu .... Mojí věcí není ani co jest božského ani co jest lidského, není jí pravda, dobro, právo, svoboda atd., nýbrž jen moje věc ....“ Posmívá se ze ctností a spílá bláznů všem, kdož ctnostem přikládají cenu. „Jestli pomatenec v blázinci žije v domněnce, že jest Bohem Otcem, císařem japonským, Duchem svatým atd. aneb jestli zámožný občan se domýšlí, že jest jeho určením, aby byl dobrým křesťanem, věřícím protestantem, věrným občanem, ctnostným člověkem... jest oboje jen utkvělou myšlenkou (fixní ideou)....“ — Líčí vnitřní boj cudné panny růži kvetoucí, jež utíká se k modlitbě v pokušení, a cudnost vítězí. — I posmívá se řka: „O Lais, o Ninon, jakž vy jste dobře jednaly, že jste pohrdly touto bledničkovou ctností. Jedna volná veřejná nevěstka nad tisíc panen sešedivělých ve ctnosti!“ „Prokázati pravdě službu není nikde mým úmyslem; ona jest mi jen potravou pro myslící hlavu, jako brambor pro zažívající žaludek....; pravda jest nicotnou, poněvadž ceny v sobě nemá, nýbrž jen ve mně (má cenu). Sama o sobě jest bezcennou...“ „Hledejte samy sebe, buďte sobci, budiž každý

z vás všemohoucím „Já“. Pojišťuji si svoji svobodu proti světu (ostatnímu) tou měrou, pokud svět dovedu si přivlastniti, t. j. pokud jej získávám pro sebe mocí kteroukoli: přemlouváním, prosbami, rozhodnou žádostí, ano i pokrytstvím, podvodem atd., neboť prostředky, jichž k tomu užívám, řídí se tím, čím jsem sám.“

Dle takové filosofie zcela správna jest výpověď: „První rozumný skutek, jejž člověk[1]) vyvedl, byl, že zvednuv kámen rozbil jím lebku člověka, s nímž se setkal, aby mu nečinil konkurrence.“ Nepamatuji se již určitě, zdaž četl jsem tu větu u M. Stirnera, ale do jeho filosofie náleží. — Stirner: „Mám ke všemu právo, k čemu mám moc...; jsem oprávněn svrhnouti Zeva, Jehovu, Boha atd., mohu-li... Jsem sám sebou oprávněn vražditi, pokud si to sám sobě nezakáži, jestli sám nebojím se vraždy jako ‚bezpráví‘.... jen k tomu nejsem oprávněn, k čemu sám si nedám práva. Já rozhoduji, jestli u mne co platí za právo, kromě mne není práva.... Stejná práce neoprávňuje ku stejným požitkům, nýbrž stejné požívání. Užívej, pak jsi oprávněn k užívání... — Kommunisté praví: země po právu náleží tomu, kdo ji vzdělává, a její výrobky těm, kdo je vyrábí; já (Stirner) však pravím: ony náleží tomu, kdo dovede si je vzíti anebo jich nedá sobě odejmouti. Jestli je sobě osvojí, tož náleží mu nejen země sama, nýbrž i právo na ni. V tom záleží sobecké právo, t. j. mně jest to právem, a proto jest to i právem. Pronásleduje-li mně tygr, má k tomu právo, zastřelím-li jej já, mám též k tomu právo.... Neuznávám-li pražádné povinnosti, tedy neznám ani zákona.“ Tu není potřebí podrobenu býti cizí vůli, ba bylo by nerozumno. Ale ani vlastní vůle nemá býti člověk poslušen, tak aby snad byl vázán dnes tím, na čem se ustanovil včera. „Poněvadž byl jsem bláznem včera, musel bych jím zůstati po celý život... Byl bych svým vlastním otrokem.“ — Možno-li ještě jíti dále? Slíbil-li jsem něco včera, nač bych měl dostáti slibu, když by slib učiněním nebyl mi vhod! Rozhoduji v každém okamžiku, jak mně velí okamžitý prospěch hmotný, sobecký. Tu by člověk byl úplně na stupni zvířeckém. Ale člověk jest chytřejší, prozíravější než zvíře. Ještě možno jíti dále v důsledcích té filosofie. Proč by člověk neměl zničiti, čeho nemůže užiti sám, aby se nedostalo jinému, jenž by mu v budoucnosti mohl býti konkurrentem, jak ničí se válečné potřeby, strava, oděv, zbraň, aby se nedostal nepřátelům do rukou? To vede již k bestialnosti a tím rafinovanější, čím člověk jest nadanější než zvíře. Po ovoci poznáte je. A to ovoce jest tak hojné a hrozné! To nepřipustím dle toho

[1]) vyvinuv se z opice a postaviv se na nohy a takto osvobodiv ruce —

učení již nikoho k sobě, leč chce-li býti mým otrokem a zvyšovati mé požitky, sic jinak, mohu-li, zabiji jej, a učiním kolem sebe pustinu širokou, jíž se hájím, jako staří Germanové širými pustinami se hájili a nepřipouštěli, aby kdo na blízku nich se usadil.

50. Však to nejsou myšlenky zcela nové; za úpadku filosofie řecké, pozdější sofisté smýšleli též podobně: užívej jak můžeš, nevšímej si ničeho, co vadí v požitcích jako zvyků, mravů, zákonův atd. U Platona mluví Kallikles v rozhorlení: „Štěstí záleží v neobmezené svobodě, dej vzrůsti žádostem do nezměrna, nestarej se o společnost, neboť společnost jest nepřirozená, zakládá se na pouhé domněnce a na vzájemném klamu, méně chytří spolčili se s méně mocnými, poněvadž stydí se za svou malomoc, dávají přirozené nevázanosti potupná jména, a přece právě tato (nevázanost) jest cílem našeho přání. Vrchol štěstí má samovládce, jemuž jest dovoleno vše, a jemuž jiní musí sloužiti, ať již dostal se na trůn vraždou a křivou přísahou. Samovládce jest šťasten i při vší závisti a nenávisti jiných; neboť úplně vládne prostředky, aby byl svoboden. Co vede k moci, násilí nebo jmenovitě i chytrost a vědy, jest dobré.“ Aristip praví: „Nač by vladař měl se namáhati, lidé nejsou hodni ani lásky, ani hněvu, ani aby jim kdo panoval: mám dosť činiti sám se sebou. Stát mi ukládá jen břemena, odvrátím se od něho a ničeho dále si nepřeji než žíti sám pro sebe příjemně a sice v přítomnosti požívati rozkoše co největší, rozkoše skutečné, úplné, rozčilující (ἡδονὴ ἐν κινήσει). Poněvadž rozkoše tělesné více rozčilují než duševní, jest jim dáti přednost (před duševními).... Nejlépe by bylo ovšem, kdyby člověk mohl po celý život požívati rozkoší plným douškem, ale že budoucnost jest nejista a jistou jest jen přítomnost, tož musí býti zásadou: nikdy nepouštěti ba i nemírniti jistého požitku v přítomnosti pro nějaký nejistý požitek nebo strast v budoucnosti. Pomýšlení na budoucnost činí úzkostlivým, proto na ni nemyslíme; ovšem beze vší rozvahy to neujde, jest jí potřebí, aby zevnější věci, lidské zákony, pověra, strach z bohův a ze smrti nerušily požitku.“

Aby zásady takového egoismu mohly býti venkoncem provedeny, jest potřebí hmotného blahobytu a velké lehkomyslnosti, jakž podotýká Herbart,[1]) sic jinak život se zhnusí. Ale není vždy na ty požitky, ba poměrně málo jest těch, kdož mohou se oddati jen požitkům, a jak často prameny bývají vyčerpány, co potom, když naděje na požitky

[1]) Jan Bedřich Herbart, německý filosof, žil 1776—1841, professor v Gotingách, zakladatel školy filosofie realistické (exaktní) naproti trauscendentalnímu idealismu Kantovu a Hegelovu.

zmizela, ba když přidružila se ochablost těla přílišným nadužíváním. nemoci, jež přivodí požívavost? Život pak nemá ceny, když zmizelo, co jediné jej činilo cenným; smrtí těla vše jest u konce, vždyť není duše nesmrtelna. Bláznem by byl, kdo by snad ještě chtěl snášeti strasti; proto pryč s takovým životem: samovražda jest spasením. Tak učí Hegesias, jemuž dostalo se jména πεισιθάνατος, že přemlouvá k samovraždě, poněvadž nemálo žáků jeko stali se samovrahy. Proto v Alexandrii přednášky jeho byly zakázány.

Epikur byl vzdělaný a stál na vyšším stupni, proto radil i k požitkům ušlechtilejším, přátelství, umění, k mírnosti a vypočítavosti, aby ty požitky trvaly déle, ale žáci jeho a následníci zvláště za doby římského císařství sklesli opět na rovný stupeň s Aristippem: požívej nepočítaje mnoho. V pozdější době tak čirá požívavost byla soustavně hlásána jen ještě od francouzských encyklopedistův a nyní od filosofů rázu M. Stirnerova. Pochváliti však jest dlužno jejich důslednost a upřímnost.

51. Jedněm materialistům náboženství jest pro život praktický užitečnou pověrou, důslednější z nich zavrhují náboženství docela. Budoucí stát prý musí býti bez náboženství, bez kněží, bez chrámů. Člověk jest prý určen, aby žil bez náboženství. Hellwald [1]) praví: Dějiny představ náboženských nejsou než dějiny lidského bludu vůbec. Jinde: [2]) Výše než náboženství stojí věda... Jemu věda a náboženství jsou protivami; jinde [3]) praví, že úkolem vědy jest, zrušiti všechny idealy, dokázati jejich prázdnost a nicotnost, ukázati, že víra v Boha a náboženství, mravnost, rovnost, láska, svoboda a právo lidské jsou lží.

Tak tedy nejvydatnější prostředek lidské vzdělanosti nejen že není prý ničím, nýbrž vzdělanosti „pravé" na závadu. Od té doby, co slavný Kant napsal nesprávnou myšlenku, že musel odstraniti všechno vědění, aby měl místa pro víru, ustavičně druzí opakují, že věda a víra se nesnesou.

Jak to bude s uměním, které má nás povznášeti nad prach všednosti? Zde přece bez idealů to nepůjde, bez zápalu a ohně pro vznešené ideje, pro krásu! Co zbude jiného, aby mělo cenu než to, co dráždí smysly, zvyšuje požitek tělesný a lahodí očím, uším, chuti, hmatu a čichu. Čím zavděčí se básník, malíř, sochař, hudebník...? Smyslnosti a jen smyslnosti bude směti hověti, jestli vůbec ještě bude moci pěstovati se umění; důsledný materialismus nepřipouští ani tohoto

[1]) F. v. Hellwald, »Culturgeschichte«. Augsburg 1875. Str. 30.

[2]) str. 86.

[3]) str. 569.

druhu umění, zbývá mu jen pěstovati břicho a — lože. F. A. Lange[1]) dí: „Materialismus jest chudým podněty, neplodným pro umění a vědu, netečným nebo klonícím se k sobectví v obcování člověka s člověkem, sotva s to, aby spojil kruh své soustavy a nevypůjčoval si od idealismu.“

52. Nuže to jsou důsledky filosofie materialistické. Je-li pouze hmota, a člověk nic jiného než zvíře nejvýše zorganisované, Max Stirner má pravdu a všichni ostatní, kdož tak smýšlí. Povstal-li tento viditelný svět sám od sebe, ač v něm vše uspořádáno dle zákonů, není-li Boha, tož bláznem by byl, kdo by všechnu svoji činnost nesoustředil jen na požitky tělesné. Bláznovstvím byl by i kult humanity, jakž Stirner i skutečně z ní se vysmívá, a bláznovstvím bylo by roznítiti se pro krásno a pěstovati umění. Jakéž bude náboženství? Již ten název sám o sobě nemá smyslu, vždyť Boha nižádného není. Ludvík Büchner[2]), který se snaží odstraniti jakékoli ponětí o Bohu a jakékoli náboženství, praví: „Je-li nesmysl v theismu již dosti velkým, tož jest v pantheismu pokud možno ještě větším. Křesťanství pokroku a vzdělanosti (civilisaci) lidstva jen uškodilo.“ Jemu náboženství jest plodem nevědomosti. „Každá bytost tvůrčí, zachovávající a vládnoucí mizí, a jako nejvyšší mocnost ve světě zůstává jen lidský rozum...“ „Jen atheismus samojediný vede ku svobodě, rozumu, pokroku, k uznání pravé lidskosti, k humanitě.“ A k jaké humanitě! Viz pařížské kommunardy a viz dobu naši! Cit a smysl pro právo i v praktickém životě lze nalézti jen tam, kde náboženství ještě není holou frasí. Filosofie taková může býti vzpružinou jen činům v sobecký, hmotný prospěch jako u dravce a činí člověka barbarem tím hroznějším, čím jest rafinovanějším a čím má větší moc. Čím jest onen první „rozumný“ člověk, který zvedl kámen, aby jím rozbil lebku člověka, s nímž ponejprv se setkal — byl to jeden na jednoho — proti barbaru, učenci první velikosti, chloubě národa velkého a mocného, jenž nad hrobem již stoje, ještě káže milionům zvedati kyje na lebky příslušníků národa malého, protože se hlásí k tomu, co jemu náleží dle zákonů Božích i lidských. Což těch hrobů Slovanstva ještě není dosť?

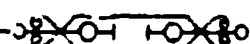
> Aj, zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím,
> někdy kolébka, nyní národa mého rakev. (J. Kollár.)

A nyní ještě volá a tisícerou ozvěnou to burácí: „... Seid hart! Vernunft nimmt der Schädel der Tschechen nicht an, aber für Schläge ist er zugänglich!“

---

[1]) F. A. Lange, »Geschichte des Materialismus«. II. Str. 543.

[2]) »Der Gottesbegriff und dessen Bedeutung in der Gegenwart«. Leipzig 1874.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého
se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil. (Č. d.)

Poněvadž každá bytost přírodní jest výrazem nějaké idey božské a zároveň také v jestotě božské ma nějakým způsobem účastenství, proto stojí všecky světové bytosti k sobě jistou měrou v poměru vnitřní sourodnosti. Tím nechceme říci, že mají všechny jednu a touže bytnost a náleží proto k společnému nějakému rodu aneb druhu. Ačkoliv v celém všemmíru jest každá bytost tak říkaje světem o sobě, světem opatřeným svou vlastní jestotou, svými vlastními silami, jakož i svými zákony, podle kterých tyto síly přiměřenými činnostmi jeví, přece není mezi těmito různými v sobě zcela samostatnými světy žádných nevyplněných propastí. Světové bytosti jsou jednotným celkem, celkem až do nejmenších podrobností těsně souvislým. V tomto celku jest bytost na bytost odkázána, bytost nižší slouží vyšší, a tato zase navzájem přispívá a spolupůsobí k zachování jejího bytu a k projevu jejích činností. Ačkoliv každá bytost ve své činnosti, pokud se týče, ve svém životě řídí se svým vlastním zákonem, jenž již v její bytnosti a přirozenosti jest zahrnut, přece všecky tyto nesčetné zákony harmonicky se k sobě druží, sebe doplňují a sesilují, a pokud toho třeba, i vážou a tlumí. Zákony nižší a méně všeobecné podřizují se zakonům vyšším a všeobecnějším. Všude září ze života přírodního nejrozumnější účelnost a touto účelností bleskotá sama rozumnost a moudrost božská.

Ze všech bytostí světových má člověk v Bohu účastenství největší a nejdokonalejší. Člověk jest obrazem Božím, a to nejen dle duchové podstaty své duše, nýbrž i dle svého rozumu a své svobodné vůle. Poněvadž rozum lidský jest účastí rozumu božského, směřuje svou činností k témuž předmětu, který jest také terminem či vymezením rozumu božského, a to jest poznání pravdy. Jako Bůh nazíraje na sebe nazírá v sobě na veškeru pravdu, podobně i rozum lidský poznávaje ve vnějším světě obrazy odvěčných idejí božských, povznáší se z těchto obrazů k poznání pravdy samé, jakýmkoliv způsobem ve světě se jevící. Ačkoliv pro konečnost a obmezenost svého rozumu nikdy bezmezného oboru pravdy nevystihne, přece může do tohoto oboru pořád hlouběji a hlouběji vnikati. Každým novým poznatkem, který si člověk osvojuje, vtiskuje rozumu svému obraz nějaké idey božské, a tím i rozum sám rozumu božskému přizpůsobuje a při-

podobňuje. Každý nový pokrok ve vědě jest jen novou participací vědy božské. Z účastnosti rozumu lidského v rozumu božském dá se jedině vysvětliti ona přirozenosti lidské vrozená touha po pravdě. Co jest vláha pro květinu, co jest teplo a světlo pro živočicha, to jest pravda pro rozumnou duši naši.

A jako má člověk rozumem svým účast v rozumu božském a vědě jeho, tak chová ve vůli své obraz vůle božské. Z toho plyne, že musí člověk vůlí svou směřovati k témuž dobru, které je také předmětem vůle božské. Jako Bůh svým rozumem se poznává jakožto bytnou pravdu a idealní vzor vší pravdy, tak vůlí svou se miluje jakožto nejvyšší dobro a nevyčerpatelný zdroj všech stvořených a konečných dober. A poněvadž vůle lidská jest jen účastí vůle božské, proto láskou objímá táž dobra, která jsou předmětem a výmezem vůle božské.

Než duše naše má nejen život čiře duchový, nýbrž jsouc s tělem v jednotnou podstatu spojena, jesť ve všech svých činnostech podmíněna tělem a činnostmi jeho. To platí nejen o činnostech, které se jeví tělesnými ústrojími, jako jsou činnosti vegetativní a animalní, nýbrž i o duchových činnostech rozumu a vůle![1])

Vnitřní poměr mezi duší naší a Bohem na jedné a mezi duší a vnějším světem na druhé straně vede nás již k pojmu krásy, jak jej sv. Tomáš a po něm scholastická filosofie vytýká.

V. Principy sv. Tomáše o kráse.

Učitel andělský praví o kráse: Pulchra dicuntur, quae visa placent,[2]) krásným jest, co byvši poznáno, se líbí.

Definice tato vyjadřuje na prvém místě jen účin či dojem krásy na pozorovatele, tedy její moment subjektivní. Nebude zajisté nikoho, komu by předmět, jejž pokládá za krásný — ať již správně či nesprávně, na tom nezáleží — nepůsobil záliby a rozkoše. Krása, která by se nelíbila, nedá se právě tak mysliti, jako pravda, která by se nelíbila, nedá se právě tak mysliti, jako pravda, která by se nedala mysliti. Může se sice státi, že předmět, jenž jest skutečně krásný, někomu se přece nelíbí, že mu nepůsobí žádné rozkoše, jako na příklad

[1]) Sv. Tom. I. qu. 3. art. 8. in corp.; C. gent. lib. 1. cap. 22. ad. fin.; I. qu. 8. art. 1. in corp.; qu. 44. art. 1. in corp.; qu. 61. art. 1. in corp.; qu. 75. art. 5. ad 1.; qu. 79. art. 4. in corp.; De Malo qu. 3. art. 2. in corp.; C. gent. lib. 1. cap. 32. n. 5,; cap. 38., 39. n. 3. etc.

[2]) Qu. 5. art. 4. ad 1.; srv. I.—II. qu. 27. art. 1. ad 3.; II.—II. qu. 145. art. 2. ad 1.; In lib. I. Sent. dist. 31. qu. 2. ad 4.; De verit. qu. 22. art. 1. ad 12.

ve století minulém a na počátku století tohoto nelíbily se nejkrásnější a nejvelebnější dómy gothické; ale také naopak mohou se i holé karrikatury mnohému líbiti, jako na př. pozorujeme u venkovanů, kterým se často líbí obrazy svatých, které jsou hotovou potupou všeho skutečného umění. Tolik však jest dle denní zkušenosti jisto, že člověk každý, ať vzdělaný ať nevzdělaný, pokládá za krásný jen předmět ten, který se mu líbí, který při pohledu na něj vzbuzuje v něm milý pocit, vzbuzuje v něm slastnou rozkoš.

Rozkoš však z krásných předmětů jen tenkráte v nás vyniká, když krásu jejich poznáváme. Praví sv. Tomáš: „Pulchra dicuntur, quae visa placent.“ Praví-li: „quae visa placent“, nechce tím říci, že jen onen předmět vzbuzuje v nás zálibu, který zrakem postřehujeme, na který zrakem naziráme. Kdybychom pojem nazírání na krásný předmět brali jen ve vlastním a slovném smyslu, byla by na příklad hudba, na niž zrakem nazírati nemůžeme, z říše krásy vyloučena. Proto nazírání neznamená zde nazírání okem tělesným, nýbrž vyjadřuje nazírání okem duchovým — duchové nazírání. Z čehož plyne, že krása není smyslnou vlastností věcí, a že nemůže proto také pouhými smysly býti poznána. Smysly můžeme sice jednotlivé krásné předměty pozorovati, ale společná vlastnost, pro kterou předměty nazýváme krásnými, jest vlastností nadsmyslnou předmětů krásných a může býti toliko předmětem poznání rozumového, duchového.

Každý jednotlivý smysl vztahuje se jen k předmětenstvu, které jest jeho povaze přiměřeno. Tak potřebuje oko barvy, sluch zvuků atd. Mohutnost však, která poznává krásu jakožto společnou vlastnost všech předmětů krásných, ať již pod kterýkoliv smysl spadají, musí býti nad smysly povýšena, musí býti rozumová. Proto jest poznání krásy jen u člověka, nikoliv však zvířeti přístupno. Jen člověk jsa bytostí rozumnou, jest schopen krásu poznati a v ní se kochati. Zvíře nezná krásy, jemu se líbí jen to, co jeho pudu k potravě a nápoji a pudu pohlavnímu jest přiměřeno, a to výhradně jen pro smyslnou příjemnost v oné přiměřenosti obsaženou, nikoliv však pro krásu, pro niž nemá naprosto žádného smyslu. Jeví-li však nicméně některá zvířata, jako na př. psi a sloni, nad hudbou jakousi zálibu, z toko jen plyne, že i jejich sluchu jest harmonie zvuků jistou měrou přiměřena, ale krásy hudební ani nepoznávají ani nepociťují.

Má-li tedy nadsmyslná vlastnost krásy vzbuzovati v nás pocit libosti a rozkoše, musí býti námi prvé poznána. Jak krásu poznáváme, tak se nám líbí. A v této okolnosti jest hledati také příčiny, proč

některý předmět se jednomu líbí, na druhého však nečiní žádného dojmu. Zaveďme obyčejného venkovana do drážďanské galerie a ukažme mu tu Sixtinskou Madonnu a některé Madonny novějších mistrů, nevím, zdali si Madonny Sixtinské zvlášť nějak povšimne. Poznání krásy a záliba z tohoto poznání plynoucí závisí namnoze na stupni vzdělanosti a na způsobu, jakým jest vytříben a zušlechtěn vkus toho, jenž na krásu nazírá. Tak se stává, že Číňanu se líbí oko tvaru mandlového a polohy šikmé, mouřenínu rty hodně ohrnuté a skráně vysedlé. Poněvadž se vkus mění, mění se namnoze i názory o kráse. V této příčině je klassickým svědkem obzvláště naše slabé pokolení. Není snad bizarnosti, které by byly naše dámy v modě svého šatstva již nepokládaly za vrchol krásy a vnady. Co dnes všeobecně se líbí, snad již zítra bude směšným; co je dnes krásným, zítra bude nehezkým a nevkusným. Tento subjektivní způsob nazírání na krásu podléhá tedy stálé změně.

Z toho však neplyne, že i to, co činí předmět krásným, tedy vnitřní povaha a bytnost krásy čili krása sama, jest jen něčím subjektivním, něčím, co výhradně a výlučně jen na libovůli lidské závisí. Kdyby byla krása něčím čiře subjektivním, pak by naprosto nebylo žádného objektivního měřítka, jímž by se vnitřní povaha krásy dala určiti a odlišiti ode všeho, co skutečně se kráse protiví, co jest ošklivo a ohyzdno. Pak by bylo vlastně tolik různých krás, kolik jest lidí, poněvadž, jak zkušenost svědčí, nejsou dva lidé, kterým by se vždy všechny věci stejně líbily, pokud se týče, nelíbily. V tomto případě by měla na př. nejkrásnější díla řeckého umění, na př. sochy božského Feidie a na výsost oškliví bůžkové pohanských mouřenínských kmenů ve střední a jižní Africe, úplně stejnou krásu. Nebo jako subjektivně socha Pallady na akropoli athenské Řeky svou krásou v pravdě okouzlovala, podobně i pohanští bůžkové ze dřeva hrubě beze všeho vkusu vyřezaní a červenou hlinkou prostě natření zdají se subjektivně mouřenínům býti krásnými, že nad ně nic vkusnějšího a vnadnějšího si nedovedou ani představiti.

Proto jest zhola nezbytno, že krása mimo moment subjektivní musí míti též moment objektivní, jenž již nezávisí na subjektivním nazírání a pojímání krásných předmětů, nýbrž v těchto předmětech samých, ve vnitřní jejich jestotě a bytnosti jest obsažen. A v čem záleží tento moment objektivní krásy, v čem záleží to, co činí předmět krásným a co ho liší ode všeho, co jest ošklivo?

Vnitřní a objektivní důvod, proč se člověku něco líbí a rozkoší jej naplňuje, kladou křesťanští esthetikové na základě esthetických

principů sv. Tomáše do vnitřní dokonalosti předmětu, zálibu v nás vzbuzujícího. Má-li předmět býti krásným a nám rozkoš působiti, musí míti normalním způsobem vše to, co podle své idey, podle svého v božském rozumu obsaženém vzoru míti má. Zajisté nebude nikdo zmrzačeného člověka aneb zakrsalý strom nazývati krásným. Čím větší jest dokonalost, se kterou se předmět našemu poznání představuje, tím více se nám líbí. Když rostlinka svou lodyhou počíná teprv nad zemi se povznášeti, můžeme se sice těšiti, že se semeno ujalo a slibuje v krásnou květinu se vyvinouti, ale předmětem esthetické krásy nám zajisté ještě není. Teprv tenkráte vzbuzuje v nás pocit rozkoše, když se úplně vyvinula a stonek a listí a květ ze sebe vydala. Táže-li se nás někdo, proč se nám něco líbí, tu poukazujeme vždy k jeho přednostem a dokonalostem. Naproti tomu nelíbí se nám předmět, když nemá oněch dokonalostí a předností, které podle své idey má míti. Tak na př. nelíbí se socha člověka, nešetřil-li v ní sochař měřítek lidského těla, má-li na př. život proti dolejším okončinám příliš dlouhý aneb zase příliš krátký. Nemá-li tedy předmět dokonalosti, které od něho podle jeho idey aneb podle jeho účelu očekáváme, pak mu schází to, co jej činí krásným, a nemůže nám již nazírání na něj rozkoš působiti. Z toho plyne, že krásným jest jen to, co jest dokonalým, a že pojem krásy nutně s pojmem dokonalosti se pojí.

Než pojem krásy a dokonalosti přece se od sebe liší. Kdyby pojem krásy a dokonalosti splýval naprosto v jednu věc, pak by se nám dokonalý předmět jen tenkráte líbil, kdybychom také v jeho dokonalosti jak náleží poznali, čehož však tvrditi nelze. Neboť často se nám předmět líbí, ačkoliv jsme jeho předností a dokonalostí poznáním svým všestranně nevystihli. Zálibu nad ním cítíme ihned, jakmile jsme jej postřehli. Jakmile popatřím na růži se rozvíjející, ihned se mi líbí, ačkoliv při tom nejsem si jasně vědom, zdali skutečně svému idealnímu vzoru jest přiměřena, čili zdali typ růže v sobě, jak náleží, obráží a představuje. A tak se má i s jinými předměty, které se mi líbí. Mimo to může býti předmět tak dokonalý, jak dokonalý vůbec býti může, a přece nebude ho nikdo krásným nazývati. Patříme-li na příklad na nějaký umělý stroj, jenž způsobem nade vše pomyšlení důmyslným nějakou práci koná, budeme se snad podivovati jeho duchaplné technice, ale krásy mu nebudeme přece připisovati.

Nicméně krása s dokonalostí tak těsně souvisí, že jen to může býti krásným, co jest dokonalým. Avšak z toho neplyne, že také vše, co jest dokonalým, jest krásným. Pojem dokonalosti jest širší, než pojem

krásy, a proto se nesmí tyto dva pojmy zcela stožňovati a zaměňovati. Důvod krásy (ratio pulchritudinis) musí se lišiti od důvodu dokonalosti (a ratione perfectionis). Něčím jiným jest předmět krásným a něčím jiným jest dokonalým. Dokonalost jest momentem krásu podmiňujícím, krása jest momentem dokonalostí podmíněným.[1])

Abychom dokonalost nějaké věci mohli nazývati krásnou a mohli se v ní se zvláštní zálibou kochati, musí nám zářiti zvláštním jasem či leskem! Jen tenkráte dokonalost jest také krásná, když ze sebe zvláštní světlo vyzařuje a v tomto světle se našemu poznání představuje. Dokonalost není ještě jakožto dokonalost eo ipso krásná. Krásnou se teprv stává, když zvláštním jasem na naše poznávací mohutnosti působí. Tento jas může býti buď smyslný, aneb idealní, podle toho, běží-li o poznání smyslných aneb idealních předmětů. Má-li předmět vše to, co podle své idey a podle svého určení má míti, jest dokonalým, září-li však z něho tato dokonalost zvláštním způsobem a působí-li na naše poznání libou rozkoší, nazývá se krásným. „Ratio pulchritudinis“ záleží tedy ve zvláštním lesku, který předmět dokonalý ze sebe vydává, kdežto „ratio perfectionis“ jest obsažena v úměrnosti věci k její ideji a k jejímu účelu, ku kterému jest určena. Proto se může také o kráse v objektivním smyslu říci, že jest „splendor perfectionis“. Kdo na př. zavítal do Říma a vstoupil ponejprv ve chrám sv. Pavla, zajisté nepřemýšlel o jeho dokonalosti vnitřního zařízení, ani o moudrosti jeho určení, nýbrž zadíval se jen do jeho smyslného jevu a kochal se ve velebné kráse, která po tomto velechrámu jest rozlita. Poněvadž však krása jest nadsmyslnou vlastností věcí, proto může ve vnějším jevu věci „ratio pulchritudinis“ jen potud záležeti, pokud v tomto jevu vnitřní její dokonalost zvláštním leskem na venek probleskuje a našemu poznání se představuje. Poněvadž tento lesk projevuje nadsmyslnou vlastnost věci, její totiž vnitřní dokonalost, jest sám něčím nadsmyslným, idealním, duchovým a může jen rozumem býti poznán a pochopen, právě jako vnitřní dokonalost věci. A tato vnitřní dokonalost věci zvláštním leskem na venek se jevící, toť právě objektivní moment v pojmu krásy obsažený.[2])

Takto jest při kráse rozeznávati tři momenty: dokonalost věci, její lesk a poznání dokonalosti tímto leskem na venek se jevící. Prvé dva momenty jsou objektivní, třetí jest subjektivní.

---

[1]) I. qu. 5. art. 4. ad 1.

[2]) »Stimmen aus Maria-Laach«. Ročník 1888, sešit 3. Článek: »Zur christlichen Aesthetik«.

Objektivní stránku krásy vyjadřuje sv. Tomáš, praví-li ve své theologické Summě: „Ad pulchritudinem tria requiruntur: Primo quidem integritas sive perfectio; quae enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt; et debita proportio sive consonantia; et iterum claritas: unde quae habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.“[1])

Z tohoto výroku jest patrno, že podle sv. Tomáše povaha krásy záleží na prvém místě v dokonalosti věci. Co není celistvé, neporušené, dokonalé (integrum et perfectum), co nemá, co podle své idey má míti, aby dosáhlo účelu, k němuž jest určeno, nemůže se krásným nazývati. Schází-li věci vlastnost, bez které neobráží v sobě úplně a zcela své idey v rozumu božském obsažené, nemůže se nám líbiti, nemůže býti krásná. Člověk jednooký, jednoruký atd. nerepresentuje v sobě svého idealního vzoru, jak jej Bůh od věčnosti myslil. Dokonalost jest takto podle sv. Tomáše první a nejhlavnější podmínkou krásy.

Mimo to musí podle Učitele Andělského jednotlivé části, ze kterých krásný předmět v jeden celek se pojí, státi k sobě v poměru úplné proposice či úměrnosti. Proto žádá sv. Tomáš k pojmu krásy na druhém místě úměrnosti a souladu (proportionem et consonantiam). Tato vlastnost krásy plyne již z dokonalosti věci. Je-li nějaká věc v sobě uvnitř dokonalá, musí nutně všechny její části býti k sobě úměrny. Kde této úměrnosti není, není také žádné dokonalosti. A proto jest tato úměrnost částí jen nutnou konsekvencí z dokonalosti věci plynoucí.

Konečně na třetím místě žádá svatý Tomáš pro krásu jasu a lesku. Kdyby krásný předmět jasně nejevil vnitřní dokonalosti a vnějšího harmonického souladu svých částí, pak bychom jeho předností nepoznávali a nemohli v nich cítiti žádné záliby.[2]) Tento lesk umožňuje pozorovateli snadné a jasné poznání krásy, a vzbuzuje v něm pocit esthetické záliby. Při kráse viditelných věcí jest tento lesk účinem barev, t. j. harmonického rozdělení světla a stínu; při hudbě plyne ze síly tonův a jejich rythmu, v oboru pravdy idealní z jasné a snadné poznatelnosti její atd.

Je-li nějaký předmět opatřen těmito třemi vlastnostmi: dokonalostí, proporcí a leskem, jest objektivně krásný, beze všeho vzhledu k tomu, zdali jeho krásu skutečně poznáváme či nepoznáváme. Má-li však předmět v sobě krásný býti také krásným pro nás a

[1]) Qu. 39. art. 8. in corp.; II.—II. qu. 145. art. 2. in corp.; qu. 180. art. 2, ad. 3.

[2]) O těchto třech požadavcích krásy podle sv. Tomáše pojednali jsme obšírněji ve své »Kosmologii« v článku: »Nadúčelnost v přírodě« str. 1046. sldd.

vzbuzovati v duši naší pocit záliby a rozkoše, pak ho ovšem musíme v jeho dokonalosti, úměrnosti a jasnosti pozorovati. Bez poznání zůstává nám sebe krásnější předmět úplně lhostejným. Čím důkladněji a všestranněji poznáním svým vnikáme do jeho předností, tím větší rozkoš pociťujeme z jeho krásy. Jest tedy zcela patrno, že při každé esthetické zálibě nad předmětem krásným musí se k momentu objektivnímu družiti moment subjektivní. Obojí jest stejně nutný a důležitý. Podle nauky scholastické neklademe teprv svým poznáním krásy do předmětů, nýbrž tuto krásu již v nich předpokládáme jakožto jejich objektivní vlastnost, která jim naleží beze všeho rozdílu, zdali ji poznáváme či nepoznáváme.

Krása neroní se takto z naší duše a nevylévá se odtud na vnější předmětenstvo, nýbrž jest v předmětenstvu samém již před naším poznáním. Kdyby na př. krásy nebetyčných, věčným sněhem pokrytých hor světa alpského nikdo dosud ještě neviděl a nikdo se v ní nekochal, přece by byly krásny. Tento objektivní ráz má krása společný s pravdou, dobrem a dokonalostí věcí. Každá věc jest v sobě pravdivá, dobrá a dokonalá. Když ji v této pravdě, dobrotě a dokonalosti poznáváme, nikdy tímto poznáním nevkládáme do ní této její pravdy i dobroty a dokonalosti, nýbrž pouze to, co věc sama, beze všeho vzhledu k našemu poznání, zcela objektivně v sobě má, subjektivně v sebe pojímáme a sobě osvojujeme. Podobně se má i s krásou. Tuto pravdu zde zvláště vytýkáme, poněvadž v ní na prvém místě záleží, jak později uslyšíme, rozdíl mezi naukou scholastickou a mezi theorií Kantovou.

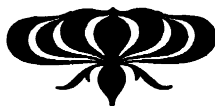
Z této nauky sv. Tomáše dovozují křesťanští esthetikové všechny ostatní vlastnosti krásy.

Krása jest „splendor veri“, jak již Platon a po něm sv. Augustin praví. Je-li krása, jak jsme viděli, „splendor perfectionis“, je také nutně „splendor veri“, leskem pravdy. Dokonalou jest věc, má-li vše, co míti má, aby svou ideu úplně v sobě obrážela. Obráží-li však v sobě svou ideu, je také pravdiva. Neboť pravda nějaké věci záleží právě v ideji v ní zobrazené a uskutečněné. Je-li tedy krása objektivně „splendor perfectionis“, je také „splendor veri“, a má-li býti také subjektivně krásou pro nás, musíme lesk její pravdy jasně poznati a v něm se kochati.

Čím snáze a čím jasněji pronikáme ze smyslného jevu věcí k poznání pravdy či ideje v tomto jevu se skrývající, tím větší zálibu a rozkoš v ní nalézáme, tím krásnější se nám věc jeví. A proto můžeme též o kráse říci: Pulchrum est repraesentatio ideae

per sensibilem formam. Krása je zobrazením ideje ve smyslné formě. Je-li hmotný tvar předmětu úplně přiměřen ideji v něm se obrážející, je předmět tento krásný. Aby však předmět byl skutečně krásný, musí idea lepým smyslným tvarem zobrazená býti v sobě pravdiva. Jen takto je pravda, co praví Platon a po něm sv. Augustin, že je krása „splendor veri“. Ani jeden moment ani druhý sám o sobě nedostačuje. Sebe vznešenější myšlenka, není-li zevně přiměřeně provedena, nemůže v nás pocitu záliby vzbuzovati, jakož i nejdokonalejší forma, nezáří-li z ní myšlenka pravdivá, není rovněž krásná. Co v jakékoli příčině odporuje pravdám náboženským, ethickým, psychologickým a historickým, nemůže býti krásným.

Přirozenost naše je svou bytností určena k náboženství a mravnosti. „Bůh lidi stvořil“, praví katechismus slovy sice prostými, která však hluboký význam filosofický v sobě halí, „aby ho poznávali, ctili, milovali, jemu se klaněli, jeho poslouchali a spaseni byli.“ Z toho plyne, že lidský život nejvyšším svým chlumem musí se povznášeti k náboženství a mravnosti. Nejvelebnější projev lidského života, toť náboženství a mravnost. Proto nemůže žádný člověk míti záliby své přirozenosti důstojné v zobrazení byť sebe dokonalejším a umělejším nějaké ideje, která se příčí náboženství a mravnosti. Kdykoli nějaké dílo, buďsi básní, obrazem neb sochou, životu nábožensko-mravnímu, tomuto nejvyššímu vrcholu a nejvelebnějšímu výkvětu vší lidskosti, odporuje, krásným již není a nazývati se nemůže, a proto místo esthetické záliby každého, kdo v sobě ještě nepotlačil všeho citu náboženského a mravního, naplňuje jen ošklivostí a opovržením. (P. d.)

O smlouvě pracovní.

JAN SEDLÁK. (Č. d.)

3. Co posud řečeno, platí o smlouvě pracovní vůbec. Kde jde o lidskou práci, tam nelze mluviti o kupu a prodeji a nemá se mluviti o nájmu.

Třetí část věty nahoře uvedené: „Smlouva pracovní není smlouva spolková“ nutno však poněkud omeziti. Tu myslíme totiž smlouvu pracovní, jak se dnes uzavírá. Jestiť patrno, že všeobecně vzata smlouva pracovní by mohla býti smlouvou spolkovou, či, lépe řečeno, že smlouva spolková může býti někdy smlouvou pracovní, v tom případě totiž, kdy jeden do spolku dává kapital, druhý práci.[1]) Ale tak, jak se dnes uzavírá, smlouva pracovní spolkovou není.

Tvrzení opačné přivodila snaha vší chvály hodná: stanoviti pravý poměr mezi kapitalem a prací, zjednati lidské práci práva jí náležející a tak pomoci utlačenému dělnictvu.

Především křesťansko-socialní škola rakouská napsala zásadu tu na prapor svůj. Zakladateli jejímu a vůdci baronu Karlu Vogelsangovi byla tak milá, že když se jednalo na zámku v Haidu o socialním programmu křesťansko-socialní strany, jen nerád připustil větu: „Přání, že smlouva pracovní s právem křesťanské společnosti má souhlasiti, vyznačováno obyčejně tím, že se nazývala smlouvou spolkovou. Poněvadž však právní věda tohoto slova užívá ve smyslu zcela jiném, odporučuje se k uvarování všelikého nedorozumění toho názvu pro smlouvu pracovní neužívati,“ [2]) z kterýchžto slov ještě dosti jasně lze čísti mezi řádky mínění Vogelsangovo.

S veškerou rozhodností hájí té věty učený dominikan P. A. M. Weiss [3])

[1]) Srv. § 2. Inst. de soc. III., 26: »Nam ita coiri posse societatem non dubitatur, ut alter pecuniam conferat, alter non conferat, et tamen lucrum inter eos commune sit, quia saepe opera alicuius pro pecunia valet.«

[2]) Srv. haidský programm odst. III.: O otázce dělnické; v »Monatschrift für christl. Social-Reform« 1883, str. 337 nn. Viz také v témže ročníku zajímavou polemiku Vogelsangovu s »Kölnische Volkszeitung« a »Christlich-sociale Blätter« (na str. 410 nn. a 449 nn.). V době pozdější soudil však a psal Vogelsang o smlouvě, resp. poměru spolkovém zcela střízlivě. (Srv. *Dr. Wiard Klopp*, »Die socialen Lehren des Frh. K. v. Vogelsang.« St. Pölten 1894, S. 534 f.)

[3]) Celá soustava Weissova o mzdě, jak ji podává v dílku, které dalo podnět ke známým prudkým sporům v socialním táboře katolickém: »Die Gesetze für Berechnung von Kapitalzins u. Arbeitslohn«, Freiburg 1883, Herder, spočívá na té zásadě. Srv. větu: »... dass das Zusammenwirken von Kapital und Arbeit zum Zwecke der Werthbildung

a nejnověji zeť Vogelsangův, Dr. Wiard Klopp.[1]) Abychom mínění to správně posoudili, rozlišujme formu smlouvy a její předmět či látku.

1. Že smlouva pracovní není svou formou smlouvou spolkovou, to, myslíme, nepřipouští odporu. Vždyť forma smlouvy jest oboustranný souhlas. A smlouva spolková jest úmluva dvou neb více osob dáti něco svého k dosažení společného zisku.[2]) Aby tedy byla formalně smlouva spolková uzavřena, museli by účastníci míti vůli spojiti se ke společnému zisku, kapitalista své jmění, dělník práci s tím úmyslem vysloveným neb z věci samé patrným v process výrobní dávati, aby zisk byl společný. Je tomu tak ve smlouvě pracovní? Chce kapitalista dělníky přijati do spolku? A dělníci sami — myslí na to vůbec? Kde tedy jest forma smlouvy spolkové?[3]) A není-li smlouva pracovní formalně smlouvou spolkovou, pak jí není vůbec, pak není důvodu ji tak nazývati. Vždyť „forma dat denominari rei.“ O smlouvě pracovní, jak se dnes uzavírá, jako smlouvě spolkové mluviti tedy nelze.

2. Toho jsou si i spisovatelé shora uvedení vědomi, a tvrdí pouze, odezírajíce od formy, že věc tu jest, že je tu předmět či látka smlouvy spolkové, a mluví proto o poměru spolkovém.[4])

---

stets eine, wenn auch unter Umständen in ihrer Anwendung umgeänderte Form des Gesellschaftsvertrages ist.« S. 8. A v »Monatschrift« (1882, str. 325.) dí krátce: »Kapital und Arbeit, Kapitalist und Arbeiter gehen ein ganz anderes Rechtsverhältnis miteinander ein, nämlich das des Gesellschaftsvertrages.«

[1]) Srv. jeho článek: »Der Surrogat-Charakter des Lohnvertrages in der Grossindustrie« v »Monatschrift« 1897 Heft 12. a 1898 Heft 1., kde mimo jiné píše: »Sobald der Mensch freiwillig eine Handlung der Theilnahme an einem wirtschaftlichen Vorgange setzt, entsteht aus seiner Theilnahme selbst unter ihm und seinen Mitwirkenden eine Rechtsgesellschaft, welche auszuschliessen weder in seiner Macht noch in der seiner Mitwirkenden liegt. Dieses gesellschaftliche Band muss daher allen Vertragsformen zugrunde liegen.«

[2]) Srv. *de Lugo*, »De iust. et iure«, disp. 30. sect. 1. n. 1.: »Societas est contractus seu conventio plurium contribuendi ad commune lucrum vel usum.« (Vyd. cit. sv. VII. str. 567.) Viz také výměr v našem zák. obč. § 1175.

[3]) Krátce a dobře vyslovil to již *Ulpian:* »Qui admittitur socius, ei tantum socius est, qui admisit, et recte, cum societas consensu contrahatur, socius mihi esse non potest, quem ego socium esse nolui« (l. 19. Dig. pro socio XVII. 2.).

[4]) Srv. *Weiss*, »Die Gesetze ...« str. 6., 9., 11.: »... an und für sich Arbeitgeber und Arbeitnehmer zu einander im gesellschaftlichen Verhältnisse stehen« a místo citované z Kloppa v pozn. 1. Užívají-li přece výrazu »smlouva spolková«, jakož činí Weiss na místě dříve uvedeném, jest z kontextu patrno, že je to jen nejasný způsob mluvení. Nejasnost taková v otázkách zásadních, u takových spisovatelů, jest ovšem čtenáři málo příjemna a věci samé málo prospěšna.

Však ani to není správné. Ten poměr zajisté buď by vznikal neodvisle od všeliké formalní smlouvy nebo by plynul sám sebou z úmluvy jakékoliv. Ale obojí jest chybno.

Neboť α) jest patrno, že poměr vzniká teprve ze smlouvy, jest jejím výsledkem. Poměr kupce a prodavatele není před smlouvou kupní, poměr věřitele a dlužníka není před smlouvou půjčkovou a p. Aspoň povahou musí předcházeti smlouva, když ne časem. Před smlouvou nejsou kapitalista a dělník vůbec v žádném poměru věcném (realném).

β) Má-li pak býti smysl ten, že jakmile kapitalista a dělník se smluví o práci úmluvou jakoukoliv, již samo sebou vzniká poměr spolkový, jakoby to byla smlouva spolková mlčky uzavřená, z věci nutně plynoucí,[1]) to rozhodně nutno popříti. Poměr spolkový jen ze smlouvy spolkové plyne, ze žádné jiné. A že nutně ze spojení kapitalisty s dělníkem nevzniká, ukazuje nad slunce jasněji skutečnost. Či je snad ten poměr pracovní i jen látkou, předmětem svým poměrem spolkovým? K látce spolkového poměru patří přece podstatně společný zisk.[2]) Kde pak v naší smlouvě pracovní dělení zisku? Dále tam patří společné nesení škody.[3]) Zdaž dělník nese škodu? Má-li tedy býti jasnost v pojmech, nemluvme tu o poměru spolkovém.

Právní filosofie neshledává v dnešní smlouvě pracovní ani formalně ani materialně smlouvy spolkové.

3. Jen krátce tu ještě odpověděti jest na větu Weissovu, že aspoň v základě svém je poměr kapitalu a práce spolkovým.[4]) To znamená asi: hospodářský vztah kapitalu a práce, kterýž jest podkladem smlouvy pracovní, je takový, že jest vhodný či snad: že jest jediné vhodný smlouvě spolkové. První milerádi při-

[1]) Tak *Weiss* l. c. str. 8. n. odvolávaje se na to, že pro spolek není určitá forma předepsána, že se může i mlčky uzavříti; poukazuje na Dig. XVII., 2. 4., kde se praví: »Societatem coire et re et verbis et per nuntium posse nos dubium non est.« Avšak slova ta nemají patrně jiného smyslu, než že spolek, třebas nebyl souhlas výslovně vyjádřen, přece vskutku je tam, kde všecky jeho části jsou: spolupracování, společný zisk a společná škoda. (Tak v poznámce ke zmíněné »lex« dodává ve vydání C. I. Civ. frankfurtském z r. 1663. Dion. Godofredus: re i. e. tacito consensu. Idque colligitur ex actibus societati convenientibus, veluti si duo simul habitant, si quaestum et lucra simul participant, si damna communiter tolerant, si ad societatem contrahendam apti sint et idonei.) To však právě při smlouvě pracovní není.

[2]) Tak sám *Weiss* v cit. dílku str. 13.

[3]) Srv. *de Lugo* l. c. disp. 30. s. 2. n. 12., vyd. jm. sv. VII. str. 571.

[4]) Srv. dílka jm. str. 6.: »Das Verhältnis von Arbeit und Kapital in jedem Kapitalgeschäfte ist, ... in seinem Grunde wenigstens, das der Gesellschaft.«

pouštíme, o druhém pojednáme. až budeme mluviti o spravedlnosti smlouvy pracovní. Ježto se tím netvrdí, že smlouva pracovní, jak se dnes uzavírá, je spolková, můžeme věty té zde pominouti.

Naznačili jsme, že smlouvu pracovní ani smlouvou kupní a prodejovou ani nájmovou ani spolkovou správně nazývati nelze.

Přejděme nyní k části kladné.

These II. Smlouva pracovní jest smlouva zvláštní, jíž jeden se zavazuje práci ve prospěch druhého konati, druhý ji odměniti.[1])

Žádná ze smluv jmenovaných se na smlouvu pracovní nehodí — právem tedy jí určujeme místo zvláštní. Můžeme ji zařaditi mezi tak zvané „contractus innominati“ smlouvy nepojmenované (tvary to smlouvy výměnné), a sice do forem, jež vyznačovali staří větami: „do, ut facias, facio, ut des.“ [2])

Podměty smlouvy té jsou patrně osoby kapitalisty a dělníka, které smlouvu uzavírají.

Předmětem či látkou jest práce, lidský kon, napjetí lidských sil, jichž se dělník zavazuje užívati ve prospěch druhého. Není tedy předmětem, o kterýž tu jde, neprostředně či přímo dělník sám ani jeho síla pracovní ani výrobek, nýbrž práce. Nepřímo ovšem jde o dělníka samého, od něhož se, jak shora naznačeno, práce odloučiti nedá, třebas v účinku na venek se jevila.[3])

Z toho jest zároveň zřejmo, jak chybný byl názor školy liberalně-ekonomické, jež neviděla v dělníku nic než prostředek výrobní,[4]) stroj, jenž pracuje ve prospěch prácedárcův, kteréž cílem výroby byl jen zisk kapitalisty, k jehož dosažení síly dělníkovy nutno využitkovati, jej vydírati dle možnosti. Na osobu dělníkovu, na její práva, její potřeby netřeba se ohlížeti. On svobodně se zavázal k práci; když dá se mu, co bylo smluveno, učiněno všem povinnostem zadosť. — Liberalní škola, jak z těchto vět viděti, pravé povahy smlouvy pracovní

---

[1]) Podobný jest výměr, jejž podává *Dr. Karel Schreiber* v dílku nahoře cit. str. 6. Srv. také náš obč. zák. § 1151.

[2]) Viz *M. Liberatore S. J.*, »Grundsätze der Volkswirtschaft«, deutsch v. Kuefstein. Innsbruck 1891. S. 268.

[3]) Tak zcela správně *Ch. Antoine S. J.* ve výtečném »Cours d'économie sociale« Paris 1896, Guillaumin: »L'acte humaine étant inséparable de la nature et de la personne humaine, il s'ensuit que la personne est comprise indirectement dans la matière du contrat dont elle constitue l'objet indirect.« Str. 288.

[4]) Srv. *Dr. Eug. v. Philippovich*, »Grundriss der politischen Ökonomie«. II. Aufl. Freiburg 1897. S. 113 f.

nezná, nechce znáti. Mýlíte se! Ne stroj neživý přijímáte v práci, nýbrž člověka, rozumem a vůlí svobodnou obdařeného, jenž jistými právy nezadatnými je vyzbrojen, jisté povinnosti má, jimž vyhnouti se nemůže, nesmí. Na ty musíte bráti ohled, protože ve smlouvě pracovní vše to nepřímo zahrnuto! Toho žádá od vás sama povaha smlouvy pracovní!

Jest očividno, že pro otázku mzdy tento bod naší rozpravy má význam neocenitelný.

Z každé smlouvy oboustranné plynou pro smlouvající se práva a povinnosti. V naší smlouvě podnikatel nabývá práva na práci dělníkovu. Právo to jest patrně právo osobní, právo ne sice na osobu, nýbrž k osobě, vzhledem k osobě.[1]) Chybně chtějí je někteří nazývati právem věcným, ant dělník není věc, a také práce jeho nemůže se pouhou věcí zváti. Jiní ji zovou právem věcně-osobním, ježto prý se tu nakládá s osobou jako s věcí. Že však i to rčení je nesprávno, plyne z vývodů, jimiž jsme vyvrátili mínění, že smlouva pracovní je smlouva kupní.[2]) — Tomu právu podnikatelovu odpovídá povinnost dělníkova pro něho pracovati.

Dělník navzájem nabývá práva na odměnu práce, a podnikatel bere na sebe závazek odměnu tu dáti.

Pozoruhodno a velmi důležito jest, že se tu o výrobku práce a kapitalu, o zisku vůbec nemluví. A to je právě rozdíl smlouvy spolkové a pracovní.[3]) Dělník se zavazuje pracovati pro továrníka bez ohledu na to, bude-li zisk jeho větší nebo menší, a továrník zase nesmí snížiti smluvenou odměnu práce proto, že je zisk menší, než očekával. Od zisku se odezírá. Úmluva se děje pouze o mzdě, kteráž ovšem musí býti spravedlivá. Odtud i název „smlouvy mezdní".[4])

[1]) Předložka na znamená totiž předmět — člověk pak pouhým předmětem býti nemůže. (Srv. *Baroli* díla cit. I. 135.) Pěkně tu dí slovutný zakladatel katolické filosofie právní *Taparelli:* »In fatti immenso è il divario, che passa fra le duo formole: aver dritto verso una persona e aver dritto sopra una persona; verso indica termino di relazione e però non può applicarsi se non ad esseri intelligenti, sopra indica materia di dritto.« (Luigi Taparelli S. J.: »Saggio teoretico di dritto naturale«, edit. 2. Prato 1883. I. 149.) *Th. Meyer S. J.* tu užívá předložek in a erga. (Viz »Institutiones iuris nat.« Freib. 1885, str. 370.)

[2]) Srv. k tomu častěji již uvedené dílo *Baroliho* I. 161, kde pojednává o rozdíle práva osobního, věcného, věcně-osobního.

[3]) Tvrzení *Weissovo,* že rozdíl je pouze v tom, že se dělníkovi ve smlouvě pracovní podíl, který by mu ze zisku náležel, platí napřed, poněvadž nemůže na konečný zisk čekati (srv. v dílku uv. str. 10.), je zcela libovolné. Od konečného zisku se vůbec abstrahuje.

[4]) Úplně povahu smlouvy pracovní a závazků z ní plynoucích vystihl Liberatore v díle jm., na něž tu poukazujeme. Viz něm. překl. str. 266.

To jsou tedy práva, ty závazky ze smlouvy pracovní vznikající. A závazky ty nejsou ledajaké, nýbrž jsou to závazky přísné, směnné spravedlnosti.[1]) Mezi podnikatelem a dělníkem vzniká mravné pouto, mravní svazek spravedlnosti směnné, podle níž všecka práva a povinnosti obou především se musejí posuzovati. Rozumí se samo sebou, že ostatní závazky mravouky křesťanské, jež spolužití, spolupracování se týkají, závazky blahovůle (aequitas), lásky křesťanské také zde platí.

Přihlédneme-li konečně blíže k poměru, který smlouvou pracovní mezi podnikatelem a dělníkem se tvoří, shledáme, že tu vzniká částečná společnost[2]) (societas particularis). Více osob směřuje spojenými silami k společnému cíli, výrobě (třebas při tom každý měl cíl svůj zvláštní, kapitalista jiný, dělník jiný) za vedení jedné autority. Tou autoritou jest podnikatel sám neb zástupce jím ustanovený.

Z toho spolu vidno, že dělníci smlouvou pracovní přicházejí v poměr odvislosti, poddanosti k podnikateli. Náš svobodářský věk se této věty hrozí, chce míti všude rovnost, také zde sní o úplné rovnosti. Nerozum! Ovšem že kapital a práce jsou si hospodářsky rovny, od sebe neodvisly (aspoň abstraktně), pravda, že kapitalista a dělník svobodni, jsouce právně sobě rovni, od sebe neodvisli (zase abstraktně) smlouvu uzavírají — ale jakmile smlouvou v poměr ten vešli, vzniká nutně, sama sebou ona závislost, poddanost. Jakž jinak cíle by se dosáhlo? Kterak by tolik osob bez jednotného vedení k jednomu cíli spělo?

A což je taková poddanost lidské důstojnosti na úkor?[3])

Poddanost tu ovšem stanovím pouze v tom ohledu, pod kterým společnost ta trvá, aby totiž částečný cíl její, výroba, byl dosažen.[4])

Rozbor povahy smlouvy pracovní, zde hlavními rysy podaný, má pro řešení otázky dělnické značný význam.

---

[1]) Srv. *de Lugo* díla cit. disp. 22. s. 1. n. 2.: »... obligatio intelligitur non quaecumque, sed obligatio ex iustitia commutativa, quae est vinculum ligans, ita ut sine iniuria proprie dicta praetermitti non possit id, ad quod obligat.« (Vyd. cit. VI., 728.)

[2]) Ne spolek. Snad německé slovo »Gesellschaft«, kteréhož se užívá k označení společnosti i spolku (jako lat. societas), bylo spoluvinno na zásadách sub 3. nahoře vyvrácených.

[3]) Srv. *G. Schmoller*, »Zur Social- u. Gewerbe-Politik der Gegenwart«, Leipzig 1890, článek: »Die Natur des Arbeitsvertrages und der Kontraktbruch«. S. 65 n. ff.

[4]) Tak již sv. Tomáš II.—II. qu. 10. a. 10.: »Servi subiiciuntur dominis suis ad totam vitam et subditi praefectis ad omnia negotia, sed ministri artificum subduntur eis ad aliqua specialia opera.«

Z poslední knihy François Coppéeovy.

Podává Al. Koudelka.

Století 20. už na samém sklonu. Ale nad vysoko se dmoucím příbojem vzpoury proti Bohu, odboje proti vší autoritě zakonité, jimiž se nechvalně v historii lidstva tento věk proslavil, nad mrákotami, kterými obestřel hrubý materialismus ducha mnohých, tak že se nejenom zřekli osvědčování víry, nýbrž dokonce popírali a popírají a potírají všemi možnými zbraněmi veškeré positivní náboženství a jeho projevy, přece jenom pořád jasněji a intensivněji prorážejí záblesky vítězícího obrodu křesťanství. Ano, vše tomu nasvědčuje, že nové 21. století s mnohými změnami a převraty přinese nám splnění nadějí, jež jsme vyslovili v 1. čísle nové „Hlídky". Otázce náboženské, otázce víry věnuje se v posledních dnech všude neobyčejná pozornost. Hnutí to zvláště silně se jeví ve Francii. Píšeť v tě příčině François Coppée v poslední své publikaci[1]) doslovně toto: „Jestiť faktum, kterého popříti nelze, že velmi veliký počet duchů, nasytivších se již hrubého realismu moderního světa a unavených marným pachtěním se po dosažení a proniknutí hranic tajemství, jež rozum jejich jenom čím dále tím více rozšiřuje a dále posunuje, zachvácen jest silnou touhou (besoin — píše autor) po idealu a víře a že se sami od sebe a dobrovolně vracejí k náboženství Kristovu, k jeho vznešené mravouce a jeho potěchu a posilu skýtajícím úkonům náboženským. Jeden z mých přátel, roztomilý poëta mající hlavu plnou metafysických snů, jenž si vymyslil své náboženství, jakýsi druh budhismu, vyznal se mi onehdy, že jeho filosofie nadobro poražena. „Ano", pravil mi, „po deset let namlouval jsem si, že vše je toliko illusí a nicotou... Ale onehdy, když má nejmenší těžce onemocněla, obrátil jsem se prostě s modlitbou k dobrotivému Bohu, Otci nebeskému, jenž mi ji může zachovat na tomto světě neb aspoň mi ji vrátiti na onom." Od té chvíle, pokračuje Coppée, pokládám ho za jistého budoucího nováčka veliké rodiny Kristovy. A mnoho jiných se k ní vrátí. Neboť úřednímu atheismu bude se podrobiti. Našinci začínají houfně opouštěti své školy lži, které ničeho srdci nepodávají. Konečně začíná se nahlížet, že by zaplavili Francii domýšlivci a zoufalci." — Coppée zmiňuje se dále o řeči Ferdinanda Brunetièra v Besançonu letos konané, v níž nejen z důvodů filosofických a moralních, ale i z ohledů vlasteneckých přimlouval se k návratu k náboženství katolickému; poukazuje, co v té příčině vykonali už na příklad † básník Verlaine, poukazuje na poslední práci Huysmansovu „La Cathedrale", a konečně se zmiňuje, že i jeho „La bonne souffrance" má býti

[1]) »La bonne souffrance«. Vyšlo u Alph. Lemerrea. Paříž 1898. Vyd. 27.

slabým příspěvkem k podniknutému obrodu ideje křesťanské ve Francii. Neboť i Coppée byl, ne-li právě „Šavlem“, tedy „studeným“, a nedávno tomu teprve, co se z něho stal „Pavel“. A co bylo příčinou jeho obrácení? Jako vždy a všude milost Boží na prvém místě a pak vychování z domu. „Byl jsem vychován po křesťansku“, píše v předmluvě na str. 5., „a po svém prvním sv. přijímání plnil jsem po více let své náboženské povinnosti s naivní horlivostí.“ Matce jeho šlo na čtyřicátku, když jej porodila; ona byla jeho první učitelkou, a ku podivu knihou, z které ho učila čísti, byl „Život sv. Ludvíka“. Coppée zůstal matce i v mužném věku dítětem, jež ona vroucně milovala a mateřsky ošetřovala. A hle, modlitby, kterým ho matka naučila, byly to, kterými se duše jeho hleděla zase povznésti k Bohu, a „v naději, že zase spatřím svou matku“, píše v črtě „Souvenir filial“, „chci věřiti v život věčný. O, jak jsem myslil na svou matku onoho dne, kdy jsem slib učinil, abych si zasloužil té odměny shledání se s ní v nebesích, že ostatek svého života zasvětím snům čistším a skutkům lepším! Ježíš, jenž propůjčil Matce své slávy u sebe v království nebeském, požehná modlitbě syna a křesťana. Vlasti mystická! Příbytku spravedlivých! Slavné sídlo světla a lásky! Tvrdí, že náš slabý rozum není s to, aby pochopil rozsah a dokonalost blaženosti určené vyvoleným. Ale mně se zdá, mně, chudému duchem, mně, bídnému hříšníkovi, že jsem už měl předchuť slastí rajských, když jsem byl ještě malým, nevinným dítkem a když jsem usínal drže tě, ó má světice a živitelko, kolem krku objatu!“ Dostavil se však věk jinošský a s ním probudivši se náruživosti, a Coppée jednak z ohledů na druhé vzdal se svých náboženských výkonů. „Mnozí z těch, kteří se nalezají v podobném stavu, jako kdysi já, doznají, chtějí-li být upřímnými, že přísný řád, jejž náboženství ukládá všem co do smyslnosti, vzdálil je nejprve od něho, a že teprve později hledali u rozumu a vědy metafysických důvodů k zhostění se ho. U mne aspoň tak tomu bylo. Já jsem přestal vykonávati své náboženské povinnosti z falešného, hříšného studu, a všecko zlo prýští se z tohoto prvního poklesku proti pokoře, jež se mi rozhodně zdá býti nejpotřebnější ze všech ctností.

Jakmile jsem jednou krok ten učinil, nemohl jsem nečísti mnohých knih, neslyšeti mnohých řečí a neviděti síly příkladů, jež jenom za tím se nesly, aby mě přesvědčily, že člověk jedná zcela řádně, poslouchá-li své pýchy a své smyslnosti; velmi brzy stal jsem se skorem lhostejným ke všem náboženským snahám a tužbám. Případ můj, jak vidět, je velice banalní. Byla to pravšední deserce vojína, jemuž se kázeň znechutila. Pravda, že jsem ještě nenáviděl praporu, pod nímž jsem sloužil; utekl jsem od něho, zapomněl jsem naň, toť vše. Dnes, kdy jsem opět nalezl víru, sama sebe se tážu, zda jsem ji kdy zcela ztratil. Možno ve spisech mých najíti několik řádků — jež odvolávám a zavrhuji — kde jsem mluvil o věcech náboženských s hloupou lehkovážností, mnohdy i s opovážlivostí, ale marně byste v nich hledali rouhání. Když jsem náhodou vstoupil do kostela, úcta čekala na mne na jeho prahu a provázela mě k oltáři. Vždy mě dojímaly obřady církve katolické svým ctihodným rázem starobylosti, svou harmonickou

nádherou, svou slavnostní a dojemnou poesií. Nikdy jsem neomočil prstu svého v studené vodě kropenky, abych se nebyl zachvěl zvláštním omrazem, jenž snad vyvolán byl výčitkami svědomí. Ano, čím víc o tom uvažuju, tím více jsem přesvědčen, že trocha křesťanské víry vždy doutnala na dně mého srdce, neboť nikdy jsem se nebouřil proti nehodám života“... A tomu připisuje autor, že Bůh milostivě na něho shlédl a popřál mu útěchy víry a modlitby.

„Obrácení mé“, pokračuje dále, „bylo arci rychlé, ale nikoliv okamžité aniž spojené s kromobyčejnými okolnostmi. Nicméně musím je připisovati milosti Boží; neboť porovnám-li nynější svůj stav moralní s oním, v jakém jsem se nalezal před několika ještě měsíci, jsem ohromen tou změnou, i zdá se mi zázračnou. Dobrodiní, jež z něho čerpám, je nicméně všem dosažitelné. Třeba jen o ně prositi se srdcem pokorným a odevzdaným.

Ačkoliv jsem pouze básníkem, spisovatelem a třebas můj život rozumový zabíraly téměř úplně literní práce, přece jsem býval druhdy trápen jako každý myslící člověk hrůzným tajemstvím nás obklopujícím, i tázal jsem se: ‚K čemu život? Proč smrt?‘ a zvláště: ‚Odkud bolest? Odkud slzy?‘ Duch lidský, jak známo, na ty hrozné otázky skýtá odpovědi pouze neurčité a jinak si odporující. Žádná z nich mne neuspokojovala. Ti, kteří zamítají víru v Boha, jenž nás vidí a nás soudí, kteří zavrhují zodpovědnost z činů našich za hrobem, ti se mi zvláště protivili. Vidoucímu tolik nespravedlnosti zdála se mi domněnka, že dobré a zlé, jež člověk vykonal, má jenom na tomto světě v zápětí odměnu nebo trest, naprosto nesmyslnou. Jinými slovy, já jsem vždy uznával potřebu Boha.

Věřiti v Boha a v nesmrtelnou duši, jakkoliv to činí ‚minimum‘ niterného života, přece to stačí, aby dosť značný počet lidí aspoň na venek konal své povinnosti, ale mé svědomí činilo větší nároky. Kdykoliv jsem přemýšlel o svých věcech posledních a kdykoliv jsem se pokusil posuzovati sebe, jak mě jednou souditi bude Bůh, byl jsem sám se sebou nespokojen. Když jsem přehlížel svou minulost, musil jsem se často zardíti, i cítil jsem, jak mě tíží těžké břemeno mých chyb. Ze slabosti, z podlosti však nenapravil jsem svého chování; nicméně — opakuju — vězelo ve mně přece jenom kousek křesťana, neboť jsem často — aspoň v duchu — vzbuzoval lítost, ano, bylo ve mně také trochu katolictví, neboť hroznou zdála se mi každá smrt bez zpovědi a bez rozhřešení.

Milosrdý a dobrotivý Bůh popřál mi lepší kajicnosti nad kajicnost chvatnou a bojácnou ‚in extremis.‘“ (O. p.)

Cerkovnoje predanije i russkaja bogoslovskaja literatura.

Ve IV. hlavě (274—374) nejmenovaný autor vyvrací námitku Bělajevovu, jakoby papež Felix přestoupil právomoc svoji, opíraje se o domnělá práva apoštolské stolice, a urazil pravoslaví, povolav k soudu svému Cařihradského patriarchu Akacia a vyloučiv ho z církve, že sepsal „Henotikon". Zavrhl-li papež formuli, hájící kacířství, jistě tím neurazil pravoslaví; k soudu pak povolal Akacia na naléhání vyšších představených východní hierarchie, přesvědčených, že nástupci Petrovu svěřena starosť o celou církev. Pravoslavný východ uznal za správné vměšování se papeže do záležitostí východu; pouze kacířstvím nakažený východ, vyloučený pravoslavnou hierarchií, proklínal stolici apoštolskou a nechtěl uznati výsad jejích. Ale Bělajev má radost z každé roztržky jednoty církve jako z něčeho souhlasného s pravoslavím, ač spojení s apoštolskou stolicí jevilo se vždy zachováváním zdravého učení, pravoslaví, roztržka s apoštolskou stolicí odpadnutím ke kacířství. Bělajev má radost, že Ariani vystupovali proti ctižádostivosti apoštolské stolice; podobně Lebedev raduje se, že Ariani psali papeži Juliovi urážlivým tonem! Jinak smýšlela o tom východní pravoslavná hierarchie, jež v době arianismu a jiných kacířství držela s biskupem, zaujímajícím místo Petra, poněvadž spojení s apoštolskou stolicí bylo důkazem pravoslaví, ana římská církev nikdy nezbloudila ve víře. Neuznávali-li kacíři všeobecné vážnosti stolice apoštolské, nelze ještě z toho souditi, že by význam a moc stolice té byla nezákonita, že proti ní povstávali ti, již rušili pořádek jí ustanovený. A moc stolice té uznána byla souhlasem církve na základě zákonitého důvodu a osvětlena starobylou církevní praxí. Proto pravoslavná církev odsoudila jednání Dioskora, patriarchy Alex., jenž osoboval si primat na sněmu v Efesu a protivil se autoritě stolice papežské, což nesouhlasilo s praxí církve, kdežto nic nenamítala proti appellační žalobě Cařihradského patriarchy Flaviana na rozhodnutí sněmu v Efesu (449) ke Lvu I., poněvadž nebylo to proti pravidlům církve. Dovolovalať církevní praxe stěžovati si římskému papeži na patriarchu i na místní sněm, jak to učinil Eutyches, o čemž svědčí poslání Flavianovo ke Lvu I.

Na tvrzení apologety papežství, že historie církevní nezná všeobecného sněmu církevního bez souhlasu a účastenství stolice Petrovy, praví Bělajev, jenž chtěje zbaviti církev viditelné hlavy, mimovolně nucen těžiště církevní moci se stolice apoštolské přivésti na zástupce moci světské, že císařové v horlivosti o zachování zdravé víry svolávali sněmy, neptajíce se po souhlasu papežově. Ale dějiny ukazují, že císařové dopisovali papežům o předsevzatých sněmech, ucházeli se o souhlas jejich, aby sněm byl zákonitý. Ano, manželka císaře Marciana, žádala papeže Lva I., aby ustanovil, by „všichni biskupové východní co nejdříve sešli se se všech krajin východních" na všeobecný sněm pod řízením papežovým, což důkazem, že autorita římské stolice vztahovala se nejen na západní církve (což uznal i B.), nýbrž i na východní.

Marně ukazuje Bělajev na protest biskupův egyptských, již nechtěli podepsat poslání papeže Lva I. k sněmu Chalcedonskému, dokud nemají biskupa v Alexandrii jako na důkaz, že vážnost apoštolské stolice ustupuje autoritě místních obyčejův a pravidel. Chalcedonský sněm jinak o tom smýšlel, řka, že „je lží“, jakoby místní pravidla egyptská odporovala autoritě apoštolské stolice. Ostatně dokazuje-li jednání egyptských biskupů, že apoštolská stolice nemá všeobecného významu, dokazuje zároveň, že ho nemá ani sněm všeobecný, jehož autorita také ustupuje autoritě místních obyčejů.

Vyvráceno dále nesprávné mínění N. Bělajeva o listě sv. Petra Chrys., radícího Eutychovi, „aby pokorně pozoroval všecko, co napsáno papežem města Říma, poněvadž sv. Petr, jenž žije a sedí na své stolici, odkrývá pravdu těm, kdož ji hledají“. „Neboť my“, dokládá sv. biskup Ravennský, „z lásky k pokoji a víře bez souhlasu biskupa římského nemůžeme rozhodovat o věcech víry.“ Konec listu prý nesvědčí o primatu stolice římské, nýbrž jen o hierarchické bázni a závislosti Ravenny na Římě. Ale známo, že Ravenna v době té nezávisela na Římě, nenáležela k římské metropoli, což tvrdí i Lebedev. List ten svědčí naopak ve prospěch všeobecného významu apoštolské stolice, jenž nezakladá se na metropolitských právech jejích v Italii, ani na právech patriarchy na západě, nýbrž na tom, že papež sedí na stolici Petrově a je účasten moci jeho.

Nejmenovaný autor ukazuje zde, jak Bělajev, Katanskij i Lebedev, majíce před sebou týž cíl, dokázat totiž, že apoštolská stolice neměla všeobecného významu, často si odporují. Tak Bělajev tvrdí, že Ravenna náležela k metropoli římské. Lebedev to popírá, usvědčuje papežské nároky; Bělajev nedopouští, že by všeobecné sněmy kdy obracely se k římskému papeži jako vůdci a hlavě sboru biskupského, a tvrdí, že všeobecné sněmy nepotřebují souhlasu a účastenství římského biskupa; Katanskij neodvrhuje účastenství toho, a vida, že poslání shromážděných na sněmu biskupů nazývají papeže „hlavou“, „společným otcem“, vysvětluje, že epitheton to neznamená nic než to, že papež byl prvním biskupem, předsedou sněmu, k němuž všichni obraceli se jako k předsedovi a nikoli jako nástupci Petrovu.[1])

Apologeta papežství poukazuje na nesprávný překlad Akt všeobecných sněmů církevních. Tak na př. v ruském překladě řeči apoštolského legata Filippa v 2. sezení Efeského sněmu čteme: „Děkujeme

[1]) Nesouhlasí-li hlavní zástupcové ruské theologické literatury mezi sebou, jde Bělajev ještě dále a nesouhlasí často sám se sebou. Tak na př. v jednom místě »Kritických poznámek« biskupové římští »činí nároky na nejvyšší moc v církvi«, tvrdí, že »nejvyšší moc náleží jim právem« a »jménem těchto názorů připisují si právo péče o celou církev«; jinde praví se v týchž »Kritických poznámkách«, že právo péče o obecné blaho církve »přiznáno« papeži, tak že »upevňovati faktum toto mnohými citaty není třeba«, »dostačí připomenouti, že Sozomenus přičítá biskupům římským povinnost starati se o všecky souhlasně s hodností stolice jejich.« Na jednom místě na důkaz, že papeži neměli předností, praví se, že vliv jejich v odsouzení kacířů byl nepatrný; na jiném místě zase vyčítá se jim nedbalost o blaho církve v boji s kacíři, poněvadž »jsouce obdařeni předností prvenství« »měli býti první i v tomto ohledu«.

sněmu, že po přečtení poslání papežova sjednotili jste se radostným zvoláním s ním (v duchu), jako svatí členové pod jednou hlavou (Kristem.)“ Slovo „Kristus“ úmyslně zde přidáno za tím účelem, aby odstranila se myšlenka, že slovo „hlava“ vztahuje se k římskému biskupu. Z kontextu a obsahu řeči patrno, že slovo „hlava“ značí tu papeže; čtemeť dále v též řeči: „poněvadž vám není neznámo, že hlavou vší víry a apoštolů je blahoslavený Petr.“ V též řeči čte se: „πέτρος, ὁ ἔξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων“ (Petr, kníže a hlava apoštolů), což v ruském překladu zní: „Petr, představený apoštolů.“ Výrok legatů: „Mocí daného nám plnomocenství soudu prohlašujeme: soud, pronešený nad rouhavým Nestoriem je nezměněn“, zní v ruském překladě: „Tak tedy soud nezměněn.“ Latinský text plnomocenství, jež papež Caelestinus dal Cyrillu Alex., zní: „quamobrem nostrae sedis auctoritate adscita, nostraque vice et loco cum potestate usus, eiusmodi non absque exquisita severitate sententiam exsequeris“, a v překladě ruském čteme: „a tak ty, přijma na sebe náležitou moc.“ Tak tendenčně pořízeny ruské překlady Akt sněmů církevních.[1])

Bělajev snaží se dokázat, že církevní význam Říma zakládá se na státním významu jeho, na velikosti světovládného města, nikoli na tom, že papež je nástupcem sv. Petra, na němž Pán založil církev svoji, jak tvrdí apologeta, odvolávaje se na sv. Řehoře Naz. a svatého Hieronyma, kteří mluvíce o „světovém prvenství“ Říma, rozumějí jím církevní, a nikoli státní význam jeho, a moc, již přikládají Římu, svázána v mysli jejich ne se státní velikosti Říma, nýbrž s významem apoštola Petra, „nezrušitelné skály“. Sv. Řehoř, mluvě o kacířstvích na východě, chválí zdravé učení církve římské, staví za vzor východu „bezúhonnost a čistotu víry starobylého Říma“, který „spasitelným učením

[1]) Musíme se diviti, čeho všeho užívají apologetové pravoslavné církve v boji proti katolické církvi, poněvadž svědectví církevních dějin je proti názoru jejich. Tak biskup Nikanor ve spise: »Jesť li čto jeretičeskoje v latinskoj cerkvi«? (1888) tvrdí, že sv. Cyrill Alex. nebyl v Efesu zástupcem papeže Caelestina, že papež Felix předvolal k soudu Akacia, opíraje se na domnělá práva apoštolské stolice, ač každý ví, že Felix povolal Akacia k soudu na naléhání vyšších zástupců východní hierarchie a že Cyrill Alex. byl splnomocněn papežem Caelestinem, aby předsedal na sněmu. Lebedev tvrdí, že katolická církev nejen uznavá papeže za nástroj neomylnosti v učení víry, nýbrž přisuzuje prý mu »dar osobní neomylnosti ba i svatosti, byť i ne vždy« (»O glavenstvě papy«, 208). Týž dí, že božství Krista Ježíše nehlásá se katolickým učením, nýbrž jenom trpí se tím učením, katolík prý není povinen věřiti v božství Kristovo, nýbrž jenom se mu dovoluje věřiti, že Kristus je Bůh, a to tak, aby byl ujištěn, že božská autorita Kristova přebývá v osobě papežově (str. 48. a 50.). Takové hrubé tendenční lži nejsou nahodilým omylem nezkušených per mladíků, nýbrž napsány jsou z nenávisti ke katolické církvi sloupy theologické vědy pravoslavné, na něž odvolávají se všichni ruští polemisté jako na uznané autority. Taková fakta přivádějí nám na mysl příhodu, o níž vykládá se v časopise »Russkaja Starina«. Ruský spisovatel Pogodin za pobytu svého v Římě napsal a předčítal Ševyrevu článek o katolické církvi. Ševyrev uznal článek za příliš ostrý a historicky nevěrný. Pogodin mu odpověděl: »To nic neděl[á] projde to!« A měl pravdu, článek »prošel«, nevyvolal žádných námitek. Jen když [zastí]ní se význam apoštolské stolice, jen když vrhne se nevýhodný stín na katolick[ou] církev, ostatní všecko »projde«. A každý pokus, napravit chybu, pokládá se za pokus hájit katolickou církev a tupit pravoslaví. V této jistotě, že všecko projde, skrývá se příčina protivořečí, odporů, nesprávností, omylů, jimiž naplněna ruská theologická literatura.

spojuje celý západ, jakož náleží tomu, jenž má prvenství ve světě". A sv. Hieronymus učí: „Pán vyvolil z 12 jednoho, aby ustanovením hlavy odstranil důvod k rozkolům; tomuto vyvolenému z 12 odevzdal prvenství k naznačení jednoty církve", jejíž „základy upevnil na Petrovi". Marně počítá Bělajev na sv. Hieronyma, který víru římskou nazývá svojí, pravoslavnou vírou a volá: „Kdo souhlasí se stolicí Petrovou, smýšlí stejně se mnou!"

Zvláštní, od učení pravoslavného odchylný pojem o neomylnosti pronáší Bělajev. Nejvyšší autoritou církve uznává všeobecné sněmy, jejichž definice víry jsou neomylny, poněvadž jsou vnuknuty Duchem svatým; aby však definice ty nabyly „všeobecného významu, k tomu třeba ještě takořka ratifikace (potvrzení) definicí církví", jež „vždycky chrání víru svou nezměnitelně", v níž „vždy positivně a živě existuje správné vedomí víry". Uznávaje za jediný podstatný znak všeobecného významu sněmů „uznání jich za všeobecné církví", ratifikaci věřících, Bělajev bezděky ničí význam všeobecných sněmů, poněvadž podle theorie jeho všeobecné sněmy nejsou nejvyšší mocí v církvi, nýbrž těžiště nejvyšší moci s hierarchie přechází na věřící, kteří souhlasem svým potvrzují autoritu sněmův a jsou organem církevní neomylnosti. A tak theorie B. odporuje i učení pravoslavné církve, podle něhož nástrojem neomylnosti jsou biskupi, jimž dáno v církvi hlásat učení pravdy a chránit věřící před bludem podle přislíbení Páně.

Všeobecné sněmy neměly prý podle Bělajeva úmysl, aby vyjasnily a upevnily smysl zjevených pravd, dogmatická činnost jejich nezáležela v uvědomělém svědectví pravdy a výkladu víry, nýbrž obmezovala se jen mechanickým opakováním známého a výkladem běžných mínění, názorův a pojmů lidu věřícího, jenž ovšem není prost možnosti pobloudit ve víře. Bělajev vůbec zavrhuje theorii rozvoje dogmat, posloupného vyjasnění pravd zjevených, poněvadž prý princip podání odporuje principu rozvoje dogmatického v křesťanské církvi, v níž prý Bohem zjevená pravda vždy zářila úplným světlem. Na dotvrzení správnosti theorie svojí Bělajev snaží se ve svůj prospěch vyložiti mínění sv. Vincence Lerinského, jenž uznává rozvoj učení křesťanského řka, že process ten není cizí, nýbrž vlastní církvi křesťanské: „Ať dogmatické učení víry", volá světec, „roste a šíří se"! Marně Bělajev bere za svědka theorie své arcibiskupa Černigovského Filareta, jenž zřejmě dí, že církev nepředkládala dogmat svých vždy „v stejné úplnosti", že srovnávala výklad dogmat víry s potřebami věřících té neb oné doby. Nenáhlé osvojování si pravd zjevených rozumem lidským, zevrubnější určení a vyjádření, vysvětlení pravd učení křesťanského, dogmatický rozvoj uznává proti Bělajevu i Lebedev v díle „Vselenskije sobory IV. i V. věkov".

V V. hlavě (375 –445) nejmenovaný autor rozebírá dílo prof. A. Lebedeva „O glavenstvě papy", dílo, na něž odvolávají se jako na uznanou autoritu. Lebedev v předmluvě své dí, že pokusil se srovnati katechismus pravoslavný s katolickým, ukázat rozdíl mezi církví katolickou a pravoslavnou, seznámit čtenáře s ústrojím církve katolické.

odhalit lež a slabost obsahu jejího, slabost důkazů ve prospěch idey papežské, primatu a neomylnosti stolice římské. — Nejmenovaný autor vykládá tudíž nejprve pojem o církvi, o zařízení jejím a církevní neomylnosti podle učení obou katechismů, by vysvětlil, pokud kombinace Lebedevovy proti západní církvi logicky vyplývají z uznaného učení církve pravoslavné, pokud katolické učení odporuje požadavkům pravoslavného učení. — Oba katechismy definují církev jako společnost věřících, založenou Kristem Pánem, dělí ji na církev učící (hierarchii) a slyšící, uznávají neomylnost její v učení víry a mravů následkem božského přislíbení, uznávají křesťanskou hierarchii za nástroj církevní neomylnosti. — Rozdíl mezi pravoslavným a katolickým učením strany církve, složení jejího a neomylnosti záleží v tom, že církev katolická uznává nevyhnutelnost viditelné hlavy ve viditelné církvi a za hlavu církve má nástupce sv. Petra, jenž nástrojem neomylnosti; pravoslavná církev zavrhuje i primat Petrův i nástupců jeho i neomylnost papeže. Ale Lebedev vytýká katolické církvi mimo to ještě jiné věci.

Předně Lebedev vytýká katolíkům, že nemají správného pojmu o neomylnosti, poněvadž západní theologové předmět neomylnosti pojímají jako dar učitelského úřadu církve a nečiní ho závislým na svatosti členů církve. Měřítkem pravdy je Lebedevu učení pravoslavné. Lebedev rozumuje takto: předmětem neomylnosti je chránění pravdy, Bohem církvi svěřené, a k neomylnému vědomí a chránění pravdy třeba živého osvojení si pravdy, zařízení vnitřního života podle pravdy, třeba svatosti. Neomylnost v církvi spočívá na lidech svatých, působících na pastýře církve, je totéž co svatost. A tak Lebedev, učiniv dar neomylnosti výlučným majetkem svatých, uchyluje se od učení pravoslavného, podle něhož Duch sv. působí v církvi pouze prostřednictvím biskupů, pastýřů církve, jimž dal Bůh dar neomylného vysvětlování pravého smyslu zjevené pravdy či dar učitelského úřadu.

Za druhé Lebedev odsuzuje dělení církve na kněze, na církev učící a slyšící. Ale totéž učí i církev pravoslavná, jejíž učení Lebedev přece hájí. Dělit církev na stádo a hierarchii, Bohem ustanovenou. L. je zvláště proti dělení na církev učící a slyšící, podle něhož prý pouze pastýři jsou z povinnosti ochránci neomylného učení církve, laikům pak náleží bezpodmínečnou poslušností účastniti se v chránění pravdy, což prý je proti pravoslavnému učení, podle něhož prý neomylnost náleží i laikům i duchovním, pastýřům i paseným. Ale podle učení pravoslavného ustanovení smyslu zjevené pravdy náleží všeobecným sněmům, shromážděním hlav církve, biskupů; řešit otázky víry nesmějí kromě biskupův ani laici ani duchovní, kteří musejí poslouchati, co sněmy ustanoveno. Zná tedy pravoslaví církev věřící i slyšící, hierarchii, Bohem ustanovený zvláštní stav lidí, jichž ostatní věřící musejí poslouchati.

Za třetí L. vyčítá katolické církvi, že neomylnost připisuje pouze církvi učící, pouze jí připisuje zvláštní božskou pomoc v řešení otázek víry. Zaslíbení Páně, podle něhož, jak církev pravoslavná tvrdí, církev nemůže hlásat lež místo pravdy, zaslíbení, že brány pekelné církve

nepřemohou a že Pán bude s nimi do skonání světa, bylo dáno apoštolům a jejich nástupcům, biskupům. skrze něž mluví Duch sv. Podle pravoslaví je tedy nástrojem neomylnosti a božské pomoci pouze hierarchie, nikoliv celá církev.

Konečně L. vytýká katolické církvi, že súžuje pojem církve všeobecné, obmezuje pojem o ní pouze viditelnou církví. Ale i pravoslaví uznává církev viditelnou, bojující a vylučuje definicí svojí církev neviditelnou z pojmu všeobecné církve, súžuje, obmezuje tedy pojem o církvi všeobecné viditelnou církví. Čině výtky církvi katolické, L. činí tytéž i pravoslavné.

Hlavní předmět studie své, otázku „o primatu“ nástupce svatého Petra, L. posuzuje s dvou stran: se strany mravních následků, k nimž přivádí uznání viditelné hlavy v církvi, škodlivých následkův učení katolického na svědomí věřících, a se strany důkazů, na nichž spočívá učení o ustanovení viditelné hlavy v církvi, čili s mravního a historického stanoviska.

Katolické učení založeno na primatu sv. Petra. L. nepopírá primatu, který „jasně označen“ ve sv. evangeliu, uznává, že „Pán dal Šimonovi nové jméno Petr, skála.“ Ale L. činí rozdíl mezi slovy: „pervenstvo“ (primatus honoris), jež nepředpokládá pojmu moci a přednosti, spojené s právem, podobně jako „prvenství (prvorozenství) syna v rodině nedává mu nijakých zvláštních předností před následujícími po něm bratry“, a „glavenstvo“ (primatus iurisdictionis), jež předpokládá moc, právo zvláštní. Primat sv. Petra mezi apoštoly měl prý charakter prvenství syna v rodině podle našeho pojmu. Ale prvorozenství syna v rodinách Hebrejů bylo spojeno s požehnáním otcovým i zvláštními přednostmi a právy, tak že přirovnávat primat Petrův s prvenstvím nejstaršího syna lze pouze na důkaz zvláštní přednosti sv. Petra a nikoli naopak na důkaz bezobsažného prvenství,[1]) čestného primatu.

Originalně vysvětluje L., proč Kristus změnil jméno Šimonovo v Petr, t. j. kámen, skála, protože prý „apoštol Petr dosud je kamenem úrazu a pohoršení pro západní křesťany.“ Petrovi dána moc „svazovat a rozvazovat“, ale to prý řečeno obrazně. (Na základě jaké moci tedy L. jako kněz odpouští hříchy, je-li výraz „svazovat a rozvazovat“ pouze bezobsažným obrazným výrazem?) Slova: „Ty jsi Petr a na té skále vzdělám církev svou“ jsou podle L. „hříčkou slovní“. Hříčkou slov v ústech Spasitelových vyvrací se učení katolické! Učení katolické, že „Kristus ustanovil Petra po Sobě správcem církve Své“ (slova svatého Basilia), že „svěřil mu moc a starost o bratry“, a „prostého rybáře učinil pevnějším nad všelikou skálu“ (sv. Jan Zlatoústý), aby církev jeho, na skále založená, byla nepřemožitelna, učení to uvádí prý v křesťanství „vedle víry v Ježíše Krista ještě víru v apoštola Petra“, menšího Krista; i nazývá L. katolíky „Petronianci“, kacíři. Tedy i sv. Basilius, sv. Jan Zlatoústý a jiní, svědčící, že „Pán založil církev na Petrovi“

[1]) Ostatně L. odporuje sobě samu: jednou dí, že primat Petrův jasně označen ve sv. evangeliu (str. 134.), že všecky církve primat ten uznávaly (str. 221.), podruhé tvrdí, že nebylo »žádného uznaného všeobecně církevního prvenství« (253—254).

(sv. Cyprian), jsou „Petronianci“, kacíři! Kristus založil prý církev pouze na sobě, nikoli na Petrovi.

Že primat Petrův nebyl bezobsažným a bezvýznamným prvenstvím nejstaršího syna v rodině bez předností a práv, nýbrž prvenstvím spojeným s přednostmi, mocí, toho svědky jsou sv. otcové, již Petra co do významu pro církev srovnávají s Mojžíšem pro lid israelský. Sv. Jan Zl. nazývá Petra „vyvoleným z apoštolů“, „vrchním ve sboru jejich“, „hlavou apoštolského bratrstva“, sv. Nilus „pastýřem všehomíra“, sv. Thedor Stud. „vrchním mezi ostatními apoštoly“ a dí, že Petr zasedl na stolici, „na níž Kristus položil klíče víry, oné víry, již nepřemohly od věku a nepřemohou do skonání brány pekelné, t. j. ústa kacířů, podle zaslíbení Nelhoucího“, z čehož viděti, že sv. Theodor, tento „učitel pravoslaví“, věřil v neomylnost Petrovy stolice a o založení církve na Petrovi smýšlel tak, jako katolíci. Přesvědčení Theodora Stud., pronesené nedlouho před rozštěpením církve východní od západní, je přesvědčení mající kořeny v náboženském vědomí pravoslavného světa, vlastní celému křesťanstvu. Týž píše, že obhájcové pravoslaví, navrátivše se z vyhnanství r. 821., kdy byla naděje na smír moci světské s církví, zvolali k císaři: „Nyní je čas, abychom smířili se s Kristem, spojili se s první z církví Božích, s římskou, a prostřednictvím jejím s ostatními třemi patriarchy“, „neboť tam (v Římě) jest nejpřednější z církví Božích, na jejíž stolici zasedal Petr, jemuž Pán řekl: Ty jsi Petr a na té skále vzdělám církev svou…“ Týž „učitel pravoslaví“ nazývá římského papeže „arcipastýřem podnebeské církve“, „hlavou všech posvěcených hlav“. Význam apošt. stolice spočívá podle něho na zaslíbení Spasitelově, že založí církev na Petrovi, a smír s církví, návrat k jednotě podmíněn smírem se stolicí apošt. To bylo do té doby přesvědčení celé církve, tedy i pravoslavné východní, a tu Michal III., Opilec, obviňuje 864 papeže římského za appellační žalobu nevinně svrženého patriarchy Ignáce, nazývá přesvědčení církve o přednostech apoštolské stolice „žvastem“. — Namítá dále L., kdyby i primat Petrův existoval, přece nástupcům jeho nemohl být odevzdán, poněvadž neexistuje zvláštní svěcení Petrovo, tedy ani Petrova moc. Autor náš odpovídá mu, že k přenesení moci Petrovy na nástupce není třeba zvláštního svěcení, poněvadž moc náleží místu: kdo tedy jest nástupcem místa Petrova, dědí moc jeho.[1])

L. popírá, že papež byl by biskupem všeobecným, celého světa, a církev římská hlavou všech církví, jakoby papež definice sněmů potvrzoval. Teprve papež Bonifác III. 606 vyžádal prý si úkaz od císaře Foky, jímž církev římská nazývá se hlavou všech církví a římský papež „dostal“ titul všeobecného biskupa.[2]) Sv. Cyrill a Hosius předsedali

[1]) Sv. Theodor Stud. praví v té věci: »K Petrovi nutno obraceti se, poněvadž Pán řekl mu: ‚a ty jednou obrátě se, potvrzuj bratří svých‘, i k nástupcům prvního apoštola třeba obraceti se, poněvadž nástupcové jeho byli k tomu Bohem ustanoveni…, a poněvadž klíče evangelia, jež Pán dal Petrovi, skrze něho obdrželi i nástupcové jeho.«

[2]) Papež Bon. nežádal o udělení nového titulu pro sebe, nýbrž žádal, aby bylo zakázáno cařihradskému biskupovi osvojovati si titul, náležející římskému biskupu následkem zvláštní vážnosti církve římské. »Všeobecným biskupem« papež římský často nazývá se již na sněmu Chalcedonském r. 451.

prý na sněmech nikoli jako splnomocnění papežem, nýbrž pro osobní přednosti své. Že sv. Cyrill byl zástupcem papeže římského, již jsme slyšeli (v aktech sněmu často jmenuje se zástupcem Caelestina, papeže) a o Hosiovi praví řecký dějepisec z 5. století Gelasius, že zastupoval římského biskupa Sylvestra spolu s kněžími Vitonem a Vincencem, s nimiž v seznamech biskupů Nicejského sněmu není zapsán mezi zástupci západních církví, nýbrž zvláště. Ve prospěch předsednictví Hosia jako zástupce papeže mluví 6. sněm církevní, dějepisec Sokrates a j.

(P. d.)

Ruská literatura roku 1897.

Podává A. Vrzal. (O.)

Z prací, uveřejněných v časopisech, zvláštní pozornosti těšil se roman *P. D. Boborykina* „Po drugomu“ ve „Věstn. Evropy“. Autor seznamuje nás s novými duševními proudy a hnutím poslední doby života ruského, a proudy ty zosobnil v jednajících osobách. Proti novým lidem postavil zástupce starších pokolení. Celý roman skládá se z úryvkovitých výjevů, z líčení různých schůzí, literarně-hudebních večerů, divadelních představení v athletickém spolku, rozmluv jednajících osob, v nichž osoby ty vyjadřují své snahy, názory a přesvědčení. Fabuly, rozvoje děje tu není, leč řada dvoření se různých ctitelů bohaté praerafaelistce, ctitelce lhostejné krásy Studencové, jež přišedši o všecko, stává se souložnicí hrubě smyslného knížete Daševa. Je to nejzajímavější postava z celé galerie postav romanu, je to žena, jíž nade všecko je hmotné pohodlí a tělesné rozkoše, jež i krásu zbožňuje, pokud to lahodí smyslnosti její. Méně jasně nakresleni zástupcové starších pokolení, Tokarev, zástupce přechodné doby mezi lidmi čtyřicátých a šedesátých let, jenž od prvních zdědil náklonnost k metafysice, k idealistické filosofii a esthetice, a od mladých soudruhů šedesátých let čerpal nadšení pro společenské ideje doby reforem, — pak liberalní publicista a belletrista sedmdesátých let Razsudin, jenž mladé pokolení nejen pozoruje jako esthetik Tokarev, nýbrž pouští se s nimi v boj. Osmdesátníci žijí „jiným způsobem“ než lidé dřívější. Nejčistším plodem současné literatury francouzské a ulice pařížské jest dekadent a symbolista Anemonov, bytost s mužskou hlavou, ale s ženským skoro tělem a zvrhlou duší. On hledá nové dojmy a proudy, se Studencovou zbožňuje umění a krásu jako nejvyšší cíl, princip života; nadšen v Paříži modními proudy na volném jevišti, kde shromažďuje se symbolické obecenstvo, stržen v Petrohradě touž Studencovou do víru týchž proudův, ale hrubších a odpornějších než v cizině. Současný kult sportu zastoupen bohatým cynikem, efébem, silákem a velocipedistou Špandinem, ekonomický materialismus drzým, nemilosrdným protivníkem Razsudina, Šemadurovem, mysticismus Favorským, sofistika Polěčejevem. Boborykin zachytil mnohé

čistě vnější tahy nových zjevův, ale nevnikl do podstaty, pravé příčiny zjevů těch; v romaně není vnitřního svazku mezi různými zjevy, majícími společný původ, a tak čtenář nevyzná se ve zmatku vnějších tahů, jež autor zachytil. Autor důkladně popisuje, fotografuje vnějšek osob, vnější tahy, oblek, pohyby, způsoby, ale nevhloubal se do vnitřku, duší jejich. Ostatně obraz současné společnosti jest jednostranný: neskládáť se celá ruská společnost pouze z ctitelů krásy, sportu, hrubých tělesných požitkův. Ale to je zásluhou spisovatelovou, že pod objektivní formou rozmluv a věrných výjevů strhl pozlátkový obal s kultu krásy, s estheticismu a jedovatě odsoudil odporné zjevy zženštilé doby současné.

Pendantem k romanu Boborykinovu je roman *Alex. Konst. Šellera* (*Michajlova*, nar. 1838) „Směna pokolěnij" v „Nabljudateli". Úmyslem spisovatelovým bylo charakterisovati a uměleckou analysou určiti typické tahy několika pokolení, jež vystřídaly se v ruské společnosti, hlavně pak ukázati pokolení poslední. Pokolení ta zosobněna několika osobami z téže rodiny. Centralní postavou je Varvara, dcera nižšího úředníka v Petrohradě, jenž oženil se s dcerou kněžny Stropiny, která neposlušnou dceru zbavila dědictví; dcera kněžnina ráda ukazuje se na venek, že jest bohata, ale doma utrhuje čeládce. Po matce daly se drzý syn Jevgenij, jenž náhodou dostal za choť bohatou dědičku, hrál na burse a neštítil se žádných prostředkův, aby nabyl ještě většího bohatství, a dcera Jevgenija, jež pustila se na cestu prostopášnosti. Varvara však jest dívka pracovitá, a když rodina přišla na mizinu a otec uvězněn, protože zpronevěřil vlastní peníze, živí rodinu prací svou, vyučujíc ve škole. Ale dcera Varvařina, jíž měla s učitelem svým, byla svedena důstojníkem, a opuštěna, otrávila se. Dovedně nakresleny sceny z měšťanského života nižšího úřednictva v Petrohradě, kde nouze, nesvědomitost, zištné pudy kazí lidi tělesně i duševně. Ale autor i v tomto bahně vidí světlé stránky a se zálibou kreslí positivní postavu, Varvaru, vida ve zjevech takových záruku lepší budoucnosti.

Dávno již belletristické dílo nevzbudilo takové sensace, netěšilo se takovému úspěchu jako krátká povídka *Ant. P. Čechova* „Mužíci", uveřejněná v „Ruské Mysli" a také již do češtiny přeložená. V novinách i časopisech nastaly živé spory, jedni ji chválili, jiní všelico jí vytýkali, ale skoro každý kritik snažil se ji vykládati ve prospěch své theorie. Umělecké přednosti stručné povídky, plné vnitřní energie, prostotu sujetu, zajímavost a obsažnost povídky, objektivnost obrazů ze života venkovského, nakreslených s bezprostřední uměleckou pravdivostí bez určité tendence, obrazů hrozných, scen překvapujících svou nesmyslnou krutostí, ale i něžně nakreslených výjevů, v nichž autor jeví se znalcem národní fantasie, živost, typičnost osob, — ty přednosti uznali všichni. Mocně působí v povídce také kontrast mezi krásou přírody a nesnesitelně těžkým životem uprostřed krásy té. Ale mnozí ne bez důvodu vytýkají Čechovu, že poněkud úmyslně snad zhušťuje barvy, maluje temné stránky života selského, že zbytečně mnoho špatného kreslí v konkretní vsi, do níž přivádí jakéhosi abstraktního sklepníka, zástupce hospodské civilisace, a dává této přednost před zástupci vesnice. Podobně po-

chmurný jest obraz ruských tříd vzdělaných ve větší povídce A. Čechova, nazvané „Moja žizň“ a vydané spolu s „Mužíky“ ve zvláštní knize. Vůbec Čechov velice špatně smýšlí o ruské intelligenci. Forma povídek jeho jest umělecká; u něho nalezneme řadu dovedně vypravovaných anekdot, podivuhodně věrných a případných scen, podobizen, ale nenajdeme u něho těsného svazku mezi povídkami, společné ideje, rozvoje ruského života společenského. Povídky jeho necharakterisují ideje a nálady, již prožívá ruská společnost. Také oné zdravé krásy, jež okouzluje u Turgeneva, u něho není. Přes tyto nedostatky povídky jeho náležejí k nejlepším, co přináší současná literatura ruská.

Pochmurna jest nálada, již vzbudily venkovské dojmy v *Iv. A. Buninovi,* autoru sbírky „Na kraj světa i drugije razskazy“. Bunin vydal dříve nezdařilou sbírku básní, nyní pak vystupuje s povídkami, podávajícími jeho vlastní i cizí nálady, vyvolané dojmy z vesnice. Autor zná venkov, ale píše hledaným slohem. Nejlepší povídky jsou: „Tarantella“, líčící selského učitele na slavnostním večírku v bohatém domě statkářském, a „Věsti s rodiny“.

Současná belletrie národní poddala se vlivu dekadence a předvádí z lidu hrdiny, tendenčně zbarvené, okrášlené pozlátkem Baudelairea, Richepina, otrávené dekadentským Credo. První záblesky zvrhnutí typů národních podal Sologub a L. Gurevičová, redaktorka i vydavatelka „Sěverného Věstn.“ ve svém romaně „Ploskogorje“. „Ploskohořím“ nazvala spisovatelka onu dobu v životě mládeže, kde pro ni nastanou zklamání, kdy mládež myslí, že kráčí vzhůru, zatím vidí, že kolem plosko. Hrdina jest jakýsi idiot a hrdinka chorobně smyslná. Vlivu tomu více méně podléhá nadaný mladý spisovatel *A. M. Pěškov,* jenž pod pseud. *M. Gorkij* v krátké době nabyl popularnosti. Je to letopisec „pátého stavu“, nového zjevu, vystupujícího na jeviště společenského života, lidí zmalomyslnělých, jimž nic nedostalo se od života, lidí bez práv i výhod, bez práce i zaměstnání, „bosáků“, trhanů, zlodějů, podloudníků, již vytlačeni za hranice společenské organisace, obírají se zlodějstvím nebo hynou hladem a zimou, ale přece zůstávají lidmi, váží si své lidské důstojnosti, svobody osobní a touží, aby lidé uznávali lidskou důstojnost jejich, a vidouce, že společnost jimi pohrdá, cítí se uraženy, bouří se proti společnosti. Hned v první „episodě“ „Čelkaš“ (v „R. Bogatstvě“ 1895) Gorkij staví proti sobě dva typy: typ ztracené existence, podloudníka na břehu mořském, Čelkaše, a typ současného mužíka s jeho selskými idealy a snahami, mladého Gavrilu. Čelkaš má rozvitý cit osobní cti, osobní důstojnosti a touží po osobní svobodě, nezávislosti, čehož není vidět u mužíka, otroka peněz, jenž svědomí prodá za 5 kopějek. Týž typ zmalomyslnělého „bosáka“, nemajícího místa ani v přírodě, ani ve společnosti, je Konovalov ve stejnojmenném náčrtku: nezná východu z postavení svého, sám odsuzuje sebe k smrti, přišel k passivní, beznadějné resignaci, zoufá nad budoucností a myslí, že lidi jeho druhu třeba vyhubit. V náčrtku „Ozornik“ (1897) líčí autor genesi nového zjevu, původ jeho, předběžné zjevy, jimiž sazeč Gvozdev stává se kandidatem „bosáctví“. Nástin „Suprugi Orlovy“

45*

(1897) předvádí chudého obuvníka, jenž už narodil se s nepokojem v srdci, jemuž už souzeno, aby byl „bosákem“. Z omrzelosti života, z pečorinského odporu k životu trápí i ženu, vášnivě ho milující, bije ji, kořalkou hasí nepokoj srdce. Srdce jeho obměkčí se na chvíli uprostřed hodných sanitařů v době cholery, kdy posluhuje spolu se ženou nemocným, ale dlouho tam nevydržel a stal se bosákem. Je to jakýsi „Pečorin“ z lidu, typ chorobný a málo pravdě podobný. Typický bosák Serežka v náčrtku „Malva“ je týž Čelkaš, ale nikoli v náladě romanticko-blouznivé, nýbrž je to čistý realista, zavrhovatel, jenž kategoricky vyjadřuje nenávist k svojí matce, ke vsi a k mužíkovi. Proti němu postaven Vasilij, pravý venkovský mužík, jenž dlouho přebýval mezi volnými a bezstarostnými bosáky, ale zachoval touhu po spořádaném životě, mužické tradice a pilíře života venkovského. Veškeren zájem náčrtku je v kresbě nové ženy vesnické, Malvy, národní Aspasie, prodávající své hříšné, ale hezké tělo na břehu Jižního moře i ženatému Vasilijovi i synu jeho Jaškovi i ošklivému tuláku Serežkovi. Jsou to typy dekadentské, chorobné; i technika povídky vyznačuje se dekadentskými tahy. Je to dekadentské třeštění, promíchané hrubým, beznadějným, pessimistickým naturalismem, cynickou zevrubností neesthetických momentů. Gorkij ve svých zběžných náčrtcích, nástinech a episodách nepropracuje nikdy nového typu a sujetu, nevyjasnil zápasu dvou světových názorů, jež vznikly na půdě selského názoru o životě, podává pouze nástiny živých typův, opakuje často tytéž psychologické motivy. Proti spisovateli šedesátých let Pomjalovskému, jemuž velice podobá se povahou talentu svého, a jenž líčil raznočince, bouřícího se proti sloupům, pilířům společnosti, Gorkij, předvádějící bosáka, bouřícího se proti základům společnosti a ozbrojeného k boji jen bezmyšlenkovou zlostí a nenávistí, má jemný smysl pro přírodu, širou step, moře, pobřeží, jež líčí uměleckými tahy. Na této půdě reliefně vystupují jeho hrdinové, již tvoří jaksi příslušenství stepi, již autor krásně popsal v náčrtku „V stepi“. Smysl pro přírodu vnáší do života hrdinů jeho uspokojující proud.

Mystickou náladu v kresbě národního života projevil *V. Širkov* náčrtkem „Jurodivyj“ v „Sěv. Věstniku“, v němž pozorovati ve formě i obsahu vliv mystických proudův a hr. Tolstého. Autor dotkl se oné mystické nálady lidu ruského i oněch okolností života, jež v duších jednotlivců plodí nezhojitelné utrpení, plodí „jurodivé“ (nábožné dobráky, jejichž nesmyslnému blábolení pověrčivý lid přikládá veliký smysl), „Boží lidi“, „klikuše“ a t. p. Širkov jako mystik vidí v mystické náladě lidu, v jeho oddanost zvůli osudu vzácnou přednost lidu ruského. v jeho náklonnosti k utrpení vidí štěstí jeho a spásu. Autor chtěl ukázat, že pravé štěstí není v lásce k padlým, nýbrž v utrpení.

Rozhodný talent, jenž může široko se rozviti, je *S. Elpatjevskij*. Spisovatel upozornil na sebe úryvkem „Gektor“ (ve „Věstn. Evropy“ 1894), tklivou povídkou ze života psa, jenž nesnese hrůz Sibiře, i pukne mu srdce bolestí. V sibiřských povídkách jeho jest originalní ton: Elp. bere často tytéž sujety, popisuje tytéž kraje, jako Korolenko, ale

v tonu obou spisovatelů je rozdíl. V umělecky klidné duši Korolenkově Sibiř vzbuzuje pocit vznešenosti, velebnosti a úcty s příměsí tichého zármutku, on se cítí v Sibiři doma, popisuje život sibiřský, rmoutí se, truchlí, ale doufá; Elpatjevskij cítí v nevlídné krajině sibiřské jen hrůzu, v ní pociťuje strach a nejasnou tesklivost, opuštěnost, chvěje se, hrozí se a zoufá nad trpícími lidmi uprostřed hrůzyplné krajiny, již líčí tmavými barvami. Téže náladě hrůzy, neurčitého strachu je věren náčrtek „Jedou“ (1897). Nálada ta skoro vylučuje jiné, světlejší, lidštější motivy, vylévá se v čistě hudebních akkordech, a autor touto hudebností popisu dosahuje umělecké illuse. Ale tísnící hrůza, neurčitý strach a nejasný zármutek nejsou výlučnými náladami Elpatjevského; znáť on i smích, a jeho náčrtek „V kuchyni“, řada scen ze dvora i z kuchyně, svázaných psem Tamerlanem, miláčkem staré kuchařky, je pln zdravého, veselého, dobrosrdečného humoru. Živě vypravovány zábavné výjevy z konskripce v Petrohradě „Na perepisi“ (1897). V náčrtku „Miša“ nakreslen vymírající typ šlechtice ruského; jaksi druhou hlavou Miši je „Spirka“, kdež namalován typ nového ruského kapitalisty. Tyto dvě společenské satiry připomínají Ščedrina a typ Spirky připomíná typy Derunova i Razuvajeva.

Autor krásných povídek z námořnického života, *K. M. Staňukovič,* uveřejnil v „R. Bogatstvě“ nezdařilý roman ze soukromého života moskevských professorů s názvem „Žrecy“. Jeho professoři jsou buď zpátečníci, karrieristé, schopní všeho, aby zničili protivníka, buď liberalní skety, rovněž málo vybíraví v prostředcích boje. Spis. nelíčí vědeckých prací professorů, všímá si pouze rodinného života, služebních intrik.

Typ drobného petrohradského Don-Juana nakreslil *A. E. Zarin* v novelle „Léto“ (v „R. Obozrěniji“). Je to historie úředníka, jenž dni tráví v kanceláři, v noci hoví pohlavním pudům, mění milenky jako své rukavice. Autor příliš lhostejně líčí darebáctví hrdiny svého. V romaně „Siluety“ líčí autor, jak poctivý a šlechetný jinoch a hezká i šlechetná dívka po mnohých překážkách se vzali a byli šťastni. Je to nudná historie, psaná nehezkým slohem.

Giov. Marković: Gli Slavi ed i Papi.

Ref. Dr. Al. Dvořák. (Č. d.)

Načrtnuv z počátku stručný přehled světských dějin jednotlivých národů slovanských, zabývá se Marković jejich obrácením na víru křesťanskou. Věc jest až na některé podrobnosti úplně známa, a proto netřeba o ni šíře se rozpisovati; významné však jest, co soudí a píše o pokřestění kmenů slovanských na Labi a Odře. Dílo to velice se protahovalo (od století 10. až do 13.) a hlavní překážkou, že ubozí tito Slované nemohli ku spasnému učení Kristovu upřímně přilnouti, byla

ukrutnost Frankův a zneužívání náboženství křesťanského k politickým záměrům. Když roku 983. Obodriti a Lutici se vzbouřili a odpadli od křesťanství, sami staří letopiscové němečtí Adam z Brem a Helmold dávají v tom vinu svým krajanům, tvrdíce, že Bernard, vévoda saský, nesmírně utiskoval kmeny slovanské a lakotou i ukrutností je přivedl k zoufalství a takřka je donutil, aby se stali zase pohany. Ano i papež Innocenc III. (13. srpna 1212) byl nucen vévody v Pomořanech a Polsku napomínati, aby nezneužívali obrácení oněch národů k podmanění jich svému panství, čímž by jim křesťanství mohli zoškliviti.

I na Moravě nejinak Němci si počínali a tím vysvětluje se také, že německým kněžím u nás nevalně se dařilo, docela když ani jazyka znalí nebyli; hlavně však v tom vidíme také důvody, proč Rostislav žádal missionářů znalých zvyku i jazyka národního, a proč neobrátil se v té záležitosti do Říma, nýbrž ku dvoru cařihradskému. Jasně on poznal, jak Němci používali tak dobře kříže jako meče, aby podmanili sobě národy dosud svobodné; meče se nebál, ale vlivu německé církve, a proto hleděl jedním rázem odstraniti ty, kteří v jeho zemi sloužili politickým zájmům jeho protivníků. Papež by byl jistě vhodných kněží nalezl v Dalmacii nebo v Korutanech, ale Rostislav ne bez příčiny se obával, že by nucen vlivem německých panovníků podřídil jeho země biskupům německým, a proto psal raději do Cařihradu císaři Michalu III., ač i do Říma o tom zprávu podal. — Tak započala apoštolská činnost svatých bratří Cyrilla a Methoděje mezi slovanskými národy. Velicí mužové tito nesmrtelných dobyli sobě zásluh o nás Slovany, a proto jim Marković v díle svém zvláštní věnuje pozornost. Vyjímáme jen následující. Roku 867. vydali se svatí apoštolové na cestu do Říma, aby vydali počet z apoštolské činnosti a vyžádali stvrzení překladu Písma sv. a posvátných knih. Bylo to slavnostním uznáním primatu papežského a tudíž není divu, že nekatoličtí autorové popírají, že by svatí bratří měli úmysl jíti do Říma, a naopak tvrdí, že je cesta vedla do Cařihradu, aby tam dali své žáky posvětiti na kněze. I p. Lapôtre s nimi souhlasí. Než tvrzení jejich zakládá se na tom, že sv. Cyrill a Methoděj cestovali přes Benátky, odkud cesta vede také do Cařihradu; důvodu čerpaného z pramenů historických nemají, ba všechny, ať legenda italská nebo moravská, pannonská a bulharská shodují se v tom, že cílem bratří soluňských byl věčný Řím, což konečně potvrzuje také okolnost, že měli s sebou tělo sv. Klementa, jež by přece z Moravy nenesli zpět do Cařihradu, odkud je byli vzali. Ve svatém městě posvěcen byl Cyrill na biskupa, Methoděj snad teprv na kněze; když však Cyrill zemřel, stal se bratr jeho biskupem a arcibiskupem nově zřízené církevní provincie moravsko-pannonské, neodvislé od Němcův a přímo podřízené stolici sv. Petra, ano papež Hadrian II. povýšil jej za „legata a latere“, jak jeho nástupce Jan VIII. sám dosvědčuje, a schválil slovanskou liturgii, jak ji svatí bratří byli již provedli. Než důležitá a pro národy slovanské velevýznamná tato vymoženost byla po smrti sv. arcibiskupa vinou Svatoplukovou záhubným vlivem strany německé a pověstnou úskočností Vichingovou úplně zničena. Ovšem že

orthodoxní autorové hned zase celou vinu svalují na papeže Štěpána V., jakoby on byl zničil pravověrnou církev slovanskou na Moravě a pohaněl jejího velkého zakladatele a prvního arcibiskupa hned po jeho smrti, nazývaje ho učitelem lži a rušitelem vlastní přísahy. A důkazy? Berou je ze dvou listin; první jest dopis Štěpána V. na Svatopluka, nalezený v knihovně cisterciáků sv. Kříže v Dolních Rakousích a uveřejněný od Wattenbacha r. 1849., druhá jest pět zlomků návodu, jejž dal týž papež svým legatům na Moravu poslaným, objevených v Britském museu r. 1880. Než první listinu považovali sami onino autorové až do roku 1880. za podvrženou a takovou se býti vidí, jak Marković velice dobře proti p. Lapôtrovi dokazuje, a nepravost oněch pěti zlomků je také velmi pravděpodobna, tak že můžeme směle říci, že tvrzení ruských autorů nemá žádného pevného podkladu.

Slavní věrověstcové naši s povolením nejvyšší hlavy církve liturgii slovanskou zavedli na Moravě a v Pannonii. Odtud ovšem vypuzena byla se žáky Methodovými, ale ujala se za to v Bulharsku, odkud přešla jako posvátné a nedotknutelné dědictví k Rusům a Srbům. To byla liturgie slovanská podle ritu řeckého. Avšak mimo ni zachovala se hlavně v Dalmacii a přiležících krajích slovanská liturgie dle ritu latinského. Jestli ne od Methoděje, zajisté od jeho žákův obdrželi Dalmaté překlad svatých knih i breviáře a missalu římského. Splitský koncil provincialní zakázal r. 924. slovanskou mši svatou; poněvadž však bylo obávati se bouří v Charvatsku, papež Jan X. na přímluvu Řehoře, biskupa, zmíněného kanonu nepotvrdil. Znova zapověděl slovanskou mši konat koncil Splitský roku 1059. a potvrzeno bylo jeho usnesení papežem Alexandrem II. Nicméně se liturgie slovanská na některých místech udržela, až Innocenc IV. r. 1248. znova dovolil jí užívati, načež se velice rychle zase rozšířila po celé Dalmacii, severní Albanii, Bosně, Charvatsku, Istrii, Gorici, Krajině, jižním Štyrsku a v okolí Terstu. Od té doby uznávaná byla a encyklikou „Grande munus“ ze dne 30. září 1880 veliký papež Leo XIII. znova ji potvrdil. U nás víme, že dočasně zavedena byla v sazavském klášteře od Prokopa liturgie slovanská ritu řeckého a r. 1346. za Karla IV. v Emauzích liturgie slovansko-římská; tu však vyhubili utraquisté. Liturgie slovanská ritu latinského má mnoho nepřátel. Ale Marković úplně správně soudí, že se bojuje proti ní bez příčiny. a boj ten že jest jen na škodu. Slovanský jazyk byl římskými papeži Hadrianem II. a Janem VIII. povznesen na liturgický; boj proti němu poškozuje zájmy církve katolické, ježto dráždí mysli, budí nespokojenost lidu a skýtá rozkolným Slovanům záminky k boji proti Římu, jenž chce celý svět zlatinisovati. A proto Slované, zvláště dalmatští, istrijští a charvatští po právu hájí své liturgie hlaholské, a každý pokus ji vyhladiti nutno považovati za bezprávný a protizákonný. (P. d.)

Nová díla.

Dr. Eug. Kadeřávek: **Metafysika obecná.** Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny v Praze 1899. Str. 152. Cena 1 zl. 20 kr.

Jak p. spisovatel ke konci díla svého připomíná, jest ono určeno hlavně posluchačům jeho, snad jako předloha a kostra nauk ontologických. Tomu je také přiměřen ráz knihy, podávající stručně v obvyklém pořadí s tradicionelními poznámkami kritickými hlavní poučky ontologie. Předeslán jest úvod o filosofii vůbec a „rozčástění" jejím. Novější proudy filosofické, zvláště ty, které metafysiku vůbec zavrhují, pominuty. Jinak jest methoda p. spisovatelova z četných děl jeho s dostatek známa, tak že netřeba se o ní šířiti.

Dr. Fr. Vejdovský: **Zoologie všeobecná a soustavná.** Díl I. Str. XXXV a 503. Nakl. J. Otto v Praze.

Pomalu ale přece dostává se našemu studentstvu vysokých škol odborných příruček. Nadzmíněné dílo slibuje býti z nejdůkladnějších. jak slovem tak obrazem. První díl, jejž dosud v rukou máme, obsahuje úvodní stať o podstatě biologie a zoologii všeobecnou. Přenechávajíce podrobné ocenění časopisům odborným, podotýkáme o filosofické stránce spisu, že příznivě celkem působí methodou ryze vědeckou. střízlivou a svědomitou, vzdálenou lehkomyslné fantastiky. Statě o původu života a evolutionismu zajímají nás především. O oné otázce může zoologie ovšem jednati jen referendo a historicky, jelikož do zoologie často zatahována, ale empirického v domněnkách takových je pramálo; podkladem ovšem biologické vědomosti býti musejí.

Darwinismus podroben p. spisovatelem přísné kritice a vytčeny mu známé nedostatky. Celkem však souhlasí s ním p. spisovatel více než možno připustiti. Námitky totiž, na př. o neužitečnosti ba škodlivosti počátků variací a j., p. spisovatel jako Darwin příliš podceňuje, a nevědomky snad zakrývá pravdu, že darwinismus jakožto jednotná a důsledná hypothese jest pro svůj neudržitelný mechanismus vlastně od nejvážnějších přírodozpytcův opuštěn. Není mu tím ublíženo, anoť převzato z něho, co poněkud převzíti lze; hlavní zásady však třeba velice obmeziti, jak konečně sám p. spis. výslovně i mezi řádky činí.

N. K. Michajlovskij: Sočinenija. 6 svazků. Cena 12 rublů.

N. K. Michajlovskij (nar. 1842) pokládán od mnohých za znamenitého filosofa, sociologa, kritika i publicistu, ale není více než obratným feuilletonistou a nadaným popularisatorem cizích myšlenek a fakt, vypůjčených z cizích děl. Způsob jeho psaní je feuilletonický: Michajlovskij dotýká se každé otázky lehce, přebíhá od předmětu k předmětu, naplňuje články své množstvím citatů, jež druhdy nemají žádného vztahu k předmětu, výklad svůj přecpává žerty a veselými verši, vůbec podává nám lehkou, zajímavou četbu. Nedostatek vážné práce pozorovati v jeho filosofických a sociologických článcích. „Publicistika"

jeho záleží v tom, že autor chodí kolem každé otázky, pronese o ní několik liberalních frasí nebo píše o ní velice banalně. Jako kritik nemá potřebných vědomostí k ocenění literarních zjevův. Ale Mich. dovedně sbírá v článcích svých a zajímavě podává faktická data i myšlenky, vybrané z různých pramenův, ač nečiní to systematicky.

Vsev. Udincev: Possessionnoje pravo. Kijev 1896.

Autor zajímavého spisu vykládá dějiny rozvoje držebního práva v Rusku, jehož vznik spadá do 16. století a jehož zásady zůstaly téměř nezměněny od zákonu r. 1719. až do naší doby. Zároveň s dějinami držebního práva autor dotýká se otázek o tom, kdo je vlastníkem držebních půd, jaká práva mají držitelé, v čem záleží podstata držebního práva. Podle mínění autorova právo vlastnictví na držebné půdy náleží státu, držitelé pak mají jen právo užitku. Ke knize své užil autor četných materialů z archivů.

Obrazovatelno-vospitatelnyja učreždenija dlja rabočich i organizacija obščedostupnych razvlečenij v Moskvě. Moskva 1898.

Různí spisovatelé dokazují v článcích svých výhodu továrníků z toho, účastní-li se dělnický lid nejlepších plodů vzdělanosti v podobě národních divadel, čtení a jiných vzdělavacích ústavů, jež hrají velikou úlohu v sesílení výrobnosti a rozvoji dovednosti ve vykonávání různých manipulací. Četné články týkají se pouze otázky o národním divadle vůbec a zřízení divadla pro lid v Moskvě zvláště.

Dr. Paul Stern: Einfühlung und Association in der neueren Ästhetik. Hamburg u. Leipzig 1898. Str. 82.

Mnohými a zbytečnými frasemi prodere se člověk ve spisku tomto konečně, kam přijíti chtěl, ke smyslu jeho totiž. A ten jest (ovšem dávno již známý): „vcítění se“ do díla uměleckého závisí na zvláštnosti představové a citové zásoby, na sdružování dle podobnosti, jest podstatně symbolické a dotýká se přímo citu osobního a volního, úsoby mravní. Nového nepodává se tu vlastně nic, ale důležito jest, co se tu nepřímo konstatuje: mechanismus psychologický ve smyslu Herbartově jako proti jiným instancím, tak také proti esthetické jest neudržitelný. Konec konců je tu vždy jakési metafysické pozadí: psycha a její samočinnost, jež k novým dojmům reaguje. Druhá věc, rovněž běžnou psychologií školskou zanedbávaná, jest, že v tomto dějstvu více rozhoduje vůle, praktická stránka této psychy a pak osobnosti člověkovy vůbec, nežli se názorům o automatismu duševním zdá. Spisek by byl poučný, kdyby sloh byl záživnější a méně bombastický.

Dr. Ig. Familler: Pastoral-Psychiatrie. Freiburg 1898. Str. 180.

Zkušený duchovní správce choromyslných v širším i užším významu podáva tu ze svých i cizích studií bohaté výsledky, jež každému duchovnímu správci, i mimo ústavy choromyslných, zvláště katechetům,

dobře poslouží. Zcela správně obrácen totiž zřetel především k disposicím duševních chorob, jež se u mládeže velmi snadno vypěstí. Pozoruhodny jsou zvláště poznámky o samovraždě a její příčetnosti.

V. Fedotov-Čechovskij: K voprosu ob uluščeniji položenija slědstvennoj časti v Rossiji. Orel 1898.

Autor líčí nedostatky předběžného soudního vyšetřování a viní policii, že špatně provádí vyšetřování, i prokuraturu, že neplní svých povinností v pozorování činů policie a soudců. Hlavní vinou jest, že jest nedostatek prokuratorů. Kdyby zvětšilo se číslo prokuratorů, zlepší se předběžné vyšetřování. Ale proti zavedení zvláštní soudní policie vyslovuje se autor rozhodně.

M. P. Čubinskij: Obščaja charakteristika novych učenij v ugolovnom pravě. Kijev 1898.

Čubinskij jest mírným stoupencem nového učení v trestním právě i určuje význam tohoto učení. K přednostem nové školy počítá zavedení experimentalní methody v trestním právě a názor na zločin jako na společenský zjev životní a nikoli jako na abstraktní pojem právnický. Zvláště úsilovně Č. ukazuje na nevyhnutelnost studovat objektivní stránku zločinu, což mnozí ze zástupců nové školy nečiní.

R. Maršan: **Čechové a Němci r. 1848. a boj o Frankfurt.** Nakl. J. Otto v Praze 1898. Str. 219. Cena 1 zl. 68 kr.

K literatuře bouřlivého roku 1848. jest dílo p. Maršanovo velmi dobrým příspěvkem. Vedle díla povšechně a široce založeného „Na úsvitě nové doby“ od J. J. Toužimského jest „Boj o Frankfurt“ nejlepší prací z toho oboru („Moravské sněmování v r. 1848.“ od J. Dvořáka a „Počátky konstitučního života v Čechách“ od Dra. Tobolky zatím ještě celé nemáme před sebou). Je tím cennější, že z dějeplné doby té vybírá jeden vzhled: národnostní poměr Čechův a Němců. Je to v přítomnosti nejpříhodnější, nejaktualnější zorný úhel, jakým asi každý si přeje nahlédnouti dnes do politického vření toho roku. Dnes historie touhy po svobodě, po konstituci, jíž se rok 1848. hlavně vyznamenal dle tradicí doby dosavadní, nás už ani tak neláká a nezajímá. Vyplývá ten zájem náš z dnešního našeho postavení politického. Dnes už nebojujeme o „svobodu“ (ne že bychom jí plně požívali!), ale vedeme boj víc než kdy jindy národnostní. Hárání národnostní té doby, r. 1848., jak se vedle bojů za svobodu vzňalo, vyličuje nám spis Maršanův. Je to víc než udává druhý titul „Boj o Frankfurt“, ale spis přece nevyčerpává celé pohnuté doby od probuzení v r. 1848. až do potlačení hnutí v r. 1849. Je to tak říkajíc jen začátek širokého obrazu národního vření, jak vyvíjelo se vedle bojův o svobody — spisovatel je končí rozehnáním frankfurtského sněmu. Naše politika od r. 1848. je po výtce jen trpký a divoký boj národnostní, ať už nabírá jakékoliv jiné vzlety, a proto bylo by záhodno pokračovat v historii nové politiky české dle příkladu p. Maršanova od něho zpět i v před. (Srbovy „Dějiny politické“

začínají od r. 1861. už a jsou též šíře založeny.) Leč nemůžeme ovšem žádati specialních prací, monografií, dokud látku nemáme z příslušných let ani všeobecně zpracovánu.

Dr. Fr. Drtina: **Nástin dějin vyššího školství** a theorií pedagogických ve Francii od doby revoluce. Díl I. (1789—1814). Nakl. Bursík a Kohout v Praze 1898. Str. 124.

Obsah díla s dostatek naznačen v nadpise. Spisovatel provádí tu důkaz, že „nynější stav a utěšený rozkvět školství francouzského datuje se od doby (sic) války francouzsko-německé.... všechna ta práce brala se výhradně (sic) směrem, jenž vytčen byl již před stoletím zásadami veliké revoluce francouzské.“ Předeslán ovšem nástin školství předrevolučního, jež posouzeno celkem dosti nestranně, až na zobecnělou předpojatost proti středověku a scholastice. Dr. Drtina, jak známo, není přítelem směru „klerikalního“, nechávaje však mluviti prameny, nemůže institucím jeho odepříti aspoň nějakého uznání. A mohl v tom jíti i dále, neboť učenci světového jména, kteří v době revoluční již pracovali, nevyrostli z ničeho, aniž jí hned vydupáni byli, nýbrž byli, jak se říká, ze staré školy. Voltaire, jejž prý jesuité krom latiny učili jen „des sottises“, je svědkem neplatným; proč, netřeba doličovati. Nebýti solidního fondu, bylo by právě násilnickými skutky revoluce na dlouhou dobu po vzdělanosti francouzské veta bývalo.

Osnovy školství, vzniklé v revoluci a pak za Napoleona I., jsou ostatně velice zajímavé a poučné. Kdo vůbec dějinami školství se obírá a i ten, kdo o nynější škole správně souditi chce, najde tu mnohou překvapující podrobnost, jež k orientování dobře poslouží. My ze svého můžeme dodati, že všecky ty reformy, které profanním vědám ve mnohém prospěly, theologii nikterak neprospěly, nýbrž uškodily. Teprv nejnovější doba dohání, co zanedbáno, péčí některých osvícených biskupů; valná část bohoslovné literatury francouzské stojí hodně nízko.

Dílo Drtinovo jest u nás, kteří nemáme ani dějin svého školství, zajisté přepychem, ale přijatelným a pochopitelným, neboť pohodlně přístupných pramenů je tu víc než dosť, kdežto zprávy o školství našem třeba ještě pracně sbírati. (Pro starší dobu školství francouzského třeba poukázati na epochalní díla dominikana Denifle, jehožto jméno v seznamě, nepřehlédl-li jsem ho, chybí.)

Povjest hrvatske književnosti (dějiny charv. písemnictví). Cena 3 zl.

První pokus o dějepis charvatského písemnictví učinil professor Šurmin touto prací, založenou na širokých základech. Autor mluví nejdříve o jazyku, pak o národním životě a přechází k národním písním, když byl vysvětlil zásluhy svatého Cyrilla a Methoděje, jedná zvláště o literatuře charvatské a srbské. Některé věci jsou velmi dobře spracovány. Menší štěstí měl pisatel s 19. věkem. Hlavně se tu nedostává časové souvislosti, a není tu vysvětlen vliv různých proudů na charvatskou literaturu. Není tam na př. vzpomínky o následcích německé filosofie a polské romantiky v 17. století. O některých novějších spisovatelích

soud jeho jest méně správný, rovněž se mu vytýká, že více mladých. nadaných a plodných spisovatelův a básníků vynechal. „Obzor“ vytýká knize této, že tu není vylíčeno zásluh literarních družstev jako „Matice“, akademie umění a slovesnosti, družstva sv. Jeronyma, dále že tu není zmínky o belletristických listech, jakož i politických, kde kulturní snahy národní jsou probírány. Pak také nevysvětlil autor vlivu politiky na písemnictví, jmenovitě úplně zapomněl psáti o zásluhách Strossmayerových a Starčevićových o písemnictví.

Pomůckám k **hvězdoznalství** věnuje se od nedávna větší pozornost. Zmínili jsme se tu o důkladných pracích prof. *Dra. Frant Nábělka,* dnes pak můžeme zaznamenati novou pomůcku vydanou prof. *Frant. Nušlem* u Otty v Praze (str. 28): **Dvanáct mapek oblohy.** Předeslán stručný, ale zcela stačitelný výklad, načež různé polohy těles nebeských znázorněny zdařilými mapkami. Dílko studujícím určené zajisté dobře jim poslouží. — V „Příteli domoviny“ vydal *Frant. V. Kodym* spisek: **Z tajností vesmíru** (200), v němž výňatky z předních děl snaží se zábavným způsobem o soustavě hvězdnaté poučiti. — V Německu známý katolický spisovatel přírodovědný, *Jos. Plassmann,* vydal zdařilé dílo: **Himmelskunde,** Versuch einer methodischen Einführung in die Hauptlehren der Astronomie (str. 628), a jesuita *A. Müller* v sešitech „Stimmen aus Maria-Laach“ uveřejnil důkladný životopis: **Nikolaus Copernicus,** der Altmeister der neueren Astronomie (str. 160).

H. Sienkiewicz: **Quo vadis?** Přel. J. J. Langner. „Přítel domoviny“. Str. 788.

K velkolepým „Pochodním Neronovým“ stejně velkolepý obraz slovesný! Romanopisec uvádí nás do zápasu mezi pohanstvím a křesťanstvím a na jednom hrdinovi, mladém patriciovi římském, který se do křesťanky zamiloval, provádí obrozovací process, jenž měl po něčem proniknouti do všech vrstev. S jedné strany vylíčen tu dvůr Neronův se všemi piklemi a hanebnostmi, snad až příliš drasticky líčenými, s druhé hlouček křesťanů jako psanci se skrývajících, mezi tím pak postava skeptického epikurejce, dobrého srdce, ale bezstarostného a nelogického, který ze soucitu k příteli pokusiv se několikrát zadržeti ránu proti němu a křesťanům namířenou, sám konečně v hýření se usmrcuje, by Nerona předešel. Vystupují tu i velebné postavy knížat apoštolských, různé směry v prvotné již církvi (přepjatý rigorismus) — slovem máme tu nádherný obraz bohaté barvitosti a úchvatného děje. Obsah sám ovšem činí jej přístupným jen vzdělancům, jimž bude četba ta skutečnou pochoutkou, až na četné nedokonalosti překladu.

Gerolamo Rovetta: **Mater Dolorosa.** Z vlaštiny přeložil Václav Hanus. Nakl. Fr. Šimáček v Praze 1898. Str. 479.

Vážný obraz rodinného a společenského života vlašského z doby církevně-politických převratů rozvinuje před námi spisovatel. Tyto jsou sice jen vzdáleným pozadím, ale spisovateli jde zřejmě o to, aby je postavil do patřičného světla vylíčením některých rozhodných činitelů.

Straní ovšem liberalům; šlechta t. ř. konservativní vylíčena velice nelichotivě, po právu sice, ale zajisté není o pranic horší než ta druhá, jejíhož zástupce obestřel poesií charakternosti a bezúhonnosti. Netuší, jak jest milován neštastnou světicí, vévodkyní Marií, jíž se stane dokonce zetěm. Aby tato „mater dolorosa“ dovršila utrpení svoje, obětuje i svoji pověst za nehodnou dceru. Pozdě teprve se podezření vysvětlí.

I jinak zajímá roman četnými přednostmi v líčení poměrů společenských, mezi venkovem a šlechtou; i dvě kněžské figury zasahují do děje, jedna nepříliš chvalně. Děj jest napínavý sice, ale člověk by raději spíš byl u konce, neboť toho záletnictví je trochu mnoho, a pořád jen jeho variace.

Pan překladatel, jak známo, překládá z vlaštiny mnoho, ale na některých místech zdá se jakoby nebyl originalu porozuměl, neboť překlad jeho je tu a tam nesrozumitelný. „Mešní košile“ je jakési divné roucho, nám naprosto neznámé (str. 212.).

Stanislav Przybyszwski: **Cestou.** Roman, přel. K. Kamínek. „Vzdělavací Bibl.“ č. 40. Str. 147.

„Nadčlověk“, alkoholik, milovaný bytostí nábožnou a čistou, sugeruje jí odpor proti náboženství, až ji svede a do zoufalství uvrhne. Sám se zatím z opice a horečky prospí. Byl medikem, četl mnoho, ovšem též Nietzsche, nyní je prý v Paříži (napolo) ženat a píše romany. Navštívil matku katoličku v Poznaňsku, tam trousí rozumy o všem možném (nikdo mu ovšem nedovede čeliti!), pije a mudruje. „Já nejsem já. Já jsem Ty — Bůh, svět, příroda — nebo co jsi ty, ty věčné blbství, věčný výsměchu. Nejsem člověk. Jsem nadčlověk: bez svědomí, ukrutný, vznešený a dobrotivý. Jsem příroda: nemám svědomí ona ho nemá ... nemám slitování, ona ho nemá ... Ano: nadčlověk jsem.“

Je to řeč deliria. Jinak umí hrdina mluviti také šosácky rozumně, na př. o věcech politických a pod. Proč tedy na nepříčetnostech osnovati umění?!

Překlad ještě ujde. Upozorňuji toliko p. překladatele, že německé „doch“ v konversaci značí také jen sesílenou affirmaci a nemá se vždy překládati: „přece“.

Bratří. Povídka *J. Miloty.* „První Mor. obr. knih. pro českou mládež“ r. VIII. č. 22. Nakl. Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí. Str. 55. Cena 14 kr.

Nezávadná povídečka napsaná podle známé šablony na podkladě méně pěkném. Neposlušnost syna k rodičům, odpadnutí od víry a jiné nectnosti nejsou látkou vhodnou pro dětskou povídku. Více by se nám zamlouvalo ukázati dětem lidi šlechetné, skutky vznešené, květy lásky křesťanské a nikoli hříchy a poklesky, a byť i ve formě opatrně volené, celkem nezávadné. Povídka se nám nelíbí ne pro formu zevnější, nýbrž obsahem věcným. Máme těch stínů již tolik, že bude třeba šířiti slunný jas alespoň do útlého srdéčka naší mládeže. V tomto směru by nám mohl pan Milota napsat věci dobré a pěkné, smíme-li souditi o jeho talentu z povídky „Bratří“. x.

Obrazy přírodopisné. Napsal *E. Musil-Daňkovský.* „První Mor. obrázkové knihovny pro českou mládež“ r. IX. č. 5. a 6. Str. 110. Cena 28 kr.

Pan spisovatel se zmýlil v názvu. Nejsou to obrazy přírodopisné. nýbrž črty lovecké a cestopisné, z různých německých spisů vybrané. Slohem i obsahem a pro množství názvů cizojazyčných nehodí se pro mládež, nýbrž spíše lze knížečku jinak úhlednou a poučnou doporučiti čtenářům dospělým. x.

M. A. Šimáček: **První služka.** Nakl. F. A. Šimáček v Praze. Str. 143. Cena 70 kr.

Mladá domácnost; tchyně o snachu (která přišla bez peněz) snad až příliš starostlivá opatří tedy služku, s níž mladá paní vede skrytý boj, až si ji oblíbí. Najednou však o křtinách prvního potomka, když služce dávají dárek v odměnu pilných služeb, vzpomínka na její vlastní dítě, jež bylo doma zůstaviti, překoná ji tak, že dárek odmítne a službu vypoví. Nemůže na to nové štěstí svých pánů hledět.

Vděčná látka, která z počátku zpracována v mezích povšechných, súžuje se ke konci v určitý případ, s celkem vlastně málo souvislý a od původního thematu odbočující. Místo služebného poměru, jejž předpokládáme za hlavní předmět povídky, nastupuje osobní záležitost služebné. Podařenou figurkou je vnouče tchynino, kluk nezbeda, ale dobrého srdce, důvěrník služčin, jenž úskokem zvěděl tajemství její, a to jediný, věrně však je zachovává, snad i na škodu její, neboť jednání její vykládáno za nevděk. •

SMĚS.

Co jest katolická propaganda? Srbské listy brojí proti katolické církvi, že prý dělá propagandu mezi Srby v Bosně a Hercegovině a chce pravoslavnou církev zničiti. Správný soud o katolické propagandě pronesl vážený srbský spisovatel a politik Čeda Mijatović, který zaslal redakci „Iztočnika", organu pravoslavného duchovenstva v Bosně a Hercegovině, tento přípis: „My Srbové rádi tvrdíme, že katolická církev dělá propagandu. Pokud já pozoruji, katolická církev nedělá propagandy, nýbrž plní správně povinnosti, které nezbytně má každá křesťanská církev — katolická, pravoslavná i evangelická. Katolická církev jde mezi lid, zajímá se individualně o každého jednotlivého člověka, organisuje stavy, koná milosrdenství, pečuje o nemocné, těší zarmoucené, pomáhá sirotkům, jedním slovem provádí zásady Kristovy v každodenním praktickém životě. Přirozeno, že taková práce prostředečně koná propagandu, ale každé dobré dílo samo sebou jest propagandou. Myslím, že jest nedůstojno, když my pravoslavní zdvíháme jen křik, mnohem důstojnějším by bylo, abychom rychle dokázali, že i pravoslavná církev má jasnou a životaschopnou lásku k Bohu i člověčenstvu, kterému se špatně vede."

O spiritismu píše C. Gutberlet v příležitostném posudku (Philos. Jahrbuch 1898) pozoruhodná slova, varuje před pověrčivostí, t. j. před přílišnou náchylností, utíkati se hned k příčinám nadpřírodním. „O církevních výnosech proti spiritismu nutno poznamenati, že všechny nepředpokládají vlastního zasahování ďáblova. Biskupové mají dosti důvodů vystupovati proti hnutí, které třeba prohlásiti za protikřesťanské, ďábelské, poněvadž, vydávajíc zásady pantheistické za zjevení, pracuje proti křesťanství. Snadno však se v tom může státi omyl, jestliže přičítáme jednotlivé zjevy spiritistické příliš určitě bezprostřednímu zasahování ďáblovu. Tak stolohyb a klepání na stůl, které biskup Renneský roku 1856. tak dověřivě za dílo ďáblovo prohlásil, bezpečně lze vysvětliti zcela přirozeně, t. j. psychologicko-fysiologickým působením rukou shromážděných na stůl.

Úplně souhlasíme v tom: Je-li třeba přijati nadpřirozené vlivy při spiritistických výjevech, pak to jistě nejsou duchové zemřelých, nýbrž duchové lživí, duchové zavržení, ďáblové. Zdali však opravdu nadpřirozená příčinnost jest potřebna, o tom od vyjití svého spisu „Der Spiritismus" (r. 1882. nákladem společnosti Görresovy) vždy více pochybujeme. Ačkoliv tento spis již dávno jest rozebrán a od představenstva společnosti žádáno o 2. vydání, přece jsme se nemohli až dosud k němu odhodlati. Sledovali jsme od té doby pečlivě hnutí spiritistické a referovali jsme o všech jeho stadiích a významnějších literarních novinkách v tomto oboru v ‚Natur und Offenbarung': ale jednak jest tato otázka pořád ještě příliš málo osvětlena, jednak množí se příznaky pro ryze přirozené vysvětlení všeho tak četně, že sotva můžeme veškerému spiritistickému švindlu vědecký význam přičítati, jak tomu bylo dosud. Odhalování podvodu jsou tak četná, že jsme nakloněni pro-

hlásiti celé hnutí za švindl. Takový dojem na nás učinilo hlavně nejnovější usvědčení z podvodu media Bernarda v Kolíně, jehož umělecké kousky v Berlíně byly sty účastníků séancí uznány za povýšeny nad veškero podezření a od Thienemanna s největší okázalostí světu zvěstovány. Bylo potřebí přesného dozoru pouze dvou přírodozpytcův, aby celé představení bylo prohlášeno za švindl.[1]) Zejména zpěčovalo se medium velmi rozhorleně prozáření Röntgenovými paprsky, a to všechny přítomné, jak Klein poznamenává, mravně přesvědčilo, že toto prozáření bylo by poskytlo úplného celé věci objasnění. Konečně medium prohlásilo, že jde jen o obchodní prostředek a že žádá svých 150 m. I Eusopia Paladino, která se produkovala v Milaně pod dohledem kommisse přírodovědců, v jichž čele byl slavný astronom Schiaparelli, a za hodnověrnou — třeba také ne ve všem — byla uznána, ‚pokusila se v jiných případech vědomě klamati.‘[2])

Kterému mediu po takových zkušenostech máme ještě důvěřovati, který dozor a prostředky poskytují dostatečné záruky, když nejen jednotliví přesní přírodozpytci, jako Fechner, Zöllner, Crookes se mýlili, nýbrž když i celé kommisse přírodovědecké nemohly se pravdivosti a pravosti zjevů dostati na kloub?

Tím neuvádíme všech mimořádných zjevů spiritismu na lživou vypočítavost, ale pravíme jen, že nalézají vždy více vysvětlení ryze přirozené, t. j. psychologické nebo psychopathické. ‚Jasnovidství‘ není nic jiného leč nadčitelnost (rozdrážděnost, hyperesthesie) chorobně utvářených osob ve stavu hypnosy, která má v pravidelném životě duševním opory a analogie. Automatické psaní psychografů (dušepisců?) dá se vysvětliti nevědomou, nebo dle jiných, nad- nebo podvědomou činností citlivých (přecitlivělých) osob, která se jeví i ve snu. Zdánlivé čtení myšlenek bylo velmi uspokojivě vysvětleno objevením nevědomého cukání svalů při živých představách od Preyera a j., a zvláště nevědomého ‚šuškání‘ (‚šeptání‘) vnitřním představám odpovídajících slov od Lechmanna a Hansena.[3]) Pohyb předmětů medii jest bezpečně dokázán v tom případě, kde jest nějaké spojení mezi činností svalovou a příslušnými předměty.

Tak zdá se není ani jediného bezpečně ověřeného případu, kde bychom vědecky byli nuceni uznati mimo- neb nadpřirozenou sílu, a já vždy více kloním se k mínění, že ve spiritismu a hypnotismu máme co činiti se zjevy zcela přirozenými, třeba mimořádnými (abnormními).“

XXIV. hlavní schůze lužicko-srbské studující mládeže konala se letos 7. srpna v Malém Wjelkowě v Lužici. Bylo přítomno 28 studujících z Horní i Dolní Lužice, což je na lužické poměry dojista slušný počet. Kromě toho tam bylo více vynikajících vlastenců lužicko-srbských a hojně srbského lidu a též se dostavili zástupcové téměř všech lužicko-srbských spolků. Hlavní schůze se počala národní hymnou: „Hišće Serbstwo njezhubjene“. Členy i hosty uvítal hlavní starší Ota Wićaz, načež se předčítal protokol výboru, kterým byl ustanoven denní pořádek. Pak se podávaly

---

[1]) Srv. »Gaea«, redig. od Kleina 1898. 1. Heft 5. 1 ff.

[2]) Tamtéž S. 9.

[3]) Über unwillkürliches Flüstern. »Phil. Studien« von Wundt (1895), 11. Bd. 4. Heft S. 471 ff.

zprávy jednotlivých studentských spolků, totiž „Serbowky" v Praze, „Sorabie" v Lipsku a „Wlady" v Budyšíně; o dolno-lužické „Zwěstce" rozprávěl kandidat theologie, Šwjela. Dále byly čteny pozdravné listy a telegramy a zpíván zpěv: „Hdźe statok mój". Volný návrh pražské „Serbowky", aby hlasovaly jen spolky, které pracují, byl zamítnut. Delší rozmluva se vedla o Zejleřových spisech, které studující svým nákladem vydali. Bylo usneseno, aby každý spolek sebral tolik peněz a prodal tolik výtisků, aby 25. „skhadźowanka" se slavila s vědomím, že dluh vězící na spisech Zejleřových jest zaplacen. Příští schůze bude v největší katolické lužicko-srbské osadě Khróšćicích. Dále usneseno, aby v předsednictvu byl zastoupen také studující Dolno-Lužičan, protož bylo učiněno ještě jedno místopředsednické místo. Jako hlavní starší byl zvolen studující Knježk. Dolno-Lužičan Nowy v krásné dolno-lužičině přinášel pozdrav mládeži horno-lužické. Poslanec Smoła vybídl přítomné, aby vykonali sbírku na matiční dům v Budyšíně, i sebráno 35 hřiven (marek). Veliké nadšení vzbudila řeč katolického faráře a spisovatele Dučmana z Lipska, který v delší řeči vzpomněl doby znovuzrození Srbstva a vybízel přítomné studující, aby ctili památku oněch vlastenců tím, že budou dále ustavičně pracovati ku povznesení národnosti. Pak zapěli studující novou píseň „Serbja my smy", kterou složil Dučman zvláště k této schůzi. Kaplan a redaktor Andricki nabádal srbské studující, aby se snažili poznati lépe srbskou literaturu. Když byl hlavní starší poděkoval za hojnou návštěvu, byla schůze ukončena zpěvem „Naše Serbstvo z procha stawa". — Večer o 8. hod. sehráli ochotníci divadlo „Złote hrody" od Dučmana. Každé jednání bylo provázeno hojným potleskem, a autorovi pořádány zasloužené ovace. V pondělí byl pak výlet do Słone Boršće, kde se nejlepší prostonárodní básník lužicko-srbský Handrij Zejleř narodil. — Těchto několik slov jsme vybrali z delšího referatu uveřejněného v budyšínském týdenníku „Serbske Nowiny". Přejeme pak lužickým Srbům, aby dorost národní, studující mládež, kráčela pevně za heslem „Bohu česći (ke cti) a Serbam k wužitku". V národních věcech kráčí nepatrná hrstka katolíků lužicko-srbských počtem 12.000 všude v před, zvláště katolické duchovenstvo. Škoda, že není jednoty v pravopise, pak by byla práce úspěšnější. ž.

Kladderadatsch. „Zeitschr. für Bücherfreunde" v sešitě červencovém přináší mezi jiným historii proslulého satirického a karrikaturního listu berlínského „Kladderadatsch". „Kladderadatsch" letos slaví 50leté jubileum. Založil jej roku 1848. Slezan David Kalisch, jenž z obchodního příručího sběhem životních okolností protloukl se na slavného později satirika. Když ministerstvo nepohodlný sobě list chtělo brzy zničiti, telegrafoval král pruský Bedřich Vilém IV. ministrovi Manteufflovi: „Ať mi mému ‚Kladderadatschi' nic neuděláte." Tak list zachován r. 1848. Nová pohroma mu hrozila r. 1852. „Kladderadatsch" tehdy zprotivil se rozkazu policie, vydanému ke všem listům berlínským, za pobytu cara Mikuláše v Berlíně přinášeti jen oslavné články o carovi. Nakladatel i redaktor tehdy vypovězeni z Berlína, ale brzy se vrátili. Po smrti Kalischově r. 1872. vystřídali se v redakci „Kladderadatsche" čtyři redaktoři (E. Dolun, A. Hoffmann, W. Scholz a R. Löwenstein). „Kladderadatsch", jenž zprvu sloužil různým svobodomyslným stranám, dnes je proti všem stranám stejně — nemilosrdný a vysmívavý.

O spisech Dionysiových, jež nyní skoro nikde již jinak než pseudodionyskými nazývány, rozpředla se nová rozprava. Kapucín Josef a Leonissa v „Zeitschrift für Philosophie und spekulative Theologie“ (1897 a 1898) hájí i proti katolickým učencům pravost spisů těch důvody nikoli planými, ač ovšem při obtížích předmětu ještě ne docela přesvědčivými.

† **Jiří Ebers,** známý egyptolog a popularní romanopisec, zemřel na svém statku Tutzingu u Starnberského jezera. Nebyl vynikajícím geniem, ale za to náležel k nejznámějším současným spisovatelům německým. Narodil se r. 1837. v Berlíně a byl od r. 1870.—89. professorem v Lipsku. Proslavil se svými výzkumy v Egyptě. Hleděl je zpopularisovati ve svých romanech, ale podařilo se mu to jen částečně. Jeho Egypťané jsou moderní lidé se staroegyptským nátěrem. Nejznamenitějšími z jeho romanů jsou: „Egyptská královna“, „Uarda“, „Sestry“, „Císař“, „Serapis“, „Nilská nevěsta“, „Josua“, „Per asperá“, „Kleopatra“, „Elifen“ (ve verších). Všecky tyto romany jsou vzaty ze života egyptského; kromě toho bral látku ze života domácího k jiným romanům, jako „Paní purkmistrová“, „Jedno slovo“ a j. Vědeckou slávu jeho založil hlavně jeho znamenitý „Papyrus Ebers“, který nalezl za svého druhého putování v Thebách a později jej uveřejnil. Důležitější z jeho vědeckých děl jsou: „Disquisitiones de dynastia vicesima sexta regum Aegyptiorum“, „Ägypten u. die Bücher Mosis“, „Sinnbildliches. Die koptische Kunst“, „Antike Porträts“ a krásné dílo: „Egypt slovem i obrazem“, také do češtiny přeložené. *ž.*

Něco o Albancích. Albanie jest země, která se prostírá skoro po celé zeměpisné poloze Turecka, délkou po celém pobřeží moře Jaderského a hraničí se Šarskou planinou, Ochridským jezerem a Epirem. Albanců jest kolem 1,800.000 a jsou illyrského plemene; podle vyznání jest většina mohammedanská, ostatní jsou katolíci a pravoslavní. Na severu k Černé Hoře bydlí většinou mohammedani a katolíci, na jihu pak hlavně pravoslavní. Katolíci mají latinské obřady, pravoslavní řecké. Písemnictví Albanci nemají. V posledním čase se vyskytla otázka o nezávislosti Albanska. V Rumunsku žijí ode dávna Albanci, kteří se zaměstnávají hlavně obchodem, a jsou většinou velmi bohatí. Synové jejich nabyvše školního vzdělání, posvětili služby své vlastní domovině. Prvním dílem jich bylo složiti latinskou azbuku (abecedu) a pak psali tendenčně pro svůj národ a šířili ideje o politické svobodě. V Bukurešti byl založen ústřední politický výbor, který má též svůj organ „Skipetaria“ (Albanie); jeho filialka je v Římě. Nalezli podpory i sluchu v samé Albanii hlavně u albanských begů, kteří tam mají velkou moc i vliv. Tito begové jsou velmi bohatí a zovou se tak, ať jsou mohammedany, katolíky neb pravoslavnými. Charakteristickou známkou jest, že všichni Albanci bez rozdílu víry jsou solidarní, co se týče politického programmu národního. Albanci jsou poddáni Turkům pouze dle jména; mají mnoho výsad, jsou na př. osvobozeni od vojenské povinnosti a neplatí vládě pražádných daní. Jinak však sami představitelé turecké vlády — gůverner ve Skadru a prefekt v Debri — jsou přinuceni bydliti v kasárnách a ne v soukromých domech, protože nejsou životem jisti. Turecká nadvláda v Albanii jest fikcí. Kdyby Albanec měl politickou svobodu, dožil by se šťastných dnů. Jeť citlivý, rázný, země má pevninské podnebí a je velmi úrodná.

Albanská otázka je sice nyní v zárodku, ale rozvine se v budoucnosti s plánem, aby zabrala Staré Srbsko, odkud Albanci ponenáhlu Srby vytiskují. Království srbské se však o to málo stará. Rozhazuje miliony v Macedonii, která jest vlastně bulharská, úplně bez úspěchu. Sultan boje se revoluce v Albansku, nařídil, aby se zorganisoval z nich vojenský sbor po způsobu zlověstných kurdských pluků „hamedija". Než begové albanští se opřeli tomuto požadavku a hrozili i se zbraní v ruce se proti tomu ohraditi. Sultan musil tedy povoliti. ž.

Pantheistická krajinomalba. Tak nazývá v č. 46. „Wissenschaftliche Beilage der Germania" jesuita Sörensen způsob malby Böcklinovy. Podav základ uměleckého nazírání na krajinu a z uměleckého tohoto nazírání vynikající díla, probírá jednotlivé druhy krajinomalby. Böcklinova krajinomalba jest mu nejkrajnějším, nejpochybenějším výstřelkem „citové (náladové) krajinky", zvané „paysage intime". Obyčejně pantheistická krajinomalba pokládá se za krok zcela samostatný moderního malířství, Sörensen klade ji však v přímou souvislost se starším „paysage-intimem". „Umělecký pantheismus krajinkářů rozvírá v nejobyčejnějším kousku půdy zemské obraz božství samé zbožněné přírody, božství vanoucího vzduchem, světlem, tonem krajiny a v božství toto mísí se, spolu s ním provívá a zaznívá přírodou ohlas hlubokého lidského cítění." Dle této definice však krajinky Böcklinovy nezdají se stvořeny. A přece jsou. Nejčastěji provívá jimi ostrý, neútěšný, neradostný děs. Osoby, jimiž Böcklinovy krajinky jsou vyplněny, ať muži, ať ženy, rozplývají se úplně v náladě je obkličující přírody, tak že ztrácejí zcela ráz svého lidství a stávají se jen zosobněnými pudy přírody. Proto se ani nedivíme mythologickým a všelijakým jiným nemožným figurám oživujícím krajinky Böcklinovy; jsou to vždy, ať tak či onak vypadají, ne lidé, ne bytosti odosobněné z přírody vyvstávající, ale jsou to „myšlenky přírodní" samy, řečeno v pantheistickém smyslu. A právě v této shodě postav s náladou přírody spočívá hlavní síla Böcklinových obrazův, od dokonalé techniky a barvitosti zcela odzírajíc. Je to ucelenost, důslednost, jednota, čistota (nepomíchanost) myšlenky, jež působí. Böcklin zná jen jednu jedinou harmonii světovou: je to harmonie jediného tonu, jednostrunná harfa Eolova, ale struna tato zní mohutně, silně a čistě. Je to ten jeden a jednotný pud životní, jenž vše, co u Böcklina malováno, živé, určité prostupuje. Jen on a nic víc. Proto jeho obrazy jsou tak ceněny dnešním světem učeného pohanstva, jež z materialismu a pantheismu změteno v jakýsi celkový názor náboženský, odporněji působí než staré pohanstvo antické. — Sörensen klade proti pantheistickému krajinkářství Böcklinově realistické a přece hluboce procítěné krajinky Ondř. Achenbacha. I tu hrá příroda, heroické a mythické postavy velkou roli, ale je to právě vždy nadpříroda (Übernatur) ve svém cítění a myšlení, nikoli fantastická vysněná prapříroda (Urnatur) Böcklinova se svými pudy a ničím než pudy.

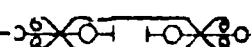
Nová vlast čajovníku. Z původní své vlasti východoasijské (Čína, Indie, Ceylon) čajovník nastupuje cestu k západu, jak to již před ním mnohé kulturní rostliny byly učinily. První pokusy s aklimatisací čajovníku na západě učinili Američané v Unii, kdež u Summerville plantáže čajovníku se uspokojivě šíří. V poslední době Rusové se ujali pěstování čajovníku na Kavkazsku, a to s úspěchem netušeným. Na pobřeží Černomořském dal kníže Voroncov v parku svém vysázeti čajovník za ozdobu, a to již r. 1853.

Po 17 letech r. 1870. zbylo z nich ještě 18 keřů. Tato zkušenost dala podnět k pokusům většího rozměru. Tamnější velkostatkář Solevtjov vysázel čajovník na ploše 20 hektarů. Známý velkoobchodník K. Popov následoval příkladu jeho a začal pěstovati čajovník v rozměrech ještě větších. Dosud má 50 hektarů polí čajovníkem vysázených a dalších 1000 hektarů půdy jest připraveno, tak že brzy bude kavkazský čaj v obchodě zbožím běžným a Kavkaz stane se krajem bohatým, neboť kromě čaje pěstují tam Rusové také bambus, strom kafrový, strom mandarýnský a jiné vzácné stromy východoasijské. Plantáže čajovníku opatrují na Kavkaze čínští zemědělci a lze tudíž očekávati, že čaj z nové své domoviny bude nebezpečným soutěžcem čaji čínskému. x.

Výroba slonoviny. Středištěm výroby slonoviny jsou Antverpy, Londýn a Liverpool. V těchto letech bylo r. 1895. celkem 593.000 *kg* čerstvých a 80.000 *kg* starých klů slonových zpracováno. Suroviny dodal Sudan 53.000 *kg*, východní Afrika a Mozambique 93.000 *kg*, stát Kongský 340.000 *kg*, země na Nigru a Benue daly 35.000 *kg*, Kamerun a Gabun 137.000 *kg*. Váha jednotlivých klů jest velmi nestejná. Z východní Afriky váží průměrně 7 *kg*, ze západní 8 *kg*, tak že asi 42.357 slonů padlo za obět hrabivosti a ješitnosti Evropanův, a lze z toho posouditi, jak rychle vzácné a cenné toto zvíře bude úplně vyhubeno. Již nyní vyskytují se slonové dosti pořídku, a to mezi jižním obratníkem a 13° severní šířky. Není tudíž doba daleká, kdy po slonech zbude jenom památka v museích a sbírkách rarit ze slonoviny zhotovených. x.

Kolik peněz je na světě. Ředitel mincovnictví Spojených Států severoamerických vypočetl, že nejvíce zlatých a stříbrných mincí v oběhu má Francie, a sice v hodnotě zlatých 2100 mil. ve zlatě a 1700 mil. ve stříbře. Pak následují Spojené Státy severoamerické, jež mají za 1700 mil. zlata a 1200 mil. stříbra v oběhu. Velká Britanie má 1320 mil. zlata a 240 mil. stříbra; Německo 1200 mil. zlata a 350 mil. stříbra; Rakousko-Uhersko 100 mil. zlatých a 215 mil. stříbrných mincí. Celkem na světě je dle toho výpočtu za 8940 mil. zlatých a za 9000 mil. stříbrných peněz v hodnotě zlatých, má tedy lidstvo 18 miliard kovového bohatství. Počítáme-li všeho lidstva na 1500 milionů, připadá tedy na jednoho člověka 12 zl. „hotových". Kdyby všechny zlaté mince se roztavily v hrudu jedinou, mohla by se z ní zhotoviti krychle 6·85 *m* rozměru, kdežto ze zlata by měla krychle rozměru 100 *m*, tedy dosti pěkný pahrbek. A všechno toto bohatství se zneenáhla ztrácí, až nezbude z něho než stopy drahých kovů v moři a půdě zemí, v nichž dnes všechno jenom po zlatě a stříbře se pachtí. x.

Pošta sokolská. Ruský důstojník Smoilov vycvičil sokoly k službě poštovní a docílil úspěchů netušených. Poštovský holub proletí průměrně 100 mil střední rychlostí 8—10 mil za hodinu, t. j. za sekundu 1 kilometr. Největší rychlost holuba je 15 mil za hodinu, kdežto sokol letí takovou rychlostí z pravidla, ale dodrží v letu bez únavy velmi dlouho. Tak na př. doletěl sokol z ostrovů Kanárských za 16 hodin do Andalusie proletěv 250 mil, t. j. 15 mil za hodinu. Také unese sokol větší tíhu. Tak zkusil Smoilov, že sokol s břemenem 1640 gramů letěl bez obtíží obvyklou rychlostí. A poněvadž sokol snadněji snese nepohody, bouře a nepříteli unikne, jest nepochybno, že pošta sokolská bude zvláště ve válce konati služby znamenité.

ROZHLED.

V Brně, dne 27. srpna 1898.

Církevní zprávy. Druhý sjezd československých katolíků v Praze od 22. do 25. srpna konaný nesklamal nadějí veň kladených. Ani vnitřní hodnotou, ani vnější representací nezůstal za prvým sjezdem, v Brně před 4 lety konaným. Konečně podníceni úspěchem sjezdu, účastníci provolali si už na shledanou na budoucím třetím sjezdě v Olomouci. Mají-li sjezdy katolické býti stálou institucí našeho života, pak by bylo radno nekonat jich pořád v hlavních městech. Ovšem v našich vlastech nemáme výběru tak hojného, jaký mají na př. katolíci němečtí v hojnosti německých měst katolických. Ale zdařil-li se sjezd v Brně a v Praze, zdaří se ve vhodně voleném i jiném městě. Ovšem obava je tu ta, že do provincialního nějakého města snad by se sešlo méně účastníkův, ale nemusí ho býti. Hlavní vadou jest ovšem železniční spojení našich nehlavních měst jak na Moravě tak v Čechách. Vhodných místností ubytovacích a vhodných místností pro schůzi se už všude buď najde nebo opatří. Sjezd katolíků německých letos v Krefeldu zasedal v budově zvláště k tomu účelu zhotovené. Jest otázka, nahradí-li účinek takového sjezdu námahu spojenou se zvětšenými přípravami v městech „venkovských“. A tu po zkušenostech německých katolíků můžeme říci, že ano. Jejich katolické sjezdy jsou to, které jako válečné tábory svým tahem s místa na místo dobývají anebo aspoň udržují si své katolické území. Přece je to ohromná síla uvědomění, již takový sjezd vnese do toho kterého místa. Proč touto silou mrhati na místech tak pochybných celkem, jako Brno a Praha!? Pro začátek nebylo vyhnutí, a konečně i tu oba sjezdy nezůstaly bez dobrých účinkův. Ale střídat snad stále jen dvě místa, bylo by plýtváním drahé a tak všude potřebné síly. Nesmí se právě ta místa podceňovat, jakoby bylo zbytečno shánět tu takovou ohromnou representaci, jakou vykázaly oba první sjezdy v Brně a v Praze. Potká-li se kde právě tato důstojná representace s dobrým výsledkem, pak právě tu. A možno říci přece, že ani v Brně ani v Praze nebude nikdy centrum a jádro katolické strany naší. Odtud strana nebude brát sílu ani massy své. Tu se bude vládnout v dohledné budoucnosti snad stále proti nám: tu budou sbírat jiné strany síly své. To, co se podařilo ve Vídni na okamžik, bylo právě jen okamžitým úspěchem, a Vídeň dnes už zase není, jako ani nebyla — křesťanskou! A v našich hlavních městech se zjev ten opakovat nebude a nemůže, už pro nejednotnost národní ne. Hospodářská nešikovnost — ať ne něco horšího — pražské městské rady dávala by příležitost k mohutnému hnutí lidovému a k náhlému obratu ve prospěch nové nějaké strany; ale tohoto bodu agitačního si katolické kruhy pražské

málo všímají. Konečně samo úzké volební právo našich hlavních měst činí širší akci obtížnou a bezvýslednou.

Mnoho rozruchu a diskussí v novinách způsobil sňatek princezny Doroty Koburgské se Šlesvickým hrabětem Güntherem, příbuzným císaře německého. Byl to sňatek smíšený, při němž strana nekatolická nesvolila k podání reversu. Také po katolických oddavkách určeno slaviti sňatek i před protestantským pastorem. V protestantských listech německých vedly se dlouhé perorace o nesnášelivosti církve katolické, která stojí tu tak neúprosně na svém. Bylo zřejmo, že berlínské kruhy dvorské nedopustí tentokrát, aby bylo po zvyku a po právu církve katolické. Tentokrát jí mělo býti vyvzdorováno. Vedlo se snad v zákulisí vyjednávání o mírnější praxi, o prominutí pro tentokrát, ale bez výsledku. Jako v takových případech církev katolická obmeziti se měla na assistenci passivní příslušného faráře, tu Svatoštěpánského ve Vídni. Leč nějakými obřady tato assistentia passiva překročena. Z toho povstalo v tisku protestantském domnění, že církev tu opouští od své přísné praxe a bude snad v budoucnosti jednat mírněji, povolněji. Leč radost z toho na jedné straně a zlost na druhé (nad nestejným loktem a přestoupením nařízení církevního) ještě ani nevyvřela, kdy z Říma došlo ostré odsouzení poloobřadního aktu vídeňského, namířené výslovně proti faráři, nepřímo proti vyšším, kteří známou „povolností“ se vyznamenávají. Tak to místy bývá. Nižší kněžstvo má se páliti za zákony, navrchu se „povoluje“.

Encyklika papežská k italským biskupům, odsuzující rozhodně násilnosti vlády italské, spáchané po květnových bouřích na spolcích katolických všeho druhu, v liberalních a vládních kruzích italských roztrpčila. Čekali sice, že papež se ozve po nešikovné tyranii Rudiniho, ale nečekali prý té ostrosti. Jednak omlouvají a zlehčují papežskou encykliku jako akt politického taktu kurie, která nemohla prý nechat trest vlády bez ozvy a musila už z oportunity zastat se svých lidí, třebas prý jich jednání ve všem neschvalovala; jednak zase se katí na ty perné pravdy, jež v encyklice vytčeny italsko-vládnímu násilí. Po této encyklice prý smír mezi kurií a vládou teprve na dlouho zase znemožněn!

Za srpnových úpalů jeden čas skutečně vážné obavy panovaly i v katolickém tisku o zdraví stařičkého sv. Otce. Liberalní noviny pospíšily si už s volbou nástupce. Zajímavo jest, že jistý protestantský list německý pronesl žádost pro tentokrát, aby zvolen byl také jednou Němec na trůn papežský, a sice kardinal Vratislavský Kopp, jako ryzí prý zastance němectví!

Katolický život v Uhrách tento měsíc učinil několik důležitých kroků v před. Svátek sv. Štěpána (20. srpna) zavdal biskupu Košickému, Bubičovi, ku spravedlivým obžalobám příčin a činitelův úpadku náboženského v Uhrách, k navržení několika prostředků na povznesení jeho a ku vřelému povzbuzení. Mezi jiným navrhuje biskup Košický sbírky na zařízení katolické university v Uhrách a na pomník důstojný prvního knížete katolického, sv. Štěpána. Pomník tento se

sbírek veřejných měl by už státi prý za příležitosti oslavy 900leté uvedení křesťanství do Uher (r. 1900.). — Dne 17. srpna konán všeobecný sjezd katolických tovaryšských spolkův uherských v Košici, dne 18. a 19. srpna sjezd učitelských katolických spolků v Pešti a konečně dne 22.—24. srpna sjezd zástupců katolických organisací vůbec rovněž v Pešti. Byl to druhý vlastní sjezd katolíkův uherských. První konán r. 1896. Sjezd nepřinesl žádoucí ústřední tuhé organisace, ale prací svou přispěl k projasnění a utužení cíle katolíkův uherských.

Oprava řádu františkánského v Uhrách prosela členstvo konventů františkánských. Je to však přece jen malá část, jež vystupuje a dává se sekularisovat asi 23% všech členů. Na 40% členů podrobují se přísné reformě, ostatní budou zatím žíti odloučeně dle dosavadního způsobu až do vymření nebo podstoupení nových pravidel. Kapitula generalní má se sejíti v říjnu a teprve věci upraviti.

Maďarská liturgie pro 100.000 sjednocených Maďarů diecese mukačovské, přes námahy kněžstva sjednocených farností, přes odporučení biskupa a přes agitaci zemského komitetu (v němž zasedají debrecínští kalvíni!) nepotkává se v Římě nikterak s úspěchem. Zemský komitét dozlobil nad míru nedávný dopis berlínské „Germanie“ (č. 172.), v němž poukazováno na liberalně-šovinistické pozadí celé akce a na nekatolický ráz celého hnutí. Dovolení maďarské liturgie má býti budoucím nástrojem maďarisace nejen Rusínův uherských, ale hlavně sjednocených Rumunů. Rumuni činí právě pro svou velkou církevní samosprávu ve sjednocené i nesjednocené církvi nejvíc odporu snahám peštských maďarisatorů. Řím však k tomuto úskoku nesmí ruky podati, nechce-li dílo sjednocení mezi Rumuny tak zdárně počaté úplně rozvrátiti a nedůvěru proti sobě vzbuditi. „Osservatore Romano“, který nedávno přinesl zprávičku zaslanou maďarským zemským komitétem pro dosažení národní liturgie, pospíšil si brzy zřejmě vysvětliti, že zprávička není enunciací kurie, ale projevem maďarského zemského komitétu. Dle všeho sjednoceným „Maďarům“, z velké části bývalým to Rusínům, nezbude nic leč buď míti mši sv. ve staroslovanském jazyku, nebo přestoupiti k latině. Oni však hrozí odpadnutím.

Cesta císaře Viléma II. do Palestiny má býti zároveň projevem protestantského světa a projevem protestantské solidarnosti; císař pozval všecky protestantské církve: rakouskou, uherskou, švycarskou, nizozemskou, danskou, švedskou, norskou a anglickou, aby vyslaly své zástupce k aktu předání chrámu Spasitelova z držení mohammedanského v držení křesťanské. Toto pozvání, jímž císař německý skutečně se staví za samozvanou hlavu církví protestantských, způsobilo několik potyček novinářských mezi katolickými, liberalními i protestantskými listy německými. A církve protestantské dle všeho nevyhoví, ne-li všechny, aspoň některé. Nejochotněji odezvalo se k pozvání tomu Nizozemí: odtud, jakož i ze Švedska vysláni budou protestantští biskupi jako zástupové dotyčných církví. Rovněž účastenství už přislíbily Dansko a Švycary; z Rakouska se odpověď čeká, z Anglie — doufá!

Upravení poměrů katolické církve ve španělských Spoj. Státy teď zabraných osadách, vedl prý biskup americký Ireland, jenž podal zprávu do Říma, že Spojené Státy ponechají katolickou hierarchii ve všech právích jejích. Leč španělské duchovenstvo nahraženo bude francouzským k vůli lepší shodě s novými pány, ježto se tím zajistí i v choulostivých nyní poměrech úplná neutralita církve. Tak se to stalo i při odstoupení severních částí Mexika ke Spojeným Státům.

Sjednocení pravoslavní na Rusi úkazem z r. 1875. byli všichni bez výjimky „navráceni" do lůna církve pravoslavné. Tito uniaté od té doby vedou boj mezi latinskou a mezi pravoslavnou církví. Boje tyto byly také nejčastější příčinou všech oněch rozhlášených persekucí církve katolické a národu polského v poslední době. Mnozí uniaté po r. 1875. beze všeho se nechali popravoslavit, ustoupili konečně násilí. Leč přece ještě, jak „oberprokurator" sv. synodu Pobědonoscev r. 1895. je nazval, zbývalo tehdy těch tvrdošijných v latinském bludě setrvávajících na 73.175 duší, hlavně ve varšavsko-chlumské diecesi. Boj obou církví nyní konečně má se rozřešit vydaným právě nařízením sv. synodu. Nařízení týká se uniatů právě varšavsko-cholmské eparchie. Rozhraním určen r. 1875. a rozlišování týká se osob křtěných před rokem tím a po roce tom. Všichni do r. 1875. za řecko-sjednocené počítaní náleží k pravoslavné církvi. Všichni pochozí od rodičů řecko-sjednocených, kteří křtěni byli před r. 1875. ať křtěni třeba v katolickém kostele počítají se za pravoslavné: dítky katolíků do toho roku křtěné v církvích uniatských zůstávají i nadále katolickými. Zrození před r. 1875. ze smíšených manželstev počítají se: synové po otci, dcery po matce k dotyčnému vyznání rodičův. Ti, kdož by chtěli podati žádost za vyloučení z pravoslavné církve, nechať doloží ji výtahem z matriky a důkazy o svém původu a křtu dle svrchu zmíněných differenciací. Leč každý jednotlivec musí žádati zvláště; na žádosti celých obcí nebude se bráti ohled. K tomuto nařízení připsáno carem toto doložení: „Naději se, že tato pravidla uspokojí všecky spravedlivé požadavky a předejdou veškeré zmatky, rozsévané v lidu vrahy Ruska a pravoslaví. Poláci ať svobodně ctí Pána Boha po latinském obřadě, ruští však lidé odjakživa(!) byli a budou pravoslavnými a spolu s carem svým a cařicí nade vše ctí a milují rodnou pravoslavnou církev."

Pravoslavná missijní společnost ve své zprávě za minulý rok udává číslo členů svých na 14.243. V minulém roce zařízena nová missijní stanice v rjazaňské gubernii v Kasimově proti musulmanům. Ve vjatské gubernii missionářské školy rozšířeny a utvořeno nových 10 škol mezi Čeremisy. Rovněž v simbirské gubernii založena nová stanice. Vše to jsou missie vnitřní, mezi pohanskými a jinověrnými národy, jakož i mezi rozkolníky uvnitř Rusi samé. Společnost se však na ně neomezuje, ač při dosavadních prostředcích beztoho ani na to nestačí. Roku 1897. měla společnost příjmů 492.584 rublů; základní kapital její vzrostl na 1,186.837 rublů. V celém území (Rus, Sibiř, Japonsko) působnosti missionářské obráceno na pravoslaví 4058 duší

(mohammedanů, pohanů, z toho v Japonsku samém 992 lidí). Ve školách společnosti bylo 16.590 žáků.

Pravoslavná hierarchie v Rusku čítá roku 1898. archijerejských diecesí 65, 41 vikariatů, far pravoslavných 36.662 průměrně s 2000 duší.

* * *

Věda a umění. Dvojjazyčná socialistická revue „Akademie“ po dvou ročnících česko-německého textu začne s textem pouze českým. Pro německý nebylo pisatelův, ale hlavně ne čtenářů. Německé články byly pro čtenářstvo Akademie, české studenty a české „dělníky“ skoro vždy bez aktuelního zájmu. Pražské židy si tím organ „socialistické mládeže studující“ rovněž nezískal.

Palackého slavnosti přivedly na svět v Olomouci „Palackého fond“, který, kdyby byl trochu větší nebo aspoň sliboval v budoucnosti hodně vzrůstat, byl by snad bytelným následkem slavností těch. Ale tak jest nutno se obávat, že fond zůstane jen pěknou myšlenkou. Fond nadaný ihned 400 zlatými určen na vydávání monografií a pramenův o věcech selských, městských, řemeslnických a živnostenských, o věcech církevních, lidových a vůbec kulturních — duchem Palackého.

Za příležitosti 25leté ročnice úmrtí F. J. Ťutčeva (dne 15. června 1873) píše několik slov o jeho významu a váženosti v ruském světě čtoucím i literarním srpnová „Knižka Neděli“. „Jeho poesie, toť zbožnění přírody. Každý spisovatel může býti šťasten, zůstane-li po něm v potomstvu několik perutých slov, leč Ťutčev zůstavil po sobě přemnohé básně a písně, které věčně zůstanou v myslích čtoucího Ruska, netratíce nic ze své krásy a své vůně. Staly se částí našeho pohlížení na svět a naší duše za mladých let, byly první modlitbou naší v přírodě a podrží moc svou nad námi za všech okolností.“

Dne 28. srpna slaví hr. Lev Tolstoj své 70leté narozeniny. Přátelé literarní i ctitelé jeho chystají se vydati sborník příležitostný na oslavu toho dne.

Srpen jako vždy byl i letos hlavní dobou sjezdového ruchu, a to sjezdův učených i lidových. Z nejdůležitějších a nejzajímavějších učených sjezdů poslední doby byl mezinárodní sjezd chemiků ve Vídni (od 27. do 30. července). Účastenství bylo veliké a rokování a sdělení od různých učenců tu učiněná značné důležitosti. Byla to předně nová theorie o kvašení od tubingského prof. Buchnera sdělená na základě dlouholetého pozorování. V historii „kvašení“ hlavně dvě theorie zaměstnávaly moderní vědu: Liebigova a Pasteurova. Liebig měl kvašení za čistě chemický process, Pasteur však theorii Liebigovu svými bakteriologickými studiemi vyvrátil. Pasteur sám postavil dvě theorie: první, že kvašení jest život beze vzduchu. Nedostatek kyslíku nutí mikroorganismy k činnosti kvasící, rozkládací. Leč později, když shledal, že kvašení octové neděje se za nepřítomnosti kyslíku, ba naopak, že kyslík jest nezbytnou jeho podmínkou, změnil theorii svou v ten smysl, že „kvašení jest rozklad organických substancí přivozený

životní činností plísní." Postavena jím zásada: Bez mikroorganismů není žádného kvašení. Pasteurova theorie stála v mínění všech jako nevývratná. Konečně ani prof. Buchner jí nesvrhl svou novou theorií, nýbrž jen pozměnil a doplnil. I po objevu Dra. Buchnera stojí zásada: „Bez mikroorganismů není kvašení" Ale kvašení není přímý následek životní činnosti těchto organismů. Ne ony přímo působí k rozkládání organických sloučenin, nýbrž jistý ferment, jenž z nich se vylučuje při bujném životě jejich a jenž v nich vůbec jest obsažen, kvašení způsobuje. Buchner docílil objasnění a doložení své theorie pokusem. Plíseň kvasnicová rozmělněna a rozetřena tak, že nezůstal ani jeden mikroorganismus neporušen. Tlakem 500 atmosfer vzduchových rozmělněná massa stlačena a proměněna ve hmotu přezvanou Buchnerem „zymosou". Tato neživá hmota podržela však přece ještě způsobilost rozkládati cukr v líh a kyselinu uhličitou.

Na sjezdě samém rozpředl se živý spor o to, je-li názor Buchnerův správný, že neživý ferment z kvasnic vytlačený působí kvašení, či přes rozetření a stlačení Buchnerem způsobené jest to přec jen živá hmota, hmota pozůstavší živou (überlebende Substanz) i po rozetření mikroorganismů, vytlačená z buněk kvasničných. Věc zůstala zatím nerozřešena. Pokusy s otravou kvasničných organismů i „zymosy" mají přinésti rozhodnutí. Přídavek jedu při obyčejných kvasnicích mikroorganických kvašení zastavuje, jest otázka přeruší-li jed i kvašení „zymosou" způsobené. Prof. Buchner sám nepochybuje, že silná dávka jedu i toto kvašení může snad zastaviti.

Velezajímavé byly rovněž objevy slovutného francouzského učence Moissana, proslulého i v širších kruzích obecenstva výrobou diamantů. Jest to předně nová elektrická pec, jakou Moissan byl nucen vynalézti si pro své pokusy vysokým žárem elektrickým. Při dosavadních pecích kovových velice mnoho žáru vždy unikalo; tomu novou pecí zabráněno. Jest to pec z nehašeného vápna. Nehašené čisté vápno jest tak špatný vodič tepla, že pícka v podobě vejce se stěnami 3 *cm* tlustými, jež uvnitř roztopena byla 3000stupňovým žárem, na povrchu nejevila žádné tepelné změny a mohla se bezpečně na ruce držeti.

Ze svých elektrochemických pokusů došel Moissan také k úsudku, že dosavadní theorie o živočišném původu petroleje nejsou správny. Moissan původ petroleje vysvětluje chemicky. Petrolej dle názoru jeho povstal v prvních dobách věku zemského stykem a sloučením karbidů [1]) s vodními parami. — Jiné sdělení, ale spíše naději to do budoucnosti, než hotový už výsledek, přednesl Moissan na základě svých pokusů s čistým calciem (vápníkem). Dobývání čistého vápníku v elektrické peci Moissanově teď usnadněno. Vápník dychtivě slučuje se s vodíkem a dusíkem. Sloučenina vápníku s dusíkem ve styku s vodou vypouští uvolněný ammoniak, tedy objev to, jímž snad umožní se dobývání dusíku ze vzduchu a upotřebování ho k důležitým úkolům průmyslu a hospodářství. — Z jiných objevův a novot uvádíme: Calmetteův a

[1]) Karbid jest uhlík s kovy sloučený, uhličník kovů.

Boidinův „Amylomyces Rouxii“ (na počest přírodozpytce druha Pasteurova Rouxa od nich nazvaný) mikrob to, jehož se zdarem se používá při vyrábění lihu; Goldschmidtův pokus s aluminiem, jež slouží k vyluzování velikého žáru, smíchá-li se s kysličníkem manganičitým.

I ve Vídni opět přihlásili se šťastní vynálezcové, kterým prý se podařilo chemickou cestou sestrojiti látky organické, zvláště bílkovinu. Objevům jejich jako všem dosavadním v tomto oboru sluší přikládati málo víry, zvláště že s nimi vystupují pořád titéž skoro učenci, aniž by však tajemství jejich tvořivosti dovedl kdo opakovati, aniž by oni sami od theorie přešli — k praxi.

Mezinárodní kongress hygienický a demografický v Madridě ustanovil kommissi evropskou ku zkoumání toxicity a účinků sera difterického. Z Rakouska do kommisse jmenován prof. Gruber a Dr. Klebs.

Dne 18. srpna zahájen v Haagu mezinárodní sjezd „ústavu pro mezinárodní právo“. Ústav zároveň oslavuje sjezdem tímto své 25leté trvání. Jak přirozeno, jedno z prvních míst zaujalo letos válečné právo námořní. Nizozemský ministr zahraniční Beaufort zahajuje sjezd dotkl se otázky práva toho, jež při vypuknutí letoší války námořní mezi Španěly a Amerikou hrozila znovu zaplésti a přiostřiti se. Ale přece rozum a lidskost zvítězila i u států, jež pařížskou smlouvou vázány nebyly. Uznána od nich zásada: neutralní vlajka kryje nepřátelské zboží a neutralní zboží i pod nepřátelskou vlajkou je volno.

Německá katolická „Görresova společnost“ konala svůj letoší výroční sjezd od 2. do 5. srpna v Münsteru. Dle výkazu statistického učená tato katolická společnost čítala koncem roku minulého 2681 členův a 765 účastníků. Ročního příspěvku členského sejde se na 30.000 m. Hlavní organ společnosti „Das historische Jahrbuch“ potřebuje roční podpory na 5000 m. Společnost přispívá mimo to na vydávání spisů spolkových, na Philosophisches Jahrbuch a na Römisches historisches Institut. Jmění koncem r. 1897. obnášelo (i s příspěvky) 42.500 m., výdaje 4518 m., tak že stav financí se stále zlepšuje.

Sjezd německého a rakouského spolku pro církevní umění konán v Ravensburku v jižním Würtembersku u přítomnosti as na 80 účastníků (8. srpna a sled.). Průběh sjezdu vyznačoval se hlavně přednáškami. Farář Festina v přednášce „Umění ve veřejném životě“ stěžoval si na úpadek umění křesťanského a umění vůbec na veřejnosti. „Na venkově o nějakém křesťanském umění na veřejnosti nemůže býti ani řeči. A v moderních městech hledáš jeho stopy nadarmo. Moderní umění, jak se zračí na soukromých i veřejných budovách, na památnících a pod., jest rovněž smutným znamením doby. Křičí chudobou myšlenek, duševním nihilismem a náboženským indifferentismem.“ Pozoruhodné byly vývody učeného einsiedlenského benediktina Dra. A. Kuhna v řeči jeho o „Poměru křesťanského umění ku přítomnosti“: Každá doba má svůj sloh a proto nerozumno jest chtíti přenášeti nějaký sloh z minulosti do přítomnosti. Každá doba zvláštním způsobem nazírání a pojímání se vyznačuje a tudíž i umění, a též umění křesťanské musí

se době své přizpůsobiti. Máme dnes umění, jež zcela přejalo sloh minulých epoch. To pochází od naší bezměrné učenosti; jsme málo vzdělaní, ale moc učení. Každá doba musí míti svůj vlastní sloh. Jak se tedy křesťanské umění postaví ku přítomnosti? Jak k modernímu umění? Moderní umění dnešní nemá samé stinné stránky, naopak přineslo nám mnoho skvělých vymožeností. Dnes žádáme od umění životnost, pravdivost, individualnost, více charakteru než doby minulé toho žádaly. Jak ani realismus sám, tak ani idealismus sám nepostačuje k pravému umění. V umění církevním v předminulé době převládal sám čistý idealismus, dnes by neškodilo, kdyby i na realistické podání bralo církevní umění patřičný zřetel. Musíme se podříditi oprávněným požadavkům doby. Na všech polích duševního snažení dokonává se differenciace: pro Krista, či proti Kristu. Naše dnešní moderní umělecké výstavy jsou v tomto ohledu nejsmutnějším vysvědčením. Kdyby to pravda bylo, co hlásají, zle by bylo. A přece máme umělce křesťanské, mnoho se dnes pracuje na poli církevního umění! Nužc proč to umění zůstává nepovšimnuto, proč nemá žádného vlivu v moderní společnosti. Proto, že křesťanští umělci nestarají se o ducha doby, nemluví řečí svým vrstevníkům srozumitelnou. Dnešní křesťanský umělec nesmí se stále pohřižovat do romantiky středověku anebo do jiných kulturních period, mezitím co kol něho lidé žijí docela jiným životem, mluví, myslí a cítí už zcela jinou řečí. Leč tu je chyba víc na objednavatelích než na umělcích. Vždyť umělci stěžují si často, že jsou nuceni a výslovně žádáni pracovati podle toho či onoho starého vzoru.

Společnost křesť. umění má ročního příjmu na 20.000 marek.

V Galerii Mancelově v Caënu ve Francii nalezeny skizzy přípravné ku slavné Louvreské Madonně Vinciho „Vierge aux Rochers“ (Matka Boží ve skalní jeskyni). K slavnému dílu Leonarda de Vinci přidružila by se tak cenná památka nová.

Na sjezdě německých archeologů v Brunšviku (od 2. do 6. srpna) zastoupena byla i Morava (!) prof. Dr. Rzehakem z Brna, který přítomným archeologům ukazoval zlatý kroužek byzantinské techniky, jaké dosud jen v Zakavkazí se vyskytly. Snad ho Slované dle p. professora přinesli tehdy v 6. století spolu na Moravu —!.

Plakatový mistr náš Mucha dohotovil čtyři velké kolorované panneaux, představující ženské postavy s ozdobou květinovou, skizzy to určené pro malbu okenní.

Řecko hodlá si zříditi policii na ochranu svých starožitností i těch a zvláště těch, jež dosud leží neobjeveny. Pro úřad policie té bude se vyžadovat jisté archeologické porozumění a zkušenost.

Nedávno provedené Perosiho oratorium „Vzkříšení Lazarovo“ v Benátkách v divadle „Felice“ vzbudilo ohromnou sensaci. Provedeno šestkráte po sobě za stálého nadšení obecenstva i kritiky. Osvědčený kritik hudební z milanské „Perseveranzy“ nazývá „Vzkříšení Lazarovo“ nesmrtelným dílem a Perosiho prvním italským žijícím skladatelem. Ctitelé hudby Perosiho při představení v Benátkách dali rozdávat mezi lid na pergamenu tištěná slova této panegyriky: „Sláva

budiž Mistru a knězi Lorenzovi Perosimu, jenž v Písmě Svatém nalezl podnět ku vznešeným harmoniím. Vznešenou, milou a zbožnou krásou křesťanských ideálů povznáší on a rozněcuje srdce lidská a rozmnožuje svou slávou nesmrtelné tradice italského národního genia umění.“ — Perosiho oratorium nastoupilo ihned cestu po italských městech. Nadšení pro nové dílo Perosiho je tak veliké, že města, která nemají dostatečně silných a vycvičených sborů, nahonem si je zřizují, aby mohla oratorium dát ve svém středu provozovat. — Perosi teď pracuje na dokončení své opery „Judita“, dle látky vzaté ze Starého Zákona. Zanáší se mimo to skladbou nového (už čtvrtého) oratoria „Vzkříšení Páně“.

Berlínští chtějí v říjnu uspořádat (15.) plakatovou výstavu, tuto nejmodernější všech moderních výstav. Po Angličanech a Francouzích jsou Němci nejpokročilejší v plakatovém umění, ale zatím jen co do kvantity. Všeobecně uznaným mistrem pravého plakatového umění zůstává stále náš Mucha.

Před čtyřmi lety započaté práce na velkém slovníku „Thesaurus latinus“, podniknuté pěti akademiemi německými (vídeňskou, lipskou, mnichovskou, göttingskou a berlínskou) došly asi polovičky přípravných prací. Jednotlivé ty ústavy rozdělily mezi sebe četbu spisovatelů latinských, vídeňská akademie převzala na sebe valnou část církevních spisovatelů z prvních dob (hlavních jen). Do r. 1900. mají býti výpisky z četby hotovy. Na to sestavování převezme asi akademie mnichovská. Při nejpilnější práci doufá se, že kolem roku 1915. bude „Thesaurus latinus“ už celý připraven, snad i z velké části vytištěn.

Mezinárodní archeologický výbor hodlá počátkem r. 1899. počíti vydávati ústřední organ pro výzkumy papyrusů. Dle všeho budou připuštěny tři řeči (anglická, francouzská a německá) jako řeči pojednávací.

Nový planetoid objeven nizzským astronomem Charloisem v tomto měsíci a vypočítána dráha jeho s příslušnými ostatními doplňky. Planetoid tento jest už v řadě svých soudruhů 435tý. Hvězdář Charlois dovršil tak číslo objevů planetoidních na 70!

Nedávno objevený ve vzduchu „snad“ nový prvek, jemuž dáno jméno „metargon“, poněvadž při zkoumání svého o něco staršího kollegy „argonu“ nalezen,[1]) rozšiřuje švedský přírodozpytec Rydberg na celou naši slunečnou soustavu. Spektrum tohoto metargonu přichází totiž často ve spektrech naší oblohy. Poněvadž tedy dle tohoto nového spektra tak často na všech stranách našeho okolí se prozrazuje, má Rydberg za to, že metargon, ať už je to prvek či druhotná látka, tvoří atmosferu celé naší slunečné soustavy.

Pověstná milosská Venuše, dle náhledu zkušeného konservatora a archeologa pařížského Salomona Reinacha, není prý vlastně Venuší,

---

[1]) Dle zprávy ze dne 16. června v »Royal Society« londýnské sdělené chemikové Ramsay a Travers zabývajíce se zkoumáním argonu, přišli na nové tři prvky vzduchové najednou, jimž dána jména: »neon«, »krypton« a »metargon«. Metargon dle zkoušky s vlnami zvukovými od těchže učenců zařízené konstatován jako prvek: totiž konstatováno, že jest jednoatomový. Argon a metargon jsou velmi příbuzné prvky o stejné skoro váze atomové.

ale Amfitritou. Roku 1874. nalezena prý na Milosu podobná domnělé Venuši socha Poseidonova. Sochy jsou úplně souměrně pracovány a navzájem se doplňují v symmetrickou dvojici. Kult Poseidonův na ostrově Milos jest nad pochybnost jistý. Na sousedním ostrově Tenos byl kult Poseidonův rovněž tak rozšířen, a tu dle svědectví Filochora stávaly socha Poseidona a Amfitrity jakožto dvojice božství mořského. Reinach tvrdí totéž o soše Poseidona a domnělé Venuši z Milos. I ony jsou dvojicí Tenoské podobnou: Poseidon a Amfitrité. Původ soch klade Reinach, jak obvykle činí i ostatní archeologové, do roku 370. př. Kr.

Zemřeli: 27. července ve Vídni světoznámý urolog university vídeňské Dr. L. rytíř Dittel. — 30. července Christian Andersen, dle rodné své obce se píšící Thyregod, jeden z prvních básníků danských nové doby. — 4. srpna v Paříži Charles Garnier, výtečný stavitel francouzský a znalec starožitnosti klassické. Od něho pochází monumentalní budova „Nové opery“ v Paříži. — 5. srpna Dr. Aveling, vůdce Marxistův anglických (žena jeho, dcera Marxova, Eleonora, před nějakou dobou pro nevyléčitelnost Avelingovy nemoci se byla zastřelila). — 7. srpna professor lipské university Dr. J. Ebers, známý egyptolog, jehož romany egyptské druhdy působily v Evropě sensaci. — 13. srpna v Římě markýz Cesare Crispolti, nejlepší katolický žurnalista italský, redaktor listu římské kurie: „Osservatore Romano“. — 24. srpna Felicien Rops, slavný malíř francouzský, mezi moderními z nejvíce ceněných.

* * *

Z politiky a národního hospodářství. Politika soustřeďuje se na těžkosti, povstalé nečinností říšské rady pro vyrovnání s Uhrami. Tento měsíc trojnásobné porady obou vlád nemohou jich odstraniti. Na rakouské straně si těžkostí nepřipouštěli, mínili jednoduše vyrovnání zavésti mocí § 14., jenž dle názoru p. Dra. Stránského není protiústavným, není negací ústavnosti, ale jejím doplňkem. Leč uherská vláda vázána je od loňského prosince slibem své oposici: buď provésti vyrovnání během tohoto roku s Rakouskem ústavně, anebo podati návrh samostatné obchodní smlouvy s Rakouskem. Proto na žádné provisorium a na žádné neústavní vyrovnání Bánffy nechtěl přistoupiti. Dojde-li k samostatné obchodní smlouvě, bude to prozatím jen jiné slovo, věc zůstane táž. I samostatná obchodní smlouva by ponechala věci tak, jak je umluvily vlády ve vyrovnávacích konferencích už za Badeniho. Neznamenala by samostatná celní a obchodní smlouva Uher s Rakouskem celní rozluku. Ale byla by jejím počátkem. Společenství vojska, zahraničního zastoupení a snad i jedné banky ovšem na dlouho ještě nebude moci uherská strana osmačtyřicátníků roztrhnouti. To i po úplné celní rozluce by muselo z ohledu na vyšší vůli a na zájmy velmocenské trvati.

Jest však nepochybno, že hospodářská stránka vyrovnání jako samostatné obchodní smlouvy by se rozhodně zhoršila pro nás. Při vyrovnání, ať tak či onak zavedeném, měl by konečně parlament, až jednou přijde k rozumu, přece rozhodné slovo a mohl by vyrovnávací

nedostatky z části aspoň změnit. Při obchodní smlouvě zavedené u nás mocí § 14. už by bylo skoro pozdě. Leč jisto už je, že mnoho toho na ujednaných věcech mezi Bánffym a Badenim nezměníme: ani vláda, jež se o to jistě snaží, ani parlament, kdyby ihned byl samá chytrost a přičinlivost. Z nastalého průtahu úroky připadnou už jistě Uhrám, nám nikoliv.

Pro případ samostatného území obchodně-celního a účinného zavádění domácí výroby hrozil nedávno sekretář brněnské obchodní komory ve své řeči v Bílsku Maďarům, že si poslovaní své maďarské území příplyvem slovanského dělnictva. Že nastane v maďarských krajích průmyslových tentýž zjev, jaký objevuje se v severních německých Čechách. Odumírající neplodné maďarské obyvatelstvo uherských nížin by teprv hůře a dříve bylo promícháno a ohroženo slovanským přílivem než Němci severních Čech, poněvadž nemá za sebou toho pozadí, jaké mají Němci kol dokola v německé říši. Leč Maďaři se dle všeho hrozby této nelekli.

V červenci a srpnu opět konáno několik sjezdů živnostenských. České živnostnictvo mělo svůj sjezd 14. srpna v Táboře; na Moravě krajinský sjezd byl 17. července v Boskovicích, dne 15. srpna obchodnický sjezd v Přerově a 29. srpna chystá se živnostenský z celé Moravy v Brně. Živnostnictvo od několika let náleží k nejčilejším třídám obyvatelstva, co se sjezdů týká. Otázka živnostenská velmi zlidověla během několika let a požadavky živnostenské staly se politickými hesly velmi dobře působícími. Říšská rada i sněmy paradují stále všemožnými návrhy týkajícími se otázky živnostenské. Zvláště říšská rada za normalních dob svých mívala snad právě z tohoto oboru nejvíc iniciativních návrhů.

Dle zevnějšího ruchu soudíc, byla by otázka živnostenská otázkou nejpropracovanější. Její cíle by měly být určité a jasné, prostředky už nejvybranější a nejúčinnější. Ale tomu není tak; otázka živnostenská zůstává přes všecky sjezdy, resoluce, návrhy říšské i zemské nejmlhavější, nejroztříštěnější a cíle její nejpochybnější. A při tom všem není možno říci, že by to byl následek snad strannických bojů! Živnostnictvo tvoří bezvýminečně ve všech zemích jednu stranu. Ba snad právě proto, že tvoří všude jednu stranu, nemůže se domoci propracovanosti a určitosti svého programmu. Není tu v té jednomyslné masse žádného fermentu, jenž by podněcoval k soutěži idejí, jenž by vyhraňoval, vyostřoval, tříbil názory. Jediný odchylný směr je tu — socialní demokracie, ale její živnostenský programm nepřipouští diskusse. Naprostý skon malovýroby není programmem!

Nejbolavější otázka živnostenská: držení učňů je stále „netýkavkou" živnostnictva a zvláště malořemesla. A odtud vyvěrá přece dosavadní bída. Všecka — skoro všecka. Vyplývá odtud aspoň hlavní příčina bídy malořemeslnické: opozdělost, ztrnulost řemesla, neschopnost soutěžení s velkovýrobou a konečně i neschopnost k jakémukoliv prostředku osvobození. Je štěstí, že otázka učenická vlivem jiných faktorů: socialního hnutí, socialního ducha zákonodárství, přičiněním živnostenských inspektorův a jiných, zůstává stále v popředí živnostenské

otázky. Konečně živnostnictvo samo žádá za školy odborné, stěžuje si na jejich nedostatek, kde se mu poskytne příležitost, samo dává na jevo dosti velkou vnadu po zdokonalení, ale toto ojedinělé, nesoustředěné, nesoustavné hnutí za vzděláním theoreticko-praktickým ve školách musí právě vstoupiti v čelo všech požadavkův a proměniti hlavně názor živnostnictva na otázku učenickou.

Mimo to přehlíží se v živnostenské otázce jedna maličkost, když se mluvívá o drobné podpoře řemesla: které řemeslo třeba dnes podporovat. Každé? Je každé té podpory hodno a odmění se za ni, zužitkuje je? Dnes už nutno řemesla a živnosti přesívat. Jsou taková, u nichž už ani velké prostředky nestačí; jiná opět potřebují malé jen podpory; jiná drží se ještě dobře sama svou silou.

Ve vydané nedávno zprávě vládní o stavu zapsaných pokladen pomocných v Rakousku vyšlo na jevo smutné osvědčení snaživosti a svépomoci živnostenské. Zákon ulevující a usnadňující svépomoc živnostnictva, hlavně svépomoc pojišťovací a schraňovací, za svého pětiletého trvání zůstal bez výsledku. Za celé to pětiletí (do konce roku 1896.) zřízeno podle něho 27 pomocných pokladen, a to většinou pohřebních, tedy takových, jaké si při svém spolku zakládají třebas — veterani. A přece pokladny ty měly opatřovat snadno a levně živnostnictvu pojišťování nemocenské, úrazové a starobní! A když snad i na starobní nevystačovaly, na nemocenské jistě by byly vystačily. A požadavek nemocenského pojišťování živnostnictvo prohlašuje za tak akutní!

Vídeňská městská rada přijala nedávno resoluci, jíž se vláda opět vyzývá k uspíšení prací na provedení průplavův oderského a labského k Dunaji. Práce tyto, které by obchodní čilost našich zemí jistě o třetinu zvýšily, zdály se už r. 1890., že jsou blízky uskutečnění v nejbližší budoucnosti. A zatím poslední desítka století uplývá a uplyne, aniž by se rukou hnulo na uskutečnění plánů průplavních. A tak inženýři naši konají už leta pochůzky po rakouských i mezinárodních sjezdech pro vnitroplavbu, stále jen ukazujíce na důležitost průplavů těch, přinášejíce si uznání ciziny a všech súčastněných kruhů pro myšlenku tu, ale stále jen myšlenku. Nynější starosti vlády rakouské, starosti, které ani letos ani na rok neskončí, ani tentokrát resoluci vídeňské rady nedopustí býti poslední.

Ustavující schůze průmyslově-zemědělské rady, dne 20. července pro sekci průmyslovou a dne 28. července pro sekci zemědělsko-báňskou, přinesly jen řeči ministrů, kteří rozvinovali své programmy, ministr Dr. Bärnreither svůj programm obchodně-průmyslový a ministr Kast svůj programm zemědělský a hornický. V zemědělské sekci zástupce zemědělské rady české německého oddělení podal protest proti takovému složení rady a žádaje za přiměřené zastoupení zemědělství a jmenovitě malorolnictva jednotlivých zemí, ohlásil abstinenci svého ústavu. Německé oddělení zemědělské rady české mimo to vypracovalo protestní spis, v němž vykládá důvody své abstinence. Tak se zdá, že stanovy zemědělsko-báňské sekce rady budou znova přepracovány. Vyslovilot žádost po změně zásad, na nichž sekce ta usta-

novena, i několik jiných řečníků, mezi jinými i předseda ústředního sboru zemědělské rady české. Zvláště se pracuje k tomu, aby báňské oddělení zcela bylo od zemědělské sekce odloučeno, a počet členů sekce této pak doplněn na 75, dle přání předsedy německé zemědělské rady království českého. Připadlo by tak na lepší poměrné zastoupení zemědělství a zvláště malorolnictva ještě nových 9 členův. Úkoly, jaké přiděleny oběma sekcím od obou ministrů, jsou 1. sekci průmyslové: příprava autonomního celního tarifu (vůči Uhrám), příprava materialu pro obchodní smlouvy (s cizími státy na r. 1903.); otázky týkající se styku naší polovice říšské s Uhrami; odborníci obchodní na missijních cestách používají vojenských lodí; cestující obchodní společně vysílaní; organisace obchodních pionýrů; podpora succursalních závodů v cizině; zpracování dobrých zdání, došlých v příčině opravy práva akciového; otázka submissí (soutěží podnikatelských). 2. Sekci zemědělské: pojišťování krupobitní, zájmové zastoupení rolnictva, zvláště na základě předlohy o družstvech hospodářských, prostředky k podpoře hospod. družstev; oprava vodního práva; příprava autonomního celního tarifu; příprava obchodních smluv; otázky týkající se vyrovnání s Uhrami. 3. Oddělení báňskému: účelnost zkrácení 10hodinné šichty v dolech; podpora pokračovacího a odborného vzdělání mladistvých horníků.

Z obou sekcí jest průmyslová rozhodně šťastnější. Tu jsou velkokapitalisté a velkoprůmyslníci, většinou němečtí, sami mezi sebou. Průmyslová rada jest ústavem, jakého si dávno přáli. Srážky interessů se tu báti netřeba. Hospodářská sekce jest a bude asi stále méně šťastnou. Vždy tu budou živly, jež vynesou na povrch zájmy malých proti zájmům velkých, a při různosti povahy zemědělství v jednotlivých zemích i zájmy těchto zemí se budou potýkati. Nad to spřažení zemědělství s oborem docela cizím, hornictvím a hutnictvím, jest rovněž málo výhodno pro ústav sám. Také úkoly přidělené sekci průmyslové dobře se kryjí s tužbami velkoprůmyslu a velkoobchodu. Ale většina úkolů přikázaných sekci zemědělsko-báňské jeví neaktualnost a porady o stavovském zastoupení jsou skoro už zbytečny. Co o něm možno říci v ústředním sboru nějakém, to už bylo řečeno ve sněmovně a jejím výboru zemědělském. Jest už čas návrh příslušného zákona co nejdříve odevzdat sněmům, aby tu se stalo, co v ústředí státi se nemá a nemůže.

Česká průmyslová banka zřízena byla bez veřejné subskripce. Potřebný dle stanov kapital (1 milion zlatých) upsán soukromými přihláškami. Je to dobré znamení, že podniku tomu vyšlo se tak ochotně vstříc se strany kapitalistů. Možno míti za to, že kapitalisté tuší dobré obchody, jaké banka ta jistě bude uzavírati. Ředitelem banky jmenován ředitel srbské jedné banky, rodem Čech. Na akciích vypsaných lpí závazek, že do r. 1901. se nesmí prodati ani jinak zciziti. Banka má započíti činnost dnem 1. října.

Zemědělská rada moravská započala 20. srpna konečně své práce. Jen že velkou důvěrou ústav ten nedoprovozen, zvláště se strany české ne. Ale uvidíme, zdaž rekriminace ty byly a pokud byly oprávněny, až později. Zemědělská rada musí si ostatně letos zvláště

pospíšit, aby obyčejnou správní agendu, která letos v ústřední hospod. společnosti ležela ladem, vypravila a lépe vypravila a též nějakým iniciativním činem se ohlásila. Hospodářská společnost žádá opětovně, aby museum, jejž vede, převzato bylo do správy zemské. Tím by skoro zcela odpadl důvod existence této společnosti.

Statistická kancelář pro socialní poměry zavedena koncem července v ministerstvě obchodu nařízením ministerským, když zákonem, jak jej ministr sněmovně na jaře předložil, nebylo by se to mohlo státi tak brzy. Leč při tom mnohá ustanovení předlohy zákona odpadla, a to ustanovení ne právě malé váhy. Tak zvláště ustanovení, jímž mělo se vynutiti správné přiznání a přiznání vůbec, statistických údajů socialních se týkající. „Dělnicko-statistický úřad" začne svou působnost 1. října.

Srpen byl měsícem socialních sjezdů v Rakousku. Nejen že zasedal ve dnech 1.—5. srpna ve Vídni mezinárodní sjezd hornický, ale dny 14. a 15. srpna poskytly příležitost početným odborům domácím ke konání sjezdů. V Brně zasedal sjezd dřevodělníků moravských, v Praze lučební dělnictvo z celé říše a mimo to strojvůdci a topiči železniční rovněž z celého Rakouska. Ve Vídni konali sjezdy rakouský svaz kovodělnický, stavební dělníci z Rakouska, svaz textilní z Rakouska a úředníci soukromí. Ve Štyrském Hradci svaz typografů rakouských sešel se tyže dny. Všecky tyto sjezdy, vyjma soukromé úřednictvo a strojvůdce železniční, byly výlučně socialně-demokratické. Před katol. sjezdem pražským konala křesťansko-socialní strana česká svůj zemský sjezd, jenž však pro nastávající sjezd katolický ztratil i z významnosti své.

Mezinárodní sjezd hornický (IX. od usnesení 17 zástupců hornických v Paříži v r. 1889.) ve Vídni nebudil tentokrát tolik pozornosti a zájmu, co jí budívají sjezdy v Anglii a i v Německu konané. Účastenství jeho nebylo také přílišné. Ani z Rakousko-Uherska samého ne! Převyšovaliť účastenstvím svým jak domácí, tak cizince sami Angličané. Kol 60 delegatů zastupovalo tedy na 1 milion horníků, rakouští delegati zastupovali ze 550.000 horníkův a hutníků rakousko-uherských jen 100.000. Také jednání samo bylo mnohem klidnější a matnější než jindy bývá. Jindy strany srážejí se ostřeji a angličtí liberalové horničtí hájívají svých názorův ohnivěji a neústupněji, než se to stalo letos ve Vídni. Socialní demokraté — z pevniny se účastní na těchto sjezdech výhradně oni! — mají to za znamení, že ideje jimi zastávané vítězí. Vyjma hornictvo severo-anglických pánví uhelných (Durham a Northumberland) ostatní už shodlo se jakž takž o všech požadavcích svých; jsou to hlavně tyto: osmihodinná doba pracovní, pojišťování hornické, dozor hornický, minimalní mzda a postátnění dolů. Právě ty požadavky, jež se obyčejně pokládají za socialistické, byly příčinou neshody: 8hodinná doba, minimalní mzda a postátnění dolů. Evropské hornictvo mimo Anglii je ve všech za jedno, a to křesťansko-socialní nevyjímaje. V Anglii ve třech oněch požadavcích panuje neshoda. Proti nim bylo dosud nejlépe a nejhůře postavené hornictvo anglické. Nejhůře postavené (Wales) se letos poprve přidalo k většině,

zůstali sami northumberlandští a durhamští v oposici. Oposice tato však není zásadní (leda při nacionalisaci dolů), nýbrž oportunní. Žádají vždy za změnu resolucí v tom smyslu, aby ani 8hodinná doba ani minimalní mzda nezaváděla se všeobecně zákonem, ale ať horníci každého revíru či dolu si to vypraví, jak chtějí, se svými zaměstnavateli sami. Jde jim totiž o jejich 7½hodinnou dobu pracovní, již oni sami mají, aby jim všeobecným zákonem nebyla pak snad zvýšena! — Rakouští horníci zastoupeni byli samými socialními demokraty. Tito při bodu o nacionalisaci dolů prohlásili se sic pro zásadu, ale proti uskutečnění požadavku toho v naší říši za dnešních poměrů. Marné strachy ovšem! Ze západních státův evropských jest to právě naše říše, kdež horníci nejtěžší žaloby pronášejí. České hornictvo vymohlo si, že vedle tří řečí dosavade na sjezdech užívaných (angličina, frančina a němčina) připuštěna ve Vídni i čeština.

*

Umrtí Bismarckovo (30. července 1898, * 30. dubna 1815) vyvolalo živé ohlasy a reminiscence historické ve všem skoro tisku evropském. Za své dlouhé politické působnosti Bismarck ve mnohých národech a na mnoha místech zůstavil stopy svojí činnosti. Souhlasně téměř povýšen při tom Otto kníže Bismarck na prvního státníka tohoto století a jednoho z prvních všech věků. Přece však veliký tento státník vším svým uměním nepřispěl nic ku zvelebení, oblažení a povznesení lidstva. Pokrok Evropy od r. 1848. nemá Bismarckovi v ničem proč díky vzdávat. V samém národě německém mohutné vrstvy: katolíci a socialisté, tedy většina naroda, vzpomíná na státníka Bismarcka s trpkostí. Přirozená povaha Bismarckova: tvrdá, neústupná, samorostlá hranatost Pomořanského statkáře spojená s životní chytrostí a bezohlednou odhodlaností přispěla víc ke všem úspěchům státnické působnosti jeho, než zvláštní duševní nadání, ač nepopíratelné. Celým svým životem i povahou Bismarck byl ztělesněním Němce-výbojníka, ne toho příslovného Němce-učence, přísného, přičinlivého a klidného. Jeho obraz působil a dlouho ještě působiti bude v národě jeho — zvlčení myslí.

Válka španělsko-americká skončena mírem, podepsaným od vyslance francouzského Cambona dne 12. srpna. Po necelých čtyřech měsících Španělsko kleslo tak hluboko, jak toho před válkou nikdo nečekal. Nebylo-li vloni přece proč diviti se rovněž nečekané porážce Řecka, letoší porážka Španělska jest překvapující. Ne že vůbec bylo poraženo, ale že tak bylo poraženo. Ne ta slabost Španělska je tím nenadálým, ale ta síla a zdatnost jeho soupeře. V tom se všichni mýlili. Jak jsme z počátku války podotkli, bojoval se, a teď tedy dobojován boj hospodářský — válka cukrová. Vlastně ten nedobojován, ten právě teprv začíná. Se Španělskem poražena celá Evropa, hlavně pevnina. Anglie s Amerikou počala už sic hospodářské půtky (v Kanadě boj pacifických drah, boj o výlučné sazby celní pro Anglii) se Spojenými Státy, ale zájmy obou říší přímo dosud nesrážely se zcela protivně. Dosud panovala ve Spojených Státech větší nevraživost vůči Anglii — věřiteli — než naopak. Konečně anglo-americká alliance, spolek všeho

anglicky mluvícího světa, jenž s takovým nadšením hned z počátku války v Anglii prohlášen, stále bude viseti nad obzorem. Stejně příznivé hlasy se ozvaly na první výzvu z Anglie i z Ameriky. Dne 13. července utvořena v Anglii dokonce „Anglo-americká liga“, jež má pečovati o uskutečnění onoho žádoucího sblížení mezi oběma říšemi, „o zajištění nejsrdečnější a stálé kooperace mezi oběma národy“, jak se praví v resoluci na meetingu ve Stafford-Hous přijaté. — V americkém „Atlantic Monthly“ za heslem „Vaster United States“, podobným heslu „Greater Britain“ („širší Spojené Státy“, „větší Britanie“) rozebírá se možnost a forma této budoucí alliance. Amerika si svou dobou na své mateřské zemi vydobyla nezávislost. A nezávislost jednotlivých částí této veliké anglické mluvící říše musí ovšem zůstati podmínkou i v budoucí allianci. Ale Spojené Státy jako první ze zámořských osad anglických vydaly heslo separační, heslo nezávislosti, tak teď nebyly by neochotny nalézti způsob nového sdružení. Ne „dependence“, ani „independence“, ale „interdependence“ (spojitost, sloučenost samostatných celků, „mezizávislost“), toť by byla ona forma budoucí říše. „A velikým — prý — bude ten státník budoucnosti, jenž obnoví rodinný svazek, sloučí členy jeho v rovnoprávné bratrstvo, založí onu širší unii, jež musí býti nejbližším oním velkým krokem k všeobecnému bratrství, jež zahrne láskou veškeré lidstvo.“

Tak vida, poslední cíl té anglo-americké alliance by nebyl zlý! Ale jakou láskou zahrnují zatím Yankeeové Evropu, vidno dostatečně z posledních hospodářských zápletek Spojených Států se státy evropskými. Touha po hospodářském osamostatnění, ztělesněná v tarifech dříve Mac Kinleyově, teď Dingleyově, je příliš bezohledná a mimo to spojená s loupežným tažením do Evropy. Své kapsy zapínají, ale tím úsilněji své ruce natahují po Evropě. — Letoší hospodářská bilance Spojených Států zvláště Evropu zarazila. Účetní rok 1897/1898. vykazuje vývoz Spojených Států na 1200 mil. dolarů, dovoz jen na 620 mil. dolarů. To je tedy skoro 100% + obchodní bilance! Je sice tento rok právě vysvětlitelný, protože Spojené Státy byly zásobárnou Evropy neúrodou postižené. A v jednotlivých položkách vývozu právě zemědělské plodiny a hospodářské výrobkv vůbec označeny nápadným zvýšením. Tak pšenice vyveženo 135 mil. bušlů (rok před tím 79·5 mil. b.), kukuřice 300 mil. bušlů (177), slaniny, šunky, sádla 1450 mil. liber (1233). Leč i průmyslové výrobky v hojnějším počtu vyveženy. Je to u porovnání s celkovým zvýšením malé plus sice, ale přece obnáší 12 mil. dolarův. Ostatně ještě před změněnou situací Spojených Států, nastalou vítězstvím nad Španělskem, před změnou jejich ve stát kolonialní napsal chef statistické kanceláře pro zahraniční vývoz, F. Emory: „Spojené Státy nejsou už déle jen pouhou zásobárnou světa. Mezitím co vývoz zemědělských plodin a výrobkův i poslední rok tak vzrostl, přece i prodej fabrikatů Spojených Států v cizině vykazoval velmi čilý, promptní chod a nabyl většího rozsahu než kdykoliv před tím, tak že země, jež dříve svůj domácí trh úplně měly v moci a dokonce i mnohá odvětví výroby vně svých hranic měly takřka monopolisovány, teď výsledkem

naší bilance uvedeny v těžké starosti. Uváží-li se, že tohoto výsledku naší bilance dosáhli jsme s poměrnou lehkostí, přes to, že vývozu Spojených Států stály v cestě různé pomluvy a překážky, a přes to, že naše snahy vývozní, zvláště vývoz průmyslových výrobků, teprv dětská leta prožívá, a jak doma tak v cizině všude musíme bojovati se soupeři s pověstí a zkušeností staletou.“ F. Emory také zřejmě poukazuje ve stranu, kdež dnes evropské státy zápasí — tam že leží i velká budoucnost Spojených Států — ve východní Asii. Styky Spojených Států s východní Asií nejsou zajisté ode dneška. Teď po válce teprv dláždí si cestičku do Číny. Sandwichské ostrovy (12. srpna i formalně připojené k Spojeným Státům), teď stanice na Ladronských, na Filipových ostrovech dodají stykům těm nového vzpružení. Dnes sice účast na trhu čínském (r. 1897.) obnáší jen 7% (z 359 milionů celkového dovozu do Číny přišlo na Spojené Státy r. 1897. 25 mil.), ale právě styky ty se s úžasnou rychlostí vyvíjejí.

Spojené Státy podnikají mimo to i doma v Americe veliký krok k vymanění svého hospodářství. Dosud tržba Spojených Států se státy středo- a jihoamerickými potřebovala prostřednictví londýnských bank; obchodníci při placení nuceni byli poukazovati směnky na Londýn. V tom ohledu Chicago podniklo kroky k nápravě. Senat statu Illinois přijal návrh, jímž se v Chicagu zřizuje panamerická banka, která bude obstarávat hlavně obchody se střední a jižní Amerikou. Základní kapital banky má býti od 5—25 mil. dolarů. Ve Spojených Státech zřídí banka 8 filialek, tolikéž v jižní Americe.

Spojené Státy vstupují svým vítězstvím v řady kolonialních mocí. Ústava Spojených Států nemá pro ten případ žádného ustanovení, zná jen rovnoprávné Spojené Státy vedle sebe. Bude třeba tedy změny ústavy; sotva hned Portoriko a Havaje i jiné osady přijaty budou jako rovnocenné státy do svazku ostatních. — Za to Španělsko úplně vypadá ze řady států kolonialních. Osady španělské ještě koncem minulého století dosáhše největšího rozsahu, během tohoto jediného století, jedna po druhé od mateřské země se odloučily. Od r. 1810. do r. 1830. jižní a střední Amerika odpadla, jeden stát za druhým. Zbyly konečně jen ostrovy západoindické. Po nesčetných bouřích a revolucích i tyto nyní odtrženy. Území říše španělské po ztrátě západoindických osad a po nepochybné ztrátě ostrovů Filipových u Asie scvrká se as o velikost své mateřské země (na 500.000 km²) a obyvatelstva ubývá téměř o 10 mil. obyvatelů. Zůstávají Španělsku jen osady africké rozlohou sic větší mateřské země, ale jinak nedůležité, obyvatelstva mají sotva půl milionu. Španělsko samo s obyvatelstvem 18 mil. klesá do řady států jako Srbsko, Rumunsko, Dansko atd. Leč má ve své moci samo z ní se opět povznésti na moc druhé třídy. Jen že toto povznášení bude značně stíženo, ba zrovna na dlouhá leta znemožněno ohromnými břemeny dluhů. Válka sama beztoho už nesnesitelný dluh zvětšila o 3 miliardy peset. Peníze španělské znehodnoceny. Vláda utíká se k papíru; papírová emisse banky madridské zvýšena 9. srpna až na 2500 mil. peset (franků). V podmínkách míru sic nic nestojí o válečné náhradě, Spojené Státy

dle všeho ani žádné žádati nebudou. Ale proslýchá se přece, že chtějí uvalit na Španělsko dluhy vězící na Kubě a Portoriku (jež ovšem naseknala vlastně též vláda španělská). Leč majitelé dlužních papírů kubských a portorických hodlají protestovati proti takovému znehodnocení svého majetku, jakož i věřitelé španělští sami zajisté takový přírůstek přiživníků nepřijmou lhostejně. Věřitelem Španělska dosud byla hlavně Francie. Uspořádá-li i nyní Francie peněžní nesnáze španělské, jako že to asi učiní už v zájmu svých dosavadních věřitelů Španělska, pak klesne Španělsko úplně na hospodářský přívěšek Francie. Se svým téměř 10miliardovým dluhem, jenž pohltí tři čtvrtiny dosavadních španělských státních příjmův, a při té nepořádnosti státní správy, hrabivosti úřednictva, lenivosti všech tříd společenských, bude těžko se povznášet. A nejčilejší provincie španělská: Katalonie, dosud jediná, jež se přičiňovala v průmyslu a obchodě, své snahy po osamostatnění teprv zdvojnásobí. Beztoho už po čas války vydali barcelonští průmyslníci heslo: pryč od klesajícího Španělska, buď na vlastní nohy, nebo k bohaté Francii!

* * *

Školství. Doba prázdnin jest dobou učitelských sjezdů, jež mají v době nynější význam nepopíratelný. Na sjezdech učitelstvo bez obalu vyslovuje názory své o věcech školských a vychovatelských, tlumočí veřejně tužby a přání svá, označuje stanovisko k denním proudům i stranám a ukazuje širší veřejnosti, jaké niveau zaujímá v otázkách soudobých. Dlužno tedy sjezdům věnovati přiměřenou pozornost a zaznamenati hlavní momenty a události sjezdové.

Letos konány dosud sjezd katolického učitelstva rakouského v Meranu, sjezd slovinského učitelstva v Lublani, valná hromada katolického spolku českých učitelů moravských na Velehradě, sjezd ústředního spolku českého učitelstva moravského v Přerově a sjezd německého Lehrerbundu v Brně. Na sjezdě katolického učitelstva v Meraně rozhodně se vyslovili němečtí učitelé v něm soustředění pro školu náboženskou a pro pevnou organisaci veškerého katolického učitelstva rakouského. Zároveň bylo usneseno, že má býti zřízena tisková kancelář katolického učitelstva ve Vídni s filialkami ve všech zemích. Liberalní směry v učitelstvu příkře a důrazně odsouzeny. Ráz tohoto sjezdu byl katolický a patriotický. Sjezd slovinského učitelstva měl ráz slovanský. Účastníci neslovinští vítáni okázale. Sjezdu súčastnil se za hlučného souhlasu biskup a náčelníci města i úřadů. Slavnému biskupu Strossmayerovi zaslán telegrafický hold, v otázkách stavovských a denních zaujali Slovinci stanovisko národně-konservativní. Sjezd byl zároveň schůz. jubilejní.

Katolický spolek moravských učitelů uvedl se do veřejnosti velmi vážnými pracemi Dra. Kupky o škole konfessionelní ze stanoviska katolického a filosofickou rozpravou odborného učitele Vencoura o křesťanském názoru světovém. V resoluci vyslovilo shromáždění souhlas se zásadami o škole náboženské pronešenými, v otázkách čistě sta-

vovských proklamována k návrhu předsedy Kadlčáka solidarita s ostatním učitelstvem českým.

Ústřední spolek učitelský v Přerově shromážděný konal napřed slavnost jubilejní, z kteréžto příčiny zaslán císaři holdovací telegram, později pak byla schůze delegátů, při níž jednáno o vzdělání učitelů na podkladě úplné střední školy a dvouletého kursu pedagogicko-didaktického, anebo zvláštní akademie. Obsazování míst má býti svěřeno okresní školní radě, nespravedlivý disciplinarní řád budiž odstraněn a hmotné poměry dle požadavkův anketě podaných buďtež upraveny: toť požadavky přerovského sjezdu v hlavních rysech. Pokud lze souditi ze zpráv dosud veřejnosti přístupných, postavil se ústřední spolek na stanovisko více konservativnější a vyhnul se opatrně otázkám palčivým, což ochotně zaznamenáváme jako potěšitelnou známku obratu ve směru rozumového a klidného posuzování časových směrův a otázek.

Za to liberalní, socialistické a nacionalní učitelstvo německé soustředěné v „Österreichischer Lehrerbund“ zaujalo výstřední stanovisko nacionalně-protikatolické a ráz sjezdu byl prušácko-velkoněmecký s nádechem socialistickým. Velmi do očí bije účastenství officielní ze strany zemské školní rady a zemského výboru. Kdežto na českých sjezdech učitelských dosud jsme neviděli úřední osoby, na sjezdech německých, kdež velkoněmecké demonstrace jsou příznačným úkazem, vláda alespoň nepřímo zástupce; má avšak to jen tak mimochodem. Zajímavo jest, že se brněnský sjezd německých radikalů prohlásil pro solidaritu s českým učitelstvem liberalním. Učitel Tepper z Čech, jenž odvážil se hájiti kněžstvo proti neslušným útokům a žádal, aby německý kněz nebyl vypuzován z německé školy, byl ukřičen a pohaněn. Zvláště hospodskou přímo vřavu způsobil, když neohroženě poukázal na neslýchaný zjev, že protestant Jessen, vůdce a mluvčí liberalův, osobuje si právo rozhodovati o věcech katolického lidu se týkajících. Jaký duch vane z tábora Jessenova, patrno z těchto výňatků jeho referatu, jenž jednomyslně schválen: Školní zákon z r. 1869. nevyhovuje potřebám duševně pokročilých kruhů, novella školní je jako rez na kovu. Po škole obecné nelze žádati náboženského výchovu. Přibírati moment náboženský do školních úkolů je chybou. Náboženství ve veřejných školách stalo se branou, jíž se vlámala do školy bojovná církev. Náboženský výchov je pastí pro svobodu učitele, musí býti z povinnosti školy vyloučen a církvi přidělen.

Jakožto požadavky své prohlásili němečtí liberalové tyto zásady: 1. Škola národní má odchovati mravně dobré lidi a pevné charaktery. 2. Škola má tělesné i duševní vlohy zdokonaliti a vyzbrojiti odchovance vědomostmi a zručnostmi státním občanům potřebnými. 3. Volba knih a pomůcek přísluší okresní konferenci učitelské. 4. Počet žáků pro jednoho učitele z 80 snížen buď na 40 a osmiletá školní návštěva důsledně provedena. 5. Z okresních prostředků poskytnou se chudým oděv a obuv, knihy a ostatní potřeby opatří školní okršlek. 6. Počátečné služné učitelů řídí se předpisy XI. a X. hodnostní třídy úřednické, místo pětiletých zavedou se tříleté příplatky a provisorium

se zkrátí. Učitel Seitz navrhl zásadu, že učitel má vychovávati jenom mravně, o náboženskou výchovu ať pečují matky a žádá zřízení říšské školní rady, jejíž členy by volili učitelé, lid a lékaři. Učitelky se připouštějí na dívčích školách, ale nikoliv za řídící, nýbrž jenom za podřízené. Nacionali kromě toho žádají čistě lidový výchov německý, úplné odloučení školy od církve, zavedení mravouky (které? talmudu? koranu?), začátky ekonomie nacionalní a základy sociologie jako učebné předměty, bezplatné vyučování a zvláštní pěstění těla. Jako zvláštnost uvádíme, že učitel Knauthe z Olomouce měl slavnostní řeč o Bismarkovi, čímž illustruje se ráz sjezdu a smýšlení účastníků. Zajímavo je, že v čele krajního hnutí nacionalního mezi německým učitelstvem stojí učitelé slovanského původu Kačinka, Netopil, Zajíc (Seitz) a jiní.

Reformatorský duch proniká až do Turecka. Sultan získal dva pruské učence, aby vojenskou školu lékařskou v Cařihradě přeměnili na lékařskou fakultu podle evropského vzoru. Prof. chirurgie z Bonnu Dr. Nieder a praktický lékař Dr. Deiches z Hamburku mají první fakultu lékařskou zříditi a řiditi.

Dodatky.

Dra. Drtinu obhajují v „Čase“ *K.* a *J. H.* (ovšem!). Kromě nadávek neobsahuje obrana nic, co by odpovědi zasluhovalo. My konečně chápeme, že přátelé Drtinovi něco říci museli, a přátelskou úslužnost i u protivníka respektujeme. Jen pana J. H. bychom žádali, aby podruhé, než vytkne nám nízkost, podíval se do zrcadla, může-li se ještě začervenati; a p. K. ať si vypůjčí od nějakého septimana elementy logiky a poučí se, že opak pojmu: „docela přirozený“ není: „docela nadpřirozený“.

V témže „Čase“ p. Josef Svozil vytýká redakci a vydavatelstvu „Knihovny našeho lidu“, že do jeho životopisu Palackého (z ohledu na prosté čtenáře katolické) vloženy některé kritické poznámky, se kterými není srozuměn. Píše, že žádal, aby to bylo od nás veřejně konstatováno. To je, jak bychom čtenáři jeho listu mohli dokázati, nepravda, neboť jsme to nabídli sami, když jsme zvěděli, že p. spisovatel nesouhlasí; nám věru dodatky ty k necti nejsou, neboť činí spisek p. Svozilův jen věcnějším a cennějším! Dále píše něco o Husovi a svých názorech, které jsou sice trochu divné, ale netýkají se nás; proto pomíjíme. Stěžuje si také, že mu časopisy katolické měnívají rukopis. Týká se to především zajisté nás, a tu, abychom nebyli indiskretními, podotýkáme jen, že tak činíme a činiti budeme každému začátečníkovi a že jsme za to od p. Svozila jako od každého začátečníka zasloužili jen dík. Ohromné a bezdůvodné sebevědomí p. Svozilovo pravdy té nezmění. Tolik na cestu! „Svoji k svému a vždy dle pravdy!“

Oprava. Na straně 650. řádek 35. shora místo v Dolním Temenově má státi: v Poštorné.

Ročník III. (XV.) Číslo 10.

HLÍDKA.

Po jubileu.

P. Vychodil.

I.

Hlavní slavnosti na poctu slavné památky Palackého snad již minuly. Byly velice pěkné, jak jsem viděl, slyšel neb četl, ač málokterou nebo snad žádnou nebyli všichni spokojeni. Hlavně pozastavovali se nad tím, že příliš mnoho pozornosti, práce a nákladu věnováno zevnější okázalosti a nepříslušným k věci zábavám, a příliš málo požitkům duševným. Banderia, příslovné prapory, kvítí atd., kolikero těch obyčejných requisit při našich národních slavnostech bývá, vše to bylo i zde. Zvláštností bývají a byly také tentokrát přednášky a rozšiřování příležitostných spisův. Tu a tam též koncert, divadlo, sokolská produkce a obyčejně — taneční zábava. Chce-li vůbec též oko a ucho ze slavností něco míti, nejenom rozum, tož nedivme se, že ani nohy nechtí zaháleti. Velcí páni mají koncerty, slavnostní představení v divadle, menší na venkově spokojí se tanečním věnečkem. Ostatně je prý v tanci kus zdravé gymnastiky, kterou Řekové při národních slavnostech po výtce pěstovali; nuže . . . A ty ostatní zábavy a radovánky patří už ke „slavnostem“ jako nezbytná část; člověk i tím chce si od všednosti oddechnouti.

Škoda jen, že část tato tolik převládá, a že v poučení, v rozumném pohovoru tak málo zábavy nalézáme. Že by nebylo o čem hovořiti, neřekne snad nikdo. Nesdílní prý také nejsme. Snad tedy nás důležité záležitosti naše nezajímají, či nechceme o nich hovořiti aneb konečně neumíme, poněvadž nechceme neb neumíme o nich přemýšleti?

Zdá mi se, že slavnosti naše podobají se nemálo našemu národnímu životu vůbec, a v tom by ovšem měly jednu nepopíratelnou smutnou přednost, že by byly — bohužel — životně pravdivé. Jako v životě pořád marně voláme po drobné práci, honíce se zatím rovněž marně za vysokými hesly, tak i slavnosti naše pro samou velikolepost málo prospěšných stop v pokroku našem zůstavují. Rozumí se samo sebou, že potřebí obojího: imposantní okázalosti, která přátele a účastníky plní nadšením a sebevědomím, protivníky respektem, i drobných porad, jež celku dodávají pravého podkladu, trvalejšího než je vzpomínka na skvělou podívanou. Mohutné slavnostní projevy jsou jakoby vrcholy celého pásma. Ustavičné napínání neb dráždění k nadšenosti je nepřirozené a vede k opaku toho, co zamýšlelo: ku znehodnocení a k ochablosti. Sem počítati dlužno na př. to nekonečné „slavnostní" řečnění, jež unavuje řečníky i posluchače a účelu svému přece dobře nevyhoví, poněvadž pohybuje se pořád v povšechných úvahách a chválách, a málo může hleděti k určitým pokynům a návrhům. Ale ovšem jsou zdařilé řeči slavnostní hlavními a kulminačními body každé manifestační slavnosti, kde jde o to, by veškero obecenstvo cítilo se jako jeden posluchač a společným souhlasem slovům řečníkovým i věci jím zastávané dodalo váhy a dojmu.

Škaredohlídům ostatně, kteří na zevnější lesk slavností nevrle pohlížejí, bylo by nesnadno říci, jak svésti, sloučiti, zaměstnati, nadchnouti ty různorodé živly v massách účastníků, kterých si jistě každý z nás přeje co nejvíce. Hudba, kvítí, prapory, národní kroje, průvody atd., vše to, byť ani nebylo více nežli zábavou, může zajisté nejen trpěno, nýbrž i ochotně uvítáno býti alespoň jakožto zábava ušlechtilá, ne-li více. Jsou to jakési sváteční chvíle, a ve svátek, který kdo uznává a „světí", každý si obleče lepší kabát a popřeje si něčeho, co se mu zdá svátečnějším. Vážnější stránka pak, společné nadšení, cit pospolitosti a síly, oprávněné sebevědomí neodchází při tom nikterak s prázdnem. Kdo měl příležitost pozorovati neb slyšeti třebas i „staré kozáky", kteří takových slavností hojnost prodělali, v případech takových přesvědčil se, že i na ně působí vždy novým dojmem povznášejícím a osvěživým. A přemnohým dle přirozených podmínek, na př. věku a vzdělání, neutkví konečně z toho všeho prozatím nic než ta krásná vzpomínka, která však může za příznivých okolností, jak zkušenost učí, býti horčičným semínkem velice plodným.

Je také zcela pochopitelno, že slavnosti ty jsou celkem pořád stejné, jak zmíněno. Bylo tomu odjakživa tak a bude asi, co člověk

člověkem bude. Originalní nápády nebývají vždy nejšťastnější a čím méně sil, tím lépe takových novinek nechati. Při nejlepší vůli se mnohá slavnost venkovská právě tím učinila směšnou a nedůstojnou. A najíti zvláštní tomu kterému oslavenci přiměřený ton a programm slavnosti lidové je teprve nesnadno, u Palackého ne nejméně. Mnohý by si jsa na živu každou slavnost vůbec zakázal, nejen že by se mu osobně nelíbila, nýbrž také že by v ní neshledal svého ducha, své nálady. Ale konečně nejde tu tolik o minulost, jako o přítomnost a budoucnost, ne tolik o zvláštnosti osobní, jako o věc, již osobnost jistým směrem zastupovala. Možno snad právě tento směr a ráz vtisknouti též oslavě její, ale naprosto se obejíti beze všeho stereotypního, bude asi nesnadno.

Takto slavnosti Palackého byly skvělé a imposantní. Zde na Moravě zvláště to znamená mnoho, velmi mnoho, a nad jiné v Brně, kde Čechové jmíni osadníky a vetřelci, kde také skutečně podobné projevy naše utlačovány více než prý před třiceti lety; tehda ovšem vládlo pohrdání, dnes vládne strach a vztek. Sebevědomí národní vzrostlo značně nedůstojnými protidemonstracemi. Četné slavnosti po venkově pořádané působily v tom směru velice dobře. Většinou nesly se za heslem „svoji k svému!“, jež má význam dalekosáhlý, snad ani dosti jasně nevytčený; vykládáno však obyčejně ve směru národohospodářském, kde ho neméně než jinde potřebí, arciť nejen slovem, nýbrž i skutkem. Souvisí to sice méně s činností Palackého, ale programmu jeho to cizí není. Hůře jest, že ani tu nelze se nadíti brzkého vydatnějšího obratu, aspoň potud ne, pokud nenastane v Čechách samých; neboť že i tam jest ho velice potřebí, je tím smutnější pravdou, čím méně se to uznává. Ale o tom jindy.

Uznávajíce tyto přednosti vlasteneckých slavností, zvláště těch, o nichž je řeč, nemůžeme si zatajovati, že nemalou měrou trpí také vadami shora naznačenými. Již veliký počet slavností takových vůbec, při nichžto se počítá na širší kruhy, naplňuje obavou, aby více neškodily než prospívají. Ne posledním důvodem jest, že sevšedňují, ač právě opak zamýšlejí. Účastenství se sice vždy nějak probudí, ale účastenství vniterné neroste úměrně s nimi. A mnohým nelze zazlívati, že se těch slavností začínají již báti. Nazve to někdo snad nevlasteneckým ne-li hůře, ale o pravdě se může snadno přesvědčiti, že mnohým není možno plýtvati tak časem a penězi, jak slavnosti ty po něm žádají. A netýká se to jenom některých jednotlivců, kteří by tedy mohli zůstati doma, jak mnohdy nemohou: týká se to i národního majetku vůbec. I svátky, takto i hospodářsky důležité, mohou se státi škodlivými, jestli jich příliš mnoho. Říká se sice proti tomu, že peníze takto vynaložené zůstanou

doma, mezi našinci. Nikoli, nezůstanou, aspoň z velké části ne; v naší hospodářské a průmyslové závislosti rozumí se samo sebou, že ji draze platíme. Ale to by konečně nebylo nejhorší. Mnoho majetku zajisté přijde tak vůbec na zmar; přemnozí jednotlivci vydají mnohem více, než vydávati mají a mohou; zbytečné potřeby rostou a na skutečné se pak nedostává. Bylo by tedy záhodno, vynikající slavnosti počtem poněkud omeziti, aby byly a mohly býti vynikající, jak krajinské, tak ústřední.

O slavnostech „dobročinných“ mluveno a psáno již mnoho. Křesťanská almužna se každým sobectvím snižuje. Pravidlo to třeba obrátiti též na dobročinné slavnosti, o nichž ovšem další soud se pozměňuje dle toho, jaké jsou. Stovku zcela zbytečně utratiti, aby dobročinný účel dostal zlatku, je zajisté málo dobročinné. Mutatis mutandis arciť i leckterá slavnost Palackého dle toho dopadla!

Omezením slavností repraesentačních získala by jakost jejich, po případě staly by se východiskem a pobídkou plodné práce. Prohlédněme si programm některé slavnosti Palackého. Jedna neb více přednášek jednalo o něm. Povaha řečí takových, jak zmíněno, jest povšechná, panegyrická a jen v povšechných rysech parenetická a praktická. Jsou snad velice obsažné, poučné ve směru theoretickém nebo praktickém, ale jsou přece vždy jaksi summarní. Účel jejich jest především nadchnouti, tak že vylučují předně veškeru kritiku nesouhlasnou. Nepravím, že by ji vylučovati musely — vždyť oslavujeme-li muže skutečně zasloužilého, výsledek bude proň zajisté i přes tu kritiku čestný — avšak z pravidla u obecenstva obyčejného ji vylučují, jelikož by porušovala náladu. Totéž platí o diskussi, dotazech, vysvětlivkách a pod., které beztoho nejsou o slavnostech obvyklé a skutečně se tam ani nehodí; také by porušovaly náladu, která jakéhosi clair-obscuru potřebuje a proto analyse se štítí.

Řeči slavnostní znamenají, jak řečeno, vrchol slavností. Pokud jimi jsou (neb tentokrát byly), závisí na rozličných činitelích. Přečasto jimi nejsou již proto, že samy v sobě nemají ceny věcné. Nejskvělejší řečníci slavnostní bývají často slabými znalci věci, o které mluví. U Palackého možno sice bráti plnými hrstmi odkudkoliv, ale nějaké pozornosti přece bylo třeba, aby se neopakovaly otřepané nepravdy, na př. o husitství, o státním právě atd.

Vzdělávací význam řečí slavnostních k zástupům, i dobrých, se, myslím, přeceňuje. Zhusta již fysické překážky staví se v cestu, zvláště na volných prostranstvích, kde ty „hlučné souhlasy“ platívají tomu,

že druzí křičí. Pak nebývá potřebné vnímavosti, která předpokládá nějaký zájem a vědomost o předmětě řeči. Řekne se sice, že to právě jest úlohou řeči samé. Myslím, že obyčejně je to nemožno, jelikož řeč taková chce orientovati o celku, a takto v jednotlivostech nezbytně mnoho předpokládá. A jak je o vzdělání lidu našeho v té věci postaráno, netřeba doličovati; teprve v nově katolicko-politické jednoty něco tu napravují.

Toto jest úkolem t. ř. drobné práce, která má slavnosti předcházeti, je doprovázeti a po nich následovati. Po řečnění a přípitcích má následovati věc, na kterou se vztahovaly. Vždyť právě naše slavnosti jsou nejdůtklivější výzvou k práci; koho pak jiného může národ náš oslavovati, než hrdiny práce, tiché drobné práce? Každý z nich pak má něco zvláštního, čím do rozvoje našeho zasáhl, čím dal podnět a příklad k práci další. Kdyby těchto rozmanitých stránek bylo použito, celek byl by dávno jinačí. Na to třeba v užších, více stejnorodých schůzích se uraditi, domluviti a prakticky rozhodnouti. Bohužel i do nich přenáší se ton, jemuž neprávem se říká professorský, ton pathetických deklamací, které mají ostatní bez námitky vyslechnouti. Lid náš ovšem je těžko do diskusse zavésti. Jednak uctivost a nesmělost, jednak zmalátnělost vadí mu, aby se vzchopil a své názory neb zkušenosti pověděl, které v místních podnicích zajisté zaslouží především pozornosti. Příslovná „moudrost až po hromadě“ kvete ještě pořád; študovaní páni zkusí v poradách se zástupci lidu velmi často, že jim všechno schvalují a pozdě teprve svoje pravé mínění projeví. Ale při vhodných příležitostech dobře jest, účastenství a samočinnost jejich tak probouzeti a s vyššími snahami ve spojení uváděti. Prospělo by to oběma stranám, vzdělancům i lidu, a věci nejvíce. Jen tak se může popularisovati osvěta a zástupcové její.

Palackého povaha i obsáhlá činnost dává mnoho mysliti a skutkem doháněti. Bude-li slavnost jeho opravdu účinnou pobídkou k tomu, nelze ještě říci. Dle okolností zdá se, že v Čechách učiněno bude něco pro literaturu Palackého a v duchu jeho; zatím prý připravuje se látka k obšírnému životopisu Palackého. U nás na Moravě točí se snahy kolem školství a hospodářství, v onom na předním místě o universitu. Je vlastně smutné, že národ svými silami nucen plýtvati i na agitace o potřebné školy, ale „kulturní“ stát již to tak nese. Agitace naše ostatně zůstávají vždy velice krotkými, tak že výsledky nás nikdy nepřekvapí. O universitu a vysoké školy vůbec nemá obecenstvo širší velikého zájmu. Vzdělanci mimo kněžstvo a učitelstvo málo se s ním stýkají,

professoři bohužel nemohou, ostatní většinou nechtějí, leč jedná-li se o volby na různá čestná neb výnosná místa. Studentstvo pak počíná si namnoze tak „radikalně", že rozvážnější vůdcové lidu jsou rádi, dovedou-li „vzdělávací" činy jeho paralysovati. Bere snad také na sebe více, než unésti a zodpověděti dovede; snaživost a dobrá vůle ještě není všecko. A kdo mu takové úkoly dává, se které není, škodí jemu i společnosti, ve které ono má působiti. Hodslavský sjezd, jejž jinak možno s povděkem a uznáním zaznamenati, jest poučný na obě strany: dobrou i špatnou. Kdo chce osobní snášelivost pro sebe, uč se ji prokazovati také druhému; u studentstva platí to vůči zástupcům našich směrů dvojnásob. Přesvědčení, má-li jaké, uč se ctíti též u jiného a neodsuzuj všetečně, co právě není po chuti, čemu třebas nerozumí.

Školství ženského a služebných osob ujaly se v Hodslavicích české dámy s chvályhodnou energií, jíž, jak známo, už tolikrát dobré věci na Moravě pomohly. O vytrvalosti jejich dle dosavadních zkušeností nelze pochybovati; budiž jí přáno hojných výsledků.

Upozorňuji toliko, že by nebylo záhodno, následovati mužů v zanedbávání ženského hnutí křesťansko-socialního, které je národnosti zajisté věrnější než leckterá dama rozličných vlasteneckých výborů, tak jako české dělnictvo křesťansko-socialní od začátku věrně stojí při praporu národním, ač ignorováno od světské a vůdčí intelligence naší, která teď teprve našla mezi dělnictvem také národovce (t. ř. „národní dělnictvo") a, dávajíc si od nich dělati stafáž, celou vlasteneckou lásku na ně přenesla.

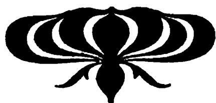
Nemohlo by býti lepšího uctění památky Palackého, než kdyby z oslavy jeho vzešla nějaká vydatnější hmotná a mravní pomoc zuboženému rodnému kraji jeho, Valašsku. Na to by však bylo třeba, aby se schůzí a prací súčastnili činitelé, kteří v těch věcech něco zmohou. Takto je vše příliš akademické — také jedna vada našich slavností a schůzí. Petice studentů neb několika občanů jsou sice něco, ale velmi málo. Tu třeba také peněz a vlivu. Dobrý znalec poměrů na Valašsku dodal mi však, že ani všechny tyto umělé prostředky úplně nepomohou, dokud nenaučí se lid pomáhati si sám, větší mravností v každém směru, spořivostí a pod. Almužnami a podporami pomůže se prý jenom na chvíli, kořen zla zůstane v lidu dále. Nuže, povolaní strážcové měli by zde vděčné práce dost, a bylo by to nejenom v duchu Palackého, nýbrž ještě daleko vyššího znalce potřeb našich.

Vzdělávání skrze knihovny slavnostmi našimi mělo nabýti nových popudů. Opět jiný znalec poměrů v „krajích ohrožených" s nemalou

roztrpčeností vypravoval, jaký hrozný brak se do knihoven těch posílá a, pokud nejsou řízeny kněžími neb některými učiteli, také zařazuje a odtud půjčuje. Upozorněno na to ostatně již častěji, že takové dobrovolné příspěvky knihami jsou dobré věci zhusta na závadu, poněvadž odpadky soukromých knihoven nebo knihkupeckých skladů dostávají se tak mezi lid. Studentstvo prý pokrokové chápe se nyní také práce té, ale v jakém duchu ji asi vede, toho by vlastní časopisy a knihy, které si samo pro sebe vydává, byly smutným svědectvím. V té věci ovšem dle jistých názorů Palacký musí býti překonán.

A překonáván skutečně našimi bujarými studenty z Prahy a jistou částí učitelstva tak důkladně, že div by se v hrobě neobrátil. Bezúčelné štvanice, uličnické randálství, úžasná povrchnost a při tom neméně úžasná nadutost zlaté mládeže té kontrastují velice nepěkně s programmem a odkazem Palackého. Ale ovšem, tento žádá píle a studia, vzdělávání se! Dělati povyk a nadávati klerikalům je pohodlnější.

O vědě a politice mohlo při slavnostech býti nejméně řeči. Ona omezuje se na užší kruhy, tato jest u Palackého za nynějších poměrův odiosní; z politických nauk jeho, tolikaletého vůdce politiky české, hlásají se širší veřejnosti jenom některé nynějšku opportunní názory, a ty ne vždy správně. Za to některými spisy a články vědecký i politický směr jeho pěkně osvětlen. Rozebírati a posuzovati jich nejsem povolán. Chci budoucně jen vytknouti poměr náš ke slavnostem a poněkud také k náboženským názorům Palackého.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil. (Č. d.)

Jiného názoru jest fenomenologická theorie moderních sensualismu, pokud se týče materialismu oddaných esthetiků, kteří bytnost krásy z pouhého vnějšího tvaru věci dovozují. Již Lessing ve svém Laokoonu praví, že nejvyšší úkol krasoumy záleží v zobrazení tělesné krásy. Nejvyšší tělesná krása jest prý idealem pro veškero umění výtvarné.[1]) Tentýž čiře formalistický názor o kráse hlásá také Herbart.[2])

Že theorie fenomenologická či formalistická jest úplně licha, plyne již z principů, které jsme o kráse podle sv. Tomáše vytkli. Popírát právě podstatu vší krásy, která záleží ve znázornění krásy idealní. Kterému dílu tato idealní krása schází, čili jinými slovy: Které dílo znázorňuje ideje rozumné přirozenosti lidské protivné, přestává býti estheticky krásným. Schází mu právě to, co činí věc krásnou, schází mu oživující duše, která je duchem svým proniká a oduševňuje a pravou idealní krásu po něm rozlévá. Proto jest nesprávno, jak fenomenologická esthetika z principu Lessingova dále dovozuje, že tvary umělecké musí býti prosty všeho výrazu. V umění prý platí jen realnost, jen dokonalá tělesnost, jen krása formy má prý býti idealem umělcovým. Než zobrazení tělesnosti jest prací čiře technickou, a uměleckou se stává teprv tím, když krásným vnějším tvarem krása duchová, idealní se jeví. Pouhý tělesný tvar bez výrazu krásné ideje nemůže se nikdy krásným nazývati. Ovšem musí tento výraz býti takový, aby vnitřní ideji, kterou má zobrážeti, byl úplně přiměřen, aby na venek vnějším smyslným tvarem vnitřní krásu a velebnost její co nejdokonaleji jevil a zrakům našim představoval. Jinak by dílo umělecké postrádalo druhého podstatného momentu krásy, totiž vnější formy.

Proto zdravému lidskému rozumu jest jediné přiměřena nauka, kterou křesťanská filosofie vždy hlásala, že není pro člověka krásy čiře obsahové ani čiře formové, nýbrž že jen ten předmět může býti krásný a člověku zálibu a rozkoš působiti, který znázorňuje krásnou myšlenku v krásné formě. Křesťanská filosofie ne-

[1]) Laokoon XXXI. 3. Aufl. Berlin 1805. S. 353 ff.

[2]) Sämmtl. Werke. Herausgeg. v. Hartenstein d. 4. § 328.

podceňuje tudy důležitosti krásy formové, ale učí, že forma jest jen jedním momentem krásy, a že proto žádá momentu druhého, krásy ideje v díle zobrazené a uskutečněné.

Křesťanská filosofie vidí v každé stvořené věci ektyp ideje, jejíž prototyp chová Bůh ve svém rozumu od věčnosti. Proto halí a skrývá v sobě každá světová bytost nějakou uskutečněnou myšlenku a zobrazuje tak ve svém vnějším smyslném jevu nějaký idealní obsah. To platí o každé bytosti bez rozdílu. V celém všemmíru prosvítá ze vnějších smyslných tvarů věcí svět idealní, nadsmyslný, transcendentalní, svět, do něhož nemůžeme pouhými smysly vniknouti. A proto jest svět tento každému zvířeti, i tomu, které by jemností a bystrostí svých smyslových potencí převyšovalo nesčíslněkráte každého člověka, stonásobnými zámky a závorami na věky uzavřen. Zvíře postřehuje jen smyslné jevy bytostí jednotlivých, ale myšlenek z těchto jevů zářících nevnímá. Člověk však tím se liší od zvířete, že mimo potence smyslové jest obdařen ještě také potencemi vyššími, potencemi duchovými, kterými proniká vnější smyslný jev věcí hmotných a povznáší se do světa duchového, idealního, jenž se za tímto jevem rozprostírá. Vnější tvary věcí jsou jen branou, kterou duch lidský do jejich nitra vchází.

Duch lidský jsa obrazem a podobenstvím samého ducha božského nalézá přiměřený a sourodý předmět pro své poznání a pro svou lásku jen v duchovosti, jen v idealnosti, a proto neodolatelným pudem své rozumné přirozenosti vniká vnějšími smyslnými jevy věcí do říše idealní, ve které jediné jeho touha, jíž po pravdě, dobru a kráse prahne, nalézá ukojení. Říše idealní, toť vlast, toť ráj, toť nebe jeho. Dokud do říše této nevkročí, jest v cizině, jest ve vyhnanství, v němž proti oné přirozenosti jsa držán, sám sobě nerozumí, sama sebe ztrácí. Čím však hlouběji do říše idealní vniká, tím více sebe nalézá, tím více ve své duchovosti, jíž nade všecko ostatní tvorstvo jest povýšen, se kochá a tím větší rozkoší plesá.

Ale že do říše idejí může jen vnějšími jevy věcí vnikati, proto nemůže nikdy od těchto jevův odezírati. Kdyby sebe hlouběji do idealní pravdy vnikal, vždy zůstává vázán jejím smyslným jevem. Jen čirý duch, jenž nemá žádné tělesnosti, nazírá neprostředně a přímo na pravdu, jak v sobě jest, a nepotřebuje k tomu žádných vnějších obalů. Jemu září pravda sama sebou a nežádá na něm, aby právě než mu objeví svůj jasný svit, rozbil tvrdou její skořápku, aby odstranil obal, v němž své krásné a lahodné jádro halí. Jinak u člověka.

Má-li nějaký předmět býti člověku zdrojem záliby a rozkoše, musí býti jeho lidské přirozenosti přiměřen. Proto nesmí lahoditi jen jedné mohutnosti, na úkor a závadu mohutností ostatních. Obzvláště nesmí býti příjemný jen nižší stránce přirozenosti lidské, smyslnosti, a příčiti se stránce vyšší, stránce duchové, která jediné člověka činí člověkem a povznáší jej nad němou tvář. Aby byl předmět skutečně krásný a člověku se líbil, musí všecky jeho mohutnosti souměrně vzbuzovati a v souladnou činnost uváděti. Jen tak vzniká v člověku onen harmonický souzvuk všech jeho činností, který jej blahou libostí a rozkoší naplňuje. Poněvadž však smyslové a duchové mohutnosti nejsou v člověku souřaděny, nýbrž podřaděny a nadřaděny, může harmonický souzvuk v něm jen tenkráte vzniknouti, když činnosti mohutností smyslových slouží činnostem mohutností duchových. Za tou příčinou musí poznání smyslové vésti člověka k poznání idealnímu, v němž všechno poznání lidské konečně dostupuje svého vrcholu. Proto naše esthetické poznání nesmí lpěti jen na povrchu věcí, na jejich smyslném jevu, na jejich vnějším tvaru, nýbrž musí pronikati ku vnitřní jejich bytnosti, k pravdě, k ideji. Jen když takto se jeví, jeví se harmonicky, jeví se lidské přirozenosti přiměřeně, a jest příčinou blahé záliby a rozkoše.

Kdyby krása záležela jediné v úměrnosti, leposti a vnadě vnější formy, pak by bylo zobrazování a znázorňování nahého lidského těla nejvyšším vrcholem vší krásy a všeho umění. K tomu konci také umění skutečně dospělo, jakmile se esthetika postavila na sensualistické stanovisko čirého materialismu. Je-li člověk, jak sensualismus učí, jen smyslovým poznáním opatřen, pak nepronika až ku vnitřním bytnostem věcí, nýbrž lpí jen na jejich smyslném zevnějšku. I kdyby tento zevnějšek skutečně skrýval v sobě nějaký idealní obsah, kdyby v sobě choval výraz nějaké ideje, nemohl by člověk do něho vniknouti, poněvadž by neměl mohutnosti tomuto idealnímu obsahu přiměřené. Člověk čiře smyslný směřoval by ku předmětenstvu čiře hmotnému, smyslovému. A poněvadž nahé lidské tělo jest nejdokonalejším jevem ve veškerém oboru přírody, proto by pak ani umění nad nápodobování tohoto jevu nemohlo se povznésti.

Názor, jenž v nápodobování lidských nahot vidí vrchol krásy, jest však zcela nesprávný, poněvadž se příčí nejprvnější vlastnosti vší krásy, jež záleží v lesku pravdy (in splendore veri). Nápodobování a znázorňování nahot odporuje však pravdě ethické. Nikdo, kdo neztratil všeho citu pro krásu, nemůže díla, byť i nejdokonalejší formou vynikalo, nazývati krásným, je-li mravně ošklivým a hnusným. Mravně

ošklivo jest však vše, co věčným zákonům mravnosti odporuje. Dílo, které nedbá zákonů těchto, může míti krásnou formu, krásným však není! Každý opačný názor jest hrobem umění, jak jeho dějiny obzvláště v poslední době dokazují.

Kdykoli umění znázorňuje osobnosti lidské, musí se toto znázorňování srovnávati s jejich povahou, zásadami, duchem atd. Jinak není ani psychologicky pravdivo. Jak může však někdo říci, že člověku jest zcela přiměřeno, objevuje-li se zrakům našim v úplné nahotě? Vždyť každý člověk, jenž má v srdci svém jen nejmenší jiskru citu pro stud, cudnost a slušnost, ostýchá se tělo své obnažovati. Sami mouřeníni a a lidští kmenové na nejnižším stupni vzdělanosti postavení v dospělém věku aspoň částečně tělo své odívají. Jsou-li však přece lidé, kteří tak nečiní, pak jsou to bytosti úplně zvrhlé, až ke zvířeti skleslé, a nemohou nikterak býti vzorem, jejž jest umění napodobovati. Či bude snad někdo prohlašovati za ideal života lidského a proto také za vzor nápodobování hodný ony scény, které se odehrávaly v arénách římských, když na žádost diváků rozpoutanou smyslností až k šílenství puzených herci a herečky všechen šat se sebe svlékali a nahá těla jim na odiv stavěli?! A umění, jež má nám ideal člověka před zraky předváděti, má spatřovati v znázorňování právě nahot lidských vrchol vší krásy?

Mnozí esthetikové chtějíce dokázati oprávněnost nahot v umění, poukazují k umění antickému. Avšak mezi Řeky počali teprv po Pheidiovi, tedy v době, když již umění řecké pokleslo, některé osobnosti bez oděvu zobrazovati. A i tu byli to pouze bohové a bohyně, kteří náležejí k temné stránce mythologie řecké, jako byla Afrodita (Venuše) a personifikace s ní téměř související. Kde však věk a důstojnost žádaly oděvu, tu jistě nescházel. Tak na př. Joviš, Neptun, Aeskulap, přísná Pallas Athene, Diana, vážná Juno, Ceres a j., nebyli nikdy bez oděvu. Sami tedy Řekové cítili, že nahota s ideou těchto bohův a bohyň se nesrovnává.

Prostá nahota nemá tedy v umění žádného místa. Jen tam, kde jí historická pravda nezbytně žádá, lze ji připustiti, na př. na obrazích ukřižovaného Spasitele, mučeníkův atp. A i tu jest umělci tělo jen potud obnažiti, pokud historické pravdě přiměřeno, a při tom se všeho vystříhati, co by mohlo cudné oko v jakékoli příčině urážeti! Jak nízký jest proti názoru křesťanskému názor, jenž v nahotách vidí vrchol krásy! Než názorem o kráse, že jest „splendor veri“ a „repraesentatio ideae per sensibilem formam“, není ještě pojem její úplně vyčerpán.

Předmětem našeho rozumového poznání nejsou toliko jednotlivé věci samy o sobě, nýbrž také jejich vespolné spojení a sdružení, v němž

jsou v řádu světovém postaveny. Z tohoto spojení a sdružení vznikají různé větší neb menší skupiny, které se kolem jednotlivých bodů, které zákony nazýváme, pořád výše a výše řadí, až konečně ze sebe jednotný pořádek světový vytvořují. Každé skupině věcí vládne nějaký společný zákon, který ji při vší nekonečné rozmanitosti a pestrosti jejich jednotlivých částí v jednotném bodu zahrnuje a soustřeďuje. A člověk právě tím jeví svou rozumnou přirozenost a povznáší se nad zvíře, že nelpí na jednotlivých členech skupin bytostí přírodních, nýbrž že všude z této rozmanitosti proniká k jednotnému zákonu, kterým se skupiny tyto řídí. Člověk již svou přirozeností hledá všude jednoty v rozmanitosti a pestrosti. Duch náš nepřestává na postřehování jednotlivých vnějších jevů věcí, jak zvíře činí, nýbrž povznáší se všude z rozmanitostí těchto jevů k jejich společné jednotě. Kdyby byl opatřen jen poznáním smyslovým, lpěly by na věky jen na povrchu věcí, na rozmanitosti jejich jevů; ale poněvadž má také poznání duchové, hledá všude bytností těchto jevů, a v těchto bytnostech zároveň oné s p o l e č n é j e d n o t y, ve které jako v nějakém zářném ohnisku věci v jakékoli příčině sobě podobné aneb sourodé spojuje a soustřeďuje, a tak onen společný zákon poznává, který je přese všechnu jejich rozmanitost v jeden celek slučuje. Odtud dá se také vysvětliti ona zvláštní záliba, kterou člověk pociťuje nad každou rozmanitostí na jednotu uvedenou a v jednotě zobrazenou. Čím jasněji tato jednota při veliké rozmanitosti zjevů předstupuje před zraky naše, tím větší kocháme se v ní zálibou. Ani jednota sama se nám nelíbí, ani pouhá rozmanitost. Záliba naše nad pouhou přímkou nebude zajisté veliká, ale také nebude nám zdrojem rozkoše čára beze všech pravidel co nejrozmanitěji zakřivená a zohýbaná. Teprv tenkráte stává se nám čára předmětem záliby, jeví-li se v jejím zakřivení jistý zákon. Proto také více než jednoduchá podoba nižších zvířat líbí se nám souměrnost a tvar druhů vyšších, u nichž již mnohem jasněji jednotný plán v přebohaté přespletité skladbě ústrojného života se jeví. Z téže příčiny naplňují nás dómy slohu gotického větší zálibou, než na příklad chrámy renesanční. V žádném jiném slohu nespojuje jednotná myšlenka částí nejrozmanitějších v tak ladný jednotný celek, jako u domů gotických. Proto zajisté každý cestovatel po Italii opouští s větším uspokojenímna př. dóm milanský, než sám dóm svatopetrský v Římě, který jen svými ohromnými rozměry pozorovatele uchvacuje, nikoliv však oním libým pocitem, který při dómě milanském při pohledu na celý ten les věží, pilířů, sloupův atd., všechny struny srdce jeho v přelíbezný harmonický souzvuk nalaďuje. Alespoň pisateli se tak na jeho italské cestě před lety dálo.

Poněvadž, jak sv. Tomáš praví, krásným jest jen to, co byvši poznáno, čili co pohledem svým baví (quod visum placet), musí nutně i jednota v rozmanitosti (unitas in varietate), aneb redukce rozmanitých zjevů na jednotu, jak Platon krásu také vyznačil, býti zdrojem esthetické záliby, musí v sobě krásu obsahovati.[1])

Aby však jednota v rozmanitosti soustředěná se nám líbila, musíme ji jasně poznávati. Proto musí rozmanitost v jednotě nějak smyslně se jeviti, neboť jen tak můžeme ji poznati a esthetický požitek z ní čerpati.

Kdykoli rozum náš proniká ze smyslných jevů věci k její bytnosti, poznává nejen tuto věc individualní, která se smyslům jeho představuje, nýbrž zahrnuje v pojmu její bytnosti již také vždy všechny ostatní věci, které s ní náležejí k jednomu druhu aneb řádu. Máme-li na př. pojem nějaké určité konkretní lípy, poznáváme nejen tuto lípu, nýbrž poznáváme lípu vůbec, t. j. to, co činí lípu lipou a co ji liší od každého jiného stromu, co je tedy všem nesčetným jedincům druhu lip společno. Proto poznání bytnosti věci zahrnuje v sobě v jisté míře vždy již také poznání jednoty bytnosti v rozmanitosti jedinců k témuž druhu aneb rodu náležejících. Praveno-li tu dříve, že jest krása „repraesentatio ideae per sensibilem formam“, pak názor tento o kráse úplně se shoduje s definicí, že krása záleží v jednotě v rozmanitosti se jevící. Každé znázornění ideje ve smyslné formě jest také vždy jednotou v rozmanitosti.[2])

Probrali a uvážili jsme hlavní zásady a principy nauky scholastické o kráse a vlastnostech jejích. Vyšli jsme z definice sv. Tomáše: „Pulchra dicuntur, quae visa placent“, a pravili jsme, že definice tato, ačkoliv vyjadřuje jen subjektivní dojem krásy, vyznačuje přece cestu, po které lze vystihnouti také její moment objektivní, jenž záleží v lesku dokonalosti. Proto lze také o kráse říci, že jest „splendor perfecti“

Poněvadž však vše, co je „perfectum“, vyjadřuje a obráží v sobě. vždy také nějakou pravdu, nějakou ideu, proto jest krása také „splendor veri, splendor ideae“. A poněvadž „verum“ či „idea“ musí se nám vždy nějak jeviti, můžeme o kráse, aspoň o kráse řádu fysického také

---

[1]) Dr. Const. Gutberlet, »Allgemeine Metaphysik«. 2. Aufl. Münster 1890. S. 140 ff.; Ernst Commer, »System der Philosophie«. 1. Abth. Münster 1883. S. 92 ff.; Fr. Zeph. Gonzalez, »Philosophie des hl. Thomas von Aquin«. Aus dem Spanischen übersetzt von C. J. Nolte. 1. Bd. Regensburg 1885. S. 386 ff.

[2]) Dr. Constantin Gutberlet, »Allgemeine Metaphysik«. 2. Aufl. Münster 1390. S. 145 ff.

říci, že záleží „in repraesentatione ideae per sensibilem formam". Jelikož však vnější smyslný jev či tvar stojí naproti ideji, která se ve tvaru jeví, v poměru rozmanitosti k jednotě, proto také může se krása nazvati „unitas in varietate". — „Quod visum placet", „splendor perfecti", „splendor veri", „repraesentatio ideae per sensibilem formam", „unitas in varietate" — všechny tyto výměry krásy vyjadřují jeden a týž pojem krásy toliko různými směry, z rozličných stran a hledisk.[1]) Toť asi jsou hlavní myšlenky, na kterých křesťanští esthetikové svou nauku o kráse budují. A myšlenky tyto plynou nutně z nauky sv. Tomáše o účasti tvorstva v Bohu a jeho vlastnostech. Jsou-li všecky dokonalosti bytostí svěřených jen účastí a údělem dokonalostí božských, jest i krása tvorstva, jakož i krása předmětův uměleckých jen zábleskem krásy božské. Proto také z krásy tvorstva můžeme se povznésti k poznání krásy božské. Zde na světě není ovšem možno na Boha přímo patřiti, jak v sobě jest a v bytné jeho kráse se kochati. Zde božskou krásu poznáváme jen potud, pokud ve tvorstvu se jeví. A nemůže-li člověk ani přibližně si představiti oné blažené rozkoše, kterou by musela plesati duše jeho, kdyby najednou na krásu všeho tvorstva patřil, co teprve říci o radosti a blaženosti oněch šťastných duchů, kteří na Boha, na tuto bytnou krásu a zdroj vší stvořené krásy neprostředně, aneb jak praví Písmo sv., tváří ve tvář patří?! Tuto blaženost může duch lidský jen slabě tušiti, představiti si jí ani přibližně nedovede.

Čím dokonalejší je bytost, čím vyšší a velebnější idea božská jest v ní uskutečněna, tím větší má také účast ve kráse božské. A poněvadž stupnice stvořených bytostí jest nekonečna, proto září také krása božská na světě nekonečně rozmanitým způsobem. Ačkoliv již každý hmotný prášek nám krásu božskou jeví, přece na pravém místě tuto krásu člověk v sobě obráží.

Člověk zahrnuje ve své přirozenosti dvojí stránku, hmotnou a duchovou, soustřeďuje v sobě také krásu všeho světa hmotného i duchového. Paprsky krásy, které v jednotlivých světových bytostech jen po různu a jednotlivě se jeví, sbíhají se v člověku jako v nějakém zářném ohnisku. A i v tomto smyslu lze právem o člověku říci, že jest mikrokosmem makrokosmu, malosvětem velkosvěta, a že tento malosvět soustřeďuje v sobě krásu všech stvořených bytostí, představuje a znázorňuje nám co nejdokonaleji krásu samého Boha. Poněvadž však krása božská září ve všech bytostech stvořených, tedy nejen v duchu lidském,

[1]) Dr. Constantin Gutberlet, »Allgemeine Metaphysik«. 2. Aufl. Münster 1890. S. 145 ff.

nýbrž i v ostatních pod člověkem stojících bytostech, proto stojí duše lidská ke všem tvorům z této příčiny v poměru jakési podobnosti a sourodnosti. Duch lidský, tento nejdokonalejší odlesk krásy božské, kloní se zcela přirozeně a proto nutně ke všem bytostem, ve kterých se mu krása božská zvláštním nějakým způsobem jeví a kochá se v kráse jejich. Nalézát v nich svou vlastní podobnost a sourodnost. Z té příčiny pociťuje vždy zvláštní zálibu a rozkoš v bytostech, ve kterých duchovost nějak se jeví. Simile simili gaudet.

Duše lidská jest podstatou nezrušitelnou a nesmrtelnou. Proto pociťuje zvláštní zálibu ve všem, v čem se pevnost, stálost a trvalost zračí, jako na př. v pohledu na nebetyčné hory. Duše lidská jest podstatou činnou či živou, která jak sebe samu tak i tělo do činnosti uvádí. Proto jest zcela přirozeno, že nalézá zvláštní rozkoš v tom, v čem se pohyb, činnost a život jeví. Více se kochá na př. v krásné růži, než v pouhém nerostu, a v člověku více než v každém jiném tvoru.

Duše lidská jest podstatou rozumnou, jež ve svém poznání netkví na smyslných jevech hmotných individualních bytostí, nýbrž ponořuje se pod jejich jevy a svým druhovým světlem poznává a vystihuje, co jest jim společno — bytnost věcí. Proto jí zvláštní rozkoš působí vše, z čeho jí světlo a jas vstříc září. A cítí-li duše zvláštní zálibu ve všem, co jest její duchové povaze v jakékoli příčině podobno, kochá se také nutně ve všem, v čem duch božský se jeví.

Duch lidský směřuje nutně svou přirozeností k Bohu, k tomuto vzoru, původu a cíli svému, a proto objímá s rozkoší vše, v čem mu vzor božský září, nalézaje v tom jistou měrou svou vlastní sourodnost a soupodstatnost, shledávaje a nalézaje v tom sama sebe, svůj obraz a odlesk, v němž se nejen on sám, nýbrž i jeho vzor — Bůh — zrcadlí.

Poněvadž Bůh tento svět stvořil podle odvěčného idealního plánu, probleskuje ze všehomíra nesčetný počet božských idejí, které ačkoliv jsou povahy nejrozmanitější a na pohled i protiklady v sobě obsahující, přece zase v jednotě se pojí. Proto jest vesmír při vší neskončenosti, nesčetnosti a nevystihlosti svých jednotlivých bytostí přece celkem těsně sečlánkovaným a venkoncem sjednoceným; jest při vší rozmanitosti jednotou. A co platí o celém všemmíru, platí o každé jednotlivé říši a o každém jednotlivém řádu ve všemmíru. Všude vládne jednota v rozmanitosti. A poněvadž duch svou vnitřní přirozeností směřuje k Bohu, této naprosté jednotě, dokonalosti a pravdě, proto jest již svou lidskou přirozeností nutkán, aby se ve svém životě všude z rozmanitosti k vyšší jednotě povznášel. K jednotě však naprosté, k Bohu, nevystupuje,

leč po stupních nekonečně mnohých. Neb jednoty nejnižší z rozmanitosti individualních přírodních zjevů sestrojené, ku kterým se na prvém místě povznáší, jsou zase velikou rozmanitostí, kterou jest člověku zase na vyšší jednotu uváděti atd., až konečně všechna rozmanitost ve přírodě a v duchu lidském obsažená dochází v Bohu své naprosté jednoty. Kdykoliv člověk v nějaké rozmanitosti zjevů přírodních postřehne jednotu, v níž se tyto zjevy sbíhají, vždy duchu jeho zazáří také nějaký paprsek božské pravdy, dokonalosti a krásy a vleje do něho proud libé rozkoše. A tato libost a rozkoš tím více vzněcuje a uchvacuje jeho útrobu, čím více jednotlivých bytostí, jejich přirozenosti, síly, činnosti atd. na jednotný zákon uvádí a čím více takto k jednotě, dokonalosti a pravdě božské se povznáší.

Poslední důvod, proč krása se nám líbí, jest Bůh. Bez Boha není krásy, podobně jako bez slunce ve světovém prostoru, aspoň v tom, který naše sluneční soustava zajímá, není světla. Kdo Boha popírá, popírá ideal vší krásy, jakož i zdroj, z něhož krása po všem tvorstvu se rozlévá. Bez krásy božské není krásy ani ve přírodě ani v uměleckých předmětech ducha lidského. Vždyť i umělecká díla jsou jen potud krásna, pokud v krásné formě idealní obsah zobrazují. A právě tento idealní obsah povznáší umění na vyšší umění krásného, umění esthetického. I umění, nemá-li býti pouhým řemeslem aneb průmyslem, musí se povznášeti k zobrazování a znázorňování idealů. Předmět, jenž pohřešuje tohoto idealu, není krásný, byť i sebe dokonalejší formou vynikal. Jako Bůh, když stvořil tento svět, tak říkaje oděl své odvěčné ideje smyslným, vnějším, hmotným rouchem, podobně činí též každý pravý umělec. I on ztělesňuje ve svých uměleckých dílech ideje a napodobňuje tak tvůrčí činnost božskou. Rozdíl jen v tom záleží, že Bůh zobrazuje ve svých dílech ideje své, kteréž bytně nejsou, než jím samým, pokud se podle těchto idejí na venek jeví, kdežto umělec, byť byl i sebe původnější a genialnější, žádných idejí v pravém smyslu netvoří a ze sebe nevyvozuje, nýbrž toliko zvláštní uměleckou intuicí naziraje na idealní svět božský do jeho krásy a velebnosti hlouběji než obyčejný smrtelník se ponořuje, a krásu tuto pak vnějším nějakým tvarem nám před zraky předvádí. Proto kdykoliv tvoří dílo v pravdě umělecké a krásné, ztělesňuje vždy nějakým způsobem myšlenku božskou. A čím vznešenější je myšlenka tato, a čím dokonalejším tvarem ji odívá, tím jest dílo jeho Bohu samému podobnějším a tím také krásnějším.[1]) A poněvadž i duch náš Bohu jest podoben, proto

[1]) Adalbert Stifter: Vermischte Schriften. Leipzig. Bd. 1. S. 200.

se mu líbí každé dílo krásné, tento záblesk krásy božské. A záliba a rozkoš jeho tím je větší a tím více proniká a naplňuje všecky jeho útroby, čím vznešenější myšlenku v dokonalé formě v sobě zobrazuje. Než všechny předměty krásné, ať jsou to již bytosti přírodní aneb díla člověkem vytvořená, obsahujíce v sobě jen konečné a obmezené odlesky idejí božských, nikdy nemohou jeviti krásy božské, jak v sobě jest. A poněvadž všecky bytosti na světě stojí svou dokonalostí pod člověkem, proto jejich krása i kdyby byla sebe velebnější, nikdy ducha lidského nevyplní a nenasytí, nikdy úplně ho neoblaží. V rozkoši, která ze stvořené krásy se v něj vlévá, nemůže nikdy záležeti poslední a nejvyšší blaho, po němž každý člověk nutností přirozenou touží.

(P. d.)

O vzdělanosti Slovanů.

Píše Dr. Fr. Nábělek.

Doslov.

X.

53. Bezpříkladná surovost učence první velikosti, nemožno říci člověka vzdělaného, historika, jenž požívá slávy světové, způsobila v prvním okamžiku ztrnutí u nás; z bratrského národa polského ozval se první hlas univ. professora ve Lvově Dra. Baltzera, následovala pak odpověď Čechů: A. Sovy, přizpůsobená surovosti Mommsenově: na hrubý špalek hrubá palice. Trpce, ale pravdivě se vytýká sesurovělému učenci, že vymizely z něho i poslední stopy lidskosti. — Věcně odpověděl Dr. Pekař, docent při české universitě v Praze, se stanoviska Němcům vlastního, protestantského. Vyšla též pěkná odpověď pode jménem: „Audiatur et altera pars! Ein Beitrag zur deutsch-böhmischen Streitfrage“ von P. S.

54. Rozprava naše o vzdělanosti Slovanů měla za účel poukázati k oněm stránkám vzdělanosti, které na venek jaksi nevynikají, nečiní hluku a lesku, zůstávajíce skryty; ale vzdělanost jimi jest podmíněna, jsou to základy vší vzdělanosti: tichý způsob života, stálá bydliště,

zaměstnání orbou, průmyslem, obchodem; krotkost, vlídnost, pohostinství, náboženství — a Slované měli náboženství, jež nedopustí člověku klesnouti na zvíře, záliba v hudbě a ve zpěvu, z něhož vane čistý, zdravý rozum, veselá mysl, zbožný duch, nepokažené srdce, opovržení nešlechetnostmi, vůbec dobrá ethika. To všechno náleží k „rozumu". Tento „rozum" dobře by se přeložil do němčiny „Vernunft". Nerozumně si počíná, kdo nechce přizpůsobiti se novému pokroku, novým okolnostem a vzpírá se moci neodolatelné; nerozumný nepřijme nových názorů, nemůže vymaniti se ze zastaralých předsudků, v nichž byl vyrostl, není přístupen pokroku a proto není schopen, aby byl na výši časové, tím méně jest schopen, aby kráčel v popředí civilisace a razil nové dráhy pokroku. Člověk takový osvětě nejen není na prospěch, nýbrž na závadu, an zdržuje pokrok a zničil by jej, kdyby mohl; ba jemu by barbarství svědčilo nejlépe. Proto ve prospěch kultury bylo by odstraniti takové překážky. — Hle to všechno jest obsaženo ve slovech: „Seid hart, Vernunft nimmt der Schädel der Tschechen nicht an, aber für Schläge ist auch er zugänglich ...." „Und nun sind die Apostel der Barbarisierung am Werke, die deutsche Arbeit eines halben Jahrhundertes in dem Abgrunde ihrer Unkultur zu begraben ...." Dříve již řekl Berthold Auerbach, jenž ve svých spisech přetéká láskou k člověčenstvu: „Den Tschechen sollte man Rattengift geben."[1])

To mají o národě českém cizinci, naši nejbližší sousedé, pěkné ponětí! O Zulukafrech věru více vědí než o národě v srdci Evropy žijícím! O kéž by raději nic o něm nevěděli; ale oni vědí jen co nenávist, nepřátelství, zarytá prolhanost o něm od věkův, a zvláště v době nové bohaprázdná nesvědomitost do světa hlásá. — Měl jsem v úmyslu pojednati o příkoří národu slovanskému činěném od jejich sousedů jakýchkoli plemen, ať to bylo fysické násilí nebo nepřízeň spisovatelů, však vzdávám se toho úmyslu a poukazuji na Kollárovu báseň „Slávy dcera", vlastně na výklad čili vysvětlivky k té básni, zejména ku zpěvu pátému, ač i jinde po různu jest hojnost dokladův o nepřátelství ke Slovanům, jako na př. ku znělce 94. a násl. zpěvu druhého. Ať se neříká, že Kollár byl básníkem, a od básníka že neučíme se dějepisu. V jeho vysvětlivkách uvedena jsou díla a prameny za doklady; tam nemluví básník.

55. Bylo by zmíniti se o slavných skutcích a jménech Slovanů na důkaz, že Slovanům patří v dějinách politických i kulturních čestné

[1]) Audiatur et altera pars.

místo. Avšak podrobnosti ty, celkem beztoho známé, vedly by daleko. Přes bezpříkladné téměř útisky a nehody národ vždy ožil zase a dopracoval se z vlastních sil stupně vzdělanosti a pokroku, že věru nestojí za svými spolubydliteli německými, kterým jinak bylo přáno a poskytováno prostředkův od státu. A právě tato okolnost nejlépe svědčí, že národ český není národem, jenž by neměl smyslu pro pokrok a osvětu. Vždyť o každou píď práva, jež mu náleží, musí vésti tuhý boj; o ústavy kulturní musil postarati se sám, jako o divadlo, akademie, nejinak o školství; ale i ty školy, jež si vydržuje za své peníze, mají krušný život: ani práva veřejnosti jim dáti nechtějí jako české škole ve Vídni, v hlavním městě říše, k níž přece náleží český národ! Kdože pak kulturnímu vývoji lidu českého nejen nepřeje, nýbrž jej zadržuje? Co nikde ve vzdělaném světě se neděje, to páše se na dítkách národa českého od Němcův a Maďarův, aby nuceny byly choditi do škol, kdež mluví se k nim řečí nesrozumitelnou. Co se tu zmaří drahocenného času, co se tu nadělá duševních mrzáků! Běželo-li by o znalost řeči cizí, kteráž nám velmi prospívá, proč by nemělo jí býti učeno způsobem přirozeným, na základě jazyka mateřského, aspoň do té míry, až by dítě bylo schopno rozuměti tomu, co čte anebo co se mu přednáší, než by se přikročilo k vyučování jazykem cizím? Kolik škol středních národ spořiditi si musel za své peníze a vydržovati, než byly přijaty od zemí nebo od státu; s jakými obtížemi a obětmi národ si je zřizoval, co bylo překonati nepřátelství proti nim! Kdože jest na závadu kulturnímu vývoji národu českého? A přece při tom při všem dopracoval se národ čestného postavení na poli pokroku v umění i ve vědě i v průmyslu. A ještě se najde v nejbližším sousedství učenec, dějepisec, který odváží se vrhnouti národu, jenž pokroku a osvětě přinesl a přináší úžasné oběti na životech i jmění, potupu a pohanu nejhoršího způsobu, nazývaje ho apoštolem barbarství!

56. To musí míti přece jen příčinu nějakou. Nezná-li národu, měl o něm mlčeti; vždyť zvláště učenec dobře má si býti toho povědom, že nemá pronášeti úsudku o tom, čeho nezná: jak snadno mýlíme se o věcech, o nichž myslíme, že je známe! Ale o takovém učenci dějepisci, jakým jest světoznámý Mommsen, nemohu snadno si mysliti, že by o národě českém nic nevěděl, anebo že by poučení o něm chtěl nabýti z časopisů nebo z děl strannictvím podezřelých — toť učenci nesluší; že by pak i znaje národ záští mohl býti tak zaslepen — učený stařec, v jehož nitru vášně měly již dávno dobouřiti, když smrt jen přece jest nedaleka a u nohou zeje hrob, — jak si mysliti?

Do veřejných časopisův, a to politických, nejvíce rozšířených, určených pro massy lidu, učenec nepodává úsudku o národě, úsudku, o jehož správnosti by nebyl přesvědčen; to by mohl učiniti nezkušený mladík, kterýž nauče se něčemu, již osobuje si úsudek o věci: té nesvědomitosti věhlasný učenec starý se nedopouští — to by byla nesvědomitost a lehkovážnost, daleká vyspělého rozumu, lehkomyslnost, která nepováží následkův úsudku veřejně proneseného.

Co zbývá mysliti si za příčinu — v našich očích — ohavnosti Mommsenovy? Naznačil jsem ji v čísle předešlém, přirozenějšího výkladu nelze nalézti než v neznabožství, v atheismu materialistické filosofie novověké, v níž nejvýše stojí Nietzsche, filosof německý, když jej tak Němci zovou; nám filosofem není nejsa ani původním: to vše již zde bylo, čemu učí; ani důsledným, neuznávaje systemu, jehož každá pravá věda žádá, jako mathematika. Ale v něm soustředěny jsou výsledky atheismu. Málo známý Stirner (recte Kašpar Schmidt) již obsahuje důsledky atheismu všecky, Nietzsche však je prohlubuje a hlásá jako výsledky vědy, a dává tím názorům neznabožským zdánlivě vědecký podklad. Tak co od jiných — chceme-li — filosofů neznabožských bylo dříve hlásáno: Schopenhauera, Hartmanna, Stirnera, Feuerbacha, Büchnera atd. a co již přešlo i ve smýšlení — neřku, co jaksi vznáší se ve vzduchu, — souborně hlásá jakoby odůvodněno. Tím vysvětluje se neobyčejné rozšíření Nietzscheových děl. Čím jest jeho nadčlověk (Übermensch) postavený místo Boha? Člověk navrácený ve stav zvířete, jenž užívá svých vyšších darů duševních, rozumu, učenosti, vtipu... k ukojení jen svých žádostí, bez citu, bez milosrdenství, bez jakýchkoliv ohledů na lidskost, jemuž nic není svato, člověk ukrutný; úskok a lest jemu slouží, kde nedostává se síly, jemuž není se ohlížeti na odplatu nebo trest posmrtný, vždyť „Bůh jest mrtev". V bohu otec dávno jest odčiněn i odměnitel. Proto: nic se neboj; co ty komu učiníš, tobě nikdo učiniti nemůže. Pro náboženství vůbec, kteréž krotilo v člověku zvířeckost, má jen hanu; útočí na náboženství židovské, nejvíce však — až šíleně — spílá nauce Kristově: nelze mysliti si hrubších urážek nad urážky Nietzscheovy, jež vrhá křesťanství ve tvář.[1]) I Kristu v hrozných mukách jeho na kříži se rouhá: odpouštěl prý nepřátelům, nemoha se mstíti. (Vždyť jiní proklínají, když nemohou se mstíti!) Náboženství udržovalo prý zvíře typu „člověka" na nižším stupni (vypuzovalo totiž z něho zvířeckost), zachraňovalo příliš mnoho

[1]) Jest prý to opium pro lid obecný, co do zhoubnosti křesťanství jen zdaleka dá prý se porovnati s otravou alkoholismu a nakažlivou nemocí syfilis.

z toho, co mělo zhynouti (ujímalo se slabých), poskytovalo v utrpení vytrvalosti, útěchy a odvahy; tím pracovalo na zhoršení lidstva. Křesťanství v té příčině bylo nejosudnějším; vypěstilo zdrobnělý, téměř směšný druh člověka, zvíře stádové (Heerdenthier), něco dobromyslného, churavého a prostředního, nynějšího Evropana, poněvadž nebylo dosti tvrdého srdce a prohlédavé, aby nechalo zahynouti, co jest slabého, poněvadž nevidělo zející propasti rozdílu člověka od člověka a stavělo jej rovného druha druhu, držíc za pravé, že před bohem všichni lidé jsou sobě rovni. Požadavky mravouky pro všechny lidi stejné jsou na úkor člověka vyššího, zkrátka jest rozdíl mezi lidmi: jsou lidé vyššího a nižšího druhu a též jest moralka pro vyšší a jiná pro nižší (Herren- und Sklavenmoral). Ti, kdož dovedou opanovati jiné způsobem jakýmkoliv, jsou vyšší lidé, je to pravá aristokracie. Podstatnou vlastností dobré a zdravé aristokracie bylo vždy a jest, že přijímá s dobrým svědomím oběti nespočetných lidí, kteří pro ně (pro vyšší lidi) sníženi býti musejí na lidi nedokonalé, na otroky, na pouhé nástroje. Zásadou musí zůstati, že společnost lidská nesmí býti k vůli společnosti, nýbrž jako základy a lešení, po němž vybraný druh lidí může dostoupiti vyššího stupně. Nebojím se, praví, že urazím nevinných uší, prohlašuji-li, že sobectví náleží v bytost vznešeného (vornehm) ducha, míním onu nezviklatelnou víru, že bytostem, „jakými jsme my“ (nadčlověk Nietzscheův), bytosti jiné přirozeně musejí býti poddány. Duch vznešený (ve smyslu Nietzscheově) přijímá tuto skutečnost beze vší otázky, aniž cítí, že by v tom bylo něco tvrdého, nátlaku, libovůle, nýbrž míní, že je to odůvodněno prazákonem věcí; pojmenovali bychom to spravedlností samou... Národ jest jen oklika přírody, aby dospěla k šesti, sedmi velkým mužům, soustrast u člověka soudného pudí téměř k smíchu, jako útlé ruce u obra.[1]) Čím jest vyšší člověk u společnosti lidí, tím pak bude vyšší národ mezi národy jinými, a to jest nyní národ německý. V mravouce pro vyšší lidi (Herrenmoral) dovoluje těmto vyvolencům vše, „co duše ráčí“. Nic není pravda (co náboženství káže), vše jest dovoleno. Napomíná, ba vyzývá k necitelnosti ku slabším, nižším, podřízeným. „Seid hart“, buďte tvrdého srdce, k nim volá, a nemějte utrpení s nimi; mají býti tvrdými, jako nejtvrdší kámen, diamant.

57. Myslím, že tolik postačí uvésti z této filosofie, aby bylo zřejmo, že kdo jí jest odchován, nebude činiti jinak, než učinil Mommsen.[2])

[1]) To jsou některé jen výňatky z díla »Jenseits von Gut und Böse«.

[2]) Na jak nízkém stupni vzdělanosti, se stanoviska atheistické filosofie, musí jeviti se národ, jehož hlavní ctností byla vždy a jest — až na výjimky v době nejnovější vzmáhajícího se atheismu — zbožnost, náboženství!

A k tomu národ český jest proti německému slabým, náleží proto k nižší třídě, jest menší ceny (minderwertig) a nechce-li býti sluhou a hlásí-li se k rovnému právu, jež prý jakožto nižšímu nenáleží s vyššími, tož bude dobře zničiti jej. Práva v této filosofii není, jest jen moc: kdo ji má a umí jí užiti, tím má i právo. Ta práva, k nimž národ se hlásí, jsou otázkou moci. Názory tyto vnášejí se v lid různými knihami, časopisy a potulujícími se apoštoly toho nového evangelia. Tu jest proti slabším dovoleno všecko, ale všecko, co dovede se vymysliti k jejich zkáze: násilí, lež, úskok, na cti utrhání... V tom jest i vysvětlení zpustlosti na místech, odkud má dáván býti dobrý příklad, ve sboru zákonodárném. — Na jakém stupni musí jeviti se národ, kterému náboženství je svatým ještě, když toto náboženství vede člověka právě opačným směrem od zvířeckosti, ku které by jej ráda vedla filosofie, jejíž apoštolem jest Nietzsche. On jmenuje člověka: Die blonde Bestie, a skutečně vypěstila ta filosofie již pravé bestie, a takovou bestii, ale sešedivělou, jest u č e n e c Mommsen.

Tam dospěla věda bez Boha, že člověka činí bestií dravou (der Raubmensch); ona prý má nám dokázati, že všechny idealy, ať je postavila doba pohanská, ať křesťanská, jsou nicotny a že člověka znetvořily vypuzujíce z něho zvíře a člověk má se vrátiti na stupeň zvířete!

58. Národe malý, jak obstojíš vedle silného souseda, kdyby všechen byl oddán takové filosofii, a jemuž nebudeš chtíti sloužiti za podnoží? Musíš zahynouti, budeš-li odkázán sám na sebe, vždyť práva máš j e n tolik, kolik máš moci. Zhrdni i ty náboženstvím, a pak pozbudeš i naděje, vzpružiny a posily v boji, a tím spíše padneš: neznabožství jest jistojistou tvojí záhubou. Potřebí je spojenců, a to jsou v první řadě ostatní Slované, křesťané skuteční. Ti o tebe by nemohli státi, kdyby toho nežádal někdy jejich prospěch. Však jsou ještě i Němci zvláště katolíci, ale skuteční, ne ti, jimž jest lhostejno, zdaž bůh jejich jmenuje se Gott nebo Wottan neb jakkoliv jinak, poněvadž vlastně náboženství nemají; od těch skutečných jen možno ještě nadíti se spravedlnosti a přátelství, těm spojenci proti neznabožství byli by milými druhy v boji za nejvznešenější idealy. Falešný liberalismus, jenž prohlašuje náboženství za věc úplně osobní, národu našemu již nesmírně uškodil a přivedl by ho konečně v záhubu. Tak rádi osvojujeme si cizotu, proč právě má u nás falešný liberalismus, řeknu raději, čím on vlastně jest, atheismus zahosťovati se, atheismus, jehož kvítkem úplně rozvinutým jest Mommsen, šedivá bestie (název dle Nietzschea) v lidském těle. Volá-li Kollár Slovákům:

Nuže tedy, Slováci, už spíte,
Skoroť bude vašem po kmenu;
Nebo jak by házel na stěnu
hrách, slov matky Slávy neslyšíte.
Vzdělanější po cizotách mříte;
Než když nebe k pomstě tato vaše
Nekajicnost zažehne, nercete
Potom, že jste byli bez Jonáše —

tož mohou ta slova týkati se i Čechů. Máme buditele a horlitele pro jednotu Slovanův od Kollára až po Sušila, kteří hlásali svornost a ukazovali na zhoubu plynoucí z nesvornosti. Kollár:

Stokrát jsem mluvil, teď už křičím
K vám, ó rozkydaní Slávové:
Buďme celek a ne drobtové,
Buďme svorně všecko aneb ničím!

Však ani Čechové mezi sebou se nesnesou a užívají slavných jmen ne k poctě jich, než k potupení stran a k rozdvojení. V době nebezpečné se drobí na strany a používají i náboženství za klín k rozštěpení. Pokojné snahy smiřovací vyšly na marno. Nyní již kyjem se buší Čechům do lebky: Seid hart... der Schädel der Tschechen ist für Schläge zugänglich...! Kéž aspoň to již pomůže! Pakli ne, tož slova Mommsenova: „Vernunft nimmt der Schädel der Tschechen nicht an“ mají přece jen pravdu, ovšem v jiném smyslu, než mínil Mommsen. Kéž jméno Mommsen postačí jen vysloviti, abychom varováni byli rozkolu a záhuby a všeho, což k němu vede, předně však atheismu. Ten nepojí, ten rozdrobuje a štve všechny proti všem, čině svět jen velkým zvěřincem dravých šelem.

Učíme-li se od sousedův, osvojujme si raději, co dobrého jest u nich. Mająť Němci katolíci dobré učence a dobrou filosofii; proč bychom neměli raději všímati si jich. Vzdělanost měla by národy sbližovati, a to jediné jest možno na základě filosofie, jíž zdrojem pravdy jest Bůh, otec všech lidí i národův a jehož největším přikázaním láska. Na ten stupeň vzdělanosti, kde mizí opovržení a nenávist národní, kde i národ národu jest bratrem, bez náboženství povznésti se nelze. Kéž i jinak smýšlel v příčině víry v Boha Goethe, jenž napsal krásná slova: „Es ist mit dem Nationalhass ein eigenes Ding. Auf der untersten Stufe der Cultur wird man ihn immer am stärkesten und heftigsten finden. Es gibt aber eine Stufe, wo er ganz verschwindet und wo man gewissermassen über den Nationen steht, und man ein Glück oder ein Wehe seines Nachbarvolkes empfindet, als wäre es dem eigenen begegnet.“ Bratrem jest mi ten, kdo má se mnou stejného otce, a tak ku smíru a sbratření může vésti jediné ona vzdělanost a osvěta, která původ svůj má z Boha, společného otce všech lidí i národů.

O smlouvě pracovní.

JAN SEDLÁK. (Č. d.)

Jaká má býti smlouva pracovní.

Stanovivše povahu tážeme se po vlastnostech smlouvy pracovní. Žádáme po ní 1. určitost, 2. spravedlivost.

1. Určita a jasna má býti smlouva pracovní. To plyne samo sebou z pojmu smlouvy. Smlouva jest projevený souhlas dvou neb více osob o téže věci. Má-li souhlas ten býti opravdový, skutečný a ne pouze zdánlivý, musí to býti patrně opravdu táž věc, o kterou jde. musí to býti věc determinovaná, přesně určená.[1])

Ta určitost musí se při smlouvě pracovní týkati: *a)* trvání práce, t. j. na jak dlouho se úmluva děje nebo aspoň, uzavírá-li se smlouva na neurčito, za jakých podmínek, z jakých důvodů volno té neb oné straně ustoupiti,[2]) a jak dlouho má práce trvati denně; *b)* oboustranných povinností, a to: α) se strany dělníkovy, jakou práci na sebe bere, jaké nebezpečí po případě nese, jakou škodu musí hraditi. β) se strany pánovy, jakou odměnu, jakou mzdu má platiti.

Zkušenost učí, že stížnosti dělnictva přečasto bývají zaviněny. nespokojenost jeho buzena a kojena právě velikou neurčitostí úmluvy pracovní nebo i úplným jejím nedostatkem. Zde třeba především přiložiti ruce k dílu. Má-li poměr pracovní býti upraven, musí napřed vyrván býti libovůli jedné strany, musí postaven býti na pevný podklad právní. A to stane se formalní určitou smlouvou.[3])

2. Spravedliva má býti smlouva pracovní, a sice běží tu, jako při smlouvách vůbec, o spravedlnost směnnou.

a) Tu především jest zaujati pevné stanovisko proti národním hospodářům, kteří tvrdí, že smlouva pracovní, jež se dnes uzavírá, ve

---

[1]) V tom smyslu praví *Gratian* v »Dekretu« mluvě o omylu při smlouvě, jíž se uzavírá manželství: »Consensus est duorum vel plurium seusus in idem. Qui autem errat, non sentit, non ergo consentit, id est simul cum aliis sentit« (c. un. § 1. C. XXIX. qu. 1.).

[2]) Srv. *G. Schmoller*, »Die Natur des Arbeitsvertrages u. der Kontraktbruch« l. c. str. 64. nn.

[3]) Budiž tu podotčeno, že pouhý řád pracovní ještě nestačí. Vždyť řád pracovní obsahuje jen povinnosti dělníkovy, ne pánovy. Toť jednostranné! Ostatně i ten řád pracovní, třeba ho živnostenský zákon žádal, v mnohých a mnohých závodech chybí, jak ze zpráv živnostenských inspektorů patrno. — Věcně o důležitosti smlouvy pracovní rozpráví a příkladem smlouvy hornické ji objasňuje *P. Math. Kurz* O. C. v Monatschrift für christl. Soc-Ref. 1895, Heft 9.—12.: »Über Arbeitsverträge«.

formě smlouvy mezdní, jest v sobě, v podstatě své nespravedliva, proti spravedlnosti směnné.

Toho mínění jest celá škola socialně-demokratická. Již její předchůdcové William Godwin, Karel Hall, kterého A. Menger prvním socialistou zve, William Thompson, společný to pramen Rodbertův a Marxův, Saint-Simonisté: Babeuf, Fourier, Enfantin[1]) na smlouvu mezdní útočí, Rodbertus prohlašuje rozhodně právo dělníkovo na celý výtěžek práce, pouhou mzdu tak zamítaje,[2]) Proudhon, L. Blanc, Lassalle i Marx jsou v požadavku odstranění systemu mezdního jednotni. Novější socialismus pak, ač kolísavost v zásadách jest jeho charakteristickou značkou, přece na požadavku onom trvá. Programm Eisenašský a Gothský pronáší jej výslovně, Erfurtský mlčky.[3])

Socialisté všech stran a odstínů spojují síly své k potírání společného nepřítele: poměru mezdního, jenž prý jest otroctvím 19. století.

Avšak i mezi křesťanskými sociology našla ta věta dosti četné stoupence. Vycházejíce z poměru, jaký jest mezi kapitalem a prací, tvrdí, jak jsme již shora naznačili, že smlouva pracovní jest spolková neb aspoň že jí má býti, že spravedlnost sama žádá, aby dělníci bráni byli do spolku a že jim tedy právně patří podíl na zisku, že poměr mezdní jest nespravedlivý, ba člověka nedůstojný. V ten smysl vyznívají zásady Weissovy, Kloppovy, Scheicherovy a j.

---

[1]) O předchůdcích socialní demokracie pojednává a rozbor jejich nauky jasně podává *Ant. Menger* v díle: »Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag in geschichtlicher Darstellung«. 2. Aufl. Stuttgart 1891. (O Godwinovi str. 20. nn., o Hallovi str. 47. nn., o Thompsonovi str. 51. nn., o Saint-Simonistech str. 61. nn., o Rodbertovi str. 82. nn.) Stručně probírá je také *V. Cathrein S. J.* ve výtečném spisku (jest to vlastně výňatek z »Moralphilosophie«; na český překlad právě připravovaný se lze těšiti) »Der Socialismus« 6. vyd. 1898, str. 7. nn. — Zásady Rodbertovy a Marxovy zvláště důkladně analysuje *Dr. Eug. v. Böhm-Bawerk* v »Kapital und Kapitalismus«, 2 Bde, Innsbruck (I. 1884, II. 1889) I., str. 376.—450.

[2]) Ve spisku: »Zur Beleuchtung der soc. Frage« str. 68. píše: »Dass naturgemäss und nach der reinen Rechtsidee dem Arbeiter das ganze Produkt, das er allein hervorgebracht, bezw. dessen ganzer Wert ohne Abzug gehören müsse.«

[3]) Viz programmy ty ve jmenovaném dílku Cathreinově str. 31. a 37. Sjezd Eisenašský (1869) a Gothský (1875) žádají výslovně: Die Zerbrechung des ehernen Lohngesetzes durch Abschaffung des Systems der Lohnarbeit (II.), Erfurtský (1891) shledává jediný prostředek, aby práce se stala pramenem největšího blahobytu a všestranného harmonického zdokonalení místo zdrojem bídy a utlačení, jako jest nyní, ve změně kapitalistického majetku prostředků výrobních v majetek společný. S tím ovšem mezdní system porovnati nelze.

Tvrzení to není správno. Ani vnitřní ani vnější důvody ho nedokazují.

1. Nespravedlivou by zajisté se mohla zváti smlouva mezdní sama v sobě, v kořenu svém, jen z toho důvodu, že by se strany předmětu, o který běží, neb se strany podmětů, smlouvu uzavírajících, něco spravedlnosti bránilo. Toho dovolávají se také opravdu zmínění spisovatelé. Ale zcela neprávem.

Neboť *a)* co jest proti spravedlnosti se strany předmětu?

Předmětem tím jest, jak dříve řečeno, lidská práce, určitěji: spojení kapitalu a práce. Nuže, jest poměr kapitalu a práce takový, že by spojení jejich ve formě mezdní smlouvy nedovoloval, že by spojení takové bylo proti spravedlnosti? Soudíme, že nikoli. Pravda jest, nač největší důraz kladou sociologové jmenovaní, že práce a kapital jsou činitelé výroby na sobě stejně nezávislí. Kapital nemůže vyráběti bez práce, práce potřebuje k výrobě látky — kapitalu; člověk netvoří z ničeho.[1]) Výroba tedy jest účinkem kapitalu i práce. Práce jest činitel činný, kapital jest látka, nástroj.[2])

Však co z toho plyne? Čí jest výrobek? Vykonal-li práci ten, komu náleží látka, není obtíže — výrobek jest jeho.

Než jak, patří-li látka jinému a jiný koná práci?

Uvažujme případ ten napřed odezírajíce od úmluvy. Někdo na cizí látce vykoná práci nějakou. Čí bude výrobek? Římské právo stanoví, aby, nemožno-li věc v dřívější stav uvésti, dána byla tomu, kdo vykonal práci.[3]) Ale jest to skutečně hlas práva přirozeného? Což pozbyl ten, jemuž věc patřila, svého práva vlastnického na ni proto, že jiný na ní práci vykonal? Jistě ne. Práce (specifikující) jest sice

---

[1]) Lev XIII. v encyklice »Rerum novarum« vyd. Herd. str. 27.: »Omnino altera alterius indiget, non res sine opera, nec sine re potest opera consistere.« Srv. také *Weiss*, Apol. IV. 729. 735.

[2]) Otázka o »produktivnosti« kapitalu jest pouhým sporem o slovo. *Dr. E. v. Böhm-Bawerk* ji tvrdí (op. cit. I. 127. nn., II. 106 nn.), *Dr. Otto Effertz* odmítá (»System der polit. Oekonomie«, Berlin 1897. str. 95. nn.), *Liberatore* i jméno činitele kapitalu odepírá, *Antoine* užívá pro práci přívlastku: principal facteur, pro kapital principal agent de la production (op. cit. str. 320. n) — Tolik jest jisto, že kapital jest podstatnou součástkou výroby, že i síly přírodní ve hmotě působí, že zvlášť moderní stroje mají povahu nástroje zcela zvláštního, činností vlastní, ovšem nikoli od člověka úplně neodvislou, působícího.

[3]) Tak § 25. Inst. de rerum div. 1.: »Quum ex aliena materia species aliqua facta sit, quaeri solet, quis eorum naturali ratione dominus sit… Placuit media sententia existimantium, si ea species ad priorem et rudem materiam reduci possit, eum videri dominum esse, qui materiae dominus fuerit; si non possit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit.«

titulem vlastnictví,[1]) ale jen druhotným, odvozeným, který předpokládá již věc osvojenou, svou,[2]) kdežto zde jest věc cizí. Patrně tedy majetník právo vlastnické na věc podržel a má proto nárok na výrobek, pracovník pak nabyl naň jistého nároku prací svou.

Nikdo z nich nemá vlastnictví celého výrobku. Majetník věci zajisté nenabyl práva vlastnického na to, co druhý na věci vykonal, tento zas nemá vlastnictví věci, jež onen podržel.[3]) Oba však mají na výrobek nárok, každý z jiného důvodu. Vzniká tu tedy spoluvlastnictví výrobku ovšem ne takové, jako mají dva, kteří mají celý dům do spolku, nýbrž takové asi, jako mají dva, z nichž náleží každému část domu, jenom že nelze tu mezí nároků těch tak přesně určiti.[4]) Nejlépe tedy učiní, když o výrobek poměrně ke vlivu, jaký naň měli, se rozdělí. Než může také majetník věci prostě nahraditi druhému jeho práci nebo tento od něho věc koupiti a tak spoluvlastnictví se vzdáti.

Jinak však bude se míti věc, pozorujeme-li ji přihlížejíce k úmluvě dříve učiněné.

Úmluva ta může buď zase zníti na spoluvlastnictví výrobku a pak je to smlouva spolková, nebo na pouhou náhradu práce, pak je to smlouva mezdní, nebo na náhradu věci, pak je to smlouva kupní, nebo nájmová.

V obojím tomto poslednějším případě se od výrobku odezírá. Jest v tom něco nespravedlivého? Není. Může-li se člověk vzdáti nároku na výrobek po práci vykonané, proč nemohl by se ho vzdáti ještě před prací tak, že nároku žádného na výrobek vůbec nenabude? Nač měl by svobodnou vůli? Na poměru věcném mezi kapitalem a prací se tím pranic nemění, a poměr právní si tu pouze vybírá jednu ze tří možných forem, jež všecky jsou poměrem věcným dovoleny, oprávněny.[5])

---

[1]) *Taparelli* v díle jm. I. 170.: » . . egli è chiaro, che ciò che io opero è mio dritto essendo parte di me perchè mio effetto, e l'effetto è parte della sua cagione.« Srv. také *C. Eberle:* »Grundeigenthum und Bauerschaft«. 2 Bde, Berlin 1896; sv. I. 45.

[2]) Abbé *Corbière:* »Die Volkswirtschaftslehre vom Standpunkte des Christenthums.« Deutsch v. *Dr. Adolf Plifke.* Regensburg 1867. B. II. S. 34. píše: »Die Arbeit und die Production bewirken nicht das Eigenthumrecht, aber sie bekräftigen und entwickeln dasselbe. Die Besitznahme geht der Arbeit voraus . . .«

[3]) Správně tu dí náš obč. zákonník v § 414.: »Kdo cizí věc spracuje, nenabývá tím ještě žádného nároku na cizí majetek«, kdež cizím majetkem se rozumí spracovaná věc; na výrobek ovšem nárok má, jak také následující paragraf praví.

[4]) Schönberg's Handbuch I. 716. n.

[5]) Srv. k tomu *A. Lehmkuhl S. J.:* Die Arbeiterfrage ve »Stimmen aus Maria-Laach« 1883. S. 225. nn. a téhož »Arbeitsvertrag und Strike« (Sociale Frage beleuchtet durch »Stimmen aus Maria-Lach« Heft 2.)

Z poslední knihy François Coppéeovy.

Podává Al. Koudelka. (O.)

V měsíci lednu r. 1897., když Coppée meškal v Pau, byl nucen podrobiti se bolestné a nebezpečné operaci (trpí kamenem). Tu požádal své ošetřovatelky, aby mu přivedla kněze, kdyby se stav jeho měl zhoršit. Ale přítel jeho, doktor Duchastelet, zachoval mu život, a Coppée zapomněl na výstrahu a nemyslil na nic jiného, než na své úplné uzdravení. Ale na začátku měsíce června třeba bylo nové operace, následkem níž odsouzen byl k bolestnému a dlouhému poležení si. „Tu teprve obrátil se duch můj k vážným myšlenkám. Prozpytovav své svědomí co nejpřísněji a co nejpodrobněji, zhrozil jsem se sama sebe", a tentokrát přišel k němu l'abbé Bouquet, Coppée vyzpovídal se mu skroušeně a dosáhl rozhřešení. „Ale když mi abbé chtěl přinésti velebnou Svátost, váhal jsem, nepokládaje se za hodna té Svátosti." Ježto nehrozilo nebezpečí smrti, nedoléhal na něho sluha Boží, nýbrž mu toliko doporučil modlitbu a čtení sv. evangelií.

„Celé neděle a měsíce, jež jsem přeležel na loži nebo přeseděl v pokoji, obíral jsem se evangeliem; a pomalu pomaloučku oživoval každý řádek té svaté knihy před očima mýma a utvrdil mě u víře, že mluví pravdu. Ano, z každého slova evangelia viděl jsem zářiti pravdu jako hvězdu, cítil jsem z něho tlukot srdce. Kterak bych napříště nevěřil v zázraky a tajemství, když se udála ve mně proměna tak pronikavá a tajemná? Neboť duše má byla slepá k světlu víry, a nyní zří ji v plném jejím jase; byla hluchá ke slovu Božímu, a teď mu rozumí v jeho přesvědčivé sladkosti; byla ochromena lhostejností, a nyní vznáší se směle k nebesům, a duchové nečistí, kteří ji trápili a v moci své drželi, jsou z ní navždy vyhnáni! Krčíte rameny, vy nafouklí hrdopýškové moderní vědy? Nechaťsi. Já vás ani nežádám, abyste mi vysvětlili, kterak to, že slovo syna nepatrného tesaře Galilejského, několika chudým pastýřům jím svěřené s příkazem, aby je hlásali všem národům, ozývá se vítězoslavně dosud po 19 věcích všude, kde člověk přestal býti barbarem? Co já vím, jest, že totéž slovo mnou v krušných hodinách poslouchané a pochopené, naučilo mě milovati mé utrpení. Vycházím ze své zkoušky fysicky oslabený a odsouzený nésti — nepochybně až do konce — jho bolestného neduhu. Ale poněvadž jsem četl v evangeliích a rozjímal o nich, srdce mé nejenom jest odevzdáno, nýbrž plno pokoje a zmužilosti. Tak dvě leta, kdy jsem se ještě zdraví těšil, ale okoušel už prvních dotyků stáří, s hrůzou pohlížel jsem vstříc starobě, starobě osamělé s jejím průvodem žalostí, nechutenství a lítost.

Dnes, kdy si mě stáří předčasně osedlalo, vítám je s klidem, ano téměř s radostí, poněvadž jsem se z evangelia naučil umění trpět a umírat... Ano, poslouchal jsem slovo Boží s takovou prostností, jako kdysi rybáři u jezera Genezaretského, jimž je Kristus Pán z lodičky hlásal. Touha neodolatelná pudila mě k Bohu. Neodporoval jsem, nechal jsem se vésti; zkrátka: poslechl jsem hlasu, a dnes okouším slastí té poslušnosti. Bylo to ke konci měsíce října, před slavností ‚dušiček‘, kdy definitivně zpečetěno bylo mé smíření s Bohem. Pln víry a pokory přijal jsem tu velebnou Svátost Oltářní... A nyní okouším pokoje, jehož ani vyjádřiti nemohu. Ano, nyní znám Neznámého! Evangelium zjevilo mi Ho. On jest Otec, On jest můj otec! Mohu svobodně s ním rozmlouvat a On mne poslouchá tak něžně!“

Avšak Coppée není spokojen, že on sám nabyl toho pokoje, kterého svět dáti nemůže, on touží, aby ho došli také jeho krajané, a proto doporučuje jim zpytování sama sebe, doporučuje jim modlitbu, hledí vznítiti v nich zálibu v liturgii katolické, získati sympathie jejich pro její vznešenou moralku, zvláště lásku k bližnímu, a budí v nich také úctu ke sluhům jejím. Kdo by nebyl dojat, čta v jeho črtě „L'enfance et la prière“ toto místo: „Ze všech podívání, jež pokolení lidské může nám podati, neznám krásnějšího, milostnějšího, dojemnějšího nad podívanou na dítě, když se modlí. Matka posadila si je na klín, drží je objaté a spíná ručky jeho ve svých. Předříkává mu, a dítko opakuje po ní slovo za slovem krátkou modlitbu, je-li dítko zcela malé, jen několik slov, na př. tento vzdech: ‚Můj Bože, věnuji Ti své srdce!‘ a je-li větší, tedy slova podivuhodného ‚Otčenáše‘ nebo milostného ‚Zdrávasu‘. Je-li ráno, dítko pozvedá svých očí k nebeskému blankytu, a ty dvě čistoty se shlížejí v sobě. Je to večer při lampě zastřené stínítkem v pokoji vlažném a tichém? Inu, pak se zdá, jakoby za bílými záclonami tiše stál anděl a přítomen byl tomu aktu víry, aby pak o něm v ráji zprávu podal. Dítě snad nerozumí ještě svatým slovům, která pronáší, ale ono ví, že jeho matka je šťastná slyšíc miláčka svého je opakovati; pohlíží k ní a vidí ji usmívati se, cítí, že je k sobě vroucněji tiskne, a na tom srdci tlukoucím, na těch ňadrech dmoucích se, v tom ovzduší, v tom hnízdečku lásky a zbožnosti probouzí se v něm náboženský instinkt. Co se pak týče šťastné matky, nejkrásnějším okamžikem v jejím životě je ten, kdy dobrotivému Pánu Bohu představuje své dítko polonahé, ano klečí s rukama sepjatýma, ve své košilence. Ó té slasti! Ona se modlí s ním, za ně a skrze ně! V té nezná toho pocitu posvátné bázně, jaký v nás druhdy budí velikost Božství. Ona v tom zná jenom důvěru a úplnou odevzdanost. Jest jista, že Bůh vyslyší prosby, jež Mu přednášejí ústa tak čistá; nepochybuje, že Ten, jenž jest Moc nesmírná a Vševědoucnost naprostá, bude dojat tolikerou nevinností a slabotou. A pak, tam nahoře trůní Matka, blah. Panna, jež je pramenem veškeré milosti a jež dovede vyprositi to, oč jí prosí pozemská matka ústy svého dítěte! Člověk, který ve svém dětství uměl se modliti, nikdy toho nezapomene. Náruživosti a zápas o skývu chleba, vzbouření se ducha a smyslů mohou

jej svésti k pochybnostem, k nevěře, ano i k popírání Boha a rouhání se Mu, ale jistý rys víry z jeho prvních let zůstane mu přece jenom na dně srdce tkvíti,... a když nadejde okamžik veliké bolesti, veliké porážky — ať už fysické nebo mravní — ó jak si tu hned vzpomene na tu dobu, kdy kleče v postýlce, cítíval na tváři své teplý dech tváře své matky, jež ho učila ‚Otčenáši‘ a ‚Zdrávasu‘. A tu zajisté zdrcen zakryje si rukama tvář a z nitra jeho vydere se tento výkřik: ‚Bože můj, milosrdenství!‘ A výkřik ten pro takovou duši — jest majákem svítícím v mrákotách, jest přístavem, jest spasením!“

V článku „Les cendres“ píše o významu popelce toto: „Popelec připomíná člověkovi (kromě jiného), že má býti pokorným. Pokora jest veliká, velmi veliká ctnost. Ona jediná je s to, aby překlenula a sblížila vzdálenosti, jež příroda a zákony mezi lidmi stanoví: neboť ona učí představené mírnosti a lásce křesťanské, poddané pak úctě a poslušnosti. Ona jediná může zmírniti a snesitelnějšími učiniti nezbytné nespravedlnosti života a společnosti, zničit u mocných pud tyranství a u slabých pud vzpoury. Ale jak vzácnými stávají se pokorní srdcem! A jak smutná podívaná na to, kterak za dnů našich triumfuje pýcha a závist! Bohužel! naprosté rovnosti není leda ve smrti. A když čtu to tak šalebné slovo ‚rovnost‘ na našich pomnících, vždy lituji pošmourné moudrosti středověku, jenž maloval na stěny kostlivce hrajícího na housle hnátem místo smyčce a vedoucího do téže propasti korunovaného krále, papeže s tiarou atd. Ano, ‚Smrtelný tanec‘, moderně pojatý, neškodil by teď, neboť naučil by nás přemýšlet o mnohých chimerách a marnostech našich.“

Obrázek „S. Vincent de Paul“ je protestem proti holedbání se a chlubení, co vykonala osvěta dobrého, ježto všecky téměř instituce a ústavy dobročinné převzaty z křesťanství, kde dávno už kvetly, jak patrno na př. na dobročinných ústavech sv. Vincencem Paul. založených a dnes tu a tam teprve od zákonodárných sborů zaváděných.

Končíme výňatkem z článku „Confidence et Confession“, poněvadž appel, kterým se obrací k francouzským nevěrcům, má platnost povšechnou. Když byl poukázal, že kde kdo v životě svém někdy pocítí potřebu svěřiti se se svým nitrem druhému, a když byl ukázal, že taková důvěrná sdělení málo kdy přinášejí nám útěchy kýžené pro neupřímnost, tu že jenom nám může poskytnouti upřímná zpověď knězi katolickému vykonaná, jako v odpověď na námitku, že k tomu třeba napřed uznávati božský původ svátosti pokání, že třeba zkrátka víru míti, volá: „Staré dítě civilisovaného světa, což je to věc tak těžká? Což pak necítíš už v sobě pláti ani jediné kapky křesťanské, která po tolika stoletích koluje v žilách tvé raçi? Neslyšíš stále zníti zázračného slova, jež vyléčilo starověký svět z jeho zkaženosti a jež zkrotilo divokost pohanů? Což pak jsi nečetl a neuvažoval o slovech evangelia, té jediné knihy, kde nalézti lze odpověď na všecky úzkosti duše? Ubožáku! Neposlouchej těch, kteří ti praví, že víra vymřela a že lidstvo před stoletím střáslo se sebe všecku svou minulost. Aby prohlášen byl zákon nový, třeba bylo poseti Francii popravními lešeními, krví zbroditi Evropu dlouholetými válkami, aniž proto zmírněn byl

nářek těch, kteří trpí. Ježiš Kristus naproti tomu, aby dopomohl k vítězství své božské myšlence, prolil jediné svou krev, podstoupil smrt zločince; a po 19 věcích jest dílo jeho nedotknuté a všude, kde nalézáš lidi méně špatné a nešťastné, všude, kde panuje ještě trocha spravedlnosti a dobroty — viz! — všude tam je živá vzpomínka na Boha-člověka, všude tam vévodí svaté dřevo kříže. Dlouho podobal jsem se i já tobě, ubohý hříšníče s duší rozervanou. Jako ty byl jsem i já bídným a nešťastným, i hledal jsem důvěrníka laskavého a shovívavého. A našel jsem ho. Učiň, jako já. Otevři evangelium a vrať se ke kříži. Odloživ všecku hrdost, dostav se před soudnou stolici Kristem ustanovenou, kdež trůní milosrdenství, jež převyšuje všecky naše pojmy o spravedlnosti... Sluha Boží, který na tebe čeká u zpovědnice, nežádá od tebe nic jiného než něco slz, abys jimi smyl všecky skvrny s duše tvé; neboť má moc svou od Pána nesmírně dobrotivého, jenž na hoře Kalvarské odpustil kajícímu lotrovi a nad to otevřel mu bránu ráje a života věčného.“

Giov. Marković: Gli Slavi ed i Papi.

Ref. Dr. Al. Dvořák. (Č. d.)

Poněvadž Rusko hlavní úlohu hraje v rozkolu a nepřátelství proti stolici římské, věnuje spisovatel jemu nyní hlavní pozornost. Obrácení Rusů na křesťanství počalo r. 867. kněžími řeckými na žádost Rusů z Cařihradu poslanými, pokračovalo zvlášť za kněžny Olgy, pronikavě však provedeno bylo teprve knížetem Vladimírem ku konci 10. století. Víru přijali Rusové z Cařihradu, a proto také podléhali pravomoci Cařihradského patriarchy. Patriarcha měl právo jmenovati a posvětiti metropolitu ruského, jenž byl exarchou na nikom jiném nezávislý než na patriarchovi Cařihradském; ostatně i od něho se stal skoro úplně neodvislým, jakmile na stolec byl dosazen a patriarcha Cařihradský také nikterak se nemísil jinak do správy církve ruské. Za metropolity byli obyčejně na Rus posíláni Řekové; než politika velkých knížat ruských nemohla na dlouho strpěti tuto třebas i velice nepatrnou odvislost od Cařihradu, a tak nalézáme již v r. 1050., jak velkokníže Jaroslav svolav biskupy ruské, přikázal jim, aby za metropolitu zvolili jistého Elariona, což se ovšem také stalo. Než po smrti Jaroslavově patriarcha Cařihradský se svého práva zase domohl. Sídlem metropolity byl od dob Olegových Kijev, matka měst ruských, jemuž v krátké době mnoho biskupství bylo podřízeno. Tím zůstal Kijev až do r. 1299., kdy od Mongolův úplně vypleněn byl; neboť od té doby sídlili metropolité ve Vladimíru až do r. 1325. a potom v Moskvě až do začátku 18. století, ač se nazývali stále „metropolité Kijevští a celého Ruska“. Než neobešlo se to přesídlení bez nepříjemných následků; vždyť zavdalo příčinu k roztržkám církevním, ano i ke schismatu, když ustanoven byl druhý

metropolita pro Halič od r. 1345.—1347. a od r. 1378.—1414. jiný zase pro Kijev, tak že po nějaký čas tři metropolité protivníci ruskou církev spravovali.

Biskupy volil kníže dotyčného kraje a metropolita je potom posvětil.

Co se kleru ruského týče, byl rozdělen na černý klerus (klášterní) a bílý klerus (světský) podle barvy šatu; vzdělanějšími ovšem byli vždy klášterníci, kdežto světský klerus stál hluboko pod nimi a dály se s ustanovováním jeho velké nešvary. Biskupové byli poddáni metropolitovi; on je světil, svolával v synod, soudil a rozhodoval mezi nimi a je i sesazoval. Metropolita měl konečně také právo kanonisovati. Také knížata dodala metropolitům velkého lesku, chtíce, aby oni je korunovali a jim radou svou po ruce stáli, tak že všeobecně považováni byli za ochránce státu a na státní listiny kladli vždy svou pečeť a podpis.

Takového útvaru byla hierarchie ruská. Než roku 1589. nastal v tom zřízení veliký obrat. Car Feodor Ivanovič nikterak nemohl s tím spokojiti se, aby metropolita ruský byl závislým na patriarchu Cařihradském. A proto, když r. 1588. přicestoval Cařihradský patriarcha Jeremiáš I. do Ruska, pozval jej car do Moskvy, kdež jej nad míru skvěle uvítal a prosil jej, aby, zůstana na Rusi, stal se patriarchou Vladimírským, Moskevským a celého Ruska; vědělť ovšem Feodor Ivanovič dobře, že patriarcha, nemoha jeho přání vyhověti, přece jaksi donucen bude metropolitu Moskevského povýšiti na metropolitu ruského. To se také stalo slavným způsobem v Kremlu dne 26. ledna 1589, kde metropolita Job prohlášen byl patriarchou Vladimírským, Moskevským, celého Ruska a všech krajů západních, což potom roku 1591. v Cařihradě synodalně bylo potvrzeno. S jedné strany stal se patriarcha nový svrchovaným vládcem církevním, za to však na druhé straně car patriarchu jmenoval a dosazoval, a proto také není divu, že stále upadal, až konečně za Petra Velikého byl zrušen. Tenkráte protivil se patriarcha reformatorským snahám Petrovým, pročež tento si umínil nepohodlnou překážku na cestě své odstraniti a zavésti na místě patriarchatu nové zřízení církevní, na vůli monarchově úplně závislé. Aby přechod nebyl příliš náhlý, nejmenoval zatím po smrti Hadrianově jeho nástupce, nýbrž svěřil správu patriarchatu metropolitu Javorskému. Za nějaký čas teprv učinil rozhodný krok, a jako pro rozličná odvětví státního zřízení ustanovil také pro církev tak zvaný sbor církevní, jemuž vedení církevních záležitostí svěřil. Stalo se to r. 1721. K úkazu, kterým to ustanovení prohlášeno bylo, připojil car návod, kde dopodrobna se vymezují práva a povinnosti jak kleru tak laiků, a což hlavní jest, i členů církevního kolegia; mezi jiným musil každý z nich toto prohlášení učiniti pod přísahou a dle formule od samovládce předepsané: „Mimo to pod přísahou vyznávám, že rozhodčím v tomto sboru v poslední instanci je sám monarcha, náš nejdobrotivější pán.“ Toť přece pravý cesarismus pohanský v celé své nestvůrnosti! Ten Petrem Velikým zaveden byv v Rusku, panuje tam do dneška, a nejlepší při tom jest, že nikdo z kleru se proti tomu neozval, ale celá hierarchie podepsala carův úkaz.

Několik dní na to, dne 14. února 1721, změnil ještě car na žádost členů jméno nového sboru církevního, nazvav jej „nejsvětějším synodem“. Teprv 8 měsíců potom poslal o velké této změně Petr Veliký zprávu Cařihradskému patriarchovi Jeremiáši, jenž také akt carův schválil a potvrdil jakožto „ustanovení vycházející od nejzbožnějšího a nejdobrotivějšího vládce svatého cara moskevského“ a mezi jiným prohlásil, že „svatý synod jest a jmenuje se jeho bratrem v Kristu a že má moc, činiti všechno to, co činí čtyry nejsvětější apoštolské stolice patriarchalní.“

Svatý synod čítá 12 členů, jež všechny jmenuje car; z počátku byli mezi nimi jen 3 biskupové, ostatní z jiných tříd hierarchie, nyní však jsou obyčejně sami biskupové za členy povoláváni mimo 2 zástupce nižšího kleru, jimiž bývají carův zpovědník a vrchní kaplan vojenský. Předsednictví zaujímá obyčejně metropolita Novgorodský anebo Petrohradský, ale nejdůležitější a nejmocnější osobou je tu generalní prokurator, prostředník mezi carem a synodem, bez něhož nic díti se nemůže.

On provádí ustanovení svatého synodu, podává ročně carovi zprávu o stavu pravoslavné církve a bez jeho potvrzení a svolení žádný akt synodu nemá platnosti. On je v novější době také protektorem ruského proselytismu. Nejvyšší hlavou synodu jest ovšem car sám, z čehož ovšem ještě nenásleduje, že by byl hlavou církve ruské; z ruských spisovatelů to ještě žádný nenapsal a toho, kdo by o caru tvrdil, že je nejvyšší hlavou církve pravoslavné, by Rusové prohlásili za ignoranta. Podle officielního učení katechismu je car, jakožto křesťanský kníže, „nejvyšším obhájcem a ochráncem církve“, kterýžto titul mu dávají také základní zákony státní a carové sami ve veřejných listinách se jinak nenazývají. A vskutku, co se týče víry a učení, kultu a svátostí, jistě není car hlavou církve, ačkoliv i v tom někteří si pravomoc přisvojovali, ale církev ruská sama v tom nepovolila. Co však se týče vlády, administrace a zákonodárství spadajícího v ten obor synodu, je car, ne-li dle jména, jistě dle skutečnosti hlavou církve pravoslavné. Ruské zákony dí: „ve správě církve vládce jedná prostřednictvím synodu jím ustanoveného“ a ve statutě samého synodu stojí: „sbor církevní (t. j. synod) jest poddán vládnoucímu monarchovi“. Ostatně ale ruští carové ctí autoritu církevní a při veřejném vystoupení vzdávají jí úctu, líbajíce církevním hodnostářům ruku. Pravoslavná církev čítá nyní 66 milionů věřících, k nim není přiřaděno 15 mil. rozkolných; biskupů jest 60, nečítaje k nim 15 rozkolných. Klerus tvoří v Rusku zvláštní kastu; dřív nesměli kněží ruští se ženiti leč s dcerami popův a dcery zas nesměly se provdávati, leč jen za kněze, synové pak mohli jen kněžími se státi; ačkoliv ten předpis r. 1864. zrušen byl, přece zvyk potrval až na naše dny. O vzdělání kleru je nyní již lépe postaráno.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozgleda« AL. MALEC.

Co Hrváta činí Hrvátem, jest na předním místě řeč jeho. K ní přechází p. spis. na str. 9. a správně dí, že „chorvatština jest jazyk rodinný v Gutfjeldě, Preravě a Frlješdorfu. V rodině, na ulici, mezi sousedy nebo známými mluví se jen chorvátsky.“ Zcela správně. Prvním slovem na rtech dítěte jest „mâja“,[1]) druhým „ćâća“,[2]) a sotva že ručkou poněkud vládnouti se naučilo, ukazuje „kade su božânak“,[3]) líbá jej pobízeno něžnými slovy matčinými: „Kušni božanka, kušni, kušni“,[4]) ukazuje „kako ima ga rado“,[5]) a ve dvou, třech letech přikleká „s maju“ k domácím a „moli s nimi: Oče naš, Zdravu Mariju, vjeru božju, desjetero, sedam svietih sakramjentuov, pet kusuov zpovidi, andjev čuvar“ [6]) atd.; do šesti, osmi let umí všechno to modliti se.

Když dospělo a bylo mu jíti do ciziny, snad mezi Němce, s nimiž mu jest obcovati řečí jejich, i v cizině nemůže denním svým potřebám duchovním vyhověti jinak, než mateřštinou; i když pozbývá příležitosti mluviti s lidmi řečí mateřskou, nepřestává přece až do posledního vzdechu mluviti hrvátsky s Bohem: v denních svých modlitbách! Němčiny v rodině neslyšeti. Všecky práce pořizují se za řečí, vtipův i žertů hrvátských. „V leti si gredu na lapte, nikogar ni doma, nek dica doma se plače“,[7]) v podzimi „guliju turkinju“,[8]) „v zimi perje čihaju“,[9]) „kćir našiva kuolarin, košulu lebo opljeće“,[10]) „maja kuhaju“,[11]) „a tr ćaća s sinom sevalek imaju ča djelat v škadni, v štali, na dvuori, na vrti lebo v pivnîci.“ [12])

Této rodinné, mateřské řeči všímá si p. spis. a ptá se: „Ale jak vypadá ta chorvátština?“ a vykládá, co učinil, aby chorvátštinu tu důkladně poznal. „Jeden z nás, který dobře chorvátsky znal z delšího pobytu v Záhřebě, dal se s některými Chorváty do hovoru o věcech poněkud odlehlejších od života a potřeb domácích. Chorváti byli radostně překvapeni, bylo také zřejmo, že rozuměli, ale chtějíce odpovídati, nenalezli ani dosti — slov, ani dosti — obratů.“ Prostředek ten byl ovšem docela pochybený od p. tazatele! Ptejme se Hrváta venkovana někde „iz gorskoga kotara“ (okresu) v Hrvátsku na věci „poněkud odlehlejší od života“ denního, ptejme se češtinou mnohého sedláka českého na ně, a bude s odpovědí svou na rozpacích nemenších, jako byli naši Hrváti!! Pan spis. chtěje poznati řeč našich Hrvátů, neměl se pouštěti s nimi do hovoru o věcech denního života dalekých, ale měl snížiti se k nim, učenost svou odložiti a v řeči své prostým se státi, jako prosti a neučeni jsou naši Hrváti! Pan spis. toho neučinil,

[1]) Matka. — [2]) otec. — [3]) kde jsou Pambíček. — [4]) polib... — [5]) jak jej má rádo. — [6]) Anděl strážce. — [7]) v letě všichni jdou na pole, nikoho není doma, jen děti doma pláčou. — [8]) loupají turkyň. — [9]) v zimě peří derou. — [10]) dcera vyšívá kuolarin (obojek), košili (mužskou) nebo opljeće (košili ženskou). — [11]) matka vaří. — [12]) a otec se synem pořád mají co dělati ve stodole, ve chlévě, na dvoře, v zahradě nebo ve sklepě.

nemohl tedy řeči jejich poznati a také skutečně jí nepoznal! Ano, i kdyby p. spis. nebo soudruh jeho byl se ptal našich Hrvátů hrvátskou řečí spisovnou na všední věci, Hrváti naši byli by svým jazykem velmi odchylně od jeho mluvy odpovídali! A proč? Jazyk hrvátský má troje nářečí: kajkavské, štokavské a čakavské, nazvané dle toho, jak Hrváti ptají se tázacím: co? zda: „kaj?", „što?" nebo „ča?". Nářečí ta hodně se od sebe liší. Základem řeči spisovné je štokavské nářečí, štokavština, naši Hrváti však mluví nářečím čakavským, proto mluva jejich liší se od řeči spisovné, proto říkají o ní: „tâko mi negovorime", „to ni naša rič",[1]) proto řeč spisovná, již do nedávna neznali a již nyní z modlitebních knížek atd. znenáhla teprv poznávají, zaráží je, — a jim připadá, třebas že v celku srozumitelnou, přece jen v jednotlivých, nenepatrných částech novou, neznámou, — proto na otázku danou řečí spisovnou, štokavštinou, neumějí odpověděti jinak, než svým nářečím čakavským. Přes to přese vše kritisuje p. spis. jazyk jejich: „Jeť jazyk chorvátský omezen skutečně jenom na potřeby rodinné a domácí. Tradice jej udržuje bez jasného pojmu o pravidlech skloňování a časování. Na věci vyšší už nestačí a snad nestačil nikdy" (str. 10.). Prvé dvě věty rozumějí se samy sebou, třetí větou p. spis. věc upřílišuje, považíme-li, že řeč našich Hrvátů jest vzácným jevem živé čakavštiny, „toga prvoga pučkog' kniževnog' narečja naroda hrvatsko-srpskog'."[2]) (Prof. Milčetić, „Čakavština Kvarnerskih otoka".[3]) Zagreb 1895, str. 1.)

Než p. spis. nepoznav řeči našich Hrvátů, přece kritisuje ji dále ještě a píše: „Chorvátština těchto osadníků je také hodně promíchána slovenčinou." Je to jedna z nejnešťastnějších vět, co jich p. spis. ve své rozpravě napsal! Nejlepší odpovědí jest ukázka jejich řeči, jak mezi sebou mluví. Napsal ji tercian německého gymnasia v Mikulově, Joza Slunski, rodem Hrvát z Gutfjeldu.

Ča sam od pondilka až do biele sobuote djelav, čuv[4]) a vidiv.

V pondilak sam se rano o petih stav, a sam se učiv až do čtvrt na sedam, pak sam si knižice složiv a sam jiv.[5]) Kad jsam se naručevav,[6]) tako sam šav na železnicu. Tamo jsam morav[7]) čekat skoro čtvrt uru.[8]) Tamo jsu se ludi pominali[9]) za šprihanje[10]) vinograduov za travenje[11]) mišuov. Niki[12]) jsu rekli, da je to bolje,[13]) kad se špriha, a niki zopet su rekli, da brže[14]) se takaj[15]) ni šprihalo, a da je naraslo vino, a tako, da i sada[16]) more.[17]) A za miše jsu rekli, da, ki su travili, imaju lipši žitak.[18]) Pak sam se voziv[19]) v Nikišporak. Tamo jsme imali prvu uru latinsku pracu. Od jedenajstih až do dvanajstih jsam si os[20]) jednuč sviedomo spitovav a pak jsam šav k objedu. A o dvih urah jsme šli zopet v školu a tamo su nam gospodin[21]) čtali umučenje Krištuševo, a pak jsme šli k zpovidi. Po zpovidi jsam šav titelinovo[22]) sime kupit,

[1]) Tak my nemluvíme, to není naše řeč. — [2]) Tohoto prvního národního spisovného nářečí národa hrvátsko-srbského. — [3]) Čakavština Kvarnerských ostrovů. — [4]) Čuči = slyšeti. — [5]) Part. perf. act. od jisti. — [6]) nasnídal. — [7]) Part. perf. od morati = museti. — [8]) ura = hodina. — [9]) se pominati za ništo = vykládati si o něčem. — [10]) šplíchání. — [11]) otravování myší. — [12]) někteří. — [13]) lépe. — [14]) spíše; comp. od brzo. — [15]) také. — [16]) nyní. — [17]) může. — [18]) obilí. — [19]) jel. — [20]) ještě. — [21]) kněz, panáček. — [22]) jetelinové, jetelové.

pak sam šav k željeznici a sam se voziv na Gutfjeld. Doma jsam vičerav[1]) o sedmih a sam šav k Halavićevim. Ti jsu jili[2]) buhtice a tako su mi takaj jednu dali. Pak jsam si tamo čtav „Pilger", ča je od lani[3]) z cieloga ljeta[4]) složen, a o osmih jsam šav dom a sam si ga zjev sobu.[5]) Drugi dan rano jsam šav k pričešćanju.[6]) Kad sam došav v crikvu, tako je nih bilo oš čuda[7]) zpovidat. Po pričešćanju sam biv doma te[8]) molitve moliv. Pak jsam ćâći[9]) pomogav djelat budu,[10]) tr[11]) sam nim biv u kovača[12]) pro čavle,[13]) sam nim hoblav driva, a držav. Pak jsam si šav djelat na podne „Aufgabe", a kad jsam biv gotov, tako jsam čtav dale va „Pilgri". O jednoj sam šav pak na željeznicu, a sam se voziv v školu, a po školi sam si šav kupit farbe; pak sam se voziv dom. Na željeznici je biv a i Josco[14]) Höchtl, ki je se z Beča[15]) voziv tam za to, da je morav pojt[16]) k assentirki. A ta je mi povidav, da je morav bit skoro misec v špitali zabol[17]) žile, kad je mu pukla. A i su se dva pominala za vojančko, kako su niki vojaki hlupi, a ništ vridni a pak moraju si trpit. Kad sme došli na Gutfjeld, tako su toga[18]) Joscu njegova[19]) Maja ur očekivali. A i ožerani hlapci bili su tamo. Doma sam si šav vrjeda[20]) leć. V sredu rano sam šav k maši, po maši sam si pak hipac[21]) čtav,[22]) a pak sam šav na vrt[23]) kuopat, a rašit[24]) a jertiple sadit. Popodnevi[25]) sme šli ja a Hanka kukol škubat z žita. Kad sme imali dolinu, kade je med žito ditelina zasijana, viplitu, tako je si Hanka udjelala nošku[26]) a sme šli dom. Doma sme pak dali prasinkam ništo trave, a drugo sam porizav za sičku,[27]) pak sam Hanki hipac pomuogav sikat a krmit, a pak sme se do večera buhtaca[28]) igrali na placi. Kad ur sme se htili prestat, tako je ga Joza Stadler oš jednuč vibiv, a buhtac je letiv na Šmidov dvuor, pak sme ga šli iskat,[29]) a zatim je nas njihov[30]) pas sih odignav. Pak oš sme se hipac guncali,[31]) a kad ur nisme vidili, tako sme šli dom si leć. Na zeleni četrtak sam po maši kopav na vrti. A kako sam kuopav, tako su kokoše[32]) červi sbirale a su mi až pod motiku lizle. Po objedi je došav Kranz k meni, da imam pojt s njim va lugić,[33]) a on je imav knižice sobu, a tako sme si je tamo rozgledali. Pak sam ga učiv „griechisch" pisat, a on je to takaj tako mrazno[34]) djelav, kot sam to ja sprivinca[35]) djelav. Takaj je si sakojačke[36]) slova latinske napisav. K večeru sam pomogav Hanci sikat a krmit a sme na rano sičke narizali. Maja su dojili, a tako su mi dali mlika pit, meni ni bilo dobro, a tako jsam si šav leć. Na veliki pjetak rano jsme se stali a jsme se z mlake[37]) umili,[38]) a jsme šli na vrt[39]) molit, pak jsam šav v crikvu a da budem

[1]) večeřel. — [2]) jedli. — [3]) od loňska. — [4]) roku. — [5]) vzal jsem si jej s sebou. — [6]) přijímání. — [7]) mnoho. — [8]) a. — [9]) tatínkovi. — [10]) bůda = lešení z latí, po němž se vede réva. — [11]) a. — [12]) kovář. — [13]) čavav, čavla = hřebík. — [14]) Josco = Josef. — [15]) Beč = Vídeň. — [16]) jíti. — [17]) zabol = zbog = pro. — [18]) toho. — [19]) njegov, -a, -o = jeho. — [20]) brzy. — [21]) chvilku. — [22]) četl. — [23]) zahrada. — [24]) hráběmi urovnati. — [25]) odpoledne. — [26]) nůše. — [27]) řezanka. — [28]) buchtovati se = hráti si míčem. — [29]) iskati = hledati. — [30]) njihov, -a, -o = jejich. — [31]) guncati se = hráti si »pirukem«. — [32]) kokoš = slepice. — [33]) lug, lugić = les, lesík. — [34]) škaredě. — [35]) sprivinca = z počátku. — [36]) sakojački = všelijaký. — [37]) mlaka = louže, kaluže. — [38]) umili = umyli (obličej); oprâti = umýti celé tělo. — [39]) zahrada.

ceremonije bolje vidiv, tako jsam šav va sakrestiju. Po ceremonijih sam htiv pojt na svieti brig[1]) s Jozu Stadlerom a pak ale nisme šli. O podne jsam šav a i screpat.[2]) Pak jsam šav k hrobu, a tamo su bili čuda[3]) prebilnih,[4]) ki su z Nikišporka došli. Pak sam si zjev[5]) knižicu a sam šav va lugić[6]) a dom jsam si kiticu škubav a pak jsam se učiv. Kad sam došav dom, tako jsu se krot Ive a Langov Pepšl na našem dvori skubli,[7]) a furt su se casali a za vlasi popadali a govorili[8]) nisu ništ,[9]) kot nimi. A kad jsu mjene sbadli,[10]) tako jsu se prestali; ale oš[11]) jsu morali hipac[12]) dihat. K večeru jsme se šli zopet[13]) igrat.

Nějaké hodné promíchání slovenčinou nepozorujeme nikde, všude slyšíme nářečí čakavské až na několik slov z němčiny a češtiny vypůjčených: jertiple, assentirka, furt, krot — svědomo a najmě českou příponu 1. osoby pl. *me* místo hrvátského *mo*. Aby každý sám přesvědčiti se mohl, jak naše „chorvátština hodně slovenčinou promíchána“ jest, položíme tu několik vět ze slovenčiny břeclavsko-lednické a valčické, a podáme vedle nich překlad čakavštinou našich Hrvátů.

Bartoš, »Lid a národ«. II.:	Mor. Hrváti:
Nedívaj sa na tu duhu a nekřič, abys ju neurkeł, može sa roztrhnút, a neščestí udělat! (Str. 43.)	Nekukaj na tu buogovu kanicu tr nekrič, da nebudeš nju urekav, more se rozčignut tr nesciću udjelat.
To su, úfám, Bilovice.	To su, boj se, Bilovice.
Dnes, úfám, už nepřijde. (68.)	Danas, boj se, ur neće dojt.
Neumíš-li lepší zpívat, moheu bys teho nechat. (83.)	Ako neznaš bolje jačit, mogav bis to ostâvit.
Už nemožu. Ešče trošku. (19.)	Ur nemorem. Oš mrvu.

Slyšme ještě jiné věty z řeči našich Hrvátů. „Da neznate,[14]) gospuodine,[15]) kada[16]) je hlîb najbolji?[17]) Kaď grijem[18]) dom, morem[19]) ga lipo pogrizt“,[20]) pravila mi Hrvatica, a když podruhé jsem se ptal: „Ča ćete[21]) s tu ripu djelat, kaď ju sâki dan kopete?“ odvětila mi: „No ne sâki dan, moram, moram, da bude lipo rasla.“[22]) A jindy na otázku: „Kade ste bili s tu kosu?“ dostal jsem odpověď: „Onamo,[23]) sme sekali ditelinu, ur je jâko lipa.“[24]) — Co tu slovenčiny? Tak bezmála mluví všichni Čakavci ať na Krku, či v Uhrách na pravém břehu Litavy, nebo na Moravě. Četl jsem grammatiku naší čakavštiny prof. Milčetića a on překvapen podotýkal, že to nejčistší čakavština, kterou až dosud slyšel. Kdo má tedy pravdu: výtečný znalec jazyka hrvátského vůbec a čakavštiny zvlášť, professor Milčetić na gymnasiu varaždinském, badatel v jazykozpytě na slovo vzatý, rodem Čakavec, — anebo p. Herben? (P. d.)

[1]) kopec. — [2]) »screpat« na věži na velký pátek místo zvonění. — [3]) mnoho. — [4]) přibylých, přišlých. — [5]) Part. perf. act. od zjeti = vzíti. — [6]) lesík. — [7]) Part. perf. art. od »skusti se« = skubsti se = rváti se. — [8]) a nemluvili nic, jako němí. — [9]) nic. — [10]) spatřili. — [11]) ještě. — [12]) chvilku. — [13]) opět. — [14]) nevíte; že nevíte. — [15]) velebný pán. — [16]) kdy. — [17]) Superlativ od dobar; bolji, najbolji: nejlepší. — [18]) 1. os. sing. od grjesti = jíti. — [19]) mohu. — [20]) grizti = kousati. — [21]) ćete djelat futurum = budete dělati. — [22]) musím, aby pěkně rostla. — [23]) tamhle. — [24]) již jest velmi krásná. Jâk, jâka, -o = silný; jâko = velmi.

Padesátileté jubileum rusínské publicistiky.

Podává FRANT. H. ŽUNDÁLEK.[1])

Tohoto roku 15. května bylo tomu 50 let ode dne, kdy vyšlo první číslo prvního rusínského časopisu s názvem „Zorja Halicka“ ve 4000 výtiscích. Po té doby vycházela „Zora“ každý týden. Tehdy nebyl ještě znám výraz „časopis“, list byl zván „pismo časove“. Toto „pismo“ bylo organem „Národní ruské rady“ nebo jak byla tehdy zvána, rady svatojirské, vydavatelem pak a odpovědným redaktorem Antin Pavenckyj.

Čtyři měsíce po té, 18. srpna, vyšlo prvé číslo druhého rusínského časopisu, tištěného latinskou abecedou a částečně cyrillicí, s názvem „Dnewnyk Ruskij“. Tento list byl organem druhé strany spolku „Ruského Šoboru“ (sněmu), který byl založen pomocí polských demokratů. „Odvitným“ redaktorem byl Ivan Vahilevič. Tento list vycházel každého týdne jednou, avšak po 9 číslech zašel.

Teprve od bouřlivého roku 1848. lze datovati dějiny rusínské publicistiky. Ovšem nelze upříti, že již před tím byly jednotlivé články rusínským jazykem tištěny v různých novinách v Ukrajině, avšak stávalo se tak jen pohostinně. Novinářstvo rusínské vykonalo ve veřejném životě vážný kus národní práce za půl století. Co dobrého bylo vykonáno, stalo se hlavně záslubou a přičiněním novin. Obrážíť se v nich veškeren život rakouských Rusínů velice jasně jako v obrazích.

Rok 1848. byl pln vážných událostí také pro národ rusínský. Bylať tehdy hlavně udělena konstituce a zrušena robota, čímž také rusínský lid byl připuštěn k politickému životu. Vláda potřebovala Rusínů proti odbojným Polákům a hleděla je proto získati. Ve Lvově se zorganisovalo politické družstvo za vůdcovství biskupa Hrihorije Jachimoviče: „Rada narodna ruska“, která se později nazývala: „Holovna rada ruska“, když i na venkově byly zřízeny politické spolky (celkem 45). Prvním dílem tohoto družstva bylo vydávati svůj časopis, a tím byla „Zorja Halicka“.

V prvním čísle těchto novin nalézáme prohlášení družstva, které jest také programmem listu. Píšeť mezi jiným: „My Rusíni haličtí náležíme k velikému ruskému národu, který jedním hovoří jazykem a čítá 15 milionů, z nichž půl třetího milionu bydlí v zemi haličské.“ Časopis i spolek obrali si úlohu pracovati ku „blahu a štěstí národa“, především aby byla zachována víra a dosavadní obřady, aby práva církve pravoslavné i duchovenstva byla na roveň postavena právům jiných vyznání. Druhým bodem programmu bylo rozvíjeti a pozdvihnouti národnost ve všech její částech, totiž zdokonaliti jazyk, zavésti jej ve školách nižších i vyšších, vydávati časopisy, udržovati styky se spisovateli domácími i slovanskými, rozšiřovati dobré a užitečné knihy a starati se o rovnoprávnost rusínského jazyka ve škole i v úřadě, a za třetí pak hájiti konstitučních práv vlastního národa.

[1]) Podle stejnojmenné práce ve lvovském »Literaturno-naukovem Viestnyku«, roku 1898. sešit 5.

Toť programm, třeba neúplný a nejasný, podle kterého se řídili publicisté a žurnalisté nepřetržitě až do r. 1890. v národních novinách, na sjezdech, schůzích i na sněmě.

Osip Makovej srovnává časopis ten s nynějšími poměry a tvrdí, že prý svému úkolu nedostál, že byl úplně špatně redigován. Podle našeho mínění je tento soud příliš přísný; neboť v tehdejší době nebylo novinářství ještě tak dobře vyvinuto, jako nyní, byloť tehdy zvláště u Rusínů v počátcích, v plénkách; proto není divu, že byl učiněn mnohý chybný krok.

V redakci bylo zastoupeno 10 „dobrých“ Rusínů stavu duchovního i světského, avšak tito nepodávali úplně dobře svým čtenářům zprávy o událostech světových a zvláště rakouských. Nevěděli, co se děje ve venkovských ruských osadách a obraceli se často manifesty k národu a listy oddanosti k císaři. Týž spisovatel vytýká jim přílišnou nestatečnost v národních věcech, že prý naváděli lid, aby zapomena na minulost statečného rusínského lva, bál se orla polského.

O mnoho dokonalejším byl ve svých zprávách „Dnevnik Ruskij“; již z 9 vyšlých čísel lze souditi o rozhledě a schopnostech redaktorových. Programm „Ruského Soboru“ a také jeho organu začínal slovy: „Známo činíme před Pánem Bohem, světem křesťanským a celým světem, že úkolem naším jest“ svobodný a nezávislý rozvoj národa, jeho vzdělanost, právo i blaho celého národa, podpora písemnictví, hmotné zlepšení duchovenstva, shoda a jednota s Poláky. Tento poslední bod byl právě úplně rozdílným od programmu „Zořina“. Krátce jej naznačil ruský básník ve zmíněném časopise:

My z Lachamy (Lechy, Poláky), Lachy z namy
w prach wraža (nepřátelská) syła!

Roku 1848. básník Ivan Hušalevič napsal známou píseň „Mir vam bratja“, která se stala národním majetkem haličských Rusínův a zpívá se již 50 let. Skladatel P. Ljubovič vložil do ní v pravdě národního ducha. Píseň tato, jakož i melodie jest charakteristickým znakem haličských Rusínů. V této písni se jedná o shodě se sousedy Poláky, prvotná pochodová plná melodie naznačuje těžký chod upracovaného lidu, radost ze svornosti, trpělivost, tak že skutečně znázorňuje píseň tato národní povahu Rusínovu. Takovou je též historie rusínského novinářstva.

Tuto lze rozděliti na tři hlavní doby. První doba sahá od r. 1848. do r. 1861., do vydávání „Slova“. Tento rok připadá také první rázný výstup rusínských národovců či nacionalů. Druhá doba sahá od r. 1861. do r. 1873., do známého národního sjezdu v Haliči, kterýž dlužno považovati jako počátek národní práce rusínských sedláků. Tento sjezd uspořádalo družstvo Kačkovského, a hlavně Naumovič, ale účastnili se ho již i Drahomanov a Pavlik se svými nadšenými dumkami pro národní práci. Od toho času nastaly také v rusínském novinářstvu jiné požadavky, neboť na společenském životě bralo účast též naše rolnictvo. Třetí perioda pak by trvala od r. 1873. až do nynějška.

V první době nalézáme v novinářstvu velikou nestálost jazykovou. V „Zoře haličské“ i „Dnevniku ruském“ jest mnoho statí, psaných

ryzí národní mluvou, a také směšnou směsí z národních, církevních. ruských i polských slov, ačkoli je tu znatelna reakce pro ruskou mluvu. Severin Čechovič přetiskoval ruská díla ve své „Semeiné (rodinné) bibliotéce", což spisovatele nutilo učiti se tomuto jazyku.

Roku 1861., když v Petrohradě se vydávala rusky i ukrajinsky „Osnova", ve Lvově počaly vycházeti dvakráte týdně noviny „Slovo". Nevystupovalo z počátku proti národní ideji. Redaktor „Slova", Bohdan Didickij, vydával sám spisy Feďkovičovy, společně pak s Holovackým vydával „Haličanina" rovněž ukrajinským jazykem. Národovci vydávali „Večernici", potom „Metu" a ke konci „Nivu". I zdálo se, že vezme národní jazyk vrch; než roku 1866. cizími vlivy rozlehla se v Haliči známá fráse o „jediném národě", i nastala národní roztržka, v pravdě nešťastná pro další rozvoj.

Rok 1866. v druhé době života haličských Rusův a jich novinářství jest východním rokem dvou protivných stran, které od toho času šly vlastními drahami, brojíce proti sobě navzájem ve svých listech „Slově" a „Pravdě" a zakládajíce sobě na vzdory zvláštní spolky. Národovci založili r. 1868. „Prosvitu", moskvofilové pak proti ní r. 1871. „Obšteštvo imeni Mich. Kačkovskoho". Moskvofilové zvítězili v zemi. vedli politické záležitosti, avšak jak oni, tak i národovci se mírnili toho času, an vyvstal nový nepřítel, Poláci, kterým němečtí centralisté vydali Rusíny „na lásku i nelásku". Vedle vnitřních vzájemných půtek měly tedy obě strany bojovati proti společnému nepříteli.

V třetí době od roku 1873. kromě jmenovaného již sjezdu staly se především důležité události; byla to hlavně práce Drahomanova v Haliči, která dala vznik radikalní straně. Dále se odehrála v Ukrajině r. 1876. známá katastrofa, r. 1879. byla pak založena „Baťkivščina" (otcovské dědictví), r. 1880. zaraženo bylo „Dilo" a „Zora" místo „Pravdy", tedy tři organy, které vydávaly svědectví o vzrostu strany národovců. Počátkem r. 1880. národní idea vzala již takový obrat, že r. 1889. byla zorganisována již radikalní strana, která se zabývala hlavně hospodářskými otázkami, považujíc národnostní otázku již za uspořádanou a samu sebou se rozumějící. Avšak boj o národnostni otázku neutichl ani v nynějších dnech a vede se dále nadšeně. Moskvofilové v otázce jazykové postoupili od r. 1866. již o tolik, že píši skoro ruským jazykem, avšak znetvořeným; a proto mohou národovci hovořiti o křivdě učiněné národnímu jazyku a považovati poruštění rakouských Rusínů za marnou utopii.

Padesát let boje o jazyk! Padesát let boje o pravopis! Co práce a síly tu zmařeno o záležitosti, kterou Markian Šaškevič objasnil v Haliči již r. 1837! Kdežto jiní národové, upravivše si národnostní otázku, kráčejí utěšeně ku předu, Rusíni již 50 roků se hádají, jak mají psáti. A když již přišli na cestu, kterak psáti, sousedé je předešli v nejedné věci. Bývalí podporovatelé vlády, východní Tyrolané, haličtí Rusíni, kteří r. 1848. hájili Rakouska proti odbojným Polákům, ubíjejí se ve spolek doma a dostali se pod moc bývalých odbojných Poláků; tito zhostivše se vzpomínky na nezdařené povstání r. 1863., stali se

přáteli a obránci Rakouska a za odměnu dostali Rusíny pod svou ochranu.

Nyní se vysvětlují příčiny, proč je Poláci tak snadno dostali ve svůj vliv, aby ale moskvofilé si přičítali také vinu, ani jim nepřipadne na mysl. Kdyby rusínské noviny byly zastavily vzájemné spory a boje, byli by Rusíni dnes jinak postaveni. Ale tak se nestalo, proto nyní trpí smutné následky těchto bojův a sporů.

Otázka jazyková a pravopisná, toť ustavičné thema článků rusínských novin v padesáti uplynulých letech. Potomci spláčou nad těmito boji předků; budou-li pak žíti šťastně, budou se smáti těmto malichernostem. Uplynulých 50 let rusínské publicistiky možno směle nazvati lety národního moru řeči. (O. p.)

Z norských literatur.

Referuje Al. Koudelka.

Jak už patrno z mnohočtu nadpisu, nebude v této stati řeč pouze o písemnictví norském či norvežském v užším toho slova významu, nýbrž i o pozoruhodnějších publikacích z písemnictví danského a švedského; měl bych arci pojat ve stať tuto i literaturu Islanďanův, ale poněvadž pěkné písemnictví jejich celkem se obmezuje na nepatrné ukázky v periodických časopisech, promluvím o ní, až bude žeň větší. Poznamenávám toliko ještě, že kromě jiných pomůcek užil jsem i anglického časopisu „Athenaea“ č. 3688. ze dne 2. července t. r.

*

Norské písemnictví v užším slova toho významu nevykazuje v posledním roce žádného epochalního díla, ale bez úspěchu ani rok ten neuplynul. Především dlužno vytknouti, že *Henrik Ibsen* slavil v té době své 70leté narozeniny. Při té příležitosti vyjádřil se, že jsou na omylu všichni, kdož myslí, kdož svými dramatickými pracemi (od „Nory“ počínaje) lámal oštěp pro emancipaci žen v tom smyslu, v kterém mnohé ženské kluby soudí. Naopak snažil prý se ukázati, že pravé místo ženy ve společenském životě jest v rodině jako matky a ženy, tam že mají pracovat o položení pevných základů k mravnímu vzdělání budoucího pokolení. Neškodilo by, kdyby si to zapsaly ony dámy, jež v „Nár. L.“ jako domýšlivé husy nadávají p. Dru. Neuschlovi za jeho řeč o katolickém sjezdě pražském, jež se téhož dovolávala.

Že Ibsen v minulém roce nenapsal žádného dramatu a ani letos o vánocích nic obecenstvu nepodá, toho příčinou to, že je zaměstnán sestavováním svých „memoirův“ a kromě toho přehlížením souborného vydání svých děl jak v originale tak i v německém překladě. Jako Ibsen tak i *Björnson* nevydal toho roku nic nového. Za to však činili se mladší, a některým pracím jejich nelze upříti jisté ceny a zvláštní rázovitosti. Tak *Jonas Lie* docílil po méně zdařilých pokusech prvního

úspěchu na prknech divadelních svou fantastickou, z lidových pohádek vzatou hrou „Lindelin“. Hrdinkou hry jest víla neobyčejné krásy, jež okouzlí všecky muže nejen svou krásou, ale hlavně svou dovedností, kterou se umí přizpůsobiti k individualitě jejich, i drží je v poutech tak dlouho, až kouzlu konec učiní objev, že má chlupaté uši. Jakkoli prostinkým a neviňoučkým se kus ten zdá býti, přece vyvolal hotovou bouři v řadách hloupých husiček a úzkoprsých mravokárců, kteří se strojí zabrániti tomu, aby se kus ten dostal na prkna hlavního divadla. Ještě větší odpor vzbudil *Gunnara Heiberga* satirický kus „Naše národní shromážddění“, t. j. sněmovna. Originalnosti kusu nikdo nemůže odepřít, ale že si spisovatel činí břitký posměch z parlamentarismu vůbec, jak se v poslední době tak krásně osvědčil v Paříži, ve Vídni, v Athenách a Washingtoně, a že tepe neschopnost národní strany norské zvláště, proto se zle na práci sápou kritikové jednotlivých politických odstínů. Nestranný však divák musí býti spisovateli vděčným jak z ohledův uměleckých tak i kulturních, že zadul jednou pořádně v roh Aristofanův.

Méně původní a úplně postrádající zdravého, silného humoru obou předchozích her je měšťanská semi-tragedie „Johanne“ od *Björn Björnsona,* nejstaršího syna starého barda Björnstjerne Björnsona. Motivem kusu jest rozhodnutí se mladistvé umělkyně, že přerve své zasnoubení s milencem, duchovním, jenž má umění v ohavnosti a nenávisti. Pěkného úspěchu docílil také *Peter Egge* svou dojemnou hrou „Dědečkovo věno“, jež po způsobu Dickensově jest portretním kouskem života v odlehlých, chudinou obývaných uličkách.

Knut Hamsun, jehož život — je mu nyní 39 let — lze nazvati vším právem via passionis, patří k nejzvláštnějším úkazům v literatuře norské. Napsal už celou řadu romanův, a přece materialně živoří, ač romany jeho i v českém překladě vydány. Nesnadno podati obsah jeho prací, poněvadž si libuje jako Gustaf af Teijerstam v drobnomalbě duševních stavů; liší se však od tohoto, že se vůbec ani nepokouší o vysvětlení nevysvětlitelného, nýbrž jen podává je v celé jeho překvapující zvláštnosti. „Hlad“ je pochmurná a nemilosrdná kniha, vzniklá z fysických a duševních strázní a muk, jež básník byl sám prožil. Roman ten nemá pražádné tendence socialní, neobsahuje v sobě žádných žalob na společnost, nýbrž podává prostě historii mladého člověka, žurnalisty, jenž v Kristianii hladov se potlouká. Hrdost nedovoluje mu chudým se ukázat a poctivost zase dopustiti se něčeho zapovězeného. A tak prodělává všecku bídu, všecko hoře, trpkost a ponižování parie. S poklesajícími silami tělesnými stoupá však horečná činnost mozku. Ve své bídě sní o velikosti a štěstí. Při tom zůstává dobrým a dětinným; peníze, k nimž náhodou přijde, jiným daruje. Cosi neobyčejně dojemného a kouzelného spočívá v té síle, s kterou snáší nejhroznější muky. Octave Mirbeau vyjádřil se o tomto romanu, že to práce všeho druhu jediná.

V romanu „Nová země“ odchyluje se Hamsun od svého směru potud, že tu se socialisty vystupuje a prakticky působiti chce. Jestiť

to břitký šleh proti mladší generaci norských spisovatelů, kteří ve všem všude hledají jenom svého „já“. Proti těmto mužům kreslí spisovatel dvě figury zdatných, snaživých poctivých kupců, kteří k sobě lnou upřímným přátelstvím. To se rozumí, že ženialní literati pohlíží na ně přes rameno; dovolují jim za ně platit, berou od nich půjčky na věčnou oplátku, a v dík za to jeden z té „bandy“ svede jednoho choť a z nevěsty druhého učiní — nevěstku. Ženich, nemoha patřit na ponížení své nevěsty, prožene si koulí hlavu, kdežto druhý svou manželku za odpuštění prosící na milost přijímá. Důsledek či intence spisovatelova — samozřejmá.

Hrdina „Mysterií“, Johan Nilsen Nagel, je pravý typus nevysvětlitelného, záhadného. Dagny Kyelland, jež jediná mu rozumí, patří k nejroztomilejším postavám ženským v norské literatuře. Nagel zamiluje se do Dagny, jež jest už s jiným zasnoubena, i ona — cítí k tomu podivnému muži, jehož neobyčejnou cenu tuší, náklonnost, ale zadala už své slovo, i chce mu dostáti. Boj mezi těmito bytostmi, střídající se přitažlivost a odpor, to veliké tajemství lásky, toť hlavní obsah knihy, jež končí sebevraždou zešílivšího Nagela. Ženy a šílenství, tyto dva stavy duševní líčí Hamsum svým nevyrovnatelným způsobem.

„Pan“ náleží ze všech Hamsumových knih k nejvýznačnějším. Je to hymnus na přírodu. Glahn (hlavní osoba) žije pouze s přírodou a v ní, jako ona v něm a s ním; spojení toto vylíčeno s neobyčejnou silou. Glahnova láska rozkvétá na jaře, stojí na svém vrcholu v létě, uvadá na podzim a zmírá v zimě. Historie této lásky na vlas podobná lásce J. Nagela v „Mysteriích“, jenom že Edvarda líčena tu jako dřímající žena, jež se teprve probouzí k smyslovému životu.

„Redaktor Lynge“ patří k slabším pracím spisovatelovým, a poněvadž se obírá specielně a specificky norskými poměry, politikou, jest také méně nám srozumitelna. Redaktor Lynge jest typem nesvědomitého a ctižádostivého žurnalisty, jenž se všemi možnými prostředky domoci chce vlivu a moci. Kniha, poněvadž jí právě schází charakteristické známky H. slohu, hloubka a šířka rozhledu, vonný a poetický nádech a jemný třpyt malby, je suchopárna střízliva. Poslední prací jeho — odezíráme-li od dokončené dramatické trilogie „Červánky“ v níž tepe ostře lásku či správněji řečeno milování žen — jest sbírka povídek „Siesta“. V povídce „Paa Bankerne“ rozvádí hrozné výsledky náladové, k nimž dospěti může člověk v odloučenosti od světa, v hrubém okolí a při zaměstnání hrubém. V „Tesknicích“ a v „Damě z Tivoli“ předvádí dvě oběti duševních impulsů. V „Královně ze Saby“ a s „Poštovským koněm“ ukazuje svým zvláštním ironickým způsobem, k jakým zvláštnostem mohou dospěti lidé při všedních poměrech. K nejzdařilejším však patří historie o nevděčné a nevěrné mouše, jež se rozvíjí v symbol ženské nestálosti, a vánoční povídka „Jon Tro“.

Z básníků vzpomenuto budiž sbírky básní *V. Kraga* a *J. B. Bulla*. Z prací novellistických nevyšinuje se žádná nad úroveň obyčejnosti.

Ve Švedsku rozhodně palma prvenství v minulém období patří Heidenstamově historické romanci „Karolinerna“. *Werner v. Heidenstam*

pokládán ve své vlasti za nejskvělejšího, nejoriginalnějšího representanta básnického vývoje na severu, za rázného zastance nové školy silně dotčené vlivy Nietzscheovy filosofie a kritickými zásadami Brandesovými. Poslední kniha jeho nemálo všecky překvapila. Je to řada historických povídek a črt dovedně seskupených kolem obrovské, centralní postavy Karla XII., jež obsahuje dobu od vystoupení panovníka toho až do jeho pohřbení. Kniha překvapila, poněvadž obdivovatelé Heidenstamovi nejméně od něho se nadáli historické povídky. Kniha však také tu a tam narazila, poněvadž se zdá urážkou býti památky toho paladina severu. Nejsem historikem a tím méně obíral jsem se podrobným studiem osoby Karla XII., nemohu tedy říci, je-li vůbec tento porok autorovi činěný odůvodněný čili ne, ale proti námitce jednoho kritika (Nisbet Baina), kterak by se osobnost taková, jak nám ji předvádí Heidenstam, mohla státi národním miláčkem, heroem, poukazuji, že národní šovinismus mnohou osobu povýšil na prestol poloboha, osobu, která přece před soudem nedím jiných národů, ba ani všech krajanů té glorifikace hodna není. Maďarům na př. platí L. Košut také za „pámbíčka“, a přece byl to jenom člověk ničemný. Nuže, jak se jeví Karel XII. dle Heidenstama? Z množství menších podrobných rysů (v jednotlivých novellách uložených) vystupuje charakterní obraz toho krále jako duševně anormalního člověka s národní hrdostí až v zámezí šílenosti zabíhající, se statečností až k šílené odvážnosti se stupňující a s umíněností všemu zdravému rozumu nepřístupnou. Z tohoto nárysu pochopitelno, proč král ten musil býti záhubou svého vroucně milovaného národa. Po stránce umělecké však zní úsudek všech, že „Karolinerna“ jsou pravé chef d'oeuvre, jež se může směle po bok postaviti historickým pracím Sienkiewiczovým. Některé povídky jsou pravé skvosty, zejména ony, které líčí obětavost, hrdinnost lidu švedského. Tak na př. novella o „Gunnel Fatburshustru“, jež nám vypravuje o babičce, jež se na vojáka spraví, jen aby se mohla dostati k svému vnukovi na šancích bojujícímu, a jež sama raněná umírajícího vnuka z vřavy bitevní na bezpečné místo odnáší. Neobyčejně tklivá jest povídka o všemohoucím kdysi Piterovi, pravé to ruce královĕ, jenž volí raději v zajetí bídně zahynouti, než aby za velikou cenu — čímž by veliké břemeno na svůj národ uvalil — svolil k svému výkupu. Kniha však Heidenstamova má ještě jiný, důležitý význam. Básník „Karolinernama“ napsal zdrcující odsuzení války. Právě protože se zdánlivě tak cele spoluponořuje u válečné nadšení, v ryčný patriotismus vojínů Karla XII., a na druhé zase straně opět tak malebně a názorně líčí hrozné následky toho lidského vraždění, mravní pokleslost a materialní záhubu, působí tento obraz jeho sám sebou beze všech deklamací, beze všeho vykládání a řešení problemů. Má se to jako s Vereščaginovými obrazy: Heidenstam líčí válku prostě tak, jaká jest či jak tehdy vypadala, kdy ještě docházela většího ohlasu sympathií u vědomí lidu, než dnes, a ten přirozeně pravdivý, malebný a pestrý obraz stačí, aby nás hrůzou a ošklivostí před válkou každou naplnil. (P. d.)

Cerkovnoje predanije i russkaja bogoslovskaja literatura.

Praví-li L., že papež podpisem definicí sněmů nepotvrzoval, nýbrž pronášel jen svůj souhlas s nimi a uznával je tak závaznými pro svůj kraj, odpovídá mu náš autor, že podle Sokrata 16 let po sněmu Nicejském papež Julius psal, že podle pravidla církevního definice musejí míti souhlas římského biskupa, a nikdo papeži to nevytýkal jako neoprávněný nárok. Druhý církevní sněm potvrdil papež Damasus, čtvrtý Caelestin, pátý Lev I. atd. Ale Lebedev dí, že papeži násilně uchvátili a osobovali si právo soudu nad biskupy, ač i císařové uznávali, že právo soudit o víře a záležitostech církevních náleží stolici apoštolské. Papežové nedopouštěli se usurpace, přijímajíce appellace biskupů, duchovních i laiků východní církve, jsouce si vědomi povinnosti, že jsou strážci katolické víry i podání otců. Všeobecné sněmy uznávaly přednost apošt. stolice, že apoštol Petr „soudí ve svých nástupcích“, že nelze rozsuzovat o věcech víry mimo souhlas římského biskupa, že sněm nemůže býti bez sankce apošt. stolice, že sněm, jehož akta marna před stolicí tou, nemá moci; sněmy přijímaly s pochvalou poslání apoštolské stolice, ana souhlasí s pravdou, se zdravým učením, což by nemohly učiniti, kdyby v posláních těch jasně obsažené učení o moci a přednosti apošt. stolice odporovalo smyslu víry a praxi církve. I východní hierarchie uznávala, že zplnomocnění legati stolice apoštolské správně předsedali na sněmu, a ti jasně mluvili o moci stolice Petrovy, že sněm nemůže existovat bez účastenství stolice apoštolské, že nebyl by zákonitý; toť nevyhnutelná podmínka zákonitosti dokonalého sněmu, čehož L. nechce uznati. On uvádí jiné neklamné známky zákonitosti sněmů, známky vnitřní (mravní podmínky, za kterých biskupi se sešli, volnost a svoboda bez nátlaku) a uznání sněmů všemi církvemi; ale podle těchto znaků pouze nelze soudit o zákonitosti sněmů. Církevní praxí za jediný nepopíratelný znak všeobecného sněmu uznáno účastenství „hlavy všech hlav“, a „hlavou všech církví Božích“ uznána stolice římská na 6. sněmu všeobecném. A sv. Theodor Stud. praví, že podle obyčeje, od pradávna přijatého, nikdo nemá moc zařizovat pravověrný sněm bez vědomí stolice apošt., poněvadž k Petru nutno obraceti se se vším, co se týče víry, a to z té příčiny, že podle učení starých otců „Petru Kristus Bůh dal spolu s klíči království nebeského i hodnost nejvyššího kněze.“ Tak tedy nejvyšší moc na sněmu podle „učitele pravoslaví“ náleží papeži římskému, poněvadž „tam (v Římě) jest nejprvnější z církví Božích, na jejíž stolici první zasedal Petr.“

Dokázav, do jaké propasti fikce o božském ustanovení viditelné hlavy uvrhla západní církev, z kteréž fikce vyplynula jiná, fikce o dědičnosti moci Petrovy, Leb. ukazuje, že tato druhá fikce přivedla k ohyzdnému učení o novém a novém vtělování Boha v osobě papežově, ukazuje hrozné mravní následky učení o viditelné hlavě církve. Katolík prý především „nemůže mít pravé víry v Krista“ a nač by se obracel ke Kristu, jestliže „plnost moci jeho spočívá v papeži“?

Víry v Krista katolíkům není třeba, víra v božství Kristovo jim se jen dovoluje, pokud to třeba, aby se tím upevnila v nich víra v papeže. Zkrátka: „Kristus pro katolíky zaměněn papežem!“ Katolická církev neporozumí Kristu, dokud nezřekne se papeže! Místo víry v Krista u katolíků vládne prý otrocká poslušnost papeže! Jako apoštolé věřili ve Spasitele, tak katolíci věří v papeže, „v němž pro ně trvá vtělení Boha.“ Katolíci či „Petronianci“ jsou horší jiných kacířů: tito aspoň nerouhají se Bohu, u katolíků rouhání se Bohu stalo se principem! Takové jsou hrozné následky učení o viditelné hlavě církve podle Lebedeva. A pro pravoslavné není Kristus zaměněn jejich biskupy, již jsou podle učení pravoslavného také náměstky Kristovými? Či co platí o jednotlivém, neplatí o celku?

Stavbě církve Boží základy položili sv. apoštolé ve všeobecných tazích, dějinám ponechavše rozvoj její. Na základě apoštolských nástinův od starodávna určila se správa i povinnosti biskupů, přednosti apoštolských stolic a vůbec vzájemný poměr křesťanské hierarchie. Všeobecné sněmy práva i přednosti ty oblékly v zákonitou formu. V historii rozvoje církevní hierarchie působily dva principy: církevně-historický a občanský. Prvním nejstarším faktorem v rozvoji hierarchie určila se práva apoštolských stolic i římské, založené na zvláštním vyvolenci z 12 apoštolův a na tomto původu spočívá význam její. Zástupcem toho principu, jenž prý změnil se v umrtvující, je Řím, kdežto Cařihrad zastupoval princip občanský, jehož blahodárný vliv[1]) zachránil prý východ od zhoubných následkův umrtvujícího církevně-historického principu.

Povýšení cařihradské stolice vneslo prý v církev „nový živý princip“, „princip státní a národní“. Tento nový, živý prvek zachránil prý východ od duševního ochabnutí, do něhož upadla západní církev, od náboženské nevědomosti katolíků, zajistil východním církvím schopnost vyhovovat požadavkům světské moci i řevnivému citu nezávislosti mladých národností ustanovením samostatných národních církví. Pro jednotu církve není třeba jednoty církevní správy, hierarchie. Ač církevní správa založena na principech, položených apoštoly, ač ustanovení prvenství jistých stolic nazývá se božským, přece mohou prý principy ty podléhat změnám podle potřeb státního života, s nímž jsou spojeny. Blouznit o církevní jednotě v podobě jednotného celku, spravovaného hierarchickým sborem pod jednou hlavou, v níž soustředí se všeobecná moc duchovní — značí podle Leb. tělesně smýšlet. Jednota v učení (symbolu), modlitbách, svátostech, bohoslužbách a církevním zákonodárství stačí k organické viditelné i duchovní jednotě všeobecné církve. A východní církve trvají mezi sebou v duchovní i vnější jednotě, neboť zachovávají apoštolské podání v učení, modlitbě a správě: zachovávajíť všeobecné symbol, modlitební řád mají z dob apoštolských

[1]) Leb. nazývá vliv nového národního, státního, politického principu na další osudy východního křesťanstva živým a blahodárným, kdežto protestant Harnack vidí ve vlivu politické moci na osudy východní církve příčinu nehod. I Lebedev konečně uznává, že východní církve rozpadají se rozkolem, ale nevidí, že příčinou toho je smíšení pojmu církve s pojmem národnosti, převládání národního principu nad církevním.

a zachovávají zákony všeobecných sněmů, jež jsou pouze rozvojem apoštolských pravidel.

Lebedev mate otázku o vnitřním, duševním spojení člověka s církví, s otázkou o viditelné jednotě církve, a všeobecnou jednotu církve nevysvětluje jednotou na zemi, nýbrž vzájemným obcováním, duchovním svazkem zemské církve s nebeskou, církve bojující s vítěznou, což zavrhuje církev pravoslavná. Jakkoliv snaží se dokázat, že východní církve mají viditelnou jednotu, L. najednou rmoutí se, že východním církvím nedostává se jednoty v duchu pravoslaví. Rád by dokázal, že východní církve nepotřebují viditelné hlavy k uskutečnění jednoty, i mluví proti samému principu jednoty,[1]) a najednou, pod dojmem osudných následků nedostatkem viditelné hlavy, rmoutí se. Církev má spojiti všecky národy ve svém lůně a utvořit z nich jediný národ Boží, a to převyšuje síly pravoslavné církve v jejím zařízení, proto L. neočekávaně je proti sjednocení lidí. Vida, že pravoslavná církev nemůže uskutečniti všeobecné povolání, spojit všecky lidi, lituje, že mezi východními církvemi není více vzájemného živého obcování, větší jednoty, lepších vnějších svazků, že pod vlivem politických, státních i národních vášní rozštěpují se. A tak L. uvítav státní a národní prvek, jenž zachránil východ od umrtvujícího vlivu papistického bludu, jako něco blahodárného, najednou principu tomu činí výtku. Viděti, že nový princip ten je cizí pravoslaví, že podle něho jediná všeobecná církev musí ustoupiti jednotlivým církvím, obmezeným zeměpisnými a politickými hranicemi států a národností. Východním církvím nedostává se jednoty správy viditelného svazku, svazujícího principu, všeobecně uznaného střediska moci, soustředěného konání. A proto L., jenž tvrdil, že v církvi nikdy nebylo všeobecně uznaného prvenství, najednou vyslovuje se p r o u s t a n o v e n í p r i m a t u v církvích východních. Církev prý se mění podle potřeb času a okolností, a proto, ač dosud byla bez primatu, „může od nynějška a budoucně mysliti se s primatem.“ Ale primat ten prý má býti v duchu pravoslaví, nemá ustanoviti se v osobě římského biskupa, jenž „národy odvrátil od víry v Krista“, nýbrž v osobě patriarchy cařihradského. Ale primat východních církví v osobě cařihradského patriarchy trvá již tisíc let a nedal východním církvím toužené jednoty a dokazuje jen, že nelze soustředit církevní moc rozkazem vlády, ani vůlí národu, ani ustanovením sněmu, nezakládá-li se ono na podání.

Lebedev nepřipouští, že by moc apoštolské stolice měla počátek od Ježíše Krista, že by byla původu božského, ale dí, že „jistě utvořila se určením sněmů“, kteréž v zákonitou formu oblekly starodávná práva i přednosti apoštolských stolic, přednaznačená apoštoly, a přiřknuvše stolici Petrově primat před ostatními stolci apoštolskými, oblekly jen v zákonitou formu primat, jenž ode dávna byl mu přiznáván na základě apoštolských přednaznačení. Není-li tedy primat Petrovy stolice božského původu, přece má aspoň základy v církevní půdě a byl určen na základě církevního podání, na církevně-historickém principu. A toto faktum dává

[1]) Jednota církve není prý ani užitečna, spíše škodliva pro rozvoj lidstva!

církvi katolické velikou přednost před východními církvemi, jejichž vnější zařízení vzniklo na základě „nového“ státního a národního principu, určeno mocí světskou. Leb. také ukázal, že církev západní má vnější jednotu, ač prý překroutila pojem jednoty, ale východní církve zachovaly prý správný pojem jednoty, ač ho neuskutečnily v životě a nalézají se v nenormalním postavení nesjednocenosti. Ubohá církev! Za dva tisíce let ještě neustanovila se, nesjednotila se!

V hlavě VI. (446—584) probírá nejmenovaný autor spis pana *Suškova:* „Protiv lžeučenija o vselenskom glavenstvě rimskoj cerkvi“, poctěný při konkursu metropolity Makaria 1890 cenou. Suškov chtěl v knize své nejen odhaliti vnitřní odpory, jimiž trpí učení katolické, a ukázat neporušitelnost učení pravoslavného, nýbrž i reformovati dosavadní system přednášení církevních dějin, jelikož neodpovídá potřebám boje proti církvi katolické.

Suškov dí, že podle lživé domněnky církve katolické moc papeže římského spočívá na tom, že prý Kristus ustanovil Petra viditelnou hlavou církve, že prý Petr založil církev v Římě, byl tam prvním biskupem a že nástupcové jeho dědili prý po něm hodnost hlavy všeobecné církve. Zvykem prý zakořenila se tato lživá tvrzení tak, že katolíci nejsou s to, aby rozeznali lež od pravdy.

Předně tedy, praví Suškov, Petr nemohl býti viditelnou hlavou církve, protože viditelný primat ničí primat Kristův, a Spasitel nemohl založiti církve na hříšné smrtelné osobě člověka, což odporuje nezničitelnosti církve. Svatá neomylná církev nemůže prý býti založena na osobě hříšné.[1]) Jiní polemisté snaží se tvrzení svá opříti o svědectví sv. otců, Suškov opírá se o své vlastní názory. Tak proti zřejmému podání i proti charakteru řeckého jazyka zcela nesprávně vysvětluje jméno πέτρος jako jméno přídavné i dí, že základem církve není πέτρος (= kamenný, pevný ve víře), nýbrž πέτρα, skála (= osoba Spasitele), pevná víra v božství Ježíše Krista, jenž je základem víry a církve.

Ježíš Kristus, dí dále Suškov, nemohl ustanoviti viditelné hlavy v církvi, náměstka svého, protože smrtelný, obmezený a slabý člověk nemůže svým konáním zastávati skutky božské všemohoucnosti;[2]) je prý tedy ustanovení viditelné[3]) hlavy v církvi nesmyslitelno, je to svatokrádežným saháním na osobní projev moci Syna Božího, jenž vidí a zná všecko, co se děje v církvi, je s věřícími po všecky dni až do skonání světa. Je prý hříšno tvrditi, že veliká moc v církvi pochází od Petra jako pramene. A hle, sv. Řehoř Nys. dí, že biskupi přijali moc svazovat i rozvazovat od Petra! Podobně sv. Cyprian moc hierarchie odvozuje od stolice Petrovy.

[1]) Suškov sám jinde tvrdí, že Kristus založil církev na všech apoštolech, lidech hříšných a smrtelných, a to neodporuje slibu nezrušitelnosti církve?

[2]) A obmezovat všemohoucnost Boží slabostí lidského pojmu o možném, to není saháním na nedotknutelnou svobodu činů Božích?

[3]) Jedním z »nejpádnějších« důkazů proti učení o nevyhnutelnosti viditelné hlavy církve je, že římský biskup je sice viditelný v Římě, ale pro ostatní země je »neviditelný«.

· Kdyby Petr byl hlavou církve, byl by prý vystupoval jako takový, nesmělo by se díti nic bez svolení jeho. Ale Petr neukazoval prý na venek přednosti své, ve vyvolení sv. Pavla za apoštola neměl žádného účastenství, nepředsedal na sněmu v Jerusalemě, Pavel v Antiochii Petrovi postavil se na odpor atd. Ale Petr zahájil svou řečí sněm Jerusalemský, a o domnělém sporu mezi předními apoštoly jsme již mluvili. Sám Suškov podotýká, že někteří sv. otcové praví, že to bylo dílem apoštolské politiky se strany sv. Petra. Svatý Jan Zlatoústý při tom poznamenává, že Pavel poukazuje na dřívější jednání Petrovo, aby bylo viděti, že napomenutí a domluva pro mylný ústupek ve prospěch Židů nepochází od něho (Pavla), nýbrž od dřívějšího smýšlení Petrova. Praví-li S., že katolíci vymyslili si k vysvětlení sporu onoho, že není na onom místě (Gal. II. 11.—15.) řeči o apoštolu Petrovi, nýbrž o jiném Petrovi, vysvětlovali spor ten takto křesťané prvních dob. Tak Clemens Alexandrijský, učeník Pantaenův, dí, že to nebyl apoštol Petr, a o starobylosti toho vysvětlení svědčí i sv. Jan Zlatoústý.

Dí-li Suškov, že vyznání Petrovo: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého“ je pouze výrazem dokonalé víry všech apoštolů, již víru tu již dříve vyznali, pronáší opět názor, odporující svědectví sv. otců; tak sv. Jan Zlatoústý tvrdí, že ostatní apoštolé nevěděli o tom, že Kristus je Synem Božím, Petrovi však oznámil to Otec nebeský!

Z moci klíčů, ze zaslíbení „svazovat a rozvazovat“ nelze prý ničeho odvoditi ve prospěch apoštola Petra. Slova Krista Pána: „Šimone, Šimone, aj satan žádal o vás . . ., ale já jsem prosil za tebe, aby nezhynula víra tvá, a ty někdy obrátě se, potvrzuj bratří svých“, nedávají prý přednosti Petrovi před ostatními, nejsou prý výrazem svěření mu nejvyšší moci nad apoštoly a věřícími, nýbrž Kristus prý pouze předpověděl tím, že Petr ho zapře, ale pod vlivem pokání znovu obrátí se k ztracené víře a příkladem pokání utvrdí ve víře v Krista ty, jež zviklal ve víře pádem svým! Ale kontext svědčí ve prospěch katolického výkladu místa toho: Spasitel věda o budoucím pádu Petrově a rozprchnutí se apoštolův, ukládá Petrovi povinnost, aby potvrdil bratří svých — v budoucnosti, až totiž všecko se vyplní, co státi se má, Šimon potvrdí se ve víře, za jejíž dar Kristus modlil se k Bohu, a bude utvrzovati později ve víře.

Ale Suškov míní, že Kristus modlil se za to, aby odvrátil zapření Petrovo. Petr však třikrát zapřel Krista, čímž zbavil se apoštolské hodnosti. Proto Kristus třikrát se ho ptal, miluje-li ho, a slovy: „Pas ovce mé i beránky mé“ [1]) udělil prý mu opět hodnost apoštolskou, nic více.

Míní-li S., že Spasitel slovy: „Kdo by chtěl mezi vámi býti prvním, bude váš služebník“, zásadně zavrhl prvenství, přednost mezi apoštoly, chtěje, aby všichni byli si rovni, — sv. Jan Zl. odporuje takému výkladu slov Kristových, vidí ve slovech těch moralní poučení o nevyhnutelnosti pokory a prostosrdečnosti, neboť jen pokora a prostota, nikoli velikost vede do nebe. Sv. Jan Zlat. neodsuzuje tedy primatu v zásadě, nevidí

[1]) Beránky podle Suškova Kristus prý rozuměl nedospělé, a ovcemi dospělé! Originalní rozdělení církve!

ve slovech těch překážky k uznání primatu onoho, jenž za prvního byl uznán; ano nepokládal uznání primatu jeho za něco odporujícího křesťanství, nýbrž hledí na uznání to jako na požadavek křesťanství, řka, že po seslání Ducha sv. „apoštolé už ve všem ustupují primat Petrovi.“ Kdyby byl primat nezákonitý, apoštolé po seslání Ducha sv., kdy rozum jejich byl osvícen k poznání vší pravdy, nebyli by uznali prvenstva Petrova. Vůbec sv. Jan Zlat. právě v tom smyslu vysvětluje moc svazovat i rozvazovat, moc klíčů, slova „Pas ovce i beránky mé“, který S. zavrhuje, že totiž Kristus daroval Petrovi moc, odporučil mu církev i odevzdal klíče království nebeského, dal mu pásti beránky (věřící) i ovce (představené církve) a „svěřil mu správu všeobecné církve.“ Podobně mluví bl. Theodoret Cyrský, druhý zástupce theologické historické školy v Antiochii, držící se přísně církevního podání. A tak pojem o božském ustanovení primatu v osobě Petrově má kořeny v církevním podání z dob apoštolských, čehož svědky Jan Zlat. a Theodoret Cyr.

Vyvrátiv první thesi katolíkův o domnělém ustanovení Petra hlavou církve, Suškov obrací se k druhé thesi, jakoby církev římská byla založena apoštolem Petrem. Nemožnost založení církve římské Petrem patrna prý z církevního podání i chronologických dat. Před sněmem Jerusalemským ani po něm Petr nebyl prý v Římě, poněvadž Písmo sv. úplně mlčí, co činil v době té Petr; vyvrací tedy S. mínění katolíků, že Petr byl v Římě v letech čtyřicátých a založil tam církev, na tom základě, že Písmo sv. o tom mlčí. Ale Písmo sv. nemluví o všem, co vykonali apoštolé, a mlčení jest mlčení, ale nikoli vyvrácení toho, co bylo. Církev v Římě, stolici světa pohanského, založil prý apoštol pohanů — Pavel, jemuž řekl Bůh: „Jako jsi svědčil o mně v Jerusalemě, tak musíš svědčiti i v Římě.“ A tak Pavel vyveden r. 62. ze žaláře, odebral se do Říma, aby tam založil církev. V listě k Římanům Pavel prý rozhodně ujišťuje, že jemu, a nikomu jinému, byl dán rozkaz, aby založil církev římskou, a že Pavel nezakládal církve na cizím základě, an dí: „A tak jsem kázal evangelium toto, ne tam, kde (již) byl Kristus jmenován, abych na cizí základ nestavěl.“ Před r. 58., kdy psán list k Řím., nebyla prý tedy církev římská založena. Ale z toho, že Pavel měl kázati v Římě, nenásleduje, že tam dosud nebyla založena církev, jako z toho, že kázal v Jerusalemě, nejde, že by tam tehdy nebyla založena církev. Naopak Pavel kázal v Jerusalemě, kdy už tam byla církev založena, i mohl kázati v Římě, když už tam Petr byl založil církev. Praví-li S., že Pavel byl apoštolem pohanů, Petr Židů, nenásleduje z toho, že by Pavel směl kázati jen pohanům (kázalť i Židům), a Petr jen Židům. Ostatně bylo v Římě dosti Židů, jimž by Petr mohl kázati. A ze slov Pavlových k Řím., že nechce stavěti na cizí základ, spíše jde, že v Římě byl už r. 58. Kristus jmenován, že tam byl už položen základ, a Pavel chtěl jen mimochodem na cestě do Španělska zastaviti se. (O. p.)

Augusta Strindberga „Inferno".

Dílo Strindbergovo jest předmětem delší úvahy známého dánského konvertity J. Jörgensena v „Historisch-politische Blätter" (seš. z 1. a 16. srpna). Nová práce švedského romanopisce Strindberga jest jedním z oněch pozoruhodných zjevů literarních z konce století, jež značí návrat vynikajících duchů k náboženskému cítění a myšlení. Jörgensen srovnává Strindberga s francouzským romanopiscem-„konvertitou" Huysmansem. Zachycuje při tomto porovnání už dále do spisovatelské činnosti obou, srovnává lehkost duševního obratu u katolíka Huysmanse, vychovance jesuitův, a těžkost, nesnadnost téhož obratu u protestanta Strindberga. Obrat Strindbergův není ostatně ještě nic víc, než hledáním cesty nazpět k Bohu. Ve zmíněném jeho (filosofujícím) románě je to teprv jakási „vyšší moc", „moci", „všemocný", jehož autor, vlastně hrdina romanu nalezl. Ale koncem díla obrací se hrdina od těchto částečně ještě deistických, částečně už křesťanských pojmů — do katolického kláštera. Jest se tudíž snad v budoucnosti teprv nadíti pravé a celé konverse protestantského skeptika ke — katolicismu.

Dosavadní cesty života Strindbergova byly též zcela různé, zcela jinaké než cesty života Huysmansova před návratem. Katolík-spisovatel francouzský životem městské moderní společnosti sveden k indifferentnosti a hlavně kluzkosti a smyslnosti, jež v mladých letech vše ostatní rmutem svým v srdci i v duši zasypala. S přesycením přišlo přirozeně vystřízlivění. V unavené duši počaly prosvítati vzpomínky z mládí, čistého, zbožného, a vzpomínky ty začaly vyplňovati duši touhou po smíření, po návratu k citům a životu v náboženství, tak jak je cítil a žil v mládí. (Platí to vlastně o hrdinech romanu jeho „A rebours", jenž je však autobiografický.) Za to Strindberg je tělesně i duševně nestálý, světoobčan. Jeho duševní rozpoložení a přesvědčení je stále měnivé. Stále... hledá a zabřídá. Obsahuje širší obzor než Huysmans, ale všude zůstává přece jen povrchní. Je stálý jen v převrhání těch model, jež byl předešle sobě postavil, a vrací se mnohdy opět k těm, jež minulý rok byl vrhl na hranici. Jako jeho duševní blíženec Nietzsche je si stále stejný jen v popírání a v bourání: neguje konečně své vlastní negace. Při tom jakoby pokoje nalézti nemohl, probíhá celou Evropu. Oženil se a dal se rozvésti, a znova se žení a znova se dává rozvésti. Na severu má rodinu, na jihu opouští a zanechává druhou. Zamotává a zaplétá se stále, konečně nemůže se už pro samá pouta tělesná i duševní hnouti. Při tom však stále zvedá se v něm — protestant: ona nordická sebedůvěra, jež Luthera přiměla k přibití thesí na vratech kostela ve Vittenberku, dohání i Strindberga k odboji proti všem autoritám, proti všem dogmatům, konservativním i radikalním. Nic pro něho nebylo nikdy tak pevným, aby někdo tím otřásti nedovedl. A tak strhuje a poráží jedno za druhým: za lutheranstvím kácí Boströmův idealismus (směr universitní let šedesátých), a dále realismus, a utilitářskou moralku a darwinismus, odhazuje socialismus s křesťanským blouzněním o bratrství, a zároveň poráží i učení panské a „nadčlověka", vše, vše, co by se chtělo vydávati pevným, jedině pravým. Mezitím co Huysmans jen ze smyslnosti a ze světáctví stává se popěračem, Strindbergovi jest popírání zásadou. Jako jemu podobný v mnohém Lessing přeje si i Strindberg, aby

se nikdy nesetkal s pravdou, a konečně samu existenci pravdy považuje za absurdní.

A z těchto propastí nihilismu je cesta ku křesťanství mnohem obtížnější, než z oné strže smyslnosti, v níž Huysmans se nalézal. Neboť, jak šedivý kněz Gévresin v Huysmansově romaně „En route" praví: „Sviňáctví náleží k oněm hříchům, jež se platí hotovými, a proto aspoň z části hříšník je odpykává před smrtí. Rozmařilost nedává na úvěr, a kdo tělesně nad míru hýřil, už v tomto životě trestu dochází."

Ale hřích Strindbergův je zcela jiný. On sám nazývá jej „hybris", církev jej zove — pýchou.

Proto také hrdina dvou zmíněných romanů Huysmansových („A rebours", „En route") Durtal, jakmile pocítí, že jest opět věřícím, netápe: není cizincem v kraji, jenž se před ním rozvírá. Kráčí ihned na cestě svého obrácení rationelně a logicky v před. Chápe se knih, jež by ho upevnily, a vybírá s dobrým instinktem právě ty, jež exklusivní duši jeho vyhovují: jsou to mystikové sv. Theresia, sv. Dionys, sv. Kateřina Janovská, sv. Angela Foligny, Ruysbroch, Tauler, Tomáš Kempenský, Anna Kateřina Emmerichová. A jako tito všichni patřili katolické církvi, tak i Huysmans-Durtal chce jí náležeti. Ani mu nenapadne, hledati něco mimo ni, proň jest katolická církev pravou, jedinou, apoštolskou církví svatých. Vyhledává její bohoslužby, její obřady ho uvádějí u vytržení, její řádový život v něm budí úžas, její kněží vedou ho na zpáteční jeho cestě k Bohu. Konečný vrchol jeho smíření nastává v klášteře Trappistův u nohou šedivého mnicha. O jeho návratu do lůna církve možná říci to, co on praví o katolickém mysticismu porovnávaje jej s ostatním idealismem: „Ví, co chce a kam chce, hledá obsáhnouti Boha, jejž zná a uznává, chce se v Něho ponořiti, co On se zatím veň vylévá."

Proto Huysmansovo dílo je skutečným dějem, jenž se vyvíjí, dosahuje vrcholu a uzavírá se. Je to duchovní roman, jenž pravda pro každého snad není zajímavým, ale přece určitou uměleckou formou přioděn jest. Jest zároveň téže průhledné jasnosti, jako nějaké dogmatické pojednání v katolickém bohoslov. díle; nadpřirozenost v celém tom díle jest jako říše pevného zákonného řádu uznávána.

Docela jinak jest to u švedského spisovatele. Obrácení, jež v díle „L'Inferno" vylíčeno, možno-li vůbec nazvati ty stavy obrácením, jež vypravující Já tam prožívá ve všemožných změnách a převratech, jest rozhodně tím, co Huysmans položil v protiklad proti křesťanské mystice. Jest to nezřetelný pocit čehosi nadpřirozeného — „moci", „věčný" praví Strindberg, výrazy, z nichž první je okkultistický, druhý deistický, trochu též starozákonný. Dále shledáváme se u Strindberga s tíživým pocitem viny, ale bez jasného vědomí o podstatě provinění, vystupuje pocit tento psychofysicky tlukotem srdce, lapáním dechu, tíhou na prsou, manií pronásledovací. Materielní stránky jsou tu promíchány s duševními. Chudoba, nemoc, všemožné skutečné i domnělé bědy se tu loučí v duševních těch pochodech. Ale nejen to, že zevní bída, jíž Já „Inferna" jest pronásledováno, pociťuje se jako trest za spáchané křivdy, prosvítá tu místy jednotlivými událostmi i pověra.

Mezitím co Durtal (En route) veden jest vnitřními mocmi, duševním návodem a pokynem, jež v hloubí vědomí jeho působí, Strindberg („Já"

Inferna) považuje se stále za předmět zevnější péče, zevnější pozornosti nebes, jež se v různých nahodilostech jeví. Jemu chudému, opuštěnému lichotí, že tak se oň „moci“ starají, a sám i ve společnosti stejně smýšlejících hledá útěchy ve všelijakých zjevech, jež se mu zdají nápadnými a tajůplnými. Jak sám se přiznává, upadá v nejnižší způsob pověry.

Z toho stálého očekávání trestu za viny minulé vzalo dílo i titul svůj: „peklo“ — „Inferno“ (ital.) A. Strindberg, za vedení Swedenborgova, líčí zevrubně všecka ta pekla, jaká v Paříži a jinde prožívá, aby očištění dosáhl. Konec konců z tohoto svého očistce nevychází Strindberg mnohem jinačí, než byl na počátku svého vypravování. Na konci, jako na počátku rád čte v Starém Zákoně, zvláště Joba a Jeremiáše, jež tak asi jeho náladě odpovídají, a pak žalmy, jež vybírá si a sám dle svého výkladu nepřátele jimi zaklíná. To však jen někdy! Jindy nosí „dalmatskou dýku“, jež prý dle moderního černokněžnictví jest zvláště dobrou ochranou! Na konec díla píše svým spolutrpícím druhům: „Protož těšte se a buďte hrdi na tu milost, jíž se vám dostalo, vy všichni, kdož zarmouceni jste a kdož bezesností, tíhou, viděním, úzkostmi a tlukotem srdce navštíveni jste! Numen adest. Bůh vás volá!“

A Strindbergovo „pokatoličení“, o němž tolik mluveno a křičeno v protestantských listech, takže sám jeden danský spisovatel mu dával tu radu, aby si raději život vzal, než se pokatoličil!?

Všecko to „katolictví“ shrnuto jest na několik řádků. Na str. 222. Inferna se praví: „Jistý přítel se mě ptá: Kam tedy vede cesta? — Nemohu říci; mně však osobně to připadá tak, jakoby cesta kříže mě k víře ‚otců mých‘ dovésti měla. — Tedy ke katolictví? — Ano vypadá to tak!“

A v dalším Strindberg vypravuje, jak okkultismus, theosofie a buddhismus byly stupněmi prvními na Golgotu. Hlásá dále, že protestantismus jest zradou mateřské církve, či spíše trestem barbarům severu uloženým, babylonským zajetím, z něhož by měla konečně nastati doba vysvobození a návratu. Poukazuje na úspěchy církve katolické v Americe, v Anglii, Skandinavii a spatřuje v tom znamení blížícího se spojení všeho křesťanstva. „Tu máme“, praví, „ovšem v duševním smyslu uskutečněný sen socialismu ve Spojených Státech Evropy.“

To psáno v dubnu minulého roku na posledních stranách „Inferna“. — Mimo to Strindberg setká se se starým přítelem, jenž se v Belgii vrátil ke katolicismu. Po několika rozmluvách o katolické církvi napíšou psaní do jistého belgického kláštera, hledajíce tu útočiště pro člověka „peklem tak dlouho vláčeného“. Kniha končí tím, že Strindberg čeká na odpověď onoho kláštera

Konečně vloni odcestoval Strindberg opět do Paříže. Čekal-li tam na onu odpověď z belgického kláštera, nebo došla-li už, či rozmyslil se švedský spisovatel, o tom dále není nic známo.

Leč přestoupí-li nebo nepřestoupí ke katolicismu, toť konečně není osou celého toho zájmu, jenž se k dílu „Inferno“ upíná. Něco jiného jest důležitější. Jest to ono vysvědčení nicoty a nesoběstačnosti, jež dílem tímto době vtisknuto: duchové, kteří stojí na vrcholku moralního vývoje doby stále víc a víc docházejí onoho konce: buď náboženství nebo dobrovolná smrt. A celé lidstvo bude v nedaleké době postaveno před toto dilemma.

Správnost tohoto vysvětlení dokazují zjevy jako náboženství Augusta Comtea jím samým smyšlené, úcta mahmatumy Annie Besantovou přijatá; dokazují to poloviční či celé obraty známých svobodných myslitelů nové doby: Littréa, Thierryho, Tainea, Verlainea, Huysmanse, Bourgeta, Brunetièra a v posledním roce François Coppéea. A teď i Strindberg přichází se svým svědectvím, ať už se vrátí ke katolictví či ne. Svým zoufáním ukazuje neznosnost života na zemi, nad níž se žádné nebe neklene, a svou pověrou svědčí pro pravdu slov Novalisových: „Kde není bohů, tam ovládají strašidla."

Nová díla.

Th. Ribot: **Nemoci vůle.** Přeložil L. Jarolímek. V Praze 1898. Kritické knihovny Rozhledů č. 9. Str. 126. Cena 90 kr.

Spisovatel snaží se choroby vůle a abulii vysvětliti na tom základě, že odmítá vůli jako „nějakou mohutnost, entitu" a přijímá pouze „chtění", které jest „výsledným stavem vědomí, jež vyplývá z více méně složité koordinace skupiny stavů vědomých, podvědomých i nevědomých, které všechny sjednoceny jsouce projevují se činem nebo zastavením". Korrekturu dřívějších názorů shledával bych však pouze v tom, že se úkon vůle zevrubněji analysuje, neboť vysvětlení hlubšího, jež v úvodě pan Dr. Fr. Krejčí slibuje, v díle nenalézám, neboť popisy chorob a vůbec parallelních úkazů fysiologických nejsou ještě vysvětlením vůle. Empirikové vůbec si příliš mnoho lichotí, ač právě v psychologii tápou do nejista. V pathologické stránce je spis Ribotův poučný.

Překlad je slušný, mohl však býti snadno lepší. „Předsebéřu-li si" (str. 7.) je hrozné slovo. „Povaha" (str. 17.) nerozhoduje o tvoření zvyku, nýbrž je výsledkem jeho; p. překladatel snad mínil „přirozenost". Že „volba děje se vždy ve smyslu největší slasti" (str. 22.), jak spis. míní, je pravda právě scholastikou odjakživa hlásaná; kterak by ji metafysika byla zatemnila, není opravdu známo. „Nedejte, abych *ne*podlehl" (str. 55.), není správně řečeno.

B. Vorotynskij: Zadači sudebnoj psichopatologii i sovremennoje jejo značenije dlja vrača i jurista. Kazaň 1898.

Od těch dob, co trestní právo všímá si nejen fakta zločinu, nýbrž i osobnosti zločincovy, právníci i lékaři horlivě všímají si duševního života a zvláštností zločinců. Vorotynskij vytýká ruským právníkům, že nemají psychiatrických vědomostí, a přikládá veliký význam lékařům-psychiatrům, již mají u soudů řešiti nejen otázky čistě lékařské, nýbrž i otázky o příčetnosti trestní.

Dr. S. Fišer: Čelověk i životnoje. Etiko-juridičeskij očerk. Petrohrad 1898.

Dr. Fišer podává tu historický přehled faktického poměru lidí ke zvířatům, jak se časem měnil, a ukazuje, jak zákonodárství dřívější

i současné chová se ke zvířatům. Autor rozhodně zastává se zvířat, dí, že prý „duševní život zvířat ničím podstatně neliší se od duševního života lidí“, že zvířata mají svůj jazyk i rozum, vášně a city, a proto povinnosti, které mravouka připisuje lidem vůči jejich bližním, mají býti rozšířeny i na zvířata. Žádaje ochrany zvířat, autor příliš daleko jde ve svých požadavcích, přeje si, aby bylo trestáno i nepřispění k pomoci zvířeti, nalézajícímu se v nebezpečenství!

Švédové u Brna r. 1645. Na základě pramenů líčí *Dr. Frant. Šujan.* (Otisk z časopisu Matice moravské.) V Brně 1898. Nákl. knihkupectví J. Barviče. Stran 100.

Dvěstěpadesátiletá památka obléhání Brna Torstensonem přiměla autora, aby pátral po pramenech, které objasňují slavnou tuto událost. Po několika let práce vytrvalé a po historické výstavě, pořádané v Brně r. 1895., mohl pilný autor sebrati všechny možné prameny, zápisy, mapy, obrazy, které líčí slavné obhájení hlavního města země Moravské. Poněvadž ani nejnovější práce o této události, ani dílo Bretholzovo, nejsou ve všem úplně přesné a věcně správné, jest práce Šujanova skutečně nejlepším probádáním významného činu obyvatelstva brněnského z r. 1645. Autor četné a různé zprávy srovnal vzájemně a dospěl věcně i vědecky jasného obrazu o době vypravované. Ačkoli autor netají se sympathiemi k obleženým a statečným obhájcům, přece jest práce jeho plně střízlivá a věrně kritická. Není v ní ani zbytečné rozvláčnosti ani plané povídavosti; stručnost a jasnost, správnost a jednotnost jsou význačné její známky.

Dílo Šujanovo jest rozvrženo na tři oddíly. V oddíle I. (Prameny a literatura) přehlíží autor dosti četné prameny původní a pak literaturu a obojí krátce oceňuje. Česky o události psal dosud krátce jen Dr. Ant. Rezek v „Dějích Čech a Moravy“, tak že práce Šujanova jest první české zevrubné a obšírné zpracování látky vypravované. V oddíle II. (Boj o Brno) po krátkém úvodě vylíčeny jsou přípravy k obraně Brna (odkudž prchli i hejtman zemský hr. Lichtenstein-Kastelkorn i velitel vojenský bar. Schönkirch) a pak boj o město a hrad den za dnem (květen-srpen). Boj tento jest opravdu skvělým důkazem věrnosti a statečnosti, obětavosti i nezištnosti slavných obhájcův. Autor dobře a spravedlivě oceňuje zásluhy nového velitele, plukovníka Ludv. Raduita de Souches, tehdy ani ne čtyřicetiletého, pak obhájce Špilberského podplukovníka Jiřího Ogilva, hejtmana kraje Brněnského Zikmunda Ferd. Saka z Bohuňovic, městské rady, měšťanstva a studentstva, rektora jesuitské kolleje slavného a zbožného Martina Středy, kněžstva i všeho obyvatelstva. Obraz Brna tehdejšího jest v knize Šujanově velmi zřetelný, zrovna plastický. Přesně určen jest počet obhájců, vojska, měšťanstva i studenststva; všech původních obhájců bylo: 426 vojákův a 1050 osob občanských. A tato hrstka, ani ne půl druhého tisíce reků téměř po čtyři měsíce hájila a uhájila Brno proti nepřemoženému a strašnému Torstensonovi. V nejrozhodnějších dnech srpnových „stateční bojovníci zimničně pracovali, by

z boje čestně mohli vyjíti. Duchovenstvo všude úpěnlivě prosilo Boha o pomoc a povzbuzovalo plamenným slovem k vytrvalosti", hlavně ovšem neúnavný rektor Středa. Brno bylo osvobozeno, a snaha Torstensonova, učiniti útok na Vídeň, úplně zmařena. V oddíle III. (Následky boje pro Brno) stručně vylíčeny jsou bída a poškození Brna i okolí. „Pohled na Brno i okolí byl přímo děsný." Avšak přišly odměny obci i měšťanům, studentům a vojsku, zvláště hlavnímu obhájci Souchesovi. Dobře praví autor na konci, že zásluhy obhájců byly odměněny, avšak že „pravou a trvalou odměnou hrdinům brněnským z r. 1645. je čestná paměť"; vždyť obhájení Brna patří mezi nejskvělejší činy krvavé války třicetileté.

Aby obraz líčení Šujanova ještě výše vynikl, přidal autor k dílu svému vyobrazení, jak Švédové dobývali Brna r. 1645., ze spisu vlašského z r. 1672. „Relatione dell' assedio di Bruna e della fortezza di Spilberg".

Práce Šujanova, která v „Časopise Matice moravské" r. 1897. a 1898. vzbuzovala oprávněnou pozornost, patří mezi nejlepší vědecká díla, poslední dobou na Moravě vyšlá a zasluhuje všechnu chválu jako každé dílo pilné, svědomité a cenné. FR. J. RYPÁČEK.

Vlastivědy Moravské, vydávané Musejním spolkem v Brně, vyšel sešit 9.—13. Sešitem tímto ukončen „Vlastivědy" dílu I. svazek 1.: Přírodní poměry Moravy. Obsah: Dr. Fr. Šujan, Vodopis; professor J. Wimmer, O podnebí; prof. V. Spitzner, Květena Moravy; Dr. Fr. Dvorský, Fauna moravská; prof. J. Klvaňa, Krajinný ráz Moravy. Stati „Vodopis" přiložena je zdařilá barevná (7 barev) mapa vodopisná se stanicemi meteorologickými markrabství Moravského. Vzdělal professor J. Hladík. Do textu vloženo je 26 namnoze velmi pěkných fotografických pohledů. Příště vyjde z topografie II. část Brněnska od řed. Fr. Slavíka.

Valašské pohádky a pověsti od *Mat. Václavka.* „První Moravská obr. knih. pro českou mládež" roč. VIII. č. 15.—16. Nakl. Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí. Str. 87. Cena 28 kr.

Knížečka zajímavá živly národopisnými, jež pilný spisovatel a dobrý znatel Valašska velmi účinně vložil do valašských pohádek, částečně původním nářečím podaných a tím zajímavějších. Toto číslo knihovny bude zajisté mezi nejhledanějšími. Jeť výběr pohádek obezřelý a sloh látce odpovídající.

Z čarovného sadu. Pohádky a bajky *Jana Miloty.* „První Moravská obr. knih. pro českou mládež" roč. IX. č. 7.—8. Str. 117. Cena 28 kr.

Pohádky jsou jako květy. Jen ty původní, v lidu vzniklé v dobách zlatého mládí národů, vábí a unášejí obrazotvornost do říše illusí... Jako umělé květy sebe nádhernější jenom okamžik vábí oko, ale na srdce nepůsobí, nevoní ta nádhera strojená, schází jim život, pel, schází to, co květ činí květem, tak i umělé pohádky neuchvacují mysl, nezahřejí srdce. Na pohádkách Milotových to vycítíme znamenitě. Která

vzata z pohádkového pokladu slovanského lidu, ta mile pobaví, osvěží, poučí. Nápodobeniny planým rozumováním unavují. Proto některé jsou pravými perličkami, jiné hluchým plevelem. Celkem však knížečka bude vítaným obohacením nezávadné četby pro dospělejší mládež. x.

František Palacký od *Ant. Svobody*. „První Mor. obr. knih. pro českou mládež" roč. IX. č. 9. Str. 52. Cena 14 kr.

Až na přílišné vystrkování evangelického vyznání Palackého spisek úkolu svému dobře vyhovující. x.

Hrst květů. Povídky *Stanislava Řeháka-Kamenického*. „První Moravská obr. knih. pro českou mládež" roč. IX. č. 10.—11. Str. 76. Cena 28 kr.

Nejsou to povídky v pravém slova smyslu, nýbrž až na dvě drobné črty ze života zvířat. Některé na př., „Věrný Rek", „Démantový prsten" jsou velmi zdařilé. Jiné zase na př. „Kdo s koho ten toho", „Na číhadle" mohly odpadnout, nemají ceny. Co má čtenář z črty „V roklině", v níž se líčí spády alpských pytláků? Při autokritice přísnější mohl nám spisovatel podati skutečně „hrst květů", tak ale do kytice připletlo se mu trochu plevele, jež ruší pěkný dojem práce patrně ukvapené. x.

Dra. Antonína Dvořáka op. 99. **Biblické písně** po jeden hlas s průvodem klavíru. Nakl. N. Simrock v Berlíně. Dva sešity po 4 mk.

Sbírka obsahuje cyklus 10 písní s textem německým, anglickým a českým. Text český vzat z „Knihy žalmů" dle vydání Kralického z roku 1613., jak je vydala britská i zahraniční společnost biblická r. 1889. Zajímavo, jak si Dvořák texty k jednotlivým písním z řečených žalmů vybíral: buď si zvolil několik veršů z jednoho žalmu (tak obsahuje I. píseň žalmu 97. verše 2.—5. a část 6.; II. píseň žalmu 119. verše 114., 115., 117., 120.; III. píseň žalmu 55. verše 2., 3., 5., část 6.—9.; IV. píseň žalmu 23. verše 2.—4.; VII. píseň žalmu 137. verše 1.—5.; VIII. píseň žalmu 25. verše 16., 17., 18. a 20.; IX. píseň žalmu 121. verše 1.—4.) aneb spojil jednotlivé verše z různých žalmů v jeden celek (tak jsou podloženy písni V. žalmu 144. verš 9. a žalmu 145. verše 5. a 6.; písni VI. žalmu 61. verše 2., 4., 5. a žalmu 63. verš 2. a části 5. a 6.; písni X. žalmu 98. verše 1. a 4. a části 7. a 8., žalmu 97. úryvky veršů 3., 11. a 12.). Kde toho žádala hudební myšlenka, buď slovo přidává (tak připojil ve II. písni k poslední větě „soudů tvých bojím se" slovo „náramně" (!); v písni VI. ke slovům „zapomeniž pravice má" dodal „umění svého"), buď vynechává (v písni V. vypustil v 9. verši žalmu 147. „na desíti strunách" z věty „žalmy tobě budu prozpěvovati"). Chyb je v českém textě dost: v I. písni „rozplívají se", všichni „spatřují"; v písni III. „řeke" (m. řekl) jsem; ve IV. písni „báti se zléno" (m. zlého), „nobo" (m. nebo); v VII. písni „cizozemcu" (m. cizozemců); v IX. písni „přišla my pomoc" a j. Přečasto jsou slabiky špatně rozděleny: os-tříhal, patřil kus-tanovením tvým, us-tavičně, pos-píšil, dos-talo, proz-pěvovati, vys-tížena, veleb-nos-ti, popat-říž, opuš-těný,

nej-sem, nes-pí. Dělidla často jsou buď nesprávna, buď vůbec žádných není atd. O text německý a zajisté také anglický je postaráno lépe.

Skvělou náhradou je část hudební. Nesnadno nalézti v hudební literatuře moderní druhého příkladu, kde by skladatel prostou melodií a průvodem jednoduchým, veskrze průzračným docílil tak mocného dojmu. Mistrovství Dvořákovo, jeho vyspělost v pravý klassicismus jsou zde nepopíratelny. Tu zdá se vám, že slyšíte vážný recitativ, oduševněný duchaplným průvodem, tu opět kantatu rázu čistě dramatického, tam zase stať z nejmohutnějších míst jeho oratorií. A při tom zachován v celém cyklu velebný klid, neobyčejná ryzost slohu a svéráznost v nápěvu i průvodu, v rythmu i harmonisaci. Každá nota, každé znaménko v plném významu; nic vedlejšího, nic zbytečného! Vytknouti zde, které písně řečeného cyklu jsou zvlášť krásné, jest velmi nesnadno. Na mne působily nejmocněji píseň III., V. („o slávě a kráse tvé") a VII. ač jest mi uznati, že každá z ostatních písní některou vzácnou předností se honosí. Mile na př. působí svou prostou náladou, hravým, věrně charakterisujícím motivem místo ve III. písni „ó bych měl křídla jako holubice" aneb celá téměř pastoralní píseň X. Tu dojímá vážná modlitba dýšící důvěrou a odevzdáním se do vůle Boží (píseň II. a IX.). tam prosba tklivá, nesoucí se duchem opravdu biblickým (píseň IV., VIII. „Popatřiž na mne a smiluj se nade mnou!"). Zde úchvatně dojímá vroucí ton (začátek písně VI. a v písni VII. „Zpívejte nám!"), tam mohutný rozmach (v písni VI. „Bůh silný můj ty jsi"), tam konečně (v závěru téže písně) duchaplné gradace. Dílo mistra Dvořáka důstojné!

V „Biblických písních" naleznou naši koncertní pěvci a pořadatelé koncertů vzácné skvosty, které budou tím vzácnější, podaří-li se jim opatřiti si průvod orchestralní, který Dvořák již také napsal. A. Vlk.

K rozšíření a zvelebení národního zpěvu dobře poslouží dvě novinky: *Rudolfa Sedláka* **Kapesní sbírka** oblíbených písní národních, moravských a slovenských, pro mužský čtverozpěv a *Fr. Veverského* **Zapějme si!** Sbírka p. Sedlákova, jíž první sešit obsahuje 25 písní, upravena pro mužský čtverozpěv a podává jen partitury, z dobrých důvodů. Pořadí písní vhodně zařízeno dle příbuzných tonin. Harmonisace je velmi pěkná, nehledaná a celkem snadná, tak že sbírka i k improvisacím dobře poslouží. Cena 60 kr. — Dva svazečky „Zapějme si!" obsahují národní písně vlastenecké a milostné i jinoslovanské, většinou jednohlasé, mnoho však také dvouhlasých. Vybrány tu skutečně perly národního zpěvu. Sbírka ta by měla býti rozšířena po všech spolcích, aby národnímu zpěvu zjednala v našich společenských zábavách opět místo, které mu tam patří. Jmenovitě učitelstvo a studentstvo mělo by na ni býti upozorňováno. Cena obou svazků jest 1 zl.

SMĚS.

Články víry sestavovati dle návrhův odběratelstva navrhuje prý v olomouckém „Pozoru“ jakýsi starosta z východních Čech. Dle těchto návrhů sestavila by se věrouka nové národní církve české. Nápad skutečně znamenitý, důstojný pravého „husity“!

O katolické belletrii německé vydal jakýsi Veremundus v Mohuči ostrý kritický spisek: „Steht die katholische Belletristik auf der Höhe der Zeit? Eine litterarische Gewissensfrage.“ Otázka ta by neškodila ani u nás, odpověď by dopadla ještě hůře než v Německu. Ovšem nesouhlasíme s formou otázky, neboť název „katolická belletrie“ nezdá se nám ani vhodně ani správně volen. Míněna jest asi belletrie mravně a nábožensky nezávadná, jakou má býti belletrie vůbec, odezírajíc ovšem od otázek konfessijních. Ostatně úpadek básnictví i belletrie je všeobecný; „na výši doby“ tedy státi, nebylo by ani pro „katolickou belletrii“ pražádným štěstím. Zdokonalení arciť přejeme si všichni.

Proti klerikalům rozzuřil se znova boj po pražském sjezdě. Novinářští nádenníci a část učitelstva buší do kněžstva, jakoby nebylo nic jiného na práci. Příčina je na snadě: dokud svědomité kněžstvo bude míti jaký vliv a dokud zásady náboženské budou v lidu panovati, není pro různé šmejdy liberalních samozvaných vůdců žádné půdy v národě; proto pryč s klerikalismem. Některé učitelské listy píší takovým způsobem, že by člověk těm pánům milerád popřál trochu toho akademického vzdělání, po kterém někteří podučitelé pořád volají. Nám klerikalům budiž to vše jen pobídkou k práci, k horlivému působení ve prospěch vzdělání a mravnosti; to bude odpovědí nejlepší.

Dvojí rákoska. V knězožroutském „Poslu z Budče“ píše p. Fr. Kott o dovolení tělesných trestů ve škole. „Mnozí pedagogové, odpůrci trestu tělesného... odporučují s vroucí pietou učitelům působení na cit. Jako laskavý otec má učitel býti, nikdy se rozhorlovati, anebo dokonce tělesně trestati (sic). Velmi pěkně se to napíše a přečte... Upřímě řečeno [no, žeť jedenkrát!] že mnozí z odpůrců tělesného trestu neváhali by ani okamžik a změnili by v podobném případě působení na cit v působení na pocit... Jen více upřímnosti mezi námi. Jsem přesvědčen, že valná část nepřátel metličky přece někdy k této zázračné ‚masti‘ sáhne. ‚Lísková mast divy činí.‘“

Tak a podobně píše p. Knott o věci, o níž však tuto nechceme rozhodovati; ať si liberalní učitelstvo pomůže jak umí. Ale proto uvádíme článeček p. Kottův, že způsobem náramně zajímavým umí před svými kollegy plaidovati pro novou rákosku, totiž velice duchaplným vytčením rozdílu mezi rákoskou liberalní a klerikalní. Resumuje totiž: „Nechci, aby rákoska zase zaujala ono místo, jaké měla za ery klerikalní, kdy byla n e j v y h l á š e n ě j š í m, t a k o ř k a n e o m y l n ý m a t a k é v š e o b e c n ě užívaným prostředkem pedagogickým.“ Tak tedy ta nová rákoska bude zcela něco jiného, nejen

„takořka neomylnou“, nýbrž docela jistě, protože bude liberalní. I jděte k šípku se svým komediantským žvaněním!

Za anarchistické vrahy začínají se Vlaši styděti. „Lépe naroditi se Samojedem“, píše jeden list, „než jako Vlach museti patřiti na úpadek a rozklad vlastního národu, kdysi tak slavného. Jest nám doznati, že Caserio, Angiolitto, Luccheni jsou výsledky naší ethické kleslosti, již sotva lze napraviti.“ Říká se, že národ za jednotlivce nemůže; ale trochu snad přece... Divno jest, že liberalové nepřipadli ani tentokrát na „vlastního“ vinníka, který obyčejně vše odnese, totiž na církev. Či by tentokrát vzhledem k zednářskému ovzduší v Italii, byla ta lež přece příliš křiklavá?

Hudební národ, jakým jsme nazýváni, zde na Moravě se jaksi málo osvědčuje. Kostelní zpěv a hudba nechce jaksi v před, buď nedostatkem porozumění u příslušných činitelův anebo naopak přemrštěnými požadavky velebitelů (t. zv.) „choralu“. Zpěv společenský hyne úžasně; národní písně budeme znáti pomalu již jenom z tištěných sbírek. Hudba koncertní a konversační je slabá neb žádná. Nejžalostnější snad již poměry panují v té věci v Brně. Založena „národní kapela“, která byť i skrovným požadavkům nebyla vyhovovala, přece aspoň širšímu obecenstvu něčeho poskytla. Před nedávnem neslavně zanikla, a po celé letoší léto nebylo ve středisku českého Brna takřka ani jediné hudební zábavy. Národní kapela organisuje se prý znova; kéž jen brzy! „Filharmonické Besedě“ pak bylo by též potřebí značné dávky životního elixiru a větší podpory od obecenstva. Říká se: „za málo peněz málo muziky“, ale ono je to pravda též naopak: „za málo muziky málo peněz!“

Pro naše úředníky z „kulturního národa“ pocházející a úřadování v jiných řečech, totiž slovanských zvláště tak nenávidící, dobré by bylo několik let praktikovat u pošty — v Egyptě. Poštovní úředníci egyptští musí znáti dobře tři řeči: egyptskou arabštinu, angličinu a frančinu slovem i písmem; mimo to šest asijských řečí a všecky evropské zhruba aspoň na tolik, aby mohli adressy čísti a jim porozuměti!

Největší hloubka moře dosud odhadována dle měření roku 1874. americkou lodí „Tuscerora“ vykonaného na 8515 metrův, a sice nalezena tato hloubka 200 kilometrů jihovýchodně od ostrova Urup pod 44° severní šířky a 1.152° východní délky. Nyní však anglická loď „Pinguin“ vyměřila hloubku 9000 metrů mezi ostrovy Společenskými a Kormondskými. x.

Počet jazyků na světě stanovil jistý francouzský zeměpisec na 860 s 500 dialekty. Z toho připadá na Evropu 89 řečí, na Afriku 114, na Asii 193, na Ameriku 417, na Australii 117. Na malých ostrovech Polynesie každý kmen mluví svým jazykem a rúzní se řečí tak, že nejbližší sousedé si nerozumějí a jenom posuňky se domluví. x.

ROZHLED.

V Brně, dne 27. září 1898.

Císařovna a královna rakouská

ELIŠKA

zavražděna rukou anarchisty Luccheniho v Ženevě 10. září.
Narozena 24 prosince 1837 v Possenhofen v Bavořích.

Zvěčnělá byla vysoce ušlechtilá duše umělecká, krásný nevšední zjev ženy na trůně.

Církevní zprávy. Kromě hojné látky uložené v resolucích druhého sjezdu katolíků československých, zůstalo po sjezdu i několik jiných světlých stop, pokynů, myšlenek, jež uskuteční-li se, budou nejlepším výsledkem a památníkem tohoto sjezdu. Na vroucí řeč Dra. Stojana ve prospěch novinářstva následovala hned myšlenka, nevíme kým prvotně pronešená, o zřízení katolického spolku žurnalistů slovanských či vůbec rakouských. Jak známo, byla tato myšlenka pronešena i na slovanském sjezdě žurnalistův, a sice rovněž z katol. kruhů; navrhl ji dp. Biankini, redaktor charvatský z Dalmacie. Spolek katolických žurnalistů jen slovanských sotva se podaří utvořiti, a rakouských či rakousko-uherských snad tím méně.

Až bude jednou zřízena ta československá katolická universita, jejíž myšlenka tolik roznítila mysli před třemi nebo čtyřmi lety, snad potom bude snadno zříditi při ní i akademii pro žurnalisty katolické. Vzor už máme pro ni, jen ho doplnit a přenésti na naši českou a slovanskou půdu. Jest to akademie pro vzdělání žurnalistův a mužů ve veřejném životě politickém působících při katol. universitě v Lilleu ve Francii zřízená a zdárně prospívající. Jinak ovšem a dřív na takový ústav není ani pomyšlení. Bez přimknutí k nějaké universitě akademie taková neobstojí. Neobstála by ani, kdyby byla zřízena na širším základě, jako akademie žurnalistů slovanských vůbec (na př. pro Rakousko a jižní země).

Veteran žurnalistů katolických, dp. P. Kopal, zmiňuje se po sjezdu ještě i o jiných myšlenkách a úmyslech na sjezdě se zrodivších. Bylo by to: zřízení spolku katolických spisovatelů československých, zřízení katolického antikvariatu s omezením snad na zkupování a rozprodej knih z pozůstalostí kněžských, a konečně zřízení katolické litografie české, jež by obrázkovou produkci vložila konečně do spolehlivých rukou našince. Dá-li se co bez meškání uskutečnit, pak jsou to poslední dvě praktické myšlenky. K těm netřeba žádného velkého mravního počinu, stačí tu prozíravost a podnikavost obchodní. Dnes, kdy naše katolické listy-denníky stále laborují, bylo by nejlépe, aby po příkladu listů jinozemských samy se chopily podobných podniků.

Dne 19. a 20. září konán pátý eucharistický sjezd moravský v Olomouci. Odporučeno zaříditi v obou diecesích na všechny dny v roce uctívání vystavené nejsv. Svátosti oltářní. Farnosti by se musely tak roztřídit, aby jeden den nepřetržitě sledoval za druhým.

Katolická autonomie v Uhrách pohnula se opět o krok v před. Dne 12. září předložil zpravodaj svůj elaborat 9člennému výboru, jenž jej přijal, ale beze všeho rokování se rozešel na znamení smutku ve dny ty nad ženevskou událostí.

Německý třetí sjezd charitativní (křesť. lásky) konán po skončení všeobecného katolického sjezdu krefeldského ve Wiesbadenu (30. a 31. srpna). Usnešení sjezdu týkala se letos těchto otázek: vycvičení a vzdělání venkovských ošetřovatelek nemocných; vzdělání a výcvik katolických dohlížitelův a dohlížitelek ve vězeních; zřízení katolického ústavu pro katolické epileptiky a slabomyslné přes 18 let věku; vzdělání a vychovávání dobrých služek a zřízení poptavárny pro ně; podporování snah po střídmosti (ne však úplné splynutí se spolky střídmosti, jež namnoze přehánějí); zpracování v jednom díle všech charitativních ústavův a snah v Německu po způsobu franc. „La France charitable et prévoyante“ a rak. Lvovou společností vydávaného „Das charitative Wirken der katholischen Kirche“; dále rozšíření nuceného výchovu opuštěné mládeže a polepšoven i opatroven katolických vůbec. Podávány mimo to zprávy a vhodné návrhy o činnosti Rafaelova spolku pro ochranu vystěhovalcův, o organisaci charitativního díla a pod. Časopis „Charitas“ měl minulého roku 3400 odběratelů, spolek „Charitas“ měl minulého roku příjmů 13.319 marek a tolikéž výdajů.

V týdnu Jména blahosl. Panny Marie konán v Turině italský Marianský kongress, jehož účelem bylo zvýšiti Marianskou úctu v Italii. Výsledkem sjezdu byly též tyto tři výbidky: 1. prositi sv. Otce, aby vyzval věřící italské, aby se Italové zasvěcovali blah. Srdci Mariině; 2. prositi sv. Otce, aby svátek blah. Srdce Panny Marie byl pro Italii obligatním svátkem a koncem května se slavil; 3. prositi, aby sv. Stolice sestavila slibnou formulku, jíž by se věřící o svátku tom Panně Marii zasvěcovali. S množením svátků mnozí právem nesouhlasí.

Francouzští katolíci konají svůj všeobecný národní sjezd letos v Paříži v prvním adventním týdnu.

Ve dnech 17., 18. a 19. září slavena v Eibingenách na Rýně 800letá památka narození sv. Hildegardy (1098), této veliké prorokyně 12. století, veliké současnice sv. Bernarda. Místo narození sv. Hildegardy, abatyše kláštera rupertsbergského, jest Böckelheim. Eibingen byly odbočkou mateřského kláštera benediktinského v Rupertsbergu, jenž roku 1632. Švedy byl rozbořen. I eibigenský klášter však zrušen v sekularisaci počátkem tohoto století. Roku 1804. zemřela poslední abatyše a r. 1814. poslední dcery sv. Hildegardy musely opustiti klášter eibingenský. Pozůstalé tu však reliquie a památky po sv. Hildegardě sebral a její úctu opět oživiti se snažil farář eibingský Schneider (1840 až 1864) a po něm farář Schmelzeis (1864—1884). Roku 1879. slavena slavně 700letá památka úmrtí velké světice a spisovatelky mystické. A tak letos ve dny úmrtí jejího (17. září) oslavena tu i 800letá památka narození jejího, jehož den určitý jinak zůstal neznám.

Celý život sv. Hildegardy pozůstával z nadpřirozených vidění a extasí. Už o svém třetím roce věku napsala sama: „Když jsem byla tři leta stará, třásla jsem se před září, jež se mi zjevovala.“ Extatický život stal se jí tak všedním a obyčejným, že jako děvče divívala se v klášteře na Disibodenbergu, proč i ostatní jeptišky nemají extasí a vidění. Vše to však plynulo u ní přirozeně bez pohnutek a dráždidel zevnějších. Vždyť třebas že čísti se v klášteře naučila, přece její čtenářské umění nešlo dále za pouhé rozeznávání latinské abecedy. Až později naučila se lépe čísti i psáti. Do 40. roku nic ze svých vidění nenapsala. Tu teprve cítila se jaksi nucena, uložiti své mystické sny na papír a zachovati pro pozdější věky.

Mohučský arcibiskup Jindřich, jemuž zpovědník Hildegardin předložil první spisy její, netroufal si sám o nich rozhodnouti i poslal je papeži Eugenovi III., jenž se tehdy (1147 a 1148) v Trevíru zdržoval. U přítomnosti mnoha knížat církevních a učených církve, tak samého sv. Bernarda, papež dal předčítati úryvky ze spisů Hildegardiných a zprávy, jež zvláštní kommise k ní vyslaná byla přinesla, a na návrh sv. Bernarda dal sv. Hildegardě „ve jménu Páně a sv. Petra“ dovolení vše napsati, co by jí Duch svatý zjevil. Vise své napsala sv. Hildegarda, jak uměla. Necvičenou rukou, neumělým stylem, řečí, jíž ani dobře nevládla: jen jednotlivá slova latinská, bez spojení, chybně v ohledu grammatikalním, úryvkovitě a náznačně. Teprv zpovědník její, mnich Gottfried, napsané upravoval stylisticky i mluvnicky. Hlavní kniha visí sv. Hildegardy jest „Scivias“, s níž bývá obyčejně vyobrazována. Knihy její vyznamenávají se hojností a krásou idejí, vřelostí a živou, téměř jižní obrazotvorností. Její poučky a vědecké výklady pak překvapující vtipností, často ovšem i podivností samouka.

Dle zprávy „Politické Korrespondence“, organu našeho zahraničního úřadu, obrátili se francouzští biskupové k sv. Stolici se žádostí, aby životopis P. Heckera (franc. překlad anglického originalu) dán byl na index. P. Hecker, Redemptorista a zakladatel nepatrné kongregace v Německu, jenž později přesídlil i s dílem svým do Ameriky, se svými názory stal se koníčkem mnohých liberalnějších

theologů — také H. Schell ve svých brošurkách rovněž jako „Spectator“ mnichovského „Allgemeine Zeitungu“ se často naň odvolává. Francouzští biskupové prý tedy žádali, aby překlad aspoň toho životopisu dán byl na index. Berlínská „Germania“ tvrdí, že toto zahrávání si některých evropských theologů s názory P. Heckera, jakoby rozšířenými názory úspěšného amerického katolicismu (Schell se hned rozohňuje pro „germanský“ katolicismus), jest zcela bezpodstatné. V Americe P. Hecker a jeho kongregace nemá vůbec žádného významu a žádného stoupenství teprv ne. Vůbec v Evropě si americké katolictví špatně představují, jedni je do nebe vynášejíce, druzí jako příliš liberalní odmítajíce.

„Civiltà Cattolica“ vypočítává, že ze všech katolických spolkův a družstev v Italii po milanské revoluci letos rozpuštěno bylo: z jednot krajských 4, z jednot diecesanních 70, z jednot farních 2600 (všech bylo 4044), ze spolků jinošských (vůbec jich bylo 708) rozpuštěno 608, z kroužkův universitních (16) rozpuštěno 5, z kroužků mládeže katol. (128) rozpuštěno 20, z jiných spolků na 400. Tedy celkem rozpuštěno: 3229 spolků katolických.

Výjimečným stavem a nespravedlivými tresty postiženi kněži redaktoři: Sacchetti od listu „Unità Cattolica“ a Albertario od listu „Osservatore Cattolico“, dostali zadostučinění od svatého Otce v potěšlivých slovech, jež papež Sacchettimu osobně v audienci 25. srpna pravil, Albertariovi pak vzkázal po krajanech jeho, jež v audienci přijímal. Listy tyto dříve potlačené opět už vycházejí. Sacchetimu svatý Otec projeviv svoje politování nad potlačením tak dobrého listu jako byla „Unità Cattolica“ florencká, schválil zcela úmysl znovu list vydávati a spolu pobídl ho, aby neměnil názvu listu, že dobře bude, když list pod týmže názvem znovu se objeví. — Na uvězněného Albertaria pak vyptav se dopodrobna a projeviv lítost a soustrast nad zničením milanského listu „Osservatore Cattolico“ a uvězněním horlivého Albertaria, dal jemu na útěchu vzkázati: „Což není to už 20 let, co i my trávíme tu ve vězení ve Vatikanu, nenesmějíce z něho vykročiti? Ať neztrácí mysli Don Albertario: my si ho vážíme, jsme mu nakloněni, uznáváme jeho zásluhy, a přejeme sobě i jemu, aby se brzy vrátil opět ku své práci, obhajovat pravdu a právo v listu svém.“

Dne 18. září postaven Donu Boscovi, ušlechtilému ochránci zanedbané mládeže jak v Italii tak v jižní Americe, pomník v městečku italském Castelnuovo d'Asti. — Dr. Salles, předseda lékařského výboru lourdského uveřejnil nedávno brošurku o 100 stránkách, v níž dokazuje na základě vědeckých pozorování pravdivost a nadpřirozenost všech zázrakův a zjevení lourdských („Le problème de Lourdes devant la science“). Důvodění Dra. Sallesa je přesně vědecké, bez nejmenšího odbočování a utíkání se k hypothesám a vytáčkám nějakým. Dr. Salles hravě vyvrací nejen pochybovačná tvrzení o podstatě uzdravení samých, ale i konečnou námitku nevěrecké vědy: zatím že nevíme, co a jak se tu děje, ale že jednou přirozenou cestou i to bude zjevno a vysvětlitelno a napodobitelno.

Cesta císaře Viléma II. německého do Cařihradu, nejen že bude sultana státi 7 mil. franků a německou kassu císařskou i státní ještě víc, ale zdvíhá stále takové bouře a obavy na všech stranách, jakoby to byla nějaká hotová křižácká výprava na dobytí svaté země. Nejvíc ovšem obav chová Francie, druhdy moc na východě nejvíce vážící. Otázka protektoratu francouzského nad katolíky v zemích sultanatu tureckého a v jiných zemích východních vyzvala celou diplomacii evropskou ku — rozhodnutí. Němci katolíci, kteří mají příčinu na tuto cestu nejvyšší hlavy světa protestantského dívati se buď s nedůvěrou nebo trpkostí, nalézají se při odmítání francouzského protektoratu v divném postavení. Ovšem důvod mají aspoň v tom, že množícími se styky obchodními a jinými, ochrana náboženská pozbývá aktualnosti. Němec, ať katolík či protestant, nebude se dnes uchylovat v případě, že by mu ublíženo bylo ať v tom či onom směru o pomoc na konsulat francouzský, ale přirozeně vždy na konsulat německý. A dnes zajisté vždy též s lepším výsledkem. Platí Německo v očích turecké vlády víc než Francie. — Ale Francie odvolává se na smlouvu svou s Tureckem, na své provádění tohoto práva, tak naposledy v r. 1861. v Syrii. Také prý při upravování nového soudnictví v Egyptě katolické ústavy z něho vyloučeny a přímo postaveny pod konsulatní soudy Francie (1874). V breve pak daném kongregaci „de propaganda fide" r. 1888. dne 22. května rovněž prý se tento protektorat francouzský potvrzuje. Praví tu sv. Otec: „Jest známo, že od staletí protektorat francouzského národa na východě zřízen a smlouvami mezi jednotlivými vládami i utvrzen byl. Nesmí proto v tomto ohledu žádné novoty se zaváděti; protektorat tohoto národa musí všude, kde jest v platnosti, zachováván býti a missionáři se proto mají poučit, aby, když pomoci potřebují, utíkali se o ni ku francouzským konsulům a agentům."

Kardinal Langénieux v listě svém sv. Otci nedávno zaslaném dovolává se ochrany u něho pro toto právo tolikrát krví francouzskou v obraně křesťanů prolévanou stvrzené. Navrhuje komité z mužů nejrozumnějších a znalců věci i nadšených pro víru, kteří by práva a rozsah protektoratu francouzského prozkoumali a sv. Otci k potvrzení předložili. Svatý Otec dne 20. srpna zaslal kardinalovi Langénieuxovi odpověď na list jeho. Francouzská kancelář tisková celou tuto korrespondenci uveřejnila. Svatý Otec v odpovědi své opět slibuje hájiti práv protektoratu francouzského, mezinárodními smlouvami (1874 v Berlíně) stvrzeného a po šest století slavně zastávaného, připomíná své breve k Propagandě z r. 1888. a vítá myšlenku zřízení výboru k udržení a hájení protektoratu Francie ve Svaté zemi. Tato korrespondence znepokojila i zahraničný úřad německý, jenž po poptávce u sekretaře kardinala Rampolly upokojen, že psaní sv. Otce neznačí víc, než breve z r. 1888. A právě tato korrespondence to byla, jež vyvolala nové debatty o tomto protektoratě, prudší než dříve, při tom, kdy biskup německý v Číně Anzer s pominutím francouzského konsula obrátil se na německé vyslanectví a poskytl tak svému státu příležitost „pronajat"

si Kiaučou na 99 let. Ale tato příležitost to byla první, jež Francii ranila na nejcitlivějším místě. Cesta císaře Viléma do Svaté země obavy rozmnožila. Bylo to také Německo, jež vždy protestovalo proti smlouvám Francie s Tureckem o právech protektoratu. Tak už r. 1875. a 1878. a znova 1891. Německo zevrubně vymínilo si, že ústavy jeho příslušníky založené a vůbec jeho příslušníci se vším svým náleží vždy a všude pod pravomoc jeho konsulatních zřízenců: jeho konsulatních soudů. Že v tom ohledu žádné předpráví nějaké jiné velmoci neuznává.

*

Dle protestantské statistiky („Evangelischer kirchl. Anzeiger“) za leta 1890.—1894. získaly oficialní zemské církve protestantské v Německu 17.002 duše odpadnutím od katolicismu; samy ztratily 2794 osob návratem ke katolictví. Ze židovství přestoupilo k nim 2088 osob, k židovství od nich odpadlo 61 osob. Z jiných protestantských sekt (jež nejsou státními a zemskými církvemi) přistoupilo 4517 duší, odpadlo k nim 15.944 duší. Veškerý přírůstek oficialních církví protestantských v Německu tedy obnášel 23.607 osob, kdežto úbytek obnášel jenom 18.804 osoby. Tak by tedy protestantské církve německé vykazovaly plus konversí 4803 duše během první polovice tohoto desítiletí. Leč jak berlínská „Germania“ k tomu podotýká: statistika tato zvláště vzhledem k číslu udávajícímu počet osob navrátivších se ke katolictví, není asi úplnou. Ale i když není úplnou, přibližně asi je přece správnou. Tak se může vskutku za to míti, že odpadnutí katolíků k protestantismu daleko počtem převyšuje návraty protestantů ke katolictví -- znamení, která církev jest výbojnější! A přece tato výbojnost vždy jen katolické církvi se přičítá, a to zvláště protestanty a po nich ovšem i našimi svobodomyslnými katolíky. A jak neprávem!

Tak na př. hned na 51. letoší schůzi známého svou výbojností protestantského „spolku Gustava Adolfa“ v Ulmu (13. září) pravil v zahajovací řeči prof. Dr. Fricke: „Vedle jiných věcí i to činí dobu velmi vážnou: přiostření náboženských protiv. Sotva kdy ultramontanní katolicismus tak nenávistně a bezohledně se choval, jako nyní. Naše akta jsou plna důkazů toho! Srdce naše se proto plní žalem: vždyť my chceme mír zachovávat i s katolickou církví! Ale když se to sousedovi nelíbí, nemůžeme přece stále jen mír, mír volati, když míru vůbec není.“ — „Spolek Gustava Adolfa nestará se o politiku“, pravil zástupce Berlína, vrchní konsist. rada Koch, „a o světské zámišky tam venku. Slouží jen a jen Pánu, jenž pravil: Království mé není z tohoto světa. Náš spolek mluví tichou, skromnou mluvou, mluvou bratrské ‚lásky‘.“ „Spolek Gustava Adolfa“ dle zprávy za r. 1896/97. čítal 1875 místních odborů (o 13 víc než roku předešlého). Příjmů měl 2.307.549 marek. Dělí se na 45 hlavních jednot, jejichž spolky roztroušeny jsou téměř po celém světě. Roku 1896/97. vystavěno a odevzdáno bohoslužbě 48 kostelů, kaplí a modliteben, jakož i 10 škol.

Některé „Eparchialné Vědomosti“ (diecesanní věstníky) na Rusi zmiňují se o blahodárných účincích lihového monopolu na

mravní a náboženský život ruského venkovského lidu. Lihový monopol záleží v tom, že vláda ruská vyrobený líh přejímá do vlastního rozprodeje. Ve skladě státním prodává se kořalka v uzavřených láhvích a nesmí se ve skladě píti. Skladnice placená měsíčně nemá zájmu na rozprodeji větším či menším a neláká tudíž ani nepobízí ke koupi lihovin. Jsou to většinou slušné dcerky z rodin úřednických, mezi nimi i mnohé dřívější učitelky, mnohdy místo ve skladě zaujímají i mužští skladníci. Pro venkovany ruské tímto zřízením skladů pozbylo pití všeliké zábavnosti. Hlavně však je odráží, že musí přijíti vždy s hotovými na dlani, a žid už dříve přijal vše: obilí, vejce, drůbež, nářadí, šatstvo. A peněz ruskému venkovanu schází vždy. Zákon „o vinném monopolu" se sice obchází a jsou to zase židé, kteří zřizují pokoutní místnosti, v nichž se může píti kořalka ze skladu donesená. Ale přece způsobem tímto vystřízlivěly celé osady. Zvláště ženy ruské si monopol pochvalují: muži neroztahají a nepropijí teď vše, drží se doma a nebijí žen ani dětí. Mravní povznesení farníků dáno tím samo sebou. Ale i v náboženském ohledu, v církevní pořádnosti, stojí to teď mnohem lépe. Druhdy každá oběť na chrám Páně stála mnoho řečí, přemlouvání a nucení se strany farního úřadu. Teď jsou lidé ochotnější, už i proto, že mají víc, že si lépe stojí. Do chrámu Páně chodí pilněji, lidé, kteří dříve i velikonoční sv. zpovědi se vyhýbali, stali se zcela pořádnými křesťany. A to je vše už možno pozorovati po dvou, půldruhém roce trvání monopolu.

Přes to i za těchto poměrů třeba lid nabádati ke střídmosti, a ti faráři, kteří se o to přičiňují, teprve vidí dobré ovoce své práce. Tak ve vjatské gubernii svého popa vítali sedláci hned, když k nim přicházel, otázkou: „A což, baťuško dobrý, poctíš-li na uvítanou své farníky vínem (kořalkou)?" Baťuška nepoctil ani na uvítanou ani nikdy později. To je lakomec! myslili si farníci. Ale baťuška přišel za to s návrhem, založiti spolek střídmosti. Z počátku dali se mu zapsati jen tři členové a mezi těmi byl „psalomščik", který musil (druh kantora a kostelníka). Ale baťuška přemlouval, nabádal a po půldruhém roce čítá spolek střídmosti v osadě té 221 členů, 137 mužských a 84 ženské, kteří se páleného po celý rok ani netknou. Jiný baťuška v pskovské gubernii zavázal své farníky ještě k větší pořádnosti a střídmosti. Navrhl farníkům tyto pravidla: 1. svátky (velké) světit jen jeden den, ten totiž, na který připadají (sedláci slavívali je pitkami a hodováním už ve svatvečer a ještě 3—5 dní); 2. ve svatvečer nedovolovat pitek a zábav a nezvat hostí; 3. hosti zvát až na svátek sám po liturgii (mši svaté) a nedržet jich déle, leč jen ten den; 4. mládeži dovolují se hry a zábavy jen ve svátek sám odpoledne a z večera, v noci však a ve svatvečer nikoli; 5. zvláště mládež ze sousedních obcí nesmí se ve svátky takové, zvláště ne v noci, nikde přechovávat; 6. rodiče povinni jsou dávati pozor na odrostlou mládež, aby se nikdy v noci netoulala. Za nešetření jednoho z těchto pravidel uvolují se podepsaní zaplatit pokuty 5—25 rublů na farní školu. — A na tyto přísné požadavky pořádku a střídmosti přistoupilo 240 sousedů-farníků.

V podolských „Eparch. Vědom.“ činí se výtka tamějšímu pravoslavnému duchovenstvu, že se náramně rozmáhá sudilství mezi faráři a farníky, což zavdává příčinu k pohoršení, zvláště sektanti na to pak poukazují. — Tolstovština rozmáhající se na jižní Rusi měrou nevídanou, hrozí prý pohlcením celé jedné sekty, štundismu. To, co obyčejné selské sekty ve svém rozumování a reformatorství neumělém, venkovanském učí a hlásají, podává „Tolstovština“ logicky, důkazně, jasně a nad míru zámluvně. Ježto pak zásadami svými směřuje k témuž socialně-evangelickému bratrství, o jakém sní a jaké hlásají i selské sekty ruské, nachází porozumění, a zvláště jižní Rus, Rus sektářská velmi náchylna je k tomu, celá utonouti v Tolstovštině. Oficialní církev pravoslavná nejraději bojuje proti sektám těmto poukazováním na jejich státu nebezpečné socialní řády a sny. Ovšem pokouší se i stálými missiemi od sekt odvraceti a sektaře získávati. Každá diecese má svého missionáře, některé i víc, učené a k tomu zvláště ustanovené kněze-theology (vesměs těchto missionářů jest 250), kteří věnují se potírání sekt a zařizují v ohrožených krajích missie a veřejné disputy se sektanty. Školy missionářské pravoslavné jsou v diecesích: vjatské, donské, samarské a saratovské. Na školách těchto však k účelům missionářů vychovávají se ne kněží, ale obyčejní věřící, většinou sedláci venkované. Podobnou missionářskou školu zřídil také farář v Jaroslavi pro závod textilní s 10.000 dělníky v r. 1894. Leč jak voroněžský diecesní missionář v „Ep. Věd.“ vyznává: i missionáři sektantstvo ruské málo ještě znají v jeho podstatě, ukrývát se sektantské učení a vyznavači jeho na venek jinak se mnohdy staví; pověsti a známosti o ruském lidovém sektantství spočívají obyčejně na dohadech, domyslech a fantasii. Na takovém základě však těžký je pak boj missionáře a kněží vůbec se sektami.

Leč i sekty mají své missionáře, své sjezdy a konference a velmi dobře zařízenou propagandu, jíž odluzují oficielní církvi její ovečky. Tak sekta „paškovců“ má na 4000 missionářů, t. j. svých vlastních propagatorův, agitatorův, „apoštolů“. Sekta štundistů má své výroční sjezdy dobře uspořádané a vždy četně navštívené; má své komitéty missionářské, missionářská rada štundistská má v oku celé hnutí církevní na Rusi a zvláště v oblastech štundismem zachvácených, a každou oficielní missii pravoslavnou neutralisuje několika missiemi svými.

Přibližnou statistiku rozkolu a sektantstva přináší „Missionerskoje Obozrěnije“. Dle tohoto listu čítati možno přibližně 1,405.000 duší rozkolníků; sekty jsou dvojího druhu: racionalistické mající na 842.000 duší stoupenců (v tom je štundistů 35.000) a sekty mystické čítající na 25.000 stoupenců. Není ovšem možno stanovit číslo příslušníků sekt zevrubně, protože přemnohé sekty jsou tajné, tajně se šíří a tajně své náboženství provozují. Dle rozdělení místního rozkolu a sekt na jednotlivé gubernie jeví se rozkolem nejvíc postižena Rus na Doně, na Urale a v Sibiři, sektantstvím pak nejvíc postižen Kavkaz. Největším počtem rozkolníků (od 50.000—100.000 a více) vyznačují se tyto diecese (gubernie): donská (118.000), orenburská

(95.347), tomská (Sibiř 85.000), vjatská (84.668), samarská (82.732), polocká (82.000), Kavkaz (80.000, v tom 20.000 duchoborců), nižněnovgorodská (73.667), černigovská (70.000), saratovská (70.000). Nejméně rozkolníkův i sektantů (od 5000 do 10.000) mají gubernie-eparchie: vologodská, volyňská, orlovská, petrohradská, charkovská, cholmsko-varšavská, tulská a jaroslavská. Nejméně ze všech má gubernie poltavská, totiž jen ke 2000 (1548 rozkolníkův a 352 sektařů). — Za posledních 50 let čítá si církev pravoslavná, že obrátila nazpět k jedinověrství 311.279 rozkolníků.

* * *

Věda, umění. Jako první výsledek slovanského letošího sjezdu žurnalistů chystá se — zatím chystá: „Slovanská korrespondence“, čtrnáctidenník a „Slovanský archiv“, kvartalník pod vedením známého slavisty Adolfa Černého. „Archiv“ by nahražoval tak neslavně pro naše horování slovanské skončivší Jelínkův „Sborník slovanský“. Víc tomuto nástupci nebožtíka „Sborníku“ nemůžeme dát na cestu leda dobrou radu, aby nepěstoval samu folkloristiku a historii; aby si více všímal aktuelních životních otázek slovanských. Hospodářské, socialní a politické — ne ovšem jenom efemerní — poměry Slovanstva bude-li podávati, setká se zajisté s lepším porozuměním, než nešťastný jeho předchůdce. A nevytahovat zase z úkrytu plesnivé už, třeba druhdy zasloužilé muže, ku spolupracovnictví, kteří by tu obnovali své staré sny, naše moderní generace už by jich nepochopila; ale přibrat ku práci muže moderní, na výši doby stojící a životu toho kterého národu též naslouchající. Ať se zas neupadne do dětinského panslavismu: Kalašova, Hejretova, Daňkova, Živného — ten zbytečně leda slovanskou solidaritu zdržuje a od slovanské myšlenky odpuzuje. Pryč se sněním i tu, chopiti se práce pro denní potřebu.

Co bude vlastně za účel mít „Slovanská korrespondence“ jako čtrnáctidenník, to jsme na rozpacích. Proč ne aspoň týdenník? Dle názvu budou to noviny a ne „revue“. Při takovém způsobu vycházení ovšem ani „Korrespondence“ ani „Archiv“ nebudou tím, zač se přimlouvali jihoslovanští žurnalisté: informačními organy pro žurnalistiku naši, slovanskou i cizí, ale snad listy soustavně pěstujícími slavistiku.

Ostatně tuto informační korrespondenční kancelář konečně prý také už dostaneme. Politické kruhy české už ji rovněž připravují. Má zastávat ovšem nejdřív úkol šířit zprávy o našem domácím životě, ale vedle toho zastávat úkol korrespondenční kanceláře i pro ostatní Slovanstvo rakouské. Kancelář má prý zajištěnu podporu vlády naší a žurnalistiky — francouzské. Jedná se o to, aby vyhovovala úkolu koresp. kanceláře, a přízeň žurnalistiky vůbec dostaví se asi sama. Zájem o věci austroslovanské od dvou let v celé Evropě přece znamenitě vstoupl.

Dne 25. září zasazena v Praze V. K. Klicperovi pamětní deska na domě č. 532., v němž Klicpera bydlil. Večer slavnosti oslaven představením v Nár. divadle. F. A. Šubert vydal právě dílo pojednávající o významu Klicpery pro českou dramatickou tvorbu.

Hamburský kritik hudební F. Pfohl upravil o Bedř. Smetanovi řadu kritických a životopisných essayí, jež vydati hodlá berlínský hudebně-nakladatelský závod Harmonia. Bude to první soustavné dílo ciziny o českém mistrovi. Neškodilo by snad ani nám nové doplnění a zpracování toho, co svého času V. Zelený o B. Smetanovi napsal a vydal.

„Lidové volné jeviště“ hodlají si v Praze zaříditi socialisté ve svém domě „Typografické Besedy“. Prozatím ještě ochotnické, ale přece už stálé v určité dny a soustavně provozované. Na plány pražští socialisté chudi nejsou, ale provedení jich obyčejně je samé zklame.

Věcí usnesenou už zdá se zastavení pohledu na kostelík svatého Apolináře pod Vyšehradem novým skladištěm Nár. divadla pražského. Zemský výbor jen ujišťuje, že skladiště bude tak stavěno, aby „celý pohled“ nezastínilo!

Mezi Uhrami a Rakouskem nastala universitní rozluka, tímto rokem školním počínajíc. Výnos uherského ministerstva vnitra ze dne 3. září uvádí ve známost úmluvu mezi oběma vládami uzavřenou. dle níž od 1. ledna 1899 přestává svobodné usazování se diplomovaných lékařů rakouských v Uhrách a uherských v Rakousku. Vzájemná reciprocita medicinského doktoratu tedy přestává. Uhry i v tomto oboru stávají se cizinou. Třeba tedy budoucně, aby lékař na rakouské universitě diplomovaný v Uhrách znovu si dal svůj dekret doktorský na uherské universitě potvrdit. — Tímto postiženi budou ne rakouští lékaři. ale uherští studující na rakouských universitách. Tu rok co rok studovalo na 1000 uherských mediků ve Vídni a v Praze. Uhry samy mají pouze dvě fakulty medicinské (maďarské ovšem) v Pešti a v Kološi, na obou bylo vloni přes 800 studujících. Nejvíc tím budou postiženi Charvaté. kteří žádné medicinské fakulty nemají a nuceni budou nadále studovat maďarsky, ač-li snahy jejich o vlastní medicinskou fakultu v Záhřebě nedojdou brzy úspěchu.

Dne 15. září otevřeny v západní Rusi dvě nové ruské polytechniky: ve Varšavě (Mikuláše II.) a v Kijevě (Alexandra II.). Obě měly takový počet přihlášek hned v prvním roce, že ani všechny přihlášky přijati nemohly.

Ve dnech 28.—30. srpna slaveny v Moskvě dny slavnostní na pamět cara Osvoboditele (Alexandra II.). Zřízen tu pomník caru Osvoboditeli na návrší kremelském na náměstí poblíž chrámu sv. Konstantina a sv. Heleny. Tvůrcové pomníku jsou ruští sochaři N. V. Sultanov a P. V. Žulkovský. Pomník sám jest monumentalního vzhledu ve slohu ruském ve svém celku, ve slohu renaissančním v mnohých podrobnostech. Leč o výraznosti pomníku jdou hlasy nepříznivé. Zpravodaj „Sanpetěrburgských Vědomostí“ praví o něm: „Pomník ničím nehlásá o velikých ideách carových: všecky ty věžky. chodby a osmisáhové schodiště není leč podstavcem pro pomník panovníka, podstavcem sice velkolepým, ale bezvýznamným. Po krásném provedení, po pojetí, po velikosti, toť opravdu carský pomník, ale on ničím nezrazuje, že jest pomníkem cara Osvoboditele. Políraje na pomník tento, jeho velikolepou sochou se kochaje, mimoděk zeptáš se: a kde

tu vidět manifest ze dne 19. února r. 1861. (osvobození z nevolnictví) a kde manifest ze dne 19. března r. 1856. o právě a milosti při soudech a kde manifest hlásající boj za osvobození bratří slovanských... Chtěl bys vidět pomník ne cara, ale cara-osvoboditele, cara-bratra milosrdného, cara-obětujícího se za rodné bratry! A tohoto dojmu si neodnášíš po obhlídce krásné, rozkošné stavby, pět let prováděné na svahu kremelského pahorku!"

Ve slavnostních moskevských dnech položen spolu základní kámen musea výtvarných uměn caru Alexandru III. v pamět posvěceného.

Letos připadly dvě jubilea maloruské literatury. V květnu 50leté prvního maloruského časopisu a teď 100leté vydání prvního maloruského spisu vůbec: překladu „Eneidy" od J. P. Kotljarevského. Kotljarevský považován proto za otce a buditele literatury maloruské. Sám vedle „Eneidy" napsal dvě původní práce: „Natałka-Połtavka" a „Moskal'-čarivnyk".

V červnu otevřené museum Matejkovo v Krakově, v domě ve Florianské ulici, v němž Matejko sám žil, hlásá zjevně celou tu pietu, s jakou polská společnost pohlíží k tomuto geniovi polského malířství. V druhém a třetím poschodí uloženy Matejkovy obrazy, v prvním, jež Matejko sám obýval, nashromážděny ve čtyrech sálech památky vztahující se k životu Matejkovu, k jeho osobě, k jeho působnosti a jeho slávě, jakož i sbírky starožitnické a umělecké, jež Matejko sám nashromáždil v domě svém za života svého.

Zemřeli: Dne 19. srpna Dr. František Šembera, spisovatel dějepisný, 6. září posl. Dr. Jan Vašatý; 16. srpna (4. po starém st.) Michajl Grigorjevič Čerňajev, nejslavnější general ruský druhé polovice století, osvoboditel Bulharska, dobyvatel asijský, jenž k Rusku připojil rozsáhlou oblast turkestanskou. Pro své samostatné vystupování a nepovolnost vůči petrohradským kruhům dvakrát vystoupil z činné služby, konečně i v poslední době jako general-gubernator turkestanský povolán z Asie a učiněn nezávadným ve státní vojenské radě. V druhé polovici srpna zemřel znamenitý tenorista ruský Th. K. Nikolský, původně venkovský obyčejný „psalomščik".

*

Frýburská universitní otázka snad nedozněla na dobro ještě ani odpovědí ředitelstva university frýburské na spisek 8 německých professorů secessionistů. Seccesionisté chystají svou dupliku. U nás v Rakousku pohlíží se na malicherný, ale přece pro ducha německé vědy zajímavý boj, i od Němcův okem víc katolickým než německým. Ale v Německu i katolické listy hájí velmi rozhodně německé professory, namnoze vědce pochybného katolického zrna. Replika frýburské university neodpovídá nic na výtky secessionistů stran příliš rozmáhajícího se komanda dominikanského na frýburské universitě, ale za to, co odpovídá „pomluvačům" frýburské katolické vysoké školy, je pádné a důvodné. Secessionisté ohlásili proto svou dupliku velmi rozhorleně. V Německu věří, že 8 těchto mužů vědy stalo se obětí německé my-

šlenky, že byli vyštváni francouzsko-švycarským „šovinismem“! Proto také už ohlašovaly některé zvláště nacionalní university německé (lipská!), že frýburské universitě odeprou reciprocitu.

Dne 2. září slavilo vědecké nakladatelství vídeňské W. Braumüller své 50leté trvání. Nakladatelství toto založené mladým občánkem z říše do Rakous došlým (z Durynska) stalo se v letech 60. a 70. velkým podnikem vydávajícím většinu historických vědeckých děl německých; leč nejen historie, i jiná vědecká odvětví, zvláště medicina za Rokitanského a Hyrtla měla v něm horlivého podpůrce. Do r. 1874. (do smrti zakladatele) závod měl v nákladě na 1200 děl německých. Počet těchto od té doby převýšil už daleko 2000. Poklady vědecké německé literatury historické a medicinské od let 1860.—1880. rozdány veřejnosti většinou z tohoto knihoskladu. Na biografii života Viléma Braumüllera nejlépe možno studovati, co znači podnikavý nakladatel pro rozvoj literarní!

Na své schůzi dne 10. srpna zamítl opětně knihkupecký spolek nizozemský 80 proti 41 hlasům přistoupiti ku bernské konvenci o ochraně majetku duševního. Tak zůstává Hollandsko na dále mimo obor „civilisovaných trhů literarních“.

V Jeně uspořádány letos universitní kursy pro akademicky vzdělané učitele. Přítomno bylo 170 osob, z nichž bylo 60 — žen! Více žen než mužů súčastnilo se kursu z Ameriky, Danska, Švedska a Ruska (celkem 28 žen a jen 17 mužů). Z Rakouska bylo 8 účastníků, z Německa samého 56 (49 mužův a 17 žen).

Katolíci němečtí provádějí na sobě přísnou, snad i nespravedlivou někdy kritiku. Brošura „Steht die katholische Belletristik auf der Höhe der Zeit?“ odpodvídá rozhodným: ne. Schell doráží znova na scholastický směr theologie, ač by některých předností jeho ve vlastních dílech mohl dobře potřebovati; při otázce „inferiority“ zapomíná, kolik tu rozhoduje politika o obsazování míst vědeckých a ovšem také bezstarostnost vyšších činitelů, právě jak u nás. — Ve filosofii würzburský professor Jos. Müller nové dráhy razí atd.

Císař Vilém II. pokusil se znovu na poli umění malířského. Známá jeho vise Evropy, na níž valí se bouře socialismu, tentokrát zaměněna námětem allegorickým. Ovšem císař dal asi jen návrh námětu, a možná, že co nejméně vlivu měl na provedení. Proto také a pak, že jedná se o dílo ruky v pravdě umělecké, obrazy jsou cenné neméně jako zajímavé. Jedná se o výzdobu německého vyslaneckého paláce v Římě, jmenem palazzo Caffarelli známého. Nástěnnou ozdobu provedl v duchu starogermanské mythické allegorie malíř berlínský Herrmann Prell. Roční časy dle nordické Eddy: výjezd Baldurův (jaro), přemožení obra zimy a zasnoubení s Gerdou (leto), Hödur zabijí Baldura. Gerda truchlí, a malý synek Baldurův chystá se k nové pouti pomstit otce (zima). Obrazy rozvrženy v kolossalních rozměrech, zaplněny postavami, přírodními sujety atd. Obrazy vystaveny v Berlíně.

Moralní zlo Paříže, její chantanty zaměstnávají dle poslední statistiky 4325 osob, z toho 2120 mužův a 2205 žen. Umělci těchto

tingltanglů jsou po většině z dělnické třídy pochozí. Mezi zpěvačkami napočítáno však i 400 učitelek, tolik co švadlen bývalých (409). Písně fabrikují se pro chantanty ve velkém od zvláštního druhu pěvců, mezi něž nestydí se sestoupiti i s pravého Parnassu mnohdy ten který zasvěcenec Mus. Vždyť písničky tyto (nejméně vyznamenávající se cudností, často však vynikající vtipem) vynášejí hezký honorář. Jsou písně, zvláště oblíbené, jež vynesly už 100 i 200 tisíc franků honoráře! Vynáší-li poctivé umění básnické ve Francii ročně pánům z Parnassu na $3^{1}/_{2}$ mil. franků ročně, není snad doba daleka, půjdou-li stejným krokem, že tento noční Parnass svou výnosností rentu spisovatelskou předhoní nebo aspoň dohoní. — Za to však poctivé písně téměř už neuslyšíš zpívat.

Vícekrát už vysloven náhled, že klassická škola malířův italských měla k disposici vzory starého umění etruského. Nejnověji zdá se to zjištěno vydáním Karla Freya Buonarottiho básnických děl, jemuž přidána skizza Michel-Angelova, jež jest věrnou kopií Hada („Aity“) z etruského hrobu (ze 4. stol. př. Kr.) v Kornetu vykopaného. Shodnost nápadná spočívá právě v pokryvce hlavy Hadovy; Hades má v obou případech zvířecí tlamu na hlavě nastrčenu. Dle toho jak Michel-Angelo tak i jiní vrstevníci jeho znali už obrazy hrobův etruských, z nichž mnohé tehdy už asi otevřeny a častěji jimi i prozkoumány bývaly.

Z důležitějších sjezdů poslední doby uvádíme tyto mezinárodní: peštský hvězdářský (26. září zahájený), turinský (21. září) artistický a literarní, lausanneský agrarní (12.—16. září), cambridgeský zoologický. Z národních sjezdů (z druhé polovice září) zasluhují zmínky ruský přírodozpytců v Kijevě s meteorologickým sjezdem spojený a v Petrohradě sjezd klimatologů, hydrologův a balneologů, jenž má za účel povznésti léčebná místa všeho druhu na ruské půdě tak četně se nacházející; německé juristů v Poznani (11.—17. září) a přírodozpytcův a lékařů v Düsseldorfě (19.—24. září) s výstavou fotografickou spojený. Na obou sjezdech, jako vždy na všech nacionalních sjezdech německých, přítomni byli učenci i z Rakouska. Zvláště hojně navštíven byl sjezd lékařsko-přírodnický, sešlo se tu přes 600 vynikajících mužů těchto věd z Německa a Rakouska.

V r. 1896. konána v Londýně mezinárodní konference, svolaná anglickou „Royal Society“ k tomu konci, aby usnesla se o vhodném způsobu, zdaž a jak vydávati by se měl mezinárodní stálý seznam všech prací v obor exaktních věd spadající. Po různých návrzích usneseno tehdy, aby „královská společnost“ anglická sama zvolila výbor, jenž by se radil o způsobu vydávání tohoto katalogu, a až na něčem vhodném se usnese, aby to předložil k mezinárodní diskussi, a pak teprv že se svolá nová mezinárodní konference, která o návrhu tom se usnese. Výbor „Royal Society“ letos v březnu dokončil své návrhy a předkládá je nyní tiskem veřejnosti k posouzení („International Catalogue of Scientific Literature“, report of the Com. of the R. S. of London). Výbor předkládá návrh: předně co se týče třídění věd, aby se užívalo signatur písmenkových; tak by katalog zahrnoval 16 různých disciplin (*a)* mathematiku, *b)* astronomii, *c)* meteorologii, *d)* fysiku,

e) krystallografii, *f)* chemii, *g)* mineralogii, *h)* geologii s petrologii. *i)* geografii, *k)* paleontologii, *l)* zoologii s anatomií, *m)* botaniku, *n)* fysiologii s farmakologií a s pathologií, *o)* bakteriologii, *p)* psychologii a *q)* anthropologii). Každý odbor jednotlivé této vědy by obdržel svou číslici, a sice pro každý odbor by vyhražena byla určitá stovka číslic. Číslicemi určité řady (stovky) by se pak už vyznačovaly všecky podružné rozdíly. Celkem vystačilo by se s užíváním 9999 v číslech. Co se za druhé týče tisku a způsobu sestavení katalogu, tu společnost či její výbor navrhuje lístkový způsob. Každý lístek s udáním co nejzevrubnějším vytiskne se zvláště jako hlavní lístek (primary slip) a tento katalog spořádán bude dle autorů. Podle potřeby pak z tohoto „prvotního lístku“ zhotoví se „druhotné lístky“ (secondary slip) dle předmětů pojednaných ohlavené. Tyto budou tvořit předmětné katalogy jednotlivých disciplin a jejich odvětví. Čítá se, že by ročně bylo třeba zařadit v oněch 16 vědách na 40.000 spisů všech národův a řečí. To by tedy činilo ročně 40.000 hlavních lístků (primary slips) či autorských a nejméně 120.000 vedlejších lístků či předmětných. Náklad s tímto pořádáním a tisknutím lístků v ústředním londýnském ředitelství spojený ročně páčí se výborem na 6000 liber št. (72.000 zl.). Navrhuje výbor repartici tohoto ústředního nákladu na státy dle čtyř tříd, z nichž by 4 platily po 1000 liber. 2 po 500, 2 po 250 a 5 po 100 liber št. ročně. Leč v tom nezahrnut náklad národních kanceláří, jež by se musily vydržovat samy. Mimo to zapravením místního nákladu a ústředního nákladu není ještě nic učiněno pro rozšíření katalogu. Každá místní či národní kancelář musila by si katalog (ročně 16svazkový) koupiti a nejmenší možná cena by byla dosti vysoká! Názvy v katalogu by se tiskly v původní řeči s anglickým překladem. Který stát by chtěl, mohl by dle anglického originalu ročního katalogu pořídit si své národní vydání.

Tyto návrhy výboru „Royal Society“ na takové uspořádání katalogu skoro nikde nedošly vřelého přijetí. Zvláště způsob třídění věd a označování jejich písmenkami a určitou řadou číslic se nelíbí. Není také ani přehledný ani praktický a nedopouští žádné pozdější vsunutí. Ve dnech 9.—11. září na výroční své schůzi v Turině „Società bibliografica“ ústy professora de Marchi vyslovila s návrhem tímto nesouhlas a prohlásila se raději pro označování decimalní (1, 2, 3... 1·1, 1·2... 2·1, 2·2 atd.), jímž by se hlavní vědy a jejich pododbory lépe označily a nikdy se nezamezilo v budoucnosti přidat ještě nové vědy a v jednotlivých vědách pododbory třídit dle potřeby do nekonečna. Rovněž nepříznivě o návrhu se vyjadřuje professor Richet v „Revue scientifique“ (č. 24.) a lipský professor Carus v „Zoologischer Anzeiger“ (č. 566.).

Na pamět císařovny Alžběty hodlá výbor turistů alpských vystavěti na Sněžce alpské v Dolních Rakousích rozhlednu a stanici vědeckou. Rozhledna sama by seděla v sedle mezi oběma vrcholy Sněžky a oba převyšovala. Co se týká horských vysokých meteorologických stanic, jsou dosud v Rakousku zřízeny posledně tyto: Zugspitze v Alpách 2970 *m*., Sněžka krkonošská 1605 *m* (se strany slezské) a budoucně Sněžka alpská o 2075 *m* výšky. Nejvyšší meteoro-

logická stanice světa jest u m. Arequipy v Peru na vyschlé sopce El Misti, měřící výšky 6100 *m*. Nejvyšší z osmi stanic harwardské university (Spojené Státy) tu zřízených nalézá se u výši 5000 *m*. Nejnověji oznamuje se též zřízení nejvyšší horské stanice v Australii na „Mount Kościuszko" (2200 *m*).

Odvážnou cestu k severnímu polu podnikl známý cestovatel severu Peary. Má za to, že severně od Gronska ostrovy roztroušeny jsou v blízkosti až do končin moře kolem polu. Vyzbrojil se potravinami na 4—5 let, jež uloží si v malých zásobárnách a skladištích podél pobřeží na své cestě. Na nejsevernějším místě Gronska založil si kolonii Eskymáků, jež bude proň po tu dobu útočištěm a vždy jistou zálohou. Na lodi „Windward" hodlá napřed proniknouti po moři co nejdále a pak na saních. Na saních ve společnosti Eskymákův a ozbrojen přístroji potřebnými doufá, že ve vyměřené době jistě polu dostihne.

New-yorský učenec Francke Woodward posledními svými pokusy dokázal, že vzduchoprázdným prostorem obyčejné paprsky světelné nepronikají. Při projití vzduchoprázdnou rourou ztratily světelné paprsky 95% ze své síly. Avšak paprsky kathodové pronikly vzduchoprázdným prostorem v nezmenšené síle. Soudí z toho, že sluneční paprsky jsou rovněž kathodové. Hned po Röntgenově objevu a už před ním (prof. pražský Zenger) nazýváno slunce velikou kathodou! Kathodovými paprsky, či elektrickým světélkováním země vysvětlují konečně i severní záři, jež letos dne 9. září krásným způsobem opět v severnějších krajinách a dokonce prý i v Olomouci byla viditelna.

Víc než obyčejný nový asteroid ohlásil nedávno berlínský kvězdář Dr. G. Witt z Uranie. Jest třeba jej počítati za novou planetu, ač vypadá přece jen jako úštipek nějaký, podobně jako ta drobotina asteroidů za Marsem. Witt objevil planetu onu dne 13. srpna cestou fotografickou, její existence a pohyb její potom pozorováním zjištěny a vypočítány. Jiný hvězdář berlínský A. Berberich vypočítal, že vzdálena jest od slunce 1·461 vzdálenosti zemské, a v nejbližší své blízkosti ke slunci (v periheliu) jen 1·127 vzdálenosti zemské. Doba oběhu kol slunce trvá 645 dní. Ježto Mars, nejbližší planeta od země na venek, vzdálen jest od slunce 1·5 vzdálenosti zemské (střední zemská vzdálenost od slunce = 20 milionů mil, 148·7 mil. *km*), čili na 30 milionů mil (226·5 mil. *km*), jest nová planeta ve svém periheliu a ve většině dráhy své mezi Marsem a zemí, v afeliu svém však nachází se nová planeta až vně dráhy Marsovy. V afeliu světlost planety jest 11. stupně, v periheliu a v nejbližší vzdálenosti od země (přiblížit se může asi až na 3 miliony mil) jest hvězdou 6. velikosti. Rozlohou nová planeta patří mezi střední asteroidy: průměr její nezdá se větší 4—6 mil. — Dosavadní skupina asteroid, jichž od prvního objevu 1. ledna 1801 Piazzim, hvězdářem palermským učiněného, počítá se teď menších větších známých 436, pohybující se v drahách navzájem v sebe zasahujících od 33 milionů mil do 95 milionů mil zeměpisných vzdálenosti od slunce. Tvoří pás nebeského písku mezi Marsem a Jupiterem, z nichž onen nejdál (v afeliu) jest na 33 milionů mil, tento nejblíž (v periheliu) as

na 99 milionů mil. Nová planeta, nalézající se uvnitř dráhy Marsovy, křižuje tuto na dvou místech, jednou daleko nad, podruhé daleko pod touto vlastní drahou Marsovou. Zasahuje též ještě do dráhy jedné z nejbližších asteroid. V roce 1900. bude se nacházeti v největší blízkosti od země a poskytne tudíž nových příležitostí ke zkoumání svému Dosud jest její existence i prvky dráhy její značně problematické.

Theorie Laplaceova o vzniku planet odtržením chumáčů hmoty v klubko zbalené od slunce, novými theoriemi zvláště na pozorování Saturnových prstenů založenými, všeobecně nyní pozměněna. Prsteny tyto považují se za shluky drobných těles, kol ústředního tělesa v podobě plochých kotoučů kroužících. Skupina asteroid vede konečně k témuž názoru: nejsou nic jiného než takový prstenec kol samého slunce. Jimi sfera sluneční dělí se na dvě různorodé oblasti vnitřní a vnější, jimž hvězdáři dávají i různý způsob vzniku z hmoty sluneční.

Tato prstencová theorie sluneční jinou obdobu nalézá v theorii Leona Brennera (ředitele hvězdárny na Lošinji u Dalmacie) o tak zv. světle zodiakalním (zvířetníkovém). Světlo toto po západu slunce a před východem jeho viditelné, jest slabé, zvláště v severních končinách, tak že zůstává většině lidí po celý život neznámo. Nejjasnější jest po západu slunce v lednu, únoru a březnu, a před východem slunce v září a říjnu. Jest to mohutný kužel světelný, jehož podstavou se zdá obzor zapadajícího slunce a jehož vrchol končí ve zvířetníku (domněle) a jenž odtud novým světelným kuželem dolů spadá na stranu obzoru slunci protilehlou. Na vysvětlení tohoto světla zodiakalního postaveno už mnoho theorií — spektroskop praví nám jen, že je to odražené světlo sluneční. Spektroskop rovněž praví, že světlo toto jest zcela něco jiného než severní záře, charakteristická svou zelenou linií (Wrightovou). Hvězdáři Heis a Jones měli za to, že země obepjata jest mlhovým prstencem, jenž až za měsíc náš sahá. Prstenec tento že jest podobný prstencům Saturnovým. Z tohoto prstence mlžněprachového utvoří si prý země jednou druhý měsíc. Sherman měl zodiakalní světlo za prodloužení paprsků „corony“ sluneční; Seliger za zář odraženou od velkých shluků malých meteorů kol země nahromaděných. L. Brenner staví novou svou hypothesu: že slunce kol rovníku svého obdáno jest mlhovým prstencem sahajícím do dáli až k dráze Marsově a tloušťky poměrné. Proto kužel stranou ke slunci jest jasný, proto jasnější jest na podstavě a k vrcholu mu jasnosti ubývá, neboť ubývá svítící massy, proto druhý kužel z protějška slunce jest méně jasný, protože tu massa prstence už není tak mocná, jako na straně od země ke slunci. A kde se vzaly ty prstence kol slunce? Mohou prý to býti pozůstatky té hmoty, jež kol rovníku slunečního druhdy v hustší podobě kolovala a z níž vnitřní 4 planety povstaly.

Pro blikání a kmitání, „třpyt“ hvězd, jež jest zjevem zajisté všeobecně známým, nalezl americký astronom See uspokojivé nové vysvětlení („Revue Scientifique“). Jsou to vlny vzduchové, jež svým hustým kmitáním paprsky hvězd neustále ve směru mění. Toto vlnění vzduchové rozšířeno jest téměř po celé zeměkouli, jsou

však místa, kde panuje časem klid a kde hvězdy „tiše svítí“. Nejsou to snad vlny souhlasné s vlnami zvuku, s proryvy vzduchu, jest to jiné vlnění vzduchové, jež mnohdy možno samo o sobě přímo pozorovati. See pozoroval zákmity hvězd a vlnění vzduchové současně a shledal mezi nimi souvislost. Obojích zákmitů napočítal v sekundě stejně — od 1—4 záchvěvů v sekundě. Leč známo jest, že planety nekmitají, pouze stálice — jak toto See vysvětluje? Vlny vzduchové jsou velmi malinké, menší než průměr pupilly oka našeho, rozhodně tedy menší než 2 *mm,* jinak bychom je samy nemohli viděti. Leč při tom při všem jsou vždy ještě větší než zdánlivý průměr stálic, které všechny při té vzdálenosti jsou pro nás pouhými body mathematickými. Obrazy planet však mají větší průměr obyčejně, než délka těchto vln vzduchových obnáší, proto na obraz planet vlny tyto nemohou míti žádného rušivého účinku. Ale v dalekohledu při pozorování jednotlivých částí planet už nabývají tyto vlny zase své moci, a často na př. obraz jednotlivých částí Marsa svým vlivem pozměňují.

Na programmu pešťského sjezdu mezinárodní společnosti astronomické byla i úrada o katalogisování hvězd oblohy až do 9. či 10. stupně světlosti. Katalogisace tato musila by se prováděti soubornou prací na základě fotografických snímkův oblohy. Fotografie nebes mnoho pomáhá oku hvězdářů při pozorování. To, čeho by nepostřehlo oko lidské, postřehne a prozradí fotografická plotna. Tak na př. hvězdy s velmi rychlým střídáním světlosti dají se v této své kaprici měřit fotografickou deskou velmi zevrubně. Zvláštním přístrojem otáčí se roura dalekohledu menší rychlostí, než jakou zdánlivě hvězda s oblohou se otáčí. Opozdíváním se dalekohledu musí tedy hvězda opsati na vnímavé desce linii. Ze síly linie této dá se pak měřiti síla světlosti hvězdy, a z přeryvek linie způsob a hustota ve střídání světlosti její.

Před 13 lety v srpnu objeveno najednou v mlžině Andromedině světlé jádro, jež ve svítivosti své s červenavou září zmohutnělo až na hvězdu šesté velikosti. Ale zase rychle jádro toto mizelo a r. 1886. nebylo už po něm ani stopy. Teď v polovici září oznámil greenwichské hvězdárně hvězdář Merlin z Vola v Řecku, že uviděl opět v jádru mlžiny Andromediny novou hvězdu. Pozorování z jiných hvězdáren tento objev nepotvrdila. Jen z pulkovské hvězdárny u Petrohradu ruský hvězdář Serafimov sdělil, že uviděl totéž, co Merlin. Na naší obloze pro nás tedy přibyl nový zjev těžce vysvětlitelný.

Novou kometu objevili 14. a 15. září dva hvězdáři nezávisle na sobě, Mr. Perrine na Lickově hvězdárně v Americe a Chofardet v Besançoně. Kometa dle výpočtů Berberichových byla v době objevení svého 1·5 průměru zemské dráhy od nás vzdálena. Kolem 20. října nalézati se bude v periheliu, od slunce jen 0·387 průměru zemské dráhy (asi 7·7 milionů mil) vzdálena. V říjnu bude asi i pouhým okem viditelna.

Chemie a elektrotechnika, jež docela se změnily už v elektrochemii a elektrotechniku, zaznamenávají opět několik vzácných objevů. Zase nový prvek ze vzduchu objeven. Nálezce jest americký chemik

Charles Brush. Nazval jej ethereion, poněvadž se domýšlí, že je přítomen v celém vesmíru! Angličtí chemici Ramsay a Travers, kteří nedávno při kapalnění vzduchu vedle argonu objevili tři nové prvky, krypton, neon a metargon, rovněž měli tušení, že ještě jeden nový prvek snad touže cestou objeví, kterýž jinak při pozorování tehdy unikl. Nazván tento neobjevený prvek zatím xion. Brushův ethereion to ovšem není.

Absolutní nullu teploty položili přírodozpytci dle svých dohadů na —273°. Tedy při stupni 273. mrazu nalézá se prý naprostá nicota tepelná, naprostý nedostatek veškeré teploty; dál už to nejde, méně tepla už nemůže býti. Ale v praxi nedospělo se ještě této absolutní nully, a proto o ní teď po zdařeném pokusu d'Arsonvalově (zkapalnění vodíku) pochybují. Před tím zkapalněný vzduch dával nejmenší možnou teplotu. Zkapalněný vodík posunul mrazivou hrázi o hodně dále. Zkapalněný vodík má 236° C. pod bodem mrazu vody. Ještě nižšího stupně dosáhl d'Arsonval thermoelektrickou cestou: známo, že schlazením jednoho polu při článku povstává proud, a naopak proudem povstává ochlazení, jež d'Arsonval určil na 11° C. Tak přibráním zkapalněného vzduchu a nyní zkapalněného vodíku do článku elektr. sníží se přirozená temperatura tekutého vodíku ještě o 11°, tedy už na 247°! To je dnes nejníže dosažitelná meze mrazu. Podaří-li se zkapalniti ještě prchavější prvek Helium, pak dosáhne se temperatury ještě nižší, a thermoelektricky i tuto bude možno snížiti o 11°. Budeme pak snad velmi blízko té domnělé nulle, či bude nutno ji postrčiti ještě níž!

Velké důležitosti v hutnickém, anebo pro počátek aspoň v menším mechanickém oboru, nabude nově objevená vlastnost aluminia, o níž jsme se minule zmínili v referatě o chemickém sjezdě vídeňském. Je to použití aluminia jako redukčního prostředku při pražení kyzů. Vlastnost tato u aluminia není novou. Francouzský chemik Claude Vautin zabýval se velmi hojně používáním aluminia jako redukčního kovu při odvádění kyslíků z kysličníků kovových. Oxydace aluminia zahřátím z venku dála se však právě tak jako spojení jeho s fluorem a chlorem, tak prudce, že nebylo možno z ní vyvoditi praktického důsledku. Aluminium k podobným redukčním pokusům používali též Deville, Tissier, Moissan, Wöhler, Beketov, Franck a jiní. Leč nejen tato redukční vlastnost aluminia, více na váhu padá Drem. H. Goldschmidem v Essenu při redukci této využitá plodivost tepelná. Tak jako okysličování uhlí v peci počato na jednom místě podpálením, samo se dále šíří a vylučuje velkou energii tepelnou, takovým způsobem se děje i oxydace aluminia. Podnícena na jednom místě vzbuzením žáru (podpálením), sama vyvíjí žár nový a tak i umožňuje sama další pochod okysličování. Aluminium „hoří“ krátce tak, jako „hořelo“ dosud uhlí v hutích železných. Této „hořlavosti“ aluminia právě bude moci býti použito technicky velmi často tam, kde třeba snadným způsobem vyluzovati velké horko, tak na př. při spojování kovův a pod.

Moderní technika ostatně provádí i jinak věci neuvěřitelné: jako rozžhavení železa vodou. Dosud se železo vodou chladívalo. Belgičtí fysikové Hoche a Lagrange dokázali opak. Ovšem není to

voda, ale ta moderní všudybylka — elektřina, jež toto rozžhavení působí. Voda je však příležitostí. Železná nádoba naplněná vodou spojí se s elektrickou batterií (asi 60 ampèrů silnou) jedním polem. Druhý pol spojí se se železnou tyčí, již chceme rozžhavit. Tyč držíme ovšem isolujícími kleštěmi. Tyč ponoří se do vody. Proud probíhající nalézá ve vodě, jako špatném vodiči, velký odpor. Nastane ve vodě tak silné elektrické napjetí, že voda kolem tyče se rozkládá a tím vzbudí se teplota 1200—1500 stupňů, tak že tyč železná ve 20 vteřinách rozžhavena jest úplně do běla.

Mezitím co Nernst a Auer dali si patentovat nový způsob žárovek elektrických,[1]) jež však, aspoň co Auerových se týká, se přijímají s pochybností, veliký sok elektřiny acetylen dosáhl nového vítězství zařízením tak zv. „multiplexu", jímž umožňuje se pohodlné rozžíhání a shasínání na dálku stisknutím knoflíku. Vynálezcem multiplexu jest vídeňský inženýr a vynález jeho učiní svícení acetylenem teď pro vlaky aspoň velmi praktickým. Ježto hlavní překážkou rozšíření světla acetylenového, byla dosavadní drahota „calciumcarbidu" (sloučenina uhlíku a vápníku), jehož výroba obtížná výrobek zdražovala, obrátili technikové všechen důvtip na zjednodušení výroby té a tím i zlacinění svítivého substratu lamp acetylenových. Částečně prý se to podařilo berlínskému řediteli elektrické společnosti Nicolaimu, jehož zvláštní tavící kolotoč prý výrobu kalciumkarbidu náramně usnadnil.

„Zázračné", nematerielní světlo Teslovo, rovněž kathodické, jako všecka „zázračná" světla poslední doby, třebas že bylo velmi výhodné tím, že proniká i předměty materielními a zazáří nám až tam, kde my chceme, ve vzduchoprázdné hrušce, světlo studené bez tepelných účinků, klidné a dennímu rovné, přece zůstává nepraktickým, protože drahým. Tesla tohoto světla docílil přerušuje proud 10.000 volt silný až 10.000krát za vteřinu!! — Rovněž bez praktického užitku je studené světlo Edisonovo: kathodickým světélkováním rozzářené fluoreskující sklo (sklo, v něž zataven prášek sloučeniny vápníku s oxydem volframu). Teslův princip na minulé new-yorské výstavě elektrické k praktickému použití přiblížil žák jeho M. F. Moore, jenž oscillací (přerušováním) proudu obyčejného, jaký se z centrály rozvádí po městě, a na místě samém až v místnosti a v domě zvláštním způsobem přivozenou docílil studeného jasného světla: září tu rovněž ve vzduchoprázdném prostoru (vzduchoprázdné roury) paprsky kathodové. Při Moorově světle možno fotografovat, jest chemicky tak účinné jako světlo denní. Spotřeba a síla proudu není větší než při obyčejném

[1]) Auer i Nernst použili téhož principu, velké svítivosti zemin. Auer místo platinového drátku žárovek užil vlasové rourky z thoroxydu, jehož svítivost v žáru jest veliká. Místo vodiče proudu uvnitř rourky užil osmia, jež ve způsobě druhé rourky protaženo rourkou thoroxydovou. Osmium snese větší proud a tudíž i větší žár, a rourkovitou formou docíleno slabším proudem těchže účinků — Nernst použil »calcia« (vápníku), jenž rovněž ve způsobě rourky vpraven do lampy elektrické. Tu však vápenná rourka sama vede proud, když napřed zahřáta byla silně proudem elektrickým. Krátká rourka kalciová jest velmi trvalá a nepotřebuje vzduchoprázdné baňky.

elektrickém světle. Oscillace je způsobena tisícerým přerušením proudu za vteřinu.

Kathodové paprsky (Röntgenovo světlo) nejnověji i v průmyslu našly velmi působivé zaměstnání: Francouzský technik G. Izambard Röntgenovými paprsky — tiskne. Pro tisk upraví se papír fotograficky citlivý. Místo sazby zastává arch papíru, nebo list z čehokoliv, co x-paprsky propouští, popsaný inkoustem x-paprsky nepropouštějícím. Arch popsaný položí se na stoh papíru, na němž chceme mít otisky. Otisk na citlivém papíru je jako negativní, totiž písmo je bílé (paprsky písmenami nepronikly), papír kol písmen zčernalý. Má-li být tisk dvojstranný, upraví se papír na obou stranách citlivě (mezilehlé pásky) a podle pásků citlivých upraví se i originalní arch popsaný na obou stranách (meziřádkově) nepropustným inkoustem.

* *

Zemřeli: Dne 30. srpna Jindř. Keiter (nar. 17. června 1853), katolický spisovatel německý, redaktor listu „Deutscher Hausschatz“. Poslední dobou vyšel od něho spis „Confessionelle Brunnenvergiftung“ často citovaný v novinách. Vedle belletristických prací byly to hlavně práce žurnalistické, jimž se věnoval. — V září: Dr. Robert Zimmermann (1824—1898), známý esthetik, zakladatel esthetiky formalní proti Hegel-Vischerově ideové. — Španělský kritik umělecký Pedro Madrazo, bratr Frederika a Luisa Madrazů, znamenitých malířů španělských. — Stephane Mallarmé (10. září), hlava dekadentistů francouzských, čili jak Leconte de Lisle jeho školu ironicky nazval „l'école de l'inintelligible“ „školy nesrozumitelného“. Po smrti Verlaineově odhlasován za největšího žijícího básníka francouzského. — Jean Crocq (18. září), professor pathologie svobodné (atheistické) university, zakladatel časopisu „La Presse médicale belge“, jeden z nejznamenitějších lékařů. — Theodor Fontane (20. září), berlínský spisovatel a básník.

* * *

Z národního hospodářství. Počátkem září (4.—11.) uspořádán ve Vídni (k vůli jubilejní výstavě asi) tak zv. „hospodářský týden“, jak nazývají své sjezdy němečtí agrarníci ze známého pruského „Bundu der Landwirthe“. „Hospodářský týden“ rakousko-německých agrarníků vyplněn 6 referaty s debattami, z nichž tři spadaly do oboru agrarní politiky, čili do socialismu agrarníků: byly to otázky zámořské konkurrence, blankových lhůtních obchodů na burse obilní a stříbrné měny. Ježto resoluce a žádná usnesení vůbec se nepřipouštěla, byly otázky tyto přivedeny jen k tomu, aby se o nich agrarníci naši mohli — vymluviti. A věru víc také neučinili, než že se o nich vymluvili. Nového názoru vídeňský hospodářský týden nepřinesl. Hlavní a nejurputněji strannické slovo vedli ve všech těch otázkách agrarní řečníci a debatteuři z Německa. Byli vždy skoro sami mezi sebou, odchylných mínění bylo velmi málo: jen dva lidé vnesli do debatty opposici, jež vždy na

hlavu „poražena“ ovšem. Svou živostí povznesly se debatty o měně a o zákazu blanko-terminových obchodův. Ale ne svou hloubkou, originalností a přesvědčivostí. Zvláště při diskussi o měně beze všeho vytaseno se se starým názorem, že zlatá měna stlačuje ceny obilí, že vyssává Rakousko cizině zadlužené. O slabou opposici pokusil se baron Offermann poukazem na to, že nejbohatší právě státy mají zlatou měnu. Proč vlastně zlato jest pro mnohé státy evropské nevýhodno, a že zlato tím a měna sama nikterak vinna není, že více a nutněji tu působí rozdíly v civilisaci jednotlivých končin země, šíře nerozloženo. Co jednou u nás bylo pravdou, už zpola aspoň pravdou být přestalo, a snad částečně ještě platí pro Uhry, ale ani pro ty ne zcela!

Na docela jinou výši postavena debatta o bimetalismu na IV. mezinárodním agrarním sjezdu v Lausanně ve Švycařích, jenž týden následující pořádán. Byli to hlavně bimetalisté francouzští, kteří tuto debattu vedli a v rozumných mezích drželi. Zpravodajem v sekci byl pro otázku tuto francouzský senator Fougeirol, ve hlavní schůzi proti opponentům však zasadil se o věc bimetalismu bývalý předseda ministerstva francouzského Méline. Důvody pro prospěšnost bimetalismu uváděl Fougeirol tyto: země, jež produkcí zemědělskou zaplavují a produkcí průmyslovou začaly už zaplavovati trhy evropské, hlavně: Indie, Japan, Čína, Argentina mají měnu stříbrnou (Indie a Japan, jež nejvíc padají na váhu zavádějí už měnu zlatou). Znehodnocením stříbra jejich vývozci požívají tedy vůči zlaté měně evropských států jistý druh premie. Dosud cítil to pouze evropský rolník, s nímž hlavně země ty soutěžily, budoucně bude to cítit i průmyslník, neboť průmysl Indie a Číny a Japanu zvláště vzrůstá stále. Jelikož země evropské se zlatou měnou jsou vysoké země kulturní, jest tu náklad na zemědělskou výrobu přirozeně vyšší, než v zemích nekulturních se stříbrnou měnou. Rolník evropský, který i za stříbrné měny (bimetalismu) byl by v nevýhodě, ocítá se následkem znehodnocení stříbra v nevýhodě tím větší. — Toť hlavní důvody, co jinak řečeno na váhu nepadá. Tytéž důvody rozvedl ve hlavní schůzi Méline, když ozvaly se hlasy proti bimetalismu. Názorně předváděl následky sklesnutí ceny stříbra na polovici dřívější ceny. — Kdežto však ve Vídni žádáno znovustanovení relace 1 : 15·5 (jedna unce zlata rovna 15½ uncím stříbra), v Lausanně bimetalisté byli skromnější: žádali jen ustanovení pevného poměru mezi zlatem a stříbrem. — Pro odstranění bursovních blanko-terminových obchodů nemohli se francouzští agrarníci nadchnouti. Sám Méline, vůdce agrarníků francouzských od toho opatření nic nedoufá. Referat byl v rukou švycarského Němce. Proti blanko-terminovým obchodům byli pouze němečtí agrarníci.

Dne 25. září konala se ve Vídni ustavující schůze kommisse pro statistiku práce. Ministr obchodu Dr. Bärnreither uložil jí úkol vyrovnávat třídní protivy a působit smíření mezi prací a podnikatelstvem. Předsedou kanceláře pro dělnickou statistiku jmenován osvědčený statistik Mataja. Při jmenování poradcův (expertů) do poradního sboru ministr počínal si co nejopatrněji. I socialisté jsou částečně

spokojeni, ač přece se jim nelíbilo, že vzat ohled i na křesťansko-socialní stranu, jmenováním dvou (mezi 8) zástupců z ní (německých). Za vědecké kruhy z Čech jmenován Dr. C. Horáček.

Pro svůj sjezd říšský v říjnu ve Stuttgartě vydala socialní demokracie německá výroční zprávu strany, v níž poukazuje na všestranné vstoupání hnutí. Vloni a letos připadly agitace k říšským volbám a přes větší příjmy skončila strana deficitem. Agitace letos podjato se na základě co nejširším. — V řeči na manevrech ve Vestfalsku ohlásil císař Vilém II. boj rozhodný proti stávkařům; slova hrozící žalářem (dle dosavadního živnostenského zákona vězení) i těm, kdož přemlouvají ke stávce (dosud jen násilí hrubé se trestalo) došla téměř všeobecného odsouzení; jen několik továrnických listů bylo s nimi spokojeno. Nová ohlášená předloha „proti převratu“ přijata bude tudíž sněmem velmi nemilostivě. Katolický střed jest rozhodně proti zostření dosavadních ustanovení!

Anglické „Trades-Unions“ měly svůj letoší výroční (31.) sjezd v Bristolu (od 29. srpna do 3. září). Zastoupeno bylo 186 odborův asi 400 delegaty za 1¼ milionu sdruženého dělnictva. Sjezd odhlasoval, ne vždy jednomyslně ovšem, mnoho resolucí týkajících se taktiky a záležitosti odborů samých, jakož i všeobecných socialních i politických otázek: tak osmihodinnou dobu pracovní, zákaz práce mladých lidí pod 15 let, projev sympathií pro carský výzev k odzbrojení, postátnění dolů. postátnění dráh a konečně i na žádost socialistických účastníků postátnění půdy a prostředků výroby; toto přijato 708 proti 410 (pluralně vzatým) hlasům. Evropští socialisté jásají, že Trades-Unions přidaly se k programmu jejich, leč usnesení toto na sjezdě přijato jen jako neuskutečnitelný cíl k vůli pokoji. Pro zorganisování pomocné ústřední kassy pro stávky pro všecky odbory má býti konán sjezd v lednu v Manchestru. Budoucí výroční sjezd položen do Plymouthu.

Jízda na sibiřské dráze zahájena 15. září až do Irkutska u jezera Bajkalu. Zbývá už jen zhotoviti bajkalskou a amurskou část dráhy až do Chabarovky. Část tato tvoří tak asi malou čtvrtinu celé dráhy. Stavěti počato od Čeljabinska na Uralu r. 1895. a z druhého konce od Vladivostoku r. 1897. Celá dráha má býti a může býti hotova do roku 1900.

Spojené Státy stále více se vžívají do svého imperialního postavení. Vláda zabývá se myšlenkou zřízením ministerstva osad. Z Filipin chtějí už celý Luzon, zprvu se spokojovali pouhým jedním přístavem. Přes tu chuť na Filipiny však už teď vzdálenost této osady dělá Americe těžkou hlavu. Hlavně, má-li to býti obchodní stanoviště, odkud by se průmysl americký rozehnal do Asie, soutěžit v Číně a Japonsku s Anglií a Německem, bude to zlá práce. Východní průmyslové státy americké právě tak budou bez cesty a bez přístavu do Asie, jako nyní. Kolem jižní Ameriky, kolem Afriky nebo suezským kanalem to vždy je cesta velmi nevýhodná. Proto přetřásá se živěji než kdy jindy myšlenka středoamerického spojovacího kanalu, kanalu nicaraguaského, jak jej Amerika chce provésti místo neštastného panamského. Nicara-

guaský kanal, veden jezernatou krajinou, je snazší, třebas že delší než panamský. Ale panamský měl býti rovnomořským, nicaraguaský by musil vstoupat. „Engineering Magazine" hovoříc o otázce této, přináší v srpnovém sešitě zrazující hlas J. Nimmoa. Pro východní pobřeží Spojených Států kanal nicaraguaský ničím nemůže prospěti. Vzdálenost z New-Yorku do Manily na př. nicaraguaským kanalem byla by ještě o 200 mil námořních ($^1/_4$ zeměpisných) větší než suezským kanalem. Evropa pak má na východní pobřeží Asie nejblíž suezským kanalem. Nicaraguaským by z Evropy nejela žádná loď, protože by si o třetinu cesty zajela (9600 proti 14.680 mílím námořním z Londýna do Manily). A západní pobřeží americké kanalu toho teprv nepotřebuje. Tu odtud je také jediné přirozené východiště amerického průmyslu do Asie.

* * *

Školství. Nejdůležitějším zjevem minulých dnů jsou zemské porady učitelské téměř ve všech korunních zemích konané, jubilejní sjezd českého učitelstva a katolický sjezd československý v Praze, jenž otázce školské věnoval zvláštní a vynikající pozornost, jak patrno z toho, že o školství promluveny dvě slavnostní řeči a odbor školní pracemi svými vzbudil pozornost zaslouženou i v kruzích jinak o věcech školských méně informovaných. Na sjezdě promluvili v odborné schůzi věcné řeči katecheta P. J. Kobosil a řídící učitel V. Špaček. Onen mluvil o výchovu na základech náboženských, tento o ostatních předmětech ve škole náboženské. Slavnostní řečníci farář P. Pohunek pojednal o vychovatelské činnosti církve katolické v minulosti, naduěitel Kadlčák o stanovisku církve u výchovu vzhledem k budoucnosti. Všechna pak práce sjezdová zrcadlí se nejlépe v resoluci odboru školního, jež žádá naprostou jednotu u veškerém výchovu, a tudíž chce, aby škola obecná byla v první řadě ústavem vychovávacím, a tudíž má býti cílem výchovu vypěstění mravní povahy chovancovy, a ježto mravnost v náboženství má svůj základ nejhlubší a oporu nejbezpečnější, jest úkolem školy vychovávati mládež ku mravnosti na základě náboženství; vychovatel má pěstovati mnohostranný zájem žákův a bez ublížení jednotnosti sesilovati jeho názor náboženský; nutné jest svorné spolupůsobení všech osob, jež chovance vychovávají; a v duchu vrchnopastýřského listu nejdůst. pánů biskupů rakouských z r. 1898. — praví se v resoluci dále — žádáme: 1. aby k odstranění nesprávného výkladu zákona, rozšířeného v přítomnosti a zamezení jeho v budoucnosti: *a)* jakoby učitel světský směl neb měl vychovávati dle svého zdání — svobodně — v nábožnosti nějaké bezkonfessijní neb interkonfessijní, aneb v mravnosti na náboženství nezávislé; *b)* jakoby učitel světský nebyl povinen spolupůsobiti při výchovu nábožensko-mravním, zůstavuje tento výchov učiteli náboženství; *c)* jakoby v ostatním vyučování směl si počínati „svobodně", t. j. bez ohledu k náboženství a snad i proti němu; v zákoně jasně se prohlásilo, že školy obecné k tomu jsou zřízeny, aby dítky vychovávaly v mravnosti a nábožnosti v souhlase s jejich náboženstvím (§ 1.); důsledně: 2. aby

k vůli možnosti jednotného výchovu nábožensky-mravního, kdekoli by se toho potřeba jevila, školy rozděleny byly dle náboženského vyznání dítek, jako rozděleny jsou dle jazyka vyučovacího; 3. aby učitelem na těchto školách mohl býti ustanoven jen ten, kdo v každém ohledu prokáže způsobilost k tomuto nábožensky-mravnímu výchovu dítek; 4. aby učebné knihy vyhovovaly požadavku organické jednoty, zvláště také vzhledem k náboženství; 5. aby při výkladech školních jednak vystříháno se bylo všeho, co by pojmy dítěte pomátlo a základy náboženského přesvědčení nejistými a vratkými učinilo, jednak výchov nábožensko-mravní účinně podporován byl. Za účelem toho žádáme: 1. aby pojato bylo do § 1. zák. ř. ze dne 14. května 1869 potřebné vysvětlení: „v souhlase s jejich náboženstvím"; 2. aby doplněny byly potřebným ustanovením o rozdělení škol dle náboženství: *a)* § 2. z. ř. ze dne 14. května 1869 v příčině škol obecných, a *b)* § 32. zákona z r. 1869. a ze dne 2. května 1883 v příčině ústavův učitelských v ten smysl, aby učitelstvo pro školy katolické vzděláváno bylo na ústavech katolických, zřízených na těch zásadách, jichž se dovoláváme pro školy obecné a měšťanské; 3. aby doplněn byl § 8. z. ř. ze dne 14. května 1869 a 2. května 1883 ustanovením, aby v příčině připuštění knih učebných a zábavných pro katolické dítky slyšen byl též úřad církevní; 4. aby přizpůsoben byl § 48. téhož zákona v tom smyslu, že nejen správcem školy, nýbrž vůbec učitelem státi se může jen ten, kdo prokáže způsobilost k plnění úkolu škole v § 1. vytčeného. Pokud ostatních předmětů vyučovacích se týče, prohlašujeme: 1. Budiž na škole náboženské v témže rozsahu všem předmětům vyučováno, které nynější škole interkonfessijní přikázány jsou. Pouze tělocvik na školách venkovských budiž v letě nahražen prací ve školní zahradě. 2. Všechny předměty učebné buďtež tak vykládány, aby jednotný názor náboženský u žáka podporovaly a sesilovaly. Při vědách přírodních budiž vhodným a mysli dětské pochopitelným způsobem při každé příležitosti poukazováno na všemohoucnost, moudrost, dobrotivost a prozřetelnost Boží, jak v přírodě a v řízení světa se jeví. Při článcích dějepisných žádáme, aby učitel přesně a pravdivě se stanoviska katolického články vykládal, nevyhýbaje se nikterak oněm dějepisným událostem, které za našich dnů předmětem různých úvah a posuzování bývají. Vůbec pěstování citů náboženských a vlasteneckých budiž při všech předmětech věnována všestranná péče a mravnost veškerá stavěna na základ náboženský. 3. Pololetní úlevy jako řádnému vyučování škodlivé buďtež zrušeny a místo nich budiž zavedena na školách venkovských o málo třídách pilná docházka sedmiletá, aniž by úroveň vzdělání jakkoliv byla snížena. Pro mládež škole odrostlou do 16 let zřízeny buďtež však na venkově školy nedělní, aby i na dále podléhala kázni školní. Na školách těchto budiž dle potřeby učivo škol národních doplňováno, mládež v něm utvrzována, a budiž věnována zvláštní péče katolické mravouce a nauce vychovatelské. — Školy odborné hospodářské, průmyslové, obchodní a pokračovací. (Ref. katecheta Em. Žák.) Oceňujíce plně význam škol odborných a pokračovacích pro živnostnictvo, obchodnictvo a průmysl-

nictvo, ježto jediné vyšším odborovým vzděláním tyto stavy v nerovné soutěži s výrobky cizími a s tovární výrobou velkokapitalismu na žádoucí výši se udržeti a zdárně prospívati mohou, vítáme my, katolíci českoslovanští, každý krok k zdokonalení, povznešení a rozšíření tohoto školství vedoucí. Ježto pak žákům těchto škol vzhledem k jich věku nábožensky-mravní výchov naprosto potřebný jest, žádáme všechny činitele, kteří na řízení těchto škol vliv mají, aby v zájmu nábožensky-mravního výchovu žáků o to se přičinili: 1. aby na všech školách odborných a pokračovacích náboženství obligatně pro všechny žáky jako předmět vyučovací a vychovávací zavedeno bylo; 2. aby v zájmu úspěšného vyučování večerní vyučování, pokud lze, v odpolední se proměnilo a v zájmu svěcení neděle a pěstování citů náboženských vyučování nedělní tak uspořádáno bylo, aby i učitelstvu i žákům poskytnuta byla příležitost, náboženské povinnosti zadostučiniti; 3. aby každé vyučování, jako na školách národních a středních se děje, modlitbou počínalo a se končilo; 4. aby spoludohled na nábožensky-mravní výchov mládeže na těchto školách svěřen byl osobám duchovním.

Jubilejní sjezd učitelstva slezského konán v Opavě dne 22. srpna za velkého účastenství učitelstva. Jednáno o zřízení podporovacího fondu pro vdovy a sirotky po českých učitelích ve Slezsku na oslavu panovnického jubilea císaře a krále. Za podklad má sloužiti 1% všech příjmů v tomto roce, jež každý učitel má složiti ve prospěch fondu. O thematě „Sami sobě", v němž zahrnuty soudobé snahy a požadavky slezského učitelstva, referoval a velmi „rázně" mluvil učitel Demčík, při čemž velmi troufale a neomaleně, jak už to jest nyní v modě u mladých pánů, vyjel si na katolické učitelstvo, jež prý rozdvojuje řady učitelské. Od slezského učitelstva jsme očekávali trochu více rozvahy a slušnější ton a ne plané mluvkaření podle receptu „P. z B." a „Šk. a N." Ku konci přijata tato pozoruhodná resoluce: „S ohledem na to, že ve Slezsku jest 135 škol obecných s jazykem českým a česko-německým, na které tedy přirozeně dosazováni býti mají učitelé jazyka českého znalí, dále v úvaze toho, že ve Slezsku není žádné c. k. učitelské průpravny s vyučovacím jazykem českým, kde by mohli učitelé odborně v jazyku českém se vzdělávati, a vzhledem na důležitost toho, aby učitel na české škole vyučovací jazyk školy úplně znal, což dnes u všech učitelů na českých školách ve Slezsku není, usnášejí se přítomní čeští učitelé při jubilejním sjezdu českého učitelstva ze Slezska a vznášejí uctivou prosbu: Vysoká c. k. zemská školní rado slezská račiž na příslušných místech o to se zasaditi, aby ve Slezsku co nejdříve zřízen byl c. k. ústav ku vzdělání učitelů s vyučovací řečí českou."

Z themat na zemských poradách učitelských projednaných zaznamenáváme dnes z Dolních Rakous: Výchov dítek spustlých, oprava učebných osnov, revise učby realiím; z Moravy: polodenní vyučování, obmezení realií na nižších stupních a rozšíření jazykové učby, ochranovny.

Reformu měšťanských škol žádá organ spolku českých učitelů měšťanských škol na Moravě „Č. Š. M." a shrnuje požadavky odborného

učitelstva takto: Měšťanská škola budiž úplně odloučena od školy obecné, proměněna v ústav zemský a podřízena přímo zemskému výboru. Ředitelem smí se státi jenom odborný učitel, který vyučuje na škole měšťanské jistou řadu let. Po 20letém vyučování přísluší každému učiteli odbornému 200 zl. osobního přídavku, nestal-li se do té doby ředitelem. Otázka ředitelek na Moravě zatím odstavena. Za to v Čechách spor mezi učiteli a učitelkami odbornými nabývá rázu nepěkného. Vášnivě buší oba tábory do sebe a v listech politických řízně se vzájemně potírají, čímž zajisté sami nejvíce podkopávají úctu k povolání učitelskému. Učitelky zcela neomaleně dokazují, že se učitelé nehodí na dívčí ústavy, ti pak zase vytýkají učitelkám nedostatek schopností k výchovu dítek, protože prý nejsouce matkami, neznají z vlastního názoru podklad veškerého výchovu: rodinu, jakoby ji měl každý učitel!

Velmi prakticky přispělo město Prostějov k řešení ženské otázky. Založilo obchodní školu pro dívky patřičně vzdělané a otvírá jim takto nové působiště českým dívkám dosud nepřístupné. Školy obchodní a ústavy, jež umožňují dívkám samostatnou budoucnost, měly by v českých městech všude se zakládati, neboť dosud byly jim přístupny jenom ústavy učitelské, což dávno již nestačí době nynější, jak nasvědčuje ohromný nával do ústavů těch. Hlásí se všude na sta výborně připravených, ale všude jenom 30—40 přijmou, ostatní buď čekají 2 až 3 roky, anebo sáhnou po zaměstnání, jež neodpovídá jejich vzdělání a činí z nich zhusta ztracené existence.

Pozoruhodný úsudek o výsledcích moderní školy uveřejnila v č. 29. roč. IX. „Česká Stráž“ píšíc takto: „Mládež naší doby charakterisoval jeden vídeňský pedagog řka, že viděl za svého učitelského působení velice mnoho nadaných žákův, ale dosud nedočkal se štěstí, aby v některém svém bývalém žáku pozdravil velikého muže. Příčina toho zjevu je, že naše mládež, jakkoli mnoho umí, má nad míru slabě vyvinutou vůli a vytýká si malou budoucnost jakoby ji byl vyměřen život na několik let a ne na desítiletí. Přání a touhy její opisují tak malé kruhy, že tichý, pohodlný život je úplně uspokojuje; jejich důvěra k vlastní síle je tak nepatrná, že je pro ně vrcholem štěstí, když se mohou chytit čeho hotového a bezpečného v nějaké službičce.“

Školu pro neduživé děti zřídili si letos Poláci v lázeňském místě Zakopaném. Jest to první ústav u nás a nalezne zajisté brz· následovníků.

Rozdělení žáků dle náboženství nařídila vídeňská školní rada v těch případech, kdy se jedná o rozdělení přeplněných tříd. Rozumí se, že proti „jesuitismu“ takovému strašně se bouří svobodářský tisk a učitelstvo liberalistické vzpírá se rovněž zařízení, jež každý rozumný člověk musí schváliti. Za to však němečtí učitelé rázu Schönererovského vynalezli nový epochalní prostředek vychovávací. Německé děti smí učiti jenom ryze německý katecheta, protože prý katecheta negermanského původu, a byť i sebe lépe němčině se přiučil, kazí prý dětem — německý přízvuk.

Zdravotní kurs pro učitelstvo pořádán byl ve Vídni tamnějším ochranným spolkem zdravotním. Na 700 členů stavu učitelského súčastnilo se kursu s výsledkem výborným. Přednášeli tři lékaři a pak podali praktický návod, jak třeba poskytnouti první pomoci v různých nehodách, neštěstích a při dopravě chorých i poraněných. Kursy takové by měly býti konány na všech průpravnách učitelských.

Sjezd „Towarzystwa pedagogicznego" na 18. a 19. července do Krakova svolaný byl městským presidentem krakovským zakázán prý následkem židovských nepokojův a výjimečného stavu! Sjezd svolán na 25. a 26. září do Lvova.

Svépomoc v učitelstvu ujímá se pozoruhodným způsobem. Kromě podniků svépomocných již v rozhledech uvedených zaznamenáváme opět řadu nových mnohoslibných sdružení. Tak polské učitelstvo ve Slezsku založilo podpůrný fond v Těšíně, z něhož bude podporovati členy a jich rodiny v nemoci déle trvající, udělovati půjčky buď nezúročitelné anebo na mírný úrok, stálou podporu udělovati sirotkům po členech, jakmile fond vzroste na 20.000 zl. Každý člen splatí 5 zl. přístupného a ročně odvede 1 zl. Ve Vídni spolek „Lehrerhaus" založil akci na širokých základech. Jenom z tak zv. „wirtschaftsabtheilung" měl zisku 27.000 zl. a pojišťování samostatné založil fondem 100.000 zl. Podobně vznikly podpůrné pokladny a sdružení hospodářské v Opavě, v Haliči ruské, v kraji Bochenském, Opavě, Lublani a Zábřehu.

Na poněmčení Poláků založili pruští hakatisté 305 lidových knihoven v polských osadách a pečují všemožně o ně, aby byly stále rozmnožovány a pilně čteny od Poláků.

Nauky o domácím hospodářství a kuchařství zavedli letos na všech dívčích školách a ústavech v Petrohradě.

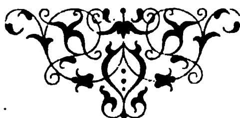
Školní lékaře ustanovili v Lipsku, Karlsruhe, Drážďanech, Wiesbadenu, Norymberce a Darmštadtě. Každému přidělili do opatrování 1000—2000 dítek. Kromě obyčejné funkce lékařské přísluší jim odpovědný dozor na čistotu ve škole, jakost tabulí, lavic, záchodů, dvoru, prostředků k zamezení nákažlivých nemocí, prohlídku tělesného rozvoje do školy vstupujících a další rozvoj žáků vzhledem k tělu, vyhledávání vhodných útulků prázdninových a p.

Maximalní počet žáků na třídu ustanoven ve Švycařích, jež by v mnohém ohledu i nám mohly za vzor sloužiti, v každém kantoně zvlášť. Průměrně připadá na třídu při polodenním vyučování 70 žáků. Jenom v jediném kantoně je přípustno 100 žáků. V bernském kantoně jest maximum 60 dítek; je-li více, přísluší učiteli zvláštní odměna. Rovněž Niewalden, Zug, Tessin, Schaffhausen a Wallis má maximum 60 dítek; Neufchatel a Waadt 50, Basilej 52, Ženeva 40 žáků na jednu třídu.

Proti novinám jakožto obalu učebných knih vydán přísný zákaz ve Falci. Tamnější vláda zaslala cirkulář všem místním školdozorcům, aby netrpěli novin a zvláště ne časopisů obrázkových na obalu čítanek. Nařízení správně dokazuje, že se tím rozšiřuje četba dětskou mysl rozrušující a mnohdy povážlivě se porušuje mravní cit obrazy oplzlými. Souhlasíme.

Odborné školství belgické rozvoj řemesel a průmyslu podmiňující znamenitě jest zorganisováno. Na 6½ mil. obyvatelů na 39.457 *km²* bydlících bylo r. 1896. průmyslových (écoles industrielles) a živnostenských (écoles professionnelles) celkem 376, z nichž stát jenom 87 podporoval subvencemi, ostatní vydržují obce, korporace a průmyslové závody. Pro dívky jest 253 škol odborných a z těch 225 hospodyňských. Ve školách těch bylo r. 1896. celkem 9539 žaček a 450 učitelův i učitelek. V jiných školách odborných bylo 2904 žačky, jež vyučovalo 245 učitelův a učitelek. Škol čistě theoretických pro 13.305 chlapců bylo 40 se 466 učiteli, a škol s dílnami 24 s 3305 žáky a 144 učiteli. Vzorných dílen učebných měli 55 (pro dívky 2) 1158 učeníky a 66 učiteli. Kromě toho bylo 6 specielních škol s 66 učiteli 555 žáky. Mezi vzornými dílnami vyniká ona pro zpracování drahokamů. Školy pro domácí hospodářství vydržují si vesměs obce samy a jsou ponejvíce spojeny se školami obecnými. Na školství odborné přispěl stát v r. 1896. úhrnem 683.528 franky.

Okulisté školní zavedeni v New-Yorku na všech tamnějších školách. Město rozděleno ve 12 okresův okulistických a v každém ustanoven řádný okulista, jimž přísluší dozor na světlo, jakost pomůcek a potřeb školních atd. po stránce okulistické.

Ročník III. (XV.) Číslo 11.

HLÍDKA.

Po jubileu.

P. VYCHODIL.

II.

Z novinářských zpráv je vůbec známo, které vrstvy národu nejvíce súčastnily se oslavy Palackého. Byly to tytéž, které vidíme při všech národních slavnostech, pokud jsou nějak národu společné. Po venkově pořádány slavnosti Palackého namnoze kněžstvem katolickým a katolickými spolky. Vykládáno jim to za chytrácké manevrování, za podloudnou taktiku na šálení obecenstva. Lid prý měl touto oslavou muže vůbec slaveného býti pro klerikalní snahy jednak vůbec získán, jednak měl ostati i dále nepoučen o pravém významu Palackého; tím, že klerikalové slavnosti ty uspořádali, odňali svobodomyslným příležitost, otevříti lidu oči, a sami vylíčili mu Palackého po své chuti, podle svých záměrů. Takto vlastně obecná úcta k Palackému prý využitkována za účely strannými, a pravý význam oslavencův nejen že nevyložen, nýbrž naopak spáchána na něm křivda nepravdivostí oslav takových. Již to, že o Palackém řečnili namnoze kněží katoličtí, známí jakožto agitatoři, dokazuje prý nejlépe, kam se celým tím oslavováním mířilo.

Myslím, že jsem tu správně podal výtky s různých stran klerikalní straně činěné. Byly snad ještě horší. Všechny vrcholily v tom, že klerikalové vůbec nemají práva, Palackého oslavovati a tím jej jaksi za svého reklamovati.

Zastavme se u toho práva. Kdo tedy vlastně měl právo, Palackého oslavovati? Míti je domníval se asi každý, kdo si je osoboval. Kdo tedy

to rozsoudí, a kdo vůbec rozhodne, ku které národní slavnosti má kdo právo? Vždyť ve vlastní při není nikdo povolaným soudcem, a národní strany naše, pokud vím, všechny závodily v tom, by památku otce národu co nejlépe uctily. Všechny stejným právem? Či snad jedna menším, druhá větším?

Hledíme-li k „vlastenecké a národní povinnosti", nebudeme snad vylučovati nikoho, nebo — pardon! vždyť my nikoho nevylučujeme, nýbrž jedná se právě o nás — neměl by vlastně nikdo býti vylučován. Cítiti a prohlašovati se příslušníkem národu má snad každý právo, kdo jím jest; i když by se tomu byl zpronevěřil, vrátiti se může vždycky. A naše časopisy liberalní byly v tom ještě hodnější než ten biblický pastýř, neboť rozkřičené beznárodní a mezinárodní socialní demokraty pozdravovaly s radostí až pohnutlivou, když také něčím oslavili Palackého a tím se zase jednou k národu přihlásili, ze kterého — nevím právem-li či neprávem — byli jako vyobcováni. Za to proti klerikalům zůstaly pořád houževnatými, křičíce jako děcka: Jděte pryč, to je naše zahrada!

Nevím, co by se bylo stalo, kdybychom byli poslechli. Hádám však, že by se byla opakovala stará komedie. Byli by nás prohlásili za nevlastence, za černou internationalu atd., t. j. byli bychom postaveni na pranýř tak jako tak.

A od koho, prosím? Snad od těch pravých dědiců ducha Palackého? Nevím sice, kdo to je, ale tolik si troufám říci s úplnou jistotou, že ti jsou to nejméně, kteří takto brojili proti účastenství katolického kněžstva a lidu při slavnostech Palackého, neboť to rozhodně nebylo v duchu jeho, a lidé ti, bez kladné práce, bez určitých zásad, kteří živi jsou jen ze štvanic, nejméně jsou povoláni jménem jeho mluviti.

Následek toho, kdybychom jich byli poslechli, byl by zajisté býval, že by se lid ve slavnostech mnohem méně byl účastnil. Neboť abstinenci bylo by třeba bývalo prohlásiti a odůvodniti, a to by zajisté bez nepříznivých účinků na slavnost samu nebylo zůstalo. Kdo pak by z toho byl měl prospěch? Snad věc? Až se podíváme na ty, kteří by při ní byli zůstali, budeme mluviti jinak. Dle názorů jejich ovšem bylo by z toho nastalo vyjasnění, ale takové, jaké by oni rádi světu namluvili, t. j. že klerikalismus není vlastenecký, že nemá smyslu pro naše dějiny atd.

Někde to zkoušeli dokázati prakticky, jak by klerikaly od účastenství odstrčili, a na ně takto do kouta postavené pak sami mohli pohlížeti úkosem a jiné proti nim poštvati. Že jim bylo nadběhnuto a že klerikalové si tedy uspořádali slavnosti sami, proto bylo zle. Odehrály se tu tak

roztodivné maloměstské výjevy, z nichž konečně neměl nikdo prospěchu ani škody, leč že nějaká sokolská veličina v ješitnosti uražena a venkovským vyrábitelům veřejného mínění dodáno hodně látky. Ale charakteristické byly, ba mohla by z nich býti i dobrá poučená na podruhé, kdyby věc za to stála. V každém případě by tím aspoň trochu přestalo to ustavičné zneužívání lidu za štafáž; ať se každý přihlásí, kam patří. V kostele jinak a na náměstí jinak, to není čeho si přáti. Vyzývavost konečně ponese také své ovoce.

Nápadno jest, že o protestantských oslavách Palackého tak málo se proslýchá. On prý byl ze sboru jejich vyobcován za to, že podepsal před sňatkem revers, kterým, dle požadavku církve katolické při smíšených sňatcích, zavázal se nechati všechny dítky své vychovati po katolicku. Ostatně kdyby proto nebylo vyobcování nastalo, bylo k němu i jindy v životě Palackého příčin dosti. Jestliže tedy chtěli protestanté oslavovati protestanta, byli v nemalých rozpacích, neboť Palacký protestantem nebyl, jako nebyl katolíkem. Za těch okolností považíme-li, že dle novější terminologie i protestanté již mají svůj „klerikalismus“, pochopíme snadno abstinenci jejich, na př. od ústřední slavnosti v Hodslavicích. „Božím bojovníkům“ a „českým bratrům“ v Praze, kteří jinak protestantismu velice přejí a také tentokrát slovem i písmem k němu se hlásili, protestantské spisky o Palackém vychvalovali a cenami je odměňovali, buďto ta hodslavská příhoda ušla anebo se za své chráněnce styděli, že ji zamlčeli. Ale nebylo vlastně proč. Protestanté ti jednali zcela důsledně. Jejich snášelivost se sice velmi vychvaluje, ale oni sami o ní nevědí a nechtí věděti. Proto súčastní se těch slavností, při kterých lze něco proti katolictví vytlouci. Na to je jim dobrý kdokoliv, třebas i Hus i Jiřík. Tentokrát nekynulo mnoho naděje, proto raději vzdorovali. Palacký beztoho již jako chlapec zamiloval si katolického kněze a byl v nebezpečí apostasie od protestantismu, které zažehnáno jen změnou ovzduší. Snad v něm z té první lásky něco navždy utkvělo, ač se k ní nikdy nevrátil; snad i jiné okolnosti nedaly mu přilnouti k vyznání svých otcův, ačkoli zevnějších překážek nebylo. Neměltˇ Palacký celkem proč si stěžovati na katolíky ani na katolické kněze. Obraťme si v duchu poměr ten, jak by se asi katolíku mezi protestanty bylo vedlo, a ostatního se domysleme, jak kdo chce...

Dějepisci našeho probuzení rádi ukazují na protestantství předních buditelů našich. U Palackého taková polemika proti katolictví selhává. Ale nikomu rozumnému nenapadne vytloukati odtud snad kapitál proti

54*

protestantismu, jenž prý nejlepším duchům našim tak znamenitě vyhovoval. I nevyhovoval! Vládla tenkrát obecná slabost, jak mezi katolíky, tak mezi protestanty, indifferentismus, a Palacký měl tu slabost též, jako jiní velcí duchové. Počítají jej sice napolo mezi „České Bratry“, ale to je právě tak asi totéž: nic určitého, vše temperováno, ze všeho něco. Náboženství se k Palackému učit nepůjdeme, a jest-li pravdou, že dějepisná studia jej k takovým názorům vedla, tedy tím méně. Dějepis je dobrým učitelem, ale ne všeho; nahodilost dějinná nemůže vyvrátiti pravidla a zákona. Každý pak nemá příležitosti, tento do posledních důsledků domysliti a dle toho jednati.

Palacký citován vůbec velmi často a zvláště za dnů slavnostních proti nám. A právem, neboť napsal leccos proti nám, co jest nám nepříjemno, a právě od takového velikána tím nepříjemnější. Avšak právě u takového nepříjemnou může se státi nejenom pravda, nýbrž i nepravda, jelikož od něho obojí tolik váží, an obojí za pravdu má a za ni s dobrým přesvědčením vydává. Ke stranné agitaci ovšem náleží takovéto výroky na jevo vynášeti a jimi proti odpůrcům bouřiti. Chladné rozvaze však zase náleží oceniti je samy v sobě a v souvislosti.

Prohlédáme-li k této, přesvědčíme se snadno, že tak jako proti nám stojí Palacký proti všem stranám našim, chcete-li, a všechny proti němu. V politice na př. a sociologii odchýlila se doba naše od něho značně. Mladočeská strana, nyní ex offo vedoucí, byla proti němu již za živobytí jeho a právě pro jakousi šetrnost jeho k nám ztrpčila mu poslední chvíle života velice. Staročeské, jeho bývalé, strany prý již není, a i ta dokud byla, ve mnohém od jeho zásad se odchýlila. Socialistův a radikalů netřeba zvlášť ani uváděti. Realisté mají proti němu tolik výtek, že na shodu nelze mysliti.

A všichni jej oslavovali. Kdo tedy právem? Řeknete snad, že mužové vědy. Ale Palacký nebyl knihomolem, u něhož by svět byl přestával za dveřmi vědecké pracovny. Hlavní předmět jeho, dějezpyt český, sám také nebyl dle toho. A i v tom konečně, jak se samo sebou rozumí, stal se pokrok, jímž dílo jeho značně se opravuje. O filosofických spisech jeho netřeba toho ani zvlášť poznamenávati.

Nikdo tedy s ním nesouhlasí docela a ve všem. Zmenšuje to snad význam jeho? Ale vždyť jej celkem všichni uznávají za to, čím skutečně jest, za velikána, mezi předními z našich. Jako každý z nich má i on své nedostatky, které mohou jej snížiti jen u toho, kdo po člověku žádá věcí nadlidských a práci lidské vůbec nerozumí. A fetišství takové provozuje se nyní s našimi buditeli, možno-li je nějak vy-

trumfnouti proti nám. Ve všem se na názorech jejich provádí přísná kritika, jenom ve věci nejdůležitější, jaké jsou zásady a záhady náboženské, máme je slepě přijímati a v život uváděti. Nepravím, že bychom je měli a limine odmítati, a právě proti Palackému byla by to nevšímavost trestuhodná. Náboženství jest věc životně praktická, a proto v otázkách jeho zaslouží slyšán býti každý, kdo se vážně životními záležitostmi zabývá, čehož Palackému a práci jeho historicko-filosofické zajisté nikdo neupře. Zvláště dějiny jeho mají pro nás v řádcích i mezi řádky tolik pamětihodného poučení, že i pro náboženskou a církevní životosprávu s velikým prospěchem by byly studovány, od vyšších i nižších. Jsou poučné tím, co vypravují, co schvalují, co odsuzují i co připouštějí. Ale vodítkem bez výminky býti nemohou, jako vůbec názory žádného jednotlivce, který přes veškeru soudnost a nepředpojatost je přec jen z veliké části ohlasem svého okolí. Palacký, muž sice své práce ale také dítko štěstěny, jeden z oněch vyšších desítitisíců, jak sousedé říkají, pozorovatel a badatel vysokého slohu, neměl snad ani příležitosti zabývati se intimnějšími otázkami a potřebami života náboženského víc než akademicky. Jestliže tedy žádnému jednotlivci v těchto věcech nepřisuzujeme neomylnosti, tím méně můžeme ji připustiti mužům, kteří konečně při veškerém zájmu stáli přece jen opodál, a sotva jim tím křivdíme. Nám sice vytýká se modlářství a přepjatý kult autority, avšak jinde to provádějí; naše autorita musí býti pověřena, jinak zachováváme si právo kritiky i vůči největším učencům.

Praví se o Palackém, že s dějinami jeho nebyli ani katolíci ani protestanté docela spokojeni, a to prý nejlépe dokazuje, že byl nestranný a že oběma pověděl pravdu. Že protestanté s Palackým vůbec nebyli spokojeni, nelze se diviti, neboť hrubý způsob jejich se celé povaze jeho příčil a prázdné vyznání jejich nemohlo hluboké a cituplné duši jeho vyhovovati. Styky jeho osobní pak přispívaly k tomu, aby k druhé straně byl spravedlivější a slušnější, než protestantské zásady dovolují. S protestantismem samým však dějepisná díla jeho málo co mají činiti, a proto hořejší výrok může býti míněn jenom tak, že opposice proti katolictví neprovedl tak, jak by si snad protestanté přáli. Na to on ovšem nebyl, a v tom smyslu byl skutečně nestranným.

Ale celkem úsudek onen není správný, neboť pravda neleží vždy uprostřed, jest-li jedna věc dvěma lidem sporná. Pravda není mechanickou výslednicí dvou stejných sil, a proto nesmí také tak mechanicky býti posuzována. Nestranné a upřímné snahy po pravdě Palackému nikterak

neupíráme, naopak je to jedna z jeho četných předností, které si tak vážíme a kterou jsme oslavami svými uctíti chtěli. Ano myslím, že všem čtenářům našim z duše mluvím vyslovuje přání, aby tato snaha v naší straně byla vždy pravidlem bez výjimky, i proti odpůrcům, od nichž nám stejným spláceno nebývá a nebude. Jiná však jest, potkala-li se snaha ta, která celé osobnosti a činnosti Palackého tak vysoké ceny mravní dodává, potkala-li se s výsledkem. Právě on vysoce cenil osobní přesvědčení u druhých a cenění to také na postavách svých prováděl. Kdybych nevzbudil domněnky, že nebyl snad dějepiscem objektivním, řekl bych, že esthetickému citu jeho zvlášť imponovala síla přesvědčení toho a vedla jej k úsudkům, které nejsou věcně docela správné. A sám se tím také řídil. Celá činnost jeho, od redaktorství až do politiky, a co uprostřed bylo, je prodchnuta tímto duchem subjektivní pravdivosti a vedena silou její. Výsledky však mu ve mnohém nedaly za pravdu, a tak snad smíme i my se svého stanoviska opakovati pochybnosti o některých stránkách náboženského rozvoje našeho, jak on je pojal a vylíčil.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

DR. JOSEF POSPÍŠIL. (Č. d.)

Z toho také již patrno, v čem záleží poslední účel vší krásy stvořené, jak krásy v bytostech přírodních, tak i v umění lidském zářící. Jelikož krása tato jest jen účastí a údělem krásy nestvořené, krásy božské, proto nemůže míti jinde posledního účelu, než v Bohu. Vše, co krásného nám příroda a umění lidské před oči staví, má nám hlásati jen krásu a slávu Boží a člověka k této kráse a slávě povznášeti. Povznáší-li krása stvořená ducha lidského ke kráse nestvořené, ku vzoru a prameni vší krásy stvořené, pak jej vždy také v jeho v nejvnitřnějším životě zdokonaluje a zušlechťuje. Poněvadž však nejvlastnější bytnost a nejvyšší vrchol lidského života záleží v náboženství a mravnosti, proto veškero krásné umění musí státi buď neprostředně aneb prostředně ve službě náboženství a mravnosti. Kdo umění této služebnosti zbavuje a cíle jeho hledá mimo Boha a mravní zušlechtění člověka, ten jeho důstojnost naprosto a zhola popírá a ničí. Jen pokud umění, pokud krása Boha oslavuje a lidskou povahu mravně ulahodňuje a ušlechtuje, jest nejvelebnějším projevem ducha lidského. Jakmile z této své bytné poměrnosti k Bohu, k jeho slávě a ku spáse člověčenstva se vymyká, klesá s výše své nebeské důstojnosti do kalu tělesného života a stává se hnusným dráždidlem nezřízené smyslnosti lidské a chtíčů jejich. V této příčině jest křesťanská filosofie úplně za jedno s největšími mysliteli pohanského starověku. Tak pokládal na př. Pythagoras hudbu za prostředek k očištění duše, k ukojení a ulahodnění jejích vášní, ku chvále a oslavě bohů. Podle Platona jest poesie a hudba nejúčinnějším prostředkem pro výchovu vůbec a pro vzdělání a zušlechtění srdce zvlášť. Kdo se jimi zabývá, ten vytváří v duši své nejkrásnější harmonii ctností: mírnosti, statečnosti, velkodušnosti. Nejinak soudí o krásných uměních Aristoteles. I veliký Stagirita vytýká hudbě ve výchově lidské týž účel, jaký jí Platon určil, a o tragedii praví výslovně, že jejím účelem jest „κάθαρσις τῶν παθημάτων." U všech těchto filosofů má umění, má krása úkol ethický, zušlechtění člověka a tím také oslavu bohů. Křesťanství, jak jsme viděli na sv. Tomáši, vytknuvši pravý poměr mezi světem a Bohem tuto nauku prohloubilo a k idealní výši povzneslo. Dokud křesťanští

národové s této výše na krásu vůbec a na umění zvlášť patřili, budovali umělecká díla, která svou nebeskou krásou vše, co nám krásného pohanský starověk ponechal, daleko převyšují, jak zcela jasně vidíme na středověkých dómech, na církevním chorálu, na Božské Komedii atd.[1])

Jakmile však počali těsný svazek mezi krásou a Bohem uvolňovati a kráse bytostí světových a kráse děl uměleckých povahu naprostou beze všeho vztahu k Bohu připisovati, počalo také umění klesati, až konečně pouhé nahoty za vrchol krásy pokládalo.[2])

V. Poměr mezi principy esthetickými sv. Tomáše a krasovědou Frant. Palackého.

Po této úvaze nebude nesnadno určiti poměr, ve kterém stojí krasovědná theorie Palackého k nauce sv. Tomáše. Za tím účelem zahrneme obě theorie v jednotné myšlenky, které pak k sobě přirovnáme.

Sv. Tomáš učí: Všechny bytosti světové jsou Bohem stvořeny podle idealního plánu, v jeho rozumu od věčnosti obsaženého. Vše, co mimo Boha jest, jest účastno božské jestoty a božských dokonalostí, a proto jest také Bohu podobno. V každé bytosti světové září nějaká idea, a proto také nějaká vlastnost a dokonalost božská. Ale jelikož stvořené bytosti co do dokonalosti se co nejvíce od sebe liší, jest také účastnost, obraznost a podobnost Boha ve tvorstvu přerůzná. Vrcholu a chlumu této podobnosti dostupuje člověk.

Poněvadž vše, co ve světě jest, obráží v sobě jako v zrcadle nějakou božskou ideu, a tím také samého Boha, nalézá člověk mezi sebou a bytostmi světovými vždy jistou shodnost a srodnost, která ducha jeho mile dojímá a rozkoší naplňuje. Čím vznešenější ideu — ovšem zároveň také v přiměřené vnější formě — nějaký předmět zobrazuje, tím jest duchu lidskému bližší, tím jest mu podobnější a tím více se mu také líbí. Co se však člověku líbí, nazývá krásným. Všechna krása tvorstva jest jen záři krásy božské. Z Boha jakožto společného pramene roní a rozlévá se krása po všem tvorstvu. Čím větší a mocnější jest proud a tok, kterým se krása božská po té neb oné bytosti rozlévá, tím je bytost tato krásnější. Krása stvořených bytostí, jako každá jiná jejich vlastnost a dokonalost, jest jen participací či účastí krásy samého Boha. Bez Boha není krásy jako není pravdy, dobra, dokonalosti. Člověk jakožto bytost stvořená má v Bohu jak

[1]) Dr. Albert Stöckl, »Lehrbuch der Ästhetik«. 3. Aufl. Mainz 1889. S. 148 ff.

[2]) Dr. A. Kirstein, »Entwurf der Ästhetik, der Natur u. der Kunst«. Paderborn 1896. S. 125 ff.; 195 ff.

svůj prvý původ, tak i svůj poslední cíl. Proto nalézá jen v něm pravou rozkoš, pravou blaženost. Čím více však poznává krásu stvořených bytostí, tuto záři krásy božské a v této záři se s rozkoší kochá, tím více se povznáší k poznání krásy božské a nabývá předtuchy oné šťastné rozkoše a blaženosti, která naplňuje každého ducha, jenž na Boha, tento nekonečný ideal krásy, neprostředně patří.

A čemu učí Palacký?

Tu hned na prvém místě jest poznamenati, že Palacký scholastikem nebyl. Ano zaujímá proti scholastice stanovisko spíše nepřátelské. Praví ť ve své stati: „Přehled dějin krasovědy a její literatury" uveřejněné v Radhostu části druhé str. 295. z r. 1871. „Ve středověku krasovědy nehledejme. Politování hodní scholastikové neměli kdy přemýšleti o kráse a umění, pro své ustaviční půtky mezi oblaky a povětřím; anobrž podle domnění mnohých, bylo by nevelmi slušelo na křesťana, mudrovati snad o hrách světských a nepobožných, jako to básnění, divadlo a hudba."

Výrok tento zajisté nesvědčí o veliké úctě Palackého ke scholastikům a filosofii jejich. A nedivme se. V letech dvacátých,[1]) když Palacký psal tuto stať, neměl učený svět o scholastice téměř ani potuchy. Ano na samých katolických theologických ústavech a fakultách byl znám sv. Tomáš namnoze jen z lichého názoru dějin filosofie, psaných v duchu protikatolickém. Názor tento stal se průběhem času takřka typickým. Ještě v nynější době, kde přece o scholastické filosofii lze nabýti z výtečných moderních spisů, jimiž se bezmála literatura každého národu již honosí, zcela správných názorů, mimocírkevní filosofové a esthetikové se ještě dosud nad tento zcela lichý předsudek namnoze nepovznesli. I nyní přese všecku přebohatou literaturu scholastickou jsou muži akademického vzdělání, podle nichž je scholastika již dávno souzena a odsouzena. Ačkoli soud tento jest u vzdělanců naší doby důkazem veliké nevědomosti a obmezenosti, nesmíme Palackému vzhledem k době, ve které psal, neznalost spekulace scholastické příliš vytýkati.

Mimo to jest také ještě jinou okolnost na zřeteli míti. Článek o historii krasovědy, prvé v Kroku r. 1821. a později r. 1871. v Radhostu na str. 333—433 uveřejněný psal Palacký jako mladík, jenž sotva studia akademická ukončil. Nebudeme tedy v statích těchto hledati nauky o kráse úplně vytříbené a nade všechny námitky povznesené. Také nebudeme v nich hledati theorii o kráse zcela původní, na názorech

[1]) Svrchu zmíněná stať psána roku 1821. a tištěna v »Kroku«, dílu I. částce 4. (r. 1823.) na str. 21.—75.

tehdejší doby úplně nezávislé. Poněvadž tenkráte filosofie Kantova vládla myslem téměř všech učenců, a to nejen v Němcích, nýbrž namnoze i u nás, nemůže nám býti s podivením, že ani Palacký ve svých rozhovorech krasovědných nedovedl se úplně vyprostiti z názoru myslitele Kralovckého.

Než čirý esthetický subjektivní formalismus Kantův Palackému přece nedostačuje. Ačkoli stál v hlavních principech na stanovisku Kantovy spekulace, přece jeho mohutný, k nejvznešenějším idealům lidským se pnoucí duch nedal se jejími okovy tou měrou spjati, aby nepoznal, že filosofie Kantova, jsouc ve svých důsledcích provedena a vyvinuta, zničiti musí nejen vši vědu, nýbrž co v naší otázce přede vším na váhu padá veškeru věčnost pravdy idealní, na kteréž přece lidský život svou nejvlastnější bytností jest zbudován. Proto také jeho šlechetného, po pravdě prahnoucího ducha neuspokojila nauka Kantova, dle níž všecka krása jen v pouhé apriorní formě vnější účelnosti ve přírodě a v umění záleží. Palacký nepokládá jako Kant ducha lidského za pouhou schránku prázdných poznávacích forem, které pak člověk nutností logické determinace ze sebe vyvozuje a na vnější předměty přenáší, nýbrž jemu jest duch lidský jiskrou božstva, jež má v sobě v úplný plamen roznítiti a rozžehnouti.

Touto jedinou myšlenkou uvedl v celou soustavu Kantovu všeobecný zmatek. Roztrhl jí řetěz, jímž Kant svou soustavu co nejtěsněji sevřel, a umožnil tak ducha vzlet ze začarované říše pouhého subjektivního formalismu do skutečných sfér idealních, v nichž jediné duch náš pravého ukojení všech svých ušlechtilých tužeb dochází. A proto také ve spekulaci Palackého o kráse pozorujeme, že duch jeho, jakmile průlomem, který do soustavy Kantovy učinil, ven vykročil, nabývá ihned nejen něžné vroucnosti, nýbrž i básnického vzletu, jímž se směle povznáší k nejvyšším a nejvznešenějším idealům života lidského. Jak velebně líčí tu cíl, k němuž člověk jest určen! Nosí-li člověk v duchu svém jiskru božstva, pak jest jeho účelem, aby tuto jiskru pořád více v sobě rozněcoval a tak Bohu se připodobňoval a přizpůsoboval. Toto stálé připodobňování se Bohu, které božnosti nazývá, nemá mezí, nemá hranic. A skutečně! Kde jest duch stvořený, a to nejen duch lidský, nýbrž i andělský, jenž by život božský v sobě tak dokonale zobrazoval a vypodoboval, že by v tomto zobrazování a vypodobování nemohl již dále pokračovati?

Že v této příčině Palacký úplně se snáší se všemi mysliteli křesťanskými a jmenovitě se sv. Tomášem, toho netřeba šíře dokazovati

Je-li božnost posledním cílem člověka zde na světě, pak se musí v jeho životě nějakým vnějším způsobem jeviti. A tento vnější projev božnosti toť — krása. Božný život jeví se krásou a v kráse. Uvážíme-li jen povrchně myšlenku tuto, tu věru jest se nám kořiti geniálnosti ducha Palackého, jenž zcela samostatně povznesl se k názoru o kráse, jejž vždy křesťanská spekulace ve svých největších myslitelích hlásala. Učila-li spekulace tato, že jest na př. krása „splendor veri" aneb „splendor perfecti", což jiného chtěla tím říci, než to, co Palacký míní svým vnějším jevem božnosti? Je-li krása „splendor veri", kde září jasněji a velebněji, než v božném životě!? — V duchu lidském, tak učí křesťanská spekulace, jest ze všech bytostí stvořených uskutečněna nejvznešenější a nejdokonalejší idea božská. Než tato idea nemá v něm uzavírati a tajiti svůj nebeský jas a svit, nýbrž má jej v životě lidském na venek vyzařovati, a to činí nejplnější měrou božností. Každá bytost, která svou ideu, čili co totéž jest, svou pravdu vývojem svých sil a mohutností jeví na venek, jest vždy také „splendor veri" a v tomto smyslu také dílem krásným.

Je-li však člověk bytostí nejdokonalejší, pak musí projev jeho života, jenž konečně k poznání a k lásce Boha — k božnosti — směřuje, býti dílem nejkrásnějším, které si člověk v oboru vnější přírody jen může pomysliti. Jak vznešený pojem podává nám tu Palacký o kráse a jejím poměru k životu lidskému! V novější době vydán nesčetný počet spisů esthetických, ale nevíme, zda-li jeden ze spisovatelů, kteří nestojí úplně na půdě katolické, k tomuto velebnému názoru o kráse se povznesl.

Než tím nikterak nechceme říci, že tento názor Palackého se úplně snáší a srovnává s naukou sv. Tomáše a ostatních katolických myslitelův o kráse. Hledá-li Palacký krásy ve tvaru božnosti, pak nemají ani světové bytosti ani umělecká díla krásy v sobě beze vztahu k duchu lidskému, jenž jediné jest schopen božnosti a tím také vlastní krásy, a krásným mohou se nazývati jen potud, pokud se krásy v božnosti ducha lidského obsažené nějakou měrou přiúčastňují.

Ačkoliv Palacký hledaje krásy v božnosti, vysoko se nad Kanta povznáší, přece zase na druhé straně nepřipouštěje, aspoň ve formálném smyslu, žádné objektivní krásy bytostí vnější přírody, nepřekonává úplně Kantova subjektivismu. A připisuje-li přece bytostem vnějším přírody vlastní krásu, pak se vymyká již z principů vlastní své theorie a blíží se k názoru scholastickému.

Jak vysoko stojí tu spekulace křesťanská i nad Palackým! Spekulace tato vidí božnost (das Göttliche, die Gottähnlichkeit) nejen v duchu

lidském, nýbrž v každé i sebe nepatrnější a nedokonalejší bytosti vnější přírody. Jelikož každá bytost obráží v sobě nějakou myšlenku božskou, jest proto v tomto smyslu také „splendor veri“. dílem krásným. Duch lidský nevyzařuje ze sebe krásy a neodívá ji přírodních bytostí, nýbrž tyto bytosti mají svou vlastní, na duchu našem nezávislou krásu. A totéž platí i o dílech krásných uměním lidským vytvořených. Byť i člověk v době, když je tvoří, vdechoval jim myšlenky své a tím na ně tak říkaje vyléval krásu ducha svého, přece díla tato byvše jednou vytvořena, mají svou vlastní krásu, která již na duchu umělcově a na kráse myšlenek jeho nikterak nezávisí. I tato díla mají tedy svou objektivní krásu. A poněvadž i v duchu lidském jeví se „splendor veri“, proto mezi ním a vnějšími krásnými předměty existuje přirozená harmonie. (O. p.)

O smlouvě pracovní.

JAN SEDLÁK. (O.)

Předmět smlouvy pracovní či poměr kapitalu a práce spravedlnosti její nebrání. — Ale ani *b)* se strany podmětů smlouvu uzavírajících nic nepřekáží spravedlnosti směnné. Dovolávají se sice někteří toho, že zadává dělník při smlouvě mezdní celou svoji osobnost, tedy vlastně důstojnost lidskou, která mu nemůže nijak býti nahražena, a že zde tedy není ona „aequalitas dati et accepti“,[1]) jaké žádá přísná spravedlnost směnná. Než tomu není tak. O lidskou osobnost ovšem také se jedná při smlouvě mezdní, ale nepřímo, prostředečně; přímo, bezprostředně jde o práci, o užití lidských sil, jak dříve již obšírněji bylo vyloženo, a tu práci lze zajisté nahraditi tak, že spravedlnosti se může zcela učiniti zadosť. A pak kdyby z toho důvodu smlouva pracovní již byl nespravedlivou, pak jest každý poměr služební nespravedliv. Vždy v každém jde o práci, konanou pod dozorem, vrchním vedením jiného. A toho důsledku nebude přec nikdo chtíti tvrditi.

[1]) Srv. Thom. II. II. qu. 60. a. 2. in corp.: »Aequalitas secundum arithmeticam medietatem, quae attenditur secundum parem quantitatis excessum.«

Z důvodů vnitřních tedy nespravedlnosti smlouvy mezdní v sobě, v její podstatě, dokázati nelze.

2. Avšak tím méně mohou zastanci této myšlenky opírati se o důvody vnější, o autority.

Právní přesvědčení všech národův uznává smlouvu mezdní oprávněnou. Politické předpisy starozákonní, jež celý život národu vyvoleného tak důkladně positivním zákonem božským upravují, znají dělníky námezdní (sachir) a ujímají se jejich nároků na mzdu.[1]) Rovněž Nový Zákon oprávněnost smlouvy mezdní předpokládá;[2]) známé podobenství o dělnících na vinici (Mat. 20, 1—15) nedokazuje sice nikterak, že každá úmluva o mzdě by již byla spravedliva, dosvědčuje však zajisté, že veřejné mínění nevidělo tehdy ve smlouvě mezdní nic nespravedlivého.

Římské právo přesně liší smlouvu spolkovou a mezdní, již zařaďuje ve smlouvy nájmové.

Středověk křesťanský poměr dělníka k mistru upravil podstatně smlouvou mezdní. Moralisté nejeví ni nejmenší pochybnosti o její oprávněnosti,[3]) stanovíce pouze podmínky spravedlivé odměny práce.

Proti tomu se namítá, že jsou dnes okolnosti jiné, že v dnešních poměrech smlouva mezdní je nespravedliva.[4]) Než ač rozdíl poměrův opravdu je značný, přece podstata smlouvy se tím nemění. Ostatně jest i za našich poměrův oprávněnost smlouvy mezdní uznána téměř všeobecně, ekonomy i moralisty. A bychom konečně uvedli autoritu, ve věcech mravův a práva nejvyšší: Sv. Otec Leo XIII. o otázce té nemluví sice přímo v encyklice „Rerum novarum“, ale nepřímo se jí přece dotýká. Jednaje totiž o sdružení dělníků,[5]) rozebírá práva i povinnosti pánův i pracujících, ale nikde nečiní požadavku, aby se dostávalo dělníkovi podílu ze zisku, ba žádaje pouze, aby mzda stačila pro skromného a řádného dělníka, požadavek onen zrovna vylučuje. Proto také na dotaz kardinala Goossensa dána z Říma odpověď, jež není sice authentická, ale přece vědecky velmi cenná, že má-li pán

---

[1]) Srv. Deut. 24, 14 n.; Tob. 4, 15; Eccli 7, 22; Jerem. 22, 13; Mal. 3, 5.

[2]) Na př. Mat. 10, 10; Řím. 4, 4; Jak. 5, 4.

[3]) Tak i sv. Tom.: »Id merces dicitur, quod alicui recompensatur pro retributione operis vel laboris quasi quoddam pretium ipsius.« I.—II. qu. 103. a. 1. in corp.

[4]) V ten smysl vyslovuje se Wiard Klopp ve jmenovaném článku v »Monatschrift« 1897, 12. Heft.

[5]) Herd. vyd. str. 73—81.

z práce **velký zisk**, **může** něco dáti nad mzdu smluvenou, však to že jest věc dobré vůle a slušnosti, nikoli spravedlnosti směnné.[1])

Jak z uvedeného patrno, **ani důvody vnější** nedotvrzují, že by smlouva mezdní byla proti spravedlnosti sama sebou, podstatou svou.

Míníme tu spravedlnost **směnnou**. Jiná by byla otázka, **není-li proti spravedlnosti zákonné**. Než i tu dlužno odpověděti **záporně**. Spravedlnost zákonná zajisté zavazuje členy společnosti k tomu, čeho k dosažení cíle společnosti nezbytně je třeba, a co buď zákonem přirozeným nebo positivním je předepsáno.[2]) Cílem společnosti státní jest **obecný blahobyt časný**, všem občanům, rodinám, třídám společný. Byla by tedy smlouva mezdní proti spravedlnosti zákonné, kdyby společnost státní nemohla absolutně dosíci obecného blahobytu, pokud trvá poměr mezdní, kdyby celá třída lidí byla z toho obecného blahobytu smlouvou mezdní trvale vyloučena. To jest opravdu mínění socialní demokracie, jež tvrdí, že mezdní poměr nutně vede třídu dělnickou v proletariat tak, že stát nemůže pomoci leč zrušením smlouvy mezdní a zavedením výroby státní,[3]) k tomu závěru dospívají i jmenovaní spisovatelé křesťansko-socialní, již jedinou spásu vidí ve všeobecném nařízení smlouvy spolkové.

Nezkoumáme tu, bylo-li by lze oba tyto positivní návrhy na delší dobu v život uvésti,[4]) nezabýváme se zajímavou otázkou, až pokud sahá pravomoc státu v upravování poměrů společenských,[5]) ale popíráme, že by mezdní poměr sám sebou již nutně vylučoval možnost blahobytu

---

[1]) Šlo tu vlastně o spor, má-li spravedlivá **mzda** býti **osobní** neb **rodinná**. Encyklika »Rerum novarum« se v té věci vyslovuje nejasně. Spor onen nabyl zvlášť ve Francii a Belgii velkých rozměrův. Arcibiskup Mechlinský, kardinal Goossens, obrátil se proto, když se jednalo o katolický sjezd v Belgii, do Říma s 3 pochybnostmi, na něž došla **odpověď privatní** od kardinala Zigliary, příznivá mzdě osobní. Otázka sama tím ovšem definitivně rozhodnuta není. Část odpovědi na dubium I., nahoře zmíněná, zní: »Quod si sine laesa iustitia erga operarium multum iuvatur herus ex opere eius, **potest** hic quidem, **propria sponte ac laudabiliter** aliquid supererogare, sed hoc pertinet ad eius honestatem, **quin teneatur ex iustitia**.« (Viz *F. H. Goodts C. SS. R.*: Scopuli vitandi, ed. III. 1896, p. 243 sqq.; také »Christlich-sociale Blätter« 1892, S. 193 ff.

[2]) Srv. *J. Costa-Rosetti:* »Philosophia moralis«, Oenip. 1896, p. 544 sqq.

[3]) Srv. erfurtský programm v Cathreinově dílku cit. str. 34.

[4]) Odpověď by byla rozhodně záporná. Viz k prvému návrhu Cathreinův »Socialismus«, S. 113 ff., k druhému Lehmkuhlův článek »Zur Arbeiterfrage« ve »Stimmen« 1883, S. 244 ff. (»Ist die Gesellschaftsform für das Verhältnis zwischen Arbeitern und Arbeitgebern **praktisch durchführbar?**«)

[5]) Srv. k té otázce *Lehmkuhl:* »Die sociale Frage und die staatliche Gewalt«. Sociale Frage beleuchtet durch »Stimmen aus Maria-Laach«, Heft 6.

dělníkova. Proč nebylo by lze hrany jeho odstraniti, jej upraviti zákonem tak, aby dělníkovi poskytoval živobytí člověka důstojné? A nejsou-li moderní zákony o pojišťování pro čas nemoci, stáří, úrazu, o nedělním klidu, o vyplácení mzdy, o práci dětí atd. opravdu velikým krokem k tomu? Že jsou nedokonalé posud? Ale vždyť socialní zákonodárství je teprve v počátcích! A ostatně je skutečně postavení dělnictva továrního — o tom se tu nejvíce mluví — tak bídné? Srovnej stav rolníkův, maloživnostníkův!

Nechceme ovšem popírati nedostatkův a vad, k nimž mezdní smlouva dává příležitost, ale protiví se nám stanovisko úplně pessimistické o přítomnosti, stejně jako stařecké blouznění o minulosti a chimerické sny o budoucnosti. Jen jasné, nepředpojaté počítání se stávajícími poměry dá podnět k práci plodné.

Smlouva mezdní v sobě neodporuje spravedlnosti směnné ani zákonné, ba jest relativně nutnou.[1])

b) Žádáme-li tedy, aby smlouva mezdní byla spravedliva, myslíme tu na okolnosti, a sice na okolnost jakosti původu a kolikosti účinku jejího.

α) Poměr mezdní vzniká úmluvou. Má-li býti spravedliv, musí úmluva ta býti opravdu svobodná, t. j. bez nucení přímého neb nepřímého uzavřená. Nepřímo nucen byl by dělník, kdyby pán jeho bídy, okamžité potřeby zneužil. Tu nelze pak užiti rčení, jehož se liberalní ekonomové dovolávají: „Scienti et volenti non fit iniuria." Neníť tu svoboda skutečná, dokonalá.[2])

β) Účinek poměru mezdního jest pro dělníka mzda. Aby byl poměr mezdní spravedliv, musí býti mzda spravedliva, t. j. vykonané práci odpovídající, jí poměrná.

Že v obojí té okolnosti nespravedlnost není řídkým zjevem, ukazuje skutečnost. Tu jest na moci státní, by plnila svou povinnost.

Jest patrno, že jasnost v otázce o spravedlnosti smlouvy mezdní v podstatě její a okolnostech jest podmínkou jasnosti v obtížné otázce o spravedlnosti mzdy.

[1]) Nutnost smlouvy mezdní pro naše poměry dovozuje *Dr. Fr. M. Schindler* v »Jahrbuch der Leo-Gesellschaft« für das Jahr 1892, S. 87 f.

[2]) Dobře k věci sv. Tom. II.—II. qu. 59. a. 3. in corp.; a *de Lugo* op. cit. disp. VIII. s. 1. n. 4.

Cerkovnoje predanije i russkaja bogoslovskaja literatura.

Pouhé faktum mlčení písma sv. o založení církve římské Petrem je Suškovu rozhodným důkazem, že Petr nezaložil církve římské, je mu jediným spolehlivým pramenem církevních dějin. Pozdější spisovatelé neměli prý do dějin církevních ničeho vkládat, o čem nemluvilo písmo svaté. Buhužel prý Eusebius, spisovatel bez všelikého kritického smyslu, bez rozboru do svých dějin vřadil pravdě nejnepodobnější zprávy, na př. o domnělém příchodu Petra do Říma za panování Klaudia. To zlobí Suškova. Ale sv. Cyrill Jerusalemský svědčí, že zpráva o pobytu svatého Petra v Římě za Klaudia byla všeobecně známa; o téže věci svědčí sv. Hieronymus. Vytýká-li Suškov Eusebiovi, že dí, že první list svatého Petra poslán byl „z Říma“, kdežto prý všichni církevní spisovatelé staří i novější jednohlasně uznávají, že poslán byl „z Babylona“, třeba mu odpověděti, že většina starých i nových spisovatelů, katolických i protestantských, míní, že jméno „Babylon“ v listě onom užito ve smyslu mystickém pro město Řím. Židé užívali jména „Babylon“ pro označení Říma a v témž smyslu sv. Jan ve „Zjevení“ nazývá Řím Babylonem.

Suškov vytýká dále Eusebiovi, že lehkomyslně napsal, že Marek, průvodce Petrův, napsal evangelium na žádost Římanů, což předpokládá přítomnost Petrovu v Římě za Klaudia. Ale Eusebius to praví na základě slov Clementa Alex. a Papia Hierap. Ostatně totéž praví sv. Řehoř Naz. Theodoret dí,[1]) že Petr byl v Římě dřív než Pavel. A Tertullian svědčí, že římský biskup „Clemens byl vysvěcen Petrem“ patrně v Římě. Mlčení Dionysia Kor., Irenaea, Origena o pobytu Petrově v Římě za Klaudia nevyvrací positivních zpráv jiných spisovatelů, svědčících o pobytu tom. Eusebius zcela správně mezery, zanechané v dějinách jedněmi prameny, doplňoval zprávami, jež čerpal z jiných pramenů, rovněž starých a věrohodných, nevylučoval zprávy ty pouze proto, že o týchž otázkách jiní mlčí. Mlčení jedněch není vyvrácením positivních zpráv druhých spisovatelů.

Obviňuje církev římskou ze ctižádostivých úmyslů, S. neočekávaně podřekl se, že církev římská k utvrzení svých snah snažila se hned od druhého století svázati původ své stolice raději s apoštolem Petrem, než s Pavlem. Jestliže tedy církev římská, chtějíc povznésti se mezi jinými církvemi, uznala za výhodnější původ svůj odvozovati raději od Petra, prvního z dvanácti apoštolů pro obřezané, než s jediným

[1]) Theodoret Cyrský dí: »Přede všemi učení evangelia k nim (Římanům) přinesl veliký Petr . . . Linus pak byl nástupcem velikého Petra a po něm spravoval stolici římské církve.«

apoštolem pohanů Pavlem. značí to, že v mínění křesťanů již pouhé jméno Petrovo mohlo církev římskou povznésti nad ostatními apoštolskými církvemi, mohlo získati jí význam první stolice všeobecné církve, — což je důkazem, že církev hned v 2. stol. uznávala přednost apoštola Petra před ostatními. A tak Suškov bojuje proti druhé thesi katolického učení, že by Petr založil církev v Římě, sám toho nepozoruje, potvrzuje 1. thesi učení katolíkův o primatu Petrově!

Praví-li Suškov, že římská církev nebyla založena Petrem, nýbrž Pavlem, jenž prvním biskupem jejím ustanovil Lina, a že tedy římští biskupi jsou nástupci Lina, třeba mu odpověděti, že prvním biskupem v církvi pokládá se ten, kdo církev tu založil, kdo první seděl tam na stolici, jehož jméno stolice ta nosí. A římská stolice nazývá se stolicí, „místem Petrovým“, poněvadž „na stolici římské první zasedal Petr“ (sv. Theodor Studita.) Církevní sněmy nazývají stolici římskou „apoštolskou“ po přednosti. Takové všeobecně církevní podání svědčí o hodnověrnosti první pouti Petrovy do Říma, s níž spojena zpráva o založení církve tamější. Zpráva ta potvrzena r. 1873. archeologickým objevem ostrianských katakomb, zvaných hřbitovem u Petrových pramenů „blíže onoho místa, kde Petr křtil“ a po prvé zasedl na stolici, když byl v Římě za Klaudia.

Dále ukazuje S. na nápis listu sv. Ignáce k Římanům: církvi, předsedající na místě země římské (ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων), což prý důkazem, že církev římská neměla všeobecného významu a neprostírala se za hranice římského biskupství. S. zamlčuje, že v témž listě církev římská nazývá se „προκαθημένη τῆς ἀγάπης“, předsedající svazku lásky, církvi, a Římané chválí se, že jsou čisti všelikého cizího, cizorodého zbarvení, t. j. lživého učení ἀπὸ παντὸς ἀλλοτρίου χρώματος, což svědčí ve prospěch primatu a neomylnosti stolice římské. Marně snaží se S. zmenšit význam slov sv. Irenaea: „ad hanc ecclesiam...“ Harnack, protestantský theolog, vykládá slova ta ve smyslu katolického učení, že Irenaeus positivně dává zvláštní přednost církvi římské před ostatními církvemi, založenými od apoštolův, a to nikoliv pro moc světovládného Říma, nýbrž pro vážnost církve římské v záležitostech křesťanských. Týž Harnack uznává, že římský papež měl nejen na Západě zvláštní právo, jehož neměl nikdo jiný, nýbrž ani nepochybuje, že i na Východě požíval autority zvláštní[1]), což S. rád by vyvrátil.

Suškov vysvětluje význam všech církví, i apoštolských, působením a vlivem státního principu na vědomí věřících. Harnack však dí o tomto novém, v církvi neslýchaném principu státním, že neměl vlivu na apoštolské církve vůbec a na církev římskou zvláště, a že jen v Cařihradě politický princip nabyl takové převahy nad církevním, že to posloužilo k povznesení cařihradského patriarchy nad východními církvemi, jimž však nedostává se živého principu autority, nedostává se jednoty.

¹) Praví Harnack: »Kein Zweifel kann darüber bestehen, auch in den Augen der Orientalen haftete an dem röm. Bischofe ein besonderes Etwas, was jedem andern Bischofe fehlte, ein Nimbus, der ihm besondere Autorität verlieh.«

Suškov svojí knihou chtěl přispěti také k reformě přednášek dějin církevních, neodpovídajících prý požadavkům pravoslavného učení. Mrzí Suškova, že v Rusku dosud učí, že Petr přišel do Říma za Klaudia a založil tam církev, a tak pravoslavná církev potvrzuje svými přednáškami onu „lež“, na níž založena církev římská. To prý musí přestat! Učení o založení církve římské uvedlo se prostým obyčejem, není článkem víry podle katechismu, a proto snadno lze učení to vynechat! Tak třeba opravit, reformovat přednášky dějin církevních, vynechati z učebnic zprávy o založení církve římské sv. Petrem.[1]) Nejmenovaný autor uvádí tu nařízení pravoslavné svaté synody radám duchovních akademií z r. 1889., kdež se praví: „Nemohou býti uznány za odpovídající požadavku učeného theologického díla takové práce, v nichž popírá se, byť i s patrností vědeckých důkazů, hodnověrnost takových událostí, na něž církevní podání a víra lidu uvykly pohlížeti jako na věrohodné události“, a na doklad uvádí spis, v němž autor tvrdí, že pověst o navštívení Ruska apoštolem Ondřejem nezasluhuje povšimnutí. Jakkoliv je velmi pravdě nepodobno, že by ap. Ondřej od pobřeží černomořského byl vnikl do kijevských končin po Dněpru a založil tam církev, přece není to absolutně nemožno, a to je sv. synodě dostatečným důvodem bráti pod svou ochranu zprávu, kterou nenazývá „podáním“, nýbrž jen „pověstí“. Zasluhuje-li tedy úcty pověst o navštívení Ruska sv. Ondřejem, tím spíše úcty zasluhuje církevní podání o založení církve římské Petrem, jehož svědky jsou sv. otcové i spisovatelé církve východní, na jejichž autoritu odvolávají se pravoslavní. Úctu k církevnímu podání předpisuje i katechismus pravoslavný. Nabízí-li Suškov pravoslavné církvi reformu, sahající na nedotknutelnost církevního podání, svědčí to, že ztratil úplně smysl pro církevní podání. A ztráta toho smyslu a úcty pro církevní podání je hlavním tahem pravoslavných spisů, psaných v poslední době proti církvi katolické, spisů, které rády vytýkají církvi katolické, jakoby nešetřila podání. A. Vrzal.

[1]) A dělají to už v Rusku. V 1. vydání »Lětopisi cerkovnych sobytij« od archim. Arsenije (r. 1869.) praví se, že Petr přišel do Říma r. 42. po Kr., ale v 2. vyd. (1879.) to opraveno, že Petr přišel do Říma teprve r. 66., tedy po sv. Pavlu!

Padesátileté jubileum rusínské publicistiky.

Podává Fr. H. Žundálek. (O.)

Druhým věčným thematem rusínských „gazet“ za uplynulých 50 let jsou vztahy Rusínů k vládě a k Polákům. Vláda od r. 1848. do 1870. vydávala též svoje noviny ruským jazykem. Redaktor „Zory halické“, A. Pavenckyj, vypravoval po letech, že tento list vycházel pomocí vlády, která r. 1848. mu věnovala 1000 zl., druhého roku však již jen 500 zl. Potom vláda počala r. 1849. vydávati sama „Haličoruskij Vistnyk“ třikráte týdně, pak „Vistnyk“ a konečně r. 1867. „Rus“, která zašla téhož roku, když němečtí centralisté vydali Rusíny Polákům na pospas. Od r. 1870.—1885. vláda nepodporovala žádného ruského listu politického, až začal vycházeti r. 1885. „Mir“, vládě nakloněný, o němž se tvrdí, že byl podporován vládou. „Mir“ vycházel ještě r. 1886. a 1887., od roku pak 1890. byla vydávána úřadní „Narodna časopis“, kromě které ještě některé jiné noviny dostávaly podporu ze státního fondu.

Za celých 50 let vláda rakouská nevěděla a neví důkladně dosud, co by počala s Rusíny. Tu brala je za své obránce, jindy ponechávala jich samým sobě, tu se informovala opět o nich u jejich nepřátel, tu opět měla péči, aby se poměry mezi Poláky a Rusíny spřátelily a urovnaly. Uspořádání těchto vztahů záleželo velice na Polácích, jako na bývalých odbojnících, kteří obránce Rakouska si podmanili. Na straně Rusínů byla pěstována řevnivost již od r. 1848., kdy rusínská intelligence mluvila polsky, tak že bylo potřebí vybízeti ji, aby hovořila rodným jazykem. Jednání o rozdělení Haliče na ruskou a polskou část dávalo Rusínům již r. 1848. naději, že se oddělí od Polákův a budou vlastními pány ve své chatě, ale tato naděje byla marna; a když prohlásili Poláci heslo „Niema Rusi“, došlo často mezi Rusíny a Poláky k vážným sporům na poli církevním, národním i politickém.

Rusínské noviny dlouhá leta šířily myšlenku, že pravoslaví zachrání národ i národnost. Politika byla v rukou duchovenstva nebo světských mužů, kteří obyčejně studovali v duchovních seminářích, proto brojili ze všech sil proti obřadu katol. církve. „Obrjadovščina“ byla heslem boje proti polonisaci a latiníkům, který trval do r. 1874. Otázka církevní a duchovenská se stavěla vždy na první místo v programmech, proto se jevil tak veliký ruch v otázce reformy Basiliánů, tříramenného kříže a synody roku 1891. I nyní nacházíme v programmech některých stran otázku církve i duchovenstva na předním místě, než v posledním čase moc duchovenstva v politice rusínské značně poklesla.

Ve sněmě se nyní již zřídka kdy ozve hlas: „Niema Rusi“ (není Rusi), Poláci považují heslo to jen za pium desiderium (zbožné přání). Poláci hledali způsobu, kterým by nabývali mezi Rusíny půdy pomalu, nikoli však náhle. Proto hleděli zavésti mezi nimi latinskou abecedu již roku 1860. a vydávali pro ně také i noviny, jako Sioło i Świtło,

avšak tyto pokusy se nezdařily. Také vláda se míchala do této věci. Nařídilať, aby se užívalo cyrillice, tedy nikoli téhož písma jako v Rusku, aby se Rusíni od Rusů tím lišili.

V hospodářské příčině rusínské noviny nevěděly, co by radily rolníkům, aby vystupovali a žili samostatně, když byli vysvobozeni od roboty. Nejdůležitější otázce po r. 1848. o lesích a pastviskách, na které měli sedláci právo, rusínské listy nevěnovaly pozornosti zasloužené. Za to však již od počátku radily rolníkům, aby zakládali záložny, spořitelny, čtenářské spolky a jiné užitečné pokyny jim dávaly. Prvním vážným národním hospodářem byl Volodimir Navrockyj z počátku ve smyslu liberalní školy, potom však se přiklonil zásadám socialistickým. Od let 1880. se zabývali národohospodářstvím E. Olesnickyj, M. Sičinskyj, I. Franko, V. Kocovskyj a j., v nejnovějším čase pak V. Budzinovskyj. Strana radikalní věnovala a věnuje pozornost otázce národohospodářské, družstvo „Prosvita" změnilo přiměřeně svoje stanovy, aby podporovalo stav rolnický hmotně, a taktéž noviny se touto otázkou pilně zabývají.

Činnost ukrajinských vlastenců měla na rozvoj rakouské Rusi nemalý vliv, jmenovitě od r. 1861. Ukrajinci byli nejen dodavateli literarního materialu, nýbrž také peněz a šířili mezi haličskými pobratimy východní pokrokové názory. Nemajíce příležitosti zabývati se vlastním národem v Ukrajině, Ukrajinci přenesli svoje práce a snahy do Haliče (a v pozdějších letech též do Bukoviny) a postavili tu na nohy slabou stranu národovců, která nyní v zemi bez odporu vládne.

Činnost novinářství v rozvoji literatury rusínské byla veliká a jest vážnou až dosud, ač ne tou měrou, jako dříve. Politické listy zastupovaly časopisy belletristické, naučné, literarní, církevní i národohospodářské, neboť intelligence bylo málo. Ve feuilletonech listy tyto uveřejňovaly hojně belletristických prací. Bylo by velmi užitečno, ze starších novin vybrati cenná literarní díla a zachovati je ták potomstvu; byla by jich celá knihovna.

Rovněž by bylo zajímavo prozkoumati venkovské dopisy a vypátrati, nač obraceli dopisovatelé největší pozornost. Zdá se, že si méně všímali ruchu na venkově, ale že za to probírali otázky jako noviny samy, na př. obřadnictví a j. Za to v novějším čase, od té doby, co se vydává „Baťkivščina" a „Dilo", podávají dopisy novin nejkrásnější materiál dějin národních.

Ke konci dlužno se zmíniti o novinách vydávaných v uherské Rusi a v Bukovině. V Uhrách byla prvními novinami „Cerkovna Gazeta", která byla založena r. 1856. Nyní pak vycházejí v Uhrách tři rusínské listy: „Listok", před dvěma lety byla založena „Nauka", která jest organem spolku sv. Basilia a vychází dvakrát týdně; letos pak uherská vláda začala vydávati poučný a hospodářský týdenník „Nedilja" v Pešti.

Rusíni bukovinští se v této věci nepříliš vyznamenali. Prvním rusínským listem v Bukovině byla „Zorja bukovinskaja" roku 1870. Národní hnutí v Bukovině se bralo jenom pomalu ku předu, s velikou neznalostí bylo tu bojovati, tak že Feďkoviče pochopili dříve v Haliči

než v Bukovině, ač tam bydlil. Nyní strana národovců svým organem „Bukovinou" prorazila hrobové ticho, tak že bukovinská Rus jest nyní daleko uvědomělejší nežli uherská.

Od roku 1880. počínají se dějiny amerických Rusínů. Zásluhou duchovního Ivana Voljanského roku 1886. byla založena první ruská „gazeta" „Amerika". Nynější „Svoboda" vychází pravidelně již šestý rok v Mont Karmelu.

Jaký jest nynější stav rusínské žurnalistiky? Již bylo řečeno, že vliv novin na národ jest veliký. Takové obecenstvo, jaké mají Rusíni, vychovaly ruské noviny, ruští redaktoři; jakými jsou redaktoři učiteli, takovými žáky jest lid. Redaktorských zkoušek není, proto často také nepovolaní lidé obrátili se k žurnalistice; tak tomu bylo i u Rusínů. Rusínská publicistika jest dojista chlebem nejistým, co se týče platu i budoucnosti. Žurnalisty se stávají u Rusínů lidé náhodně, velmi zhusta pro nespokojenost v jiném stavu. Následkem toho jest, že místo nejzdatnějších sil sedí v redakcích mužové prostředních talentů, kteří dobře psáti neumějí a veliké úloze své nerozumějí.

Poměry rusínského novinářství jsou zcela jinými, než u druhých národů; nebyloť a není tam ani jediného listu, který by býval založen k vůli výdělku. Ještě nikdo z Rusínů nedal do novinářského podniku svého kapitalu s nadějí, že zbohatne. Mnohdy ovšem se také přihodilo, že ze strachu, aby neodpadli předplatitelé, list neupozornil na vady a chyby lidu, což ovšem má pak smutné následky pro národ.

Obecenstvo samo nemá namnoze vlastního soudu, čte noviny bez kritiky a nezná, čeho by žádalo od novin. Vychováno jsouc hlavně pro politiku, nečte listů, které jsou nejlépe vedeny, nýbrž čte noviny své strany, třebas byly špatně řízeny. Ruské noviny nezískají si sympathií mezi obecenstvem všestranností, jmény autorů článků, nýbrž strannickou jednostranností, ano i úzkoprsým psaním. Rusín, který rád poslouchá v divadle nebo v koncertě dobré zpěváky, nežádá za svůj vlastní peníz od novin, aby do nich přispívali nejlepší žurnalisté a spisovatelé. Takový list nehledá a nenajde také dobrých spolupracovníků.

Od r. 1888. počaly vycházeti některé noviny (nejprve „Dilo") denně kromě neděl a svátkův. Avšak ještě dnes možno tvrditi, že předplatitelé, kteří převážnou většinou žijí na vsích, denníku nepotřebují; posílajíť na poštu dva- nebo třikrát týdně, jest jim tedy lhostejno, vycházejí-li noviny denně nebo každý druhý den. Denníky mají největší důležitost na velká města, ale v těch Rusíni mají málo čtenářův, aby se k vůli nim vydávaly denníky. Kromě toho není u nich ani sil ani látky k denníkům, není denních placených korrespondentův a spolupracovníků kromě redakce (na př. není feuilletonistů, jen tehdy, když někdo z lásky pošle příspěvek). Proto by bývalo dobře, kdyby se bylo ještě počkalo s vydáváním denníkův, až by hmotné prostředky tomu dovolovaly. Proto také i technická stránka pokulhává za novinami ostatních bohatších národů.

Jest ještě dobrou vlastností čtenářstva, že zasílá svým listům hojně dopisů, jak u jiných národů nenacházíme. Že někdy dopisy jsou slabší,

je tím vinna redakce, že nevybírá pečlivěji, co je dobrého; avšak diviti se tomu nelze, když pro nedostatek sil spokojí se s tím, co čtenáři z dobré vůle poslali.

Publicisté jsou u Rusínů hlavními činiteli. Kdyby se příkré poměry urovnaly, Rusíni bez dobrých novin a zdatných novinářů by se neobešli. Zdálo by se, že jednotlivé strany se postarají o svoje redaktory, aby také z mladší generace nastal žurnalistický dorost. Než toho není; každá strana pracuje jen pro sebe a o hmotný stav žurnalistů se nestará, tak že nepřibývá ani dorostu, ano i starší publicisté se vzdávají svých míst. Fondů jednotlivé strany nemají, nebo jsou malé, tak že není naděje, že by se poměry v dohledné době zlepšily. Moskvofilská strana nemá valné podpory u lidu, udržujeť se pouze podporou z Ruska.

Rusínští publicisté přes tyto smutné poměry pracují nadšeně, kráčejíce za velikými cíli, jako u žádného národa toho nenalézáme.

Následkem úsilovné práce žurnalistů zvýšila se značně národní uvědomělost, avšak ještě mnoho práce třeba vykonati, poněvadž hojně Rusínů ještě nepoznalo svojí národní úlohy.

Z norských literatur.

Referuje Al. Koudelka. (O.)

Švedsko jest bez odporu zemí talentovaných žen. Sotva že zmizela z obzoru literarního nedocenitelná A. Leffierova, už nový meteor objevil se na místě jejím. Je to sl. *Selma Lagerlöfova,* jež před třemi lety už upozornila nejširší kruhy svou sbírkou povídek či správněji řečeno brilliantně nakreslených obrázků z venkovského života pod titulem „Gösta Berlings Saga“. V poslední publikaci „Antikristo Mirakler“ zvolila si za dějiště své práce okolí Etny na Sicilii, a výsledkem toho dílo, jež mladistvou spisovatelku staví do nejpřednějších řad dnešních umělců. V označené knize, jež vyniká nejen poetickým a věrným zároveň líčením přírody, nýbrž i neobyčejnou znalostí lidu a jeho mravů, zvykův a pod., vypravuje autorka slohem, výrazem, barvitostí rozené věru Sicilianky báje a legendy tam kolující. Kdosi napsal, že stojí za to učiti se švedsky, aby si mohl knihu S. Lagerlöfové v originale přečísti. Prosím, četli jste kdy poetičtější vylíčení nad toto (jaký dojem první učinila Etna na spisovatelku): „Gaetano nikdy si před tím nemyslil, jakého druhu sopkou Etna skutečně jest. Nepovšiml si, že na čele jejím bělá se kadeř sněžná, dubové lesy že činí bradu její, z vinic že se vine kolem boků jejích pás, a že stojí a se brodí až po kolena v hájích oranžových?“ Anebo jak krásně je to řečeno o lidumilném knězi, Donu Matteovi, jenž když požehnáním zasypával chudé staré ženy prodíraje se jimi, „třepal jemně svýma rukama, jakoby růže

rozsypával vůkol.“ Jako zvláštnost vytýkám, že v knize té snaží se spisovatelka tak pěkně usmířiti požadavky socialismu s požadavky křesťanství. A ještě z jedné příčiny zasluhuje kniha S. Lagerlöfové pozornosti. Jestiť výmluvným svědectvím o vzrůstajícím vlivu reakce romantismu proti výstřelkům a výstřednostem realismu tak dlouho ve Švedsku dominujícího.

Jiným pozoruhodným zjevem, najmě pro psychologický proces, který se v duši spisovatelově odehrává, neodehrál se však ještě dosud úplně, ale jehož finale nepochybně bude totéž, jako u *Heleny Nyblomové,* o jejíž knize „Církev, které jsem hledala a kterou jsem našla“ jindy promluvím, jsou poslední práce „pochodně Švedska“, totiž *Augusta Strindberga.* Spisovatel ten (nar. 1849) má svou minulost. V útlém věku byl věřícím protestantem, potom se stal svobodomyslníkem, potom bezbožcem a konečně mystikem, ale konečným krokem to jeho ještě není, neboť sám vyznává, že přestoupení jeho ke katolicismu jest pouze otázkou času. Už v „Tschandale“, kterážto práce psána pod vlivem Nietzscheovy filosofie o „nadčlověku“, vidno, že se hrozí autor důsledků té chorobné filosofie. Jak se však dostal do sboru mystiků, na to odpovídá v posledním díle svém „Inferno“. Z práce té dovídáme se, že r. 1894. dal z Paříže své druhé choti — sňatek s první byl rozveden processem nanejvýše škandálním — „lístek propouštěcí“ výhradně z lásky k vědám, jimž se jediné napotom chtěl věnovati. A potom vypisuje svůj vnější a interný život. Odtrhnuv se naprosto od světa, vedl život parie, podivína, a jeho hlubavý duch zahrabal se do přírodovědeckých výzkumů, do metafysických spekulací, tajemných záhad náboženských. Při svých pokusech se sírou uhnal si otravu krve, i byl odvezen do nemocnice, kde ošetřován byl jako malé dítě. Když se trochu zotavil, opustil nemocnici a vrátil se k svému dřívějšímu životu. Zotavení hledal v procházkách na hřbitově. Ale — k podivu! — necítí se osamělým, nýbrž naopak pokládá se za šťastného. Všude cítí blízkost neviditelné ruky, vládu neviditelných mocností, čím více poznává při svých přírodních studiích „nedostatečnost a slabost oné methody, která na mechanismu světa stojí, jíž mechanika připustiti nechce“, a vědomí to propůjčuje mu netoliko jistoty a sil k další práci, nýbrž vybízí ho zároveň k přísnějšímu kontrolování myšlenek, slov a skutků. „Pryč s láskou, pryč se slávou, pryč s bohatstvím“, přivolávají mu demonové za pokušení ďábelských, tak přivolávají mu rovy: „Cesta kříže jest jediná, která vede k moudrosti.“ Tak „nalezl opět ráj.“ Ale brzy následuje „pád“. Uveden byv v tento nový svět, kamž ho nikdo nemůže následovati, upadne v bezmeznou pýchu, totiž na pošetilý nápad pomocí magického působení do dálky pokusit se o přivábení k sobě své rodiny na sta mil od něho vzdálené. Ihned uvalí na sebe tím „nemilost mocností“: dojdou mu všecky peníze, veta jest po jeho klidu, a až do košile svlečen uchýlí se do jednoduchého hôtelu Orfilia, jakéhosi to pensionatu pro katolické studující. Půlroční pobyt v něm zdá se mu býti pravým „očistcem“, kdež byl „ztrestán, poučen a kdež měl snad také osvícen býti.“ Ale proč ztrestán? Za svou „hybris“, za svou

vědeckou hrdost; neboť v „nepravost tu, které bohové nikdy neodpouštějí“, znova a znova klesá, kdykoli vidí své vědecké snahy výsledkem korunovány, na př. své pokusy dělati zlato. A „čím byl ztrestán, poučen a osvícen?“ Nedostatkem prostředků, samotou, opuštěností, především však podivuhodnými zjevy. Má předtuchplné sny, návaly naturalistického jasnovidění; co krok setkává se s kabbalistickými předznaky v podobě písmen, figur a všemožných obrazců; slyší kolem sebe zvláštní šepot a klepot, ze zdi zdá se na něho magnetické fluidum prouditi, neznámí nepřátelé chtějí jej otrávit, udávit. Konečně vznítí v něm četba „skvostné knihy: La joie de mourir“ touhu po smrti, „aby poznal hranici mezi životem a smrtí.“ „Ale v rozhodném okamžiku vleze vždy někdo nebo něco do toho; buď vstoupí do pokojíku posluha pod tou neb onou zábarkou nebo — vosa vletí otevřeným oknem do vnitř.“ Konečně přece jen nemůže v hôtelu vydržeti, a pronásledovaný hledá útulku jinde. V novém však hôtelu nalézá teprve pravé „peklo“. Kolo jakési točí se nad ním, točí se po celý den; cítí se až k smrti mučeným, chce umřít, schystává k tomu všecky přípravy: umyje si nohy, oholí se, převleče se do čistého prádla a očekává — smrt. Ale ta se nedostaví, nýbrž lehounký spánek. Pojednou však dostane do týla elektrickou ránu, v šílené úzkosti vyběhne do zahrady a klesne tam v hluboké mdloby. Příštího dne prchne do Dieppe k dobrým přátelům, kdež nastane nový boj s neviditelným, neznámým. V návalu trestuhodné opovážlivosti nastaví jim odhalená prsa. „Sem, troufáte-li si!“ Ale porážkou, pronásledováním, mdlobami končí i tento zápas. Městys v jižním Švedsku přijme mučeníka, lékař podrobí ho léčení studenou vodou. „Čti lhostejné věci, zanech náboženských otázek, především chraň se okkultismu, této vědy co nejvíce zneužívané! Zapovězeno nám pátrat a slíditi po tajnostech Tvůrcových“, tak zněla rada lékařova. Ale pacient nemá důvěry ku svému ošetřovateli, ba bojí se, že bude od něho zavražděn, a po měsíci rozloučí se se svým „katanem, jenž byl toliko metlou Prozřetelnosti.“ Vzhůru na jih, do Horních Rakous, do náruči svého dítěte, toť nyní jeho parola. Radostné shledání spojí ho s jeho dcerou, tchyní a tetou. Od obou paní, jež z téže lhostejnosti k náboženství vycházejíce, na studium okkultismu se vrhly, upozorněn jest na výpis ze Swedenborgova „Arcana coelestia“. Následkem četby Swedenborgových nesmyslův upadne pak teprve do zmatku. V nových mukách tělesných a duševních táže se zoufale, je-li vyvolencem ve smyslu Swedenborgově, strádá-li jako druhý Job, či dopustil-li se za života nebo snad (!) už před svým narozením těžkých hříchů. Neví to, ale cítí v ňadrech svých zuřiti „rozpoutané peklo“. Odcestuje znova na sever, zavítá do Lundu, kde při čtení celého díla Swedenborgova, a to při slově „devastatio“ vzejde mu světlo: všecko jeho utrpení sloužilo mu pouze k „duševní očistě“. A v jakém náboženském systemě nalézá teď spásu svou? Jest osobní Bůh, je Prozřetelnost trestající a mstící, ale „není ďábla jako Bohu rovné a samostatné moci“, co se uvádí v tradici o jevech ďáblových, není nic jiného než dobrotivou Prozřetelností vyvolaný hrůzný příznak. Dlužno však také opraviti běžný názor o pekle. Jest arci peklo, ale

ne na onom světě, nýbrž už zde na světě. A jak vládne Prozřetelnost? Celou, nepřehlednou armádou skládající se ze samých duchů zemřelých. Jsou kárající, poučující, trestající, polepšující duchové; každý duch má svou methodu při mukách, kterými napadají tělo a duši člověka. Někteří chtějí zlé, většina však dobré; ale konečně působí všichni dobré, a jejich krušivou, drtící činnost zove „mlýnem Božím“. Oběti tohoto „Božího mlýnu“ nemohou reptati, poněvadž si těch trestů zasloužily svými hříchy, a blaze ještě jim, jsou-li trestány, poněvadž posledním účelem těch mocností jest „zdokonalení lidského typu, vytvoření vyššího člověka.“ To tedy dogma Strindbergova „nového náboženství“, ragout, jež sestrojeno z drobtů všech možných náboženstev a filosofických názorův. A jaká jest ethika knihy jeho? Těžko-li dobádati se vůdčích myšlenek věroučných z nejasností a zmatků, přemetův a odporů, jichž kniha plná plnička, tím méně ví člověk, co si má myslet o jeho mravouce. Zdá se, jakoby spisovateli nic nebylo po vlasti, po rodině, po utrpení a radostech spolubližních, po humanitních snahách a tužbách lidstva; jemu vše — věda a okkultismus! Hlásá sice lítost, pokoru před Bohem, odříkání, ale jaké karikatury činí z těch křesťanských ctností! Člověk se nevyzná v autorovi, hned mluví jako zbožný asketa, a hned z toho zase jako cynický skeptik. Jest „Inferno“ výplodem chorobného ducha či dlužno na tu práci pohlížeti jako na dílo ducha po pravdě toužícího, pravdu hledajícího? Většina kritiků jest onoho mínění, my s úsudkem posečkáme, až osvědčí-li se slovo Strindbergovo, že jeho přestoupení ke katolicismu jest otázkou toliko času. Že potom teprve někteří prohlásí ho za hotového blázna, nemůže nás mýliti; týž osud potkal také dánského konvertitu Jörgensena, o čemž níže.

Jiným pozoruhodným spisovatelem švedským jest *Gustaf af Geijerstam.* Co se ve svém větším romaně „Medusinina hlava“ od naturalistického verismu odvrátil, aby se zahloubal v bludiště mystiky duševní, více se od toho směru neodchýlil. Tak ve sbírce povídek „Boj o lásku“ stopuje jemné duševní nuance náladové, jež mohou vésti k nejnepochopitelnějším činům a citům u manželů. Také v romanu „Vilse i Livet“ (asi: „Zmýlivší se v životě“) snaží se spisovatel přednésti jeden z oněch lidských činů, před kterými chladný rozum na rozpacích se ocitá. Je to historie osamělého muže, osamělého, ačkoliv měl ženu, děti a přátele, — přece býval vždy osamoceným ve světě svých myšlenek a citů. Nemohl se nikomu zjeviti, poněvadž sám sobě nerozuměl.

„Jsou lidské osudy“, praví básník v úvodu, „jež nám připadají tak zvláště tklivými, že bychom se u nich pozastaviti a neznámé mocnosti za odpuštění prositi měli.“

Takovým člověkem jest Ivar Lyth, hrdina dotčeného romanu. Patří k těm lidem, kteří celý svůj život cítí, že pod povrchem člověka, kterého svět vidí, pod povrchem života, který sami žijí, cosi tkví, cosi, jež hrozí vybuchnout a jež každým okamžikem může celý jejich život zničit. Tací lidé slýchají často hlas, který se v nitru jejich hlasitě ozývá, a hlas ten vybízí je k nejpodivnějším činům. — Člověk takový

nejedná dle volby své vůle. Temná, jemu samému nevysvětlitelná moc pobádá jej k jednání anebo mu v tom zbraňuje. Nedosahuje nikdy toho, po čem touží, a dopouští se skutků, před nimiž vlastní jeho rozum a cit se hrozí. Geijerstam rozvinuje v Lythovi běh života takového člověka, jenž tím končí, že, — ačkoliv jest hodný, přičinlivý dělník, útlocitný člověk, — své vlastní, vroucně milované dítě zavraždí, — a to proto, poněvadž vraždit musí(!), poněvadž jej k tomu jakás neodolatelná síla pudí! A po činu jde a sám se soudu udá. — Proč spáchal ten čin? Geijerstam sbírá v životě toho člověka všecky nitky, které by ho mohly k tomu přivésti: jeho původ z rodičů naprosto zvrhlých, jeho hrozné dětství, jež ho naplnilo odporem k životu, přirozenou z ošklivosti nenávisť k matce a potom jeho — jako otce — starosť o budoucnost dítěte. Ale vše to nevysvětluje hrozného, děsného činu, jenž v něm jako zárodek myšlenkový už dávno vězel, než se oženil. Geijerstam rád by pronikl až k nejposlednějším hranicím duševního tajemství, by tu říci mohl: Zde po věky sídlí hádanka, záhada. Když Ivar ve vězení po úplném přiznání se k činu duchovnímu praví: „Mohl byste mi aspoň říci, proč jsem se toho smrtelného hříchu dopustil? Povězte mi pravdu!“, mlčí kněz. Geijerstam nechce řešiti tajemství duševních, on jenom ukazuje, že tu jsou. Celá jeho snaha nese se za tím, aby podrobnou, raffinovou malbou náladovou ponořením se v němý svět myšlenkový jednajícího čtenáři znázornil toto nevědomé počínání. Chce ukázati, že tak může býti jednáno, třebas rozum a psychologická příčinnost nedostačovaly k porozumění všeho toho. Ale třebas Geijerstam sebe virtuosněji si vedl u líčení takových stavů duševních, přece jenom čtenář knihu jeho neuspokojen odkládá, poněvadž právě neskýtá odpovědi na otázku, proč tak bylo jednáno. Podobným směrem nese se i jeho nejposlednější kniha, sbírka povídek, obrázků ze života rybáků na západním pobřeží švédském, „Det yttersta skären“. Per Hallström, stoupenec dekadentismu, symbolismu, vydal kromě žanrového obrázku z předešlého věku „En gammal Historia“ sbírku povídek, k nimž náměty vzal ze všech zemí a všech, i nejstarších, mythických dob pohanských.

Proti stěhování se do Ameriky ozývají se u všech národů varující hlasy, také ve Švedsku pozvedla hlasu proti němu známá spisovatelka Angerod Strandbergova, jež v povídce „Den nya Verlden“ (Nový svět) podává smutný a tklivý obraz, ač pravdivý, o strádání a útrapách rodiny vystěhovalců do Ameriky v krutém boji a tu skyvu vezdejšího chleba. — Z poetických příspěvků uvádím C. D. af Wirséna sbírku básní „Under Furur och Cypresser“ (Pod jedlemi a cypřiši). Sbírka vyniká značným pokrokem nad dřívější práce toho spisovatele. I tato kniha jest triumfem idealismu, — jehož zastancem W. vždy byl, — nad realismem a materialismem. Kromě národních motivů obsahuje sbírka čísla reflexivní poesie. Totéž platí o lyře C. Snoilskyho. Kdežto Gustaf Fröding, do něhož kladeny veliké naděje po objevení se sbírky básní „Guitarr och Dragharmonika“, zklamal očekávání obecenstva. Stal se z něho totiž filosofující vagabund a pleskal. Sbírkou básní „Flicker och Stönker“ přišel dokonce do rozporu s censurou.

také v poslední sbírce „Nytt och Gammal“ ulevuje si proti pokrytectví, jež chce bránit svobodnému muži užiti práv svých, t. j. pohrávati si svobodně se vší autoritou jak lidskou, tak i božskou. Že tento odboj čím dále pěknější ovoce nese, viděti na všech stranách.

Také v Dansku pozorovati porážku naturalismu; bohužel, že reakce zvrhá se u některých v opačnou krajnost, ježto někteří propadají zoufalství jakémusi, naprosté apathii. Dokladem toho *J. Hansen.* Hrdina jeho „En kritisk Tid“ má býti jakýmsi typem lidské bytosti, jež nemá citu, ni vůle, ni svědomí, v níž pouze existuje řada reflexí pouze mechanických. Má to býti typus moderního Don Juana ven a ven chladného, proti všelikému citu okutému.

J. Jörgensen, o jehož přestoupení ke katolicismu ve „Hlídce“ obšírně referováno. dokazuje ve své poslední publikaci „Helvedesfjender“, t. j. „Nepřátelé pekla“, že ti, kdož napadají tak vášnivě katol. dogma o pekle, kryjí za tou škraboškou své nepřátelství proti křesťanství vůbec. A. Ipsen doznává, že nelze práci té upříti jako obhajovacímu plaidoyru náboženského citu výmluvnosti a přesvědčivosti, ale celkem — praví dále — dlužno jenom litovati, že tak nadaný spisovatel zanikne a že tak skvostně napsané dílo věnováno obhajování katolicismu, jenž prý není ničím jiným než zpátečnictvím (bodejť by ne!). Jiní zase povážlivě kroutí hlavou nad jeho zdravým rozumem. Inu, páni liberalové jsou všude stejní; kdyby tak Jörgensen bušil do katolicismu a hájil protestantismu nebo dokonce nevěry, jak lze vyčísti mezi řádky A. Ipsena, inu, pak by byl koryfejem první třídy!

Ze stoupenců směru „l'art pour l'art“ dlužno jmenovati především *K. Larsena.* K povídce jeho o Vánocích r. 1897. vydané „Doktor Ix“ napsal předmluvu Arne Garborg, v níž praví, že kniha ta jest ideou o umění jako o nebezpečí života. Povzdechem zaznívá z knihy té: „My už nežijeme, nýbrž tvoříme jenom umění, uměním život vyhlodáváme, enervujeme se esthetickým sebeshlížením.“ Markéta, mladá dáma ze starého šlechtického rodu, neobyčejně vzdělaná a umělecky nadaná, jest uměním přesycena. Miluje Dra. Falka, jenž jest učencem a pracuje o historii. Kdysi snil o vavřínech básnických, ale teď vidí, že tichá „lyrická práce“ jest nejlepší. K Markétce cítí náklonnost; tu pro něho příležitost k vážnému a osobnímu životu. V tom však objeví se Dr. Ix, duch romantiky, umělecký ďábel, Mefistofeles umění. Úlohou si vytkl milující roztrhnout a v říši umění je začarovat. Pozná ve Falkovi básníka a nemůže se dosť vynachváliti podivuhodného stylu v jeho vědeckých dílech. Falk, povaha problematická a ven a ven egoistická, podlehne pokušení. Zoufalá všecka vzdá se Markéta, když pozná básnické sobectví Falkovo, svých nadějí na život a lásku a vrhne se sama v náruč Dra. Ixa, odcestuje do Paříže, aby se zdokonalila ve zpěvě. V doslově vypráví se, kterak Falk našel obratného nakladatele, jenž zároveň naději má státi se impressariem M. Holkové. „Toť hluboká a tragická myšlenka v Dru. Ixu. Totě nemoc časová: život bývá pro umění zašantročen a umění na řemeslo snižováno“, poznamenává Arne Garborg na konci své předmluvy. — Letos vydal Larsen dvě knihy:

„Kristian Vesterbro“ a „Modet og den blanke Klinge“. V oné — ve formě dialogu, vlastně většinou monologu — podal podařený obrázek kodaňského tuláka, vysloužilého vojáka, opilého a špatné pověsti, jenž však neztrácí naděje v lepší budoucnost; v druhé knize líčí spisovatel s neobyčejnou živostí dnešní Španělsko, jež bezděčně připomíná H. C. Andersonův cestopis „I Spanien“. Larsenovo líčení podobá se vodovým malbám (aquarellům) co nejjemněji, skoro bez kontur namalovaným.

Einar Christiansen napsal veliké drama „Cosmus“, v němž pojednává o moderních otázkách socialních s nového hlediska. Každý člověk — praví — má své místo a své povinnosti ve svém potomstvu skrze rodinu. Plní-li věrně své povinnosti, které mu ukládá péče o jeho rodinu, dostává také svým povinnostem proti lidstvu vůbec. Jinými slovy řečeno: všichni nemůžeme míti týchže společenských cílů, nýbrž každý jich musí hledati ve svém postavení. Tak nemohlo býti cílem mladého prince Kosmusa v dramatě, aby se přizpůsobil požadavkům anarchistův a těch, kdož jediné usilují o podvrácení trůnův a stávajícího řádu společenského, nýbrž musí vypátrati, co jest povoláním jeho v postavení jako prince a co v tom postavení může učiniti pro chudé a opuštěné. Jak vidět, snaží se spisovatel uvésti na prkna ony zásady, které hlásá křesťanský socialismus. Opět kus vymoženosti.

Holger Drachmann, největší lyrický básník danský, napsal v minulém roce tři dramata či správněji řečeno melodramata, ale o poslední jeho práci „Brav Karl“, staré to zkazce o hrdinném rytíři, jenž po četných dobrodružstvích tráví ostatek svých dnů v náruči věrné choti, zní úsudek, že je poměrně slabší všech jeh předešlých prací, ač lyrický živel, v ní se vyskytující, má nepopíratelnou a trvalou cenu.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozgleda« AL. MALEC.

Jak tedy přišel p. spis. k mylnému názoru, že řeč našich Hrvátů promíchána jest hodně slovenčinou? Takto asi: Hrváti, mluví-li s Čechem, nemluví z pravidla hrvátsky, nýbrž chtějíce, aby jim Čech rozuměl, vypouštějí ze své řeči neznámé Čechu výrazy hrvátské a nahražují je českými, ponechavše ze své mluvy, co podobně zní jako v češtině, tak že pak hovor jejich není ani čistě český, ani čistě hrvátský, a že slova, jež ponechali z hrvátštiny (čakavštiny), více se podobají slovenčině než češtině (na př. 3. os. pl. daju místo spisovného dadu), a čakavština ze všech třech hrvátských nářečí nejvíce blíží se slovenčině, hovor tedy jejich s Čechem má příznaky slovenčiny. Pan spis. měl za to, že hovor jejich s ním jest mateřskou jejich řečí, jak mluvili s ním, že mluví tak i doma, mezi sebou, a odtud ten jeho názor, naprosto mylný a chybný, že „chorvátština těchto osadníků jest hodně promíchána slovenčinou.“ Nejen že hodně promíchána není, jak z příkladů svrchu uvedených patrno, nýbrž naobrat: nás až překvapuje překrásná shoda mezi řečí našich Hrvátův a čakavštinou, jakou mluví nejen uherští Hrváti v Šoproňské, Železné a Mošoňské stolici, ale i druzí Čakavci, na př. na ostrově Krku v osadách Dubašnici a jiných, a o těch přece nebude nikdo tvrditi, že by mluvíce, zatrhovali do slovenčiny (str. 11.), nebo že by řeč jejich promíchána byla slovenčinou. Jen několik dokladů k této shodě ze slovníku, přízvuku, výslovnosti a tvarosloví.

Moravští Hrváti:	Dubašnici:
Mâte,[1] pîr,[2] pût,[3] dân,[4] blâgo,[5] plâća,[6] lâž,[7] zâme,[8] vân,[9] brîg,[10] lîp,[11] crîkva,[12] žâja,[13] žâjan,[14] ûlje,[15] žëlja.[16]	Mâte, pîr, pût, dân, blâgo, plâća, lâž, zâme, vân, brîg, lîp, crîkva, žâja, žâjan, ûlje, žëlja.

Sklonba náměstek a jmen podstatných rovněž je táž většinou jako u Čákavců jižních. Na př. instr. sing. náměstky osobní: manu, tobu, sobu (což není slovenské, jak by snad zdáti se mohlo někomu, kdo zná pouze spisovnou hrvátštinu), genit. dat. sing. od sâki:[17] sâkoga, sâke, sâkomu, sâkoj, instr. sing. ženského rodu na *u:* mâčku,[18] jistinu,[19] zâpovidju,[20] kćeru[21] atd. V příčině slovesa jen připomínám, že naši Hrváti jako ostatní Čakavci pozbyli imperfect a aorist, který jen sporadicky u nich se naskýtá, jako na př. rekoh (řekl jsem.[22])

1) Matěj. — 2) svatba — 3) cesta. — 4) den. — 5) dobytek. — 6) odplata. — 7) lež. — 8) vezme. — 9) ven. — 10) kopec. — 11) krásný, lepý. — 12) kostel. — 13) žízeň. — 14) žízniv. — 15) olej. — 16) touha, žádost. — 17) každý. — 18) mâčka = kočka (kuôčka = kvočna). — 19) jistina = pravda. — 20) zâpovid = přikázaní. — 21) kćir gen. kćere = dcera. — 22) Milčetić, »Čakavština Kvarnerskih otoka« 1895, str. 7.—20. Stejnou měrou platí i o našich Hrvátech, co p. spis. dále píše na str. 18.: Čakavac u opće ne mijeňa onako redovito guturale u sibilante, kako to čini Štokavac: grîhi, orïhi (u nás: örihi), a v příčině: »odbacivaňa i izbacivaňa suglasnika i samoglasnika« na str. 21. Čakavci ne trpe svih suglasnih skupina, koje voli Štokavac. Takova je skupina *sr*,

A když čteme o ženě Dubašnici, jak přeje novomanželům:

... da biste se ljubili
kako kaša s loncen [1])
kako magla [2]) s dolcen [3])
kako tičica [4]) s poljen
kako ribica s moren!
Rodilo van,[5]) cvalo [6]) van:
sake dobre sriće [7])
a najveć dičice! [8])

(Miletičův »Zbornik« str 16.)

jest nám, jako bychom slyšeli to přáti některou moravskou „Hrvaticu“. Slovenčiny tedy v řeči moravských Hrvátů není, spíše něco češtiny, a té méně než němčiny!

Řeč našich Hrvátů zůstala p. spisovateli zahalena rouškou neproniknutelnou; dokazuje to, co dále ještě o ní píše: „Vypadne-li jim z paměti slovo anebo potřebují-li slova pro nový pojem, vypůjčí si ho prostě od Slováků lednických a valčických (Feldsberg), od nichž si také pro svou potřebu vypůjčili drahně písní světských i poutnických.“ Vypůjčování slov podmíněno je z pravidla osobním stykem, živým obcováním, ale naši Hrváti se Slováky se nestýkají, aspoň na delší dobu ne, a proto od nich žádných slov si vypůjčovati nemohou. Kde sejde se Hrvát se Slovákem? Někde o trhu, o posvícení, a to jen v počtu velmi nepatrném, když jde do Šaštína na pouť, nebo když v letech minulých zavítal gajduš mezi Hrváty, tu a tam na dvoře ve Staré Preravě, kde dělají Slováci, a to je všechno! Za sedm let viděl jsem tu šest Slováků kromě prodavaček „čepákův“ a drátařů. Hrváti tedy jednou za čas mluví se Slovákem, nejčastěji ještě se zmíněnými drátaři a hrnčířkami, které po osadách nabízejí ke koupi své výrobky volajíce: „Čepáky kupte!“ A tento občasný, řídký, nahodilý a krátký styk že by měl takový vliv na jejich řeč, že by si vypůjčovali od nich slova, když tě Hrváti ani onen čepák si neosvojili, vzavše si německou „kruglu“!? Ne, schází-li Hrvátu slovo pro nový pojem, nechodí pro ně daleko, také ne ku vzdáleným Slovákům, to mu nepohodlno, vezme je prostě z blízké němčiny nebo z češtiny, kterou ustavičně v kostele slyší. Z tvrdého „Bergmeistera“ udělá si měkký „pirimajstr“, z dlouhého „Akazienbaum“ krátký „garcipān“, z „Dürnholze“ pohodlný „Drinôvac“, z „Nikolsburgu“ plynný „Nikišporāk“; Hrváti neznají „starostu“ nebo „představeného“, ale starého, známého „pudmistra“, mají vnuceného Němci „šulmajstra“, nevědí o moderním hostinci ani o staré hospodě, ale chodí v „šenkhaus“ pít víno, pivo i „šnops“, nevidí na Čechu nebo Němci kabátu, ale jen „frak“, rádi dělají všecko „friško“, a nemá-li se kdo ku práci po jejich vůli, volají na něho: „pâšći se“,[9]) aby práce šla „friže“ od ruky. Slov tedy Hrváti naši od Slováků si nevypůjčují, a také si nevypůjčili „drahně písní poutnických i světských“ (str. 10.), nýbrž jen něco málo jich! Přinesli

od koje ispada *v:* säki (naše sjega místo svega atd.) ali svïdar, svića (naše svjéća), svêt (naše sviêt); iz skupine tvr ispada *v:* četŕti, četrtâk; »vanu kuću« (naši »hižu«) = »va onu kuću«, spovid = ispovijed, — jakož i o »glasu *j*« na str. 22. § 41.: Glas *j* priańa za samoglasnik na početku riječi, osobito *i:* jïst, jïgla, jäbuka, jïdro, jïme, Jïve. — [1]) Lonac = hrnec. — [2]) mlha. — [3]) dolina. — [4]) tica = pták. — [5]) vám. — [6]) cvâsti = kvésti. — [7]) srića = štěstí. — [8]) nejvíc dětí. — [9]) pospěš si.

je gajduši, když chodívali od Břeclavy k Hrvátům hrát. Slovácká píseň. kde jaká mezi Hrváty se naskýtá, nevzala tedy původ z nějakého bližšího nebo častého styku Hrvátů se Slováky, nýbrž každá taková píseň jest památkou na gajduše, milým jejich odkazem! Gajduš jednou ji zanotil, a již se nezapomněla. Tak přirozeně lze si vysvětliti, odkud mezi Hrváty vzaly se písně slovácké. Na rodný jejich jazyk neměly vlivu žádného! Tu má p. spis. makavou nepravdu, a také neplatí všeobecně a bezvýminečně další jeho slova: „Cestovatel zpozoruje však brzy, v jak veliké uctivosti a lásce mají svůj mateřský jazyk“, za to potakujeme k větám jeho následujícím, že „...se mu neučí ve škole“, a že „...čísti a psáti jazykem tím správně neumějí. Čtou arci z knížek modlitebních a píší, jak jsem uvedl písně Suparifovy, ale jen bystřejší a dovednější z nich. Co dovedou, tomu se naučí, jak říkáme, sami od sebe, z jazyka cizího, německého, jak tak odvozujíce si analogicky pravidla pro písmo své mateřštiny.“ Ale velmi hyperbolická jsou jeho slova: „Nicméně žádný Chorvát od sladké řeči své, s mlékem v kolébce matkou sobě vštípené, neodpadl, není příkladu toho“ (str. 10.). Bohužel jest, ač ne příliš hojných. Kde tolik nástrah, nátlaku a prostředků poněmčovacích, tam téměř ani nemožno, aby nikdo od řeči své neodpadl. Byl by div, kdyby nikdy se to nestalo. Doklady z minulosti i z přítomnosti vyvracejí tvrzení p. spisovatelovo. V Gutfjeldě poněmčil se Hrvát Jandre Sić; do r. 1870. nosil se hrvátsky, od té doby, pobyv nějaký čas v „Beču“,[1]) dělá Němce. Rovněž jeho bratr Josef Sitsch, jehož syn Franz Sitsch nechce již mluviti jinak než německy, ač hrvátsky umí. Šime Malinar oženiv se s Němkou, stal se Simonem Müllnerem. Ve Frjelištorfě Šime Slunski nechce jinak se jmenovati, jako Simon Slunski; jeho druhá žena, Hrvatica z Gutfjeldu, musela mu k vůli státi se Němkou; pravil jí před svatbou: „Du wirst mir den crobotischen Kittel ausziehen.“ Nejsou to doklady všechny, uvedené dostačí na vyvrácenou tvrzení p. spisovatelova.

„Naše spisovné ř“ prý „vyslovují velice hladce a bez obtíží“ (str. 11.). Ne všichni; u mnohých na první pohled poznáš, že jim cizo; zvláště dítkám do 10—12 let působí obtíže; teprve časem naučí se je jak tak vyslovovati.

Jmen křestních nepoznamenal p. spis. všech tak, jak Hrváti naši říkají; Michael nezní nikdy „Mihali“ (str. 11.), nýbrž vždy jen Miho; Jan nikdy „Ivo“ (str. 11.), nýbrž čakavsky Jîve. — Stodola nesluje „škodanj“ (str. 11.), ale „škadanj“.

Zle pochodila u pana spis. řeč našich Hrvátův, a hůře ještě národní píseň jejich. „O národní písni chorvátské nemůže se již v těchto našich osadách správně mluviti. Čistě chorvátských písní není a nebylo již před 40 roky, o čemž svědčí sbírečka Šemberova, kterou přidal ke svým článkům v Musejníku a v Týdenníku“ (p. spis. na str. 11.). Pan spis. nemá tedy písně Šemberou sebrané za čistě chorvátské! — Ale pan spisovatel mýlil se v soudu o řeči hrvátské, a tak asi mýlí

[1]) Beč = Vídeň.

se také tuto. Stežejná chyba, že pan spis. nepoznal řeči našich Hrvátů. plodí tu hned jinou chybu v jeho rozpravě: mylný názor o národní písni naší. — Co má asi pan spis. za národní píseň čistě hrvátskou, že ji upírá našim Hrvátům? Snad takovou, kterou četl v jiných sbírkách spisovnou řečí psaných nebo kterou vůbec slyšeti v Hrvátsku? Té, štokavské, naši Hrváti arci nemají, jsouce Čakavci. Buď ale jak buď, tolik pan spis. po čistě hrvátské národní písni žádati musí, by původ měla z lidu, nebyla vzata od jiného národu, nebyla pouhým, otrockým překladem, nebo jen mdlou napodobeninou písně cizího národu, slovem, by vytryskla z nitra čistě hrvátského, v lidu žila, a jevila se také v čistě hrvátském rouše: řeči lidové. Praví-li tedy pan spis., že tu čistě hrvátské písně není, pak sebrané hrvátské písně Šemberovy, Sušilovy, Kutenovy, co jich u nás našli a napsali, musejí býti samé písně cizí, odjinud vzaté, samé překlady nebo napodobeniny, a nesmějí míti na sobě ani lidového tvaru zevního: řeči hrvátské. Je-li tomu skutečně tak, pak má pan spis. pravdu tvrdě, že „o národní písni chorvátské tu nemůže se mluviti“, není-li, pak napsal lehkomyslně nepravdu nedav si práce s rozborem písní těch. Pohlédněme na ně pořadem, jakým zmínění spisovatelé je uvádějí. Šembera. „Týdenník“ Oheralův r. 1848., č. 2. str. 10.:

Kad bi nebiv bochtar[1]) trubiv,
biv bi si ja nagovoriv
divojčicu lipu, vrlu,
ka se vrši gumbaliju.[2])
Divojčica lipa, čista,
ta si hodi[3]) kod[4]) pavica,
hodi, hodi kod pavica,
a misli, da[5]) je kralica.
Jimav sam[6]) ja divojčicu,
kako rumenu rožicu,[7])
lipa, vrla kod grlica,[8])
ale falešnoga srca.

Co jest to za píseň? Posuďme ji dle známek svrchu řečených. Jest z lidu? Není pochyby! Je prostinká, domácí; nepřesahuje názoru lidu, pohybuje se v mezích jeho denního života, líčí úsek jeho. Skladatel mluví tu z vlastního názoru, z vlastní zkušenosti, co praví, vycitujeme takměř, že viděl, slyšel, zažil: — slovem, oděl rouchem písně kus života svého a svých soukmenovců, byl z lidu! A byl Hrvát! Za to ručí známka druhá: čistota řeči hrvátské. Nejen že tu není jednoho slova, jež by nebylo hrvátské v nářečí čakavském, ale i výslovnost: bi*v*, trubi*v*, nagovori*v*, gumbalij*u*, *j*imav . . . , a zvláštnosti v řeči té: kot (= jako)... dokazují makavě, že skladatelem jejím Hrvát, Čakavec. Jest to tedy čistě hrvátská píseň.

Roža sam ja, roža,
dokle[9]) nimam muža,
kad[10]) muža dostanem,
roža neostanem.

[1]) Má státi »bohtar« = hlídač. — [2]) Kdyby nebyl hlídač troubil, byl bych si já namluvil dívčici hezkou, hodnou, jež se zdobí konvalinkou. — [3]) chodí. — [4]) »kod« píše Šembera; Hrváti vyslovují »kot« = jako. — [5]) že, aby. — [6]) měl jsem. — [7]) »rožica« deminutivum od »roža«. — [8]) hrdlička. Šembera píše tu »divojčica«, Hrváti naši říkají »divičica«. — [9]) dokud. — [10]) když.

Také tato píseň ničím nevymyká se kriteriím svrchu řečeným, ničím, ani jediným slovem neprohřešuje se proti čistotě čakavštiny,[1]) proč by tedy nemohla býti „čistě chorvátskou písní“? Důvodů proto, že není hrvátskou, nemáme pražádných, naopak, z úst lidu ji slyšíme, v ústech lidu žije, proč ji tedy nemíti za „píseň národní čistě chorvátskou“? Jest jí, jako předešlá. — Poněkud jinak zdá se býti s písní třetí:

Gora, gora, gora visoka!
kto tje tebe gora čuval,
ja ur moram maširoval,
gora, gora, gora visoka!
Luka, luka, luka zelena!
kto tje tebe luka kosit,
ja ur moram paleš nosit,
luka, luka, luka zelena!
Vinče, vinče, vinče čerleno!
kto tje tebe vinče piti,
kad ja budem v zemlji gnjiti,
vinče, vinče, vinče čerleno![2])

Hned při prvních slovech jejích připadne nám na mysl naše: „pivo, pivo, pivo červené“. Je tato hrvátská „vince...“ překladem pouhým? Nemyslím, a není ani otrockým překladem, spíše snad napodobeninou, ale v duchu národním zpracovanou, v níž nikde neznamenati otrocké závislosti, nýbrž samostatné, rázovité, dumající téměř pozírání na přírodu, místní krajinu, kde „z gore zvira grozda med“; potkáváme se tu opět s písní, z níž vane duch lidu, v níž odráží se kus života jeho, a že v ní všude řeč čistě čakavská, není rozumné příčiny, proč bychom ji neměli míti za píseň ne-li původní, tedy dojista znárodnělou čistou píseň hrvátskou! — Pochybovati o čtvrté písni Šemberou sebrané:

Pred našimi vrati[3])
bura[4]) snĕgom[5]) mlati,
otpri, moja mila,
pri vrati je zima.
Jmav si dojit brže,[6])
kad[7]) sam ti velila,[8])
ur[9]) sam si drugoga
kruto[10]) obljubila —

že jest čistě chorvátskou písní, prozrazovalo by duševní mělkost při rozboru věcného jejího obsahu a naprostou neznalost dialektu čakavského, neboť v ní každé téměř druhé slovo zvoní čistou čakavštinou, jíž neslyší jen ten, kdo jí nezná. Neméně než deset slov tu čistě čakavských jednak o sobě, jednak tvarem, jednak výslovností. Uvádím je: snigom, mlati, pri vrati (vratih), mila, otpri, jimav (v textě chyba „jmav“ místo „jimav“), brže, velila, ur, kruto. — Ostatní slova jsou v štokavštině užívaná; co tedy brání míti tuto píseň za čistě hrvátskou? (O. p.)

---

[1]) Nanejvýš že by slovo »dostanem« bylo bohemismus, o čemž tu nechci rozhodovati. — [2]) Podávám tu píseň i s chybami, jež bezpochyby udělal pisatel její Skokanić z Preravy, od něhož Šembera všech těchto pět písní dostal. Hrváti neumějí správně psáti ani česky, ani hrvátsky. Slyšel jsem tuto píseň správně takto zpívati: Vince, vince, vince čedleno (červené)! do će tjebe vince piti (kdo bude tě, vínko, píti), kad ja moram (musím) v grobi gniti, vince, vince, vince čedleno! Luka, luka, luka zelena! do će tjebe luka kosit, kad ja moram palaš nosit, luka, luka, luka zelena! Gora, gora, gora visoka! do će tjebe gora čuvat (hlídati, střežiti), kad ja moram maširovat, gora, gora, gora visoka! — [3]) Vrata = dvéře, a ne, jak Šembera na str. 10. v »Týdenníku« píše: vrata. — [4]) bouře. — [5]) snĕgom = snijegom; zde chybně psáno místo čakavského: »snigom«. — [6]) »brže« jest comparativ od positivu »vrida« = brzo. — [7]) když. — [8]) veliti = říci, povídati; užívá se pouze v praesentu a perfektu; imperativ, futurum a infinitiv tvoří se od: reći. — [9]) již. — [10]) velmi. — Píseň tuto slyšel jsem takto zpívati: Pred našima vrati bura snigom mlati. Otpri, otpri, mila, lebo (nebo) je mi zima. Zač (proč) bih otpirala, kad te nisam vridna (když tě nejsem hodna).

Nová díla.

Psalmi latinae Vulgatae. Eorum tonus et sensus literalis. Exaravit *Dr. Melchior Mlčoch.* Olomucii 1898. Sumptibus auctoris.

Týž slovutný autor uveřejnil roku 1890. „Psalterium seu liber psalmorum". Účelem díla tohoto bylo ukázati shodu žalmů, jak jsou v originale a v překladě Vulgaty. K tomu konci bylo opatřeno veškerým kritickým apparatem.

Nové shora uvedené dílo jest jakoby pokračováním a praktickým ukončením díla předešlého, podávátě znění Vulgaty často nejasné klassickou, snadno srozumitelnou latinou se stálým zřetelem na původní text. Jestiť Vulgata slovným překladem řeckého překladu alexandrinského, který je zase slovně přeložen z hebrejštiny. Tím se stalo, že původní myšlenky jsouce převedeny v jiný jazyk původním — a tedy jazyku cizím — duchem se staly nejasnými a nesrozumitelnými. Aby se jejich smysl objasnil, je třeba vystihnouti je v originale a podati je pak v rouše přiměřeném jazyku překladu.

Poněvadž text Vulgaty je církví sv. uznán authentickým, je při této práci třeba držeti se jejího znění a jeho smysl se zřetelem na text původní podati správnou latinou.

Této práce zajisté nemálo namáhavé a velikého studia vyžadující podjal se p. spis. se zdarem, jehož se při jeho obsáhlých vědomostech v tomto oboru bylo lze s jistotou nadíti.

Před každým žalmem je krátký úvod udávající autora a stručný obsah žalmu, dobu i příležitost jeho původu.

Poněvadž každý kněz má „psallere sapienter", t. j. nejen slova žalmu recitovati, nýbrž i pokud možno k jejich smyslu přihlížeti, nelze než dílo toto co nejvřeleji všem doporučiti. Dr. Fr. Kyzlink.

Dr. Josef Müller: System der Philosophie. Mainz 1898. Str. 372.

Zmínivše se již o tomto díle, nemůžeme znova na ně neupozorniti, jelikož je pokládáme v několikeré příčině za výtečné. Již formalně má mnohou přednost. Je stručné (na 372 stranách směstnána noetika, logika, metafysika, psychologie a mravověda) a přece ne kusé. V dílech mnohem větších nenajdete tolik cenné látky. To ovšem jest možno jen tím, že spis. předmět svůj úplně ovládá a proto nejdůležitější věci najíti a stručně pověděti umí. Při tom je sloh snadný a poutavý jako snad v žádné učebnici toho druhu.

Po stránce věcné nelze sice ve všem souhlasiti s p. spis., ale jsou to na štěstí jen podřízené věci. Hlavní váhu klade on sám na svou theorii vědomí, kterou již delší dobu zastává a pro kterou měl také spor i s Gutberletem (ve „Philos. Jahrbuch"). Mně se theorie ta nemálo zamlouvá. Tresť její záleží v tom, že místo „nepovědomých" představ, což p. spis. nazývá xylosiderem, t. j. nesmyslem, zavádí představy pouze „nepozorované", zatemněné. Rozdíl jest ovšem důležitý a dalekosáhlý. Pan spis. chce, jednak aby přechod od podstaty duše

k činnosti, k představám atd. byl bezprostředný, jednak aby představy atd. vynikly tím, čím jsou, totiž úkony duše a nikoli samostatné bytosti, za nimiž kdesi v neurčitu stojí nečinná duše. Byl by to tedy pokrok proti pouhé theorii mohutností i proti Herbartovu realismu.

Zvláště podařených statí vytýkati netřeba. Zajímati budou zajisté především ty, které obírají se nejnovějšími proudy myšlenkovými a vyvrácením jejich. Oddíl o ethice je v tom zvlášť pozoruhoden. „Religions-filosofii“ věnováno na konec jen 14 stran, vyloženy totiž jen hlavní věty o náboženství a o Bohu.

V Lipsku vychází skvostný a ovšem také drahý Handbuch der Anatomie der Thiere für Künstler od vynikajících odborníkův. Umělci prý dali k němu popud. Text poučující o kostech, svalech, zevnějšku, plemeni atd. provázen jest četnými obrazy. Zdá se, že umění stává se již až příliš „uměním“.

Dr. J. Kohler: Zur Urgeschichte der Ehe. Stuttgart 1897.

Také jeden výstřelek onoho pseudovědeckého tápání v „urgeschichte“, kde tráva hlasitě roste. „Totemismus, Gruppenehe, Mutterrecht“ jsou hlavní themata spisu. Totemismus souvisí s otázkou sňatku dle spisovatele tak, že kmenové uznávající a ctící nábožensky nějaké zvíře za praotce (totemismus), žení se jen mimo svůj kmen, a to proto, že žádné zvíře nemůže se samo do sebe vženiti! Tak se vysvětluje exogamie, jakoby se jelen pářil se žabou. S takovou exaktností i jiné „pravěci“ se probírají.

Ferd. Tadra: **Soudní akta konsistoře pražské.** Část IV. V Praze 1898.

Část čtvrtá „Soudních akt“ obsahuje zápisy manualníku XIV. a zavírá v sobě leta 1401—1404. Mezi zápisy v třetí části již vydanými a mezi touto čtvrtou částí je mezera více než dvouletá; zápisy z konce r. 1398., z let 1399 a 1400 a z měsíců ledna až dubna 1401 obsaženy byly v manualníku XIII., který se však nám nezachoval.

S rovnou pečlivostí a stejným uspořádáním jako části předešlé vydána je také část tato z originalu mnohdy již nečitelného. Co se obsahu jejího týká, nelze ze zápisů těchto nikterak usuzovati na povšechnou zkaženost doby tehdejší. Odkazujíce na stanovisko při posudku třetí části „Soudních akt“ („Hlídka“ 1898, sešit 4., str. 299.) vytčené, jemuž zajisté nikdo oprávnění upírati nebude, nepotřebujeme tvrditi, že nesprávno by bylo z jednotlivých případů generalisovati a šmahem odsuzovati. Že excesse jednotlivců jsou přece jen výjimkou, nejlépe poznati z této čtvrté části; případů, že by od duchovních osob dobrý mrav porušen byl, že by hrubé výtržnosti a nepořádky se dály, je tu velice málo.

Ale v ovzduší jest již cosi bouřlivého a násilného. Tak byl farář v Nicově zabit (str. 208.), v Brazci zajat od purkrabí na Hertenberce (215), ve Zdemyslicích purkrabí na Wilštejně vetřel se v kostel (242), v Chynavě vztáhli ruce na kněze a zranili ho (247, 303) a j. V Praze

zase kazatel od Panny Marie na Louži bouřlivě mluvil a k nepokojům podpal dával (128).

Spory vzájemné, bez nichž nikdy nebylo a nebude, urovnávaly se však přečasto smírem. Záznamy dluhův a určování dlužníkům lhůt platebních je také celkem bez významu, až na to, že exkommunikací hroženo nepořádným dlužníkům, neboť tím převýznačný prostředek církevní kázně byl znevažován a zlehčován, což nemohlo býti bez smutných následků. Zajímavo jest však, že i mistr Jan Hus z Husince byl věřitelem Habarda z Chrasti, a že dlužník nedbale platící byl stižen exkommunikací, až se zavázal ostatek dluhu i s útratami zaplatiti (132, 331). Kromě toho v zápisech nápadno je přečasté pronajímání far, kterýžto zlozvyk v onu dobu dostoupil vrcholu. Smlouvy nájemní jsou však zajímavy pro kulturní historii, neboť se v některých podrobně vypočítává, čeho je třeba k hospodářství, jmenují se různé potřeby a nářadí hospodářská, někde s vysvětlujícími názvy českými atd.

Jako v předešlých částech tak i v této je mnoho zpráv o jiných věcech veřejných i soukromých, které mnohdy zasluhují povšimnutí. Vůbec vydán tu nový pramen, z něhož čerpati se mohou bližší údaje o osobách, věcech, místech a povšechných i zvláštních poměrech; zejména místopis český bude možno novými zprávami doplniti. Z Moravy je tu zmínka o Batelovu (12), Kounicích (26), Buchlovicích (132), Lilči (142), Meziříčí (180), Mostkovicích (202) atd.

Jindřich Dvořák: **Moravské sněmování r. 1848—49.** Telč. 1898. Str. 262.

K několikerému popisu událostí českých přistupuje tu též vylíčení hlavních událostí moravských v památném roce 1848. P. spis. věnuje sice hlavní pozornost moravskému sněmu, ale pragmatickou souvislostí věcí nucen jest obraceti často zřetel k dějinám říšským za bouřlivých těch dnů. Obraz, jejž podává, jest názorný, bedlivě propracovaný, na věrném použití dané látky založený. V dodatku jsou sděleny přepisy důležitějších listin a výnosů.

Dílo to pěkně vypravené prokáže dobrou službu nejen novinářům a politikům, nýbrž i širšímu obecenstvu, aby se poučilo o zárodcích nynějšího našeho života veřejného, pro nás bohužel pořád ještě velice nepříznivého, snad méně příznivého než byl tehdy.

Zajímavou knihu vydala akciová knihtiskárna v Záhřebě pod názvem **Hrvatski pokret 1848.** V knize té popisují se události roku pro Charvaty a jižní Slovany vůbec tak významného. Spis celý záležeti má ze tří dílů, z nichž dosud vydány dva, a vznikl otiskem článků, jež uveřejnil záhřebský politický denník „Obzor“. V díle prvním, nadepsaném „Hrvatski pokret u poljeću g. 1848“ (Charvatský ruch na jaře 1848) vylíčeno, jak se hrabě J. Jelačić stal charvatským banem, v druhém pak se líčí činnost jeho jakožto bana až do okamžiku, kdy sněm charvatský vypověděl Maďarům válku. Tento sněm, na němž ponejprv byl zastoupen celý národ charvatský, jest důležitou epochou v dějinách charvatských. Činnost sněmu, jenž se opíral o charvatské

právo a o zásadu slovanské vzájemnosti, plní nadšením a hrdostí srdce každého Charvata. Byla to vůbec doba nadšení. Ale sněm z r. 1848. uměl vlastenecké nadšení spojiti se státnickou moudrostí. Všechna činnost jeho nasvědčuje tomu, že válka, která později vznikla, byla válkou za svobodu království charvatského, za práva národu charvatského a za sjednocení jeho.

Spisovatel, jehož jméno není udáno, nevynechal nic, jen aby obraz, který poutavě nastiňuje, byl co nejjasnějším a nejúplnějším. Proto staví čtenáři před oči také události, jež zběhly se v druhém středisku slovanském, v Praze, a vede jej i do Italie, kde se Charvati junácky bili, ač boji jejich neporozuměno.

Knihu lze dostati v akciové knihtiskárně (Dionička tiskara) v Záhřebě, a sice oba dva díly poštou za 1 zl. 20 kr. První díl jest opatřen podobiznou bana Jelačiće, druhý obrazem charvatského sněmu ze dne 4. července 1848. B. P.

JUDr. Max Wellner: 25 Karten von Palästina, enthaltend alle in den vier hl. Evangelien angedeutete Wege U. H. Jesu Christi. Prag 1898.

Všestranně podnikavý p. spis. s velikým úsilím pustil se též do biblika, jak návěští k uvedenému dílu přiložené naznačuje. Tentokrát podavá půdorysy Svaté Země s naznačenými cestami Páně. Pěkně upravené nákresy tyto snaží se dle evangelií sestrojiti pravděpodobný příspěvek k přesné chronologii a místopisu činnosti Spasitelovy. Znalec věci ví, že tu nejsou ještě rozřešeny ani všechny rozhodné otázky, tím méně pak otázky podřízeného významu, na př. kudy se Pán někam bral. A proto mají některé výkresy p. spis. jen cenu dohadu. Proč na př. útěk do Egypta kreslen z Betlema přes Jerusalem, nesnadno říci; podobně též v jiných případech. Poznámky textové (zeměpisné, literaturní, historické) prozrazují živý zájem o věc, ale při nynější obrovské literatuře odborné nemají než dilettantský význam. Věty, že sv. Lukáš „ging in der Aneinanderreihung dreimal fehl“, nepodepíše žádný povolaný biblista.

Al-Kitâbu. Mluvnice arabského jazyka. Napsal *Dr. Jaroslav Sedláček,* professor při c. k. české universitě. V Praze 1898. Nákl. spisovatelovým.

Nedlouho po mluvnici hebrejské vydal p. spis. mluvnici arabskou, první dosud v naší literatuře. Je sestavena s velikou pílí a je v ní při nevelikých rozměrech (ani ne 200 stran) snesen skoro veškerý mluvnický material. Po jednotlivých odstavcích jsou případná cvičení, jimiž se grammatická pravidla příklady osvětlují. Čtení je vzato z bible (bylo by snad bývalo lépe je vzíti z klassického překladu bejrutských Jesuitů), z koranu, z Bekrîovy „Knihy cest a království“ (zajímavá zpráva o Slovanech a o Praze z 11. století), z „Tisíc a jedné noci“, z básní Zuhajrových (s překladem) a na konci je přidána v originale i v překladě kniha al-Ažurrumîje, stručná to mluvnice arabského jazyka.

Slovníček, který je každému čtení připojen, činí překlad snadným a pohodlným. Kdo by si chtěl osvojiti nejobyčejnější slova a frase,

tomu poslouží jednak cvičení, jednak seznam užívanějších slov. Stručný dodatek o prosodii, o níž se v mluvnicích obyčejně zmínka nečiní, jsme uvítali s radostí.

Pokud se týče uspořádání látky, přáli bychom si větší přehlednosti. Dalo by se jí dosíci tím, že by se v text pojalo jen to, čeho je pro toho, jenž se studiem arabštiny počíná, nezbytně třeba. Řidčejší formy a rozmanité vysvětlivky i poznámky by se mohly dáti pod čáru. Tím, že se kde co klade v text, kniha pozbývá přehlednosti a začátečník bývá množstvím látky zastrašen. Bylo by snad lépe též pravidla syntaktická projednati ve zvláštním oddíle, nežli je sloučiti s tvaroslovím. Pravidla hamzy by mohla býti obšírnější. V té stručnosti, v jaké jsou podána, nevystačí na vysvětlenou rozličných způsobů, jímž se futurum hamzy píše, resp. vynechává.

Co se týče hlásek slabých, bylo by snad výhodnější stanoviti o nich všeobecná pravidla, a ty maličkosti, které jsou jednotlivým třídám sloves slabých zvláštní, vytknouti teprve při nich. Tím se, jak víme ze zkušenosti, celá věc nemálo zjednoduší a posluchačům usnadní.

Strany přepisu bychom dali přednost samohláskám, jaké jsou v textě. Přizpůsobovati se v přepise samohlásek dialektu není radno, jednak pro množství dialektů, jednak že původní výslovnosti Arabové též rozumějí, jednak konečně, že se tím čtenář, resp. posluchač uvádí v nejistotu, jak má pak samohlásky čísti.

Na konec několik slov o nunaci. Ve všech mluvnicích arabských v Evropě tištěných i ve veliké mluvnici Vernierově (Bejrut 1891) se čte nunace *un, in, an* tak, jak ji čte i p. spis. Za svého pobytu na východě se recensent doptával kde kterého učitele arabštiny na tuto výslovnost, a všichni se shodovali v tom, že se má čísti *on, en, an.* A výslovnost tato odpovídá pravidlům čtení ḍammy a kasry. Tyto dvě samohlásky se totiž vyslovují jako *u* a *i,* pouze v u z a v ř e n é slabice na k o n c i slova (vyjma částice) se čtou jako *o* a *e.* A přece tímto pravidlem se řídí ve výslovnosti i lid (na př. ʿalêk*o*m [nad vámi] Sâl*e*h [vl. jm.]). A při nunaci je právě ḍamma a kasra v uzavřené slabice na konci slova, i má se tedy čísti *on, en.* Pokud se tedy recensenta týče, dal by přednost této výslovnosti, ačkoliv jsou proti ní všichni arabisté evropští.

I při této částečné různosti náhledův učinila kniha na recensenta velmi dobrý dojem. Všude se jeví veliká píle a svědomitost páně spisovatelova. Úprava i tisk je velmi úhledný, chyby, jichž se při složitém punktovaném písmě arabském vyvarovati nelze, jsou z veliké části na konci opraveny. Nemůžeme než co nejvřeleji knihu doporučiti.

Dr. Fr. Kyzlink.

A. Řeháková: **Žena a život.** Nakl. J. Otto v Praze 1898. Str. 165.

Jako pro název knihy volena veliká slova, tak i obsah její pohybuje se téměř napořád na vysokých chůdách pathosu. Obratná jinak vypravovatelka trpí pravidelným nedostatkem našich a namnoze i cizích belletristek: nedostatkem pevné ruky, jež by mírnila a krotila. V umění, jež má vytvářeti nový život, zde na př. vůči ženě, je to nedostatek

podstatný. Tím však není řečeno, že povídky tyto nebudou zajímati; čtenářek zajisté najdou dosti, neboť je tam toho milování a blouznění až radost.

Ruská knihovna. XXIX. Spisy Ivana Sergějeviče Turgeněva. Překlad rediguje Jaromír Hrubý. Sv. 7. Povídky z let šedesátých. V Praze 1898. Nakl. J. Otto. Str. 354.

Od té doby, co po vydání „Otcův a dětí“ mladé pokolení na Turgeněva zanevřelo, přestal kresliti zástupce pokrokového hnutí, zevšeobecnil svou úlohu a počal kresliti, jak v životě ruském projevují se silné vášně, počal všímati si neobyčejných, podivných historií v životě ruském. Nevzdělanost ruského života, pokleslost mravův a nízkost charakterů tvoří ostrý kontrast se záchvaty silných vášní, s výlučnými příběhy a osobami, v nichž odkrývá se svět zjevů vyššího řádu. Tak idealní dívka, plná sebeobětavosti a zbožnosti, stává se společnicí špinavého, pološílenného tuláka, „božího člověka“ („Podivná historie“). „Přízraky“ jsou řadou romanticko-fantastických obrazů; prvky hypnotismu, magnetismu, spiritismu a náboženského třeštění nalézáme též v povídce „Pes“ a ve studii „Tuk, tuk, tuk“. Je to studie ruské sebevraždy, jež nebývá ničím pathetickým, nýbrž bývá následkem samolibé obmezenosti s příměskem mysticisma a fatalismu: „fatalným“ hrdinou je bezsrdečný, ničemný důstojník, jehož pokusy povznésti se v idealní svět končí tím, že hrdina vraždí sebe beze vší příčiny. Rozpor mezi idealním a životem skutečným zachycen v povídkách „Brigádník“ a „Historie lieutenanta Jergunova“. V „Nešťastné“ vidíme dvě židovky, duše uražené hnusnou skutečností, je obklopující, dva „bílé holuby v hejně černých vran.“ V „Stepním králi Learovi“ autor vyvedl ruského Leara v podobě hrdého siláka Martina Charlova: máme tu i dvě nevděčné dcery jeho, Annu a Jevlampii, podobné Gonerile i Reganě, máme tu i muže Annina, Slëtkina, jenž okouzlil i Jevlampii, máme i šaška-Suvenýra i hraběte Kenta v podobě kozáčka Maksimky. Je to vůbec výtečná parodie tragedie Shakespeareovy.

V lyrickém úryvku „Dosti!“ vyjádřil Turgeněv své zklamání v povolání umělce, ve významu vlastní tvorby, vyvolané nepochopením „Otcův a dětí“, faktem ochladnutí k němu ve chvíli nejvyššího rozvoje tvorby jeho.

Překlad těchto vysoce uměleckých, ač v Rusku méně ceněných povídek, obstarali: P. Papáček, O. Kalašova a J. Veselovský.

Jan Osten: **Na venku.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze 1898. Str. 189.

„Venkov“ tento rozumí se cum grano salis, totiž mimo život velkoměstský, neboť setkáváme se tam s úřednictvem, redaktory a pod. Inventář venkovských povídek těchto jest ostatně ten obvyklý. Nové známosti, třebas i lásky a zálety, nějaký ten vesnický original, jehož třebas ani není, hodnější a spokojenější rodinný život a pod. Zálety zvlášť p. spis. rád líčí, byť je i odříkáním končil.

Sbírka nemá jednotného tonu. Pan spis. dle všeho brakoval ve svém stolku a vybral, co by stačilo na knihu. Eklektikem jest však dosud i v práci vůbec; vypravuje, jak se co namane. Nevytýkám toho. nýbrž jen referuji. Povídky se příjemně přečtou a zařadí do „rodinné knihovny“, až zas někdo po nich sáhne, chtěje se pobaviti. Vysokých nároků zajisté nečiní.

A. Lawrie: **Kapitan Trafalgar.** Přel. J. Milota. Nakladatel J. R. Vilímek. Praha 1898. Stran 185. Cena 60 kr.

Bývalý korsar, na jehož hlavu vypsána cena, uniká pronásledovatelům se svou a přítelovou rodinou, na moři povstane vzpoura proti nim, a jen dítky jejich se na voru zachrání. Sňatek atd. Povídka napíná nervy až k prasknutí; hraje se v Americe a pak na cestě do Evropy. Zdali všechny technické poznámky jsou správné, neumíme ovšem posouditi.

Olive Schreinerová: **Vojín Petr Halket** v zemi Mashonů. Přel. Lona. Nakladatel J. Otto. Praha 1898. Stran 103.

Překladatelka předesílá úvod o barbarství Angličanů v Jižní Africe. proti němuž povídka chce bojovati ideou milosrdenství a lásky. Prostému vojínu zjeví se jakýsi „Kristus“ a vyvrací jeho vojenské zásady o dobývání, potírání cizích kmenů, civilisaci, slovem všech těch šiboletů. kterými se barbarství ono zakrývá. Vojín též osvobodiv zajatého divocha a prozrazen sám si sáhne na život. — Překladatelka dílko Scheinerové přeceňuje. Zmatený sloh a zmatené myšlenky nepůsobí tak, jak by prostá pravda jejich působiti mohla. Apparat belletrický pak již docela není obratně sestaven. Co do směru náboženského podotýká překladatelka: „přes to, že Kristus vystupuje zde mysticky, kniha není zbraní. již chce spisovatelka dobývati půdy některému vyznání křesťanskému neb monotheistickému zvlášť. Ona chce připravovati ono „království“. v němž není rozdílů, nýbrž rovnost, bratrství, dělné (?) milosrdenství.“ Nevím, co z toho bude! — Jmenuje se kmen Ma*sh*onové, či je to jen anglický pravopis?

Posel z Budče (č. 3.) píše svému (učitelskému) dorostu, prý dle Černého: Styk s veřejností vyžaduje mnohem více na nás (učitelích), než na všech ostatních činitelích veřejnosti. Ti většinou (!) mají více méně (!) význam mechanismu, kdežto my repraesentujeme duševnost, mozek společnosti (ouvej!), jsme povoláni k iniciativě a neseme zodpovědnost... Národ, jenž si školy vystavěl a velikými obětmi je vydržuje, již tím jménem „národní škola" naznačil směr, jímž vychování jeho dětí se má říditi[1]... Učitelstvo nebude a nemůže podporovati snahy strany klerikalní, kteréž všestranný a mohutný rozvoj národní není přímým účelem a který v listech straně té sloužících podporuje se jen potud, pokud nekřižuje se s tendencemi, jimž tak hojně, ač mnohdy bezdůvodně přikládá se název „katolický".

Rrrrrbumbum! „Sta ruk zvedá se, aby nás zadrželo na cestě přirozeného vývoje, znesnadnilo poslání naše, protože stále ještě žijí a rozhodují lidé, kteří nemohou v mysli srovnati, že i učitel má právo domáhati se podmínek slušné duševní i hmotné existence. Kdybychom dovedli jen jednu z těchto bijících ruk zadržeti, nesloužili bychom učitelstvu nadarmo. A to slíbiti můžeme, neboť bez boje jak lze si bojovníka pomysliti? Kasárnického chleba požívati nechceme. Proto učitelstvo najde nás všude, kde jest anebo bude stráže potřebí. Kdo s tím souhlasíš, přimkni se k listu našemu. Nejsme obránci jedinými, ale nechceme býti obránci posledními. Říkává se, že učitelských časopisů je mnoho, nám se jich zdá málo. Kdyby každý z učitelstva cítil povinnost míti učitelský list, všem by se vedlo dobře. Ale lépe, že se jim dobře nevede. Černohorci jedí cibuli, ale střílejí dobře, a dobře střílet je jediným účelem časopisu v těchto těžkých dobách. Kdo nám pomůže nabíjeti, je dobrý přítel náš. Vzhůru, přátelé! „Posel z Budče" nabízí vám svoji pravici v novém školním roce, protože se mu zápach prachu ještě nezprotivil." Hrůza!

Jízdní lístek do nebe. Pokrytectví pohoršuje se nad tímto lístkem, který zní: *Rub:* Jízdní lístek do nebe. Odjezd každou chvíli. Příjezd, když se zalíbí Hospodinu. Rychlík. I. třída: Chudoba, čistota, poslušenství. Osobní vlak I. a II. tř.: Bázeň Boží, zbožnost a svátosti. Míchaný vlak I., II., III. a IV. tř.: Boží přikázaní a povinnosti stavu. Cena místa I. tř.: Láska a utrpení. I. a II. třídy: Touha a bojování. I., II,. III. a IV. třídy: Bázeň a pokání. — *Líc:* Návěští: 1. Lístků pro jízdu nazpět se nevydává. 2. Zábavných vlaků není. 3. Děti nedospělé neplatí nic, musí však býti v klíně své matky, v lůně církve svaté. 4. Zavazadel nejlíp nemíti žádných nežli dobré skutky, a připomínáme, aby žádný nezmýlil vlak na předposlední stanici. 5. Cestující mohou vstoupiti po celý čas jízdy.

Tážeme se každého rozumného člověka, jaká zde pověra? Co zde „počítajícího na nevědomost lidskou," jak praví „Posel z Budče"? Neškodilo

[1]) Upozorňujeme p. pisatele, že »národní škola« zněla po německu: »Volksschule«! Překladatel názvu toho tak málo českému názvu »národní« porozuměl, jako p. pisatel.

by nikomu, kdyby si tento cestovní řád života lidského dobře prostudoval a dle něho živ byl! Ve vtipné formě doporučují se tu přední náboženské a vůbec lidské ctnosti. Či snad tyto jsou pokrytcům liberalním tak protivné?

Bismarckova výstava konána tyto dny v Lipsku. Vystaveno přes 160 obrazů a několik set tiskopisů, týkajících se železného kancléře.

Za učebnice na universitě Valladolidské (1897) předepsána papežem ze scholastické dogmatiky Summa sv. Tomáše Aqu., z positivní dogmatiky a z práva pak díla takových spisovatelů, kteří zevrubně a důkladně předmět svůj projednávají a o prameny se opírají. Zajímavý jest zákaz: Hinc vetantur omnino compendia vel summulae theologicae, prouti instituta decet more universitario erecta... Ius canonicum in ipsis fontibus ample est exponendum, hoc est in decretalium libris et subsequentibus Pontificum constitutionibus vel conciliorum decretis, quin praetermittantur praecipuae iuris civilis quaestiones. Neškodilo by ani našim universitám připomněti, by místo různých sežloutlých lejster zavedla se důkladná díla, dle nichž by posluchači nejen několika poučkám nazpamět se naučili, nýbrž poznali též literaturu a zvykli si přemýšleti i samostatně vědecky pracovati.

O odchodu německých professorů z katolické **Fryburské university**, o kterém jsme již zprávu podali, vyšly nedávno authentické projevy z obojí strany, od professorů samých i od vlády. Z celé polemiky vysvítá, že hlavně vinna zde byla německá roztahovačnost; jedině v tom snad pochybeno proti nim, že slíbeného doživotního zajištění (byť i nebylo „ratifikováno") neposkytnuto, a dále že některý z dominikanů, kteří od nějaké doby v polemice pro vylučnou scholastiku jsou až příliš ostří, dopustil se proti kollegům beztaktnosti. Odešlí professoři nahraženi opět osmi německými, z nichž jeden je dokonce protestant.

Děje království Českého od V. V. Tomka přeložil do charvatštiny farář Ivan Jemeršić v Grubišnopolji.

Wintrovo dílo **Církevní život v Čechách** bylo v „Naší Době" ostře odsouzeno J. V. Řehnickým, za nějž se nyní přihlašuje Dr. Jindřich Vančura. Dr. Z. Winter odpověděl brošurkou, v níž některou drobnou opravu připouští, celkem však posudek odmítá jakožto strannický, výstředním protestantským stanoviskem diktovaný. V tom má Dr. Winter pravdu, posuzovateli šlo skutečně o to, aby katolickou stranu co nejvíce snížil a protikatolické zvelebil. Že Dr. Winter psal aspoň poněkud slušněji než obyčejně se děje, již mu to mají za zlé, ačkoliv ke straně katolické nebyl ani dosti spravedlivým, neřkuli příznivým.

České vysoké školy na Moravě snad přece dostaneme. Na techniku prý již položeno do státního rozpočtu 100.000 zl. O universitě sice není nahoře ještě řeči, ale snad se časem také dají pohnouti. V Brně samém sestoupila se jednota pro zřízení university. Předsedou jest prof. Dr. František Kameníček, místopředsedy kan. Dr. Josef Pospíšil a Dr. O. baron Pražák. V jednotě zřízeny různé odbory, jež by práci a agitaci soustavně prováděly. Po celé Moravě kooptováni důvěrníci všech stavů, by myšlenku tu šířili a obecenstvo naše k přípravám a peticím povzbuzovali. Velkolepá manifestační schůze konána též v Praze 23. října. Professoři university Pražské vůbec přednáškami též na Moravě pořádanými k ruchu universitnímu vydatně přispívají.

Obraz P. Marie na Hostýně obnovil slavný malíř náš Hanuš Schwaiger. Čilé knihkupectví R. Prombergra v Olomouci vydalo velezdařilé otisky obrazu toho v různé úpravě a v různých cenách. Bylo by velice záhodno, bychom své příbytky obrazy těmito ozdobovali. Zámožnějším venkovanům zvláště by takové obrazy měly býti důtklivě doporučovány, aby nesahali k rozličnému bezcennému zboží, šířenému agenty hlavně židovských firem. Též obrazy sv. Cyrilla a Methoděje, vydané od různých malířů, měly by se více šířiti. Byla by to také jedna pěkná známka ruchu cyrillo-methodějského.

Zpěv a hudba. Divadlo prý kazí hudbu, praví R. Batka v „Kunstwart", a vůbec veřejné produkce koncertní byly a jsou poněkud na ujmu uměleckému pěstování hudby, vychovávajíce t. ř. virtuoství se všemi jeho nepěknými stránkami. Jsou jisté druhy skladeb, jež určeny jsou jen pro širší veřejnost, jako symfonie, ballada. Ale pro pochopení umělecké nutna jest jakási protiváha samočinnosti hudební, jíž tak ubývá, na př. hudba domácí, zastaveníčka, píseň národní příležitostná atd. Skládá se pro podium, a odtud se spotřeba hradí, bez ohledu, že širší obecenstvo divadelní a koncertní svými požadavky vlastně umělce k zálibným banalnostem svádí, jej kazí a takto neuměleckému vkusu cestu razí.

— Lidovou píseň zatlačuje, jak dí Erw. Groos, voják na dovolené a reservista, který přináší z měst odrhovačku, až se písně národní před ním stydí, pak venkovský zpěvácký spolek, jemuž jednohlasá neb dvojhlasá národní píseň není dost obtížná a proto ani dosť umělecká, nic lepšího a vzácnějšího. Přidejme ještě řemeslníka a dělníka z města.

K rakousko-českým dějinám podává důležitý příspěvek jesuita Jos. Fischer ve feldkirchském programně, an z archivních pramenů mnohou zprávu o Lineckém sněmě z r. 1605. opravuje. Původcem sněmu nebyl Matyáš, nýbrž bratr jeho Maximilian († 1618). Porady měly obecné nouzi pomoci, a čtyři arciknížata slavně podpisem zavázali se navzájem neustáti, dokud by rozhodnutí jejich nebyla císařem provedena, čehož konečně v zásadě dosáhli. Jiné návrhy však až na jeden, který též císařem odmítnut, mylně se sněmu přičítají. Vůbec poučuje stať Fischerova velmi dobře o pravém průběhu sněmu.

Liturgické knihy vatikanské knihovny inventarisovány nákladem Badenského velkovévody Fridricha, protestanta.

Biblická starověda, jak jsme častěji se zmínili, je na zpáteční cestě do země rozumu a důkazu. Wellhausen se svou „vyšší kritikou", jež v Písmě S. Z. nalézala jen pozdější povídačky rozličných redaktorů, den za dnem usvědčován bývá z nepravdy. Assyrské prameny souvěké asi s hebrejským, pověřují výtečně zprávy o stvoření a potopě. Zvláštní koníček oněch kritiků, rozdíl mezi jahvistou a elohistou, je zprávou o potopě (asi z r. 2140. p. K.) nalezenou nedávno P. Scheilem důkladně pocuchán, neboť ve zprávě té oba ti zapřísáhlí nepřátelé svorně vedle sebe se snášejí. Jména biblická vyskytují se v současných monumentalních pramenech cizích taktéž. Na příklad jméno Jerusalém vykládáno dosud jako složenina ze jména královského (Jeru) a šalaim (pokoj, dual). Objevilo se však podobné jméno babylonské uru-salim, jeru = uru = město.

Bronislav Grabowski byl od ruské vlády za své účastenství při slavnostech Palackého v Praze přesazen z vyššího gymnasia na nižší. Také odměna vzájemnosti slovanské!

„Kazatelňa“ a biskup Baňsko-Bystřický. Jakých útisků snášeti jest ubohým Slovákům od úřadů politických, soudních a církevních, známo je s dostatek. Že i biskupové maďarisují a na úkor slovenštiny, třebas tím trpí zbožnost a mravnost lidu, podporují choutky maďarské, dokázal četnými případy M. Kálal v letoší „Osvětě“ ve článku „Maďarisace Slovenska“. Nejnovější číslo časopisu „Literárne Listy“ podává takový „vlastenecký“ kousek biskupa Baňsko-Bystřického. Slovenský farář a spisovatel Fr. Osvald vydává časopis pro kazatele „Kazatelňa“ a každému druhému číslu přidána je příloha dvouarchová „Literárne Listy“. „Kazatelňa“ přináší kázaní na neděle a svátky a příloha „Lit. Listy“ píše o katolických spisech a dílech starších i novějších. A biskup Baňsko-Bystřický varuje kněze sobě podřízené, aby zmíněného časopisu neodbírali. Katolický biskup v diecesi čistě slovenské zakazuje svým kněžím čísti časopis slovenský, čistě katolický! Zmíněný výnos zní (č. 1081, str. 41): „Dispositio Ordinariatus quoad pagellas homileticas ‚Kazatelňa‘. In confiniis dioecesis meae proximis eduntur pagellae homileticae, quarum titulus ‚Kazatelňa‘ et quibus accluduntur litterariae epistolae ‚Literárne Listy‘. Pridem iam tenor dictarum litterarum a religione (!!) et sensu patriotico, quo Ecclesiae nostrae et patriae obstricti sumus, alienus, offensioni erat nobis; quia tamen tempora, in quibus vivimus, patientiam suadeant, non extulimus vocem, at nunc religio (!) iubet, non minus quam historicae veritatis politica detorsio, ut vos fratres carissimi attentos faciam ad pericula, quae ex lectione supra fatarum litterariarum phillyrarum, in vos promanare possunt. Vos igitur — uti spero — pagellas istas praenumeratione vestra non succolabitis. In S. Cruce 24. augusti 1898. Carolus m. p., episcopus.“

Ký pak div, že ze seminářů v horních Uhrách (v Prešpurku, Nitře) vycházejí kněží, kteří nic nevědí o literatuře slovenské, kteří neznají jazyka lidu, jemuž mají hlásati slovo Boží, ale za to působí dobře in „sensu patriotico“, kteří spolčují se často s těmi největšími neznabohy a darebáky maďaronskými proti vlastnímu lidu, z něhož se zrodili a mezi nímž mají působiti. Poslední volby toho podaly nejlepší důkaz. Poslyšme ještě, co onehdy napsal jistý kněz, bílá sice vrána, rodem Maďar, ale milující lid, mezi nímž působí. Píše redaktoru „Kazatelňy“: „Som Maďar rečou, slovenčinu len lámem a slovenská literatúra je prede mnou terra incognita. Ale to nerobí nič. Dychtiac po spasení duší, s oduševnenou usilovnosťou vynasnažujem sa osvojiť si utešenú reč slovenskú; ale s tým neuspokojúc sa, chcem už i do literatúry zasiahnuť; stíska mi srdce nad tým ubohým, opusteným slovenským ľudom, nad svojimi veriacimi. O to sa postarám, aby nielen počúval, ale i čítal, mnoho čítal. Na počudovanie zkusujem, že i moji kollegovia slovenského jazyka jak málo vedia o slovenskej literatúre, ani len slovenskú mluvnicu nevedia mi odporúčať...“ Smutně, bolestně zaznívá to k nám se všech stran Slovenska. Ten dobrý, těžce zkoušený lid nemá nikde zastání, všude samý útisk, bezpráví, „krivda“. Vždyť i ti, kteří jsou povoláni, aby lid vedli, aby ho hájili proti utiskovatelům, staví se proti němu v řady nepřátelské. Správně píšou „Literárne Listy“ o svrchu zmíněném listě biskupském: „Keby tieto

‚Literárne Listy' neboly slovenské, vtedy ich ciel', ich práce, ich zásluhy uznal by doista i najd. ordinariat b.-bystrický, a schválil by práve to, prečo teraz ‚Kazatelňu' zatracuje."

Kdo z našinců může, podporuj „Kazatelňu"! B. Simonides.

Nejoblíbenějším romanopiscem přítomnosti je bez odporu Henryk Sienkiewicz. Zvláště poslední veliké jeho romány jsou oblíbeny po celém světě. Největší obliby však dochází Sienkiewicz v Rusku a v Americe. V Americe romanu „Quo vadis" prodáno na 800.000 výtisků. Nový dosud nedokončený román Křižáci překládá se současně skoro do všech znamenitějších literatur evropských. Po Křižácích chce Sienkiewicz napsat roman z doby povstání polského věnovaný Kościuszkovi a podle něho nazvaný. Částečně z vděčnosti k anglicky mluvícím ctitelům svým, částečně asi z ohledu na censuru vyjde roman Kościuszko nejdřív anglicky.

Sienkiewicz Jelínkovi. „Slovanský Přehled" přináší v I. čísle svém tento výňatek z dopisu Henryka Sienkiewicze týkajícího se zasazení poprsí Edvarda Jelínka v dolině Strażyské u Zakopaného v Tatrách, letním to výletním místě společnosti polské. Sienkiewicz píše: „Doufal jsem že se sejdu s Wyczółkowským, (talentovaný mladý sochař a malíř polský — p. Sl. Př.) jenž měl vymodelovati našeho nedoceněného a nezapomenutelného přítele Jelínka a umístit je v Zakopaném v dolině Srażyské. Poprsí jest hotovo. Wyczółkowski chtěl dokonce odebrati se ještě do Zakopaného, aby je dal vezditi do skály, ale radil jsem mu, aby věc odložil do jara. Letos jest již pozdě. Hosté skoro všichni se již rozjeli, já pak bych si přál, aby se odhalení konalo nejen u přítomnosti paní, které na moje vyzvání sebraly potřebný peníz — ale vůbec za účastenství co největšího množství lidí ze všech zemí polských. Třeba aby se stalo co nejdůstojněji, aby někdo řádně vylíčil zásluhy vzácného nebožtíka a pověděl lidem, kteří se sem sejdou ze všech končin Polska, čím byl Jelínek pro nás, pro náš národ. Nenajde-li se nikdo výmluvnější, sám s největší radostí převezmu ten úkol; myslím, že památka té šlechetné bytosti bude při nynějším hesle shody a společných zájmů stejně drahou Čechům a Polákům.

Počet vyznavačů islamu. Německý učenec Hubert Jansen v knize nedávno vydané r. 1879. páčí počet mohamedánů na 259,682.672 duší. Hickmam ve svých tabulkách z r. 1895. páčil jej přes 170 milionů duší. Jansenovo ocenění (zevrubný výpočet tu není možný, jest to jen odhad a ocenění) jest nejvyšší dosud. Před ním udávali počet mohamedánů nejvýš na 205 milionů.

Joergensen, o jehož vyznání jsme nedávno referovali, šíří myšlenky náboženské statně dále. V „posledním dnu" nadaný ale zhýralý spisovatel Niels Graff nemocí nalezne cestu k Bohu, v „cestopisu" vylíčen pobyt básníkův v Assisi, duševní boj a obrácení jeho.

Počet obyvatelstva na zemi. Statistikové němečtí Wadner a Supan udávají počet lidstva v r. 1891. na 1.478,729.000 duší. Statistik H. Jansen však pro r. 1891. přijímá počet všeho lidstva: 1.615,940.000 duší a pro rok 1897. dokonce 1.672,500.000 duší. Nejčastější okrouhlé cifry, s nimiž se setkáváme jsou 1500 milionů. Dle Jansena tedy okrouhlým číslem by se měl udávat už počet lidstva na 1700 milionů.

Literarní produkce světová. Dle ocenění jistého francouzského listu má dnešní severoamerická Unie 38.000 novin a časopisů, asi ve 120 milionech exemplářů vydávaných. Belgie má 4700 novin a časopisů, jen pro literaturu, umění a divadlo 75 listů tu vychází. To jsou dvě země, v nichž časopisectvo jest nejčetnější. V čele produkce knihové stojí dnes Japonsko. Tu vychází 25.000 knih do roka, dvakrát tolik co v Německu a ve Francii. Tak r. 1895. bylo v této záplavě knižné (v Japonsku) 5000 děl právnických, 1300 bohoslovných, 1300 hvězdářských (!) Krásná literatura a kritika měla jen 2000 svazků toho roku. Kalendářů vyšlo 1400. — Ač tak velká je produkce knižná, přece novin a časopisů má Japonsko málo: na 800. Rusko vydalo r. 1892. 9053 svazků knih, z toho bylo 6588 rusky psaných, 2465 v jiných řečech. — Ve Francii r. 1897. vydáno 12.900 knih a časopisů přibylo 706.

Katolického knihkupectví v Římě do nedávna nebylo! Od letošího leta však najednou Řím jich má čtyři. Belgická firma Descleé & Lefebvre svůj prodej vlastních spisů svým nákladem vydaných rozšířila ve všeobecné mezinárodní knihkupectví. Vedle Descléea zařídil teď i řezenský Pustet knihkupectví, jež održelo od sv. Stolice privilej nazývati se „Libreria Pontificia“. Za Pustetem přišel francouzský knihkupec Mamé z Toursu a založil rovněž nové knihkupectví katolické a konečně i mechlínský Dessain následoval téhož příkladu. Od letoška tedy má i Řím svá katolická knihkupectví — čtyři na jednou.

Světové výstavy, zvláště na západě, mají mezi jiným i to dobré do sebe, že přehnanou chtivostí novot mnohdy vědě znamenitě poslouží. Podobně jako 1889. roce ohromnou věží Eiffelovou proveden div pro obecenstvo, ale i dobrá příležitost dána k nejrůznějším pozorováním meteorologickým, tak má výstava pařížská v r. 1900. přinésti obecenstvu i vědě opět něco nebývalého: obrovský dalekohled, jenž by převyšoval vše dosud v tom směru vykonané. Dalekohled o 60 metrech délky s otvorem při objektivu $1^1/_4$ metru v průměru, 6000krát zvětšující byl by pro ten čas unikum. Dosavadní největší dalekohledy zvětšují tak as 3000krát. Ohromný kolos 60metrový byl by nepohyblivým ovšem. Pomocí pohyblivého zrcadla by tudíž musilo postaráno býti o zachycení objektu.

Zvláštní konkurs básnický vypsalo město Trarbach v Porýní; nejlepší báseň na moselské víno bude odměněna 500 láhví nejušlechtilejšího moselského. Sešlo se na 2000 básniček opěvujících Moselu a její vína. Porota neuznala žádnou za nejlepší, ale čtyři za velmi dobré. Trarbašané však jsou z výsledkem konkursu málo spokojeni. Neboť nejlepší z těch 2000 pěvců jejich vína jsou — ze Saska: Georg Bötticher, Fr. Sgf. Kaiser a Emmy Rüden von Spillner, kteří sotva pijí moselské víno, za to snad více waldschlöschenské „weissbier“. Čtvrtý vybraný pěvec jest Berlíňák: Julius Wolf.

„Wacht am Rhein“, imposantní prý to hymna, již nám sousedi naši rádi do uší hučí, nebyla znalci německého ducha tak příznivě posuzována jako nynějšími hospodskými enthusiasty. „Gibt es eine ordinärere Melodie als die Wacht am Rhein“? táže se Lagarde. Richard Wagner pak zove píseň tu „ein flaues Liedertafelprodukt.“ Možné ostatně, že osud svůj sdílí s jinými velice oblíbenými národními „hymnami.“

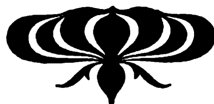
Analfabetů bylo v Prusku mezi 151.318 nováčky r. 1897.—1898. celkem 170, tedy na 10.000 mužů připadá 11 analfabetů. Proti minulosti jeví se značný pokrok, neboť roku 1879.—1880. z 10.000 nováčků bylo 230 analfabetů. Z vykázaných 170 analfabetů bylo 43 z Pozňanska, 37 z východních Prus, 36 ze západních Prus, 19 ze Slezska, 13 z Porýní, 7 z Pomořan, 5 z Branibor a po 1 z ostatních provincií. Z uvedeného patrno, že nejvíce analfabetů jest v krajích, kde slovanské děti cpou do německých škol.

Upotřebení elektřiny v zemědělství šíří se měrou úžasnou. Tak na př. statek Derneburg u Hildesheimu postavil turbinu s 2 dynamostroji, jež dávají sílu 316 žárovek, dvou obloukových svítilen a veškerou sílu pro všechny stroje palírny na zpracování 8000—12.000 záparu, tři sečkovice, mlátičku, lis na slámu, stroj vrtací a dlabací pro kolářství, vrtací stroj v kovárně, vytahovadlo obilí, čistidla zrní, stroj stříhací na ovce, mlýnek na hnojiva, čerpadlo na hnojůvku a později pro elektrický pluh. Náklad na tento podnik obnáší 108.000 marek. Batterie accumulatorů má 26 cel a dává 315 ampère-hodin. Turbina pracuje od 5 hodin ráno do 7 hodin večer, jsou-li všechny stroje v pohybu. Kolik u nás kapitalu zakopáno je v řekách, jichž proudy by mohly sta a sta podobných závodů poháněti? Kdy asi u nás elektřina zavládne a usnadní i urychlí v zemědělství veškeré práce?

Museum Ossolińskich ve Lvově chová celkem 100.086 tiskopisův, a sice 10.486 hudebnin, 1938 atlasův a map, 3896 rukopisů, 2931 autografů, 79 podobizen, 264 musikalií, 26.022 rytin. Zbrojnice vykazuje 671 čísel, obrazů jest 895 a ostatních věcí musealních 2368. Sbírka mincí vykazuje 17.610 kusů, z těch je polských 4807 a starořímských 1030 již urovnaných. Medailií srovnaných je 4151 a z těch 1144 polských; bankovek polských 88, cizích 400.

Kolej na stromech. Dle amerických listů má Sonora County v Kalifornii nejzajímavější kolej na světě, neboť vedena tam železnice po vrcholech ohromných stromů přes propast mezi vrchy Stewart Point a Clipper Mills. Dvě olbřímské jedle kalifornské vynikly vysoko nad ostatní les v rokli jmenované. Místo aby se namáhali s budováním mostu, inženýři američtí zřízli obě jedle ve výši 70 stop a použili obou za mostové pilíře. Pak ještě jiné stromy na vhodných místech podobně zřízli, položili trámce, na ty pražce s kolejemi a za nedlouho parostroj s osobním a 4 nákladními vozy uháněl po neobvyklé koleji.

x.

ROZHLED.

V Brně, dne 27. října 1898.

Církevní zprávy. O biskupských konferencích v Rakousku vydána z Říma kongregací nad záležitostmi biskupů a řádů, instrukce v červnu letošího roku, v níž ustanovuje se: aby se biskupské konference v Rakousku konaly každých pět let aspoň jednou, dle potřeby i častěji; místo se určuje Vídeň; stálý výbor 7 biskupův ať se zvolí v plenarní schůzi, tento stálý výbor ať připravuje, co třeba, pro konference. Každoročně nechať se sejdou biskupové jisté určité provincie, kteří by radili se o zájmech užšího svého okrsku v místě nejvhodnějším, nejlépe tehdy a tam, kdy a kde koná se právě zemské sněmování, jemuž biskupové beztoho jsou přítomni. Předmětem porad ať jest: vyučování křesťanského lidu a mládeže — poměr mezi pastýřem a stádcem — semináře — katolická universita — nové vydání katechismu (zatím se už stalo) — ochrana církve a jejích statků — obrana autority a svobody sv. Stolice — podpora tisku katolického — manželství křesť. jeho důstojnost a svatost — disciplina v klášteřích ženských a u obojího kleru — spolky věřících na podporu zbožnosti a charity — svěcení svátků, pokud lze dle římské liturgie — znovuzřízení diecesních visitací a diecesních synod dle Tridentina — prostup všeho života a stavů křesťanstvím — péče o postavení lidu selského, dělnického, vystěhovalců — studium socialní otázky — duchovní správa u vojska — petrský halíř, podpora missií, podpora snah proti otroctví — vydávání spisů (na jednomyslné usnesení, totiž kde se jedná o vydání s bisk. autoritou) na prospěch církvi a státu — a podobné jiné záležitosti, jimž nejlépe se vyhoví společnou poradou a společnou akcí. — Sv. Stolice mimo to žádá, aby aspoň důležitější usnesení se jí předkládala k vědomosti.

Tyto biskupské konference pro Rakousko nařízeny už dříve papežským breve z 3. března 1891., přítomná instrukce obsahuje tudíž jen několik pokynův.

Kongregace obřadní vydala 5. srpna 1898. dekret („Litteras“), jímž se v jihoslovanských přímořských provinciích: Gorické, zaderské a záhřebské vyměřuje podstata, rozsah a oprávněnost slovanské bohoslužby. List kongregace obřadní stanoví právoplatnost slovanské bohoslužby ve staroslovanském (ne živém!) jazyku, dle bohoslužebných a obřadních knih v Římě vydaných, všude tam, kde aspoň od 30 let byla v užívání. Právo bohoslužby staroslovanské je realní, poutáno ke kostelu, k osadě farní, ale ne k osobě. Tu v těchto kostelích staroslovanská liturgie (hlaholským písmem tištěno) má výhradné právo. Pro lid, kde část obřadu nebo bohoslužby odpovídkami nebo zpěvem doprovázívá, nechať se vytisknou staroslovanské obřadní knížky latinkou.

Leč reální právo staroslov. bohosl. sděluje se částečně i osobám. Tak už v semináři má biskup před vysvěcením rozděliti kandidáty na staroslovanské a latinské, může-li toto rozdělení dobře se státi. Kněz postaroslovansku sloužící může pak i v latinském kostele sloužit staroslovansky mši svatou, ovšem jen tichou, jakož i latinský kněz ve staroslovanském kostele zase ovšem tichou mši svatou po latinsku. Leč kdyžby latinský kněz vypomáhal nebo zastupoval ve staroslovanském kostele, povinen je veřejné služby Boží konati po staroslovansku.

Tam, kde byl v Přímoří dosud zvyk při latinské mši svaté epištolu a evangelium zpívati a čísti v řeči lidové, slovanské, může zůstati nadále při tom, ale ať se používá řeči staroslovanské. Tam, kde by věřící sami žádajíce nějaké vykonání obřadu, jenž se děje za spoluúčinkování věřících (křest, oddavky), přes poučení knězovo stáli na tom, aby se jim obřad vykonal v řeči protivné zvyku toho kostela, obřad se vykoná privatně dle jejich přání.

Provincie, jichž se nařízení toto týká, mají 14 diecesí o 1420 farnostech. Biskupové mají napřed pravoplatnost dosavadního zvyku staroslovanské či latinské bohoslužby vyšetřit a dle toho pak jednou pro vždy rozdělit farnosti na latinské a staroslovanské. Poréčsko-puljský biskup Flapp už hned s oznámením tohoto nařízení kongregace rozhodl, že v jeho diecesi žádná farnost nepřetržitě a pravoplatně od 30 let staroslovanské bohoslužby neužívala, a proto veškeré farnosti že musí konati bohoslužbu řečí latinskou.

Předloha katolické samosprávy uherské vypracovaná zpravodajem subkomitetu podána v září tomuto užšímu výboru a zároveň předložena episkopatu ku schválení. Episkopat uherský však ve věci té rozdělen je na tři strany a už sama otázka, má-li se návrh sám, či až hotový elaborat předložit svaté stolici k posouzení, nedoznala jednomyslného rozluštění. Těmito rozpory v lůně episkopatu samého věc katolické samosprávy nejvíce se opozďuje a protahuje a též dle všeho rozplyne se v nic, nebo v bezvýznamné opatření. — Dne 10. října zahájila uherská komise pro upravení platů katol. duchovenstva pod biskupem Samassou svoji obnovenou, po leta uspalou, činnost.

Francouzští biskupové, jak minule jsme pravili, ve svém boji proti „amerikanismu“ v kleru vyžádali si pomoci v Římě. To však jen proti zdroji, odkud mínili, že se prýští. Nejnověji někteří biskupové obrátili se proti tomuto „disciplinu rušícímu novatorství“ v listech pastýřských. — Leč nejen amerikanismus, také křesťanský demokratismus začíná vzbuzovati prý obavy biskupů. Belgičtí, jak známo, ve svém sporu se vzmáhajícím se výstřelkem křesť. demokratismu po dvouletém asi boji zůstali vítězi — ve Francii by to sotva tak příznivě dopadlo, neboť vláda ve všem akci biskupů překážky klade a zvláště společnou činnost jejich dle „konkordatu“ zakazuje.

Dru. Heřmannu Schellovi vyvstal v posledních jeho snahách bojovník v Dru. Josefu Müllerovi, jenž vydal ve Würzburku brožurku podobnou, jen že dále jdoucí, Schellovu spisku „Der Katholicismus als Princip des Fortschritts“. Müllerův spisek, zřejmě se ostatně k Schellovi

hlásící, slove „Der Reformkatholicismus, die Religion der Zukunft.“ Dr. Müller směru, za nějž bojuje jako za reformovaný opravený katolicismus, prorokuje budoucnost. „Je nás málo ještě — těch totiž, kdož náležejí ke stoupencům toho reformovaného katolictví — ale máme za to tím více srdnatosti a ve skrytu mnoho bázlivých jde s námi. Reformované katolictví jest dnes mocí, jíž není možno si nevšímati.“ — Ta reforma katolictví dle Müllera má záležet v těchto věcech: Uznat a applikovat v katolicismu vymoženosti moderní vědy, zvláště ve filosofii a theologii; studium bohosloví přizpůsobit universitám a vůbec více si všímat universit; dáti opět slovo kleru ve věcech diecesanní správy věřících, zavésti diecesanní synody; leč nejen kleru i laikům poskytnouti možnost sblížiti se více s náboženstvím; zvláště větším rozšířením Písma svatého mezi věřícími; snažiti se o snášelivost co největší, jak v kritice, tak v životě, proto spolupůsobiti i s jinověrci ochotně a všude kde se to dá při dílech všeobecně dobrých a chvalitebných. V těchto požadavcích není, jak samozřejmo, nic, co by zásadám katolickým odporovalo.

Schellovi často vytýkány velké ústupky protestantismu. Müller jde dále, ač soustavně ještě nepropracovává svého reformovaného katolicismu. Sblížení věřících s církví, účastenství věřících a podíl kleru na „regimen“ církve, toť jsou mimo to požadavky, jaké dle všeho vyplynuly z úvahy výčitek starokatolické a hlavně pravoslavné církve, jež obojí nám katolíkům hlavně tyto věci vytýkají.

Otázka francouzského protektoratu na východě doznala největšího politického přiostření náhlým uvolněním pruského vyslance ve Vatikaně bezprostředně po řeči sv. Otce ke francouzským poutníkům. Bylo to přiostření otázky se strany Pruska. Poněvadž sv. Otec v řeči své k francouzským poutníkům nijak se neprojádřil jinak než v listě ke kardinalu Langénieuxovi, vidno z toho, že pruská vláda čekala jen na vhodný okamžik pomsty a výhružky pro budoucnost. Tím obojím bylo také uvolnění v. Bülowa. Styky tím nepřerušeny a do konce října snad bude jmenován i nástupce. Francie před rozhodným „ne“ celého Německa konečně musí ustoupit. Němci její ochranu odmítají; ostatně ochrana ta scvrkla se skoro už jen na „titulus honoris“. Aktuelně stávala tak, že spolu s vyslancem toho kterého národa ve věcech náboženské či církevní (ať osobní, ať majetkové) křivdy reklamoval zadržené právo i francouzský vyslanec u turecké vlády. V boji časopiseckém, jenž se před a za Rýnem o protektorat rozvinul, zůstaly německé listy svými důvody navrchu. V katolickém táboře hlavní slovo vedla „Germania“. Úřední projevy ukládány pak v „Kölnische Zeitung“.

„Germania“ jako „poslední slovo“ francouzským listům předvádí 16. října tyto důvody pro obsoletnost francouzského práva protektoratu. Počátek protektoratu francouzského není tuze chvalitebný. Francouzští panovníci dostali právo chrániti latinské poutníky na svatých místech za odměnu od tureckých panovníků, že jim pomáhali přímo i nepřímo v bojích proti Habsburkům. Francie toto právo své vykonávala však v minulých věcích dobře a záslužně, hájíc obětavě křesťanské poutníky.

Když r. 1856. pařížským mírem Turecko přijato bylo do svazku státův evropských, povstaly nové právní formy, jimiž poměr cizích poddaných v Turecku upraven, a právo francouzské ochrany tím samo sebou z velké části padlo. To se také zjevilo hned roku 1861. Tu Francie zakročila po řeži damašské v Syrii ne mocí svého protektoratu, ale po vyjednávání s velmocemi evropskými, pařížský mír podepsavšími, úkolem tím od nich byvši pověřena. Když pak v Egyptě urovnávány soudní poměry a v článku 7. z 10. listopadu 1874 ustanoveno, že ze soudní pravomoci zřízených mezinárodních soudů vyjímají se katolické ústavy, řády a vyučovací ústavy, jež stojí pod francouzskou ochranou, tu Německo 5. května 1875 podalo ohražení proti tomuto článku a podobně učinilo i Rakousko. Anglie pak, jež s Francií hlavně vyjednávala, přiznala, že protesty ty musí se připojiti jako zásadní doplněk ke smlouvě egyptské. Znova pak na berlínské konferenci r. 1878., když Rusko si činilo nároky na právo ochrany nad křesťanskými poddanými v Turecku vůbec, vysloveno tu zásadně, že v té věci všecky moci mají stejné právo, nejen každá hájiti svých poddaných, ale všecky pospolu ujímati se i křesťanských poddaných tureckých. V odstavci 62. totiž na návrh Anglie praví se: „Diplomatickým a konsularním zástupcům velmocí v Turecku přiznává se úředně právo ochrany nad svrchu zmíněnými osobami (poutníky atd.), jakož i nad náboženskými a dobročinnými ústavy a jinými na svatých místech a jinde.“ K čemuž prý Bismarck přidal vysvětlivku tehdy: „Tím na místo jediného národa vstupuje teď veškeré křesťanstvo.“ Leč v tomtéž odstavci praví se dále o Francii zevrubně: „Francii přiznaná práva výslovně se jí ponechávají, a samo sebou se rozumí, že ‚status quo‘ na posvátných místech oním určením nijak není dotčen.“

Tento „status quo“ však tehdy — prý — blíže nevymezen, nevysvětlen, ani se strany Francie za to nežádáno. Na to r. 1888. přišlo prohlášení propagandy, jímž francouzského protektoratu tam, kde dosud stává, i nadále má se šetřiti od církevních podřízených. Roku 1892. německý palestinský spolek v jedné věci potřeboval zastání. Spolek odmítl nabízenou ochranu francouzského zástupce, a když tento pohrozil mu vzdálením Lazaristů ze spolkového domu, obrátil se spolek se stížností proti francouzskému zástupci na sv. Stolici, tureckou vládu a říšskou vládu německou. Tato zakročila a tehdy sv. Stolice i Turecko přiznaly Německu právo chránit německé katolické ústavy na východě, a francouzský nárok odmítly.

Pro své katolické poddané a katolické ústavy od Němců založené vyhražuje si tedy dnes Německo znova právo ochrany, odmítajíc francouzské reklamace. Z vývodů „Germanie“ vysvítá sice, že Francie toho práva r. 1856. neztratila, že přiznáno jí i r. 1874. i 1878., jen že ji o skutečné vykonávání tohoto práva velmoci evropské krok za krokem připravují tím postupem, jak která domáhá se vlivu a styku s východem. Dřív, když právo toto bylo břemenem a povinností oběti vyžadující, užívala ho Francie nesporně; teď, když se právo toto ne sice v lucrativní, ale přece už ne tak nákladné břímě, jako druhdy, změnilo, velmoci jedna za druhou kus po kuse si je uchvacují.

V tomto přirozeném celkem rozdrobení práva protektoratu nastává ještě otázka, jaký stav by byl církvi prospěšnější: zdaž ten, kdy jedna moc hájí katolické zájmy všech, či když každá moc hájí své, a snad mnohdy i všecky pospolu hájí zájmů křesťanských? Společné zakročování velmocí ve prospěch křesťanů za poslední doby není dobrou známkou té „společné ochrany“. Ale tu jednalo se o turecké poddané! Když se však jedná o vlastní, každá z velmocí dosud účinně se chopila zastávání. Není pochyby, že by v tom případě byla i solidarnost velmocí, kdyby se měla projevit, větší a účinnější. Každá má dosti vlivu, ač nemožno neuznat, že vliv tří velmocí zvláště dnes je silný: Německa, Anglie a Ruska — všecky tři však bohužel jsou nekatolické. Německé listy vyčítají Francii, že v poslední době beztoho její vliv a činnost obranná ochabla, zvláště vůči pravoslavnému Rusku. Za to ona právě teď namítá, že němečtí katolíci vydávají své katolické zájmy protestantskému Prusku, které císařskou cestou, officielně-církevní protestantské hlavy německé, pevnou půdu ve Svaté zemi chce získati, a též získá.

Ježto hlavní důvod celého sporu o protektorat je přece jen politický a jen politické třenice boj oň tak rozdmychaly, může církev býti beze strachu o jeho výsledek. Čím více ochránců jí povstane, tím lépe pro ni. A dnes se ti ochránci zrovna jí vnucují!

Německé katolické ústavy v Palestině jsou dnes tyto: německý hospic v Jerusalemě s klášterem Borromejek a dívčí školou; v Kubebi u Jerusalema venkovský statéček hospodářský; statek v městě Tabgha u jezera Genezaretského s hospicem; klášter Borromejek v Kaifě se statečkem hospodářským a školou. Tyto všecky ústavy a usedlosti patří „Spolku palestinskému“. Mimo to jsou tu výlučně německé ústavy, spolkem oním podporované: klášter Milosrdných bratří v Nazaretě, missijní ústav v Gaze. Mimo Palestinu mají Němci veliký klášter Borromejek se školou a starobincem v Alexandrii.

Letos připadá 900letá slavnost založení pobožnosti a svátku Dušiček v katolické církvi, zavedená poprvé r. 998. opatem Odilonem z Clugny ve Francii. Pobožnost zprvu jen pro řádový dům zavedená rozšířila se brzy po celé církvi. Spolek pro oslavu památky 900letého zavedení pobožnosti domáhá se toho, aby privilej sloužiti ten den tři mše svaté, jako na Vánoce, udělená jen říším španělské a portugalské se všemi jich osadami 21. srpna 1748 papežem Benediktem XIV., rozšířena byla na celou katolickou církev vůbec. Biskup Perraud, v jehož diecesi (Autun) se slavnost slaviti bude, vymohl pro ten den v Římě dovolení celé diecesi, sloužiti aspoň dvě mše svaté. Rozšířením tohoto privilegia na celou církev by vlastně jen zaveden byl souhlas v menší její části. Neboť privilej tuto dnes vedle celého poloostrova Pyrenejského má celá střední a jižní Amerika a nynější i bývalé osady španělské a portugalské v Africe a Asii. Rozlohou, třebas že ne počtem duší, čtyři pětiny světa křesťanského.

Lúrdská zázračná uzdravení stoupají rok od roku. Dle lékařsky pověřeného seznamu za posledních 10 let uzdraveno tam

519 nemocných, z nichžto čtvrtina byli muži. Průměrně připadá na rok 52 uzdravení. Nad toto průměrné číslo vyšinuly se roky: 1896., 1897. a 1898. právě. Zvláště případy uzdravení v roce letoším byly nad míru četné.

*

Počátkem října konán v Děvíně na Labi sjezd „evangelického Bundu“ německého, jehož se účastnilo na 1500 osob. Spolek tento jest nad míru „štvavý a rvavý“, ač stále v ústech má jen lásku, mírnost a snášelivost. Tak i letos řečníci stavěli tyto své ctnosti na odiv, podotýkajíce, že je nemohou provádět v životě, protože s katolické strany se jim stále vnucuje boj. „Germania“ berlínská uveřejňuje o sjezdě tomto hlas protestanta samého, jenž srovnávaje krefeldský sjezd katolíků s evangelickým sjezdem děvínským, praví: „Jaký to rozdíl mezi oběma sjezdy! Tam v Krefeldu klid a mír, snášelivost a umírněnost, tu na Labi ‚Lutherzorn, Papstangst, Culturkampflust‘. Kdo uváží chladně obě schůze, přijde k poznání, že to musí divně dopadat s církví, jejíž hlasatelé místo aby léčili zející rány na vlastním těle, vrhají se na vznešenějšího a zdravějšího protivníka, s nímž přece konečně mají tytéž základní křesťanské pravdy. To jim jistě srdce lidu nezíská, tu jest potom dobře vysvětlitelno, že následkem tohoto pustého pastorského řádění více protestantů, kteří ostatně jsou jimi jen dle jména už, od rozpadávající se církve přecházejí k církvi katolické, zamlouvající se jim svým klidem, pevnou semknutostí a jednotou.“

„Oberprokurator svatého synodu“ ruského (zástupce cara v nejvyšším církevním sboru) vydal zprávu o činnosti „pravoslavných bratrstev“ za leta 1894 a 1895. „Pravoslavná bratrstva“ jsou diecesanní spolky, jejichž úkolem jest mravními i hmotnými prostředky působit k ochraně čisté pravoslavné víry proti nákaze bludů, k okrase chrámů, rozprostranění nábožensko-mravního vzdělání a k zařizování dobročinných ústavů pro lid i duchovenstvo. Činnost bratrstev dělí se tudíž na nábožensko-vzdělavací, missionářskou a dobročinnou. Vzdělavací snaha bratrstev není původní. Tu bratrstva ponuknuta byla úspěchy laických spolkův osvětových, ač péče o školy farní vždy patřila do úkolů bratrstev. Zvláště přednášky pořádané pro dospělé a částečně nahražující, částečně doplňující elementarní školní vzdělání jsou pozdějším článkem činnosti bratrstev, a také nejméně dosud pěstovaným v oboru vzdělavacím. Tam však, kde tato snaha úsilno se pěstuje pomocí knihoven lidových a přednášek soustavných, působnost diecesanních bratrstev doznává nejlepšího úspěchu. Zpráva sama vytýká tu jako dobrý účinek, jehož jinde nikde nezmiňuje, mravní povznesení celé osady a všeho obyvatelstva. Zvláště na ruském venkově tak zhoubně působící moc kořalen ochabuje. Rolníci kořalny zavírají, sestupují se ve spolky střídmosti, jsou rozmyslnější, pracovitější, ve všem podnikavější, zanechávají předsudkův a pověr, jimiž dříve život jejich mučen a znešvařován býval. Leč takováto úsilná činnost vzdělavací sděluje se jen ze Stavropole. Tu bratrstvo sv. Ondřeje a sv. Vladimíra konalo v letech těch na 140 takových učebných názorných běhů po různých

vesnicích a městečkách. Přednášky spojené s názornými obrazy konány obyčejně v neděli ráno přede mší svatou nebo odpoledne po „večerni". Lid proto vše přijímal také jako nějakou pobožnost, a tím lépe mu vše utkvělo a tím ochotněji pokyny přijaté v život uváděl.

Řecký svatý synod rozeslal letos všem biskupům nařízení, aby sestavili zprávu každý o životě a poměrech discipliny v klášteřích diecese a zprávu zaslali metropolitovi athenskému. Souvisí to s úmyslem zavésti reformu — velice už potřebnou — v řeholním životě církve řecké. Neboť neméně než světské duchovenstvo trpěly i kláštery všeobecným církevním úpadkem. Většina klášterů materielně i morálně špatně stojících bude dle všeho zrušena či spojena s jinými kláštery. Zvláštním přísným okružním listem nařídil metropolita athenský ve své diecesi vésti zevrubně zápis matrik, zvláště hochův, a ročně posílat výpis z matrik hochů státním úřadům. Křest totiž obyčejně se uděluje po známosti: otec zavolá si toho z kleru, koho má známějšího, po případě počká, až se něco naskytne. Při nedostatku kněžstva venkovského není to ostatně nic divného. A tak obyčejně farář o křtě právě nic nevěděl. A tak zůstávaly křty bez zápisu. Leč pro křestní hostiny, zvláště po křtu hochů strojené, jeden kněz druhého i předbíhal a sám se nabízel. Proto arcibiskup Prokopios nařizuje mimo to, aby se neopovážil jeden sahat do pravomoci druhého; každý ať ve své farnosti koná vše sám a jinam nepřebíhá.

Podobně jako v Řecku, tak i v Turecku a v Malé Asii zabývá se řecká církev celý letoší rok vyčištěním a reformami klášterů. Pro bitky, spory a rebellie v klášteřích na hoře Athosu musili dva opati býti synodem cařihradským vyloučeni z církve. Ale poddali se konečně, a mír nazatím na Athosu jakž takž zjednán. Mimo to „svatý synod" soudil letos též sváry a boje kláštera řeckého v Trapezuntě a na ostrově Pathmos. Leč to vše jsou jen osobní změny: v neurovnaném, pokleslém klášterním životě samém nic tím nenapraveno.

* * *

Věda a umění. Národohospodářské kursy v Praze počátkem října pořádané dle hlasu listů pražských se vydařily. Místnost byla prý vždy naplněna účastníky. Z venkova přítomni prý byli hlavně samosprávní úředníci obcemi vyslaní. Stálo-li procento těchto účastníků za to, pak by to byl zjev nejpotěšitelnější. Z Prahy a okolí byli účastníci společností míchanou a to jak všech odstínů politických tak i všech stavů společnosti. Nad průběhem a výsledkem kursu mají největší radost — socialní demokraté. Je to zvláštní proč ti právě? Doufají, že nebudou prý musit nadále bojovat už s lidmi s tak nezralými socialními názory, jako dosud — že kursy ty přece snad někoho poučily o dnešním přirozeném a nutném vývoji socialní demokracie!

Dne 8. října slavil prof. Jan Gebauer své 60tileté narozeniny, největší sic český žijící učenec, ale nehlučně, neokázale bez účasti národa, v kruhu nejbližších jen.

Na rok 1899. v rozpočtu nalézá se už i položka 100.000 zl. na moravskou techniku. — Při pražské technice má se zříditi konečně oddělení pro agronomii. Zatím už vybráni za professory Dr. Julius Štoklasa pro rostlinářství a Dr. Fiedler pro národní hospodářství, mimo to zřídí se docentura pro lesnictví. Za žádanou zemědělskou akademii je toto agronomické oddělení, zůstane-li při těchto třech stolicích, malou náhradou.

Nové české opery oznamují: Ludvík Lošťák svou „Selskou Bouři", jejíž prvina se už na Národním divadle pražském připravuje; Zd. Fibich: Pád Sarkuna (Arkony), libretto spracováno Anežkou Schulzovou a prof. Hanuš Trneček: „Andreas Orsini".

Čas sdělil nedávno, že Muchovy výstavky na Moravě, v nejužší vlasti malíře Muchy samého měly velmi slabý výsledek. Prorokovali jsme to už při zahájení brněnské. Není divu: umění vlastního krajana svým rázem leželo přece jeho sourodákům příliš daleko. Tu jasnou snivou pohádkovitost, tu sice má Mucha od nás, ale ta moderní manýra ji tak zcizila. A pak takové nepatrné — papírky pomalované! A i většina naší střední a nejvyšší intelligence svůj zájem umělecký dává poutati nejdřív kvantitou! — Mladá Morava ostatně letos jala se lid vychovávat pro jemnější vkus umělecký: tři ohlášené výstavky její byly asi prvním a posledním pokusem jejím a myslíme, že pokus ten zůstal bez hlubších stop a následků.

Stavitel A. Balšánek podal v pražských illustrovaných týdennících veřejnosti svůj návrh na ozdobu nového příštího mostu přes Vltavu na ostrov Střelecký vedeného. Navrhuje, aby si figurální výzdoba tohoto mostu obrala hrdiny a muže doby husitské: Milič, Hus, Jeronym, Jan ze Želiva, Rokycana, Žižka, Prokop Velký, Mikuláš z Husi, Roháč z Dubé, by tvořili dvojí vhodnou čtveřici monumentálních soch. Nad schodištěm na ostrov Střelecký, jež bude velikolepým uzlem mostu, mohla by stát jako středisko socha Husova; pan stavitel Balšánek myslí, že by to bylo místo nejvhodnější pro ni, a že by se tím snad spor pomníkový nejlépe rozřešil. Dle jeho názoru vůbec pomník Husův se na staroměstské náměstí nehodí, tam dle mínění jeho jednou bude chtíti lid český mít panovníka Jiřího z Poděbrad a pak „mučeníky bílé Hory". Dnes na staroměstském náměstí před skončením assanace Starého města nedá prý se vůbec nic dělat s jakýmkoliv pomníkem. — Svůj návrh vyslovuje navrhovatel velice reservovaně, bojí se, že narazí na obě strany: u radikálů, i u „klerikálů", že Husa na mostě nebude z nich chtít mít žádná.

Počátkem října (od 2.) uspořádána v Topičově saloně v Praze výstavka obrazů historického malíře polského Jana Styky, nyní 40tiletého, žáka zvěčnělého Mistra Matejky, a též jako tento pochozího z krve české. Nejvíce ceněným obrazem, národním v pravém slova smyslu, jest Stykova „Polonia", dějiny a utrpení polské za poslední století 1791—1891.

Český malíř Felix Jenewein, dostal nabídku z ministerstva přijati místo ředitele na malířské akademii vídeňské. Přes všecko

uznání „mladých“ a přes všecko vyznamenání z ministerstva kultu jest umění Jeneweinovo v Čechách „nepopularní“ — aspoň novinami projela „kocourkovská“ příhoda z Chrudimě, odkud mu chtěli objednaný oltářní obraz vrátit jako nezdařený. Teprv když ministerstvo „českým athenčíkům“ gratulovalo k tak zdařilému obrazu, rozmyslili si to a nechali si ho. Ale dosud tomu nevěří, že mají obraz tak zdařilý! Myšlenka nového českého slovanského sborníku zatím už definitivně a zdařile se uskutečnila ve „Slovanském přehledu“, měsíční revue sborníků zpráv, dopisův a statí o současném životě všech kmenu slovanských.

Dne 26. září postaven veliký kříž na památku přechodu přes Alpy ruského generála Alex. Vasil. Suvorova, jenž na pochodu svém proti generálu Franc. Lecourbeovi s vojskem ruským přestoupil Alpy průsmykem sv. Gottharda. Dne 25. září zemřel jeden z prvních průmyslníků ruských Armand Gregorovič Struve, jenž založil velikou továrnu dnes 9000 dělníků čítající v Kolomně, na vagony a železniční vozy a na stroje všeho druhu. Továrny jeho nejen v industrialním ale i v socialním ohledu byly vzornými ústavy. Jako vojenský inžinýr vyznamenal se novou stavbou mostu přes Dněpr v Kyjevě a Alexandrova mostu v Petrohradě.

Před lety docent štrasburské university Tremmer kopal a bádal v Kremlu po tak zv. „bibliothece cara Ivana (IV.) Hrozného“. Zachovaly se o ní totiž báječné zprávy, jaké drahocenné řecké, římské a hebrejské rukopisy obsahovala. Tremmer nic nenašel, ač několikrát se o to pokoušel. Ruský učenec Bělokurov ve velmi obšírném spise nyní báje o „knihovně Ivana Hrozného“ vyvrací. Na základě historického zkoumání svého tvrdí, že Ivan Hrozný žádnou takovou knihovnu, v níž by bylo bývalo na sta starých řeckých, římských a hebrejských rukopisů, neměl. Už v 16. století samém šly Evropou věsti o báječných archeologických pokladech této knihovny, ale byly už tehdy vyvráceny, když kardinal San Giorgio z Varšavy s poselstvem Lva Sapiehy vyslal zkušeného Řeka Arkadia, tento však nic, kromě obyčejných theologických knih, nenašel.

O uměleckém životě pražských Němců přinesla nedávno lipsko-berlínská „Gesellschaft“ referát, jenž zřejmě svědčí, jak pražští Němci nejsou „quantité négligeable“, odumírající společností! Umělecké literární večírky nejsou v pražských německých kruzích takovou vzácností, jako v českých. Večírků, na nichž oblíbení autoři, mladého i starého směru, z daleka až sezvaní, předčítali své nejnovější práce, bylo v minulé sezoně (zimní a jarní) několik. Ze známějších jmen byli tu pozváni a vystoupili Max Halbe, O. E. Hartleben, G. Falke a Detlev Liliencron.

Tentýž zpravodaj dotýkaje se českého uměleckého života, o němž má případný názor, praví na př. o dramatické tvorbě naší: „Český národ nemá skoro žádného moderního dramatika; proto se musí Národní divadlo spokojovat s prvinami ruských a jiných slovanských spisovatelů dramatických.“

K 1400letému jubileu pokřestění Franků poslal sv. Otec kardinalu Langénieuxovi latinský hymnus: „Vivat Christus, qui diligit Francos". Kardinal Langénieux navrhl rodáku remešskému, skladateli Theodoru Duboisovi, aby hymnus ten zkomponoval hudebně. Dubois vyžádav si papežské svolení, doprovodil slova papežská prý skvostnou hudbou. Z hymnu utvořil oratorium se soly i chory, na jehož dokončení pracuje a budoucí zimu předstoupí se skladbou před veřejnost. Francouzský list hudební „Le guide musical" oznamuje tuto událost pod názvem: „Papež librettistou".

Za příležitosti úmrtí Mallarméa, jenž byl učitelem frančiny, přinášejí francouzské listy vzpomínku na jeho korunovaného předchůdce Verlainea. Oběma básníkům mimo palmu prvenství od mladých jim danou bylo společné i to, že též Verlaine byl učitelem angličiny. Leč Verlaine neuměl ani slova anglicky. Přijal však přece na kterési střední škole (lycée) na venku místo professora angličiny. Rozumí se, že nic nevyučoval. Když přišel inspektor do třídy jeho, viděl, že žáci nemají o angličině ani ponětí. Verlaine mu to vysvětlil tímto didaktickým zařízením: „Poněvadž angličina činí hlavní obtíže ve výslovnosti, proto jsem první rok si umínil, že žáky své na tuto výslovnost navyknu. A tak my jsme dosud četli frančinu s anglickým přízvukem, neboť na základě mateřštiny žáci nejlépe se naučí jazyku cizímu." Byla to také poslední hodina anglická, jiż Verlaine na onom „lyceu" měl.

Místo Mallarméa nebude dle všeho jmenován nový „král" poesie francouzské. Hlasování teď uspořádal list denní „Le Temps", ale s nejistým výsledkem. Většina vážnějších lidí, jichž se zeptal interviewer „Tempsu" na jich mínění, odmítla se vyjádřit. Bratří Marguerite se vyjádřili na př., že republika poesie může zůstat zcela dobře bez presidenta. Přece však vyplynula tři jména jakýmsi souhlasem. Dva z často zmiňovaných poetů jsou přítomné generaci neškodni, jsou to Léon Dierx a José Maria de Hérédia, každý napsal jedinou sbírku básní už dávno a dávno, básní sice dokonalých, ale dnes už ustoupivších z literarního kolbiště. Třetím se jmenuje mnohoplodný, ale dosti plýtký Henri de Régnier. Dle všeho republika poesie zůstane skutečně bez presidenta.

Spisovatel konvertita Huysmans hodlá opustit zcela Paříž a usadit se v Ligugé v departementě Vienne, kde chce založiti tichou, po kláštersku skoro žijící osadu křesťanských spisovatelů francouzských, mysticky hloubajících.

Dne 7. října slavena za přítomnosti mnoha domácích učenců a cizích zástupců vědeckých 100letá památka největšího švedského učence, chemika Jak. Berzelia, jehož 100leté jubileum nastoupení vědecké dráhy a 50leté jeho úmrtí připadá (nar. 20. srpna 1779., zemř. r. 1848.).

Na mezinárodním hvězdářském sjezdě v Pešti pojmenována na počest Uher nejnověji (11. září) hvězdářem Wolfem v Heidelberku objevená planeta (asteroid) „Hungaria". Hungaria vyznamenává se tím, že její dráha je téměř kruhovitá a doba oběhu jest menší než všech dosud známých asteroid, vyjma planetu Wittovu v srpnu obje-

venou, ač-li se tato může k asteroidům počítat. Obnášíť totiž doba oběhu planety Wittovy 645 dní, Marsa 696 dní a Hungarie 970 dní. Nejkratší doba asteroidního oběhu slunce dosud známá byla 1158 dní.

Za nedávného padání létavic, „Perseidkami" zvaných, hvězdář bristolský (z Anglie) W. F. Deuning spolu s několika jinými učenci vypočítali dráhu, rychlost a výšku jednotlivých prskavek vzdušných. Pozorování dálo se mezi 30. červencem a 11. srpnem. Výška meteorů, v níž zazářily, byla od 64 do 92 angl. mil (16—23 zeměpisných mil) a výška, v níž dozářily a shasly, byla od 46 do 68 angl. mil (11·5 až 16·5 zeměp. míle) od země. Délka dráhy, již meteory vzduchem opsaly, byla 21—59 angl. mil (5—15 zeměp. mil). Rychlost, s níž se let létavic dál, byla rovněž různá: obnášelať 31—58 angl. mil za vteřinu. Mimo to zpozorovány dvě ohnivé koule velikosti větší než létavice „Perseidky" a také k nim nenáležející. Tyto koule se nalézaly mnohem výše, dráha jejich byla též mnohem delší, 191 a 196 mil angl., rychlost však byla mnohem menší než u shluku létavic „Perseidek". Obnášelať při kouli ohnivé dne 7. srpna pozorované jen 22 angl. mil za vteřinu.

Islandský učenec Dr. Thorwaldur Thoroddsen skončil toto léto svou zevrubnou a podrobnou práci na geologické a geografické mapě Islandu. Po 17 let rok co rok sám většinou s několika průvodci z lidu bloudil po nehostinných krajích Islandu, zkoumal půdu, ráz a podobu krajiny. Vědecká práce Thoroddsenova stojí tu jako unikum. Žádný učenec dosud sám a sám beze vší pomoci tak zevrubně a důkladně neprozkoumal geologické a geografické složení tak veliké krajiny, jako jest Island; a nejen tak veliké, ale především tak nehostinné, drsné, ledem, močály a rašeliništi pokryté a vulkanickými prorvami rozryté.

Na povzbuzení anglického premiera Salisburyho odhodlala se nizozemská vláda poslati novou geologickou a přírodnickou výzkumnou společnost do oblastí naleziště pověstného mezitvaru „Pithecantropus erectus", na Javu.

Zvláštní objev palaeolithický učinil italský prof. Scalabrini v Argentině v provincii Corrientes. Nalezena tu od něho malá lebka zkamenělá, již prof. Scalabrini poslal znamenitému craniologovi a zvláště znalci zvířeny z amerických „Pampas", Almeghimu. Lebka náleží zvířeti vymřelému a takových podivných tvarů, že nepodobalo se zvíře to žádnému známému ani žijícímu ani vymřelému druhu. Lebka je kulatá, nízká, sploštělá, 4 *cm* dlouhá a tolikéž široká; oční dutiny jsou velmi veliké, čelisti do předu nahnuté. Na lebce není žádných nosních dírek: nosní kosti jsou srostlé, do hrotu vybíhající a v před zahnuté. Sedlo nosní kosti mezi očima je silně vzad stlačené. Mozek tohoto zvířete byl asi velmi objemný. Dolní čelist v prostřed je rozdělená. Čelisti ty podobají se poněkud ptačí čelisti. Ale zuby podobají se zubům opice. Některé známky poukazují na podobu s poloopicemi, jiné na podobu s netopýry, jiné opět na ptáky, jiné zase na plazy. Nedostatek nosních dírek pak vůbec dosud nenalezen na lebce obratlovců. Bylo to asi zvíře velmi podivné.

V Öttingách v knížecím archivě nalezeny tři staré bully, z nichž jedna pochází od Karla IV. (českého) z r. 1355., druhé dvě z 15. století od Sigmunda, tehdy ještě krále uherského a německého nápadníka. Bully jednají o právech rodu Öttingenského. Pamětihodné na bullách jsou pečeti jejich, ne voskové, ale kovové krásné práce na aversu i reversu, jež pak spolu sletovány.

Koncem října má býti skončeno pořádání gothické sbírky starožitností u Nocery-Umbry nedaleko starých Tagin (nyní Gualdo), kde Totilas r. 552. poražen byl od Narsesa, před několika lety nalezené ve 167 hrobech. Sbírka nachází se v Museu lázní Diokletianových, čítá na tisíce čísel a plní tři sály. Jsou to zbraně, ozdoby, domácí nářadí gothické v takové hojnosti, že římská gothická sbírka bude první toho druhu.

Oznámený už „Archiv pro výzkumy staroegyptské“, zvláště v oboru „papyrusův“, od počátku roku 1899. má vycházet v Lipsku. Dosud v staroindických a staroegyptských vědách dominovala Anglie, Německo se i tu domáhá nyní vůdčího místa i slovníkem staroegyptským, jenž má býti vydán na podnět císaře Viléma i nyní „Papyrus-Archivem“. V čelo se postavil Dr. Ulrich Wilcken, professor ve Vratislavi; pro „Archiv“, jenž má v latině a ve čtyřech řečech evropských: němčině, angličině, frančině a italštině přijímat příspěvky, získána už celá řada spolupracovníků z Rakouska, z vídeňské university Dr. Mitteis. — Objevy papyrusů v Bahnasseh v Horním Egyptě (starý Oxyrhynchos) od angl. učenců Grenfellsa a Huntsa učiněné, známé pod názvem „oxyrhynšské papyrusy“, vydávány nyní po prozkoumání tiskem v Anglii. Vyšel 1. svazek obsahující 158 textů. Jsou to texty řecké. Obsah tohoto prvního dílu jsou různá akta soudní, dopisy soukromé, smlouvy i literarní zlomky. Z protokolův úředních mnohý nový rys osvětluje život nejzazšího konce říše římské: státní, veřejný i soukromý několika století před Kristem i z počátků doby císařské. Mezi literarními zlomky nalézá se nová, dosud neznámá báseň básnířky Sapfo, různé jiné zlomky básniček, kusy divadelní, zlomky elegií, lyrických básní neznámého původu, většinou z doby římsko-hellenistické.

Asijské museum ruské akademie věd získalo vzácnou sbírku starých rukopisův indických v Kokandě objevených. Jsou z nich některé z prvního století po Kristu. Psány v řečech různých, dva získané od švedského jednoho missionáře v Kašgaru psány v řeči dosud vůbec neznámé.

Na vyzvání prefekta Vatikanské knihovny, P. Ehrleho, konána ve Sv. Havlu švycarském 30. září a 1. října konference obeslaná bibliothekáři a řediteli museí z celé Evropy, radivší se o způsobu, jak by se nejlépe dalo pečovati o uchování starých rukopisných památek. Ke konferenci připojila se výstava nejvzácnějších rukopisných památek Vatikanské knihovny. — Vídeňská akademie věd vypravila vědeckou výzkumnou výpravu do Hadramautu v Arabii.

Od 29. září do 1. října konán v Amsterodamě pátý sjezd mezinárodní pro historii umění. Spolek pro pořádání umělecko-

historických kongressův odloučil se na sjezdě od umělecko-historického institutu florenckého, ježto spojení toto dříve působilo diplomatické obtíže. Sjezd budoucí určen do Antverp. Královské hlavní město Praha mělo by se postarat co nejdřív o to, aby některý z budoucích sjezdů konal se v Praze, než nejrázovitější památky budou rozbourány a zastavěny. Snad by přece některá cizí autorita umělecká zmohla víc svým pokynem, než domácí hlasy.

Dne 11. října konána v Londýně konference pro vědecký katalog mezinárodní, o jehož návrhu minule jsme se zmínili. Anglie, 5 jejích velikých osad (Kanada, Indie, Cejlon, Kapsko, Australie) a 12 jiných států zastoupeno bylo 31 delegaty. Z Rakouska byli to vídeňští professoři Boltzmann a Weiss. Z usnesení konference vyjímáme: Italština přijata jako čtvrtá řeč, v níž psané vědecké tituly nebudou se zvláště překládat. Jako samostatná disciplina přijata ještě anatomie, tedy celkem 17 jich bude (viz minulý výčet), zeměpis omezí se pouze na mathematický a fysický, jiné obory geografie nebudou zařaďovány. Každá disciplina samostatná dostane zvláštní symbol jako svou známku, ne tedy písmenku abecedy. Katalog bude se pořizovat v lístkové i knihové formě. Sestavit se mají ještě zevrubné klassifikační tabulky pro každou vědu. Zástupcové států jednotlivých neusnášeli se o ničem definitivně, nýbrž pravili, že jsou vysláni jen na vyslechnutí, ne na uzavírání závazků.

Dne 3. října sešel se ve Stuttgartě mezinárodní sjezd pro měření země. Předmětem porady bylo zvláště kolísání zemského polu.

Novinářský mezinárodní sjezd letoší v Lissaboně určil už na budoucích pět let místa budoucích sjezdů: 1899 Řím, 1900 nejisto, ale nejspíš Paříž, 1901 Karlovy Vary, 1902 švycarské některé město a 1903 Heidelberg.

Nedávno jsme se zmínili o usnesení nizozemských knihkupcův, odmítnuvších přistoupiti k literarní konvenci bernské (na ochranu literarního a uměleckého majetku). Po tomto usnesení rozvířil se v Nizozemí boj pro a proti přistoupení k oné smlouvě bernské. Nakladatelé nizozemští jsou pro bernskou konvenci. Také nizozemští spisovatelé a umělci zasazují se o konvenci tuto. Vydáno provolání k utvoření soukromého spolku spisovatelů, nakladatelův a knihkupců stejně smýšlejících, kteří by neustali se o to zasazovat, aby Nizozemí uznalo ochranu duševního majetku a k bernské konvenci přistoupilo.

* * *

Z národního hospodářství. Výstava stavitelství a inženýrství českého celkem vykazuje návštěvy něco přes půl milionu. I to je dosti silné číslo, povážíme-li, že výstava přece při svých populárních attrakčních závodech zůstala výstavou specialních odborů a to dosti nezáživných při svých diagramech a plánech, jež na výstavě samé z obou oborů povídaly přec nejvíce. Názorná a modellová část výstavy byla pro širší obecenstvo instruktivní i zajímavá, ale málo význačná

pro všecku tu českou práci technickou. V posledních dnech září a prvních října uspořádán na výstavě sjezd českých techniků, jenž spojen s přednáškami, vykládajícími vývoj a dnešní stav české práce, i dotýkajícími se zájmových záležitostí jednotlivých oborů. Strojnictví, stavitelství vodní, meliorační práce, stavby mostové, stavitelství pozemní, byly předměty přednášek i při stavitelství vodním poukazováno více na budoucnost jeho při kanalisaci Labe a Vltavy, než na minulost; při zanedbanosti řek v našich zemích zajisté mnoho se nedá mluvit o provedených velkých stavbách, leda že by o prácích přípravných k nim. Také ne všude byl to druh jen český, na nějž při rozkvětu české techniky bylo poukazováno. Zvláště ve strojnictví při vodních stavbách a melioracích i mnoho německých jmen v posluchači i diváku zanechalo disharmonický dojem. — Při všech těch oborech technických stýkajících se tak úzce s uměním, nejméně bylo na výstavě zastoupeno toto. Materielně a vědecky mnoho česká práce zmůže, kolik zmůže tam, kde stýká se s uměním, nebo kde by měla i umělecké stránky dbát, nevyznačeno nějak význačně — i ve výstavce stavitelské, jež největší váhu na uměleckou stránku kladla, bylo to vše rozhozené, roztříštěné, bez individualit a bez rázu. Dle všeho to je však právě ten ráz umění v českém stavitelství.

Vyrovnání rakousko-uherské je stále na tomže místě a téže jakosti, třeba že se na něm pracuje a kritisuje se už po tři, čtyři leta. Pomineme-li zcela politickou stránku jeho i věcný jeho obsah, nedoznal od r. 1896. až do nynějška nějaké změny a snad ani nedozná. Vlády se vyrovnaly, parlamenty nechtějí. Dle slov uherského premiera dokonce ani na úmluvě vlád nic měnit se nesmí. Kritika oposičních stran v rakouském výboru vyrovnavacím, ač ostrá a případná namnoze, vyznívá proto nadarmo. I při nejaktualnějši hospodářských poměrech dělá se před Litavou i za Litavou teď už — jen politika.

Tato politika hatí víc než samo vyrovnání. Svrhla i dobrého ministra obchodu dra Bärnreithera, v nějž a vším právem velkoprůmyslné kruhy i dělnické vrstvy skládaly dosti veliké naděje. Byl to moderní socialní politik a národohospodář, plný plánů a počinů. Ustoupil politice. Zanechal po sobě dva ústavy: hospodářskou a průmyslovou radu a statistickou dělnickou radu. Nástupce Bärnreithrův bar. di Pauli slíbil pokračovat ve šlepějích předchůdce svého, ale má víc dobré vůle k tomu než všeho ostatního potřebného. Je to zas jednou ministr politický v hospodářském ressortu. Dobře obsazená hospodářská místa byla předností Thunova ministerstva: najednou už to zkaženo.

České zemědělské kruhy pozdvihují nejsilněji hlasu svého proti vyrovnání. Rolnictvo čistě mladočeské v Čechách a lidově národní na Moravě k postupu poslanců českých, kteří se svými hlasy zaváží asi pro vyrovnání, staví se jen napolo odmítavě — zcela intransigentní jsou však samostatné selské strany, česká zvláště. Ta nyní v doplňovací volbě za Písecko vysílá na říšskou radu i svého mluvčího. — Rolnictvo právem se bude viděti zrazeno při novém vy-

rovnání s Uhrami, neboť všichni naši poslanci, žádnou stranu nevyjímaje, v honbě za popularitou vyrovnání jakékoliv s Uhrami prohlašovali po leta za poškozování zemědělských zájmů našich. Vypuštěno i heslo celní rozluky jako nejlepší prostředek ku zhojení křivd zemědělství rakouského. Nyní však vyrovnání, bude-li schváleno parlamentárně, schváleno bude těmiže poslanci, kteří proti němu řečnívávali. Tak se vždy a všude mstí demagogismus a přeháněné honění se za popularitou. Zadrhne se do vlastní léčky. Všichni ti nespokojení agrarní agitátoři zapomněli druhdy říci rolnictvu, že výlučné ochrany, jakou mu slibovali a k jejíž postulování je nabádali, může si žádat jen to odvětví výroby, jež stačí hradit všecku domácí spotřebu. Čím méně na to stačí, tím více stát ve svém vlastním zájmu a v zájmu vlastního obyvatelstva samého musí připouštěti cizí výrobek do země, ba on se musí o to přičiňovat, aby nedostávající se přivábil co nejlaciněji. Ochrana celní jest sice nejjednodušší a nejpohodlnější, ale v mnohém případě nejnákladnější a tísnivá pro všechny. A takovou by byla už dnes u nás přílišná ochrana celní pro zemědělské výrobky. Ten kdo ji sliboval našemu rolnictvu, prohřešil se na něm, protože je sváděl s cesty jiné lepší ochrany.

Výsledkem konaných letos průmyslových anket má býti zahájená nyní dotazníkem k obchodním komorám, oprava práva akciového. Na přílišné stížení podnikatelství stěžováno si také v oněch anketách a už dlouho před nimi šel jeden hlas kruhy průmyslu i velkokapitálu že akciová komisse v ministerstvu vnitra, mající právo udělovat koncessi k akciovým podnikům, jest už dnes zastaralá, vyšlá z poměrů. Jeden popruh tísnící až dosud podnikatelského ducha, má tedy v brzku býti uvolněn. Zda na prospěch jen velkokapitálu či všeho obyvatelstva, to ukáže způsob opravy práva akciového. Jiné stížnosti, totiž na přílišné obmezování a týrání průmyslu se strany politických a zdravotních úřadů, vyšla vláda vstříc nedávno zvláštním nařízením, jímž poroučí úřadům politickým, aby poněkud vůči průmyslu uvolnily. To neznačí nic jiného leč, aby litera zákona v ohledu zdravotním nebrala se při závodech průmyslových tak přísně. Tak výslovně nařízení mezi jiným dává pokyn úřadům. Myslíme, že by se bylo průmyslovým kruhům vyhovělo líp, kdyby tíživé formalie úřední se byly omezily a ulehčily. Uvolnění zdravotních předpisů, jež u nás bez toho nebyly tak přísně doslova brány, a jež málo kde ve všem byly zachovávány, uškodí víc na vše strany, než prospěje průmyslu. Tu naše úřady, zvláště na venkově, byly víc než shovívavé. Možnost zřízení závodu byla nade vše: získati kraji výnosný zdroj výdělkový byl až dosud mocným lákadlem, jež varovný hlas zdravotních ohledů vždy přehlušovalo. Má-li to býti nyní ještě shovívavější, nebude dobře. Není tím asi míněno, aby se nedbalo ani přímých zdravotních opatření uvnitř v závodě při práci — toť by bylo příliš nesocialní, křiklavě nelidské uvolnění zákonů na ochranu dělnictva. Míněny tu širší předpisy zdravotní: znečišťování řek a vody vůbec, znečišťování ovzduší, nebezpečí ohně, výbuchu a p. — Ale tyto ohledy zdravotní nejsou

proto méně nutné, že jsou všeobecné! Naopak, škoda jest tu tím větší, ježto se přímo zasahuje větší množství lidí, i těch, kteří při ní súčastněni nejsou.

Císaře Viléma II. cesta na východ nevypadá konečně nic jinak, jako cesta za zvelebením stykův obchodních. O politické přátelství Turecka zajisté nikdo stát nebude, jedná se jen o hospodářskou prevalenci. Jak dalece dnes už Německo navázalo své obchodní styky s Tureckem, ukazují tato čísla za poslední leta 1893: 40·96 mil. marek, 1894: 34·384 mil. m., 1895: 39·028 mil. m., 1896: 28·021 m. m. a 1897: 30·921 mil. m. Na první pohled zdá se tedy, že vývoz tento klesá. Ale není tomu tak. Ve vývozu od r. 1890. zahrnuty jsou též všecky dodávky stavebního materiálu pro dráhy železné v Turecku a v Malé Asii, jež vesměs podnikány jsou německými společnostmi, a pak velké dodávky vojenské v Německu objednané. Stavební materiál železniční právě v letech 1894.—96. zaujal velikou část tržby. Bez něho poslední leta ostatního zboží vyveženo 1895 za 21·2 mil. mar., 1896. za 20·5 mil. mar. a 1897. za 27·2 mil. marek. Z celého vývozu německého o 3.786,241.000 markách jest vývoz do Turecka sotva 1% silný. Ale přece Turecko nachází se mezi těmi zeměmi, s nimiž zvýšení tržebních styků leží v plánu hospodářské politiky německé. Více než vývoz německý do Turecka stoupá dovoz z Turecka do Němec. Nečiní dosud ani ono 1% dovozu německého, nýbrž jen 0·6%, ale za poslední čtyři roky stoupl přece ze 0·4% na 0·6%, čili prostými čísly: z 18·8 mil. marek na 30·5 milionů marek. V tržbě Turecka zaujímá Německo se svou kvotou ovšem ještě daleko za Rakouskem a za Anglií místo — ale na 8—10% přece už se vzmohlo se svým podílem.

Jakými všelijakými kombinacemi za nedávného vzrušení bratrských citův anglosaských s té i oné strany atlantického oceanu snažili se dokázati možnost a výhodnost britsko-americké solidarity, dokazuje v „North American Review“ (září) článek Rich. Templea: „Angloamerický svaz postaven vůči Evropě.“ Při oceňování obou stran staví Temple proti Anglii a Unii jen spolek Francie, Německa a Ruska, jakožto těch velmocí, s nimiž anglosaské zájmy kollidují v Africe a v Asii — jichž poměr v Evropě samé i v Americe s obou stran jest hospodářské soupeřství. A tu oba spolky soupostaveny vykazují: obyvatelstva Angloamerika: 475 mil. a to bílého 125 mil., barevného 350 mil. duší. Evropský trojspolek: 285 mil. duší, z toho bílého obyv. 221 mil., barevného 64 mil. Rozlohou onen: 15¼ mil. čtver. mil (angl.), tento 13¾ mil. angl. mil čtv. Pobřežní linie onde 62.000 mil angl. dlouhá s 19 přístavy prvého řádu, tu 17.000 mil angl. dlouhá s 5 přístavy prvého řádu pouze. Dráh železných na území angloam. 258.000 mil. angl., na území evrop. trojsp. 79.500 mil. angl. Cena roční výroby onde 1.600 milionů št., tu 1.120 milionů liber št. (libra št. = 12 zl.) Loďstvo obchodní onoho spolku má nosnosti 11 milionů tun, tohoto 3,750.000 tun. Uhelná těžba onde páčí se na 405 mil. tun ročně, tu na 138 mil. tun. Těžba železa onde na 25 mil. tun,

tu na 20 mil. tun. Příjmy státní: onde na 377 mil. liber št., tu na 405 mil. liber šterlinků. Armády čítají onde 1 milion mužů dohromady, tu 7 mil. mužů. Loďstvo válečné angloam. čítá 410 lodí, evrop. trojspolku 381 lodí.

Tu by zcela dobře ještě i Rakousko a Italii jako ostatní dvě velmoci evropské možno bylo vzíti do počtu a teprv s těmito vyvážila by celá velmocenská Evropa jedinou unii Anglie a Ameriky anglosaské. Takovými mohutnými zdroji vládne dnes už národ anglicky mluvící. Jen na jednom místě citelně ustupuje unie angloamerická: v počtu bílého obyvatelstva. Tu jediné Rusko ji vyváží. A ježto člověk jest hlavní zdroj bohatství a moci každého státu: právě tato okolnost zasadí dřív či později dnešní nadvládě světové anglického plemene smrtelnou ránu.

Hornické hnutí, které koncem srpna v severočeských hnědouhelných pánvích začalo už nabývati hrozivé povahy, odmítavou odpovědí majitelů dolů přece nerozpoutáno a nepodrážděno. Dělnictvo přijalo odmítavou odpověď, zvláště odmítavou co se zkrácení směny na 8 hodin týče, s klidem, schovávajíc si vynucení požadavků svých na jinou příhodnější dobu. — Sjezd německé socialní demokracie ve Štuttgartě od 3. do 8. října přinesl letos opět několik zajímavých momentů z poměrů v této nejmohutnější politické straně světa. Hned první dny nastal boj dvou směrů proti sobě. Při jednání o taktice strany a o politice říšských poslanců narazily na sebe prudce směr radikalně-revoluční a směr mírně oportunní. Narážely i dříve na sebe. Boj a srážka není nic nového. Ale kdežto dříve vždy nejakými frásemi bojovnými nic neznamenajícími obě strany se setkaly v prohlášení oběma zadost činícím, letos směr oportunní neúprosně odmítl všecko radikalně-revoluční bouření a vydobyl svému stanovisku oportunnímu uznání. Přes to mohou ještě přijíti doby, kdy radikálové dostanou se znovu na vrch. Vůdcové už zůstanou asi oportunisty, ale massy se mohou co chvíli změnit a taktiku zvrhnout. V čele červených radikálů stály dvě jediné demokratky-delegátky na sjezdu přítomné — obě dvě z Ruska pocházejí! — Jiným zajímavým zjevem byl spor o politiku celní. I tu tentýž boj se odehrával: zásadní svobodáři s ochranáři mírnými se tu utkali. Boj rozhodnut, jako dříve rozhodován mezi radikály a oportunisty politickými. Resoluce radikálů hospodářských přijata, ale s částečnou pozměnou ve smyslu oportunistů hospodářských. I tu asi bude se v budoucích letech strana sbližovat čím dál víc s celní ochranou. — Protimarxista strany dr. Bernstein, jenž od tří let neustává tvrditi, že předpoklady Marxovy o náhlých krisích a přerodech společnosti lidské jsou mylny, poslal sjezdu písemné prohlášení těchto svých názorů. Sjezd je vyslechl, ale nerokoval o nich, jen zkrátka odloženy jako mínění vědecké, o němž možno přemýšleti, jež však není pravdivé. Bernstein popírá hlavně theorii o zproletarisování společnosti a o přerodu nynější společnosti v budoucí socialistickou zbědněním a ochuzením ohromných zástupů, splynutím bohatství v několika málo rukou. Naopak ne zbědněním, ale povznesením nízkých

vrstev lidu dojde se lepší budoucí společnosti — v socialním státu, jenž povstane klidným vývojem zdola nahoru, ne však náhlým násilným převratem. — Tyto zásady, jež Bernstein hlásá v theorii, jsou ostatně řídícími a vůdčími pro socialní demokracii v praksi. Jsou to zásady, k nimž přichází „soudruhové“ přemýšlením a jimž i ostatní po delším přemýšlení nebudou moci upříti oprávněnosti.

Francouzští marxisté měli sjezd svůj od 17. do 20. září v Montluçonu. Gerardisté dle vůdce, Marxisté dle zásad, jež vyznávají, domohli by se rádi vůdčího vedení mezi socialisty francouzskými, kteří dělí se na 5 stran. Navrhují proto stále ostatním stranám spojení. Vědí, že by brzy všecky ovládli: Majíť na své straně nejlepší právě síly. Navrhli i tentokrát ústřední výbor smiřovací, ale ostatní sotva přistoupí. Nejbližší jsou jiní ještě z jedné strany possibilisté, kteří jsou víc občanskými radikály, a z druhé strany Alemannisté. Francouzští marxisté podobají se ve všem německým socialistům, i v tom, že mají ve vedení svém silné procento židů.

Městské úřady pro sprostředkování práce v Německu měly 28. a 29. září sjezd svůj v Mnichově. Zajímavo jest, že tentokrát městské tyto úřady samy vyšly vstříc zemědělským přáním po zdržení proudu dělnictva z venkova do měst táhnoucího. Přijata resoluce, jíž udávají se různé způsoby, jak by bylo lze lid na venkově zdržeti, a nepotřebný lid pracovní v městě na venkov odvésti. Padlo při tom ještě i mnohé trpké a přímé slovo proti junkerům, poukazující na jejich špatné mzdy a špatné zacházení s dělnictvem, ale přes to všechno že v průmyslových kruzích nastalo přesycení a překrvení pracovních svalů, a že snad i z jiných důvodů průmyslové kruhy hledají spojení se zemědělskými. Proti nesocialním prakcím průmyslníků, dovedly městské poptavárny německé uhájit svou neodvislost a nestrannost.

Letoší sjezd anglických „trades-unions“, odborných to spolků dělnických v Bristolu, přinesl konečně tak často už od socialistů marxistů požadované usnesení o postátnění všech prostředků výroby, jakéhož usnesení klidně myslící angličtí dělníci dlouho nechtěli připustiti, nazývajíce to na nic nepotřebnou utopií, a politickou agitací. Tím konečně $1^1/_2$ milionů dobře sorganísovaných dělníků anglických přiznalo se k evropsko-německému státu budoucnosti, jenž během let se scvrkl na postátění prostředků výroby.

Přes všecko pronásledování socialismus v Uhrách nevymizel ani agrarní, ani industrialní, ani jako organisace politická odborná, ani jako organisace politická. Ba teď, kdy schůze i organisace se provádějí tajně, vláda je tím bezmocnější, poněvadž nic neví. Na vánoce chystají agrarní socialisté sjezd do Ceglédu, na němž budou se radit o prostředcích k odstranění letošího zákona protistávkového. Také politická organisace touž dobou chce konati sjezd svůj v Ceglédu: programem jest pozdvižení hlasu za politická práva lidu a samostatnost země (!).

Od počátku letošího roku v německém Remscheidu vlekl se spor mezi nemocenskou pokladnou a lékaři. Pokladna pro-

hlásila zásadu, že přijme lékaře pouze ty, kdož přistoupí na podmínku, že budou jen jejími služebnými lékaři, prakse jiné nevykonávajíce, s pevným ročním služným. Bylo vedeno mnoho dlouhých diskussi sem i tam. Lékaři to prohlašovali za nečestné býti sluhy pokladny dělnické a pod. Konečně přece však našlo se dosti lékařů, kteří podmínku přijali. Pokladna zcela správně vytýkala lékařům jich lačnost po výdělku. Remscheidský system se ujímá.

* * *

Školství. V táboře učitelském to divně vře a bouří. Jedni okázale tíhnou k socialistům, jiní přilnuli k novějším proudům pokrokářským, starší pánové drží se oficielního mladočešství a jenom hrstka myslících hlav rozhodně se kloní k jedinému východišti z nebezpečných zmatků, veřejně se hlásí k positivnímu křesťanství. Tato skupina učitelská hned z počátku zaujala určité stanovisko k učitelstvu německému prohlásivše, že s katolickým učitelstvem německým bude vyhledávati a udržovati styky přátelské. To byla veselá vojna, když se to „proklubalo“. To bylo zrádcování, to byla kalná voda na liberální mlýny, výhradně privilegovaného vlastenectví patentního firmy „Svobodomyslné učitelstvo et consortes“. Tenkráte páni liberálové si ještě nebratrsky leželi ve vlasech. Však za půl roku — jaká změna! Napajedelská učitelská jednota „Komenský“ jednomyslně vyzývá Ústřední spolek učitelský jednot moravských, aby se dohodl s německým Lehrerbundem a svolal společný sjezd veškerého učitelstva bez rozdílu národnosti. Ku sjezdu ať pozve poslance z obou národních táborů a tam ať projeví veškeré učitelstvo své tužby a přání stavovské. Podobně i mladé učitelstvo chystá s Lehrerbundem sjezd společný, na němž má býti jednáno o stavovských otázkách mladšího učitelstva. V nynějších rozporech národních zajisté jest tento sociální zjev v učitelstvu českém nad míru zajímavý a pozoruhodný.

Kdežto učitelstvo k hájení stavovských zájmů slučuje se bez ohledu na příslušnost národní, přiostřuje se nechutný boj liberálního učitelstva proti učitelkám v Kutné Hoře roku minulého započatý — o skyvu chleba. Z tábora „pánů“ velmi nešetrně útočí na učitelky a doporučuje se jim jak všehojící arcanům — čepeček a kolíbečka. Kterýsi výtečník dokonce upřel učitelkám nevdaným schopnost děti vychovávati. To prý dovede jenom matka. Na tento více než nešetrný, ba přímo nedůstojný útok velmi svižně a řízně odpovídá anonymní obhájkyně učitelek pozoruhodným článkem v Našinci uveřejněném, kdež velmi šťastně a elegantně útok odráží dokazujíc pádnými důvody, že způsobilost vychovatelská ženě jest vrozena. Velmi důvtipně dokazuje, že právě manželstvím učitelka se úplně odcizuje svému úřadu, neboť nelze sloučiti povinnosti choti a matky s povinnostmi učitelky.

S t u d i u m ž e n na vysokých školách u nás rychle se vzmáhá. Pro zimní běh zapsáno letos na filosofické fakultě vídeňské 40 posluchaček, a sice: 14 řádných, jež mají maturitní zkoušky gymnasialní, a 26 mimořádných s přiměřeným vzděláním přípravným.

Zemská konference moravského učitelstva rokovala o těchto časových otázkách: 1. O polodenním vyučování, 2. O kreslení bez stigem, 3. O okresních útulnách pro spustlou mládež, 4. Nutnosti osnovy opraviti, 5. Jak se osvědčily úlevy, 6. Je-li žádoucno, aby učitelům dostalo se vyššího vzdělání a 7. Oprava školních tiskopisů.

Jak vážně se pracuje v táboře mladých a jak samostatně se myslí u liberálů, k tomu malý dokladeček. Měsíc po katolickém sjezdě pražském uveřejňuje „P. z. B.“ referát o jednání sjezdu, pokud se týkalo otázky školské. Za měsíc nezmohl se vůdčí orgán radikálů na více, než že doslovně otiskl posudky a zprávy z Nár. Listů i s tím Škultétym ze Šestovic na Moravě a jinými duchaplnými objevy. „Svou“ úvahu končí hlavní orgán pro odborné pěstování nabubřelých frasí a přejilého bombastu mělkého tímto souhrnným posudkem: „Učiteli uč a vychovávej, až bude pan vikař zkoušet, dostane pan farář pochvalu.“ S takovými obhájci a znalci školské otázky arciť těžká věc o škole a výchově.

Podivné proudy zmítají učitelstvem vůbec a českým zvlášť. Jedni ženou se dál a dál na šikmé ploše nezdravého radikalismu a tonou v socialismu demokratickém, jiní houževnatě drží se vybledlého liberalismu, jehož sláva je v koncích a bankrot nepopíratelný. Značná část apaticky nevšímá si, co kolem nás bouří a vře, mechanicky konajíc formální povinnosti, nejmenší pak část mužně postavila se proti proudu liberalistickému odhodlaně hlásajíc: zpět ku kříži, zpět ku křesťanství praktickému. Tyto proudy patrny jsou také v učitelských časopisech, z nichž Česká Škola, Český Učitel a Školský Obzor hájí školu beznáboženskou a hlásají krajní radikalismus ve všem. Náboženský výchov sice připouštějí, ano i za nutný jej uznávají, ale o škole náboženské nechtějí ani slyšeti prý jedině z té příčiny, že nezbytně je spojena s dozorem kněžstva a nadvládou jeho nad učitelstvem: toto stanovisko zastávají „Komenský“, „Posel z Budče“, „Národ a Škola“ a „Učitelské Noviny“. Bezbarvé v té otázce jsou: „Časopis Českých Učitelek“ a brněnský „Učitel“, kdežto příznivé snahám katolického učitelstva zaujímá stanovisko jenom „Beseda Učitelská“. Snahy katolické důrazně hájí jediný katolický list vychovatelský „Vychovatel“, který však dosud nevyhovuje požadavkům doby tak jak si přejeme, neboť maje sloužiti dvěma pánům — katechetům a učitelům — a maje také dvoje řízení, nemůže dostáti úkolu. Třeba pomýšleti na zdravé rozdvojení. Katecheti i učitelé musí míti list úplně svůj. Až oba spolky katol. učitelů zmohutní, jak zajisté dojde k tomu. Velmi poučný je přehled článků uč. časopisů dle obsahu. „Posel z Budče“ na příklad má v posledním ročníku asi 50 článků politickopolemických a jenom 34 článků rázu více poučného, věcného, odborného. Články jsou arciť hodně „šťavnaty“, vlastně vodnaty přes všechen strojený pathos a chladný „oheň“, na př. „Za právo maloknězi“ (jak slovansky?). Nic než nabubřelá fraze a planý žvast. Výjimkou v tomto planisku literárním jest svědomitě řízená „Škola našeho venkova.“ Má nejlepší články odborné a uveřejňuje práce zajímavé i cenné. Zvláště pro školy méně-

třídné velmi instruktivní práce podává, pečlivě zaznamenává každý pozoruhodný zjev, sleduje svědomitě ruch školský a registruje pěkně všechny proudy o učitelstvu. Škoda, že se však i tento list do toho „klerikálního“ strašidla tak zakousl a tím pozbyl chladné rozvahy. Bez těch neodborných útoků na „klerikály“ byla by „Š. n. v.“ na ten čas nejlepším listem odborným.

Katolické učitelstvo vídeňské uveřejnilo rázný protest proti všem projevům protináboženským, jaké učiněny na brněnském sjezdě německého učitelstva.

Sjezd haličského učitelstva konán ve Lvově dne 25.—26. září. Tento 32. sjezd byl skvělou manifestací mohutné organisace, jejíž středem a ředitelem jest „Towarzystwo Pedagogiczne“. Sjezdu bylo přítomno okolo 500 učitelů a zástupcové nejvyšších úřadů státních, zemských i městských. Také arcibiskup Josakowicz byl přítomen. Usnešeno založiti podpůrný fond pro sirotky a vdovy na počest Adama Mieckiewicze, jednáno o pokračovacím vyučování, o školní návštěvě a o snížení služebných let na 30 i upravení služného podle posledních tří služebných tříd úřednických. Jaká láska k národu, vlasti a víře plane z těch nadšených řečí! — až bolno při vzpomínce, že u nás neučiní se ani zmínka o víře na podobných sjezdech. Sjezd počal slavnou mší svatou ve chrámu katolickém i ruském. Tak haličské učitelstvo buduje správně na základě harmonie víry s vědou.

České dějiny o 1000 slovech zakázány moravskou zemskou školní radou, tak že nesmějí býti ve škole trpěny, ani rozšiřovány anebo do knihoven školních zařazovány.

Význam školních zpráv chtějí zvýšiti v Čechách učitelské spolky. Za tím účelem navrhuje Budeč Poličská, aby školní zprávy měly formát vysvědčení středních škol a byly přiměřeně ozdobeny, dobré vysvědčení aby osvobozovalo od zkoušky přijímací do středních škol, oprávňovalo k úlevě. Aby bez dobré známky z mravů nebyl hoch přijímán do učení, knížky čeledínské aby nedostal a v knížce služebné aby vždy byl výtah ze školního vysvědčení.

Proti tanci ostře vystupuje dolnorakouské místodržitelství. Vydalo nedávno výnos, jímž zakazuje se dítkám navštěvovati taneční hodiny zároveň s dospělými. Když se učí tanci, musí býti rozděleny dle pohlaví, vyučování smí trvati nejpozději do 7. hod. večer, nesmí tím ani škola ani zdraví neb mravnost trpěti a správy škol mají vykonávati dozor na vyučování tanci.

Obchodní akademii zřizují Poláci ve Lvově. Podnět k tomu dala tamnější obchodní komora, ministr krajan Jędrzejowicz se ujal myšlenky, polští poslanci důrazně ho podporovali a tím Poláci docílili, že v rozpočtu na r. 1899 budou míti položku na zřízení akademie.

Všem, kdo nám k famosnímu výpadu Dra. Václava Řezníčka na naši knihtiskárnu a redakci gratulovali, děkujeme. I jemu díky za reklamu!

Ročník III. (XV.) Číslo 12.

HLÍDKA.

Po jubileu.

P. VYCHODIL.

III.

Ještě za živobytí Palackého napsal Dr. Ant. Lenz „v Časop. katol. duch.“ (1872) právě v naší věci: „O velké autoritě, jaké Palacký právem požívá u věcech dějepisu českého, jest veškeren národ náš sjednán; a jestliže kdo sobě ho vážiti umí, jest to zajisté u míře svrchované katolické duchovenstvo země české. Umíť ono předobře oceniti kritickou soudnost, a zvláště řídkou jeho nestrannost ku katolíkům, jakouž na jevo dává v dějepisu svém. Avšak z věhlasu Palackého nejde nikoliv, že by autorita jeho i u věcech víry platiti měla, aby snad jí veden jsa národ i víru zaměnil; té váhy sobě Palacký sám nepřikládá; a výrokem svým, že nejlépe se mu náboženské přesvědčení to zamlouvá, které u Českých Bratří nalezl, výrokem tím, díme, Palacký proselytů mezi Čechy katolíky najímati dozajista nezamýšlel.“

Slova tato lze opakovati i dnes beze změny. Ba kdybychom výroky Palackého o věcech náboženských zevrubněji zkoumali, byli bychom leckdy nepříjemně překvapeni neurčitostí a nedůsledností v názorech jeho. Jsou výroky, kterými se staví dokonce i mimo křesťanství, na př. co praví (ve svéživotopisu) o náboženství „nadpřírodně“ zjeveném, které si „znedůvěřil“, nebo (v Dějinách) o kritice Písma, „zda učení Kristovo jest tam pravě a čistě pojato a vysloveno, či snad anthropomorfickými přídavky zakaleno.“ Pěkná idea o božnosti, o které nás článek p. Dra. Pospíšila zevrubně poučuje, stežejná to idea v životním a dějinném názoru Palackého, ukazuje vznešený cíl člověku i lidstvu,

ale že by mohla býti nějakým pravidlem života, pochybuji. Idealistická filosofie německá působila na vznik náboženských názorův jeho více než vlastní přemítání, z potřeby rozumu a srdce vzešlé, ze života k životu mluvící. Výroky jeho v těch věcech vyznačují se vroucím vzletem a nadšením pro vznešenost a ušlechtilost, ale kterak na nich založiti životosprávu náboženskou, bylo by opravdu nesnadno říci. A jako „božnost" jeho, tak i „víra", které požadoval u člověka, byla tak neurčitá, že v praktickém náboženství málo měla na práci. Správně[1] o ní praví, že je „darem božím", avšak nesnadno porozuměti tomu, co o ní určitěji praví, že „nikdež není vědomím, jehož by lze bylo nabýti vlastním úsilím, ale že jest skutek duševný sám sebou nevyhnutelný." Pravda sice, že jí nelze nabýti vlastním úsilím, ale úsilí toto velice mnoho k živosti a účinnosti víry přispívá! Mluvě jinde o víře, nazývá ji „přirozenou i nutnou funkcí" ducha lidského, moha ovšem tu na mysli míti jen víru v obyčejném slova smyslu, přirozenou, nikoli ctnost náboženskou.

Avšak není mým úkolem rozbírati theologii Palackého. Chtěl jsem jenom naznačiti, že Palacký sice našim zásadám v něčem (a tedy vlastně celkem) odporuje, že však sotva by bylo možno na zásadách jeho nějakou praktickou soustavu náboženství vůbec provésti, neřkuli lepší než jest naše. V životopisech a statích, jež touto stránkou se poněkud obírají, nalézáme názory Palackého o věcech náboženských sestaveny. I není třeba dlouho dovozovati, že jsou to vše více kritické poznámky buď o křesťanství neb úplné nevěře, tedy jen o věcech nejpovšechnějších, ke kterým každý poněkud myslící člověk konečně nějaké stanovisko zaujímá, Palacký pak jakožto esthetik a filosof idealní ovšem jen kladné stanovisko zaujati mohl. Jeť on theistou, není mu nic protivnějšího než atheismus nebo materialismus. Uznává i Boha za ředitele světa a osudů lidských, čímž odmítá již předem domněnku pantheismu, kterou by leckterá poznámka o božnosti nebo sblížení s Bohem vzbuditi mohla.

Dále však ve svém Credu nejde, háje jen proti materialismu, proti „životu bezidejnému" život, kde jméno Boha a vlasti, zákonův a ctnosti, práva i svobody budí v duších takový ohlas, že obec celá hotova bývá i krví svou o ně se zasazovati (Radh. I. 351.), háje dále proti názoru domněle katolickému názor svůj, že „láska k bohu a k lidem jest přední známkou pravého křesťanského smýšlení a nikoli stranné

[1]) P. prof. Dr. J. Kalousek (Památník Fr. P. str. 190.) praví »podle obyčeje českých protestantů 16. věku«; i katolíku je víra darem Božím, ctností vlitou.

jakékoli výklady a hádky o některých pravdách neb nepravdách, kterým obyčejně jedni tak málo rozumívají jako druzí" (Několik slov) a pod. Proto prý, „poznav za povoláním svým lépe než jiní ohromné to zlé, co z rozbrojův a půtek ve víře uvalilo se na ubohý národ náš, již dávno snažím se odvoditi mysli od nich a navoditi více k tomu, co přední jest známkou pravého křesťanství, totiž láska k bohu a lidem vůbec. Nečiním toho z indifferentismu, ale z úvahy té, že víra nikde není vědomím, ježto by apodikticky dokazovati se dalo, ale že jest jak pravíme dar boží, na rozumu a vůli člověka vesměs málo závislý." (Děj. III. a 10.)

Důvody ty bylo by snadno obrátiti na každý jiný obor života společenského a intellektuelního, na politiku — jak sám Palacký proti Mladočechům zakusil — na vědu atd. Čím pak jest předmět životnější, tím arciť je spor také ostřejší. „Rozbrojův a půtek ve víře" nelze než litovati a ovšem od nich odvraceti, ale úsudky Palackého o zevrubnější znalosti věrouky nejsou proto ani historicky ani psychologicky správné. On měl aspoň tolik z ní, kolik potřeboval, aby o věcech a sporech náboženských dle pravdy referoval. Že jinak těmito spory a konečně též věroukou pohrdal, že původní záliba v hádkách náboženských změnila se v úplnou nechuť nejen k nim, nýbrž i k rozebírání a vypravování o nich, jak Dr. J. Kalousek na u. m. podotýká, je subjektivně zcela vysvětlitelno. Necítí každý a vždycky touhy vniknouti do hloubi svého přesvědčení náboženského, zvláště když dějezpytné studium neb jiné okolnosti života nutí jej zabývati se více událostmi nechvalnými a odpuzujícími, jako bylo u Palackého s dobou husitskou. Jiní zase jinak si počínali a jinak soudili, a potud měl Palacký pravdu, když poukazoval na osobní názor jednotlivcův. Ale zevrubnější zkoumání věci bylo by zajisté i jej dovedlo k přesvědčení, že princip autority není dán jenom nutným dualismem autority a rozumu, jak on se dle své filosofické konstrukce domníval, nýbrž nutným důsledkem věci samé, totiž náboženství a bohocty, a že dle toho každé určité vyznání náboženské k uznání autority se vrací, i když ji zásadně bylo zavrhlo. Jakkoliv se tedy Palacký proti výtce indifferentismu brání, nelze, po mém soudě, smýšlení jeho jinak nazvati. Netřeba snad dodávati, že to není žádné odsuzování osoby, a že nepřipadají na stránku tuto naukovou slova prý Spasitelova, jichžto se Palacký dovolává: nezatracujte a nebudete zatraceni. Nemáť jednotlivec práva odsuzovati, a i Církev soudí jen o věci, ponechávajíc soudu osobního Bohu. Ale konstatovati poměr k názorům našim bude snad přece dovoleno.

Tyto a podobné názory Palackého nečiní ho, po mém soudě, povolaným rozhodčím o praktických otázkách náboženských vůbec. Neprávem tedy uváděn jakožto klasický svědek proti katolictví ve prospěch protestantismu neb, což konečně na jedno vyjde, českobratrství. Protestantem Palacký nebyl leda dle matriky, a nebyl ani protestantem zbarvení českobratrského. Prohlásil sice na sklonku života ještě (Několik slov o náb. a víře), že nejvíce »se mu zamlouvá ze všech konfessí českobratrská, anať prý „kladouc a spatřujíc podstatu křesťanství více ve praxi nežli theorii, více v lásce k bohu a k lidem nežli v jakémkoli svodu dogmatickém, odvodila věrné své vždy od přílišného hloubání a hašteření se o článcích víry, ana chtěla jen prostě věřiti, cokoli jí v písmě svatém značilo se co nauka Kristova.“ Zároveň však byl útoky donucen vyznati a ve své známé opravdovosti také bez obalu vyznal, že Českým Bratrem není, „poněvadž za naší doby oné jednoty dávno více není.“ Nebyl ani Českým Bratrem, jak přetvořeni od Sinzendorfa, nýbrž chtěl býti takovým, jací asi byli v 15. a 16. stol., avšak jen kdyby se byla vyplnila výminka: „nepochybuji, že za našeho věku za velikými pokroky biblické kritiky a exegese, i konfesse bratrská byla by dávno nabyla přiměřeného své době roucha rozumně křesťanského.“

Nehledě k historickému omylu, že v Jednotě bratrské nebylo „hloubání a hašteření se o článcích víry“ (právě naopak!), nesnadno si představiti, jak se pokrok její měl bez hloubání díti. A vytýká-li katolictví, že „pod autoritou církevních otců počalo záhy vzdělávati se anthropomorfické představení o Bohu co nějakém mocnáři nebeském, který na způsob pozemských sedí na trůnu na nebesích, otočen jsa kůry andělskými a hojným svatých a světic dvořanstvem“, tož ovšem vyslovuje oprávněnou výtku proti způsobu anthropomorfickému, ale nikoli proti katolictví, které takového naivního názoru nechová. Souhlase s bratrem Lukášem, že rozum má jistá práva i při výkladu Písma, sotva mohl se naň odvolávati až tak daleko, že by byla připuštěna taková vědecká kritika „i písma svatého, zda učení Kristovo jest tam pravě a čistě pojato a vysloveno či snad anthropomorfickými přídavky zakaleno.“ Mezi rozumným výkladem a kritickým, vlastně nekritickým rationalismem je přece veliká propast!

Není snad již pochybno, že to, co se obyčejně náboženstvím rozumí, životní záležitostí Palackého nebylo. Nazval jsem to akademickým nazíráním na věc a doufám, že jsem pravdě neukřivdil. Kterak by tedy českobratrství Palackého mělo nám býti vodítkem, nikdo neví a věděti nemůže; vše, co o tom napsáno, jsou jen slova.

Z výroků dosud uvedených vysvětlují se také úsudky Palackého o husitství a protestantismu. Jakožto theista vidí v antagonismu onoho i tohoto proti katolictví působení Boží pro zachování rovnováhy, jelikož vyplňuje se mu v tom filosofický názor jeho o dualismu a dvojím polu dějstva světového. Naprostě dobrá jest jen idea, „bezouhonnost nalézáme jen u Boha;“ cesta k dosažení ideje a božnosti jest poseta chybami, výstřednostmi a zlem. Proti zlým následkům jedné výstřednosti vyvstává síla protivná, která je paralysuje, ovšem snad zase ve výstřednost upadajíc. Takto husitství jest mu předním zjevem celých dějin českých, ale také příčinou, že octly se Čechy v popředí dějin evropských. To jest ovšem pravda. Důvodem toho jest Palackému, že „z Čech tehdáž vyšla valná pobudka, za kterouž duch lidský počal svobodněji a samostatněji rozhlédati se v oboru pravdy a práva.“ „Víra a náboženství, přestavše zakládati se na pouhé autoritě hierarchické, staly se pokladem duší a myslí svobodných, přesvědčení lidské i svědomí mělo ne tak vnějším návodem, jako raději vnitřní potřebou a snahou, dle písma svatého i rozumu vzdělávati se.“

O 14. a 15. století, po rozkvětu scholastiky („fides quaerens intellectum“) a zvláště mystiky („Itinerarium mentis ad Deum“) je to řeč trochu drsná a na štěstí úplně nepravdivá. Palacký co do scholastiky a vůbec duchovní vzdělanosti středověké měl názory docela zastaralé, protestantskými historiky šířené. Pouhá hierarchie nepůsobí těch divů živé víry, jakou ve středověku nalézáme; a kdyby je působila, bylo by se před ní skloniti jako před božskou, divotvornou. Není také pranic o tom známo, že by byl Hus od počátku usiloval o svobodné vzdělávání ve víře a vůbec o nějakou svobodu víry. Káral jako sta a sta kněží před ním a po něm nectnosti a vady, kterých sám byl prost, zapomínaje na ty, které sám měl. Když nešlo vše po jeho, vemlouval se do odporu a svobodnictví dál a dál, poněvadž toho potřeboval pro sebe a své bludy proti nauce katolické. Jest veliký rozdíl v tom, postaví-li se zásada a dle ní se jedná, anebo, jedná-li se chybně a dle toho se pak hledají zásady! A že Hus, dokud nebyla vášeň úplně rozpoutána, byl si vědom, že nejedná správně, tedy že i subjektivně chyboval, o tom svědčí postup na skloněné ploše a opětované appellace k vyšším a vyšším instancím.

V Palackém a ovšem v každém citlivém člověku pohled na část tehdejší hierarchie, zvláště pak na roztržky v papežství a ve sněmech církevních mohl buditi jen odpor. Osobivost některých papežů byla mu tak proti mysli, že mluvě o vzpouře proti neobmezené vládě

hierarchické chválí ji jakožto spasný prostředek proti tomu, aby se papežové neproměnili v jakési „křesťanské Dalai-Lamy", u Palackého výraz to zajisté ostrý, ale pochopitelný. Husitství a protestantství překazilo tyto aspiracę. Samo ovšem brzy se zpronevěřilo sobě i svým zásadám, vedouc k novým zlořádům. Palackému, jenž každé výstřednosti takové lituje, pokud k bojům vede, samo rozštěpení nevadí, ba zdá se mu býti skutkem prozřetelnosti božské, aby jedna strana vyvolávala neb krotila snahy strany druhé.

O náboženství tedy v občejném smyslu Palackému nejde ani v době husitské. Jemu hlavní jest porážka neobmezené autority hierarchické a svoboda ducha. Tu neobmezenou autoritu však náramně zveličuje, když píše, že nauce o náměstnictví božím na zemi a neobmezené autoritě byla zasazena první smrtelná rána v Chebě (1432), když ekumenický sbor křesťanský sám musel konečně uznati a uznal mimo sebe a nad sebou soudce svrchovaného. Čta to, nevěříš téměř ani svým očím. Jakoby teprv od té doby byly sněmy církevní uznávaly nad sebou soudce svrchovaného, a husité to provedli!

Ale i bez takové nadsázky bylo ovšem mnoho zhnilého v údech Církve učící i poslouchající. Ve slavnostních spiscích obyčejně čteme, že Hus a s ním český národ právě tím proslavil se, že první zahořel spravedlivým hněvem proti nemravnosti a stál o očistu mravů soukromých i veřejných. Dějepisec by takového nic psáti neměl, neboť opravdových reformatorů náboženského života bylo před tím věru tolik a takových, že činností jejich vyplněna jest veliká část středověkých dějin vzdělanosti vůbec. V tomto případě byla věc ovšem nesnadnější, jelikož běželo o nápravu hlavy i údů, a především hlavy, kde přerůzné vlivy a ohledy osobní i politické činnost opravnou ztěžovaly. Zdali by bez bouře husitské byl nastal obrat k lepšímu, nelze ani tvrditi ani popírati. Že silného nárazu a otřesu bylo potřebí, jest jisto. Bouře husitská jím byla, ale vzduchu nevyčistila, ba samu vlast naši uvrhla v nevýslovnou bídu hmotnou i duchovní.

Snadno se řekne, že i to hierarchie zavinila svou neústupností a neochotou k sebeopravě. Z části je to pravda, ale bouře by tím sotva v čas byla zažehnána. Tu již poháněly jiné pohnutky, a s druhé strany hierarchii i lepšího smýšlení bylo nemožno přejíti přes dogmatické otázky, Husem zdvižené, a nechati se vésti hnutím, které bylo kacířské. Chybovaly takto obě strany, hierarchická v praxi, pastýřskou neopatrností a netečností k přednímu požadavku Církve, svatosti, husitská v theori i v praxi.

Palacký není slep k nedostatkům žádné strany. Ale dle jeho názoru dějiného, dle něhož „dualismus v církvi t. j. rozštěpení a protivy srovnává se s dualismem v přirozenosti ducha lidského“ (Gesch. d. Hussitenthums 63), jsou sympathie jeho (i z důvodu vlasteneckého) na straně odpůrce autority církevní; boje se mu protiví, ale utěšuje se ideou, za kterou vedeny, po případě dobrými následky jejich. Uvedli jsme nahoře, že ve sporech takových vidí činnou vůli Boží, ač je samy pokládá za zlé, a řád takový, že tolik zlého předcházeti musí, aby následovalo dobré, za tajemný.

My ovšem můžeme mluviti jen o dopuštění Božím, neboť nemá se, dle slov apoštolových, činiti zlé, aby z toho vzniklo dobré, ač i v tom s Palackým souhlasíme, že je tajemstvím, proč Bůh tolik zlého dopouští. Palackému byl osud katolicismu jakožto náboženství celkem lhostejný, nám, kteří v katolicismu vidíme řád Bohem ustanovený ke spáse lidské, může býti jen líto, že v Církvi tehda na takové konce došlo. Palacký jest hrdý na to, že Hus a stoupenci jeho zdvihli bouřný odpor proti hierarchii, nám katolickým Čechům může býti jen líto, že se to stalo bludařstvím v nauce a úplným odbojem v kázni. V úsudku o nešťastných následcích se snášíme úplně až na to, že kde Palacký spatřuje vítězství pravdy a svobody, my vidíme též neblahý rozkol a rozpoutané fanatické vášně. Palacký se svého filosofického, estheticky zbarveného stanoviska jest nadšen celkem, ideou, a silou na ni vynaloženou, my sice dobrých stránek v husitském hnutí, aspoň z počátku, nepodceňujeme, ale prohledajíce k jednotlivostem věci, nemůžeme nevyznati, že nastřádaných sil národních mohlo býti lépe použito. Ani ta skvělá vítězství válečná, pro která vlastně spisovatelům našim jest doba husitská naší dobou nejslavnější, nás takovým nadšením neplní, jelikož byla draze zaplacena, jako každá válka; v tom jest náš názor modernější, ačkoliv i my jsme rádi, že tím byla vlast naše od cizích dobrodruhů poněkud vyčištěna. Kdo všechny ty bídy zavinil, jest u Boha; přezírá se však rádo, že to nebyla pouze nekázeň církevní, nýbrž také a myslím z veliké části nepořádek politický ve vlasti naší.

Úsudek o původci hnutí husitského různí se tedy dle toho taktéž. Historikové naši chtějíce Němcům protestantským a chválám Luthera čeliti, s důrazem vytýkají, že Hus byl předchůdcem Lutherovým. Je to jistou měrou pravda, ale jinak myslím, že by se Hus sám za tu poklonu pěkně poděkoval. Palacký není naprostým chvalořečníkem Husovým, ale přece větším, nežli se s pravdou shoduje. I zde působí na úsudek jeho zřetel filosoficko-esthetický: opačný pol proti hierarchii

zastupuje Hus, jehožto síla přesvědčení a jednání imponuje. Přihlédneme-li však k podrobnostem duševného processu, který Hus prodělal, přesvědčíme se, že přesvědčení jeho nebylo to, které dělalo mučenníky víry, neboť nebylo ani stejné ani pevné. Tvořilo se teprve odporem proti činům jeho, zajisté neprávně vyzývavým, a s druhé strany byl pak více vedeným než vůdcem. Palacký vidí (dle Kalouska, Památník str. 200) ducha protestantismu v odporu, jejž Hus projevoval proti zápovědi přijímání pod obojí, čímž jak sboru Kostnickému, tak i církevnímu podání neb obyčeji odpíral zákonodárnou moc ve věcech víry. Jak známo, nebyl utraquismus hned od počátku heslem Husovým. I v jiných věcech kolísal Hus dle okolností. V odporu byl důsledný, jak v Čechách tak v Kostnici, i proti požadavkům nejrozumnějším, jež v nitru za oprávněné uznati musil; tomu se obyčejně říká vzdor.

Hus bývá nazýván hrdinou tragickým. Podle starší theorie, která při každém takovém hrdinovi chce míti také nějakou tragickou vinu, hledá se vina Husova a nalézá se v — hierarchii, t. j. v Husově nevině. Palacký uznává, že ani koncil nemohl se od něho dáti mistrovati, ani Hus žádaného odvolání učiniti. Neústupnost sněmu však jiní už vyličují tak, jakoby sněm nebyl Husa chtěl vyslechnouti aneb nebyl uměl ho poučiti o lepším; mají bezpochyby na mysli nějakou porotu se žalobníky a obhájci. Seznam bludů Husovi přičítaných byl buďto správný aneb nesprávný; z velké části zajisté správný byl. Sněm církevní není theologickou školou, aby obžalované poučoval, nýbrž autoritou věroučnou. A věrouka katolická byla tehdy tak ustálena, že nebylo třeba mnohých výkladů. Hus pak jakožto mistr vysokého učení mohl ji znáti i s důvody. Tím méně ovšem mohl sněm nechati se poučovati od Husa, jenž tu byl jakožto obžalovaný před svou vrchností a ostatně učeností theologickou pranic nevynikal, že by osobnost jeho v té věci aspoň soukromě byla nějak imponovala.

Výčitka tedy, že sněm Husa nechtěl neb neuměl poučiti, po případě jemu bludův dokázati, je zhola nemístná. Zde mohlo se jen jednati o autoritativní poučení, nikoliv o školské, t. j. Hus měl složiti vyznání víry. Bylo by zajisté naopak sněmu zcela nedůstojno bývalo, dávati se s Husem do disputací nějakých. Byla-li mezi naukami, kter[é] Hus měl odpřisáhnouti, skutečně nějaká, jíž nebyl učil, nebyl t[u] vzhledem k ní ovšem měl co odvolávati. Vzhledem k té by jeho odvolán[í] bylo znamenalo prosté vyznání víry, třebas s náležitým ohražením. Hus stěžoval si na bouřlivé a nevlídné jednání s ním. Čteme-[li], jak on se zachoval ke svému vlídnému biskupu za všechnu přízeň

blahovůli, jaké bouře on způsobil, je ta stížnost v ústech jeho poněkud podivná.

Dle Palackého Hus vůbec odvolati nemohl ani bludů (s našeho stanoviska řečeno), kterým skutečně učil. Spor o tom obsahuje vlastně petitionem principii. Předpokládá se ovšem, že Hus ony bludy subjektivně pokládal za pravdu, o čemž nesnadno rozhodovati; jak zmíněno, nebylo jeho „přesvědčení“ tak tuze pevné, a „mučennictví“ jeho zaviněno z nemalé části také ohledy lidskými, ješitností a justamentem. Palacký to ovšem pojímá jakožto věc charakteru, a u něho pojetí takové docela dobře chápeme, neboť i on šel vždy za svým „přesvědčením“, ať bylo správné nebo chybné. Mnohdy byl na chyby upozorněn, ale přece šel za svým „přesvědčením“, z čehož národ náš ne vždy mohl se radovati; trpce to Palackému i vytýkáno, ale když se na to pozapomnělo, hraje zase to skalopevné přesvědčení hlavní úlohu. Je pravda, sám apoštol to praví, že co není z přesvědčení, je hříchem. Ale vždyť ono také samo přesvědčení může býti hříchem, je-li nějak chybné a nějak zaviněné. Chybu uznati a dle toho „přesvědčení“ své změniti jest, myslím, ještě lepším znamením charakteru než mermomocí na chybném přesvědčení státi, jest-li si člověk vědom své omylnosti!

U Palackého, jak praveno, pojetí takové nepřekvapuje; bylť výrazem jeho vlastní povahy. Nad to, abych se k oné petitio principii vrátil, bylo mu jakožto jinověrci docela samozřejmo, že na sněmě Kostnickém stáli proti sobě dva stejnomocní činitelé, jako na př. — nepřirovnávajíc jinak — když on sám stál proti značné části zástupců národu jinak smýšlejících. Přimysleme si ještě k tomu, že Palacký v estheticko-filosofickém názoru svém na dějiny rád má pósu a okázalost, že mnozí členové sněmu Kostnického svou mravní jakostí, celý sněm pak svou autoritou hierarchickou nebudí v Palackém žádného respektu, a že politování hodné drama kostnické s Husem vzdorujícím až na hranici mnohem nádherněji se nese nežli s Husem odvolávajícím a kajicným, a pochopíme docela dobře, že Palacký tak a nejinak soudí, ačkoliv nedovedeme potlačiti obavy, jak zásada o „nezvratném“ přesvědčení jest nebezpečná; husitské sekty pozdější zajisté je také měli! Ale u toho, kdo ví, že jsou také hříchy rozumu, hříchy proti víře, že jest chybné a mylné přesvědčení, že jest svátost pokání na odpuštění hříchů, také hříchů proti víře, že o mylném svědomí poučuje alespoň autorita věroučná, jakou byl sněm Kostnický, když už by člověk nikomu sluchu popřáti nechtěl, atd. atd., kdo to vše ví a hlásá, od toho podivně zní řeč, že Hus odvolati nemohl. Poměr mezi papežem

a sněmem ovšem nebyl tehdy ještě formalně a docela určitě definován, když sněm Husa odsoudil. Ale ta právní otázka na smýšlení a počínání Husovo nikterak nepůsobila, jenžto se odvolával k nebeskému soudci; sněm i tak jak byl repraesentoval vůbec autoritu věroučnou, i když teprve schválením dodatečným uznán za ekumenický. Některé bludy Husovy jsou tak monstrosní, že by rozmyslu jen poněkud střízlivějšímu a dobré vůli, k pravdě se vrátiti, byla stačila autorita daleko nižší, třebas jenom některého méně předpojatého přítele.

Na tyto a podobné podrobnosti, že na př. některými zásadami Husovými veškeren společenský řád byl by zvrácen, se rádo zapomíná a deklamuje se napořád o síle přesvědčení, o mravní výsosti a pod. Síla přesvědčení jest jenom jedna pěkná stránka jeho; není-li zároveň obsah jeho pravdivý, nestojí za nic, ba je tím nebezpečnější. Co do mravnosti pak již Palacký sám učinil poznámku v ten smysl, že ctnosti, kterých Hus neměl, jsou také mravní ctnosti, na př. skromnost.

V nejnovější době nazváno upálení Husovo justiční vraždou. Původce těžké výtky té zajisté ví sám dobře, že to není pravda. Hus byl po zákonu souzen a po zákonu, jejž nyní ovšem vidí se barbarským, odsouzen a utracen. Utracen byl ramenem světským. Netřeba tohoto momentu konečně tolik vytýkati, poněvadž zákon onen, ač od zapřisáhlého nepřítele Církve pocházel a církevním nebyl, přece dle tehdejších politických poměrů beze vší součinnosti církevních organův asi nebyl dán ani provozován. Dle našich názorů snad by mírnější výsledek, po případě důtklivější doporučení milosti světské bylo pastýřské opatrnosti přiměřenější a náboženství užitečnější; možná však také, že nikoli. Panovník měl zajisté mnoho příčin, obávati se Husova působení proti sobě. Ale to jsou arciť momenty podřízené; hlavní jest, že odsouzení stalo se docela po zákonu. Litovati jest obojího, i zákona i popravy, ale o justiční vraždě tu mluviti je právě takový historický nesmysl, jako v jiném silném slově, o mučenníku za pravdu totiž. Byl snad nanejvýš obětí strohého zákonodárství toho času, která si vyžádala mnoho a mnoho zcela nevinných žertev z národu našeho za války husitské, a mezi nimi také mnoho Husovi zajisté aspoň rovných láskou k pravdě a mravnosti, a mnohem více mučených a bídně odpravených.

Vzpomínka na Husa a dobu jeho roztrpčuje obě strany mezi námi čím dále tím více, jelikož používá se jí k neoprávněným útokům na věc naši, ku kterým mlčeti nelze. Jde se již mnohem dále nežli šel Palacký, který sice stál na chybném stanovisku co do náboženství, ale co do dějinných událostí měl útlejší svědomí než nynější následovníci

jeho. Z úsudkův jeho vybírány v příležitostných spiscích jubilejních právě jen ty, které ukazovaly líc věci, nikoli rub. (Srv. Děj. IV. a 373 a d.) Není tedy divu, že i s naší strany padlo tu a tam příkřejší slovo, takto dojista daleko mírnější, než jaká se Církvi naší metají v tvář.

O nějaké revisi processu Husova nebo podstatné změně úsudku nemůže býti řeči. Tak jako odestáti se nemůže, co neblahého se tehdy stalo se strany osobností církevních, všecky ty roztržky a pohoršení, tak ani provinění Husovo a neblahé následky jeho nemohou smazány a protož ani úsudek o nich změněn býti. Zuří-li český liberal proti Církvi pro Husa a osud jeho, lituje český katolík z toho srdce, že s naším krajanem a národem věci tak daleko došly, přiznávaje s Palackým „i jedněm i druhým dobrých úmyslův i nedobrých skutkův hojně“ (Děj. III. a 301), nemoha však v hlavní věci, o kterou zde běží, ve věci náboženské, nikterak dáti za pravdu Husovi ani jeho stoupencům.

To pro minulost. Pro přítomnost a budoucnost vyplývá důsledek sám sebou. Palacký ve hnutí husitském nade vše cenil opravnou a repressivní ideu, zavrhoval však každou výstřednost neb nedůslednost. Pokud s ním souhlasiti můžeme, krátce tu vyloženo; očistnou a reformní snahu jak v životě národním tak náboženském nelze než uznati a prováděti. Avšak prostředků všech naprosto schváliti nelze ani následovati, neboť organismus kterýkoli neudržuje se ani neléčí prostředky, které by podstatu jeho ničily; mohou mu snad býti nepříjemné, bolestné a odporné, ale nesmějí porušiti ho tak, aby se z nitra svého, sám ze sebe zotaviti nemohl. Husovy nauky sahaly z části na kořeny ústrojí církevního, jichž ani tehda ani kdy jindy, dokud náboženská společnost katolická ostati má, záhubě vydati nebylo a není lze. Palacký, jenž katolictví i protestantismu jen relativní oprávněnost přisuzuje a též v úsudku o vývoji křesťanství nevědomky od pravdy se odchyluje, v této stránce reformu příliš radikalní připouští, která by nebyla reformou, nýbrž novotvarem. Opět budiž s důrazem vytčeno, že jde tu o principy, neboť v provádění a ve skutečnosti není na jedné straně vše dobré ani na druhé straně všecko zlé, tak že druh ode druha dobře se učiti může. Palacký se svým schematem o dvojím principu dějstva zůstává mimo skutečnost náboženskou, proti filosofii i proti dějinám. Díla jeho o nich sama vedou k pravdě hlubší, jež jest a ostává sice ideou zde nedostižnou, ale přece chce býti prováděna, byť i jen nedokonale, seč kdo jest.

Hlavní principy krasovědy Františka Palackého

se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského.

Dr. Josef Pospíšil. (O.)

Jako paprsky světelné, které ze dvou zářných bodů naproti sobě září, se vespolek sesilují, tak i duch vyroňuje ze sebe svou subjektivní krásu na vnější přírodu, a sbírá a soustřeďuje v sobě zase jednotlivé paprsky, kterými krása její září. Ale všecka krása, jak v duchu našem, tak i ve vnější přírodě, jest jen participací, jen projevem nekonečné krásy božské.

Palacký hledaje zdroje krásy v božnosti ducha lidského, zastavuje se u pouhé participace krásy božské v duchu lidském, ale ke kráse božské samé, vzoru a zdroji vší stvořené krásy, se nepovznáší. Názor scholastický, jenž vši konečnou a sdělenou krásou dovozuje a vysvětluje z krásy nekonečné a nesdělené, jest zajisté důslednější a vznešenější, než nauka Palackého. Názor křesťanský neubírá ničeho důstojnosti ducha lidského, ale také háji objektivní krásy vnější přírody. Proto zahrnuje v sobě celou pravdu nauky Palackého a vystříhá se její jednostrannosti a výlučnosti. —

Pravili jsme, že Palacký samostatně se povznesl ku svému velebnému názoru o kráse. U tohoto výroku musíme se ještě zastaviti.

V úvodu práce této jsme se zmínili, že Palacký, jak sám praví, vzal hlavní myšlenku, na které zbudoval celou krasovědu, z Bacona Verulamského; zde však tvrdíme, že se samostatně povznesl ku svému velebnému názoru o kráse. V tom jak se zdá, jest obsažen logický odpor. Než přihlédneme-li místněji k výroku Baconovu, o nějž Palacký svou krasovědu opírá, snadno se přesvědčíme, že jak tvrzení Palackého, že mu klíč k jeho krasovědě poskytnul Bacon, tak i výrok náš, že samostatně si svou krasovědnou theorii zbudoval, zakládá se úplně na pravdě. Kdežto Bacon spatřoval jen v básnické dějepravě jakousi participaci či účastnost božstva, poznal Palacký genialním svým důmyslem, že tato participace i ve všech ostatních oborech krásy a krasoumy se jeví, a povznesl se tak k názoru o kráse, jejž svatý Tomáš a všichni ostatní křesťanští myslitelé jednomyslně aspoň co do podstaty vždy hlásali.

Než idea participace božstva v duchu našem, kterouž Bacon dotčeným výrokem v básnické dějepravě shledává, není ideou Baconovou, nýbrž jest ideou eminentně scholastickou. Baco

Verulamský (1561—1626) pokládá se sice, jak známo, za zakladatele empirického směru v novější filosofii, a proto také za odpůrce scholastiky. A nedá se upříti, že Bacon svou empirickou methodou, na kterouž první a hlavní váhu kladl při vší spekulaci filosofické, měl rozhodný vliv na veškeren směr protischolastické filosofie od první polovice 17. století až na dobu naši. Pokoušeje se o nové rozdělení věd, postavil vědy přírodní do popředí všeho zkumu a zpytu pravdy a následovně prohlásil také přírodní filosofii za nejdůležitější disciplinu filosofickou. Aby filosofie úplně vnikla do života přírodního a tajů jeho, musí dáti výhost všem předpojatým názorům a domněnkám, kterými prý se dosavadní filosofie (totiž filosofie scholastická) při zpytu zjevů přírodních řídila, a musí přírodu pozorovati a zkoumati tak, jak našemu empirickému poznání se jeví. Pravý přírodozpyt musí prý býti „interpretatio" a nikoliv pouhá „anticipatio naturae". Za tím účelem musí se říditi zcela novou methodou, než filosofie dosud činila.[1])

Pravá přírodovědecká methoda musí býti indukční. Methoda tato stojí uprostřed mezi dvěma krajnostmi, mezi čirým a výlučným empirismem s jedné, a mezi apriorním metafysickým dogmatismem s druhé strany. Kdežto výstřední empiristé podobají prý se mravencům, kteří své zásoby se všech stran na jedinou hromadu snášejí, ale jich při tom ponechávají beze změny, jak v sobě jsou, hledí metafysičtí dogmatisté svými logickými syllogismy všechen život přírodní a zákonitost jeho ze sebe a priori dovoditi, podobně jako pavouci, kteří ze sebe své sítě vypřádají. Pravá indukční methoda sbírá sice svou látku ze zkušenosti, ale ničeho jí ze sebe nepřidává, nýbrž ji toliko k vyšší jednotě vytváří a upravuje, podobajíc se takto včele, která med s květin sebraný vaří, čistí a pak do medových plástů ukládá.[2])

Jest jisto, že Bacon touto svou methodou dal mocný podnět studiím přírodovědeckým a zahájil tak novou dobu v pokroku a vývoji věd přírodních. Než touto methodou nepostavil se v zásadní spor se scholastikou, kteráž řídíc se při zpytu přírody zásadami filosofie peripatetické, vždy indukci prohlašovala za jedině správnou methodu vědeckého zpytu zjevů přírodních. Ale jelikož na prvém místě obracela svůj zřetel k pravdám idealním, na nichž vyšší a ušlechtilejší stránka života lidského jest založena, bylo zcela přirozeno, že zjevům smyslné přírody nevěnovala téže pozornosti, jak toho Bacon žádal.

[1]) Novum organum. (Něm. překlad od Kirchmanna, 1. Buch, Art. 39. S. 93 ss. Berlin 1870.)

[2]) l. c. art. 82. S. 132 ff.

Bojuje-li však mudřec Verulamský proti scholastice, má na zřeteli jen její úpadek, v jakém se octla v třetím svém období před reformací.

Ale co se týká hlavních a vůdčích zásad filosofie scholastické, tu vládne mezi Baconem a filosofií scholastickou úplná harmonie. Můžeme směle říci, že Bacon svým názorem světovým stojí úplně na půdě scholastické.

Že jest Bůh původcem a cílem všehomíra (tak učí Bacon), musí i filosofie při všem zpytu pravdy z Boha vycházeti a k Bohu se zase vraceti. Toť podstata všeho zkumu pravdy, toť účel každé pravé filosofské spekulace. Poněvadž Bůh vše stvořil, obráží v sobě svět a všechny jednotlivé světové bytosti Boha jakožto pravdu, dobro a dokonalost nejvyšší. A co platí o každém tvoru vůbec, platí o duši lidské zvlášť.

Že duše jest obrazem Božím, o této pro všechen filolosofský zkum předůležité pravdě jedná Bacon zvláště v první knize uvedeného již díla „De augmentis scientiarum“.[1]) Dovolávaje se výroku Šalomounova: „Oculum videndo, aurem audiendo non satiari“ [2]) učí, že duch lidský žádnou bytostí stvořenou, nýbrž jen Bohem může býti vyplněn. Na důkaz, že duch lidský již svou přirozeností jest určen, aby pravdu z bytostí světových mu vstříc zářící vždy víc a více poznával, a z této záře pravdy se povznášel k samému zdroji pravdy, k Bohu, uvádí slova téhož mudrce starozákonného, jenž dí „Omnia Deus condidit, ut unumquodque pulchrum sit in tempore suo. Mundum quoque ipsum indidit cordi corum, invenire tamen homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio usque in finem“.[3]) A z tohoto výroku takto argumentuje: Mudřec starozákonný dává nám těmito slovy na srozumněnou, že Bůh učinil duši naši jako zrcadlo, v němž veškeren svět se může obrážeti. A duše touží po tomto obrazu světa, jako oko po světle. A přijímá-li v sebe obrazy světových bytostí, nepřestává pouze na jejich vnějších jevech a na změnách těchto jevů, nýbrž hledí proniknouti až k nezměnitelným jejich zákonům. Ačkoliv prý Šalomoun podotýká, že duch lidský nikdy úplně nevystihne díla tvůrčí moci, přece není ani jediného tvora v celém všemíru, jenž by se již a priori z jeho poznání vymykal, jak prý týž mudřec na jiném místě zcela výslovně praví, že „spiritus est tamquam lucerna Dei“, že duch lidský jest tak říkaje svítilnou Boží, v niž všechny stvořené bytosti se obrážeti mohou.

[1]) V. Vyd. cit. Str. 6 sld. 2.

[2]) Eccle. 1, 8.

[3]) l. c. 3, 11. V bibli naší zní výrok trochu jinak.

Duch lidský jest tedy samým Bohem k tomu určen, aby přírodu víc a více poznával a poznávaje ji pořád hlouběji vnikal do oboru pravdy, který Bůh stvořením, zachováváním a řízením světa před jeho zraky rozestřel. Toť cíl, k němuž člověk Bohem samým určen jest.

Než tento vznešený názor o poměru mezi Bohem a člověkem, mezi předmětem vědy a duší lidskou, jejž tu Bacon klade v čele díla svého jakožto jeho vůdčí a základní myšlenku, jest eminentně scholastický. A poněvadž Bacon na této vůdčí myšlence buduje veškeru svou filosofskou soustavu, zajisté se s pravdou nemineme, řekneme-li, že stojí svou spekulací úplně na půdě scholastické. Ovzduší, které jej při všech filosofských pracích ovívá, jest v podstatě totéž, ve kterém také sv. Tomáš žil. Ačkoliv na prvém místě staví do popředí studium hmotné přírody, a zanedbává spekulativní disciplíny, přece všemi jeho pracemi vane duch křesťanský, duch středověké scholastiky.

Vždyť v době, když Bacon psal svá „Augmenta scientiarum“ a „Novum organum“, nebyla mimo scholastiku jiná filosofská soustava, jak mezi katolíky, tak i mezi protestanty, ani známa. Ačkoliv Luther a všichni jeho důsledni stoupenci upírajíce člověku schopnost, vniknouti přirozeným světlem rozumu ve svět nadsmyslný, utkali se jak s Aristotelem, tak i se scholastikou bojem nejkrutějším: přece pokládali všichni hlubší myslící duchové i mezi protestanty jho, jímž Luther ducha lidského ujařmil, za nesnesitelné, a počali zase obírati se filosofií peripateticko-scholastickou, aby vyplnili a vyrovnali propasť, kterou Luther Zjevení Boží a rozum, víru a vědu od sebe oddělil. A toto platí též o Baconovi.

Proto nemůže nám býti s podivením, zaznívají-li z jeho spekulací myšlenky a idey scholastické, mezi kteréž na prvém místě počítati jest jeho nauku o „participaci“ (účastnosti) božstva ve věcech stvořených, na prvém místě v duchu lidském, kterážto participace náleží k nejdůležitějším zásadám spekulace scholastické.

A poněvadž Palacký nauku o participaci duše lidské v božstvu, na níž vzdělal svou theorii krasovědnou, vzal, jak sám praví, z Bacona, nemůže býti pochybnosti, že prostředečně ji přijal ze samé scholastiky, čili co totéž jest, ze samého sv. Tomáše. Tak se stalo, že svou aesthetiku při vší nevážnosti, kterou choval „k politování hodným scholastikům“, zbudoval přece na zásadě čiře scholastické. Zjev tento jest zajisté na vysost zajímavý a pro povahu Palackého nad míru charakteristický. Ačkoliv Palacký v době,

když psal svou krasovědu, byl ve svém duchu spjat soustavou Kantovou, kteráž tenkráte svou genialní novotou, jakož i svou mravní tendencí působila na duchy po hlubším poznání pravdy toužící kouzlem přemocným, přece od mudrce Královeckého se odvrací a nastupuje vlastní cestu, jakmile ozářila ducha jeho jen jediná myšlenka scholastická, a to namnoze již tlumená a zatemněná.

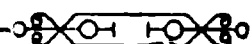
Je-li duše naše jiskrou božstva, pak jsme určeni k božnosti, která určuje nejen náš pojem o kráse, ale také směr, cíl, důstojnost a blaženost veškerého našeho života. Kdykoliv Palacký na myšlenku tuto průběhem svých esthetických studií připadá, zapomíná na Kanta a na jeho subjektivní formalismus, a povznáší se smělým letem až k nejvyšším výšinám pravdy, dobra a krásy, a s těchto výšin přehlíží zase jedním pohledem nesčetné zjevy vnějšího světa, ve kterých pravda, dobro a krása jako v zrcadle se obráží.

A když takto pro nejvyšší idealy člověčenstva s vroucím zápalem své mladistvé duše horuje, tu se domníváme, že slyšíme zázvuky z oněch krásných a blažených dob, když ještě lidští duchové jak svým poznáním tak i svým životem z Boha vycházeli, v Bohu žili a k Bohu jakožto k poslednímu cíli svými nejšlechetnějšími snahami a tužbami spěli. Sotva padla jediná jiskra velikého Akvináta v ušlechtilou duši našeho Palackého, již ji klade za základ nejen své krasovědě, nýbrž veškerému svému názoru světovému. A k jaké idealní výši byl by teprve povznesl názor tento, kdyby byl duch jeho pravdy tak vnímavý měl příležitost poznati veškeru soustavu svatého Tomáše, napojiti se dosyta tokem živé vody, vytryskující z ní v život věčný![1])

* * *

Podnět k tomuto pojednání dal c. k. universitní professor v Praze p. Dr. Josef Kalousek, jenž spisovatele upozornil na výrok Baconův »de poesi narrativa«, »quod divinitatis cuiuspiam particeps videri possit«, a zároveň vyslovil mínění, zda-li výrok tento, jejž Palacký své theorii krasovědné za základ položil, neobsahuje myšlenky scholastické, ve kterémžto případě pak by byl Fr. Palacký svou krasovědu, ač nevědomě, zbudoval na principu sv. Tomáše Aquinského. Za laskavé upozornění toto vyslovuji p. professorovi upřímné díky.

[1]) Str. 583. řádek 6. svrchu stůjž: látky; str. 584. ř. 7. zdola stůjž: věčně; str. 661. ř. 4. a 5. zdola slova: »která by se nelíbila, nedá se právě tak mysliti, jako pravda«, buďtež jednou vynechána; str. 662. ř. 16. zdola stůjž: postřehuje; str. 664. ř. 15. zdola jest předložku »v« před slovem »jeho« vynechati; str. 666. ř. 17. svrchu stůjž: proporce; str. 733. ř. 12. zdola stůjž: své, ř. 3. zdola stůjž: prvé; str. 739. ř. 18. svrchu stůjž: duchovým; str. 821. ř. 1. zdola stůjž: theorie; str. 822. ř. 12. svrchu stůjž: věcnost, ř. 20. svrchu stůjž: již, ř. 23. svrchu stůjž: duchu; str. 823. ř. 10. zdola stůjž: krásnými.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozgleda« AL. MALEC.

Že „čistě chorvátských písní není“, má svědčiti i pátá píseň ve sbírce Šemberově:

Imala sam miloga,
kod roža lipoga,
ale nisam smila
sidit polag njega.[1])
Imala sam miloga,
ale je mi biv drag,
ani nisam mogla
od tuge záprit vrat.[2])
Imala sam miloga,
je jimav kiticu,
on je mi potješiv
i moju dušicu.

dosvědčuje, — ale opak tvrzení p. spisovatelova! Které slovo není tu čistě čakavské? Komu zachvívají tu nitrem slastné vzpomínky na milého, komu jinému, jako naší „divičici“, jež pro žal a bol ani nemohla „zaprit vrat“. Zdaž to není prostá „Hrvatica“, jež tu odhaluje nitro lítostí a bolem sklíčené, a opět nitro, jež blaží vzpomínka na slasti minulé. I tuto píseň poprvé zapěla „divičica“, jež pocítila a zažila, co zpívala, a zpívajíc, bolu svému ulevovala řečí čistou, jakou od matky slyšela a vždy jindy mluvila: čistým nářečím čakavským; a proto i tato píseň jest písní čistě hrvátskou.

Ale p. spis. usuzuje jinak; za čistě hrvátské jich nemá; proč? nepověděl.

Při tom při všem má se p. spis. za znalce čistoty hrvátských písní, neboť píše dále: „Mnohem ryzejší jsou čtyři písně, které Sušil r. 1859. otiskl i s nápěvy na konci své slavné sbírky (str. 11.). Zvláště první z nich z Gutfjelda:

Imala sam miloga, kuod ruoža lipoga,
tr mi nisu dali sidat puolag něga.
Sada imam jednoga, tr mi ni[3]) buože drag,
ani nisam mogla od tuge zaprit vrat.
Kad bi te moj ljubi, kad bi te sbatrila,
veru bi za tobum[4]) va Dunaj skočila.
Va Dunaj, va Dunaj, va široko more,
kad bi te sbatrila, drago srce moje.«

Čím je tato píseň „mnohem ryzejší“ předešlé Šemberovy? První dva verše jsou řečí oba čistě hrvátské, mnohem větší ryzosti tu naprosto nikde neviděti. Třetí verš Šemberův:

---

[1]) Ale nesměla jsem seděti vedle něho. — [2]) Ani jsem nemohla od žalu zavříti dvéře. Smysl tu poněkud temný; jasnější jest v písni Sušilově. »Tuga« = žal; Šembera překládá »tuga« touha, což není správno; naše touha sluje v čakavštině »želja«; »želeti« = toužiti. Nemocná dí: »Gospuôdine, ja si vas želim« = Velebný pane, já po vás toužím, vás si přeji, žádám. — [3]) Tak napsal Sušil; p. spis. »ni« vynechal, a tím smysl celého verše porušil; »ni« je zkratka záporného »nije« = »nij'«. Měla jsem milého, jak růže lepého, a mi nedali seděti vedle něho. Nyní mám jednoho, a mně není, Bože, drahý, ani jsem nemohla od žalu zavříti dveří. — [4]) »tobum« = tobom; zde *m* připsáno; naši Hrváti říkají čakavsky: »tobu«.

Imala sam miloga,
je jimav kitïcu,
on je mi potješiv
i moju dušicu

nahražen dvěma verši Sušilovými:

Kad bi te moj ljubi, kad bi te sbatrila,
veru bi za tobum va Dunaj skočila.
Va Dunaj . . .

Mnohem větší ryzost musí tedy tu hledána býti. Hledejme! V Semberově verši není jednoho slova nečakavského! Za to ve dvou verších Sušilových opakuje se slovo nehrvátské a nečakavské: „sbatrila“. To je z češtiny vzaté „spatřila“! Čakavsky by znělo: „sbadla“. Píseň Šemberova je čistě čakavská, Sušilova obsahuje bohemismus: „sbatrila“. a proto p. spis. „zvláště“ tuto jeho píseň prohlašuje za „mnohem ryzejší“ Šemberovy!

Druhé dvě písně Sušilovy:

Ej kad sam ja biv mlad,
sakomu sam biv 'drag.
Lipi moji mladi dni,
ja vas jiskam[1]) a vas nji.[2])

Povi ti mi draga mila, bili te mi majka dala?
Ča bi mi te aj nedala, kad sam s tobum v noci stala.
S tobum sam ja v noci stala, i veru sam tebi dala,
zlat prstenak na ručicu, z rozmarina kitičicu[3]) (str. 800.),

o nichž p. spis. se zmiňuje, dokazují na první pohled čistotu zdejších písní hrvátských. Pan spisovatel měl jen je citovati, aby čistou jejich čakavštinou makavě dokázal, že „čistě chorvátských písní není“!

Či snad počet těchto písní je tak nepatrný, že „o národní písni chorvátské nemůže se již v těchto našich osadách správně mluviti“? Ale nestačí počet těchto již uvedených, že se o ní mluviti musí, že svoje národní písně hrvátský lid na Moravě již má! Šembera zaznamenává ve své rozpravě na str. 11. ještě jednu:

Zgubila[4]) sam portu,[5]) aj zelen věnac,
kto je mi ga našav, vrli[6]) mladenac;
kto je mi ga našav, ma ga vrnuti,[7])
tje[8]) mu moja mati dobro splatiti —,

Kuten ve „Viencu“ hrvátském z r. 1887. podává jich pět, mezi nimi i významnou, starou:

Kad bih ja jimala željezansko[9]) pole,
zasijala bi si bazalovo sime;
bazalovo sime, to je lipo sime,
to mi razveseli cielo polje moje —,

---

[1]) Jiskati = hledati. — [2]) nji; chybno, místo nij' = nije = není. — [3]) kitičica zdrobnělé od kitica = kytka. »Kita« = větev. — [4]) zgubiti = ztratiti. — [5]) »porta« (a ne, jak Šembera píše, »*parta*«, což je patrně chybou tisku) = »škofija«, skvostná pokrývka hlavy, podobná burse ku mši svaté, kterou nevěsta při čepení má na hlavě. Lepenka pošita je portami hedbávnými a zlatými, odtud jméno: porta. — [6]) vrli = hodný. — [7]) vrátiti. — [8]) tje = će, će splatiti futurum, zaplatí. — [9]) Železno, Eisenstadt v Uhrách

o jejímž původě čistě hrvátském není ni nejmenší pochybnosti, Sušil uveřejňuje koledu:

Ta zvezda ta je izišla[1])
z one strane črne gore.
Ona nam sviti široko,
široko ino visoko.

V zvezdi stoji dite mlado,
v rukah drži ta zlati križ.
Na križu je napisano,
da je to dite pravi Bog.

Přiberme k nim i druhé „jačke božićne“.[2]) Veselou:

Ča mora to biti? ur dan se čini![3])
ur dan se načina, oš puov moći ni'![4])
lipa j' svitlost, lipa j' svitlost,
zviezdice se lašću,[5]) velika radost —,

hluboce procítěnou:

Zdravo budi mlado dite, željno[6]) dite!
zdravo budi moje srce, preželjno ditjece —,

něžnou:

Kada je divica mila Maria Boga rodila,
položi ga va jeslice, obvinu ga va plenice —,

i ostatní duchovní: „korizmjene“,[7]) „vazmjene“,[8]) mezi nimi zvláště velebnou:

Krištuš se je od mrtvih stav, alleluja, alleluja,
i smrt doli je potjepav,[9]) alleluja —,

„k divici Marii“:[10])

Marija, Božja mati, i čista divica, . . .
O Marija, draga mati, puna božje milosti, . . .
O Marija, lipa Judit, . . .
O Maria, cviet rumjeni[11]) . . . —,

písně, jež v rodinách a v kostele rády se „jačiju“, pokochejme se jejich původními nápěvy, považme, že kromě těchto písní ještě jiné dřímají v mysli lidu našeho, a, jak sám p. spis. doznává: „Ze ženských nedala se žádná pohnouti, aby nám něco zazpívala, jakkoliv jim sami muži domlouvali a jistili nám, že na svatbě zpívají od večera do rána“ (str. 12.), o zvláštních příležitostech k životu se probouzejí ostávajíce jinak, za dnů života všedního, utajeny sluchu badatelovu, pomysleme, že, neznáme-li my více písní těch, z toho ještě nenásleduje, že by Hrváti jich ani více neměli, pamatujme, že kdo písní našich Hrvátů bedlivěji si všímal a po nich pátral, nikdo neodešel s prázdnou, nedoloval nadarmo, ale každý: Šembera, Sušil, Kuten nějakou novou, zasutou perlu na světlo vynesl, a opravíme úsudek o písni chorvátské!

[1]) »Zvezda« je bezpochyby chyba tisku místo »zviezda«; lid říká »zviezda, zviezdica, zviezdice se lašću«, a nikdy jinak. »Izišla« je štokavské; naši Čakavci nemají nikde předpony »iz«, nýbrž všude »vi« (jako Češi); lid zpívá tento řádek takto: »Da zviezda ta je van zašla.« — [2]) Božić = Vánoce. — [3]) co to má býti? již den nastává! — [4]) již se rozednívá, ještě půlnoc není! — [5]) hvězdičky se třpytí. — [6]) željti = toužiti. — 7) korizmí = půst. — [8]) Vazam = Velikonoc. — [9]) a nad smrtí zvítězil. — [10]) divica Maria = Panna Maria. — [11]) cviet rumjeni = květ ruměnný.

59*

Záhadou jest mnohým zachovalý našich Hrvátů mezi Němci byt individualní, svérázný, národní! Pozastavil se nad ním i p. spisovatel a ptá se (str. 13.): „V čem záleží dále tajemství jejich zachovaného národního života? Jak možno po tři věky takové hrstce lidí zachovati svou národnost, zachovati svou řeč a mravy ryzí přes to, že okolí jest napořád německé, že v jejich osadách samých žijí rodiny německé, že v jejich osadách samých žijí rodiny německé, že škola zúplna a církev z části po 80 let již jsou německé?“ Vysvětluje jej jednou větou, ba jedním slovem jejím: „Svou krev chorvátskou zachovávají čistou.“ Pan spis. má pravdu; vzájemné sňatky mezi Hrváty přispívají měrou nedosti ocenitelnou k zachování jejich bytu národního, ale s nimi v té příčině rovnomocnými jsou jiní ještě velmi vážní činitelé, jak ukázáno bylo v „Českém Lidu“ z r. 1897. v r. VII. sv. 3. na str. 186.—191., a proto budova zachovalého národního bytu našich Hrvátů postavena jest na základě daleko širším, hlubším a pevnějším, než jej vyměřuje pan spis. svojí větou: „Svou krev chorvátskou zachovávají čistu.“ Ta by arci stačila sama na vysvětlenou této záhady, kdyby jen pravdiva byla měrou takovou, jakou tvrdí pan spis.: „Ve svazky pokrevní osadníci naši nevstupují, leč mezi sebou. Není slýcháno, aby jinoch chorvátský zradil tyto zásady a pojal za manželku děvče z rodiny německé, třebas by snad i chorvátky umělo; tím méně, aby děvče chorvátské šlo za německého muže.“ Hned poznáme, co na slovech těch pravdy. Co tu p. spis. tvrdí s takou bezvýjimečností, musí opírati se o skutečnost danou, důkazy makavé, jež přiměly jej k soudu, obecnou platnost hlásajícímu. Skutečně, p. spis. zmíniv se, že „zrovna takové zprávy dějiny vypravují o Kašubech při baltickém moři“, dokazuje pravdu tvrzení svého touto událostí: „Chorvátský jeden hoch byl ve službě panské v Drnoholci a odtud dostal pěkné městské šaty, v něž se na svatbu přistrojil chtěje nevěstu překvapiti. Jakmile ho však nevěsta zhlédla, zděsila se velice a k jeho překvapení tvrdošíjně prohlásila, že s ‚pánem‘ k oltáři nepůjde. A nešla, dokud hoch neoblekl čižmy, láče[1]) a nevzal klobouku s pérkem.“ Tato událost stačila mu na dokázanou slov jeho, ale nestačí nám a nikomu, kdo si jí bedlivěji povšimne. Neboť co dokazuje událost ta? Že Hrváti „svou krev zachovávají čistu“? Což ten hoch, Hrvát, měl v šatech „německých“ jinou krev, než ve svém kroji odloženém? Což rodná krev „německými“ šaty ztracená, se mu zase vrátila, když vrátil se ke kroji svému národnímu? Byla krev jeho závislá na šatě jeho? Neproudila mu v těle rodná krev hrvátská právě tak ve „fraku“ německém, jako ve „hlačih“ hrvátských? Kdyby si jej Hrvátka byla vzala i v jeho „německých“ šatech, nebyla by měla za muže krví, rodem Hrváta? Byla by manželstvím tím krev hrvátská smísila se s krví jinorodou? Dokazuje případ tento, že Hrváti nemísí se s rodilými Němci krev svou čistou zachovávajíce?

Pan spisovatel chtěl, aby mu to případ ten dokázal, zatím dokazuje on něco jiného: neobyčejnou zálibu v kroji národním, vkus, obecně

[1]) Nesprávně psáno tu »lače« místo: hlače.

tu platný, proti němuž by se těžce zhřešilo, když by na svatbu šel jeden ze snoubenců ve kroji národním a druhý v šatě „německém“, dokazuje, že lid, co má za krásné a vkusné, a co mu obvyklým, k tomu že lne celou duší a nesnese žádného poruchu své estetické záliby, slovem, nedokazuje, co by jím pan spisovatel rád měl dokázáno: že Hrváti „svou krev zachovávají čistu“, ale dokazuje obecnou platnost esthetických forem a názorů. Kdyby pan spisovatel byl uvedl případy, že na př. „divičica“ Hrvátka povrhla bohatým ženichem, protože je rodilý Němec, a že vzala si raději chudého Hrváta, nebo, že „junaka“ hrvátského neoslepila nádhera domu nevěsty, rodem Němkyně, a on přednost dal doškové „hiži“ nevěsty, rodem „Hrvatice“ a pod., to by znělo jinak, to by přesvědčil kde koho o pravdě svého tvrzení, ale události vzpomenutou ostala mu tvrzení jeho nedokázanými! Či snad nabyl pan spisovatel jiných důkazů pro tvrzení svá? Snad poptal se v obcích našich zevrubně na sňatky, doptával se starých pamětníků, prozkoumal archivy, obzvláště farní matriky? ničeho nedočítáme se v jeho rozpravě o všem tom, ano, spíše zdá se, že pan spis. po všem tom ani nepátral, a jak si sňatky mezi Hrváty představoval, tak je popsal a jimi zachovaný národní byt Hrvátů vysvětlil, o věrný podklad svých tvrzení se nestaraje. Neboť, kdyby jen poněkud si byl všiml sňatků tu uzavíraných, kdyby byl nahlédl do více rodin, a ne jen do několika, byl by se přesvědčil, že vcházeti mezi sebou ve svazky manželské jest u Hrvátů obyčejem, pravidlem, ale pravidlo to že není a nebylo nikdy bez výjimek, tu více, onde méně četných. Ano, nebylo mu třeba namáhavě probírati se matrikami a archivy otevírati, kdyby se byl jen poptal na více přijmení v obcích, na př. hned v Gutfjeldě, byl by slyšel mezi jinými přijmení: Štěpánek, Procházka, Havlíček, Petřík, Schwent, byl by snad i zvěděl, že ti všichni mluví hrvátsky, nyní jsou Hrváti a za ženy mají „Hrvatice“ a byl by se sama sebe ptáti musel: jsou to také krví Hrváti? nejsou to spíše pohrváčtění Češi a Němci? A kde by mu pak byla ostala jeho čistota krvi hrvátské? A kdyby byl nadlédl do matrik, byl by tu na vlastní oči se přesvědčil, že by se v domněnce své nebyl mýlil! Kde tu může tedy o naprosté čistotě krvi hrvátské řeči býti, obzvláště uvážíme-li, že dle všech známek v Gutfjeldě na př. asi tři jen zachovala se do dneška rodinná jména Hrvátů, původně tu osazených: Sić, Križanić a Jandršić. A nejen Gutfjeldské, ale i Preravské a Frjelištorfské matriky oddavací dokazují, že krev našich Hrvátů ode dávna obrozována byla krví jinorodou, čímž životní síla jejich nejen zkázy nebrala, ale naobrat rostla, mohutněla. Kdyby těch několik — praví se 28 — rodin hrvátských na Moravu došlých od počátku jen mezi sebou ženilo a vdávalo, s krví jinou se nemísilo, krev ta za 300 let by se byla musela porušiti, zatím vidíme u nás pravý opak toho: co junák, to voják, přimísení jinorodé krvi nejen neuškodilo zachované existenci Hrvátů, nýbrž naobrat jí prospělo, pomáhalo. Nepravda, co veřejnosti podává pan spisovatel větou: „Ve svazky pokrevní osadníci naši nevstupují, leč mezi sebou.“ Na důkaz

nechať mluví svědek nepředpojatý: matriky, třebas Gutfjeldské hned z posledních šesti let před r. 1881., kdy pan spis. do našich osad zavítal, tedy od r. 1875—1881. V nich ve svazku II. čteme na str. 56. r. 1876. dne 3. května oženil se Jandre Sić, Hrvát, s Marií Schillerovou, Němkyní; na str. 62. r. 1878. dne 10. února vzal si Šime Müllner (Hrvát: Malinar) za manželku Marii Hechtlovu, Němkyni; na str. 63. r. 1879. dne 19. ledna pojal Johann Pfister, Němec, za manželku Magdalenu Slunských, Hrvátku; na str. 71. r. 1881. dne 20. února Němec Johann Bauer oženil se s Kateřinou Grandićovou, Hrvátkou. A sňatky takové naskýtají se ve všech třech osadách, a nebývaly ani za stara nic nového. Jen půl roku později, co pan spis. byl v Gutfjeldě a stal se křiklavý opak tvrzení jeho. Dne 8. února r. 1882. Hrvát: Lovre Jandrešić, jenž až do toho dne nosil se a mluvil hrvátsky, musel pro nevěstu svou Marii Sitschovu, Němkyni, (poněmčilou Hrvátku) přijíti si ku zdavkám v šatech „německých"; dítky jeho mluví jen německy. Matriky i skutečnost svědčí tu hlasitě proti páně spis. slovům: „Není slýcháno, aby jinoch chorvátský zradil tyto zásady, a pojal za manželku děvče z rodiny německé, třebas by snad i chorvátsky umělo; tím méně, aby děvče chorvátské šlo za německého muže". Pan spis. toho neslyšel, ve skutečnosti, jak dokázáno, není to úkaz tak neobyčejný, jak by dle tvrzení pana spis. člověk za to míti musel. Děvče, nevěsta, žena, obzvláště má-li peníze, ráda si poručí, hlavu postaví, a muž, chtěj nechtěj, již k vůli tomu, aby pokoj měl, musí poslechnouti. Ženě k vůli nejeden Hrvát oblékl šat německý, a nejedno děvče hrvátské, vidí-li, že sňatkem může býti dobře zaopatřeno, státi se zámožnou selkou, nebo velkou domkařkou. vidí-li, že sňatkem může se dostati na lehčí chléb, státi se snad paní nějakou, neváhá začasté, muži k vůli odkládá svůj kroj národní, a stává se Němkou. Má i „Hrvatica" „srdce ženské a to vždy milovalo bohatství, důstojenství a vládu", jak dí Shakespeare. Jak pan spis. národní život Hrvátův líčí, dle toho nesmělo by se nikdy státi, aby některý člen rodiny a Hrvát vůbec od své národnosti odpadl, život jejich národní musel by býti tvrzí, do níž průlom nějaký by ani možný nebyl! Ve skutečnosti jest tvrzí ku podivu pevnou: tři sta let odolává, vzdoruje moci nepřátelské, ale nemůžeme na ní nepozorovati, že mnohý kámen na povrchu z ní se vydrobuje a odpadává. Mnozí Hrváti museji z domu do světa; doma by se všichni neuživili. Ve světě podléhají vlivům jeho, přizpůsobují se mu šatem, řečí, odnárodňují se. Aby se vrátili domů a ku kroji svému, nemožno, poněvadž na př. řemesla doma provozovati nemohou a služby nenalézají. Ostávají v cizině, přiženi se do ciziny, třebas mezi Němce, kde nosí se, jsouce osamocení a z kroje svého vyrostli, „německy". Žádný Hrvát, ani „svoji", nepokládají jim to za zlé. Nacházíme je ve všech okolních německých osadách: v Bratelsbrunně: Lupariće, v Guldenfurtě: Vranešiće, v Neusiedlu: Drobiliće; všichni nosí se „německy"; naši Hrváti mají to u nich za něco, co se rozumí samo sebou, jen pan spis. zle se rozlítil na Drobiliće Neusiedelské a uvádí je do hanby.

o níž naši Hrváti ničeho nevědí. Píšeť dále: „Jen dvě jména propadla hanbě a vystavena u Chorvátů na pranýři. Jsou to jména dvou bratří, jenž se přiženili do Neusiedlu.“ Nejsou to jen dvě jména Hrvátů, co do německých osad se vystěhovali, nebo do nich se přiženili a tam živlu německému a přesile cizí podlehli, takových jmen, jak pověděno, jest více: všechna jména těch, co nemohouce doma se uživiti, ve světě si živobytí hledají. Ve všech třech hrvátských osadách na Moravě jest více takových rodin, v Gutfjeldě na př. Sićova č. 2., Drobilićova č. 52., Halavićova č. 53., Hubeného č. 88., Slunských č. 100., jejichž někteří členové šaty i řečí ve světě jsou Němci, kdežto doma, na gruntě ostalí Hrváty zůstávají. A naši Hrváti si váží těchto svých krevných přátel ve světě, nezřídka jsou i pyšni na ně, když na př. ve světě lepšího postavení nebo čestnějšího nějakého místa svojí prací a rozšafností si dobyli, tím méně pak, aby za ně se styděli, nebo jim odložení kroje ve zlé vykládali; naobrat, jejich šat „německý“ jim takořka za přirozené nezbytí pokládají, a když ve světě se s Němkyní ožení, pro to nikdo jich mimo pana spis. na pranýř nestaví. A na škodu pravdy upřilišuje pan spis. národní sebevědomí našich Hrvátů — „Český Lid“ z r. 1897. v roč. VII, seš. 4. na str. 272. a 274. je trochu jinak vyličuje — a neporušenost krve jejich, píše-li: „Není to hyperbola, pravím-li, že snad u nás matkovražda je častější, než-li u nich taková zpronevěřilost.“ Jsou to slova velmi hyperbolická, postrádající věcného podkladu. Boj o život, začasté neuprosný jest, bezohledný; v něm vítězí zájmy dotýkající se samého bytí nebo nebytí člověka: chléb stává se činitelem vyšším než šat, ba i sama řeč, jemuž obě prostý Hrvát nejednou podříditi a v obět dáti musí.

Giov. Marković: Gli Slavi ed i Papi.

Ref. Dr. Al. Dvořák. (Č. d.)

Dále rozepisuje se autor obšírně o schismatu ruském. Ruští spisovatelé a s nimi i někteří západní, jako Pichler a Strahl, tvrdí, že církev ruská nikdy nestála ve spojení s Římem, chtějíce tím od ní odvrátiti výtku rozkolu. Pravda je, že půltřetího století hierarchie ruské nenalézáme, že by některý z biskupů skutkem aneb aspoň slovem doznal odvislost hierarchickou od římského papeže; než z toho ještě nenásleduje, že by církev ruská hned od vzniku svého byla od Říma oddělena. Marković naopak dokazuje, že schisma ruské počalo teprve 12. stoletím.

Za knížat Olgy a Vladimíra, kdy hlavně pokřesťaněno bylo Rusko, až do dob Michaele Cerularia panovala ještě jednota mezi Východem a Západem, tedy také spojení církve ruské s Římem. Ano, dle histo-

rických pramenů žádal Jaroslav Veliký po papeži Benediktu VIII. r. 1021. biskupa nějakého a poslán mu byl biskup Alexius. Nejlepším však důkazem, jak již od prvních dob křesťanství uznávali Rusové primat římské stolice, jsou liturgické knihy církve ruské. Knihy ty převedeny byly z řeckého jazyka od sv. Cyrilla a Methoděje a jejich žáků v Bulharsku a částečně pořízen nový překlad v Rusku za velkoknížete Jaroslava (1019—1054). V nich zajisté obráží se jasně přesvědčení a víra tehdejšího křesťanstva ruského. Tam však Petr nazýván jest: základem církve, skálou církve Kristovy, utvrzení církve, proti němuž brány pekelné nic nezmohou, nejvyšším z apoštolů, „vrchovník“ apoštolů, prvoprestolník apoštolů, jejich pastýřem vrchním, základem nevyvratným dogmat, skálou víry, představeným církve atd. Tam i o papežích, jeho nástupcích, totéž se tvrdí, o Silvestru a Lvu Velkém zvláště, jehož nazývají „hlavou pravoslavné církve Kristovy“, hlasatelem pravdy, základem pevným, představeným nejvyššího koncilu, jistým pravidlem učení, dědicem nejvyšší stolice Petrovy atd. Toť zajisté důkazy, jichž nikdo vyvrátiti nedovede a jichž Rusové se tolik bojí, že v nejnovějších vydáních některé nejdůležitější zkrátka vypustili nebo zkomolili. Věru znamení, že na jejich straně je pravda.

Tedy až do Michaela Cerularia uznávala ruská církev svrchovanost nástupců Petrových; než i potom zůstala ve spojení s Římem. Vždyť v odpadnutí Michaelovo od jednoty církevní nemělo Rusko žádného podílu, poněvadž metropolitou byl tehdáž Hilarion, jejž velkokníže Jaroslav sám proti vůli Cařihradu jmenoval a jenž při svém nastolení složil vyznání víry úplně orthodoxní. Ovšem že po jeho smrti, asi r. 1068., Rusové přijali zase metropolitu z Cařihradu, kde bylo zavládlo schisma. Ale tím ještě neodpadli od jednoty. Až do r. 1110. nenalézáme u nich žádného nepřátelství aneb odporu proti církvi římské, jak vysvítá z kroniky Nestorovy, která tím rokem končí. Ostatně, když papež Urban II. r. 1087. přenesl svátek sv. Mikuláše, počala i církev ruská za metropolity Efrema slaviti jej stejně s církví římskou, ač Řekové to zavrhli. Když Řehoř VII., jenž velice truchlil nad rozkolem řeckým, psal knížeti Izjaslavu, ani slovem se o schismatu neb neshodě nějaké nezmínil, a Karamzin připomíná, že roku 1091. poslán byl Vsevolodu, velkoknížeti, legat římský jménem Theodor. Teprve v 12. století za metropolity Nikefora jeví se na Rusi známky rozkolu; aspoň metropolita sám byl zapřisáhlým nepřítelem Říma. Že však duch schismatu ještě nezavládl v kleru a lidu ruském, toho známkou je, že tenkráte přijali latinského mnicha Antonia a darovali mu místo k založení kláštera a po smrti jako svatého uctívali. Ano někteří Rusové súčastnili se také výprav křižáckých. Koncem 12. století však již ujímati se počal rozkol v ruské církvi a autor velice dobře a vhodně udává jako hlavní příčiny: zkázu mravní v ruském lidu a nevzdělanost, na druhé straně pak otravu, jakou působily v kleru řecké spisy rozkolné a pravidla církevní rozkolnými metropolity vydaná, jakož i snaha metropolitův a knížat, aby ruský lid od Říma úplně odtrhli. Z doby té připomínáme znova, jak Vasilij II., velkokníže, zahnal metropolitu Isidora, jenž podepsal dekret sjednocení.

Za takových poměrův ovšem není divu, že v $^1/_2$14. století již nazýváni byli latiníci pohany a že až do $^1/_2$17. století ti, kteří z katolíků přecházeli k pravověří, musili znova křtěni býti a znova svátost stavu manželského přijmouti.

Schisma tedy počalo v Rusku teprve ve století 12. a úplně nabylo vrchu v 15. století, kdy r. 1441. zahnán byl metropolita Isidor, poněvadž byl podepsal decretum unionis. Ale skoro zároveň se schismatem vznikaly roztržky a haerese v samé církvi ruské, jež soustředily se v tak zvaném „raskolu“ zastoupeném starověrci (starovjerci). I ten se rozpadl na četné sekty; ruský biskup Demetrij jich čítal v 18. století na dvě stě. Stoupenců mají dohromady aspoň 15,000.000, kterýžto počet zajisté v poslední době nápadně vzrostl, takže aspoň $^1/_4$ pravých Rusů opustila již officielní církev ruskou.

Vylíčiv takto vznik a postup i vnitřní rozklad schismatu, přistupuje autor k jeho definici. Někteří spisovatelé katoličtí tvrdí, že prý mezi církví katolickou a schismatem ruským není sporu dogmatického; zvláště pak Rusové obráceni jako Gagarin, Kirejevskij a Solověv odvolávají se na to, že sporné náhledy dogmatické o očistci, o Duchu svatém, viditelné hlavě církve nejsou v církvi ruské definicemi víry a tudíž také nejsou za dogmata prohlášeny. Pravda je, že církev východní nemůže konati žádného koncilu oekumenického, ježto dle jejich náhledu by v něm předsedati musil „patriarcha“ římský. (Oni totiž nepovažují římského biskupa hlavou celé církve, nýbrž jen patriarchou západu a to ještě patriarchou schismatickým.) Pravda je také, že následkem toho žádné definice víry vydati nemůže. Než z toho nenásleduje nikterak, že by církev ruská nebyla v schismatu zároveň a v haeresi, ježto k tomu třeba jen, aby ona officielně jako taková tvrdošijně popírala jisté články víry pravou církví definované a brojila proti spojení s Římem, což zajisté církev východní činila a činí. O Duchu svatém přece učí, že nepochází od Otce i Syna, o duších zemřelých lidí hlásá, dobré že dosahují zatím jen částečné blaženosti a teprv po posledním soudu budou Boha požívati, ty pak, které ještě pokání činiti musí za své hříchy, že nejsou v očistci, nýbrž na čas v pekle; o nejvyšší hlavě církve pak učí, že jediný Ježíš Kristus je hlavou církve celé, biskupové pak a patriarchové hlavou jednotlivých částek. Když byl Markovič poukázal na podstatu schismatu ruského končí I. díl asi takto: Schisma východní nepočalo sice haeresí, ale upříti nikdo nemůže, že haerese se během času k němu připojila. Bylo by tedy osudnou chybou domnívati se, že by jen upravením otázky disciplinární a liturgické anebo pouhou politikou schisma mohlo býti odstraněno. V disciplině a liturgice papežové již skoro vše upravili, co by spojení mohlo překážeti, a politicky také pracují úsilovně o smíru. Než nesmí se zanedbati otázka dogmatická. Tu hlavně třeba vysvětlení a dorozumění.

České proudy hudební.

Píše Leoš Janáček.
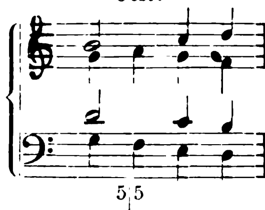
Te Deum laudamus.

Autore *Ludovico Holain*. Vydal R. Promberger v Olomouci.

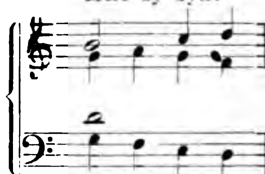
Nejen vkusná tisková úprava skladby, ale i důstojný zvukový její dojem jest v plné shodě s účelem, za kterým skladba složena: jestiť věnována J. V. císaři a králi k 50letému jubileu panovnickému. Vytryskla z vůle horujícího milovníka hudby kostelní, nikoli ze žhavé jiskry nápadu. Navyklý sloh z harmonisačních prací skladatelových, jak jeví se v jeho kancionalu, zachován s čistou správností v celé skladbě až na dvě nedopatření.

Strana 3.:

Jest:

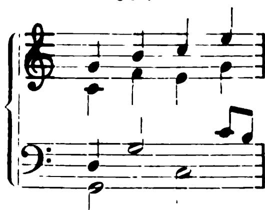

Mělo by býti:

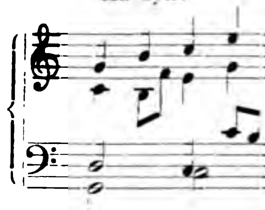

Strana 6.:

Jest:

Má býti:

Jednoduchost harmonická, klid rythmický a v nápěvu vlny více stísněné než vznětlivé a jasné: všechny tyto vlastnosti staví skladbu mezi přední tak zvaného slohu reformované Fr. Wittem církevní hudby.

„Tě, věčného Otce, všecka země ctí…“
„Tobě všichni andělé, Tobě nebe…“
„Svatý Hospodin, Bůh zástupů…“
„Tě mučeníků běloskvoucí chválí zástup…“
„Tě po okrsku zemském vyznává církev…“
„Ty, Králi slávy…“
„Ty, přemoh smrti osten…“

Tolik podnětů, že všechno bohatství tisícerých barev hudebních, všechen jas a všechna hrůza akkordů, všechen křižující se blesk rythmů

v polyfonii nestačí vznětlivé mysli skladatele, aby se povznesl k výši a ku pravdě nálady. Skladatel náš zvolil prostou formu, volné tempo stálého čtyřčtvrťového taktu, 412 čtvrťovými notami, v nichž vyznívá buď jen trojzvuk diatonický nebo dominantní čtyřzvuk pátého stupně ve formě prostné neb výsledné, s nepatrným vybočením z toniny *C* tvrdé na *J, As* a *E!*

Úryvek teplejšího nápěvu,

Tibi omnes angeli

1.

který jest na různých místech ve skladbě šestkrát využitkován:

Pleni sunt caeli
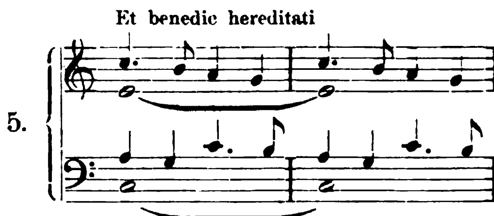
2.
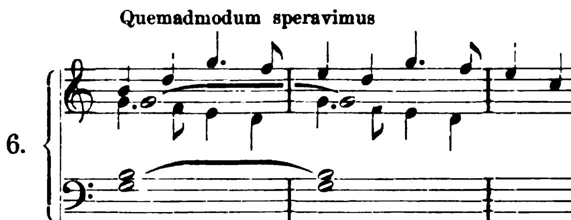
Te per orbem terrarum

3.
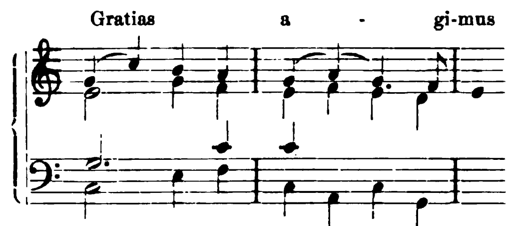
Tu patris sempiternus
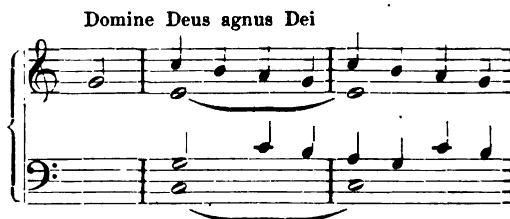
4.

jest vzat z „Gloria“ Fr. Wittovy mše, op. 12.

Tím sjednocena v průběhu akkordická skladba pozměněnými vzpomínkami na dříve vyznělý motiv.

Při slovech „Ty na pravici Boží sedíš“ a „Soudce, věříme, že přijdeš“ změnou tempa (Piu mosso — Adagio) a taktu (takt $^{3}/_{4}$) oživí se konečně celková jednotvárnost.

Skladba je čistým typem akkordických skladeb církevního slohem Fr. Wittem a soudruhy reformovaného. Po mém soudě působí tento směr na naše skladatele jaksi tísnivě, nedovoluje jim rozvinouti bohaté prostředky výraznosti hudební ve službě liturgie. Jinak bude účin této skladby u obecenstva vázán jsa na silné a výrazné elementarní prvky harmonické, důstojný. Nepůsobíc žádných obtíží v provedení, bude „Tedeum“ toto i na menších kůrech zajisté s ochotou uvítáno.

Z anglického písemnictví.

Referuje Al. Koudelka.

Předem upozorňuju, že jen o některých publikacích tu bude řeč, a to hlavně u vydání Tauchnitzově.

„The tales“ of *John Oliver Hobbes* (t. j. povídky. . . .) jest zvláštní kniha, zvláštní co do komposice, řeči a námětů, tak jaksi neanglická a přece zase zcela anglická! Náměty tohoto silně vonícího, nového ragout literar. čerpány jsou ze všedního života lidského, jsoutě to láska, nevěrnost mužů, žárlivost, rozmarnost žen; omáčka to spojující jest připravena ze silného koření jako: sarkasmu, cynismu a neobyčejné znalosti lidí; garnituru činí vtipné a případné epigramy a aforismy. Užívám terminů kuchařských, poněvadž John O. Hobbes jest pseudonymem mladé dámy. Nepíše sice pro širší kruhy, ale pro literarní labužníky. Výše dotčená sbírka obsahuje čtyry povídky. První se zove: „Some emotions and a moral“ (Několik emocí, hnutí, a mravouka.) Ano, moralka povídky té zní: Nevěř ženám, jsoutě nevyzpytatelny a nepochopitelny, jako roztomilá a charakterní při vší své vnější lehkomyslnosti a svévolnosti, Cynthia a chladná, tak flegmatickou se zdající a přece jenom tím smyslnější Grace, jež se chce svému manželovi, nešťastnou láskou k Cynthii churavícímu, zpronevěřit, aby se vrhla jeho příteli, svému bratrovi, kolem krku. Ubohý mladík není schopen hanebnosti, i béře si život. Druhé povídky titul zní: The sinner's Comedy (Komedie hříšníkova) Hrdinou jejím jest aristokratický don Juan a dobrosrdečný, nadaný, ale pod vládou své ctižádostivé sestry se nalezající pastor, hrdinkami pak jsou koketní dáma — světačka a obětující se povaha „bohemovská“. Zvláště na této povídce patrna jest ženialnost a individualnost spisovatelčina. Třetí povídka jest studií o pokušeních t. j. „A study in temptation“, čtvrtá pak povídka nadepsána „A bundle of life“ (Přelož to doslovně, kdo chceš, já bych řekl: Kousek života). V povídce té ukazuje spisovatelka, jak se člověk snadno může v životě svém zmýliti a co ho to stojí zápasu a bojů, než se zase na pravou cestu dostane.

Mary Wilkinsova jest i u nás známa svými opravdu skvostnými idylkami čerpanými ze života Novoangličanů. Poslední však práce její „Jerome“ jest slabší. Hrdinou té povídky jest svědomitý mladík, o jehož otci se má za to, že se utopil. Dojemno jest, kterak nikdy na sebe, nýbrž vždy na jiné myslí; což přiměje kolonela Lawsona k sázce s dr. Prescottem, zdali by Jerome skutečně stál v slovu, kdyby mu dnes anebo zítra Štěstěna do klína dohodila 50.000 doll., by je rozdal místním chudým. Po mnoholetém zápasu vzmůže se na kus pozemku, na němž si zřídí pilu, ale přijde záplava a zničí s pilou také jeho naději na ruku Luciny, dcery squira Merittea. Zajímavě líčen squire, jeho přátelé a jeho choť, jež konečně otvírá Jeromovi oči. Hlavní vadou knihy jest rozvláčnost.

Drobnější idylky Miss Wilkinsové našly dost šťastnou napodobitelku v *Alice Brownové*, jež pod titulem „Meadow Grass“ vydala sbírku povídek ze života v nov. Anglicku. Pravda, že jí schází dosud něžně poetický duch, jenž vane z W. povídek, jest — abych tak řekl — suchoparnější, nicméně na př. povídka „Farmer Elis Vocation“ ukazuje, že jí také neschází humor a že může časem úplně svou učitelku dostihnouti.

Robert Louis Stevenson zanechal kromě „Weir of Hermiston“ ještě jedno dílo téměř v dokončení. Roman „Saint Ives“ diktoval Stevenson své pastorkyni, Mrs. Strongové, ale před samým ukončením jal se, — nechav tohoto romanu, — pracovat o onom. Dokončil dle náznaků nebožtíka „Saint Ivesa“ novellista *Quiller Couch*, a to tak dokonale, že by kde kdo celou práci pokládal za Stevensonovu, kdyby v II. svazku na jednom místě nestálo: „Here begins the work of Mr. Quiller-Couch“. Hlavní zásluha St. spočívá v tom, že povznesl roman dobrodružný do sfery literární. A „Saint Ives“ jest dobrodružnou historií první třídy, jež svou smělostí připomíná práce Dumasa st., J. Verneho a jiných. Zároveň však je to také kus kulturní historie; St. zvolil si totiž za látku dobu napoleon. válek a uvádí svého hrdinu, zajatého Francouze, v situaci nejhrůznější a kromě toho nechává ho zažít i četná milostná dobrodružství. Od okamžiku, co uteče s tvrze Edinburské, až do toho, kdy se shledá s Florou, svou škotskou nevěstou, nedopřeje vám autor ani oddechu; a pochybuju, že by čtenář také spíše knihu odložil. Vrcholem jest plavba v baloně přes půl Škotska a Anglicka. Kulturně historický živel záleží najmě v St. názorných obrázcích z tehdejšího Edinburgu. Knihou pobaví se jak studentík, tak i dospělý přítel literatury.

Hall Caineův „The Christian“ patří k nejzajímavějším knihám naší doby a jest zároveň důkazem, že H. Caine, třebas nebyl geniem, za jakého jej přátelé prohlašují, přece jest jenom velikým talentem. O tom svědčí to, že čtenář, i když s ním nesouhlasí a souhlasiti nemůže, jaksi sebou unáší. Jen v Anglii mohla kniha ta vzniknouti, jako kniha Mrs. Wardové, o které bude níže řeč. Jenom v Anglii rozvlňují náboženské otázky tak silně hladinu obecného smýšlení a dychtění, jak to jinde pouze socialní a národnostní otázky dovedou. John Storm, hrdina knihy, hledá pravého křesťanství. Proděláváme s ním všecky fase: světské církevnictví státní, ke katolicismu se klonící život klášterní, socialní práci reformatorskou, fanatický zelotismus. Než v tom nekotví pravá síla knihy, nýbrž dojemné a lidské vyrůstá z pathologické stránky jeho povahy. Není to nic jiného než láska mladého idealisty a borce k ženě z míry jinak založené. Tou ženou jest Glory, dcera misionáře a francouzské zpěvačky, v níž umělecká přirozenost a humor a láska ke světu příliš silny jsou. Lidé ti nemohou si porozumět, ale musí se milovat. A v tom spočívá tragika knihy. Celý fanatismus John Stormův zdá se kořeniti v této lásce, u vášni k ženialní ženě, kterou však považuje za ztracenou, zavrženou a hříšnou, poněvadž poslouchá své přirozenosti, jak on své! A odtud veliké vzrušení, jež

kniha čtenáři vyvolati musí. Autor nevyvozuje žádných naučení ze své historie. Nechává nás v pochybnosti, chtěl-li jenom podati velkolepou studii v moderním mučenictví či chtěl-li nám ukázati, že lidé jako massa nejsou schopni polepšení a zušlechtění. Že karakteristika skoro všech osob jest zdařilá a že mistrovsky a ostře podána jsou různá „prostředí“ z Londýnského života, netřeba snad ani zvláště připomínati.

Jacobovy „The Skippers wooing“, t. j. námluvy námořníkovy, lze nazvati dost zdařilou humoreskou, rozhodně zdařilejší než ty, které ten název na první stránce mívají vytištěný. Lodní kapitán Wilson zamiluje se do děvčete, jehož otec, kapitán Gesohling, zmizel; domníval se, že v pračce svého soupeře zabil. Annie miluje otce nade všecko i prohlásila už jednomu z ucházečů, kteří se před kapitánem Wilsonem o její ruku ucházeli, že si ho vezme, jestliže otce jejího vyhledati dovede. Totéž slibuje nyní Wilsonovi. — Komicky a drasticky líčeny jsou všecky jeho pomocné síly. Ale když Wilson konečně po mnohých dobrodružstvích a zklamáních pohřešovaného najde, doví se o tom Wilsonův soupeř a unese nalezeného. Konce si domyslíte; je to nevinná povídka humoristická až na to, že humor ten je místy trochu námořnicky hrubý.

H. G. Wellsův „Neviditelný“ (The invisible man) připomíná částečně Julesa Vernea, ale patrně míněn humoristicky. Avšak pravděnepodobnosti jsou příliš veliké a komika skrovná; inu, je to jedna z těch knih, jež chvatně přečteme a hned potom opět na ně zapomeneme. Hrdina povídky dobádá se různých součástek prostředku, kterým se můžeme státi neviditelnými; dlužno však je ob čas obnovovati a jistou diétu při tom zachovávati: sebe menší porušení přivozuje neuvěřitelné účinky a způsobuje tragikomické situace pro všecky, s kterými do styku přijde.

Florence Marryatové „A Soul on fire“ mohlo by nazváno býti fantastickou povídkou, kdyby nebylo vše tak vážně míněno a kdyby z každého řádku nevykukovala autorčina víra v duchy a obcování s nimi. Je to historie učeného professora, který se svou rodinou nezachází mnohem lépe než se svými pokusnými zvířaty. Paní jeho jest otrokyní, dcera z prvního manželství nenávidí otce, který syna svého i tělesně trýzní, tak že tento míní raději opustiti dům otcovský. V té však době zemře professor t. j. domnívá se, že usnul, ve skutečnosti však umřel. Vidí a slyší vše, slyší, jak služebnictvo a doktor prohlašují ho za pravého vysvobození jeho rodiny. Rád by se ozval, ale nemůže. Pojednou se dovídá od jiného ducha, že odsouzen jest k tomuto trestu za své sobectví a za svou tvrdost.

„Shrewsbury“ *Stanley Weymana* jest slabší práce tohoto spisovatele. Je to řada dobrodružství, z nichž jedno druhému se podobá. Hrdinou jest vlastně písař, neobyčejný hloupý a podlý člověk, který proti vůli své je zapleten do spiknutí proti Vilémovi Oranžskému. Schází práci této ton a řeč doby, ve které se děj odehrává a v čem jinak Weyman ve svých dřívějších histor. povídkách vynikal.

„Reminiscences“ *M. Betham Edwardsové* je jakýmsi druhem svéživotopisu, jenž obsahuje několik zajímavých vzpomínek na G. Eliota, Liszta, na rodinu Goetheovu atd. Autorka líčí Frankfurt, Lipsko, Vídeň z let šedesátých, Lisztův kult ve Výmaru a jiné něm. kulturní poměry s větší objektivitou nežli s porozuměním.

Mrs. Humphry Wardova obrala si za themа ve svém románě „Helbeck of Bannisdale“ katolicismus v Anglii. Helbeck náleží k staré západo-morelandské rodině, která po staletí pro svou věrnost ke katolicismu rozličná pronásledování musila snášet, a i nyní ještě předmětem nenávisti jest u fanaticky protestantského obyvatelstva. Helbeck je členem třetího řádu sv. Františka a vynakládá skrovné pozůstatky svého jmění na katolické účely. Život jeho je život pravého askety. Do tohoto „papeženského“ domu přijde Alana H. ovdovělá sestra a přivede s sebou svou pastorkyni Lauru Fountainovou. Otec její byl svobodomyslníkem a vychoval dceru svou bezkonfessionelně. Augustina, kterou bratr považoval za ztracenou, slabá povaha, za nedlouho vrátí se úplně ke katolickým obyčejům a názorům v domě panujícím. Laura však libuje si v opposici proti přesvědčením a náboženskému životu svého hostitele. Současně však vzniká v duši její cit: Helbeckova velkodušnost a prostota vynucuje v ní nejen úctu, nýbrž ona počíná jej milovati. Zkrátka, dochází k obapolné lásce a zasnoubení. Myslili byste, že se vše šťastně skončí, ale ne. Při prvním, velice diskretním pokusu, který Helbeck učiní, aby Lauru získal katolictví, dává se tato na útěk a vrací se teprve, když ji umírající macecha k sobě volá. Tu jakoby se měl státi zázrak: Laura svoluje, aby ji jesuité vyučovali. Náš párek spěchá k umírající, aby jí donesl tuto radostnou zprávu. Ale přichází pozdě, Augustina umírá bez té útěchy. Tu nahlíží Laura bezhlavost lidského života a ve své znova zpečetěné nevěře zároveň také nemožnost s milým žíti: byl by to věčný boj. Aby ten zádrhel rozsekla, utopí se. Helbeck vstoupí do kláštera. — Nejhlavnější předností knihy je vzácná umělecká objektivnost, s jakou si autorka vede. Od ní mohli by se učiti naši páni spisovatelé, že kdo chce o katolicismu psáti, má se nejprve důkladně o něm poučiti, aby nevyváděl kotrmelců, které budí kromě smíchu v každém čtenáři také podezření, že autor píše o něčem, čemu ani za mák nerozumí. Nejen obřady, ale i život katolický podán tu od spisovatelky protestantky dosť správně, ale i s jakýmisi sympathiemi. Mnohem hůře pochodili protestanté; zda také právem, netroufáme si rozhodovati. S uměleckého stanoviska dlužno vytknouti, že knize schází rozvoj duševní hrdin, že vlastně celý ten konflikt založen spíše v různosti jejich povah, než názorů. Kniha psána zajímavě, ač místy unavuje svými náboženskými diskusemi. Za čtení však každému stojí.

„My lord Duke“ od *W. Hornunga* je pěkně vymyšlená, pěkně vypravovaná historka, jenom že ne nová. Je to jedna z historek o dědictví, jež jsou v Anglii tak oblíbeny. Domnělý dědic vévodského titule a skvostného statku přiveden pracně až z Australie, aby se na konec osvědčil — nepravým. Dcerka duchovního, kterou její rodiče onomu muži, dokud považován byl za vévodu ze St. Osmundu, zrovna

na krk házeli, nechce v neštěstí od něho pustit, a tu jako deus ex machina objevuje se pravý vévoda, jemuž onen život v Australii zachránil, a vše šťastně urovná. Kousavá ironie, s jakou líčena vypočítavá matka, lady Caroline, zasluhuje veškeré chvály.

Zajímavou knihou jsou *J. Zangwilla* „The dreamers of the Ghetto“, obsahujeť nejzajímavější, nejpoučnější a v jistém ohledu také nejobjektivnější, co dosud bylo v Anglii o židovské otázce napsáno. Tím arci není řečeno, že by to byla kniha politického rázu, ne; jsou to prostě studie o emancipačních pokusech vynikajících židů z nejrůznějších dob. Že jednotliví židé vyvrženi byli z náboženství a národní společnosti svých spolurodáků, toť zjev a faktum, které se nejednou opakovalo. „Snilkové z Ghetta“ jsou samé osobnosti, které se v ghettu (ať už historickém nebo morálním) cítí nešťastnými, ale zděděného dojmu ghettovského střásti se sebe nedovedou. Tak v obrázku „The child of the Ghetto“ líčí Zangwill s velikou znalostí věci obřadovou malichernost a slovíčkářskou bohoslužbu staroorthodoxních židů z Benátek. Nejzajímavějšími z postav Zangwillem vylíčených jest Uriel Acosta, „turecký Messiáš“, Sabbatai Zevi, Spinoza a z novějších Heine a Lassalle. V „Acostovi“ drží se autor co možná nejvíce historie. O budoucnosti židů soudí Zangwill dosť pessimisticky, jak vysvítá z poslední jeho povídky. Četl jsem kdesi, že Zangwill je žid, pravda-li to, nevím, ale znalost poměrů zdá se tomu nasvědčovati, a proto kniha jeho bude tím zajímavější jak pro semitofila tak i antisemitu.

Z mladších básníkův anglických velmi příznivého přijetí dostalo se lyrikovi *S. Philipsovi.* Jeho báseň „Marpessa“, v které Apollo a Idas, smrtelník a bůh, o lásku dívky zápolí, má místa zvláštní krásy. Vyznívá z nich smělá obrazivost básníků z doby Alžběty a zároveň hudební nádhera John Miltonovská.

Jinou cennou sbírkou jest „A selection from the poems of *Mathilde Blind.*“ Autorka zemřela před několika lety v mladém ještě věku. Vzorem jejím zdá se býti Tennyson. Vadou mnohých básní jejích je přílišná délka. Nejlepší je cyklus „Love in Exile“, jež by stály za překlad.

Časomíra či přízvuk v češtině?

Články prof. Dr. Jos. Krále v »Listech filologických« 1893—1898.

Jest podivno, že otázka naše po tolik set let ostala bez praktického rozřešení, k jakému vědecká metrika vybízí. Odpovídáno prostě: časomíra *i* přízvuk! Dle toho také překládány časoměrné básně z pravidla časoměrou, původní básně skládány skoro veskrz přízvukem; v nejnovější době pouze Sv. Čech svůj selankový obrázek napsal časoměrným šestiměrem, zamýšleje snad podati pokus demonstrační.

Věc je tedy důležita hlavně pro překlady básní antických. Dle všech příznaků staroklasické studium bude pomalu odklizeno, poněvadž nebylo nikoho, kdo by je novým požadavkům přizpůsobil; praktičtí učitelé nejsou slyšáni, dekretuje se jen svrchu. My máme dosud překladů z antiky poměrně málo. A nedospěli-li jsme k nim za tu dobu, co studium staroklasické tak horlivě pěstováno, jest nebezpečí, že jich vůbec nedospějeme, jak by záhodno bylo. V nově teprve zas obnoveny sbírky, určené překladům takovým.

Jde tedy o to, jak překládati básně starověké. Rozměrem originalu či přízvučně? Prof. Král uvedenou řadou statí dokazuje, že jediný češtině přirozený způsob jest přízvučný. V prvé části (r. 1893—1897) probrány dějiny prosodické i metrické theorie a praxe v češtině, v druhé části (1898) podány návrhy a pravidla „o přízvučném napodobení starověkých rozměrů časoměrných.“ Budiž dovoleno některé myšlenky zde zaznamenati.

„U nás se velmi často pronášela a dosud pronáší myšlenka, že čeština z jazyků moderních jediná je schopna prosodie časoměrné, že je to její zvláštní přednost, které třeba si vážiti, a že tedy již z té příčiny třeba prosodii časoměrnou v češtině zachovávati. Uvedli jsme některé takové výroky v první části své práce; tuto postačí tedy ujištění, že toto mínění bylo a je snad dosud téměř obecné. A přece není bludnějšího mínění nad toto. I jiné jazyky jsou v téže míře schopny časomíry jako čeština, jestliže veršují časoměrně bez ohledu na přízvuk. Vskutku také mnohé řeči moderní mají svou poesii časoměrnou. Vznikala všude současně s humanismem. Osvěžení starověkých literatur samo sebou vzbuzovalo snahu, napodobiti i na půdě domácí časoměrná metra antická, která proti prosté a někdy i velmi neumělé metrice domácí byla arci rozmanitější a dokonalejší. A jak již při holém napodobování bývá, napodobovala se tato metra otrocky věrně, t. j. opět časoměrně, i když jazyk pro odchylnou povahu svého přízvuku se tomu vzpíral.“

„Přehlédneme-li výpočet národů moderních, kteří se pokusili o časomíru, a máme-li zření zároveň i k dobám, v nichž u nich vznikla, shledáváme, že časomíra šíří se zároveň s humanismem. Z Italie, jak se zdá, vychází (koncem stol. XV.), objevuje se brzo na to v polovici XVI. stol. ve Francii a současně v Anglii, Německu, v Uhrách a Španělsku O něco později vyskytuje se ve Švédsku a na Rusi (počátkem XVII

století) Jenom u Srbů a Charvatů vyskytuje se teprv koncem XVII., u Poláků koncem XVIII. stol., ovšem jsou-li zprávy naše o ní úplné a spolehlivé.

Že toto současné vystupování časomíry děje se všude z téhož příčiny, je samozřejmo; v latinské literatuře humanistické ožila opětně nejrozmanitější starověká metra časoměrná, i jest přirozeno, že se dály pokusy užívati jich také v jazyce vlastním. Na tento vznik časomíry u různých národů nepůsobila však pouze snaha napodobiti metra antická, nýbrž zajisté k šíření jejímu přispěl nemálo i úzký vzájemný styk humanistů samých, třeba bychom to neměli určitě dosvědčeno. Že časomíra německá nevznikla bez působení časomíry francouzské, bylo již výše připomenuto.

Bylo by zajisté podivno, kdyby v Čechách, jež s okolními zeměmi na západě byly vždy v úzkém styku kulturním a jež ovšem také podlehly touž dobou modernímu tehdy proudu humanistickému, časomíra se nebyla objevila. Vskutku současně téměř s Baifem 1569 a Gesnerem vystupuje s prvním pokusem časoměrné theorie prosodické Blahoslav. Časoměrné pokusy Baifovy byly ovšem tou dobou jen v rukopise; ale výše uvedený pokus Gesnerův uveřejněn byl r. 1555, tedy několik let před uveřejněním theorie Blahoslavy. Nemáme, pokud vím, nikterak dosvědčeno, že by Blahoslav pokusy těchto mužů byl znal, ale je to zajisté pravděpodobno. Německou literaturu humanistickou naši humanisté, kteří vzdělání svého často nabývali v Německu, zajisté znali. O nějakém spojení Blahoslavově s Baifem, ať přímém ať nepřímém, není, tuším, zpráv. Ale nápadné je, že Blahoslav právě tak, jako Baif, utíká se k časomíře proto, aby se pomocí její písně staly vhodnějšími k hudebnímu přednášení, a že u obou časomíra objevuje se v oboru poesie náboženské. Komenský později pokusy Francouzů a Němců o básně časoměrné jistě znal. Vyplývá to z listu jeho k Montanovi (v. Paedagogické Rozhledy V, 1892, str. 130), v němž se zmiňuje o knize Theodora Bezy (de Bèze, 1519—1605) „De francicae linguae recta pronuntiatione“ a pokusy o francouzské verše časoměrné zavrhuje. Marným a skoro směšným zdá se mu pokus o časoměrný německý hexametr. Uvádí jeden takový hexametr z německé mluvnice Jana Claja (v XVI. století): „Ein Vogel hoch schwebet, der nicht wie andere lebet.“

Tyto pokusy o zavedení veršů časoměrných u všech jmenovaných národů zůstaly osamělé a brzo zanikly; pouze u nás a u Maďarů theorie časoměrná do jisté míry se zakotvila a udržovala po delší dobu.

Příčiny, proč se jinde neudržela, jsou zřejmé; poznalo se záhy, že se povaze jazyka příčí, ježto nutí k zanedbávání přízvuku a nepřirozenému vyslovování. Všude po krátkém poblouzení vrátila se prosodie k základu svému národnímu. Pouze u nás a u Maďarů asi ta věc, že přízvuk a trvání slabik nejsou v tak častém spojení jako v jazycích jiných, spůsobila, že se časomíra udržovala déle přese vše zanedbávání přízvuku. Je s podivením, že Komenský nepřirozenost německých a francouzských veršů časoměrných dobře znamená, ale nepřirozenosti českých veršů časoměrných necítí, ačkoli ony verše

francouzské a německé nejsou o nic horší než české! U nás konec tomu blouzení učiniti chtěl Dobrovský, postaviv metriku českou na staré, jedině přirozené základy. Dobrovský vykonal u nás touž úlohu, jako na př. u Němců Opitz. Jak se stalo, že i po jeho jasných výkladech časomíra opět se vzkřísila k životu, bylo vyloženo šíře v prvním díle této práce. Odpor vyšel z neznalosti věci a podivné jakési pomatenosti pojmů, která i v přízvučníku Klopstockovi, protože užíval meter antických, hledala oporu pro prosodii časoměrnou, částečně také z příčin osobních. Na Šafaříka jistě působilo i současné časoměrné básnění Maďarů.

Přehlédneme-li výše podaný stručný přehled o časoměrných pokusech básnických u různých národů moderních, přesvědčíme se zajisté, že jen z holé neznalosti věci pořád se u nás vykládá, jakoby čeština jediná z jazyků moderních byla „schopna" časomíry. Není to její vlastnost osobitá, kterou by před jinými jazyky měla; i jiné jazyky jsou v téže míře časomíry „schopny", jako čeština, a dokázaly to i praktickými pokusy v ní.

Že tato „schopnost" češtiny, skládati verše časoměrné, jest jen domnělá, bylo v první části tohoto pojednání dokazováno na různých místech. Nezbývá než jednotlivé tyto důvody proti připustnosti časomíry v češtině stručně shrnouti.

Časomíra je možná a nutná jen v jazycích s přízvukem po výtce musikalním (tonickým, melodickým), zpívavým, hudebním, t. j. takovým, kde slabika přízvučná pronáší se vyšším tonem, nikoli větším důrazem. Jazyky s přízvukem exspiratorním (dynamickým), důrazovým, t. j. takovým, kde slabika pronáší se větší silou hlasu, větším důrazem, nejsou časomíry schopny.

Z té příčiny v řečtině i sanskrtu, kde přízvuk původně byl musikalní, vyvinula se časomíra sama sebou, a musila se vyvinouti. Poněvadž rythmický přízvuk, iktus, jímž rythmizomenon rozděluje se v pravidelné oddíly, takty, jest vždy důraz, nemohlo se ani v řečtině ani v sanskrtu užívati k sestavování rythmických řad z rythmizomena řeči přízvuku slov, poněvadž právě tento přízvuk nebyl důrazem. Obě řeči neměly žádného v mluvených slovech pravidelně se vracejícího důrazu. Přízvuk důrazový ke zvláštnímu vytknutí jednotlivých slov neb slabik, jenž se ovšem i v těchto řečech vyskýtal, nebyl tak častý, aby se ho k tomu účelu mohlo užívati.

Důraz rythmický, iktus, musil tedy býti v těchto řečech od rythmizomena řeči nezávislý. Byl by se mohl ovšem klásti důraz rythmický také na slabiky přízvučné, t. j. na slabiky s vyšším tonem. Ale v tom případě byla by s rythmem spojena bývala také určitá jednotvárná melodie; proto tento způsob veršování se pro jazyky ony nehodil. Naproti tomu veršování dle časomíry, při čemž kladl se rythmický důraz, iktus, z pravidla na slabiky dle jich trvání co do času, bylo nejen dobře možné, ale poskytovalo i jiných výhod. Jestliže se rythmizomenon řeči rozdělovalo v takty dle trvání slabik, bylo možno dosíci taktů co do stejnosti dosti přesných. Mimo to rythmický přízvuk, jenž je důraz, kladený při rozdělování rythmizomena v takty na určité

slabiky, přízvuku musikalnímu, vyššímu to tonu, nevadil. Musikalní přízvuk při tomto způsobu veršování obstál vedle důrazového přízvuku rythmického. Kdo časoměrný verš řecký nebo sanskrtský přednášel, mohl naznačovati i důraz rythmický i zároveň přízvuk slov, a nemusil tedy při přednášení verše dbáti jen jednoho z obou přízvukův a zanedbávati druhého. Indové i Řekové ve svých verších přízvuku slovného mohli šetřiti a vskutku šetřili. O Řecích je známo, jak byli při chybném přízvukování slov citliví, jako jest ostatně citlivý v tom ohledu každý národ, také my. A tato jejich citlivost pro správné přízvukování vedla je, jak vidíme z nedávných nálezů hymnů delfských také k tomu, že aspoň později při skládání melodie toho hleděli, aby slabika přízvučná nedostávala tonu nižšího než okolní slabiky nepřízvučné.

Prosodie časoměrná trvala u Řekův i u Indů déle, než přízvuk musikalní. Přízvuk ten během dob se znenáhla měnil v přízvuk důrazový. Jakmile se to stalo, stala se i v těchto jazycích časomíra nepřípustnou. Nicméně se i potom, jakožto prosodie v národě již utkvělá a vyvinutá, udržovala, a to nejen u Indů, nýbrž také u Řekův. U Řeků panoval přízvuk musikalní jistě ještě v době alexandrijské, jak vidíme z hymnů delfských. Kdy se úplně změnil v exspiratorní (změna ta jistě souvisí s nenáhlou změnou výslovnosti řecké), nelze stanoviti přesně. V době byzantské přízvuk řecký jest ovšem již docela exspiratorní; časomíra, ač se již jazyku nehodí, udržuje se však napořád, ale vedle ní vzniká, jak známo, prosodie nová, která časomíry slabik vůbec nedbá, avšak hledí do jisté míry (na konci verše) přízvuku, tedy prosodie v podstatě své přízvučná.

Latina měla přízvuk exspiratorní; její původní verš saturnský je, jak novější bádání tomu, kdo příliš houževnatě nelpí na starých názorech, jasně ukázalo, verš přízvučný, ovšem ještě nedokonalý a neumělý. Když se umělá literatura římská kolem polovice 3. století př. Kr. začala vyvíjeti, užívalo se aspoň pro jistý druh poesie tohoto starořímského verše (Andronicus, Naevius). Při napodobení rozmanitých meter řeckých, jehož bylo třeba při čilém překládání dramat z literatury řecké, neumělý verš tento se arci nehodil; byl by se musil zušlechtiti a učiniti k tomuto účelu způsobilým. Ale k tomu nebylo ani dosti času ani snad dosti porozumění; básníci římští volili cestu sice kratší a pohodlnější, ale nesprávnou: napodobili metra řecká časomírou, otrocky a proti duchu jazyka. Ennius verš saturnský zavedením hexametru vytlačil z umělé poesie docela. Prosodie přízvučná však proto v latině nevyhynula; v době císařské objevuje se znova.

Do jazyků moderních dostala se časomíra v době humanistické z latiny, jako do latiny dostala se z řečtiny, a je v nich nepřípustna z týchž důvodů jako v latině.

Pro češtinu jsou to tyto:

I. V češtině při veršování časoměrném nelze v náležité míře vyhověti přízvuku, ani slovnému ani větnému. Nebo ježto náš přízvuk je důraz, a iktus rythmický, jímž rythmizomenon řeči rozděluje se v pravidelné oddíly, takty, rovněž je důraz, lze časoměrné řady v češtině

čísti buď jen s přízvukem rythmickým a zanedbáváním přízvuku grammatického, nebo naopak s přízvukem grammatickým se zanedbáváním přízvuku rythmického. Prvým ruší se správná výslovnost, druhým rythmus. Oběma bylo by lze vyhověti jen tehdy, kdyby oba přízvuky, grammatický a rythmický, se stýkaly, totiž kdyby slabika přízvučná byla zároveň slabikou rythmicky důraznou, slabikou s iktem. Proč takový způsob veršování časoměrného, v theorii možný, nelze pro češtinu doporučiti, bude vyloženo níže. Důvod tento proti časomíře, pádný a nevývratný, uvedl již Dobrovský.

II. Naše slabiky dlouhé, jak jsem dříve obšírně ve shodě se staršími vývody Hostinského vykládal, nemusí býti o mnoho delší slabik krátkých, ježto podstata rozdílu mezi vokalem dlouhým a krátkým spočívá ne tak v jejich trvání, jako v jejich způsobu vyslovení (legato — staccato). V řečtině tomu bylo jinak. Vokaly dlouhé s průtažným přízvukem (na př. v σῶμα, μῆνις atd.) měly ještě trvání přibližně dvakrát delší než vokaly krátké, ježto při vyslovení slyšeti bylo vokal taký dvakrát (sóòma a pod.). I vedlejší přízvuk, kterýž se v písmě nenaznačoval, býval, jak nyní víme, průtažný (srv. přizvukování οἶκοι a loc. οἴκοι, ve kterémž posledním slově druhé οι má vedlejší přízvuk průtažný). A snad i jiné vokaly dlouhé měly trvání delší než naše. ježto přízvuk musikalní vokalismu šetří (v řečtině je vskutku vokalismus velmi zachovalý) a délek nezkracuje, jako přízvuk exspiratorní. Užívání polohové délky místo délky přirozené jistě bylo v řečtině původně jen výpomocné. V češtině tedy ani při veršování časoměrném nelze dosíci taktů co do trvání, pokud možná, stejných. Časomíra v češtině nemá pro verše té výhody, jako v řečtině. Ani jí nelze v češtině dosíci při pouhém rythmizomenu řeči úplné přesnosti rythmu.

III. Pro délku polohovou nemá čeština dosti citlivosti, ježto v češtině, jak svědčí objektivní měření, slabika s více konsonanty nemusí zabírati při vyslovení více času než slabika s méně konsonanty. Konsonanty vyslovují se často na ujmu vokalu slabiky. Že v češtině ani nelze vyhověti náležitě přirozeným pravidlům o posici, ukázáno bylo v „Listech fil.“ XXIII., 1896, str. 406.

Nelze-li tedy časoměrná metra antická skládati v češtině časoměrně, aniž by se tím duchu jazyka činilo násilí, nezbývá než ohlednouti se po jiné cestě, na které by bylo lze co možná věrně je napodobiti. Cest možných je tu několik; jedná se o to, která je nejsprávnější.

Ozývala se častěji myšlenka — ještě nejnověji ji pronesl Fischer (v. Listy fil. XXIV, 1897, str. 301) —, že by se metra antická měla a mohla napodobiti zároveň časoměrně i přízvučně. Bylo by to napodobení časoměrné potud, že by se jednotlivé takty co do trvání slabik vystihovaly věrněji, přízvučné potud, že by se přízvuku grammatického šetřilo, že by tedy tento přízvuk vždy spadal s přízvukem rythmickým, iktem. Takovýto způsob veršování, jakkoli by se jím vyhovovalo obojímu principu prosodickému a jakkoli by se nikterak nepříčil povaze jazyka, jest však v praxi velmi obtížný, ba téměř neprovedný, poněvadž by se jím při veršování veliká část slov českých dle povahy rythmu

úplně vylučovala. Mysleme si na př., že bychom tímto způsobem skládali řady daktylské: – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ . . . . .

V nich užívati by se mohlo pouze těch trojslabičných slov, v nichž prvá slabiba byla by dlouhá, obě ostatní krátké; nebo jen těch slov dvouslabičných s následujícím enklitikem, jejichž první slabika by byla dlouhá, druhá krátká. I jednoslabičná slova poskytovala by podobných obtíží. Všecka tedy přečetná slova trojslabičná i dvouslabičná, v nichž by první slabika byla krátká nebo v nichž by některá z druhých slabik byla dlouhá, byla by z řad daktylských (a anapaestických) vyloučena. Těch je zajisté značná většina. Veršovec nemohl by tu tedy většiny těchto slov českých užívati — byl by ve výboru slov zajisté na ujmu slovného výrazu neobyčejně zkrácen; ba někdy překládání stalo by se mu téměř nemožným, kdyby v několika souznačných slovech neměl výběru. Podobně nemohlo by se v řadách spondejských užívati slov dvouslabičných, jejichž první slabika nebo obě byly by krátké, v řadách trochejských slov, jichž obě slabiky byly by krátké nebo druhá dlouhá, atd. Že takty vzestupné o arsi dvouslabičné (⏑ ⏑ –) nebo trojslabičné (⏑ ⏑ ⏑ –) při tom způsobu veršování by také činily obtíže, jako při veršování čistě přízvučném, netřeba ani připomínati. Všecky tyto obtíže přirozenou měrou vzrůstaly by při spletitejších metrech lyrických.

V novější době pokusil se takovým způsobem převésti na jazyk český několik básní Horatiových Edvard Štolovský; i na jeho překladu lze ovšem všechny tyto obtíže seznati (v. Listy fil. XXI, 1894, str. 139 n.). Zkrátka tento způsob překladu, jakkoli je v theorii myslitelný, je v praxi nesnadno provedný.

Bylo by lze také postupovati způsobem, jaký naznačil r. 1802 Puchmayer; bylo by lze přijmouti v zásadě prosodickou theorii Puchmayerovou z r. 1802 ovšem s odstraněním jejích nedostatků a vad (v. Listy fil. XX, 1893, str. 345 n.).

Puchmayer pokládal slabiku přízvučnou za „prosodicky dlouhou“, ať byla dlouhá nebo krátká; ostatní slabiky pak měřil dle jich skutečného trvání jako dlouhé nebo krátké. Byta to kombinace prosodie přízvučné a časoměrné.

Kdybychom hleděli správně k přízvuku hlavnímu i vedlejšímu, slovnému i větnému (čehož arci Puchmayer nečinil), dostali bychom daleko větší počet stop, než při prosodii ryze přízvučné a šetřili bychom netoliko přízvuku, nýbrž i přirozených délek řeči. Nese, dáme, nesou, dává jsou dle theorie přízvučné vesměs trocheje (– ⏑), ač je mezi těmito stopami při stejnoměrném jich vyslovení co do trvání možný rozdíl, poněvadž nemají slabiky vesměs stejně dlouhé, rozdíl třeba nepatrný, ale přece dobře znatelný. Dle zásady Puchmayerovy z r. 1802 je nese, dáme trochej — ⏑, nesou, dává spondej – –. Knížata byl by amfimacer (– ⏑ –), po případě hledíme-li k tomu, že vedlejší přízvuk na třetí slabice při zvláštním postavení slova ve větě zaniká, mohl by to býti také daktyl – ⏑ ⏑; naproti tomu dávává, byl by to molossus – – –, líbáme tak zv. antibakchius – – ⏑ nebo při zvláštním postavení slova ve větě, při němž by vynikl vedlejší přízvuk na třetí slabice,

opět molossus. Tak bylo by slovo cítívává dispondej — — — —, závidíte ditrochej — ⏑ — ⏑ atd.

Stop vzestupných bylo by lze, jako při prosodii ryze přízvučné, dosíci jenom předrážením bezpřízvučných slov jednoslabičných, po případě dvouslabičných; na př. že dám byl by jamb ⏑ —, ale chci, asi vím anapaest ⏑ ⏑ —, ale dávám ionikos ⏑ ⏑ — —, že mívám bakchius ⏑ — —. Pravé paiony — ⏑ ⏑ ⏑ a ⏑ ⏑ ⏑ — nejsou ani při tom způsobu veršování možné, ježto tři krátké nepřízvučné slabiky nikdy se u nás za sebou nevyskytují. Rovněž tak nebylo by lze při této theorii napodobiti všecky tvary téhož taktu, zvlášť tvary rozvedené (na př. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ m. — ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ ⏑ m. — ⏑ a. j. v.).

Tato theorie byla by v podstatě přízvučná, ale lišila by se od theorie ryze přízvučné, nyní obvyklé, šetřením časových délek slabik nepřízvučných.

Nelze popírati, že rythmické řady, tímto způsobem složené, právě tím, že šetřením délek jednotlivé takty stávají se sobě rovnějšími, jsou urovnanější, lahodnější než řady, skládané způsobem ryze přízvučným. Puchmayer má ve své „Svatyni Venušině“ (Nové básně IV., 1802) mnoho hexametrů, jež by této jeho theorii, poopravené se zřetelem k přízvuku vedlejšímu, plně hověly. Srv. na př. tyto verše:

necítí již vír té svaté bázně, co duši (str. 1)
překrásný blíž města se vznáší příbytek Ládin (str. 2)
až ho stiskne a sladkou dá co mu slíbila hubku (str. 4)
pak, ač bezděčný, ven na břeh zvolna ji sází (str. 5) a j. v.

Pro metra, jež připouštějí různé tvary taktu a při nichž, nemá-li se charakteristický ráz metra setříti, tuto různost tvaru taktů třeba zachovávati (na př. pro hexametr a pentametr daktylský, řady anapaestické), měla by tato theorie veliké výhody. V hexametru, pentametru i řadách anapaestických mohli bychom spondej vskutku vyjadřovati spondejem (přízvučně časoměrným) a nebyli bychom nuceni nahražovati ho na ujmu co možná přesné stejnosti taktů trochejem, jak nutno činiti při veršování ryze přízvučném.

Ale ta okolnost, že také při této theorii hojně slov českých z veršování v určitém rythmu se vylučuje, činila by důsledné užívání této theorie velmi nesnadným. Jsem jist, že větší počet na př. hexametrů při důsledném provádění této theorie složiti nelze. Lze tedy i při napodobení meter výše uvedených hleděti k ní jen občasně, dle možnosti. Lze klásti tedy na př. spondej přízvučně časoměrný, pokud je to bez obtíže možno, ale připouštěti ovšem i trochej; třeba počínati si tedy zkrátka tak, jak si počínají také Němci při skládání těchto meter.

Stálo by za pokus stanoviti, pokud by bylo možno při překladu delší básně z hexametrův, elegických distich nebo řad anapaestických této theorii vyhověti.

Ale pro metra jiná (na př. trochejská, iambická) byla by tato obtížná theorie úplně zbytečna. K obtížím pak, jež se staví v cestu přízvučnému napodobení časoměrných meter, přičiňovala by ještě nové.

Hledíme-li k obtížím takové theorie přízvučno-časoměrné a máme-li na zřeteli to, co již častěji v prvé části této práce bylo vyloženo, že totiž naše délky nejsou tak dlouhé, jak se obyčejně soudí, že rozdíl mezi vokalem krátkým a dlouhým spočívá spíše ve způsobu jich vyslovení než v rozdílu jich trvání, a že tedy takty se slabikami dlouhými neliší se tak příliš značně od taktů se slabikami krátkými: nebudeme, tuším, na pochybnostech, že k napodobení starověkých meter antických nejlépe se hodí a nejpohodlnější je prosodická theorie ryze přízvučná.

Jest ovšem ještě jedna cesta, po které by bylo lze časoměrná metra antická napodobiti přízvučně, cesta, kterou nastoupil u nás první Nebeský a již v novější době držel se Fr. Šimáček: nahražovati totiž metra antická metry jinými, která jsou češtině podajnější a obvyklejší.

Nebeský zásady, jimiž se při tom řídil, stručně vyložil v úvodě ku překladu Aristofanových „Rytířů" v Č. Č. M., 1850, str. 602 n. Volil, jak praví, vždy rozměr našemu jazyku přirozený, jenž by měl co možná stejný účinek, jako metrum původní, třebas se od něho poněkud lišil. Leckdy si dovolil řecký verš zkrátiti, protože prý jazyk český stručností nad řecký a latinský vyniká, o čemž prý se každý přesvědčil, kdo z obou do češtiny překládal. Ubral tedy původnímu verši jednu nebo více slabik, v parabasi tři, při trimetru jednu nebo dvě, jelikož dle povahy našeho přízvuku iambický verš v trochejský proměniti musil, k němuž pro uvarování jednotvárnosti přidal často ke konci přirážku.

Toto zkracování, po případě dloužení starověkých veršů jest neomluvitelné, poněvadž se jím ráz starověkého rythmu ruší z důvodů neplatných; je to na př. holá smyšlenka, že čeština vyniká nějakou zvláštní stručností proti latině a řečtině. Sám bych na základě své zkušenosti odvážil se spíše tvrditi, že praegnantnost řeckých i latinských vazeb básnických, hojné elise ve verši (zvláště v latině) a j. působí často překladateli, nechce-li verše přidávati, značné obtíže.

Nebeský sám se v pozdějších svých překladech zásad těchto částečně zřekl; šetřil na př. iambického trimetru, neměně ho zbytečně v řady trochejské, a vůbec metra původní v partiích dialogických hledě zachovati. Ale rozměry lyrické i později zbytečně a ne na prospěch překladu zaměňoval jinými. Tak na př. v překladě Aischylova Promethea (v Praze 1862) ve v. 93 n. anapaestický systém změnil v daktylský (podobně i jinde); ve v. 115 a 117 n. rythmus paionský jednou změnil v iambický, podruhé, jak se zdá, v anapaestický. Lyrické rozměry změněny často k nepoznání, nejvíce tím, že místo řad vzestupných volí se sestupné; někdy je ta změna zhola zbytečná. Na př. strofa v. 526 n. je v originale daktylo-epitritická a je v češtině zcela snadno napodobitelná; Nebeský užil tu převahou řad trochejských, řidčeji daktylských. Na př. začátek strofy:

– – ◡ ◡ — ◡ ◡ |__|

— ◡ — — – – ◡ ◡ — ◡ ◡ — —

přeložil, moha zcela dobře překládati věrně, téměř čistě trochejsky:

Nikdy světa vládce Zeus
s myslí mou se nestřetniž v sporu odbojném.

Ani počet taktů se neshoduje!

To je příliš pohodlné a zbytečné. Nebeský ani příliš nepřemital a volil za rozměry původní jiné, jak se zdá, jen podle oka.

Takové tedy měnění původních meter je škodlivé a zbytečné. Časoměrná metra starověká třeba napodobiti přízvučně, a to co možná věrně. Prve však, než přikročíme k výkladu, pokud a jak třeba je napodobiti, nutno zmíniti se o povaze českého přízvuku a o pravidlech, jimiž se řídí...

Z přehledu toho vyplývá, že vlastně všecky rozměry antické lze napodobiti rythmicky věrně. Otrocky věrné napodobení arci není všude možné; neboť nelze napodobiti všecky různé tvary antických časoměrných taktů, vznikající rozváděním a stahováním slabik a katalexí. Skutečnou a dosti nesnadně odstranitelnou obtíž činí ta okolnost, že přízvuk český až na řídké výjimky, způsobené postavením slova ve větě, nepřipouští taktů vzestupných s dvěma dobami lehkými (⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ – –). Proto napodobení řad anapaestických a ionských je nejnesnadnější. Z téže příčiny i tak zv. mužská caesura v taktech o dvou arsích (tedy na př. v daktylském hexametru a verši sapfickém) nemůže býti vystižena v každém případě, kdy vyskýtá se v metru řeckém nebo latinském, a musí býti častěji nahražována tak zv. caesurou ženskou.

Ale shrneme-li všecky tyto nevýhody, vyplývající z přízvučného napodobení časoměrných meter antických, jsou přece tyto nevýhody po mém soudu daleko vyváženy předností neocenitelnou, které časomíra nemá, že se totiž při přízvučném napodobení oněch rozměrů šetří přirozené výslovnosti, a jazyk se zanedbáváním přízvuku a nuceným slovosledem neznešvařuje. Kdo je soudný a nelpí nevyhojitelně na starých předsudcích, nemůže býti ani na okamžik na váhách, kterou prosodii při překládání časoměrných básní antických má voliti, zda časoměrnou či přízvučnou. Kdo starověkou metriku zná, zajisté sáhne k prosodii přízvučné; ti, kdo metriky starověké neznají, budou ovšem i na dále překládati časoměrně. Nebo k tomu postačí umění, rozeznati slabiky krátké od dlouhých, kdežto, kdo chce přízvučně rythmus básně starověké vystihnouti, musí jej — jsa někdy nucen ke změnám rythmickým — dříve stanoviti.

Bylo by zajisté zajímavo stopovati, pokud a jakým způsobem jednotliví národové moderní napodobují starověká metra časoměrná. Ale výklady takové zavedly by nás daleko, i kdyby nám byl dostatečný počet cizích překladů básní antických po ruce. Němci na př., kteří sami o sobě tvrdí, že mohou časoměrná metra antická napodobovati přízvukem věrně, přece nemohou jich napodobiti otrocky, ač přízvuk německý je volnější a bývá někdy i na slabikách bezprostředně za sebou následujících (na př. Sturmflut, saumselig a j.). Němci mohou tedy do jisté míry napodobiti i takty s tonou (na př. výše uvedená slova bývají brána za dva takty). Ale i to napodobení není bezvadné, poněvadž přízvuky, v témž slově za sebou jdoucí, nejsou nikdy sobě rovné a stejně silné, nýbrž jeden je slabší, vedlejší. Anapaestické takty na počátku řad a takty rozvedené (na př. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ m. – ⏑ ⏑. ⏑ ⏑

m. — ◡) nemohou ani Němci napodobiti a nahražují je tedy jinými tvary taktu (anapaesty spondejem, po případě iambem, tvary rozvedené tvary nerozvedenými). Pravý anapaest na počátku řady z týchž příčin, jako u nás, jest i u nich velmi řídký.

Celkem přes některé výhody, větší volností německého přízvuku vzniklé, mohou i Němci napodobiti starověká metra časoměrná také asi jen v té míře, jako my. Že tomu tak, o tom lze se přesvědčiti v každémkoli věrnějším překladě nějaké starověké básně lyrické nebo dramatické. V jazycích moderních s přízvukem exspiratorním nemohou býti nikdy poměry příznivější, někdy (na př. ve frančině) i horší. Čeština v té věci, přes jednotvárnost svého přízvuku, málo zadá němčině.

Professor Zubatý mne upozorňuje na věc zajímavou, že Lotyši, jejichž přízvuk slovný padá jako u nás také na první slabiku slova, napodobují v novější době rovněž přízvučně metra starověká, hexametr, pentametr i některé strofy lyrické (alkajskou, sapfickou). Prof. Zubatý vypsal mi laskavě ukázky těchto napodobení z časopisu Austrums VI. (1890) a z překladu Odysseie, vyšlého r. 1894. Upozorňuji na to pro případ, že by koho věc zajímala."

Nová díla.

N. Ivanovskij: Sekta chlystov v jejo istoriji i sovremennom sostojaniji. Kijev 1898.

Z naivního nástinu prof. Ivanovského nepoznáme, na jaké půdě sekta chlystů vznikla, na jaké potřeby národního života chtěla odpověděti, jak se rozvíjela. Autor strannicky líčí sektu tu, usvědčuje, obviňuje ji, kniha jeho je jaksi vybídnutím vlády, by uchopila se krutých, násilných opatření proti sektě této.

V. Jv. Semevskij: Rabočije na sibirskich zolotych promyslach. Istoričeskoje izslědovanije. 2. sv. Petrohrad 1898.

Práce Semevského patří k nejznamenitějším zjevům ekomomické literatury za poslední dobu, je to vzor pro další badatele o dějinách ruské průmyslové práce. Autor obíral se dějinami bytu dělníků v sibiřských dolech na zlato, prostudoval archivy petrohradské i sibiřské, cestoval po Sibiři, aby na své oči viděl život dělníků v dolech. Práce jeho je velice cenná, sebrané materialy bohaté.

M. P. Čubinskij: Sovremennaja borba vzgljadov za i protiv suda prisjažnych. Kijev 1897.

Autor v polemice za příčinou soudu porotního přijal účastenství jako obhájce tohoto soudu, který podle mínění jeho je „nejlepší formou soudu ze všech dosud vyzkoušených forem soudních." Čubinskij pádně vyvrací námitky protivníků soudu porotního.

P. M. Lugovskoj: Na pomošč dětjam. Novgorod 1898.

Kniha obsahuje několik zajímavých myšlenek o otázce školní, jichž autor zastává se ohnivě a důsledně. Při vyučování mateřskému jazyku „první a nejdůležitější místo nutno přiřknouti pouze praxi a obmeziti se při ní pouze nejjednoduššími pravidly mluvnice.“ Při otázce o tom, že prý učení starým jazykům napomáhá „humanitnímu rozvoji a ušlechtění myslí, dělajíc takto lidi lepšími,“ autor vzpomíná na mnohá klassická díla (Horáce, Ovidia), v nichž mravnost a lidumilnost je na velmi nízkém stupni rozvoje. Dále naříká autor na přetěžování paměti dítek, na formalismus nynější školy a ukazuje prostředky k napravení nedostatků.

Dr. Fr. Krásl a *J. Ježek:* **Sv. Vojtěch**, druhý biskup Pražský, jeho klášter i úcta u lidu. Nákl. Děd. sv. Prokopa v Praze 1898. Č. 39. Str. 796 s obrazy. C. 4 zl.

Od Dědictví sv. Prokopa čekáme vždy něco vynikajícího a nebýváme sklamáni. I tento spis řadí se důstojně k monumentalním dílům dříve vydaným.

V části první vypsán život sv. Vojtěcha, v druhé dějiny kláštera Břevnovského s Rajhradským, v třetí úcta sv. Vojtěcha u lidu. Předeslán obšírný seznam pramenů, na konci pak přidáno několik zdařilých obrazů, které dobře doplňují Album svatovojtěšské, vloni vydané.

Četné sporné otázky, jakých život sv. Vojtěcha poskytuje, zevrubně vyšetřeny, po případě podány různé domněnky o nich jakožto podklad dalšího bádání. (Životopisy na str. 561. a dalších nepotřebovaly snad býti tak obšírně podávány.) Kromě kritického rozboru zpráv životopisných probrány též velmi pěkně památky umělecké, s úctou svatého Vojtěcha souvislé.

Přestáváme na tomto oznámení, ponechávajíce zevrubného ocenění časopisům historickým. Vzhledem k poznámce předmluvy, že spisy „Sv. Prokop“ a „Sv. Vojtěch“ mají býti pokládány za počátek cyklu zevrubných kritických životopisů našich českých sv. patronů, nemůžeme leč potěšení svoje z toho vysloviti, že učiněn začátek tak důkladný.

Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. vijeka. Napisao ju prof. *Vjekoslav Klaić.* Svezak I. (Prvo doba: Vladanje knezova i kraljeva hrvatske krvi 641—1102. Drugo doba: Vladanje kraljeva Arpadovića 1102—1301).

Od r. 1879 a 1882, kdy zasloužilá „Matica Hrvatska“ vydala dvojdílné dějiny („Povjest“) národa charvatského, které slohem populárním sepsal universitní professor Tadeáš Smičiklas, dožili se Charvati již druhého souborného spracování a vydání svých dějin. Je to zjev na literární konsumci v národě charvatském opravdu zajímavý. Došlyť dějiny Smičiklasovy takové obliby, že jakkoliv byly vydány v několika tisících výtiscích, již dávno jsou rozebrány a nyní jich nedostane ani v antikvariátech. Nastala tedy potřeba vydání druhého a spisovatel se na ně už připravoval, mínil však dílo své vydati v novém rouše i s prameny.

Než na takovou práci je potřeba mnoho času, čímž se stalo, že úmysl Smičiklasův dosud neuskutečněn.

Zatím však se rozhodl professor Vjekoslav Klaić, že vydá obšírné dějiny charvatské a to čtyřdílné s hojnými obrazy a mapami. Co si předsevzal, částečně již provedl, vydav první svazek obšírného díla svého, v němž vypravovány jsou dějiny charvatské od r. 641 až do r. 1301. Z práce Klaićovy mají Charvati radost a vším právem. Mimo Smičiklasa nikoho není, kdo by způsobilejším byl, aby sepsal dějiny kritické a tak znal prameny historické jako Klaić. Vedle toho však professor Klaić má zvláštní dar invence a krásného slohu, čehož je dějepisci nevyhnutelně třeba, ač máli se kniha jeho ráda čísti. A čím ještě všecka díla jeho vynikají, je zvláště to, že při vší přísné kritičnosti je oživuje pravý národní duch a nadšení pro věc charvatskou.

V úvodě ke svazku prvnímu podán je stručný přehled všech období dějin charvatských, načež líčena histor. literatura a vyčteni nejdůležitější spisovatelé historičtí. Z těch zvláště vypsán život a činnost slaveného Lučiće, jehož Charvati jmenují svým Herodotem.

Klaić je také — což sluší výslovně vytknouti — důmyslným geografem. Již ve svém Obecném zeměpise Charvatska („Obći zemljopis Hrvatske“) poukázal na geografický dualismus zemí charvatských, jenž začasté zhoubné míval účinky na rozvoj dějin charvatských. Na jedné straně Dalmacie, na druhé Charvatsko — obě oddělené od sebe vysokým horstvem. Tento geografický dualismus dle Klaiće zavinil, že v národě samém vznikaly různice a boje, tento dualismus přiměl i Bosnu, že se pustila v boj se šlechetným Ludvíkem Posávským, zavinil i katastrofu na Gvozdě, kde padl, byv poražen, poslední král charvatský z národní dynastie, a mnoho jiných takových smutných událostí.

V oddílu „Dalmacie a Pannonie“ líčeny jsou dějiny těchto zemí před příchodem Charvatů. Vypravuje se tu o Illyrech a jich bojích s Římany, o době římské samé, o krutých zápasech za návalů barbarských, kdežto v oddílu „Slaveni i Hrvati“ vypisuje se trvalé zalidnění zemí těch od Charvatů za vůdcovství pěti bratrův a dvou sester. Dle Prokopia, Mauricia, Konstantina Porfyrogenety a jiných pramenů líčí vzdělanost u Slovanů vůbec a u Charvatů zvláště, pokud totiž o ní zvláště mluviti lze. Naše historiky bude zajímati Klaićova hypothesa o Samovi. Klaić totiž se domnívá, že to bylo plémě charvatské, jemuž Samo vévodil. V kapitole „Hrvatske oblasti“ (Charvatské území) vypravuje se o všech županiích zřízených na jihu i na severu zabraného území.

Znenáhla šíří se mezi Charvaty také světlo západní vzdělanosti. Charvati přijímají zvláštního vyslance papežova, který je — první ze všech Slovanů — má pokřtíti. Dobou franckou počínají vlastní, pravé dějiny charvatské. Charvati se střetnou po prve s mocným národem, který je chce potlačiti. V pravdě básnicky je vylíčen boj Ludvíka Posávského s Franky a záhuba jeho, která způsobena zradou knížete Borny. S Ludvíkem Posávským padlo i Charvatsko posávské; země sloučena s markrabstvím furlanským. Tu vystoupí v dějinách

bílé Charvatsko (Dalmacie) s vladaři Vladislavem a Mojslavem, Trpimírem a Domogojem. Pro tuto dobu spisovatel měl málo pramenův, ale přes to ji úplně objasnil, obzvláště pak dobu, kdy se v Charvatsku počala šířiti nauka sv. Cyrilla a Methoděje. O Tomislavovi a Petru Krešimíru Velikém Klaić píše s chloubou a hrdostí, a to nikoliv bezdůvodně; bylit to nejslavnější domácí králové charvatští. Brzy však potom domácí, národní dynastie padá a na trůn charvatský zaveden cizinec. — Ostrými slovy kárá spisovatel jednání oněch velmožů charvatských, kteří se kolem nového krále - cizince skupili a zaň i krev svou chtěli proliti, místo aby se byli seřadili všichni kolem národního krále Petra Svačiće. Vypsav státní zřízení charvatské a vylíčiv rozvoj křesťanství v Charvatsku spisovatel vypráví o době Arpadovské. Doby té dosud nikdo z Charvatů nevylíčil tak obšírně, jako Klaić. Že se jí dříve obšírněji nikdo nezabýval, je pochopitelno; není to právě doba zajímavá, vždyť známo, že Arpadovci byli slabými králi. Nejlepší z celé té doby je oddíl, kde se vypravuje o bribirském knížeti Pavlu I. — Nechtějíce psáti kritiky rozhovořili jsme se o „Povjesti Hrvata“ (Dějinách Charvatů) povšechně slovy obšírnějšími proto, abychom na cenný spis tento naše odborníky upozornili, jak toho právem zasluhuje. Vydán byl nákladem knihkupectví L. Hartmannova v Záhřebě a stojí 3 zl. Kdo zná mluvnici staročeskou, může charvatsky čísti bez velikých nesnází.

Dle »Slovence« B. P.

L. Dehon: Catéchisme social. (Socialní katechismus.) Paris 1898. Bloud et Barral. Str. 312. Cena 2 fr. 50 c.

Přítomné dílo jest jakýmsi stručným konversačním lexikem celé otázky socialní s hlediska čistě katolického. V krátkých odstavcích způsobem aforistickým probírá tu autor jednu otázku za druhou, a věru až k podivu, kolik látky dovedl snésti v úsečných, za to však tím pádnějších větách. Celá kniha činí dojem sbírky resolucí ze všech odvětví sociologie. Knihu tuto doporučoval bych ku čtení hlavně intelligentním laikům, kteří o otázku socialní se zajímají a tak často — bez příčiny — o akci křesťansko-socialní s jakýmsi despektem mluví. Tu by teprv s obdivem a s uznáním hleděli na ideal společnosti duchem křesťanským proniknuté a řízené, jak jej před čtenářem přítomné dílo rozvinuje.

A. Svojsík.

Księga pamiątkowa drugiego wiecu katolickiego odbytego we Lwowie w dniach 7., 8. i 9. lipca 1896. roku. Lwów 1898.

Teprv letos, tedy dvě leta po sjezdě, vydal výkonný komitét druhého sjezdu katolického ve Lvově officielní zprávu. Objemná tato kniha (509 stran) jest nejlepším důkazem pro oprávněnost a dalekosáhlou důležitost katolických sjezdů vůbec. Dělí se na šest sekcí (I. Život katolický, II. Průmysl, III. Hospodářství rolnické, IV. Věda a umění, V. Škola a VI. Tisk); v šesti těchto oddílech obsaženo jest celkem 39 referatů, prací zdělaných vesměs vynikajícími odborníky polskými a rusínskými (tyto celkem čtyři). Většina referatův odpovídá programmu

našich českých sjezdů katolických, a co do hloubky vypracování a množství sneseného materialu nestojí jistě za nimi. Uvedu několik titulů přednášek, o nichž dosud na našich sjezdech rokováno nebylo; snad by mohly budoucně býti vodítkem při pořádání programmu sjezdového. Henryk Jackowski (v I. sekci): „Jak se pozná země katolická?“ Ludwig hr. Dębicki: „O náboženském životě na vsi“ a tomu odpovídající referat prof. Thullie: „O životě katolickém v městě“. Albert Brat: „O třetím řádě sv. Františka“. Hr. Szeptycki: „O čeledi při polním hospodářství“ (III. sekce). Prof. Vachnanin (rusínská): „O horečce vystěhovalecké“. Prof. Dr. Wałęga: „O potřebě a významu apologetů-laiků“ (IV. sekce). Prof. Jamrógiewicz: „Vlivy mimoškolní“ (V. sekce). A. Svojsík.

M. L. Zlatkovskij: A. N. Majkov (1821—1897). Petrohrad 1998. — *D. D. Jazykov:* Žizň i trudy A. N. Majkova. Moskva 1898.

Životopisný nástin před rokem zesnulého básníka Majkova, napsaný Zlatkovským, poddaným básníkovým ve výboru cizozemské censury, vyznačuje se panegyrickým tonem a bledými tahy. kreslí rozvoj básnického talentu; pouze data životopisná podává věrně. Velice suchopárně psán náčrtek D. Jazykova, neukazuje rozvoje světového názoru a talentu básníkova, všeobecnými frasemi oceňuje díla jeho.

P. V. Sejn: Velikoruss v svojich pěsňach, obrjadách, obyčajach, věrovanijach, skazka, legendach i t. p. Sv. 1. Petrohrad r. 1898.

Autor, jenž celý život věnoval sbírání památek národně-básnické tvorby, jenž nedávno vydal velkolepé dílo: Materialy dlja izučenija byta i jazyka russkago naselenija Sěvero-Zapadnago kraja; vystupuje s novou prací, sbírkou 1.283 národních písní, jež sebral sám i pomocí korrespondentův, uvedl v jistý system a rozdělil na dva díly: na písně dětské, milosrdné, zábavné, taneční, a na písně obřadové, sváteční. Všude bedlivě ukázáno, kde písně zapsány, a zachovány zvláštnosti nářečí.

Bohatýrové ducha. Životopisné obrazy, jež při ruzných příležitostech jubilejních nastínil prof. *Dr. F. J. Studnička.* V Praze 1898. Nákladem spisovatelovým. Str. 262. Cena 2 zl. S podobiznami.

V této sbírce slavnostních řečí náš slovutný mathematik na české universitě v Praze podává nám stručné nástiny hlavně působení velikánů duševních, jakýmiž byli: Koprník, Galileo Galilei, Marcus Marci, René Descartes, Leibniz, Newton, Bedřich Gauss, J. Ev. Purkyně, podává nám obraz o mathematickém učení na universitě a o působení professora St. Vydry v rámci a mezích, jakéž bývají vyměřeny řečem slavnostním, v nichž mohou býti vytknuty ovšem jen rysy hlavní. Dílo určeno jest pro vzdělanější čtenáře, především mládeži studující, obsahujíc vzory mužů následování hodných. Psáno je krásnou češtinou, se zápalem vlasteneckým, zejména o Koprníkovi, Marku Marci, o Purkyňovi, o Vydrovi a naplňuje čtenáře radostí, že národ slovanský i Čechové

honosí se muži stojícími v popředí mezi šiřiteli novodobé osvěty. Seznamuje nás i s jinými vynikajícími učenci pošlými z českého národu, kteří se proslavili v cizině. Nezůstane bez blahodárného účinku na mysl vnímavou, viděti příslušníky svého národu ve společnosti nejslavnějších myslitelů všech věkův a velkých a vzdělaných národův, ať Angličanův, ať Francouzův, ať Vlachů nebo Němců zvláště v době nevraživosti a slepého zášti, cítí znova nedůstojnost a opovržlivost takového nepřátelství. Čtenáře mile se dotkne nepředpojatost spisovatelova v choulostivé otázce o sporu Galileiho, jejž líčí dle zaručených zpráv a ne, jak obyčejně se děje, zlomyslně na úkor církve. Poznamenává o Gaussovi, nejznamenitějším mathematikovi, kterak smýšlel o náboženství: „Přesvědčení o nesmrtelnosti duše a nejvyšší spravedlnosti božské bylo u něho hluboce zakořeněno; že jedině mravnost může býti základem blaha jak jednotlivce tak celého národu, o tom nepochyboval nikdy. A při vší své zálibě mathematické nepřestal nikdy uznávati nesmírnou důležitost otázek, týkajících se světa duševního.“ Klade Gaussa za vzor vzácného charakteru, hodného nejvyšší úcty. Jest si věru přáti, aby knihu tu četl každý vzdělaný Čech. Škoda, že náš Prokop Diviš, jenž rovněž náleží do společnosti těchto bohatýrů, v knize té mezi nimi není. Snad že nám spisovatel podá někdy českého Plutarcha. Plutarch z jeho péra byl by vzdělávacím prostředkem pro naši mládež studující: jím duch její by se osvěžil, k práci — a té jest nejvíc potřebí — se povzbudil a k lásce ku svému národu roznítil.

DR. FR. NÁBĚLEK.

Almanach 1878—1898. Vydali bohoslovci králové-hradečtí (uspoř. Edv. Kasal Václ. Lankaš, F. St. Eisler). Str. 221. Cena 1 zl. 60 kr.

Dvacetileté trvání bohoslovecké literarní a řečnické jednoty v Králové Hradci má tímto památníkem býti oslaveno a někdejším účastníkům i přátelům jednoty vůbec na pamět přivedeno. Almanach zajímá velice, množstvím i rozmanitostí příspěvků, kteréž pocházejí od bývalých i současných členů jednoty. Všestrannost obsahu charakterisuje všestrannost studia našich bohoslovců. Budiž to konstatováno nejen jakožto pochvala za minulost, nýbrž ještě více jakožto povzbuzeni pro budoucnost, neboť úkolů kněžstva nikterak neubývá, nýbrž pořád jen přibývá. A protož macte, virtute . . .!

Bohumil Brodský: **Vesnické obrázky.** I. Nákl. Cyrillo-Met. knihkupectví v Praze 1898. Str. 245. Cena 80 kr.

Tři obrázky nešťastného manželství. Poklesek pohlavni ve všech jest hlavním motivem, nevím zdali s výhodou; „Pobloužení“ před svatbou ženichu utajeno, „Přece se pomstil“ na ženě záletné, ač kajicné, „Při potoce“ ve mlýně odehrává se neutěšené drama v rodině, jejíž otčím svedl nevlastni dceru. Jinak vypravuje p. spis. zajímavě, snad až příliš ze široka; v poslední povídce zdá se mi děj býti jaksi roztříštěn příliš širokou exposicí. Barvitost místní a povahopisná, na př. mlynářského života, podána zdařile. Kniha hodí se jen dospělým čtenářům.

Pavel Albieri: **Z amerických toulek.** Nakl. J. Otto v Praze. Str. 275.

Cestopisné povídky p. Albieriho mají jednu přednost, že působí dojmem upřímným a pravdivým, jsouce zosnovány na základě skutečných zkušeností. Kromě toho p. spis. obratně umí vypravovati, tak že obrázky jeho dobře pobaví a poučí.

Česká Mládež. Obrázkový časopis pro mládež. Red. J. Dolenský. Díl I. Nakl. Fr. Šimáček v Praze 1898. Str. 140. Cena 80 kr.

Časopis tento vyniká úpravou i obsahem. Jak obrázky tak články jsou rozmanité a cenné, aspoň většinou. Zvláštností jest „ruská čítanka" a dopisy v českomoravských podřečích. O oné nebude zajisté sporu, že je zcela na místě, aspoň pro dospělejší mládež; dopisy v podřečí však nepokládáme za vhodné, dokud žáci nejsou pevni ve správné češtině, a to, jak známo, bývá dosti pozdě a dosti zřídka. Podřečím se jen matou.

Písně na slova J. V. Sládka a K. Želenského složil *Ludvík V. Čelanský.* Nakl. J. R. Vilímek v Praze.

Sbírka obsahuje deset písní, jednotlivě vydaných, z nichž jedna (šestá) jest komponována na slova K. Želenského, ostatní na verše Sládkovy, vydané ve „Směsce". Pěkné to verše a vtipné, ty nové starosvětské písničky! Že by však některá koncertní zpěvačka vybrala si „Janka" a s ním před obecenstvo vystoupila, o tom pochybuji. Některé vtipy hodí se jen do jistých místností, jistým menším společnostem; přijdeš-li s nimi před širší kruhy vzdělanců, zarážejí, ano zprotiví se, poněvadž jsou — trivialní. „Janek" patří k nim.

Nápěvy pěkně náladu vystihujíce, odpovídají lehkým a plynným veršům Sládkovým, jichž prostonárodního ducha namnoze trefně tlumočí. Některé poklesky proti kvantitě a přízvuku slovnímu opraví si vzdělaný zpěvák, Čech, sám. Tak na př. nebude po chuti intelligentnímu pěvci ani koruna na první slabice slova „*ško*da" (ve 4. písni), ani půlová nota s korunou na prvé slabice slova „*mla*dá"; podobně se synkopou ve slově „kle*sa*la" sotva se spřátelí. Průvod, celkem zdařilý, jest dovednou, až úzkostlivou téměř interpretací zpívaného textu. Snad právě tato snaha svedla skladatele, že některá místa harmonicky přesytil a zvolil obraty buď náhlé, buď tvrdé, odporující prostému duchu verše i nápěvu.

Úprava jest velmi vkusná, až zbytečně nádherná. A cena? Kdo zatouží po všech deseti písních, zaplatí — 5 zl. 80 kr.! Starý to hřích našich nakladatelů, který se jedním dvěma novinářskými články sotva odčiní.

A. Vlk.

O výživě obilím přináší pařížská „Revue Scientifique" dne 24. září článek plný zajímavých podrobností i pro naše kruhy. Článek tento přednesl W. Crookes v poslední schůzi „Britské společnosti pro rozkvět věd" v Bristolu. Podnět k němu dalo spisovateli ono pozoruhodné faktum, že celá Britanie spotřebuje ročně celkem 87 milionů hektolitrů obilí, kdežto roční produkce obnáší průměrně pouhých 25%; ostatní vše musí se dovážeti z ciziny. Crookes poukazuje na to, jaké osudné následky pro velkou Britanii mohl by míti tento nepoměr mezi produkcí a spotřebou obilí v případu války. Jednoduchá blokáda přístavů a lodí anglických stačila by k vyhladovění Anglie a rozhodla by nad výsledkem války. Na zlepšení poměru tohoto naděje není, jižto půda Anglie vůbec k účelům okonomickým valně se nehodí a mimo to i klima jest nepříznivé. Konstatovav toto smutné pro Anglii faktum, uvažuje autor všeobecně o požívání obilí.

Obilí tvoří hlavní výživu všech příslušníků kavkazského plemene. V posledních letech pozorovati lze, že spotřeba obilí všeobecně značně se zvýšila. Tak v posledních 25 letech stoupla spotřeba obilí ve Skandinavii o celých 100%, v Rakousku o 80%, v Belgii o 50%, ve Francii o 20%; úbytek pozorovati jest pouze v Rusku, v Italii a snad i v Turecku. Úhrnný počet lidí živících se obilím obnášel r. 1871. 371 milionů, v roku 1881. 416 milionů, v r. 1891. 472 milionů, v přítomné době asi 516,600.000. Pro těchto více než 516 milionů živících se obilím zapotřebí jest, průměrně počítaje, 844 a půl milionů hektolitrů rok co rok. A hle, celá sklizeň činila v r. 1897—1898. dohromady 698 milionů hektolitrův obilí, jak vypočteno na základě dat pokud možná nejspolehlivějších. V letošním roce jest tedy citelný schodek 146 milionů hektolitrů, částečně uhražený přebytkem z roku loňského per 109 milionů hektolitrů. Než přece letošní nový rok hospodářský 1898—1899. počínáme již se schodkem 37½ milionu hektolitrů obilí! K tomu připočtěme ještě o 6 milionů hladových žaludků víc, neb jak vypočteno, průměrně o tolik zvyšuje se ročně populace. Otvírá se tím na sklonku starého století nepříliš utěšená perspektiva do století nového. Lidé dosud obilím se živivší buď budou musiti hledati si náhradu za nedostávající se pokrmy obilné, nebo, nenajdou-li náhrady, budou mříti hladem.

A jak autor pádně dokazuje, není pomoc téměř ani možna. Hlavním, největším pěstitelem obilí ze všech států světa v posledních 30 letech byly Spojené Státy Americké, jichž roční výtěžek representuje celou ⅙ veškeré úrody obilní na zeměkouli. Sám tento stát vyvážel ročně 52,700.000 hektolitrů čili třetinu veškerého vývozu obilí. Ježto však jest jisto, že ve Spojených Státech veškerá pro ekonomii příhodná půda v přítomné době jest využitkována a populace stále přibývá, dokazuje W. Crookes, že během jediné lidské generace obyvatelstvo Unie spotřebuje samo veškeré obilí v Unii sklizené, b ještě ohlížeti se bude, odkud by obilí do země dováželo. Co znamenati bu

úbytek dosavadních 53 milionů hektolitrů obilí, jež každoročně z Amerických Spojených Států se vyvážely, jest samozřejno, zvláště, poněvadž úbytek ten odjinud uhraditi se nedá.

Po Spojených Státech následuje Rusko, jež vyváží ročně kolem 35 milionů hektolitrů obilí. Než tento přebytek jest jen dočasný a mimo to jen zdánlivý. Rusko tolik obilí vyváží a mnoho milionů vlastních obyvatelů trpí při tom hlad. Až tito domohou se lepšího bydla a až nejrychleji z evropských národů se množící národ ruský vzroste, obrátí se i v Rusku nynější vývoz v dovoz. Co se tkne Sibiře, trpí tato ponejvíce nepříznivými poměry klimatickými; v r. 1896 prohlásil ministr Hilkov na základě statistických výpočtů, že Sibiř nerodí, a nebude roditi ani tolik obilí, kolik pro spotřebu vlastních obyvatel zapotřebí. Minulého roku potvrdil tvrzení to i kníže Kropotkin.

Jedním z nejúrodnějších krajů na obilí jest Kanada. Roční úroda počítá se tu na 6·6 milionu hektolitrů obilí, z něhož celá pětina vyváží se do Anglie. Než i tu plocha kultivování schopná jest omezena na maximum 230 milionů hektarů z 876 milionů hekt., jež měří celá plocha Kanady. Se vzrůstající populací domácí ubývati bude i v této zemi vývozu obilí, až jednou, byť i v době vzdálenější, zanikne úplně.

V Australii poměry podnebí obmezují kraje schopné vzdělávání půdy na malý díl jižního pobřeží. Shelton vypočítal, že v Queenslandu je podobné půdy asi 20 milionů hektarů; v přítomné době slouží ale k účelům hospodářským pouze 60.000 hektarů. Výtěžek průměrný v Australii jest velice malý, nepřesahuje v jižní části 3·4 hektolitru na 1 hektar, tak že v celku pouze 194.000 hektolitrů se vyváží; v ostatních krajích jest výnos polí ještě nižší, tak že jest opravdu ku podivu, že obilí vůbec se tam pěstuje.

Vraťme se zpět do Evropy. Mezi státy exportujícími jest již na předposledním místě Rakousko-Uhersko. V pozledních 27 letech vzrostla populace Rakousko-Uherska o 21·8%; spotřeba obilí vzrostla ale v téže době o 80%, tak že monarchie Rakousko-Uherská vstoupí brzy do počtu států, jež dříve obilí vyvážely, pak ale starati se budou nuceny o dovoz.

Veliké množství obilí pěstuje se v Rumunsku; žně z r. 1896. daly 25 milionů hektolitrů; polovička sklizně byla vyvežena za hranice.

Tím jsme ale se státy exportujícími úplně u konce. Ve Francii rodí se ročně obilí jen o málo méně než ve Státech severoamerických, a přece ani vysoká tato produkce nestačí spotřebě, tak že se přiváží do Francie ještě z ciziny 14% domácí úrody. Velmi mnoho obilí přiváží se do Německa, as 12 milionů hektolitrů ročně. O ostatních státech netřeba se zmiňovati, ježto vesměs jen obilí importují, nikoli vyvážejí.

Cifry a fakta, jež jsme uvedli, mluví dosti výmluvně. Dokazují jasně, že při nynější nízké výnosnosti půdy, nedovede si obilí na dlouho uhájiti svého vynikajícího místa mezi potravinami, jimiž živí se civilisovaný svět. Nikdo nemůže dnes předvídati hrozné následky této katastrofy; než jak dokazuje W. Crookes, katastrofa ona hrozí neodvratně.

Jediným zachráncem, aspoň na čas, může býti dle Crookesa — chemická laboratoř, vynalezne-li, jak laciným způsobem zhotovovati umělá hnojiva, hlavně látky dusičnaté a fosfáty, jimiž by výnosnost půdy mnohokrát se zvýšila.

A. Svojsík.

Mrtvé moře. Právě jako povstání světa tak jest i Mrtvé moře a jeho původ předmětem hojných rozprav zvláště geologických. Místa z písma svatého, týkající se Mrtvého moře jsou:

I. Mojžíš. 14, 3 a 10:

(3) „Všickni tito sešli se do údolí lesního, kteréž nyní jest moře solné" (do údolí lesního = el émeq hassidím [= k údolí Siddim] = in vallem silvestrem, Vulg.)

(10) Údolí pak lesní mělo mnoho studnic klejovatých. (Multos puteos bituminis Vulg. = Erdharzgruben, Allioli; kli = asfalt).

I. Mojžíš 19, 24, 25, 28:

(24) Tehdy Hospodin deštil na Sodomu a Gomorrhu sirou a ohněm od Hospodina s nebe:

(25) a podvrátil města ta, i všecku vůkol krajinu, všecky obyvatele (těch) měst i všecky věci zelenající se na zemi.

(28) Abraham pohleděl na Sodomu a Gomorrhu i na všecku zemi krajiny té: a uzřel pýř (favilla, Dampf) vystupující ze země jako dým z peci.

V. Mojžíš 29, 23. Řeknou cizozemci, vidouce rány země té, a nemoci, jimiž trápil by ji Hospodin, sirou a horkostí soli ji vypáliv, tak aby víc nebyla posívána, ani co zeleného plodila, rovně jako podvrácena jest Sodoma a Gomorrha, Adama a Seboim, kteréž podvrátil Hospodin v hněvu a prchlivosti své."

Někteří drží se dosti přísně písma svatého a dle toho uvažují původ Mrtvého moře.

Dřívější exegetové (kardinál Cajetan, Franciscus Vatablus, Santes Pagninus, Cornelius a Lapide) měli za to, že Bůh bez použití prostředků přirozených města Sodomu a Gomorrhu zničil. Novější (Hummelauer, Tippmann a j.) myslí, že všemohoucí Bůh použil sil přírodních ku potrestání hříšných měst.

V nejnovější době bylo o katastrofě, která zkázu Sodomy a Gomorrhy přivedla, se stanoviska geologického uvažováno.

Noetling (1886) vykládá katastrofu jakožto sopečný výbuch; tak prý většina spisovatelů od Strabona až na naše časy původ Mrtvého moře vykládala.

Blanckenhorn (1896) dovozuje, že Mrtvé moře nějakým tektonickým způsobem povstalo.

Nejnověji měl Diener ve Vídni přednášku (Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien. Band XL. 1897. S. 1.), ve které se od náhledů dosud panujících uchyluje.

Dle I. Mojžíš. 14, 3. možno souditi, že se údolí Siddim nalézalo na jihu mrtvého moře; neboť doposud nalézá se tamže laguna 7 nejvýš 8 m. hluboká, která přechází v rovinu Sabcha; tato není nic jiného než náplav z mrtvého moře. Východně od Sabcha (asi u Chirbet es Safiéh) by bylo Zoar; západně od Zoar Sodoma a dále ostatní města.

Že má jakási pohroma přijíti, ukazovala různá znamení na večer i ráno při východu slunce, která Lota přinutila, že se utekl do Zoar.

Katastrofa pozůstává ze dvou dílů: ze zjevu atmosferického (19, 24) a ze vlastního zničení (25). Jest to zvláštní, že kdykoli se o tomto zničení mluví, používají texty slova „hapkakh" totiž, obrátiti, odvrátiti, převrhnou-

zkáceti (Vulg, subvertere). Proto míní Diener, že hlavní příčinou sodomské katastrofy bylo zemětřesení; malé otřesy večer a ráno před katastrofou přinutily Lota k útěku ze Sodomy. Blanckenhorn míní, že při zemětřesení tom i tektonické převraty se děly. (Dlužno rozeznávati hlavně trojí druh zemětřesení: sopečné, které s účinností sopek souvisí, proborné, povstávající následkem podzemních velikých výmolů a posuvné [tektonické], jež povstává tím, že se kůra zemská posouvá.) Tomu však Diener odpírá a praví, že při tektonických zemětřeseních se půda zemská jinak nezměnila (ani nepovýšila ani neponížila); stala-li se přece nějaká změna povrchu zemského, tu byla vždy jen rozměrů velice skrovných. Mimo to by bylo podivným, že místu Zoar, které bylo na pokraji propadliny, by se ničeho nebylo stalo. Ta okolnost se však snadno vyloží, když se uváží, že zemětřesení pohnulo náplavem na jižním konci Mrtvého moře, tímto náplavem spodní voda vytlačená vylila se před náplav, který zatím hluboko klesl. Něco podobného stává se často; že zemětřesení v nepříliš starých náplavech řek a jezer podobné účinky míti může, dosvědčuje katastrofa na jezeře Bajkalském ze dne 12. ledna 1862, při níž na povrch zemský až 15 kilometrů pod hladinu jezera klesl.

Literatura o katastrofě sodomské:

Blanda Dr., Zeměpis biblický, str. 19., 72. a 73.
Klement Fr., Palestýna, str 210.—219. a j
Mlčoch Melichar Dr., Starověda biblická. Praha 1888., str. 19.—21.
Palacký Jan Dr., Palestina. Praha 1881.
Podlaha Ant Dr., Zkáza Sodomy a Gomorrhy a původ Mrtvého moře (Časopis kat. duchov 1896, str. 385. a 476)
Sedláček Jar. Dr, (Pastýř duchovní 1891, str, 491.—494.)
Bourdais Dr., La conflagration de Sodome et Gomorrhe. (Revue des sciences ecclesiastiques. 1891, str. 301. a násl.)
Delattre, Les villes maudites. (La science catholique.)
Delitzch Fr., Neuer Commentar über die Genesis. Leipzig 1888. S. 307.—310.
Diener, (Mittheilungen der. k. k. geographischen Gesellschaft in Wien. Band XL. 1897. S. 1.)
Fillion, La Sainte Bible, I. pag. 80.
Fraas Oskar Dr. (Riehm, Handwörterbuch des biblischen Alterthums Leipzig 1893. pag. 1530.)
Das heilige Land 1857. S. 147., 1869., 1870.
Hergt C. E. Dr.. Geographie des gelobten Landes. Leipzig 1871. S. 73.—87.
Hull, Memoir on the geology and geography of Arabia Petraea, Palestine and adjoining districts. London 1886.
Hummelauer Fr. S. J., Commentarius in Genesim str. 315.—417.
Kaulen Fr. Dr, Das todte Meer und die heilige Schrift. (Katholik 1864. I. S 440.)
Lartet L., Exploration géologique de la Mer Morte 1878. (267.)
Luynes, Voyage d' exploration à la Mer Morte. (Paris 1871 —6.) 3 svazky.
Lynch, Bericht über die Expedition der Verein. Staaten nach dem Jordan und dem Toten Meere (německé spracování od W. Meissnera.) Leipzig 1850.
Robinson, Physische Geographie des heiligen Landes. London 1865.
Schöpfer Aemilian Dr., Geschichte des alten Testamentes. 2. Aufl. 1895. S. 93.—94.
Schuster-Holzhammer, Handbuch zur biblischen Geschichte. 5. Auflage. Freiburg 1891. (S. 155.—161.)
Twenty-ode Jear's work in the Holy Land published for the Commitee of the Palestine Exploration Fund London 1886. Str. 91.—92.
Vigouroux F., Les livres saints et la critique rationaliste. Paris (Roger et Chernoviz.) IV. 311.—314

Vigouroux F., Manuel biblique. Paris 1895. I. 674.
Zschokke H., Historia sacra Antiqui Testamenti. 4. ed. 1894. Str. 57. pq.

V písmě svatém jsou ještě zmínky o katastrofě sodomské v místech následujících: 5. Mojžíš 3, 17; Žalm 106, 34; Kniha Moudrosti 10, 7; Isaiáš 13, 16; Jeremiáš 49, 18—50, 40; Ezechiel 16, 49—55; 47, 18; Oseáš 11, 8; Joel 2, 20; Amos 4, 11; Sofoniáš 2, 9; Lukáš 17, 29; 2. list Petrův 2, 6; list Judův verš 7.

Velice přehledný článek o různých míněních o původu Mrtvého moře podal Dr. Antonín Podlaha (viz svrchu). Č.

K poznámce min. č. o slovenské **„Kazatelně" a biskupu Baňsko-Bystřickém** došlo nás další vysvětlení. Výnos biskupský týká se článku v „Literárných Listech", příloze „Kazatelny" „O cirkevnom básnictve" od jakéhosi Tichomíra, který tam píše de omnibus et quibusdam aliis, a mezi jiným též po způsobu Sasinkově a všech nevěcných slovenských chauvinistů o národních poměrech starší doby, o působení sv. Vojtěcha, Husa atd. Totéž číslo vydáno pak opravené, ale i v tom zůstaly některé křiklavé nesmysly. Odsouzení biskupské tedy je z veliké části oprávněno, ač snad bylo diktováno též jinými pohnutkami než pouhou láskou k víře a vlasti. Ba tím více jest litovati, že nerozvážní Slováci, kněží i nekněží, takovýmto zbytečným a nedůvodným psaním sami nepřátelům zbraň do rukou dávají a do pasti lezou.

Proč Němec Čechu zřídka přítelem? Otázku tuto zajímavým způsobem zodpovídá známý professor mathematiky na universitě pražské a starý vlastenec, Stanislav Vydra, Jesuita, ve svých „Epigrammech" vydaných roku 1804. Uvádíme nejprv latinský original a pak volně překládáme:

Cur inter Germanum et Bohemum rara sit amicitia?

Esse nequit Böhmo Germanus fidus amicus,
Nempe pares inter durat amicitia.
Rus colit et pacem, cupiens non multa Bohemus,
Germanus Martem spirat et arma petit.
Germani lingua est Böhmi contraria linguae,
Hinc idem sensus iungere utrumque nequit.
O Germane, tuam non horret discere linguam
Böhmus! Tu curas eius et ore loqui?
Illi discendo nolim te dicere ineptum,
At contemptorem dicere fors potero?
Iam si pro nihilo praestans tibi lingua Bohemi
Ducitur, utentem, quomodo amabis, ea?

Volný překlad:

Nemůž' být Čechu věrným Němec přítelem,
ježto jen mezi rovnými jest možné přátelství.
Čech miluje venkov a mír, s málem jest spokojen;
Němec však touží jen po bitkách a zbrani.
Různou řečí mluví Čech a Němec,
proto i ducha svorného být nemohou.
Hleď, Němče! Čech neštítí se učiti se řeči tvé,
zdaž i ty se snažíš, bys jeho řečí mluvil?
Říci nechci, že bys hloupým byl a nemohl se přiučit,
není-li spíš příčinou, že jí opovrhuješ?
Než nevážíš-li sobě za nic řeči české,
jak milovati budeš toho, jenž jí mluví?

A. Svojsík.

Poslední verše J. P. Polonského přineslo petrohradské „Novoje Vremě“ po smrti básníkově. Vyznívá z nich trpkost nemocí a slepotou schváceného starce, ale spolu pevná víra v posmrtný lepší úděl. Básnicky jsou výrazné a krátké, uvádíme je tudíž v originale:

I.

О предкахъ позабывъ не мыслю о потомкахъ,
И еслибъ я, слѣпецъ, оглохъ,
Мнѣ-бъ и тогда мерцалъ въ моихъ глухихъ потемкахъ
Непостижимый свѣтлый Богъ.
Напрасно жалуясь судьбѣ, мы вѣчно плачемъ...
Вѣдь, если смерть ко мнѣ прійдетъ,
Воспряну духомъ я, очнусь на вѣки зрячимъ —
И все живое оживетъ.

II.

Еще не все мнѣ довелось увидѣть . . .
И, вотъ, одно осталось мнѣ:
Закрывъ глаза, любить и ненавидѣть
Безплодно, смутно — какъ во снѣ!

I.

Zapomněv na předky, na potomky nemyslím,
a kdybych já, slepec, stratil sluch,
mně i tu by blikal nad soumrakem hluchým mým,
nepostižný, nejjasnější Bůh.
Marno plakat věčně nám na osud žalujícím . . .
Vždyť až smrt se dostaví,
vzpružím se zas duchem, procitnu pak zřícím,
vše, co žilo, zas se oživí.

II.

Já všeho dosud nemohl jsem vidět . . .
hle, jediné, co zbylo mně:
zrak ztrativ — milovat a nenávidět,
bezplodno, smutno jak ve sně.

Německo-český slovník od Dra. J. V. Sterzingra dokončen 73. sešitem. I. díl (1400 stran) stojí 14 zl., z druhého seš. 36.—72. po 40 kr., 73. 50 kr. Upozornili jsme hned z počátku na dílo a dnes nemůžeme ho nežli znova doporučiti. Nepatrné nedostatky mizí před velikými přednostmi.

Sebrané spisy. Topič vydává souborně spisy Svatopluka Čecha, Bursík a Kohout spisy Palackého, I. L. Kober 4. vyd. spisů Kaj. Tyla a vybrané spisy V. K. Klicpery, J. Otto dokončuje soubor spisů Vrchlického a Heydukových, benediktinská knihtiskárna vydává spisy Kosmákovy v lepším a jednodušším vydání, chystá výbor z nich pro mládež.

Farní knihovny nelíbí se „hlasu z venkova“, který se ozývá v „Čase“. Půjčují prý se knihy přemrštěně nábožné aneb „lehtivé“, jak redakce „Času“ onen „hlas z venkova“ sesiluje. Tohle je znamenité! Vytýká se nám pořád pruderie, a najednou půjčují pp. faráři třináctiletým holkám knihy nemravné, se zálety a cizoložstvím, a „Čas“ — ten „Čas“! — musí pp. farářům dáti důtku! To zajisté knihovny spolkové a lidové jsou mravné až hrůza; bezpochyby mají nějaký zvláštní pramen literatury, nám aspoň není známo, že by mimo knihovny „klerikalní“ (a těch „hlas z venkova“ nechce) vycházely povídky neb dramata bez záletů, bez cizoložství atd.; alespoň velice málo je jich, tak že nestačí ani pro jednotlivé rodiny, nerkuli pro celé obce! Nepravíme, že by strážcové knihoven farních neměli si počínati opatrně, ale jakmile „Čas“ knihovny farní začíná haněti, bude na nich zajisté mnoho dobrého.

Český Časopis Historický stává se za příkladem časopisů realistických také citlivějším k „tónu“ našemu než ku pravdě. Když se jednalo o Bílkovy dějiny jesuitů, hleděl náš — velice mírný — rozbor jen oslabiti, ač bylo jeho povinností křiklavé nepravdy díla Bílkova napřed odsouditi. Ve sporu o Drtinovu brošurku „Myšlenková povaha středověku“, o jejíchž nepravdách jsme makavé důkazy podali, opět je to náš „tón“, který uráží. Nepravda a pomluva naší věci, slovem nehistoričnost ho neuráží; proto je časopisem „historickým.“ Rozumíme již! Nechat si svou minulost, svá zřízení bez důvodu hanobit od pražských učenců a chválit jejich vědeckost, na nejvýš nějakou smířlivou frasí nesměle se ozvat, že jsme vzali pokorně na vědomí, co na nás nalhali, to by ovšem byl slušný „tón“. Stará písnička!

Bestia triumphans. S plným souhlasem otiskujeme toto provolání nám zaslané: „Studenstvo české, shromážděné na universitní schůzi, obrací se k veškerému českému lidu nekolika vřelými slovy. České studenstvo postavilo se do řad bojujících za zachování starobylého rázu a poetického vzhledu král. naší Prahy. Musí boleti každého česky cítícího a myslícího člověka, když boří se karakter Prahy, když ničí se památky naší minulosti, když kazí se esthetické linie malebných náměstí a ulic pražských. Nenáleží Praha jen těm, kdož ve zdech jejích přebývají — Praha jest majetkem celého národa a celý národ státi musí k obraně její. Studenstvo chápe se boje, studenstvo české volá k českému lidu a doufá, že nebude oslyšeno. Od srdce k srdcím nechť jdou slova jeho a nechť letí od města k městu, od vesničky k vesničce, nechť vzplane požár nadšeného boje, který zabrání nepovolaným rukám olupovat národ o to, co jest mu tak drahocenným. V Praze, dne 27. listopadu. České studenstvo university Karlo-Ferdinandovy."

Ze života a statistiky zapomenutých kmenů slovanských. O korutanských a italských Slovincích přináší „Slovanský přehled" zajímavé informační zprávy. Korutanští Slovinci stále v pohraničné národnostní čáře ustupují. Jak daleko už ustoupili během věků německému návalu, vidno z toho, že Gosposvétsko Polje, známé svým nastolovacím knížecím kamenem, jest dnes úplně poněmčené. O osudu korutanských Slovinců dokonce se pochybuje. Ze 360.000 obyvatel Korutan v r. 1890. napočítáno známým počítacím způsobem 102.600 duší. Dle farností počítáno jest ze 353 far 223 německých a 118 čistě slovinských, 12 smíšených. Dle tohoto způsobu čítání možno tudíž počet Slovinců páčit dobře na 120.000 — Slovinci v severovýchodním cípu Italie bydlící, čítají dnes na 40.000 duší. Udrželi se tu od nepaměti, ovšem že počet jejich a okrsek jejich národnosti se přece ztenčil. Obývají v provincii videmské (Udine) v 3 okresích politických: možnickém (Moggio) glemonském (S. Pietro) a čedadském (cividale). V možnickém okresu pod horou Čanýnem (Monte Camino) žijící Slovinci slují Rezjanci. Ve všech okresích vyjma svatopetrský (šenpetrský) jsou pomícháni s Turlamy, jen svatopetrský okres je čistě slovinský, čítaje 19.000 Slovinců. Školy jsou italské. Při přirozeném i politickém odtržení tohoto koutku slovinsko-italského od Slovinců v Gorici, jest nepochybno, že Slovinci v Italii dlouho se neudrží. Uvědomění slovinské také do nedávna nebylo značné a dosud je slabé, ale přece se probouzí. Vidno to už ze žádosti k manželce korunního prince italského (černohorské princ. Heleně), aby chránila jejich národnost před zahynutím. — V mnichovském „Allgemeine Zeitung" (Beilage číslo 223/4.) podává M. Singer z vlastních zkušeností a dlouhého studia statistiku, způsob života, ráz krajiny, hospodářské poměry, minulost i budoucnost východopruských Mazurů. Mazurové jsou Mazovjané něm. řádem ve 14 století povolaní a usazení na pohraničné, hornaté čáře proti Prusům a Litevcům, s nimiž řád něm. boje vedl. Jméno Mazur, jež teď tito bývalí mazovští Poláci přijali, jest znetvořenina německá nebo litevská. Na jihovýchodě Prus východních osedlí Mazurové, Němci silně promícháni, stýkají se na severovýchod s Litevci, na sever s Němci na západ s Poláky západopruskými. Náboženství jsou Mazurové protestantského Statistika úřední udává r. 1890. 102.200 Mazurů ve východních Prusích

a 105.750 mazurských příslušníků vůbec v Německu. Singer však podle zkušeností svých a podle statistiky církevní udává počet Mazurů na 265.000 v r. 1890. Krosta v knize své z r. 1875. udával 266.000. Usedlí jsou Mazurové v 9 krajích: Augerburg (Weugobort,) Oletzko (Olecko), Lyck (Lek), Lötzen, Sensburg, Johannisburg (Janibor), Ortelsburg, Neidenburg (Nižbor) a Osterode. Dle různých pramenů sestavuje autor tuto postupnou statistiku Mazurů v jednotlivých krajích dle procent, jež tvořili ze všeho obyvatelstva toho kterého kraje:

	Wengobort	Olecko	Lek	Lötzen	Janibor	Sensburg	Ortelsburg	Nižbor	Osterode
r. 1837.	32·9	78·0	87·7	87·3	89·0	84·9	88·5	?	?
r. 1860.	16·4	57·6	76·8	64·3	82·4	74·7	?	?	?
r. 1875.	5·2	59·5	67·8	47·3	79·2	53·3	?		
r. 1890.	8·7	43·7	75·3	44·9	83·0	59·5	85·1	88·5	56·5

Městečka kraje mazurského, jež jsou hlavním střediskem Němectva, jsou nepatrná dosud od $1^1/_2$ až 5 tisíc obyvatel. Největší je Lyck s 11.706 obyvateli (r. 1895.) Uvědomělost lidu probouzí se teprv poslední dobou. Teprv při posledních volbách říšských Mazurové odhodlali se postavit svého vlastního kandidáta Násilím úřadů volba jeho zmařena. Za Poláky Mazurové do nedávna nechtěli býti počítáni. „Polák“ bylo pro ně nadávkou. Leč pomalu z Poznaňska a se západních Prus polští vlastenci tuto příhanu polského jména vymazali z mysli Mazurů. — Dle soudu zmíněné statistiky dušeni jsou živlem německým čím dál více. Dosud chránili je výhradně lesy a jezera proti záplavě němectví se severu. Ale i tak už následkem škol německých utrakvismus mnoho se rozšířil mezi Mazury. A utrakvismus jest vždy začátkem konce: slabší jazyk proti silnějšímu ustupuje, silnější donutí obyvatelstvo konečně k jednojazyčnosti.

Spiritismus slaví letos 50leté jubileum svého vlastního vzniku. R. 1848. vyšel z Ameriky na dobývání světa, projeviv se pokusy sester Foxových v Hydesville v severní Americe klepáním dotazovat se duchů zemřelých. Za těch 50 let získal prý stoupenců na 15 milionů (!) po celém světě, hlavně ovšem v severní Americe a ostatním světě anglosaském. Počítáni v tomto čísle 15 milionů (Paul Garin, mnich. Allgemeine Zeit. B. 245) nejen přísní stoupenci, ale i velká část zvědavcův a lidí spíše jen žertujících, než na nějaké stoupenství nové sekty myslících. Ostatně spiritismu se ráz sekty a ráz náboženství vůbec odpírá.

Umělecký plakát („affiche illustrée“) není, jak se za to má — praví pařížské „Echo de la Semaine“ — vynálezem malíře Daumiera, jenž by první byl zhotovil takový „affiche pittoresque“, jak on říkal a jehož on sám nemiloval. I před ním má malebný plakát už předchůdce. Jsou illustrované obrazové plakáty divadelní ze 17. století a z počátku tohoto století objevil se v Paříži dokonce první obrazový plakát obchodní. Leč francouzský průmysl a obchod začíná chápat se tohoto druhu plakátu později, až po r. 1825. Jsou to předně plakáty Devériovy, ale rovněž ojedinělé. Před A. Senefeldrem, vynálezcem kamenotisku, byly to vždy buď ruční práce malíře samého, nebo kopie, málokdy tisky. Teprv po objevu kamenotisku začíná „umělecký plakát“ zkvétat a dosáhl dnes takového významu v umění i obchodním světě, že onde tvoří nový druh umění, tu pak se stal nezbytnou denní potřebou velkoměst.

Produkce znamenitých mužů. V Pearsonově měsíčníku („Pearson's Magazine" Lond. říjn. seš.) G. A. Wade oceňuje poslední tři století (1600.—1898.), kolik dala Anglii slavných mužův, a kolik z nich dala která část Velké Britanie. Počet slavných jmen za těch 298 let obnáší 287. Jednotlivé kraje: Anglie, Skotska, Irska a Wales súčastnily se takto: Ze 46 státníků a řečníků dala Anglie 31, Skotsko 8, Irsko 7, Wales 0; z 65 literatův An. 41, Sk. 9, Ir. 14, W. 1; z 23 umělců výtv. An. 17, Sk. 3, Ir. 2, W. 1; z 15 právníkův: An. 7, Sk. 3, Ir. 3, W. 2; z 43 mužů vědy: An. 23, Sk. 10, Ir. 9, W. 1; z 22 obchodníkův: An. 13, Sk. 4, Ir. 4, W. 1; z 12 cestovatelův a objevitelův: An. 11, Sk. 6, Ir. 1. W. 1; ze 27 vojevůdcův a námořníků slavných: An. 15, Sk. 6, Ir. 6, W. 0; z 21 slavných církevníkův a slavných kazatelův: An. 15, Sk. 1, Ir. 5, W. 0; z ostatních slavných mužův Anglie 6. Celkem tedy Anglie 179, Skotsko 50, Irsko 51, Wales 7. Poměr obyvatelstva a slavných mužů jest u jednotlivých částí Velké Britanie velmi různý: Anglie vlastní s 72·88% populace dala 62·36% slavných mužů; Skotsko s 10·66% obyvatelstva dalo 17·42% slavných mužů; Irsko s 12·46% obyv. čítá 17·77% slavných mužův, a Wales s 3·97% obyvateli jen 2·44 oslavenců. Tak Skotsko zplodilo o 70% víc oslavenců, než mělo naň připadnout, Irsko o 50% víc! Podivno je to zvláště u Irska. U toho hnětеného pronásledovaného katolického Irska! Právě v těch 1600—1898 letech tolik zkusilo a přece duchové jeho, zvláště literati a učenci v tak hojném počtu z něho vycházeli! Také známka „zpátečního katolicismu"?

Na universitách francouzských (15) studuje 28.782 studujících, z těch 12.000 je v samé Paříži. Lyon má jen 2.335, Bordeaux 2.114. Přes 1000 mají Toulouse, Montpellier, Lille, Rennes, Nancy; pod 1000 mají Aix, Marseille, Poitiers, Dijon, Caën, Grenoble a Besançon. Na německých (20) universitách studuje 31.693 studujících. Nejvíce studujících má Berlín 4882 (Vídeň 4861), nejméně Rostock 462. Z 31.693 německých studujících je jich 2265 cizinců.

Pomník a špatný příklad života. Francouzskému městu Condée učiněna nabídka, že se postaví pomník slavné krajance Condejských sl. Clairon, tragédce francouzské, jež se narodila ve zdech Condée. Leč bodří Condejští odřekli, že oni pomník herečky Clairon ve svém městě nechtějí udávajíce za důvod: že život slavné tragédky nebyl příkladný a že nemohou jí na oči postavit svým mladým dcerkám jako vzor. — „A mají bodří Condejští zcela pravdu" — praví umělecký a literarní kritik francouzský Maurice Spronck. „Mají za to, že pomník je vždy též vzorem a vybídkou následovati života toho, jenž pomníkem jest představen. A je přirozeno, že setrvávajíce při tomto prostém názoru, nechtějí, aby dcerky jejich o 13 letech utekly z domu, zaplétaly všemožná milostná dobrodružství a na konec opuštěny zemřely někde ve veřejné nemocnici, třebas při tom všem se staly i nejslavnějšími tragédkami světa."

Bulharské divadlo jest prý dosud velmi primitivní. U příležitosti carského daru národnímu divadlu bulharskému (velmi krásné dekorace darovány) koluje listy denními tento popis bulharského divadla: Divadlo bulharské vzalo vznik svůj teprv r. 1893. Jest to společnost i ústav, nesoucí

název: „Pláč a smích.“ Vláda dává národnímu divadlu roční subvenci 50.000 lvů (franků). Herci mají nejvyšší gáži 180 lvů měsíčně. A to až když se osvědčí. Představení se dávají ve středu ve „Slavjanské Besedě“, v jejím sálu, jenž pojme 500 osob. Na zimní sezonu prý divadlo přestěhuje se do nově postaveného městského divadla. Bulharský repertoir původní vykazuje jen 6 kusů. Vypomáhají proto kusy ruské a francouzské.

Germanismus. Němci jsou velmi poschopni označovat názvem germanský nové nebo významnější zjevy života povšechného. Germanským stylem nazval umělecký kritik Julius Lessing ve svém spisku „Das Moderne in der Kunst“ jinak velmi poučném, moderní směr uměleckého průmyslu. Přešel prý z Ameriky, kdež původně se vyvinul, do Anglie a odtud do Německa. Nové umělecké formy pro nové denní potřeby vynalézat zajisté není privilej ducha germanského. Nové formy moderního uměleckého průmyslu odvozuje ostatně J. Lessing sám z nevídaného pokroku železného a strojnického stavitelství a techniky. A ten nebyl připoután na ducha pouze germanského. Ostatně pro umělecko-průmyslové formy, jak Němci sami doznávají, chodí se posud co nejvíce do Paříže!

Interview o všeobecné dekadenci ve Francii. Známý několika interviewy francouzský Jules Huret uspořádal před měsícem opět jeden, v němž dotazovaným veličinám francouzským předkládal celou řadu otázek: o úpadku národa francouzského (v populaci), o úpadku manželství, o politice, a o reakci a nových směrech literarních, které nynější směry umělecké mají svrhnouti. Otázky specifikovány tedy o dekadenci vůbec, ve všech směrech života veřejného. Pokud se umělecké dekadence tkne, zaznamenáváme některé projevy několika členův Akademie. Paul Hervieu pravil: „Nic se nemění vlastně. A žádná všeobecná idea nemá pravého bytí, leda když někdo se přičiní uvésti ji v život. Bude Francie politická, moralní a intellektualní zítra: válečnou, zednářskou, prerafaelitskou či jinakou? To vše závisí, na krátký okamžik ostatně, od toho či onoho, jenž si tu či onu věc usmyslí. Vždy, když duch silný a vynikající se sám připoutá k jisté idei, strhne habitualně nelišnou massu za sebou.“ — Henri Lavedan pravil: „Reakce v umění? Reakce vůbec vždy se připravuje ať taková či onaká. A konečně měli bychom napřed míti neotřesnou definici toho, co se vlastně rozumí: „uměním národním“. Každá jakákoli skupina v národě bude tento název vždy přivlastňovat svému umění. Prerafaelismus a ibsenismus, jak já myslím, nenabývají už teď rozšíření, a též wagnerianismus upadá.“ — Vandal pravil: „Duch francouzský často je na toulkách v cizině, ale vrátí se vždy dřív či později a je zas dobře: vždyť se říká, že nejkrásnější okamžik cesty jest návrat právě.“ A o všech otázkách o dekadenci francouzské shrnul akademik Vandal svou odpověď: „Ten, kdo stále tvrdí, že jest v úpadku, tím právě do úpadku přichází. Francie se opět vzkřísí, totiž stane se opět národem živoucím a mohutným nad všechny, když si znovuzřídí pravou vládu, svou dávnou víru a svůj ideal.“ Francisque Sarcey pravil: „V literatuře a umění my jsme byli vždy trochu exotičtí. Napodobovali jsme tu Španělsko, tu Anglii, tu Německo. Prohlásili jsme Ibsena za literarní božství a klaněli jsme se jeho geniu. Leč není to neštěstím: vždyť Ibsen je spisovatelem dramaticko-filosofickým prvého řádu. Vrátíme se z Christianie domů, jako

jsme se vrátili už jindy odjinud. To co jsme si osvojili z četby literatur skandinavských, vrhneme v proud ducha francouzského, a ten opět obohatě se jen, objeví se v pravé čistotě své!" — Známý spisovatel Marcel Prévost rozeznává dvojího ducha ve všem: demokratismus s liberalismem a konservatismus s autoritářstvím: tak je to i v literatuře. A vždy je to tak, že současníci se převratů bojí a mnohdy jim zlořečí, třebas v převratech těch spočívala budoucí sláva a velikost vlasti. Teprv historie soudí o všem. Současníci se mýlí!.

Světová válka, k níž se od několika let stahuje, zvláště válka pěti evropských velmocí, dvojspolku a trojspolku, stála by denně dle ocenění Bliokhova (v „Contemporary Review") 4,195.000 liber šterlingův a s vydržováním rodin pozůstalých ročně na 1747 milionů liber št., t. j. tolik, že by za dvě leta tyto země byly neodvratně hospodářsky zničeny.

V Brně, dne 27. listopadu 1898.

Církevní zprávy. Hlavní církevní politická událost měsíce listopadu: pouť cís. Vilémova do Svaté země — už minula a snad i zapadla v takový bezinteres, jaké před ní na všech stranách projevováno rozčilení a zájem. Francouzské listy vzaly si zadostučinění z několika menších podrobností, jež mohly škodolibě uvěsit německému nadšení, německé listy za to se jim odvděčily vytýkáním všech projevů a vítacích řečí, jimiž úmyslně či maně se demonstrovalo proti protektorátu francouzskému. Francouzské listy se upokojily při tom seznáním, že všude mají převahu Francouzi ve svaté zemi, zvláště v Haifě, kdež vítání v katolickém klášteře a hospici bylo zvláště protiprotektorátní. Konečně i ten dar, jejž císař německý učinil katolíkům, má úřední název francouzský — vedle latinského — (dormition de la Sainte Vierge), jejž s místa toho ani „Palestina-Verein" tak brzo nesetře. „S cenakula" sešlo, pravilo se, že císař německý darování cenakula a hrobu Davidova nepřijal od sultána, aby mohamedáni nebyli pobouřeni, a dle všeho i proto, že nevěděl co potom s tímto darem, koho jím podělit, zda protestanty či katolíky. Darováním chrámku „zesnutí Panny Marie" s okolím katolickému spolku císař Vilém velmi taktně smířil s cestou svou katolíky německé, kteří na ni přes všecku zdrželivost svou pohlíželi i s obavami i s nedůvěrou. Dar císařský oznámen telegramy předsedovi spolku palestinského a sv. Otci. Obě strany, jakož i přečetní katolíci a hodnostáři němečtí ihned císaři poděkovali telegraficky. Francouzské

i protestantské německé listy projevovaly domněnku a činily odhalení, že dar císařský v Římě stranu Francii příznivou nepříjemně překvapil a uvedl do rozpaků. Francouzské listy veškerou vděčnost císařskému dárci odmítaly. — Sv. Otec radost svou nad darem projevil hned v telegramu odeslaném a znovu v breve poslaném kardin. kolínskému 11. listopadu, v němž těší se, že povznesení úcty P. Marie na posvátném místě církvi a něm. národu mnoho milostí přinese. — O rázu této pouti píše zpravodaj katolické berlínské „Germanie" z Jerusaléma: „Před nastoupením cesty císařovy do Palestiny s mnoha stran pronešena domněnka, že cesta ta bude míti výslovně protestantský konfessionelní ráz. Tomu však dokonce tak není. Císař jakož i císařovna navštěvují katolické kostely, svatyně a katolické ústavy, a všude projevují k členům řádů je spravujících takovou laskavost, že se skoro zdá, jakoby Jejich Veličenstva byla přijela do Palestiny zvláště katolíky německé vyznamenávat." — Zvláště vyznamenán latinský patriarcha jerusalémský Monsgr. Ludovico Piavi, o němž pronesl prý se císař k jednomu ze své družiny: „Dokud budu císařem německým, Piavi zůstane patriarchou v Jerusalemě." — Před nastoupením cesty do savté země obviňovaly už francouzské listy patriarchu, že zadává práva francouzská Němcům, jedním dechem však se těšily, že německou výbojnost odmítne, právě jako zas německé listy podezřívaly ho z přílišné frankomanie.

I protestantům učinil císař velikou radost řečmi svými při svěcení chrámu Spasitelova. Řečnil dvakrát a kladl důraz na náboženské pravdy o osobě Spasitelově, tak, jak je pojímá a věří věřící lid a ne jak rationalističtí theologové protestantští je vykládají, takže z křesťanské víry už na nich téměř nic nezůstává. „Allgemeine Evangelisch-Lutherische Zeitung" o tom praví s nadšením: „Jest to pro nás ubezpečením, že poblouzení theologická nepronikají do srdcí obce náboženské; neboť jak smýšlí císař, smýšlejí bezpočetní evangelíci."

V minulé konferenci biskupů rakouských usneseno se o společném pastýřském listu za příčinou oslavy jubilea císařského na den 2. prosince připadajícího. List končí politickým napomenutím, dovozuje jak dle křesťanské spravedlnosti a smířlivosti národy rakouské vedle sebe žíti mají, jeden druhému a všechny celku sloužiti a prospívati. — Ke konci listu vyslovena zásada, jež přijde vhod asi známým hlasatelům zdrželivosti a passivity kněžské v politice: „Třebas to nebylo naší úlohou, praví se v listě, mísiti se do boje politického, souditi to, co se stalo a příti se o tom, co se státi má .... přece jest to naší svatou povinností . . . připomenouti věřícím zásady evangelia . . ." — Politické napomenutí samo jest vzorem diplomatické taktiky, s jakou musí řízeno býti slovo všech biskupů ku všem národům. Každý v něm najde své, ale i svého soka požadavky, zvláště kdo zlé vůle jest.

Že máme vedle francouzskébo protektorátu ode dávna ve svaté zemi i „rakouský protektorát", dosvědčil německý spisovatel Alban Stolz ve své knize „Besuch bei Sem, Cham und Japhet" („Návštěva u Sema, Ch. a J.") r. 1855 vydané. Praví tu při popisu klášterů františkánských: Rakousko má zvláště zásluhu toho, že se klášterů

těchto a tím i katolictví na východě účinně a mocně ujímalo. Konsulové rakouští mají přikázáno, přispěti vždy ku pomoci, a vedle dobrovolných příspěvků posílá rak. vláda klášterům františkánským sama ještě podporu. Ona provedla též, že v důležitějších klášterech františkánských na východě jeden nebo více německých kněží se zdržuje k vůli duchovní správě pro německé poutníky. Němci v klášteřích těch od Italů a Španělů jsou vždy přátelsky vítáni a rádi je volí i za představené. Za to však Francouzů v klášterech františk. není a vláda pro kláštery ty nic také nečiní a nijak je nepodporuje — přece však drží žezlo protektorátu katolické církve a žádá si, aby se jejím konsulům podkuřovalo."

Záležitost maďarské liturgie zavlekly už maďarské vládní listy na stanovisko kšeftovní — po svém. Nedávné státní vyznamenání (propůjčení velkokříže řádu sv. Štěpána) kard. Rampolly dle mínění listů těch je splátka vlády prý za jeho povolnost. Leč z Říma zatím nic se nezvěstuje, že by tam mínili zřizovat novou nebývalou liturgii. Že však vláda uherská ne-li zrovna jistotu, přece naději má v provedení svého požadavku, prozrazují přípravné práce, jež už podniká, aby maďarisační liturgii cestu výbojnosti upravila: nařízením ministra vnitra a kultu zakazuje se v rumunských a rusínských sjednocených obcích zapisovati do matrik vedle jména dítěte i jeho národnost, stačí prý poznámka, že náleží církvi sjednocené.

Koncem října a počátkem list. byly listy německé plny pikantních zpráv o zakročení biskupa trevírského proti prof. Schellovi v Římě a biskupa brixenského proti prof. Schnitzerovi (histor.) na univers. würzburské. Záležitost Schnitzerova brzy vysvětlena jako omyl, ježto zvláště Schnitzer ve svém posudku Savonaroly nepověděl nic, co by i jiní nebyli řekli; také podání 40 thesí ze spisů Schellových v Římě k censuře od biskupa trevír. Koruma se vyvrací jako vymyšlené. — Německý „reform-katolicimus" dochází povšimnutí jako „silné hnutí" i za hranicemi Německa. Srovnávají je s „amerikanismem". Alcide Ebray v „Journalu des Débats" praví, že obojí má stejný základ a stejné východisko: „pokrok s duchem času". — Německé listy katol. zaznamenávají s uspokojením řeč mons. Irelanda, biskupa St. Paulského v sev. Americe, již měl na něm. katol. sjezdě ve Stillwateru v Minnesotě. Biskup Ireland jmín dosud od Němců za vůdce a podněcovatele anglo-irské nechuti vůči německým katolíkům v Americe. „Kölnische Volkszeitung" praví o řeči té: „Marně byste hledali vřelejšího uznání německého katolicismu v Americe z neněmecké strany. Jenom aby — dodává — anglo-irové si řeč tu dobře vštípili a své „nedůvěry" vůči Němcům zanechali."

Zadostučiněním naplnila německé kruhy katolické nedávná „affaira" odpadlíka hr. Pavla Hoensbroecha, jenž žalován byl dohazovačem nevěst Pokorným, aby zaplatil dlužnou provisi. Soud odmrštil Pokorného že provise taková není žalovatelna, ne že by nebyl v právu. Hrabě Hoensbroech pokusil se omluvit, ale nepodařilo se mu to. Facsimile jeho dopisů Pokornému, jež „Germania" berlínská přinesla, usvědčila ho třebas vše popíral. Po tomto odhalení také ihned vyexpedován z redakc

listu „Tägliche Rundschau“, do níž byl povolán jako reklamní representant boje proti ultramontanismu. Affairou Hoensbroechovou kompromitován i „Evangelický bund,“ jenž jediný dosud, kdy ostatní kruhy protestantské chovaly se k exjesuitovi dosti zdrželivě, přijal ho celého ve své voje protikatolické.

Vůdce křesť. demokratů belgických farář Daëns suspendován byv z úřadu v diecesi Gentské na přímluvu nuntia přijat v diecesi mechlínské a ustanoven v Brusselu v klášteře jeptišek „Visitationis B. M. V.“ prý spiritualem, dle jiného pramene jen pro prosté sloužení mše svaté. — Strana jeho bohatým konservativcům belgickým tak nepohodlná, tím nezničena, ostatně sám abbé Daëns nemíní docela se vzdáti činnosti politické ve své straně. Episkopát belgický prý sám ostatně v té věci jest rozdvojen.

Spojené Státy Severní Ameriky jsou nejbohatší stranou různými náboženskými vyznáními a sektami. Počátkem tohoto roku existovalo jich tam na 120. Nejsilnější jest církev katolická, ta převyšuje svým počtem vyznavačů, svými chrámy, svou organisací, prací, působností a vyspělostí všecky ostatní. Máť přes 10 mil. stoupenců; za katolíky jdou metodisté s 6,167.785 stoupenci. Ale metodisté sami rozděleni zase na mnoho skupin, které mezi sebou mnohdy velice se různí a jedna druhou nenávidí. Nejsilnější jest skupina episkopálních metodistů, jež čítá 2,689.419 stoupenců. Třetí místo zaujímají baptisté se 4,157.300 vyznavači, za těmito trprv přijde luteránská církev, ale rozštěpená na nesčetné množství obcí a sekt, které spíš se shodují s jinými než samy vespolek; všechny pospolu čítají přes $1^1/_2$ milionů vyznavačů; na pátem místě jsou presbyteriani s 1,490.162 vyznavači a na šestém konečně „protestantská episkopalná církev“ čili anglikáni s 658.640 stoupenci. Ostatní sekty už pořadem dále s menším a menším počtem stoupenců, tak mormoni 259.900 duší, adventisté 81,945 duší, unitáři 70.000 duší, spiritisté 45.000 duší, ruskopravoslavní 13.504 duší, starokatolíci 425 duší, a řecká východní církev 200 duší mají.

Sjezd anglikanské církve minulý říjen v Bradfordu konaný, „jemuž by bylo lépe, kdyby se nebyl konal“, jak na konci zprávy své o něm podotkly „Times“, — rozmnožil jen zmatek a rozpory anglikanské církve. Zastoupení a slova dostalo se oběma stranám „ritualistům“ i „antipapalním“. Onino nejlepšího zastance měli v lordu Halifaxovi, předsedovi tak zv. „Church-Union“ bojující pro spojení s Římem, tito v zapřisáhlém nepříteli katolicismu Kensitovi. Tento útočil nejen proti ritualistům, ale i proti biskupům, že nedosti ostře vystupují proti tomuto „uznanému šílenství.“ Biskupové konečně dali za pravdu Kensitovi a jeho stoupencům — yorský arcibiskup ve své řeči odsuzuje ritualismus, vydal heslo: „musíme všichni k reformaci zpět!“ — Přes to ani toto heslo nikoho v anglikanské církvi nesjednotí!

* * *

Věda a umění. Ředitel „Národního divadla“ Fr. Ad. Šubert vydal opět svou výroční zprávu, v níž stěžuje si na své těžkosti a zápasy o uměleckost ústavu s neznalým věci výborem družstva. Ředitel od-

poručuje znovu druhé pražské divadlo zříditi jako uměl
část nynějšího Národního divadla. Vítá stavbu městského
jež na rok dostavěno bude druhým stálým divadlem
kdysi mělo a chtělo se státi divadlo brněnské, které v
i v sesoně zápasí o svou existenci. — Dodatečně vrací
ležitosti s dělnickým představením 30. dubna t. r., pr
taková vřava mezi „národními", že ředitelstvo nadrž
Vysvětlením „nepoctivého" boje národněsocialní strany
očišťuje.

Lidové kursy vzdělávací najednou po dlouhém
odůvodňování v listech našich mají vstoupiti v život na ně
Senát pražské university zažádal o dovolení pořádat
k ministerstvu osvěty. Na rok, nebo snad ještě s nový
tedy k nim došlo. Problematická prospěšnost kursů tě
nejmenším na třech věcech, na tom, co se bude přednáše
to bude přednášeti a kdo se bude přednášek súčastňovat. Ja
trojím směru bude vypadat na pražských lidových kursech
až k nim dojde.

Kursy pořádají prý letos i Slaný a Olomouc, troufaly
stačí svou intelligencí i vědychtivými svými nižšími vrstvami
a předloni počaté ve způsobě prostých přednášek kursy soc.
brněnskými pořádané, letos mají býti v „dělnickém domě" s
zařízeny: české i německé.

Analfabetická Halič jde v čele středně-školní r
V anketě zemské v říjnu pořádané usneseno se nižší polovici
školy sloučiti a teprv ve vyšší polovici realní a humanitní
odloučiti. Při tom padnouti též má bezužitečná řečtina, jež by
jen nepovinným předmětem. Absolventi obou škol by měli př
universitu.

Proti ničení památek pražských svolává student
27. listopadu universitní protestní schůzi. Vltavský Kocourkov
není sám: v poslední době žalují i na Florencii, že se tam
„bestia triumfans" a zatím co historicko-umělečtí strážci z rad
straněni, stržena celá jedna ulice starožitných domů, aby vyho
duchu modernímu. Florenčané doufají, že by moderně vystavěné a
město více vábilo cizince, než staré jejich památky.

Dne 10. prosince slaví Fr. Lad. Rieger své 80leté narc

Dne 4. prosince 1898. připadá výroční stý den úmrtí Lu
Galvaniho, jenž vypuzen byl Napoleonem z boloňské univer
sklonku života svého. (Nar. 9. září 1737.) Galvaniho objevu
proudu elektrického stykem dvou různých kovů, chopil se g
Volta, Galvani sám, jenž prvotní své dobré myšlenky brzy se
nebyl by ani zavdal popud k počátkům vynějšího rozvoje elektrote
objevem jeho umožněného. Objev, vlastně sdělení o něm širšími
učiněné klade se v různá leta: 1780, 1786 a 1789.

Socialistická hymna „píseň práce" slavila v říjnu
jubileum svého vzniku.

Ku stoletým narozeninám A. S. Puškina ($^{26}/_{5}/^{7}/_{6}$ 1799.) utvořil se výbor pro oslavu narozenin slavného básníka — zažádal o dovolení na sbírku, jež nedávno rozhodnutím carským dovolena. Výbor zamýšlí ze sbírky zakoupit bývalý statek Puškinův ve pskovské gubernii, ves Michajlovsko a ve statku tomto, jakož i v domě jména Puškinova, jenž se má ve Pskově vystavěti, umístí všeobecně prospěšně nějaké ústavy na pamět jména ruského básníka.

Literarní spolek oděsský uspořádal v říjnu ve svých místnostech výstavku podobizen a autografů hrab. Lva N. Tolstého a illustrací jeho děl. Podobizny sahaly až do r. 1848. Z pozdějších dob vystaveny práce ruských umělcův, kteří malovali slavného romanopisce, Geja, Rěpina, Kramského a j. Z illustrací vystaveny Sachsenova „Kreutzerova Sonata“ a Kivšenkovy, Kazarinovy a Pasternakovy illustrace „Vojny a míru.“. Mimo to různé obrazy představující Tolstého v jeho prostém životě posledních let, jakož i okolí jeho v Jasné Poljaně.

Dne $^{18}/_{30}$. října zemřel v Petrohradě Jakov Petrovič Polonský, jediný žijící ještě ze staré vrstvy slavných literatů ruských. Meňšikov „v Něděli“ za té příležitosti opravuje běžný rok narození Polonského, $^{5}/_{18}$ prosince 1820[1]) dle slov Polonského samého v: $^{6}/_{18}$ pros. 1819. Z velikých básníků po Puškinovi je Polonský čtvrtý ze skupiny skoro rovnocenné: Majkov — Ťutčev — Fet — Polonský. V posledních letech života byl Polonský slepým. Churavěl velice dlouho. — Tělesné pozůstatky Polonského odvezeny do rodiště jeho Rjazani, a pochovány v nedalekém klášteře (12. km. od Rjazaně). Pohřeb platila obec rjazaňská. — Dne 1. prosince zemřel akademický malíř Luděk Marold.

Má-li Rusko přistoupit ku bernské literarní konvenci, přetřásáno nedávno ve spolku ruských spisovatelů. Komise touto otázkou se zabývající rozhodla záporně a důvody resoluce své podává veřejnosti tyto: 1. Není v zájmu ruských spisovatelův omezovat svobodu překladů na ruský jazyk, ani překladů z ruského jazyka do jiných. 2. Pro četné ruské překladatele přistoupení ku konvenci by bylo škodlivým. 3. Také četní ruští nakladatelé nic by nezískali, leda největší z nich snad. 4. Pro ruské čtenářstvo by bernská konvence knihy leda zdražila a mnohé překlady učinila nedostupnými. 5. Kulturní rozvoj ruské společnosti by tím byl poškozen, i původní ruská zvláště vědecká literatura by obmezením překladů velmi utrpěla. 6. Bernskou konvencí cizí spisovatelé velice málo získávají, ta prospívá jen nakladatelům. 7 Spisovatelské právo může se ostatně po přirozenosti vztahovat jen na pravý původní text autorova díla. 8. Změny pro konvenci bernskou navržené neodstraňují ještě zcela škodných jejích následků. 9. Bernská konvence nedá se na ruské literarní poměry převésti ani pro stávající censuru ruských knih. — Komise vyslovuje se tudíž pro plnou svobodu mezinárodního trhu literarního. — K nechuti pro bernskou smlouvu nizozemských nakladatelů přidávají se tedy i ruští spisovatelé.

[1]) jak také udáno ve veliké české Stínově Historii literatury ruské dle ruských pramenů.

Spisovatelské kruhy nizozemské jsou jak jsme minule sdělili pro smlouvu.

L. N. Tolstý píše prý nový roman „Voskresenije", na nějž už dostal nabídku nakladatelskou po 1600 rublech za arch. Honorář hodlá hr. Tolstý věnovat dobročinným účelům. Roman bude se pohybovat v myšlenkovém obzoru Tolstého posledních let.

Počátkem listopadu konán process pro urážku Veličenstva se známým spisovatelem německým a red. listu „Zukunft", M. Hardenem, o nějž zajímala se celá literarní i žurnalistická veřejnost. Harden ve způsobě bájek, allegorií, případných výňatků z různých spisů a literatur, nic neznačícími a na pohled nevinnými povídkami kritisoval stále velmi ostře jednání, život a názory císaře Viléma. Každý věděl kam míří, ale formalně nedalo se to vsunouti pod § urážky Veličenstva. Státní návladnictví konečně přece se odhodlalo! A M. Harden také za své jinotaje protivilémovské odsouzen. — Jiný zajímavý process uvěšen nechvalně známému listu mladých „Simplicissimus" v Mnichově. Dle nedávno prohlášené zásady, že list pro urážku Veličenstva může býti stíhán nejen v místě vydání, ale kdekoliv se čte, dojelo si lipské návladnictví do Mnichova pozatýkat redaktora, illustrátora a nakladatele pro urážku císaře Viléma v listě učiněnou!

První docentka filosofie Dr. Tumarkinová měla koncem října na bernské universitě svou zahajovací přednášku: „Význam Goethův pro drama."

„Britské Museum" hodlá v roce 1900. skončiti svůj ohromný katalog r. 1880. počatý. Katalog ten sestávati bude ze 600 kvartových svazků, každý o 250 sloupcích.

V Římě nalezena Dr. Pollackem nedávno miniaturní dobře zachovalá reprodukce Laokoontova sousoší, první památka to toho druhu.

Dne 24. října zemřel francouzský malíř Puvis de Chavannes (nar. 14. pros. 1824.) Známé jest veliké dílo jeho: „Sv. Jenovefa bdící nad Paříží ve spánku". Jeho umění mělo mohutný ráz anticky dekorativní. Dne 29. října skonal znamenitý anglický elektrotechnik Latimer Clark, jenž spolu s Charlesem Brightem položil základ ku měření elektrického proudu. — Dne 6. listopad. zemřel David A. Wells, slovutný národohospodářský spisovatel americký.

Belgicko-francouzský básník Maurice Maeterlinck vydal filosofické moralní črty pod názvem „Sagesse et Destinée" (Moudrost a osud), kdež svým duchaplným, jemným spůsobem aforisticky hovoří o životním štěstí člověka. Jest to moralka altruistická sic, ale s nádechem toho moderního aristokratismu duševního, s jakým si zahrávají mladí po Nietzscheovi. Jest to opravený, ne už ten germanský brutalní, ale francouzskou sdílností a jemnou poesií bližsenské lásky prosycený „übermensch", „nadčlověk". O křesťanství se sic mluví v těch aforismech života s nadšením a úctou, ale život se staví přece na jiné základy — „širší" prý!

Recitační dostihy uspořádany nedávno v Neapoli. Jistý neapolský professor učinil sázku, že bude předčítat celou Božskou Komedii o 15.000 verších bez přestávky a bez odpočinku. Dostál slovu. Skončil svůj úkol od 8 hod. večer do 2 hod. odpoledne druhého dne. Četl neunavně jasným, zřetelným a dobře akcentujícím i modelujícím hlasem, pije v malých přestávkách leda cukrovou vodu. Obecenstvo vytrvalo při této podivuhodné recitaci až do konce.

Francouzský nový „le Prince des Poètes“ — kníže básníků, Léon Dierx nedávno vo volbě francouzským denníkem „Temps“ uspořádané zvolen 15 hlasy z 41. Lístků prázdných bylo 19. Tedy právě čtvrtinou hlasů. Přece však i tato čtvrtina opravňuje ho k panování v říši poesie. Hlasy Dierxovi dali: Mendès, Rodenbach, Saint-Pol-Roux, Vielé-Griffin, Saint-Georges de Banhélier, Réné Ghil, Stuart Merrill, Marc Legrand, Arm. Silvester, P. Quillard, E. Verhaeren, L. Deschamps, M. le Blond, Lorenzi di Bradi a J. M. de Heredia. Většinou sama lepší exotická jména dnešní poesie francouzské. O významu básnickém Dierxově praví Cattulle Mendès: Léon Dierx, jehož význámné práce jsou skoro neznámy široké veřejnosti, jehož talent nedovedou po hodnotě ocenit leda literáti a umělci, Léon Dierx jest vskutku jedním z nejčistších a nejušlechtilejších duchů z konce XIX. století. Mám za to, že vůbec nebylo člověka, jenž by byl intimněji a podstatněji básníkem než on. Poesie jest přirozenou funkcí jeho duše, a verše jsou jediná možná mluva jeho myšlenky. Žije ve věčném snění krásy a lásky . . .“ Léon Dierx vydal teprv dva svazečky básní r. 1889. a 1891.

Na mezinárodním sjezdu pro měření země ve Stuttgartě (3—12. října) ustanoveny nové stálé stanice pro pozorování oscillací zemské osy, jejíž kolísání mění výši polu zemského v oblouku, jehož rozpjetí obnáší ± 0·3 obloukové sekundy. Stanice pozorovací leží ve stejné téměř výšce zem. na sev. polokouli na 39.8 stupni sev. šířky a jsou to: Ostrůvek u Sardinie San Pietro, Midsuzava v Japonsku, Ukiah v Kalifornii a Gaithersburg v Marylandu Spoj. Států. Pro případ přibrány ještě: Cincinnati v Americe a Čarďuj u Anna-Darji v Bucharsku. Neustálé měření polové výše konati se bude pozorováním hvězd a má trvati 5 — dle jiných 7 let, neboť v tomto cyklu se kolísání osy zemské prý opakuje stejným způsobem. Pol rotační osy zemské opisuje totiž ve 14 měsíční lhůtě kruh a v 12 měsíční lhůtě ellipsu svým kolísáním. Oba pohyby se vzájemně doplňují a vystřídají v tomtéž pořadí vždy po sedmiletí.

Na tomtéž sjezdu usneseno provésti znovu měření stupňové na jižní polokouli. Vyměřování stupně délky a šířky na jižní polokouli provedeno naposledy před 150 lety v Peru a bylo to též jediné měření, z něhož stále až dosud odvozovány všecky výpočty pro měření dimensí jižní polokoule. Komise zvolena z učenců španělských, francouzských a amerických.

Měřením tíže zemské zabývá se nyní na 1400 stanicí kyvadlových po celé zemi roztroušených. Původcem těchto pozorovacích

62*

stanic jest nebožtík rakouský admirál Sterneck. Měření co nejpřesnější umožněno půlsekundovým kyvadlem od Sternecka k tomu cíli zvláště sestrojeným, skoro úplně nepromněnným za všech vlivů fysických. Mezinárodní stuttgartský sjezd usnesl se na tom hlavní z těchto stanic spojiti v jednom stálém kontrolním ústředí.

Na konferenci pro mezinárodní vědecký katalog (skončivší 13. října po třídenní debattě) usneseno se ještě o těchto pracích přípravných. V každé zemi a státě má se zříditi místní výbor, který by se radil o otázkách katalogu se týkajících, pokud a jak ona země či ten který národ na mezinárodním katalogu súčastniti se míní a práci tu doma si rozdělí a srediguje. Tyto lokalní výbory mají o svých usneseních, podati zprávu do 6 měsíců zatímnímu výboru mezinárodnímu, jenž dílo dále vede. Ten pak zase podá o všem zprávu veřejnosti do 31. července 1899. Do tohoto zatímního výboru, jenž nastupuje místo Royal Society, v jejíž rukou dosud veškery přípravy spočívaly, skládá se z osmi členů. Za Rakousko v něm jest prof. Weiss, ředitel vídeňské hvězdárny.

Nedávno nalezeny ve Francii v archivu zámku vévody de Trémouille protokolly ze sezení pařížské bohoslovecké fakulty z let 1505 až 1533. Ježto v sezeních debattováno o všech důležitých otázkách časových, přispějí protokolly k osvětlení mnohých otázek a poměrů církevně politických i náboženských té doby.

* *

Z národního hospodářství. Jedna otázka vyrovnání rakousko-uherského už skončena parlamentní cestou. Totiž otázka kvoty. Obě deputace se nedohodly, za vzájemných injurií se rozcházejí a prohlašují nemožnost obapolného dohodnutí. Náhlý konec, roztržce ze zlosti nepodobný, přivodila vlastně deputace uherská, jež ve své odpovědi na návrh rakouský 11. října podaný, s povýšeným pohrdáním nad rakouskou nestálostí, ledabylostí, nedůsledností a hamižností, další vyjednávání prohlásila za zbytečné. Rakouská deputace v sezení ze 16. listopadu dává odpověď neméně ostrou, plnou výčitek neústupnosti, věrolomnosti a zatvrzelosti proti všem důvodům a návrhům jakýmkoliv na straně uherské. Teď připadne tedy těžký úkol ustanovit společný příspěvek — vládám rakouské a uherské. S rakouské strany dle všeho oživí se dřívější „junctim“, totiž vzájemnost všech předloh vyrovnacích s kvotovou domluvou. Zvláště přenechání daně spotřební místu spotřeby, jež Uhrám přinese výhodu asi 3 milionů zlatých ročně, má býti učiněno závislým na zvýšení kvoty.

Zvýšení spotřebných daní z cukru, piva a lihu, jež pojato do vyrovnání jako obojstranná záležitost, pro veliký odpor se strany konsumentův i výrobců přes finanční nezbytnost zatím bude odstaveno až na zvýšení cukerní daně. Toto ponechá se v zamýšlené výši, jiná otázka jest, schválí-li se i v té zamýšlené podobě. Při takové výši spotřební daně to už jest věru lépe, zřídí-li stát monopol toho výrobku. Ovšem k monopolům jest u nás třeba zase svolení Uher, a ty by sotva

k jakému monopolu buď čištění cukru nebo prodeje lihu, jenž už dávno byl v intencích ministrů našich i přáním přečetných vyrabitelů lihu, dovolení své daly.

Vyrovnávací předlohy ve výboru prošly jednáním užšího výboru skoro nezměněně a projdou tak i jednáním širšího výboru. Jiná jest, jak to bude ve sněmovně, kamž dle předpokladů měly se dostat koncem listopadu. Kritika levice a hlavně bývalé liberalní strany jest celým svým rázem a významem obstrukční. Řečníci svými návrhy nepodávají možné změny, ale navrhují do větru cokoliv. Sem tam poví oposice zrnko pravdy, a o těchto vyrovnávacích předlohách není těžko je vyhrabat a předložit, ale opravdové snahy po zlepšení předloh nevidět nikde: levice nechce, pravice nesmí a myslí si, že už není ani času na to. Přes to prohlašuje na př. mladočeské poselstvo, že předlohy nepřijme, leda podstatně zlepšené. Jak je bude moci zlepšit, to vysvítá z prohlášení uherského ministerského předsedy Bánffyho, jenž pravil, že vlády se dohodly, že žádné podstatnější věcné změny na předlohách nedopustí.

O vyřízení předloh ve sněmovně rakouské a uherské do konce roku není ani řeči. Dojde to na nové provisorium, či užije se u nás § 14. a v Uhrách pak zkráceného vyrovnání na základě samostatného zákona, jejž by i opposice milostivěji přijala? Dnes obtížnější je situace vlády uherské než rakouské.

Zemědělsko-báňská sekce hospodářské rady, již němečtí zástupci z Čech svým odporem tak zle uvítali, dosud se nesešla, nedoplnila, neopravila. Ale vláda zamýšlí skutečně dle návrhu tehdy už na usmíření rozezlených Němců z Čech podaného doplnit zemědělskou sekci rady novými členy, jež by povolila uraženým Čechám a dle klíče významu a důležitosti i jiným zemím.

Ústav ministrem obchodu Drem. Bärnreitherem v život uvedený, dělnický statistický úřad, měl první svou pracovní schůzi dne 14. listopadu, ovšem teď pod novým už chefem ressortu obchodního, baronem Dipaulim. Páni radové úřadu i ministrem jmenovaní přední funkcionáři rozplývají se v deklamacích o společném sblížení obou stran, zaměstnavatelův a dělníků, vzájemným poznáním a statistickým oceněním poměrů práce i průmyslu. Česká lékařská komora domáhá se, aby v úřadě dělnickém zastoupeni byli též lékaři jako poradci a znalci. Neboť rozsuzovat dobře o věcech na ochranu dělnictva sloužících nemožno často dnes bez lékařského dobrozdání. V prvé schůzi předložena delegatům k posouzení předloha o zařízení ústavů práci sprostředkujících. Předlohou touto bylo by velmi omezeno škodlivé dohazovačství ústavů soukromých a zreformováno sprostředkování práce ve spolcích a společenstvech. V městech majících více než 30.000 obyvatel předlohou se zavádějí povinné obecní úřady ku sprostředkování práce. Vedení úřadů těchto dálo by se za přibrání stejného počtu delegatů z dělnictva i zaměstnavatelstva.

Dne 13. listopadu v Českých Budějovicích konalo se pořadové sezení zastupitelstva československé organisace socialní

demokracie, na němž usneseno se pro finanční prekerní poměry ztenčit budoucího roku denník „Právo Lidu“ obsahem i rozsahem. V redakci i administraci zavedou se úspory. Na posledním sjezdě socialně-demokratickém vykázalo „Právo Lidu“ 8—9 tisíc odběratelů! Přes tuto poměrnou mizerii peněžní četných listů soc.-demokratických přece jednotlivé organisace touží po založení svých vlastních listů. Tak posledně „zástupitelstvo“ strany musilo odříci podobnému přání soudruhů libereckých a teplických.

V kovodělnickém odboru rakouských socialních demokratů povstala malá občanská válka pro zvýšení příspěvku. Dle usnesení posledního sjezdu ústřední komisse zvýšila týdenní příspěvek o 2 kr. (totiž na 16 a 18 kr. týdně). Odborné vedení ujišťuje, že příspěvek zvýšen na posílení organisace, aby mohla tím lépe činit zadosť nárokům na ni kladeným. Slabá organisace, to jsou vyhozené peníze, jen silná organisace pro podporu dělnictva v bezzaměstnání a bojích stávkových pro dělníky něco zmůže. Proto výhodněji jest pro „soudruhy“ platit víc než míň. V odboji nalézá se menšina kovodělnictva vídeňského. Není tudíž pochyby, že se věc urovná v ten smysl, že soudruzi budou platit větší příspěvky.

Organisování odborné v dělnictvu stále více pokračuje a není už dnes tajno nikoho, že proti politické organisaci mnohem více znamená. Leč odborným organisováním vniká do uniformovaných dosud řad politické socialní demokracie duch samostatnosti, neodvislosti úsudku a „neposlušnosti“. V Německu co chvíli politické a odborné vedení socialistické organisace jsou na křížkách. Odborné vedení vnáší také většinou ducha rozmyslu a rozvahy do řad dělnictva, pro poměry a postavení dělnictva má mnohem větší význam, než organisace politická. Každou novou organisaci odbornou v naší socialní demokracii můžeme tedy skoro — vítati.

Na sjezdě delegatů nemocenských pokladen v Čechách dosud vždy jednohlasně usnášeno se z opposice proti vládě, že nic nečiní na opravu zákona nemocenského, nevcházet v rokování a provádět abstinenci. Letos zástupci národně-socialní však poprvé se abstinenci navržené opět socialními demokraty opřeli. A konečně správně. Neboť nevidět, že by krajní odpor českých nemocenských delegatů byl více působil na vládu, než pouhé resoluce a přání sjezdů těch z jiných zemí (vlastně úrazových okrsků). Vláda dobrou vůli přede dvěma lety osvědčila nemocenskou anketou, ovšem přes dobrou vůli svou k nijaké opravě se pro parlamentarní obstrukční a vyrovnávací ballast nedostala. Na sjezdě ovšem zase abstinence přijata, a pořad předloh vládou navržený neprojednáván.

Zemědělská rada moravská měla plnou schůzi českého odboru 14. listopadu. Schůze ta nic nezadala valným schůzím ústřední hospodářské společnosti z posledních let. Ale snad to bylo jen na poprvé, než se řád subvencionování jednotlivých krajův ustálí. Delegatní schůze zaujala stanovisko též k otázce hospodářských zimních škol, přijavši

dle návrhu výboru opravu na změnu jejich, dle níž se předloží sněmu dobrozdání stran otázky oné.

Uherská vláda na podporu průmyslu a obchodu domácího zavádí novou instituci poradní: v odboru ministerstva obchodu sejdou se ob čas k poradě vzájemné sekretáři všech komor obchodních, aby sdělovali jak ministerstvu tak sobě navzájem pozorování konaná v okrsku svém, tak i náhledy o podpoře domácí výroby, jíž by se vláda nebo komory mohly uchopit.

Pešťská komora obchodní jako předloni tak teď znova přišla na vládu s peticí, aby nezrušovala mlecího řízení, že tím poškodí celé jedno velké a pro práci a výrobu strany mnoho značící odvětví průmyslové. Zrušení ovšem pojato do vyrovnávacích předloh a jest jedním z nejpodstatnějších ustanovení, pro naši polovici aspoň. A podstatná ustanovení dle výroku hraběte Bánffyho nedovoleno měnit.

Poslední sjezd socialní demokracie německé má ještě své „vědecké“ dozvuky. Zvláště Dr. Bernstein se svou negací theorií Marxových a slabé odmítnutí Bernsteinovy theorie se strany Kautského a ostatních vůdců strany vyzvalo v saském radikalním křídle hlasy nevole a vedlo k nové diskussi časopisecké, jež zatím nechána in suspenso, až Dr. Bernstein vydá své theorie o theoriích Marxových ve formě knihy.

* * *

Školství. Veškeré učitelstvo domáhá se větší volnosti občanské a nezávislosti od byrokratické nadvlády, jež dusí každý rozmach zdravý, snížení služebné doby na 35 let a upravení výslužného, zvýšení služného dle norem platných pro nejnižší třídy úřednické, upravení bytů, zvlášť na venkově, zrušení názvu „podučitel“ a lepšího zajištění postupu všech učitelů. Budeč jindřichohradecká vyzývá učitelstvo, aby podalo k Jeho Veličenstvu petici, v níž by prosilo o milostivý pokyn, aby hmotné poměry byly spravedlivě upraveny. Moravské učitelstvo chystá v té věci projev.

O zpustlé mládeži vydala zemská školní rada moravská obšírný výnos, v němž nařizuje se místním školním radám a učitelům, aby přísnější vedli dozor na děti opuštěné, zvláště sirotky a důrazně zakročili, jestliže rodičové neb opatrovníci dítek nekonají svědomitě svých povinností vychovatelských. O téže otázce uveřejnil „Hlas“ řadu velmi pozoruhodných článků z péra učitele Ječmínka.

V Čechách nařídila zemská školní rada, aby v diecesi královéhradecké děti chodily do kostela v neděli i ve svátek, učitelé pak aby na děti v kostele dohlíželi. A potom dokazuje pověstný „P. z B.“, že škola je katolická, že učitelé děti vodí do kostela, súčastňují se všech cvičení církevních, s dítkami přijímají svátosti atd. Kdyby to skutečně všude se konalo, přestaly by stížnosti a nebylo by třeba těch fermanů, jež druhdy nebývají k velké cti učitelstva. Ale tak už vypadá ta liberalní logika. V jednom článku („Lid náš neoklamete“) ve známém žargoně do nebe se vynáší „svobodná škola moderní“ a prohlašuje se za nedotknutelnou svátost, při čemž arcit „moderně“ se nadá „klerikalům“,

a hned na to v jiném článku („Slovo k našim poměrům“ v „P. z B.“) střízlivě a věcně uvažuje se o vadách nynějšího školního zákona a dospívá se k správnému úsudku, „že žádná česká duše k nějakému enthusiasmu pro nové školní zákony se rozehřáti nemůže.“ No tak vida: co my „klerikali“ dávno tvrdíme, to konečně poznali a uznávají liberali. Až trochu schládnou a z horečky liberalistické se vyhojí, budou tak střízlivě a správně posuzovati mnohé požadavky naše, proti nimž dosud bouří všecek svět. Utvrzuje nás v tomto přesvědčení jiný pozoruhodný zjev. Do nedávna bylo ve školství našem všechno výtečné, vzorné, nejdokonalejší, a teď najednou „P. z B.“ v letoším 2. čísle prohlašuje za hlavní zásadu: „uč tak, abys naučil“, velmi nemilosrdně tepá různé vady z moderního vyučovatelství. Mluvnici se prý neučí k vůli tomu, aby žáci se naučili správně mluviti a psáti, nýbrž k vůli znalosti pouček grammatických, na nichž inspektor nejvíce „jezdí“. V počtech se děti olupují o to, co jest účelem počítání: naučiti se správně mysliti. Zeměpisu vyučuje se na školách měšťanských zcela převráceně. Čím by se mělo začíti, tím se končí. Vystoupí-li žák z II. třídy měšťanské, nemá o Čechách ani potuchy. Dějepisu učí se, jako bychom příslušeli k velké Germanii. Takové poškozování výchovu se pak velmi mstí. List právem žádá, aby dáno bylo učiteli tolik volnosti, aby mohl zaříditi učení dle chápavosti a mravní i praktické potřeby žáků. Kdybychom tento projev nečetli v „Poslu z Budče“, byli bychom se domnívali, že posudek vychází z táboru „klerikalů“, ne-li přímo z péra Špačkova aneb Kadlčákova.

Dlouho však jsme se neradovali. Již v č. 5. týž časopis po lopatě nám podává důkaz, že liberal se nikde řádně nepolepší. Napovídá totiž, že učitelstvo — snad stoupenci „P. z B.“! — spojí se s kýmkolvěk, jen když bude míti z toho zisk, a velmi průhledně jako příštího spojence naznačuje socialní demokracii. Toto přání tak brzy se nesplní, milý mladočesko-pokrokářsko-socialní mluvko!

Úpravu hmotných poměrů žádá také duchovenstvo v Čechách, a sice domáhá se kromě cestovného náhrady za vyučování ve všech třídách farnosti, pobočky v to počítaje; každá hodina má býti honorována 50 kr. Kromě toho žádá zvýšení cestovného, snížení normalní vzdálenosti. Tam, kde vyučuje náboženství učitel světský, má dostávati zvýšenou remuneraci.

Zákon daný 18. července 1898, jímž zavádí se na Moravě školský příspěvek z pozůstalosti, byl císařem schválen a nabyl platnosti. Z každé pozůstalosti 500 zl. převyšující, kterouž vyřizuje soud, a sice do 1000 zl., obnáší příspěvek 1 zl., do 5000 zl. z každého sta 25 kr., do 20.000 zl. 30 kr. z každého sta atd., nesmí však činiti více než 1% pozůstalé summy. Nepřímým dědicům zvýší se příspěvek o 50% a v jistých případech až o 100%.

O německém sjezdě učitelském v Brně, o němž jsme již referovali, břitký, ale spravedlivý soud pronáší německé učitelstvo katolické. Na sjezdě ve Vídni konaném prohlásil P. Freund, že učitelé, kteří byli na pokoutním sjezdě v Brně, byli učitelé atheismu a anarchismu,

a Dr. Schwarz nazval jednání onoho sjezdu útokem proti Bohu a církvi. Také výbor moravského spolku katolického vyslovil souhlas s protestem vídeňských učitelů.

O vyučování tělocviku píše „Beseda učitelská“: „Vyučování tělocviku ve výchově mládeže má zajisté jedno z nejdůležitějších míst. Avšak tak, jak mnohdy bývá ve školách prováděn, jest takřka výsměchem na jeho význam. Bývá-li do tělocvičny směstnáno na 80 i více žáků, nelze mluviti o náležitém vyučování tělocviku. V prachu provede se několik cvičení pořadových, a když žáci nadýchají se dosyta prachu, jednou nebo dvakrát za zbytek hodiny cvičí na nářadích. Nebylo by lépe, kdyby žáci takto četně navštěvovaných tříd byli rozděleni na menší oddělení? — Dávajíce místa tomu dotazu připomínáme, že lze vyučovati tělocviku i v menších odděleních jen když každý žák jest předepsaný počet hodin téhodně vyučován. Kde tomu však nelze vyhověti, volme aspoň takové cvičení, při nichž žáci co nejvíce budou zaměstnáni. Nejlépe o vyučování tělocviku jest postaráno ve Švédsku, kde při tělocvičnách zřízeny jsou nejen šatny, ale i místnosti pro omývání těla, důkladné sprchy a pohodlná odpočívadla. Nebylo by zajisté od místa, kdyby povolaní činitelé uvážili, jak by bylo lze u nás povznésti vyučování tělocviku, by žáci co nejvíce z něho kořistili.“

O učitelích jako vyšetřujících orgánech poměrů chudinských ve velkých městech, píše „Beseda učitelská“: „Nejednou bývá na učitele dobrodějnými institucemi vznášen úkol, by vyšetřili poměry různých žadatelů za podpory. Zdráhá-li se tak učitel učiniti, bývá mu to vykládáno, jakoby se stranil akce lidomilenství. Avšak ve velkých městech, jako na př. v Praze, bývá to pro učitele úplnou nemožností. Jsou domy, do nichž nemůže odvážiti se slušný člověk vkročiti. A právě v takových domech obývá nejčastěji i chudina. Vejde-li učitel pak do domu takového, aby se vyptal na poměry žadatelů, není vyloučena možnost, že ho některé dítě nespatří. Zítra šeptají si děti, „kde“ včera byl pan učitel. Jaký vliv to má potom na mládež, lze se dovtípiti. Na roli lidomilenství naskytá se nejeden jiný obor, kde může učitel prospěšně působiti, aniž by vydával svoji autoritu na pospas. Tak na př. nedávno na jisté pražské škole byly „všecky síly“ poděleny tabulkami a legitimacemi pro „chudinský fond“, aby u „stran“ po domech příspěvky sbírali. Takových funkcí, které mohou pověst učitele poškoditi, rozhodně nepřijímejme.“

Reformu středního školství chystají v Haliči. Dne 30. října ukončeny ve Lvově čtyřdenní porady zvláštní ankety, jež usnesla se, že má býti zřízena jednotná střední škola, ve vyšších třídách rozdělená na oddělení humanistické a realné s jazykem latinským jako předmětem vyučovacím a řeckým v humanistickém oddělení, tudíž naše staré realné gymnasium zde přichází opět ke cti. Maturanti obou oddělení mají přístup na universitu.

Velmi případný návrh činí lvovská „Szkoła“. Doporučuje venkovským učitelům, aby v zimě lidu přednášeli ve škole o výchovu dítek, v besídkách vychovatelských četli popularně poučné statě z oboru

toho. Za themata lidových takových řečí doporučuje: nutnost a cíle výchovu, prostředky výchovu, dům rodný (výchov v rodině, příklad rodičů, sourozenců, příprava ke školní docházce), návštěva školy (pravidelná, nepravidelná, nucená, potřeby školní a pomůcky), úkol školy (přípravou pro život), školák v domě otcovském, kárné prostředky školní, tělo žáka (oděv a obuv, smysly, nemoci nákažlivé), výchov domácí (buzení krasocitu, pravdomluvnosti, zbožnosti, ušlechtilosti a mravnosti), běhy pokračovací, domácí lektura, mimoškolné práce a p.

U nás v tomto směru některé jednoty učitelské a katolicko-politické pracují pořádajíce přednášky podobné. V Brně zvláště „Vesna" ujímá se věci pořádajíc lidové přednášky pro ženy dělnické. Velmi blahodárně budou zajisté působiti vychovatelsky také kursy zvláštní pro dělnice tam zařízené v době zimní.

Nový druh škol zřizuje Rusko. Na vesnicích budou školy tak upraveny, aby poskytovaly zručnosti, jakých v hospodářství je třeba. Kromě literního učení se bude učiti všem rolnickým pracím, cihlářství, zednictví, tesařství atd. Proto každý učitel v semináři musí nejméně jednomu řemeslu se přiučiti.

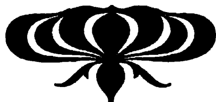
V Prusku za to vláda nestará se než o nejdůkladnější germanisaci. Který učitel v tom směru vynikne, obdrží zvláštní jidášskou odměnu. Surová bezohlednost pruská již až do rodin zasahuje. Nedávno zakázala již i polský hovor v rodinách učitelských. Dosud tam byl jenom protipolský směr panující. V poslední době objevuje se také zdravý proud protižidovský. Tak na př. v Berlíně židovské učitelky zbaveny byly správcovství tříd, a když se tázaly po příčině, bylo jim dáno za odpověď: „Protože se židovka nehodí za ředitelku výchovu křesťanských dětí."

Berlínská universita vydala zajímavou statistiku o studentkách. Celkem mají tam nyní 160 studentek, a sice 20 z Ruska, 21 z Ameriky, 3 z Anglie, 2 z Rakous, po 1 ze Švedska, Danska, Rumunska, Bulharska, ostatní jsou z Německa. Podle vyznání jest 101 evangelička, 7 katoliček, 47 židovek a 5 bez vyznání. Vdaných paní jest mezi nimi 12. Právnictví studuje 6, ostatní zapsány na fakultě filosofické.

O školství americkém přináší nedávné číslo „Przegl. paedag." mnohé zajímavé zprávy, z nichž vyjímáme: Školy americké dělí se ve 4 druhy: školy obecné (public-school), školy vyšší (high-school), kollegia (college) a university. Školy ty jsou uspořádány tak, že jsou nejen přípravou pro další stupeň škol, ale každý z těchto druhů škol poskytuje žákům úplně zaokrouhlený celek vědomostí. Jest známo, že i mnozí předsedové Sjednocených států neměli vyššího vzdělání než jakého poskytuje škola obecná. Často setkáváme se tu s lidmi, kteří mají ohraničené vzdělání školní a jsou při tom velmi mladí. A vzdělání, jež mají, jest založeno na různých stanoviskách. Příčina zjevu toho jest, že v Americe naskýtá se těm, kdož hodlají nabýti vzdělání ať již obecného, ať odborného, množství příležitosti k tomu. Tak tu jsou večerní kursy universitní, letní semestry (prázdninové) pro učitele, veřejné přednášky, vzorně uspořádané a bezplatné knihovny veřejné a pod. — Kurs obecné školy trvá 8 let.

Do těchto škol vstupují děti 5—7leté a ve 13—15 letech školu tu opouštějí. Hlavním cílem škol těch jest naučiti dítě dokonale vládnouti jazykem a poskytnouti mu obecných vědomostí, jakých bude jednou potřebovati v živobytí praktickém. K dosažení účelu toho druží se i mnohé odborné znalosti. Tak při obec. školách jsou často třídy pro kuchařství, šití, modelování a pod. Po skončení obec. školy může žák vstoupiti do vyšších škol, do níž přijímána jest mládež u věku od 13 do 21 let. Ti, kdož nevstoupí do školy vyšší, navštěvují obyčejně po skončení obecné školy kurs t. zv. „manual-training-school" neb „business college", kde učí se psáti na strojích, bez které dovednosti nelze v kanceláři dostati místa; dále stenografii, účetnictví, obchodní korrespondenci atd. Ta příprava stačí jim, aby obdrželi místo v kanceláři, obchodě a pod. Jest zřejmo, že takové postavení není ovšem ještě závidění hodno; a proto tito mladí lidé vzdělávají se dále zvláště ve večerních kursech. — „Školy vyšší" nejsou ani gymnasia ani university, ale mají vlastnosti obou. Kurs v nich trvá 4 léta, a žáci vybírají si některé předměty jako na universitě. Celkové vzdělání z těchto škol jest vyšší než z našich středních škol. — Kollegium jest střední ústav mezi školou vyšší a universitou. Mívá obyčejně dva druhy žáků: nižšího stupně (under graduales), kteří po 2—3 letech dosahují stupně bakalářského, a vyššího stupně (graduales), kteří po skončení studií dosahují stupně „mistrovského" (master of arts). Kollegia jmenují se též rozmanité školy odborné, jako lékařská, právnická, lékárnická a pod. — University jsou instituce, které podobny jsou našim universitám. V zásadě jsou všecky druhy škol přístupny žákům obojího pohlaví.

Katolické školy v Australii počtem i významem rostou měrou potěšitelnou. Před 25. lety bylo veškeré školství australské čistě konfessionální a vláda je podporovala značnými subvencemi. V novější době nastala změna. Školy postátněny, subvence zastaveny, ale konfesse i na dále svým nákladem si mohou vydržovati své školy. Tohoto práva užila jedině katolická církev a vydala jenom ve Viktorii za čtvrt století půl mil. šterlingů (asi 5 mil pl.) na školy katolické. Zároveň však platí katolíci na veřejné školy, do nichž dětí neposílají. Tuto křivdu konečně uznali i protestanté, hájíce požadavek katolíků, aby osvobozeni byli od příspěvků na školy státní; katolíci rádi snášejí břemeno neslýchané, neboť škola katolická oživila a prohloubila náboženské vědomí. Kdežto jiná společenstva náboženská se rozpadávají a hynou, církev katolická mohutní a šíří se utěšeně. Takové ovoce v Australii nesou školy katolické.

Na konci ročníku vzdáváme všem pp. spolupracovníkům i příznivcům upřímné díky. Odvolávajíce se na rozsáhlý program měsíčníku tohoto, dovolujeme si též pro budoucí rok pozvati ke spolupracovnictví vzdělance všech oborů, které k obecnému vzdělání a k řešení časových otázek životních přispívají, tedy oborů theoretických i praktických, věd duchovních i realních. Zvláště vzhledem k dožadovanému vysokému učení na Moravě pokládáme za potřebno, aby schopní pracovníci hleděli se přičiniti o důkaz, že snahy ony nepocházejí jen z politických, nýbrž také z čistě vědeckých důvodův. A k důkazu tomu chce též měsíčník náš svým dílem přispěti.

Redakce.